2018
NOBEL
EDEBİYAT
ÖDÜLÜ

YAKUP'UN KİTAPLARI

OLGA TOKARCZUK

Lehçe Aslından Çeviren
Neşe Taluy Yüce

EVEREST
ROMAN

EVEREST
2525

OLGA TOKARCZUK

29 Ocak 1962 yılında Sulechov, Polonya'da, öğretmen anne ve ba- banın kızı olarak dünyaya geldi. Varşova Üniversitesi'nde psikoloji (klinik uzmanlık) eğitimi aldı, yüksek lisansını tamamladıktan sonra psikoterapist olarak çalıştı; sonrasında kendini edebiyata adadı. Cari Jung üzerine çalışmaları olan, eserlerine de yansıttığı felsefe ve ezo- terizme derin ilgisiyle tanınan Tokarzcuk, Polonya Yeşiller Partisi çatısı altında siyasi alanda da bir hak savunucusu olarak faaliyetlerde bulunuyor.

Başlıca ödülleri: Nike Ödülü (2008), Polonya Kültür ve Doğal Alan Bakanlığı özel edebiyat ödülü (2015), Man Booker International Ödülü (2018) ve Nobel Edebiyat Ödülü (2018).
Türkçeye çevrilen eserleri: *Gündüzün Evi Gecenin Evi* (Grikedi Yayınevi, 2004), *Aç Gözünü Artık Yaşamıyorsun* (Kalem Kültür Yayınları, 2018), *Koşucular* (Alabanda Yayınları, 2019) *Sür Pulluğunu Ölülerin Kemikleri Üzerine* (Timaş Yayınları, 2020), *Kadimzamanlar ve Diğer Vakitler* (Timaş Yayınları, 2021), *Son Hikâyeler* (Timaş Yayınları, 2021), *Yakup'un Kitapları* (Everest Yayınları, 2024).

NEŞE TALUY YÜCE

Ankara'da doğdu. Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon Bölümü'nde ve aynı üniversitenin Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda lisans öğrenimini tamamladı. 1996'da Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Leh Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'ndan doktor, 2005 yılında profesör ünvanı aldı. 2006 yılında Leh edebiyatının başyapıtlarını çevirdiği ve bu edebiyatı Türkiye'de ustaca tanıttığı için Polonya Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Stefan Meller'den özel bir ödül almış, 2009 yılında, *Testosteron* (A. Saramonowicz) adlı oyunun çevirisiyle, Ankara Sanat Kurumu tarafından, "En İyi Çevirmen Ödülü"ne layık görülmüştür. 2016 yılında Polonya Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı'ndan 'Polonya Kütürüne Hizmet Nişanı' (Odznaka honorowa Zasluzony dia Kultury Polskiej) almıştır. Özgün kuramsal kitaplarının yanı sıra pek çok oyun ve roman çevirisi bulunmaktadır.

OLGA TOKARCZUK

YAKUP'UN KİTAPLARI

Lehçe Aslından Çeviren:
Neşe Taluy Yüce

§

Yayın No **2525**
Dünya Edebiyatı **351**

Yakup'un Kitapları

Olga Tokarczuk

Kitabın Özgün Adı: *KsięgiJakubowe*

Lehçe Aslından Çeviren: Neşe Taluy Yüce
Editör: Tuba Nur Bakaçhan - Meliha İnanç Altınsaray
Kapak Tasarımı: Hamdi Akçay
Sayfa Tasarımı: Ali Rıza Yati

© 2014, Olga Tokarczuk
© 2022, Everest Yayınları
Kaynak belirterek yapılacak kısa alıntılar dışında
hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. Basım: Mart 2024

ISBN 978-625-369-177-6
ISBN 978-625-369-184-4 (Ciltli)
Sertifika No: 43949

Baskı ve Cilt: Melisa Matbaacılık
Matbaa Sertifika No: 45099
Çiftehavuzlar Yolu Acar Sanayi Sitesi No: 8
Bayrampaşa/Istanbul
Tel: (0212) 674 97 23 Faks: (0212) 674 97 29

EVEREST YAYINLARI
Ticarethane Sokak No: 15 Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel: (0212) 513 34 20-21 Faks: (0212) 512 33 76
e-posta: info@everestyayinlari.com
www.everestyayinlari.com
www.twitter.com/everestkitap
www.facebook.com/everestyayinlari
www.instagram.com/everestyayinlari
Everest Yayınları, Alfa Yayın Grubu'nun tescilli markasıdır.

YAKUP'UN KİTAPLARI

YA DA

YEDİ SINIRDA, BEŞ DİLDE VE

KÜÇÜKLERİ SAYMAZSAK

ÜÇ TEMEL DİNDE

UZUN BİR YOLCULUK.

ÖLÜLER TARAFINDAN ANLATILDI,

YAZAR TARAFINDAN BİRKAÇ

KİTAPTAN YARARLANILARAK ÜZERİNE

EKLEMELER YAPILDI VE İNSANA

LÜTFEDİLMİŞ EN DEĞERLİ İHSAN OLAN

DÜŞ GÜCÜNDEN YARARLANILDI.

BİLGELER İÇİN BİR ANIT,

VATANDAŞLAR İÇİN DÜŞÜNME,

MERAKLILAR İÇİN BİLGİ VE

MELANKOLİKLER İÇİN ZEVK VESİLESİ.

Annemle babama

Yayıncının Notu:

Kitaptaki dipnotlar, (ç.n.) veya (ed.n.) şeklinde aksi belirtilmediği sürece yazarın kendi notlandır.

Giriş

Yutulan kâğıt parçası kadının yemek borusunda, kalbin yakınlarına bir yerlere yerleşiyor. Tükürükle ıslanmış. Özel olarak hazırlanmış siyah mürekkep şimdi yavaşça çözülüyor, harfler şeklini yitiriyor. İnsan bedeninde sözcük, madde ve öz olmak üzere ikiye ayrılıyor. Birincisi kaybolduğunda ikincisi, biçimsiz kalarak sürekli maddede taşıyıcı arayan bir varlık olarak beden dokularının içine geçebilir. Bu, birçok talihsizliğin nedeni olsa da.

Yenta uyanıyor, halbuki neredeyse ölü gibiydi. Bunu belirgin bir şekilde hissediyor şimdi, bir acı gibi, nehrin akıntısı gibi, bir ürperme, bir feryat, bir telaş sanki.

Kadının yüreği, nazik bir titreşimle zayıf ancak düzenli, güçlü atışını sürdürüyor. Yenta'nın kemikli, solmuş göğsü yeniden sıcaklığa kavuşuyor. Yenta göz kırpıyor ve gözkapaklarını zar zor kaldırıyor. Üzerine eğilen Elişa Şor'un acı içindeki yüzünü görüyor. Gülümsemeye çalışsa da yüzüne hâkim olamıyor. Elişa Şor'un alnı kırışık, ona kızgın kızgın bakıyor. Dudakları hareket ediyor ancak Yenta hiçbir şey duymuyor. Sonra nereden çıktıysa, ihtiyar Şor'un, kadının boynuna doğru uzanan ve eski püskü battaniyenin altına giren iri elleri ortaya çıkıyor. Altındaki çarşaflara bakmak için onun hareketsiz bedenini beceriksizce yana doğru çeviriyor. Yenta onun çabalarını hissedemiyor, hayır, hissettiği sadece bir sıcaklık ve terli, sakallı adamın varlığı.

Sonra aniden, sanki beklenmeyen bir vuruşun etkisiyle Yenta her şeyi yukarıdan görüyor: Kendini, yaşlı Şor'un kelleşen başını... Çünkü adam, onun bedeniyle yaptığı mücadelede kepini düşürmüş.

İşte, o gün bugündür böyle geldi, böyle gidiyor. Yenta her şeyi görendir.

I.

SİSİN KİTABI

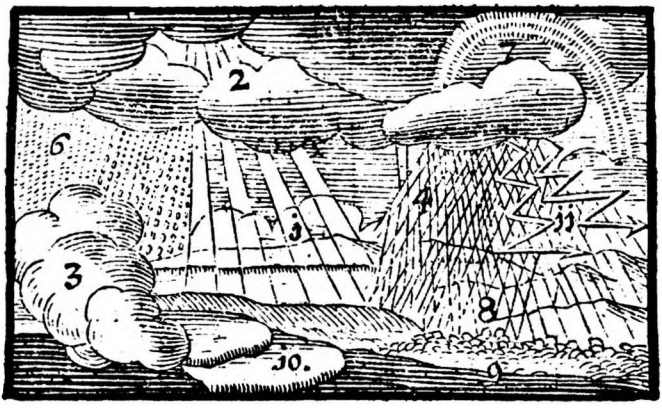

Ex aqua	Z wody	
aſcendit	wſtępuie	aſcéndere, n. 3. wſtępować.
vapor. 1 m. 3.	pára, 1	
Inde fit	ztąd się ſtawa	
nubes; 2 f. 3.	obłok, 2	
& prope terram	a bliſka ziemie	
nebula 3 f. 1.	mgła. 3	
E nube	Z obłoku	
ſtillat (defluit gut-	kropi (kapie kropla-	ſtillare, n. 1. kropić.
(tatim	(ini	defluere, n. 3. kapać.
pluvia 4 f. 1.	deſzcz, 4	
& *imber.* m. 3.	i deſzcz gwałtowny,	

1

1752, Rohatin

Ekimin sonlarına doğru, sabahın erken vakti. Başrahip, papaz evinin verandasında durmuş arabasını bekliyor. Şafakla birlikte kalkmaya alışmış ancak bugün kendini yarı uyanık hissediyor ve buraya nasıl geldiği, bir sis okyanusu içinde nasıl tek başına olduğu hakkında hiçbir şey bilmiyor. Nasıl kalktığını, nasıl giyindiğini ya da kahvaltısını yapıp yapmadığını hatırlayamıyor. Cüppesinin altından çıkan sağlam ayakkabılarına, solmuş yün paltosunun lime lime olmuş ön tarafına, elinde tuttuğu eldivenlere şaşkınlıkla bakıyor. Sol tekini giyiyor, sıcak ve tam ona göre, sanki el ve eldiven birbirlerini uzun zamandır tanıyormuş gibi. Rahat bir nefes alıyor. Omzunda asılı olan çantanın farkına varıyor, parmaklarını mekanik olarak içindeki dikdörtgenin, derinin altında kalınlaşan yaralar gibi sert kenarlarının üzerinde gezdiriyor ve yavaşça içinde ne olduğunu hatırlıyor, o ağır, tanıdık, hoş biçimi. İyi bir şey, onu buraya getiren şey, o sözcükler, o işaretler hepsi onun yaşamına derinden bağlı. Oh, tamam, şimdi artık orada ne olduğunu biliyor ve bunun farkına varmak onu yavaşça ısıtmaya başlıyor, sis daha bir şeffaf oluyor sanki. Arkasında, bir kanadı kapalı kapının karanlık açıklığı, soğuk çoktan bastırmış olmalı, hatta belki de bahçedeki erikleri donduran hafif bir don. Kapıların üstünde bakmadan gördüğü, zaten ne yazdığını bildiği, zorlukla okunan bir yazı var, zaten onu kendisi yazdırmıştı,

Pidhaytsi'den iki usta, ahşaba harfleri kazımak için tam iki hafta uğraşmıştı. Elbette başrahip yazının süslü olmasını talep etmişti.

YOKTUR BUGÜN OLAN YARIN
AĞLAMA ARDINDAN KAÇANIM

"Kaçanın" sözcüğündeki son "N" harfinin aynadaki aksi gibi ters yazılması asap bozucu.

Kim bilir kaçıncı kez bu duruma kızmış olan rahip, başını hızla çeviriyor ve bu görüntü onu tamamen uyandırmaya yetiyor. O ters yazılmış M... Bu ne özensizliktir! Onları gerçekten de sürekli izlemek, her adımlarını denetlemek gerek. Bu ustalar Yahudi olduklarından muhtemelen yazıda bir tür Yahudi tarzı kullanmış olabilir, zaten harfler de düşmeye hazır gibi görünüyor. Hatta bu ustalardan biri, böylesi "N"nin daha güzel olduğuna, çizgisi alttan üste ve soldan sağa gittiği için Yahudi değil de tam tersi Hıristiyan tarzında olduğuna dair bir fikir atmıştı ortaya. Bu durumun verdiği küçük rahatsızlık, başrahibi kendine getiriyor ve artık Rohatin başrahibi Peder Benedykt Chmielowski neden hâlâ uyuyormuş gibi hissettiğini anlıyor çünkü dünyanın astarı olan devasa gri yığın tarafından kirle lekelenmiş ve yatak çarşaflarıyla aynı rengi taşıyan hafif grimsi, beyaz sisle çevrili. Sis hareketsiz, avlunun tümünü kaplıyor, içinden, büyük armut ağacının, yekpare taş çitin ve daha da ötede hasır arabanın belli belirsiz, tanıdık şekilleri görünüyor. Bunun gökten yuvarlanıp göbeğinin üstüne inen sıradan bir bulut olduğunu biliyor. Bunu dün Comenius'tal okumuştu.

Şimdi her yolculukta onu yaratıcı bir meditasyona sokan o tanıdık gıcırtıyı ve tıkırtıyı duyuyor. Sesten hemen sonra sisin içinden, bir atı dizginlerinden tutan Roşko beliriyor ve ardından başrahibin arabası geliyor. Arabayı gören Peder Chmielowski bir enerji patlaması hissederek eldivenini eline vuruyor ve koltuğuna atlıyor. Her zamanki gibi sessiz olan Roşko dizginleri ayarlıyor

1 Jan Amos Comenius. 1592'de Çek Cumhuriyeti'nde doğan Brethren-Moravya piskoposu, eğitmen, bilim insanı ve yazar, (ç.n.)

ve rahibe bakıyor. Sis, Roşko'nun yüzünü griye dönüştürüyor ve aslında henüz genç bir adam olmasına karşın aniden, bir gecede yaşlanmış gibi, rahibe daha yaşlı görünüyor.

Sonunda yola koyuluyorlar ancak sanki hareketsiz duruyorlarmış gibi tek hareket emaresi, arabanın sallantısı ve çıkardığı yatıştırıcı gıcırtılar. Bu yolu bunca yıldır o kadar çok kez geçtiler ki ne manzaraya bakmalarına ne de yollarını bulmak için işaretlere gereksinimleri var. Peder Chmielowski şimdi ormanın kenarından geçen yolda olduklarını ve birkaç yıl önce Firlejov'un rahipliği ona yeni emanet edildiğinde kendisi tarafından kurulmuş olan dörtyol ağzındaki şapele kadar oradan gideceklerini biliyor. Uzun bir süre şapeli kime adayacağını düşünmüş, koruyucu azizi olan Benedict'i ya da çölde mucizevi şekilde bir palmiye ağacından yemek için hurmalar alan ve her sekizinci günde meleklerin gökten aşağı İsa'nın bedenini indirdiği Aziz Onuphrius aklına gelmişti. Ne de olsa Beyefendi Hazretleri Jablonowski'nin oğlu Dymitr'e yıllarca ders veren Peder Chmielowski için Firlejov bir tür çöldü. Düşünüp taşınmış, şapelin onun için ve kendi kibrini tatmin etmek için değil, sıradan insanlar için, o insanların o kavşakta dinlenebileceği ve düşüncelerini cennete ulaştırabileceği bir yer bulabilmesi için inşa edilmesi gerektiği sonucuna varmıştı. Beyaz kireçle kaplı tuğla kaidenin üstünde, başında bir taç olan Kutsal Anne, Dünyanın Kraliçesi duruyordu. Sivri burunlu küçük terliğinin altında bir yılan kıvranıyordu.

Ne ki o da bugün şapel ve dörtyolla birlikte siste kayboluyor. Sadece ağaçların tepeleri görünüyor, sisin dağılmaya başlamasının bir işareti.

"Kaşka gitmek istemiyor efendim," diye homurdanıyor Roşko, araç durduğunda. Koltuğundan kalkıyor ve hararetle haç çıkarıyor. Bir kez, iki kez ve sonra tekrar.

Öne eğiliyor ve suya bakar gibi sise bakıyor. Gömleği pazarları giydiği solmuş kırmızı ceketinin altından çıkıyor.

"Nereye gideceğimi bilmiyorum," diyor.

"Bilmiyorum da ne demek? Rohatin yolundayız ya," diyor rahip şaşkınlık içinde.

Yine de arabadan iniyor, hizmetkârına katılıyor, gözlerini soluk gride süzerek çaresizce arabanın etrafında dönüyorlar. Bir an için bir şey gördüklerini düşünüyorlar ancak hiçbir şeye tutunamayan gözleri onlara oyun oynamaya başlıyor. Bu nasıl olur canım? Hani, bu durum neredeyse insanın kendi cebinde kaybolmasına benziyor.

Rahip aniden, "Sus!" diyor ve parmağını kaldırıyor işitmek için çabalayarak ve gerçekten sol tarafta bir yerlerden, sis dalgalarının arasından suyun zayıf uğultusu kulaklarına çalınıyor.

"Hadi, o sesi izleyelim," diyor rahip kararlılıkla. "Su akıyor."

Şimdi yavaşça, insanların Gnila Lipa adını verdikleri nehir boyunca sürünüyorlar. Su onların rehberi olacak.

Kısa süre sonra rahip, arabasında ayaklarını önüne uzatıp gözlerinin bu sis kütlesinde sürüklenmesine izin vererek yine rahatlıyor. Hemen derin düşüncelere dalıyor çünkü insan en iyi hareket halinde düşünür. Yavaşça, zihninin mekanizması istemeden uyanıyor, tekerlekler ve dişliler çalışıyor, her şey tıpkı Lviv'den fahiş bir fiyatla aldığı, papaz evinin girişinde duran saat gibi ilerliyor. Neredeyse gongu vurmak üzere. Dünya tıpkı böyle bir sisten ortaya çıkmamış mıydı, diye düşünmeye başlıyor. Nihayetinde, Yahudi tarihçi Flavius Josephus dünyanın sonbaharda, sonbahar ekinoksunda yaratıldığını savunuyor. Elbette böyle düşünülebilir, ne de olsa cennette meyveler vardı ve ağaçta bir elma olduğu da dikkate alınırsa gerçekten de sonbahar olsa gerek... Burada bir mantık var. Hemen aklına başka bir düşünce geliyor: Bu nasıl bir akıl yürütmedir? Her şeye kadir olan Tanrı böyle önemsiz meyveleri yılın herhangi bir zamanı yaratamaz mı?

Rohatin'e giden anayola geldiklerinde, ekmekten yapılmış Noel heykelcikleri gibi, sisin içinden çıkıp yaya, atlı ve arabalı olmak üzere her çeşit araçla giden insan akışına katılıyorlar. Günlerden çarşamba, Rohatin'de pazar var ve köylülerin arabaları tahıl çuvallarıyla, içinde kümes hayvanları bulunan kafeslerle

ve her tür tarımsal bollukla dolu. Akla gelebilecek her şeyi taşıyan tüccarlar yavaşça geçen arabaların arasında sekiyor. Derli toplu katlanmış tezgâhlarını direk taşır gibi omuzlarının üzerine atmışlar, az sonra göz açıp kapayıncaya kadar bunları açacak, üzerine parlak malzemeleri ya da tahta oyuncakları veya sattıkları fiyatın dörtte birine köylerden alınmış yumurtaları sergiledikleri masalara dönüştürecekler... Köylüler, satılacak keçi ve inekleri güdüyor, kargaşadan ürken hayvanlar su birikintilerinin arasında durup kıpırdamayı reddediyor. Şimdi yanlarından Rohatin pazarında bir araya gelen birçok coşkulu Yahudiyi taşıyan, brandası delik deşik bir araba hızla geçiyor. Sonra onların ardından, sis ve kalabalığın içinde itibarını korumakta güçlük çekmesine karşın lüks bir araba kendi yolunu açıyor. Parlak küçük cilalı kapıları çamurla kaplı ve gök mavisi pelerinli arabacının yüzü solgun, çünkü böyle bir kargaşa beklemiyor olmalı, bu berbat yoldan çıkmak için çaresizce bir fırsat kolluyor.

Roşko ısrarcı ve öyle yenilmeye niyeti de yok, yolun sağ tarafında, tekerleğin biri otların, öteki ise yolun üstünde, istikrarlı bir şekilde ilerliyor. Uzun, kasvetli yüzü kızarıyor, sonra da korkunç, ekşi bir ifade onu ele geçiriyor, rahip ona şöyle bir bakıyor ve çok değil daha dün gördüğü, içinde ateş püskürten yüzlerin olduğu gravürü hatırlıyor, şimdi Roşko'nun yüzü o gravüre benziyor.

"Muhterem pedere yol verin! Ho, ho, kaçılın! Kenara! Yoldan çekilin! Ahali!" diye bağırıyor Roşko.

İlk binalar önlerinde beliriyor, öyle birdenbire, habersiz. Sis mesafe algısını değiştiriyor, hani sanki Kaşka'nın bile kafası karışmış gibi. Arabanın okunu birden çekerek sendeliyor, Roşko'nun güçlü eli ve kırbacı olmasa arabayı devirebilirdi. Önlerinde bir demirci dükkânı var, belki de Kaşka'yı ocaktan püsküren kıvılcımlar ya da nallanma sıralarını bekleyen atların endişeleri ürküttü...

Daha ileride, kısmen harabe durumunda bir han var, kır evini andırıyor. Üzerinden bir kuyu direği, darağacı gibi sisi delerek ve sonra da yukarılarda bir yerde gözden kaybolarak dışarı çıkıyor.

Rahip, pis ve süslü arabanın burada durmak üzere olduğunu, yorgun arabacının başının dizlerine düştüğünü görüyor, ne koltuğunu terk ediyor ne de içeriden kimse çıkıyor. Uzun, sıska bir Yahudi ve dağınık saçlı küçük bir kız arabanın önünde duruyor. Ancak başrahip başka bir şey görmüyor, sis her geçen manzarayı, her sahneyi eriyen bir kar tanesi gibi kısa sürede içine alıyor.

Burası Rohatin.

Yapıları yere doğru bastırıyormuş gibi görünen kil ve saman sapından yapılmış kulübelerle, küçük evlerle başlıyor. Çarşıya yaklaştıkça bu küçük evler daha ince ve uzun oluyor, saman sapıyla yapılmış çatılar daha düzgün bir hale geliyor, en sonunda da ahşap çatılı, pişmemiş tuğladan, daha küçük kasaba evleri bulunuyor. İşte orada yörenin kilisesi, işte Dominiken manastırı, işte çarşıdaki Aziz Barbara Kilisesi, devamında iki sinagog ve beş Ortodoks kilisesi. Çarşının etrafında, her biri bir işyeri içeren mantar gibi küçük evler. Yakın mesafede terzi, ip imalatçısı, kürkçü, hepsi Yahudi; sonra soyadı Bochenek[2] olan ve her zaman daha görünür ve tutarlı olduğu takdirde insanları daha erdemli yaşamlar sürmeye yönlendirebilecek bir tür gizli düzen önerdiği için başrahibi memnun eden fırıncı var. Sonra kılıç imalatçısı Luba var, atölyesinin cephesi yakındaki her şeyden daha lüks, duvarları gök mavisine yeni boyanmış. Luba'nın mükemmel bir usta olduğunu göstermek için girişin üstünde büyük bir paslı kılıç asılı duruyor ve müşterilerinin cüzdanları şişkin. Sonra kapısının önüne, üstünde, parıldadığına göre gümüşle kaplanmış olması gereken üzengiler ve güzel bir eyer bulunan ahşap bıçkı tezgâhı koymuş bir saraç var.

Satılan her şeyin içine sinmiş, hafif bir malt kokusu var her yerde. İnsanı tıpkı ekmek gibi tıkıyor bu koku. Rohatin'in kenar mahallelerinde, Babyntsi'de, tüm yöreye bu tok kokuyu veren birkaç küçük bira fabrikası var. Burada çok sayıda tezgâh bira satar, daha iyi dükkânlarda votka, çoğunlukla *trojniak* olmak üzere bal likörü de vardır. Bu arada Yahudi tüccar, Vakşul şarap,

[2] (Leh.) Somun (ç.n)

gerçek Macar ve Ren bölgesi şaraplarının yanında, Eflak'tan gelen biraz ekşi ürünleri de satar.

Rahip hayal edilebilecek her şeyden, yani panolardan, kalın dokunmuş keten parçalarından, hasır sepetlerden ve hatta yapraklardan yapılmış tezgâhların arasında dolaşıyor. Başında beyaz eşarp olan iyi bir kadın arabasında balkabağı satıyor, kabakların parlak turuncu rengi çocukların ilgisini çekiyor. Sonra başka bir kadın turp yaprakları üstünde peynir parçaları satıyor, ayrıca dul kalmış veya sarhoş kocaları olan birçok kadın tüccar da var ve yağ, tuz, keten satıyorlar. Rahip genellikle ezme satan şu kadından bir şeyler alır; şimdi rahip ona nazikçe gülümsüyor. Onun arkasında, yaprak dökmeyen dalların olduğu iki tezgâh var, bu, taze hazırlanmış bira sattıkları anlamına geliyor. Burada Ermeni tüccarların zengin bir tezgâhı var, üzerinde hafif, güzel malzemelerin, süslü kınları içinde bıçakların olduğu, onun hemen yanında, mide bulandırıcı kokusu Türk duvar halılarının yününe sinmiş olan kurutulmuş mersinbalığı tezgâhı. Daha uzakta, tozlu önlüklü bir adam, zayıf omuzlarına asılı duran kutuda tuttuğu, otların saplarından örülmüş küçük sepetler içinde düzine düzine yumurta satıyor. Başkası, bir seferde, büyük sepetler içindeki yumurtalarını rekabet olarak neredeyse toptan fiyatına satıyor. Bir fırıncının tezgâhı tamamen simitle dolu, birisi bir tanesini çamurun içine düşürmüş olmalı, çünkü küçük bir köpek şimdi onu iştahla yiyor.

Burada insanlar neyi satabiliyorsa satıyor. Doğrudan İstanbul'daki pazardan gelen çiçekli malzemeler, atkılar ve eşarplar, çocuk ayakkabıları, meyveler, cevizler. Çitin üzerindeki adam bir saban, ev inşa etmek için de farklı ebatlarda, iğne kadar ince ya da parmak kadar kalın çiviler satıyor. Yakınlarda bonesi kolalı, ufak tefek bir kadın, gece bekçileri için ahşap çıngıraklar satıyor, ufak olanları uykuya teşvik etmektense ağustos böceklerinin geceleri çıkardığı gibi sesler çıkarıyor, büyükleri neredeyse ölüleri uyandıracak kadar yüksek sesle çıngırdıyor.

Yahudilerin Kilise'yle ilgili bir şey satması defalarca yasaklandı. Hem rahipler hem de hahamlar kızdı ama nafile. Burada çok

güzel dua kitapları var, sayfaları arasında bir kurdele, kapaklarında da o kadar harika, gümüş kabartmalı harfler var ki parmak ucunuzu üstlerinde gezdirdiğinizde sıcak ve canlı görünüyorlar. Temiz pak, kürk şapkalı, zarif bir adam o pis, sisli günün, masumiyetlerini lekelemesinden korunmak adına kremsi dokulu, ince kâğıda sardığı bu baskı mürekkebi kokan Hıristiyan sayfalarını kutsal emanetlermiş gibi tutuyor. Adamda ayrıca mumlar ve hatta başında haleleri olan aziz resimleri var.

Peder Chmielowski Latince bir şeyler bulmayı umarak seyyar kitapçılardan birine gidiyor ancak kitapların hepsi İbranice, onların yanında, rahibin pek bilmediği başka şeyler de var.

İlerideki küçük yan sokaklara baktığınızda yırtık bir ayakkabıdan çıkan pis bir parmak gibi yoksulluk daha da belirginleşiyor, yerle yeksan, yavan, bildik bir yoksulluk. Artık dükkân yok, tezgâh yok, onun yerine çöp yığınlarından toplanmış çürük tahtalardan gelişigüzel yapılmış köpek kulübeleri gibi barakalar var. Onlardan birinde, bir ayakkabıcı tekrar tekrar yapılmış, defalarca yamalanmış ve pençe vurulmuş ayakkabıları onarıyor. Bir başkasında, bir tencere tamircisi demir çömleklerle çevrili bir dükkân açmış. Yüzü ince ve çökük, kepi, kahverengi yaralarla kaplı alnına doğru inmiş. Başrahip bu zavallının dokunuşuyla kendisine korkunç bir hastalık geçirmesinden korkarak çömleklerinin burada onarılmasından tedirgin olabilir. Sonra yaşlı bir adam her türlü orak ve tırpanla birlikte bıçakları biliyor. Atölyesi, boynuna bağlı bir taş tekerlekten meydana geliyor. Bilenmesi için bir şey verildiğinde, çarkı eliyle harekete geçirilen, metal bıçağı bileyen birkaç deri kayış sayesinde basit bir makineye dönüşen ilkel bir ahşap raf kuruyor. Bazen bu makineden, etraftaki pis ve uyuz çocuklara özel bir zevk veren kıvılcımlar uçuşuyor ve sonra çamura bulanıyor. Bu adam, mesleğinden kuruş kuruş, azıcık bir para kazanıyor. Bir gün bu tekerlek onun kendisini boğmasına yarayabilir, bir nevi mesleki avantaj.

Caddede yırtık paçavralar içindeki kadınlar, yakmak için gübre ve odun talaşı topluyor. Paçavralarına bakarak bunun

Yahudi mi Doğu Ortodoksu mu yoksa Katolik yoksulluğu mu olduğunu söylemek zor. Yoksulluk, mezhep farkı gözetmiyor ve ulusal kimliği yok.

Si est, ubi est?[3] Diye kendi kendine sorarak cenneti merak ediyor rahip. Kesinlikle burada, Rohatin'de değil, ne de, diye düşünüyor, Podolya'da[4] bir yerde. Büyük kentlerde işlerin daha iyi olduğunu düşünen yanılır. Doğru, Peder Chmielowski hiç Varşova veya Krakov'da bulunmamıştı ancak daha görmüş geçirmiş olan Bernardin[5] Pikulski'den ve asillerin malikânelerinde duyduklarından bir iki şey öğrenmişti.

Tanrı, cenneti ya da zevk bahçesini, bilinmeyen hoş bir yere kurmuştu. *Arca Noe*'ye[6] göre cennet, Ermenilerin ülkesinde, dağların yukarısında bir yerdeydi, gerçi Brunus onun *sub polo Antartico*'da, yani Güney Kutbu'nun altında olduğunda ısrarcıdır. Adları Gihon,[7] Pişon,[8] Eufrat[9] ve Tigris[10] olan dört nehir, cennete yakınlığın emareleridir. Dünyada cennetin yerini belirleyememiş olan yazarlar onu havaya, en yüksek dağdan on beş dirsek[11] yukarıya yerleştirmişlerdir. Ancak bu durum rahibe son derece aptalca geliyor. Ne yani? Dünyada yaşayanlar cenneti aşağıdan göremezler mi? Azizlerin ayak tabanlarını göremezler mi?

Öte yandan, cennetle ilgili olarak kutsal kitaplarda yazılanların sadece mistik bir kavram olduğu, başka bir deyişle, onun

---

3 (Lat.) Eğer varsa, nerede? (ç.n.)

4 Ukrayna'nın orta batı ve güneybatı bölgelerini kapsayan tarihi bölge. (ç.n.)

5 Litvanya'da, Aziz Francis Kilisesi'ne mensup rahipler. (ç.n.)

6 *Arca Noe* (Nuh'un Gemisi), 1675 yılında Cizvit bilim insanı Athanasius Kircher tarafından yayınlanmış bir kitap. (ç.n.)

7 Gihon Nehri'nin, günümüzdeki Karun Nehri olduğu varsayılır. İran dağlarından doğar, Dicle Nehri'nin de birleştiği noktanın aşağısında Fırat Nehri'yle birleşir ve Basra Körfezi'ne dökülür. (ed.n.)

8 Yaratılış Kitabı'nda adı geçen Pişon Nehri'nin gerçek yeri belirlenememiştir. (ç.n.)

9 Fırat Nehri (ç.n.)

10 Dicle Nehri (ç.n.)

11 Eski bir uzunluk ölçüsü birimi. (ç.n.)

metafizik ve alegorik anlamıyla anlaşılması gerektiği gibi yanlış savları yaymaya çalışanlarla hemfikir olmak da mümkün değil. Rahip sadece din adamı olduğu için değil, derin inancından dolayı da Kutsal Kitap'taki her şeyin ince ince ele alınması gerektiğine inanıyor.

Geçen hafta kitabının bu bölümünü yeni bitirdiği için cennet hakkında her şeyi biliyor. Çok tutkulu bir bölüm. Firlejov'daki tüm kitaplarından yararlanıyor ve onlardan yüz otuz adede sahip. Bazıları için Lviv'e, diğerleri için ise Lublin'e kadar gitmiş.

İşte köşede mütevazı bir ev, oraya gidecek. Peder Pikulski'nin talimatları oraya gitmesi yönünde. Sonuna kadar açık, iki kanatlı, alçak kapılar, etrafı saran at boku ve ağustos nemi kokusunun ortasında alışılmadık baharat kokusunu dışarıya salıyor. Rahibin çoktan beri aşina olduğu bezdirici bir koku daha var, *kaffa*.[12] Peder Chmielowski *kaffa* içmez ancak bir ara ona alışması gerektiğini biliyor.

Arkasına, koyun derilerini haşin bir dikkatle inceleyen Roşko'ya bakıyor, daha geride kendi halinde olan tüm çarşıyı görüyor, herkes alışverişe daldığından kimse rahibe bakmıyor. İtiş kakış ve şamata.

Girişin üstünde el yapımı basit bir tabela var:

ŞOR'UN DÜKKÂNI

Devamında İbranice harfler var. Kapıda, yanında bazı semboller olan metal bir plaka duruyor ve rahip Athanasius Kircher'e[13] göre, bir kadın doğuracağı zaman, Yahudilerin cadıları kovmak için duvarlara, *Âdem ve Havva içeri, Lilit*[14] *dışarı*, yazdıklarını hatırlıyor, "Âdem ve Havva buraya girebilir ancak sen Lilit, kötü büyücü, kaçıl buradan." Sembollerin bu anlama gelmesi lazım, diye düşünüyor. Burada bir çocuk doğalı pek de uzun zaman geçmemiş.

---

[12] Kahve (ç.n.)

[13] Alman Cizvit bilim insanı (1602-1680) (ç.n.)

[14] Âdem'in ilk eşi, en eski dişi şeytan. Lilit'in Âdem'e itaat etmediği için cennetten sürüldüğüne inanılır. (ç.n.)

Yüksek eşiğin üstünden büyük bir adım atıyor ve baharatların ılık kokusuna tümüyle dalıyor. Gözlerinin karanlığa alışması biraz zaman alıyor çünkü saksılarla dolu tek bir küçük pencereden içeriye ışık çok az giriyor.

Bıyıkları henüz çıkmaya başlayan ergen bir oğlan tezgâhın arkasında duruyor, rahibi görünce dudakları hafifçe titriyor, sonra duruma uygun bir şeyler söylemeye çalışıyor. Çok şaşkın.

"Evladım, senin ismin nedir?" diye soruyor rahip, bu karanlık, küçük, alçak tavanlı dükkânda ne kadar rahat ettiğini göstermek ve çocuğu konuşmaya cesaretlendirmek için, ancak o tepki vermiyor. Bu nedenle rahip şimdi daha resmi bir ifadeyle tekrarlıyor, "*Quod tibi nomen est?*" Ancak iletişime yardımı olması amaçlanan Latince cümle, sanki Aziz Luka'nın İncil'inde, İsa'nın aynı soruyu, şeytanın ele geçirdiği bir adama sorması gibi rahip de buraya şeytan çıkarma ayinini gerçekleştirmeye gelmişçesine kulağa çok resmi geliyor. Oğlanın gözleri pörtlüyor ve yine de rafların arkasına sıvışıp bir çiviye asılı olan sarımsak hevengine çarpmadan önce tek çıkarabildiği ses, "Ah, ah!" oluyor ve ortadan kayboluyor.

Rahip çok da akıllı davranmıyor. Latincenin burada konuşulmasını ummamalıydı. Kendini eleştiriyor, paltosunun altından çıkan cüppesinin siyah at kılı düğmelerini fark ediyor. Rahip, çocuğu korkutan bu olmalı, diye düşünüyor: cüppe. Neredeyse çılgınlık içinde, "*A, a, a, Domine Deus ecce, nescio loqui!*" – "Efendimiz Tanrımız, konuşamıyorum!" diye kekeleyen Yeremya'yı hatırlarken kendi kendine gülümsüyor.

Bundan sonra rahibin kafasında oğlan, Yeremya olarak yer edecek. Çocuk kaybolduğu için ne yapması gerektiğini bilmiyor. Paltosunu ilikleyerek dükkânda etrafına bakınıyor. Peder Pikulski onu buraya gelmesi konusunda ikna etmişti ancak şimdi bu ona gerçekten iyi bir fikirmiş gibi gelmiyor.

Dışarıdan kimse içeriye gelmediği için rahip Tanrı'ya şükrediyor. Bu pek de sıradan bir sahne olmazdı, bir Katolik rahip, Rohatin başrahibi, bir Yahudi dükkânında yardım edilmeyi bekleyen bir ev kadını gibi duruyor. Peder Pikulski ona, kendisinin de

çok şey öğrendiği Lviv'deki Haham Dubs'u görmesini tavsiye etmişti ve bu yüzden rahip ona gitmişti, ancak yaşlı Dubs o zamana kadar onu kitaplar hakkındaki sorularla usandıran Katolik rahiplerden bıkmış gibiydi. Haham, rahibin talebine fena halde şaşırmış görünmüştü ve Peder Chmielowski'nin en çok istediği şeye sahip değildi ya da en azından öyle davranmıştı. Kibar bir ifade takınmış, söylenerek başını sallamıştı. Rahip ona kimin yardımcı olabileceğini sorduğunda Dubs, rahibin bilmediğini ve hatta bilse de söylemeyeceğini anlaması için ellerini kaldırmış, sanki arkasında birisi duruyormuş gibi omzunun üzerinden ona bakmıştı. Peder Pikulski sonradan başrahibe, bunun Yahudi sapkınlıklarıyla ilgili olduğunu ve Yahudiler genellikle aralarında sapkın yokmuş gibi böbürlense de görünüşe göre, tek bir sapkınlık için içtenlikle ondan nefret ederek bir istisna yaptıklarını açıklamıştı.

Sonunda Peder Pikulski ona gidip Şor'u ziyaret etmesini önermişti. Çarşıda, dükkânlı, büyük ev. Bunu söylerken Chmielowski'ye küçümseyen, neredeyse alaycı bir bakış atmıştı, belki de Chmielowski'ye öyle gelmişti. Yahudi kitapları işini Pikulski olmadan mı halletmek gerekirdi acaba? Gerçi, başrahip onu pek sevmez zaten. Öyle yapsaydı burada terli ve mahcup bir halde duruyor olmazdı. Ancak Peder Chmielowski'nin biraz inatçı bir damarı olduğundan işte buradaydı. Bunun içinde hafif mantıksız olan bir şey de vardı, cinas unsuru. Böyle şeylerin dünya üzerinde bir etkisi olduğuna kim inanırdı ki? Rahip, Kircher'in kitabında, özellikle bir pasajda, büyük öküz Şorobor üzerine yazılı şeyleri özenle incelemekteydi. Belki de iki isim, Şor ve Şorobor arasındaki benzerlik onu buraya getiren şeydi. Tanrı hükümleri nasıl da şaşırtıcıdır.

Ünlü kitaplar nerede, böylesine bir korku ve saygı uyandıran bu figür nerede? Söylendiğine göre sahibi tanınmış bir haham ve bilge olan muhterem Zalman Naftali, Şor'un soyundan gelse de dükkân sıradan bir tüccara ait gibi görünüyor. Sarımsak, ot, baharat dolu çömlekler, vanilya kabukları, hindistancevizi ve

karanfil gibi, ezilmiş, öğütülmüş veya bütün halinde çeşniler içeren kaplar ve kavanozlar satıyor. Raflarda, saman üzerine dizilmiş, ipek ve saten gibi görünen, çarpıcı ve cezbedici kumaş ruloları var. Rahip bir şeye gereksinimi olup olmadığını düşünüyor ancak şimdi dikkati büyük koyu yeşil kutunun üzerindeki biçimsiz etikette yoğunlaşmış: "çay". Sonunda içeri biri geri gelirse ne isteyeceğini artık biliyor. Ruhunu neşelendiren, yorulmadan çalışmasını sürdürmesini sağlayacak olan bu ottan isteyecek. Hem bu ot, sindirimine de yardımcı olacak. Sıcak şarabında kullanmak üzere biraz karanfil de alabilir. Son birkaç gece öyle soğuktu ki üşüyen ayağı, yazısı üzerinde odaklanmasına mâni olmuştu. Bir tür sıra bulmak için etrafa bakınıyor, sonra her şey bir anda oluyor, rafların ardından uzun bir yün giysi ve sivri uçlu Türk pabuçları giyen, sakallı, tıknaz bir adam ortaya çıkıyor. Omzuna koyu mavi bir ceket atmış. Sanki derin bir kuyudan henüz çıkmış gibi gözlerini kısıyor. Adamın arkasından, utanıp kaçan meraklı Yeremya görünüyor, kendisininkine benzeyen kırmızı ve meraklı bir başka yüzle birlikte ona bakıyorlar. Bu sırada çarşıya açılan kapıda, şimdi nefesi kesilmiş sıska bir oğlan, belki de genç bir adam var, yüzü kıllı, açık renkli, keçi sakallı. Kapının çerçevesine yaslanıyor ve hızlı hızlı soluyor, buraya epey hızlı koşmuş olmalı. Pervasızca, yukarıdan aşağıya rahibi inceliyor ve sağlıklı, geniş aralıklı dişlerini ortaya çıkararak haylaz haylaz gülümsüyor. Rahip bunun alaycı bir gülüş olup olmadığına karar veremiyor. Saygı göstermeyi tercih ediyor ve istisnai bir nezaketle ona şöyle diyor:

"Aziz beyefendi, lütfen bu müdahalemi affet..."

Beriki önce ona gergin bir ifadeyle bakıyor ancak bu yavaşça değişip gülümsemeye benzer bir ifadeye dönüşüyor. Rahip aniden diğer adamın onu anlamadığının farkına varıyor, şimdi kendisi gibi birini bulduğuna memnuniyetle emin olarak tekrar bu sefer Latince deniyor.

Yahudi, kapıda nefes nefese duran oğlana gözlerini çeviriyor, o da cesaretle içeri girerek yavaşça koyu renkli ceketini çekiştiriyor.

"Ben çeviririm," diyor oğlan, içinde biraz Rohatinli kıvraklığı olan beklenmedik derinlikte bir sesle. Kısa ve kalın parmağıyla başrahibi işaret ederek ceketli adama olağanüstü bir heyecanla bir şeyler söylüyor.

Bir çevirmene gereksinimi olacağı, rahibin hiç aklına gelmemişti, sadece bunu düşünmemişti. Şimdi kendini rahatsız hissediyor ancak bu hassas durumdan nasıl çıkacağını bilemiyor, zira bütün çarşı bunu duyabilir. Rahip buradan çıkıp dışarıda gübre kokan soğuk sisin içine girmeyi seve seve tercih ederdi. Kendini bu alçak tavanlı odada, baharatların kokusuyla ağırlaşmış havada, kapana kısılmış gibi hissetmeye başlıyor ve yetmezmiş gibi, sokaktan geçen biri neler olup bittiğini öğrenmek için kafasını içeriye uzatıyor.

"İzin verilirse Sayın Elişa Şor ile konuşmak isterdim," diyor başrahip, "Özel olarak."

Yahudiler şaşkına dönüyor. Aralarında bir iki kelime konuşuyorlar. Yeremya gözden kayboluyor ve ancak uzun, dayanılmaz bir sessizlikten sonra yeniden ortaya çıkıyor. Fakat belli ki rahip kabul edilecek çünkü şimdi onu rafların arkasına geri götürüyorlar. Fısıltılar ona eşlik ediyor, çocukların ayaklarının yumuşak patırtıları ve kıkırtıları da cabası. Şimdi öyle görünüyor ki bu ince duvarların arkasında, ahşaplardaki çatlaklardan bakarak bir Yahudi evinin içinde dolaşan Rohatin başrahibinin görüntüsünü yakalamaya çalışan gerçek bir insan kalabalığı var. Meydandaki küçük dükkânın, tek bir bütün halindeki geniş bir yapıdan, birçok odası, koridoru, merdiveni olan bir tür arı kovanından başka bir şey olmadığı ortaya çıkıyor. Rahip, kısa bir süreliğine durduklarında pencereden göz ucuyla bakınca evin geniş olduğunu ve bir iç avlu etrafına inşa edildiğini anlıyor.

"Ben Hrycko'yum," diye konuşmaya başlıyor, ince sakallı genç adam. Peder Chmielowski şimdi geri çekilmek istese de muhtemelen arı kovanından çıkışı bulamayacağını fark ediyor. Bunu düşünmek onu terletiyor ve tam o sırada bir kapı gıcırdıyor, kapıda olgunluk çağında, gri sakallı, aydınlık, düzgün,

anlaşılmaz yüzlü, dizlerine kadar inen giysisi ve ayaklarında yün çoraplarıyla siyah pantufla olan ince bir adam duruyor.

"Bu, Haham Elişa Şor," diye fısıldıyor, Hrycko heyecanla.

Oda küçük ve çok mütevazı döşenmiş. Ortasında, üstünde açık bir kitap ve yanında üst üste duran birkaç yığın kitap bulunan geniş bir masa var, rahibin gözü başlıklarını anlayabilmek için kitapların sırtında geziniyor. Genelde Yahudiler hakkında çok şey bilmiyor, sadece Rohatin'deki Yahudileri dışarıdan tanıyor.

Peder Chmielowski ikisinin de orta boylu olmasının ne kadar sempatik olduğunu düşünüyor birden. Uzun boylu erkeklerle her zaman kendini biraz rahatsız hissediyor. Yüz yüze bakarlarken rahip, hahamın da bu ortak yönlerinden memnun olması gerektiğini düşünüyor. Sonra haham oturuyor, gülümsüyor ve rahibe de oturması için eliyle yer gösteriyor.

"İzninizle, bu alışılmadık şartlar altında, irfanınızın ve büyük bilgeliğinizin mucizelerini duymuş olarak *incognito* bir biçimde ekselanslarına gelmiş bulunuyorum..."

Hrycko cümlenin ortasında durup rahibe soruyor:

"*In-co*... ne?"

"Nasıl yani! Bu kelime, ketumiyet istirham ediyorum, anlamına gelir."

"Nasıl, nasıl? İs-tir-ham da ne? Ya ke-tu-mi-yet?"

Dehşete düşen rahip sessiz kalıyor. Nasıl bir çevirmene rastlamışsa söylediği hiçbir şeyi anlamıyor adam. Peki, bu durumda nasıl konuşmaları gerekiyor acaba? Çince mi? Rahip daha basit konuşmayı denemek zorunda kalıyor.

"Ben Rohatin'in başrahibi olduğum için bunun sır olarak kalmasını istiyorum. Ancak daha önemlisi, ben bir yazarım." Chmielowski parmağını kaldırarak "yazar" sözcüğünü vurguluyor. "Ve bugün burada ruhban sınıfının bir üyesi olarak değil, bir *opusculum* üzerinde zorlanan bir yazar olarak konuşmayı tercih ederim..."

"*O-pus-culum?*" diye tereddütle çıkıyor, Hrycko'nun sesi.

"...küçük bir eser."

"Ah, lütfen beni affedin peder. Ben Polonya dilinde iyi değilim, tek bildiğim, sıradan insanların kullandığı sözcükler. Atların etrafında ne duydumsa sadece onu biliyorum."

"Atlardan mı?" diyerek öfkeleniyor rahip, belki de biraz abartarak, ancak çevirmene çok kızgın.

"Öyle, çünkü benim uğraştığım şey atlar. Ticaret olarak."

Hrycko el kol hareketleriyle konuşuyor. Diğer adam ona bulutlu, anlaşılmaz gözlerle bakıyor ve Peder Chmielowski kör bir adamla uğraşıyormuş gibi hissediyor o an.

"Baştan sona birkaç yüz yazarı okumuş olsam," diyerek devam ediyor rahip, "bazılarını ödünç, diğerlerini satın alsam da hâlâ birçok cildi bulamadım ve onlara ulaşmam olanaksız görünüyor."

Burada bir tepki almak için duruyor, ancak Şor, Chmielowski'ye hiçbir şey anlatmayan, sevecen bir gülümsemeyle başını sallıyor.

"Ve hazretlerinin eksiksiz bir kütüphaneye sahip olduğunu duyduğumdan bu yana," diyor rahip ve aceleyle, gönülsüzce, "elbette, herhangi bir sorun ya da rahatsızlık yaratmak istemeden cesaretimi topladım, geleneğe ters ancak buraya gelmek aslında... bu, birçok kişinin yararına," diye ekliyor.

Aniden duruyor çünkü kapı hızla açılıyor ve bir kadın kapıyı çalmadan alçak tavanlı odaya giriyor. Şimdi koridordan, loş ışıkta tam görülmeyen, fısıldaşan yüzler bakıyor. Küçük bir çocuk sızlanıyor ve sonra duruyor, sanki herkes açık başı, gür buklelerle taçlanmış bu kadına odaklanmalıymış gibi; kadın, erkeklere hiç bakmıyor ancak onun yerine üstünde sürahi ve biraz kuru meyve bulunan bir tepsiyi getirirken bakışlarını cesurca hemen önündeki bir şeye sabitliyor. Geniş, çiçekli bir elbise giyiyor ve üzerinde işlemeli bir önlük var. Sivri burunlu ayakkabıları takırdıyor. Kadın ufak tefek, ancak biçimli, çekici bedeni gözalıcı. Arkasından iki kadeh taşıyan küçük bir kız geliyor. Kız, rahibe öyle bir korkuyla bakıyor ki yanlışlıkla önündeki kadına çarpıyor ve onun üzerine düşüyor. Kadehler yere yuvarlanıyor. Neyse ki camları kalın. Kadın çocuğu önemsemiyor ancak rahibe çabucak

küstahça bir bakış atıyor. Koyu, büyük, sanki dipsiz gibi görünen gözleri parlıyor ve bembeyaz teni anında kızarıyor. Genç kadınlarla nadiren teması olan başrahip onun bu girişiyle fena halde şaşkına dönerek yutkunuyor. Kadın sürahiyi ve tabağı masaya bir takırtıyla koyuyor, yerdeki kadehleri kaldırıyor ve önüne bakmaya devam ederek odayı terk ediyor. Kapı çarpıyor. Çevirmen Hrycko da şaşkınlık içinde bakıyor. Bu esnada Elişa Şor sıçrıyor, çocuğu kaldırıyor ve onu kucağına oturtuyor. Küçük kız sıçrayıp serbest kalıyor ve annesinin arkasından koşuyor.

Rahip, kadının ve çocuğun içeriye gelme sahnesinin tamamen herkesin ona bakması için hazırlandığına dair bir bahis olsa bu bahse kellesi üstüne girerdi. Bir Yahudi evinde, bir rahip, bu önemli bir şey! Bir semender kadar egzotik ama ne olmuş yani? Yahudi bir doktora hiç muayene olmadı mı? İlaçları başka bir Yahudi tarafından verilmedi mi? Kitap meselesi de bir sağlık konusu sayılabilir.

"Ciltler," diyor rahip, masanın üstünde duran kitapların ve daha küçük Elzevir[15] baskılarının sırtlarını işaret ederek. Her birinde İbranice harfleri tanıyabildiğinden rahibin, kitapların sahibinin baş harfleri olduğunu varsaydığı altın rengi iki sembol var.

שיין

İsrail cemaatine giriş bileti olacağını düşündüğü şeye uzanıyor ve getirdiği kitabı dikkatlice Şor'un önüne koyuyor. Muzaffer bir edayla gülümsüyor, bu Athanasius Kircher'in *Turris Babel*'i,[16] içerik ve format açısından büyük bir eser, rahip onu buraya kadar sürüklemekle büyük bir risk almış. Ya pis kokulu Rohatin çamurunun içine düşseydi? Ya da bir serseri onu çarşı yerinde elinden kapsaydı? Başrahip, o olmadan bugün olduğu şey olmazdı, sadece sıradan bir rahip, malikânenin birinde bir

[15] Hollandalı Elzevir Ailesi tarafından (16. yy-18. yy) basılan kitaplar. (ç.n.)

[16] Athanasius Kircher'in *Arca Noe* ile birlikte modern bilimin, Yaratılış Kitabı'ndaki İncil'e ait anlatısını nasıl desteklediğini göstermeye çalışan eseri. (ç.n.)

Cizvit hocası, dünyayla ilişkisini kesmiş, mücevherler içinde bir kilise kâtibi olurdu belki.

Kitabı, sanki karısını sunar gibi Şor'a doğru kaydırıyor. Zarifçe ahşap kapağını tıklatıyor.

"Başkaları da var," diyerek yorumda bulunuyor, "ancak Kircher en iyisi." Kitabı rastgele açıyor, Yeryüzü'nün küre olarak temsil edildiği, üstünde Babil Kulesi'nin uzun ve ince konisi olan bir çizime bakıyorlar.

"Kircher, açıklaması İncil'de yer alan Babil Kulesi'nin düşünüldüğü kadar yüksek olamayacağını kanıtlıyor. Ay'a kadar uzanan bir kule, kozmosun tüm düzenini bozar. Yeryüzü üzerine kurulmuş olan temelinin devasa olması gerekirdi. Güneşi kapatırdı ki bunun yaratılan her şey üzerinde yıkıcı etkileri olurdu. İnsanların yeryüzündeki tüm ahşap ve kil arzını tüketmesi gerekirdi..."

Rahip, bir sapkınlığı savunuyormuş gibi hissediyor ve gerçek şu ki tüm bunları neden suskun Yahudiye anlattığını dahi bilmiyor. Bir dost olarak kabul edilmek istiyor, düşman değil, ancak bu mümkün mü? Birbirlerinin dillerine veya âdetlerine aşina olmamalarına, kullandıkları nesnelere, aletlere, gülümsemelerine, bir anlam taşıyan el hareketlerine, yani her şeylerine yabancı olmalarına karşın acaba kitaplar yoluyla bir anlaşmaya varabilirler mi? Bu aslında tek olası yol değil mi? İnsanlar aynı kitapları okursa aynı dünyayı yaşar, diyor Kircher, oysa şimdi Çinliler gibi farklı dünyalarda yaşıyorlar. Hiç okuyamayanlar da var ki bunların sayısı çok fazla, zihinleri uykuda, düşünceleri basit, hayvani, şu boş boş bakan köylüler gibiler. Eğer rahip, kral olsaydı haftada bir günün köylülerin okuması için ayrılmasını buyururdu, tüm köylüleri edebiyatla ilgilenmeye teşvik ederek devleti anında değiştirebilirdi. Belki de bu alfabe sorunudur çünkü sadece bir tane değil ki çok sayıda alfabe var, her biri kendi düşünce biçimini üretiyor. Tuğlalar gibi, bazıları pişirilmiş ve düzgünken, köylülerin kulübeleri gibi kaba kilden olanlar da var. Gerçi Latince açık ara en mükemmeli, ne ki Şor'un Latince bilmediği ortaya çıkıyor.

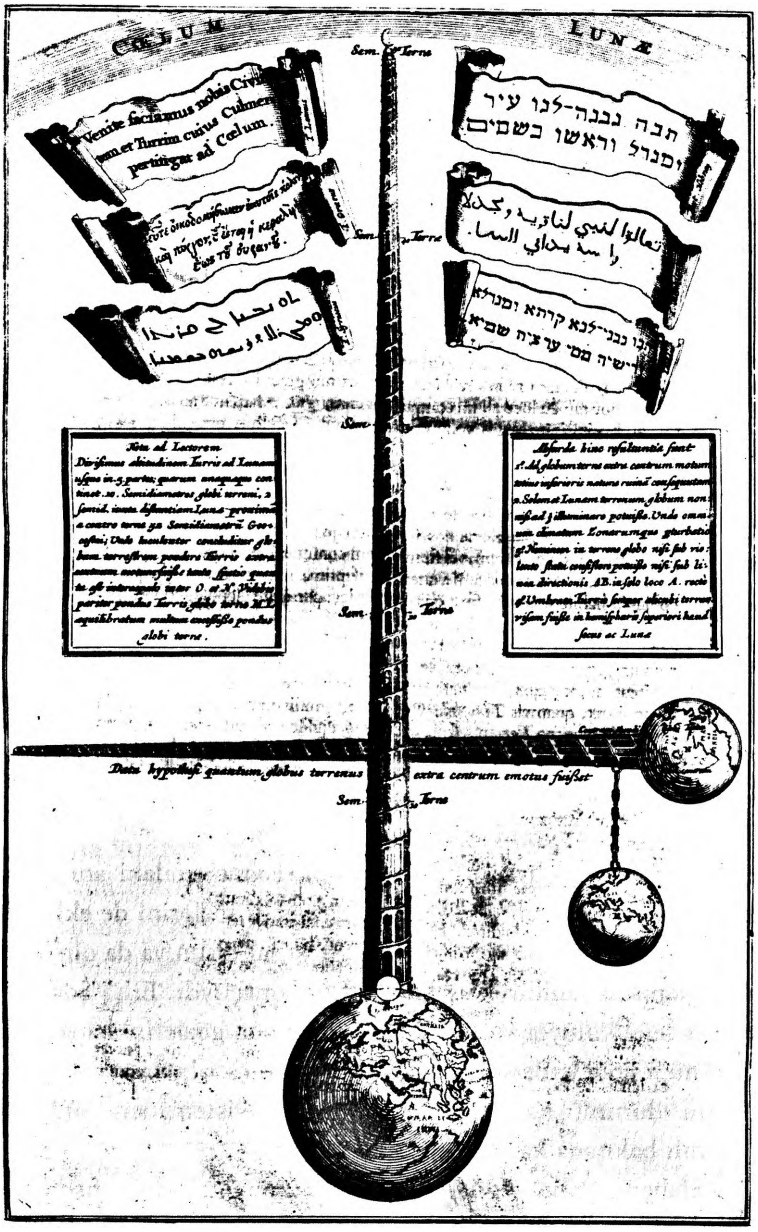
CŒLUM
LUNÆ
Sem.
Terræ
Venite ascendamus ad montem Domini
Et ad domum Dei Jacob
Et docebit nos vias suas
Et ambulabimus in semitis ejus
Quia de Sion exibit lex
Et verbum Domini de Jerusalem
תבא נגנה-לנו עיר
ויסגרל וראשו בשמים
Nota ad Lectorem.
Diæsemus altitudinem Terræ ad Lunam
usque in 59. partes, quarum unaquæque con-
tinet 20. Semidiametros globi terreni, 2
semid. unta dijunctum Luna proxime
a centro terræ ya Semidiametrū. Geo-
rgius; Dato hemisphæro cavo, dabitur glo-
bum terrestrem pondere Terræ extra
centrum motum fuisse tanto spatio quanto
est intervallo inter O. et N. Pondus
pariter pondus Terræ globo solido MK.
æquilibratum motum amisisse pondus
globi terræ.
Affirmo hinc refulsurum esse
si Adglobum terræ extra centrum motum
totius naturæ vires conspirantes
a Solem ad Lunam terrenum globum non
misisse ad illuminare potuisse. Unde omnia
corpora Lunaria gravitabunt
ad Naturam in terræ globo usque sub vi
locata fuisse amissum potuisse usque sub li-
nea directionis AB. in solo loco A. recta
ad Umbram Terræ pergere ubicunque terræ
globum fuisse in hemisphæria superiori hand
secus ac Luna
Data hypothesi quantum globus terrenus extra centrum emotus fuisset
Sem.
Terræ

Peder Chmielowski bir çizimi ve sonra bir başkasını ve diğerini işaret ediyor. Muhatabının, sonunda zarafetle tel çerçeveli bir gözlük çıkardığını, artan bir ilgiyle resimlere eğilmeye başladığını fark ediyor, Chmielowski, böyle bir gözlük isterdi, onu nereden sipariş edeceğini sorması gerekecek. Belli ki çevirmen de meraklanmış, üçü birden çizimin üzerine doğru eğiliyor.

Rahip ikisini de etkilediği için onlara memnuniyetle bakıyor. Yahudinin koyu sakalında sarı ve kestane rengi kıllar görüyor.

"Kitapları değişebiliriz," diye öneriyor rahip.

Firlejov'daki kütüphanesinde, kilit altında tutulan, çünkü çok değerli olan iki tane daha büyük Kircher eseri bulunduğunu, bunların *Arca Noe* ve *Mundus subterraneus* olduğunu anlatmaya devam ediyor. Başka kitaplar da olduğunu biliyor ancak onlara sadece sağda solda duyduğu bahislerden aşina. Sayılı eski dünya düşünürlerinden oluşan bir koleksiyon yapmış, Yahudi tarihçi Josephus'un kitabını da içerdiğini söyleyerek Şor'a yaranmaya çalışıyor.

Ona bir sürahiden komposto döküyorlar ve bir tabak kuru incirle hurma ikram ediyorlar. Rahip onları ağzına büyük bir ihtiramla yerleştiriyor. Yemeyeli uzun zaman olmuştu, cennetten gelen bu tatlı lezzet; gücü hemen yerine geliyor. İşini açıklaması gerekiyor, şimdi tam zamanı, bu nedenle tatlıyı yutuyor ve lafı dolandırmadan konuya giriyor ancak henüz bitirmeden acele ettiğini ve istediğini alamayacağını anlıyor.

Belki de onu uyaran, Hrycko'nun davranışındaki ani değişim. Ayrıca çocuğun çeviri yaparken kendi sözlerini de eklediği konusunda kellesine bahse girerdi, uyarılar olsun ya da olmasın, doğaçlamalar rahibin davasına yardım amaçlıydı. Elişa Şor sandalyesine sokuluyor ve başını geriye yaslıyor, gözlerini kapayarak görünüşe göre iç derinliklerine danışmaya çabalıyor.

Bu durum, rahip, genç çevirmenle -istemeden- anlamlı anlamlı bakışana kadar sürüyor.

"Haham, büyüklerinin seslerini dinliyor," diye fısıldıyor çevirmen ve rahip gerçekte hâlâ ne olduğunu anlamasa da biliyormuş gibi başını sallıyor. Belki de Yahudi gerçekten de çeşitli

şeytanlarla büyülü bir ilişki içinde; Yahudilerin arasında az mı vampir ve iblis var? Şor'un tereddüt etmesi ve kapalı gözleri, rahip buraya hiç gelmeseydi gerçekten daha iyi olurdu, diye düşünmesine neden oluyor. Durum çok hassas ve olağandışı. Kendini rezil ediyor olmasın da.

Şor kalkıp duvara doğru dönüyor, başını öne eğiyor ve bir an için böyle kalıyor. Rahip giderek sabırsızlanıyor, acaba bu gitmesi için bir işaret mi? Hrycko da gözlerini kapatıyor, uzun, genç kirpiklerinin gölgesi, yumuşak sakalla kaplı yanaklarının üzerine düşüyor. Yoksa uykuya mı daldılar? Rahip hafifçe öksürüyor. Onların bu sessizliği, rahibin güveninden geri kalanları alıp götürüyor. Artık geldiğine gerçekten pişman.

Birden, Şor sanki hiçbir şey olmamış gibi dolaplara doğru gidiyor ve birini açıyor. Ciddiyetle diğer kitaplarla aynı sembolleri taşıyan kalın bir kitabı çıkarıp masanın üstüne, rahibin önüne koyuyor. Kitabı tersten açıyor ve rahip güzelce hazırlanmış baş sayfayı görüyor...

"*Sefer ha-Zohar*",[17] diyor Şor takva halinde ve sonra kitabı dolaba geri koyuyor.

"Onu sana kim okuyabilir ki peder..." diyor Hrycko neşeyle.

Rahip gelecekte değiş tokuş yapma coşkusuyla, *Yeni Atina*'sının[18] iki cildini Şor'un masasının üstünde bırakıyor. Onlara işaretparmağıyla vuruyor ve sonra tam göğsünün ortasını hedefleyerek kendisini gösterip, "Bunu ben yazdım. Okumalılar, keşke dilini anlasalardı. Dünya hakkında çok şey öğrenirlerdi." Bir tepki bekliyor ancak Şor sadece kaşlarını biraz kaldırıyor.

Peder Chmielowski ve Hrycko, soğuk ve sert havaya birlikte çıkıyorlar. Hrycko hâlâ bir şeyler mırıldanıyor, bu sırada rahip onun sakala dönüşecek olan ince tüylerle kaplı genç yüzünü, ona

---

[17] *Sefer ha-Zohar,* Kabala literatürünün en önemli eseri olup Tevrat'ın bir tür batını yorumudur. (ç.n.)

[18] 1745 yılında Peder Benedykt Chmielowski tarafından yazılan ve Polonya edebiyat tarihi üzerine ilk yayımlanan popüler ansiklopedi. (ç.n.)

bir çocuk görünümü veren uzun, kıvrık kirpiklerini ve köylü giysilerini dikkatle inceliyor.

"Sen Yahudi misin?"

"Ah, hayır..." diyor Hrycko omuz silkerek. "Buralıyım, Rohatin'den, hemen şuradaki evden. Güya Ortodoksum."

"Peki, onların dilini nasıl öğrendin?"

Hrycko, rahibe yaklaşıyor, neredeyse omuz omuza yürüyorlar, bu tür bir yakınlığa teşvik edildiğini hissediyor. Annesi ve babasının 1746 salgınında öldüklerini söylüyor. Şorlarla iş yapmışlar, babası deri tabakçısıymış ve öldüğünde Şor, Hrycko'yu, büyükannesini ve küçük kardeşini koruması altına almış, babasının borçlarını ödemiş ve bu üç komşunun gereksinimlerini karşılamış. Ayrıca mahallede yaşarken insan Yahudilerle kendi insanlarından daha fazla etkileşim kurar ve onların dilini konuşurmuş, bu dili nasıl öğrendiğini Hrycko'nun kendisi de gerçekten bilmiyormuş ancak şimdi kendi diliymiş gibi akıcı konuşuyormuş; zaten Yahudiler, özellikle de yaşlı olanları Lehçe ve Rutenceye karşı temkinli oldukları için, ticaret yaparken bu dil çok işe yarıyormuş. Yahudiler, özellikle de Şorlar, insanların söylediği gibi değilmiş. Çok kalabalıklarmış, evleri sıcakmış, misafirperverlermiş de, her zaman yiyecek bir şey ikram ederlermiş, hava soğukken de mutlaka küçük bir kadeh votka. Şimdi Hrycko babasının işini öğreniyormuş, dünyanın her zaman deriye gereksinimi olacakmış ne de olsa.

"Hiç Hıristiyan akraban yok mu?"

"Var, var ancak çok uzakta ve bizi pek umursamıyorlar. Ah, işte erkek kardeşim, Oles." Sekizindeymiş gibi görünen, yüzü gözü çillerle kaplı küçük bir çocuk koşarak onlara doğru geliyor. "Endişelenmene gerek yok, muhterem peder," diyor Hrycko neşeyle. "Tanrı insanı gözleri arkasında değil, önünde yarattı ve bu bizim, arkada ne olup bittiğini değil, karşıdan ne geleceğini düşünmemiz gerektiği anlamına geliyor."

Rahip aslında kutsal kitabın neresinde yazılı olduğunu hatırlayamasa da bunun ilahi zekânın kanıtı olduğunu biliyor.

"Dillerini, onlardan iyice öğren ki bu kitapları çevirebilesin."

"Nerede muhterem! Yok efendim, okumak bana göre değil. Sıkıcı buluyorum! Ticareti yeğlerim, onu seviyorum. En çok atları veya Şorların votkasını, birasını."

"Ah, onların yanında dura dura bozulmuşsun sen de..." diyor rahip.

"Ne yani? Alkol diğer şeylerden daha mı kötü? İnsanların içmeye gereksinimi var, yaşam zor."

Hrycko, rahibin arkasından gelerek şundan bundan boş boş konuşuyor, aslında Peder Chmielowski ondan çoktan kurtulmuş olmayı arzulardı. Çarşıya dönük durarak etrafta Roşko'ya bakınıyor, önce koyun derisi paltoların arasında ve sonra meydanın tümünde, ancak çok insan gelmiş ve arabacısını bulma şansı yok. Bu nedenle arabasına yalnız gitmeye karar veriyor. Bu sırada, çevirmeni kendini rolüne öyle bir kaptırmış ki bir şeyleri açıklamaya çalışıyor, açıkçası başardığı işten memnun. Elişa'nın oğlu (rahibin dükkânda gördüğü kişi, hani Yeremya'ya benzeyen ama gerçek ismi İzak olan delikanlı), Moravyalı Yahudilerin kızıyla evleneceği için Şor'un evinde büyük bir düğün olacakmış. Yakında tüm aile ve Busk, Pidhaytsi, Jezierzany, Kopyçintsi'den ve ayrıca Lviv ve hatta Krakov'dan tüm akrabalar buraya gelecekmiş, gerçi ona göre, yani -Hrycko'nun aklına göre- yılın geç zamanı, yani yazın evlenmek daha iyi olurmuş. Çenesi düşük Hrycko, pederin de böyle bir düğüne gelmesinin çok iyi olacağını söyleyerek devam ediyor ve sonra kuşkusuz manzarayı gözünde canlandırıyor ki gülmekten katılıyor, bu rahibin ilk başta alaycı sandığı gülüşün aynısı. Peder Chmielowski, Hrycko'ya bir kuruş veriyor.

Hrycko, kuruşa bakıyor ve bir anda gidiyor. Rahip orada duruyor ancak kısa süre sonra dalgalı sulara dalar gibi çarşıya dalıyor, buralarda bir yerlerde bulunan o ezmelerin nefis kokusunun peşine düşerken kalabalık içinde boğuluyor.

2

Lanet Yaprak Yaylar ve Katarzyna Kossakowska'nın Kadın Hastalığı

Aynı anda, Kamaniçe'nin kale komutanının eşi Katarzyna Kossakowska (kızlık soyadı Potocka) yanında kendinden biraz daha yaşlı bir hanım arkadaşıyla Rohatin'e giriyor, Lublin'den Kamaniçe'ye gidiyorlar ve birkaç gündür yolculuk yapıyorlar. Bir saat arkalarında, içinde giysiler, çarşaflar ve tabak çanakları bulunan bavullarla arabalar geliyor, gece bir yerlerde kalma zamanı geldiğinde en azından kendi porselenleri ve çatal bıçak takımları olacak. Ulaklar, yakın malikânelerdeki aile ve arkadaşları haberdar etmek için gönderilseler de konaklama bazen güvenli ve rahat olmuyor. Sonra yiyeceklerin yetersiz olduğu, yol kenarlarındaki hanlara muhtaç kalıyorlar. Belli bir yaşta olan Bayan Druzbacka buna güçlükle tahammül ediyor. Hiç şüphe yok ki arabanın hareketiyle, yediği her şey yayığın içindeki krema gibi midesinde sarsıldığı için hazımsızlıktan yakınıyor. Mide yanması çok ciddi bir rahatsızlık değil. Daha kötüsü, Kossakowska'nın dünden bu yana karnı ağrıyor ve şimdi arabanın köşesinde oturuyor, zayıf, üşümüş ve ıslak, inanılmaz derecede solgun olduğundan Druzbacka arkadaşının sağlığından endişe ediyor. Şimon Labecki'nin kaymakam olduğu Rohatin'de yardım için durmalarının nedeni de bu; Labecki, Podolya'daki hemen hemen her önemli kişi gibi kale komutanının karısının ailesini tanıyor.

Bugün pazar kurulmuş, altın rengi süslerle donatılmış, kapılarında Potocki arması bulunan somon renkli araba, sürücüsü ve canlı renkli üniformaları içinde bir grup korumayla ilk gişeyi geçerken bir hayli sükse yapıyor. Ancak araba sürekli duruyor çünkü yol yayalar ve hayvanlarla tıkanmış. Kalabalığın üstüne kırbaç şaklatmak da işe yaramıyor. Arabanın içine gizlenmiş iki kadın, paha biçilmez bir deniz kabuğu tarafından korunuyormuş gibi, çokdilli, alışveriş çılgınlığına kapılmış kalabalığın dalgalı sularında yüzüyor.

Sonunda araba böyle bir kalabalıkta tahmin edilebileceği gibi bir çeki demirinin üzerinden geçiyor ve yaylarından birini kırıyor, bu yolculuğu zorlaştıran son hoşluk. Kale komutanının eşi koltuğundan yere düşüyor, bütün yüzü acı içinde, kıvranıyor. Druzbacka lanetler okuyor, doğrudan çamura atlıyor ve kendi kendine yardım aramak için yola koyuluyor. Önce sepetli kadınları deniyor ancak onlar kıkırdıyor ve Rutence konuşarak kaçıyorlar, bu nedenle Druzbacka şapkalı ve paltolu bir Yahudinin kolunu çekiştiriyor, adam onu anlamaya çalışıyor ve hatta nehre doğru aşağıyı işaret ederek kendi dilinde yanıt veriyor. Sonra sabrını yitiren Druzbacka, arabalarından henüz inerek kargaşanın içine giren iki kalantor tüccarı görüyor, yollarını kesiyor ancak sadece oradan geçen Ermeniler oldukları meydana çıkıyor, en azından o öyle düşünüyor. Tek yaptıkları başlarını sallamak. Sonra bazı Türkler Druzbacka'ya alaycı alaycı sırıtıyor, en azından o öyle hissediyor.

"Burada Lehçe konuşan kimse var mı?" diye bağırıyor sonunda etrafındaki kalabalığa, burada olduğuna öfkelenerek. Burasının tek bir krallık, bir devlet olduğunu söylüyorlar ancak burada her şey Büyük Polonya'da olduğundan tamamen farklı. Burası vahşi, yüzler yabancı ve tuhaf, giysiler, paçavraya dönüşmüş *sukmana*'lar,[1] garip kürk şapkalar ve sarıklar, neredeyse komik, çoğu çıplak ayaklı. Çarşıda dahi kilden yapılmış eğri büğrü küçük evler var. Malt ve gübre kokusu, nemli, çürüyen yaprakların kokusu da cabası.

[1] Eskiden Polonya köylüleri tarafından giyilen geleneksel ceket. (ç.n.)

Sonunda tam önünde zayıf, yaşlı, beyaz saçlı bir rahip görüyor, üstündeki giysiler çok iyi durumda değil, omzunda bir çanta asılı, şaşkınlıkla ona bakıyor. Paltosundan yakalayıp sarsıyor, dişlerinin arasından tıslayarak, "Tanrı aşkına, Kaymakam Labecki'yi bulmama yardım edin ve bundan kimseye bahsetmeyin! Sessiz olun!"

Rahip ona gözlerini kısarak bakıyor. Korkuyor, yanıt versin mi vermesin mi bilmiyor. Acaba Labecki'nin evini göstermeli mi? Paltosunu böyle destursuz çekiştiren bu kadın kısa, biraz yuvarlak şekilli, pörtlek gözlü ve oldukça büyük burunlu, şapkasının altından kıvırcık bukleli, gümüşi saçları çıkıyor.

"Çok önemli bir insan, *incognito*," diyor rahibe arabayı başıyla göstererek.

"*İncognito, incognito*!" diye mırıldanıyor rahip heyecanla. Kalabalıkta genç bir oğlan buluyor ve kaymakamın evine kadar arabaya yol göstermesini söylüyor, beklenenden daha becerikli çıkan çocuk, arabanın dönebilmesi için atların koşumlarının çözülmesine yardım ediyor.

Perdeli pencereli arabanın içinde Kossakowska inliyor. Her iniltiden sonra en sunturlusundan bir küfür geliyor.

İpekteki Kan Lekelerine Dair

Şimon Labecki, Potocki ailesinden, uzak da olsa Katarzyna Kossakowska'nın kuzeni olan Pelagia ile evli. Karısı, komşu köydeki aile mülkünü ziyaret ettiğinden burada değil. Bu beklenmedik ziyaretle şaşkına dönüyor, aceleyle Fransız kesimi ceketinin düğmelerini ilikliyor ve dantel manşetlerini aşağıya indiriyor.

"*Bienvenue, bienvenue,*"[2] diye makine gibi tekrarlıyor adam, Druzbacka ve hizmetkârlar Kossakowska'yı üst kata çıkarırlarken ev sahibi, kuzenine evdeki odaların en iyisini veriyor. Sonra kendi kendine bir şeyler mırıldanarak Rubin'i Rohatin'in

[2] (Fr.) Hoş geldiniz.

doktoruna gönderiyor. *"Quelque chose de féminin, quelque chose de féminin,"*[3] diyor.

Ziyaretten pek memnun değil ya da hiç değil. Şimon, düzenli olarak iskambil kâğıdı oynanan bir yere gitmeye hazırlanıyordu. Kâğıt oynama düşüncesi, en kaliteli likörün etkisini göstermesi gibi tansiyonunu tatlı tatlı yükseltiyordu ancak bu bağımlılığı yüzünden sinirleri nasıl da tahrip oluyor! Onun tek tesellisi, ondan daha önemli, zengin ve çok saygı gören insanların da zaman zaman bir kâğıt oyununa oturması. Bu güzel kıyafetin nedeni, son zamanlarda Piskopos Soltyk ile oynaması. Tam yola çıkmak üzereydi ve arabası hazırlanmıştı ancak elbette şimdi gidemiyor. Başka birisi kazanacak. Derin bir nefes alıp başka bir akşam oyuna gideceğine dair kendini ikna edercesine ellerini ovuşturuyor.

Kossakowska gece boyunca ateşler içinde yanıyor, Druzbacka arkadaşının hezeyan geçirdiğini düşünüyor. O ve ona eşlik eden Agnieszka Hanım'la başına soğuk kompres uyguluyorlar, aceleyle çağrılan doktor otlar hazırlıyor, şimdi onların anason ve meyan kökü içerdiği anlaşılan aromaları yatak çarşafları üzerinde tatlı bir bulut gibi dolaşıyor ve hasta uykuya dalıyor. Doktor onlara, hastanın karnına ve alnına soğuk kompres yapmalarını söylüyor. Tüm ev sükûnet buluyor ve mumlar sönüyor.

Elbette kale komutanının eşinin âdet kanamasından sorun yaşaması ilk kez olmuyor ve kesinlikle de son olmayacak. Bunun için kimseyi suçlamaya gerek yok, büyük olasılıkla bunun nedeni genç kızların bu soyluların malikânelerinde, küf kokulu köşklerde herhangi bir fiziksel egzersiz yapmadan yetiştirilme şeklidir. Kızlar, rahiplere yakışan şalları süsleyerek, işleme kasnaklarının üzerinde kambur bir halde oturur. Saraylardaki beslenme ağır ve yağlıdır. Kaslar zayıflar ve üstüne üstlük, Kossakowska yolculuk yapmayı sevmez, tüm günün o arabanın içinde, insafsız bir gürültü ve itiş kakışla geçmesi de tuz biber olmuştur. Sinir bozukluğu ve sonsuz entrikalar. Politika. Katarzyna, Klemens

[3] (Fr.) Kadınsı işlerle ilgili.

Branicki'nin[4] temsilcisi değilse nedir, ne de olsa şu an peşinde olduğu onun çıkarları. Bir erkeğin ruhuna sahip olduğundan iyi iş yapıyor. En azından insanlar onun hakkında böyle söylüyorlar ve ona bu görüşe göre davranılıyor. Druzbacka bu varsayılan erkekliği görmüyor. Tüm gördüğü, hükmetmeyi seven bir hatun kişi. Uzun boylu, kendinden emin ve güçlü bir sesi var. İnsanlar, aynı zamanda Kossakowska'nın doğa tarafından pek kutsanmamış -bodur ve şekilsiz- kocasının iktidarsız olduğunu söylüyorlar. Karısının elini tutmaya çalışırken kısa boyunu telafi etmek için bir çuval paranın üzerinde durduğunu söylüyorlar.

Tanrı onun kaderine çocuk yazmış olmasa da Kossakowska hiç de mutsuz görünmüyor. Dedikoduya göre, kocasıyla tartıştığında, çok kızdığında, onu belinden yakalayıp şöminenin üstüne koyuyor ve kocası inmeye korktuğundan onu dinlemek zorunda kalıyor. Ancak neden böyle çekici bir kadın onun gibi bir cüceyi seçer? Herhalde aile işlerini güçlendirmek için. İşleri, en iyi politika güçlendirir.

İki kadın birlikte hasta kadını soydu ve kale komutanının karısı Kossakowska'nın çıkardığı her giysiyle birlikte, içinden Katarzyna adındaki varlık biraz daha çıkmış ve sonra da onların parmaklarının arasında zayıflığa gömülürken inleyen ve ağlayan, tamamen tükenmiş bir Kasia[5] kalmıştı. Doktor onlara, hastanın bacakları arasına temiz bez koymalarını, bol sıvı vermelerini ve özellikle de kaynattıkları kök ve kabukları da içmeye zorlamalarını söylüyor. Bu kadın, Druzbacka'ya ne kadar da ince görünüyor çünkü çok zayıf, gerçi aslında otuzunda ama gencecik.

Kossakowska uykuya daldığında Agnieszka, kanlı giysilerin büyük kızıl lekeleri üzerinde çalışmaya başladı, iç çamaşırlarıyla, iç eteği ve eteği ile başlayıp lacivert ceketiyle bitirdi. Bir kadın, yaşamı boyunca böyle kaç kan lekesi görür, diye düşünüyor Druzbacka.

Kale komutanının eşinin elbisesi güzel, orası burası küçük kırmızı çiçeklerle, çan çiçekleriyle, sol ve sağ tarafında küçük

---

[4] Polonya-Litvanya Topluluğu hetmanı. (ed.n.)

[5] Katarzyna isminin kısaltması. (ç.n.)

yeşil bir yaprakla kaplanmış kalın, krem rengi satenden yapılmış. Kossakowska'nın koyuca tenine ve koyu saçlarına uyan hafif, neşeli bir desen. Şimdi kan lekeleri bu neşe dolu küçük çiçekleri kaplamış. Onların düzensiz konturları, desenleri tamamen yutmuş, uyumu bozmuş. Sanki uğursuz güçler bir yerden kaçmış da burada ortaya çıkıyor.

Bu tür malikânelerde belirli bir bilim türü var, kan lekelerini yok etme bilimi. Bu, yüzyıllardır müstakbel eşlere ve annelere öğretilir. Eğer kadınlar için bir üniversite olsaydı bu en önemli konu olurdu. Çocuk doğumu, âdet kanaması, savaş, dövüşler, yağmalar, katliamlar, baskınlar, hepsi derinin hemen altında hazır olan kanı anımsatır. O içsel maddeyle ne yapmalı, onu ne tür bir küllü su ile yıkamalı, hangi sirke ile durulamalı? Belki de bir paçavrayı bir çift gözyaşıyla ıslatıp sonra da dikkatlice ovalamayı denemeli veya tükürüğe batırmalı. Çarşafların ve yatak giysilerinin, iç çamaşırlarının, iç eteklerin, gömleklerin, önlüklerin, bonelerin ve eşarpların, dantel manşetlerin ve fırfırların, korselerin ve redingotların başına gelir. Halıların, döşeme tahtalarının, çarşafların, sargı bezlerinin ve üniformaların da.

Doktor gidince her iki kadın da yani Druzbacka ve Agnieszka da uyuyor. Yatağın her iki yanında uykuya dalmışlar, biri diz çökmüş, başı yatağın üstündeki elinin üstünde, çenesinde akşam süresince kalacak bir iz bırakıyor, diğeri bir koltukta, başı göğsüne düşmüş, nefesi, ılıman bir denizdeki anemonlar gibi boğazının etrafındaki narin dantelleri harekete geçiriyor.

Kaymakam Labecki'nin Evindeki Masanın Beyaz Tarafı

Kaymakamın evi bir kaleye benziyor. Yosun kaplı taştan kadim temellerin üzerinde duruyor, bu yüzden nemli. Bahçede büyük bir kestane ağacı parıldayan meyvelerini bırakmaya başlamış, onların ardından sarı yapraklarını da salıyor. Bu, her yeri turuncu hoş bir halıyla kaplıymış gibi gösteriyor. Büyük salondan, içinde

fazla möble olmayan ancak duvarları ve tavanı canlı renklerle boyanmış ve süslenmiş salonlara giriliyor. Meşe parke, zemin cilalandığından parlıyor. Kış hazırlıkları başlamış, antrede Noel tatilini beklerken kokularını verecekleri kışlık yatak odalarının çevresine götürülecek elma sepetleri duruyor. Dışarıda yoğun bir koşuşturma var ve köylüler istiflemeyle meşgul. Kadınlar sepetlerle ceviz getiriyor, Druzbacka onların büyüklüğüne şaşmamalı. Bir tanesini kırıyor ve şimdi dili cevizin acı tadını hafif hafif araştırırken onun yumuşak, lezzetli etini beğeniyor. Kaynamış reçel kokusu mutfaktan burnuna geliyor.

Alt kattan gelen doktor yanından geçiyor, ağzının içinde bir şeyler mırıldanıyor ve yukarıya çıkıyor. Labecki'nin "suratsız" dediği bu Yahudi doktorun İtalya'da eğitim aldığını, suskun ve burada asla ruhen tam olarak bulunmadığını, ancak bazı önyargılarından kurtulacak kadar Fransa'da yeterince zaman geçirmiş olan kaymakamın tam saygısını kazandığını Druzbacka çoktan öğrenmiş.

Ertesi gün öğleden sonra, Kossakowska biraz et suyu içmiş ve bir süre sonra sırtını desteklemek için yastıklar konulmasını ve kendisine kâğıtla mürekkep verilmesini buyurmuştu.

Katarzyna Kossakowska –kızlık soyadı Potocka– hükmü sayısız köye, kasabaya, konağa ve malikâneye sahip bir hanımefendi ve Kamaniçe kale muhafızının karısı olarak yırtıcılara ait özelliklere sahip. Yırtıcılar bir avcının tuzağına düşmek gibi, sıkıntıya düştükten sonra dahi yaralarını yalayıp savaşa geri dönerler. Kossakowska'nın hayvani içgüdüleri var, erkek kurtların arasındaki bir dişi kurt gibi. Ona hiçbir şey olmaz. Druzbacka onun yerine kendisi için endişelenmeli. Druzbacka kendisinin ne tür bir hayvan olduğunu düşünmeli. Bu yırtıcılar sayesinde yaşamını sürdürüyor, onlara eşlik ediyor, şiirle eğlendiriyor. O, eğitimli bir kuyruksallayan, çok güzel şakıyan ancak bir rüzgârla, fırtınayla açılan pencerenin cereyanıyla uçup gidecek olan küçük bir kuş.

Öğleden sonra rahip geliyor –hâlâ biraz erken– aynı paltoyu giyiyor ve heybesi bir rahipten çok bir seyyar satıcınınkine uygun. Druzbacka daha eşikte selamlıyor onu.

"Bu aceleci davranışım için başrahibin affına sığınıyorum. Düğmenizi kopardım galiba," diyor Druzbacka ve lafa nasıl başlayacağını bilmiyor, adamı dirseğinden tutarak onu salona götürüyor. İki saat kadar daha masaya çağrılmayacaklar.

"Ah, bu, *simpliciter*[6] bir iş... *Nolens volens*[7] saygıdeğer kale komutanının karısına ve sağlığına faydalı oldum."

Druzbacka, farklı Polonya malikânelerinden farklı farklı Lehçeler duymaya alışık, böylece bu laf, bu Latince cümleler onu sadece eğlendiriyor. Yaşamının yarısını nedime ve sekreter olarak geçirmiş. Sonra evlenmiş, kızları olmuş ve şimdi kocasının ölümünden ve torunlarının doğumundan sonra yalnız yol almaya çalışıyor ya da kızlarının yanında kalıyor, nedimelik yapacaksa da Bayan Kossakowska'ya yapıyor. Pek çok şeyin cereyan ettiği ve akşamları şiirlerin okunabileceği mülküne dönmekten memnun. Bavulunda birkaç kitap var ancak onları çıkarmaya utanıyor. Konuşmuyor. Onun yerine gevezelik eden rahibi dinliyor, Latinceye karşın yavaş yavaş onunla ortak bir dil buluyor çünkü Zarzecze'deki Dzieduszyckilere ait sarayı henüz ziyaret etmiş olan rahibin, yaşadığı yerde, yani papaz evinde, orada bulunduğu sırada öğrendiği şeylerin aynısını yapmak için hazırlandığı ortaya çıkıyor. İçtiği üç kadeh likörle keyiflenmiş ve canlanmış olarak birinin onu dinleyeceğinden memnun, konuşuyor.

Dün, kale komutanı Kossakowski, Kamaniçe'ye gönderilmişti ve her an gelmesi bekleniyor. Sabah geleceğinden şüphe yok, belki gece yarısı bile gelebilir.

Masanın etrafında evin sakinleri ve sabit veya geçici misafirleri oturuyor. Daha az önemli olanlar, beyaz masa örtüsünün pek ulaşmadığı gri tarafa oturtulmuş. Ev sakinlerinin arasında, ev sahibinin yaşlıca bir bey olan, biraz iri kıyım, hırıltıyla soluyan ve herkese "muhterem beyefendi" ya da "muhterem hanımefendi" diye hitap eden amcası var. Aynı zamanda Labeckilerin

---

6 (Lat.) Basit. (ç.n.)

7 (Lat.) İster istemez. (ç.n.)

mallarının yöneticisi olan utangaç, mükemmel bir duruşa sahip, bıyıklı adamla birlikte Labeckilerin çocuklarına önceden dini eğitim veren yüksek eğitimli öğretmen, Bernardin rahibi Gaudenty Pikulski var. Pikulski, ona İbranice kitabını göstermek isteyen Chmielowski tarafından yakalanıp odanın köşesine doğru götürülüyor şimdi.

"Bir değiş tokuş yaptık, ben ona *Yeni Atina*'nın bir kopyasını verdim ve o da bana bir Zohar,"[8] diyor Peder Chmielowski ve gururla cildi çantasından çıkarıyor. "Rica etsem de..." diye başlıyor, sonra kime hitap ettiği belli olmadan devam ediyor, "kitabın içindekileri birazcık olsun tadabilmek için biraz daha zaman bulunabilse..."

Pikulski cilde bakıyor, onu tersten açıyor ve dudaklarını hareket ettirerek okuyor.

"Bu Zohar değil," diyor.

"Nasıl yani?"

"Yaşlı Şor, pedere sıradan Yahudi peri masallarını kakalamış." Parmağını anlaşılmaz semboller boyunca sağdan sola götürüyor. "*Yakup'un Gözü,* kitabın adı bu. Bir halk hikâyesi."

"Bak sen şu ihtiyar Şorcuğa..." diye başını sallıyor rahip hayal kırıklığı içinde. "Karıştırmış olmalı. Neyse, burada da biraz bilgelik bulacağıma eminim. Bana çevirecek birini bulursam..."

Kaymakam Labecki, eliyle bir işaret veriyor ve iki hizmetkâr içeriye tepsilerle likör ve küçük kadehlerle birlikte ince dilimlenmiş ekmekler olan bir servis tabağı getiriyor. İkram edilecek öğle yemeği ağır ve bol, ancak isteyen bu şekilde iştahını açabilir. İlk önce çorba, sonra rosto, geyik, yabani domuz gibi av hayvanları ve haşlanmış havuçla servis edilen tavuk, domuz etli lahana gibi diğer etlerin yanında, haşlanmış kuşbaşı sığırla, yağdan parlayan çanaklar dolusu *kaşa*.[9]

---

[8] Yahudi mistisizminin (Kabala) en önemli eserleri arasında yer alan Zohar, Ortaçağ'da Aramice ve İbranice dilinde yazılmış, Tevrat'ın mistik yorumu olan kitaplardan oluşur. (ç.n.)

[9] Bulgur aşı. (ç.n.)

Peder Pikulski, Peder Chmielowski'ye doğru masanın üstüne eğilerek alçak bir sesle diyor ki, "Bir ara benim yanıma gelin, Latince Yahudi kitaplarım da var, ayrıca İbranice konusunda yardım edebilirim. Hemen Yahudilere gitmek de nereden çıktı?"

"Öyle yapmamı sen önerdin ya, oğlum," diye yanıtlıyor bunu biraz da kırıcı bulan Peder Chmielowski.

"Şaka yapmıştım. Nereden bileyim hemen gideceğinizi, peder."

Druzbacka dikkatlice yemeğiyle ilgileniyor, sığır eti dişine sert gelmiş ve etrafta kürdan da göremiyor. Biraz tavuk ve pirinç alıyor ve yeni işlerine henüz pek alışamadıkları açıkça belli olan iki hizmetkâra gizlice bakıyor çünkü onlar yemeklerine dalmış konukların hiçbir şey fark etmeyeceğini düşünerek masanın karşısından birbirine şaklabanlık yapıyor.

Muhtemelen hâlâ güçsüz olan Kossakowska odanın köşesindeki geniş yatağına mum getirilmesini emrediyor ve şimdi pirinç ve tavuk eti servis edilmesini istiyor. Az sonra Macar şarabı talep edecek.

"Peki, sanırım en kötüsü geride kaldı hanımefendi, biraz şarap içmeye hazırsanız," diyor Labecki, neredeyse fark edilemeyecek bir ironiyle, kâğıt oynamaya gidemediği için hâlâ biraz rahatsız. "*Vous permettez*?"[10] Duruyor ve abartılı bir baş selamıyla Kossakowska'nın kadehini dolduruyor. "Sağlığınıza."

"Beni o tentürle ayağa kaldıran doktorun sağlığına içiyor olmalıyım," diyor Kossakowska ve büyük bir yudum alıyor.

"*C'est un homme rare*"[11] diyor Labecki. "Eğitimli bir Yahudi, gerçi benim gutumu tedavi edemedi. İtalya'da okumuş. Söylenene göre gözünüzdeki kataraktı bir iğneyle alabilirmiş de insana gözünü sağlam teslim edermiş, en azından bu civardan asil bir kadını böyle iyi ettiği söyleniyor. Şimdi kadıncağız ince nakış bile işleyebiliyormuş.

---

[10] (Fr.) İzin verir misiniz?

[11] (Fr.) O nadir bir adam. (ç.n.)

Kossakowska tekrar köşesinden sesleniyor. Yemeği bitirmiş ve yastıklarda sırtüstü yatıyor, solgun. Yüzü mum ışığında değişmeye devam ediyor, sanki yine yüzünü ekşitiyor.

"Her yer artık Yahudiyle dolu, bizi çiğ çiğ yer bunlar," diyor. "Bizim beyler çalışmak istemiyor ve kendi mallarını önemsemiyorlar, Yahudilere kiralıyorlar ve gidip başkentte yaşıyorlar. Bu yüzden şimdi bakıyorum, köprü gişesinde bir Yahudi, malikânede araziyi yöneten bir Yahudi görüyorum, Yahudi ayakkabı tamirciliği yapıyor, elbiseleri Yahudi dikiyor. Her alana girmişler."

Öğle yemeği sürdükçe sohbet, zenginlikleri çok büyük olsa da Podolya'nın her zaman topallayan ekonomisine dönüyor. Gelişen bir diyar olabilirdi. Kalyataşı, güherçile, bal. Mum, donyağı, keten. Tütün, sığır, at, çok şey var ancak satılamıyor. Neden satılmadığını sorguluyor Labecki. Çünkü Dinyester sığ, akıntılarla bozulmuş ve yollar berbat, baharda buzlar eridiğinde geçilmez oluyor ve yaptıkları cezasız kalan Türk yağmacılar sınırları sürüler halinde geçip yolcuları yağmalarken insanların silahlı muhafızlarla yolculuk yapması, güvenlik tutması gerekiyor.

"Bunun için kimde para var ki?" diye yakınıyor Labecki. Onun hayali her şeyin başka ülkelerdeki gibi olması, ticaretin gelişmesi ve insanların zenginliğinin artması. Yani Fransa'daki araziler daha iyi değil ya, nehirler de öyle. Kossakowska bunun köylülere para yerine votkayla ödeme yapan asilzadeler nedeniyle olduğunu düşünüyor.

"Potockilerin mülklerindeki köylülerin çok fazla zorunlu çalışma günü olduğundan kendi işlerini sadece cumartesi pazarları yapabildiğini biliyor muydunuz?"

"Biz cumaları da onlara veriyoruz," diye tersliyor onu Kossakowska. "Zaten önemli olan çalışmalarının yozlaşmış olması. Ürünümüzün yarısı, diğer yarısının hasadı için onlarla değiş tokuş ediliyor, kaldı ki bu cennetten gelen cömert armağanlar bizim lehimize çevrilemiyor. Bugün bile erkek kardeşim, büyük miktarda tahılla solucanlara ziyafet çekiyor, hiç satma şansı yok."

"Votka için tahılları fermente etme fikrini kim düşündüyse ona altın madalya verilmeli," diyor Labecki ve peçetesini çenesinin altından çıkararak eskiden kalma bir âdete göre çubuklarını içecekleri kütüphaneye gitmek üzere işaret veriyor. "Votka şimdi Dinyester'in diğer tarafına taşıyacak arabalarda galonla gidiyor. Doğru, Kuran şarap içmeyi yasaklıyor ancak votka hakkında bir şey demiyor. Her neyse, Boğdan voyvodası yeterince yakın ve orada Hıristiyanlar istedikleri gibi likör içebilir..." Labecki tütünden sararan dişlerini göstererek gülüyor.

Kaymakam Labecki sıradan biri değil. Kütüphanesinin baş köşesinde şu kitap yer alıyor: *Fransız Kraliyet Sarayı'nda, ordu süvarisi olarak liyakat göstermiş olan Del Chétardie Beyefendi tarafından soru cevap şeklinde hazırlanıp yazılan derleme, genç beyler için kısa bir kılavuz. Bu kılavuz Rohatin kaymakamı, muhterem Şimon Labecki'nin Lviv Okulları'ndaki arkadaşları için veda armağanı olarak yanına sunulmuştur.*

Druzbacka kibarca bu kitabın konusunu sorduğunda, önemli savaşların kronolojisi olduğu ve onun tarafından yazılmış orijinal bir kitaptan daha çok, bir çeviri olduğu ortaya çıkıyor ki bu Labecki tarafından yapılan uzun konuşmadan sonra netleşiyor. Başlıktan tam olarak anlaşılmıyor bu durum.

Sonra herkes –hanımlar da, çünkü ikisi de tiryaki– sigara odasında Zaluski Kütüphanesi'nin açılış konuşmasını yapan Kaymakam Labecki'yi dinlemek zorunda kalıyor.

Doktor tedavi etmek için geldiğinden, kaymakam dışarı çağrıldığında sohbet Druzbacka'ya dönüyor ve Kossakowska onlara şair olduğunu hatırlatınca başrahip şaşkınlığını kibarca gizliyor ve kadın ona küçük bir cilt uzatıyor, başrahip açgözlülükle kitaba doğru uzanıyor. Basılı kâğıtlar onda kontrol edilmesi güç bir his meydana getiriyor, hani yakalayıp kısacık da olsa tamamına iyice bakmadan bırakmamak gibi. Şimdi de öyle, kitabı açıyor, baş sayfayı daha iyi görebilmek için ışığa doğru çeviriyor.

"Bu bir şiir kitabı," diyor, hayal kırıklığına uğramış bir halde, gerçi hemen kendini toparlıyor ve bariz bir takdirle başını

sallıyor. *Spiritüel, övgülü, ahlaki ve dünyevi uyakların bir koleksiyonu...* Şiirden hoşlanmıyor, şiirden anlamıyor ancak Zaluski Kardeşler tarafından yayımlandığını görünce kitaba olan saygısı artıyor.

Tam kapalı olmayan kapıların ardından, aniden kaymakamın ruhsuz sesi geliyor.

"Ah, Aşer'im, bu hastalık yaşamımı çok rezil hale getiriyor, ayak parmaklarım ağrıyor, lütfen bir şeyler yap azizim!"

Onu hemen başka bir ses izliyor, bu sefer daha alçak sesle ve Yahudi aksanıyla konuşuyor.

"Muhterem, ben tedaviden vazgeçmiş değilim. Ancak şarap içmemelisin ve et yememelisin, özellikle de kırmızı et, ancak sen doktorunun tavsiyelerini dinlemeyi reddediyorsun, bu yüzden ağrıyor ve ağrımaya devam edecek. Sana zorla bunları yaptıracak halim yok."

"Hadi, hadi gel, gücenme, onlar senin değil benim parmaklarım tabii! Sen gerçekten de şeytanın doktorusun!" İki adam malikânenin derinliklerine çekildikçe ses kayboluyor.

3

Aşer Rubin ve Onun Kasvetli Düşüncelerine Dair

Aşer Rubin, kaymakamın evinden çıkıyor ve pazar yerine yöneliyor. Akşamla birlikte hava açıyor ve şimdi gökte milyonlarca yıldız parlıyor ancak ışıkları soğuk ve buraya, yeryüzüne, Rohatin'e bir don getiriyor, sonbaharın ilk donu bu. Rubin siyah yün paltosunun içine iyice büzülüyor, uzun ince, dikey bir çizgi gibi görünüyor şimdi. Kent sessiz ve soğuk. Bazı pencerelerden zar zor görülebilen zayıf mum ışıkları parıldıyor, daha çok bir seraba benziyorlar ve güneşli bir günün, irisin üzerinde bıraktığı izle zar zor birleşebiliyorlar, Rubin'in belleği geriye gidiyor, önceden karşılaşılmış nesnelerin üzerinde geziniyor. Gözlerimiz kapalıyken gördüğümüz şeylerle ve gördüklerimizin nereden geldiği Rubin'i çok ilgilendiriyor. Göz küresinin üstündeki kirlilikten belki. Ya da gözün, İtalya'da gördüğü *lanterna magica*[1] benzeri yapısından belki de.

Şimdi gördüğü her şeyin –Rohatin'in üstündeki yıldızların sivri uçlarıyla vurgulanan karanlık, evlerin dış hatları, kalenin eğik yumrusu ve çok da uzakta olmayan, hayaletlere benzeyen sivri uçlu kilise kulesi, protesto ediyormuş gibi gökyüzüne doğru çarpık bir şekilde yükselmiş kuyu direği ve belki de

[1] Büyülü fener. 17. yüzyılda geliştirilen ilk projektör. (ç.n.)

aşağılarda bir yerde suyun uğultusu ve don yiyen yaprakların hafif hafif d-külmesi, yani bunların hepsinin– kendi zihninden kaynaklandığı düşüncesi hem ürkütücü hem de aynı ölçüde çekici. Ya bunların hepsini biz hayal ediyorsak? Ya her birimiz, her şeyi farklı görüyorsak? Herkes yeşil rengi aynı mı görüyor? Yoksa "yeşil", gerçekte her birimiz farklı bir şeye bakarken sırf iletişim kuralım diye tamamen farklı deneyimleri kaplayan bir boyanın bizim kullandığımız isminden başka bir şey değil mi? Bunun doğrulanmasının bir yolu yok mudur? Peki, gerçekten gözlerimizi a ç a r s a k ne olur? Ya bizi çevreleyen gerçeği, mucize eseri g ö r s e y d i k? Neye benzerdi bu?

Aşer bu tür düşüncelere oldukça sık kapılıyor ve hemen sonra içini bir korku sarıyor.

Köpekler havlamaya başlıyor, erkeklerin sesi yükseliyor ve muhtemelen çarşıdaki handan gelen bağrışlar yükseliyor. Doktor, Yahudi evlerinin arasından yürüyor, sağdaki sinagogun, yani o büyük ve karanlık kütlenin yanından geçiyor. Aşağıdaki nehirden suyun kokusu yükseliyor. Çarşı birbiriyle karşılıklı düşmanca bir anlaşmazlık içinde olan Rohatinli iki Yahudi grubunu ayırıyor.

Kimi bekliyorlar, diye düşünüyor. Kimin gelip dünyayı kurtarması bekleniyor?

Hem biri hem de ötekisi. Yani kuşatılmış bir kale gibi Rohatin'de sadece birkaç eve sıkıştırılmış kalmış bir halde Talmud'a sadık olanlar ve hani şu kalbinin derinliklerinden gelen bir isteksizlikle yaklaştığı, batıl, ilkel mistik masallara dalmış, muskalarını boyunlarına takmış, ihtiyar Şor gibi kurnaz, gizemli bir gülümseme takınmış sapkın kâfirler. Bu insanlar vurabileceği kadar dibe vurmuş sefil bir Mesih'e inanıyor çünkü en yukarılara sadece en dipten çıkılabilir. Neredeyse yüzyıl önce gelmiş olan üstü başı yırtık Mesih'e inanıyorlar. İlk bakışta görülmese de dünya zaten kurtarılmış, ancak bunlar böyle olduğunu biliyor ve İşaya'dan[2] bahsediyorlar. Şabat'ı reddediyor, zina

[2] 8. yüzyılda İsrail'de yaşamış bir peygamber (ç.n.)

yapıyorlar, günahlar bazıları için anlaşılmaz, diğerlerine göre onları fazlaca düşünmek banal olduğundan anlamsız. Onların çarşı yerinin üst kısmındaki evleri birbirine öyle yakın ki ön cepheleri güçlü ve bir askeri kordon gibi sağlam, tek bir sıra oluşturacak şekilde birleşmiş gibi görünüyor.

İşte şimdi Aşer'in yürüdüğü yer burası.

Küçük saçmalıklar için sonsuza dek acı çeken, açgözlü ve despot Rohatin hahamı onu sıklıkla meydanın diğer tarafına çağrıyor. Haham, Aşer Rubin'e özellikle saygı duymuyor çünkü doktor sinagoga nadiren gidiyor ve Yahudi gibi giyinmiyor, bir orta yol tutturmuş, siyah mütevazı bir frak giyiyor ve eski bir İtalyan şapkası takıyor, öyle ki kent halkı onu bu şapkasıyla tanıyor. Hahamın evinde, Aşer'in hiçbir şey yapamadığı hasta genç bir oğlan var, ayakları bükülmüş. Doğrusu, onun ölmesini istiyor, böylece hiç de hak etmediği acısı kısa sürede sona erebilir. Hahama sempati duymasının tek nedeni bu eğri bacaklı çocuk, aksi halde onu sadece gösterişçi ve kötü niyetli, faydasız biri olarak görürdü.

Hahamın, Mesih'in beyaz at üstünde bir kral olmasını, Kudüs'e altın zırh giyerek belki de bir orduyla, yanında gücü ele geçirecek ve dünyanın son düzenini getirecek savaşçılarla birlikte bir kral olmasını isteyeceğinden emin. Hani ünlü bir general gibi olmasını isterdi. İşte o zaman bu dünyanın efendilerinin güçlerini elinden alacak ve her ulusu savaşmadan ona vereceklerdi, krallar ona haraç ödeyecekti ve Sambatyon[3] Nehri'nde, İsrail'in on kayıp kabilesini bulacaktı. Kudüs'teki tapınak tamamen cennetten oluşmuş olarak salıverilecekti ve aynı gün, İsrail toprağına gömülenler de dirilecekti. İsrail toprağı dışında ölenlerin dört yüz yıl daha dirilmeyeceğini hatırladığında kendi kendine gülümsüyor Aşer. Ona zalimce haksız görünse de çocukken buna inanırdı.

Her iki taraf da birbirini en kötü günahlarla suçluyor, her ikisi de gerilla savaşı sürdürüyor. Her biri, öteki kadar acınası

[3] İsrail'in on kayıp kabilesinin ötesine sürüldüğü, sadece Şabat günleri akmayan efsanevi nehir. (ç.n.)

diye düşünüyor Aşer. Aşer Rubin bir mizantrop, bu durumda doktor olması garip. Kısacası insanlar her zaman onu rahatsız ediyor ve hayal kırıklığına uğratıyorlar.

Günahlara gelince, bu konuda sıradan bir insandan daha çok şey biliyor. Günahlar, parşömene yazılır gibi insan bedenine yazılır. Parşömen, insandan insana biraz farklılık gösterir, oysa günahları şaşırtıcı derecede benzerdir.

Arı Kovanı ya da Şor Ailesi'nin Rohatin'deki Evi

Şorların çarşı meydanındaki evinde ve başka evlerde de –çünkü Şor Ailesi büyük, ve soyağacının birçok dalı daha var– evlilik hazırlıkları sürüyor. Oğullardan biri evleniyor.

Elişa'nın beş oğlu var ve çocukların en büyüğü olan bir de kızı. İlk oğlu Solomon şimdi otuz yaşında, babasına çekmiş, dikkatli ve sessiz. Solomon güvenilir ve çok saygı görüyor. Solomon'un kız kardeşi Haya'dan ayırt edilebilmesi için takma isim alan karısı Haikele yine bebek bekliyor. Haikele, Eflak'tan geliyor ve güzelliği hâlâ, yani hamileyken bile dikkat çekiyor. Kendi kendine komik, küçük şarkılar uyduruyor. Aynı zamanda kadınlar için kısa hikâyeler yazıyor. Yirmi sekizinde olan Natan samimi, kibar yüzlü, Türklerle iş yapmakta usta, her zaman yollarda, kimse ne tür anlaşmalar olduklarını bilmese de iyi iş anlaşmaları yapıyor. Bu aralar Rohatin'e nadiren geliyor ancak düğün için dönmüş. Bir hanımefendi olan karısı, zarif ve pahalı giysiler giymiş, Litvanya'dan geliyor ve Rohatin'deki aileye yukarıdan bakıyor. Tepesine toplanmış gür saçları ve dar bir elbisesi var. Bahçedeki araba onlara ait. Sonra Yehuda var, canlı ve eğlenceli ancak onunla başları dertte, çünkü onun vahşi yapısını denetlemek zor. Polonyalı gibi giyiniyor ve bir kılıç taşıyor. Kardeşleri ona "Kazak" diyorlar. Şu anda kalenin ana tedarikçisi olduğundan ona iyi bir yaşam sağlayan işi Kamaniçe'de. Karısı doğumda öleli çok olmamış, çocuk da kurtarılamamış. O evlilikten iki küçük

çocuğu daha var, ancak başka bir eş aradığını göstermiş, düğün bunun için iyi bir fırsat olacak. En çok Pidhaytsili Moşe'nin, şimdi evlenmeye müsait, on dört yaşındaki en büyük kızını beğeniyor. Moşe şerefli bir adam ve çok bilgili, Kabala çalışıyor, tüm Zohar'ı ezbere biliyor ve Yehuda'daki her tür "gizemi kavrayabiliyor." Doğruyu söylemek gerekirse bu durum, Kabalist babasının Malka ya da Kraliçe adını verdiği kızın güzelliğinden ve zekâsından daha az önemli. Elişa'nın en küçük oğlu Volf yedi yaşında. Çilli ve neşeli yüzü sıklıkla babasının yanında görülüyor.

Damat, Peder Chmielowski'nin Yeremya diye çağırdığı, gerçek ismi ise İzak olan oğlan. Şimdi on altı yaşında, uzun ve hantal olmasından başka henüz kendine has çok fazla özelliği yok. Gelin hanım Freyna, Lanckorona'dan geliyor ve Lanckorona hahamı, Elişa Şor'un kızının kocası Hirş'in bir akrabası. Bu alçak tavanlı ancak geniş evdeki herkes birbirine, bir şekilde aileden, kan, evlilik, ticaret, ortak krediler, alınan ödünç arabalar gibi çeşitli bağlarla bağlı.

Aşer Rubin buraya oldukça sık geliyor. Sadece çocuklar için değil, Haya için de çağrılıyor. Her zaman sadece onunla konuşarak tedavi edebileceği gizemli hastalıkları var bu kadının. Aslında Haya'ya olan ziyaretlerini seviyor. Bu ziyaretler belki de sevdiği tek şey ve evdeki kimse hiçbir ilaca inanmadığından onun gelmesi için genellikle Haya ısrar ediyor. Sohbet ediyorlar ve hastalık geçiyor. Bazen kadının bir yırtıcıdan daha iyi saklanmak veya başka bir şeye benzemek için, istediğinde tüm farklı renkleri toplayabilen bir semender gibi olduğunu düşünüyor. Bakıyorsun, bir gün Haya ürtiker oluyor, ertesi gün tam nefes alamıyor, sonraki gün burnu kanıyor. Herkes bunun ruhlar, *dibbuk*'lar,[4] şeytanlar ya da belki de *balakaben* olarak bilinen ve hazineleri koruyan o topal yeraltı yaratıkları yüzünden olduğuna inanıyor. Onun her hastalığı önemli ve her biri kehanet gerektiriyor. Sonra Aşer'i gönderiyorlar. Zaten sonra ona gerek duyulmuyor.

---

[4] Yahudi folklorunda, yaşayan bir kişinin bedenine giren kötücül ruh. (ç.n.)

Şorlarda, işleri erkeklerin, gaipten haber vermeyi ise kadınların yaptığını fark etmesi Aşer'i eğlendiriyor. Ailedeki her iki kadından biri kâhin ve bugün Berlin gazetesinde okuduğu şeyi düşünüyor: Uzaklardaki Amerika'da, şimşeğin bir elektrik olayı olduğu kanıtlanmış ve basit bir çubukla Tanrı'nın gazabına karşı korunulabilirmiş.

Ancak böyle bir bilgi bu kadar uzağa, buralara kadar erişmez.

Evlenince Haya, kocasının evine taşındı ancak buraya çok sık geliyor. Onu Lanckorona hahamı ile evlendirmişlerdi, onlardan biri, gerçek bir mümin ve babasının arkadaşı, Haya'dan bir hayli yaşlı. İki çocukları var. Baba ve damat iki su damlası gibi benzer, sakallı, gri saçlı, en çok bulundukları odaların gölgelerini taşıyan, çöküк yanaklı iki adam.

Fal bakarken Haya transa giriyor ve trans sırasında kendi boyadığı bir tahtanın üzerine yerleştirdiği, ekmek veya kilden yapılmış küçük figürlerle oynuyor. Sonra kehanetlerde bulunuyor. Bunun için kulağını dudaklarına dayayan babasına gereksinimi var, öyle yakın ki sanki kız babasının kulaklarını yalıyormuş gibi görünüyor ve babası gözlerini kapayıp dinliyor. Sonra ruhların dilinden duyduklarını insan diline çeviriyor. Bazısı gerçekleşmese de çoğu gerçek çıkıyor. Aşer Rubin bunu nasıl açıklayacağını ve bunun nasıl bir hastalık olduğunu bilmiyor. Bilmediği için de canı sıkılıyor ve bunun üzerinde çok fazla düşünmemeye çalışıyor. Bu tür kehanette bulunmaya, onun normalde insanların ulaşamadığı bilgileri veren, iyi ve kutsal bir ruh tarafından ele geçirildiği anlamına gelen "*ibbur*" deniyor. Zaman zaman Aşer'in tek yaptığı kızın kanını akıtmak, bunu yaptığında onun gözlerine bakmıyor. Bu işlemin onu saflaştırdığına, damarlarındaki basıncı düşürerek kanın beynini etkilemediğine inanıyor. Haya'nın aile içinde babası kadar sözü geçiyor.

Ancak şimdi Aşer Rubin'i, evlerine düğün davetlisi olarak gelen ve ölmek üzere olan yaşlı bir hanımı görmesi için çağırdılar. Kadın yolda çok bitkin düştüğünden doğrudan yatırmışlar,

düğün sırasında öleceğinden korkuyorlar. Bu nedenle, büyük olasılıkla Aşer, Haya'yı bugün göremeyecek.

Tüm yaz boyunca semirtilmiş ve henüz kesilmiş kazların baş aşağı asılı olduğu, karanlık, çamurlu bir avluya giriyor. Dar bir girişten yürüyor, kızarmış pirzolaların ve soğanların kokusunu alıyor, birinin havanda biber öğüttüğünü duyuyor. Mutfaktaki kadınlar gürültücü; soğuk hava buradan hazırladıkları tabaklardan gelen buharla dağılıyor. Sirke, hindistancevizi, defneyaprağı kokuları var, taze etten de tatlımsı ve mide bulandırıcı bir koku yayılıyor. Bu kokular sonbahar havasını daha da soğuk ve nahoş kılıyor.

Ahşap duvarların arkasındaki erkekler, münakaşa ediyorlarmış gibi bağıra bağıra konuşuyor, sesleri duyuluyor, giysilerine işleyen balmumu ve nemin kokusu da hissediliyor. Ev bugün ağzına kadar dolu.

Aşer çocukları geçiyor, yaklaşan şenlikler için çok heyecanlı olan bacaksızlar ona önem vermiyorlar. Aşer Rubin tek bir meşaleyle zayıf aydınlatılmış ikinci bir avludan geçiyor, orada bir at ve araba var. Rubin'in tam göremediği birisi karanlıkta arabasını boşaltıyor, çuvalları odaya taşıyor. Aşer bir anda adamın yüzündeki bir bakışı yakalıyor ve istemeden duraklıyor, .bu kaçak, Şor'un geçen kış kardan yarı ölü halde çıkardığı çocuğun yüzü, neredeyse tamamen donmuştu.

Kapı eşiğinde, tüm ailenin Leyb diye çağırdığı çakırkeyif Yehuda ile karşılaşıyor. İşin doğrusu Rubin'in adı da Rubin değil, Aşer ben Levi. Şimdi yarı karanlıkta ve davetli kalabalığı içinde, tüm isimler bir şekilde akışkan, değiştirilebilir ve önemsiz görünüyor. Ne de olsa hiçbir ölümlü, adına uzun süre tutunamaz. Yehuda tek sözcük etmeden onu evin derinliklerine götürüyor ve genç kadınların çalıştığı küçük bir odanın kapısını açıyor. Sobanın yanındaki yatakta, yastıklarla desteklenmiş, yüzü kuruyup solmuş olan yaşlı bir kadın yatıyor. Çalışan kadınlar onu coşkuyla selamlıyor ve doktorun Yenta'yı incelemesini merak ettiklerinden yatağın etrafında toplanıyorlar.

Kadın, yaşlı bir tavuk gibi küçük ve zayıf, bedeni gevşek. Kuş gibi kaburgası, tıpkı bir çocuğunkini andırır biçimde hızla inip kalkıyor. Yarı açık ağzı içeriye doğru dönük, incecik dudaklarla kaplı ancak koyu gözleri doktorun hareketlerini izliyor. Doktor tüm izleyicileri odadan kovaladıktan sonra örtüleri kaldırıyor ve kadının bir çocuk boyutundaki vücudunun tamamını görüyor, sicimleri ve deri şeritleri tutan kemikli ellerini görüyor. Kadınlar onu boynuna kadar kurt derisine sarmış. Kurt derisinin sıcaklığı ve gücü geri getirdiğine inanıyorlar.

Zar zor yaşayan yaşlı bir kadını nasıl getirebilmişler, diye düşünüyor Aşer. Kırışık, kahverengi yüzüyle pörsümüş mantara benziyor ve mum ışığı giderek daha da acımasızca onu parçalara ayırıyor, ta ki yavaş yavaş kadın insan olmaktan çıkana kadar; Aşer kadının yakında doğadan, ağaç kabuğundan, budaklı ağaçtan, kaba bir taştan ayırt edilemeyeceğini hissediyor.

Burada kadına iyi bakıldığı belli. Ne de olsa Elişa Şor'un Aşer'e açıkladığı gibi, Yenta'nın babası ve Elişa Şor'un büyükbabası Zalman Naftali Şor –ünlü *Tevu'at Şor*'u yazan kişi– kardeşlermiş. Bu nedenle, Yenta'nın Moravya'dan ve uzaktaki Lublin'den kalkıp kuzeninin düğününe gelmek istemesinde şaşırtıcı bir şey yok. Aşer alçak yatağın yanına çömeldiğinde hemen insan terinin tuzunun –doğru çağrışımı bulmak için bir an düşünüyor– çocuksu kokusunu alıyor. Bu kadının yaşına gelince insanlar tekrar çocuk gibi kokmaya başlar. Bu kadının bir şeyi olmadığını biliyor, sadece ölüyor kadın. Onu dikkatle inceliyor ve yaşlılıktan başka bir şey bulmuyor. Kadının yüreği düzensiz atıyor, sanki yorgunluktanmış gibi. Teni açık ancak ince ve parşömen gibi kuru. Gözleri camsı, çökük. Şakakları da çöküyor ve eli kulağındaki ölümün kesin bir emaresi bu. Hafifçe aralık gömleğinden, boğazındaki sinirler ve boğumlar görülüyor. Yaşlı kadının yumruk yaptığı ellerinden birine dokunuyor ve bir an için kadın karşı koyuyor ancak sonra utanırcasına yumrukları kuru bir çöl gülü gibi çiçek açıyor. Avucunda kalın שיין harfleriyle kaplı ipek bir kumaş parçası var.

Aşer'e, ihtiyar kadın dişsiz ağzıyla neredeyse gülümsüyormuş ve derin, koyu gözleri yanan mumları yansıtıyormuş gibi geliyor, bu yansıma çok uzaktan, tüm insanların içinde tuttuğu dipsiz derinliklerden geliyormuş gibi hissediyor Aşer.

"Neyi var?" diye soruyor Elişa doktora, bu sıkışık küçük odaya aniden girerek.

Aşer yavaşça kalkıp onun endişeli yüzüne bakıyor.

"Nesi olsun? Ölüyor. Düğüne çıkmaz."

Aşer Rubin sanki kendi kendine konuşurmuş, "Böyle bir haldeyken onu neden getirirler ki," dermiş gibi bir ifade takınıyor.

Elişa doktoru dirseğinden yakalayıp kenara çekiyor.

"Senin usullerin yok mu, hani bizim bilmediğimiz. Bize yardım et Aşer. Etler kesildi, havuçlar soyuldu. Kuru üzümler çanaklarda ıslanıyor, kadınlar sazanı temizliyorlar. Kaç tane davetli olduğunu gördün mü?"

"Kalbi zorlukla atıyor," diyor Rubin. "Yapabileceğim bir şey yok. Böyle bir yolculuğa asla çıkarılmamalıydı."

Dirseğini nazikçe Elişa Şor'un elinden kurtarıyor ve kapıya doğru yöneliyor.

Aşer Rubin çoğu insanın gerçekten aptal olduğunu ve sonuçta dünyaya mutsuzluğu bu aptallığın getirdiğini düşünüyor. Bu bir günah veya insanın doğuştan sahip olduğu bir özellik değil, ancak gözlerimizle gördüğümüzün yanlış bir değerlendirmesi. İnsanların her şeyi başkalarından, her nesneyi geri kalanlardan ayrı algılaması bu yüzden. Gerçek bilgelik her şeyi birbiriyle ilişkilendirmekte yatar ki işte o zaman hepsinin gerçek şekli ortaya çıkar.

Aşer otuz beş yaşında ancak çok daha yaşlı görünüyor. Son birkaç yıl onu kamburlaştırmış ve saçlarını tamamen grileştirmiş. Önceden saçları kuzgun gibi siyahtı. Aynı zamanda dişleriyle de sorunu var. Bazen de dışarısı nemliyken parmaklarındaki eklemler şişiyor, hassas olduğundan kendine dikkat etmesi gerekiyor. Evlilikten kaçınabilmiş. Nişanlısı, o okurken ölmüş. Zaten kızı pek tanımıyormuş, bu nedenle ölümü onu pek üzmemiş. O zamandan beri huzur içinde.

Kökleri Litvanya'dan geliyor. İyi okuduğu için ailesi eğitimine uzakta devam edebilsin diye para toplamış. Böylece okumaya İtalya'ya gitmiş ancak bitirememiş. Bir tür güçsüzlük derdine kapılmış. Ortodoks papazları için giysiler diken ve onu çatısının altına alacak kadar iyi durumda olan amcası Ançel Lindner'in bulunduğu Rohatin'e gelmek için yola çıktığında artık yeterli gücü kalmamışmış. Rubin ancak burada yine biraz kendini bulmaya başlamış. Birkaç yıllık tıp eğitimi almış olmasına karşın kendisinin neyi olduğu hakkında bir fikri yokmuş. Bir güçsüzlük, bir acizlik. Eli önündeki masanın üstünde uzanırmış da onu kaldıracak gücü olmazmış. Gözlerini açacak hali de yokmuş. Yengesi onun gözkapaklarına günde birkaç kez otlu koyun yağı sürmüş ve bu onu yavaş yavaş yaşama geri getirmiş. İtalyan üniversitesi tarafından ona verilen bilgiler yavaş yavaş geri gelmiş ve sonunda insanları tedavi etmeye başlamış. Neyse, bu iş onun için şimdilik iyi gidiyor ancak kendini reçineye düşmüş ve sonsuza dek donmuş bir böcek gibi Rohatin'de kapana kısılmış hissediyor.

Bet midraş'ta[5]

Uzun sakalının ona saygın bir adam görüntüsü verdiği Elişa Şor, kız torununu havada tutarken burnuyla karnını gıdıklıyor. Küçük kız henüz dişsiz olan dişetlerini göstererek kıkırdıyor. Kız başını geriye atıyor ve kahkahaları tüm odayı dolduruyor. Sanki güvercinler gurulduyormuş gibi bir ses yayılıyor. Sonra bezinden yere damlalar düşmeye başlıyor ve dedesi onu annesi Haya'ya vermek için acele ediyor. Haya, onu diğer kadınlara veriyor ve küçük kız, çişi, aşınmış döşeme tahtalarında iz bırakarak evin derinliklerinde ortadan kayboluyor.

Şor'un *bet midraş*'ın bulunduğu yan binaya geçmesi için evden dışarı, serin ekim öğleden sonrasına çıkması gerekiyor

[5] İbranice kutsal metinlerin eski yorumları; bu tarz metinlerin okunduğu çalışma odası, "midraş" ile "medrese" sözcükleri aynı kökten türemiştir. (ç.n.)

ve her zaman olduğu gibi bu odadan sabırsız erkeklerin zaman zaman yükselen sesleri geliyor, bu yüzden burayı okuma ve çalışma alanı değil de bir pazar yeri gibi düşünmek mümkün. Çocukların yanına, onların okumayı öğrendikleri odaya gidiyor. Ailelerin çok sayıda çocuğu var, sadece Elişa'nın dokuz torunu. Şor çocukların dizginlerinin sıkı tutulması gerektiğine inanıyor. Öğlene kadar çalışmak, okumak ve dua etmek var. Sonra dükkânda çalışıyorlar, eve yardım ediyorlar, fatura yazmak ve ticari yazışmalar sürdürmek gibi günlük işler yapmayı öğreniyorlar. Ancak aynı zamanda atlarla, soba için odun kesmeyle, hatta istiflemekle, küçük ev onarımlarıyla ilgileniyorlar. Her şeyi yapmayı bilmek zorundalar çünkü ne öğrenirlerse kendi yararlarına. Bir adam bağımsız, kendine yeterli olmalı ve her şeyden biraz anlamalıdır. Ayrıca geçinmesini sağlayacak doğru dürüst bir işi olmalıdır, bu da kişinin yeteneğine göre belirlenir. Çocuğun gerçekten bağlandığı veya düşkün olduğu şeye çok dikkat etmeli çünkü o zaman yanlış yapılmaz. Elişa kızların da okumasına izin veriyor ancak hepsinin değil; ve oğlanlarla birlikte olmamak kaydıyla. Kartal gözleri doğrudan her şeye ulaşıyor ve kızların hangisinin okuyacağını açıkça görebiliyor, daha az yetenekli ve umutsuz vaka olanlarla vakit kaybetmenin bir anlamı yok; onlardan iyi birer eş olur ve birçok çocuk doğururlar.

Bet midraş'ta on bir çocuk var ve neredeyse hepsi onun torunları.

Elişa'nın kendisi altmışına yaklaşıyor. Kısa, sırım gibi, damarlı, aceleci bir adam. Öğretmenlerini beklemekte olan oğlanlar, dedelerinin gelip çalışmalarını denetleyeceğini biliyor. Yaşlı Şor Rohatin'de bulunduğu ve sık yaptığı iş gezilerinde olmadığı sürece bunu her gün yapıyor.

Bugün de geliyor. Her zamanki gibi hızlı adımlarla içeri giriyor, yüzü onu daha sert gösteren iki dikey kırışıklıkla ikiye ayrılmış. Ancak çocukları korkutmak istemiyor. Bu yüzden onlara gülümsemeye özen gösteriyor. Elişa her birine tek tek bakıyor ve saklamaya çalıştığı sevecenlikle doluyor içi. Onlara bastırılmış, biraz kısık bir sesle hitap ediyor, sanki kendini dizginlemeye

çalışırcasına; ve cebinden birkaç büyük ceviz çıkarıyor, cevizler gerçekten iri, neredeyse şeftali kadar. Onları açık avuçlarında tutuyor ve çocuklara ikram ediyor. Çocuklar dedelerinin cevizleri şimdi vereceğini düşünerek ilgiye izliyorlar, oyuna geleceklerini beklemiyorlar. Ancak yaşlı adam cevizlerden birini alıp kemikli elinin demir gibi sıkışıyla kırıp açıyor. Sonra ilk çocuğa, Natan'ın oğlu Leybko'ya uzatıyor:

"Bu nedir?"

"Ceviz," diye yanıtlıyor Leybko.

"Neden oluşmuş?" diyor Şor, yanındaki oğlana, Şlomo'ya geçerek. Şlomo pek emin değil. Büyükbabasına bakıp gözlerini kısıyor:

"Bir kabuk ve iç kısmından."

Elişa Şor memnun oluyor. Şimdi oğlanların önünde ağır ve abartılı hareketlerle, cevizin içini çıkarıp kendinden geçmiş bir halde gözlerini kapayarak ve dudaklarını şapırdatarak yiyor. Garip. Son sıradaki küçük İsrail, büyükbabasına gülmeye başlıyor, gözlerini ne kadar da komik yuvarlıyor.

"Ah, ancak bu çok basit," diyor Elişa, Şlomo'ya birden ciddileşerek. "Bakın, kabuğun içinde başka bir tür koruyucu ve içini örten bir tabaka daha var."

Elişa cevizleri toplayıp oğlanların bakması için elinde tutuyor.

"Gelin ve bakın," diyor.

Bütün bunlar Tora'nın[6] yapısının aynı olduğunu öğretmek için. Kabuk, Tora'nın en basit anlamı, olup bitenlerin açıklamasıdır. Sonra derinliklerine inmeye başlarız. Şimdi oğlanlar tabletlerinin üzerine dört harfi yazıyorlar, *peh, reş, dalet, şin* ve bunu becerdiklerinde Elişa Şor, yazdıklarını yüksek sesle okumalarını istiyor, tüm harfleri birlikte ve ayrı ayrı.

---

[6] Tevrat veya Tora, Yahudilikte en geniş anlamıyla, İsrail'e, Yahudi halkına gelen ilahi vahyin özü; Tanrı'nın insanlığa gönderilen öğretisi. Anlamı genellikle Eski Ahit'in ilk beş kitabını (Yaratılış, Mısır'dan Çıkış, Levililer, Sayılar ve Tesniye) belirtir. Bunlar, Sina Dağı'nda Tanrı'dan gelen vahyi alan Musa'ya atfedilmiş kitaplardır. (ç.n.)

Şlomo, onları küçük bir şiirmiş de anlamamış gibi okuyor.

"P, *pşat*, gerçek anlamı bu, R, *remez*, bu da mecazi anlamı, D, *draş*, öğrenenlerin söylediği ve S, *sod*, mistik anlamı."

"Mistik" sözcüğünde, annesi gibi kekelemeye başlıyor. Haya'ya ne kadar da benziyor, diye düşünüyor bundan etkilenen Elişa. Bu buluş onu iyi bir havaya sokuyor. Tüm bu çocuklar onun kanından, nasıl kesilmiş bir kütükten kıymıklar çıkıyorsa her birinde ondan bir parça var.

"Cennetten akan dört nehrin adları nelerdir?" diye soruyor küçücük yüzünden büyük kulaklar çıkan başka bir oğlana. Bu Hillel, kız kardeşinin torunu. Hemen yanıt veriyor: Pişon, Gihon, Hiddekel[7] ve Eufrat.

Bu hoş manzarayı izleyen öğretmen Berek Smetankes içeri giriyor. Elişa Şor çocukların arasında oturuyor ve hikâyeler anlatıyor. Öğretmen gözlerini zevkle deviren yaşlı adamı memnun etmek için mutlu bir ifade takınıyor. Adamın derisi çok açık ve saçı neredeyse bembeyaz, Smetankes[8] adı buradan geliyor. Öğretmen bu ufak tefek yaşlı adamdan içten içe korkuyor ve korkmayan kimseyi de tanımıyor. Belki de sadece küçük ve büyük olan iki Haya, yani kızı ve gelini. İkisi de ona diledikleri gibi davranıyor.

"Bir zamanlar, adları Ben Asai, Ben Soma, Elişa ben Abuya ve Haham Akiba olan dört bilge varmış. Birbiri ardına cennete gitmişler," diye başlıyor yaşlı adam. "Evet, Ben Asai bunu görmüş ve ölmüş."

Elişa Şor sesini alçaltıyor, teatral bir ara veriyor ve kaşlarını kaldırarak biraz önce söylediklerinin etkisini tartmaya çalışıyor. Küçük Hillel'in ağzı şaşkınlıktan açılmış.

"Bu ne anlama gelir?" diye soruyor Şor, oğlanlara, ancak elbette kimse tepki vermediğinden parmağını tavana doğru kaldırıp bitiriyor. "Bu, onun Pişon Nehri'ne girdiği anlamına geliyor, Pişon'u, 'doğru anlamı öğrenen dudaklar' olarak çevirebiliriz."

---

[7] Dicle Nehri. (ed.n)

[8] Yidiş dilinde "ekşi krema". (ç.n.)

İkinci parmağını da uzatıyor ve diyor ki, "Ben Soma, evet, onu görmüş ve aklını kaybetmiş." Yüzünü ekşitip, buruşturuyor ve çocuklar gülüyorlar. "Ya bu ne anlama geliyor? Bu, onun insanın sadece alegorik anlamı gördüğünü anlatan Gihon Nehri'ne girdiği anlamına geliyor."

Söylediklerinin çoğunu çocukların anlamadığını biliyor. Olsun. Anlamak zorunda değiller, önemli olan ezberlemeleri. Sonra anlayacaklar nasıl olsa.

"Elişa ben Abuya," diye devam ediyor, "bakmış ve bir kâfir olmuş. Bu onun Hiddekel Nehri'ne girdiği ve olası birçok anlam içinde kaybolduğu anlamına geliyor."

Elişa, üçüncü parmağıyla, kıvranmaya başlayan İzak'ı işaret ediyor.

"Sadece Haham Akiba cennete gitmiş ve incinmeden geri gelmiş ve bu, onun Eufrat Nehri'ne atlayarak en derin, mistik olan anlamı öğrendiği anlamına geliyor. İşte bunlar okuma ve anlamaya giden dörtyol."

Çocuklar, masada önlerinde yatan cevizlere açgözlülükle bakıyorlar. Büyükbabaları elleriyle onları kırıyor ve etrafta dolaştırıyor. Son kırıntıları silip süpürürlerken onları izliyor. Sonra dışarıya çıkıyor, yüzü buruşuyor, gülümsemesi kayboluyor ve evinin bir arı kovanına benzeyen labirentinden Yenta'ya doğru gidiyor.

Yenta ya da Ölmek için İyi Bir Zaman Değil

Yenta, düğüne davet edilen torunu İsrail ve karısı Sobla tarafından Korolivka'dan getirilmişti. Onlar buradaki herkes gibi "onlardan" olan insanlar. Uzakta yaşıyorlar ancak aile birbirine sıkıca bağlı.

Şimdi yaptıklarına gerçekten pişmanlar ve bunun kimin fikri olduğunu kimse anımsamıyor. Neyse, büyükanne ne isterse o olur zaten. Her zaman ondan korkmuşlardı çünkü her zaman evin yöneticisi büyükanneydi. Ona hayır denmezdi. Şimdi, yeni

evlilerin gelecek yaşamlarının üstüne karanlık bir gölge atacağından Yenta'nın düğün sırasında Şor'un evinde öleceği korkusu herkesi titretiyor. Korolivka'da kendileri ve bazı diğer misafirler tarafından kiralanan üstü brandalı arabaya bindiklerinde Yenta'nın sağlığı çok iyiymiş ve hatta koltuğa kendisi tırmanmış. Sonra biraz enfiye istemiş, ardından yola koyulup yorulana kadar şarkılar söylemişler, sonra uyuklamışlar. Büyükanne, pis ve yırtık brandadan, arkalarında bıraktıkları dünyanın dolambaçlı yollarının ekili tarlalara, ağaç ve ufkun çizgilerine dönüşmesini izliyormuş.

İki gün boyunca yolculuk yapmışlar, araba acımasızca sarsıyormuş ancak yaşlı Yenta buna iyi dayanmış. Buçaç'ta akrabalarında gecelemişler ve ertesi gün şafakla birlikte yine yola çıkmışlar. Yol boyunca, yoğun bir sisin içinde sürüklenince aniden tüm düğün davetlileri kendilerini rahatsız hissetmeye başlamışlar ve tam o sırada Yenta, diğerlerinin ilgisine gereksinimi varmış gibi inlemeye başlamış. Sis, bulanık bir sudur ve içerisinde hayvanın ve insanın aklını bulandıran her tür kötü ruh yolculuk yapar. Atları yoldan çıkıp hepsini nehrin en dik kıyısına götürmesin sakın? Ya oradan da uçuruma düşerlerse? Ya da kötü, zalim ve korkunç yaratıklar tarafından ele geçirilirlerse veya zengin oldukları kadar korkunç olan cücelerin hazinelerini yerin altına sakladıkları mağaranın girişi yolun tam ortasında esneyerek açılıverse? Belki de bu kadar korkuymuş, büyükanneyi böylesine güçsüz düşüren.

Öğleden sonra sis azalmış ve onlardan pek de uzakta olmayan Pidhaytsi Kalesi'nin ıssız ve harabeye dönüşmüş şaşırtıcı biçimini görmüşler. Üzerinde büyük karga sürüleri daireler çiziyor, zaman zaman yarı çökmüş çatıdan kalkıyorlarmış. Sis, onların kale duvarlarından sekip yankılanan ürkütücü ötüşlerinden geri çekilmişmiş. Arabadaki en yaşlı kişi olan İsrail ve karısı Sobla, durmaya karar vermişler. Dinlenmek için yol kenarına yayılmışlar, ekmek, meyve ve su çıkarmışlar, ne var ki büyükanne artık yemiyormuş. Sadece sudan birkaç damla içmiş.

Sonunda gece geç vakitte Rohatin'e ulaştıklarında büyükanne kendi başına ayakta duramadığından onu eve taşımak için birkaç adam toplamışlar. Gelenlerin gereksiz olduğu ortaya çıkmış çünkü bir kişi yeterliymiş. Yaşlı Yenta ne kadar ağır olabilirmiş ki? Hiç. Zayıf bir keçi kadar.

Elişa Şor, teyzesini bir tedirginlikle karşılamış ancak ona kendi küçük odasında uyuması için güzel bir yer vermiş ve ilgilenmeleri için birkaç kadın yollamış. Öğleden sonra onu görmeye gidiyor ve her zaman olduğu gibi fısıldaşıyorlar. Bir ömürdür birbirlerini tanıyorlar çünkü.

Elişa ona endişeli bir bakıyor ancak Yenta onu neyin endişelendirdiğini biliyor.

"Pek de iyi bir zaman değil, öyle değil mi?" diye soruyor.

Elişa yanıt vermiyor. Yenta yavaşça gözlerini kısıyor.

"Ölmek için gerçekten iyi bir zaman var mı?" diyor Elişa, filozof gibi.

Yenta davetliler gidene kadar bekleyeceğini söylüyor, şimdi nefesleri pencere camlarını buğulandırıyor ve havayı ağırlaştırıyor. Dans ve içkiden sonra lekelenmiş, ezilmiş talaş, zeminden süpürülür süpürülmez ve tabaklar yıkanır yıkanmaz, düğün davetlileri evlerine gidene kadar bekleyecek. Elişa ona endişeliymişçesine bakıyor ancak gerçekte aklı başka yerde.

Yenta, Elişa Şor'u hiç sevmez. İçi her türlü farklı odaya sahip bir ev gibidir bu adam, bir kısmı bir şekilde, ötekileri ise başka başka. Dışarıdan, tek bir bina gibi görünür de içinde birçok başka şey vardır. Ne yapacağı asla bilinmez. Başka bir şey daha var, Elişa Şor hep mutsuzdur. Hep kaçırdığı bir şey olur, ötekilerin sahip olduğu şeyleri ister veya tam tersi, ötekilerin sahip olmadığı şeylere sahipse eğer elindekilerin yararsız olduğunu düşünür. Bu, onu katlanması zor ve tatminsiz bir adam haline getirir.

Yenta en yaşlı kişi olduğundan düğüne gelen herkes onu ziyarete gidiyor. Misafirlerin ona ulaşmak için avludan geçmesi gerek. Mezarlığın karşısında, ikinci evde, labirentin sonundaki

küçük odasına akın ediyorlar. Çocuklar onu görmek için duvarlardaki çatlaklardan bakıyor, bu çatlakları kış gelmeden yalıtmanın tam zamanı. Haya onunla uzun süre oturuyor. Yenta, Haya'nın ellerini yüzüne, gözlerine, dudaklarına ve yanaklarına götürüyor, çocuklar bunu görüyor. Onun başını okşuyor. Haya ona ikram edeceği şeyleri getiriyor, içmesi için içine bir kaşık kaz yağı eklediği tavuk suyunu veriyor ve yaşlı Yenta ince, kuru dudaklarını yalayarak şapırdatıyor ancak yağ ona ayağa kalkması için yeterli gücü vermiyor.

Moravyalı Solomon Zalman ve fazla genç olan karısı Şeyndel gelir gelmez yaşlı kuzenlerini ziyarete gidiyor. Brno'dan, Zlin ve Preşov ve sonra da Drohobiç üzerinden buraya gelmeleri üç hafta sürmüş ancak aynı yoldan geri dönmeyecekler. Dağlarda bazı kaçak serfler onlara saldırmış ve Zalman da epey bir miktar haraç ödemek zorunda kalmış, her şeylerini almadıklarından şanslılarmış. Bu sefer, kar başlamadan Krakov üzerinden dönecekler. Şeyndel ilk çocuğuna hamile ve bundan kocasını henüz haberdar etmiş. Midesi sık sık bulanıyor. Uçsuz bucaksız Şor evindeki küçük dükkâna girdiğinde onu karşılayan *kaffa* ve baharat kokusu, doğrusu pek iyi gelmiyor. Yaşlı Yenta'nın kokusunu da sevmiyor. Garip giysili ve kıllı çeneli bu kadından vahşi bir hayvandan korkar gibi korkuyor. Moravya'da yaşlı kadınlar daha düzgün görünür, kolalı boneler ve zevkli önlükler giyerler. Şeyndel, Yenta'nın bir büyücü olduğuna emin. Herkes onu bunun için teşvik etse de o yatağın köşesine oturmaya korkuyor. Yaşlı kadının, karnındaki çocuğa bir şey, inatçı, kötü bir delilik geçireceğinden korkuyor. O küçük odada hiçbir şeye dokunmamaya çalışıyor. Koku sürekli midesini bulandırıyor. Kadının Podolyalı akrabaları Şeyndel'e vahşi geliyor. Ne var ki en sonunda Şeyndel'i yaşlı kadına doğru ittiklerinden yatağın en ucuna tünüyor ama her an kaçmaya hazır bir durumda.

Ancak mumun –gizlice her mumu kokluyor–, at pisliklerıyle karışan çamurun ve votkanın kokusunu sevdiğini artık biliyor. Kendisinden oldukça yaşlı, yapılı ve göbekli, hoş ve

gencecik karısından gurur duyan, sakallı, orta yaşlı bir adam olan Solomon ona arada bir votka getiriyor. Şeyndel içkiyi tadıyor ama yutamıyor. Yere tükürüyor.

Genç karısı, Yenta'nın yatağının kenarında otururken Yenta'nın eli kurt derilerinin altından fırlıyor ve Şeyndel'in henüz belirgin olmayan karnının üzerine konuyor. Ayrı bir ruhun, Şeyndel'in karnına yerleştiğini ancak Yenta görebiliyor, bu ruh hâlâ belirsiz, çok fazla olduklarından açıklaması zor, bu özgür ruhlar her yerde, sadece sahiplenilmemiş bir parça maddeyi kapma fırsatını bekliyorlar. Şimdi, birazcık iribaşa benzeyen bu küçük yumruyu yalıyorlar, onu inceliyorlar, gerçi içinde hâlâ somut bir şey yok, sadece parçalar ve gölgeler. Test ederek araştırıyorlar. Ruhlar çizgilerden oluşur: görüntülerden ve anılardan, bellekteki eylemlerden, cümlelerin parçalarından, harflerden. Yenta bunu daha önce hiç bu kadar açık görmemişti. Doğruyu söylemek gerekirse Şeyndel de bazen rahatsız oluyor çünkü o da onların mevcudiyetlerini hissedebiliyor, sanki düzinelerce yabancının eli üstüne bastırıyor, sanki yüzlerce parmak ona dokunuyor. Bu sırrını kocasına açmak istemiyor ve zaten anlatacak sözcük de bulamıyor.

Erkekler bir odada otururken kadınlar Yenta'nın zar zor sığdıkları odasında toplanmışlar. Ara sıra içlerinden birisi bir kaçakçı gibi yarı gizli, mutfaktan çok az votka, şu düğün votkasından getiriyor, ancak elbette bu da düğünün bir parçası. Bir araya toplanıp yaklaşan eğlencelerden heyecan duyarak kendilerini unutuyorlar ve etrafta soytarılık yapmaya başlıyorlar. Ancak bu durum hasta Yenta'yı rahatsız ediyor gibi görünmüyor, hatta bu eğlencenin ortasında olmaktan memnuniyet bile duyuyor olabilir. Kadınlar bazen ona tedirginlikle bakıyorlar, aniden uyuyakaldığında biraz suçluluk duyuyorlar, bir an sonra çocuksu bir gülümsemeyle uyanıyor. Şeyndel yaşlı kadının üzerindeki kurt derilerini düzelten, kendi eşarbını onun boynuna saran Haya'ya dikkatle bakıyor ve kadının üzerindeki muskaların, iplere bağlı küçük keseler, üzerine semboller yazılı küçük ahşap parçaları,

kemikten yapılmış figürlerin hepsini görüyor. Haya, onlara dokunmaya cesaret edemiyor.

Kadınlar hayaletler, kayıp ruhlar, canlı canlı gömülen insanlar, kötü kehanetler hakkında korkulu hikâyeler anlatıyorlar.

"Eğer sevgili kanınızın bir damlasında kaç tane kötü ruhun pusuda beklediğini bilseniz hepiniz bedenlerinizi ve ruhlarınızı bir çırpıda bu dünyanın yaratıcısına teslim ederdiniz," diyor bilgili bir kadın olarak kabul edilen Tzipa, yaşlı Notka'nın karısı.

"Ruhlar nerede?" diye soruyor kadınlardan birisi, titrek bir fısıltıyla ve Tzipa kirli zeminden bir sopa alıp ucunu gösteriyor.

"Burada! Hepsi burada, iyice bakın."

Kadınlar gözlerini komik bir ifadeyle şaşı yapıp sopanın ucuna bakıyorlar, kadınlardan birisi kıkırdamaya başlıyor ve şimdi sadece birkaç mumun ışığı altında, iki kat veya üç kat görüyorlar ancak bir ruh görmüyorlar.

Zohar'da Ne Okuruz?

Elişa, en büyük oğluyla, kuzeni Moravyalı Zalman Dobruszka'yla ve kendini ne kadar suçlu hissettiğini herkesin görmesi için alnını sıkıca omuzlarına gömmüş olan Korolivkalı İsrail ile birlikte önemli bir sorun hakkında endişeli: Hem bir düğüne hem de bir cenazeye ev sahipliği yapan bir evde ne yapılmalıdır? Dördü de büzüşmüş halde oturuyor. Bir süre sonra kapı açılıyor ve ayaklarını sürüyerek Haham Moşko içeriye giriyor. Haham Moşko, Kabala hakkında özellikle bilgili. İsrail oldukları yere gelmesine yardım etmek için fırlıyor. Yaşlıca hahama olayları açıklamaya gerek yok, herkes biliyor, herkesin konuştuğu şey bu.

Sonunda Haham Moşko söze başlayana kadar aralarında fısıldaşıyorlar.

"Bir çocukla birlikte Kral Solomon'un huzuruna çıkan Mahalat ve Lilit adında iki ahlaksız kadını Zohar'da okuyoruz ha?" Haham sanki ilgili bölümü kafalarında toparlamaları için onlara zaman tanırmış gibi sorgular bir ifadeyle duruyor.

"Mahalat adındaki harflerin sayısal değeri 478'dir. Bu arada Lilit'inki 480, ha?

Kafa sallıyorlar. Adamın ne söyleyeceğini biliyorlar.

"Bir kişi bir düğün kutlamasında yer aldığında 478 şeytan arkadaşıyla cadı Mahalat'ı reddederken, kendisine yakın olan birine yas tutan bir kişi 480 şeytan arkadaşı olan cadı Lilit'in üstesinden gelir. İşte Kohelet 7:2'de 'Ölüm her insanın kaderi olduğu için ve yaşayanların bunu ciddiye almaları gerektiği için cenaze evine gitmek, eğlence evine gitmekten daha iyidir,' yazmasının nedeni budur."

Bu demektir ki düğünü iptal edecekler ve onun yerine cenazeyi bekleyecekler.

Dobruszka anladığını ifade eden bir bakışla kuzeni Elişa'ya ve sonra da karardan rahatsız olduğunu vurgulayacak bir şekilde tavana bakıyor. Sonsuza dek burada öylece oturamaz. Prossnitz'in, Moravya'da gerçekten başında durması gereken tütün işi var ve oradaki Yahudiler için geleneksel olarak hazırlanan şarabın tedarikini tekelinde tutması lazım. Karısının bu akrabaları, iyi insanlar ancak basit bir halk, biraz geri kalmış, batıl inançlı. Türklerle yaptığı ticaret iyi gittiğinden gelip ziyaret etmeye karar vermiş. Ancak burada sonsuza kadar öylece oturamaz. Ya kar yağarsa? İşin doğrusu, kimse bu sonuçtan memnun değil. Herkes düğünü istiyor ve de şimdi istiyor. Bekleyemezler, her şey hazır.

Elişa Şor karardan kesinlikle memnun değil. Düğün yapılmalı.

Yalnız kaldığında ona akıl vermesi için Haya'yı çağırıyor ve onu beklerken tek bir sözcüğünü dahi anlayamadığı rahibin kitabının sayfalarını çeviriyor.

Yutulan Muska Hakkında

Gece, herkes yatmaya gittiğinde mum ışığında yazan Elişa Şor şu harfleri küçük bir kâğıt parçasının üzerine karalıyor:

המתנה, המתנה, המתנה

Hey-mem-tav-nun-hey. Hamtana-bekleme.

Haya, havada kendi etrafında görünmez bir daire çizerek, geceliğiyle odanın ortasında duruyor. Şimdi küçük kâğıt parçasını başının üzerine kaldırıyor. Bu şekilde uzunca bir süre duruyor. Ağzı hareket ediyor. Üzerine birkaç kez üflüyor ve sonra küçük kâğıt parçasını dikkatle yuvarlayarak tırnak boyutunda ahşap bir muhafazaya yerleştiriyor. Aniden parmaklarını yalayıp kayışı babasına verdiği muskadaki delikten geçirene kadar, orada uzun bir süre sessizce, başı öne eğik kalıyor. Muskayı babasına veriyor. Elinde mumla Elişa dar koridorlardan, uyuyan, hışırdayan, aralıklarla horlayan ev halkının arasına karışarak Yenta'nın yattığı odaya gidiyor. Kapıda durup dinliyor. Huzursuz edici bir durum yok, yavaşça ona ses çıkarmadan boyun eğen kapıyı açıyor ve bir gaz lambasının hafifçe aydınlattığı dar oda ortaya çıkıyor. Yenta'nın doğrudan tavana doğru bakan sivri burnu, duvarın üstüne meydan okuyan bir gölge düşürüyor. Elişa ölenler için olan muskayı boynuna koymak için ona yaklaşmak zorunda. Kadının üzerine eğildiğinde gözkapakları biraz titremeye başlıyor ve Elişa hareketinin tam ortasında donup kalıyor ancak uyanık değil, sadece bir düş gördüğü belli, nefesi neredeyse anlaşılmayacak kadar hafif. Elişa kayışın uçlarını bağlıyor ve muskayı yaşlı kadının geceliğinin altına yerleştiriyor. Sonra parmak uçlarının üzerinde dönüp sessizce ortadan kayboluyor.

Mumun ışığı kapının altında kaybolup ahşabın çatlakları arasında soluklaştığında Yenta gözlerini açıyor ve giderek zayıflayan eliyle muskayı hissediyor. Üzerinde yazılı olanı biliyor. Kayışı kopartıyor, muhafazasını açıyor ve muskayı bir hap gibi yutuyor.

Yenta, hizmetkârların, davetlilerin paltolarını getirip yatağın ayakucuna koydukları küçük ve sıkışık bir odada yatıyor. Müzik evin her yerinde başladığında Yenta giysi yığınının altında zorlukla görülebiliyor, ancak Haya geldiğinde düzen sağlanıyor, paltolar yere seriliyor. Haya yaşlı teyzesinin üzerine eğiliyor ve zorlukla fark edilen nefesini dinliyor, nefesi öylesine zayıf ki bir

kelebek dahi kanat çırpmasıyla daha çok esinti yaratır. Ancak kalbi atıyor. Votkadan hafifçe kızarmış olan Haya, kulağını Yenta'nın göğsüne, muskalara, kayışlara bastırıyor ve nazlı bir güp güp duyuyor, çok yavaş, kalp atışları birbirinden Yenta'nın uzun nefesleri kadar uzak.

"Büyükanne Yenta," diye sesleniyor Haya ona yavaşça ve yaşlı kadının yarı kapalı gözlerinin, gözbebeklerinin titrediği ve dudaklarında gülümseme gibi bir şeyin belirdiği izlenimini ediniyor. Bu rastgele bir gülümseme, dalgalanıyor, bazen dudaklarının köşesi kalkıyor bazen iniyor ve sonra Yenta ölü gibi görünüyor. Elleri ılık, soğuk değil, teni de yumuşak ve soluk. Haya eşarbının altından çıkan saçını düzeltiyor ve kulağına doğru eğiliyor. "Yaşıyor musun?"

Yine o gülümseme yaşlı kadının yüzüne bir yerlerden geliyor, bir an sürüp kayboluyor. Haya yere vuran ayaklarla ve müziğin yüksek sesiyle uzaktan çağrıldığından yaşlı kadının ılık yanağını öpüyor ve dansa koşuyor.

Ritmik ayak vuruşları Yenta'nın odasına ulaşıyor ancak bu müzik ahşap duvarlara sıkıştığı ve dolambaçlı koridorlar onu tek tek duyulan seslere böldüğü için pek duyulmasa da düğün davetlileri dans ediyor. Tek duyulabilen, dans adımlarının tak takı ve zaman zaman da tiz bir gıcırtı. Yenta'ya göz kulak olan yaşlıca bir kadın var ancak düğünün verdiği canlılıkla sonunda o da gidiyor. Yenta da orada neler olup bittiği konusunda meraklı. Bedeninden kolayca sıyrılabileceğini ve bedeni üzerinde asılı kalabileceğini keşfettiğine şaşırıyor, kendi yüzüne bakıyor, düşkün ve solgun, garip bir his ancak çok geçmeden süzülüyor, hava akımlarında, sesin titreşimlerinde süzülüyor, ahşap duvarlardan ve kapılardan zorluk çekmeden geçiyor.

Şimdi Yenta her şeyi yukarıdan görüyor ve sonra bakışları kapalı gözkapaklarına geri dönüyor. Bütün gece böyle geçiyor. Yükselme ve yeniden iniş. Sınırın üzerinde ileri ve geri. Bu onu yoruyor, hiç şimdi olduğu kadar çalışmamıştı, ne temizlik yaparken ne de bahçeyle uğraşırken. Ancak düşmek de yükselmek de

güzel. Tek kötü olan, onu uzak bir yere, ufkun ötesine itmeye çalışan o ıslıklı ve kaba hareket, beden muska tarafından içeriden korunmasa yüzleşmenin olanaksız olacağı, dışarıdan gelen ve acımasız bir kuvvet.

Garip, çünkü düşünceleri çevrede dolaşıyor. "Rüzgâr," diyor kafasında kendisine ait olması gereken bir ses. "Rüzgâr, ölülerin oldukları yerden dünyaya bakarken gördükleridir. Çimenli tarlalarda otların nasıl eğilip kalktığını hiç fark etmedin mi?" demek istiyor Haya'ya. Ne de olsa ölüler sayılsa sayılarının yaşayanlardan daha çok olduğu görülür. Bu ruhlar, nice yaşamlar boyunca dolambaçlı yollarda arınmış, şimdi de görevi tamamlamak için gelecek olan Mesih'i bekliyorlardır. Böylece her şeye bakıp duruyorlar. İşte rüzgâr dünyada bunun için eser. Rüzgâr onların dikkatli bakışlarıdır.

Ürkek bir tereddütten sonra Yenta da Rohatin'in evleri ve yoksul yerleşimlerin, pazar yerinde müşteri gelebilir ümidiyle toplanmış arabaların, üç mezarlığın, Katolik kiliselerinin, sinagogun, Ortodoks kilisesinin ve Rohatin'in belediye binasının üzerinde esen bu rüzgâra katılıyor ve tepelerdeki sararmış otları hışırdatarak ileri atılıyor, önce kargaşa içinde ancak sonra sanki dans adımlarını öğrenir gibi, Dinyester'e kadar nehir yataklarında hızlanıyor. Burada duruyor çünkü Yenta ırmağın dolambaçlı yolundaki ustalığına, *gimel* ve *lam* harflerinin anahatları gibi işlenmiş telkârisine hayran kalıyor. Sonra geriye dönüyor, nehirle karışan ve iki büyük ülkeyi birbirinden ayıran sınır karşısına çıktığı için değil ama. Ne de olsa Yenta'nın bakışı bir sınır tanımıyor.

4

Altmışaltı[1] ve Faro[2]

Piskopos Soltyk'in büyük bir derdi var. Dua, hatta derin ve samimi bir dua dahi düşüncelerini aklamıyor. Belirli nedenlerden elleri terliyor, kuşlar ötmeye henüz başlarken erkenden kalkıyor ve geç yatıyor. Bu nedenle sinirleri asla yatışmıyor.

Yirmi dört kâğıt. Her oyuncuya altı kâğıt dağıtılıyor ve sonra on üçüncüsü kozu, yani diğerlerini yenecek olanı belirtmek için açılıyor. Piskopos ancak masaya oturduğunda sakinleşebiliyor ya da belki de koz kartı orada açılmış dururken. Sonra ona kutsanmaya benzer bir his geliyor. Zihni tam dengesini buluyor, muhteşem bir *aequilibrium*,[3] gözleri masanın üzerine ve kartların görünüşüne odaklanıyor, her şeyi sadece bir bakışla içine alıyor. Nefesi düzeliyor, alnından ter akıyor, ellerinin hareketi keskinleşip sabit hale geliyor, parmakları kartları yavaşça karıştırıyor, birbiri ardına ortaya çıkarıyor. Bu gerçek bir haz anı, evet, piskopos bu andan feragat etmek yerine asla bir daha yememeyi ve diğer tüm bedeni zevklerden vazgeçmeyi yeğler.

Piskopos, emsalleriyle altmışaltı oynuyor. Kısa bir süre önce, Przemysl rahibi burada kalırken sabaha kadar oynarlardı. Aynı

---

1 Bir çeşit iskambil oyunu. (ç.n.)

2 Bütün oyuncuların kâğıdı dağıtana ("kasa"ya) karşı oynadıkları bir iskambil oyunu. (ç.n.)

3 (Lat.) Denge (ç.n.)

zamanda Jablonowski, Labecki ve Kossakowski ile de oynuyor ancak bu yetmiyor, son zamanlarda ona başka bir şeyler olmaya başlamasının nedeni bu. Gerçi bunu düşünmekten nefret ediyor.

Cüppesini çıkarıp günlük giysilere bürünüyor, başına bir bere takıyor. Sadece uşağı Antoni ne olduğunu biliyor, ama Antoni aileden biri gibi, herhangi bir şekilde bu durumun onu şaşırttığına dair hiçbir şey belli etmez. Piskopos dediğin kişi, insanı şaşırtmamalıdır, piskopos piskopostur, eğer kendisinin kentin dışındaki bir tavernaya, insanların para için faro oynandığı bilinen bir yere götürülmesini buyuruyorsa ne yaptığını biliyordur. Masa gezgin tüccarlarla, bir yolculuğun ortasındaki asillerle, yabancı konuklarla, mektup taşıyan kâtiplerle ve her türden maceracıyla doludur. Pek temiz olmayan, dumanlı tavernalarda sanki herkes, yani tüm dünya iskambil kâğıdı oynuyormuş ve insanları inanç ya da dilden daha çok kartlar bir araya getiriyormuş gibidir. Masaya oturulur, kartlar bir yelpaze gibi elle açılır, sonra bunu herkesin anlayabileceği bir düzen izler ve insan kazanmak istiyorsa sadece bu düzene uymalıdır. Piskopos, oyunu, bir geceliğine kardeşlikte birleştiren yeni bir dil olarak görüyor. Parası olmadığında bir Yahudiyi çağırtıyor ancak o kişi yalnızca az miktarlarda borç veriyor. Büyük miktarlar için Jitomir'deki Yahudilerden, onlara geri ödemeyi temin eden imzalı senetler alıyor.

Masaya oturan herkes oynayabilir. Elbette piskopos daha iyi sınıftan insanlarla, akranlarıyla oynamayı yeğler ancak insanların tasarrufunda nadiren yeterli para oluyor, o da çoğu gezgin tüccarlar, Türkler, askerler veya bilinmeyen iklimlerden gelenler olmak üzere başka insanlarla oynuyor. Kasa, masaya para döktüğünde ve kartları karıştırdığında ona karşı oynamak isteyenler, bahisçiler, kendi desteleriyle gelip koltuklarına oturuyor. Bir oyuncu buradan bir veya daha fazla kart çekip önüne yerleştirir ve üzerine payını koyar. Karıştırdıktan sonra kasa sırayla tüm kartlarını açar, ilkini sağ eliyle, ikincisini sol, üçüncüsünü yine sağıyla, dördüncüsünü soluyla masaya koyar ve tüm deste dağıtılana kadar bu böyle devam eder. Sağdaki kartlar kasanın aldıklarıdır, soldakiler ise

bahisçilere gider. Bu nedenle, eğer bir oyuncu önüne maça yedili ve üzerine de bir duka koyarsa ve kasanın destesindeki maça yedili sağa gelirse oyuncu dukasını kaybeder, sola gelirse kasa bahisçiye bir duka öder. Bu kuralın bazı istisnaları vardır: Sondan bir önceki kart, sola yerleştirilmiş olsa da kasaya gider. Bir bahisçi kazandığında oyunu bitirebilir, farklı bir kartla yeniden oynayabilir ya da bahsi değerlendirebilir. Piskopos Soltyk'in her zaman yaptığı da bu. Kazandığı parayı kartının köşesini bükerek üstünde bırakır. Kaybetse dahi yalnızca başladığı miktarı kaybeder.

Bu çok daha dürüstçe bir oyun, her şey Tanrı'nın ellerinde. Kim hile yapabilir ki?

Piskopos, oyun borçları büyüdükçe her şeyin ortaya çıkması durumunda onu bir skandaldan koruması için Tanrı'ya yalvarıyor. Piskopos ilahi bir işbirliği talep ediyor, nihayetinde o ve Tanrı savaşın aynı tarafında. Ancak Tanrı biraz ağırdan alıyor ve Piskopos Soltyk'ten başka bir Eyüp çıkarmak ister gibi görünüyor. Bazen piskoposun Tanrı'yı lanetlediği oluyor, sonra elbette tövbe ediyor ve af için yalvarıyor, herkesin bildiği gibi çabuk öfkelenen birisi. Kefaret olarak oruç tutup kıl gömlekle yatıyor.

Henüz kimse, borçlarının bir kısmını ödemek için piskoposluk nişanını rehine verdiğini bilmiyor. Şu Jitomir Yahudilerine. Almak istemediklerinden onlarla konuşup ikna etmek zorunda kalmıştı. Piskoposun göğsündeki, gizlemek için çulla örttüğü şeyi gördüklerinde geriye sıçrayıp sanki içinde bir günah görmüş gibi ellerini sallayarak feryat etmeye ve ağıt yakmaya başlamışlardı.

"Bunu kabul edemem," demişti en büyükleri. "Sizin için bu, gümüşten ve altından daha değerli ancak benim için sadece teraziyle ölçülecek bir metal. Bunu bizde bulurlarsa kemiklerimizi kırarlar."

Bu yüzden söylenmişlerdi ancak piskopos ısrar etmiş, sesini yükseltip onları korkutmuştu. Onlar da nişanı almış, parasını da ona nakit ve peşin olarak ödemişlerdi.

Oyun oynayarak parasını geri alamayan piskopos, şimdi silahlı adamlar göndermesi gerekse de nişanı zorla almayı arzu ediyor.

Görünüşe göre onu küçük bir odada, yer döşemelerinin altında saklıyorlar. Eğer biri onu bulursa piskoposun canı bağışlanmaz. Bu nedenle nişanın, ikametgâhına geri gelmesini sağlamak için ne gerekiyorsa yapmaya hazır.

Bu sırada kendi lehine ilahi müdahaleye körü körüne güvenerek kaybettiklerini faroda kazanmaya uğraşıyor. Başlangıçta gerçekten de iyi gidiyor. Oda çok dumanlı, masada dört kişiler: piskopos ve Alman tarzında giyinmiş ancak Lehçeyi iyi konuşan bir gezginden başka, Rutence konuşup küfür eden yerli bir asilzade de var, adamın kucağında neredeyse çocuk yaşta genç bir kız oturuyor, kartlar lehine gelmediğinde kızı itiyor ancak bazen neredeyse tamamen çıplak göğsünü okşamak için yanına çekiyor, Piskopos Soltyk'in kınayıcı bakışları adamın üstünde. Son olarak, şu ana kadar kazanan kişi olan piskoposa, dönme bir Yahudiymiş gibi bakan bir tüccar da bulunuyor masada. Her kart dağıtımından önce piskopos kartlarının doğru tarafta görüneceğinden emin hissediyor ve her dağıtım sırasında kartlar diğer tarafa gittikçe şüpheyle izliyor. Gerçekten inanması zor.

Polonia Est Paradisus Judaeorum...[4]

Hiç uyumamış ve yorgun olan başpiskopos yardımcısı, Piskopos Kajetan Soltyk sekreterini henüz göndermiş ve şimdi de Kamaniçe piskoposu Mikolaj Dembowski'ye bir mektup yazıyor.

> Dostum, fiziksel sağlığım iyi olsa da her yandan bastıran dertler yüzünden sıkıntı içinde olduğumu ve bu nedenle bazen bir hayvan misali köşeye sıkıştırılmış gibi hissettiğimi acilen ve kendi ellerimle sana bildirmeliyim. Birçok kez yardımıma koştun ve bu sefer de başkalarında yardım aramanın boşuna olacağı kadim dostluğumuza güvenerek, sana öz kardeşime döner gibi dönüyorum.
> *Interim...*[5]

---

[4] (Lat.) Yahudi cenneti Polonya. (ç.n.)

[5] (Lat.) Boşluk. (ç.n.)

Bu defasında... Bu defasında... Şimdi ne yazacağını bilemiyor. Bütün olan bitenden sonra kendisini nasıl açıklayabilir? Dembowski oynamıyor ki Piskopos Soltyk'in durumunu nasıl anlasın? Aniden büyük bir haksızlık hissi onu ele geçiriyor, göğsünde, kalbini eritip sıvılaştırıyormuş gibi yumuşak, sıcak bir baskı hissediyor. Jıtomir'de piskoposluk görevini üstlenişini, dört bir yanından ormanlarla çevrili pis ve çamurlu kasabaya ilk gelişini hatırlıyor. Düşünceleri kalemine doğru koşuyor, hızlı ve sakin. Kalbi canlanıyor, enerjisi geri geliyor. Soltyk yazıyor:

Jıtomir'de piskoposluk görevini aldığımda orasının her türlü günahın işlendiği bir yer olduğunu iyi hatırlarsın. Çokeşlilik normal olmuştu. Kocalar hoşlarına gitmeyen bir iş yaptıklarında karılarını satarlar ve yeni kadınlarla değiştirirlerdi. Ne metreslik ne de ahlaksızlık kötü kabul ediliyordu ve görünürde evlilik üzerine, iki taraf da birbirine bu konuda karşılıklı özgürlük vadediyordu. Dahası, dinsel emirlere, emirlerin hiçbirine riayet edilmiyordu, her yerde sadece günah ve ahlaksızlık, üstelik yoksullukla birlikte sefalet vardı.

Sana piskoposluğun 3 makama bölündüğünü de titizlikle hatırlatmalıyım: 277 köyü ve kasabayı içeren 7 bölgeli Jıtomir, 5 bölgeli ya da 100 köy ve kasabayla Chwast ve 8 bölge, 220 köy ve kasabayla Ovruç. Hepsi birlikte Katolik nüfus sadece 25.000 ve benim mütevazı piskoposluk mülklerinden gelirim toplamda 70.000 Polonya zlotisi, Kilise meclisi ve piskoposluk okulu için yapılan harcamalarla bu miktar hiçbir şey değildir. Benim yoksul mülklerimden ne kadar az gelir geldiğinin farkındasındır. Benim kendi gelirim sadece Skryhalivka, Veprik ve Volytsya'dan gelenlerdir.

Buraya geldiğim andan itibaren, ilk işim mali durumu bir düzene sokmak oldu. Katedralin, dini bütünlerden topladığı 48.000 Polonya zlotisi tutarında bir sermayeye sahip olduğu ortaya çıktı. Bu sermaye özel arazilere yatırılmıştı ve belirli bir miktarı Dubno topluluğundan ödünç alınmıştı,

bunun üzerine yıllık faiz 3.337 Polonya zlotisiydi. Bu arada benim harcamalarım büyüktü: kilise bakımı, dört papazın maaşı, orgcu, koro şefi vs.

Bu arada Kilise meclisi mütevazı bir şekilde, yıllık 721 Polonya zlotisi gelir getiren, toplamda 10.300 civarı tutan çeşitli bağışlarla finanse edilmişti. İlave olarak, Prens Sanguszko tarafından bağışlanan köyden 700 Polonya zlotisi ek gelir vardı ancak Zvinyaçe köyünün mal sahibi üç yıldır borç aldığı 4.000 zlotinin faizini ödememişti. Piotr adında bir subay tarafından bağışlanan miktar ne yatırım yapan ne de vergisini ödeyen Rahip Zawadzki'nin ellerinde kalmıştı ve Rahip Rabczewski'nin elinde kalan 2.000 Polonya zlotisi için de durum aynıydı. Toplamda, her şeyi organize etmek için acele etsem de düzensizlik çok fazlaydı.

Sevgili dostum, benim ne kadar başarılı olduğumu en iyi değerlendirebilecek konumdasın. Bizi ziyaret ettin ve kendi gözlerinle gördün. Şimdi şapelin yapımını tamamlıyorum ve bu masraflar şu an için kesemi zorluyor ancak işler yolunda ilerlediğinden sen, güvenilir sırdaşımdan, Paskalya'dan hemen sonra geri vermek üzere destek olarak 15.000 zloti istiyorum. İnançlıları cömertliğe özendirmek için çalıştım ve bunun Paskalya'da meyvelerini vereceğinden şüphem yok. Örneğin, Slutsk haznedarı Jan Olszanski, faizinin yarısını katedrale, diğer yarısını da misyonerlerin sayısını artırmaya ayırarak Brusilov'daki mülküne 20.000 zloti yatırdı. Bratslavlı Glebocki, yeni bir papazlık kurulması ve katedrale bir mihrap için 10.000 zloti bağışladı ve papaz okulu için 2.000 verdi.

Tüm bu bilgileri veriyorum çünkü burada iyi bir iş yapıyorum ve borcun geri ödeneceğine seni temin etmek istiyorum. Bu arada, Jitomir Yahudileriyle bazı talihsiz işlere girdim ve küstahlıkta sınır tanımadıklarından borcu en kısa sürede talep ediyorum. Devletimizde, bu Yahudilerin açıkça yasaya ve iyi geleneklere karşı gelebilecek olması hayret vericidir. Papa Clement VIII, Innocent III, Gregory XIII ve Alexander III'ün onların Talmud'larının yakılmasını emretmeleri boşuna değil ve hal böyleyken biz de aynı şeyi burada

yapmak istediğimizde hiç destek veren olmadığı gibi din yetkilileri bize karşı bile çıkmışlardı.

Tatarların ve Aryanların ve de Husitlerin sınırdışı edilmeleri gariptir ve bizim kanımızı emen onlar olsa da kimse Yahudilerden kurtulmayı düşünmüyor. Yurtdışında bizim için şöyle diyorlar: *Polonia est paradisus Judaeorum*...

Firlejov'daki Papaz Evi ve İçinde Yaşayan Günahkâr Rahip Hakkında

Sonbahar, görünmez iğnelerle yapılmış bir nakış işine benziyor, diye düşünüyor Elzbieta Druzbacka, kaymakamdan ödünç alınmış büyük bir arabayla giderken. Sürülmüş çukurlarda derin bronzlar ve tarlalarda kuruyan toprağın parlak çizgileri ve en inatçı yaprakların hâlâ asılı olduğu katran karası dallar, alacalı benekler. Ekim sonu olduğunu ve gecelerin dondurduğunu unutmuşçasına orada burada kalan etli ve yeşil otlar var.

Bir ok kadar dümdüz olan yol nehir boyunca gidiyor. Sol tarafta kumlu bir vadi, zemin uzun zaman önce meydana gelen bir afetten dolayı bozulmuş. Köylülerin sarı kum üzerinde giden arabalarını görmek mümkün. Tedirgin bulutlar gökyüzünde uçuşuyor, bir an gri ve kasvetli, arkasından keskin güneş bulutların arkasından çıkıyor, yerdeki her şey aniden, telaşlandırır bir halde belirginleşip keskinleşiyor.

Druzbacka, halen beşinci çocuğunu beklemekte olan kızını özlüyor ve aslında şimdi onunla birlikte olması gerektiğini, yabancı bir ülkede bir kale muhafızının acayip karısıyla yeni bir ilişkide olmaması ve kesinlikle her şeyi bilen bir rahibi görmeye gitmemesi gerektiğini düşünüyor. Ancak öte yandan Druzbacka oradan oraya giderek yaşıyor. Belki de şairliğin yollara değil, küçük bir bahçe içindeki bir evde yaşayan, evden çıkmayan bir insana uygun, yerleşik bir iş olduğu düşünülebilir.

Rahip onu kapıda bekliyor. Atın koşumlarını, bu ziyaretten başka bir şey düşünemezmiş gibi yakalıyor ve hemen Druzbacka'nın kolunu tutarak onu evin yanındaki bahçeye yönlendiriyor.

"Önden buyurun, benim iyi hanımım."

Rahibin evi, harap yolun hemen dışında. Beyaz badanalı ve iyi bakılmış küçük bir malikâne. Yazın çiçek topluluklarıyla çevrili olduğu belli, şimdi ise bitkiler boynunu bükmüş, hepsi sarı ve yere yakın. Zaten birisi işleri düzene sokmaya, sapların bir kısmını için için yanan bir yığına dönüştürmeye girişmiş, böyle nemli bir havada ateş dahi kendinden emin değil. Sapların arasında iki gururlu tavuskuşu dolaşıyor, biri yaşlı ve kuyruğundan geriye az bir şey kalmış, enerjisini yitirmiş. Diğeri kendinden emin, hatta saldırgan, Druzbacka'ya koşup, korkan kadın yana çekilene kadar tekrar tekrar giysisine sokuluyor.

Druzbacka bahçede etrafına bakıyor, bahçe çok güzel, çiçek tarhlarının hepsi temiz, düz hatlarla, yol boyunca yerleştirilmiş yuvarlak taşlarla sınırlandırılmış ve her şey en güzel şekilde bahçe düzenleme sanatına göre planlanmış: Çitin yanında, votka için güller var ancak kilise çelenkleri için de olduklarına şüphe yok, daha aşağıda, melekotu, anason ve tütsü bitkileri. Taşların üzerini kekikler, ebegümeciler, avşarotları ve papatyalar sarmış. Yılın bu zamanında pek ot kalmamış ancak mevcudiyetleri önlerine yerleştirilen ve isimlerini taşıyan küçük ahşap tabletlerden anlaşılabiliyor.

Rahibin evinden titizlikle tırmıklanmış bir patika küçük bir parkın derinliklerine doğru gidiyor ve patikanın her iki yanında da altında imzaların kazılı olduğu fazlaca köşeli büstler var. Bahçeye girişin üstündeki bir çıtada, rahibin kendisinin yazmaya çalıştığı açıkça belli olan beceriksizce yazılmış bir yazı var:

İnsan bedenini çürük kokusundan
Bahçenin mis kokusuyla bağışlayarak kurtarsan.

Bu dizeler Druzbacka'yı ürkütüyor.

Keskin bir şekilde nehre doğru eğimli olan alan pek de büyük değil ancak orada da rahip bir sürpriz hazırlamış: Taş merdivenler, minik bir dere üzerinde küçük bir köprü, ilerisinde kilise var, yüksek, heybetli ve kasvetli. Saman çatılı kulübelere tepeden bakıyor.

Merdivenlerden aşağı inildiğinde her iki yanda da *lapidarium*[6] var. Her taşın önünde durup altındaki yazıları okumanız gerekiyor.

Ex nihilo orta sunt omnia, et in nihilum omnia revolvuntur: Her şey hiçlikten geldi ve her şey hiçliğe geri dönecektir, diye okuyor Druzbacka ve birden hem soğuk yüzünden hem de taşa beceriksizce kazınmış bu yazıdan dolayı içinden bir titreme geçiyor. Tüm bunların amacı neydi, diye düşünüyor, tüm bu çabanın? Bu patikaların ve küçük köprülerin, küçük bahçelerin, kuyuların, basamakların, bu yazıların.

Rahip şimdi onu taşlı patika boyunca yola doğru götürüyor ve bu şekilde fazla büyük olmayan evin etrafındaki yörüngelerini tamamlamış oluyorlar. Zavallı Druzbacka böyle olaylar beklemiyor gibi görünüyor. Güzel, deri ayakkabıları var ancak arabada neredeyse donuyordu ve vahşi doğada koşuşturmaktansa sobanın başında sırtını ısıtmayı yeğlerdi. Sonunda, bu zorlama gezintiden sonra ev sahibi onu içeri davet ediyor, papaz evinin kapısında geniş bir plaka üzerine kazınmış başka bir yazı var:

Rahip Benedykt Chmielowski olarak anılan fâni
Hem de Firlejov'un günahkâr rahibi
Rahipti bir zamanlar Pidkamin'de
Başrahiplik etti Rohatin'de de
Rahipliğe değil, layıktı cezalara
Döndü toz ve kül haline şu anda
Yakmasınlar diye onu orada
Sizden dua dilenir günahları adına
Oku göklerdeki babamızı
Selam sana ey Meryem duasını

Druzbacka, rahibe şaşkınlık içerisinde bakıyor. "Bu da ne demek? Şimdiden ölüme mi hazırlanıyorsunuz peder?"

"Her şeyi önceden hazır etmek daha iyi, sonradan yaslı yakınları gereksiz yere yormamak için. Mezar taşımda ne olacağını

[6] Arkeolojik taş anıt ve yapıtların sergilendiği alan. (ç.n.)

bilmek istiyorum. Kendim yazmasam saçma sapan şeyler yazılabilir. En azından ne yazılacağını biliyorum."

Çok yorgun olan Druzbacka oturuyor ve içecek bir şeyler için etrafına bakınıyor ancak kâğıtları saymazsak odadaki masa boş. Ev dumanla karışık nem kokuyor. Muhtemelen bacalar bir süredir temizlenmemiş ve soğuk hava esiyor. Köşede beyaz seramikle kaplı bir soba ve yanında odunla dolu bir sepet duruyor, Druzbacka sobanın henüz yandığını söyleyebilir, odanın neden şimdiye kadar ısınmadığı belli.

"Dışarıda gerçekten dondum," diyor Druzbacka.

Sanki bozuk bir şey yemiş gibi yüzünü buruşturan rahip, hemen bir dolabı açıyor ve içinden kesme kristal bir karaf ve iki kadeh çıkarıyor.

"Bayan Kossakowska bana çok tanıdık gelmişti..." diyor belli belirsiz bir sesle, likörü koyarken. "Bir keresinde en büyük kız kardeşiyle karşılaşmıştım..."

"Bayan Jablonowska'yı söylüyorsunuz herhalde," diyor Druzbacka, ağzını tatlı içecekle doldururken dikkati dağılmış bir halde.

Rahibin hizmetlisi olması muhtemel, neşeli, tombul bir kadın bir tepsi üzerinde dumanı tüten iki kâse çorbayla odaya giriyor,

"Soğuk havada misafirin gezdirildiği görülmüş şey mi?" diye rahibe söyleniyor ve rahip onun sitemkâr bakışından besbelli rahatsız oluyor. Druzbacka bu sırada yavaş yavaş kendine geliyor. Tanrı, o tombul kadından razı olsun. Çorba koyu, içinde sebze, patates ve erişteler yüzüyor. Başrahip ancak şimdi Druzbacka'nın çamurlu ayakkabılarının ve kamburlaşmış sırtının farkına varıyor, titrediğini ancak şimdi anlıyor ve içgüdüsel olarak onu kucaklayacakmış gibi bir hareket yapıyor ancak elbette devam etmiyor.

Bir köpek, hizmetli kadının arkasından odaya dalıyor. Orta boylu, tüylü, sarkık kulaklı, tüyleri kestane rengi. Köpek ciddiyetle Druzbacka'nın giysilerini kokluyor. Druzbacka onu okşamak için eğilince her biri diğerinden farklı olan dört yavru

köpek görüyor. Hizmetli kadın onları hemen odadan atmak istiyor ve kapıyı kapatmadığı için yine rahibe sitem ediyor. Ancak Druzbacka köpeklerin şimdilik kalmalarına izin vermelerini istiyor. Böylece köpekler onlara akşam eşlik edebilecek ve sonunda konuğun kürk astarlı yeleğini çıkarabilmesi için odayı yeterince ısıtan sobanın yanına oturmaktan memnun olacaklar.

Druzbacka, Peder Chmielowski'ye bakıyor ve aniden bu yaşlanan, ihmal edilmiş, küçük bir oğlan gibi onu etkilemek istercesine etrafında koşuşturan adamın ne kadar yalnız olduğunu anlıyor. Rahip kesme kristal karafı masanın üzerine koyuyor ve temiz olduklarından emin olmak için kadehleri ışıkta inceliyor. Deve yününden yapılmış yırtık pırtık, yıpranmış cüppesi karnında incelmiş ve burada küçük bir yama kendini gösteriyor. Nedendir bilmiyor ancak Druzbacka bütün bunları son derece dokunaklı buluyor ve başka tarafı bakma ihtiyacı duyuyor. Bir köpek yavrusunu alıp kucağına koyuyor, bir dişi, annesine en çok benzeyeni, narin göbeğini göstererek sırtüstü devriliyor. Druzbacka, rahibe torunlarını anlatmaya başlıyor, hepsi de kız, gerçi kim bilir bu rahibin kendini daha kötü hissetmesine neden olur belki. Chmielowski onu dikkatsizce dinliyor, bu hanımefendiyi daha başka neyle şaşırtabilir diye gözleri odanın etrafında dönüp duruyor. Rahibin likörü lezzetli ve Druzbacka takdir ederek başını sallıyor. Nihayet ana yemek zamanı. Kadehleri ve karafı bir kenara iten Chmielowski, gururla masada kadının önüne büyük eserini koyuyor. Druzbacka başlığı yüksek sesle okuyor:

Sınıflara Olduğu Gibi Farklı Başlıklara Ayrılmış, Yeni Atina ya da Her Bilimin Akademisi, Bilgeler için bir Anıt, Aptallar için Bilgi, Politikacılar için Uygulama ve Melankolik Ruhlar için Zevk Vesilesi...

Rahip, iskemlesinin arkasına rahatça yaslanarak likörünü bir yudumda midesine indiriyor. Druzbacka sınırsız bir hayranlıkla haykırıyor:

"Güzel bir ad. Bir esere iyi bir ad vermek zordur."

Rahip mütevazılıkla yaratmak istediği şeyin, her evde bulunabilecek türden bir bilgi derlemesi olduğunu söylüyor ve içinde her şeyden biraz olacak ki bir insan böyle bir kitaba ne zaman bilmediği bir şey olsa erişebilecek ve aradığını burada bulabilecek. Coğrafya, tıp, diller, âdetler, flora, fauna ve her türden merak uyandıran şeyler.

"Sadece hayal edin hanımefendi, her şey elinizin altında, her kütüphanede. İnsanlığın bilgisi tek yerde toplanmış."

Birkaç yıl önce yayımladığı iki ciltte şimdiden çok şey toplamış ancak şimdi, Latinceden başka İbranice bilgisi ve İbraniceden daha ilgi çekecek şeyler de koymak istiyor. Yahudi kitaplarını elde etmek zor, Yahudi sahiplerinden izin almalısınız ve Hıristiyanların pek azı bu dili okuyabiliyor. Peder Pikulski şimdi onun için şunu bunu çevirmeye gönüllü oldu ancak Benedykt'in kendisi dile vakıf olmadığından o gerçek bilgeliğe ulaşamaz.

"İlk cilt Lviv'de, bir Golczewski matbaasından çıktı..."

Druzbacka köpekle oynuyor.

"Şimdi her iki kitaba da bir ek yazıyorum, cilt üç ve dörtte, dünyanın bana göre betimlemesini tamamlamayı düşünüyorum," diye devam ediyor Peder Benedykt.

Druzbacka ne dese acaba? Yavru köpeği yere bırakıyor, onun yerine kucağına kitabı alıyor. Evet, kitabı biliyor, ilk baskısına sahip olan Jablonowskilerin evinde bir kez okumuştu. Şimdi hayvanlar üzerine bir bölüm açıyor ve köpekler hakkında bir şey buluyor. Gür bir sesle okuyor:

"Piotrkow'da öyle hoş bir köpeğimiz vardı ki sahibinin komutlarıyla mutfaktan bir

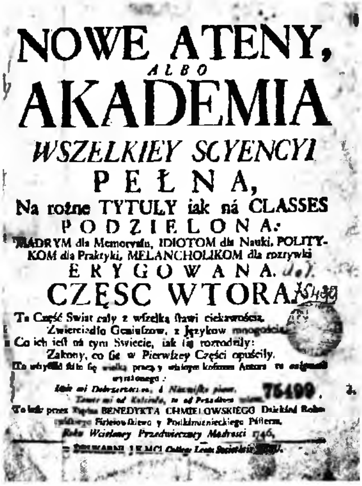
NOWE ATENY,
ALBO
AKADEMIA
WSZELKIEY SCYENCYI
PEŁNA,
Na rożne TYTUŁY iak ná CLASSES
PODZIELONA:
MADRYM dla Memoryału, IDIOTOM dla Nauki, POLITYKOM dla Praktyki, MELANCHOLIKOM dla rozrywki
ERYGOWANA.
CZĘSC WTORA.
Ta Część Swiat cały z wszelką sławi ciekawością.
Zwierciadło Geniuszow, z Języków mnogością
Co ich iest ná tym Swiecie, iak się rozrodziły:
Zakony, co się w Pierwszey Części opuściły.
Roku Wcielonerey Przedwieczney Mądrości 1746.

bıçak alıp orada patileriyle onu temizler ve suda çalkalayıp geri getirirdi."

"Bunu yapan onun annesiydi," diye gülümsüyor rahip, köpeğini işaret ederek.

"Fakat sevgili peder, neden burada bu kadar çok Latince kelime var?" diyor Druzbacka, sonraki bölümü gözden geçirerek. "Herkes bunu anlamaz ki."

Rahip huzursuzca yerini değiştiriyor.

"Nasıl yani? Her Polonyalı, anadili gibi Latince konuşur. Polonya ulusu *gens, culta, polita*[7] olarak her türlü bilgeliğe sahiptir, haklı olarak Latinceden de zevk alır ve bu dili tüm uluslardan daha iyi telaffuz eder. Biz İtalyanlar gibi *Redzina* demeyiz, ancak *Regina*[8] deriz, *tridzinta, quadrazinta* yerine de *triginta,*[9] *quadraginta.*[10] Biz Latinceyi, *Jesus Christus* yerine, J-e-d-z-u-s Kristus, Michael yerine Mikael, *charus*[11] yerine *karus* diyen Almanlar ve Fransızlar gibi bozmayız..."

"İyi de, bunlar hangi Polonyalılar, sevgili peder? Kadınlar örneğin, çoğunlukla öğretilmediğinden nadiren Latince konuşur ve orta sınıf gerçekten hiç Latince bilmez ama siz onların, hatta daha alt sınıflardan olanların da bunu okumasını istiyorsunuz... Kaymakam dahi Fransızcayı Latinceye yeğler. Bana öyle geliyor ki gelecek baskıda, Latinceyi bahçedeki otları ayıkladığınız gibi ayıklamanız lazım, sevgili peder."

Rahip, bu eleştiriyle şoka uğruyor.

Görünüşe göre, ev sahipliği yaptığı bu kadın, kitaplarından çok onun köpekleriyle ilgileniyor.

Druzbacka faytonuna bindiğinde neredeyse güneş batıyor ve rahip ona içinde iki yavru köpek olan sepeti veriyor. Rohatin'e döndüğünde hava kararmış olacak.

---

7 (Lat.) Aydın, kültürlü, bilgili bir halk.

8 (Lat.) Kraliçe (ed.n.)

9 (Lat.) Otuz (ed.n.)

10 (Lat.) Kırk (ed.n.)

11 (Lat.) Sayın (ed.n)

"Geceyi mütevazı rahip odalarında geçirebilirdiniz," diyor rahip, böyle bir teklifte bulunduğu için kendine kızsa da.

Araba gider gitmez rahip ne yapacağını bilemiyor. İki saatlik zaman için gereken güçten fazlasını harcadı, hatta tüm bir günün, haftanın enerjisini. Çitin çıtalarına çöken gülhatmiler, tatsız bir boşluk bıraktığından rahip ne yaptığı üzerinde fazla düşünmeden hemen işe koyuluyor. Ancak sonra donup kalıyor, içine her yandan şüpheyle birlikte bir tür durgunluğun sızdığını hissedebiliyor ve henüz adı konmamış her şey çöküyor, bir kaos meydana geliyor ve her şey gözlerinin önünde yapraklarla birlikte çürümeye, kabarmaya başlıyor. Hâlâ kendini çıtaları çite bağlamaya zorluyor ancak aniden bu iş ona çok zor geliyor ve çıtalar ellerinden kayıp nemli zemine düşüyor. Rahip içeriye gidiyor, karanlık antrede ayakkabılarını fırlatıyor ve sonra kütüphanesine gidiyor, tavan boyunca kirişleri açıkta olan basık oda şimdi ona boğucu geliyor. Koltuğuna oturuyor. Soba olabildiğince sıcak ve bakır sırı kaplayan beyaz seramikler yavaş yavaş ısınıyor. Rahip, yaşlıca kadının küçük kitabına bakıyor, onu eline alıyor, kokluyor. Hâlâ baskı mürekkebi kokuyor. Rahip okuyor:

...doğrudur, korkunç pörsümüş, biraz solgun olduğu
Bir sürü ince tel gibi damarlarla bağlanmış eklemli;
Uyumak, yemek, içmek nedir bilmez ki,
Görünür içi eğri kaburgalarından,
Gözlerinin olduğu yerde derin oyuklar,
Beyninin olduğu yerde sanki dökülmüş katran var.

"Bizi koru bu kötülükten, yüce Tanrım," diye fısıldıyor rahip, kitabı bir kenara koyarak. Oysa ne hoş bir hanımefendi gibi görünmüştü.

Birden onu yazmaya iten eski, çocuksu hevesini tekrar çağırması gerektiğini anlıyor. Aksi halde yok olacak, sonbahar nemindeki bir yaprak gibi çürüyüp gidecek.

Masaya oturuyor, yazı yazarken saatlerce hareketsiz oturduğundan ayaklarını üşümemesi için hizmetlisi tarafından dikilmiş

bir çift kurt derisi bota tıkıyor. Kâğıtlarını çıkarıyor, kalemini keskinleştiriyor, soğuk ellerini ovuşturuyor. Yılın bu zamanında, hep kışı çıkaramayacakmış gibi hissediyor.

Peder Chmielowski dünyayı sadece kitaplardan biliyor. Firlejov Kütüphanesi'nde ne zaman oturup bir kitaba uzansa ister eski bir baskı ister küçük bir Elzevir olsun, hep bilinmeyen bir ülkeye doğru yola çıkıyormuş gibi hissediyor. Bu metafor ona hitap ediyor, kendi kendine gülümsüyor ve bunu zarif bir cümleye oturtmaya çabalıyor... Ancak engin dünya hakkında yazmak, kendi hakkında yazmaktan daha kolay geliyor. Her zaman bir şeyler üzerinde çalışmaktan, kendine hiç odaklanmadığı ve başına gelenleri hiç yazmadığı için şimdi ona bir biyografisi yokmuş gibi geliyor. Eğer böyle kasvetli dizeler yazan o hanımefendi ona kim olduğunu, yıllarını nasıl geçirdiğini soracak olsa nasıl yanıt verirdi? Yazmak isteseydi birkaç sayfadan fazla olmazdı, bir kitapçık dahi, hatta o küçücük Elzevirlerden biri bile olmazdı, zar zor bir broşür kadar belki, sadece bir kâğıt parçası, aziz olmayan birinin küçük yaşamı. Ne bir gezgin ne de yabancı ülkeleri araştıran biri.

Kalemini mürekkebe batırıyor ve onu bir süre kâğıdın üzerinde tutuyor. Sonra hararetle başlıyor:

> Nalecz armasından, Firlejov, Pidkamin ve Janczyn rahibi, Rohatin'in başrahibi ve değersiz bir sürünün yoksul çobanı Peder Joachim Benedykt Chmielowski'nin anlamlarını belirsizleştirmek için yüksek seviye Lehçeyi dayatmayan, kendi elleriyle yazılarak *ad usunum*[12] yoluyla okuyucuya adanmış yaşam hikâyesi.

Adı yarım sayfayı kapladığı için, rahip başka bir kâğıda doğru uzanıyor ancak elleri uyuşmuş gibi geliyor, yazmak istemiyor ya da daha fazla bir şey yazamıyor. "Okuyucuya" yazdığında gözlerinin önünde sağlıklı teni ve parlak, ışıldayan gözleriyle Druzbacka,

[12] (Lat.) Kolaylaştırılmış, sadeleştirilmiş. (ç.n.)

o ufak tefek, yaşlıca hanımefendi beliriyor. Rahip çok fazla bir şey beklemese de onun dizelerini okuyacağına dair kendine söz veriyor. Ne budalalık. Yunan tanrılarının olmayacak budalalıkları.

Kadının gitmek zorunda kalması ne yazık.

Bir sayfa kâğıt daha alıyor ve kalemini mürekkebe batırıyor, ne yazmalı, diye düşünüyor. Rahibin yaşamının hikâyesi, okuduğu ve yazdığı kitapların hikâyesidir. Benedykt'in kitaplara olan sevgisini gören annesi, onu on beş yaşında Lviv Cizvitlerine yollamış. Bu karar, onunla hiç ilgilenmeyen üvey babasıyla olan ilişkisini önemli ölçüde düzeltmiş. Bundan sonra birbirlerini neredeyse hiç görmemişler. Hemen ardından, ruhban okuluna gitmiş ve kısa süre sonra bir göreve atanmış. İlk görevi Jablonowskilerin malikânesinde, genç Dymitry'ye –gerçi kendisinden ancak beş yaş küçükmüş– hocalık yapmak olmuş. Burada, gerçekte olduğundan daha büyük görünmeyi ve sürekli talimat veren bir tonda konuşmayı öğrenmiş ki bundan bazıları hâlâ hoşlanmaz. Aynı zamanda, işvereninin oldukça büyük olan kütüphanesinden yararlanmasına da izin verilmiş ve orada Kircher'in yanı sıra Comenicus'un *Orbis pictusu*'unu keşfetmiş. Ayrıca eli, yani o inatçı hizmetçisi kendi kendine yazmaya başlamış, özellikle orada geçirdiği nemli ve bunaltıcı ilkbaharda, özellikle de Dymitry'nin annesi ve işverenin karısı olan (rahibin hakkında çok düşünmemeye çalıştığı) saygıdeğer hanımefendi Joanna Maria Jablonowska yakınlardayken. Sırılsıklam âşık, duygularının şiddetiyle serseme dönmüş, dalgın, zayıf bir halde, hiçbir şey belli etmemek için kendini tamamen işine vererek ve sevgilisine adanmış bir kitap yazarak kendisiyle korkunç bir savaş sürdürmüş. Bu manevra o sevgili kadını kendisinden uzak tutmasını, etkisizleştirmesini, kutsallaştırmasını, yüceltmesini sağlamış ve müsveddeleri ona sunduğunda kendini bu kadınla evlenmiş, onunla bir birlikteliğe girmiş ve şimdi de ona bu birlikteliğin çocuğunu veriyormuş gibi hissetmiş. *Bütün Bir Yılın Seyri*, bir dua kitabı (kitap Lviv'de basıldıktan sonra birkaç baskı daha yaparak hatırı sayılır bir şöhret kazanmış). Bu şekilde, yazmanın kurtarıcı gücünü keşfetmiş.

Joanna birçok erkek için tehlikeli olabilecek bir yaştaymış, anne de olabilirmiş, sevgili de. Anneliğin erotik cazibesi yeteri kadar belirgin olmadığı için, acele etmeden, bunun keyifle tadını çıkarmasını mümkün kılmış. İnsanın, yüzünün o dantelin yumuşaklığına bastırıldığını, gülsuyu ve pudranın belli belirsiz kokusunu, artık çok sıkı ya da gergin olmayan ancak ılık, hassas, süet kadar yumuşak, şeftali tüyüyle kaplı teninin inceliğini hayal etmesi. Firlejov'daki papaz evini ve yirmi beş yaşında kalbi kırık bir delikanlı olarak bu küçük bölgeyi, Kral Augustus II'den onun aracılığıyla almışmış. Kitap koleksiyonunu getirtip kitapları için güzel oymalı sandıklar yapmış. Kendine ait kırk yedi kitabı varmış, diğerlerini manastır kütüphanelerinden, piskoposluktan, ileri gelenlerin saraylarından ödünç alırmış, genellikle sayfaları hiç açılmadan çürüyen bu kitaplar, gezilerden kalan hatıralarmış. İlk iki yıl zormuş. Özellikle kışlar. Gözlerini çok zorluyormuş çünkü karanlık hızlı çökerken o hâlâ çalışıyormuş. Kendi ismiyle yayımlamaya cesaret edemediği iki garip küçük kitap yazmış, *Azizlerin Tanrı'ya Uçuşu* ve *Öteki Dünyaya Yolculuk*. Dua kitabının aksine pek iş yapmamışlar ve bu dünyanın kargaşasının ortasında kaybolmuşlar. Burada, Firlejov'da, ölümlülerin kitaplıklarının sonuçta muaf olmadığı yangın, hırsızlık veya herhangi bir afet durumuna karşı iyi kilitlerle donatılmış, metal tabakayla kaplanmış özel bir sandığın içinde birkaç kopya halinde saklıyor rahip onları. Dua kitabının şeklini ve koyu, düz deriden yapılmış kapağının kokusunu tam olarak hatırlıyor. Tuhaf, Joanna Jablonowska'nın elinin dokunuşunu da hatırlıyor, kadının onu rahatlatmak için onun elinin üzerine kendi elini kapatma âdeti vardı ve başka bir şey daha. Aşktan aklını kaçırmış olarak onu bir kez öpmeye cüret ettiğinde kadının soğuk yanağının narin yumuşaklığını hatırlıyor.

İşte yaşamı bu kadar, muhtemelen kitabın adından daha fazla yer kaplamaz. Gerçi *Yeni Atina* da aşkından yazılmıştı, ne var ki sevdiceği o basılmadan önce ölmüştü.

Ancak Tanrı'nın son zamanlardaki bu garip hükmü, muhtemelen yaşamına kafa yormaya başlaması için olmuştu.

Kossakowska'nın özelliklerinde, onun ablasını anımsamış ve Druzbacka, Prenses Jablonowska da dahil olmak üzere, acı sona kadar ona yıllarca hizmet etmişti. Kadın, Chmielowski'ye, Joanna Jablonowska öldüğünde onunla birlikte olduğunu söylemişti. Bu onu altüst etmişti, sanki Druzbacka'nın geçmişten bir elçi olduğu ortaya çıkmıştı. Berikinin dokunuşu, yanağı, eli bir şekilde kadın şaire geçmişti. Artık hiçbir şey eskiden olduğu gibi renkli değil, belirli bir çizgisi yok, bulanık. Uyanıldığında kaybolan bir düş, bir tarlanın üstünde süzülen sis gibi, hafızadan uçup gidiyor. Rahip bunu tam olarak anlayamıyor ancak aynı zamanda anlamak da istemiyor. Kitap yazanlar kendi hikâyelerini istemiyor, diye düşünüyor. Öyle ya bunun ne anlamı var? Yazılanla karşılaştırıldığında yaşam her zaman sıkıcı ve yavan. Rahip mum bitip şiddetli bir tıslamayla sönene kadar çoktan kurumuş olan kalemiyle oturuyor. O vakit, onu bir karanlık sarıyor.

Peder Chmielowski, Muhterem Hanımefendi Druzbacka'ya Bir Mektup Yazmaya Çalışıyor

Peder Chmielowski, Druzbacka'nın ziyareti sırasında söyleyebildikleri konusunda kendini tatminsiz hissediyor. Çünkü aslında çok şey söyleyememişti, muhtemelen doğal utangaçlığından dolayı. Tek yaptığı övünmek, zavallı hatunu kış vakti, nemli havada kayalık patikalarda sürüklemekti. Akıllı ve eğitimli Druzbacka'nın onu bir cahil ve bir aptal olarak görebileceği düşüncesi şimdi ona işkence ediyor. Sonunda ona mektup yazmaya ve gerekçesini ortaya koymaya karar verene kadar işkence ediyor.

Güzel bir üslupla başlıyor:

İlham perilerinin sultanı, Apollo'nun gözdesi...

Ancak bütün gün burada takılıyor. İfadeyi öğlen civarı hoş buluyor. Akşam yemeği sırasında acınası ve abartılı geliyor. Ancak akşam, sıcak şarap, zihni ve bedenini ısıttığında cesaretle yeni bir sayfanın başına oturuyor ve onun "Firlejov Zaviyesi"ne

ziyareti, monoton gri yaşamına küçük bir ışık getirmesi münasebetiyle teşekkürlerini yazıyor. Bayan Druzbacka'nın "ışık" sözcüğünü en geniş anlamıyla ve şiirsel yönüyle anlayacağından emin.

Köpek yavrularını da soruyor ve bir tilkinin bütün tavuklarına dadandığını, artık yumurta almak için bile köylülere adam göndermek zorunda kaldığını yazıyor. Yeni tavuk almaya da korkuyor, ne de olsa onların akıbeti de tilkinin midesinde bitebilir. İşte bunun gibi bütün dertlerini ona açmaya başlıyor.

Rahip, itiraf etmek istemiyor ancak mektubunu yolladıktan sonra yanıt bekliyor. Bekliyor da bekliyor. Postanın Druzbacka'nın olduğu Busk'a ulaşmasının ne kadar süreceğini tahmin etmeye çalışıyor. Ne de olsa uzak değil. Mektup şimdiye kadar gitmiş olmalıydı.

En sonunda geliyor. Roşko ileriye doğru uzattığı elindeki mektubu sıkıca tutarak papaz evinin her yerinde mektubun muhatabını arıyor. Rahibi mahzende şarap süzerken buluyor.

"Tanrım, beni korkuttun," diyor rahip. Ev işlerini yaparken her zaman taktığı önlüğe ellerini siliyor ve mektubu dikkatle iki parmağının arasına alıyor. Açmıyor. Mührünü ve güzel, kendine güvenli bir el yazısıyla yazılmış kendi adını, kâğıt üzerinde savaş bayrakları gibi dalgalanan süslü yazıları inceliyor.

Ancak daha sonra, bir saat kadar sonra kütüphane sobayla ısınıp kendisini de biraz sıcak şarapla ısıtıp ayaklarını kürkle örttükten sonra mektubu açıyor ve okuyor.

Elzbieta Druzbacka, Peder Chmielowski'ye Yazıyor

Noel 1752, Busk

Benim Sevgili Cömert Pederim,

Efendimiz ve kurtarıcımızın doğumuna çok yaklaştığımız bu zamanda sana bahtiyarlık dileyebilmem ve ayrıca sağlığını ve esenliğini koruman ne kadar büyük bir şans, çünkü bizler çok kırılganız, ufacık bir şey bile bizi yıkabilir.

Dilerim, her şey tam istediğin gibi gerçekleşsin ve ilahi bebek İsa'nın lütfu sonsuza dek üzerine olsun.

Firlejov'a ziyaretimden derinden etkilendim, böylesine ünlü bir rahibi oldukça farklı düşündüğümü itiraf etmeliyim: Büyük bir kütüphaneye sahip olduğunu ve sıra sıra sekreterlerin senin için yazıp çizdiğini düşünürdüm. Ancak hazretleri, bir Fransisken kadar mütevazı yaşıyormuş.

Hazretlerinin botanik sanatına hayranım, her şeydeki yaratıcılığına ve muazzam bilgeliğine. Eve gelir gelmez, akşamlarımı, elbette çok iyi bildiğim, ilk yayımlandığında her sayfasını yuttuğum, *Yeni Atina*'yı yeniden okumaya adamaktan büyük zevk aldım. Gözlerim izin verdiği müddetçe bu kitabı saatlerce okuyabilirim. Şimdi yazarını şahsen tanımanın zevkini çıkarıyorum ve bana –sanki burada yüksek sesle okuyormuşsun da– sesini dahi duyuyormuşum gibi geliyor, ey benim iyi yüreklim. Kitabın esrarengiz bir gizem içermesi de başka bir şey, ara vermeden şurada burada okunabiliyor ve insanın aklında her zaman ilginç bir şey kalıyor, bu dünyanın ne kadar büyük ve karmaşık olduğunu düşünmek için tek bir fantastik bahane veriyor, öyle ki insanın onu düşüncede kavraması olanaksız, sadece küçük anlayışların kırıntıları ve parçalarından oluşmuş kuşkusuz.

Artık gece hızlı geliyor, karanlık her gün yaşamlarımızın anlarını yutuyor ve mumun ışığı, gözlerimizin çok uzun süre dayanamadığı ışığın zayıf bir öykünmesi.

Ancak *Yeni Atina* muazzam cesareti olan gerçek bir dâhinin eseri ve tüm bildiklerimizin gerçek bir özeti olduğundan Polonya'da yaşayan hepimiz için son derece değerli.

Gelgelelim bu harika eseri okumamı zorlaştıran bir şey var, sevgili pederim ve bu, Firlejov'daki evinizde otururken konuştuğumuz şey. Latince ifadeler, hem de bunaltacak kadar fazla bunlar. Hani bir yemeğin üzerine aşırı coşkuyla ekilmiş ancak tat vermek yerine yutmayı zorlaştıran tuz gibi.

Latincenin dünyevi bir dil olduğunu anlıyorum, sevgili pederim ve Lehçeden daha çok uygun sözcük içerdiğini de, ancak bilmeyen, kitabını okuyamaz, içinde tamamen

kaybolur! Okumayı seven ancak Latince bilmeyen tacirleri, düşük eğitim seviyesine sahip küçük burjuvaları ya da zeki tüccarları bile hiç düşünmedin mi? Zaten kitaplara ulaşabilen meslektaşlarının, rahiplerin ve akademisyenlerin aksine, senin titizlikle topladığın bilgilerden gerçekten yararlanabilecek olanlar onlar. Elbette isterlerse ki her zaman istemezler ve ben çoğu kez nasıl okuyacağını oldukça iyi bilen cinsilatiften bahsetmiyorum dahi, ancak okula gönderilmediklerinden bir bataklıkmış gibi gömülürler Latinceye.

Piskopos Soltyk, Papalık Elçisine Bir Mektup Yazıyor

Bu mektubu dün akşam yazmak istemişti ancak sonunda yorgunluğa yenik düştüğünden gününe bu nahoş görevle başlaması gerekiyor. Sekreteri hâlâ yarı uykulu, esnemesini engellemeye çabalıyor. Piskopos yazdırmaya başladığında o kalemle oynuyor, farklı kalınlıklarda çizgiler çiziyor:

Piskopos Kajetan Soltyk, Kiev piskopos yardımcısı, papalık elçisi, Mitylene başpiskoposu Mikolaj Serra'ya

Sonra sobalara bakmakla görevli oğlan odaya giriyor ve külleri karıştırmaya başlıyor. Faraşın külleri kazıması, piskoposa dayanılmaz geliyor ve kafasındaki tüm düşünceler, aynı külden oluşan bir bulut gibi havaya uçuyor. Bu mesele, kül tadı veriyor ona zaten.

"Bunu sonra gelip yap oğlum," diyor ona yumuşak bir sesle ve sonra dağılan düşüncelerini yeniden toplamak için biraz duruyor. Kalem, masum kâğıda doğru saldırıyor:

Burada, devletimizde, ona en sadık ve kalben bağlı olan bizler olduğumuzdan İsa Mesih'e olan inancın, onun tarafından çok özel olarak verilen topraklarda kapsamlı bir şekilde güçlendirilmesi adına bir fırsat olacağı umuduyla, siz ekselanslarını Polonya'daki yeni makamınız için bir kez daha kutluyorum...

Ancak Piskopos Soltyk'in konuya nasıl gireceği hakkında bir fikri yok. Önce konuya daha genel olarak değinmek istiyor, bir rapor için açık bir talep beklemiyordu yani papalık elçisinden. Buna şaşırıyor çünkü elçinin her yerde casusu var ve kendisi İtalyan burnunu başkalarının işine sokmasa da diğerlerinin, hevesli olanların burunlarından yararlanıyor.

Sekreter yukarıya kaldırdığı, ucunda büyükçe bir damla olan kalemle bekliyor. Ancak o adam çok deneyimli, bir damla mürekkebin huyunu biliyor ve hokkaya geri silkelemeden önce son ana kadar bekliyor.

Nasıl anlatmalı, diye düşünüyor Piskopos Soltyk ve aklına şöyle güzel cümleler geliyor: "Dünya ezele dek of çekenler için oldukça tehlikeli bir hac yolculuğudur." Bu, piskoposun rahatsız ve yorucu durumunu gösteriyor çünkü düşüncelerini duaya ve cemaatinin ruhsal gereksinimlerine adaması gerekirken şimdi eylemlerini, haklı ancak talihsiz eylemlerini açıklamaya çağrılmakta. Nereden başlamalı? Belki de bu yıl, kısa süre önce Jıtomir'in hemen dışında, Markova Volytsya köyünde bir çocuk bulunduğunda.

"Studzinski, değil mi?"

Sekreter başını sallıyor ve oğlanın ilk adını ekliyor: Stefan. Sonunda bulundu ancak cesedi yara berelerle kaplı, görünüşe göre şişlenmiş. Yolun kenarındaki çalılarda.

Şimdi piskopos dikkatini topluyor. Yazdırmaya başlıyor:

> ...bazı köylüler çocuğu bulduktan sonra, içinde işkence gördüğü kesin olan tavernanın yanından Ortodoks kiliselerine götürmüşler. Sol tarafındaki ilk yaradan akan kan ve diğer

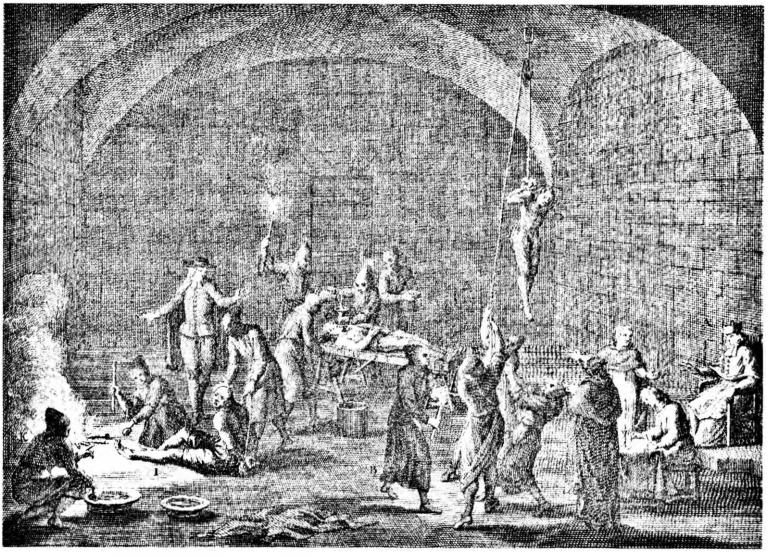

kuşkular üzerine, o köyde taverna işletmeciliği yapan iki Yahudi, eşleriyle birlikte yakalanmış, her şeyi itiraf ederek diğerlerini bilgilendirmiştir. Böylece mesele, ilahi adalet sayesinde kendi kendine çözülmüştür.

Hemen konuyla ilgili olarak alarma geçtim ve elimdeki her şeyle bu işe girmekten çekinmedim ve hemen *crastinum*[13] komşu mülklerin başkanlarına ve lortlara diğer suçluları teslim etmelerini emrettim, ancak ağırdan alıyor gibi göründüklerinden evlerinin etrafında dolaşıp onları tutuklatmaya ikna etmeyi kendime görev edindim. Böylece otuz bir adam ve iki kadın tutuklanıp zincirlenerek Jıtomir'e getirildi, özellikle bu amaç için kazılmış çukurlara konuldular. Bir sorgulamadan sonra sanıkları belediye mahkemesine gönderdim. Mahkeme, zalim katillerin kötü niyetli eylemlerine yönelik tamamlayıcı bir soruşturma adına önlerine getirilen Yahudilerin yasanın en katı yorumuna göre incelenmesine karar verdi, bu, içlerinden bazılarının Kilise mahkemesinde verdiği ifadeyi değiştirmesi ve Hıristiyanların suçlayıcı ifadelerini bozmalarından ileri geliyordu. Sonra sanıklar işkence görmek ve kutsal adalet papazı

[13] (Lat.) Ertesi gün.

tarafından üç kez yakılmak üzere götürüldüler. Bu cismani itiraflardan kısa bir süre sonra Markova Volytsya'da taverna işleten Yankiel ve Ela'nın, Pawlocz hahamı Şmayer ile konuştukları, bir şekilde çocuğu kaçırdıkları, tavernaya getirdikleri, votka içirdikleri, hahamın çocuğun sol tarafını makasla kestiği, sonra diğer Yahudilerin ona iğneler, çuvaldızlar saplayıp damarlarındaki masum kanı bir kâseye akıttıkları ve sonra da hahamın bu kanı şişelere doldurarak orada bulunanlara dağıtırken kitaplarından dualar okudukları ortaya çıkmıştı.

Piskopos, yazdırmaya kısa bir ara veriyor ve ona kan yapan Macar şarabının getirilmesini buyuruyor. Midesi boş ama olsun. Ayrıca kahvaltı saatinin öğle yemeğine dönüşmek üzere olduğunu ve acıkmaya başladığı söylenebilir ve bu nedenle kızgın ancak ne yapabilir? Mektup bugün gitmeli. Piskopos devam ediyor:

Masum Stefan'ın davasında itham eden kişi, onun *dolenda fata*'sını[14] anlatırken bahsi geçen Yahudilerin, çocuğun kanının dökülmesine ve ölümüne neden olduklarına, usulüne göre yedi tanıkla yemin ettiğinde mahkeme onları zalimce bir ölüme mahkûm etmişti.

Bu suçun yedi azmettiricisi ve pagan zalimliğinin elebaşları, elleri zifte bulanmış halde kendirle birbirine bağlanıp yakılarak bir teşhirci tarafından Jıtomir kasabasındaki pazar yerinden alınıp darağaçlarına kadar götürüldü. Orada derileri yüzüldü sonra dörde bölündüler, kafaları kazığa geçirildi ve parçaları asıldı. Altı tanesi, dörde bölünmeye mahkûm edilirken biri, karısı ve çocuklarıyla birlikte kutsal Katolik inancını seçtiğinden ona daha hafif bir ceza verildi, sadece kafası kesilecekti. Geri kalanları ise beraat etti. Ölüme mahkûm edilenlerin vârisleri, kurbanın babasına sonsuza dek sürgün cezası altında, 1.000 Polonya zlotisi ceza ödemek zorunda bırakıldılar.

İlk yediden biri kaçmayı başardı ve bir ikincisi Hıristiyan dinine dönmeyi kabul ettiğinden kafası kesilmeye mahkûm edilenle birlikte, benim tarafımdan ölüm cezaları affedildi.

[14] (Lat.) Üzücü kader.

Geri kalanına gelince, cezaları adilce infaz edildi. Kötülüklerinden acımasızlaşmış üç suçlu, parçalara ayrılırken, dönenlerden üçünün cezaları, kafalarının kesilmesine çevrildi ve cesetlerini çok sayıda rahiple birlikte bizzat kendim Katolik mezarlığına götürdüm.

İkinci gün, on üç erkek ve kadın Yahudinin vaftizini gerçekleştirirken işkence gören çocuk için bir mezar taşı hazırlattım ve o masum şehidin kutsal bedenini Kilise arazisine dinsel törenle gömdürdüm.

Ista scienda saris,[15] korkunç ancak her bakımdan böyle utanç verici bir eylemin faillerini cezalandırmak kesinlikle gereklidir. Ekselanslarımızın, bu açıklamalarda bilmek istediği her şeyi bulabileceğine, mektubunda Kilise'ye ve Kutsal Annemize karşı gelecek bir şey yaptığımız konusunda belirtilen rahatsızlığın giderileceğine inanıyorum.

Zelik

Kaçan adam, tutuklu olanları bağlı halde işkenceye götüren arabadan atlamıştı. Sıkıca bağlanmadıklarından bunun kolayca yapıldığı ortaya çıkmıştı. İçlerinde iki kadının da olduğu, on dört mahkûmun kaderi çoktan yazılmıştı, daha şimdiden ölü sayılıyorlardı ve kaçmaya çalışabilecekleri kimsenin aklına gelmemişti. Atlılardan oluşan bir birlik tarafından izlenen araba, Jıtomir'in hemen bir mil dışındaki ormana gitmişti ve Zelik işte burada kaçmıştı. Bir şekilde ellerini bağlarından çıkarmış, doğru zamanı beklemiş ve en yakın çalılığa geldiklerinde bir sıçrayışta arabadan atlayıp ormana girmiş. Diğer mahkûmlar, yaklaşan ölümlerini kutlarmışçasına başları öne eğik sessizce oturmuş ve muhafızlar da ne olup bittiğini hemen anlamamış.

Zelik'in babası, yani Soltyk'e borç veren kişi, gözlerini kapayıp dua etmeye başlamış. Zelik, ayakları çalılara değdiğinde

[15] (Lat.) Bunu bilmelisin. (ed.n.)

arkasına bakmış ve gördüklerini daima hatırlayacağından emin olmuş: Kambur bir yaşlı adam, birbirine sokulmuş, omuzları temas halinde olan yaşlı bir evli çift, genç bir kız, paltolarının siyahıyla ve *talit*[16] şallarının siyah ve beyaz benekleriyle tezat halindeki beyaz sakallarıyla babasının iki komşusu. Sadece babası ona dönüp bakıyor, sanki her şeyi uzun zamandır biliyormuş gibi sakince.

Şimdi Zelik yolculuk yapıyor. Sadece geceleri. Gündüzleri uyuyor, kuşların en çok gürültü yaptığı şafakta yatıyor ve günbatımında kalkıyor. Yürüyor da yürüyor, asla yollarda değil ancak yanındaki çalılarda, açık arazilerin etrafından dolaşıyor. Açık bir alandan geçmesi gerektiğinde henüz her yerde hasat olmadığından bunu en azından ekinlerin büyüdüğü yerlerden yapmaya çalışıyor. Yolculuğu sırasında hemen hemen hiç yemiyor –arada bir, bir elma, bir acı yabani armut– ancak acıkmıyor. Korkudan olduğu kadar, kızgınlıktan ve öfkeden hâlâ titriyor, elleri titremeye devam ediyor, midesi kasılıyor ve bağırsakları bozuluyor. Bazen safra kusuyor, arkasından tiksintiyle uzun süre tükürüyor. Görünürde kendinden memnun bir halde parlayan dolunay nedeniyle birkaç aydınlık gece geçirdi. Sonra uzakta bir grup kurt görüp ulumalarını duydu. Bir karaca sürüsü şaşkınlık içinde onu izledi, gözleriyle sakince takip etti. Dolaşan yaşlı bir adam tarafından görüldü, tek gözü kör, kıllı ve pis, yaşlı adam ondan çok korktu, sürekli istavroz çıkararak çalılarda hızla gözden kayboldu. Zelik, uzakta, nehirden Türkiye'ye geçmeye çalışan, küçük bir kaçak serf grubunu gördü, atlı adamların gelip onları yakalamasını ve sığırlar gibi bağlamalarını izledi.

Ertesi gün yağmur yağmaya başlıyor ve bulutlar ayı örtüyor. Zelik nehri geçmeyi başarıyor. Ertesi günün tamamında giysilerini kurutmaya çalışıyor. Üşümüş, zayıf, sürekli tek bir şey düşünüyor. Onun adına ormanın hesaplarını yönettiği beyefendi,

---

[16] İnançlı Yahudi erkekler tarafından geleneksel olarak kullanılan bir şal. (ç.n.)

bildiği kadarıyla dürüst bir adamdı, nasıl oldu da içinden bir şeytan çıktı? Mahkemenin önünde neden bir yalana tanıklık etti? Yemin etmesine karşın konu para veya iş değilken, ancak insanların yaşamı tehlikedeyken yalan söylemesi nasıl mümkün olabilir? Zelik bunu anlayamıyor, aynı görüntüler gözlerinin önüne tekrar tekrar geliyor: Tutuklanıyor, diğerleriyle birlikte, başta neler olduğunu anlamayan yaşlı, sağır babasıyla birlikte evlerinden sürüklenerek çıkarılıyor. Sonra bedeni yöneten ve zihne hükmeden o korkunç acı. Acı, bu dünyanın kralı. Sonra onları hücreden alıp insanların onların, yaralı ve harap olan onların üzerine tükürdüğü kasabadan geçerek işkence odasına götüren araba.

Bir ay kadar sonra Zelik, annesinin bazı arkadaşlarını aramak için Yaş'a ulaşıyor. Ne olduğunu bildiklerinden onu içeri alıyorlar, burada kendine gelmek için biraz zaman geçiriyor. Gözlerini kapamaya korktuğundan uyumakta zorlanıyor, sonunda bir bataklığın killi kıyılarından aşağıya doğru kayıp suya dalar gibi uykuya daldığında babasının çamur içindeki, gömülmemiş berbat bedenini görüyor. Geceleri, ölümün karanlıkta pusuya yatıp onu beklediği ve tekrar yakalayacağı korkusu onu yiyip bitiriyor, orada, karanlıkta ölümün ritmi, ordularının barakaları var. Zelik çok sıradan bir şekilde ölümden kaçtığından, ölüm zaten elde ettiği insan yığınından onun kaçtığını dahi fark etmediğinden onunla sonsuza dek oynayacak.

İşte bunun için Zelik şimdi durdurulamıyor. Şimdi güneye doğru yol alıyor, bir hacı gibi yaya olarak. Yol boyunca geceleri geçirdiği Yahudi evlerinin kapılarını çalıyor. Akşam yemeklerinden sonra hikâyesini anlatıyor ve insanlar onu evden eve, kasabadan kasabaya geçiriyorlar, narin ve kırılgan eşyalar gibi. Kısa süre sonra haberler ondan önce geliyor, insanlar bu hikâyeyi de onun nereye gittiğini de biliyorlar, Zelik, saygı ve ilgiyle sarılmış durumda. Herkes edebildiğince yardım ediyor. Şabat günü dinleniyor. Her hafta bir gün ailesine, Yahudi konseylerine, hahamlara ve dört ülkenin meclisine mektuplar yazıyor.

Yahudilere ve Hıristiyanlara. Polonya kralına. Papaya. Roma'ya varmadan önce birçok ayakkabı eskitiyor, yaklaşık bir litre mürekkep tüketiyor ve sanki arkasında büyük güçler varmış gibi, Roma'ya geldiği günün ertesi, bir mucize eseri kendini papa ile yüz yüze buluyor.

RUSSIA RUBRA,
PODOLIA,
VOLHYNIA ET
UKRAINA.
P. 113.

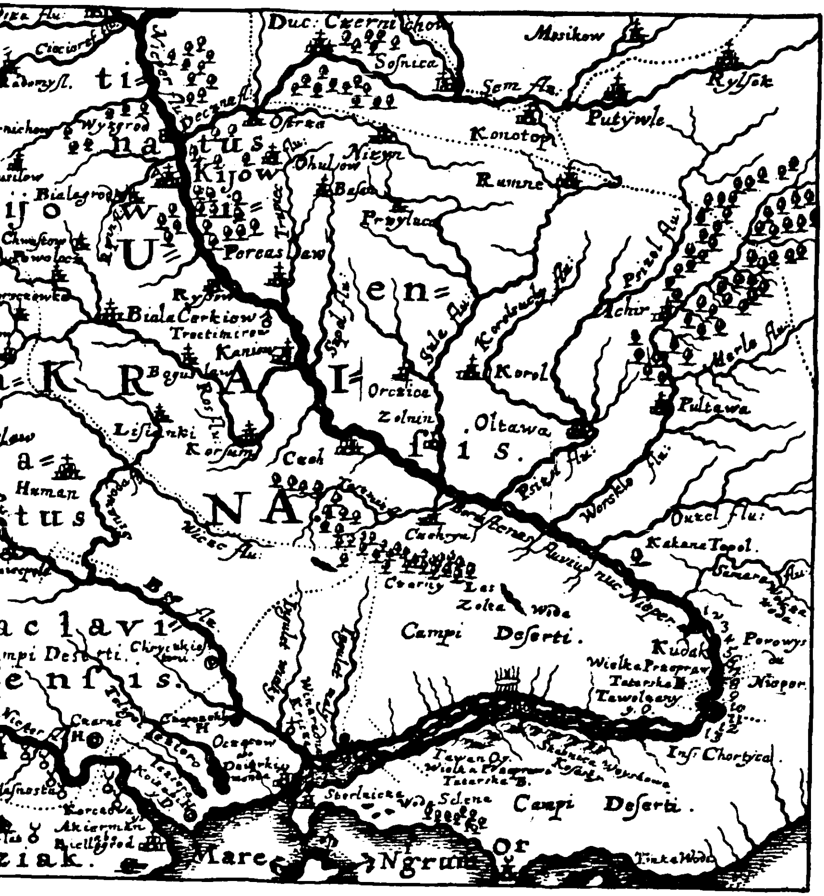
Duc. Czernichow
Mosikow
Sosnica
Sem flu.
Rylsk
Putywle
Konotop
Ostrza
Niżyn
Kijow
Rumne
Basan
Prylucza
Bialagrod
Chwastow
Porcas Daw
Biala Cerkiow
Trectimirow
Kaniow
Bogusław
Orczica
Korol
Oltawa
Pultawa
Zolnin
Lisianki
Korsum
Czeh
Human
Czehryń
Kakana Topol
Czarny Las
Zolta Woda
Campi Deserti.
Kudak
Porowys
Nieper.
Wielka Przeprawa
Tatarska
Tawolzany
Ins. Chortyca.
Oczakow
Campi Deserti.
Mare
Tinka Woda
Akierman

II.

KUMUN KİTABI

Super *terra* ſunt	Na ziemi ſą	terra, f. 1. ziemia.
alti *montes*, 1	wyſokie gory, 1	altus, a, um, wyſoki, a, e. mons, m. 3. gora,
profundæ *valles*, 2	głębokie doliny, 2	profundus, a, um, głęboki, a, e. vallis, f. 3. dolina.
elevati *colles*, 3	wyniosłe pagorki, 3	elevatus, a. um, wyniosły, a, e. collis, m. 3. pagorek.
cavæ *ſpeluncæ*, 4	wklęsłe iaſkinie, 4	cavus, a, um, wklęsły, a, e. ſpelunca, f. 1. iaſkinia.
plani *campi*, 5	rowne pola, 5	planus, a, um, rowny, a. e. campus, m. 2. pole.
opácæ *ſylvæ* 6	ciemne laſy. 6	opacus, a, um, ciemny, a, e. ſylva, f. 1. las.

5

Dünya'nın Tanrı'nın Tükenmişliğinden Nasıl Doğduğuna Dair

Gün gelir, Tanrı, ışık dolu sessizliğinden bitkin düşer ve sonsuzluk O'nun içini bulandırır. Sonra her şeye duyarlı dev bir istiridye gibi, çıplak ve hassas olan bedeni, ışık parçacıklarındaki en küçük titreşimleri hisseder, kendi içinde büzüşür ve Dünya'nın bir anda, apansız ortaya çıkmasına yetecek kadar boşluk bırakır. Dünya başta küfe benzer, ince, beyaz ama kısa sürede büyür ve tek tek lifler birleşerek etrafında güçlü bir doku yaratır. Sonra bu sertleşir, ondan sonra da artık renklenmeye başlar. Buna, kısık, zar zor işitilebilen bir ses, telaş içindeki atomları sarsan kasvetli bir titreşim eşlik eder. Bu hareketten parçacıklar ortaya çıkar ve sonra da dünyayı ikiye bölen kum taneleri ile su damlaları.

Şimdi artık kumun tarafındayız.

Yenta'nın gözlerinden görüyoruz, alçak bir ufuk ve devasa bir gökyüzü, altın rengi ve turuncu. Büyük bombeli kümülüs bulutları, az sonra uçuruma düşeceklerinden habersiz batıya yöneliyor. Çöl kırmızı ve etrafa saçılmış en ufacık çakıllar bile kazıp tutunmaya çalıştıkları maddede uzun, müthiş gölgeler oluşturuyor.

At ve eşek toynakları neredeyse hiç iz bırakmıyor, taşların üzerinden süzülerek hemen çöken ve ortaya çıkan küçük izleri örten az miktarda bir toz kaldırıyorlar. Hayvanlar sanki transa

girmiş gibi yavaş gidiyor, başları öne eğik, günler boyunca yolculuk yapmaktan bitkin düşmüşler, sırtları bir gecelik moladan sonra her sabah üzerlerine yerleştirilen ağırlıklara alışmış. Sadece eşekler kargaşa çıkarıyor, şafağı ıstırap feryatlarıyla ve dayanılmaz şaşkınlıklarıyla parçalayarak insanları uyandırıyorlar. Ancak şimdi doğuştan asi olan bu varlıklar, yakında gece için duracakları ümidiyle sessizler.

İnsanlar oradan oraya gidip geliyor, hayvanların yüklerden deforme olmuş biçimlerinin yanında ince ve uzun kalıyorlar. Kendilerini kadrandan kurtarmış saatin kolları gibi, şimdi bağımsızca hiçbir saatçinin önünü alamayacağı baştan çıkmış, kaotik zamanı gösteriyorlar. Uzun ve keskin gölgeleri çölü dürtüp yaklaşan geceyi kızdırıyor.

Çoğu uzun, açık renkli giysiler giyiyor, başlarında bir zamanlar yeşil olan ancak güneşin soldurduğu sarıklar var. Ötekiler şapkalarının büyük siperlerinin altına gizlenmiş, çehreleri, taşlardan üzerlerine düşen gölgelerle biraz farklılaşıyor.

Bu birkaç gün önce İzmir'den yola çıkan ve kuzeye, İstanbul'a doğru yol alan bir kervan sonra da Bükreş'e yollanacak. Yol boyunca kervan dağılacak ve diğerleri ona katılacak. Tüccarlardan bazıları birkaç gün içinde İstanbul'dan ayrılacak, bazıları Selanik ve Sofya'dan Yunanistan ve Makedonya'ya yolculuk yaparlarken, diğerleri Bükreş'e, hatta kimisi en sonuna kadar, Prut boyunca sığ Dinyester'i en iyi geçecekleri Polonya sınırına kadar devam edecekler.

Her durakta, taşıdıkları malları hayvanların sırtından indirmeleri ve arabaların içinde dikkatlice paketlenmiş halde duranları kontrol etmeleri gerekiyor. Malların bazıları kırılabilir, her biri ayrı ayrı kıtıkla sarılmış ve ayrıca sıkıca bezlerin içine yerleştirilmiş uzun saplı Türk çubukları gibi. Aynı zamanda bir miktar Türk silahı ve geçit töreni koşumları, zarifçe dokunmuş halılar ve Polonyalı asillerin uzun *zupan*'larına[1] taktığı dokuma kemerler var.

---

[1] 16. yüzyılın sonlarından 18. yüzyılın ilk yarısına kadar Polonyalı asillerin giydiği uzun giysi, kaftan. (ç.n.)

Sonra kurutulmuş meyveler ve ahşap kutularda güneşten korunan kurutulmuş meyveler, çeşitli baharatlar ve hatta yolculuk boyunca dayanması için ham halde paketlenmiş limonlar ve portakallar da bulunuyor.

Aralarında bir Ermeni var, kervana son dakikada katılan, ayrı bir arabada lüks mallar taşıyan, yani en iyi halıları ve Türk kilimleri olan Yakubowicz adında biri. Şimdi bu malları dert ediniyor, en ufak bir nedenle öfkeye kapılıyor. Her şeyi iki gün içinde İzmir'den Selanik'e götürmek için bir gemiye binmek üzereydi ancak deniz ticareti şimdilerde tehlikeli, insan esir alınabilir; kervan, bir ateşin etrafında dinlenmek için durduğunda hikâyeler dolaşıyor.

Busklu Nahman Samuel ben Levi, dizlerine yerleştirilmiş ince bir kutuyla oturuyor. Nahman, sert paketlere sıkıca yerleştirilmiş tütün taşıyor. Mal çok değil ancak tütünü ucuza aldığı ve tütün iyi kalite olduğu için yine de iyi bir kâr bekliyor. Üzerinde özel olarak dikilmiş ceplerde diğer küçük ancak değerli şeyler de var: Çoğunlukla turkuaz olmak üzere güzel taşlarla birlikte, katranı andıran birkaç sıkıştırılmış reçine çubuğu. Tütün bu çubuğa konup içilebiliyor, Mordehay'ın en sevdiği.

Kervanı hazırlamak için birçok gün geçirmişlerdi, aynı zamanda büyük bir bahşiş karşılığında ferman –kervanın geçişine izin vermeleri için Türk yetkililere verilen emir– almak için tüm farklı devlet dairelerinde koşturup durmuşlardı.

Nahman'ın yorgunluğunu ve bitkinliğini atmasının böyle zor olmasının nedeni bu. Ona en çok yardımcı olan, taşlı çölün görüntüsü. Şimdi gevezelikten biraz uzaklaşmak için kampın ötesine gidip orada oturuyor. Güneş öyle alçalmış ki taşların ileriye doğru uzanan uzun ve karanlık gölgeleri, yeryüzündeki kuyrukluyıldızlara benziyor ancak yukarıdakilerin tam tersine, bunlar ışık yerine gölgeden yapılmış. Nereye baksa işaretler gören Nahman, bu mütevazı cisimlerin nasıl bir geleceğe delalet ettiğini, nasıl bir kaderi söylemeye çalıştığını merak ediyor. Ne de olsa çöl, dünyada zamanın etrafında döndüğü, geri gelip sonra

şişman bir çekirge gibi ileri sıçradığı tek yer olduğundan bir çift seçkin göz burada geleceğe bir bakış atabilir. Aslında Yenta'nın bakışı Nahman'ı artık böyle görüyor: Nahman yaşlı, kupkuru, kambur. İçeriye fazla ışığın girmediği küçük bir pencerenin önünde oturuyor, kalın taş duvarlardan soğuk akıyor. Kalemini tutan eli gözle görülür biçimde titriyor. Hokkasının yanında duran küçük kum saatindeki kumun son taneleri aşağıya doğru süzülüyor: Sonu yakın ancak Nahman hâlâ yazıyor.

Gerçek şu ki kendini durduramıyor. Bu bir kaşıntıya benziyor, hani düşüncelerinin karmaşasını sadece cümlelere kazımaya başladığında geçen. Kalemin sesi onu yatıştırıyor. Onun kâğıdın üzerinde bıraktığı iz, tatlı hurmalardan başka bir şey yememek gibi, dilinin üzerinde Türk lokumu tutmak gibi ona zevk veriyor ve kısa süre sonra her şey yerine oturuyor. Çünkü Nahman, her zaman daha büyük, eşsiz ve benzersiz bir şeyin parçası olduğu duygusuna sahip. Bu sadece daha önce böyle bir şeyin olmaması değil, aynı zamanda bir daha asla olmayacak bir şey. Kendisi, henüz doğmamışlar için bunları yazması gereken kişi, çünkü bilmek isteyecekler.

Yazı takımı her zaman yanında, hazırda: derin olmayan ahşap bir kutu, görünürde sıradan ancak içinde kaliteli kâğıt, bir şişe mürekkep, kapaklı bir kum kutusu, tüy kalemler ve onları bilemek için bir bıçak var. Nahman'ın daha fazlasına gereksinimi yok, yerde oturuyor, kutusunu alçak bir Türk masasına dönüştürmek için açıyor ve böylece yazmaya hazır oluyor.

Ancak Yakup'la arkadaşlık etmeye başladığından beri memnuniyetsiz ve sitemli bakışlarla karşılaşıyor. Yakup kalemin kazıma sesinden hoşlanmıyor. Bir kez Nahman'a arkasından bakmıştı. İyi ki o sırada Nahman hesap yapıyordu. Yakup, sözcüklerinin kaydedilmemesi konusunda ısrar etmişti çünkü. Nahman bunu yapmayacağını ona temin etmek zorundaydı. Ancak konu hâlâ ona ağır geliyor. Neden olmasın?

"Anlamadım," demişti Yakup'a bir keresinde. "'Bana konuşma yeteneği ver, bana bir dil ve senin hakkında doğruyu

söyleyecek sözler ver,' diye ilahi söylemiyor muyuz? Ve bu *Hemdat Yamim*'de[2] var."

Yakup onu azarlamıştı, "Bu kadar aptal olma. Eğer birisi bir kaleye saldırmak istiyorsa içeriye konuşarak giremez. Sözcükler uçar ama kaleye giren ordudur. Biz de harekete geçmeliyiz ve sadece konuşmamalıyız. Atalarımız az mı gevezelik etti, az mı yazıp çizdi? Bütün bu konuşmaların onlara ne faydası oldu? Tüm bunlardan ne çıktı? Bir sürü sözcük yazmaktansa gözle görmek daha iyi. Ukalalık gerekli değil bize. Seni yazarken yakalarsam yumruğumla aklını başına getiririm ona göre."

Ancak Nahman ne yaptığını biliyor. Öncelikli görevi, *Sabatay Sevi Hazretlerinin Yaşamı* (adı kutsansın). Ancak her şeyi düzene koymak için yazıyor, hepsi bu, sadece gerçekleri ortaya koyuyor, hem bilinenleri hem de daha az bilinenleri. Birkaçını biraz süslüyor ancak elbette bu günah değil, bu şekilde hatırlanmaları daha kolay olacağından daha ziyade bir hizmet. Ancak altında, sandığın en dibinde başka bir yığın daha var, kalın sicimle bağlanmış kâğıt tabakaları. *Arta kalanlar*. Bunlar gizlice yazdıkları. Zaman zaman bu eseri kim okursa okusun, yazarının kimliğini bilmesi gerekeceği düşüncesinin sıkıntısıyla yazmaya ara veriyor. Mektupların arkasında hep bir el, sayfadaki cümlelerden çıkan bir yüz var. Yine de insan Tevrat'ı okuyarak dahi hemen başka bir varlığı hisseder, gerçek adı herhangi bir mektupta –hatta yaldızlı, hatta ağırlıklı– bulunmayan büyük bir varlık. Tevrat ve tüm dünya Tanrı'nın isimlerinden meydana gelmiştir. Her cümle, her şey onun adıdır. Tevrat, büyük bir Ariga dokusu gibi Tanrı'nın adlarından dokunmuştur, Eyüp'ün kitabında yazıldığı üzere, "Hiçbir ölümlü onun düzenini bilmez." Kimse iplik hangisi, çözgü hangisi bilmez, ne de kimse sağdaki yolu ya da o yolun soldakiyle ilişkisini ayırt edebilir.

Bilge Kabalacı Haham Eleazar, uzun süre önce Tevrat'ın kısımlarının bize sıralı olarak verilmediğini fark etmişti. Eğer

---

[2] Genelde Kabala'yı temel alan Yahudi âdetleri ve yasalarıyla ilgili kitap. (ç.n.)

düzenli olsalardı herkes anında ölümsüz olacak, ölüleri diriltebilecek ve mucizeler yaratabilecekti. Bu yüzden, dünyanın düzenini sağlamak için parçalar karışık sunulmuş. Neden bilinmez. Bunun da zamanı henüz gelmedi. Yalnızca kutsal olan bunları düzene sokabilir.

Nahman, *Sabatay Sevi Hazretlerinin Yaşamı*'nın arkasında, sicimle dikilmiş diğer sayfaların bulunduğu tomarda, kendisi, Busklu Nahman Samuel ben Levi'nin görülebileceğini biliyor. Kendi silüetini görüyor: ufak tefek, kısa, sıradan ve her zaman yolda. Kendini belgeliyor. Bu notlar, diğer daha önemli işlerden sonra geride kalanlar olduklarından onlara "arta kalanlar" diyor. Kırıntılar yaşamın ta kendisi işte. Yolculuğun tozu ve rahatsızlığı içinde kucağına yerleştirdiği sandığın kapağındaki yazısı özünde bir *tikkun*;[3] dünyanın onarılması, kumaşındaki deliklerin, örtüşen desenlerle, dalgalı çizgilerle, arapsaçlarıyla ve izlerle doldurulması. Nahman'ın bu garip uğraşına böyle bakmak gerekiyor. Bazıları diğerlerini iyileştirir, bazıları evler yapar, diğerleri kitapları inceler ve doğru anlamlarını bulmak için içlerindeki sözcükleri yeniden düzenler. Nahman ise yazar.

[3] Yahudilikte dünyanın onarımı ya da iyileştirilmesi anlamına gelen bir kavram. (ç.n.)

Arta Kalanlar ya da Busk Hahamı Nahman Samuel Ben Levi'nin, Yolculuğun Bitkinliğinden Doğan Bir Hikâyesine Dair

Geldiğim Yere Dair

Biliyorum ki ne bir peygamberim ne de içimde bir Kutsal Ruh var. Ne gaipten sesler duyarım ne de geleceği görebilirim. Kökenlerim sıradan ve ben de tozdan yapılmışım işte. Diğerleri gibiyim ve *matzeva*'nın[4] öncelikle ezeceklerindenim. Ancak kendi iyi taraflarımı da görüyorum: İşe ve yolculuğa uygunum, çabuk sayarım ve dillere karşı yetenekliyim. Doğuştan bir elçiyim.

Çocukken, konuşmam yağmurun kötü *sukkot*'ların[5] ahşap çatılarında çıkardığı tıkırtıya, sözcüklerin birbirinden ayırt edilemez hale geldiği sersemletici bir davul sesine benziyordu. Üstelik içimde derinlerde bir güç, başlayan bir ifadeyi veya cümleyi tamamlayamazdı ve bunun yerine birkaç kez, aceleyle, neredeyse anlamsız bir hale getirerek tekrarlamak zorunda kalmıştım. Kekeliyordum. Çaresizlik içinde anne babamın ve kardeşlerimin beni anlayamadığının farkına varmıştım. Sonra babam kulağıma eğilip fısıldamıştı: "Yavaş konuş!" Ben de çabalamalıydım. Bir anlamda kendimin dışına çıkmayı öğrendim ve orada bulunacak olan titreşimi engellemek için boğazımı yakaladım. Sonunda ikinci günde sözcükleri hecelere ayırmayı, onları annemin herkese yetmesi için *borş* çorbasına yaptığı gibi sulandırmayı becermiştim. Ancak aynı zamanda akıllıydım da. Genellikle başkalarının birkaç sözcükten sonra ne söylemek istediğini ve onu söyleme biçimini bilsem de kibarlıktan konuşmalarını bitirmelerini beklerdim.

Babam, benim sonradan olduğum gibi Busk hahamıydı, gerçi ben bu konumda uzun süre kalmadım. Annem ve ben,

---

[4] (İbr.) Sütun ya da mezar taşı. (ç.n.)

[5] Yahudilerin sonbaharda kutladıkları bir festival sırasında doğada kullandıkları geçici barınak. (ç.n.)

bataklıkların kenarında, pek de sık ziyaret edilmeyen bir taverna işletiyorduk ki bu bizim yoksulluk içinde yaşadığımız anlamına geliyordu. Ailemiz hem annemin hem de babamın tarafı Podolya'ya batıdan, Lublin'den, ondan önce de canları pahasına kaçtıkları Germen topraklarından gelmişti. O zamanlardan geriye pek hikâye kalmamıştı, belki de sadece beni çocukken korkutan ikinci şeyin, yani tüm kitapları yakıp kül eden yangının hikâyesi kaldı.

Ancak çocukluğumdan çok fazla şey hatırlamıyorum. Çoğunlukla sadece eteklerine asılarak yanından hiç ayrılmadığım annemi hatırlıyorum. Babamsa bu yüzden benim bir ana kuzusu, nonoş, çıtkırıldım olacağımı öngörerek bana sürekli kızardı. Küçükken evimizdeki tüm açıklıkların paçavralar ve kille kapatıldığı, bedenlerimizin, ellerimizin ve yüzlerimizin ısırıklardan, sanki hepimiz suçiçeği olmuşçasına kıpkırmızı olduğu sivrisinek belasını hatırlıyorum. Yaralarım taze adaçayı ile iyileştirilmişti ancak köyden köye dolaşan gezgin tüccarlar da Drohobiç civarında bir yerlerde topraktan çıkardıkları kötü kokulu mucize bir ilacı satmışlardı...

Nahman'ın serbest biçimli el yazması böyle başlıyor. Yazarın kendisi, bu açılış sayfalarını yeniden okumayı seviyor. Okudukça altındaki toprağı daha sağlam ya da sanki ayakları birden büyümüş gibi hissediyor. Şimdi acıktığından kampa geri dönüyor ve grubun geri kalanına katılıyor. Türk rehberler ve hamallar namazdan henüz dönmüş, vakit öldürüyorlar, akşam yemeğine hazırlanıyorlar. Yemekten önce Ermeniler, gözlerini kapayıp bedenlerinin üzerinde sağ elleriyle ciddiyetle istavroz çıkarıyor. Nahman ve diğer Yahudiler aceleyle dua ediyor. Hepsi de aç. Gerçekten dua etmek için eve gitmeyi bekleyecekler. Aralıklı gruplar halinde oturuyorlar, herkes mallarıyla, katırlarıyla birlikte ancak hepsi de birbirini yeterince görebiliyor. Açlıklarını gidermeye başladıklarında sohbete girişiyorlar ve en sonunda gevşeyip şakalaşıyorlar. Karanlık aniden çöküyor, bir anda gece olduğundan kandilleri yakmaları gerekiyor.

Bir keresinde Beyimiz Jablonowski'nin malikânesine avlanmaya gelen konuklardan biri annemin işlettiği tavernaya uğramıştı. Bu adam, sarhoş ve kaba bir adam olarak tanınıyordu. Hava sıcak ve bunaltıcı olduğu, bataklık gazı zeminin üzerinde dolaştığı için bir prenses bir an önce dinlenmek istemişti. Böylece ona kalacak yer vermek için ailemiz dışarı atılmıştı ancak ben bir sobanın arkasına saklanmış ve şu sahneyi yoğun duygular içinde izlemiştim: Uşaklarıyla güzel bir hanım, beklemekte olan kadınlar ve hizmetkârlar odaya girmişti. İhtişam, renkler, tarz ve bu insanların güzellikleri üzerimde büyük bir etki bıraktığından yanaklarım kızarmış ve kısa süre sonra annem sağlığımdan endişe etmişti. Bu güçlü insanlar ayrıldığında annem kulağıma, öteki yaşamda prensesin sobalarımıza kömür atacağı anlamına gelen, "Benim küçük eşeğim, gelecek dünyada prenses bizim için ateşi harlayacak," diye fısıldamıştı.

Bir yandan, yukarıda bir yerde dünya planlarının günden güne yapıldığı bir yerde, sıkı uygulanan bir adalet sisteminin olması benim için büyük bir zevk kaynağıydı. Öte yandan, hepimize ve özellikle de o gururlu, çok hoş ve ulaşılmaz hanıma acıyordum. O da bunu biliyor muydu acaba? Birisi ona söylemiş miydi? Kiliselerindeki insanlara işlerin böyle olacağını açıklıyorlar mıydı, hani her şeyin tersine döneceğini ve hizmetkârların bey olacağını, beylerinse hizmetkâr? Ancak bu aslında adil ve iyi olur muydu?

Ayrılmadan önce o adam, sakalından tutarak babamı odadan çıkarmış, konukları da bu şakaya kahkahalarla gülmüşlerdi. Giderlerken askerlerine tüm Yahudi votkasını içmelerini söylemişti ki onlar da bu görevi hevesle yerine getirmiş, tavernayı yağmalayarak tüm eşyaları hiç düşünmeden tahrip etmişlerdi.

Nahman'ın kalkması gerekiyor. Güneş batar batmaz hava feci soğuyor, ısınan duvarlarla sıcaklığın daha uzun sürdüğü ve bu saatlere kadar gömleğin sırta yapışacağı kentte olduğu gibi değil. Bir lamba alıyor ve kadife paltoyla örtüyor. Hamallar zar atıyorlar, oyun kısa sürede tartışmalara yol açıyor. Gökyüzü yıldızlarla dolu ve Nahman refleks olarak kendisini onlarla yönlendiriyor.

Güneyde, önceki gün ayrıldıkları Smyrna'yı ya da Reb[6] Mordke'nin söylemeyi tercih ettiği gibi İzmir'i görebiliyor. Burası blok yığınlarına benzeyen düzensiz yapılarla ve minarelerin ince silüetleri, arada bir de tapınakların kubbeleriyle iç içe geçmiş sonsuz sayıda çatıyla nitelendirilen bir kent. Müezzinin sanki ufkun ötesinden geliyor gibi duyulan ısrarcı ve acıklı sesi karanlıkta ona ulaşıyor, kervanın içinden başka bir ses, şimdi ona yanıt veriyor ve bir anda hava, bir ilahi ve methiyeyle dolması gerekirken daha çok bir yakınmaya benzeyen Müslüman dualarıyla doluyor.

Nahman kuzeye bakıyor ve uzakları görüyor, uzakta, dönen belirsizliğin kıvrımlarında, bataklığın üzerine ve kilisenin kulesine kadar uzanan alçak gökyüzünün altında küçük bir köy var. Sanki ince bir kül tabakasıyla kaplanmış, tezekten yapılmış gibi tamamen renklerden yoksun görünüyor.

5481'de, Hıristiyan sistemine göre ise 1721'de doğduğumda, yeni haham olmuş babam görevine başlamak üzereydi ve yerleşmeyi tercih ettiği yerin doğasının henüz farkına varmamıştı.

Busk'ta, Bug Nehri, Poltva'yla birleşir. Kentin her zaman soylular yerine, krala ait olması bizim için orada yaşamı yeterince kolaylaştırmıştı ancak aynı zamanda hiç şüphesiz Kazaklar, bazen de Türkler tarafından sürekli harap edilmesinin de nedeniydi. Eğer gökyüzü, zamanı yansıtan bir ayna ise yanan evlerin görüntüsü Busk'ta her zaman asılıydı. Sonra her yer tamamen harap edilir ve kaotik bir şekilde, her yönde, yeniden inşa edilirdi, Busk'ta bataklık alanda hâkim olan sular olduğundan baharda çözülmeler başladığında çamurlar yolların üstünü kaplayıp kasabanın dünya ile olan ilişkisini keserdi ve yerleşim yerinin sakinleri, diğer bataklıkların ve turbalıkların sakinleri gibi, neredeyse küfle kaplanmış gibi nemli, kasvetli, ruhsuz kulübelerinde otururlardı.

Yahudiler birkaç farklı mahallenin etrafında küçük gruplar halinde yaşardı ancak onların en yoğun oldukları yer Eski Kent ve Lipiboki'ydi. Genellikle at ticaretiyle uğraşırlar, hayvanları

[6] Yahudilikte, haham olmayan, din âlimi veya öğretmeni kişiler için saygı ifadesi olarak "efendi", "üstat" anlamında kullanılan İbranice kökenli sözcük. (ed.n.)

kasabadan kasabaya, değişik panayırlara ve pazar yerlerine götürürlerdi ve çoğunun gerçekten bir köpek kulübesi genişliğinde küçük tütün dükkânları vardı. Bazıları çiftçilik yapmıştı ve birkaç tane de zanaatkâr vardı. Çoğu fakir, sefil ve batıl inançlıydı.

Şafaktan başlayarak yere eğilerek çalışan, sadece akşamları evin önündeki banklarda otururken sırtlarını doğrultan Ruten ve Polonyalı köylülere bir üstünlük duygusuyla bakardık: Yahudi olmak, köylü olmaktan daha iyiydi. Onlar da bizi izlerdi, arabalarıyla bu şekilde nereye giderler ve Yahudi kadınlar neden bu kadar gürültü yapar? Hasattan geriye kalan mısır başaklarını toplarken bütün gün boyunca güneşin körleştirdiği kadınların gözleri kısıktı.

Baharda, nehir kenarındaki otlaklar yeşile döndüğünde yüzlerce, belki de binlerce leylek Busk'a gelir, asil bir tavırla, boyunlarını büyük bir ağırbaşlılıkla, gururla uzatırlardı. Bu kadar çok sayıda çocuğun doğmasının nedeni bu olmalıydı: Köylüler onları leyleklerin getirdiğine inanırdı.

Busk'un armasında tek ayağı üzerinde duran bir leylek vardır. Bu nedenle biz de, Busk halkı, her zaman dünyaya açılmaya hazır olarak tek ayağımızın üstünde dururuz ancak tek kullanımlık ve ömür boyu sürecek bir kontrata bağlı olarak. Etrafımız tamamen bataklık ve ıslak. Resmen terk etme hakkımız var ancak bu hak istikrarsız, pis su gibi bulanık.

Birçok küçük Podolya kasabası ve kırsalının çoğu gibi Busk, tamamen bizlerin, birbirini "bizden biri" ve kendilerini de "gerçek inananlar" diye çağıranların yaşadığı bir yer. Saf kalbimizle Mesih'in Türkiye'de göründüğüne, ayrılırken de bizi vâris olarak bıraktığına ve hepsinden öte, gitmemiz gereken bir yol olduğuna derinden inanmıştık.

Babam, *bet midraş*'ta ne kadar çok okur ve tartışırsa bu görüşlere daha fazla eğilim gösterirdi. Buraya geldikten sonra bir yıl içinde, Sabatayların öğretileriyle ilgili tüm makaleleri okumuş, onlardan tamamen emin olmuştu, doğuştan gelen hassasiyeti ve dini inancı böyle bir değişime yol açmıştı.

"Çünkü nasıl olabilir ki?" derdi. "Şayet Tanrı bizi kolluyorsa neden dünyada bu kadar acı var? Sadece Busk'taki çarşıya kadar gitsen bacakların o acının ağırlığı altında bükülecektir. Eğer o bize değer veriyorsa neden sağlıklı değiliz, neden açlıktan korunmuyoruz ve sadece bizler değil, diğerleri de; böylece hastalığa ve ölüme bakmak zorunda olmayalım diye mi?" Sanki bu zorluğun ağırlığını göstermek istercesine kamburlaşıyordu. Sonra hahamlara ve onların kurallarına karşı her zamanki eleştirilerine geri dönerek öfkelenmeye ve el kol hareketleri yapmaya başlardı.

Bir çocuk olarak onu sıklıkla çarşıda, Şila'nın dükkânının önünde, diğerleriyle birlikte bol bol gevezelik ederken görürdüm. Küçük, sade görünüşü, şevk ve inançla konuştuğundan daha büyük görünürdü.

"Tevrat'taki tek bir kuraldan bir düzine Mişna[7] çıkardı, Gemara[8] ise düzinelerce, bu arada sonraki yorumlarda kum taneleri kadar çok kural var. O zaman söylesenize bana, biz nasıl yaşamalıyız?" derdi ciddiyetle ve gelip geçenler duraklardı.

İşi çok dert edinmeyen ve daha çok konuşkan erkeklerin arkadaşlığıyla ilgilenen Şila, başını üzüntüyle sallayıp onlara çubuk sunardı: "Çok yakında artık *koşer*[9] olan bir şey kalmayacak."

"Açsan koşulları yerine getirmek zordur," diye diğerleri onaylar ve iç çekerlerdi. İç çekmek de sohbetin bir parçasıydı. Onların çoğu basit tüccarlardı ancak bazen *yeşiva*'dan[10] öğretmenler gelir ve çarşıda yaptıkları günlük ağıt yakma âdetlerini de beraberlerinde getirirlerdi. Sonra sırada soylu hiyerarşisi hakkında şikâyetler, yaşamı gerçekten zehirleyebilecek köylülerin düşmanlığı ve unun fiyatı, hava durumu, bir selde yıkılan köprü, ağaçlarda aşırı nemden çürüyen meyveler hakkında yakınmalar olurdu.

---

7 Sözlü Tevrat olarak bilinen, sözlü Yahudi geleneklerinin yazılı hali. (ç.n.)

8 Yahudilerin kutsal kitabı Talmud'un, Mişna hakkında hahamların yorumlarını içeren kısmı. (ç.n.)

9 Yahudilikte, yenilmesi ve kullanılmasında dinen sakınca bulunmayan ürünler. (ed.n.)

10 Başta Talmut ve Tevrat olmak üzere, geleneksel dini metinlerin ve Yahudi hukukunun incelendiği bir eğitim kurumu. (ç.n.)

Böylece, çocukluğumdan bu yana ben de bu yaratılışa karşı sınırsız içerlemeyi özümsemiştim. Bir şey doğru değil, olup biten bazı asılsız şeyler var. *Yeşiva*'larımızdan öğrendiklerimizden bir şeyler eksik kalmış olmalı. Bazı gerçeklerin bizden saklandığına şüphe yok ve bu yüzden bildiğimiz dünyayı tek bir bütün halinde bir araya getiremeyiz. Bir yerlerde hepsini açıklayacak bir sır olmalı.

Babamın gençliğinde bu yana, Busk'taki herkes bu şekilde konuşurdu ve Sabatay Sevi adı sıkça duyulurdu ancak fısıltı olarak değil, açık seçik. Bu benim çocuk kulaklarıma, kurtarıcı olarak gelen atların dörtnala koşması gibi gelirdi. Bugünlerde, bu adı pek fazla telaffuz etmemek daha akıllıca olur.

Gençliğim

Başlangıçtan beri, yaşıtım olan birçok çocuk gibi kutsal yazılar üzerinde çalışmak istemişimdir ancak tek çocuk olarak anne babama da çok bağlıydım. Ne var ki on altı yaşıma geldiğimde hayırlı bir işin peşinde koşmak istediğimin farkına varmıştım, aynı zamanda elinde olanla asla tatmin olmayan ve henüz olmayanı isteyen türde bir insandım.

Büyük usta Baal Şem Tov'un[11] konuşmalarını ilk dinlemeye başladığımda ve onun da öğrencileri kabul etmesi sebebiyle o küçük topluluklardan birine katılmaya karar verdim ve bu şekilde baba ocağım Busk'u arkamda bıraktım. Annemin çaresizliğine karşın doğuya, Medjiboj'a doğru, iki yüz millik bir yolculuğa çıkmıştım. İlk gün, aynı amaçla Glinno'dan yola çıkan ve üç gündür yolda olan, benden biraz daha büyük bir çocukla karşılaşmıştım. Adı Leybko'ydu, gerçi henüz evlenmişti ancak bıyıkları da yeni terlemişti ve evliliğinden o kadar korkuyordu ki karısını ve kayınpederini, hayatını kazanmaya başlamadan önce gerçek kutsallıkla bütünleşmesi ve onunla dolması gerektiğine ikna etmişti, bu da ona uzun yıllar boyunca destek olacaktı.

[11] "Beşt" olarak da bilinir. Hasidik Yahudiliğin kurucusu olarak kabul edilen şifacı. (ç.n.)

Leybko, Glinnolu hahamların saygın bir ailesinden geliyordu ve Hasidiklerin içine düşmesi, ailesi açısından büyük bir talihsizlikti. Babası iki kez arkasından gelip eve dönmesi için yalvarmıştı.

Kısa süre içinde ayrılmaz dost olmuştuk. Yırtık pırtık tek bir battaniyenin altında uyumuş, her lokma ekmeği paylaşmıştık. Onunla konuşmak hoşuma gidiyordu, çok hassas bir insandı ve herkesten farklı düşünüyordu. Sohbetlerimize o eski püskü battaniyenin altında geceleri de devam edip en büyük gizemleri inceden inceye inceliyorduk.

Evli bir adam olarak Leybko beni, bir kadınla erkek arasında var olan ve bana o zaman *tzimtzum*'un[12] tüm soruları kadar etkileyici görünen başka bir gizemle tanıştırmıştı.

Ev büyüktü, alçak tavanlıydı ve ahşaptan yapılmıştı. Oda kadar geniş olan bir yatakta birbirimize sarılı olarak, arasında sık sık bit bulduğumuz pis battaniyelerin altında yan yana yatan sıska oğlanlardık, ısırıldığımızda baldırlarımızı nane yapraklarıyla kaplardık. Çok az yerdik. Ekmek, zeytin, biraz da turp. Zaman zaman kadınlar bizim için kuru üzüm gibi özel ikramlarda bulunurdu ancak o kadar kalabalıktık ki her birimiz ancak birkaç tane, sadece tadını unutmamamıza yetecek kadar alırdık. Buna karşın açgözlüler gibi durmadan, gözlerimiz kan çanağına dönene kadar okurduk, işte insanlar bizi böyle tanımıştı. Akşamları, Beşt değerli zamanının bir kısmını bize adayabildiğinde onu ve öteki *saddik*'lerle[13] olan diğer konuşmalarını duyardık. Böylece babamın benim için ikna edici bir şekilde çözemediği konularla ilgilenmeye başlamıştım: Tanrı her yerdeyse dünya nasıl var olabilir? Tanrı her şeyin içinde her şey ise o zaman Tanrı'dan başka şeyler nasıl olabilir? Tanrı dünyayı hiçlikten nasıl yaratmış olabilir?

---

[12] Lurianik Kabala'da İzak Lurian'ın Tanrı'nın sonlu ve görünüşte bağımsız âlemlerin var olabileceği bir kavramsal uzaya izin vermek için yaratma sürecini Sonsuz Işık (OHR EIN SOF) sözleşmesiyle başlattığı doktrini açıklamak için kullandığı bir terim. (ç.n.)

[13] *Tzadik*: Hasidizm'in 18. yüzyıldaki kurucusu sayılabilecek *Saddik* (*Tzadik*), Tanrı ile Hasidik toplum arasındaki önder kişi. (ç.n.)

Her kuşağın otuz altı kutsal kişisi olduğunu ve Tanrı'nın dünyanın varlığını onlar sayesinde sürdürebildiğini biliyoruz. Şüphesiz, Baal Şem Tov da onlardan birisidir. Kutsal adamların çoğu tanınmasa da sıradan yaşamlarını yoksul taverna yöneticisi ya da ayakkabıcı olarak geçirseler de Beşt'in erdemleri öylesine yücedir ki onları gizli tutmak olanaksızdır. Bir nebze gurur bulunmazdı onda ancak ne zaman ortaya çıksa herkes bir şekilde ürkerdi ki bu da onu çok yormuştu. Kutsallığını ağır bir yük gibi taşıdığı aşikârdı. Her zaman üzgün ve kızgın olan babama hiçbir şekilde benzemiyordu. Beşt, birbiri ardına renklerle parlıyordu. Bir an yaşlı bir bilge gibi görünüyordu ve yarı kısık gözleriyle ciddi bir tonda konuşuyordu, sonrasında başka bir şey oluyordu ve ihtiyatı elden bırakıp, şakalar yapıp kahkahalar atmaya başlıyordu. Her zaman beklenmeyen, çok şaşırtıcı bir şey yapmaya hazırdı. Dikkatleri böyle üzerine çeker ve hep üzerinde tutardı. Hepimize göre o, dünyanın merkeziydi.

Buradaki hiç kimse cansız, boş bir *Rabbinizm*'e[14] çekilmemişti. Bu açıdan hepimiz benzerdik ve babam bunu onaylardı. Hevesle beklenen günlük Zohar okumaları vardı ve yaşlıların çoğu donuk gözlü ve sürekli olarak tavukları ne kadar beslediklerini ya da kış için ne kadar saman ayırdıkları gibi evle ilgili işler hakkında konuşur gibi ilahi sırları aynı şekilde sürekli birbiriyle tartışan Kabalistlerdi...

Bir keresinde bir Kabalist, Beşt'e, dünya Tanrı'nın bir tezahürü müdür, diye sormuştu. "Ah, evet, tüm dünya Tanrı'dır," diyerek sevinçle onaylamıştı beriki. Herkes bu coşkulu yanıtı gönülden desteklemişti. "Ya kötülük?" diye sormuştu Kabalist kurnazca ve kötü niyetle. "Kötülük de Tanrı'dır," diye karşılık vermişti Beşt sakince, ancak oradakilerin arasında bir uğultu başlamış ve kısa sürede diğer âlim Hasidiklerle ruhani ve seçkin pek çok adam konuşmaya başlamıştı. Burada geçen tüm konuşmalar sert tepkileri tetiklemişti, ters çevrilen sandalyeler,

[14] Hahamlarla ilgili öğreti ve gelenekler. (ç.n.)

hıçkırmalar, çığlıklar ve saçını başını yolan adamlar. Ben kaç kez onları bu soruyu tartışırken izlemiştim. Sonra gerçekten benim de kanım kaynardı, bu nasıl olabilir diye. Bizi çevreleyen her şey nasıl açıklanır? Açlığı, bedensel hasarı, hayvanların öldürülmesini ve salgınlarla devrilerek yerde sıra sıra yatan çocukları nasıl yorumlayacaktık? Nihayet, Tanrı'nın bizi pek de sallamadığı su götürmezdi, bunu kabul etmek gerekiyordu.

Birinin, kötülüğün özünde kötü olmadığını ancak insanın gözlerinde olduğunu ifade etmesi yeterliydi, masada bir çatışma patlak verir, kırılan sürahiden sular akar ve yerdeki talaşa karışırdı, birisi odadan öfke içinde çıkar, diğerinin bir darbe almasının engellenmesi gerekirdi. Söylenen sözün gücü böyleydi.

Beşt işte bunun için her zaman bize, "Kötülüğün sırrı, Tanrı'nın bizden iman etmemizi istemediği, aksine düşünmemizi istediği tek sırdır," derdi. Ben bunu günler ve geceler boyu düşünmüştüm çünkü bazen durmadan yemek isteyen bedenim açlıktan uyumama izin vermiyordu. Belki de Tanrı'nın insandan imkânsız olanı umarak, yaptığı hatayı anladığının gerçek olduğunu düşünmüştüm. Ne de olsa günahkâr olmayan bir insan isterdi. Bu yüzden Tanrı bir seçim yapmak zorundaydı: Günahları cezalandırabilir, aralıksız olarak ceza verir ve dünyamızın, efendisinin tarlalarında yeterli derecede çalışmadıklarında köylüleri kırbaçlayan değişmez kâhyası haline gelebilirdi. Ancak Tanrı aynı zamanda, sonsuz bilgeliği içinde, insan günahkârlığına dayanmaya, insanın zayıflığına bir yer ayırmaya hazır olabilirdi de. Tanrı kendi kendine şöyle demişti: Aynı anda özgür ve bana tabi bir insana sahip olamam. Aynı zamanda günahlardan arınmış bir yaratığa ve bir insana sahip olamam. Günahkâr insanlığı insansız dünyaya yeğlerim.

Ah, evet, hepimiz bunda anlaşmıştık! Masanın bir tarafında biz, her zaman manşetleri kısa olan yırtık *kapota*'lar[15] içindeki sıska oğlanlar, diğer tarafta öğretmenler.

---

[15] Yahudilerin giydiği uzun, siyah palto. (ç.n.)

Beşt'in ruhani adamlarıyla birkaç ay geçirmiştim, zor ve soğuk olmasına karşın ruhumun sadece büyümekle kalmayıp daha erkeksi hale gelen bedenime ancak şimdi yetiştiğini hissetmiştim. Bacaklarım siyah kıllarla kaplanmış, göğsüm ve karnım sertleşmişti. Artık ruhum da bedenimi kovalıyor, daha da güçleniyordu. Bunlara ilaveten, varlığı şimdiye kadar benim için bir sır olarak kalmış yeni bir duygu geliştiriyormuşum izlenimine sahiptim.

Bazı insanlar diğerlerinin mükemmel bir koku alma, duyma ya da tat duygusuna sahip olduğu gibi, dünyevi olmayan şeylerin duygusuna da sahiptir. Dünyanın büyük ve karmaşık bedenindeki değişimleri hissedebilirler ve bunlardan bazılarının gönül gözü öyle açıktır ki kıvılcımın nereye düştüğünü bilir, en umnadığınız yerde parladığını fark ederler. Yer kötüleştikçe kıvılcım daha bir gayretle parıldayıp titreşir, ışığı daha sıcak ve saf olur.

Ancak sadece geri kalan beş duyuya güvenip dünyayı onlara emanet eden ve bu duyuya sahip olmayanlar da vardır. Sadece doğduğunda kör olan birinin ışığın ne olduğunu ya da sağır olanın müziğin nasıl duyulduğunu ya da koku duyusu olmayan birinin çiçeklerin kokusunu bilmemesi gibi, altıncı duyusu olmayanlar mistik ruhları anlamazlar, onları deli ve bilinmeyen nedenlerden böyle şeyler uyduran insanlar olarak kabul ederler.

O yıl, Beşt'in (adı kutsansın) müritleri onun ne düşündüğünü bilmesem de kendisinin keder ve endişe olarak adlandırdığı garip bir hastalıkla uğraşmaya başlamıştı.

Bir keresinde büyükçe oğlanlardan birisi dua sırasında gözyaşlarına boğulmuş ve sakinleştirilememişti. Görmesi için ruhanilerden birine götürülmüş ve orada acınası, sefil halde ağlayarak Şema İsrael okurken İsa'yı hayal ettiğini ve duasını ona yönelttiğini kabul etmişti. Çocuk bu korkunç sözleri sarf eder etmez herkes duygularına bu tür kâfirlikler bulaşmasın diye kulaklarını elleriyle kapamış, gözlerini yummuştu. Ancak Beşt, sadece kafasını üzüntüyle sallamış ve bizi rahatlatan basit bir açıklama yapmıştı: Çocuk her gün bir tür Hıristiyan tapınağının yanından geçmesi gerektiğinden orada İsa'yı görüyordu. İnsan ne zaman bir şeye

uzun süre baksa veya sıklıkla görse o görüntü içine yerleştiği gözleri ve zihni asit gibi eritir. İnsanın zihni kutsallığa gereksinim duyduğundan bir mağarada büyüyen bir bitkinin en soluk ışığa bile yönelmesi gibi onu her yerde arar. Bu iyi bir açıklamaydı.

Leybko ve benim gizli bir tutkumuz vardı: Bir bölmenin diğer tarafında konuşulan duaların mırıltısında su yüzüne çıkan sözcüklerle, ezberden hızlı okunan parçalarda anlamları birbiriyle karışan sözcüklere kulak kesilirdik. Oyunumuzun sonuçları garipleştikçe bu bizi daha çok eğlendirirdi.

Medjiboj'da herkes bizim kadar sözcüklere dikkat ediyordu, sanki kasabanın kendisi rastlantısal ve anlıktı, hani sözcükle temasında madde, kuyruğunu bacaklarının arasına gizlemiş ve utanıp sinmiş gibi: Çamurlu, arabaların ezdiği yol sanki hiçbir yere gitmiyormuş gibi, yol boyunca uzanan küçük kulübeler

ve parmaklarımızla içine delikler açtığımız çürümüş, kararmış ahşaptan geniş bir sundurmaya sahip tek yapı olan ilim yuvası sanki bir düşe aitmiş gibi.

Diyebilirim ki onların mağaramsı içlerine bakarak sözcüklere de parmaklarımızla delikler açıyorduk. İlk aydınlanmam iki sözcüğün benzerliğine ilişkindi.

Şimdi dünyayı yaratmak için Tanrı'nın kendinden geriye çekilmesi, bedeninde dünyanın yer bulacağı boş bir alan bırakması gerekmişti. Tanrı bu alandan kaybolmuştu. Kaybolma sözcüğünün kökü *elem*'den[16] gelmektedir ve bu kayboluşun mekânı da *olam*, yani dünya olarak bilinmektedir. Bu nedenle dünyanın adı bile Tanrı'nın kayboluşunun hikâyesini içerir. İçinde Tanrı bulunmadığından dünya tek başına ortaya çıkmış olabilir. Önce orada bir şey vardı ve sonra o bir şey yok oldu. Dünya budur işte. Bütünlükten mahrumdur.

Kervan ve Reb Mordke ile Nasıl Karşılaştığıma Dair

Eve döndüğümde ailem beni alıkoymak için, öldüğü güne kadar bana destek veren, on altı yaşındaki akıllı, güvenilir, anlayışlı Lea ile evlendirmişti. Ancak Elişa Şor için çalışmak gibi bir bahane bularak Prag ve Brno'ya bir iş gezisine çıktığımdan evlilik de işe yaramamıştı.

Herkesin Reb Mordke olarak tanıdığı, o erdemli insanın adı kutsansın, Mordehay ben Elia Margalit ile bu yolculukta tanışmıştım. O benim için başka bir Beşt'ti ancak aynı zamanda tekti çünkü onu kimseyle paylaşmıyordum ve o da belli ki benim hissettiklerimi hissederek beni öğrencisi olarak kabul etmişti. Beni ona neyin çektiğini bilmiyorum, bazı ruhların birbirini hemen tanıyıp anlaşılmaz bir şekilde birbirine bağlandığını söyleyenler

[16] (İbr.) Gözükmeyen, gözden kaybolmuş olan, gaip; sözle anlatılamayan. (ed.n.)

haklı. Gerçek şu ki Şorlardan ayrılıp Podolya'da terk ettiğim ailemi unutarak onunla birlikte kalmaya karar vermiştim.

Reb Morke en eski öğretilerin vârisi olan ünlü haham Jonatan Eibeschütz'ün müridiydi.

Başlangıçta Reb Mordke'nin teorileri bana biraz karışık gelmişti. Sanki çok fazla dünyevi hava almaktan korkarmışçasına üstünkörü nefes almasına neden olan sürekli bir coşku halinde olduğu izlenimine kapılmıştım.

Ancak bilgenin zihnine akıl ermezdi. Yolculuğumuz boyunca tamamen ona bağımlıydım, yola ne zaman çıkılacağını ve hangi yoldan gitmek gerektiğini her zaman bildiğinden rahatça ve iyi insanlar tarafından taşınır, hacılar ya da diğerleri tarafından beslenirdik. Fikirlerini ilk anda saçma bulurduk ancak teslimiyet halinde bize iyi gelirdi.

Geceleri beraber derslere çalışırdık, gündüzleri de iş yapardım. Sıklıkla şafak sökene kadar kitap okurdum ve sürekli çabalamaktan gözlerim iltihaplanırdı. Mordehay'ın bana okumak için verdiği şeyler öyle inanılmazdı ki benim o ana dek pratik olan Podolyalı zihnim, birinin aniden bir yarış atına çevirmeye karar verdiği bir dolap beygiri gibi tepmeye başlardı.

"Oğlum, henüz denemediğin şeye neden itiraz ediyorsun?" diye sormuştu, ben ailemle ilgilenmek üzere Busk'a gitmeye karar verdiğimde.

O zaman kendime çok makul bir şey söyledim: O haklı. Burada sadece kazanabilirim, kaybetmem. Bu nedenle, bütün bunlarda kendime iyi bir şey bulana kadar sabırla bekleyeceğim.

Ahşap bir bölmenin arkasında küçük bir oda kiralayıp mütevazı yaşayarak, sabahlarımı ticaretle uğraşmakla geçirip gecelerimi de derslerime adayarak ona teslim olmuştum.

Bana mektupların dizilimi ve kombinasyonlarıyla birlikte sayıların ve *Sefer Yetzirah*'ın[17] diğer yollarının mistisizmini öğretmişti. Yüreğime kazınana kadar bu yolların her birinde iki hafta boyunca dolaşmıştım. Bu şekilde beni dört ay boyunca yönlendirmiş ve sonunda aniden hepsini "silmemi" buyurmuştu.

---

[17] Yahudi mistisizmi üzerine yazılmış en eski kitap. (ç.n.)

O akşam, çubuğumu bol bol otla doldurup yazarı şimdilerde bilinemeyen ve kısa sürede kendi sesimin bir ifadesi haline gelen çok eski bir dua vermişti. Dua şöyleydi:

Ruhum izin vermeyecek
kendinin bir hapishaneye,
demir bir bölmeye
veya kapatılmasına havadan yapılmış kafese.
Ruhum, bir gemi gibi olmak istiyor, gökteki,
bedeninin sınırları onu zapt etmesin diye.
Ve hiçbir duvar onu hapsedemesin:
Hem insan eliyle yapılmış olanlar,
kibarlığın duvarları hem de
bir de duvarları zarafetin
ya da görgünün.
Tuzağına düşmeyecek şatafatlı konuşmaların,
krallıkların sınırlarının,
asaletin. Yani hiçbir şeyin.
Ruhum uçuyor, hepsinin üzerinde kolayca,
Sözcüklerin içerdiği ve onların dahi hatta
kapsayamayacağı şeylerin ötesinde.
Zevkin ve korkunun ilerisinde.
Korkunç ve değersiz olanı aştığı gibi,
aşacak güzel ve yüce olanı da.

Bana yardım et merhametli Tanrı ve
engel ol yaşamın beni yaralamasına.
Bana konuşma yeteneği ver, bana dil ve
sözcükler ver ki söyleyebileyim doğruları
Seni anlatırken ben de.

Podolya'ya Dönüşüm ve Garip Bir Görüntü

Bir süre sonra babamın ani ölümünün ardından Busk hahamlığına getirildiğim Podolya'ya dönmüştüm. Lea beni kabul etmeye hazırdı ve bunun için ona büyük bir şefkat duymuştum. Lea bolluk

ve huzur içinde bir yaşamı yönetmeyi biliyordu. Küçük oğlum Aron büyüyüp erkek olmuştu. İşimle meşgul olarak ve ailemle ilgilenerek kendim ve yolculuğumun karmaşası ile herhangi bir Kabala kavramı arasına bir mesafe koymuştum. Topluluk büyüktü, "bizimkiler" ve "onlar" diye ikiye ayrılmış, genç ve deneyimsiz bir haham olarak benim de birçok işim ve görevim olmuştu.

Ancak bir kış gecesi, uyuyamamış ve aniden kendimi çok garip hissetmiştim. Etrafımdaki her şeyin yalan, yapay olduğunu, sanki dünyanın yetenekli bir ressam tarafından her tarafa asılmış tuvallerin üzerine boyandığını hissettiğim ezici bir izlenime kapılmıştım. Ya da başka şekilde ifade edersek sanki etrafımdaki her şey bir mucize eseri gerçeğin şeklini almış bir d ü z m e c e gibiydi.

Zaten birkaç kez, Reb Mordke ile çalışırken bu acı ve korku veren izlenimi edinmiştim ancak bu kez öyle şiddetliydi ki çocukluğumdaki gibi korkmaya başlamıştım. Aniden mahkûm olmuş, havasının tükenmenin eşiğinde olduğu bir zindana atılmış biri gibi hissetmiştim kendimi.

Titreyerek kalkmış, sobaya kömür atmış ve Reb Mordke tarafından bana verilen kitapları yaydığım masaya doğru gitmiştim. Bana öğretmekte olduğu şeylere geri dönerek gördüğüm mektuplar arasında bağlantı kurmayı ve ustamın felsefi yöntemiyle üzerlerinde düşünmeyi üstlenmiştim. Bunun zihnimi meşgul edeceğini ve bu şekilde korkunun geçeceğini düşünmüştüm. Sabaha kadar böyle vakit geçirmiş sonra günlük, olağan işlerime dönmüştüm. Ertesi gece, sabah üçe kadar aynı şeyi yapmıştım. Garip davranışımdan endişelenen Lea benimle birlikte kalkmış, kendini dikkatlice uyuklayan oğlumuzun küçük ellerinden kurtarmış ve ne yaptığımı görmek için omzumun üzerinden bakmıştı. Yüzündeki onaylamayan ifadeyi görebiliyordum ancak bu beni vazgeçirmemişti. Çok dindar bir kadındı, lakin Kabalist öğretileri bilmiyordu ve bizim Sabataycı ritüellerimiz konusunda da çok şüpheciydi.

Üçüncü tuhaf gece, çok yorgun olduğumdan gece yarısına doğru kucağımda kalem kâğıtla biraz kestirmiştim. Uyandığımda

mumun cızırdadığını duyduğumdan başkasını almak üzere kalkmıştım. Ancak mum söndüğü halde ışığın azalmadığını görmüştüm! Şaşkınlık içerisinde p a r l a y a n ı n ben olduğumu ve odayı dolduran parlaklığın benden geldiğini fark etmiştim. Kendime yüksek sesle, "Bu mümkün mü?" demiştim. Ancak ışık sönmemişti. Yine yüksek sesle "Bu nasıl oluyor?" diye sormuştum ancak tabii ki hiçbir yanıt alamamıştım. Yüzümü tokatlamış, yanaklarımı çimdiklemiştim fakat bu da bir şeyi değiştirmemişti. Böylece sabaha kadar bu şekilde oturmuştum, ellerim aşağıda, kafam bomboştu ve parlıyordum! Şafakta ışık azalıp sonunda ortadan kaybolmuştu.

O gece dünyayı öncekinden tamamen başka bir şekilde, soluk gri bir güneşle aydınlatılmış, sefil ve sakat bir halde görmüştüm. Karanlık, her kuytudan ve yarıktan çıkıyordu. Savaşlar ve belalar, salgınlar tüm dünyayı kırıp geçiriyordu, yer sarsıldıkça nehirler yataklarından taşıyordu. Her bir insan, küçücük bir kirpik ya da polen zerresi gibi kırılgan bir varlığa benziyordu. İnsan yaşamının acıdan meydana geldiğini, bu acının dünyanın gerçek özü olduğunu o zaman anlamıştım. Her bir şey acıyla bağırıyordu ve sonra dünyanın değiştiği, ormanların kaybolduğu, yerlerinde kentlerin ortaya çıktığı ve anlayış sınırlarımı aştığı için anlayamadığım, hayal dahi edemediğim, başka türlü şeylerin olduğu geleceği görmüştüm. Bu beni öyle bir bunaltmıştı ki büyük bir gürültüyle yere düşmüştüm ve -en azından bana öyle gelmişti- kurtuluşun özünü görmüştüm. Sonra karım geldi ve yardım çağırdı.

Keçi Pisliği Rüyası Nedeniyle Mordehay ile İzmir'e Yolculuğa Dair

Ustam Mordehay sanki her şeyi biliyordu. Birkaç gün sonra, garip bir düş gördüğü için birdenbire Busk'ta ortaya çıkmıştı. Rüyasında, İncil'deki Yakup'u, Lviv'de bir sinagogun önünde gelip geçenlere keçi pisliği dağıtırken görmüş. Bu armağanları alanların çoğu gücenmiş ya da kahkahalara boğulmuş ancak armağanı

kabul eden ve saygıyla çiğneyenler fener gibi parlamaya başlamış. Düşünde Mordehay da armağanı almak için elini uzatmış.

Onun gelişinden memnun, ışıkla olan kendi inanılmaz deneyimimi anlattığımda beni dikkatle dinlemişti, gözlerinde gurur ve duyarlılık görmüştüm. "Sen şimdi henüz yolun başındasın. Biraz daha yol aldığında, etrafımızdaki dünyanın artık sona erdiğini göreceksin ve onu gerçek değilmiş gibi görmenin sebebi de işte bu. Dıştan gelen sahte ve aldatıcı ışığı değil de onun yerine Tanrı'nın kendi saçtığı kıvılcımlardan gelen ve Mesih'in bir araya toplayacağı içsel ışığı algılamandandır."

Mordehay benim onun misyonu için seçildiğime karar vermişti.

"Mesih artık geliyor," demişti bana, dudakları kulağımın kepçesine dokunana kadar eğilerek. "O İzmir'de."

O zaman ne demek istediğini anlamamıştım ancak Sabatay'ın (adı kutsansın) İzmir'de doğduğunu biliyordum, bu nedenle üzerinden uzun zaman geçmiş olmasına karşın onu düşünmüştüm. Mordehay, işleri ve gerçek arayışımızı bir araya getirerek birlikte güneye gitmemizi önermişti.

Lviv'de Türklerin ticaretini bir Ermeni olan Grzegorz Nikirowicz düzenliyordu, Türkiye'den, en çok kemer ithal etse de halı, kilim, Türk merhemleri ve silahlarla da uğraşıyordu. İşine göz kulak olmak için İstanbul'a yerleşmişti ve sık sık değerli mallarıyla kervanları kuzeye doğru yola çıkıyor sonra geriye, güneye doğru ilerliyordu. Herkes onlara katılabilirdi, sadece Hıristiyanlar değil, iyi niyet gösteren ve kervan lideriyle, silahlı muhafızların arasına katılmaya yetecek parası olan herkes. Polonya'dan her türlü mal –mum, donyağı, bal, eskisi gibi satmasa da bazen amber– taşınabilirdi ve yolda geçinecek, sonra da hedefe varıldığında tüm geziden bir şeyler kazanmak için alınan mallara yatırım yapmaya yetecek kadar para kazanmak lazımdı.

Mordehay'ın da birikimlerinin birazını eklediği, makul miktarda bir borç almıştım. Böylece küçük bir sermayeyle memnun bir halde yola çıkmıştık. 1749 yılının baharıydı.

Mordehay ben Elias Margalit, Reb Mordke, o zaman yetişkin bir insandı. Son derece sabırlıydı, asla acele etmezdi, dünyaya karşı bu kadar iyi ve anlayışlı olan biriyle hiç karşılaşmamıştım. Artık küçük harfleri göremediğinden sıklıkla onun için okuyan bir çift göz olarak hizmet veriyordum. Her şeyi dikkatle dinlerdi ve belleği öylesine iyiydi ki hepsini hatasız tekrarlayabilirdi. Hâlâ etkin ve oldukça güçlüydü, ben yolda yorgunluktan ondan daha çok homurdanırdım. Türkiye'ye gidip tek parça halinde dönmek isteyen herkes, Ermeniler ve Polonyalılar, Polonya'dan evlerine giden Eflaklılar ve Türkler, hatta çoğu zaman Almanya'dan Yahudiler dahi kervanımıza katılırdı. Hepsi de sonunda başkalarıyla yer değiştirmek üzere yol boyunca dağılırdı.

Yol, Lviv'den Çernivtsi'ye, oradan da Prut boyunca Yaş'a ve sonunda uzun bir süre konakladığımız Bükreş'e gidiyordu. Orada kervandan ayrılmaya karar vermiş, hiç acele etmeden Tanrı bizi nereye yönlendirmişse oraya gitmiştik.

Molalarımız sırasında Mordehay, çubuklarımızla içtiğimiz tütüne parça halinde reçine koyuyordu, bu düşüncelerimizi yükseltiyor ve uzaklara erişmesini sağlıyor, her şeyi derin anlamları olan gizli bir duyguyla dolu gibi gösteriyordu. Hareket edemez oluyordum, elim hafifçe kalkıyor ve saatlerce böyle coşku içinde kalakalıyordum. Başımın en küçük hareketiyle, büyük gizemler açığa çıkıyordu. Her bir çimen yaprağı, zekice ve mükemmelen inşa edilen ve en küçük şeyin en büyük olanla bağlantılı olduğu bu dünyanın enginliğinin vazgeçilmez bir yönü olan derin anlamlar ağına aitti.

Gündüzleri, geçtiğimiz kasabaların küçük sokaklarında dolaşırdık, sergilenen mallara bakıp merdivenlerden inip çıkardık. Genç kızlara ve oğlanlara, kendi zevkimiz için değil de aynı zamanda gençler için çöpçatanlık yaptığımızdan yakından bakardık. Örneğin, Nikopol'de, Rusçuk'ta[18] diyelim ki Şlomo adında, anne babasının ona çeyizi olan hoş bir eş aradığı, kibar

[18] Nikopol (Niğbolu) ve Rusçuk, Bulgaristan'da Tuna Nehri kıyısında bulunan iki şehir. (ed.n.)

ve iyi eğitimli genç bir adam olduğunu söylüyorduk. Krayova'da ise Bükreş'te hoş, iyi, pek de çeyizi olmayan bir kız olduğunu ancak çok güzel olduğundan ona bakmak için gözlerini kısmak zorunda kalacaklarını ve o kızın, sığır tüccarı Abraham'ın kızı Sara olduğunu söylüyorduk. İşte böyle bilgileri karıncaların yaprak parçalarını ve çırpıları toprakta bir yuva yükselene kadar taşıdıkları gibi taşıyorduk. Evlilikle sonuçlandığında davet edilirdik ve çöpçatanlığımız için bir ya da iki kuruş kazanmanın yanı sıra karnımızı da doyururduk. Kendimizi her zaman Tanrı'nın ismindeki harf sayısı kadar, yetmiş iki defa *mikvah*'a[19] batırırdık. Arkasından gözlerimizin önünde sıkılan nar suları, kuzu şişler ve iyi şarap gelirdi. Ailelerimizin rahatını sağlayacak ve bizim kendimizi kitaplarımızı çalışmaya adamamıza olanak sağlayacak daha büyük işler planlardık.

Ahırlarda atlarla birlikte yerde, samanda uyurduk ancak güneyin sıcak ve kokulu havası bizi bir kez sardığında, nehir kıyılarında, ağaçların altında, yük hayvanlarının eşliğinde, bizim için en değerli şeylerin içine dikili olduğu paltolarımızın kenarını sıkıca tutarak uyurduk. Pis suların, çamurlu toprağın ve çürüyen balıkların tatlımsı kokusu, Mordehay'ın bu karışımın dünyanın gerçek kokusu olduğuna beni inandırmayı umarak bu konuda daha derinlemesine konuşmasıyla bir süre sonra daha keyifli hale gelirdi. Akşamları fısıldaşarak konuşurduk, birbirimizle öyle uyumluyduk ki ikimiz de konuşmaya başlar başlamaz diğerinin ne demek istediğini anlardık. O bana Sabatay ve kurtuluşun bizi götürdüğü karmaşık yolları anlatırken ben de bu iki iyi adamın bilgeliğini birleştirmenin mümkün olabileceğine güvenerek ona Beşt'ten bahsederdim, ancak bunun uygun olmadığı kısa sürede anlaşıldı. Ne var ki bir seçimle karşı karşıya kalmadan önce, tüm gece boyunca nedenlerimizi tartışmıştık. Ben Beşt'in, sanki Sabatay'ın kutsallık kıvılcımlarına sahip olduğunu hissettiğini söylemiştim ancak Samael bu kıvılcımı çabucak ele

[19] Yahudilikte saflığa ulaşmak için yapılan banyo. (ç.n.)

geçirmiş ve bunu yaparken Sabatay'ı da almıştı. O zaman Reb Mordke, o korkunç sözcükleri uzaklaştırmak ister gibi ellerini sallamıştı. Ona Beşt'in yanındayken, birinin ağzından duyduklarımı da söylemiştim, görünüşe göre Sabatay bir keresinde Beşt'e gitmiş ve kendini çok değersiz bir günahkâr olarak hissettiğinden onu iyileştirebilir mi diye sormuştu. Böyle bir düzeltme veya *tikkun*, kutsal insanda, günahkârın ruhuyla adım adım birleşerek ruhun üç farklı formundan geçmesinden meydana geliyordu. Önce kutsal olanın *nefeş*'i yani hayvan ruhu, günahkârın *nefeş*'ine bağlanıyor ve sonra mümkün olduğunda *ruah*, yani kutsal olanın duyguları ve iradesi, günahkârın *ruah*'ıyla birleşiyor, sonunda kutsal olanın *neşama*'sı, yani hepimizin içinde taşıdığı ilahi hal, günahkârın *neşama*'sıyla birleşebiliyor. Bu gerçekleştiğinde Beşt, Sabatay denilen adamda ne kadar günah ve karanlık olduğunu hissedebiliyordu ve onu mecburen kendinden uzaklaştırmıştı, öyle ki Sabatay, *şeol*'un[20] dibine kadar düşmüştü.

Reb Mordke hikâyeyi beğenmemişti. "Bu senin Beşt hiçbir şeyden anlamıyor. Anahtar Yeşaya'da," demişti ve ben de başımı sallamıştım, Yeşaya'nın kitabından, Mesih'in mezarının kötülerin arasında olduğundan bahseden ünlü dizeyi, 53:9'u da biliyordum ne de olsa. Mesih'in en alt katmanlardan gelmesi, günahkâr ve ölümlü olması gerektiğini açıklıyordu. Reb Mordke'nin aklına hemen bir açıklama daha gelmişti ve bu Tikkunei ha-Zohar'da on altıncı *tikkun*'du: "Mesih, özünde iyi ancak kötülüğün kılığına bürünecek." Bu sözcüklerin sultanın baskısı altında, Yahudi inancından vazgeçip İslama dönen Sabatay Sevi için geçerli olduğunu açıklamıştı. Böylece, çubuklarımızı tüttürerek, karşılaştığımız insanları gözlemleyerek, sohbetler ederek İzmir'e gelmiştik ve burada, sıcak İzmir gecelerinde, gizli tutulan o tuhaf bilgiyi, çok denenmiş olsa da dua ve meditasyonun tek başına dünyayı kurtaramayacağını anlamıştım. Mesih'in görevi korkunçtu ve Mesih, kesilmek üzere olan bir sığırdı.

---

[20] Yahudilikte ölülerin mekânı. (ç.n.)

Kabuklar krallığının, karanlığın tam kalbine girmeli ve kutsal kıvılcımların bu karanlıktan kurtarılmasını sağlamalıydı. Mesih her tür kötülüğün uçurumuna inmeli ve içeriden yok etmeliydi. Kaleyi içeriden havaya uçuracak barut haline gelmek için etrafındaki kötü güçlerde şüphe uyandırmadan ötekilerin arasına bir günahkâr gibi sızmalıydı.

O zamanlar gençtim ve yaşama dair şimdiye kadar gördüklerimden ıstırap ve acının farkında olsam da dünyanın iyi ve insancıl olduğuna hâlâ inanıyordum. Serin ve taze sabahlardan, yapmam gereken her şeyden zevk alıyordum. Uyduruk mallarımızı sattığımız pazarların parlak renklerinden de. Kadınların güzelliği, onların kocaman kara gözleri, siyah rastık çekilmiş gözkapakları hoşuma gidiyordu ve oğlanların zariflikleri, onların çevik, ince bedenleri, evet, bunlar başımı döndürüyordu. Kurumak üzere serilen hurmalardan, tatlılıklarından ve etkileyici bulduğum turkuaz damarlarından, pazardaki baharatların gökkuşağı renklerinden zevk alıyordum.

"Bu yaldızlara kanma. Tırnağınla kazı, altında ne olduğunu göreceksin," demişti Reb Mordke ve beni tamamen farklı bir dünyayı göstermeye başlayacağı pis avlulara doğru sürüklemişti. Pazarın dışında dilenen çıbanlı, hasta kadınlar, haşhaşla harap olmuş hasta ve yoksul erkek fahişeler, kentin kenarlarında çökmüş çamurdan evler, açlıktan ölen arkadaşlarının bedenleri arasında çöplerde eşelenen sürüler halinde uyuz köpekler.

Her şeyin kendi yıkımına doğru, ölüme ve çürümeye doğru koştuğu, akla hayale gelmeyecek zalimlikte ve kötülükte bir dünya.

"Dünya, iyi ve şefkatli bir Tanrı'dan gelmiyor," demişti Reb Mordke, benim yeterince gördüğüme karar verdiğinde. "Tanrı bunların hepsini yanlışlıkla yaratmış, sonra da çekip gitmiş. Büyük gizem işte bu. Dünya en büyük karanlığa ve sefalete, kötülüğe ve acıya daldığında Mesih sessizce gelecek. Ona bir suçlu gibi davranılacak. Peygamberler böyle öngördü."

O akşam, kentin dışındaki büyük çöp yığınının kenarında, Reb Mordke, çantasından onu göze çarpmayan hale getirmek

ve kimsenin ona göz dikip çalmaması için kalın çuhayla kaplanmış bir cilt çıkarmıştı. Onun ne kitabı olduğunu biliyordum ancak Mordehay onu okumama hiçbir zaman izin vermemişti ve meraktan ölüyor olsam da sormaya cesaretim yoktu. Kendi arzusuna göre bana önereceği zamanın geleceğini düşünmüştüm ve o an gelmişti işte. Anın önemini hissetmiştim, içimden bir ürperti geçmişti ve kitabı alıp ışığın altına adım attığımda saçlarım dimdik olmuştu. Zevk içinde, yüksek sesle okumaya başlamıştım.

Bu, benim Reb Mordke'nin ustası, Eibescütz tarafından yazılan, *Va-Avo ha-Yom el ha-*Ayin ya da *İşte Ben Bugün Kaynağa Geldim* adlı bilimsel eserdi. Nesiller boyunca, zamanın şafağına kadar uzanan, Sabatay'dan, Abulafia'dan[21] Simon bar Yoşai'den[22] de önce, çok daha öncesinden başlatılanların zincirinin bir sonraki halkası olduğumu hissetmiştim ve zamanın şafağına kadar bu zincir bazen çamurda kaybolsa, üstünü otlar bürüse ve molozlarla kaplansa da dayanıyor, geleceğe doğru büyüyor.

---

[21] Abraham ben Samuel Abulafia (d. 1240 Zaragosa), Vecdi Kabala okulunu kurmuştur. (ç.n.)

[22] Antik Yahudiye'nin en büyük bilgelerinden (ö. MS 160). (ç.n.)

6

Beyaz Çoraplı ve Sandallı Yabancı Düğün Konuğuna Dair

Odaya giren yabancı başını eğmelidir, bu nedenle herkesin ilk dikkat ettiği gelenin yüzü değil, giysileri oluyor. Adam, Polonya'da pek de görülmeyen, açık renkli ve lekeli bir palto giyiyor, ayaklarında da çamurlu beyaz çoraplarla sandallar var. Omzunda renkli deri şeritlerden yapılmış bir çanta asılı. Onu görünce sohbet sona eriyor ancak başını kaldırıp lambanın ışığı yüzüne vurduğunda bağırtılar başlıyor.

"Nahman! Bu bizim Nahman!"

Herkes onu tanımadığından fısıltılar dolaşıyor.

"Ne Nahman'ı, hangi Nahman? Nereden? Busk hahamı mı?"

Onu hemen yaşlıların, Lanckorona'dan Haham Hirş, Pidhaytsi'den büyük Kabalist Haham Moşe ile birlikte Prostejov'dan Solomon Dobruszka'nın oturduğu yerde Elişa'ya götürüyorlar ve arkalarından kapı kapanıyor.

Kadınlar harekete geçiyor. Haya ve yardımcıları votka, sıcak *borş* ve kaz yağlı ekmek hazırlıyor. Haya'nın kız kardeşi, ellerini yıkaması için yolcuya bir tas su hazırlıyor. Erkeklerin olduğu odaya sadece Haya'nın girmesine izin var. Haya şimdi ellerini dikkatle temizleyen Nahman'ı izliyor. Küçük, ince, kambur durmaya alışmış, sevecen yüzlü, sanki her zaman kederliymişçesine gözlerinin köşesi aşağıya dönük bir adam görüyor. Uzun, ipeksi

kestane saçı ve soluk kızıl kahverengi sakalı var. Gözlerinin etrafında kırışıklıklar olsa da ince, uzun yüzü hâlâ genç olan Nahman her zaman gözlerini kısıyor. Lambanın ışığı yanaklarını turuncuya, kızıla çeviriyor. Nahman masaya oturur oturmaz, yılın bu vaktinde Podolya'daki kötü hava şartlarına hiç uygun olmayan sandallarını çıkarıyor ve şimdi Haya onun açık renkli, kirli çorapları içindeki büyük, kemikli ayaklarını inceliyor. Güzel haberlerin buraya ulaşması için bu ayakların Selanik'i, İzmir'i, İstanbul'u gezmiş olması ve hâlâ Makedonya ve Eflak'ın tozuyla kaplı olması Haya'yı etkiliyor. Yoksa kötü haberlerin mi? Ne düşünüleceği henüz belli değil.

Haya, ne söyleyecek diye gizlice babası Elişa Şor'a bakıyor. Ancak o duvara doğru dönüyor ve hafifçe ileri geri sallanıyor. Nahman'ın onlara getirdiği haber o kadar önemli ki yaşlılar bunu herkesle paylaşmaya karar veriyor.

Haya babasını seyrediyor. Geçen sene ölen annesinin yokluğunu hissediyor. Yaşlı Şor yeniden evlenmek istemiş ancak Haya buna izin vermemişti ve de vermeyecekti. Haya analık istemiyor. Küçük kızını kucağında tutuyor. Çocuğu ata biner gibi sallamak için bacak bacak üstüne atmış. Fırfırlı eteklerinin altında, güzel kırmızı bağlı botlar, baldırlarının yarısına kadar uzanıyor. Botların ne sivri ne de yuvarlak olan parlak uçları gözalıcı.

Nahman önce Reb Mordke'den ve Pidhaytsili Isohar'dan gelen mektubu Şor'a veriyor. Şor'un onu okuması uzun sürüyor. Bitirene kadar bekliyorlar. Hava sanki bir yükün altına giriyormuş gibi ağırlaşıyor. "Ve her şey sana bunun gerçekten o mu olduğunu söylüyor?" diye soruyor Elişa Şor, Nahman'a, sonsuzluk gibi gelen bir sürenin ardından.

Nahman onaylıyor. Başı yorgunluktan ve içtiği votkadan dönüyor. Haya'nın ona bakışını hissediyor, bu bakış bir köpeğin dilinin yapışkan nemiyle nitelenebilir.

"İzin verin, dinlensin," diyor yaşlı Şor. Durup Nahman'ın omzuna dostça dokunuyor.

Diğerleri de geliyor ve yeni gelenin omzuna ya da sırtına dokunuyorlar. Ellerini arkadaşlarının her iki omzuna da koyarak

bir çember oluşturuyorlar. Bir an için çember kapanıyor ve sanki ortasında bir şey çıkıyor, garip olan bir şey, bir varlık. Çemberin ortasına doğru eğilip öylece duruyorlar, başları öne eğik, neredeyse yere değecek. Sonra birisi ilk olarak geri adım atıyor, bu Elişa ve kısa süre sonra geri kalanlar da mutlu yüzlerle, neşeyle yana doğru çekiliyor, sonunda birisi Nahman'a ayaklarını ısıtması için koyun derisinden uzun konçlu botlar veriyor.

Nahman'ın Yakup'un Ortaya Çıktığı İlk Hikâyesi

Uğultular ve yaygara yavaşça diniyor ancak Nahman şimdi onların tüm dikkatlerinin üzerinde olduğunun farkında olarak biraz bekliyor. Derin bir nefes alarak başlıyor. Bunu mutlak bir sessizlik izliyor. Aldığı ve sonra ciğerlerinden bıraktığı hava, farklı bir dünyadan. Nahman'ın nefesi altın renkli *şallah*[1] hamuru gibi yükseliyor ve oda badem kokmaya, öğlen güneşinin sıcaklığıyla parıldamaya ve uzaklardaki bir nehrin aromasını taşımaya başlıyor çünkü bu uzak bir ülkedeki Eflak kenti olan Nikopol'ün havası ve kıyısında Nikopol'ün olduğu nehir ise Tuna. Tuna öyle geniş ki bazı sisli günlerde karşı taraf dahi görünmüyor. Üzerinde, yirmi altı kulesi ve iki büyük kapısı olan bir kale yükseliyor. Kale muhafızlarla dolu, komutanları, hırsızların ve borçluların tutulduğu hapishanenin üstünde oturuyor. Geceleri muhafızlar davul çalıp, "Allahuekber!" diye bağırıyor. Arazi kayalık, yazları kurak ancak insanların evlerinin gölgelerinde, incirler, dutlar büyüyor ve tepelerde bağlar var. Kent nehrin güney kıyısında yer alıyor ve kiremit ya da şıngılla kaplı üç bin güzel ev var. Çoğu mahalle Türk, aralarına birkaç Yahudi ve Hıristiyan mahallesi serpiştirilmiş. Nikopol'ün çarşısı her zaman kalabalık, göz kamaştırıcı binlerce tezgâh var. Zanaatkârların atölyeleri yandaki görkemli binada. Özellikle

[1] Şabat ve bayramlarda yapılan örgü ekmek. (ç.n.)

en iyi işleri Çerkez dua giysileri olsa da her kıyafeti, her *zupan*'ı ya da gömleği dikebilmeleriyle ünlü çok sayıda terzi var. Peki, ya bu çarşıda kaç ulustan insan bulunuyor? Eflaklılar, Türkler, Boğdanlılar, Bulgarlar, Yahudiler ve Ermeniler ve bazen de Gdansk'tan tüccarlar.

Kalabalık farklı renkleriyle parıldıyor, farklı dillerde sohbet ediyor, şaşırtıcı mallar, kokulu baharatlar, canlı renkli halılar, parlak renkli kilimler, zevkten baş döndürecek tatlılıkta Türk lezzetleri, kurutulmuş hurma ve her türden üzüm, çok güzel boyanmış ve gümüş iplikle dikilmiş deri terlikler sergiliyorlar.

"Bizim insanlarımız sıklıkla orada tezgâh açar ya da ticaret mümessilliği yaparlar, birçoğumuz o kutsal yere aşina." Nahman koltuğa iyice yerleşiyor ve yaşlı Şor'a bakıyor ancak Elişa'nın yüz ifadesi anlaşılmaz, gözünü bile kırpmıyor.

Nahman, tekrar derin derin iç çekiyor, herkesin ve kendisinin sabırsızlığını dizginleyerek sessizleşiyor. Tüm gözler ona, haydisene, devam be adam, der gibi teşvik edici görünüyor çünkü elbette biliyorlar ki gerçek hikâye henüz başlamadı.

Nahman önce onlara gelinden bahsediyor. Onun –büyük Tova'nın kızı Hana– hakkında konuştuğunda farkında olmadan sözcüklerine kadife yumuşaklığı veren birkaç kibar harekette bulunuyor. İhtiyar Şor'un gözleri şimdi memnuniyetten gülümsüyormuşçasına yarı kapalı, çünkü genç gelinler hakkında böyle konuşulması gerekiyor. Nahman'ın dinleyicileri memnuniyetle başlarını sallıyor. Genç kadınların güzelliği, kibarlığı ve düşünceli olmaları insanlığa ümit veriyor. Bir kez daha Hana'nın babasının adı geçtiğinde de bir mutluluk patlaması yaşanıyor, ağızlar şapırdıyor ve böylece Nahman dinleyicilerine bu hususta, yani dünyanın nasıl tamamlandığı, tekrar nasıl bir araya geldiği hususundan zevk almalarını sağlayacak zamanı vermek için bir süre daha sessizleşiyor. *Tikkun* başlıyor.

Düğün Nikopol'de, haziranda, birkaç ay öncesinden yapılmıştı. Zaten Hana'yı tanıyoruz. Babası yazdığı şeyler buraya, Rohatin'e

kadar ulaşan büyük haham[2] Yehuda Tova ha-Levi ve Elişa Şor'un dolabında bu yazılardan var, onların üzerinde çalışalı çok da uzun zaman olmamış. Hana, Tova'nın çok sayıdaki oğlu arasında tek kızı.

Ancak bu Yakup Leybowicz onu hak etmek için ne yapmış olabileceği hâlâ belirsiz. Nahman'ın böyle hararetle bahsettiği kişi kimdir ve neden onun hakkında konuşuluyor? Korolivka'dan Yakup Leybowicz? Hayır, Çernivtsi'den. Bizden biri mi yoksa değil mi? Ne diyorsun, Nahman ondan bahsediyorsa bizden biri olmalı. O buradan biri, şimdi birisi bu Yakup'un babasını tanıdığını hatırlıyor, yoksa o, bu evde ölmek üzere olan şu Yenta'nın torunu olamaz mı? Herkes Korolivkalı İsrail'e ve karısı Sobla'ya bakıyor ancak henüz ne söyleneceğinden emin olmadıklarından kımıldamadan oturuyorlar, Sobla'nın yüzü ise kıpkırmızı oluyor.

"Çernivtsili Yehuda Leyb, Yakup'un babasıdır," diyor Elişa Şor. "Çernivtsi hahamıydı!" diye tamamlıyor Pidhaytsili Moşe.

"Hahamdı mahamdı," diye homurdanıyor, Şorlarla iş yapan Yeruhim. "Çocuklara *yeşiva*'da yazmasını öğretirdi. Ona *Buchbinder*[3] derlerdi."

"Musa Meir Kamenker'in erkek kardeşi o," diyor Şor ciddiyetle ve bir sessizlik oluyor çünkü Meir Kamenker bir kahraman, kardeşlerimiz için inançla Almanya'ya kutsal kitaplar kaçırmış, ceza olarak bir lanete maruz kalmıştı.

Artık her şeyi hatırlıyorlar. Bu Yehuda'nın nasıl önce Berezanka ve Çernivtsi'de bir beyin hizmetinde, köylülerden vergi toplayan bir kiracı olduğunu söyleyerek birbirleriyle konuşmaya başlıyorlar. Anlaşılan, köylüler onu bir kez dövmüş ve Yehuda gidip olanları anlattığında bey içlerinden biri dayaktan ölene kadar köylülerin dövülmesini emretmiş. Sonra köylüler artık ona huzur vermediğinden bu Buchbinder de bölgeden ayrılmak zorunda kalmış. Yahudiler ona karşı çıkmış çünkü açıkça Gazzeli Natan'ın yazılarından okuyormuş. Garip,

---

[2] (İbr.) Bilge adam, haham. (ç.n.)

[3] (Alm.) Ciltçi. (ç.n.)

ne yapacağı belli olmayan bir adamdı. Biri, lanetlendikten sonra hahamların Leyb'e sırt çevirip sonunda onu istifaya ve Türklerin yönetimi altında huzurla yaşayabileceği Eflak'taki Çernivtsi'ye dönmeye zorladıklarını da hatırlatıyor.

Şor'un kız kardeşi Malka lafa karışıyor.

"Kazakların korkusundan her zaman Türklere yakınlaşmışlardır."

Nahman, Yakup'un babasının pek tanınmadığının farkına varıyor. Onun hakkında ne kadar çok şey bulurlarsa oğlu için o kadar kötü olacak. Babadan söz etmeyi bırakıyor.

Bu mantıklı: Kendi topraklarında peygamber olunmaz, mutlaka yabancı olmak gerek. Peygamber dediğin başka yerden gelmeli, aniden ortaya çıkmalı, garip görünmeli, sıradışı olmalıdır. Yahudi olmayanlarda olduğu gibi, bakireden doğması gibi bir gizemle kuşatılmalıdır. Bir peygamber farklı yürümeli, farklı konuşmalıdır. İdeal olarak hayal edilemeyecek bir yerden, egzotik sözcüklerin, tatsız yemeklerin ve koklanmamış kokuların, mür, portakal ve muzların kaynağından gelecek peygamber dediğin.

Tam olarak doğru değil bu. Bir peygamber aynı zamanda bizden biri olmalı. En azından bir damla kanımız olsun, nasıl göründüğünü unutmuş olsak bile tanıdığımız birinin uzak bir akrabası olsun. Tanrı, komşumuz, yani kuyu için kavga ettiğimiz adam ya da karısının bizi albenisiyle cezbettiği kişinin aracılığıyla konuşacak değil ya...

Nahman, onların bitirmesini bekliyor.

"Ben, Busklu Nahman, düğünde sağdıçtım. Diğer sağdıç Lvivli Reb Mordke'ydi."

Sıkışık bölmelerde, alçak tavanlı odada toplananların aklına onları rahatlatan bir fikir geliyor. Herkes birbirine bağlı. Dünya, Şor'un çarşı meydanının yukarısındaki Rohatin evindeki bu odanın çoğalmış hali. Perdelerdeki ve rastgele çakılmış kapıdaki yarıklardan yıldızların ışığı sızıyor ki bu yıldızların dahi yakın akraba olduğu anlamına geliyor, yani bir ata ya da kuzen gibi

mutlaka onlarla yakın bir ilişkileri var. Rohatin'de bir odada bir şey söylense ticari yolculukların yapıldığı patikalarda ve yollarda, aralıksız olarak dünyayı dolaşan, mektupları taşıyan ve dedikoduyu tekrarlayan ulakların yardımıyla, kısa sürede tüm dünyayı dolaşır o laf. Busklu Nahman ben Levi'nin yaptığı gibi.

Nahman şimdi gelinin giysileri, ikiz erkek kardeşi Hayim'in güzelliği, ikisinin de bir su damlası kadar benzer olduğuna dair her detayı vererek nelerden bahsetmesi gerektiğini biliyor. Masada servis edilen yemekleri, müzisyenleri ve onların burada, Kuzey'de daha önce hiç görülmemiş egzotik aletlerini anlatıyor. Ağaçlarda olgunlaşan incirleri, büyük Tuna Nehri'ni gören taş evleri ve yakında Lilit'in emzirirkenki meme uçlarını andıran üzümlerin bulunduğu salkımların oluşmaya başladığı bağları tarif ediyor.

Nahman, damat Yakup Leybowicz'in kaslı ve uzun olduğunu, Türk modasına uygun giyinip bir paşa gibi göründüğünü anlatıyor. Henüz otuzunda bile olmamasına karşın şimdiden ondan "Bilge Yakup" diye bahsediliyor. İzmir'de, Pidhaytsili Isohar (burada izleyenler bir kez daha hayranlıkla dudak şapırdatıyor) ile çalışmış. Gençliğine karşın ipek ve değerli taş ticaretiyle, yüklü bir servet yapmış. Gelini on dört yaşında. Güzel bir çift. Düğün sırasında, rüzgâr bile esmeyi bırakmış.

"Sonra," diyor Nahman ve bu hikâyenin anlatılması için acele etse de yine duruyor, "sonra Yakup'un kayınpederi *huppa*'nın[4] altına gidip Yakup'un kulağına bir şeyler fısıldıyor. Herkes çok sessiz olsa da, kuşlar ötmeyi ve köpekler havlamayı kesse de, tüm arabalar dursa da yine de Tova'nın Yakup'a söylediği sırrı kimse duyamazdı. Çünkü bu, inancımızın gizemi, *Raza de-Mehemenuta*'ydı,[5] zaten onun söylendiğini işitecek bilge adamlar da

[4] Yahudi düğünlerinde gelin ve damadın altında durduğu tente. (ç.n.)

[5] Zohar'ın bir bölümü olan *Raza de-Mehemenuta*'nın (*Mehemnuta de-Kula* veya *Oz le-Elohim* olarak da bilinir) açıklamasına dayanan "Tanrı'nın Gizemi" ya da "İnancın Gizemi" düşüncesidir. Bu düşünce, Yahudi Ortodoks inancına o kadar aykırı (heretik) bir şekildeydi ki, bunun

azdır. Gizem öyle güçlüdür ki öğrendiğinizde beden baştan sona titremeye başlar. Üstüne üstlük söyleyenin dudaklarını okuyarak ya da dinleyicinin şaşkın yüzündeki değişimleri kimse görmesin, kimse tahmin etmesin diye ancak en yakındaki kişinin kulağına fısıldanabilir. Bu sadece başlarına hastalık ya da ani bir ölüm getiren bir lanet gelmesin diye, onu bir daha asla tekrar etmeyeceklerine yemin eden seçilmiş olanın kulağına fısıldanabilir."

"Böyle büyük bir gizem nasıl tek bir cümlede bulunabilir?" Nahman, gelebilecek soruyu tahmin ediyor. "Bu basit bir iddia mı ya da belki de tersi, bir inkâr mı? Belki de bir soru, öyle mi?"

Her ne olursa olsun, bu gizemi öğrenen sonsuza kadar huzur içinde, yaptıklarının doğruluğundan emin olacaktır. O andan itibaren en karmaşık şey dahi basit görünecektir. Belki de karmaşık bir şeydir çünkü karmaşıklık her zaman doğruya en yakın olandır, zihni düşünceye kapatırken gerçeğe açan bir mantar gibi görev yapan bir cümledir. Belki de gizem bir lanettir, anlamsız gibi görünen ve tamamen farklı bir anlam ortaya çıkaran, düzinelerce hece ya da sayı dizisi, karşılık gelen harflerin nümerik değerleri, yani *gematrik*[6] mükemmelliktir.

"Bu gizemin araştırılması için uzun yıllar önce Hayim Malaş, Polonya'dan Türkiye'ye gönderilmişti," diyor Şor.

"Buldu mu gizemi?" diye soruyor Yeruhim şüpheyle.

Odada bir fısıltı dolaşıyor. Nahman'ın hikâyesi ilgi çekici ancak insanların onun açıkladığı şeyin buralardan biriyle ilgisi olduğuna inanması zor. Kutsallık... Burada ha? "Yakup Leybowicz" herhangi bir kasabın adı gibi geliyor. Rohatin'de aynı isimde bir kürkçü var.

Akşam geç vakitte, herkes evine gittiğinde İhtiyar Şor, Nahman'ı kolundan tutuyor ve birlikte dükkânın önüne çıkıyorlar.

---

açıklanması yasaklanmıştır. Bu açıklama, Sabataycı bir Kabalist olan Nehemya Hayon tarafından basılmıştır. Sabataycılar bu sırrın sadece kendilerine ait olduğuna inanırlar. (ed.n.)

6 Kabala'da kehanette bulunmaya yarayan sayılar elde etmek için harflerin yerine, onlara denk düşen sayılar koyma. (ç.n.)

"Burada sıkışıp kalamayız," diyor, çamurlu Rohatin'in çarşı meydanına ve kilise kulesine geldiklerinde, neredeyse yırtılan, alçaktan hızla yol alan kara bulutlara doğru el hareketi yaparak. "Toprak almaya, kalıcı olarak yerleşmeye iznimiz yok. Bizi her yönde kovalıyorlar ve her kuşakta bir felaket, bir *gezerah*[7] var. Biz kimiz ve bizi ne bekliyor?"

Birbirlerinden birkaç adım uzaklaşıyorlar ve karanlıktan çitin tahtalarına fışkıran idrarın sesi geliyor.

Nahman saman bir çatının altında eğilmiş, küçük pencereli, ahşapları çürümüş küçük bir kulübe görüyor, ötesinde aynı kamburlukta, bal peteğinin hücreleri gibi birbirine bitişmiş başkaları beliriyor. Nahman boşaltılmayı bekleyen odun arabalarının durduğu geçitler, yürüyüş yolları, kuytular ve yarıklardan oluşan bir düzen olduğunu biliyor. Üzerinde gündüzleri kil çömleklerin güneşte ısındığı, alçak çitlerle çevrelenmiş avlular var. Ötesinde diğer avlulara çıkan geçitler yer alıyor, öyle dar ki içinde zar zor dönülebiliyor, her biri üç farklı eve açılan üç kapıyla karşı karşıya. Yukarılarda bu küçük evlerin tepelerini birbirine bağlayan, zamanı dışkı katmanlarıyla belirleyen güvercinlerle –canlı saatlerle– dolu tavan araları var. Bahçelerde yere serilmiş bir palto büyüklüğündeki lahana yaprakları kıvrılmak için çırpınıyor, patatesler şişiyor, havuçlar pençeleriyle yere yapışmış. Yukarıya doğru büyüyen gülhatmi dışındaki çiçeklere yer ayırmak yazık olurdu. Şimdi, ekimde, onların çıplak sapları evleri destekliyor gibi görünüyor. Küçük sokaklar boyunca kedi ve vahşi köpeklerin muhafızlık yaptığı çöp yığınları çitlere doğru uzanıyor. Tüm kasaba, sokaklar, bahçeler ve tarlaların, kadınların yerleşimin tüm pisliklerini harıl harıl yıkadığı nehre olan sınırı boyunca böyle devam ediyor.

"Bizi her konuda destekleyecek, ayakta tutacak birine gereksinimimiz var. Bir hahama değil, bilgeye değil, zengin birine değil, bir savaşçıya değil. Çıtkırıldım gibi görünen güçlü bir

[7] Yahudi hukukunda, değişen koşullar altında dini riayeti korumak için bilgeler tarafından çıkarılan yasak. (ç.n.)

adama, korkusuz birine gereksinimimiz var. Bu adam bizi buradan çıkaracak olandır," diyor Elişa Şor, ağır paltosunu düzelterek. "Böyle birini tanıyor musun?"

"Nereye?" diyor Nahman. "Nereye gideceğiz? İsrail topraklarına mı?"

Elişa arkasını dönüp gidiyor. Nahman bir anlığına ihtiyarın tamamen kurumamış tütün kokusunu alıyor.

"Dünyaya." Elişa Şor, elleriyle sanki üzerlerinde, Rohatin'in çatılarının yukarısında bir alanı gösterir gibi bir hareket yapıyor.

İçeriye geri döndüklerinde Elişa Şor, "Nahman, onu buraya getir. Yakup'u," diyor.

Isohar'ın Okulu ve Gerçekten Tanrı Kim: Busklu Nahman Ben Levi'nin Hikâyesinde Sonraki Bölüm

İzmir günaha girdiğini, baştan çıkardığını, kandırdığını biliyor. Burada dar sokaklarda gece gündüz ticaret yapılıyor, birinin her zaman satacak bir şeyi var, öteki her zaman bir şey almak istiyor. Mallar elden ele geçiyor, açılan avuçlara atılan paralar derin palto ceplerinde, geniş pantolonların kıvrımlarında kayboluyor. Küçük çantalar, el çantaları, keseler, kutular, bozuk paralar her yerde şakırdıyor, herkes her alışverişten para kazanmayı umuyor. Camilerin merdivenlerinde sarraflar oturuyor, kucaklarında yan tarafları boyunca sayılan bozuk paraları kaydırmaya yarayan bir yarık bulunan küçük tabletler tutuyorlar. Onların yanında gümüş, altın ya da müşterinin bozdurmak istediği para birimlerinin olduğu çuvallar var. Dünyada var olan her türlü parayı bulundurmak zorundalar ve döviz bedellerini ezbere biliyorlar, hiçbir kitap, hatta en iyi harita dahi dünyayı, isimleri bakır, gümüş ve altına basılmış olan hükümdarların profilleri kadar net tasvir etmez. Buradan, pagan tanrılar gibi sert sert bakarak kullarına tam anlamıyla hükmederler.

Burada küçük sokaklar, çok dikkatli olmayanların kolaylıkla kaybolabileceği dolambaçlı düğümler yaratıyor. Zenginlerin dükkânları bu sokaklarda yer alıyor, depo binaların içine kadar uzanıyor ve hatta tüccarların ailelerini ve en değerli mallarını tuttuğu dairelere kadar giriyor. Dar sokakların üstü genellikle kapatılmış, bu da kentin birçok ziyaretçinin kendini keşfettiği bölgelerde tekrar bulmadan önce kaybolduğu bir labirenti andırmasına neden oluyor. Burada neredeyse hiçbir şey yetişmiyor, bir ev ya da tapınağın bulunmadığı yerlerde toprak kuru ve kayalık, köpek ve kuşların didiklediği, her lokma için birbirleriyle dövüştükleri çürümüş atıklarla, çöplerle kaplı.

İzmir, sadaka için –geldikleri yerde yalnızca yoksulluğu bildiklerinden– ya da birkaç parça altınla hesaplanan veya çuvallara sığmayacak kadar büyük iş anlaşmaları için Polonya'dan gelen Yahudilerle dolu. Dolaşıyorlar, araştırmalar yapıyorlar, anlaşmalar yapıyorlar ve akıllarına eve dönmek gelmiyor. İzmir Yahudileri onlara yukarıdan bakar, dillerini anlamaz ve onlarla İbranice (biliyorlarsa) ya da Türkçe iletişim kurarlar. Yeni gelenler kirli, etekleri yıpranmış, genellikle dünyanın büyük bir kısmını katettiklerini belli eden, kötü durumdaki kalın giysilerinden tanınabilir. Şimdi bu giysiler sıyrılmış, yaka bağır açılmış çünkü hava sıcak.

Bazı zengin Podolyalı tüccarların burada mallarını döndürmek, borç alıp vermek, yolculuk teminatı vermek ve mal sahibinin yokluğunda işi sürdürmek için temsilcileri var.

Bunların birçoğu, neredeyse hepsi Sabatay Sevi'nin müritleri. Bunu saklamıyorlar dahi ve burada, Türkiye'de zulüm korkusu olmadan Mesihlerini ilan ediyorlar çünkü padişah çok müdahaleci olmadıkça farklı dinlere hoşgörüyle yaklaşıyor. Bu Yahudiler bir şekilde bu yeni evlerine alışmış, hatta bakış açılarında biraz da Türkleşmişler, tavırları özgürce. Kendinden daha az emin olan bazıları hâlâ eski Yahudi tarzında giyiniyor ve yine de el yapımı Podolyalı giysilerinden yabancı, renkli bir şey çıkıyor, süslü bir çanta ya da modaya uygun kesilmiş bir sakal

ya da oğlak derisinden yapılmış Türk ayakkabıları. Aynı bunun gibi, inanç kendini giysilerde gösteriyor. Ancak hâlâ en doğru Yahudiler olarak görülenlerin çoğunun Sabataycı düşüncelerin etkisinde olduğu çok iyi biliniyor.

Nahman ve Reb Mordke hepsiyle dost, çünkü onlarla konuşmak kolay ve büyük canlı dünyaya onlar da benzer bir gözle bakıyor. Son zamanlarda onlar gibi Podolya'dan gelen ve İzmir'i yerlisinden daha iyi bilen Nussen'le karşılaşmışlardı.

Lvivli saraç ve koşumcu Aron'un oğlu olan tek gözlü Nussen, narin boyanmış, desenli oğlak derilerini alıyor. Bu derileri paketleyip Kuzey'e nakliyesini yapıyor. Bazılarını Bükreş, Vidin ve Yergöğü'de[8] bırakıyor, bazılarını ise Polonya'ya yolluyor. Lviv'e oğullarının atölyelerini çalışır durumda tutmaya yetecek kadar gönderiyor, onlar oğlak derilerini, kitap ciltleri, cüzdanlar ve keselere dönüştürüyor. Nussen kıpır kıpır ve çok hızlı konuşuyor, birkaç dili birden aynı anda konuşuyor. Nadiren güldüğü zamanlarda düzgün ve kar beyazı dişlerini gösteriyor, bu çok nadir bir an ve yüzü ancak o zaman güzelleşiyor. Buradaki herkesi tanıyor. Tezgâhların arasında, dar sokaklarda, arabalardan ve eşeklerden kaçınarak ustalıkla dolaşıyor. Tek zayıf yönü, kadınlar. Hiçbirine karşı koyamıyor ki bu her zaman bir sorun yaşadığı ve eve dönecek parayı denkleştiremediği anlamına geliyor.

Nussen sayesinde Reb Mordke ve Nahman, Pidhaytsili Isohar'ı buluyorlar. Nussen, bilge adamı şahsen tanımaktan memnun, ikisini de ona götürüyor.

Isohar'ın okulu Türk mahallesinde, iki katlı, dar ve uzun bir bina. Serin avlunun içinde küçük bir portakal ağacı büyüyor ve onu geçince, başıboş köpeklerin gölgesine sık sık gelip oturdukları yaşlı bir zeytin ağacı korusu var. Köpekler kovalanıyor, taşlanıyor. Hepsi de aynı ailedenmiş, aynı Havva köpekten doğmuş gibi sarı. İnsanları ebedi sıkıntı kaynakları olarak görerek gölgeyi istemeden terk ediyorlar.

---

[8] Yergöğü veya Yerköy. Romanya'da, Tuna Nehri'nin sol kıyısında bulunan bir şehir. (ed.n.)

İçerisi serin ve kasvetli. Isohar, Reb Mordke'yi çenesi duygudan titreyerek içtenlikle karşılıyor. Hafifçe kamburlaşmış iki yaşlı adam, birbirlerinin kollarına yaslanıp sanki dudaklarından sakal kılığında sarkan beyaz bulutların dansını kutlar gibi dönüyor. Birbirlerinin etrafında dolaşıyorlar, Isohar daha ufak tefek ve solgun olsa da görünüşleri benziyor, onun güneşe nadiren çıktığı belli.

Yeni gelenlere yatmaları için ancak iki kişiye yetecek bir oda veriliyor. Reb Mordke'nin şöhreti Nahman'a da sirayet ediyor, o da büyük saygıyla karşılanıyor. Sonunda temiz ve rahat çarşafların üstünde güzel bir uyku çekilebilecek.

Müritler aşağı katta, yerde, sıra halinde ve az çok Medjiboj'da Beşt'in yerinde olduğu gibi yatıyorlar. Mutfak avluda. Su almak için diğer avludaki Yahudi kuyusuna dev kaplar daldırılıyor.

Çalışma odasında her zaman pazar gürültüsünü andıran bir yaygara var, sadece buradaki iş başka bir türden. Kimin öğretmen, kimin öğrenci olduğu pek belli olmuyor. Gençlerden, "deneyimsizlerden, lekelenmemiş kitaplardan öğrenin." Reb Mordke'nin öğüdü bu. Isohar bunu bir adım daha ileriye götürüyor, gerçi o bu barınağın merkezi ve her şey onun etrafında dönüyor, bu *bet midraş* her şeye karşın daha çok bir karınca yuvası ya da arı kovanı gibi çalışıyor, eğer bir kraliçe tarafından denetlenseydi de bu kraliçe sadece bilgelik olabilirdi. Genç bir adam burada birçok özgürlüğe sahip. Sorular sorma hakkı ve yükümlülüğü var, aptalca soru yok, her bir soru enine boyuna ele alınıyor.

Lviv ya da Lublin'de olan aynı tartışmalar burada da var, sadece koşullar ve çevre değişmiş, burada dumanla dolu bir kulübede ya da zemini çam kokan talaşla kaplı *bet midraş* odasında değil, açık gökyüzünün altında, ısınmış taşların üstünde yapılıyor konuşmalar. Akşamları sesler ağustosböcekleri tarafından bastırıldıklarından, belirgin bir şekilde konuşmak ve anlaşılmak için bağırmak gerekiyor.

Isohar spiritüel olmaya doğru üç yol olduğunu öğretiyor. Birincisi, en genel ve basit olanı. Bu yol, örneğin Müslüman sofular tarafından izlenir. Tüm dünyevi yaşamın tüm görüntülerini

ifade eden doğal formları, ruhlarından kovmak için her türlü olası taktiği benimserler. Bunun nedeni, böyle görüntülerin doğru spiritüel biçimlere müdahale etmeleridir, ruhta böyle bir biçim ortaya çıktığında ayrı tutulmalıdır ve böylece tüm ruhu ele geçirene dek hayal gücünde beslenmelidir, bu şekilde bizler kehanette bulunabiliriz. Örneğin, durmadan, sonsuza kadar Allah, Allah, Allah ismini, zihinlerinin tamamını ele geçirene kadar tekrarlayacaklardır ve bunu "ateşi söndürme" olarak adlandırırlar.

İkincisi, felsefi yoldur ve bizim anlayışımıza karşı hoş bir sezgisi vardır. Öğrencinin bazı alanlarda, örneğin matematikte ve daha sonra öteki alanlarda, yani sonunda teolojiye ulaşana kadar bilgi edinmesidir. Bu disiplinlerin her birini iyice kavrayacak ve ona her konuda uzmanmış gibi gelmeye başlayacaktır. Öğrenci, karmaşık bağlantıları anlamaya girişecek ve bunun kendi bilgisinin genişlemesinin ve derinleşmesinin sonucu olduğuna inanacaktır. Ancak bu şekilde kendisine etki eden, hareketleriyle zihnini düzenleyen ve anlatılmaz spiritüelliğe kapı açanın, zihninin ve hayal gücünün kavradığı ilim olduğunun farkına varmayacaktır.

Üçüncü yol, gerçek spiritüelliğe götüren Kabalist kaymaya dayanır, telaffuz ve harflerin sayılmasından oluşur. Bu yol en iyisidir çünkü onun sayesinde kişi yaradılışın özüne yaklaşıp Tanrı'nın gerçekten kim olduğunu anlayabildiğinden ayrıca büyük zevk verir.

Bu tür konuşmalardan sonra sakinleşmek kolay değil ve Nahman bir kez daha Reb Mordke ile son bir çubuk tüttürdüğünde, uykuya dalmadan önce parlayan arıların kovanlarının garip görüntülerini ya da içinden başka figürlerin ortaya çıktığı gölgeli figürler görüyor. İllüzyonlar. Uyuyamıyor ve bu uykusuzluk daha önce hiç bilmediği, kendisi gibi Kuzeylilerin alışmakta güçlük çektiği bu sıcağı yoğunlaştırıyor. Nahman, gece birçok kez kendi başına çöp yığınının kenarında oturuyor ve yıldızlı gökyüzüne bakıyor. Her müridin ilk anlaması gereken şey, Tanrı'nın –Tanrı her ne ise– insanlıkla hiçbir ortak yönünün bulunmadığı ve insan

duyularına tamamen erişemeyecek kadar uzak olduğudur. Aynı şey, O'nun niyetleri için de geçerlidir. İnsanlar hiçbir zaman O'nun neyin peşinde olduğunu anlayamayacak.

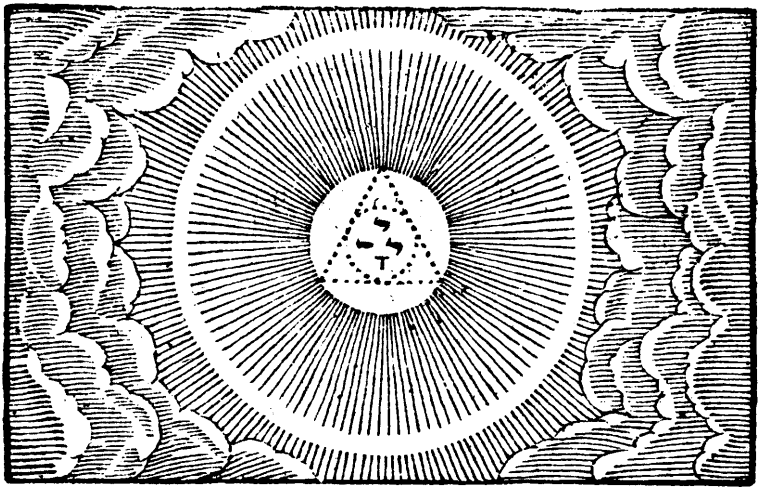

Basit Yakup'a ve Vergilere Dair

Daha şimdiden buraya gelirken Yakup'un adını ve nedeni henüz tam olarak belli değilse de onun Yahudiler arasında ünlü olan Isohar'ın öğrencisi olduğunu öteki gezginlerden duymuşlardı. İnsan evladının bildiği tüm kuralları yıkan onun aklı ve garip davranışı mıydı? Ya da belki de böyle genç bir adamda ender olarak görünen zekâsıydı. Anlaşılan, kendini basit biri olarak görüyor ve köylü ya da *amuritz*[9] diye çağrılmayı istiyor. Çatlak olduğuna dair de söylentiler var. On beş yaşlarındayken, malların satışından vergi alınan Romanya'da bir hana yolu düştüğünde bir masaya oturup şarap ve yiyecek ısmarladığını, birtakım evraklar çıkarıp malların ve verginin doğrudan kendisine getirilmesini istediğini söylüyorlar. Bunları titizlikle sıralamış ve

[9] (İbr.) *Am ha'aretz*. Yuda'nın krallığında özel bir sosyal grup ya da kastı ifade eden, toprağın insanları anlamında bir terim. (ç.n.)

parayı kendisi için almış. Zengin bir kadın onun adına aracılık etmese ve yaptıkları, delikanlılığına verilmese hapse girermiş, kadının himayesiyle ona çok yumuşak davranılmış.

Herkes bu hikâyeyi dinliyor ve onaylayarak gülümsüyor, birbirinin sırtını sıvazlıyor. Reb Mordke'nin de hoşuna gidiyor ancak Nahman, bu kahramanın davranışının doğru bulmuyor ve gerçeği söylemek gerekirse sadece Reb Mordke'nin değil, diğerlerinin de rahat rahat kıkırdamasına şaşırıyor.

"Bu neden bu kadar hoşunuza gitti?" diye soruyor sinirle.

Reb Mordke gülmeyi kesiyor ve ona dik dik bakıyor.

"Neden bu hikâyenin iyi tarafını düşünmüyorsun?" diyor ve sakince çubuğuna uzanıyor.

Nahman'a göre bu Yakup'un, insanları kandırıp kendine ait olmayan parayı aldığı ortada.

"Neden ötekilerin tarafındasın?" diye soruyor Reb Mordke.

"Çünkü yanlış hiçbir şey yapmamama karşın ben de kelle vergisi vermek zorundayım. Bu nedenle hakları olanı kaybeden o insanlar için üzgünüm. Gerçek vergi memuru geldiğinde tekrar ödemeleri gerekecek."

"Peki, ne için para ödediklerini sanıyorsun?"

"Ne demek istiyorsun?" Nahman, ustasının söylediklerine şaşırıyor. "Ne demek istiyorsun, ne için mi?" Söyleyecek söz bulamıyor, yanıtı o kadar açık ki.

"Yahudi olduğun için ödüyorsun. Beylerin, kralın lütfuyla yaşıyorsun. Vergilerini ödüyorsun ancak sana haksızlık edildiğinde hiçbir bey, hiçbir kral senin adına aracılık etmiyor. Senin yaşamının bir para karşılığının olması gerektiği bir yerde yazılı mı? Senin yılının ya da ayının bir fiyatı var ve her günün altına dönüştürülebilir mi?" diyor Reb Mordke, düzenli olarak çubuğunu doldurarak.

Bu Nahman'a teolojik tartışmalardan çok daha fazla fikir veriyor. Nasıl oluyor da birileri öderken diğerleri topluyor? Nasıl oluyor da bazı insanlar, hepsini dolaşamayacak kadar büyük arazilere sahipken diğerlerinin sadece küçük bir arsası var

ve bu kadar çok kira ödedikleri için bir somun ekmeğe bile para yetmiyor?

"Onlara analarından babalarından kalmış," diyor ertesi gün konuşmaya döndüklerinde ikna olmadan. Reb Mordke'nin lafı nereye getireceğini zaten biliyor.

"Peki, anaları babalarına kimden kalmış?" diye soruyor yaşlı adam.

"Kendi ailelerinden mi?" diyor Nahman, ancak sonra vazgeçiyor. Nahman tüm bu kavramsal makinenin nasıl çalıştığını görmeye başlıyor, bu yüzden kendisiyle muhatap oluyor. "Ya krala yardım edip karşılığında arazi almışlardır ya da araziyi satın almışlardır ve şimdi de kendi neslinden gelenlere geçiriyorlardır..."

Tek gözlü, ateşli Nussen ona cümlenin ortasında müdahale ediyor.

"Bence toprak alınıp satılmamalı. Su ve hava gibi. Ateşin ticareti de olmaz. Bunlar bize Tanrı tarafından verilen şeyler, ancak bireysel olarak her birimize değil, hepimize verilmiş. Gökyüzü ve güneş gibi. Güneş kimseye ait mi, ya yıldızlar?

"Hayır, değil, çünkü kullanım değerleri yok. Birinin kâr edebileceği herhangi bir şey, birinin malı olmalıdır..." diyerek çabalamaya devam ediyor Nahman.

"Bize güneşin faydası yok diyorsun!" diye bağırıyor Yeruhim. "Açgözlülerin elleri uzanabilseydi onu dilimleyip bir kasaya kilitlerlerdi ve doğru zaman geldiğinde satarlardı."

"Yine de dünya, bir hayvanın cesedi gibi yarılmış, ele geçirilmiş, gözetlenmiş, korunmuştur," diye mırıldanıyor Reb Mordke kendi kendine, ancak dikkati tütün çubuğuyla gitgide dağılıyor ve herkes onun, o kendinden geçme hali içinde süzüledururken "vergi"nin anlaşılmaz bir sözcüğe dönüşmek üzere olduğunu biliyor.

Nahman'ın hikâyesindeki vergi konusu, Rohatinli izleyicileri arasında çok heyecan uyandırıyor ve onlar kendi aralarında konuşmaya başladıklarından Nahman, şimdi devam etmek için beklemek zorunda.

"O öteki" Yahudilerle iş yapmaktan bir hayır gelmeyeceği için birbirlerine türlü uyarılarda bulunuyorlar. Herkes belediyenin

parasını zimmetine geçiren Brodyli Haham İzak Babad'ın başına neler geldiğini biliyor. İnsan burada vergileri nasıl ödeyebilir? Vergiler çok yüksek ve her şeye uygulanıyor, bu nedenle bir şey yapmanın bir anlamı kalmıyor. Yatıp sabahtan akşama kadar uyumak, gökteki bulutların hareketlerini izlemek ve kuşların sohbetini dinlemek bu durumda en iyisi. Hıristiyan tüccarların böyle sorunları yok, ödedikleri vergiler daha uygun ve Ermeniler de Hıristiyan olduğundan onların işi de kolay. Ne de olsa Polonyalı ve Rohatinliler, Ermenileri kendilerinden sayar. Gerçi Şorların evinde toplananlar aynı düşüncede değil. Bir Ermeni'nin zihnine akıl ermez, samimiyetsizdir onlar. Bir Ermeni, bir Yahudiyi baştan çıkarabilir. İstediklerini parmaklarında oynatırlar çünkü iyi gibi görünürler ancak gerçekte yılan gibidirler. Yahudi cemaatleri bir yandan gitgide daha yüksek haraç ödemek zorunda kalıyor, öte yandan *sinod,*[10] kelle vergisini ödeyemeyen Yahudilerin borcunu ödemekten kendisi borçlanıyor. Yani en zengin olan yönetir, çocukları ve torunları bu zenginliği devralır. Kızlarını, klandaki diğer erkeklerle evlendirirler ve böylece servet dağılmaz.

Vergiden kaçmanın bir yolu var mı, tüm bu yapılanmadan kaçabilmenin? Dürüst olmaya ve işlerin düzenine saygı göstermeye çalışırsan bu düzen hemen sana ihanet ediyor zira. Kamaniçe'de tüm Yahudilerin bir gün içinde kentdışına atılması kararlaştırılmamış mıydı? Şimdi oranın on kilometre yakına yerleşemiyorlar. Böyle bir durumda ne yapılabilir?

"Evimiz daha yeni boyanmıştı," diyor Yeruhim'in votka işinde çalışan karısı, "ve çok güzel, küçük bir bahçem vardı."

Kadın, büyümekte olan maydanoz ve lahanaları heba olduğu için ağlamaya başlıyor. Maydanoz, güçlü bir adamın başparmağı kadar kalın, lahana, bir çocuk başı büyüklüğündeymiş. Yanına almasına bile izin vermemişler. Çocuk başı üzerinden yapılan kıyas garip bir etki bırakıyor, diğer kadınlar da ağlamaya başlıyor, böylece kendilerine biraz votka koyuyorlar ve burunlarını

[10] Hıristiyanlıkta dini veya idari anlaşmazlıkları çözüme kavuşturma amacıyla toplanan kurul. (ç.n.)

çekerek yatışıyorlar, ardından yamalama ya da kazların tüylerini yolma işlerine geri dönüyorlar çünkü elleri asla boş durmamalı.

Nahman'ın Nahman'a Görünüşü ya da Karanlığın Çukuru ve Işık Tohumuna Dair

Nahman, hareketli kalabalığı susturan bir iç çekiyor. En önemli anın şimdi geldiğini herkes söyleyebilir. Bir vahiy almışçasına donup kalıyorlar.

Nahman ve Reb Mordke'nin işleri İzmir'de pek de iyi gitmiyor. Zamanlarının çoğunu Tanrı'yla haşır neşir olmak alıyor, mevzuların nasıl ifade edileceği ve bunu düşünmeye zaman ayırmak, hepsi masraf. Her yanıt, yeni sorular ortaya çıkardığından masraflar acımasızca artıyor, böylece işler tökezliyor. Hesap yaptıklarında her zaman "alacaklar"dan çok "borçlar" kısmında bir açık çıkıyor. Kesin olan bir şey var: Sorularla ticaret yapılsaydı Nahman ve ortağı bununla bir servet kazanırdı.

Bazen genç müritleri, Nahman'ı birisiyle münazaraya gönderiyorlar. Nahman bu konuda en iyisi ve herkesi yenebiliyor. Tartışmaya hevesli çok sayıda Yahudi ve Yunan acemileri kışkırtıyor. Bu sokak dövüşünün başka bir biçimi, rakipler karşı karşıya oturuyor ve etraflarında bir kalabalık toplanıyor. Meydan okuyan konuyu seçiyor, aslında ne seçtiği önemli değil, mesele, kimin daha iyi, rakibini onların karşısında eğip bükeceğini ve karşı koyulamayacak argümanlarını sunabileceğini görmek. Bu yarışmaları kaybeden, ödeme yapıyor ya da yemek ve şarap ısmarlıyor. Bu, bir sonraki tartışma için fırsata dönüşüyor ve işler böyle devam ediyor. Nahman her zaman kazanıyor ve bu da yatağa hiç aç girmedikleri anlamına geliyor.

"Bir öğleden sonra, Nussen ve ötekiler, benimle münazaraya girişecek birini ararken, bıçak bileyicilerini, meyve satıcılarını, nar suyu ezicilerini, sokak müzisyenlerini ve dönerek hareket eden, her yerde var olan kalabalığı izlemeyi tercih ettiğimden sokakta kalmıştım. Eşeklerin gölgelerine çömelmiştim çünkü

çok sıcaktı. Bir an kalabalıktan birinin veya diğerinin çıktığını ve Yakup'un yaşadığı evin kapısına yöneldiğini fark etmiştim. Gördüğümün kim olduğunu anlamam bir an, birkaç kalp atışı sürmüştü, gerçi bu kişi bana hemen tanıdık gelmişti. Podolya'da giydiğimin aynısı olan kadife *kapota*'sıyla Yakup'un kapısına doğru giderken çömeldiğim yerden ona doğru bakmıştım. Profilini, yanaklarındaki dağınık kirli sakallarını, çillerle beneklenmiş derisini, kızıl saçlarını görmüştüm. Aniden bana doğru döndüğünde onu tanımıştım. O bendim!" Nahman sadece şaşkın ve şüpheli bağrışları duyabilmek için bir anlığına sessizleşiyor.

"Ne demek istiyorsun? Bu ne anlama geliyor?"

"Bu kötü bir alamet."

"Bu bir ölüm alameti Nahman."

Bunlara önem vermeyerek devam ediyor:

"Sıcaktı ve sıcaklık havayı bıçak kadar keskinleştiriyordu. Kendimi güçsüz hissediyordum ve kalbim, sanki en ince ipliklerle asılı gibi geliyordu bana. Kalkmak istemiştim ancak bacaklarımda derman yoktu. Öldüğümü hissederek tek yaptığım, bu ani hassasiyet dalgası karşısında şaşkınlıkla bana bakan eşeğe tutunmaktı."

Odanın bir yerinde bir çocuk yüksek sesle gülmeyle başlıyor ve annesi tarafından azarlanınca susuyor.

"Onu bir gölgeymişim gibi görmüştüm. Öğleden sonra güneşinin ışığı kör ediciydi. Başıma dikilmişti –ben artık yarı bilinçli bir durumdaydım– ve benim yanan alnıma dokunmak için eğilmişti. Düşüncelerimin netliği anında geri gelmişti ve ayağa kalktım... O, yani öteki ben kaybolmuştu."

Dinleyiciler rahat bir nefes alıyorlar. Her köşeden uğultular ve fısıltılar geliyor. Bu iyi bir öykü, hoşa gidiyor.

Ancak Nahman uyduruyor. Aslında o, eşeğin yanında bayılmıştı ve kimse ona yardıma gelmemişti. Sonra arkadaşları onu oradan almıştı. Nahman penceresiz, serin ve sessiz bir odada yatarken akşam olmuştu, Yakup ona ancak o sırada gelmişti. Yakup eşikte tereddüt etmiş, kolunu kapıya yaslamış ve oradan odaya bakmıştı,

Nahman arka plandaki merdivene karşı, koridorun dikdörtgeninde karanlık bir silüet olarak sadece onun dış hatlarını görmüştü. Yakup odaya girmek için başını öne eğmek zorunda kalmıştı. Elbette henüz attığı adımın yaşamını değiştireceğini bilmediği halde önce duraklamıştı. Sonunda kararını verip hasta yatağında yatan Nahman'ın ve hemen yanında, çarşafın üstünde oturan Reb Mordke'nin olduğu yere girmişti. Yakup'un saçları, taktığı Türk başlığının altından dalgalar halinde omuzlarına dökülüyordu. Işık, bir an gür koyu sakallarının üstünde yakut rengi parıltılar çıkararak oynamıştı. Biraz genç irisi gibi görünüyordu.

Nahman iyileştikten sonra İzmir'in sokaklarına çıkmıştı, yüzlerce insan aceleyle işlerine koşarken aralarında Mesih'in olabileceği ancak kimsenin onu tanıyamayacağı düşüncesinden kurtulamamıştı. En kötüsü, Mesih'in kendisinin de bundan haberdar olmamasıydı.

Reb Mordke bunu işittiğinde konuşmadan önce uzun süre başını sallamıştı.

"Sen, Nahman, hassas bir vasıtasın. İnce, narin. Hatta Gazzeli Natan'ın Sabatay Sevi'nin (adı kutsansın) peygamberi olduğu gibi, bu Mesih'in peygamberi dahi olabilirsin."

Reçine parçalarını ezip tütünüyle karıştırarak geçen uzun bir aradan sonra gizemli bir ifadeyle eklemişti.

"Her yerin iki karakteri vardır, her yer çifttir. Yüce olan düşkündür de. Merhametli olan aynı zamanda alçaktır. En derin karanlıkta, en güçlü ışığın kıvılcımı yatar ve tam tersi. Her daim var olan berraklığın hüküm sürdüğü yerde, ışık tohumunun içinde bir karanlık çukurda pusuya yatar. Mesih bizim benzerimiz, daha mükemmel bir tasvirimizdir. Günahlarımız olmasaydı biz de o olurduk."

Taşlara ve Korkunç Yüzlü Kaçağa Dair

Aniden, Rohatin'deki kulübedeymiş gibi herkes birbiriyle konuşur, Nahman boğazını şarapla yumuşatırken çatıda ve duvarlarda

bir gümbürtü kopuyor ve bir çığlık, ardından bir kargaşa. Kırılan bir camdan odaya bazı mumları deviren bir taş girmiş, ateş iştahla yere serpilmiş talaşı yalamaya başlamıştı. Yaşlıca bir kadın yardıma koşuyor, ağır etekleriyle alevleri söndürüyor. Diğerleri bağırarak ve çığlıklar atarak çoktan dışarıya koşmuş ve taş yağmuru durmuş olsa da karanlıkta içeridekiler, erkeklerin birbirine bağrışını duyabiliyorlar. Uzun bir süre sonra, insanlar içeriye sızmaya başlıyor, yüzleri kızgınlık ve heyecandan kızarmış ancak yine dışarıdan bağrışlar geliyor ve kısa süre sonra birkaç adam büyük bir gerginlikle, üç beş dakika öncesine kadar insanların dans ettiği salona giriyor. Aralarında Şor kardeşlerden ikisi, Şlomo ve damat İzak ile birlikte güçlü, sağlam bir adam olan ve elinde etrafına öfkeyle tekme atarak tüküren, sıska bir zavallıyı tutan, Haya'nın kayınbiraderi Lanckoronalı Moşek Abramowicz var.

"Ezekiel!" diye bağırıyor ona Haya ve yüzüne bakmaya gidiyor. Sümükle kaplı, öfkeyle bağıran Ezekiel, onunla göz göze gelmemek için yana dönüyor. "Kiminle birlikteydin? Nasıl yaparsın?"

"Lanetli tohumlar, hainler, imansızlar!" diye bağırıyor beriki ve Moşek yüzüne öyle sert vuruyor ki Ezekiel sendeleyip düşüyor.

"Vurma ona!" diye bağırıyor Haya.

Böylece onu bırakıyorlar ve o dizlerinin üzerinde kalkmaya çabalıyor, burnundan akan kan, açık renkli keten gömleğini lekelerken o çıkışı arıyor.

Sonra Şor kardeşlerin en büyüğü olan Natan yanına gidip sakince diyor ki, "Hey, Ezekiel, Aron'a söyle, bir daha böyle bir şey denemesin. Biz kan dökmek istemiyoruz. Ne var ki Rohatin bizimdir."

Ezekiel paltosunun eteklerine takılarak sıvışıyor. Kapıda bakışları sakin sakin duran bir figüre takılıyor. Yüzü korkunç, deforme olmuş, onu görünce Ezekiel ciyak ciyak bağırmaya başlıyor.

"Bir *golem*.[11] Bir *golem*!"

---

[11] Yahudi folklorunda, kil ya da çamur gibi maddelerden yapılmış insan benzeri varlık. (ç.n.)

Moravyalı Dobruszka sarsılıp karısına sarılıyor. Moravya'da herkesin evinde ne isterse yapabileceğini ve kimsenin buna karışmayacağını, buradaki insanların ise hepsinin vahşi olmasından yakınıyor. Düşünün, taş atıyorlar!

Bu durumdan hoşnut olmayan Natan Şor, "*golem*"e, yaşadığı kulübeye dönmesini işaret ediyor. Şimdi Ezekiel'in onları ele vermemesi için ondan kurtulmaları gerekiyor.

Donmuş yüzlü ve kırmızı elli sessiz köylüye "kaçak" diyorlar. Kocaman, sessiz bir adam, yüz hatları yaraları yüzünden seçilmiyor, ancak ısındıktan sonra meydana çıkıyor. Kırmızı elleri yumru yumru, hırpalanmış ve şişmiş, saygı uyandırıyor. Bir bizon kadar kuvvetli ama bir o kadar da kibar. Evin sıcak duvarına bitişik bir müştemilat olan ağılda yatıyor. Akıllı, çalışkan, işini ciddiyetle ve iyi, yavaş ancak istikrarlı bir şekilde yapıyor. Bu bağlılığı garip, çünkü bir köylü olarak Yahudileri kesinlikle hor görüyor, onlardan nefret ediyor olmalı. Ne de olsa köylülerin talihsizliklerinin çoğunun nedeni Yahudiler değil mi? Öyle ya, soyluların mülklerini kiraya veren onlar, vergileri toplayan, köylüleri meyhanelerinde sarhoş eden ve onlardan biri biraz daha kendine güven duymaya başladığında bir serf sahibi gibi davranmaya başlayan hep onlar.

Yine de bu *golem*'de kırgınlık belirtisi yok. Kafasında bir sorun olabilir, yüzünün ve ellerinin yanı sıra zihninin bir kısmı da soğuktan etkilenmiş olabilir, belki bu yüzden yavaştır, sanki sonsuza dek buzun içine gömülmüş gibi.

Şorlar onu sert bir kışta evden pazara giderken karın içinde bulmuşlardı. Durmuşlardı çünkü Elişa'nın ihtiyaç gidermesi gerekiyordu. Yanında, onun gibi köylü *sukmana*'sı giymiş, içi samanla doldurulmuş ayakkabılarıyla içinde sadece ekmek kırıntıları ve çorapların bulunduğu bir bohça olan bir kaçak daha vardı ancak adam ölmüştü. Leşler çoktan karla kaplanmıştı ve Elişa, önce onların ölü hayvanlar olduğunu sanmıştı. Şorlar ötekinin cesedini ormanda bırakmışlardı.

Kaçağın çözülmesi uzun sürmüştü. Yavaş yavaş, günbegün sanki tüm ruhu, aynı bedeni gibi donmuş da şimdi normal

sıcaklığına geri dönüyormuş gibi yaşama geri dönmüştü. Soğuğun etkisi tamamen iyileşmemişti, derisi iltihaplanmış, tabakalar halinde dökülmeye devam etmişti. Haya onun yüzünü yıkamıştı, onu en iyi tanıyan oydu, bu güçlü ve hoş bedene aşinaydı. Onlar ne yapacaklarını düşünürken o bütün kış, nisana kadar içeride uyumuştu. Onu yakaladıklarında sertçe cezalandıracak olan yetkililere bildirmeleri gerekiyordu. Konuşmadığında hayal kırıklığına uğramışlardı, konuşmadığından bir geçmişi ya da dili yoktu ve sanki evi ve ülkesi de yok gibiydi. Şor ondan anlaşılmaz bir şekilde hoşlanmaya başlamıştı, Haya da öyle. Oğulları, babalarına sitem etmişti: Neden bu kadar yiyeceğe gereksinimi olan ve ayrıca onlara yabancı birini, kovanda bir casusu, bal arılarının arasında yaban arısını tutuyorlardı. Eğer yetkililer onu bulurlarsa başlarına ciddi bela açılırdı.

Şor bundan kimseye bahsetmemeye karar vermiş ve biri sorduğunda onun sadece Moravya'dan gelen kuzeni olduğunu, kafasının biraz yavaş çalıştığını ve bu nedenle konuşmadığını söyleyecekti. Kaçağın iyi tarafları, hiç kendi başına dışarıya çıkmaması ve arabayı onarmayı, tekerleklere çember geçirmeyi, bahçede çalışmayı, başağı sapından ayırmayı, badana yapmayı bilmesi, ayrıca karın tokluğuna evdeki her türlü ıvır zıvır işi yapması ve hiçbir şey talep etmemesiydi.

Şor bazen onu izliyor, basit hareketlerini, verimli, hızlı ve mekanik çalışma şeklini. Göz göze gelmekten kaçınıyor, orada görebileceği şeyden korkuyor. Haya, ona bir kere *golem*'i ağlarken gördüğünü söylemişti.

Oğlu Şlomo, ona bu merhamet gösterisini ve kaçağı içeri almayı bırakmasını söylemişti.

"Ya katilse?" diye sormuştu, sesini yükselterek.

"Ne olduğunu kim bilir?" demişti Şor. "Belki de bir ulaktır."

"İyi de o bir *goy*,"[12] demişti Şlomo.

Haklı, o bir *goy*.

---

[12] Modern İbranice ve Yidiş'te *goy* (/gɔı/; İbranice: גוי, çoğulu *goyim*, anlamı "millet", /ˈgɔı.ım/; גויים ya da גוים), Yahudi olmayan kimse. (ç.n.)

Böyle bir mütecavizi tutmak korkunç bir suçtu. Yanlış birisi onu bulursa Şor'un başı gerçekten belaya girerdi. Ancak ona gitmesi için pantomim de yapsalar, köylü bir tepki vermiyor. Şor'u ve diğerlerini görmezden geliyor, arkasını dönüyor ve sadece atların yanındaki ot yatağına gidiyor.

Şor, Yahudilerin yaşamı zor olduğundan Yahudilik kötü bir şey, diye düşünüyor ancak böyle köylü olmak daha da zor. Onlarınkinden daha kötü bir yazgı yok. Bu açıdan, yaratılış hiyerarşisinde en alt basamağı paylaşmaları bakımından Yahudiler ve köylüler eşit. Sadece haşarat onların altında yer alabilir. İnekler ve atlar ve özellikle de köpeklere köylülerden ve Yahudilerden daha iyi davranılıyor ne de olsa.

Nahman'ın Yenta'nın Yatağının Yanında, Yerde Uyuyakaldığına Dair

Nahman sarhoş olmuş. Uzun zamandır bir şey içmediği ve yolculukta yorgun düştüğü için birkaç kadeh yeterli oldu, bu sert, yöresel votka onun ayaklarını yerden kesti. Biraz temiz hava almak için dışarıya çıkmak istiyor ancak avluyu ararken koridorların labirentinde dolaşıyor. Sonunda ahşap duvarlarda el yordamıyla bir kol buluyor. Kapıyı açıyor ve sadece bir yatağın sığabileceği küçük bir oda görüyor. Yatağın ayakucunda *kapota*'lar ve kürklerden oluşan bir yığın yükseliyor. Soluk, çilli ve yorgun yüzlü bir adam odadan çıkıyor ve Nahman'a dikkatle, düşmanca bakıyor sonra koridorda onu geçip ortadan kayboluyor. Bu doktor olmalı. Nahman sendeliyor, elini ahşap duvarın üzerine koyuyor. Ona kaz yağı ezmesiyle birlikte verdikleri votka onu şimdi gerçekten vuruyor. Buradaki tek ışık, küçük bir gaz lambasından geliyor, bir şeyler görebilmek için açılması gereken küçük bir alev. Nahman'ın gözleri karanlığa alışıyor ve yatakta çarpık boneli çok yaşlı bir kadın görüyor. Bir an için kime baktığından emin olamıyor. Bu bir şaka gibi, düğün evinde, ölüm döşeğinde bir kadın. Kadının çenesi kalkmış, ağır nefes alıyor.

Birkaç tane yastığa yaslanmış, küçük, buruşmuş elleri, işlemeli keten yatak örtüsünün üzerinde sıkılı duruyor.

Bu Yankiele Leybowicz'in, Yakup'un büyükannesi mi? Nahman, bu yaşlı kadını gördüğünde aynı anda hem dehşete düşüyor hem de duygulanıyor, arkasında, elleriyle yoklayarak kapının sürgüsünü hissediyor. Kadından bir işaret bekliyor ancak Yenta kendinde değil gibi görünüyor ya da en azından hareket etmiyor, kirpiklerinin altında gözünün bir bölümü lambanın ışığını yansıtarak parlıyor. Sarhoş Nahman, onun bir şekilde kendisini çağırmış olabileceğini düşündüğünden korkusuna ve midesinin bulanmasına hâkim olmaya çalışıyor ve yatağın yanına çöküyor. Ancak hiçbir şey olmuyor. Yakından yaşlı kadın biraz daha iyi görünüyor, sanki sadece uyuyormuş gibi. Nahman ancak şimdi ne kadar yorgun olduğunu anlıyor. Gerginliği hafifliyor, sırtı kamburlaşıyor, gözkapakları ağırlaşıyor. Uyumamak için kendini birkaç kere sarsmak zorunda kalıyor ve odadan ayrılmak için ayağa kalkıyor ancak meraklı bakışlar, sonu gelmeyen sorularla misafir kalabalığı aklına gelince midesi bulanıyor ve korkuyor. Böylece kimsenin buraya gelmeyeceğinden emin olarak, koyun derisi halının üzerine bir köpek gibi uzanıyor, top gibi kıvrılıyor, burada tüm canını emdiklerinden, şimdi ölü gibi yorgun. "Birazcık," diyor kendi kendine. Gözlerini kapadığında Haya'nın meraklı, bakışlarıyla hayranlık ifade eden yüzünü görüyor. Çok mutlu hissetmeye başlıyor. Nemli döşeme tahtalarının, halıların, yıkanmamış çamaşırların, buradaki her şeyde olan, ona çocukluğunu hatırlatan dumanın kokusunu alabiliyor ve evde olduğunu biliyor.

Yapabilseydi, Yenta gülmekten kırılırdı. Uyuyan adamı yukarıdan görmüştü ancak kesinlikle kapalı gözleriyle değil. Yeni bakışı, uyuyan adamın üzerinde dolaşıyor ve işin en tuhaf yanı, Yenta'nın buradan onun düşüncelerine de ulaşması.

Uyuyanın zihninde başka bir erkek görüyor. Ayrıca uyuyanın, tıpkı onun gibi bu erkeği sevdiğini anlıyor. Yenta'ya göre bu erkek hâlâ bir çocuk, hâlâ dünyaya çok erken gelen çocukların üzerinde bulunan koyu tüylerle kaplı bir yenidoğan.

O doğarken kötü büyücüler evin çevresini yoklamış ancak içeri girememişlerdi çünkü Yenta nöbet tutuyordu. Babası gerçek bir kurt olan, kendi başına dolaşan ve kurbanlarını tavuk kümeslerinden seçen dişi bir köpekle birlikte tutuyordu nöbeti. Yenta'nın köpeğinin ismi Vilga'ydı. Yenta'nın en küçük oğlu doğduğunda Vilga, gece gündüz evin etrafında koşuşturmuş, kendini bayılana kadar yormuş ancak büyücüleri ve Lilit'i uzakta tutmayı başarmıştı.

Lilit'in Âdem'in ilk karısı olduğunu bilmeyen pek az kişi vardır ancak Âdem'e itaat etmek ya da Tanrı'nın emrettiği gibi onun altına yatmak istemediğinden Kızıldeniz'e kaçmıştı. Orada derisi yüzülmüş gibi kızıla dönmüştü. Tanrı, onu zorla geri getirmek için arkasından üç korkunç meleği Senoy, Sansenoy ve Semangelof'u göndermişti. Onu saklandığı yerde yakalamışlar, işkence etmişler ve boğmakla tehdit etmişlerdi ancak o gitmek istememişti. İstese dahi artık mümkün değildi, Âdem'in onu kabul etmesi yasaklanmıştı çünkü Tevrat'a göre, başka birisiyle yatmış bir kadın, kocasıyla ilişkilerini sürdürmemeliydi. Lilit'in sevgilisi kimdi? Samael'in kendisi.

Bu nedenle Tanrı, Âdem için daha sadık bir kadın yaratmak zorunda kalmıştı. Biraz aptal olsa da nazikti. Şanssız yaratık, yasak meyveyi yemiş ve günaha girmişti. Ceza olarak yasalar yürürlüğe girdi.

Ancak Lilit ve Lilit'e benzer varlıklar, günahtan önceki bir dünyaya aittir ki bu insan yasalarının onlara uygulanmadığı, insani kurallara ya da düzenlemelere tabi olmadıkları, insan vicdanına ya da kalbine sahip olmadıkları ve asla gözyaşı dökmedikleri anlamına gelir. Lilit için günah diye bir şey yoktur. Dünyaları farklıdır. İçlerindeki her şey daha aydınlık ve hafif olduğundan ve o dünyaya ait varlıklar duvarlardan, cisimlerden, birbirlerinden ileri geri geçebildiklerinden, kendi içine teneke kutulara kapanır gibi kapanan insanlarla aralarında fark olmadığından bu, sanki çok ince bir çizgi halinde çekilmiş gibi insan gözüne garip görünebilir. Orada işler farklıdır. İnsan ve hayvan

arasında öyle büyük bir ayrılık yoktur da belki sadece görünürde, çünkü onların dünyasında hayvanlarla sessizce konuşulabilir ve onlar bizi anlar, biz de onları. Meleklerde de aynıdır, burada görülebilirler. Gökyüzünde kuşlar gibi uçarlar, bazen leylekler gibi evlerin –çünkü orada da evler vardır– çatılarında toplanırlar.

Nahman uyanıyor, başı görüntülerle dönüyor. Sendeleyerek kalkıyor ve Yenta'ya bakıyor, bir anlık tereddütten sonra biraz ılık olan yanağına dokunuyor. Birden korkuyor. Yenta, onun düşüncelerini okumuş. Onun rüyasını izlemiş.

Yenta'yı kapının gıcırtısı uyandırıyor ve kendi içine dönüyor. Az önce nereye gitmişti? Bu perişan haliyle bu dünyanın sert, tahta zeminine dönemeyecekmiş gibi geliyor. Öyle olsun. Burası daha iyi, zamanlar birbirine karışıyor, çakışıyor. O zamanın akışına bir zamanlar nasıl inanmıştı ki? Z a m a n a k ı y o r mu? Komik. Zamanın, bir dansta dönen etekler gibi etrafında tur attığı kesin. Masanın üstünde döndürülen ve çocukların hayranlık uyandıran gözleriyle hareketi sürdürülen ıhlamur ağacından yapılmış bir fırıldak gibi.

Yenta bu çocukları görüyor, sıcaktan yüzleri kızarmış, burunlarından sümükler akıyor, ağızları yarı açık. İşte küçük Moşe, onun yanında kısa süre önce boğmacadan ölen Cifke ve işte küçük Yakup –o zamanki adı Yankiele– ile ağabeyi İzak. Yankiele karşı koyamıyor ve ani bir hareketle sarhoş bir adam gibi sallanıp devrilen fırıldağa vuruyor. Ağabeyi öfkeyle etrafında dolanıyor ve Cifke ağlamaya başlıyor. Gürültü üzerine babaları Leyb Buchbinder geliyor, işinden alıkonulduğuna kızgın, Yankiele'yi kulağından sertçe tutup neredeyse havaya kaldırıyor. Sonra ona parmağıyla işaret edip dişlerinin arasından, Yakup'un sonunda başına gelecekleri hak etmek üzere olduğunu söyleyip onu depoya kilitliyor. Bir anlığına bir sessizlik oluyor ancak kapının arkasından Yakup bağırmaya başlıyor ve öyle uzun süre bağırıyor ki kimse bu çığlıklara dayanamıyor çünkü bir iş yapmak mümkün değil, böylece öfkeden kızaran Leyb, çocuğu depodan sürükleyerek çıkarıyor ve yüzüne burnu kanayana kadar

birkaç kez vuruyor. Babası çocuğu ancak o zaman bırakıyor ve evden çıkmasına izin veriyor.

Çocuk karanlık çöktüğünde eve gelmeyince arama tarama başlıyor. Önce kadınlar onu arıyor sonra erkekler de katılıyor ve kısa sürede tüm aile ve komşular çocuğu gören olup olmadığını sorarak kasabanın etrafında dolaşıyorlar. Hıristiyanların yaşadığı barınaklara kadar gidiyorlar ve orada da soruyorlar ancak kimse ağzı burnu dağılmış bir çocuk görmemiş. Köyün adı Korolivka. Yukarıdan üç uçlu bir yıldızı andırıyor. Burası küçük Yakup'un doğduğu yer, tam burası, köyün dışında, amcası Yankiev'in bugün de yaşadığı ev. Yehuda Leyb Buchbinder ve ailesi şimdi Çernivtsi'den kardeşinin en küçük oğlunun *bar mitzvah*'ı[13] için aileyle zaman geçirme fırsatını da değerlendirmek amacıyla ziyarete gelmiş, uzun süre kalmayı planlamıyorlar, kısa süre sonra birkaç yıl önce taşındıkları Çernivtsi'ye dönecekler. Kaldıkları aile evi küçük –herkesi sığdırmak zor– ve mezarlığın yanında, bu nedenle küçük Yankiele'nin oraya kaçmış ve *matzeva*'ların arasına saklanmış olabileceğini umuyorlar ancak onu nasıl bulacaklar? Aramalarına, şimdi yükselen ayın köyü dolduran gümüşi parıltısı yardım etse de çocuk pek küçük bir şey. Oğlanın annesi Rahel bağırmaktan yorgun düşüyor. Bunun bir gün böyle sonuçlanacağını her zaman tahmin etmişti ancak acımasız kocası kendini Yakup'u dövme konusunda engellemediğinden olan oldu işte.

"Yankiele!" diye bağırıyor Rahel, sesindeki histeri duyulabiliyor. "Çocuk yok işte, nasıl yapabildin bunu? Kendi oğlunu öldürdün!" diye bağırıyor kocasına. Bir çit kazığını yakalıyor ve yerden sökene kadar sallıyor.

Erkekler, çayırlarda yemlenen kaz sürülerini ürküterek nehre doğru koşuyorlar, küçük beyaz tüyler peşlerinden uçuşuyor ve sonra sırtlarına iniyor. Diğerleri, oğlanın bazen gittiği, köyün kenarındaki Ortodoks mezarlığına doğru koşuyor.

"Çocuğun içine bir şeytan, bir *dibbuk* girmiştir, burada, mezarlığın hemen yanında onlardan çok var. Onlardan biri içine

[13] Yahudilerde yetişkinliğe kabul töreni. (ç.n.)

girmiş olmalı," diye tekrarlıyor artık korkmaya başlayan babası. "Geldiğinde ona göstereceğim gününü," diye ekliyor hemen, korkusunu saklamak için.

"Ne yaptı ki?" diye soruyor, Yehuda Leyb Buchbinder'in kardeşi, sarsılmış haldeki Rahel'e.

"Ne mi yaptı? Ne mi yaptı?" diye alay ediyor onunla, son bir patlama için gücünü toplayarak. "Ne yapmış olabilir? O bir çocuk!"

Şafakta tüm köy ayağa kalkıyor.

"Yahudiler çocuklarını kaybettiler! *U Zidiw propala dytyna*!" diye bağırıyor *goy,* hem Lehçe hem de Ukraynaca.

Sopalarını, değneklerini ve dirgenlerini alıp sanki bir kurt adam ordusuna, adam kaçıran yeraltı cinlerine, mezarlık şeytanlarına karşı harekete geçiyorlarmış gibi yola koyuluyorlar. Biri, köyün dışına, Rahibin Tepesi'nin olduğu ormana gitmiş olabileceği fikrini ortaya atıyor.

Öğleden sonra küçük bir arama grubu mağaranın girişinde duruyor. Dar ve ürkütücü, şekli kadının genital bölgesini andırıyor, içine girmek bir kadının karnının içine tırmanmaya benziyor. Kimse oraya girmek istemiyor.

"Buraya da girmiş olamaz," diye avutuyorlar kendilerini. Sonunda soluk gözlü bir delikanlı –ona Beres diyorlar– cesaretini topluyor, diğer iki kişi de onu izliyor. Başta içeriden sesleri duyulabiliyor, sonra sanki toprak onları yutmuş gibi sessizlik oluyor. Bir çeyrek saat sonra soluk gözlü genç adam kollarında çocukla çıkıyor. Küçük Yakup'un gözleri korkudan fal taşı gibi açılmış ve durmak bilmeyen ağlaması onu hıçkırıklara boğuyor.

Bütün köy, birkaç gündür bu olay hakkında konuşuyor ve yaşları itibarıyla ortak bir sır ve amaç doğrultusunda bir araya gelen bir grup yeniyetme, Yakup'un mağarasında bir keşif başlatıyor.

Haya odada Yenta'nın yattığı yere doğru yürüyor. Üzerine eğilip gözkapaklarının titreyip titremediğini, çökmüş şakaklarında bir damarın çok zayıf kalbinin ritmine göre atıp atmadığını dikkatle kontrol ediyor. Yaşlı kadının küçük başını ellerinin arasına alıyor.

"Yenta?" diyor, sessizce. "Yaşıyor musun?"

Yenta buna ne yanıt vermeli? Bu doğru bir soru mu? Onun yerine Haya şöyle sormalı: Görüyor musun, hissediyor musun? Nasıl oluyor da zamanın dalgaları arasında düşünce gibi hızla hareket ediyorsun? Haya nasıl soracağını bilmeli. Herhangi bir yanıt vermeye gücü olmayan Yenta, bir dakika önce olduğu yere dönüyor ya da belki de tam olarak orada değil, çünkü şimdi, biraz sonrası, ancak bu önemli de değil.

Yenta'nın oğlu, küçük Yakup'un babası, Yehuda Leyb Buchbinder ani tepkiler veren, sağı solu belli olmayan biri. Sapkınlıkları nedeniyle hep birileri tarafından izlendiğini hissediyor. İnsanları sevmiyor. İstediğin gibi yaşamak, düşünmek ve yapmak mümkün değil mi, diye düşünüyor Yenta. Onlara şöyle öğretildi: Mesih'in adımlarını izleyerek sessizce ikili bir yaşam süreceğiz. Sadece mutlak sessizlikte ileriye bakmakta ve gizlice yaşamakta ustalaşmalıyız. Bu kadar zor mu, Yehuda, duygularını belli etmemek, düşüncelerine ihanet etmemek? Dünyanın sakinleri, uçurumda yaşayanlar yine de hiçbir şeyi anlamıyorlar, büyük gerçek onlardan Afrika kadar uzakta. Bizim reddetmemiz gereken yasalara bağlılar.

Buchbinder bir muhalif, her zaman biriyle anlaşmazlık içinde ve oğlu doğuştan aynı onun gibi, elbette geçinememelerinin nedeni de bu. Yenta'nın bakışı, bulutların nemli göbeklerinin altında geziniyor ve başını büyük bir kitabın üstüne yaslamış uyuyan oğlunu kolayca buluyor. Lambası sönüyor. Kara sakalı sayfadaki yazıları kapatmış, gölgeler ince, çökük yanaklarında küçük yuvalar oymuş ve gözkapakları titriyor. Yehuda uyuyor.

Yenta'nın görüşü tereddüt ediyor. Onun rüyasına mı girmeli? Nasıl oluyor da her şeyi aynı anda görüyor, nasıl tüm zamanlar bir girdaba kapılıyor ve bunun da ötesinde insanların düşüncelerini nasıl görüyor? Yenta, düşünceleri görebiliyor. Oğlunun başını yörüngeye oturtuyor, karıncalar tahta masa boyunca birbiri ardına tek sıra halinde yürüyor. Yehuda, uyandığında tek bir hareketle, hiç farkında olmadan masanın üstünden onları süpürüyor.

Yenta'nın Zaman İçindeki Gezintilerine Dair

Yenta, birkaç yıl sonra, Yehuda'nın Kamaniçe'ye giderken Korolivka'da onu ziyarete geldiğini hatırlıyor. Yehuda, o zaman on dört yaşında olan Yakup'la birlikte yolculuk yapıyordu. Baba, oğluna biraz işini öğretmeyi umut ediyordu ki o da işin içine girsin.

Yakup sıska, biçimsiz, burnunun altından tek tük kara tüyler çıkmaya başlamış. Yüzü kırmızı sivilcelerle kaplı. Bunlardan bazılarının ucu beyaz irin dolu, teni çirkin, kızarık ve parlak, Yakup bundan çok utanıyor. Saçını uzatmış, yüzüne düşürüyor. Bu çoğu kez "çalı süpürgesi" olarak adlandırdığı saçı, tutup oğlunun omuzlarının arkasına atan babasını rahatsız ediyor. Şimdi aynı boydalar ve arkadan kardeş gibi görünebilirler. Kardeşler her zaman tartışır. Çocuk ne zaman karşılık verse babası onun başına bir şaplak atıyor.

Köyde, gerçek inananların yaşadığı sadece dört ev kalmış. Akşamları kapıları kapatıyor, perdeleri çekiyor, mumları yakıyorlar. Bu ailelerin genç üyeleri, sadece Zohar okumalarında ve ilahilerin söylenmesinde yer alıyor. Sonrasında bir yetişkin, onları başka bir kulübeye götürüyor. Hani, kolayca etkilenen gözlerinin tanık olmaması ve mumlar söndürülmeye başladığında neler yaşananları duymamaları daha iyi olur.

Artık gündüzleri de yetişkinler kapalı panjurların ardında oturuyor, en nihayetinde bir yerde ortaya çıkmak zorunda kalacak olan Mesih'in haberini bekliyorlar. Ancak dünyadan haberler sonradan, gecikmeyle geliyor çünkü zaten burada birisi tarlaların ve ormanların, köylerin ve kasabaların, halıdaki desenler gibi Mesih'in arkasında kıvrılarak batıdan geleceğinin rüyasını görmüş bile. Dünyadan geriye kalan sıkı bir rulo, pek okunaklı olmayan küçük sembollerle kaplı bir tomar. Yeni dünyada farklı bir alfabe, farklı semboller, başka kurallar olacak. Belki de üstten aşağıya doğru değil de alttan üste doğru gidecek. Belki, yaşlılıktan gençliğe doğru gidilecek, tersine değil. Belki insanlar topraktan çıkacak ve sonunda annelerinin karnında kaybolacaklar.

Gelen Mesih acılar, ağrılar içinde bir Mesih, dünyanın kötülüğü ve insanların sefaleti altında ezilmiş. Yaralanmış bedeni, Korolivka'da neredeyse her kavşağa yerleştirilmiş çarmıhlarda asılı olan İsa'ya dahi benzeyebilir. Geleneksel Yahudiler bu korkunç figüre başlarını çevirir ancak gerçek inananlar bakar. Sabatay Sevi de acı çeken bir kurtarıcı değil miydi? Hapse atılıp işkence ve baskı görmemiş miydi?

Anne babalar aralarında fısıldaşırken sıcaklık, çocukların zihinlerinde her tür oyunun fikrini ateşliyor. Sonra Yakup ortaya çıkıyor, ne bir yetişkin ne de bir çocuk. Babası onu evden dışarıya henüz kovalamış. Babasının Zohar'ın etkisiyle ağladığına şüphe yok. Bu durum giderek daha sık yaşanıyor.

Herkesin hâlâ Yankiele diye çağırdığı Yakup, çocukları bir araya toplamış, en büyüğünden en küçüğüne, Hıristiyan ve Yahudi. Bu uyumlu çete, mezarlığa doğru yola koyuluyor. Amcasının evinden köye doğru hana varıp Kara Şlomo olarak da bilinen Yahudi Solomon'un meyhanesini geçene kadar gümüşotuyla çevrili, kumlu bir yola sapıyorlar. Şimdi yukarı doğru çıkıyorlar, Katolik kilisesine ve ahşap papaz evine doğru, sonra ilerideki kilise mezarlığını geçince köyün son evlerinin bulunduğu yere geliyorlar.

Küçük tepenin üstünden köy, tahıl tarlalarıyla çevrili bir bahçe gibi görünüyor. Yakup bu bahçeden birkaç oğlanı ve iki küçük kızı getirip tarlalardan geçirmiş. Altlarında uzanan köyün yukarısına tırmanmışlar, gökyüzü açık ve yaklaşan günbatımı semayı yaldızlıyor. Küçük bir ormana giriyorlar. Burada yetişen ağaçlar kimsenin daha önce görmediği kadar alışılmadık. Aniden her şey garipleşiyor, farklılaşıyor. Artık aşağılardan şarkıları duyamıyorlar ve sesler yaprakların yumuşaklığında kayboluyor, öyle yeşiller ki onlara bakmak gözlerini acıtıyor. "Bu ağaçlar peri masallarından mı?" diye soruyor küçük oğlanlardan biri ve Yakup gülmeye başlıyor, burada her zaman bahar olduğunu, yaprakların asla sararıp dökülmediğini, söylüyor. İşte, İbrahim dinlendiği mağara, diyor Yakup, İsrail diyarından

mucizevi bir şekilde, sadece İbrahim'in onu göstermesi için getirilmiş. İbrahim'in yanında da karısı ve kız kardeşi Sare yatıyor ve İbrahim her neredeyse, zaman akmıyor, bu nedenle mağaraya girip biraz oturulduğunda ve bir saat sonra dışarı çıkıldığında dünyada, dışarıda, muhtemelen yüz yıl geçmiş oluyor.

"Ben bu mağarada doğdum," diyor Yakup.

"Yalan," diyor kızlardan biri kararlılıkla. "Onu dinlemeyin. Hep uyduruyor."

Yakup alaycı bir ifadeyle ona bakıyor. Kız bu bakışa alınıyor.

"Sivilce surat!" diye çıkışıyor anında.

Şimdi Yenta, Yenkiele'nin hâlâ küçük olduğu ve ağlamasının güçlükle sakinleştiği geçmişe uçuyor. Onu uyutmaya çalışıyor ve yatakta yan yana yatan diğer çocuklara bakıyor. Hepsi uyuyor, Yankiele hariç. Küçük oğlanın, etrafındaki herkese iyi geceler dilemesi gerekiyor. Fısıldıyor, sanki ne kendine ne de ona hitap ediyor, giderek daha alçak ancak yoğun bir sesle fısıldıyor, "İyi geceler büyükanne Yenta, iyi geceler ağabeyim İzak, kız kardeşim Hanna ve kuzen Çifka, iyi geceler anam Rahel." Tüm komşuların adını da sayıyor, hatta o gün karşılaştığı herkesi hatırlıyor ve onlara da iyi geceler diliyor, öyle ki Yenta onun böyle devam etmesi halinde hiç bitirmeyeceğinden korkuyor çünkü dünya çok büyük ve böyle minicik bir zihinden yansısa bile sonsuzdur, ve Yankiele sabaha kadar bu şekilde konuşmaya devam edebilir. Sonra oğlan komşu kedi ve köpeklere, düvelere, keçilere ve son olarak eşyalara da iyi geceler diliyor. Çanaklara, tavanlara, sürahilere, birkaç kovaya, tencereye, tabaklara, kaşıklara, kuştüyü yorgana, saksılardaki çiçeklere, perdelere, çivilere.

Odadaki herkes uyumuş, sobanın ateşi azalıp tembel kırmızı bir parlaklık haline gelmiş, birisi horluyor ve bu çocuk konuşuyor da konuşuyor, gittikçe zayıflayan, alçalan bir sesle ancak sözcüklerinde artık garip hatalar ve kaymalar oluyor, onu düzeltecek kimse de yok, bu nedenle aynı terane garip bir şekilde eğilip bükülüyor, eski ve unutulan bir dilde söylenen anlaşılmaz bir büyü haline dönüşüyor. Sonunda çocuk, sesi tamamen

zayıflarken uyuyakalıyor. Sonra Yenta dikkatle kalkıyor, Yakup yerine "Bela" diye çağrılması gereken garip oğlana şefkatle bakıyor ve gözkapaklarının titrediğini görüyor ki bu onun yeni maskaralıklara başlayacağı bir rüyaya daldığı anlamına geliyor.

Muskanın Ortadan Kaybolmasının Korkunç Sonuçlarına Dair

Sabah, düğünden sonra herkes bir tarafta uyurken büyük odadaki ahşap tozu, ezildiği için sıradan toz gibi görünürken Elişa Şor, Yenta'nın odasına giriyor. Elişa yorgun, gözleri kan çanağı. Yatağın kenarına oturup ileri geri sallanıyor ve fısıldıyor.

"Hepsi bitti Yenta. Gidebilirsin. Seni bu kadar uzun alıkoyduğum için kızma. Başka seçeneğim yoktu."

Nazik bir şekilde kadının göğsünden bir avuç ipi ve deri bağcıkları çekerek özellikle bir şey arıyor ve parmaklarının arasında tek tek kaydırıyor. Yorgun gözlerinin bunu gözden kaçırdığını varsayıyor. Bunu birkaç kez yapıyor, küçük *terafim*[14] kılıfları, keseleri, üzerine büyülerin yazılı olduğu kemik tabletleri sayıyor. Onları herkes takıyor ancak Yenta gibi yaşlı kadınlar en çoğuna sahip. Yenta'nın etrafında düzinelerce melek dolaşıyor olmalı, koruyucu ruhlar ve diğer isimsiz varlıklar. Ancak adamın taktığı muska orada değil. Sadece bağlı olduğu ipi çözülmüş olarak buluyor, üzerinde hiçbir şey yok. Büyü kaybolmuş. Bu nasıl olur?

Elişa Şor anında ayılıyor, sinirli sinirli hareket etmeye başlıyor. Yaşlı kadını eliyle kontrol ediyor, onun hareketsiz bedenini kaldırıyor ve arkasında, kalçalarının altında arıyor, zavallı Yenta'nın sıska uzuvlarını, eteğinin altından sertçe çıkan büyük ve kemikli ayağını açıyor, gömleğinin kıvrımlarını yokluyor, avuç içlerine bakıyor ve sonunda giderek daha çok korkarak yastıklarda, çarşaflarda, battaniyelerde, yorganlarda, yatağın altında ve yatağın etrafında arıyor. Düşmüş olmasın?

---

[14] Semitik put. (ç.n.)

Komik bir görüntü, bu saygın, yaşlı adam sanki onu genç bir kadın zannetmiş de beceriksizce ona sahip olmak istermişçesine ihtiyar bir kadının yatağını karıştırıyor.

"Yenta, bana ne olduğunu söyleyecek misin?" diyor ona sertçe fısıldayarak, çok korkunç bir suç işlemiş bir çocuğa söyler gibi ancak elbette beriki tepki vermiyor, sadece gözkapakları titriyor, bir an için gözleri bir taraftan diğerine hareket ediyor ve nere- deyse belli belirsiz bir gülümse yayılıyor dudaklarına.

"Üzerine ne yazmıştın?" diye soruyor Haya, babasına aceleci bir fısıltıyla. Haya uykulu bir halde, başında bir başörtüsü ve gecelikle, babasının çağrısı üzerine koşup gelmiş. Elişa sıkıntılı, alnındaki kırışıklıklar yumuşak, yuvarlanan dalgalara dönüşü- yor, çizdikleri yol Haya'nın bakışlarını ortaya çıkarıyor. Babası da suçlu olduğunda hep böyle bakardı.

"Ne yazdığımı biliyorsun," diyor. "Onu durdurmuştum."

"Boynuna mı asmıştın?"

Babası başını sallıyor.

"Baba, onu bir kutuya koyup kilitlemeliydin."

Babası çaresizce omuz silkiyor.

"Çocuk gibisin," diyor Haya, hem hassas hem de öfkeli. "Nasıl yaparsın?" Sadece boynuna mı astın? Peki, nerede?"

"Yok, kaybolmuş."

"Hiçbir şey öyle kaybolmaz!"

Haya aramaya koyuluyor ancak bunun bir anlamı olmadığını görüyor.

"Yok. Baktım," diyor Elişa.

"Yemiştir," diyor Haya. "Yutmuştur."

Sarsılmış olan babası sessiz kalıyor, sonra çaresizce soruyor, "Ne yapabiliriz?"

"Bilmiyorum," diyor Haya. Bir an duraklıyor. "Bunu başka bilen var mı?" diye soruyor.

Elişa Şor düşünüyor. Başından kürk kepini çıkarıyor ve alnını ovalıyor. Saçı uzun, ince ve terli.

"Artık ölmeyecek," diyor kızına, sesindeki çaresizlik artıyor.

Haya'nın yüzünde garip bir ifade ve şüphe beliriyor sonra bu yavaş yavaş keyifli bir ifadeye dönüşüyor. Önce sessiz, sonra derin bir gürleme küçük odayı doldurana ve ahşap duvarlarda patlayana dek giderek yükselen bir sesle gülüyor. Babası onun ağzını elleriyle kapatıyor.

Zohar'ın Ne Dediğine Dair

Yenta hem ölüyor hem ölmüyor. Bu doğru, "Hem ölüyor hem ölmüyor." Bilge Haya, bunu böyle açıklıyor.

"Zohar'da tam olarak böyledir," diyor, herkes bunu büyük sorun ettiğinden sinirli olduğunu saklamaya çalışarak. Rohatin'den insanlar evlerine gelip camlardan içeriye bakmaya başlıyor. "Zohar'da bunun gibi ilk bakışta çelişkili görünen birçok ibare var, ancak daha dikkatli bakıldığında mantığın almadığı ve sistemlerimize göre çalışmayan şeylerin var olduğu belirginleşiyor. Zohar'daki ihtiyar adam, konuşmasına tam olarak böyle başlamıyor mu?"

Haya, antrede dururken buraya gelmiş olan birkaç yorgun ancak güvenilir misafire bir mucize kokusu aldıklarından dolayı böyle söylüyor. Şu anda bir mucizeden yararlanabilirler. Aralarında, Yenta'yı buraya getiren torunu, Korolivkalı İsrail var. En endişelileri ve ilgilileri oymuş gibi görünüyor.

Haya ezberinden okuyor, "Yükselince aşağı inen, aşağı inince yukarı tırmanan varlıklar kimlerdir, ve iki olan birdir, üç olan da birdir."

Dinleyicileri, tam da beklentileri buymuşçasına başlarını sallıyor ve Haya'nın sözcükleri onları sakinleştiriyor. Sadece İsrail bu yanıttan tatmin olmamış gibi görünüyor çünkü Yenta'nın yaşayıp yaşamadığını gerçekten bilmiyor. Hemen şu soruyla başlıyor, "Ama..."

Haya hava soğuduğundan çenesinin altına kalın bir yün eşarp bağlayıp sabırsızca yanıtlıyor, "İnsanlar her zaman işlerin basit olmasını ister. Şu veya bu. Siyah ya da beyaz. İnsanlar aptaldır.

Dünya grinin sayısız tonundan yapılmamış mıdır? Onu eve götürebilirsiniz," deyip İsrail'e hitap ederek sözünü bitiriyor.

Sonra çarçabuk avluyu geçip Yenta'nın yattığı müştemilatta kayboluyor.

Öğleden sonra, Doktor Aşer Rubin geri gelip kadını iyice muayene ediyor. Yaşını soruyor. Yanıt, çok yaşlı, oluyor. Sonunda Rubin, bunun koma gibi bir şey olduğunu telaffuz ediyor ve Tanrı korusun, ona bir ölüymüş gibi değil de uyuyormuş gibi davranmaları gerektiğini söylüyor. Ancak yüzünde, kendi söylediklerine gerçekten inanmadığını görebiliyorlar.

"Büyük ihtimalle kendi başına uykusunda ölecek," diye ekliyor, teselli mahiyetinde.

Düğünden sonra konuklar ayrılırken arabalarının ahşap tekerlekleri Şor evinin önündeki yolda derin izler açıyor, Elişa Şor, Yenta'nın yatırıldığı arabaya doğru gidiyor. Kimsenin izlemediği bir anda ona sessizce şöyle diyor, "Bana kızma."

Yenta elbette yanıt vermiyor. Yenta'nın torunu İsrail geliyor. Şor'a kızgın. Şor, büyükannesini alıkoyup burada ölmesine izin verebilirdi. O ve Sobla bu konuda tartışmıştı çünkü Sobla, Yenta'yı geride bırakmak istememişti. Şimdi torunu büyükannesine fısıldıyor, "Büyükanne, büyükanne." Ancak ne bir yanıt ne de bir tepki geliyor. Yenta'nın elleri soğuk, kendi elleriyle ovuşturuyorlar ancak bu da ellerini ısıtmaya yetmiyor. Yine de düzgün ve yavaş nefes alıyor. Aşer Rubin birkaç kez nabzını kontrol ediyor ve bu kadar yavaş olmasına inanamıyor.

Pesele'nin Pidhaytsi Keçisi ve Garip Ot Hakkındaki Hikâyesi

Elişa onlara saman döşeli ilave bir araba daha veriyor. Şimdi Korolivkalı tüm aile iki arabada oturuyor. Yağmur çiseliyor ve Yenta'yı örttükleri tahtalar ıslandığından adamlar geçici bir çatı yapıyor. Yenta şimdi gerçekten ceset gibi görünüyor,

karşılaştıkları insanlar dualar ediyor ve *goyim* olanlar haç çıkararak ona veda ediyorlar.

Pidhaytsi'de durduklarında büyük torunu Pesele, İsrail'in kızı, üç hafta önce dinlenmek için aynı yerde durduklarını, o zaman sağlığı ve bilinci yerinde olan büyükannesinin onlara Pidhaytsi keçisinin hikâyesini anlattığını hatırlıyor. Şimdi Pesele aralıklarla ağlıyor, hikâyeyi büyükannesinin anlattığı gibi anlatmaya çalışıyor. Diğerleri onu sessizce dinliyor –herkesin gözüne yaşlar doluyor– ve bunun Yenta'nın anlattığı son hikâye olduğunu düşünüyorlar. Acaba bu hikâye aracılığıyla onlara bir mesaj mı göndermeyi ummuştu? Bir tür gizemi iletmek miydi amacı? O zaman hikâye komikti, şimdi onlara garip ve anlaşılmaz geliyor.

"Buradan çok uzakta olmayan bir yerde, Pidhaytsi'de, kalenin yanında bir keçi yaşardı," diyor Pesele, cılız bir sesle. Kadınlar sırayla birbirini susturuyor. "Onu şimdi görmeyeceksiniz çünkü insanları önemsemez ve yapayalnız yaşar. Çok eğitimli bir keçi, iyi ve kötü çok şey görmüş geçirmiş bilge bir hayvan. Üç yüz yaşında."

İçgüdüsel olarak herkes etrafında keçi aranıyor. Tek gördükleri kurumuş kahverengi otlar, kaz pislikleri ve Pidhaytsi Kalesi'nin büyük yığınlar halindeki harabeleri. Keçinin bütün bunlarla bir ilgisi olmalı. Pesele, eteğinin kenarını aşağı çekmek için deri yolculuk ayakkabılarından birinin sivri burnundan yararlanıyor.

"Böyle harabelerde garip bir ot yetişir, ilahi bir ot, belki de kimse onu ekip biçmediğinden. Kendi haline bırakılan bir ot kendi bilgeliğini edinir. İşte keçi sadece bu otu yer, başkalarını değil. Saçını kesmemek ya da ölü bedenlere dokunmamak için yemin eden güvenilir bir Nazirit[15] var, ot hakkında her şeyi biliyor. Keçi, Pidhaytsi Kalesi'nin önünde büyüyen, bilge ottan başkasını hiç sindirmez. Keçinin bilgeliğinin, boynuzlarıyla birlikte

[15] Eski Yahudilikte, saçlarını kestirmemeye, şarap içmemeye ve cesetlerden uzak durmaya yemin etmiş kutsal kişi. (ç.n.)

büyümesinin nedeni de bu. Ancak bunlar sıradan sığırların sıradan boynuzlarından değil. Bunlar yumuşak, kıvrılıyor ve sonra bükülüyor. Bilge keçi, boynuzlarını saklar. Gündüzleri normal görünmek için takar ancak geceleri tam şuraya, kalenin o geniş katına, bir zamanlar muhteşem olan, şimdiyse çökmüş haldeki avlusuna çıkar ve oradan boynuzlarını gökyüzüne uzatır. Giderek daha da uzar, arka ayakları üzerinde durarak elinden geldiğince yaklaşmaya çalışır, sonunda boynuzlarının uçlarını tıpkı kendisi gibi genç ve boynuzlu olan ayın kenarına takıp, 'Ne var ne yok, ay? Mesih'in gelmesinin zamanı henüz gelmedi mi?' diye sorar. Ay, yıldızların arasında etrafına bakınır, yıldızlarsa yolculukları sırasında bir anlığına durur. 'Mesih zaten geldi, İzmir'de, bilmiyor musun bilge keçi?' der. 'Biliyorum, güzel ay,' diye karşılık verir keçi, 'sadece emin olmak istedim.' Böylece gece boyunca sohbet ederler, güneş çıktığında keçi, boynuzlarını olması gereken durumuna geri getirir ve bilge otlarla otlanmaya başlar."

Pesele sessizleşiyor. Annesi ve halası ağlıyor.

Peder Chmielowski, Ocak 1753'te, Firlejov'dan, Çok Saygıdeğer Bayan Druzbacka'ya Bir Mektup Yazıyor

Saygıdeğer hanımefendi, gidişinizden bu yana kafam sorularla ve karşılaşmamızda dile getirmeye fırsat bulamadığım cümlelerle dolu ve hanımefendi bana yazma iznini verdiğine göre, saygıdeğer hanımefendinin bazı suçlamalarına karşı kendimi savunmak için bundan yararlanacağım. Şimdi Firlejov'da kışın ortasında olduğumuzdan tek yaptığım sobaya bakmak ve kâğıtların başında oturmak; gerçi duman kadar, okumak ve yazmak da gözlerimi bozuyor ama ne gam.

Soruyorsunuz: Neden Latince? Siz de diğer cinsilatif gibi, Lehçenin yazılı formlarda daha yaygın kullanımını savunuyorsunuz. Polonya diline karşı değilim ancak yeterli sözcük barındırmadığı için gelin de Lehçe konuşun konuşabilirseniz.

"Hitabet" yerine "retorik" demek, daha iyi değil midir? Ya da "bilgi aşkı" yerine "felsefe"? "Yıldız bilgisi"ne karşın "astronomi"? Böylece, hem zaman kazanılır hem de dil bunları daha kolay telaffuz eder. Müzikte de Latince olmadan yapamazsınız, ton, klavye, konsonans hep Latincedir ve eğer Polonyalılar şimdi *usus*'un[16] değerini bilmeden, sadece Lehçe terimlerle konuşmaya ve yazmaya başlayacak olsalardı uzun zamandır kayıp olan ve Aziz Wojciech'in o ilahisindeki, şimdilerde anlaşılmaz olan Slavcaya geri dönmemiz gerekecekti:

Geldi bizim için tövbenin saati
Şükret Tanrı'ya hadi.[17]

Ancak nasıl bir hitap bu? Tövbe mi? Şükretmek mi? Saygıdeğer hanımefendi, *dormitorium* yerine yatakhane demeyi mi tercih ederdi? Şüphe duyarım! *Refektarium* yerine yemekhane, *cellula* yerine izbe mi derdi? Kâtip, mesul kişiye şu şekilde yazsaydı: "Lublin Mahkemesi'nden karar çıktı." Bu nasıl duyulurdu? Daha iyisi şu olmaz mı, "Lublin *Tribunal* hüküm verdi."? Haksız mıyım? Ya da saygıdeğer hanımefendi bir de buna baksın. "Konfesyonelde birçok istiğfar eden vardı," yerine "Günah çıkarma hücresinde birçok tövbekâr vardı," mı denecek? Bu komik değil mi? Ne dersiniz? "Saygıdeğer beyefendinin dikkatine saygılarımı sunarım," mı yoksa "Saygıdeğer beyefendiye kendimi saygıyla takdim ederim," mi denir? Avrupa'da izlenen talihsizliklerin manzarası Polonya'da gözler önünde serilirdi," demek yerine daha iyisi şu değil mi: "Avrupa'da pek çok seyircinin şahit olduğu talihsizlik *theatrum*'u başlatıldı." Nasıl?

Bu arada, dünyada herhangi bir yerde Latince aracılığıyla iletişim kurabilirsiniz. Sadece paganlar ve barbarlar ondan uzak durur.

Lehçe çok kullanışsız ve bir köylü diline benziyor. Doğanın, daha çok tarımın tarifi için uygun ancak karmaşık meseleleri

---

[16] (Lat.) Genel kullanım.

[17] *Już nam czas godzina grzechów się kajaci, Bogu chwałę daci.* Aziz Wojcieh'in *Boga-Rodzica Dziewica* (Tanrı'yı Doğuran Bakire) ilahisinden alıntı. (ç.n.)

ya da daha yüksek temaları veya ruhsal olanları ifade etmek güç. Bir insan hangi dili konuşursa düşündüğü dil de odur. Lehçe ise ne belirgindir ne de somuttur. Bu daha çok, gezginin hava durumu tarifine uygundur, ancak kişinin aklını kullanması ve kendini açıkça ifade etmesi gereken söylemlere uygun değildir. Evet, şiir belirsiz ve somut olmadığından bu dil şiire uygun düşer, benim sevgili hanımefendiciğim. Bizim ilham perimiz Sarmat'tır[18] zira. Gerçi okurken burada doğrudan ifade edilemeyecek bir zevk de verir. Ne söylediğimin farkındayım çünkü yayıncınızdan şiirlerinizi sipariş ettim ve okurken her şey bana açık ve belirgin gelmese de büyük zevk aldım, ileri bir tarihte bu konuda size yine yazacağım.

Paylaşılan, ortak bir dili yeğliyorum, hatta biraz daha sadeleşsin, ancak öyle bir dil ki tüm dünyadaki herkes anlayabilsin. İnsanların bilgiye erişiminin tek yolu bu, çünkü edebiyat bilginin bir biçimidir, bize öğretir. Örneğin, saygıdeğer hanımefendinin dizeleri, dikkatli okuyucuya ormanda nelerin yetiştiğini, ne tür vahşi floranın ve faunanın olduğunu öğretebilir ve bir insan çeşitli bahçecilik deneyimi ve çeşitli yerli kültür bitkileri hakkında bilgi edinebilir. İnsan, şiir aracılığıyla her tür en yararlı *arkanada*'yı[19] deneyebilir ve belki de en yararlı şey, insanın diğerlerinin düşünme biçimleri hakkında da bilgi sahibi olabilmesidir ki bu gerçekten de çok değerlidir çünkü bu olmadan insan herkesin aynı düşündüğü fikrine varabilir ve bu nihayetinde doğru değildir. Her birimiz farklı düşünürüz ve okurken tamamen bireysel bir şey hayal ederiz. Bazen kendi elimle yazdıklarımın niyet ettiğimden tamamen farklı bir şekilde anlaşılabileceğini düşünmek beni rahatsız ediyor.

Böylelikle, saygıdeğer hanımefendinin izniyle şunu da ekleyeyim, bana öyle geliyor ki baskı bunun için icat edildi

---

[18] Sarmatlar, Vistül ile İdil nehirleri arasında, Kafkasya'nın kuzeyi ve güneydoğusunu da içine alan bölgede MÖ 6. yüzyıldan MS 4. yüzyıla dek yaşamış Doğu İran öbeğine bağlı bir İskit dili olan Sarmatçayı konuşan atlı göçebe halk. (ç.n.)

[19] Gizem veya sır. (ç.n.)

ve yararlı olması, atalarımızın bilgisinin kaydedilmesi için siyah, beyazın üstüne kondu, böylece okumayı öğrendiği müddetçe her birimiz, hatta en küçüğümüz bile ona erişebilir. Bilgi, temiz su gibi olmalıdır, bedava ve herkes için.

Yerli Safo'muz, çevrenizde olup bitenler göz önüne alındığında alçakgönüllü hizmetkârınız olarak uzunca bir süre, saygıdeğer hanımefendiye mektuplarımla nasıl biraz zevk verebilirim diye düşündüm. Bu nedenle kitaplarımda tasarladığım çeşitli harikaları her mektupta size gönderme fikrini benimsedim ki bulunduğunuz o iyi çevrede –benim aksime– onlarla övünebilesiniz.

Bugün Rohatin yakınlarındaki, Lviv'den sekiz mil uzaklıktaki Şeytan'ın Dağı'yla başlayacağım. 1650 yılının Paskalya gününde, 8 Nisan'da, Beresteczko'nun Kazaklarla savaşından önce bu dağ bir yerden bir yere taşınmıştı, yani *motu terrae* –deprem–, yani *ex Mandato,*[20] Yüce Tanrımız iradesiyle. Jeolojiyi bilmeyen ayaktakımı, horoz ötüşünün güçlerini çaldığına, şeytanların bu dağ ile Rohatin'i yıkmayı istediklerine inanıyor. Dolayısıyla ismi buradan geliyor. Bunu her ikisi de *Soc*[21] olan Krasuski ve Rzacynski'de okudum. Tanrım, bu yüzden kaynak, güvenilir bir kaynak.

[20] (Lat.) Fermana göre. (ç.n.)

[21] Cizvit (ç.n.)

7

Yenta'nın Hikâyesi

Yenta'nın babası, Kaliszli Mayer, Mesih'i görme şansına erişmiş olan az sayıdaki erdemli kişiden biriydi.

Bu, Yenta'nın doğumundan önceydi, herkesin acilen bir kurtarıcı umuduna sarıldığı sıkıntılı, berbat zamanlardı, insanların sefaleti o kadar büyüktü ki dünyanın daha fazla ayakta kalması imkânsız görünüyordu. Böyle bir acı hiçbir dünya tarafından çekilemezdi. Bu kesinlikle açıklanamaz ve anlaşılamazdı ve hiç kimse bunun Tanrı'nın işine karşılık geldiğine inanmazdı. Yine de gözleri hassas olanlar, çoğunlukla yaşamları boyunca çok şey görmüş yaşlı kadınlar, dünyanın mekanizmasının bozulduğunu fark etmişlerdi. Örneğin, bir gece Yenta'nın babasının buğday getirdiği değirmende, öğütücü çarklar birbirinden ayrılmıştı. Sonra bir sabah sarı çiçekleriyle devedikenleri kendilerini *alef*[1] harfi şeklinde düzenlemişlerdi. Akşam güneş kan gibi, derin, koyu turuncu renkte battığından dünyada her şey kurumuş kanla kaplanmış gibi kahverengiye dönüşmüştü. Nehir boyunca sazlıklar öyle keskinleşmişti ki insanlar onların aralarında baldırlarını kesti. Pelinotu öyle zehirli olmuştu ki kokusu yetişkin bir adamı devirebilirdi. Hmelnitski'nin[2] katliamlarının lafı dahi

---

[1] İbrani alfabesinin ilk harfi. Tekliği ve birliği sembolize eder. (ç.n.)

[2] Bohdan Hmelnitski (1595-1657) Ukrayna'da Polonya-Litvanya Birliği'ne karşı isyan düzenleyen Zaparojya (Rus) Kazaklarının (Kozak/*Cossack*) lideri (hetman). (ç.n.)

olmazdı. Bunlar nasıl olacaktı da Tanrı'nın planına uyacaktı? 1648'de katliamların korkunç söylentileri ülkeden ülkeye yayılmaya başlamıştı ve bunlarla birlikte, sonun gelmekte olduğuna ve dünyanın yakında Mesih'i doğuracağına, doğum sancılarının çoktan başladığına ve yazıldığı gibi, eski yasanın yakında hükümsüz olacağına dair tüm reddedilemez kanıtlar olarak ülkeye mülteciler, dul ve *agunah*[3] kadınlar, öksüz çocuklarla sakatlar gelmişti.

Yenta'nın babası, Polonya'ya Regensburg'dan yolculuk yapmış, tüm ailesi de ebedi Yahudi günahları nedeniyle kovulmuştu. Büyük Polonya'ya yerleşerek çoğu akrabası, dindaşı gibi güzel sarı tahılları Gdansk'a ve dünyaya göndererek tahıl ticareti yapmıştı. İyi bir işti, hiçbir şeyleri de eksik değildi.

İş, 1654'te salgın ortaya çıktığında henüz başlıyordu, birçok ruh, öldürücü rüzgârlar tarafından alınmıştı bile. Ayaz, hastalığın yayılmasını durdurmuştu ancak sonra soğuk, aylarca geçmemiş ve salgından kurtulanlar yataklarında donup ölmeye başlamıştı. Denizler buza döndüğünden yürüyerek İsveç'e gidilebilirdi, limanlar çalışmayı durdurmuştu, yollar geçilemez durumdaydı, hayvanlar kitleler halinde telef olmuştu. Sonunda bahar geldiğinde tüm bu talihsizliklerin Yahudiler yüzünden

[3] Dini nikâhlı Yahudi kadını. Bir yolculuğa çıkmış, geri dönmemiş veya savaşta kaybolmuş bir adamın nikâhında olan kadın. (ç.n.)

olduğuna dair suçlamalar da gelmişti. Ülkenin dört bir yerinde davalar açılmıştı ve Yahudiler kendilerini savunmak için papadan yardım istemişler, ancak ulakları daha Polonya'ya dönemeden İsveçliler gelmiş, kent ve kasabaları yakıp yıkmışlardı. Yahudiler bir kez daha paramparça edilmişti çünkü inançsızdılar.

Böylece Yenta'nın babası, huzurlu bir durak bulma umuduyla, ailesiyle birlikte Büyük Polonya'dan[4] doğuya, Lviv'deki akrabalarının yanına taşınmıştı. Burada dünyadan uzaktaydılar, her şey biraz gecikmeyle geliyordu, bu arada toprak beklenenden çok daha verimli olduğunu göstermişti. Batılıların göç etmeye çok hevesli olduğu kolonilerde olduğu gibi, herkes için bolca yer vardı ancak bu durum bir an kadar kısa sürmüştü. İsveçlilerin sınırdışı edilmesinden sonra kentlerin yıkıntıları arasında, acımasızca yağmalanan pazar meydanlarında insanlar ülkenin talihsizliklerinden kimin sorumlu olabileceği hakkında sorular sormaya başlamıştı ve çoğunlukla da aynı eski yanıt duyuluyordu: İşgalcilerle komplo kuran kâfirler ve Yahudiler. İlk başta Polonyalı tarikat üyelerinin peşinden gitmişlerdi ancak kısa süre sonra kıyımlar başlamıştı.

Yenta'nın anne tarafından olan büyükbabası, Krakov yakınlarındaki Kazimierz'den gelmişti. Orada keçeden kepler ürettiği küçük bir işi vardı. Hıristiyan yılıyla 1664, Yahudi takvimiyle 5425 yazındaki ayaklanmalarda yüz yirmi dokuz kişi ölmüştü. Olay, bir Yahudinin kutsal ekmeği çalmakla suçlanmasıyla başlamıştı. Yenta'nın büyükbabasının dükkânı yağmalanıp harap edilmişti. Güvenlikleri için geri kalan mallarını takas eden büyükbaba, tüm ailesini arabalarına bindirmiş ve güneydoğuya, akrabalarının yaşadığı Lviv'e doğru yola koyulmuştu. Güzel bir fikirdi, dünyanın bu kısmındaki Kazak afeti, 1648'de Hmelnitski zamanında azmıştı. *Gezerah* –Büyük Felaket– tekrar meydana gelemezdi. Bu yıldırımlar hakkında söylenene benziyor aynı, yıldırımın düştüğü yerde durmak en güvenlisidir.

Lviv'den pek uzakta olmayan bir köye yerleşmişlerdi. Burada da yeryüzü zengindi, toprak bereketli, ormanlar yoğun ve nehirler

[4] Wielkopolska; Batı-Orta Polonya'nın tarihi bir bölgesi. (ç.n.)

balıkla doluydu. Büyük Potocki, her şeyi mükemmel bir düzen içinde tutuyor, kurallardan herhangi bir sapmaya izin vermiyordu. Bu noktaya kadar Yenta'nın ailesi, yeryüzünde saklanabilecekleri bir yer olmadığını düşünmüştü ve en iyisi Tanrı'nın iradesine boyun eğmekti. Hem burada işler onlar için iyi gidiyordu. Eflak'tan, başka mallarla birlikte yün getirdiklerinden kısa sürede işleri gerçekten gelişmiş ve tekrar canlanmıştı, bağı ve küçük bir atölyesi olan evleri, kaz ve tavukların dolaştığı, çimlerin üzerinde iri, sarı kavunların, don başlar başlamaz *slivovitz*[5] yapmakta kullandıkları eriklerin olduğu bir bahçeleri vardı.

Sonra 1665'in sonbaharında, İzmir'den mallarla birlikte gelen haberler, Polonya'daki tüm Yahudileri kısa sürede sarsmıştı: Mesih gelmişti. Bunu duyan herkes sessiz kalmış ve şu kısa cümleyi anlamlandırmaya çalışmıştı: Mesih geldi. Çünkü bu yaygın bir ifade değildi ve bu son bir yanıttı. Bunu telaffuz eden herkesin gözleri fal taşı gibi açılacak ve o günden sonra dünyayı tamamen farklı görecekti.

Gerçekten de bitiş zamanının zaten yeteri kadar işareti yok muydu? O yıl olağanüstü yaygınlaşan ve sürgünleri halat gibi kalın gündüzsefalarıyla birlikte yeraltında sinsice diğer bitkilerin köklerine dolanmış olan o devasa sarı ısırganotu kökleri vardı ya. Evlerin duvarlarına, ağaçlarına tırmanan her tür yeşillik, insanların boğazlarına ulaşmaya hazır görünmüştü. Birkaç çekirdekli göbeği olan elmalar, iki sarılı yumurtalar, bir düveyi boğacak kadar vahşice büyüyen şerbetçiotu.

Mesih, Sabatay Sevi olarak tanınıyordu. Maiyetinde, tüm dünyadan, onunla birlikte padişahın tacını başından koparıp kendisini kral ilan edeceği İstanbul'a yolculuk yapmaya hazırlanan binlerce insan vardı. Mesih'in sözlerini kaydeden ve Yahudilerin okuması için tüm dünyaya gönderen büyük âlim ve peygamber Gazzeli Natan da onunla birlikte gitmişti.

Kısa sürede Krakov hahamı Baruh Peysah'tan Lviv kooperatifine, artık bekleyecek zaman kalmadığını, bu son günlere tanıklık

[5] Meyveli bir alkollü içki. (ç.n.)

etmek için olabildiğince çabuk Türkiye'ye gitmeleri gerektiğini ifade eden bir mektup ulaşmıştı. Onu ilk görenler arasında olmak gerekti.

Yenta'nın babası Mayer, böyle tahminlere kolayca boyun eğmezdi.

Demişti ki, sizlerin dediği gibi olsa her kuşakta bir Mesih gelirdi, bu ay burada, gelecek ay orada olurdu. Her ayaklanmadan ve savaştan sonra yeniden doğardı. Her talihsizliğe müdahale ederdi. Peki, bugüne kadar benzer kaç şey oldu? Sayısız.

Dinleyicileri, evet, evet, diyerek başlarını sallamıştı. O haklıydı ancak herkes bu kez durumun farklı olduğunu hissedebilirdi. İşte işaretlerin oyunu bir kez daha başlamıştı, bulutlar, sudaki yansımalar, kar tanelerinin şekilleri. Mayer bu konuda ciddi ciddi düşünürken gördüğü bazı karıncalar yüzünden sonunda gitmeye karar vermişti: Sıra halinde masanın ayağına tırmanıyor ve masanın üstüne çıktıklarında birbiri ardına küçük bir peynir parçası alıp sakince ve boyun eğer bir halde aşağı iniyorlardı. Keyiflenerek bunu bir işaret olarak görmeye karar vermişti. Parası, bir kenara koyduğu malları vardı. Çok saygı gören, makul ve bilgili bir kişi olarak kabul edildiğinden onu Sabatay'a kadar götürecek olan o büyük kervanda bir yer bulmakta zorlanmamıştı.

Yenta, bütün bunlar olup bittikten sonra dünyaya geldiğinden babasının, Mesih'in yüzünü gören gözlerinin kutsallığında pay sahibi olup olmayacağından pek emin değildi. Babasının ve

onun refakatçileri Moşe Halevi, oğlu ve Lviv'den üvey oğlu ile Krakovlu Baruh Peysah'ın da.

Krakov'dan Lviv'e, Lviv'den Çernivtsi'yi geçip güneye Eflak'a giderken babasının daha sonra anlattığı üzere, gidecekleri yere yaklaştıkça hava ısınmış, daha bir kokar hale gelmiş ve yumuşamıştı. Akşamlarını Mesih'in gelişini düşünerek geçirmişlerdi. Önceki yılların talihsizliklerinin şekil değiştirmiş nimetler olduğu sonucuna varmışlardı çünkü bir tür anlam ifade ediyor, tıpkı acı veren kasılmaların yeni bir kişinin doğumunu önceden haber vermesi gibi, kurtarıcının gelişini önceden bildiriyordu. Dünya Mesih'i doğururken acı çekmeli ve tüm yasalar çiğnenmeli, sözleşmeler ortadan kaldırılmalı, yeminler ve vaatler un ufak olmalı. Kardeşler birbirinin boğazına sarılmalı, komşular birbirinden nefret etmeli, bir zamanlar komşu olan insanlar artık geceleri birbirinin boğazını kesmeli, kanını içmeli.

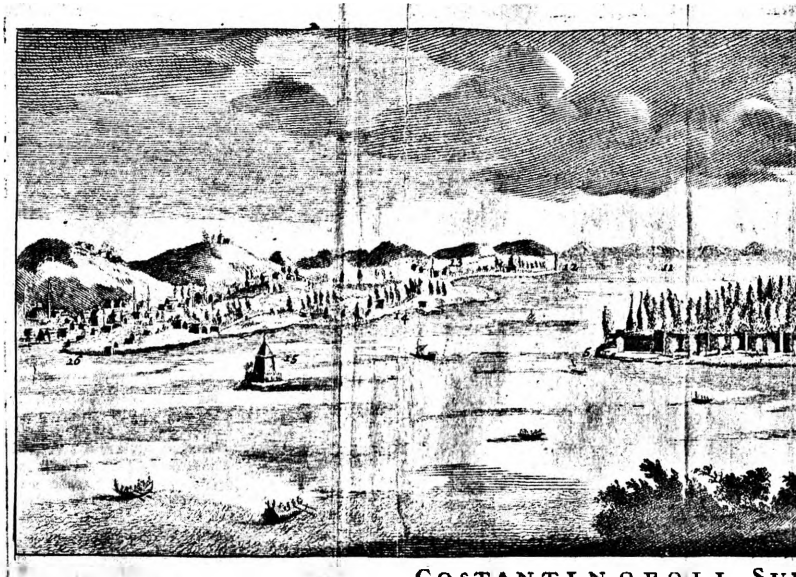

COSTANTINOPOLI, SU

1. *Veduta di una parte di Galata.*
2. *Alai Kiosc.*
3. *Simm Kiosc.* } *due Casini di delitie.*
4. *Caichana, o luoghi per le Navi del Gran Signore.*
5. *Acropoli, owero la punta del Serraglio.*
6. *Camere delle Donne del Gran Signore nel S*
7. *Stanza del Divano.*
8. *Abitationi degli Uffiziali.*

Lviv delegasyonu, Mesih'i Gelibolu'da hapishanede bulmuştu. Polonya'dan güneye doğru yolculuk yaparlarken Yahudi kargaşasından ve Sabatay Sevi'nin planlarından rahatsız olan padişah onu yakalamış ve kaleye hapsetmişti.

Mesih hapsolmuştu! İnanılmaz, nasıl olur? Sadece Polonya'da değil, o sıralarda İstanbul'a gelenlerin üzerinde de büyük bir endişe hâkim olmuştu. Hapishane! Mesih hapiste, böyle bir şey olabilir miydi? Bu kehanetlere uygun muydu? Ya Yeşaya?

Ancak dur bakayım, bu nasıl bir hapishane? Gerçekten de hapishane mi? "Hapishane" nedir ki? Nihayetinde Sabatay Sevi, inananları için yerinde görünen, saraydan farksız Gelibolu Kalesi'nde yaşıyor. Mesih, et ya da balık yemez, insanlar onun sadece meyve ile yaşamını sürdürdüğünü ve bunların en tazelerinin civardaki yörelerden onun için toplanıp gemiyle getirildiğini söylüyorlar. Narı sever, uzun ince parmaklarını onların taneli

içlerine sokar, yakut rengi tohumları bulup çıkarır ve onları mübarek ağzına atar. Çok yemez, sadece birkaç nar tanesidir yediği, bedeninin, yaşam veren gücü doğrudan güneşten aldığı söylenir. Ayrıca büyük bir sır olarak –yine de bu biraz daha küçük bir sır olsaydı daha hızlı yayılırdı– Mesih'in bir kadın olduğu söylenir. Ona yakın olanlar, kadınsı göğüslerini görmüşlerdi. Yumuşak ve gül rengi, teni bir kadın teni gibi kokarmış. Gelibolu'da ona büyük bir avlu ve görüşmelerini yapacağı halılı salonlar tahsis edilmiş. Orası gerçekten de bir hapishane miydi?

İşte, heyet de onu böyle bulmuştu. Öncelikle bir buçuk gün beklemişlerdi çünkü tutsakla görüşmeye can atan çoktu. Değişik dillerde konuşan, coşkulu kalabalığın önlerinden geçişini izlemişlerdi. Yorumlar dönüp duruyordu: Sonraki aşamada ne olacak? Güneyden koyu tenli, koyu sarıklı Yahudilerin yolu, yusufçuklar gibi rengârenk giyinmiş Afrikalı Yahudilerle kesişmişti. Siyahlar giymiş, sünger gibi tozu toplayan sert yakalar takmış Avrupalı Yahudiler komik görünüyordu.

Bunların bir gün oruç tutması ve sonra bir hamamda yıkanması gerekiyordu. Sonunda onlara beyaz giysiler verilmiş ve Mesih Hazretleri'ni görmelerine izin verilmişti. Yeni tasarlanmış Mesihçi takvime göre bu, kutsal bir günde olmuştu. Sabatay Sevi, nasıl davranacağını ya da ne söyleyeceğini henüz bilmediğinden ve yeni yasalar koyacağı için Musa'nın yasalarını geçersiz kılarak tüm Yahudi bayramlarını ortadan kaldırmıştı.

Onu, aşırı oymalı bir taburede, kırmızı giysiler içinde ve onlara neden orada olduklarını ve kurtarıcılarından beklentilerinin ne olduğunu soran dindar bilgeler eşliğinde otururken bulmuşlardı.

Baruh Peysah'ın onlar adına konuşmasına karar verilmişti ve o, Polonya topraklarının başına gelen talihsizlikleri anlatarak başlamış ve kanıt olarak da Szczebrzeszynli Meir ben Samuel'in birkaç yıl önce yayımlanan ve İbranicede *Zamanın Endişesi* anlamına gelen *Tzok-Ha-itim* başlıklı talihsizliklerin kayıtlarını sunmuştu. Ancak Baruh savaşlar ve hastalıklar, kıyımlar ve

insan adaletsizliği hakkında ağlamaklı bir sesle devam ederken Sabatay aniden onun sözünü keserek kırmızı cüppesini gösterip gümbür gümbür bir sesle, "İntikamın rengini görmüyor musun! Peygamber Yeşaya'nın dediği gibi kırmızılara büründüm. Benim için öç alma günüdür, kurtarma yılı geldi," diye bağırmıştı. Herkes bu güçlü ve beklenmedik sesle sinmişti. Sonra Sabatay, gömleğini yırtıp onu David Halevi'nin oğlu Yeşaya'ya vermiş, diğerlerine de, "Onlarda genç bir güç uyansın," diyerek şeker topları dağıtmış ve ağızlarına koymalarını söylemişti. Mayer, gençlik gücüne gereksinimleri olmadığını, tek istediklerinin barış içinde yaşamalarına izin verilmesi olduğunu söylemeye çalışmış ancak Mesih, "Sus!" diye bağırmıştı. Mayer, sadece Mayer'in yapabileceği gibi kurtarıcıya gizlice bakmayı ve onun nazik, güzel yüzünü, narin hatlarını ve o kirpiklerle çevrili, nemli ve koyu gözlerinin olağanüstü güzelliğini görmeyi başarmıştı. Mesih'in hâlâ öfkeyle titreyen koyu ve cömert dudaklarını, neredeyse belli belirsiz titreyen ipeksi yanaklarını da görmüş ve dokunulduğunda kaliteli süet gibi yumuşak olacağını düşünmüştü. Mesih'in memelerinin gerçekten bir kadınınki gibi cömert ve kahverengi uçları olması onu şaşırtmıştı. Birisi onu şalla örtmek için acele etse de Mesih'in çıplak memelerinin görüntüsü, yaşamının sonuna dek Mayer'in belleğinde kalmış ve arkasından, hatırlanan görüntülerde olduğu gibi sözcüklere bölünüp çocuklarının zihinlerinde bu sözcüklerden yeniden kurulmuştu.

Kuşkucu Mayer, sonra göğsünde batma gibi bir şey, bir duygu çekişmesi hissetmişti ve bu onun ruhunu derinden incitmiş olmalıydı ki bunu çocuklarına, sonradan da torunlarına geçirmişti. Yenta'nın babası Mayer, Elişa Şor'un büyük amcasıydı.

Ya sonra? Bu kadar işte. Hepsini yazmışlardı, her anı ve her sözcüğü. İlk gece, başlarına geleni anlamadan sessizlik içinde oturmuşlardı. Bu bir tür işaret miydi? Kurtarılacaklar mıydı? Son zamanlar yaklaşırken neler olup bittiğini mantıkla kavrayabilecek olan var mıydı? Yine de, herşey daha önce olduğundan farklı ve tersine olacaktı.

Sonunda tüm işlerini halledip garip ve kasvetli bir havada Polonya'ya, evlerine dönmüşlerdi.

Sabatay'ın din değiştirdiğine dair haberler onları yıldırım çarpmışa çevirmişti. Bu 5426'nın *elul*[6] ayının 16. gününde ya da 1666 Eylül'ünün 16'sında meydana gelmişti ancak bunu eve döndüklerinde öğrenmişlerdi. O gün beklenmeyen bir kar yağmış, bahçelerden henüz toplanmayan ürünleri, hâlâ toprağın içinde olgunluklarını yaşayan balkabaklarını, havuçları ve pancarları örtmüştü.

Haberler, kederden göğüslerinde yırtılmış cüppeler içinde, yüzleri bitmek bilmeyen yolculuklardan dolayı kirlenmiş ulaklar tarafından iletilmişti. Ulaklar ara vermeden, feryatlar ederek köy köy dolaşmıştı. Kâfirlerin kötü sultanı, İslama dönmemesi halinde Sabatay'ı ölümle tehdit etmişti. Onu, kafasını kesmekle tehdit etmişti. Böylece Mesih de din değiştirmeyi kabul etmişti.

Başta, hıçkırıklar evlerini ele geçirmiş ve bir inançsızlık hüküm sürmüştü. Sonra bir sessizlik çökmüştü. Bir, iki ya da üç gün kimse konuşmak istememişti. Diyecek ne vardı ki? Bir kez daha biz en zayıf, aldatılan mı olmuştuk, Tanrı bizi terk mi etmişti? Mesihimiz ezilmiş miydi? Biz onun padişahı tahtından etmesini, tüm dünyayı ele geçirmesini ve aşağılanmışları yüceltmesini beklerken bu nasıl olabilirdi? Yoksul Podolya köylerinin üzerinde büyük kalın bulutlar bir kez daha toplanmış, gökyüzü harap olmuş bir çadırın tepesi gibi görünmüştü. Mayer'e göre dünya çürümeye başlamış, kangren olmuştu. Kucağına yerleşmiş olan ve bir bezelye tanesi kadar ufak en küçük kızıyla ağır ahşap masada otururken herkes gibi sayısal değerlere dair sütunlar yazmıştı. Ancak hava soğuduğunda o mektuplar, açıklamalar dolanmaya başlamış ve gezgin tüccarların yeni bir haber getirmediği bir hafta olmamıştı. Civardaki köylere süt ve tereyağı getiren

---

[6] *Elul* (İbranice: אֱלוּל) veya *İlul*. İbrani takvimine göre resmi yılın on ikinci ayıdır (resmi yıl 1 *tişri*'de başlar) ve dini yılın altıncı ayıdır (dini yıl 1 nisanda başlar). 29 gün süren bu ay, Gregoryen takviminde ağustos-eylül aylarına denk düşer. İsmini, Babil Akadcasından alır ve Akadca "hasat" anlamına gelir. (ç.n.)

sütçü dahi bu dönemde bilge bir adam olmuştu, bulabildiği her yüzeye parmağıyla kurtuluş düzenlerini çizmişti.

Bu sağlam olmayan, düzensiz haberler ve hikâyelerden bir sonuca varmak, kitaplara erişmek ve en bilge adamlara danışmak gerekliydi. O kış yavaş yavaş yeni bir bilgi filizlenmeye başlamıştı, bahar geldiğinde bir bitkinin yeni filizi gibi güçlüydü. Nasıl bu kadar yanılabilirdik? Keder bizi körleştirmiş, bizi iyi insanların layık olmadığı çaresizliğe batırmıştı. Evet, o Muhammed'in dinine dönmüştü ancak g e r ç e k t e n d e ğ i l, y a l a n d a n, sadece göstermelik bir yeşil sarık takmıştı, bu arada Mesih birkaç gün uzakta olan, neredeyse çok yaklaşan ve gelmek üzere olan daha iyi zamanı beklemek üzere saklanmıştı.

Yenta, hâlâ masanın üzerine serilmiş unda *sefirot*[7] ağacını çizen parmağı görebiliyor, aynı zamanda kendini Berejanı yakınlarında, kırlarda seksen küsur yıl öncesinde buluyor. O gün ana rahmine düşmüştü. Bunu ancak şimdi görebiliyor.

Kendini bulduğu bu garip durumda Yenta, bazı küçük değişiklikler yapabilecek mi? Olayların gidişatını etkileyebilecek mi? Yapabilir mi? Yapabilse bunu bir gün değiştirecek.

Kırlarda elinde bir sepetle yürüyen genç bir kadın görüyor, sepetin içinde iki kaz var. Kazların boyunları, kadının adımlarının ritmine göre hareket ediyor, boncuksu gözleri etrafa evcil hayvanlara has bir güvenle bakıyor. Atlı Kazak devriyeleri dörtnala ormandan geliyor, yaklaştıkça daha da büyüyorlar. Kaçmak için çok geç, kadın şaşkınlık içinde duruyor, yüzünü kazlarla kapatıyor. Atlar yaklaşıp onun etrafını sarıyor. Adamlar emir almış gibi attan iniyor ve şimdi her şey çok hızlı ve sessizce oluyor. Onu yavaşça

---

[7] (İbr.) Sefirot: 3. yüzyılda yazılan ve Kabala'nın en önemli kitabı haline gelen Sefer ha-Zohar'da yer alan, genellikle farklı farklı arketipleri simgeleyen 10 düğüm ve bu düğümleri bağlayan 22 hattan oluşan ağaç benzeri bir diyagramdır. "Hayat ağacı" olarak da adlandırılır. Kabalacılar, *sefirot*'un, Tanrı Yehova'nın "yansıma şekli" olduğuna inanırlar. Bu mistik doktrine göre, bütün her şey *sefirot*'a göre yaratılır. İnsanın ruhundan, evrenin yapısına kadar her şey bu diyagramla uyumludur. Tüm varlıklar *sefirot*'a göre konumlanır ve işlenir. (ç.n.)

otlara doğru itiyorlar, sepet düşüyor, kazlar içerisinden çıkıyor ancak biraz tıslayarak yakında duruyorlar, sessizce, tehdit ederek, uyararak neler olup bittiğine tanık oluyorlar. Adamlardan ikisi atları tutarken biri kalın, kırışık pantolonunun kemerini çözüyor ve kadının üzerine yatıyor. Sonra değişiyorlar, sonraki ilkinden daha hızlı, sanki bu birkaç hareketi aceleyle yapmak zorundalarmış gibi bundan zevk aldıklarına dair de hiçbir belirti yok. Menileri kadının içine akıyor ve sonra da otlara damlıyor. Sonuncusu, sertçe kadının boynuna bastırıyor ve kadın, öleceği gerçeğine boyun eğmeye başlıyor ancak ötekilerden biri dizginleri adama veriyor ve o da atına geri dönüyor. Adam sanki kurbanını hatırlamak istercesine bir süre daha kadına bakıyor. Sonra hızla oradan ayrılıyorlar.

Kadın bacakları açık, oturuyor, kızgın kazlar ona bakıp sesleriyle ayıpladıklarını ifade ediyor. Kadın, etekliğinin bir kısmıyla bacaklarının arasını siliyor sonra biraz yaprak ve ot koparıyor. Dereye koşup eteklerini kaldırıyor ve suya oturarak içindeki menileri dışarıya atıyor. Kazlar bunun kendileri için bir teşvik olduğunu düşünüp suyun kenarına koşuyor ama onlar daha suya girmeye karar veremeden kadın, kazlarının hakkından gelerek ikisini de sepete geri tıkıyor ve yola geri dönüyor. Köye gelirken yavaşlıyor ve sonunda sanki görünmez bir sınıra ulaşmış gibi durana kadar giderek yavaşlıyor.

Bu, Yenta'nın annesi.

Bu yüzden kızını ömrü boyunca dikkatle ve kuşkuyla izlemiş olmalı. Yenta bu bakışlara alışmıştı, annesi masada oturup bir şeyle uğraşırken, ayakta sebzeleri doğrarken, katı yumurtaları soyarken, tencereleri ovarken gelen bu kuşkulu bakışlara. Annesi onu her zaman izlerdi. Bir kurt gibi, ete diş geçirmeye hazır bir köpek gibi. Zamanla, bu izlemeyle bağlantılı olarak hafif bir yüz ekşitme belirmeye başlamıştı: Üst dudakta hafif bir yükselme, onu burnuna doğru yukarı çekme, bir düşmanlık ya da tiksinme ifadesi değil, zar zor görülebiliyor, önemsiz.

Annesi bir gün saçını örerken küçük Yenta'nın kulağının üstünde koyu bir ben bulmuş ve buna sevinmişti. "Bak," demişti

Yenta'nın babasına, "seninle aynı yerde bir beni var ama diğer tarafta, aynadaki yansıma gibi." Babası ise dalgınlıkla dinlemişti. Tüm yaşamı boyunca hiçbir şeyden şüphelenmemişti. Yenta'nın annesi, yumruğunda sıktığı o sırla ölmüştü. Annesi bir spazm geçirerek öfke içinde ölmüştü. Hiç şüphesiz, vahşi bir hayvan olarak geri dönecek.

Yenta, on birinci doğandı. Majer ona, haberleri yayan ve ötekilere öğreten anlamına gelen "Yenta" adını vermişti. Annesi o zamanlarda ona bakma gücüne sahip değildi, oldukça hassastı. Yenta ile her zaman evin etrafında koşuşturan kadınlar, yani kuzenleri, teyzesi ve bir süre de büyükannesi ilgilenmişti. Annesinin akşamları kepini çıkardığını hatırlıyordu sonra onun kısa kesilmiş, sağlıksız, kepekli derisinin üzerinde büyüyen özensiz ve berbat haldeki saçını yakından görürdü.

Yenta'nın *yeşiva*'ya gitmiş olan ve evde alçak sesle kutsal yazılardan alıntılar yapan kendisinden büyük altı ağabeyi vardı ve Yenta, gerçek bir kadın işi verilmeyecek kadar küçük olduğundan onların oturdukları masanın etrafında dolanırdı. Yenta'nın ayrıca birisi evli, dört ablası vardı, evdekini evlendirmek için önemli çabalar sarf ediliyordu.

Onun ilgisini ve şevkini keşfeden babası, onun için küçük resimler, değerli taşlar ve yıldızlar gibi olacağını düşünerek harfleri göstermeye başlamıştı, örneğin, bir kedinin patisinin yansıması gibi hoş bir *alef,* direği kabuktan yapılmış ve suya bırakılmış küçük bir tekneye benzeyen bir *sameh.* Ancak –nasıl ve ne zaman bilinmez– Yenta, büyüdükçe harfleri farklı bir şekilde öğrenmişti, öyle ki kısa sürede onlardan sözcükler oluşturabiliyordu. Annesi, Yenta sanki çok fazla şey istermiş gibi beklenmedik bir öfkeyle ellerine vururdu onun. Annesi okumayı bilmezdi. Yine de nadiren Yenta'nın babası ya da sıklıkla akrabaları Aksak Abramek, kadınlara ve çocuklara Yidiş dilinde hikâyeler anlattığında mutlulukla dinlerdi. Abramek, sanki yazılı sözcükler bir ağıda benziyormuş gibi bunu her zaman ağlamaklı bir sesle yapardı. Günbatımında, mumların soluk ışığında

başlar ve böylece okumayla birlikte, akşamları evde o günlerde pek çok olan köy Kabalistlerinin dayanılmaz üzüntüsü belirirdi. Bazılarının votkaya olan düşkünlüğü gibi, insan da bu kedere karşı bir haz geliştirebilirdi. Öyle bir melankoliye kapılırlardı ki birileri ağlamaya ve ağıt yakmaya başlardı. Sonra Abramek'in anlattığı her şeye dokunmak istediklerinden elle tutulur bir şeylere uzanırlardı ancak ortada bir şey olmazdı. Bu eksiklik korkunçtu. Gerçek bir çaresizlik başlardı. Etrafları karanlık, soğuk ve nemliydi. Yazın tozunda, kuru otlar ve taşlar. Nerede her şey, o yaşam nerede? Cennet nerede ve oraya nasıl gidebiliriz?

Bu tür hikâyelerin anlatıldığı akşamlar, küçük Yenta'ya yoğun, daha karanlık ve anlaşılmaz gibi gelirdi, özellikle de Aksak Abramek alçak, sıcak bir sesle konuştuğunda:

"Dünyanın gökyüzünün, insan günahından doğan hayaletler ve kötü ruhlarla dolu olduğu bilinmektedir. Zohar'da açıkça yazıldığı üzere bunlar o boşlukta yüzerler. Sinagoga giderken onların bize yapışmasına karşı dikkatli olmalıyız ve bu nedenle Zohar'da yazılanı, yani zarar verenin sizi sol tarafta beklediğini bilmeliyiz çünkü *mezuza*[8] sağ tarafa yerleştirilmiş olabilir ve *mezuza*'da Tanrı'nın adı yazılıdır: Zarar vereni yenecek olan, *mezuza*'nın yazıtını açıklayacak olan Şaday'dır,[9] 'Ve Şaday kapınızın üzerinde olacak.'"

Başlarını onaylayarak sallarlardı. Bunu biliyoruz. Sol taraf.

Yenta bunu biliyordu. "Hava gözlerle dolu," diye fısıldardı annesi, onu her giydirdiğinde bez bir bebek gibi sarsarak. "Seni izliyorlar. Sadece önüne bir soru koy ve ruhlar hemen yanıtlayacaktır. Ama sormayı bilmek lazım. Aldığın yanıtları da şuralarda bulacaksın: *sameh* harfi şeklinde dökülen sütte, *şin* harfi şeklinde bir atın toynağının izinde. Topla, bu işaretleri topla ve kısa sürede tüm cümleyi okuyacaksın. Tüm dünya nehre giden killi topraklı yol gibi Tanrı tarafından yazılmış bir kitapken insan tarafından

---

[8] Musevilerin evinin giriş kapısının sağ pervazına yerleştirdiği ve içinde Tevrat'tan metinler bulunan kutucuk. (ç.n.)

[9] (İbr.) Tanrı'nın adlarından biri. Her şeye kadir olan. (ç.n.)

yazılmış kitapları okumak nedir? Kaz tüyleri de, ahşap çitin kurumuş halkaları, evlerin duvarlarının kilindeki çatlaklar aynı *şin* harfine benzer. Eğer becerebiliyorsan bunları oku Yenta."

Annesinden korkardı, hem de nasıl korkardı. Minik küçük bir kız, sürekli kinle bir şeyler mırıldanan zayıf ve kısa bir kadına karşı. Bu kadını köydeki herkes kır faresi olarak adlandırırdı. Havası çok sık değiştiğinden Yenta, annesi onu kucağına oturttuğunda öpüp sarılacak mı yoksa acıtacak şekilde omuzlarını sıkıp bir bez bebek gibi sarsacak mı asla tahmin edemiyordu. Bu yüzden yolundan çekilmeyi tercih ederdi. Annesinin cılız ellerini, çeyizinden son kalanları sandığa koyuşunu izlerdi, annesi zengin Silezyalı Yahudilerden geliyordu ancak o zenginlikten çok azı kalmıştı. Yenta yatakta inildeyen anne babasını duyduğunda babasının, annesinden *dibbuk*'u kovaladığını biliyordu ve bu, babasının ailesinden gizlediği bir şeydi. Annesi önce belli belirsiz bir şekilde ondan kurtulmaya çalışır ancak kendini şeytandan saklanabileceği soğuk suya, *mikvah*'ın buzlu suyuna sokan biri gibi derin bir nefes alırdı.

Bir keresinde, büyük yoksulluk zamanında, annesi herkes için ayrılmış miktarı yerken Yenta gizlice izlemişti onu, annesinin sırtı kamburlaşmış, yüzü uzamış ve gözleri boş boş bakmıştı. Gözbebekleri öyle karaydı ki görünmüyordu.

Yenta yedi yaşındayken annesi, içinden çıkmaya gücü yetmeyen çocukla birlikte doğumda ölmüştü. Yenta'ya göre bu kesinlikle annesinin herkes için ayrılan payları çalarken yediği ve babasının o gece mücadelelerinde uzaklaştırmayı beceremediği bir *dibbuk*'tu. O *dibbuk*, annesinin midesine konuk olmuş ve ayrılmak istememişti. Ölümse, cezasıydı. Ölümcül doğumdan birkaç gün önce, şişman ve şişkin bir halde, soluk gözlerle, uyuyan kızını şafakta örgülerinden çekerek uyandırmış ve, "Kalk. Mesih geldi. Artık Sambir'de,"[10] demişti.

Mayer, karısının ölümünden sonra belirsiz bir suçluluk duygusunun rehberliğinde, küçük kızının bakımını üstlenmişti.

[10] Lviv'de (Ukrayna) bir kasaba. (ç.n.)

Çalışırken onunla ne yapacağını gerçekten bilemediğinden kız da onunla birlikte oturup ne okuduğuna bakıyordu.

"Peki, kurtuluş neye benzeyecek?" diye sormuştu babasına bir keresinde.

Mayer, gerçeğe dönüp ayağa kalkmış ve sobaya yaslanmıştı.

"Basit," demişti. "İlahi ışığın son küçük kıvılcımı kaynağına döndüğünde, Mesih bize görünecek. Tüm yasalar geçersiz olacak. *Koşer* ve *koşer* olmayan, kutsal ve lanetli arasındaki ayrım ortadan kaybolacak. Gece gündüzden ayırt edilemeyecek, erkekle kadın arasındaki fark ortadan kalkacak. Tevrat'taki harfler kendilerini yeniden düzenleyecek, böylece yeni bir Tevrat ortaya çıkacak ve her şey tersine dönecek. İnsan bedenleri, ruhlar kadar hafif olacak ve onlara doğrudan iyi Tanrı'nın kendisinden yeni ruhlar girecek. O zaman yeme ve içme ortadan kaybolacak, uyku gereksiz olacak ve her arzu duman gibi dağılacak. Tensel üreme, kutsal isimlerin birleşmesine dönüşecek. Talmud, tozla kaplanacak, tamamen unutulup gereksiz olacak. Her yer Şehina'nın[11] parıltısından aydınlanacak."

Ancak sonra Mayer, ona en önemli şeyi hatırlatmanın uygun olduğunu düşünmüştü.

"Kalp ve dil arasında bir uçurum vardır. Unutma. Düşünceler saklanmalıdır, özellikle de büyük talihsizliğinle bir kadın olarak doğduğundan beri. Bırak da senin düşünmediğini düşünsünler. Başkalarını yanıltacak şekilde davran. Hepimiz bunu yapmalıyız, ancak kadınlar daha çok. Talmudcular kadının gücünü bilir ve ondan korkar, bunun için kızların kulaklarını delerler, onları zayıflatmak için. Biz yapmayız. Yapmayız, çünkü biz kendimiz kadınlara benzeriz. Saklanarak yaşarız. Aptalı oynarız, olmadığımız insanlar gibi davranırız. Eve geliriz ve sonra maskelerimizi çıkarırız ancak sessizliğin yüküne dayanırız, *masa duma.*"[12]

Şimdi Yenta da bir Korolivka odunluğunda boynuna kadar örtülü olarak yatarken hepsini aldattığını biliyor.

---

[11] (İbr.) Tanrı'nın yeryüzündeki tezahürü. (ç.n.)

[12] (İbr.) Sessizlik meleği Duma'nın yükü. (ç.n.)

8

Bal ve Ondan Çok Yememek ya da Isohar'ın Türk Ülkesinde, İzmir'deki Okulu

Nahman, Isohar'ın okulunda *gematri*'yi, *notarikon*'u[1] ve *temurah*'ı[2] mükemmelleştirmişti. Ona, gece yarısı uyandırıp harfleri karıştırarak sözcükler ürettirmek mümkündü. Dua ve takdislerdeki sözcüklerin sayılarını, yazıldıkları gizli prensipleri ortaya çıkarmak için önceden düşünmüş ve hesabını yapmış olurdu. Onları diğerleriyle karşılaştırır, sözcükleri değiştirir, harfleri yeniden düzenlerdi. Çok kereler, bunaltıcı İzmir gecelerinde uyuyamadığı sırada ve Reb Mordke yüreğini hasret ve endişeden uzak tutmak için çubuğunu tüttürerek sessizliğe daldığında Nahman şafakla gözleri kapanana kadar sözcük ve harflerden tamamen yeni, alışılmadık anlamlar ve bağlantılar bularak bu oyunu hevesle sürdürürdü. Gri şafak, altında köpeklerin çöplerin arasında uyuduğu, birkaç sefil zeytin ağacının olduğu küçük meydanı aydınlattığında, sözcükler dünyası, gözlerinin görebileceğinden çok daha gerçekmiş gibi gelirdi ona.

---

[1] Sözcüklerden bir cümle veya fikir üretmek için sözcüklerin ilk veya son harfini kullanarak bir sözcük türetmenin Kabalistik yöntemi. (ç.n.)

[2] Kabalistlerin İncil'deki sözcük ve cümleleri yeniden düzenlemek için kullandıkları üç eski yöntemden biri olup bu yöntemle sözcüklerin ezoterik temelini ve daha derin manevi anlamlarını türetilebileceğine inanırlar. (ç.n.)

Nahman mutlu. Her zaman Yakup'un arkasında oturuyor. Onun sırtına bakmayı seviyor. Özdeyişler kitabında[3] 25:16'da yazılı olan şu sözler aklına geliyor çünkü: "Bal mı buldun? Yeterli miktarda ye, yoksa kusarsın."

Bu sırada, *hakkarat panim* (fizyonomi bilgisi)[4] ve *sirtutim*'in (kiromansi bilgisi)[5] yanı sıra, aralarında Nahman ve Yakup'un da olduğu seçilmiş öğrenciler, Isohar ve Reb Mordke'nin rehberliğinde başka bir gizli konuda daha eğitim alıyor. Akşamları, küçük odada sadece iki mum bırakılıyor ve öğrenciler, duvar boyunca yerde oturuyorlar. Başları, dizlerinin arasında olmalı. Bu şekilde insan bedeni, annesinin karnında, Tanrı'ya yakın haldeki konumunu alıyor. Böyle birkaç saat oturulduğunda, nefes ciğerlere geri döndüğünde ve insan kendi kalbinin atma sesini duyabildiğinde zihin de yolculuğa başlıyor.

Uzun ve güçlü Yakup'un etrafında her zaman bir dinleyici kitlesi var. Onlara Bükreş'teki gençliğine dair hikâyeler anlatıyor, Nahman ise çoğunlukla kulak misafiri oluyor. Yakup, ağa tarafından gönderilen iki yeniçeri saldırdığında bir Yahudiyi korumak için nasıl ayağa kalktığını anlatıyor. Bir oklavayla dövüşmüş de bu oklavayla Türk muhafızları kovalamış ve mahkemeye çıkarıldığında, kimseye gerçekten bir fiziksel zarar vermediğinden ağa onun cesaretini öylesine takdir etmiş ki serbest bırakmakla kalmamış, aynı zamanda ona hediyeler vermiş. Elbette, Nahman ona inanmıyor. Dün, sihirli bitkilerle orası burası kaplandığında, yeraltında gömülü hazineleri ortaya çıkarabilecek mucizevi bir aletten bahsetmişti.

Nahman'ın bakışlarını fark eden Yakup –normalde Yakup ona baktığında Nahman anında başka tarafa bakar– ona Türkçe laf atıyor.

"Ne oldu, *feygele*, bana neden öyle bakıyorsun?"

---

[3] Yahudi İncil'inin bir kitabı. Hem Yahudi hem de Hıristiyan kanonlarında evrensel olarak kabul görmektedir. (ç.n.)

[4] Bir insanın yüz özellikleri, ifadesi ya da yüz özelliklerinden karakterini anlama sanatı. (ç.n.)

[5] Bir insanın avuçlarındaki çizgileri yorumlayarak geleceğine dair tahminlerde bulunma, el falı. (ç.n.)

Bunu, şaşkınlıkla gözlerini kısarak bakan Nahman'ı gücendirmek amacıyla söylüyor. Hatta Yakup, Yidişçe *feygele* –minik kuş– sözcüğünü aynı zamanda kadınlardan çok erkeklerden hoşlanan adam anlamında kullanıyor.

Yakup, Nahman'ın kafasını karıştırdığı için memnun bir halde epey bir sırıtıyor.

Bir süre ortak bir dil arıyorlar. Yakup, İzmir Yahudilerinin konuştuğu Ladino ile başlıyor ve Nahman, anlamadığından İbranice yanıt veriyor. İkisi de sokakta kutsal dilde sohbet etmeyi doğru bulmadıklarından ayrılıyorlar ve Nahman Yidişçeye dönüyor. Ancak burada yine Yakup oldukça garip bir aksanla, akıcı ve neşeli bir şekilde Türkçe yanıt veriyor, sanki kendini birdenbire tanıdık bir yerde bulmuş gibi ancak Nahman hiç de öyle hissetmiyor. Sonunda sözcüklerin kaynağından endişe etmeden karışık konuşuyorlar, sözcükler soyağaçlarının izini sürmek isteyen soylular değildir. Sözcükler tüccardır, hızlı ve yararlı, bir orada bir burada.

İnsanların kahve içmeye gittikleri yerin adı nedir? Kahvehane, öyle değil mi? Pazardan aldığı malları eve taşıyan, güneyli esmer, tıknaz Türk de bir hamaldır.[6] Yakup'un gün boyunca gittiği taş pazara, bezestan[7] denir, değil mi? Yakup gülüyor, güzel dişleri var.

Arta Kalanlar: Yahudi Takvimiyle 5511 Senesinde İzmir'de Yaptıklarımız ve Moliwda ile Karşılaşmamız –Ayrıca Ruhun Dünyada Delik Açan Bir İğneye Benzemesine Dair–

Isohar'ın bize öğrettiklerine kalpten inanıyordum. Dört tip okur olduğunu söylerdi. Sünger okur, huni okur, süzgeç okur ve elek okur. Sünger, karşılaştığı her şeyi emer ve çoğunu da sonra

[6] Lehçe metinde de "hamal" olarak geçiyor. (ç.n.)

[7] Bedesten, kapalıçarşı. (ç.n.)

hatırlar ancak önemli olanı çekip çıkaramaz. Huninin, okudukları bir taraftan alınırken diğerinden akıp gider. Süzgeç, şarabı geçirip tortusunu tutar, aslında o okumasa, kendini sadece işe güce adasa çok daha iyi olur. Diğer yanda elek, sapla samanı en iyi şekilde ayırır.

"Sizin elek gibi olmanızı ve iyi olmayan ya da sıkıcı olan şeyleri göz ardı etmenizi istiyorum," derdi Isohar bizlere.

Prag'daki tanışlar ve Reb Mordke hakkındaki iyi görüşler sayesinde, talihimiz yaver gitmiş, ikimiz de iş bulmuştuk ve Türklerin elinde olan Hıristiyan savaş esirlerini satın alan Trinitaryanlara[8] yardım ediyorduk. Buradan iyi para kazanmıştık. Aniden ateşlenerek ölen bir Yahudinin hızla doldurulması gereken yerini almıştık. Görevimiz İzmir'de kaldıkları süre boyunca bu keşişlerin gereksinimlerini karşılamaktı, artık Türkçeyi akıcı konuştuğumdan ve zaten söylediğim gibi Lehçem de oldukça iyi olduğu için kısa sürede Türklerin dediği gibi bir rehber ya da çevirmen haline gelmiştim, beni çeviri işlerinde de istihdam etmişlerdi.

Alışveriş limanda olurdu. Trinitaryanlar, mahkûmların tutulduğu geçici hücrelere inip onların nereli olduğunu, fidyelerini karşılayacak aileleri olup olmadığını, Trinitaryan kardeşlerin koydukları parayı geri ödeyip ödemeyeceklerini öğrenmek için onlarla konuşurlardı.

Lviv yakınlarından gelen bir köylü kadınınki gibi eğlenceli hikâyeler de oluyordu. Adı Zaborowska'ydı ve esaret altında doğan oğluna İsmail diyorlardı. Bu kadının, Muhammed'in inancından ayrılmayacağı ve oğlunu vaftiz ettirmeyeceği konusunda ısrar etmesi, Trinitaryan kardeşler için kabul edilemeyecek bir durum olduğundan alışverişi neredeyse bozuyordu.

Trinitaryanlar için çalışan ve Türk tarzında giyinmesine karşın biriyle Lehçe konuştuğu için hemen ilgimi çeken bir çevirmen daha vardı. Güneşin rengini açtığı saçları ve kısa kesilmiş kızılımsı

---

[8] Müslümanların elindeki Hıristiyan tutsakları kefaret ödeyerek kurtarmak için 1198'de Fransa'da kurulan Katolik düzenin üyeleri. (ç.n.)

sakalları vardı. Tıknaz ve sağlam yapılıydı, bu adamın dayanıklı ve dinç olduğunu tahmin etmek zor değildi. Yan gözle onu izlemiş ancak uygun bir durum çıkana kadar rahatsız etmek istememiştim. Bir ara, Küçük Polonya'dan[9] bütün yolu akrabalarını geri almak için gelenlere, Lehçe bir şeyler açıklamaya çalıştığımı fark etmiş ve yanıma gelip sırtıma dokunarak onlardan biriymişim gibi sarılmıştı. "Memleket neresi?" diye sormuştu, bir merasime gerek kalmadan tanıştığımız ve daha önce hiçbir asilzade bana bu kadar içten davranmadığı için bu durum beni etkilemişti. Daha sonra bana güzel bir İbranice ve ayrıca yerli dilimiz olan Yidişçeyle hitap etmişti. Kalın bir sesi vardı, konuşma yapabilirdi. Suratım aptal bir ifadeye bürünmüş olmalıydı ki başını geriye atarak gür bir kahkahayla gülmüştü, öyle ki ancak boğazına bakabilmiştim.

Hakkında konuşmak istemediği bazı esrarengiz iş anlaşmaları onu İzmir'e getirmişti ancak Yunan denizinde kendisiyle aynı adı taşıyan, Moliwda Adası'nın prensi olduğunu iddia etmişti. Fakat bunu bize bir olta atar gibi anlatmıştı, ona inanır mıydık, bu tuzağa düşer miydik? Sanki kendine tam olarak inanmıyormuş gibi, sanki elinde aynı derecede doğru birkaç hikâye daha varmış gibi konuşuyordu. Buna karşın bir şekilde birbirimize bağlanmıştık. Birkaç yaş büyük olmasına karşın bana karşı bir tür babalık rolü üstlenmişti. Bizi Polonya hakkında sorguya çekmişti neredeyse, onu gözle görülür şekilde neşelendiren tamamen sıradan şeyler anlatmak zorunda kalmıştım: Lviv'de soyluların ve burjuvanın nasıl geçindiğini, dükkânların neye benzediğini, orada güzel *kaffa* bulunup bulunmadığını, Yahudilerin ve Ermenilerin neyle geçindiğini, insanların ne yediğini, ne tür içkiler içtiğini anlatmıştım. Doğrusu, Polonya işlerine pek aşina değildim. Ona Krakov ve Lviv'den bahsettim, Kamaniçe'yi ve memleketim olan Rohatin'i detaylı olarak tarif ettim. İkimizin de kendini anavatanından uzakta bulduğunda gezginleri vuran o ani yurt özlemi dalgasından kaçamadığımızı itiraf etmeliyim. Ancak bu kadar önemsiz ve sıradan şeyler sorduğu için bana evini çok uzun

[9] Polonya'nın güneydoğu bölgesi. (ç.n.)

süredir görmemiş gibi gelmişti. Bunun yerine, denizde korsanlarla olan maceralarını ve deniz savaşlarını o kadar çok anlatmıştı ki beyaz giysileri ve haçlarıyla Trinitaryanlar dahi dinlemek için yanımıza çömelmişti. Polonya'dan gelen kardeşleri onunla konuşurken (o zaman her şeyi tam anlamamıştım) ona çok değer verip olağanüstü bir tavırla, gerçek bir asil muamelesi yaptıkları açıktı. Ona, "Kont Kossakowski" diyorlardı ve bu garip bir şekilde nefesimi kesiyordu çünkü oldukça tuhaf bir adam olmasına karşın bir konta hiç bu kadar yakından bakmamıştım.

Moliwda, tanıdıkça bizi daha çok şaşırtıyordu. Akıcı İbranice konuşması yetmezmiş gibi, *gematri*'nin temellerini de biliyordu! Sıradan bir *goy*'un ufuklarını aşan bilgiye sahip olduğunu hemen göstermişti. Yunanca konuşuyordu ve Türkçeyi öyle iyi yazıyordu ki bu dilde resmi bir belge bile kaleme alabilirdi.

Bir gün Nikopollü Tova, Isohar'ın yanına gelmişti. Onunla henüz karşılaşmamıştık ancak onun hakkındaki övgüleri duymuş ve hatta kitabını, şiirlerini dahi incelemiştik. Alçakgönüllü, içine kapanık bir adamdı. Gittiği her yere, on üç yaşındaki oğlunu da beraberinde götürürdü, çocuk güzeldi, ikisi birlikte bir bilgeyle onu gözeten bir melek izlenimi verirlerdi.

Onun gelişiyle başlayan tartışmalar bizi tamamen keşfedilmemiş bölgelere götürmüştü.

Isohar, "Artık büyük olayları, güneş tutulmalarını, selleri beklemenin bir anlamı yok. Tuhaf kurtuluş süreci burada devam ediyor," demiş ve göğsüne gümbürdetecek kadar sert vurmuştu. "Tıpkı onun kötülüğün güçleriyle, karanlığın iblisleriyle olan amansız savaşta kalkıp düştüğü gibi derinliklerin en dibinden çıkıyoruz. Kendimizi özgürleştireceğiz, burada, dünyada köle dahi olsak içimizde özgür olacağız... Ancak özgür olduğumuzda biz, *ma'aminim*, yani gerçek inananlar, tozlardan Şehina'yı yükselteceğiz."

Bu sözcükleri, neşeli bir tatmin duygusuyla yazmıştım. Sabatay'ın eylemleri bu şekilde anlaşılabilirdi. Dünyadaki özgürlük yerine, yüreğinde özgürlüğü seçmişti. Kurtuluş görevine sadık kalmak için İslama dönmüştü. Biz aptallar da, onun,

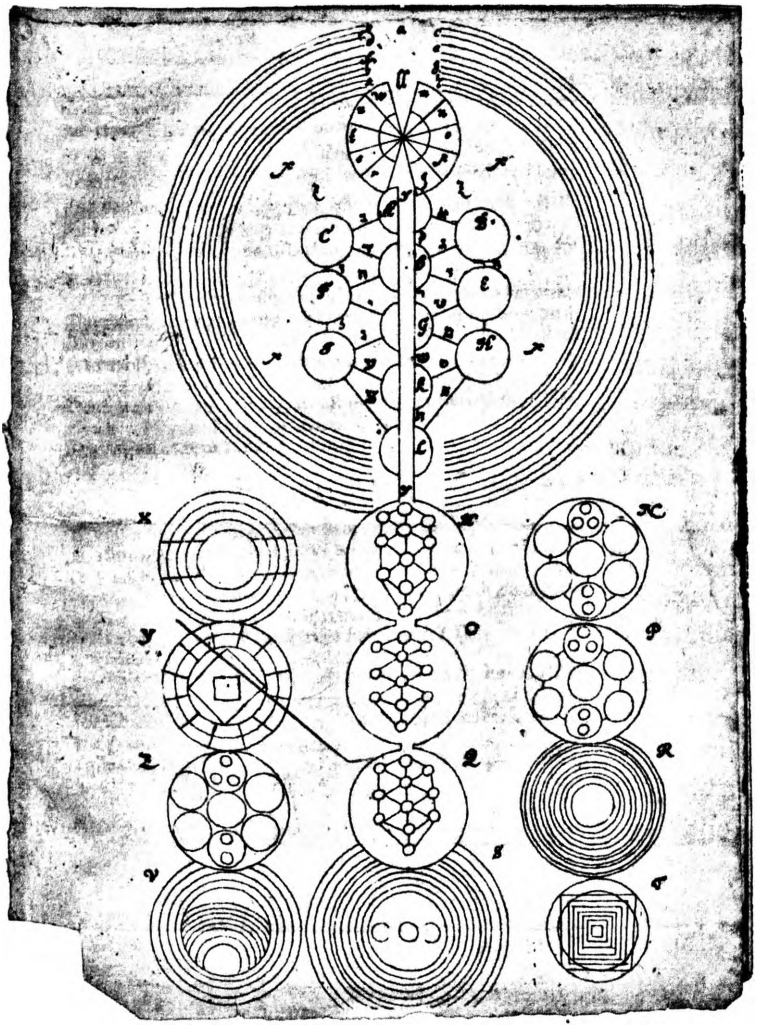

altından kalkanları olan binlerce askeriyle padişahın sarayının önüne dikilmesini ummuştuk. Harika oyuncaklar, *achaia aynayim*, yani yanılsamalar, kıt akıllılara göre sihir isteyen çocuklara benziyorduk.

Tanrı'nın bize dış olaylar aracılığıyla hitap ettiğini düşünenlerimiz yanılıyor ve bunlar çocuklar kadar saf. Çünkü O, doğrudan içimizin en derinindeki ruhlarımıza fısıldıyor.

"En çok dövülen, en korkunç karanlığın uçurumunun dibine ulaşan kişinin kurtarıcımız olması büyük, olağanüstü bir gizem. Şimdi O'nun dönüşünü bekliyoruz, Tanrı bir insan olarak cisimlendiğinde, *devekut*[10] gerçekleştiğinde ve Kutsal Üçlü[11] hüküm sürdüğünde, gizem tek bir şekilde kendini gösterene kadar çeşitli kılıklarda geri gelecektir. Isohar bu kadar zayıf bir Mesih'in, aşırı Hıristiyan olduğuna inananları kızdırmamak için "Kutsal Üçlü" sözünü daha alçak sesle telaffuz etmişti. Ancak her dinin bir gerçeği yok mudur? Hepsine, en barbar olanına dahi kutsal kıvılcımlar nüfuz etmiştir.

Sonra Reb Mordke, çıkardığı dumanın sisi içinden konuşmuştu.

"Mesih bize de onu karanlığa kadar izleyelim diye bir ders vermiş olmasın? İspanya'da birçokları Edom[12] inancına döndü."

"Tanrı korusun," demişti Tova. "Mesih'i taklit etmek biz önemsiz insanlara göre değil. Sadece o cesaret edip çamura ve pisliğe dalabilir, kendini tamamen içine batırabilir ve tek parça halinde, tertemiz ve lekesiz çıkabilir."

Tova, Hıristiyanlığa fazla yaklaşmanın işe yaramayacağını düşünmüştü. Daha sonra heyecanlanıp başkalarıyla Kutsal Üçlü'yü tartıştığımızda, Kutsal Üçlü hakkındaki Hıristiyan öğretilerinin, artık kimsenin hatırlamayacağı ilahi gizemin daha eski bir anlayışının çarpıtılmış hali olduğunu savunmuştu. Bu, onun hatalarla dolu solgun bir gölgesiydi, o kadar.

"Kutsal Üçlü'den uzak durun," diye uyarmıştı.

Şu görüntü belleğime kazınmıştı: bir gaz lambasının titrek ışığının çevrelediği, sakallı üç yetişkin adam, amaçsızca Mesih hakkında konuşarak geçirilen akşamlar. Altona ya da Selanik ya da Moravya ya da Lviv ya da Krakov ya da İstanbul ya da Sofya'daki

---

[10] (İbr.) Genellikle meditatif dua ya da benzer ibadetlerin sonucunda Tanrı ile yaşanan mistik birlik. (ç.n.)

[11] Baba, oğul ve Kutsal Ruh. (ç.n.)

[12] İsrail geleneğinde Esav'ın torunları olarak kabul edilen ve İsrail'in güneydoğusunda yaşayan kavmin adı. (ç.n.)

kardeşlerimizden gelen her mektup, başka bir uykusuz gecenin nedeniydi ve İzmir günlerinde düşüncelerimiz daha uyumlu hale gelmişti. En ölçülü görünen Isohar iken, Tova alaycı olabiliyordu ve ben, onun öfkeli bakışlarından kaçındığımı itiraf etmeliyim.

Evet, o, Sabatay Sevi geldiğinden beri dünyanın farklı, donuk bir çehresi olduğunu biliyorduk ve aynı görünse de aslında öncekinden tamamen farklı bir dünyaydı. Artık eski yasalar uygulanmıyordu, bir zamanlar çocukken güvenerek harfine kadar uyguladığımız emirler mantığını yitirmişti. Tevrat aynı görünüyordu ve içinde hiçbir şey değişmemişti, kimse harfleri dönüştürmemişti ancak artık eskisi gibi okunamazdı. O eski sözcüklerde tamamen yeni anlamlar ortaya çıkıyor ve biz bunu görüp anlıyoruz.

Bu kurtarılmış dünyada kim bu eski Tevrat'a bağlı kalırsa sadece ölü dünyaya ve ölü yasaya itibar eder. Bu kişi günahkâr olandır.

Mesih, boş dünyayı içeriden yok ederek, ölü yasaları toza dönüştürerek acılı yolculuğunu tamamlayacak. Bu nedenle eski düzeni ortadan kaldırmalıyız ki yenisi hüküm sürebilsin.

Öğretiler ve kutsal yazıtlar bize İsrail'in dünyanın en uzak noktalarından ve en derin yerlerinden dahi kutsallığın her kıvılcımının toplanabilmesi için tam bu nedenle yeryüzüne dağıldığını açıkça göstermiyor mu? Gazzeli Natan da bize bazen bu kıvılcımların, bokun içine düşmüş mücevherler gibi maddenin derinliklerine utançla yerleştiğini öğretmemiş miydi? *Tikkun*'un en zor anlarında, o bir kişi dışında onları çıkarabilecek kimse yoktu ve içindeki kutsallığın kıvılcımlarını geri almak için günaha girmek ve kötülük yapmak yalnızca ona aitti. Sabatay'ın İslamı kabul etmesinin nedeni buydu ve bizler de aynısını yapmak zorunda kalmayalım diye hepimiz adına ihanet etmek zorunda kalmıştı. Birçokları bunu anlayamıyor. Ancak biz Yeşaya'dan biliyoruz, Mesih hem kendinden hem de dışarıdan olanlarca reddedilmelidir. Kehanet, böyle der.

Tova artık gitmeye hazırlanmıştı. Çin'den buraya gemiyle ipek, kâğıt ve talaş içinde dikkatle paketlenmiş fayans getirmişti.

Hint yağları satın almıştı. Karısı ve daha sonra işlerin nasıl gelişeceğini bilmeden, kim olduğunu ilk kez duyduğum sevgili kızı Hana için hediyeler almak üzere pazara gitmişti. İşlemeli terlikleri ve altın ipliklerle dolu eşarpları incelemişti. Reb Mordke ve ben, fermanlar için yardımcılarını gümrüğe gönderdikten sonra dinlenirken ona gitmiştik çünkü birkaç gün içinde tekrar eve dönmek üzere yola çıkacaklardı. Böylece, Kuzey'de ailesi olan herkes şimdi mektuplar yazıp Tuna üzerinden Nikopol ve Yergöğü'ye, oradan da ileriye, Polonya'ya giden Tova'nın kervanına vermek üzere küçük paketler hazırlıyordu.

Onun yanına oturmuştuk ve Mordehay en iyi şaraptan bir şişe getirmişti. İçmeye alışık olmayan biri olan Tova hemen etkilenmişti. İki bardaktan sonra yüzü çocuksu bir şaşkınlık ifadesiyle yumuşamış, kaşları kalkmış, alnı kırışmıştı. Tova şimdiye kadar hep tetikte olduğundan ben ancak şimdi bilge bir adamın gerçek yüzünü gördüğümün farkına varmıştım. Reb Mordke onunla şakalaşmaya başlamıştı, "İnsanın kendine ait bir bağı olur da nasıl şarap içmez?" Ancak bizim ziyaretimizin nedeni tamamen başkaydı. Geçmişte gençler için çöpçatanlık yaptığımızdaki gibi hissetmiştim. Şimdi sözkonusu Yakup'tu. Onun, sıklıkla Tova'nın da onlara bağlı olduğu için çok sevdiği, Baruhya'nın[13] oğlu Konyo'nun destekçileri olan Selanik Yahudi topluluğunda bulunduğunu belirtmiştik. Ancak hem Reb Mordke hem de ben inatla başka bir şeye dönmeyi sürdürmüştük ve inadımız –Tova bize Polonya'dan gelen bu ikisi inatçıdır derdi– ilk başta azalıyormuş gibi görünen bir sarmal gibiydi ancak kısa bir süre sonra biraz farklı biçimde yine aynı yere geri dönmüştü. Her lafın, en kapsamlı konudışı konuşmalardan ve en geniş kapsamlı çağrışımlardan sonra dönüp dolaşıp geldiği yer Yakup'tu.

[13] Baruhya Ruso (1677-1720): Sabatay Sevi'nin ardından müritleri tarafından onun reenkarnasyonu ilan edilmiştir. İslam dinine geçtikten sonra Osman adını almıştır (Osman Baba, Osman Ağa ya da Osman Bevvap olarak bilinir. Sabataycıların üç kolundan biri olan Karakaşlar (*Konyosos*) cemaatinin öncüsüdür (diğer kollar ise Yakubiler ve Kapancılar'dır). (ed.n.)

Ne mi istiyorduk? Yakup'u Tova'nın kızıyla evlendirmek istiyorduk, böylece Yakup saygıdeğer bir insan olacaktı. Bekâr bir Yahudi ciddiye alınmazdı. Başka? Bu fikir aklımıza hangi mucizenin eseri olarak gelmişti? Cesur bir düşünceydi, belki tehlikeli ancak aniden onu bütünüyle görmüştüm ve bana kesinlikle mükemmel gelmişti. Sanki sonunda bütün bunların ne için olduğunu anlamış gibiydim, Reb Mordke ile yaptığımız yolculuklar, tüm çalışmalarımız, hepsi bunun içindi. Belki zihnimi rahatlatan da şaraptı, çünkü birden her şey gözüme belirgin gelmeye başlamıştı. Sonra Reb Mordke benim adıma şöyle demişti:

"Yakup'un, senin kızınla evlenmesini biz ayarlayacağız ve o Polonya'ya elçi olarak gidecek."

İstediğimiz buydu ve şaşırtıcı bir şekilde, herkes gibi elbette Tova da Yakup'u duyunca bu konunun aleyhinde tek bir sözcük dahi etmemişti.

Biz de Yakup'u çağırmıştık, uzun bir süre sonra onunla birlikte aynı yaşta bir sürü erkek çocuğu ve birkaç Türk gelmişti. Ötekiler meydanın diğer tarafında kalırken Yakup, önümüzde ürkek bir halde durmuştu. Onu gördüğümde tüylerimin diken diken olduğunu, bedenimin titrediğini ve daha önce hiç kimseye hissetmediğim kadar büyük bir aşk duyduğumu hatırlıyorum. Yakup'un gözleri heyecanla parıldıyordu ve alaycı gülümseyişini bastırmak için mücadele ediyordu.

"Eğer sen Mordehay, sen Tova ve sen Nahman, çağımızın bilgeleriyseniz," demişti abartılı bir saygıyla, "o zaman sıradan metali kesinlikle altına dönüştürebileceksiniz. Böylece sizin, yükseklerden gelen elçiler olduğunuzu kesin olarak bileceğim."

Eğleniyor muydu yoksa ciddi miydi bilememiştim.

"Otur," diyerek terslemişti onu Reb Mordke. "Böyle bir mucizeyi ancak Mesih'in kendisi yaratabilir. Bunu biliyorsun. Daha önce bu konuda konuşmuştuk."

"Peki, nerede bu Mesih?"

"Ne yani, bilmiyor musun?" diyerek ona bakmıştı Reb Mordke. "Ne de olsa hep ona inananlarla takılıyorsun."

"Mesih Selanik'te," demişti Tova sakince. Şarap, sözlerini germiş gibiydi. "Sabatay Sevi'nin ölümünden sonra Kutsal Ruh, ondan Baruhya'ya (adı kutsansın) geçti." Bir an sessiz kaldıktan sonra sanki belirli bir tepki yaratmayı umarak devam etti. "Şimdi Ruh'un, Baruhya'nın oğlu Konyo'da bir yer bulduğunu söylüyorlar. Mesih'in o olduğunu söylüyorlar."

Bunun üzerine Yakup, yüzündeki ciddiyetten sıyrılıp gülümsemiş, hepimiz rahatlamıştık çünkü bu konuşmanın nereye varacağını bilmiyorduk.

"Öyle diyorsanız, hemen ona giderim," demişti Yakup bir an sonra. "Onun için elimden geleni yapmak istiyorum. Odun kesmemi isterse onun için keserim. Su taşımamı söylerse taşırım. Savaşa gidecek birine gereksinimi varsa ordunun önünde giderim. Sadece ne yapacağımı söylesin, yeter."

Hagiga 12 risalesinde şöyle denmektedir: Gören ve gördüklerini bilmeyen insanların vay haline." Biz görüyorduk ve gördüğümüzü biliyorduk. Bu aynı gece olmuştu. Yakup, önce Reb Mordke'nin önünde durmuş ve Reb Mordke dua ederek ve en güçlü sözcükleri dile getirerek defalarca Yakup'un dudaklarına, gözlerine ve kaşlarına dokunmuş, sonra alnına bitkisel bir merhem sürmüş, böylece Yakup'un gözleri cam gibi olmuş, sessizleşmiş ve uysallaşmıştı. Onun elbiselerini çıkarıp yanan tek bir lamba bırakmıştık. Sonra titreyen bir sesle, hepimizin bildiği ancak şimdi tamamen farklı bir anlamı olan o şarkıyı söylemeye başlamıştım çünkü artık herkesin genelde günlük olarak yaptığı şekilde, dünyanın gelişmesi adına, kurtuluşumuz için ruhun inmesini istemiyorduk, artık ruhun somut olarak tam burada önümüzde duran çıplak bedene, iyi tanıdığımız ancak aynı zamanda iyi tanımadığımız bir erkeğin, bir kardeşin bedenine inmesini istiyorduk. Böyle bir saldırıya dayanıp dayanamayacağını belirlemeye çalışarak onu ruh tarafından deniyorduk ve yüreklerimizin rahatı için önceden olduğu gibi sıradan bir işaret istemiyorduk. Eylem istiyorduk, karanlık, pis ve kasvetli dünyamıza gelsin istiyorduk. Yakup'u bir yem gibi,

kurdun önüne atılmış bir kuzu gibi salmıştık. Ortak sesimiz yükselmiş, sonra da sanki kadına dönmüşüz gibi tizleşmişti. Tova ileri geri sallanmıştı, benim bozuk bir şeyler yemişim gibi midem bulanmıştı ve bayılacağımı hissetmiştim. Sadece Reb Mordke öylece durmuştu, rahatça, gözleri yukarı, küçük bir pencerenin olduğu tavana doğru yönelmişti. Belki de ruh o küçük pencereden gelecekti.

"Ruh, bir mağarada kapana kısılanların etrafında bir kurt gibi dolanır," demiştim. "Gölge dünyasında yaşayan o zayıf figürlere ulaşmak için en küçük deliği arar. Burnunu çeker, her çatlağı, her yarığı koklar, kontrol eder, içimizi koklar. Yeraltındaki mantarlar gibi, o hassas yaratıkları ışıkla doldurmak için arzu tarafından tüketilen bir sevgili gibi döner durur ve insanlar –küçük, narin, yitik yaratıklar– yağlı taşlar, ağaç kabukları ve kapı çerçeveleriyle ona işaretler bırakırlar, insanlar ruh girebilsin diye alınlarına yağla işaretler yaparlar.

"Ruh neden zeytinyağını sever? Tüm bu yağlanma neden? Kayganlaştırmak için mi, böylece maddenin içine daha mı kolay girecek?" diye sormuştu Yakup bir keresinde ve tüm öğrenciler gülmekten katılmıştı. Ben de elbette, çünkü o kadar cesurdu ki akılsız olamazdı.

Her şey çok hızlı olmuştu. Yakup birden erekte olmuş ve derisi terle kaplanmıştı. Garip bir şekilde şişkin, görmeyen gözleri vardı ve âdeta konuşuyordu. Sonra yere yığılıp orada garip, kıvrılmış bir halde, her tarafı titreyerek kalmıştı. Doğal bir dürtüyle ona yardım etmek için bir adım atmıştım ancak Reb Mordke'nin güçlü eli beni aniden durdurmuştu. Bu sadece bir an sürmüştü. Sonra Yakup'un altından yavaşça idrar akmaya başlamıştı. Bunu yazmak benim için zor.

Orada gördüklerimi asla unutmayacağım ve dünyevi, bedensel, maddesel biçimlerimizde ruha ne kadar yabancı olduğumuzu kanıtlayacak bu kadar gerçek bir şey görmemiştim hiç.

35
40
45
TRANSILVANIA
VALACHIA
SCLAVONIA
BOSSINA
SERVIA
BULGARIA
ROMANIA
MACEDONIA
MOREA
ISOLA DI CANDIA
Candia
MARE MEDITERRA
MARE IONIO
Cefalonia
Zante
Smirne
Rodi
Braclaw
POLONIA
MOLDAVIA
BESSARAB
Adrianopoli
Costantinopoli
Salonichi
Negroponte
Corone
Modon
Coron
Napoli di Romania
Navarino
Patras
Lepanto
Durazzo
Belgrado
Temesvar
Buda
Vienna
Presburg
Raab
Essek
Sirmich
Sofia
Nicopoli
Widin
Varna
Silistria
Giurgevo
Tergovist
Bucarest
Jassy
Caminiec
Leopolis
Kaminiec
Kiovia
Tartaria
Precop
Belgorod
Azof
Caffa
Mingrelia
Georgia
Circassia
Natolia
Aleppo
Alexandretta
Cipro
Rhodi
Scio
Metelino
Lemno
Tenedo
Troia
Gallipoli
Capo Matapan
Capo Malio
Capo Spada
Capo Salomon
Gozo
Cerigo
Cerigotto
Strivali
Arcadia
Romania
Macedonia
Bulgaria
Servia
Bossina
Sclavonia
Transilvania
Valachia
Moldavia
Polonia
Ungaria

50
55
60
MOSCOVIA
TARTARIA
PALUDE di MEOTIDE
MARE AZOFSCHE
Azof
CRIMEA
CIRCASSIA
IL MARE NEGRO
ANATOLIA
CARAMANIA
ARMENIA
NUOVA CARTA del EUROPA TURCHESCA
Secondo l'ultime Osservazioni fata in AMSTERDAM apresso ISAAK TIRION
Miglia Alemane 15 in un Grado
Miglia Inglesi 60 in un Grado
Miglia Francesi 2, un ora di Camino
45
40
35

9

Nikopol'deki Düğün, *Huppa*'nın[1] Altındaki Gizem ve Yabancı Olmanın Avantajlarına Dair

On sekizinci yüzyıl ortalarında Türk etkisindeki toprakları gösteren bir harita, sadece aralıklı olarak kentlerle işaretlenmiş geniş bir alanı gözler önüne serer. Bu yerleşim yerlerinin çoğu nehir kenarında, özellikle de Tuna boyunca sıralanmıştır, harita üzerinde, kan damarlarına yapışmış keneler gibi görünürler. Burada su hâkimdir, sanki her yerde su var gibidir. İmparatorluk, kuzeyde Dinyester ile başlar, doğuda Karadeniz'in kıyılarını sıyırır ve güneyde Türkiye ve İsrail toprakları boyunca Akdeniz'e kadar devam eder. Tam bir daireyi tamamlaması için pek bir şey kalmamıştır yani.

Böyle bir harita üzerinde, insan hareketleri gösterilebilseydi, bu onların göze hoş gelmeyen kaotik izler bıraktıklarını gösterirdi. Zikzaklar, bükülen spiraller, orantısız elipsler, iş yolculukları, hac yolculukları, tüccarların seferleri, ailelere ziyaretler, kaçışlar, vatan hasretiyle yapılan yolculukların kayıtları.

Etrafta birçok kötü insan var, bazıları gerçekten çok zalim. Yola bir kilim serip etrafındaki toprağa mızrak saplayabilirler,

---

[1] Yahudi düğün töreninde damat ve gelinin düğün sırasında altında durdukları, dört çubuk üzerine gerilmiş gölgelik. (ç.n.)

bu, gezginin, kötü adamın kurnaz yüzünü bile göremeden para ödemesi gerektiğini belirten bir işarettir. Para ödemeyecek olursan etraftaki çalılıklardan üzerine mızraklar yağar ve sonra yoldaki adamlar seni izleyip kılıçlarıyla parçalara ayırırlar.

Ancak bu tehlikeler gezginleri korkutmuyor ve böylece kervanlar arabalarındaki pamuk balyalarıyla ilerliyorlar. Ailece faytonlarıyla, yakınlarına gidenler de var. Aptal kullar, sürgüne gönderilenler ve haydutların zorla istedikleri haraçlar da dahil olmak üzere hiçbir şeyden korkmayacak kadar uzun yaşamış olan mecnunlar. Padişahın hükümetinin ağır ve tembellikle, bolluk içinde yaşayarak vergileri toplayan, kendileri ve ortakları için zengin bir pay alan valilerinin birlikleri de bu yollarda olur. Ardında yağ ve tütsü kokularını bırakan paşaların harem arabaları da. Sığırlarını güneye süren çobanlar da.

Nikopol, küçük bir kenttir ve Tuna'nın güney kıyısındaki konumundan, geniş nehrin diğer tarafında, Büyük Nikopol olarak adlandırılan ve bir Eflak kasabası olan Turnu'ya büyük sallar gider. Güneyden kuzeye yolculuk yapan bir kişi, taşıdığı malların bir kısmını satmak ya da başka şeylerle takas etmek için burada mutlaka durmak zorunda kalır. Bu nedenle, burası çok hareketlidir, ticaret işleri iyi gider. Burada, Nikopol'de, Yahudiler İspanya'dan sürgün edildiklerinde yol boyunca yeni sözcükler ekledikleri, telaffuzu Balkanlarda Sefarad[2] Yahudilerinin konuştuğu bir dil haline gelene kadar değişen Ladino dilini konuşurlar, bu dil onlarla birlikte gelmiştir. Bazıları bunu kindarlıkla, "bozuk İspanyolca" olarak adlandırır. Neden bozuk olsun ki? Gayet de güzel bir dil. Burada herkes bunu konuşuyor. Bazen Türkçeye dönüyorlar. Yakup, Eflak'ta büyüdüğünden Ladinoyu iyi biliyor ancak düğünün tanıkları olan Praglı Mordehay ve Busklu Nahman, İbranice ve Türkçe konuşmayı tercih ederek bildikleri birkaç Ladino sözcüğü dahi kullanmaya çalışmıyorlar.

Düğün, 5512 yılının *sivan* ayının 24. gününden (yani, 6 Haziran 1752) başlayarak yedi gün sürüyor. Gelinin babası olan

---

[2] 1492'de İspanya'dan sürgün edilen Yahudi toplumu. (ç.n.)

Tova, düğünü yapmak için borç almış ve daha şimdiden parasal sıkıntıya düşeceğinden endişe ediyor çünkü bu olayın yükünden başka, son zamanlarda işleri pek de iyi gitmiyor. Çeyiz beş para etmiyor ancak kız güzel ve kocasının ağzının içine bakıyor. Bu, şaşırmak için bir neden değil, Yakup'un neşesi yerinde ve bir kızıl geyik kadar zarif. İlişki daha ilk gecede tamamlanmış, hatta birkaç kez gerçekleşmiş ya da damat öyle övünüyor. Kimse geline bir şey sormuyor. Kendisinden on iki yaş büyük kocasının, onun bedeninin uykulu çiçek tarhlarına girmesine şaşırıp annesinin ve kız kardeşlerinin gözlerinin içine merakla bakıyor. Yani, işler böyle mi oluyor?

Evli bir kadın olarak, Türk tarzında yeni giysiler almış, yumuşak bir şalvar, üzerine güller işlenmiş ve değerli taşlarla bezenmiş bir Türk entarisi ve ayrıca şimdi sıcak olduğundan bir korkuluğun üzerine atılmış güzel bir kaşmir eşarp.

Kocasından aldığı kolye öyle değerli ki ondan hemen alınıp bir kutuya kilitlenmiş. Ancak Hana'nın farklı bir çeyizi var, ailesinin itibarı, erkek kardeşlerinin becerikliliği, babasının yazdığı kitaplar, annesinin Portekiz Yahudilerinden gelen soyu, kendi uykulu güzelliği ve kibarlığı Yakup'u kendine hayran bırakıyor çünkü Yakup, büyükannesi, kız kardeşleri, kuzinleri ya da İzmir'de onu şımartmasına izin verdiği olgun dulları gibi, Podolya'nın ince, gururlu, küstah Yahudi kadınlarına alışkın. Ancak Hana, bir dişi karaca kadar nazik. Hana hiçbir şey talep etmeden, Yakup'un ona henüz öğreteceği zevk için kendini kocasına aşkla veriyor. Hana kendini gözlerindeki şaşkınlıkla ona teslim ediyor ve bu Yakup'u heyecanlandırıyor. Hana, o sanki kendine hediye olarak verilmiş cins bir atmış gibi onu dikkatle izliyor. Yakup kestiriyor ve Hana onun parmaklarını, sırtının derisini, yüzündeki çiçek bozuklarını inceliyor, sakalını parmaklarına doluyor, sonunda cesaretini toplayarak mutlak bir şaşkınlıkla cinsel organına bakıyor.

Çiğnenmiş bir bahçe, ters dönmüş bir çit, serinlemek için dışarı çıkmış, kilim ve yastıklarla kaplı zemine kumlar taşıyarak – çölün yakınlarda olduğunun bir işareti– geri dönen dansçılar. Sabahtan beri etrafta koşuşturan kadınlar olmasına karşın henüz

temizlenmemiş kirli tabaklar, bahçede sidik kokusu, kedilere ve kuşlara atılmış yemek artıkları, sıyrılmış kemikler, birkaç gün süren eğlenceden geriye kalanlar bunlar. Nahman'ın başı ağrıyor, Nikopol şarabını fazla abartmış olabilir. Bir incir ağacının gölgesinde yatmış, Hana'nın bir sopayla evin duvarını dürtmesini, eşekarılarının yuvasına girmeye çalışmasını izliyor. Bu hiç evli bir genç kadına yakışır mı? Kısa süre sonra pişman olacak ve hepsi kaçmak zorunda kalacak. Düğünden hemen sonra erkeklerin gitmek istemesine üzülüyor. Kocasını bile zar zor görüyor, o çoktan yola çıkmaya hazırlanmış bile.

Nahman uyuyormuş gibi yapıyor ancak Hana'ya gizlice bakıyor. Nahman, Hana'yı gerçekten sevmiyor, ona biraz şahsiyetsiz geliyor. Yakup'a verilen bu kız kim? *Arta Kalanlar*'a dönecek olsa Hana'yı tarif edemezdi. Onun zeki ya da aptal, neşeli ya da melankolik, çabuk sinirlenen ya da tersi, iyi huylu olup olmadığını bilmiyor. Bu yuvarlak yüzlü ve yeşilimsi gözlü kızın nasıl bir eş olduğunu anlamıyor. Nikopol'de evli kadınlar saçlarını kesmediklerinden onun saçlarının gür ve *kaffa* gibi koyu kahverengi olduğunu görebiliyor. Hana'nın uzun, ince parmaklı elleri ve doğurgan bir kalçası var. On dört yaşındaymış gibi görünmüyor. Yirmilerinde olabilir, bir kadın gibi. Onun için hoş ve kıvrımlı denebilir. Bu kadar yeterli. Birkaç gün önce onu bir çocuk gibi görüyordu.

Hana'nın ikiz erkek kardeşi Hayim'e de bakıyor. Aralarında öyle bir benzerlik var ki Nahman'ın tüyleri diken diken oluyor. Hayim kısa, ince, canlı, oval yüzlü ve çocuksu saçları omuzlarına kadar iniyor. Bedeni zayıf, bunun için de genç görünüyor. Atik ve yüksek sesle gülüyor. Babası onu vârisi olarak seçmiş, artık kardeşlerinin ayrılması gerekiyor ve bu hiç de kolay değil. Hayim, Krayova'ya[3] gitmek istiyor ancak babasının burada ona gereksinimi var ya da sadece onun için endişeleniyor. Kızlar, verilmeye mahkûm ve herkes onların daha sonra dünyaya geri ödenmek üzere düzgünce bir kenara koyulan para gibi, yuvadan

[3] Romanya'da bir şehir. (ç.n.)

ayrılacağını baştan beri biliyor. Hana kaşlarını çatmayı bırakıp evli olduğunu unuttuğunda kardeşine gidiyor ve koyu kafasını onun kafasına yaslayarak kulağına bir şeyler fısıldıyor. Bu güzel bir manzara ve böyle düşünen sadece Nahman değil, herkesin bu ikiz görüntüyü beğendiğini biliyor, birlikte harika görünüyorlar. İnsanlar keşke aslında böyle çifter çifter olsaydı. Herkesin ayrı cinsten ikizi olsaydı nasıl olurdu? O zaman herkes sözcükler olmadan konuşabilirdi.

Nahman, Yakup'u da izliyor. Evlendiğinden beri Yakup'un gözleri bir tabakayla kaplanmış gibi geliyor ona. Belki de yorgunluktur, belki de bu kutlamalardandır ancak onun kuş bakışları nerede, herkesi yere ya da uzağa baktıran o alaycı bakışları? Şimdi ellerini başının arkasına koymuş, etrafta yabancı yok, kendini rahat hissediyor, geniş manşeti omzuna kadar inmiş ve gür koyu tüylü koltuk altının çukurluğunu ortaya çıkarmış.

Kayınpederi Tova, eli Yakup'un sırtında, onun kulağına bir şeyler fısıldıyor, böylece Yakup'la evlenen Hana değil de Tova mı –bu Nahman'ın fesatlığı– diye düşünülebilir. Bu sırada Hayim herkesle tartışıyor ancak Yakup'tan uzak duruyor. Yakup onun dikkatini çekmeye çalıştığında Hayim sessizleşiyor ve hızla uzaklaşıyor. Nedendir bilinmez, bu, yetişkinleri eğlendiriyor.

Reb Mordke'ye gelince, evden çıkmıyor, güneşi sevmez. Odasında yastıklara yaslanarak yalnız başına oturuyor ve çubuğunu, dumanın her bir halkasını tadarak tüttürüyor, işleri tekrar düşünüyor, alfabenin tüm harflerinin dikkatli bakışlarıyla dünyanın her anını dikkatle inceliyor. Nahman onun beklediğini, nöbette olduğunu, gözcülük ettiğini, böylece gördüğü her şeyin –hiçbir şeye bakmadığında dahi– gerçekleşeceğini biliyor.

Tova, *huppa*'nın altında Yakup'a bir şey söylemişti, kısa tek bir cümle, birkaç sözcük, başlangıcı ve sonu bilge adamın gür sakalına dolanmıştı. Yakup, bir an için kayınpederine yaslanmak zorunda kalmıştı ve sonra yüzünde ciddi bir şaşkınlık, hatta hayret ortaya çıkmıştı. Ardından Yakup'un ifadesi sanki yüzünü buruşturmasına hâkim olmaya çalışıyormuşçasına sertleşmişti.

Misafirler, damat hakkında sorular soruyor, şimdi masada oturmakta olan Mordehay, Reb Mordke'nin anlatmaktan memnunluk duyduğu hikâyeleri bir kez daha duymak istiyor. Reb Mordke, her zaman ya çubuğunu dolduruyor ya da kendisinin ve Nahman ben Levi'nin, Yakup'u Tova'ya nasıl getirdiğini bir duman bulutunun içinden anlatıyor.

"'Bu senin kızına koca olacak,' demiştik. Sadece o. Ancak niye o, diye sormuştu Tova. O olağanüstü, demiştim, kızın onun sayesinde en yüksek yerlere ulaşacaktır. Yakup'a bak. Görmüyor musun? Harika bir insan." Reb Mordke, çubuğundan İzmir, İstanbul kokan dumanı içine çekiyor. "Ancak Tova tereddüt etti. Kim bu, çopur yüzlü bu oğlan ve ana babası nereli, diye sordu. Sonra ben, Reb Mordke ve Busklu Nahman burada, sabırla babası Yehuda Leyb Buchbinder'in ünlü bir haham olduğunu, annesi Rzeszowlu Rahel'in çok iyi bir aileden geldiğini, kuzeni Moravya'da, Leybele Prossnitz'in büyük torunu Dobruszka ile evlendirilen Hayim Malak'ın da akrabası olduğunu anlattık. Ailede ne deli ne hasta ne de sakat var, dedik. Ruh sadece seçilene gider. Ah, keşke Tova'nın öğüt alacağı bir karısı olsaydı ancak ölmüş, yani yok."

Reb Mordke bir an için bir şey söylemiyor, Tova'nın malları için endişelenen bir tüccarınki gibi görünen tereddüdünü, bunun onları nasıl sinirlendirdiğini hatırlıyor. Oysaki adı geçen kişi Yakup'tu!

Nahman bir kulağıyla Reb Mordke'yi dinliyor, bir yandan da kayınpederiyle küçücük fincanlardan *kaffa* içen Yakup'a bakıyor. Yakup başını öne eğmiş, ayakkabılarına bakıyor. Sıcaktan, sözcükler telaffuz edilemiyor, ağırlaşıyor ve yavaşlıyor. Yakup Türk kostümünü, düğünde başına taktığı, yeni, parlak incir yaprağı rengindeki sarığı çıkarmıyor. Onunla güzel görünüyor. Nahman onun yumuşak derili, uçları yukarı doğru kıvrık Türk ayakkabılarını görüyor. Sonra küçük fincanlarından kahvelerini yudumlarlarken iki adamın da elleri aynı anda kalkıyor.

Nahman, Yakup'un o Y a k u p olduğunu biliyor, ne de olsa şimdi yaptığı gibi ona uzaktan, Yakup görmeden baktığında

sanki sıcak, ıslak, görünmez bir el tutuyormuşçasına, kalbinin çevresinde bir baskı hissediyor. Bu sıkıştırılma duygusu onun iyi ve sakin hissetmesini sağlıyor. Aynı zamanda keder de veriyor. Gözleri yaşlarla doluyor. Bu şekilde sonsuza kadar ona bakabilir. Daha nasıl bir kanıt isteyebilir ki? Kalp böyle şeyleri anlar.

Yakup kendini eskiden olduğu gibi, Yankiele Leybowicz olarak değil, Yakup Frank olarak tanıtmaya başladı. Frank, batıdaki Yahudilerin Nikopol'deki ismiydi, kayınpederine ve karısı Hana'ya böyle derlerdi. Frank ya da Frenk, "yabancı" demek. Nahman bunun Yakup'un hoşuna gittiğini biliyor, yabancı olmak ikamet yerini sık sık değiştirenlerin bir özelliğidir. Nahman'a kendisini en iyi, yeni yerlerde hissettiğini söylemişti çünkü dünya her seferinde yeniden başlıyor gibi oluyormuş o zaman. Yabancı olmak, özgür olmak demek. Önünüzde uzanan geniş bir alana sahip olmak, çöl olur, bozkır olur. Ayın şeklini bir beşik gibi arkanızda tutmak, ağustosböceklerinin sağır edici senfonisi, havanın kavun kabuğu kokusu, akşam olunca gökyüzünün kızarması ve avlanmak için kumlara çıkan tespih böceğinin hışırtısı. Kendi geçmişine sahip olmak, hikâyenin yalnızca arkada bırakılan izlere yazılması, bu herkese uygun değil.

Gittiğiniz her yerde misafir gibi hissetmek, evleri bir süreliğine işgal etmek, bahçeyi dert etmemek, bağa karşı herhangi bir bağlılık duymadan şaraptan zevk almak. Dili anlamamak ve bu nedenle jestleri ve yüzleri, insanların gözlerindeki ifadeleri, bulutların gölgeleri gibi yüzlerde beliren duyguları daha iyi kaydetmek. Yeni bir dili her yerde biraz biraz, sözcükleri karşılaştırarak ve benzerlikler bularak baştan öğrenmek.

Bu yabancılık durumu dikkatle korunmalı çünkü devasa bir güç veriyor.

Yakup, her zaman yaptığı gibi ona bir şey söylemişti, sanki şaka gibi bir şeydi, bu belirsiz şey Nahman'ın belleğinde hemen kalıcı bir yer edinmişti çünkü o henüz bilmese de bu Yakup'un ilk öğretisiydi. Her gün, "hayır deme" pratiği yapmak gerekliymiş. Öyle demişti. Bu ne demekti? Nahman, bunu soracağına dair kendine

söz veriyor ancak ne zaman? Artık zaman kalmadı. Kederlenmiş ve asabi bir halde, belki de şaraptan. Bir ustadan arkadaşa, sonra da farkında bile olmadan bir öğrenciye ne zaman dönmeye başladığını bilememişti. Bunun olmasına bir şekilde kendi izin vermişti.

Yakup asla bilgeler gibi uzun, nadir ve değerli sözcüklerle dolup taşan, her zaman kutsal kitaplardan alıntılar yapan karmaşık cümlelerle konuşmuyor. Pazarcı ya da bir arabacı gibi kısa ve net konuşuyor. Hep şaka yapıyor ancak söylediklerinin aslında şaka mı yoksa ciddi mi olduğu anlaşılmıyor. Doğrudan karşısındakinin gözünün içine bakıyor, ateş edermişçesine bir cümle söylüyor ve gelecek tepkiyi bekliyor. Onun bir kuşunkine –kartal, şahin, akbaba– benzeyen ısrarcı bakışı muhataplarını şaşırtıyor. Karşısındakiler bakışlarını kaçırıyor, bocalıyorlar. Yakup bazen bir sebep olmadan gülmeye başlıyor, bu herkesin rahatlamasına neden oluyor. Kaba olabiliyor, çirkinleşebiliyor. Alaycı da oluyor. Kötü tarafına denk gelirseniz kaşını çatıyor ve gözleri bıçağa dönüyor. Bilgece şeyler de söylüyor, aptalca şeyler de. Herkesle dalga geçtiğinden kimse ona fazla güvenmiyor, Nahman onun yaptıklarını görüyor ancak Yakup henüz akbaba bakışlarını ona yöneltmedi. Bütün bunlardan dolayı, Yakup ilk bakışta bir tanış, bir dost gibi görünüyor ancak kısa bir süre sonra insanlar onun tanış ya da dost falan olmadığını anlıyorlar.

Damat şimdi gitmeye hazırlanıyor. Yehuda Levi ben Tova, Yakup'un kayınpederi ona Krayova'da iyi bir iş buldu. Burası Tuna üzerinde bulunan büyükçe bir kent, kuzey ve güney arasında bir kapı. Tova'nın burada başarılı bir tüccar olan ve mağazasında sevkiyat ve faturalama gibi işleri yapacak bir yardımcıya gereksinimi olan bir kayınbiraderi var. Tüm ticari ağ, Çernivtsili Osman isminde, nüfuzlu biri tarafından yönetiliyor, insanlar o neye dokunsa altına dönüştüğünden bahsediyorlar. Polonya'dan, Moravya'dan altın akıyor, Türk malları için ve Kuzey'de bulunmayan ürünler için ödeme yapıyorlar. Neden Polonya'da yün keçeden şapka üretmiyorlar? Neden halı dokumuyorlar? Elişi fayans ve cam neden yok? Burada pek bir şey yapmıyorlar, her

şeyi ithal ediyorlar ki Osman gibi birinin sınırda olmasının nedeni bu, dünyanın dürtülerini yönlendirmeye yardımcı olan faydalı bir insan. Güneşten yanmış yüzünü çevreleyen sarık, onu bir Türk gibi gösteriyor.

Reb Mordke, Nikopol'de kalıyor, yaşlı ve yorgun. Yumuşak yastıklara, temiz çarşaflara gereksinimi var, ona görevi sona ermiş gibi geliyor, gizem ifşa oldu, Yakup, eşlenip evlendi ve artık yetişkin bir adam. Dünyanın makinesinde kırık bir dişli daha onarıldı. Şimdi Reb Mordke gölgelere, çubuğunun dumanına çekilebilir.

Ertesi gün herkes gidecek. Yakup ve Herşel ben Zebu, Hana'nın genç kuzeni Krayova'ya doğru yola çıkacaklar ve Nahman, Polonya'ya geri dönecek. Podolya, Rohatin, Glinno ve Busk'taki kardeşlerine güzel haberleri götürecek ve sonra evine geri dönebilecek. Bu konuda hem mutluluk hem de isteksizlik duyuyor. Herkesin bildiği gibi, eve gitmek kolay değil.

Vedalaşmaları gece yarısına kadar sürüyor. Kadınlar yatmaya gönderilmiş, erkekler kapıları kapamış. Şimdi o Nikopol şarabından içiyorlar ve gelecek için planlar yapıyorlar, masadaki küçük ekmek kırıntılarıyla oynayıp, onları küçük toplar haline getirip küçük tepeler oluşturuyorlar. Nussen çoktan bir pamuk balyasının üstünde uyumuş, tek gözünü kapamış ve bulanık bakışlarıyla Nahman'ın yüzünü okşayan Yakup'u görmüyor, sarhoş Nahman, başını Yakup'un göğsüne yaslamış.

Şafakta, hâlâ tam ayılmamış olan Nahman, yolcuları Bükreş'e taşıyan bir arabada oturuyor, seferden kazandığı altınları açık renkli ceketine diktirmiş. Polonya'da çok daha yüksek bir fiyata satabileceği birkaç düzine de aloe yağı şişesi taşıyor. Nikopol'de pazardan aldığı beyaz yün paltosunun cebinin derinliklerinde kokulu bir reçine topağı var, ayrıca arabada bir çanta dolusu mektup ve kadınlar için bir sürü de hediye. Çilli, çatlamış yüzü gözyaşlarıyla nemlenmiş ancak kasabanın kenar mahallelerini geçer geçmez, taşlı arazinin üzerinde doğmakta olan ve onu tamamen körleştiren güneşe doğru uçuyormuş gibi bir coşkuya kapılıyor.

Nahman şanslı. Bükreş'te Wereszczynski, David ve Muradowicz şirketinin Kamaniçe kervanına katılıyor, arabaların üstündeki sandıklar da işaretleniyor. Yük, *kaffa* ve tütün kokuyor. Kervan kuzeye hareket ediyor.

Neredeyse üç hafta sonra, Nahman sağ salim ama kirli çoraplarla Rohatin'e ulaşıyor ve akşam karanlığında tozlu, açık renkli paltosuyla, düğün hazırlığı yapılan Şorların evinin önünde duruyor.

Krayova'da: Kutsal Günlerde Ticaret Yapmaya ve Vişne Açmazıyla Karşılaşan Herşel'e Dair

Tova'nın bacanağı Abraham'ın atölyesi, gerçek bir açıl susam açıl mağarası, tüm Avrupa'da, Doğu'nun en iyi yaptığı, Budapeşte ve Viyana, Krakov ve Lviv saraylarında yere göğe sığdırılamayan, her türden parlak ve ışıltılı maldan oluşan renkli bir akıntı içinde, İstanbul'dan Kuzey'e doğru giden şeylerin ticaretini yapıyor. Her renkten, altınla dokunmuş, eflatun, kırmızı, yeşil, gök mavisi çizgili ya da kabartma çiçek desenli, balyalar halinde rulo yapılmış, tozdan ve güneşten korumak için ketenle sarılmış, *stambulakijari* denen İstanbul dokumaları. Bunların yanında incecik yünden dokunmuş, saçaklı ya da sırmalı şeritle süslenmiş, Şam kumaşı dokulu yumuşak Cezayir halıları. Yine balyalar halinde ve çeşitli renklerde, Avrupalı erkeklerin süslü ceketlerinin biçimlendirildiği, burada da bol miktarda bulunan ipekle astarlanmış keçi kılından kumaş.

Ayrıca kilimler, püsküller, saçaklar, sedef ve lake düğmeler, küçük dekoratif silahlar, lake enfiye kutuları –soylu beyefendiler için hediyelik– ve üzerinde manzaralar olan yelpazeler –Avrupalı hanımefendiler için– sigara ağızlıkları, pahalı taşlar. Tatlı bile var, helva ve Türk lokumu. Burada "Yunan" denen Bosnalılar, mağazaya deri mallar, süngerler, tüylü havlular, sırmalı kumaşlar, üzeri aslanlar ve tavuskuşlarıyla işlenmiş hoş Horasan ve Kirman eşarpları getiriyorlar. Kilim yığınlarından yabancı bir koku yayılıyor, dipsiz bahçelerin, çiçek açan ağaçların ve meyvelerin kokusu.

"*Sübhanallah* –Allah münezzehtir–" diyor, müşteriler buraya girdiğinde, "*Selamünaleyküm -Şalom aleyhim-*."

Giriş alçak olduğundan başlarını eğmek zorundalar. Yakup hiçbir zaman tezgâh başında oturmuyor, onun yerine üzerinde küçük bir masada, mavi yeşil bir Türk kaftanı ve koyu kırmızı bir Türk başlığıyla, bir Türk gibi gösterişli giyinmiş vaziyette çay içiyor. İşe başlamadan önce her zaman iki ya da üç küçük bardak çay içiliyor. Yerli tüccarlar da Tova'nın damadını tanımak istediklerinden Yakup, Abraham'ı kızdıran türden görüşmeler yapıyor. Ancak onun sayesinde, Abraham'ın küçük dükkânı artık her zaman insanlarla doluyor. Burada mücevherlerde kullanılan yarı hazır değerli taşların ticareti yapılmakta. Dizilmiş mercanlar, malakit ve her boyda turkuaz, kancalara asılı halde taş duvarları renkli ve dalgalanan çizgilerle kaplıyor. Son derece pahalı mallar cam vitrinde tutuluyor. Olağanüstü ender görülen inciler de var bunların arasında.

Yakup gelen her konuğu ayakta başıyla selamlıyor. Abraham'ın mağazasında çalışmaya başlamasından birkaç gün sonra burası Krayova'nın en sevilen yeri haline geliyor.

Krayova'ya geldiklerinden birkaç gün sonra, *Tişa BeAv*[4] orucu başlıyor. Bu oruç, tapınağın yıkımını anmaya adanmış, karanlık ve zor zamanlara, bir keder gününe. O zaman dünya da yavaşlıyor, sanki hüzünlenmiş ve bu yüzden sendelemeye başlamış gibi. Yahudiler, Krayova'da birkaç düzine kadar olan ev ve dükkânlarını kapatıyor, çalışmıyor, karanlıkta oturup, "Yeremya'nın Ağıtları"nı[5] okuyup talihsizliklerini hatırlıyorlar.

Bu Abraham için iyi, gerçek bir inanan ve Sabatay Sevi ile vârisi Baruhya'nın müridi, ahir zamanda her şeyin tersten yapıldığının farkında olarak bayramı farklı kutluyor. O halde Abraham için bu neşeli bir bayram.

---

[4] Yahudilerin kutsal tapınağı olan Kudüs'teki Süleyman mabedinin MÖ 586 ve MS 70 yıllarında iki kez İbrani takvimine göre *av* ayının 9'una denk gelen gün yıkılması, bu günün yas ve oruç günü olmasının sebebidir. (ç.n.)

[5] Ağlayan peygamber olarak da bilinen Yeremya tarafından yazılan Tanah'ın Ketuvim kitabında bir metin. (ç.n.)

Baruhya tam olarak Sabatay Sevi'nin ölümünden dokuz ay sonra, *av*[6] ayının dokuzuncu gününde, tam tahmin edildiği gibi dünyaya gelmişti! Yani tapınağın yıkıldığı, yas tutulan bir günde. Sabatay'ın adı yazıldığı üzere *AMİRAH*[7] ya da *Adonenu Malkenu yarum hodo*, efendimiz ve kralımız, yüce majesteleri olarak geri dönmüş ve yıllar boyunca Selanik'te Baruhya olarak yaşamış. 5476'da, Hıristiyan yılıyla 1726'da, daha önce Sabatay'a giren Şehina, şimdi de ona indiğinden Tanrı'nın vücut bulmuş hali olarak kabul edilmiş. Baruhya'nın gönderildiğine inananların, o yas gününü diğer Yahudilerin öfkesine karşın neşeli bir güne dönüştürmesinin nedeni budur. Kadınlar saçlarını yıkayıp dışarıda, ağustos güneşinde kuruturlar, evlerini Mesih düzgün ve temiz bir eve gelebilsin diye temizlerler, çiçeklerle süslerler ve yerleri süpürürler. Bu dünya berbat, doğru ancak belki de orasından burasından biraz çekidüzen verilebilir.

Zira bu en kötü ve karanlık günlerde ışık doğar. Bu kederin, bu yasın en dibinde bir sevinç dalgası ve kutsallık vardır, ya da tam tersi. Yeşaya 61:3'te der ki, "Onlara kül yerine bir güzellik tacı, yas yerine neşe yağı ve umutsuzluk ruhu yerine övgü bahşedin." Elbette her türden, her çeşit giysili ve her dilden müşteri, Abraham'a gelmeye devam ediyor. Yakup ve Herşel kasada. Kim tütün çuvallarını kaydedecek ve kaç tanesi arabaya sığacak? Çok. Kim nakit ödeyen ve yüklü miktarda sipariş veren Wroclawlı tüccara mal temin edecek?

Müşteriler, hatta Sabatay Sevi'nin yemin etmiş düşmanları dahi meraklarını dizginleyemiyor ve içeriye bir göz atmadan edemiyorlar. Bir dönmenin eliyle ikram ettiği küçük bardak votkayı reddediyorlar. Hayır, hayır, hayır, diye bağırıyorlar telaş içinde. Yakup onları daha fazla korkutmak için küçük oyunlar oynuyor. Bunların en iyisi de, ceplerinde ne olduğunu sorması.

---

[6] Miladi takvime göre her zaman temmuz veya ağustos ayları arasına denk gelir. (ç.n.)

[7] İnananları arasında Sabatay Sevi'ye ismiyle hitap edilmez, *AMİRAH* denirdi. (İbr.) *Adenonu, Malkenu yarum hodo* (Efendimiz ve kralımız, azametin ve haşmetin yüceltilesi) kelimelerinin baş harflerinden oluşur. (ed.n.)

"Hiçbir şey," diyorlar şaşkınlık içerisinde.

"Peki, bu yumurtalara ne demeli? Onları çaldın mı ha? Onları hangi tezgâhtan yürüttün?"

"Ne yumurtası?" diyor müşteri. "Neden bahsediyorsun?"

Sonra cesur bir hamleyle Yakup, ceplerine uzanıyor ve bir yumurta çıkarıyor. Küçük kalabalık gülmekten kırılıyor, suçlananın yüzü kıpkırmızı oluyor ve ne diyeceğini bilemiyor ki bu insanları daha çok güldürüyor. Yakup kızgınmış gibi davranıyor ve ciddi bakıyor, kaşlarını çatıyor, onları kendine has kuş bakışıyla inceliyor.

"Bunun parasını neden ödemediğini bana söyle! Sen bir hırsızsın! Bir yumurta hırsızı!"

Çevredeki hemen herkes, hatta suçlanan kişi de dahil, istemese de bir şey çalmış olabileceği düşüncesiyle mücadele etmeye başlayana kadar hızla suçlamayı tekrarlamaya başlıyor. Ancak sonra Yakup'un yüzünde hafifçe kalkmış kaşını, eğlenen bakışını gördüğünde o da gülümsüyor, sonra kahkahayı basıyor ve bu durumda yapabileceği en iyi şey elâlemin maskarası olduğunu kabul etmek, kendini soytarı olarak göstermek ve çekip gitmek.

Bunların hiçbirisi Herşel'i eğlendirmiyor. Bu durum onun başına gelse, cebinden bir yumurta çıksa utancından ölürdü. Henüz on üçünde bile değil ve ana babasının ölümünden sonra buraya ailesi tarafından gönderilmiş. O zamana kadar Çernivtsi'de yaşamış, şimdi muhtemelen uzak bir akrabası olan Abraham'la kalacak.

İşlerin *Tişa BeAv* orucunda nasıl olması gerektiğini bilmiyor, kimse ona gizemi anlatmamış, başka yerlerdeki insanlar yaslıyken burada gün boyunca neden neşeli olması gerektiği konusunda kimse onu bilgilendirmemiş. Ailesinin evinde bu kutsal günde her zaman ciddiyet hâkimdi. Buradaki durum farklı ancak kimse ona bu ince dini ayrımı öğretme zahmetine girmemiş. Şimdi Sabatay'ın Mesih olduğunu anlıyor ancak neden dünyayı kurtarmamış, hiçbir şeyi değiştirmemişti? Basit insanlar olan ana babası için barizdi bu. Mesih bir savaşçı olarak

ortaya çıkacak, padişahları krallarla ve imparatorlarla birlikte yeryüzünden silecek ve dünyaya hâkim olacaktı. Kudüs Tapınağı kendini yeniden inşa edecek ya da Tanrı, tapınağı altından dökülmüş halde gökten indirecekti. Tüm Yahudiler İsrail topraklarına döneceklerdi. Oraya ilk gömülenler dirilecek, kutsal toprakların dışında, dünyada başka yerlere gömülü olanlar bu dirilenleri izleyecekti.

Burada insanlar aksini iddia ediyor. Herşel bu konuyu yolda sormuş, Nahman ve Mordehay konuştuysa da Yakup sessiz kalmıştı.

Görülemeyen bir kurtuluş olması garip. Burada, görünen dünyada değil ancak bir yerlerde, hemen yakında başka bir dünyada ya da görülebilir dünyanın altında gerçekleşiyor ki Herşel bunu pek anlayamıyor. Mesih çoktan gelmiş ve kimse fark etmeden, dünyanın bir tulumbanınkine benzeyen kaldıracını tersine çevirmiş. Artık her şey tersine dönmüş: nehrin suyu kaynağına dönüyor, yağmur bulutlara, kan yaralara. Musa yasasının kalıcı olmadığı, sadece kurtuluştan önceki dünya için yaratıldığı ve artık geçerliliğinin kalmadığı ortaya çıkıyor. Başka bir deyişle, şimdi insan onunla tam aksi bir ilişki kurmalı. Yahudiler oruç tutarken insan yemeli ve içmeli ve onlar yas tutarken, neşelenmeli.

Kimse onunla özellikle ilgilenmiyor, ona bir çeşit aptal gibi davranıyorlar. Bazen Yakup, Herşel'e onu pancar kırmızısına çevirecek bir ifadeyle bakıyor. O, Yakup'un yardımcısı, giysilerini temizliyor, büroyu süpürüyor, kahve yapıyor. Akşamları onlar günün hesaplarını yaparlarken o, sayıları bir kenara yazıyor.

Herşel hiçbir şeyden emin değil ve sormaya utanıyor, tüm bunların etrafında bir tür gizem var. Henüz Herşel'in *bar mitzvah*'ı yapılmadığından diğerleri dua için toplandıklarında onun içeriye girmesine izin vermiyorlar. Kapıyı kapatıyorlar. Oruç tutmalı mı tutmamalı mı?

Herşel, *Tişa BeAv* oruç gününde kilerleri temizliyor, pamuk tozlarını ve fare pisliklerini süpürüyor. Bugün oruç tutulduğunu anımsadığından sabahtan beri bir şey yememiş. Evinde böyleymiş. Yakup ve ötekiler yukarıda yerlerken bakmak istemiyor.

Şimdi açlık midesinden yakalamış onu, bağırsaklarını sızlatıyor. Kilerde şarap ve havuç var. Komposto çanakları burada serinde duruyor. Tadına bakabilir ancak karar veremiyor, kendini yemeye ikna edemiyor, ne de olsa şimdiye kadar oruç günleri yemesine izin verilmemişti, bu nedenle şimdi kompostodan minicik bir vişne çıkarıyor ve yarısını yiyor. Eğer Sabatay Sevi Mesih ise o zaman emri yerine getiriyor ve yeni yasaya uyarak yasayı çiğniyor ancak Mesih değil ise Herşel hâlâ oruç tutuyor ve bütün gün için küçük bir vişne nedir ki?

Ertesi sabah Yakup'a soruyor. Tractate Yoma'yı[8] getiriyor. Orada şöyle yazıyor:

"Bir kimse kuru hurma büyüklüğünde bir yemeği yemişse, bir içeceği ağız dolusu içmişse cezaya tabidir. Tüm yiyecekler kurutulmuş hurma miktarını, tüm içecekler de ağız dolusunu geçmemelidir. Biri yiyip içerse bu miktarları aşamaz.

Yakup metne ve oldukça paniklemiş olan Herşel'e sahte bir ciddiyetle bakıyor. Sonra gülmekten patlıyor. Yakup her zaman yaptığı gibi gülüyor, karnından gelen o bulaşıcı tiz kahkaha muhtemelen Krayova'nın her yerinden duyulabilir, ta ki Herşel kendisine karşın ona katılana kadar, önce sadece gülümsüyor ancak sonra kıkırdamaya başlıyor. Sonra Yakup onu elinden çekiyor ve dudaklarından öperek onu hayrete düşürüyor.

Herşel, genç kocanın kayınpederiyle bıraktığı karısını özleyip özlemediğini merak ediyor, karısı ona aşk mektupları gönderiyor, eve gelmesi için yalvarıyor ya da durmadan kendisini ne zaman yanına aldıracağını soruyor. Herşel bunu biliyor çünkü o mektupları Yakup görmeden gizlice okuyor. Bazen o mektupları yazan beyaz eli hayal ediyor. Bu ona zevk veriyor. Yakup mektupları saklamıyor, kâğıtlar karmakarışık, siparişler masanın üzerine dağılmış, Herşel bir şekilde onları toplayıp düzenlemeye çalışıyor. Yakup müşterilerini, çoğunlukla kadın müşterilerini, kocalarının terk ettiği zengin kasaba kadınlarını ve özellikle de Yakup'u isteyen

[8] Yoma risalesi. Yom Kippur (Kefaret Günü) bayramı ile ilgili tören ve ritüelleri konu alan risale. (ç.n.)

dul müşterilerini görmeye gittiğinde Herşel de ona eşlik ediyor, böylece onlara ne sattığını gösterebiliyor. Şöyle anlaşıyorlar, Yakup kesesini yanlışlıkla düşürmüş gibi yaptığında Herşel bunu bahane edip dışarı çıkması için bir işaret olarak anlayacak. Sonra gözlerini kadının kapısından ayırmadan Yakup'u sokakta bekleyecek.

Yakup dışarı adım attığında bunu coşkuyla yapıyor. Her zaman böyle yürüyor, biraz bacaklarını açıyor, şalvarını düzeltiyor. Herşel'e muzaffer bir edayla bakıyor ve Türkler gibi kasıklarını sıvazlıyor. Herşel, bu adamda kadınları çekenin ne olduğunu düşünüyor. Kadınların bir erkekte her zaman fark edeceği, her zaman takdir ettikleri bir şey var, Herşel bile bunu anlıyor. Yakup yakışıklı ve nereye gitse her şey bir anlam kazanıyor, toparlanmış gibi bir araya geliyor.

Yakup, Tova'ya eğitim alacağına dair söz vermişti ancak Herşel, okumanın onu yorduğunu görüyor çünkü Reb Mordke ve Nahman'ın bir zamanlar onu istediği coşku dönemi geride kaldı. Kitaplar nadasa yatırılmış. Bazen Nahman'ın ona Polonya'dan gönderdiği uzun mektupları birkaç gün açmıyor. Herşel bu mektupları topluyor, okuyor ve deste haline getiriyor. Yakup şimdi parayla daha çok ilgileniyor. Bu yıl kazandığını Abraham'ın kuzenine yatırıyor. Nikopol ya da Yergöğü'de bir ev ve bağı olsun istiyor. Penceresinden Tuna'nın göründüğü ve asmaların ahşap desteklerin üzerine tırmanıp yeşil duvarlarıyla yeşil bir çatı kurabileceği türden. Hana'yı o zaman getirecek. Şimdilik müşterilerle eğleniyor ya da günün ortasında çıkıp bir yerlerde kayboluyor. Abraham'ın pek de hoşlanmadığı bir yan iş yürütüyor olmalı. Adam, Herşel'e bu konuda sorular soruyor ve çocuk ister istemez Yakup'u korumak zorunda. Onu korumak da istiyor zaten. Bu nedenle inanılmaz hikâyeler uyduruyor. Yakup'un gidip nehirde dua ettiğini, kitap ödünç aldığını, satış yaptığını, o anda indirilen bir yükü kontrol ettiğini. Yakup, Herşel'i ilk defa yatağına davet ettiğinde Herşel karşı gelmiyor. Kendini Yakup'a tamamen veriyor, bir meşale gibi yanıyor, mümkün olsa Herşel ona daha fazlasını, hatta yaşamını bile

verirdi. Yakup buna *masse zar*, ya da yabancı işi diyor, Mesih'in arındırıcı ateşi karşısında eski bir ıslak bez gibi sıçrattığı yazılı yasayı aksine, bir tersine çevirme eylemi.

İnci Tanesine ve Hana'ya Dair

Yakup, Hana'ya en değerli inciyi vermeye kararlı. Birkaç gündür Yakup ve Herşel kuyumcuları dolaşıyor. Yakup büyük bir gösterişle, bir parça ipek üzerinde duran küçük kutudan inciyi çıkarıyor, kim onu eline alsa coşkuyla gözlerini kısıp dudaklarını şapırdatıyor. Bu bir mucize, bir inci değil. Bir servet değerinde. Yakup onların coşkusunun tadını çıkarıyor. Ancak sonra kuyumcu inciyi sanki parmakları arasına sıkışmış bir ışık dilimiymiş gibi geri veriyor, hayır, hayır, ona delik açmaya cesaret edemez, mucize kırılabilir ve karşılaşılacak kayıp çok büyük olur. Lütfen başka yerde deneyin, belki başkası bunu sizin için yapabilir. Yakup kızgın. Evde, inciyi masanın üzerine koyuyor ve sessizce ona bakıyor. Herşel ona çok sevdiği zeytinlerden bir çanak veriyor. Sonra yere saçılmış olan çekirdekleri toplayacak.

"Gidecek kimse kalmadı. Bu korkaklar bir inciden çekindi," diyor Yakup.

Yakup kızgınken her zamankinden daha hızlı ve sert hareket eder. Alnını kırıştırır, kaşlarını çatar. O zaman Yakup ona asla bir zarar vermemiş olsa da Herşel ondan korkar. Herşel, Yakup'un kendisini sevdiğini biliyor.

Sonunda Yakup, oğlana hazır olmasını söyledikten sonra en eski, aşınmış giysilerini giyiyor ve limana gidip karşıya geçen sala biniyorlar. Orada, karşı tarafta, ilk düzgün görünen ve parlatma işi yapan tezgâha giriyorlar. Yakup ikna edici sesi ve hareketleriyle adama neredeyse hiçbir değeri olmayan bu sahte boncuğu alıp içinden geçen bir delik açmasını söylüyor.

"Vermek istediğim bir kız var," diyor.

Şimdi inci doğrudan Yakup'un cebinden ortaya çıkıyor, terazinin kefesine fırlatılıyor, hoşbeşten sonra adam inciyi cesurca

alıyor, herhangi bir coşku ya da iç çekiş olmaksızın mengenesine takıyor ve Yakup'la sohbet ederek içinde bir delik açıyor, matkabın ucu, inciden tereyağından geçer gibi geçiyor. Adam mütevazı bir ücret alıp yarım kalmış işine dönüyor.

Sokakta Yakup, şaşırmış olan Herşel'e diyor ki, "İşte işleri böyle yapmalısın. Telaşa kapılma. Bunu aklının bir kenarına yaz."

Bu sözler Herşel'in üzerinde son derece etkili oluyor. O andan itibaren Yakup'a benzemek istiyor ve Yakup'a yakın olmak onda anlaşılmaz bir heyecan uyandırıyor, küçük bedenine bir sıcaklık yayılıyor ve böylece oğlan kendini güvenli, güçlü hissediyor.

Hanuka'dan[9] sonra Nikopol'deki Hana'yı almaya gidiyorlar. Genç eşi, Yakup tüm aileye getirdiği armağanlarla arabadan fırlamadan önce onları karşılamaya koşuyor. Birbirlerini biraz fazlaca bir resmiyetle karşılıyorlar. Buradaki herkes Yakup'a sıradan bir tüccardan daha önemli biriymiş gibi davranıyor ve karşılığında o da Herşel'in daha önce hiç duymadığı ciddi bir ifadeyle konuşuyor. Hana'yı bir baba gibi alnından öpüyor. Tova'yı, sanki ikisi de birer kralmış gibi selamlıyor. Kendisine oda veriliyor ancak Yakup evin kadınlar bölümünde bulunan Hana'nın odasında hızla kayboluyor. Herşel'e ona yapılmış yatağı bırakıyor, kendisi sobanın yanında uyuyor.

Sabah yiyip içiyorlar ve *tefillin*[10] takmadan dua ediyorlar. Ayrıca oğlan burada *koşer* mutfağı olmadığını görüyor, sıradan Türk ekmeğini zeytinyağına ve otlara batırıp peyniri elleriyle ufalayarak yiyorlar. Türkler gibi yere oturuyorlar. Kadınlar, hafif malzemeden yapılmış bol pantolonlar giyiyor.

Hana'nın aklına Vidin'deki kız kardeşini ziyaret etmek geliyor. Bunu önce babasına öneriyor ancak o kızına kızarak bakıyor ve Hana, o anda kocasına sorması gerektiğini anlıyor. Yakup'un

---

9 Bir Yahudi bayramı. (ç.n.)

10 Yahudilerin bayram ve Şabat günleri hariç sol kol ve başlarına taktıkları, içlerinde Tevrat'tan bölümler içeren deriden yapılmış iki küçük kübik kutu. (ç.n.)

hediyesi olan ve altın zincirinde asılı olan inciyle oynuyor. Hana'nın ana babasından bıktığı açıkça belli, evliliğini göstermek istiyor olmalı, Yakup'u kendine istiyor, yolculuk yapmak istiyor, değişiklik istiyor. Herşel, Hana yetişkin bir kadın gibi davranmaya çalışsa da onun hâlâ kendisi gibi küçük bir çocuk olduğunu görüyor. Hana bahçenin arkasında banyo yaparken Herşel onu gözetliyor. Kız tombul, basenli ve geniş kalçalı.

Nikopol'den Vidin'e Tuna boyunca yapılan üç günlük yolculuk esnasında Herşel, Hana'ya âşık oluyor. Şimdi her ikisini de aynı aşkla seviyor. Garip bir durum. Saplantılı bir şekilde Hana'ya yakın olmak istiyor. Hâlâ onun kalçasını hatırlıyor, iri, yumuşak ve masum, ona bütün arzusuyla saldırmak istiyor.

Vidin'e gelmeden önce, Herşel'e şehrin dışını çevreleyen kayalık tepelere gitmesini buyuruyorlar. Herşel, göz ucuyla Yakup'un elinin nereyi gösterdiğini görebiliyor ve dizginleri tutan parmaklarını sıkılaştırıyor. Kendileri taş kesilmiş canavarları andıran kayaların arasında kaybolurlarken ona atlarla birlikte bir hizmetkâr gibi beklemesini söylüyorlar. Herşel, bunun biraz zaman alacağını bildiğinden çubuğunu yakıyor ve Yakup'un verdiği reçineden bir tutam ilave ediyor. Yaşlı Reb Mordke gibi bir nefes çekiyor ve ufuk yumuşuyor. Bir kayaya yaslanıyor ve büyük kahverengi, köşeli çekirgelere bakıyor. Bakışlarını yukarıdaki kayalara çevirdiğinde de ufkun ötesinde uzanan beyaz taştan bir kent görüyor ve ne tuhaftır ki bu insanlara bakan bir kent, tersi değil. Kayaların, onları izliyor olmasını nasıl açıklayacağını bilemiyor. Aslında bu onu pek de şaşırtmıyor. O da izliyor. Çıplak Hana'nın kollarını açarak kaya duvarına yaslandığını ve onun arkasına bastıran yarı çıplak Yakup'un yavaş, ritmik hareketlerini görüyor. Yakup, aniden atların arkasında oturan Herşel'e bakmak için dönüyor ve uzaktan bakmasına karşın onun ateşli ve güçlü bakışı Herşel'e etki ediyor. Oğlan erekte oluyor ve bunun sonucunda kahverengi çekirgeler yollarında ciddi bir engelle karşılaşıyor. Böcek dünyalarını aniden istila eden bu büyük organik madde damlası karşısında şaşırmış olmalılar.

10

Athos Dağı'nda Ot Toplayan Kişi Kim?

Kont Antoni Kossakowski, Develiki'deki[1] limandan küçük teknesiyle dağın eteğindeki limana ulaşıyor. Kendini son derece duygusal hissediyor, bu ana kadar göğsünü sıkan ağrı tamamen geçmiş ancak bunun nedeninin deniz havası ve sarp kıyıdan yansıyan, eşsiz bir reçine ve şifalı bitki kokularını taşıyan rüzgâr mı yoksa onun kutsal bir yere yakınlığı mı olduğu belli değil.

Kendi ruh halindeki ve duygularındaki bu ani değişimi düşünüyor. Köklü ve beklenmeyen bir değişim. Birkaç yıl önce Yunanistan ve Türkiye için soğuk Rusya'yı terk ettiğinde, başka bir kişi, kendi deyişiyle "aydınlık ve neşeli" biri haline gelmişti. Bu kadar basit miydi, sadece ışık ve sıcaklıkla mı ilgiliydi? Ah, güneş, onun bolluğu renkleri daha yoğun kılıyor ve toprağı ısıttığından kokular daha da etkiliyor. O gökyüzü nedeniyle dünya, Kuzey'de geçerli olan düzeneklerden daha farklı olanlara maruz gibi görünüyor. Burada alınyazısı, yani insanları harekete geçiren, bir kum tepesi boyunca yukarıdan aşağıya akan küçük kum dizileri gibi yollar çizen ve en iyi sanatçının pek beceremeyeceği başka figürleri yaratan mahcup, hayali ve seçkin Yunan *fatum*'u[2] hâlâ yürürlükte.

---

[1] Yunanistan'da, Ege kıyısında bir kent. (ç.n.)

[2] (Lat.) Kader (ed.n.)

Burada, güneyde tüm bunlar somut bir şekilde mevcut. Güneşte büyüyen, sıcakta gizlenen. Ve bunun varlığının farkına varmak Antoni Kossakowski'yi rahatlatıyor, böylece bir hafiflik hissediyor ve kendine karşı daha müşfik bir hale geliyor. Bazen ağlayacak gibi oluyor, işte o kadar özgür hissediyor.

Ne kadar güneye giderse Hıristiyanlığın o ölçüde zayıfladığını, güneşin daha güçlü hale geldiğini, şarabın daha tatlandığını düşünüyor, ne kadar fazla Yunan *fatum*'u varsa yaşam ona o kadar hoş görünüyor. Kararları onun kararı değil, sanki dışarıdan bir yerden geliyor ve dünyanın düzeninde uygun bir yere sahip. İşte, böyle olduğundan daha az sorumluluk var ve böylece, yaptığı her şey için o içsel utanç, o dayanılmaz suçluluk duygusu daha az. Burada her eylem düzeltilebilir, tanrılarla sohbet edilebilir, onlara kurban adanabilir. İnsanların sudaki yansımasına saygıyla bakabilmelerinin nedeni budur ve başkalarına sevgiyle bakabilmenin de. Kimse kötü değildir, hiçbir cani mahkûm edilemez çünkü bütün bunlar büyük bir planın parçasıdır. Bu nedenle kurbana duyduğun aynı sevgiyi cellat için de hissedebilirsin. İnsanlar nazik ve iyidir. Yaşanan kötülükler onlardan değil, dünyadan gelir. Dünya kötüdür, hem de nasıl!

Kuzeye gittikçe insanlar kendilerine daha çok odaklanır ve bir tür Kuzey çılgınlığı (güneşin eksikliğinden olduğuna şüphe yok) içinde kendilerine çok yüklenirler. Eylemlerinden kendilerini sorumlu tutarlar. *Fatum*, yağmur damlalarıyla delinmiştir, daha sonra kar taneleri son bir saldırıda bulunur ve kısa sürede tamamen ortadan kaybolur. Geriye kalan, Kuzeyin Hükümdarı, Kilise ve onun her yerde hazır ve nazır olan adamları tarafından desteklenen, her insanı yok eden, tüm kötülüğün insanda olduğu ancak bunun insan tarafından düzeltilemeyeceği inancıdır. İnsan, sadece affedilebilir ancak tümüyle mi? Bu yüzden insanının doğduktan itibaren her zaman suçlu olduğu, günaha saplanıp kaldığı ve her şeyin günah olduğu, eyleme, eylemsizliğe, aşka, nefrete, sözcüklere ve hatta düşüncelere dair o yorucu, yıkıcı duygu gelir. Bilgi de günahtır, cehalet de.

Herkesin Irena ya da sadece Ana dediği bir kadın tarafından işletilen, hacılar için bir handa konaklıyor. Koyu tenli, her zaman siyahlar giyen küçük bir kadın, bazen rüzgâr tamamen grileşmiş saçını siyah eşarbının altından kırbaçlıyor. Hancı da olsa, herkes ona bir rahibe gibiymişçesine saygıyla davranıyor, gerçi dünyanın bir yerinde çocukları olduğu ve dul olduğu da biliniyor. Bu Irena, her sabah, her akşam duaları yönetiyor ve öyle duru bir sesle ilahiler söylüyor ki hacıların yürekleri açılıyor. Hizmetinde iki kadın çalışanı var, Kossakowski ilk başta onların kadın hizmetkâr olduğunu düşünüyor fakat birkaç gün sonra hadım olduklarını ancak memelerinin de bulunduğunu fark ediyor. Bu kadınlara –yoksa erkeklere mi demeli– bakmaması için dikkatli olması gerekiyor çünkü baktığında ona dil çıkarıyorlar. Birisi ona yüzyıllardır handa böyle bir Irena'nın olduğunu söylüyor ki mutlaka öyle olmalı. Bu Irena Kuzey'den geliyor ve Rumcayı hatasız konuşmuyor, aksine Antoni'nin genellikle bildiği sözcükleri karıştırıyor, bu nedenle kadının Eflaklı ya da Sırp olduğunu düşünüyor.

Etrafta sadece erkekler var, tek bir kadın bile yok (Irena'dan başka, ancak o bir kadın mı acaba?), hatta hayvanlar bile dişi değil. Bu keşişlerin dikkatini dağıtabilir. Kossakowski, yoldan aşağı doğru dolaşan yeşilimsi kanatlı bir böceğe odaklanmaya çalışıyor. Onun da erkek olup olmadığını düşünüyor...

Kossakowski diğer hacılarla birlikte tepeye tırmanıyor ancak manastıra alınmıyorlar. Onun gibi insanların kutsal duvarın altındaki taş evde yattığı ve yemek yediği özel bir yere yönlendiriliyorlar. Sabahları ve akşamları kutsal keşiş Gregory Palamas'a uyarak kendilerini dua etmeye adıyorlar. Bu, günde bin kez "Efendimiz İsa, Tanrı'nın Oğlu, bana merhamet et"in tekrarından oluşuyor. Dua edenler sanki fetüsmüşler gibi başları karınlarına kıvrılmış durumda yere oturuyorlar, bunu yaparlarken nefeslerini de mümkün olabildiğince tutuyorlar.

Sabahları ve akşamları yüksek bir erkek sesi onları toplu duaya çağırıyor, tüm alanda Slavca "*Molidbaa, Molidbaaa*" diye

bağırıldığı duyulabiliyor. Tüm hacılar ne iş yapıyorlarsa bırakıp manastıra koşuyorlar. Kossakowski, bunu başka kuşlar tarafından bir yırtıcıya karşı uyarılan kuşların davranışıyla ilişkilendiriyor.

Kossakowski, gündüzleri limanda bahçeyle ilgileniyor.

Ayrıca liman görevlisi olarak rapor veriyor, günde bir ya da iki kez gelen gemilerin boşaltılmasına yardımcı oluyor. Bu işi kazandığı birkaç kuruş için değil, insanlarla birlikte olma, manastıra gitme ve hatta dış avlusuna girme fırsatı yüzünden yapıyor. Orada hayatının baharında, güçlü bir keşiş olan bekçi, yiyecekleri ve diğer malları alıyor, içmesi için soğuk, neredeyse buzlu su verip zeytin ikram ediyor. Keşişler büyük ölçüde kendilerine yettiğinden bu teslimatlar pek sık olmuyor.

Kossakowski başta direniyor, dinsel çılgınlıklarının ele geçirdiği hacılara bir küçümsemeyle bakıyor. Onun yerine kendisini manastırın etrafındaki taşlı patikalar boyunca, ağustosböceklerinin yaylarıyla durmadan kesilen, ot ve reçine karışımından ötürü yiyecek bir şey, kuru otla kaplı bir kek gibi kokan, ısınmış toprak boyunca yaptığı yürüyüşlere adıyor. Bu yürüyüşlerde Kossakowski, bir zamanlar burada yaşayan Yunan tanrılarını hayal ediyor, hani amcasının evinde öğrendiklerini. Şimdi onlar dönüyor. Parıldayan altın yaldızlı giysiler giyiyorlar, çok açık tenleri var, insanlardan uzunlar. Bazen neredeyse onların ayak izlerinde yürüdüğünü ve acele ederse tanrıça Afrodit'e yetişebileceğini, onun muhteşem çıplaklığına göz gezdirebileceğini düşünüyor, çördük otu kokusu bir an için terleyen Pan'ın yarı hayvani kokusuna dönüşüyor. Düş gücünü kullanıyor, onun aracılığıyla onları görmek istiyor, onlara gereksinim duyuyor. Tanrılar. Tanrı. Bu reçineli kokudaki varlıkları ve özellikle yapışkan ve hafif tatlı, her yaratıkta titreşen bir gücün gizli varlığı, dünyanın dolu hem de ağzına kadar dolu görünmesini sağlıyor. Bunun varlığını hayal etmek için her türlü çabayı gösteriyor. Organı şişiyor ister istemez, Kossakowski kendini bu kutsal dağda rahatlatmak zorunda.

Ama sonra bir gün, tam en mutlu göründüğü anda, öğle vakti bir çalının gölgesinde uyuyakalıyor. Aniden denizin

gürültüsü onu uyandırıyor, her zaman ona eşlik eden bir ses olmasına karşın şimdi kulağa kaygı verici geliyor. Kossakowski fırlıyor, etrafına bakınıyor. Tepedeki güçlü güneş, her şeyi açık ve koyu, ışık ve gölge olarak ayırıyor. Her şey durmuş, denizin durgunluk içinde sıkışan dalgalarını uzaktan görüyor, üstlerinde gökyüzüne iliştirilmiş gibi görünen yalnız bir martı asılı. Kalbi ağzında atıyor, ayağa kalkmak için yerden destek almaya çalışıyor ancak ellerinin altındaki otlar toza dönüşüyor. Nefes alacak hava yok, ufuk tehlike arz edecek kadar yakınlaşmış ve bir anda narin çizgisi bir ilmek oluyor. Antoni Kossakowski, o anda denizin acıklı gümbürtüsünün bir ağıt olduğunu ve dünyanın bu kadar çaresizce gereksinim duyduğu bu tanrıların yasını tutma sürecine tüm doğanın katıldığını fark ediyor. Burada kimse yok. Tanrı dünyayı yarattı ve bu çaba onu öldürdü. Bunu anlamak için buraya kadar gelmek gerekiyormuş demek.

İşte bunun için Kossakowski dua etmeye başlıyor.

Ancak dua başarısız oluyor. Başını boşuna karnına eğiyor, bedenini doğumundan önce olduğu gibi bir top haline getiriyor, ona böyle yapması gerektiğini öğretmişlerdi ya. Ancak huzur gelmiyor, nefes alıp vermesi düzelmiyor ve mekanik olarak tekrarlanan "Efendimiz İsa" sözcükleri onu rahatlatmıyor. Kossakowski sadece kendi kokusunu alabiliyor, orta yaşlı terleyen bir adamın kokusunu. Daha fazlası değil.

Ertesi gün, sabah erkenden, Irena'nın itirazlarından etkilenmeden, başından attığı sorumlulukları umursamaz bir halde önüne çıkan ilk doğru dürüst yelkenliye biniyor ve nereye gittiğini dahi sormuyor. Hâlâ *"Molidbaaa, Molidbaaa!"* bağrışlarını duyabiliyor ve sanki ada doğrudan ona sesleniyormuş gibi hissediyor. Ancak denize açıldıklarında İzmir'e gittiklerini öğreniyor.

Aslında İzmir'de işler onun için iyi gidiyor. Trinitaryanların yanında bir iş buluyor ve uzun süredir ilk defa doğru dürüst bir para kazanabiliyor. Kendisi için masraftan kaçınmıyor, kendine güzel Türk giysileri alıyor. Şarap ısmarlıyor. İyi bir arkadaşla olduğu sürece içmek ona büyük zevk veriyor. Hıristiyanlarla ne zaman

konuşsa, Athos Dağı'nda[3] bulunduğundan bahsetse bunun büyük ilgi uyandırdığını fark ediyor, bu nedenle hiç bitmeyen bir macera dizisine dönüşene kadar her akşam hikâyesine yeni bir ayrıntı ekliyor. Adının Moliwda olduğunu söylüyor. Yeni adından memnun ancak elbette bu bir ad değil. Moliwda, addan daha fazlası, bir arma, bir slogan. Önceki adı –ilk adı soyadı– şimdi biraz sıkı geliyor, biraz eskimiş ve sanki samandanmış gibi zayıf, bu nedenle ondan tamamen kurtuluyor. Onu sadece Trinitaryan kardeşlerle kullanıyor. Antoni Kossakowski'den geriye ne kaldı ki?

Moliwda artık burada karşılaştığı Polonyalı Yahudiler gibi yaşamını belirli bir mesafeden incelemek istiyor. Gündüzleri yapmaları gerekeni, tamamen odaklanmış olarak ve her zaman iyi bir ruh haliyle yapıyorlar. Geceleri ara vermeden konuşuyorlar. Başlarda Moliwda kulak misafiri oluyor, onun anlayamadığını düşünüyorlar. Bu adamlar Yahudi aslında, ama Moliwda kendini onlara yakın hissediyor. Hatta ciddi bir şekilde, havanın, ışığın, suyun –doğanın– bir insana bir şekilde yerleşmesi halinde, aynı ülkede yetişenlerin, pek çok şey onları ayırsa da benzerlikler taşıyıp taşımadığını merak ediyor.

En çok Nahman'ı seviyor. Zeki ve konuşkan, bir tartışmada herhangi bir iddiayı, hatta en saçma olanı bile kanıtlamak için kırk dereden su getirmesini iyi biliyor. Moliwda-Kossakowski'yi afallatacak soruları sormayı da beceriyor. Her şeye karşın bu insanların engin bilgisinin ve zekâsının sadece kendisinin genel bir fikre sahip olduğu, tuhaf sözcük oyunlarında harcandığını görüyor. Bir keresinde bir sepet zeytin ve büyük bir sürahi şarap alıp onları ziyarete gidiyor. Adamlar zeytinleri yiyip çekirdeklerini geç kalanların ayaklarına tükürüyorlar, yaklaşmakta olan akşam karanlığında İzmir'in yapışkan, nemli sıcağı biraz gevşiyor. Sonra adamların en yaşlısı olan Reb Mordke, ruh hakkındaki dersine başlıyor. Bunun üç kısımda geçerli olduğunu söylüyor.

---

[3] Yunanistan'ın Aynaroz bölgesindeki en yüksek dağ olup Ortodoks manastırlarıyla ünlüdür. (ç.n.)

En alt kısmı –istek kısmı, arzu kısmı, soğuyan kısmı– bu *nefeş*. Bu kısım hayvanlarda da var.

"*Soma*,"[4] diyor Moliwda.

"En üst kısım, ruh, *ruah*. Bu kısım bizim düşüncelerimizi canlandırır, iyi insanlar haline getirir."

"*Psykhe*,"[5] diye ekliyor Moliwda.

"Üçüncü kısım, en üst kısım, *neşama*."

"*Pneuma*,"[6] diye haykırıyor Moliwda. "Benim için ne kadar iyi bir keşif!"

Reb Mordke hiç telaş etmeden devam ediyor:

"Bu gerçekten sadece iyi bir kutsal erkeğin ve Kabalistin elde edebileceği Kutsal Ruh'tur, kişi bunu ancak Tevrat'ın gizemine dalarak elde eder. Bu sayede dünyanın ve Tanrı'nın gizli doğasını görebiliriz çünkü bu, ilahi zekâdan, yani Binah'tan kopup gelen bir kıvılcımdır. Sadece *nefeş,* günah işlemeye muktedirdir. *Ruah* ve *neşama* günahsızdır."

"*Neşama*, Tanrı'nın insandaki kıvılcımı olduğundan Tanrı bizi günahlarımız için nasıl cehennemle cezalandırabilir?" Böyle yapsaydı, parçacık olarak kendini de cezalandırmış olmaz mıydı?" diye soruyor Moliwda, şaraptan biraz fazla etkilenmiş halde. Bu soruyla her iki arkadaşının da dikkatini çekiyor. Üçü de bu sorunun yanıtını biliyor. Tanrı'nın olduğu her yerde –büyük Tanrı, en büyük Tanrı– ne günah ne de suçluluk hissi olur. Sadece küçük tanrılar, namussuz zanaatkârların sahte paralar yaptıkları gibi günah üretirler.

Trinitaryanlar için çalıştıktan sonra kahvehanede[7] oturuyorlar, Moliwda acı kahve içmekten ve uzun Türk çubuklarını tüttürmekten zevk almayı öğrenmiş.

Moliwda, Buçaç'lı Piotr Andruszewicz için fidye yoluyla 600 zloti ve İzmirli Hüseyin Bayraktar'ın konağında birkaç yıl geçiren

---

4 (Eski Yun.) Gövde cisim, madde, beden. (ç.n.)

5 Yunan ve Roma mitolojisinde insan ruhunun kişileştirilmiş formu. (ç.n.)

6 (Eski Yun.) Ruh. (ç.n.)

7 Lehçe metinde de "kahvehane" olarak geçiyor. (ç.n.)

Popielawyli Anna için 450 zloti tutarında yapılan ödemelerde bulunuyor. Satın alma anlaşmalarını Türkçe ve Lehçe yazdığından isimlerini hatırlıyor. Burada, İzmir'de insanlar için ödenen paraları biliyor: Jabłonowski alayının levazım subayı, on yıldır tutuklu bulunan, kırk altı yaşında bir asil olan Tomasz Cybulski için 2.700 zloti ödeyip onu bir refakatçi eşliğinde doğrudan Polonya'ya göndermişlerdi. Çocuklar için 618 zloti –her biri için–, yaşlı bir adam olan Jan için ise sadece 18 zloti ödeniyor. Jan, Opatow'dan geliyor ve ancak bir keçi kadar ağır, tüm yaşamını Türk esareti altında geçirmiş, şimdi Polonya'da gidecek kimsesi kalmasa da döneceğine çok memnun. Moliwda, yaşlı adamın gözyaşlarının güneşten esmerleşmiş ve kırışmış yüzünden aşağıya doğru akışını izliyor. Moliwda aynı zamanda artık olgun bir kadın olan Anna'ya çok dikkat ediyor. Trinitaryanlara ve çevirmen olan kendine karşı sergilediği buyurganlık ve gururdan hoşlanıyor. Zengin bir Türkün neden bu güzel kadından kurtulmak isteyebileceğini anlayamıyor. Moliwda'ya anlattıklarına göre, kadın sıla özlemi çekiyormuş ve adam ona olan aşkından özgürlüğünü geri vermiş kadına. Birkaç gün içinde Selanik'e giden bir gemiye binecek ve oradan da Polonya'ya yolculuk yapacak. Anlaşılmaz bir tutku tarafından ele geçirilen, kadının beyaz, toplu bedeniyle baştan çıkan Moliwda, tüm ihtiyatı bir kenara bırakıp kadının önerdiği çılgın kaçış planını kabul ediyor. Anna Popielawska'nın Polonya'ya, Polezya'da[8] sıkıcı bir malikâneye dönmeye hiç niyeti yok. Moliwda'nın da arkadaşlarına veda edecek vakti dahi yok. At üstünde İzmir'in kuzeyindeki bir liman kentine kaçıyorlar ve burada Moliwda'nın parasıyla, Rum bir tüccarın eşi olan Hıristiyan bir kadından, iki hafta boyunca kendilerini her türlü zevke teslim ettikleri bir ev kiralıyorlar. Öğleden sonralarını her gün bu vakitlerde Türk ağanın yeniçerileriyle geçtiği kıyıya bakan geniş balkonda geçiriyorlar. Yeniçerilerin şapkalarında beyaz tüyler var ve komutanları güneşte kıyıya yeni atılmış bir balığın karnı gibi parlayan, ince, gümüş kumaşla astarlanmış mor bir ceket giyiyor.

[8] Belarus'un güneyinde bir bölge. (ç.n.)

Sıcakta, balkonlarda, Rum tüccarlarının Hıristiyan eşleri sedirlere uzanmış halde, önlerinde gerilen ve esneyen gençlerin gözüne çarpıyor. Bu Türk kadınları için olmayacak bir iş. Sarışın Anna Popielawska, o ağanın gözüne işte böyle takılıyor. Bir öğleden sonra Moliwda evin içinde, gölgede kitap okurken kadınla ağa arasında kısa bir sohbet başlıyor. Ertesi gün kadın, Moliwda'nın Trinitaryanlardan kazandığı paranın tümüyle ortadan kayboluyor.

Moliwda, İzmir'e geri dönüyor ancak Trinitaryanların başka bir çevirmeni var ve sürekli konuşan iki Yahudi gitmiş. Bir gemiye tayfa olarak yazılıyor ve Yunanistan'a geri dönüyor.

Denizin ufkuna bakarak, teknenin yanlarına vuran dalgaların şıpırtısını duyarak eskileri hatırlıyor. Düşünceler ve imgeler uzun şeritler halinde bir araya geliyor, onlara yakından bakıp içlerinden neler çıktığını görebilir. Çocukluğunu hatırlıyor. Yengesinin Paskalya'da kendisi ve kardeşleri için hazırladığı kolalı gömlekler ve tıpkı bedenin sıcaklığına ve terine teslim olması günler süren o sertlik gibi, o yıllar ona zor geliyor.

Moliwda kendini denizde bulduğunda hep çocukluğunu düşünüyor ve neden böyle olduğunu bilmiyor. Belli ki suyun sınırsızlığı onu biraz sersemletiyor ve bir yere tutunması gerekiyor.

Diz çökerek elini öpmek zorunda oldukları amcasının tehlikeli denebilecek kadar genç, ikinci bir karısı vardı, kadın etrafında genç Antoni için tamamen anlaşılmaz bir atmosfer, bir tiyatro, bir oyun atmosferi yaratmıştı. Çok yoksul, itibarsız bir aileden geliyordu ve kendisini daha iyi bir duruma getirmek için çabalamak zorundaydı. Bu çabalarıyla gülünç duruma düşüyordu. Konuklar mülklerine geldiğinde yeğenlerinin yüzlerini gösterişçi bir şefkatle okşar, nazikçe kulaklarından tutar ve "Ah, evet, küçük Antosiek, yaşam buna gülecek," diye böbürlenirdi. Konuklar gittikten sonra sanki bu sefer daha köklü ölmüş akrabalardan geriye kalan öksüzler ortaya çıkacakmış gibi, oğlanların şık giysilerini koridordaki gardıroba koyardı.

Sevgilisinin kaçışı, deniz ve çocukluğunun bu anısı, Moliwda'ya korkutucu bir yalnızlık hissettiriyor. Onun tek kurtuluşu bundan kısa bir süre sonra birçoğunun inatla ve hatalı bir biçimde Filippiyan olduklarını iddia eden Eflak Bogomillerinden[9] gelecek. Onlar, Moliwda'nın ikiye bölünmüş bir benliğe (ne garip bir hastalık, artık kimse bundan mustarip değil, ondan bahsetmenin bir yolu yok ve anlatacak kimse de yok) sahip olmanın ıstırabından biraz uzaklaşabilmesini sağlayacak. Moliwda doğal yaşamının sonuna ulaştığına ve başka bir dünyanın da olmayacağına artık tamamen kani, tüm bunların nedeni de bu.

[9] Ortaçağ'da, Bulgaristan'da çıkan dini bir akım. Bogomiller, beden içinde ve dışında bir dünyaya inandıkları için düalist ve gnostiktir. Hıristiyan haçını kullanmamış, kilise inşa etmemişlerdir. (ç.n.)

11

Moliwda-Kossakowski, Krayova Kasabasında Yakup'la Nasıl Karşılaşıyor

İki sene sonra, 1753 baharında Moliwda otuz beş yaşındaydı ve Bogomillerin diyeti nedeniyle biraz daha zayıflamıştı. Açık renk, sulu gözleri var, bu gözlerden herhangi bir şey okumak zor. Kızılımsı gri jüt çuvalı renkli, sakalı seyrek, yüzü güneşten yanmış. Başında çok kirli, beyaz bir Türk sarığı var.

Moliwda tüm Yahudilerin, Mesih'in ruhu içine girdiği için normal insan gibi davranmadığını söylediği bu çılgın adamı, bu kutsal aptalı görmeye gidiyor. Şimdiye dek Mesih'in birkaç günde bir yeni bir kişide vücut bulmaktan zevk aldığı böyle pek çoklarını görmüştü.

Çok yaklaşmıyor. Sokağın diğer tarafında kalıp duvara yaslanıyor, rahat ve yavaş hareketlerle çubuğunu dolduruyor. Tüttürerek tüm kargaşayı izliyor. Etrafta dolaşanlar çoğunlukla yeniyetmeler, genç oğlanlar, Yahudiler ve Türkler. Binanın içinde bir şeyler oluyor ve şimdi bir grup genç içeri girerken kahkaha patlamaları duyuluyor.

Tüttürmeyi bıraktığında Moliwda da içeriye girmeye karar veriyor. Karanlık koridoru geçip kaynak gibi bir şeye dönüştürülen küçük kuyunun olduğu avluya ulaşana kadar eğilmek zorunda kalıyor. Burası serin ve bazı adamlar geniş yapraklı bir ağacın altında uzanmış, neredeyse hepsi Türk giysili ancak birkaç tanesi

yere değil de taburelere oturmuş, Yahudi cüppesi giymiş olanlar da var. Ayrıca Eflak tarzı giyinmiş olan birkaç kişi, tıraşlı kentliler ve karakteristik yün ceketlerinden tanınabilen iki Yunan da var. Bir an için burada bulunanlar Moliwda'ya kuşkuyla bakıyor ve sonunda çopur yüzlü, zayıf bir adam yanına yaklaşıp ne için geldiğini soruyor. Moliwda mükemmel bir Türkçe ile yanıt veriyor, "Dinlemek için." Adam geri çekiliyor ancak gözlerindeki kuşku kalıyor. Moliwda'ya sık sık kuşkuyla bakıyor. Onun casus olduğunu düşünüyor olmalılar. Öyle düşünsünler.

Gevşek bir yarım dairenin ortasında, bir Türk gibi giyinmiş uzun ve yapılı bir adam duruyor. Umursamadan, büyüleyen ve titreyen bir sesle konuşuyor, öyle ki sözünü kesmek zor. Türkçe konuşuyor, yavaşça ve tuhaf bir yabancı aksanla. Bu bilge bir adamın dili değil, daha çok bir tüccarın diline benziyor, hatta bir serserininkine. Doğrudan at alışverişinde geçen sözcükleri kullanıyor ancak aradan ona öğretildiği belli olan Yunanca ve İbranice sözcükler süzülüyor. Moliwda ister istemez yüzünü buruşturuyor, bu zıtlık çok büyük ve insanın üzerinde nahoş bir etki bırakıyor. Böyle şey olmaz, diye düşünüyor ancak sonra birden aklına, bu dilin az sayıda birkaç kişinin kullandığı, dikkatle bir araya getirilmiş bir dil yerine, etrafındaki tüm bu insanların, her zaman yollarda olan bu insan karışımının dili olduğu geliyor. Moliwda henüz Yakup'un konuştuğu her dilde yabancı bir aksan sezilebildiğinin farkında değil.

Yakup Frank'ın yüzü dikdörtgen şeklinde ve bir Türk Yahudisi olarak epey açık tenli, cildi kaba, özellikle de sanki bir felaketin kanıtı gibi, sanki uzun zaman önce alevler yüzüne zarar vermiş de yara izleri kalmış gibi görünen küçük çukurlarla kaplı yanakları. Bu yüzde rahatsız edici bir şey var ve aynı zamanda istemsiz bir saygı uyandırıyor, diye düşünüyor Moliwda, Yakup'un bakışları tamamen anlaşılmaz.

Kossakowski büyük şaşkınlıkla bu sözde peygamberin en yakınında oturan ve çubuğunu tüttürürken çektiği her nefeste gözlerini kapayan yaşlı adamı fark ediyor. Adamın gür ve gri sakalı

tütünden sararmış, sarık takmıyor, onun yerine altından yine gür ve gri saçlarının çıktığı sade bir Türk takkesi var. Moliwda, adamı daha önce nerede gördüğünü anımsayabilmek için duraksıyor.

"Dünya ne kadar da küçük," diyor yaşlı adama Türkçe, umursamaz bir tavırla. Yaşlı adam ona doğru dönüyor ve bir süre sonra gür sakalından içten bir gülümseme ortaya çıkıyor.

Reb Mordke alaycı bir ifadeyle, bir Arap kadar kara ve tek gözlü adama Moliwda'yı parmağıyla gösterip, "Vay, vay, büyük beyimize, soylu beyimize bakın hele," diyor. "Görüyorum ki kurtulmayı başarmışsın." Gürültülü bir şekilde gülüyor.

Birbirlerine, sanki çok eskiden tanışıyorlarmış gibi sarılıp omuzlarına vuruyorlar.

Moliwda akşama kadar burada olan biteni gözlemleyerek onlarla birlikte kalıyor, adamlar gidip geliyorlar, kısa bir süre içeri giriyorlar, sonra işlerinin başına, kervanlarına ve tezgâhlarına dönüyorlar. Özel görüşmelerinde birbirlerine adresler iletiyor ve satın alınacak Türk görevlilerinin adlarını veriyorlar. Bu iş için özel, küçük not defterleri var, bu defterler buradaki tezgâhlardan alınabiliyor. Sonra sanki hiç ayrılmamışlar gibi genel sohbete yeniden katılıyorlar. Tartışma sürüyor. Biri bir soru soruyor, bazen aptalca, bazen kışkırtıcı bir soru ve yarış başlıyor. Herkes aynı anda yanıt vermek istiyor, birbirlerinin üzerinden bağırıyorlar. Bazen birbirlerini anlamıyorlar, farklı aksanlar var, böylece her şeyi iki kez tekrarlamak zorunda kalıyorlar. Ayrıca çevirmenler var. Moliwda Almanca, Lehçe ve İbranicenin tuhaf bir karışımı olan Polonyalı Yahudi dilini ayırt ediyor. Bu dili duyduğunda ve özellikle de burada karşısına çıkan Nahman'ı gördüğünde çok duygusallaşıyor. Nahman, sevgili Malka ve onun kız kardeşleri gibi konuşuyor ve Moliwda hemen kendisini sıcacık bir şal gibi saran, o günlerden kalan anılarla doluyor. Örneğin, ekinler açık sarı ve aralarında yer yer peygamberçiçeklerinin koyu mavi noktalarının göründüğü ufuk boyunca buğdaylar, taze süt ve masanın üstünde duran henüz kesilmiş ekmek, arı halesinin içinde balla yapışkan hale gelen petekleri çıkaran bir arıcı.

Neyse, Türkiye'de de bal ve ekmek var nasıl olsa. Moliwda kendinden çok utanıyor. Tam tartışma sona ererken ve peygamber, yüzünde beliren sinsi gülümsemeyle küçük hikâyeler anlatırken aniden ortaya çıkan anıları aklının bir köşesine gönderiyor ve yeniden kendine geliyor. Adam yüz eşkıya ile nasıl dövüştüğünü, otların arasından geçer gibi nasıl onları yarıp geçtiğini anlatıyor. Biri onu bölüyor, toplananların başlarının üzerinden bir şeyler bağırıyor. Ötekiler uzaklaşıyor ya da zeytin ağaçlarının gölgesine doğru gidiyorlar ve orada çubuklarını tüttürerek, duydukları hakkında yorumlar mırıldanıyorlar. Bir ara, Nahman'ın sesi devreye giriyor. Bilgili, zarif bir şekilde konuşuyor. Yeşaya'ya yakarıyor. Onu susturmak zor olacak. Her şey için bir kanıtı var. Kutsal Kitap'taki uygun bir pasajdan alıntı yaptığında sanki havada bir yerde, başkalarının göremediği bir kitaplık asılıymış gibi yukarı bakıyor. Yakup, Nahman'ın derslerine bir tepki göstermiyor ve duyduğuna dair de hiçbir şey belli etmiyor. Nahman bitirdiğinde Yakup başını bile sallamıyor. Ne tuhaf bir okul.

Dinleyiciler azaldığında hava kararmak üzere ve gürültülü genç adamlardan oluşan bir grup bu, Frank'ın etrafında toplanıyor. Sonra kente doğru yöneliyorlar. Dar sokaklarda gürültüyle dolaşıp kavga çıkarmak istiyorlar. Gelip geçenlere engel oluyorlar, sokak gösterileri yapanlar hakkında yorumlarda bulunuyorlar, şarap içip bela çıkarıyorlar. Moliwda ve Reb Mordke, bir kavga patladığında karışmamak için birkaç adım geriden izliyor. Başında Yakup olan bu küçük grubun tuhaf bir gücü var, cesaretlerini kanıtlamak için fırsat kollayan genç erkek geyikler gibiler. Moliwda bundan hoşlanıyor. Aralarında bulunmak, onlarla omuz omuza olmak, sırtlarını sıvazlamak, kokularının, genç adamların mayhoş terlerinin, rüzgârın ve tozun içinde hareket etmek hoş olurdu. Yakup'un yüzünde onu eğlenmiş bir çocuk gibi gösteren arsız bir sırıtış var. Moliwda bir an için onunla göz göze geliyor ve elini kaldırıp sallamak istiyor ancak Yakup başka yöne dönmüş bile. Meyve ve gözleme satan kadınlar, bu güruhun yolundan çekiliyorlar. Aniden tüm alay bir anlığına

duruyor. Moliwda, ileride neler olup bittiğini göremiyor ancak sabırla bekliyor, kendine üzerine şurup dökülmüş gözleme alıyor ve onu büyük bir zevkle yiyor. İleride bir tür kargaşa var, sesler yükseliyor, bir kahkaha patlaması duyuluyor. Yakup'un yeni bir olayı. Bu kez ne olduğundan emin değil.

Korwin Olarak da Bilinen Şlepowron Armalı Antoni Kossakowski'nin ya da Moliwda Hazretleri'nin Hikâyesi

Zmudz'dan geliyor, babası kraliyet ordusunda bir süvari. Beş erkek kardeşi var: Bunlardan biri asker, ikisi rahip, diğer ikisi hakkında ise hiçbir şey bilmiyor. Rahiplerden biri Varşova'da yaşıyor ve yılda bir kez mektuplaşıyorlar.

Yirmi yıldır Polonya'da bulunmadı. Şimdi, anadilinde anlamlı bir cümle kurmak onun için biraz zorlayıcı ancak bir mucize eseri hâlâ Lehçe düşünüyor. Ne ki birçok şeyde, Lehçe sözcük sıkıntısı çekiyor. Yaşamında o kadar çok deneyimi olmuş ki onları tanımlayacak Lehçe sözcüklerden yoksun. Bunu Türkçe ve Yunancanın karışımının yardımıyla yapıyor. Şimdi, Yahudiler için çalıştığından İbranice sözcükler de araya karışıyor. Bu dillerde tanımlanan Moliwda, bir melez, *antipod*'lardan[1] daha tuhaf bir yaratık.

Ana babasının ani ölümünden sonra beş kardeşiyle birlikte onu da yanına alan amcası Kowno *stolnik*'i[2] Dominik'in evinde geçen çocukluğunu Lehçe olarak anlatabilir. Ancak amca, zor bir insandı ve eli de ağırdı. Yeğenlerinden birini yalan söylerken ya da kaçamak konuşurken yakaladığında elinin tersiyle sertçe vururdu. Kurallar daha ciddi çiğnendiğinde (örneğin, Antoni çömlekten biraz bal yediğinde ve sonra da suçunu örtbas etmeyi umarak biraz su ekleyip kalanını bozduğunda) oğlanın çıplak

---

1 Dünya yüzeyinde taban tabana zıt olan noktadır. Birbirine zıt olan bir çift nokta, ikisini birleştiren düz bir çizgi Dünya'nın merkezinden geçecek şekilde yerleştirilmiştir. (ç.n.)

2 Polonya devletinde yüksek düzeyde bir memuriyet. (ç.n.)

sırtını ve kalçalarını kesen deri bir kırbaç –muhtemelen aile çok dindar olduğundan kendilerini kırbaçlamak için kullanılıyordu– çıkarırdı. Amca, kardeşlerin en sağlamını askerlik için hazırlamış, sakin ve güvenilir olan ikisini de rahipliğe göndermişti ancak Antoni ikisine de uygun değildi. Birkaç kez evden kaçmış ve hizmetkârlar onu köyün etrafında aramışlar ya da samanların arasında ağlaya ağlaya uyuduğu köylülerin ahırlarından bulup çıkarmışlardı. Dominik amcanın metotları sert ve acı vericiydi ancak sonunda Antoni'nin toplumda iyi bir yer bulabileceği umudu belirmişti. Ne de olsa nüfuzlu amcası onu eğitmişti ve kısa bir süre sonra on beş yaşındaki çocuğun Kral Stanislaw Leszczynski'nin kaleminde bir görev almasını ayarlamıştı. Ona uygun giysiler vermiş, bavul ve ayakkabılar, iç çamaşırları ve bir de mendil almıştı, oğlan bu şekilde donanmış halde Varşova'ya doğru yola koyulmuştu. Oraya vardığında, kimse böyle bir gençle ne yapacağını bilemediğinden güzel yazısıyla belgelerin kopyaları çıkarması ve mumların fitillerini düzeltmesi istenmişti. Görevlilere, amcasının onu bir dişi kurdun birkaç sene baktığı Zmudz ormanlarında bulduğunu, bu nedenle köpeklerin ve kurtların dilini akıcı olarak anladığını, padişahın oğlu olduğunu, padişahın Radziwillere tebdilikıyafet yolculuk yaparken doğduğunu anlatmıştı. Sıkıcı raporları kopyalamaktan sıkıldığında, tüm bir dosyayı pencerenin altındaki ağır mobilyanın altına saklamış ancak camlar tam olarak kapanmadığından dosya nemden mahvolmuştu. Başka suçları da vardı, daha büyük arkadaşları onu sarhoş edip Powisle'deki bir genelevde bırakmışlardı ve canını kıl payı kurtarmıştı da iyileşmesi tam üç gün sürmüştü. Sonunda akılsızca, kendine emanet edilen parayı almış ve Powisle'de har vurup harman savurmuştu, ta ki elinde kalan çalınana ve kendisi de dövülene kadar.

Moliwda kalemde kalsa ne olurdu, şimdi kim olurdu, diye son zamanlarda çok düşünüyor – belki de büyük bir görevli, Varşova'da nadiren bulunan ancak Saksonya sınırında ikamet eden yeni kralın yüksek bir memuru olmuştu. Peki, şimdi kim?

Kalemden, bir daha ortalarda görünmemek üzere yollanmış, amcasına da haber verilmişti. Adam yeğeni için kalkıp gelmiş ancak geçmişte yaptığı gibi şimdi onu dövmeye cesaret edememişti, ne de olsa genç Antoni her şeye karşın kralın hizmetindeydi.

Amcası ceza olarak onu yerli bir kâhya tarafından yönetilen Antoni'nin annesinin –toprağı bol olsun– atadan kalma malikânesine göndermişti. Antoni'nin, artık ziraat –toprak işleme, hasat, koyun doğurtma, tavuk besleme– konusunda eğitim görmesi için emir verilmişti. Malikânenin adı Bielewicze'ydi.

Henüz genç bir bey olan Antoni kışın sonuna doğru, toprak hâlâ donukken Bielewicze'ye gelmişti. İlk birkaç hafta suçluluk ve kaçırılmış fırsatlar duygusuyla o kadar tükenmişti ki evden zar zor çıkabilmiş, hararetle dualar etmiş ve yitirdiği annesinin izlerini bulmak için boş odaları didik didik aramıştı. Nisan ayında ilk defa değirmene gitmişti.

Bielewicze'deki değirmen, sadece kızları olan Mendel Kozowicz'e kiralanmıştı, kızlardan birinin adı Malka'ydı. Malka halihazırda işe yaramazın tekiyle nişanlıydı ve düğünleri yaklaşıyordu. Antoni tahıl getirme ve öğütme işlerini kontrol etme bahanesiyle her gün değirmene gitmeye başlamış, birdenbire, tahılı, unu kontrol etmek için geri dönen büyük bir ev sahibi haline gelmişti. Çavdarın bozuk olup olmadığını anlamak için parmaklarının arasına alıp burun deliklerine kaldırıyor ve una bulanmış bir halde, beyaz saçlı yaşlı bir adam gibi görünerek değirmenden çıkıyordu. Ancak bunları un için değil de Malka için yapıyordu. Kız, ona adının kraliçe anlamına geldiğini söylemişti ancak bir kraliçeden çok prensese benziyordu, küçük, hızlı, kara gözleriyle küçük bir kertenkele gibi teni alışılagelmedik bir sertlik ve sıcaklıkta olduğundan bir kez kolları sürtündüğünde Antoni bir hışırtı duymuştu.

Kimse bu aşk ilişkisini fark etmemişti. Belki de bu, havadaki tüm o un bulutlarından ya da durumun tuhaflığındandır. İki çocuk birbirine âşık olmuştu işte. Malka ondan çok az daha

büyüktü ancak bu ona kerevitlerin hangi taşların altına saklandığını gösterdiğinde ve birlikte yürüyüşe çıktıkları koruda çayır mantarının nerede büyüdüğünü anlattığında önemini yitiriyordu. Aslında bu daha çok iki yetimin güçlerini birleştirmesi gibiydi.

Yaz hasadı sırasında, Antoni tarlalarda görünmemişti ve evde de nadiren bulunmuştu. Yahudi yeni yılında, eylülde, Malka'nın hamile olduğu kesinleşmiş ve birisi –delinin teki– Antoni'ye kızı kaçırmasını, vaftiz ettirmesini ve evlenmesini önermişti, böylece oldubittiye getirilen her iki aile de öfkelerinin geçtiğini görecekti.

Böylece Antoni, Malka'yı kaçırıp kente getirmiş ve burada kızı hızla vaftiz etmesi için bir rahibe rüşvet verip prensesiyle evlenmişti. Vaftiz sırasında kendisi ve zangoç tanık olmuştu. Kıza bir Hıristiyan adı olan Malgorzata adı verilmişti.

Ancak bu yeterli değildi. Bu hiçbir şey değildi. Mihrabın önünde yan yana dururlarken herhangi biri –her şeyi gören Yenta buna en iyi örnektir– onların bir çift olduğunu söylerdi, bir oğlanla yaklaşık aynı yaşta olan kızdan oluşan bir çift. Ancak gerçekte aralarında asla doldurulamayacak bir uçurum var, öyle derin bir uçurum ki dünyanın merkezine kadar ulaşıyor, hatta belki de daha ileriye. Bunu sözcüklerle anlatmak zor. Kızın bir Yahudi, oğlanın da Hıristiyan olduğunu söylemek mi? Bu daha hiçbir şey değil. Bu çok az şey ifade eder. Özünde, ilk bakışta kimsenin göremediği birbirine benzeyen ancak taban tabana zıt iki insan tipini temsil ediyorlar çünkü Malka kurtulamayacak, Antoni ise sonsuza dek yaşayacak. Malka hâlâ dünyevi kılığındayken bile aslında kül ve hayaletten ibaret. Değirmeni Dominik'ten kiralayan değirmenci Kozowicz'in bakış açısına göre aralarındaki fark daha büyük: Malka gerçek bir kişiyken Antoni sadece insana benzeyen bir yaratıktı, yanlış, hatta gerçek dünyada dikkat etmeye değmeyecek biri.

Gençler, sanki bu farklılıklardan habersizmiş gibi Bielewicze'deki değirmene geldiler ama sadece bir kez. Burada

onlara asla yer olmayacağı en başından belliydi aslında. Malka'nın babası olanlardan o kadar harap olmuştu ki zayıflayıp hastalandı. Malka'yı bodruma hapsetmek için girişimlerde bulunuldu ancak Malka kaçtı.

Böylece Antoni ve genç karısı malikâneye, Bielewicze'ye taşındı ancak o da sadece birkaç ay sürdü.

Hizmetkârlar onları biraz ihtiyatla karşılamıştı. Malka'nın kız kardeşleri onu hemen görmek için gelmeye başlamışlar, gittikçe daha korkusuzca masa örtülerinin altından bakmışlar, çekmeceleri karıştırmışlar ve yatak örtülerini okşamışlardı. Masada birlikte oturmuşlardı, beş kız ve henüz bıyıkları terlemiş bir oğlan. Genç çift haç çıkarmış, Malka'nın kız kardeşleri kendi dillerinde dua etmişlerdi. Bir Yahudi çocuklar cumhuriyetiydi sanki. Kızlar, Yidiş dilinde cıvıldarken Antoni sesi çarçabuk kavramış ve sözcükler sanki kendiliğinden diline gelmişti. Kesinlikle iyi bir aile, mükemmel bir aile gibi görünüyordu, temel bir itici gücün olmadığı, sadece çocuklardan oluşan bir aile.

Birkaç ay sonra, gidişattan rahatsız olan kâhya bir dolu bulutu kadar karanlık ve fırtınalı bir halde gelen Dominik Amca'ya mektuplar göndermişti. Genç Antoni, çocuklu karısının önünde azarlanacağını anladığında genç çift toplanıp değirmene gitmişti. Ancak geçiminin bağlı olduğu ev sahibinden korkan Kozowicz, ikisini gecenin karanlığında Litvanya'daki akrabalarına göndermişti. Böylece izlerini kaybettirmişlerdi.

İnsanları Bir Araya Getiren Şeyler ve Ruhların Göçüyle İlgili Bazı Açıklamalara Dair

Moliwda, Yakup'un çalıştığı mağazada giderek daha fazla zaman geçiriyor. Burada işler, sıcağın henüz kendini göstermediği sabah saatlerinde ya da akşam geç saatlerde yapılıyor. Güneş battıktan birkaç saat sonra, devamlı müşteriler için çay yerine şarap var.

Moliwda, Çernivtsili Osman'ı iyi tanıyor. Onu bazı Türklerin sayesinde tanıyor, sır olarak saklamaya yemin ettiğinden nereden geldiğini söylemiyor. Gizem, saklama, maskeler. Şayet biri bu gizemlere Yenta'nın her şeyi gören gözlerinden bakacak olsa Bektaşilerin gizli toplantıları sırasında karşılaştıklarını hemen anlardı.

Moliwda, kendini devamlı müşteri olarak tanıtıyor. Onun hakkında en önemli izlenimi yaratan şey, kendisinin de vurgulamaya istekli olduğu gibi, Polonyalı bir kont olması. Bu durum, Yahudi muhataplarının yüzünde bir inançsızlık ifadesi ve çocuksu bir saygı uyandırıyor. Türkçe ve İbranice birkaç sözcük söylüyor. Gülüşü derin ve bulaşıcı. Eylül boyunca Moliwda her gün Yakup'u görmeye gidiyor. Şimdiye kadar sadece bir turkuaz toka satın almıştı ve hatta Nahman'ın öfkelenmesine karşın Yakup ona utanç verici denebilecek kadar düşük bir fiyata satmıştı. Reb Mordke onlarla birlikte oturup farklı şeylerden konuşmayı seviyor. Konu tuhaflaştıkça daha iyi oluyor.

Kuzeyden, farklı bir dil konuşan bazı tüccarlar geliyor. Nussen dikkatini onlara veriyor, bilgeden satıcıya dönüşüyor. Bakırtaşı, opal ve turkuazlarla ilgilenen Silezyalı Yahudi tüccarlar oldukları ortaya çıkıyor. Yakup onlara incileri gösteriyor, ne zaman bir satış yapmak istese sesini yükseltiyor. Alışveriş saatler sürüyor, çaylar gidip geliyor, genç Herşel şekerler getirip Yakup'un kulağına Abraham'ın onlara halıları da göstermesini söylediğini fısıldıyor. Bazı tüccarlar kendi dillerinde itiraz edip homurdanıyorlar, kimsenin onları anlamadığından emin olarak birbirlerine mırıldanarak danışıyorlar. Bu kadar emin olmamalılar. Nussen,

tek gözü kapalı dinliyor ve sonra Nahman'ın oturduğu perdenin arkasından son durumu anlatıyor.

"Sadece incilerle ilgileniyorlar, diğerleri zaten onlarda var ve bunun için daha fazlasını ödemişler. Buraya daha önce gelmediklerine pişmanlar."

Yakup, Abraham'dan ve diğer tezgâhlardan incileri alması için Herşel'i gönderiyor. Akşam geç vakitte anlaşmayı tamamladıklarında, günün son derece güzel geçtiğini kabul eden dostlar, evin en büyük odasına kilim ve yastıkları yayıyor ve hızla bir şölene dönüşen gecikmiş akşam yemeğini yiyorlar.

"Evet, İsrail halkı Leviathan'ı[3] yutacak!" diye haykırıyor Yakup, sanki bir kutlama yapıyormuşçasına, ağzına bir parça eti tıkarken çenesinden yağlar akıyor. "Canavarın devasa gövdesi, lezzetli ve yumuşak bıldırcın eti ya da en narin balıkların eti gibi. İnsanlar o kadar uzun süre Leviathan'la ziyafet çekecekler ki asırlık açlıklarını doyuracaklar."

Hepsi de yiyip içip gülüyor, şakalaşıyor.

"Rüzgâr beyaz masa örtülerini uçuşturacak ve biz kemikleri masanın altındaki köpeklere atacağız," diye ekliyor Moliwda.

Nahman, Yakup'un kilerinden gelen güzel şarapla rahatlamış bir halde Moliwda'ya diyor ki, "Dünyaya iyi olarak baktığında, kötülük bir istisna olur, gözden kaçan, yanlış olan hiçbir şey sana uymaz. Ancak bunu tersine çevirecek olsak yani dünyanın kötü, iyiliğin istisna olduğu bir durum olsa o zaman her şey zarif ve anlaşılır bir halde yürür. Neden ortada olanı görmek istemiyoruz?"

Moliwda burada devreye giriyor. "Benim köyümde dünyanın ikiye bölünmüş olduğunu düşünüyorlar. İki yönetici güç, biri iyi, biri kötü..."

"Senin köyün neresi?" diye soruyor Nahman, ağzı hâlâ doluyken.

Moliwda, sabırsız bir hareketle onu başından savıp devam ediyor.

---

[3] Eski Ahit'te bahsedilen ve Tanrı tarafından öldürülerek yemeleri için Yahudilere verilen deniz canavarı. İsrail'in düşmanlarının sembolüdür. (ç.n.)

"Başkasının belasını istemeyen insan, başka bir ülkenin düşmesine sevinmeyen ülke, rakiplerinin iflasını istemeyen tüccar yoktur... Hadi bana tüm bunların yaratıcısını ver. İşi berbat edeni!"

"Moliwda, biraz sakin ol," diyor Nahman. "Bir şeyler ye. Yemiyorsun, sadece içiyorsun."

Hepsi birbirinin üzerinden konuşuyor, Moliwda bir eşekarısı yuvasını çomakladı. Bir parça gözleme koparıp baharatlı zeytinyağına batırıyor.

"Geldiğin yer neye benziyor?" diye sesleniyor. "Halkınızın nasıl yaşadığını bize anlatabilirsin."

"Ah, bilmiyorum," diyerek meraklarından kaçınmaya çalışıyor Moliwda, gözleri fazla şaraptan puslanmış. "Gizemi ifşa etmemek için yemin etmelisin."

Nahman tereddüt etmeden başını sallıyor. Bu ona normal geliyor. Moliwda onların bardaklarını dolduruyor, şarap öyle koyu ki dudaklarında koyu bir leke bırakıyor.

"Size bizim oraları doğrudan anlatacağım," diyerek başlıyor Moliwda, dili dolanarak. "Çok sıradan. Işık var, karanlık var. Karanlık, ışığa saldırıyor ve Tanrı ışığa yardım etmesi ve onu koruması için insanları yaratmış."

Nahman, tabağını uzağa doğru itip gözlerini Moliwda'ya dikiyor. Moliwda, Nahman'ın koyu, karanlık gözlerinin içine bakıyor ve şölenden gelen sesler ikisinin de ötesinde bir yerlere uçuyor. Nahman, alçak bir sesle kendini düşünen biri olarak gören herkesin dikkate alması gereken dört büyük paradoksu anlatıyor.

"Birincisi, sonlu bir dünya yaratmak için Tanrı kendini sınırlamak zorundaydı ancak yine de Tanrı'nın yaratılışla bağlantısı olmayan sonsuz bir parçası vardır. Öyle değil mi?" diye soruyor Nahman Moliwda'ya, anlayıp anlamadığından emin olmak için.

Moliwda onaylıyor, böylece Nahman devam ediyor.

"Eğer bir kimse yaratılan dünya fikrinin, Tanrı'nın zihnindeki sonsuz sayıdaki fikirlerden biri olduğunu kabul ediyorsa o

zaman bu fikir hiç şüphe yok ki uçta ve önemsizdir. Tanrı'nın bir şey yarattığının farkında dahi olmaması mümkündür." Nahman, Moliwda'nın tepkilerini yakından izliyor. Moliwda derin bir nefes alıyor.

"İkincisi," diye devam ediyor Nahman. "Yaratılış, Tanrı'nın zihninin sonsuz küçük bir parçası olarak O'na önemsiz gibi gelir ve O, bu yaratılışla çok az alakadar olur, bu insani açıdan kayıtsızlık, düşmanlık olarak algılanabilir."

Moliwda, şarabını bir yudumda mideye indiriyor ve kadehi masaya vuruyor.

"Üçüncüsü," diye devam ediyor Nahman, alçak bir sesle, "Sonsuz mükemmellikteki mutlak olanın dünyayı yaratmak için hiçbir nedeni yoktu. Bu nedenle mutlak olanın yaratılışa yol açan parçası, diğerlerini zekâsıyla geride bırakmış olmalı ve şimdi de buna devam etmelidir ve bizler de bu entrikaların içinde yer alıyoruz. Beni anlıyor musun? Biz bir savaşın içinde yer alıyoruz ve dördüncüsü, mutlak olan, sınırlı dünyanın ortaya çıkması için kendini sınırlamak zorunda olduğundan dünyamız O'nun için bir tür sürgündür. Anlıyor musun? Dünyayı yaratmak için mutlak güce sahip olan Tanrı, kendini bir kadın kadar zayıf ve edilgin kılmak zorundaydı."

Sessizce, bitkin bir halde oturuyorlar. Şölenin sesleri geri geliyor, Yakup'un müstehcen fıkralar anlattığını duyabiliyorlar. Sonra artık epeyce sarhoş olan Moliwda, Nahman'ın sırtına eliyle uzunca bir süre vuruyor ki bu edepsiz şakaların konusu oluyor, sonunda başını Nahman'ın omzuna yaslayıp yeninin altından şöyle diyor:

"Bütün bunları biliyorum."

Moliwda birkaç gün ortadan kayboluyor, sonra bir ya da iki günlüğüne geri geliyor. Bu geceleri Yakup'ta geçiriyor.

Akşama kadar oturduklarında Herşel, tandıra, yerde duran kil fırına sıcak kül ilave ediyor. Ayaklarını onun üzerinde dinlendiriyorlar, hoş, yumuşak bir sıcaklık kanla yukarılara çıkıp tüm bedenlerini ısıtıyor.

"O çubuklu[4] mu?" diye soruyor Moliwda, Herşel'e bakarak Nahman'a. Türkler, Tanrı'nın kadın ya da erkek olarak görülebilecek şekilde donattığı çifte cinsiyetlilere böyle diyorlar.

Nahman omuz silkiyor.

"O iyi bir çocuk. Kendini işine adamış. Yakup onu seviyor."

Nahman, bir süre sonra dürüstlüğünün Moliwda'yı benzer bir samimiyete mecbur edeceğini hissederek şöyle diyor:

"Senin hakkında söylenenler doğru mu, yani Bektaşi olduğun?"

"Böyle mi diyorlar?"

"Padişahın hizmetinde olduğunu..." Nahman bir anlığına tereddüt ediyor. "Ve bir casus olduğunu."

Moliwda onun kavuşturduğu ellerine bakıyor.

"Nahman, onlarla ahbap olmanın iyi bir şey olduğunu biliyorsun ve ben de öyle yapıyorum." Bir süre sonra ekliyor, "İyi bir amaca hizmet ettiğin müddetçe casus olmak kötü bir şey değil. Bunu da biliyorsundur."

"Biliyorum. Bizden ne istiyorsun Moliwda?"

"Hiçbir şey istemiyorum. Seni seviyorum ve Yakup'a hayranım."

"Sen Moliwda, sıradan şeylerle uğraşan yüce gönüllü bir adamsın."

"O zaman birbirimize benziyoruz."

Ancak Nahman ikna olmuş gibi görünmüyor.

Nahman Polonya'ya doğru yola çıkmadan birkaç gün önce, Moliwda onları davet ediyor. Moliwda at sırtında geliyor, yanında Nussen, Nahman ve diğerlerinin de olduğu garip bir araba var. Yakup ve Moliwda, önde atla ilerliyorlar. Yolculuk dört saat sürüyor çünkü yol dolambaçlı, dar ve tepeye doğru çıkıyor.

Yolda Yakup'un keyfi yerinde ve güzel, gür sesiyle şarkı söylüyor. Eski dilde bayram şarkılarıyla başlıyor ve *badkhn*'ın[5] düğünlerde konukları eğlendirmek için yaptığı Yidiş mânileriyle bitiriyor:

---

[4] Lehçe metinde "cibukli" olarak geçiyor. (ç.n.)

[5] Aşkenaz Yahudilerinin düğünlerinde konukları eğlendiren, şair, palyaço ve tören takdimcisi. (ed.n.)

Yaşam nedir ki,
Mezarların üstündeki danstan başka?

Bunu bitirince de zifaf gecelerinin müstehcen şarkılarına dönüyor. Yakup'un güçlü sesi kayalarda yankılanıyor. Moliwda, onun yarım adım arkasından geliyor ve aniden bu tuhaf adamın insanları kolayca nasıl kendine çekebildiğini anlıyor. Yakup'un yaptığı her şey tamamen kendine has. O, halk masalındaki kuyuya benziyor. İçine kim bağırırsa bağırsın aynı yanıtı veriyor.

Yakup'un, Yüzüğe Dair Hikâyesi

Yol boyunca zeytin ağaçlarının gölgesinde ve Krayova'nın manzarasına karşı dinleniyorlar. Kent şimdi nasıl da küçük görünüyor, mendil kadar sanki. Nahman, Yakup'un yanında oturuyor ve başını oyun oynuyormuş gibi kolunun altına alıyor ve Yakup buna boyun eğiyor ve bir süre köpek yavruları gibi boğuşuyorlar. O sırada Moliwda onlara bakıp, çocuk bunlar, diye düşünüyor.

Böyle molalarda, birisinin mutlaka bir hikâye anlatması gerekiyor. Herkesin bildiği bir şey olsa bile. Herşel, biraz huysuzca yüzük hakkındaki hikâyeyi soruyor. Yakup hiç nazlanmandan hemen atılıyor.

"Bir zamanlar bir adam varmış," diyerek açılış yapıyor, "bunun da kuşaktan kuşağa geçen sıradışı bir yüzüğü varmış. Bu yüzüğü kim taksa mutlu bir insan oluyormuş, işleri iyi gidiyormuş. Ancak iyi bahtına karşın diğer insanlara karşı merhametini yitirmiyor ve onlara yardım etmekten erinmiyormuş. Böylece yüzük iyi insanlara ait oluyormuş ve onu takanlar da çocuklarına devrediyormuş.

Günlerden bir gün, bir ailenin aynı anda üç oğlu olmuş. Sağlıklı ve kardeş sevgisi içinde her şeyi paylaşarak, her şeyde birbirlerine destek olarak büyümüşler. Anne babaları çocuklar büyüdüğünde, nasıl edip de yüzüğü içlerinden birine vermeli, diye düşünmüş de düşünmüş. Bunu geceler boyunca tartışmışlar ve sonunda çocukların annesi şu çözümü önermiş: Yüzüğü en iyi

kuyumcuya götürüp aynısından iki tane daha yaptıracaklarmış. Kuyumcu, yüzüklerin tıpatıp aynı olması için azami dikkat göstermek zorundaymış ki kimse hangisinin esas yüzük olduğunu anlamasın. Uzunca bir süre aramışlar, sonunda büyük çaba ve sıkıntılarla işi yapmaya ikna edebildikleri olağanüstü yetenekli birini bulmuşlar. Anne babaları yüzükleri almaya geldiğinde kuyumcu üçünü onların önünde karıştırmış ve onlar da hangisinin hangisi olduğunu bilememişler.

Çocuklar büyüdüğünde, anne babalarının oğlanlara yüzüklerini verdiği büyük bir tören düzenlenmiş. Oğlanlar tam olarak memnun kalmasalar da anne babalarını incitmemek için duygularını belli etmemeye çalışmışlar. Her biri kalplerinin derinliklerinde, gerçek yüzüğü alan kişinin kendisi olduğuna inanmış ve böylece kardeşler birbirine şüphe ve güvensizlikle bakmaya başlamış. Anne babalarının ölümünden sonra, şüphelerinin kesin olarak çözümlenebilmesi için hemen bir hâkime gitmişler. Ancak en bilge hâkim dahi bunu yapamamış ve bir tespitte bulunmak yerine onlara şöyle demiş: 'Görünürde bu hazine, takanı Tanrı ve insana karşı iyi yapıyor. Bu hiçbiriniz için geçerli olmadığından gerçek yüzük kaybolmuş olabilir. Bu nedenle, yüzüğünüz gerçekmiş gibi yaşayın, yaşamınız haklı olup olmadığınızı gösterecek.'

Üç yüzük gibi üç tane de din var ve onlardan birinde doğan, öteki ikisini bir çift terlik gibi giymeli, onlarla kurtuluşa doğru yürümelidir."

Moliwda bu hikâyeyi biliyor. En son iş yaptığı bir Müslümandan dinlemişti. Nahman'ın İbranice kıvrak bir sesle okuduğunu duyduğu duadan çok etkilenmişti. Her şeyi anlayıp anlamadığını bilmiyor ancak Lehçeye çevirip ezberlemeyi başarıyor ve bütünü yeniden oluşturuyor, böylece şimdi içinden söylendiğinde ritmin tadına varıyor, sanki güzel ve tatlı bir şey yiyormuş gibi ağzı dalgalarla dolup taşıyor.

Kanatlarını çırparak semayı arar da,
Ne turnaya benzer ne de kuzguna,
Fatih tanımayan bir ruh,
Yükselir sonsuzluğa.

Hapsedilmez kükürt külçesinde veya demirde,
Kaybetmez yolunu kalp kaprislerinde
Ölmez salgından, zindanda
İnsanın mahkemesinde yargılanmaz asla.

Yıkar önüne çıkan duvarları uçar uzaklara,
Dedikodular ve lakırdılar üstünde,
Ne sokakları ister ne caddeleri
Uçar özgürce çitlerin ötesine.

Sınır tanımadan başına buyruk dolaşır,
Dalga geçer bilgelerinizle,
Güzelliği adlandırır gizlice çirkin diye.
Yok eder tüm yanılsamaları hem de.

Silkeler tüylerini ve bakar enginlere,
Sözcüklerle ifade edilemeyecek olan hani.
Şu dünyada kim ya da ne
Nereyi tutmuş, önemsemez ki.

Ey babamız, dilimi kullanmama yardım et ki
Acımı dile getireyim.
Ve insanın sözlerine hakikati ekleyeyim.
Ruhum ilahi anlamı görsün dileğim.

Bir süre sonra, eskiden beri kullanılmayan dili duymanın hoşluğu âdeta dayanılmaz bir özleme dönüşüyor.

Arta Kalanlar: Moliwda'nın Bogomilleri Arasında Gördüklerimiz

Her ne kadar çok istesem de her şeyin kaydını tutamıyorum çünkü her şey birbirine o kadar ayrılmaz bir şekilde bağlı ki

kalemimin ucunu sadece birine dokundursam bir başkasını dürtüyor ve çok geçmeden önümde engin bir deniz açılıyor. Kâğıdımın kenarları bu enginlik için bir sınır mı yoksa kalemimin ondan geriye kalan mürekkep izleri mi? Ruhumun bu yaşamda aldığı her şeyi tek bir kitapta nasıl ifade edebilirim?

Büyük bir şevkle eğitimini aldığım Abulafia, insan ruhunun tüm canlıların içinden geçen büyük bir kozmik akışın bir parçası olduğunu söylüyor. Bu, tek bir kuvvet, tek bir harekettir ancak insan fiziksel bir bedende doğduğunda, dünyaya bireysel bir varlık olarak geldiğinde o ruhun diğerlerinden ayrılması gerekir, aksi halde insan yaşayamaz, yani ruh tek olanın içinde boğulur ve insan birkaç dakika içinde delirir. Bu nedenle böyle bir ruh m ü h ü r l e n i r, yani üzerine o birlikle karışmamasını ve maddenin sınırlı dünyasında etkinlik göstermesini sağlayacak mühür basılır.

Dengemizi koruyabilmeye gereksinim duyarız. Eğer ruh çok açgözlü, yapışkan ve geçirgen ise içine çok sayıda farklı biçim girer ve böylece onu ilahi olanın akışından uzaklaştırır.

Sonuçta söylenen şudur: "Kendisiyle dolu olanın, Tanrı için ayıracak yeri yoktur."

Moliwda'nın köyü taştan yapılmış, arduvaz çatılı, aralarında çakıl taşlı patikalar bulunan birkaç sıra düzenli evden oluşuyordu. Evler, içinden bir derenin akıp küçük bir havuz oluşturduğu, çiğnenmiş küçük çayırın çevresinde düzensiz aralıklarla duruyordu. Daha yüksekte, bir değirmen çarkı gibi, tahıl öğütmek için belirli makineleri harekete geçiren ahşap bir yapı olan su deposu bulunuyordu. Evlerin arkasında yoğun, iyi bakımlı küçük bahçeler, meyvelikler vardı ve girişte olgunlaşan balkabaklarını görmek mümkündü.

Yılın bu vakti kurumuş olan otlar, köyün beyaz bayram yakalarıyla süslenmiş gibi görünmesini sağlayan büyük keten dikdörtgenler ortaya çıkarmıştı. Burada, küçük bir köye göre garip olan bir şey vardı, nitekim kısa süre sonra çevrede hiç kümes hayvanı olmadığını fark etmiştim: Ne toprağı didikleyen

tavuklar ne paytak paytak yürüyen ördek yavruları ne de durmadan öten dişi kazlara hiddetle saldıran erkek kazlar vardı.

Gelişimiz büyük bir kargaşa yaratmıştı, yeni gelenleri ilk fark eden küçük çocuk ordusu bizi ilk karşılayanlar olmuştu. Yabancıların varlığından ürken çocuklar, Moliwda'ya onun çocuklarıymış gibi sarılmışlardı ve Moliwda onlarla pürüzlü bir sesle, bilmediğimiz bir dilde şefkatle konuşmuştu. Sonra bir yerlerden sakallı, bodur, ham ketenden yapılmış gömlekler giyen, kibar görünüşlü birkaç adam ortaya çıkmış ve kadınlar ancak onlardan sonra gülerek koşmuştu. Herkes beyazlar giyinmişti ve hepsi ketendi, giysileri kendilerinin ürettiği görülebiliyordu, zira köyün etrafındaki ortak arazilerde güneşte beyazlaması için asılı olan yeni dokunmuş parçalar her yerde parlamaktaydı.

Moliwda kentten aldığı çuvalları indirmişti. Köylülere misafirleri karşılamasını söylemiş, onlar da memnuniyetle karşılayıp etrafımızda bir daire oluşturmuş ve kısa, neşeli bir şarkı söylemişlerdi. Buradaki karşılama hareketi olarak, kalbin üzerine yerleştirilen el, sonra ağza götürülüyordu. Bu köylülerin görünüşleri ve tavırlarından mest olmuştum, hoş Podolya'dan gelen bu köylü sözcüğü daha çok başka bir insan biçimi için geçerliydi çünkü bu insanların neşeli, kendilerinden hoşnut ve tok oldukları kuşku götürmezdi.

Tamamen şaşkına dönmüştük, genelde hiçbir şeyin şaşırtamadığı Yakup dahi karşılama şeklinden hayrete düşmüştü ve bir an için kim olduğunu neredeyse unutmuştu. En azından Yahudi olduğumuz gerçeği onları rahatsız etmemiş, aksine onlardan farklı olduğumuz için bize karşı bu kadar iyi niyetli olduklarını göstermişlerdi. Sadece Osman bu şekilde karşılanmamıza şaşırmamış gibi görünmüştü, Moliwda'ya erzakları, iş bölümlerini, yetiştirdikleri sebzelerden, dokumalardan elde ettikleri gelirleri sorup durmuştu. Ancak Moliwda, bütün bu sorulara yanıt verirken pek de rahat görünmemişti ve hayret verici bir şekilde bu tür konularda en çok söz sahibi olan kişinin yaşlı olmamasına karşın "anne" dedikleri bir kadın olduğu ortaya çıkmıştı.

Genç insanların, kızların ve oğlanların biz yemek yerken hizmet verdiği geniş bir odaya götürülmüştük. Yiyecekler sade ve lezzetiydi, yıllanmış bal, kuru meyveler, zeytin ve sıcak taş üstünde kızartılmış ekmek kabuğuna sürülmüş patlıcan ezme ile yanında içmek için madensuyu.

Moliwda ağırbaşlı ve sakin bir tavırla davranıyordu ancak ona saygı gösterilmesine karşın onların efendileri olmadığını fark etmiştim. Herkes ona *brate* diyordu ve o da onlara *brate* ve *sestro* diye sesleniyordu ki bu, birbirlerini büyük bir ailedeki kardeşler olarak gördükleri anlamına geliyordu. Artık yemekten doyduğumuzda "anne" dedikleri, baştan aşağı beyazlar giyinmiş olan kadın gelip bizimle oturmuş, sıcak bir ifadeyle gülümsemiş ancak çok fazla konuşmamıştı. Moliwda'nın ona büyük saygı gösterdiği belliydi. Kadın ayağa kalkmak için toparlandığında o hemen fırlamıştı, tabii biz de onun peşinden ayağa kalkmıştık ve geceyi geçireceğimiz odaya götürülmüştük. Her şey mütevazı ve temizdi, harika uyumuştum, çok yorgun olduğumdan not almaya devam edecek gücüm kalmamıştı. Örneğin, odamdaki yatağın yerdeki yatak örtüsünden ibaret olduğunu ve gardırop yerine sadece elbiselerimi asmak için iplerden sarkan bir sopa olduğunu kaydetmek için.

İkinci gün, Yakup ve ben, Moliwda'nın burada işleri ne kadar iyi düzenlediğini gözlemlemiştik.

Etrafına on iki erkek ve kız kardeşi almıştı, bunlar bu köyü, kadın erkek eşit şartlarda yönetiyordu. Bir karar vermeleri gerektiğinde oylamak için küçük meydanda toplanıyorlardı. Bir konuda uzlaştıklarında ellerini kaldırıyorlardı. Kulübelerin hepsi ve kuyu, arabalar, atlar gibi diğer mülkler herkese yani onlara gereksinim duyanlara aitti ve sanki kiralamışlar gibi ödünç alıyorlar, sonra işleri bittiğinde geri veriyorlardı. Çok az çocuk vardı çünkü üremeyi günah olarak görüyorlardı ancak doğan çocuklar annelerine değil, topluluğa aitlerdi, onlara yaşlıca olanlar bakıyorlardı çünkü daha genç olan kadınlar tarlada ya da evde çalışıyorlardı. Onları evlerin duvarlarını boyarlarken

ve evleri açık mavi yapmak için badanaya boya katarlarken görmüştük. Çocuklara babalarının kim olduğu asla söylenmiyordu ve kendi soylarından gelenlere yanlı davranmaları adaletsizliklere yol açabileceğinden babalar da bunu öğrenmiyordu. Kadınlar ise çocukların kimden olduğunu bildiklerinden, burada erkeklerinkine eşit önemde bir rol oynuyorlardı. Bu nedenle bu kadınların başka yerlerdekilerden farklı, sakin, mantıklı ve anlayışlı oldukları açıktı. Topluluğun hesaplarını, okuyup yazabilen ve hesap yapabilen bir kadın tutuyordu. Kadın çok bilgiliydi ve Moliwda ona saygıyla hitap ediyordu.

Hepimiz Moliwda'nın buradaki rolünü düşünüyorduk. Yönetiyor muydu yoksa sadece yardım mı ediyordu, ya da belki de kadın onun hizmetinde değilse o kadının hizmetindeydi? Ancak Moliwda bize gülmüş ve bizim hâlâ eski kafalı olduğumuzu ve her şeye en kötü gözle baktığımızı söyleyerek bizimle alay etmişti: Öyle ya, bize göre daima, birinin diğerinin üzerinde durduğu, alttakini her şeyi yapmaya zorladığı basamaklar vardı. Biri daha önemli olmalıydı, öteki ise daha az. Oysa Krayova yakınlarındaki bu köyde işleri farklı şekilde yürüyordu. Herkes eşitti. Herkes yaşama, yeme, mutlu olma ve çalışma hakkına sahipti. İsteyen her an gidebilirdi. Peki, oradan ayrılmış kimse var mıydı? Bazen. Nadiren. Nereye gideceklerdi ki?

Yine de Moliwda ve o nazik gülümsemeli kadının yönetici olduğuna dair güçlü bir izlenim edinmiştik. Başlangıçta, onun karısı olup olmadığını sessizce düşünmüştük ancak kısa süre sonra hatamızı düzeltmişti, kadın buradaki her kadın gibi kız kardeşiydi. "Onlarla yatıyor musun peki?" diye sormuştu Yakup, doğrudan. Moliwda sadece omuz silkmiş ve bize, yılda iki kez ürün veren büyük, dikkatle bakılmış sebze bahçelerini göstermiş, topluluğun bu bahçelerle, güneşin armağanlarıyla yaşadığını söylemişti çünkü onun yaptığı gibi baktığınızda bunların hepsi güneşten ve ışıktan geliyordu ve elbette ücretsizdi ve herkese aitti.

Yemeğimizi herkesin oturduğu uzun masalarda yemiştik, öncesinde tanıyamadığım bir dilde yüksek sesle dua okunmuştu.

Et yemiyorlardı, sadece bitkisel yiyecekler yiyorlardı, ara sıra birisi verdiğinde de peynir. Et gibi, yumurtadan da iğreniyorlardı. Ruhların doğmadan önce bir sandık gibi bir kapsülün içine yerleştirilmiş küçük tanelerin içinde bulunabileceğine inandıklarından sebzelerden bakla da yemiyorlardı. Şu konuda anlaşmıştık: Bazı bitkiler diğerlerinden daha çok ışık içerir, en çok ışığa salatalık sahiptir ve ayrıca patlıcan ve uzun kavunların bütün çeşitleri.

Bizim gibi, ruhun gezdiğine inanıyorlardı ve Moliwda ilave olarak, Hıristiyanlık gelip de onu ortadan kaldırana kadar bu inancın evrensel olduğunu düşündüğünü söylemişti. Bogomiller, gezegenlere değer vermiş ve onları yöneticiler olarak düşünmüşlerdi.

Yakup ve ben açığa vurmasak da bizi en çok şaşırtan, bizim inandıklarımızla çok fazla benzerlikler olduğu gerçeğiydi. Örneğin, Bogomiller kabul töreni ayinlerinde yapılan kutsal konuşmaya inanıyorlardı. Hem kutsaldı hem tam tersi. Edepsizdi. Kabul töreninden geçen herkes genel ahlaka aykırı bir hikâye dinlemek zorundaydı ve bu inançlarındaki eski bir gelenekten pagan gizeminin, antik tanrıça Baubo'nun[6] ya da sefahat düşkünü Yunan tanrısı Baküs'ün zamanlarından geliyordu. Bu tanrıların adını ilk defa duyuyordum, Moliwda onları hızla ve utanırcasına telaffuz etmişti. Ancak onları hemen not almıştım.

Öğlen yemeğinden sonra Moliwda'nın küçük evinde tatlı faslı için oturmuştuk, bahçelerin arkasında küçük bir bağ gördüğümden burada yapıldığını düşündüğüm biraz şarap eşliğinde verilen geleneksel Türk baklavası ikram edilmişti.

"Nasıl dua ediyorsunuz?" diye sormuştu Yakup ona.

"En kolayı bu," demişti Moliwda. "Kalbin duası: 'Efendimiz İsa, bana merhamet et,' deriz. Başka özel bir şey yapmana gerek yok. Tanrı seni işitir."

Evliliğin de günah olduğunu anlatmışlardı bize. Bu, Âdem ve Havva'nın gerçek günahıydı, doğada olduğu gibi olması gerektiği için insanlar bir diğeriyle ruhları aracılığıyla ilişki

---

6 Antik Yunan mitolojisinde neşe ve eğlence tanrıçası. (ç.n.)

kurmalıydı, ölü bir gelenek aracılığıyla değil. Ruhla birleşenler, ruhsal kardeşler fiziksel olarak kaynaşabilirler ve bu birleşmelerin çocukları armağandır. Evli çiftlerden doğanlar, "ölü yasanın çocuklarıdır."

Akşam, bir daire oluşturup ortada duran bakire kızın etrafında dans etmeye başlamışlardı. Önce kız, beyaz giysilerle ortaya çıkmıştı, kutsal gösteriden sonra kırmızı bir giysiye bürünmüş ve sonunda herkes etrafındaki çılgın dansların ritmiyle büyük ölçüde yorulup yorgunluktan yere düştüğünde siyah bir pelerin giymişti.

Bütün bunlar garip bir şekilde bize tanıdık gelmişti ve Krayova'da Yakup'un işyerine dönerken öyle bir heyecanla konuşmuştuk ki o gece uzun bir süre uyuyamamıştık.

Birkaç gün sonra, Nussen ve ben, mallar ve haberlerle beraber Polonya'ya doğru yola çıkmıştık. Tüm yolculuk boyunca, kafalarımız Moliwda'nın köyünden görüntülerle doluydu. Özellikle Nussen, Dinyester'i tekrar geçerken Podolya'da bu tür köylerin kurulabileceğini hayal ederek kendinden geçmişti. Benimse orada en çok hoşuma giden şey, anne ya da baba, kız ya da oğul, kadın ya da erkek olmanın önemli olmamasıydı. Aramızda çok büyük fark yoktu. Hepimiz madde üzerinde parıldadıkça ışık alan suretlerdik.

12

Yakup'un Gazzeli Natan'ın Mezarına Yaptığı Geziye Dair

Abraham, kardeşi Tova'ya, Peygamber Natan'ın mezarına giden Yakup için, onun kadar mantıksız davranan kişi ya deli ya da aziz olmalı, diye yazıyor. Damadını çalıştırdığım için işim zarar gördü. Dükkânımda her zamankinden daha çok insan ve görüşme olduğu halde maddi kazancım düştü. Bana sorarsan damadın bu yaşama uygun değil. Bunu bir sitem olarak söylemiyorum çünkü ondan beklentilerinin olduğunu biliyorum. Kendisi huzursuz ve heyecanlı bir adam, bir bilge değil, bir asi. Her şeyi terk etti ve işinin karşılığında ona verdiğim paradan memnun olmadığından birkaç değerli şeyi çalarak bunu tazmin etmiş oldu. Ayrı bir kâğıda bunun hesabını da ekliyorum. Umarım hesabını tuttuğum bu miktarı bana geri ödemesi konusunda onu ikna edersin. Kendisi ve müritleri Gazzeli Natan'ın (adı kutsansın) mezarını ziyaret etmeyi kafalarına koydular. Asil bir amaç olsa da davranışları yüzünden bunu çok ani yaptılar, aceleyle ayrılmak için her şeyi geride bıraktılar, gerçi çok sayıda insanı gücendirmeye ve henüz gücendirmediklerinden de borç almaya yetecek kadar zamanları vardı. Gelmek istese de ona artık burada yer yok, gerçi dönmek isteyeceğini düşünmüyorum.

Hana'yı ona vererek ne yapmak istediğini bildiğine derinden inanmak istiyorum. Genellikle sıradan anlayışın ötesine

geçen bilgeliğine ve sağduyuna inanıyorum. Sadece o ayrıldıktan sonra çok rahatladığımı söylemeliyim. Damadın bu işyerine uygun değil. Sanırım uygun olmadığı daha çok şey var.

Nahman'ın Yakup'un İzinden Nasıl Gittiğine Dair

Sonunda, yazın başlangıcında, Polonya'daki meseleleri halledip mektupları ve malları toplayan Nahman ve Nussen güneye doğru yola çıkıyorlar. Yolları tarlalardan geçip Dinyester'e doğru gidiyor, güneş parlıyor, gökyüzü devasa. Nahman bu Podolya pisliğinden, köyün küçüklüğünden, kıskançlıktan ve cahillikten bıkmış, ağaçlardaki incirleri ve kahve kokusunu özlüyor ama en çok da Yakup'u. Isohar, Şor'dan armağanlar götürüyor, Reb Mordke için Gdansk'tan ağrıyan eklemlerine iyi gelecek amber tentürü var.

Nehrin kıyıları şimdi insan ve hayvanların ayakları altında toza dönüşen, kemik gibi kuru kahverengi otlarla kaplanmış. Nahman kıyıda durmuş, güneye, karşı tarafa doğru bakıyor. Aniden yakındaki bir çalılıkta bir hışırtı duyuyor ve bir süre sonra içinden siyah beyaz, dişi bir köpek çıkıyor, zayıf ve kirli, meme başları şişmiş. Enikleri peşinden koşuyor. Köpek, hareketsiz duran adamı fark etmeden yanından geçiyor ancak eniklerden biri onu görüp şaşkın bir halde duruyor. Bir an için birbirlerini tartıyorlar. Enik, ona merakla ve güvenerek bakıyor ancak sonra sanki biri aniden onu en büyük düşmanıyla yüz yüze olduğu konusunda uyarmış gibi annesinin arkasından fırlıyor. Nahman bunu kötü bir kehanet olarak yorumluyor.

Akşam, Dinyester'i geçiyorlar. Kıyıda köylüler ateşler yakıyorlar ve nehir boyunca üzerinde mum yanan çelenkler yüzüyor. Çığlıklar ve kıkırdamalar yankılanıyor. Kıyının yakınında, kalçalarının yarısına dek sıyrılmış uzun beyaz gömlekli kızlar dizlerine kadar suya giriyor. Saçları açık ve başlarında taçlar var. Onlara, atların üstündeki Yahudilere sessizlik içinde bakıyorlar. Nahman onların gerçekten kendilerine veda eden köy kızları değil de geceleri yüzeye çıkan ve karşılaştıkları herkesi boğmak

için yüzen su ruhları olduğunu düşünmeye başlıyor. Aniden onlardan biri eğilip adamları ıslatmaya başlıyor ve diğeri gülerek ona katılıyor. Adamlar atlarını sürmeye devam ediyorlar.

Türk topraklarına girdikçe kutsal bir adama dair haberler daha sık ve daha canlı ulaşıyor kulaklarına. Bir süre buna aldırmıyorlar ancak bunu uzun süre sürdürmek mümkün değil. Yahudi gezginlerin genellikle yolda duydukları dedikoduları birbirlerine anlattıkları mola yerlerinde daha ayrıntılı haberler duyuyorlar, örneğin bu kutsal adamın büyük bir kalabalıkla Sofya'da bulunması ve burada mucizeler yaratması gibi. Birçok kişi onu sahtekâr ve dolandırıcı olarak görüyor. Hikâyelerde, bu adam Türkiye'den yaşlı bir Yahudi ya da bazen Bükreşli genç bir adam oluyor, böylece tüm bu insanların, tüm bu gezginlerin, aslında Yakup hakkında konuştuklarını anlamaları biraz zaman alıyor. Bu bir kez anlaşıldığında, Nahman ve Nussen yokluklarında neler olup bittiğini düşünmekten gece boyunca uyumuyor. Mutlu hissetmek yerine, çünkü kendilerini neyin beklediğini bilmiyorlar, korkmaya başlıyorlar. Korku ve endişe için en iyi ilaç, yazı sandığı. Nahman her molada onu çıkarıyor ve Yakup hakkında söylenenleri yazıyor:

> Köylerden birinde, yarım günü at üstünde, içine düşmenin tehlikeli olacağı derin bir çukurun üzerinden atlayarak geçirmiş. Yorulan at, toynaklarıyla karşı koymaya başlamış ancak Yakup ısrar etmiş. Kısa süre sonra tüm köy onun ve çukurun etrafında durmuş ve Türk muhafızlar kalabalığın toplanma nedeninin ne olduğunu, padişaha karşı bir ayaklanma var mı diye görmeye gelmişler.

Ya da:

> Yakup, varlıklı görünen bir tüccarın yanına gidip adamın cebine uzanmış ve oradan yılana benzer bir şey çıkarmış, onu insanların başları üzerinde sallayıp bağırmış. Korkunç bir kargaşa kopmuş ve kadınların berbat çığlıkları Türk muhafızların atlarını ürkütmüş, bu arada Yakup gülmekten katılıyormuş ve öylesine gülmüş ki yerlere yatıp kumda yuvarlanmış. Sonra kalabalık, onun yılan değil de bir sıra boncuk olduğunu gördüğünde utanmış.

Ya da şöyle bir örnek:

Büyük bir tapınakta, *bimah*'ın[1] üzerine çıkmış ve Musa'nın yasasını okuma zamanı geldiğinde kürsünün üstünü söküp herkesi öldürmekle tehdit ederek etrafa sallamaya başlamış ve insanlar onun her şeyi yapabilecek bir deli olduğunu düşünerek sinagogdan kaçmış.

Veya:

Bir keresinde yolda bir eşkıya saldırısına uğramış. Yakup sadece gökyüzüne bağırmış ve göz açıp kapayıncaya kadar yıldırımlarla birlikte bir fırtına gelmiş ve eşkıyaları korkutup hemen kaçırmış.

Şimdi Nahman, küçük harflerle yazdıklarına ekleme yapıyor:

Sofya'ya doğru hızla gitmiştik ancak onu orada yakalayamamıştık. Yakup hakkında her şeyi sormuştuk, onlar da bize onun kentte yaptıklarını, sonra kendisinin ve tüm grubunun Selanik'e doğru yola çıktığını hararetle anlatmışlardı. Ayrıca şimdi de onun kervanın başındaki bir arabayı bir *saddik*[2] gibi sürdüğünü, arkasındaki diğer tüm arabaların, atların ve yayaların tüm yolu kapladığı ve herkesi toz içinde bıraktığını söylemişlerdi. Nerede durdularsa insanlar onun kim olduğunu öğrenmek istemiş, durum onlara açıklandığında yaptıkları işi bırakıp ellerini *kapota*'larına silmişler ve sonra da en azından meraktan bu kervana katılmışlardı. Bize böyle anlatmışlardı. Üstelik atların güzelliğini ve arabaların kalitesini anlata anlata bitirememişler, artık işin içinde yüzlerce insanın bulunduğuna bizi inandırmışlardı.

Ancak bana bu "topluluğu" tanıyormuşum gibi geliyor, sığınacak yerleri olmayan yoksullar ve dilenciler olmalı bunlar. Küçük bir mucize bekleyen umutsuz hastalar ve çökmüş insanlar yine de skandal ve heyecan arzuluyor olmalı. Evlerinden, eli ağır babalarından kaçan yeniyetmeler, dengeden yoksun, her

[1] Sinagoglarda üzerinde kürsü olan yüksek platform. (ç.n.)

[2] (İbr.) Doğru, adil ve nazik olan inançlı kişi (*tsadik/tzadik*). (ed.n.)

şeyini yitirmiş, artık karamsarlık ve kinle dolmuş tüccarlar her türden tatmin arıyorlar mutlaka, her tür delice ve sıkıcı yükümlülüklerden usanarak ailelerinden kaçanlar da olmalı bu grupta. Bunlara, böyle büyük bir gruba dahil olmanın yararlarını hisseden kadın dilencileri ve erdemsiz kadınları, kimsenin istemediği, kucağında çocuğu olan dulları da ekleyelim. Hıristiyan sokak çocuklarını, işsiz güçsüz serserileri söylemeye dahi gerek yok. Yakup'u izlemeye başlayanlar bunlardı, onlara neler olup bittiğini ve kimin peşinden gittiklerini sorulacak olsa hiçbiri ne diyeceğini bilemezdi.

Üsküp'te, peygamberimiz Natan'ın mezarının başında kısa sürede Yakup'la karşılaşmayı diledim, dudaklarımı bile oynatmadan sessizce ancak aklımın en gizli köşesinden Yakup'la buluşmayı diledim, bazen alçakgönüllülükten yoksun olduğumu ve kendi kişiliğimi doğru dürüst değerlendiremediğime dair düşünceler geliyor aklıma ancak bensiz delireceğini ve onu bulur bulmaz sakinleşeceğini ve İlk Olan'ı (adı kutsansın) inatla taklit etmeyi bırakacağını düşünmeye başlamıştım. Yoldaki bu gürültü, onun bana gereksinimi olduğunun bir işaretiydi.

Nahman ve Nussen, 5515 yılının *tishrei*[3] ayının dördüncü gününde, yani 20 Eylül 1754'te kendilerini Selanik'te buluyor, karanlık basmasına ve yorgunluktan yere yıkılacak halde olmalarına karşın hemen Yakup'u aramaya gidiyorlar. Sıcak bir gece ve kentin duvarları ılık, hava ağır ağır serinliyor, dağlardan bir yerden hafif esen rüzgâr canlı bitkilerin, odunların ve yaprakların kokusunu getiriyor. Kentteki her şey kupkuru. Portakal kokuyor, hani sululuktan şişmiş, en tatlı ve yemesi en güzel olan ama göz açıp kapayıncaya kadar fazla olgunlaşıp kokuşan türden portakallardan.

Onu önce Nahman görüyor, Selanik Yahudilerinin her zaman anlaşmazlıklarının sergilendiği yer olan *bet midraş*'ta. Artık dağılıyorlar –geç olmuş– ancak Yakup hâlâ orada duruyor, etrafı adamlarla çevrili, hararetle bir şey tartışıyor. Nahman, Yunan

[3] Yahudi yılının ilk ayı. (ç.n.)

giyimli genç Herşel'e bakıyor. Yakına gidiyor ve ne konuştuklarını duyamasa da titremeye başlıyor. Böylesine sıcak bir gecede bunu açıklaması zor. Yazıyor:

Ancak o zaman anlamıştım onu ne kadar özlediğimi, yolculuğumuzun o son birkaç ayında beni bir an dahi terk etmeyen tüm o coşkunluk ancak şimdi azaldı.

"O adam ne diyor?" diye sormuştum yanındaki adama.

"Sabatay'ın gerçekten Mesih olmadığını, niteliklerinin ilahi olmadığını, daha çok onun vârisini duyurmaya gelen sıradan bir peygamber olduğunu söylüyor."

"Haklı," demişti yanımda duran bir başkası. "Eğer nitelikleri doğrudan Tanrı'dan gelseydi dünyayı görünür bir şekilde değiştirmiş olurdu. Ancak ne değişti ki?"

Bu konuşmaya dahil olmadım.

Onu başkalarının arasında da görmüştüm. Çok zayıflamıştı. Durumu kötüleşmişti. Sakalı uzamıştı. Ancak onda yeni bir şey ortaya çıkmıştı, yeni bir şevk ve kendine güven. Kim onu bu hale getirmişti, ben yokken bu hale gelmesine kim yardım etmişti?

Hareketlerine baktıkça, söylediklerini dinledikçe yavaş yavaş söyledikleriyle başkalarını rahatlatabilmesinin iyi olduğunu anlamıştım. Ayrıca bana, kalbinde hangi yöne gideceğini ve ne yapacağını bilen bir bütünlük varmış gibi gelmişti. Bazen ona bakmak yetiyordu, başkalarını da ona çeken buydu işte.

Gerçekten bilen birinin olması gerçeğinden daha rahatlatıcı hiçbir şey yoktur. Çünkü biz sıradan insanlar asla böyle bir kesinliğe sahip değiliz.

Podolya'da ailemle birlikteyken birçok kez onu düşünmüştüm. Özellikle uyumadan önce, düşüncelerim özgürce dolaşırken ve artık onları kontrol etmenin bir yolu bulunmadığında onu özlemiştim. Üzücüydü, çünkü yanımda fazla ilgi gösteremediğim karım yatıyordu. Çocuklarımız zayıf doğmuştu ve çabucak ölmüşlerdi, o zaman dahi bunu düşünmemiştim ancak bana Yakup'un yüzü benim yüzüm oluyormuş gibi gelmişti ve ben kendiminki yerine onun çehresinin altında uykuya dalıyordum. Şimdi bir kez daha kanlı canlı o yüze bakıyordum, işte gözlerimin hemen önündeydi.

Böylece sonunda, akşam hep birlikte, Yakup, Reb Mordke, Isohar, Nussen, genç Herşel ve ben oturduğumuzda kendimi mutlu hissetmiştim ve şarap eksik olmadığı için de sarhoş olmuştum. Böylece sanki bir çocukmuşum gibi savunmasız, tamamen açık, yazgının getireceklerine hazır ve ne olursa olsun kesinlikle Yakup'la olacağımı hissetmiştim.

Yakup'un Deccal'la Nasıl Yüzleştiğine Dair

İkincinin, yani Baruhya'nın vârisi ve oğlu Selanik'te yaşıyor. Bu adam Konyo olarak tanınıyor.

Burada çok sayıda müridi var ve birçok kişi de ona Baruhya'nın ruhunun yaşadığı kutsal bir adam gibi davranıyor. Konyo'ya ulaşmaları uzun zaman alıyor. Konyo'nun kutsamaları ve babasının öğretilerine öncülük yapması Yakup'un olağanüstü statüsünü onaylayacaktı. Nahman kentin ortasındaki beyaz bir kuleye benzeyen, penceresiz, yüksek binaya Isohar ve Reb Mordke'den mektuplar götürüyor. Denilene göre, yapının içinde bir çeşme ve tavuskuşları olan güzel bir bahçe var ancak dışı daha çok bir kaleyi andırıyor. Beyaz duvarları, parlak granitten yapılmış gibi düz. İlave olarak bina, bir keresinde Nahman'ın ısrarla seyirci istemesi nedeniyle giysilerini yırtan muhafızlar tarafından izleniyor.

Bu haksızlığa (Nahman'ın kaftanı yeniydi, dünyanın parasını verip çarşıdan daha yeni almıştı.) üzülen Yakup, yakınlardaki bir koruda saklanırlarken onu kulede bırakmalarını söylüyor. Sonra duvara yaslanıp neredeyse bir eşek gibi böğürerek kadim Sefardik[4] dilinde, olabildiğince yüksek sesle şarkı söylemeye başlıyor. Şarkısını bitirdiğinde binanın başka tarafına geçip yine baştan başlıyor.

"Maçşava se in fue esta..." diye böğürüyor bozuk bir sesle ve yüzünü buruşturup bedenini tuhaf hallere sokuyor. Elbette bu dikkatleri çekiyor, insanlar onu gördüklerinde gülmemek için kendilerini zor tutuyorlar, bir kalabalık ve arkasından bir curcuna.

Yukarıdan küçük bir pencere açılıyor, Konyo başını dışarıya doğru uzatıyor, Ladino dilinde bir şeyler bağırıyor ve Yakup

4 Ladino; eski Yahudi İspanyolcası. (ç.n.)

yanıt veriyor, aşağı yukarı bir dakika kadar konuşuyorlar. Nahman, İspanyol Yahudilerinin bu kadim dilini bilen Isohar'a sorgular gibi bakıyor.

"İzleyici istiyor," diyor Isohar.

Pencere gürültüyle kapanıyor.

Yakup sesi kısılana kadar kulenin altında akşama dek şarkı söylüyor.

Bunun için yapacak bir şey yok. Konyo uygun değil, Polonya'dan gelenlerle ilgilenmiyor. Hatta onların arasında olan Bilge Yakup, penceresinin altında şarkı söylese bile. Artık şimdi onu "Bilge Yakup" diye çağrıyorlar.

Ancak Selanik bu zamanda her türden büyücü ve mucize yaratanla dolu, her köşe başında kendini Mesih ilan etmişler ya da talimatlar veren kara büyücüler var. İnsanlar özellikle kendini Deccal Mesih olarak düşünen belirli bir Yahudi hakkında konuşuyor ve onunla tek bir sözcük alışverişinde bulunanın anında onun tarafına çekileceğini söylüyorlar.

Yakup onu denemek, böyle biriyle yüzleşmek istiyor, sıradışı bir şey görebilme umuduyla etrafında bir grup –önemsiz tüccarlar, öğrenciler, seyyar satıcılar, tezgâhlarını kapatmış olan ayakkabıcılar– toplanana kadar birkaç gün bu niyetinden bahsediyor. Kasabada gürültü patırtıyla dolaşıp bu adamı maiyetiyle birlikte ders verdiği bahçe avlusunda buluyorlar. Köylü yapısı ve koyu teniyle iriyarı bir adam, bir Sefarad Yahudisi, başı açık ve saçları tutamlar halinde uzun örgülü. Koyu teninde parıldar gibi görünen beyaz bir giysi giyiyor. Yakup bir şeyler planlamaya başladığında yüzüne yerleşen o hafif gülümsemesiyle onun önüne oturuyor ve adama küstahça kim olduğunu soruyor. Saygı görmeye alışkın olan adam sakince "Mesih'in ta kendisi," diye yanıt veriyor.

"Bana bunu kanıtla," diyor Yakup ona, etrafında tanık olacak insanlara bakarak.

Adam kalkıp uzaklaşmaya başlıyor ancak Yakup pes etmiyor. Onu izleyip tekrarlıyor:

"Bana bunu kanıtla. Duvarın yanındaki çeşmenin bir parçasını oynat. Mesih olarak bunu yapabilmelisin."

"Defol git buradan," diyor adam. "Seninle konuşmak istemiyorum."

Yakup'un konuyu kapatmaya niyeti yok. Adam arkasını dönüyor ve fısıldayarak lanet etmeye başlıyor. Sonra Yakup adamı lülelerinden yakalayarak arkadaşlarının ona yardıma gelmesi için kışkırtıyor. Yakup'u itip tozların içine yuvarlıyorlar.

Akşam, gün boyunca yanında olmayan herkese, İncil'deki Yakup'un melekle güreştiği gibi kendisinin de şimdi Deccal ile güreştiğini söylüyor.

Bir süredir görmediği Yakup'u özleyen Nahman, artık gidebildiği her yerde ona eşlik ediyor ki bu işlerini ve bilimsel araştırmayı ihmal ettiği anlamına geliyor. Para kazanmayla ilgili her mesele kenarda bekliyor. Polonya'dan getirilen mallar hâlâ satılmadı. Yakup'un bazı maceraları Nahman'ı gerçekten utandırıyor, bazılarını kabul edemiyor. Yakup kavga veya münakaşa çıkarma fırsatı arayarak kentte dolaşıyor. Örneğin, kendine bilgili bir Yahudi buluyor ve ona zekice bir soru soruyor ve işleri öyle bir ayarlıyor ki yanıt vermek zorunda olduğunu hisseden diğer adam kendini Yakup'un söylevlerinin içine çekilmiş buluyor, bunu anlamadan önce ikisi de bir Türk kahvehanesinde oturmuş, *kaffa* içiyorlar ve Yakup çubuk tüttürmeyi öneriyor, adam da reddetmeye cesaret edemiyor, ne de olsa Şabat! Sonra iş para ödemeye gelip de dindar Yahudinin Şabat günü parasız olduğu ortaya çıkınca Yakup, zavallı adamın başından sarığını çekip alıyor ve teminat olarak elinde tutuyor, bu da gülünç duruma düşen adamın şimdi evine başı açık gitmesi gerektiği anlamına geliyor. Yakup öyle olmadık işlerle uğraşıyor ki insanlar ondan korkmaya başlıyor. Hatta kendi yakınları dahi.

En büyük düşmanı bile olsa birinin bu şekilde aşağılanmasına dayanmak Nahman için zor. Bu sırada Yakup kendinden fazlasıyla memnun.

"Korkan, saygı gösterir. Bu işler böyle."

Selanik'te herkes kısa sürede Yakup'u tanıdığından Reb Mordke ve Isohar onu ticaretin yükümlülüklerinden kurtarmaya karar

veriyorlar ve ayrıca kendilerini de tamamen öğrenmeye adamaları gerekiyor.

"Ne yapman gerekiyorsa onunla ilgilen ancak yeni ilişkiler kurma ve kurmaya çalışma," diyor Reb Mordke, şaşkın haldeki Nahman'a.

"Ne demek istiyorsun?" diye soruyor Nahman. "Nasıl yaşayacağız? Nasıl karnımızı doyuracağız?"

"Sadakayla," diye yanıtlıyor Reb Mordke sakince.

"Ancak daha önce iş, hiçbir zaman öğrenmeye engel olmamıştı," diyor Nahman.

"Şimdi oluyor işte."

Ruh İnsana İndiğinde *Ruah ha-Kodeş*'in[5] Görünüşü

5515 yılının *kislev*[6] ayında (ya da Kasım 1754) Yakup, Nahman'ın söylemi ve yazıları aracılığıyla kendi *bet midraş*'ını, yani kendi okulunu açtığını duyuruyor ve hemen birçok istekli kaydoluyor. Özellikle de ilk kaydolanlar Haham Mordehay, Reb Mordke – bu kesinlikle sıradışı bir şey– olduğu için. Mordke törensel bir giriş yapıyor, vakur duruşu tüm bakışları çekiyor, insanlar ona güveniyor ve büyük hayranlık duyuyor. Eğer o Yakup'a güveniyorsa Yakup gerçekten özel biri olmalı. Birkaç gün sonra Yakup, Nahman ve Nussen'i okuluna getiriyor. Nahman, Podolya'dan ithal ettiği mumun satışından gelen parayla, yırtılanların yerine aldığı yeni Yunan giysilerinden utanıyor.

Birkaç gün sonra Nikopol'de, Yakup'un karısı Hana'nın bir kız doğurduğu haberi geliyor, karısı ve Yakup'un uzun süre önce aldığı bir karara göre kıza Avaça, yani Eva adı veriliyor. Bu bir şeyin habercisiydi, Nussen'in dişi eşeği ikiz doğurmuştu. Kendisi griydi, yavrularından biri dişi ve tamamen beyazken diğeri erkek ve rengi alışılmışın dışında bir kahverengiydi. Yakup çok memnun ve birkaç gün çok ciddi hareket ediyor, herkese kızının, okulunu açtığı gün doğduğunu söylüyor.

---

[5] (İbr.) Kutsal Ruh. (ed.n.)

[6] İbrani takvimine göre yılın üçüncü ayı. (ç.n.)

Sonra uzun zamandır beklenen tuhaf bir şey oluyor ya da en azından olacağı bilinen kaçınılmaz bir şey. Her harekete, her görüntüye karşılık veren bir sözcüğün olmasına, her şeyin belirli bir düzen içinde gerçekleşen tek bir olayın bulunmasına karşın açıklaması zor... Belki özellikle her şeyi yazan bir tanık tarafından anlatılması en iyisi olacak.

Bundan kısa bir süre sonra Nussen, Yakup'a garip bir şeyler olduğunu söyleyerek beni uykumdan uyandırmıştı. Nussen'in gece oturup okuma alışkanlığı vardı, bu nedenle herkes her zaman ondan önce yatardı. Nussen bizimle birlikte *midraş*'a alınan birkaç kişiyi kaldırmış, onlar da uykulu ve ürkek bir halde, hâlâ birkaç lambanın yanmakta ve Haham Mordehay'ın beklemekte olduğu Yakup'un odasına inmişlerdi. Yakup odanın ortasında, ters dönmüş mobilyaların arasında yarı çıplak, üzerinde sadece sıska kalçalarında zar zor duran şalvarı olduğu halde, terden parlayan teni ve soluk yüzüyle, sağa sola, tuhaf ve görmeden bakarak, sanki ateşlenmiş gibi her tarafı titreyerek duruyordu. Bu bir süre devam etmişti, önünde durup onu izlemiş ve ne olup biteceğini beklemiştik, kimse ona elini sürmeye cesaret edememişti. Benim sarsılmış olmam ve diğerlerinin de burada önümüzde olanlardan endişe etmesi nedeniyle Mordehay, kederli ve ezik bir sesle dua etmeyi üstlenmişti. Çünkü Ruh'un aramıza indiği aşikârdı. Bu ve öteki dünyanın arasındaki perdeler yırtılmıştı, zaman bekâretini yitirmişti, Ruh, bir koçbaşı gibi içimize girmeye uğraşıyordu. Havasız küçük oda, ter kokumuzla ağırlaşmıştı ve çiğ et, kan kokusu gibi bir koku da vardı. Midem bulanmış ve sonra bedenimdeki bütün tüylerin diken diken olduğunu hissetmiştim. Ben de Yakup'un erkekliğinin pantolonunun altında şiştiğini görmüştüm, sonunda inleyip baş aşağı bir halde dizlerinin üstüne düşmüştü. Bir an sonra yumuşak ve boğuk bir sesle, herkesin anlamadığı sözcükler söylemişti: "*Mostro Signor abascharo.*" Reb Mordke bunu dilimize, "Efendimiz iniyor," diye çevirmişti.

Böylece Yakup doğal olmayan bir halde diz çökmüş, küçülmüş, sırtında ve omuzlarında terler boncuk boncuk

toplanmış, ıslak saçı yüzüne yapışmıştı. Bedeni, içinden soğuk rüzgârlar geçiyormuşçasına sarsılmış, durmuş ve tekrar tekrar sarsılmıştı. Sonra, uzunca bir süre sonra, hiçbir şey hissetmeden yere düşmüştü.

Ruh insana indiğinde, *Ruah ha-Kode*ş böyle görünür. Ani bir zayıflama hissi veren, yapışkan ve tedavisi olmayan hastalığa benzer. Gören, kendini hayal kırıklığına uğramış hissedebilir. Çoğunluğun ciddi, asil bir an olacağını varsaydığı şey, daha çok bir kırbaçlanmayı ya da doğumu andırır.

Yakup şiddetli bir kramp girmiş gibi bükülüp diz çöktüğünde Nahman, onun üzerinde bir ışıldama görmüş ve birine göstermişti, soğuk ışıkla parlayana kadar ısıtılmış gibi daha temiz bir hava, düzensiz bir haleydi bu. Ancak ondan sonra, bu ışığı gördüklerinde diğerleri de dizlerinin üstüne çökmüş ve sanki suyun içindeymişlercesine üzerlerinde, parlayan demir tozlarını andıran bir şeyler yavaşça dönüp durmuştu.

Olan bitenin haberi kentte hemen duyulmuştu ve insanlar Yakup'un yaşadığı evin dışında kamp kurmaya başlamıştı. Zaten Yakup görüntüler de görmeye başlamıştı.

Nahman hepsini titizlikle kaydetmişti:

Her iki yanındaki iki güzel genç kızla, odadan odaya geçerek havada süzülmüştü. Odalarda birçok kadın ve erkek görmüş, odalardan bazılarında *midraş* gruplarını fark etmişti ve yukarıdan söylediklerini duymuş ve ilk sözcüğünden itibaren her şeyi mükemmelen anlamıştı. Bu odalardan çok vardı ve son olanda İlk Olan'ı, yani Sabatay'ı (adı kutsansın) görmüştü, Sabatay bizimkilere benzeyen Frenk giysileri içindeydi ve etrafında çok sayıda öğrenci toplanmıştı. İlk Olan, Yakup'a demişti ki, "Demek sen bilge Yakup'sun? Senin güçlü ve cesur bir yüreğin olduğunu duymuştum. Bu beni mutlu ediyor çünkü buraya kadar geldim ve daha ileri gidecek gücüm yok. Birçok kişi bu ağırlığı yüklendi ancak altında ezildiler. Sen korkmuyor musun?"

İlk Olan, Yakup'a kara bir deniz gibi görünen uçurumu göstermişti. Uzaktaki diğer kıyıda bir dağ yükseliyordu. Yakup bağırmıştı, "Ne olursa olsun! Ben gidiyorum!"

Bu görüntünün haberi kulaktan kulağa ve çoğu zaman yeni bir ayrıntı eklenerek Selanik'te dolaşıyor. Sıradışı eşyalar taşıyan gemilerin haberinin gelmesi gibi kentte yayılıyor. Giderek daha çok insan, Yakup'u meraktan dinlemeye geliyor, okulu tıkabasa doluyor. Yürürken, insanlar onun için yolu hürmet ve saygıyla açıyorlar. Bazı cesur kimseler, onun giysilerine dokunmak için ellerini uzatıyor. Daha şimdiden ona haham ya da bilge adam diyorlar ancak bu onu kızdırıyor ve onlara kaba saba bir adam olduğunu söylüyor. Kadim Kabala'yı bilen yaşlılar dahi artık onun büyüklüğünü kabul ediyor. Gölgede çömelip onu tartışıyorlar ve bu bilgeler, kadim peygamberler tarafından anlatılan gizemli işaretleri anlıyorlar.

Yakup, ilahi sarayları da düşünde görüyor. İlk Olan'ın bulunduğu yeri. Aynı kapıyı görmüş. Arkasından gitmiş. Aynı yolda yürümüş.

Her güne, Yakup'un düşlerini dinlemekle başlıyorlar. Onun kalkmasını bekliyorlar, ilk hareketinde orada oluyorlar. O kalkmamalı ya da hiçbir şeye dokunmamalı, bunun yerine, sanki daha büyük, daha uzak ve ışığa daha yakın o dünyalardan haberler getiriyormuş gibi rüyasını anlatmalı.

Baruhya'nın, onları kabul etmek istemeyen oğlu Konyo'nun öğrencileri de geliyor ve Yakup'u onlar da dinliyorlar ki bu en çok Reb Mordke'yi memnun ediyor. Ancak çoğu, kendi fikirleriyle geldiklerinden Yakup'a biraz şüpheyle yaklaşıyorlar. Ona rakip gibi davranıyorlar, yüzsüzce kendi tezgâhları yanına bir kurtuluş tezgâhı açan, onlarınkine benzer ancak daha iyi fiyatlarla ürün satan biri gibi davranıyorlar. Yüksek sesle ve teatral bir ifadeyle soruyorlar, "Kim bu başıboş dolaşan?"

Yakup'a en bağlı olanlar, Selanik'te iş yapan ya da tüm paralarını tükettiklerinden burada tıkılıp kalan ve ailelerine dönemeyen Polonyalı Yahudiler. Onları şöyle bir bakınca tanımak kolay. Örneğin, Yunan ya da Türk giysisi giyiyor olsalar da dar, küçük sokaklarda hızlı adımlarla yürüyorlar. Aynı duruşa sahipler ve aynı şekilde hafif belirsiz, hafif küstah adımlar atıyorlar. Yoksul olanlar sıradan, soluk renkli giysiler giymeye eğilimli ve biri kendine

bir şal ya da daha iyi bir ceket alsa da yüzünden hâlâ Rohatin, Davydiv ya da Çernivtsi akıyor. Güneşten korunacağı zaman dahi başını bir sarığa sarıyor, pantolonunun bacaklarının altından Pidhaytsi ve Buçaç, ceplerinden Lviv dışarıya taşıyor ve Yunanmış gibi görünseler de terlikleri hâlâ Busk'tan çıkmışçasına şakırdıyor.

Selanik'in, Yakup'u Neden Sevmediğine Dair

Sonra durum değişiyor. Bir gün, Yakup ders verirken eli sopalı birkaç adam sınıfa giriyor. Kapıya en yakın olanların yanına gidiyorlar. Nedensizce vuruyorlar. Nussen darbe alıyor ve burnu kırılıp kanıyor. Yerlerde kan izleri ve bağrışlar, her yerden duyulabilecek bir patırtı. Öğrenciler dışarı kaçışıyor ve ertesi gün de aynı şey tekrarlandığından kısa sürede dönmeye korkuyorlar. Herkes bunların, Selanik'te sadece kendilerinin eğitim verebileceği konusunda ısrar eden, bu yüzden Yakup'u kovmak isteyen Baruhya'nın oğlu Konyo'nun müritleri olduğunu biliyor. Bazılarının yüzleri tanıdık, çünkü eskiden arkadaşlardı, nihayetinde onlar da gerçek inananlar ancak şimdi eski dostluklar sayılmıyor. Mesih için Selanik'te iki rakibe yer yok. Nussen gece ve gündüz durmaları için *midraş*'ın dışına korumalar yerleştiriyor. Yine de birisi orayı iki kez ateşe veriyor. Yakup sokakta birkaç kez saldırıya uğruyor ancak güçlü olduğu için kendini savunabiliyor. Nussen alışveriş yaparken bir saldırıda neredeyse bir gözünü yitiriyor ve –bu en tuhaf olanı– Selanik Yahudileri, Yakup aleyhinde komplo kuruyorlar, hamama giderken genç ve yaşlı, kızgın kadınlar ona saldırıp taş atıyorlar. Bundan sonra birkaç gün topallıyor ancak bunu kadınların yaptığını itiraf etmeye utanıyor.

Günden güne yerli tüccarlar da onlarla iş yapmayı bırakıyor. Yakup'un adamları, dükkânlarına girdiğinde onlara yabancıymış gibi davranıyorlar, arkalarını dönüp mallarının arasında kayboluyorlar. Bu, onların durumunu hızla sıkıntıya sokuyor. Hızla bir şeyler alıp satmak için kimsenin onları tanımadığı kentdışındaki pazarlara gitmek zorunda kalıyorlar. Konyo'nun müritleri, Yakup

ve çevresine savaş açmış bulunuyor. Onlara karşı, Yunanlarla birlikte komplo kuruyorlar ki bu Hıristiyan tüccarların da onlara sırtını dönmesi anlamına geliyor. Nussen'in *bet midraş*'taki korumaları, Bilge Yakup'un okuluna girmeye teşebbüs eden herkesi döven Konyo'nun adamları karşısında bir işe yaramıyor. Para hızla tükeniyor ve ne yazık ki okul kapanmak zorunda kalıyor.

Üstelik beklenmedik, sert bir kış geliyor.

Nahman yazıyor. En kötü yakacağı dahi alacak paraları yok. Kiralık evlerine kapanmış oturuyorlar ve yaşamlarından endişe ediyorlar. Yakup öksürüyor.

İyi şansın aniden sefalet ve rezil olmaya nasıl dönüşebileceğini sıklıkla düşünmüşümdür.

Hiç para yoktu, bu nedenle Selanik kışını çok aç ve zayıf olarak hatırlayacağım. Karnımızı doyurabilmek için birçok bilginin burada daha önce yaptığı gibi sık sık sadaka dilenmeye çıkardık. Ben her zaman insanlara sakince ve nazikçe, bir kuruşları olup olmadığını sormaya çalışırdım ancak Yakup çok farklı yollar denerdi. Bir keresinde, Hamursuz Bayramı'ndan[7] hemen önce, yoksullara yardım eden bir Yahudiyi görmek için uğramıştık. Onunla önce ben konuşmuştum çünkü böyle durumlarda bilgili ve güvenilir biri olarak iyi konuşabildiğimi ve iyi izlenim bırakan türde savunmada bulunabildiğimi düşünüyorlardı. Böylece korkunç zulümler sonucunda Yahudilerin çok büyük talihsizlikler yaşadığı ve çok şiddetli yoksulluğun hüküm sürdüğü, iklimin düşmanca olduğu lanetli topraklardan geldiğimizi ancak buna karşın oradaki insanların dürüst ve inanca tamamen sadık olduklarını söylemiştim... Onda merhamet duygusu uyandırmak için böyle konuşmuştum ancak bana bakmamıştı bile.

"Burada yeterince dilenci yokmuş gibi bir de yabancılar çıktı başımıza."

---

[7] Bir Yahudi bayramı (Pesah). Yahudilerin Mısır topraklarında 210 yıl süren esaretten kurtulup özgürlüklerine kavuşmaları kutlanır. (ed.n.)

Ben de şöyle yanıt vermiştim:

"Bizim ülkemizde bir yabancı bile destek bulabilir."

Haznedar, bana kindarca gülümsemiş ve ilk kez gözlerimin içine bakmıştı:

"Peki, orada işler çok iyi gittiği halde, o muhteşem ülkeyi arkanızda bırakıp neden buraya geldiniz?"

Zekice bir yanıt vermek üzereydim ki o ana kadar arkamda sakince duran Yakup beni kenara itip ona bağırmıştı, "Nasıl bize ülkemizi neden terk ettiğimizi sormaya cüret ediyorsun, seni pislik?!"

Adam, Yakup'un sesinden korkarak geriye doğru bir adım atmış ancak yanıt vermemişti çünkü Yakup onun üzerine eğilip bağırdığından yanıtlaması olanaksızdı.

"Atamız Yakup neden ülkesini terk edip Mısır'a gitti? Hamursuz oradan gelmiyor mu? Ülkesinde kalsaydı bugün bayramın olur muydu acaba, seni paçavra? Biz de bayram yemeklerine gereksinim duymazdık!"

Adam öyle korkmuştu ki hemen bize biraz para verip bolca özür dilemiş ve bizi geçirmişti.

Belki de yaşadığımız açlık, algılarımızın odaklanmasını ve keskinleşmesini sağladığından o kış çok yararlı olmuştu. Yakup'un alevini söndürebilecek bir güç yoktu. Yakup çeşitli durumlarda gösterildiği üzere, en kötü koşullarda dahi değerli taş gibi parlayabiliyordu. Paçavralar içinde sadaka için yalvardığımızda bile ondan yayılan bir görkem vardı ve onunla karşılaşan herkes, sıradışı bir varlıkla karşılaştığını biliyordu ve korkuyordu. Tuhaftı ancak bu yoksullukta, yok olmak yerine ayakta kalmayı başarmıştık. Sanki o soğukta, o acıda, o yoksullukta kılık değiştirmiş gibiydik. Özellikle, donmuş ve hırpalanmış olan Yakup, daha büyük bir şefkat telkin ediyordu ancak aynı zamanda halinden memnun, varlıklı bir hahamdan daha fazla saygı uyandırıyordu.

Sonra başka bir mucize daha gerçekleşmişti. Yakup'un ünü Selanik'te öyle artmıştı ki Konyo'nun gerçek müritleri ona destek olmak istedikleri için gelmişlerdi. Kendilerine katılması ya da kenti terk etmesi için ona kayda değer bir miktar para önermişlerdi.

"Şimdi mi geliyorsunuz?!" diye bağırmıştı acı acı. "Şimdi gelin de götümü öpün! Çok geç kaldınız."

Sonunda ona karşı düşmanlık öyle sertleşmişti ki Yakup evde uyuyamaz olmuştu. Yatağında, bizimle taş ticaretine girmeyi uman Yunan bir adam uyuyordu. Yakup mutfakta yatıyordu ya da bize öyle söylemişti. Ona sık sık maddi destekle birlikte bedenini de sunan bir dulu görmeye gittiğini çok iyi biliyordum. Bir gece, eve biri girmiş ve battaniyesinin altındaki Yunanı bıçaklamıştı. Katil, bir gölge gibi ortadan kaybolmuştu.

Bu olay Yakup'u fazlasıyla endişelendirdiğinden bir süreliğine Selanik'ten Larissa'ya gitmişti ancak biz o buradaymış gibi davranmıştık. Döndüğü ilk gece, onun için pusu kurmuşlardı.

Bundan sonra, Yakup her geceyi başka bir yerde geçirmiş ve bizler yaşamımızdan endişe etmeye başlamıştık. Artık başka bir seçenek yoktu, Selanik'i terk edip İzmir'e dönmeye kararlıydık. En kötüsü, Yakup'un ölümünü bu kadar isteyenlerin içimizden olmasıydı. Artık Yakup'un dahi onlar için söyleyecek iyi bir lafı yoktu. Onları hor görüyordu, efemine olduklarını ve Baruhya'nın onlara öğrettiklerinden dolayı Sodom sapıklığına düştüklerini söylüyordu.

Arta Kalanlar: Selanik Laneti ve Yakup'un Deri Değiştirmesine Dair

Selanik'ten kaçma kararını verip de yolculuğa hazırlanmaya başlar başlamaz Yakup birden hastalanmıştı. Bedeni çıbanlarla kaplanmış ve acılar içinde inlerken derisi kanlı tabakalar halinde ayrılmıştı, acıdan inliyordu. Bu nasıl bir hastalıktı ki aniden gelip böyle garip emareler bırakmıştı? Herkesin aklına ilk gelen, bunun bir lanet olduğuydu. Yakup da buna inanıyordu. O Konyoculların [Karakaşların] arasında rakiplerine böyle bir büyü yapacak birkaç adam bulunuyordu ama yine de bir başka büyücü tutmuş olmalıydılar, o da laneti salmıştı işte.

Reb Mordke hemen ona sargılar hazırlamış, Yakup'u kendi hazırladığı muskalara sarmış, tütün içmek acılarını hafiflettiğinden hasta

için çubuğu koyu reçineyle doldururken büyüler mırıldanmıştı. Ancak sevgili Yakupunun devam eden ıstırabı karşısında çaresiz kalmış ve en iyi şifacı olduğu söylenen yaşlı ve titrek bir kadını çağırmıştı. Onun çok ünlü bir büyücü kadın ve yüzyıllardır kentin dışında yaşayan Selaniklilerden biri olduğunu, hem de nasıl ortadan kaybolunacağını bildiğini söylemişlerdi. Kadın, Yakup'un yaralarını, acıtan ve yakan kötü kokulu bir sıvıyla kaplamıştı da Yakup'un inlemeleri tüm kentten duyulmuştu. Yakup acıyla inlerken kadın da ona kimsenin anlamadığı bir dilde çok tuhaf büyüler okumuştu. Küçük bir oğlanmış gibi kalçasını okşamış ve her şey sona erdiğinde, bunun bir hastalık olmadığını, Yakup'un sadece bir yılan gibi deri değiştirdiğini söyleyerek hiçbir ödeme kabul etmemişti.

Birbirimize şüpheyle bakmıştık ve Reb Mordke çocuk gibi gözyaşlarına boğulmuştu.

"Yılan gibi deri mi değiştiriyor!" diyerek heyecanla bağırmış, ellerini göğe kaldırmış ve "Efendimiz, dünyanın sonu geldi. Sana şükürler olsun!" demişti. Sonra heyecan içinde herkesin kolunu çekerek tekrarladı, "Yılan, kurtarıcı, *nahaş*.[8] Bu, Yakup'un Mesih olarak gönderildiğinin kanıtı değil mi?" Koyu ve yaşlı gözleri lambaların alevlerini yansıtarak parlamıştı. Kabuk tutmuş yaraların üzerine serebilmek için sargıları kadının öğrettiği gibi ılık bitkisel öze batırmıştım. Korkunç olan yaralar değildi ancak neden oldukları acı gerçek ve nasıl ortaya çıktıkları da bir muammaydı. Başta, kızgınlık ve karamsarlıkla bunu kim yaptı, kim lanet okudu, diye düşünmüştüm. Ancak şimdi Yakup'a kimsenin kötü bir şey yapamayacağını biliyorum. Ruh bir insana girdiğinde bedenindeki her şey değişmeli, yeni bir başlangıç yapmalı. Bir adam eski derisini bir kenara bırakıp kendini yenisiyle örter. Evet, yola çıkmadan önceki gece konuştuğumuz buydu.

Nussen ve ben, ağaçların altında çömeliyorduk. Bir mucize bekliyorduk. Doğudaki gökyüzü pembeleşmiş, kuşlar ötmeye başlamış

---

[8] Yahudi İncil'i ve Yeni Ahit'te adı geçen yılanlar ya da Samuel'in kitaplarında adı geçen Ammon kralı. (ç.n.)

ve sonra müezzinin ezanı onlarla karışmıştı. Güneş, ufkun altına doğru inmeye başladığında, düz damlı küçük evler kendilerini uzun, nemli gölgelerle örtmüş ve dünyanın tüm kokuları yani portakal çiçeklerinin, dumanın, külün ve dünden sokaklara atılmış çürüyen artıkların kokuları uyanmıştı. Tütsülerin, bir de eşek dışkısının. İçimden inanılmaz bir mutluluğun taştığını hissetmiştim, bu bir mucizeydi ve her gün dünyanın yeniden uyanmasının ve *tikkun* için yeni bir şans vermesinin işareti. Devasa ancak sakat ve irademize muhtaç bir hayvan gibi güvenle ellerimize teslim olmakta.

Herşel heyecanla, "Yakup'un değişmiş olan derisini yerde bulacak mıyız?" diye sormuştu, o sırada ben yükselen güneşin ışıklarında durmuş, müezzinin feryadının eşliğinde dans ediyordum.

O gün, Yakup kızgın ve ıstıraplı bir halde uyanmıştı. Değersiz mallarımızı toplamamızı söylemişti ve gemi için paramız olmadığından kıyı boyunca eşeklerle, doğuya doğru yola koyulmuştuk.

Adrianople[9] yolunda, deniz kenarında kamp kurmuştuk. Yakup acı içinde inliyordu, gerçi sargı yapmıştım ama pek işe yaramamıştı. Sonra eşeğiyle geçen ve diğer Selanikli kadınlara benzeyen, büyücü olduğu şüphe götürmeyen bir kadın onun tuzlu deniz suyuna girip orada olabildiğince uzun süre kalmasını önermişti. Yakup da söylediği gibi yapmıştı ancak su Yakup'u almak istememişti. Suda sendelemiş, düşmüş ve deniz onu güçsüz bir halde kıyıya atmıştı. Kendini dalgalara atmayı denemiş ancak dalgalar sanki ondan kaçıyormuş gibi görünmüş, kumda ıslak kalmıştı. Sonra –bunu kendi gözlerimle gördüm ve tanık olarak kaydettim– Yakup ellerini göğe kaldırarak birkaç kez korkunç bir sesle bağırmıştı. Öyle bağırmıştı ki yakınlardaki gezginler durmuş, huzursuzlanmış, ağlarını hazırlayan balıkçılar duralamış, sepetlerinde balık satan kadınlar ve hatta limana gelmekte olan denizciler başlarını kaldırıp bakmışlardı. Nussen ve ben bunu işitmeye dayanamamıştık. Kulaklarımı kapamıştım, o zaman tuhaf bir şey olmuştu, birden deniz onun girmesine izin vermişti, bir dalga gelmiş, Yakup'u boynuna kadar gelecek

9 Edirne. (ç.n.)

şekilde içine almıştı ve sonunda, bir anlığına tamamı suyun altında kaybolmuştu, elleri ve ayakları görünüp kayboluyordu, su onu küçük bir ahşap parçası gibi döndürmüştü. Sonunda kıyıya çıkmış ve ölü gibi kuma uzanmıştı. Nussen ve ben ona doğru koşmuş, onu kıyıdan içerilere doğru çekerken giysilerimizi ıslatmıştık. Doğruyu söylemek gerekirse boğulduğunu düşünmüştüm.

Ancak bu banyodan sonra gün boyunca derileri dökülmüş ve altından bir çocuğunki gibi pembe, yeni ve sağlıklı olan derisi ortaya çıkmıştı.

İki gün içinde Yakup sağlığına kavuşmuştu ve İzmir'e vardığımızda tekrar gençleşmişti, tıpkı eskiden olduğu gibi çok yakışıklı olmuş, yüzü aydınlanmıştı ve kendini eşine böyle göstermişti.

Nahman yazdıklarından memnun. Sonradan, denizde geçen maceralardan bahsedip bahsetmeme konusunda tereddüt ediyor. Her şeyi etraflıca yazabilir çünkü yolculuk bunun için kesinlikle yeterince dramatikti. Kalemini batırıyor, sonra hemen mürekkep damlalarını kumun üstüne silkeliyor. Hayır, bu konu hakkında yazmayacak. Küçük ticari geminin onları küçük bir miktar karşılığında İzmir'e taşımayı kabul ettiğinden söz etmeyecek. Geçiş ucuz ancak koşullar çok kötü. Güverte altına zorlukla yerleşmişler ve gemi denize açılmıştı ki sahibinin Yunan ya da İtalyan değil, bir Hıristiyan ve tüccardan çok bir korsan olduğu ortaya çıkmıştı. Doğrudan İzmir'e götürülmelerini talep ettiklerinde adam onları taciz etmiş ve onları haydutlarına denize attırmakla tehdit etmişti.

Nahman, tarihi iyi hatırlıyor, 25 Temmuz 1755, bu korkunç adamın suçlarını itiraf ederek durmadan koruyucu azizine dua ettiği (duymak zorunda kaldıkları ve damarlarındaki kanı donduran) gündü. Korkunç bir fırtına patlamıştı. Nahman ilk kez böyle berbat bir şey yaşıyordu ve o gün öleceğine inanmıştı. Korkmuş bir halde, çılgın dalgalara kapılmamak için kendini direğe bağlamış ve yüksek sesle ilenmişti. Sonra panik içinde altına saklanmak için Yakup'un paltosunu yakalamıştı. İçinde korkudan eser olmayan Yakup, önce onu sakinleştirmeyi denemiş ancak hiçbir şey işe yaramayınca durumla dalga geçerek zavallı Nahman'la

alay etmeye başlamıştı. Dayanıksız direklere tutunmuşlar ve direkler dalgaların darbeleri altında kırıldığında bulabildikleri her şeye yapışmışlardı. Deniz, soyguncudan daha kötüydü, güvertenin altındaki tüm ganimetle birlikte, sarhoş olduğu için ayakta zar zor durabilen bir tayfayı da alıp götürmüştü. Adamın derinliklerdeki ölümü Nahman'ın kontrolü tamamen kaybetmesine neden olmuştu. Tuzlu su gözlerini kör ederken Nahman ağzında anlamsız dua sözcüklerini geveleyip durmuştu.

Nahman'ın bu durumuyla eğlenen Yakup, onun da itiraflarda bulunmasını sağlamış ve –daha da kötüsü– onun Tanrı'ya çeşitli vaatlerde bulunmasına neden olmuştu. Korku ve gözyaşları içinde, bir daha asla şaraba ya da içkiye dokunmayacağı ya da tütün kullanmayacağına söz vermişti.

"Yemin ediyorum, yemin ediyorum!" diye bağırmıştı, gözleri kapalı, iyi düşünemeyecek kadar korkmuştu ve bu Yakup'u çok neşelendiriyordu, öyle ki fırtınanın ortasında bir iblis gibi kahkaha atmıştı.

"Sıçtıktan sonra bokumu sen temizleyeceksin!" diye bağırmıştı Yakup fırtınada.

Nahman da yanıt vermişti, "Yemin ederim, yemin ederim."

"Ve götümü sileceksin!" diye bağırmıştı Yakup.

"Ve Yakup'un götünü sileceğim. Yemin ediyorum, hepsini yapacağıma yemin ediyorum!" diye yanıtlamıştı Nahman, ta ki

dinleyicilerin hepsi gülmekten yerlere yatıp hahamla alay etmeye başlayana ve bu durum onları kötü bir düş gibi geçen fırtınadan daha fazla oyalamaya başlayana kadar.

Nahman şimdi bile utanç ve aşağılanma duygusunu üzerinden atamıyor. Yakup sık sık onun omzuna elini koysa ve sırtını sıvazlasa da Nahman, İzmir'e gidene kadar Yakup'la tek sözcük dahi konuşmuyor. Başkasının bahtsızlığıyla alay eden birini affetmek kolay değil. Ancak –tuhaf bir şekilde– Nahman, Yakup'un kolu ensesini sıktığında anlatılmayacak bir hazzın solgun bir gölgesi, hafif bir acı gibi, bundan garip bir zevk alıyor

Yakup'un gülerek Nahman'ı etmeye zorladığı yeminler arasında, onu asla bırakmayacağına dair verdiği söz vardı.

Arta kalanlar: Üçgenleri Değiştirmeye Dair

İzmir'de her şey bize sanki bir haftalığına gitmişiz gibi tanıdık gelmişti.

Yakup ve Hana, yeni doğmuş olan o minik kızlarıyla birlikte bir yan sokakta küçük bir ev tutmuşlardı. Hana, babasının verdiği çeyizle evi oturmaya uygun bir hale getirmiş, dayayıp döşemişti, Türk usulüne göre çocukla birlikte evin kadınlar kısmına geçtiğinde bile hep bir yerlerde arkamdan baktığını hissetmiştim.

Kutsal Ruh'un, Yakup'un içine girdiğini duyan Isohar, öncesinden tamamen farklı davranmaya başlamıştı. Yakup'un doğrudan tanığı ve onun sesi olarak benim ahbaplığımı aramaya başlamıştı. Uzun günlük oturumlar için toplanıyorduk ve Isohar bizi Kutsal Üçlü öğretilerini incelemeye daha hararetle teşvik ediyordu.

Bu yasaklanmış düşünceyi çok heyecan verici, yasadışı bulmuştuk ve her Yahudi için böyle olup olmadığını, bizim için olduğu gibi Tanrı'nın adını yaratan dört İbranice harfle aynı güce sahip olup olmadığını merak etmiştik.

Isohar bize yazı tahtası olarak hizmet eden masanın üzerine yayılmış kuma üçgenler çizip köşelerini Zohar'a ve sonra da adı

kutsansın, Sabatay Sevi'nin öğretilerine göre işaretlemişti. Gören de bizim çizimlerle oynayan çocuklar olduğumuzu düşünürdü.

Ruhsal dünyada gerçeğin tanrısı vardır ve maddede hapsolmuş Şehina ve sanki "altlarında", üçgenin alt köşesinde ilahi kıvılcımların sebebi olan yaratıcı Tanrı'nın varlığına inanılır. Mesih geldiğinde, ilk sebebi ortadan kaldırır, o zaman üçgen başının üstünde durur, şimdi gerçeğin tanrısı en üsttedir ve onun altında Şehina ve Şehina'nın teknesi, Mesih vardır.

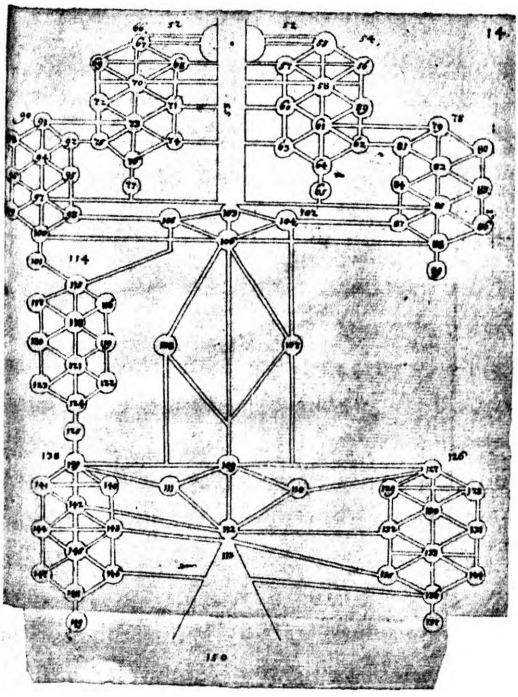

Bunların çoğundan bir şey anlamıyordum.

Sanki bizden daha hızlı, önde tek başına yolculuk ediyormuşçasına, son zamanlarda çok yaşlanan Isohar, "Evet, evet, evet," diyebilmişti tekrar tekrar. Bize birbirini keserek haçı ortaya çıkaran iki çizgiyi, dünyanın damgası olan dörtlülüğü göstermişti. Kesişen iki çizgi çizip onları hafifçe bükmüştü.

"Bu sana neyi hatırlatıyor?" diye sormuştu.

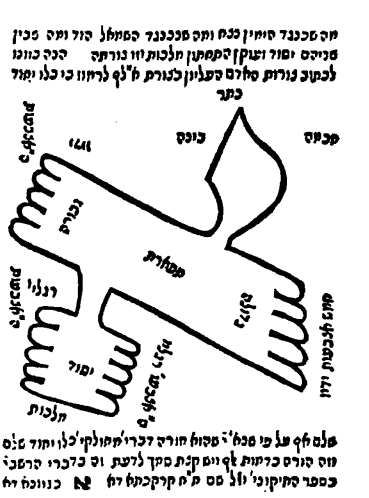

Yakup haçın gizemini hemen görmüştü.

"Bu *alef*. Haç, *alef*'tir."

Bir keresinde yalnız kaldığımda gizlice elimi alnıma kaldırıp, "İbrahim'in, İshak'ın ve Yakup'un Tanrısı," diyerek tenime dokunmuştum çünkü sadece bu düşünceye yeni alışmaya başlıyordum.

Bahar geldiğinden portakal çiçeklerinin kokusuyla dolu bir İzmir gecesi, Isohar bize şu gizemi açıklamıştı:

Üç figürde bir Tanrı vardır ve dördüncüsü de Kutsal Anne'dir.

Bir süre sonra, mektuplarla ettiğim ısrar üzerine Podolya'dan bir tüccar kervanı ve onunla birlikte Elişa Şor ile oğulları Natan ve Solomon, İzmir'e gelmişlerdi. Yakup, Isohar ve Reb Mordke ile birlikte bize rehberlik edenin, bizi insanların önüne koyan ve en çok görmemiz gerekenlerle karşılaşmamızı sağlayan şeyin ilahi irade olduğunu ileri sürmüştüm ancak gerçek başkaydı. Bir süredir Reb Şor'a, Selanik'ten bile yazıp ona Yakup'un *Ruah ha-Kodeş*'ini ve başımıza gelenlerin detaylarını açıklıyordum. Fakat gerçeği söylemek gerekirse bunun o yaşlı adamın atları eyerleyip arabalarını çıkarmasına ve bu kadar uzak yolculuklara çıkmasına neden olacağına inanmamıştım. Ancak Şorlar her zaman ruh meselelerini çeşitli iş anlaşmalarıyla birleştirebiliyorlardı ve bu nedenle kardeşler malların alım satımını üstlenirken, yaşlı Şor bizimle sohbet etmiş ve o akşamlardan yavaş yavaş, bize gelmesi ve rehberlik etmesi gereken günlerin bir görüntüsü ortaya çıkmıştı. Uzun süredir bu konu hakkında homurdanan ve kendi tuhaf düşlerinden bahseden Reb Mordke'den büyük destek görmüştü. Ne ki Şorlar düşleri umursamamışlardı.

Yakup onun için yaptığımız hazırlığı biliyor muydu? Çok hastalanmıştı ve neredeyse ölüyordu ancak ateşliyken uyandığında bir düş gördüğünü söylemişti. Ona, "Kuzey'e gideceksin ve yeni inanca birçok insanı çekeceksin," diyen beyaz sakallı bir adamı görmüştü.

Bilge Yakup karşı çıkmıştı, "Lehçeyi bilmeden ve Türkiye'de bu kadar işim varken Polonya'ya nasıl gideyim? Üstelik kızımı yeni doğurmuş çok genç bir karım var, benimle gelmek istemez." Böylece Isohar, Elişa Şor, Reb Mordke ve benden oluşan dörtlü tören komitesi orada otururken Yakup kendini bize ve kendi düşüne karşı savunmuştu.

"Uykunda gördüğün o sakallı adam, Elijah'ın ta kendisi, fark etmedin mi?" demişti Reb Mordke ona. "İşler senin için zorlaştığında o senden önce gider. Sen önce gidersin, sonra Hana sana gelir. Polonya'da kral ve kurtarıcı olacaksın."

"Ben de seninle geleceğim," diye ilave etmiştim ben, Busklu Nahman.

Arta Kalanlar: Yakup'un Babasıyla Romanya'da Karşılaşmasına, Ayrıca Muhtara ve Hırsıza Dair

Ekim 1755 başında, birkaç atın çektiği iki araba ile Kuzey'e doğru yola çıkmıştık. Önemli bir meselenin elçilerinden çok, etrafta karıncalar gibi dolaşan sıradan tüccarlar gibi görünüyorduk. Çernivtsi'ye giden yolda, Yakup'un, eşinin ölümünden sonra tek başına yaşayan babasını ziyaret etmek için Romanya'ya gitmiştik. Yakup'un en iyi kıyafetini giymesi için kentin girişinde durmuştuk ki neden buna gerek duydu, bilmiyorum.

Yehuda Leyb Buchbinder, sıkışık ve dumanlı, tek odalı küçük bir evde yaşıyordu. Atlar için dahi yer olmadığından bütün gece dışarıda durmuşlardı. Şorların kervanı çok önceden Polonya'ya doğru yola çıktığından sadece üçümüz Yakup, Nussen ve ben kalmıştık.

Yehuda Leyb yapı olarak uzun boyluysa da zayıftı ve yüzü kırışmıştı. Bizi gördüğünde yüzü memnuniyetsiz ve hüsran dolu bir ifade almıştı. Başını öne eğme ve dik dik bakma âdeti geliştirdiğinden bu

yana, kalın ve tüylü kaşları neredeyse gözlerini kapatıyordu. Yakup, babasını görme umuduyla çok heyecanlanmıştı ancak karşılaştıklarında birbirlerine neredeyse kayıtsız davranmışlardı. Babası kendi oğlunu görmektense yakından tanıdığı Nussen'in gelişinden daha memnun olmuştu galiba. Güzel yiyecekler getirmiştik. Yol boyunca alınmış, hepsi de en iyi kalitede bolca peynir, damacanalarla şarap, zeytin dolu bir kap. Yakup elindekinin çoğunu bu ikramlara harcamıştı. Ancak bu lezzetlerin görüntüsü Yehuda'yı hiç neşelendirmemişti. Yaşlı adamın gözleri hüzünle bakmış ve diğerlerinin gözleriyle karşılaşmaktan kaçınmıştı.

Daha önce çok sevinen Yakup'un da çöküp sessizleşmesi garipti. İşte böyle, anne babamız bize kendimizde daha az sevdiğimiz şeyleri hatırlatıyor ve birçok günahımızı onların ihtiyarlıklarında görüyoruz, diye düşünmüştüm ancak belki de bu daha fazlasıydı, bazen anne babaların ve çocukların ruhları temelde birbirine karşı düşmanca olabiliyor, bazen bu düşmanlığı gidermek için yaşarken karşılaşıyorlar. Ancak bu her zaman işe yaramıyor.

"Burada herkesin düşü aynı," demişti Yehuda Leyb en başında. "Herkesin Mesih'in yakınlarda bir kasabada olduğuna dair bir düşü var ancak kimse o kasabanın ya da o Mesih'in adını hatırlamıyor. Ben de aynı düşü gördüm ve kasabanın adı bir şekilde tanıdık geldi. Başkaları da aynısını söylüyor ve sonunda uğraşıp kentin adının ne olabileceğini onlara gösterecek ikinci bir düş görmek için günlerce sürekli oruç tutuyorlar."

Şarap içip zeytin atıştırmıştık ve kendimi en gevezeleri olarak gördüğümden başımıza gelen her şeyi anlatmıştım. Aynen burada anlattığım gibi anlatmıştım ancak yaşlı Buchbinder'in dinlemediği kesindi. Buchbinder sessizdi ve dikkat çekecek bir şey olmayan odasında oturarak etrafına bakıp durmuştu. En sonunda Nussen konuşmaya başladı.

"Leyb, seni hiç anlamıyorum. Ta buralara kadar geldik, sana bütün bunları anlatıyoruz ve hiçbir tepki vermiyorsun. İsteksizce dinliyorsun ve hiç soru sormuyorsun. İyi misin?"

"Cennetlik güzellikler hakkında anlattıklarınızdan ben ne anlayayım?" diye yanıtlamıştı Leyb. "Bunun bana faydası ne, diye

düşünürken sizin bilgeliğiniz umurumda mı sanırsın? Ben daha ne kadar böyle yalnız, acı ve keder içinde yaşayacağım? Tanrı bizim için neler yapmaya hazırlanıyor, bana ondan bahsedin."

Sonra eklemişti:

"Artık hiçbir şeyin değişeceğine inanmıyorum. Kimse o küçük kasabanın adını bilmiyor. Sambir, Sampil gibi bir şey olduğunu düşünmüştüm..."

Yakup'la aşağı doğru akan bir nehrin olduğu küçük evin önüne çıkmıştık. Yakup bana evlerinin hepsinin buna benzediğini söylemişti. Çocukluğunda evlerin nehrin kenarında kurulduğunu ve her akşam kazların birbiri ardına sudan çıktığını anımsamıştı. Aile, mucizevi bir şekilde her zaman sığ, güneşli ve hızla tepelerin arasında akan bir nehrin kenarına yerleşmişti. Nehre doğru yarış yaparlar ve her tarafa su sıçratırlardı, girdapların kumu alıp götürdüğü kıyılarda, bir yandan diğer yana köpekleme yüzmeyi öğrenmek mümkündü. Yakup aniden, bir keresinde çocuklarla oyun oynarken muhtar olduğunu, o muhtarı oynayınca da bir de hırsızın olması gerektiğini hatırlamıştı. Böylece bu role küçük bir çocuğu uygun görmüşler, onu bir ağaca bağlayıp kamp ateşinde ısıtılmış metal bir çubukla yakarak atları nerede sakladığını itiraf ettirmek istemişler. Küçük çocuk, sadece oyun oynadıklarını, atların falan olmadığını hatırlatarak durmaları için onlara yalvarmış. Ancak sonra acı gitgide artmış, çocuk neredeyse bayılıyormuş ve atları oraya buraya sakladığını söylemiş bağırarak. Sonra Yakup onu serbest bırakmış.

Böyle bir hikâye karşısında ne söyleyeceğimi bilememiştim. Yakup bir anlık sessizlikten sonra bu durum ortaya çıktığında babasının onu huş demetiyle dövdüğünü söylemişti. Konuşurken de babasının yıkılmak üzere olan çitine işemişti.

"Dövmekle haklıymış," diye yanıt vermiştim çünkü bu zalim hikâye beni hayrete düşürmüştü. Şarap şimdi beni çarpmaya başlamıştı ve içeri girmek istemiştim ancak o beni kolumdan yakalamış ve kendine çekmişti.

Her zaman onu dinlememi söylemişti ve benim hırsız olduğumu söylerse hırsız olacaktım. Bana muhtar ol derse de muhtar olacaktım. Bunu doğrudan benim yüzüme söylemişti, öyle ki nefesindeki meyveli şarabın kokusunu alabiliyordum. Öfkeyle kararmış

gözlerinden korkmuştum ve karşı çıkmaya cesaret edememiştim. İçeri geri döndüğümüzde iki yaşlı adam da ağlıyordu. Gözyaşları yanaklarından aşağıya doğru süzülmüş, sakallarını ıslatmıştı.

"Yehuda, oğlun Polonya'ya görevli gidip orada öğretmenlik yapsa ne derdin?" diye sormuştum ona ayrılırken.

"Tanrı bundan onu korusun."

"Neden öyle diyorsun?"

Omuz silkmişti, "Onu öldürürler. Biri öldürmezse öteki öldürür. Onun gibi birini bekliyorlar zaten."

İki gün sonra Çernivtsi'de, Yakup birçok inananın önünde tekrar *Ruah ha-Kodeş* olmuştu. Yine yerlere savrulmuş, günün geri kalan kısmında, dinledikçe *"Ma'ase Zar, Ma'ase Zar"* ya da "Yabancı İş" olarak anladığımız "ze-ze-ze" gibi bir şeyler söylemişti. Tüm bedeni titriyordu ve dişleri takırdıyordu. Sonra insanlar ona yaklaştığında Yakup ellerini üzerlerine koymuş ve çoğu iyileşerek ayrılmıştı. Podolya'dan bazılarımız da, yani küçük işlerde çalışmak için sınırlardan yasal olmayan yollarla geçenler de vardı orada. Adamlar kulübenin önüne köpekler gibi oturmuştu, soğuğa karşın Yakup'un dışarı çıkmasını ve sadece paltosuna dokunmak istiyorlardı. Aralarında Lanckoronalı Şayle'nin de olduğu bazılarını tanımıştım ve onlarla konuştuğumda yakınlardaki evimi çok özlediğimi anlamıştım.

Bir şey kesindi, Çernivtsi'den insanlarımız bizi desteklemişti ve Yakup'un efsanesinin şimdiden iyice yayıldığı ve sınır tanımadığı açıktı. Sanki herkes onu bekliyormuş gibiydi, artık "hayır" demenin bir yolu yoktu.

Sonunda Yakup'un babasıyla bir gece daha geçirmiştik ve ben ona muhtar ile hırsızın hikâyesini anlatmıştım.

Sonra Leyb demişti ki, "Yakup'a dikkat et. Gerçekten de hırsızdır."

Yakup'un Dansına Dair

Muhafızlar Polonya'ya girilmesine izin vermediklerinden insanlar Türk tarafındaki bir köyde toplanıyor. Görünen o ki orada

salgın hastalık var. Bir düğünden dönen bazı çalgıcılar yorgun bir halde, nehirde yüzdürülmeye hazır kütüklerin üzerine oturmuş. Davulları, flütleri ve bağlamaları,[10] kiraz ağacı kabuğundan küçük telli sazları var.

Yakup onlara yaklaşıp paltosunu çıkarıyor ve uzun vücudu ritmik hareket etmeye başlıyor. Yakup önce ayağını vuruyor ancak istediğinden daha hızlı olduğundan çalgıcı bu ritmi isteksizce kabul ediyor. Şimdi Yakup yanlara doğru sallanıyor ve daha hızlı adım atıyor, çalgıcıların geri kalanlarına bağırıyor ve onlar bu tuhaf adamın kendilerinin de çalmaya başlamasını istediğini anlıyorlar. Bir yerlerden yaşlıca bir adam elinde bir santurla, Türk kanunu ile çıkıp geliyor ve çalgıcılara katıldığında müzik tamamlanıyor, ortam dans etmek için mükemmel bir hale geliyor. Sonra Yakup ellerini yanlara doğru sallanan iki izleyicinin omuzlarına koyuyor ve hepsi birden küçük adımlar atıyorlar. Davul, suyun üstünden karşı tarafa ve nehrin aşağılarına taşınan belli bir ritim tutuyor. Kısa sürede diğerleri de katılıyor, Türk sığır çobanları, tüccarlar, Podolyalı köylüler çantalarını bir kenara atıyor, koyun postundan gocukları çıkarıyorlar. Dans edenlerden bir sıra oluşuyor ve uçları sonunda hemen dönmeye başlayan bir çember oluşana kadar kıvrılıyor. Şamatanın ve tantananın çektiği insanlar da sallanmaya başlıyorlar, sonra çaresizlik içinde, beklemekten sıkılmışlar gibi, şimdi her şeyi göze almaya karar vermişçesine tam o anda çembere katılıyorlar. Uzun şapkasıyla diğerlerinden ayrılan Yakup, dansı arabaların ve şaşkın atların etrafında yönlendiriyor ancak şapka düştüğünde, lider olduğu artık belli olmuyor. Arkasından Nahman gidiyor huşu içinde, bir aziz gibi yukarı doğru kalkmış elleriyle, kapalı gözlerle ve yüzünde mutlu bir gülümsemeyle. Bir dilenci topallamasına karşın bir dansçıya dönüşüyor, sırıtıyor, gözleri fal taşı gibi açık. Kadınlar onu görünce gülüyorlar ancak o yanıt olarak sadece yüzünü tuhaf şekillere sokuyor. Bir anlık tereddütten sonra genç Şolomo Şor da katılıyor, Yakup'u beklemek için babasıyla

[10] Lehçe metinde de böyle geçiyor. (ç.n.)

gelmiş, onu sınırdan güvenli geçirmek için. Yün paltosunun etekleri ince bedeni etrafında uçuşuyor. Tek gözlü Nussen onun arkasından süzülüyor ve sonra da daha az esnek olan Herşel. Çocuklar ve hizmetkârlar bu alaya katılıyor ve bir köpek onlara havlıyor, yere vuran ayaklarına doğru koşup geri sıçrıyor. Bazı kızlar su getirmek için getirdikleri taşıma sopalarını yere koyuyorlar ve eteklerini kaldırarak çıplak ayaklarıyla baştan çıkarıcı hareketlerle adım atıyorlar, öyle küçükler ki Yakup'un göğüs hizasına dahi gelmiyorlar. Samanla dolu tahta topuklu ayakkabılı şişman bir köylü kadın şimdi sallanmaya başlıyor ve Türk votka kaçakçıları dansa başlayıp masumu oynuyorlar. Davul giderek, giderek hızlanıyor ve dans edenlerin ayakları daha hızlı hareket ediyor. Yakup bir derviş gibi dönmeye başlıyor, dans çemberi açılıyor, insanlar kahkahalar içinde yerlere yuvarlanıyor, terli ve hareket etmekten kıpkırmızı bir halde.

İşte böyle sona eriyor.

Bittikten sonra uzun bıyıklı bir Türk muhafız Yakup'a yaklaşıyor.

"Kimsin sen?" diye soruyor Türkçe, tehditkâr bir tonda. "Yahudi? Müslüman? Rus?"

"Göremiyor musun salak? Ben bir dansçıyım." Yakup hızlı hızlı soluyor. Eğilip ellerini dizlerinin üzerine koyuyor ve sonra ona kıçını göstermek istercesine sorgulayıcısına arkasını dönüyor.

"Salak" sözcüğüne alınan muhafız, kılıcına sarılıyor ancak o ana dek arabasında oturan yaşlı Şor onu sakinleştiriyor. Elini tutuyor.

"Ne oluyor bu aptala?" diye soruyor muhafız öfkeyle.

Reb Elişa Şor, onun kutsal bir aptal olduğunu söylüyor. Ancak bu, Türke hiçbir şey ifade etmiyor.

"Bana sanki deliymiş gibi geldi," diyor. Sonra da omuz silkip uzaklaşıyor.

Nova totius
REGNI POLONIÆ,
Magniq; Ducatus
LITHUANIÆ,
cum suis
PALATINATIBUS
ac Confiniis.
Ægidium Valkenier Excu.
SUECIÆ PARS.
DANIÆ PARS.
BALTICUM
Vulgo. De Oost Zee.
Gotlandia
Stockholm
Sinus Finn
Curlandia.
DUCATUS SAMOGITIÆ.
POLONIA MAIOR.
POLONIA MINOR.
Cracovia
RUSSIA RUBRA.
BOHEMIÆ PARS.
MORAVIA.
AUSTRIÆ PARS.
HUNGARIÆ PARS.
WALACHIA
MOLDAVIA
Praga
Wein
Presburg
Bornholm
Riga
Memel
30
35
40
55
50
45

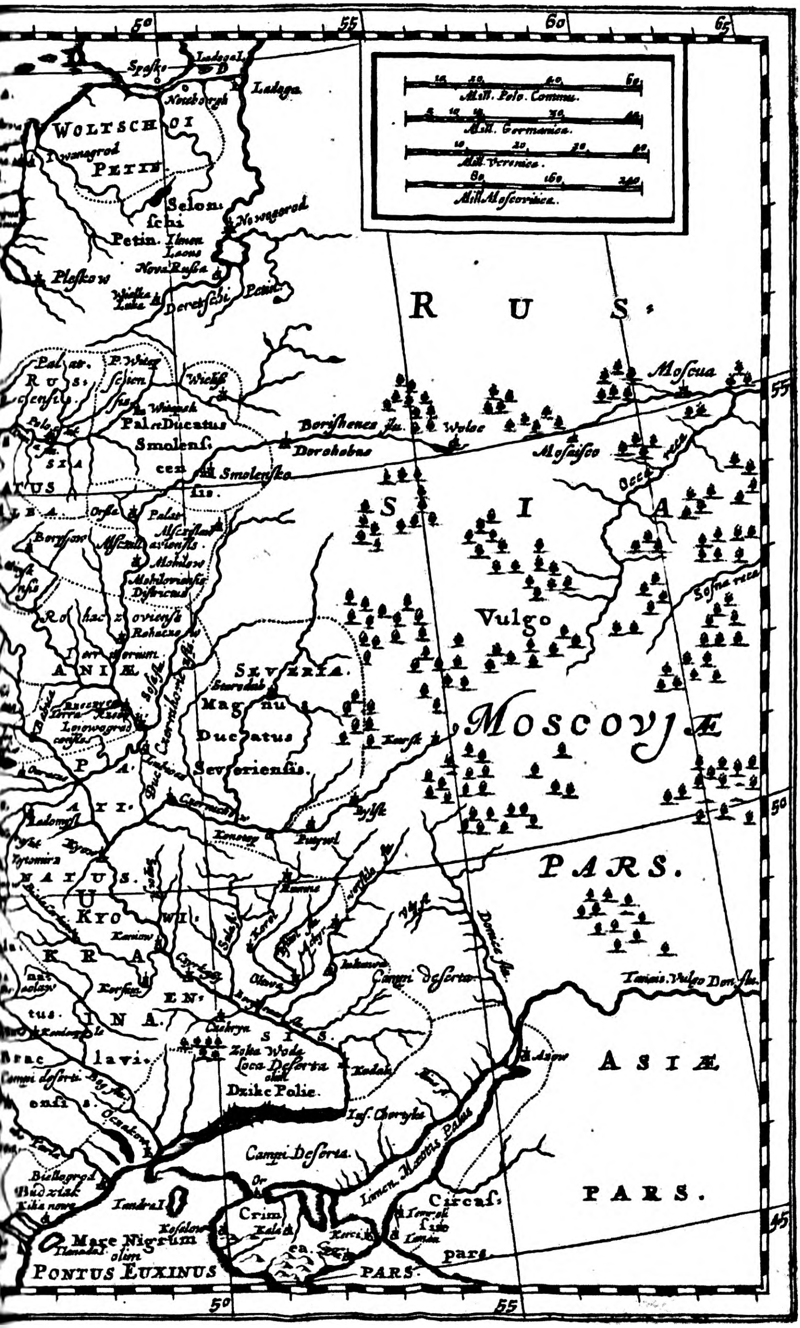
RUS
SIA
Vulgo
MOSCOVIÆ
PARS.
Moscua
Boristhenes flu.
Smolensk
Magnu Ducatus Severiensis.
Campi deserta
Tanais. Vulgo Don flu.
ASIÆ
PARS.
Mare Nigrum olim
PONTUS EUXINUS
Crim
Circas.
Loca Deserta
Dzike Polie.
Campi Deserta.
Woltschi
Nowogrod
Plescow
Mill. Polo. Commu.
Mill. Germanica.
Mill. Veronica.
Mill. Moscovitica.

III.

YOLUN KİTABI

Viator 1 m. 3.	Podrożny, 1	
portat *humeris*	nieśie na ramieniu,	humerus, m. 2. ramie.
in *bulga*, 2	w torbie (taiſtrze)	bulga, f. 1. (torba taiſtra)
quæ capere nequit	co nie może zabrać (ogarnąć,)	
funda, 3 f. 1.	w kieſzen; 3	
vel *marſupium*; 4 (n. 2.		
tegitur	okrywa się	
lacerna; 5	opończą; 5	lacerna, f. 1. oponcza.
tenet *manu*	w ręku trzyma	manus, m. 2. ręka.
baculum, 6	laſkę; 6	baculus, m. 2 &, um, n. 2. laſka.
quo ſe fulciat;	ktorą się podpiera;	
opus habet	potrzebuie	viaticum, n. 2. ſtrawa podrożna.
viatico,	ſtrawnego,	

13

1755 Yılının Ilık Aralık Ayına ya da 5516'nın *Tevet* Ayına ve Polin Ülkesine, Melnitsa'daki Salgına Dair

Bir grup gezgin, Dinyester sahilinin alçak olan güney kıyısında duruyor. Zayıf kış güneşi erişebildiği her şeye kızıl gölgelerini saçıyor. Aralık, tuhaf ve anormal bir şekilde sıcak. Hava ılık rüzgârların, soğuk olanla karışımı gibi yeni kazılmış taze toprak kokuyor.

Önlerinde, karşı taraftaki kıyıda, güneş karanlık yüzün altına battığından artık gölgelerin içinde kaybolan yüksek, dik bir duvar var ki buna tırmanmaları gerekiyor.

"Polin," diyor yaşlı Şor.

"Polonya, Polonya," diye tekrarlıyor herkes neşeyle ve gözleri gülümseyerek kısılıyor. Şor'un oğlu Şlomo, hep birlikte tek parça halinde buraya geldiklerinden Tanrı'ya şükretmek için duaya başlıyor. Sessizce duasını okuyor, diğerleri de katılıyor mırıldanarak, umursamazca, akılları başka şeylerde, eyerlerini gevşetiyorlar, terli şapkalarını çıkarıyorlar. Artık yiyip içecekler. Karşıya geçmeden önce dinlenmeye gereksinimleri var.

Çok beklemiyorlar. Türk kaçakçı geldiğinde henüz gece olmaya başlamış. Onu tanıyorlar, bu Sakadje, onunla birçok kereler çalışmışlar. Tamamen karanlık olduğunda nehre girecekler. Yalnızca atların toynaklarının altındaki suyun şapırtısı duyuluyor.

Öte yana geçince ayrılıyorlar. Dik duvar sadece öteki kıyıdan bakıldığında tehlikeli görülüyor. Sakadje, pek dik olmayan bir patika boyunca onlara yol gösteriyor. Her iki Şor da Polonya belgeleriyle en önde karakola doğru giderken Nahman ve diğer birkaç kişi tam bir sessizlik içinde bekliyor, sonra bazı yan yollara sapıyorlar.

Polonyalı nöbetçiler köyü koruyorlar, salgın nedeniyle Türkiye'den gezginlerin geçmesine izin vermiyorlar. Kâğıtları ve izinleri düzenli olan yaşlı Şor ve oğlu, dikkatlerini dağıtmak için bir süre onlarla tartışıyor, sonra rüşvet veriyorlar, etraf sessizleştiğinden gezginler yollarına devam ediyor.

Yakup'un padişahın tebaası olduğuna dair kâğıtları var. Uzun şapkasıyla ve kürk astarlı Türk paltosuyla da öyle görünüyor. Yalnızca sakalı onu gerçek bir Türkten ayırıyor. Çok sakin. Burnunun sadece ucu yakasının üzerine çıkmış, belki de uyuyor.

Köye ulaşıyorlar, gecenin bu saati sessiz ve kapkaranlık. Kimse onları durdurmuyor, nöbetçiler yok. Türk onlara veda ediyor, kendisine verdikleri paraları kemerinin altına doldurarak yaptığı işten gurur duyuyor. Beyaz dişlerini göstererek gülümsüyor. Uyuklamakta olan bir hancının bu geç vakitte gelenlerin kasabaya alınmaları karşısında büyük şaşkınlık gösterdiği küçük bir hanın önüne onları bırakıyor.

Yakup hemen uykuya dalıyor ancak Nahman tüm geceyi pek de rahat olmayan yatağında savrularak ve dönerek geçiriyor, mumlar yakıyor ve çarşaflarda tahtakuruları arıyor. Küçük pencereler, pervazlarında bir zamanlar çiçek olan kurumuş saplar olduğu için pislik içinde. Sabah, zayıf ve huzursuz orta yaşlı Yahudi hancı onlara, içinde ufalanmış *matza*[1] olan sıcak su ikram ediyor. Han oldukça zengin görünüyor ancak hancı salgın yüzünden insanların evlerinden ayrılmaya korktuğunu ve dışarıdan bir şeyler almaktan çekindiğini söylüyor. Handa herkes kendi getirdiği yiyeceği yediği için af dileyerek yemeklerini kendilerinin

[1] Mayasız ekmek (*matza, matzah, matzot* isimleri de kullanılır). (ç.n.)

ayarlamasını istiyor. Bütün bunları söylerken onların nefesinden ve temasından kaçınarak mesafesini koruyor.

Bu tuhaf, sıcak aralık, normalde dondan korkan ve yeraltında kış uykusuna yatarak geçiren yaratıkları bu zamansız sıcaklığın etkisiyle canlandırıyor, o ufacık yaratıklar yok etmek ve öldürmek için yüzeye çıkıyorlar. Yoğun, anlatılmaz sisin içinde, köylerin ve kasabaların üzerinde asılı duran boğucu, zehirli bulutun içinde, her yerde insanların "öldürücü hava" olarak adlandırdığı, hastalıklı bedenlerin yaydığı kokuşmuş buharda pusuya yatıyorlar. İnsanın ciğerine girer girmez kana karışıyorlar, onu tutuşturduktan sonra kalbe yerleşiyorlar ve o zaman insan ölüyor.

Sabah yeni gelenler, Melnitsa adı verilen bu kasabanın sokaklarına çıktığında, kenarlarında alçak evlerin olduğu ve oradan üç sokağın çıktığı büyük, neredeyse tamamen boş bir çarşı meydanı görüyorlar. Berbat, nemli bir soğuk var, görünürde sıcak günler artık sona ermiş ya da burada bu yüksek setin üstünde iklim tamamen farklı. Çamurun içindeki su birikintilerinde alçaktan geçen bulutlara hayretle bakıyorlar. Dükkânların neredeyse hepsi kapalı. Meydanda sadece tek bir boş tezgâh duruyor, önünde bir celladın kullanacağı tipte kendirden bir ip uçuşuyor. Bir yerlerde bir kapı gıcırdayarak açılıyor ve ara sıra her yeri kapalı biri, evlerin yanından hızla geçiyor. Dünya, ahiret gününden sonra işte böyle bomboş görünecek. Ne kadar düşmanca, ne kadar kötü diye düşünüyor Nahman, cebindeki parayı sayarken.

"Hastalıklı insanlardan para almıyorlar," demişti Yakup, Nahman'ı alışverişe giderken gördüğünde. Nahman buz gibi soğuk suda yıkanıyordu. Güneyin güneşi hâlâ çıplak bedeninde saklı. "Onlara para ödeme," diye ilave etmişti, soğuk suyu etrafa sıçratırken.

Nahman oradan birinin çıktığını görerek kendinden emin bir halde küçük bir Yahudi dükkânına girmeye cesaret ediyor. Tezgâhın arkasında, sanki genç üyelerini korumak için ailesinin dünya ile temas kurma işini ona devrettiği, ihtiyar, ufak tefek bir adam duruyor.

"Şarap, peynir ve ekmek istiyorum," diyor Nahman. "Birkaç somun."

Yaşlı adam ekmek somunlarını Nahman'a veriyor, giysilerinden sanki şaşırmışçasına yabancı görünen gözlerini alamıyor ancak burada, sınırda artık hiçbir şeye şaşırmamak gerek.

Nahman parayı ödedikten sonra çıkmaya hazırlanıyor, yaşlı adamın ayakları üzerinde dengesiz olduğunu ve tuhaf bir şekilde yalpaladığını göz ucuyla görüyor.

Nahman'ın hikâyelerine her zaman inanmamalı, hatta yazdığında daha az inanmalı. Abartmaya ve coşmaya eğilimi var. Her şeyde bir işaret görüyor, her şeyde bağlantı arıyor ve buluyor. Olan biten, Nahman için asla yeterli olmuyor, hepsinin ilahi ve nihai bir anlamı olması gerekiyor. Gelecekle ilgili sonuçları, küçük sebeplerin bile büyük etkilere neden olması gerekiyor. İşte bu nedenle sık sık melankoliye kapılıyor, kendisi bundan bahsetmedi mi?

Yakup'un yanına geldiğinde, satın aldıklarını verir vermez daha parasını almadan yaşlı adamın düşüp öldüğünü anlatıyor. Yakup memnun bir halde buna gülüyor. Nahman onu bu şekilde neşelendirmekten hoşlanıyor. Onun derin ve boğuk kahkahasını seviyor.

Her Türden Casusun Keskin Bakışı Neler Görüyor

Dinyester'i geçerlerken Yakup değişik casuslar tarafından izlenmişti ancak Yenta onları, onların Yakup'u gördüklerinden daha iyi görüyor. Daha sonra Kamaniçe ve Lviv'e taşınmak üzere ulaklara teslim edeceği haberlerin, pis hanlardaki meyhane masaları üstlerinde nasıl acemice karalandığına bakıyor. Götürüldükleri yerde, kançılaryada kılık değiştiriyorlar, daha zarif bir hal alıyorlar, ayrıntılara giriyorlar, bu gerçeklerin ifadeleri, olay sütunları haline geliyor, daha kaliteli kâğıtlara aktarılıp mühürleniyor

ve böylece resmi gönderiler olarak postayla Varşova'ya, çökmekte olan devletin yorgun yazmanlarına, papalık elçisinin lüks içindeki sarayına ve ayrıca, *kahal*[2] sekreterleri aracılığıyla Vilnius'a, Krakov'a ve hatta Altona ve Amsterdam'a ulaştırılıyor. Raporlar, Kamaniçe'deki harap malikânesinde donan Piskopos Dembowski ile Lviv ve Sataniv *kahal*'inin hahamları ve tüm bu utanç verici meseleyi doğrudan kutsal İbranice sözcüklerle ifade etmek zor olduğundan birbirine sık sık imalar ve belirsiz ipuçlarıyla dolu mesajlar gönderen Hayim haKohen Rapaport ve David ben Abraham tarafından okunuyor. Sonunda bunlar, özellikle de yerli beylerle iş ilişkileri olduğundan, komşu ülkede neler olup bittiğini öğrenmek zorunda olan Türkiye'deki resmi görevliler tarafından okunuyor. Her yerde bilgiye karşı büyük bir açlık var.

İster kraliyet mensubu ister din adamı isterse Yahudi olsun, casuslar, Yakup'un doğduğu yer olan ve ailesinin bir kısmının, özellikle de Korolivka hahamı olan amcası Yankiel'in oğlu İsrail ve karısı Sobla ile hâlâ yaşadığı Korolivka'ya doğru ilerlediğini rapor ediyorlar.

Burada –casusların raporlarına göre– yirmi civarında insan ona katılmaya gelmiş, çoğu akrabası, hepsi resmi kayıtlara adlarını yazdırmış, bunu yaparken herhangi bir zulüm tehdidine karşı, korkmadan inançlarını sürdüreceklerine yemin ediyorlar. Başka bir dine dönmeleri sözkonusu olsa bile bu konuda Yakup'u izleyecekler. Aynı asker gibiler, her şeye hazırlar, diye yazıyor casuslardan biri süslü bir ifadeyle.

Casuslar, Yenta'nın evin yanındaki odunlukta olduğunu biliyor. Onu "kutsal bir ihtiyar kadın", "ölmek istemeyen yaşlı bir kadın" ve "üç yüz yaşında bir cadı" olarak tanımlıyorlar.

Yakup önce ona gidiyor.

Sobla, Yakup'u odunluğa götürüyor, ahşap kapıyı açıyor ve gelir gelmez görmek istediği şeyi gösteriyor. Yakup donakalıyor.

---

[2] Aynı bölgeden ortak gelenek ve ritüellere sahip cemaatlerin az çok bir sinagogunu içeren küçük etnik yerleşim bölgeleri; cemaat. (ç.n.)

Odunluk, bir tören odasına dönüştürülmüş, köylülerin dokuduğu kilimler duvarlarda asılı, hepsi çizgili ve renkli, zemin de aynı kilimlerle kaplanmış. Odanın ortasında işlemeli, güzel örtülü geniş bir yatak var, artık biraz tozlu, Sobla, otları ve örümcek ağlarını eliyle süpürüyor. Bu sırada, örtülerin altından bir insan yüzü bakıyor, kolları ve soluk kemikli elleri örtülerin üstünde. Aslında eğlenmeye teşne ve şakacı olan Yakup'un dizleri gevşiyor. Ne de olsa büyükannesi. Diğerleri de –Nahman ve Nussen, Reb Mordke ve Pidhaytsili yaşlı Moşe de Yakup'a merhaba demek için burada– eğilip Yenta'ya bakıyorlar. Yakup önce donmuş gibi duruyor ancak sonra abartılı bir şekilde hıçkırmaya başlıyor, diğerleri de onu izliyorlar. Sobla, küçük bahçelerinde toplanan meraklıları dışarıda tutmak için girişte duruyor, kürk şapkalarının altında soluk yüzlü ve sakallı adamlar yeni yağmış karda, ayaklarını sıcak tutmak için yere vuruyorlar.

Bu Sobla için büyük bir an, Yenta bu kadar hoş göründüğü için gurur duyuyor.

Sobla kapıyı kapatıyor ve Yenta'nın gözkapaklarının nasıl hafifçe titrediğini, altında gözlerinin nasıl hareket ettiğini, düşlenmesi dahi olanaksız dünyalara yolculuk yaptığını onlara gösterebilmek için içeriye geliyor.

"O yaşıyor," diyerek rahatlatıyor onları Sobla, "Ona dokunun, hatta biraz sıcak."

Yakup itaatkârlıkla, tereddüt etmeden parmağıyla Yenta'nın eline dokunuyor. Sonra geri çekiyor. Sobla kıkırdıyor.

"Hadi bakalım, bu konuda ne diyeceksin Bilge Yakup?"

Elbette, İsrail'in karısı Sobla'nın, pek çok kadın gibi, hiç de öyle olmadıkları halde allem edip kallem edip kendilerine gerçek mümin diyen bu adamlara karşı çıktığı biliniyor. Birçok kadın gibi Yakup'u sevmiyor. Özellikle de onu *filakter*'i[3] olmadan dua ederken gördüğünde! Yakup dişlerini gıcırdatıp bedenini garip garip büktüğünde. Bayat numaralar, diye düşünüyor Sobla. Yakup ona Hıristiyan ekmeği alması için Yahudi olmayanların

[3] Yahudi muskası. (ç.n.)

–yukarıda bir *goyim* köyü var– dükkânına gitmesini söylüyor. Sobla reddediyor. Başka biri ekmeği getiriyor, Yakup ondan kopardığı parçaları dağıtmaya başlıyor ve bazıları ona öyle saygı duyuyorlar ki kutsala saygısızlık edip ekmeği kabul ediyorlar. Yakup'un davranışı tuhaf, sadece kendinin duyabileceği sesler varmış gibi dinlemek için aniden duruyor. Bilinmez bir dilde anlamsız şeyler söylüyor, örneğin "zı-zı-zı" diye tekrarlıyor ve bütün bedeni titriyor. Bunun ne anlama geldiği konusunda Sobla'nın bir fikri yok, kimse bilmiyor ancak müritleri önemsiyor. Pidhaytsili Moşe, İsrail'e, Yakup'un okuduğunun sadece *"Ma'asim Zarim, Ma'asim Zarim"* olduğunu, ta başlangıçtan almak zorunda olunan "yabancı işler" hakkında konuştuğunu açıklıyor. Yabancı işler, garip, tuhaf işler, ilk bakışta anlaşılamayan, konuya yabancı olanlara gerçekten de çok garip gelebilecek, ancak yabancı olmayanların, Yakup'a yakın olanların anlayabileceği türden işler. Artık bir zamanlar yasak olan her şeyi yapmak zorundalar. Bu nedenle de daha önce mundar olan Hıristiyan ekmeği yendi.

İsrail bütün bir öğleden sonra bunu düşünüyor. Uzun zamandır beklenen, çok umulan Mesih zamanları ortaya çıkmaya başladığından Yakup haklı: Bu dünyanın yasaları –Tevrat'ın yasaları– artık geçerli olamaz. Artık her şey tersine döndü. Ancak bu düşünce İsrail'i korkutuyor. Bir sıraya oturmuş, ağzı açık bir halde dünyanın tamamen değişmesini izliyor. Başı dönüyor. Yakup bahçede bu "yabancı işlerden" daha çok olacağına ve şevkle, uyumla yerine getirilmeleri gerektiğine dair söz veriyor. Kurtuluşun gelişini hızlandıracak olan tek şey olduğundan eski yasaları çiğnemek gerekli. Akşam, İsrail bu Hıristiyan ekmeğinden biraz istiyor ve yavaşça, zorla, iyice çiğniyor.

Bu arada, Sobla son derece gerçekçi bir insan ve bu tür şeylerle hiç ilgilenmiyor. İsrail'in tek uğraşının *tikkun*, *Devekut*, kurtuluş ve benzeri şeyler olduğu düşünülürse Sobla'nın sağduyusu olmasaydı uzun zaman önce açlıktan ölmüşlerdi. Ayrıca adamın ciğerlerinde bir rahatsızlık var ve bu da onun doğru dürüst odun dahi kesemediği anlamına geliyor. Sobla biraz tavuk

pişirebilmek için suyu ısıtıyor, koyu bir tavuk suyu hazırlıyor, iş güç yapıyor. Sekiz yaşında ve gayet azimli olan Pesele ona yardım ediyor, bir elmanın iki yarısı gibiler. Sobla bir başka çocuğunu emziriyor, Freyna'yı. Sobla, Freyna doymak bilmediğinden bu kadar zayıf. Çocukların geri kalanı evde koşuşup duruyor.

Sobla, evinde zoraki misafir ettiği itici kuzeninin karısını merak ediyor, onun Yakup'a bir kız verdiğini söylüyorlar. Kocasına eşlik etmek için Polonya'ya hiç gelmeyecek mi? Nasıl biri? Nikopol'de nasıl bir aileleri var? Yakup'un orada zengin ve kendi bağına sahip olduğu doğru mu? Eğer öyleyse, o burada neyin peşinde?

Birinci gün, insanlar onun etrafında kümelenip ona dokundukları ve kollarını çekiştirdikleri için başka bir şeye zaman yok. Yakup toplananlara mesellerle dolu uzunca bir konuşma yapıyor. Sabatay'ın Türk inancı anlamına gelen İşmael'e geçtiği gibi, yalnızca Esav[4] aracılığıyla erişilebilen yeni bir dini ilan ediyor. Zira kurtuluşun yolu, bu dinlerden vahiy tohumlarının çıkarılmasına ve onların tek bir ilahi vahye, Atzilut'un[5] Tevrat'ına, Tezahürler[6] Dünyası'nın Tevrat'ına ekilmesine bağlıdır. Bu son dinde, üç din bir bütün halinde örülecektir. Bunu duyan bazıları kara tükürüp oradan ayrılıyorlar.

Sonra yapılan şölen Yakup'u çok yorup sarhoş ettiğinden hemen yatmaya gidiyor, yalnız değil elbette, çünkü Sabatay evlerinde özel bir misafirperverlik uygulanıyor. Geceyi geçirmek, yani Yakup'u sıcak tutmak için Pidhaytsili Moşe'nin en genç kızı mezarlığın arkasından Yakup'a gidiyor.

Kahvaltıdan hemen sonra Yakup mağaraların olduğu yere gitmeyi istiyor. O ormanın içinde kaybolurken refakatçileri onu orada bekleyecekler. Yine karda, ayaklarıyla yere vuruyorlar. *Goyim* köyü de dahil olmak üzere toplanan azımsanmayacak bir kalabalık neler olup bittiğini öğrenmek istiyor. Sonradan

---

[4] Tanah'a (Yahudi İncil'i) göre İshak'ın büyük oğlu. Esav, Edomluların atası ve İsraillilerin resulü Yakup'un ağabeyi. (ç.n.)

[5] Kabalistik yaşam ağacının bulunduğu dört dünyanın en yükseği. (ç.n.)

[6] Ya da "Nedenler Dünyası". (ç.n.)

meraklı yetkililere şöyle söyleyecekler: "Türkiye'den bilge bir Yahudi geldi. İri yarı, başında bir Türk başlığı, çopur bir suratı var." Daha fazla sayıda köylü onlara katılıyor, Yakup'un yeraltı ruhlarıyla konuştuğundan emin olduklarından kayda değer bir şeyler olacağını hissederek onun ormandan gelmesini bekliyorlar. Döndüğünde, hava kararmaya başlıyor ve alacakaranlıkta kar yağmaya başlıyor. Tüm kalabalık köye geri dönüyor, soğuk olsa da neşeleri yerinde, döndüklerinde votka ve et suyu bulacakları için mutlular. Sabah tekrar yola koyulacaklar, bu sefer Hanuka için daha uzağa, Jezierzany'ya gidiyorlar.

Casuslar sonra ne olacağını tam olarak biliyor. Bu peygamber, Yakup, Simha ben Hayim ile iki hafta geçirecek ve inançlıların bazılarının başlarının üzerinde bir ışık görmeye başlayacak. Bu bir hale, yeşilimsi ya da belki de gök mavisi. Simha ve kardeşinin başının üstünde bu ışık var ve bu onların seçilmiş olduğu anlamına geliyor. Herkes halesi olsun ister, bazıları bunu hissedebilir de, kafa derilerinde hafif bir kaşıntı, sanki şapka takmamış gibi sıcaklık hissi olur. Birisi, böyle bir halenin içsel bir ışığın dünyaya çıktığı kafadaki görünmez küçük bir açıklıktan geldiğini söylüyor. Kaşınan yer, işte o küçük delik. Demek ki orada ışığın geçişini engelleyebilecek karışık saçlardan kurtulmak gerekiyor.

"Üç Şey Benden Gizli, Dördüncüsünü Bilmiyorum." – Özdeyişler Kitabı 30:18

Yakup köylerden ya da kasabalardan geçtiğinde, yerli geleneksel Yahudiler arkasından koşup sanki bir hakaretmiş gibi "Kutsal Üçlü! Kutsal Üçlü!" diye bağırıyorlar. Bazen Yakup'un müritlerine taş atıyorlar. Ötekiler, yani yasaklı peygamber Sabatay Sevi'nin etkisi altında olanlar merakla bakıyor, aslında Yakup'un her zamankinden fazla mürit çekmesinin nedeni onlar.

Burada insanlar yoksul, bunun için de şüpheciler. Yoksullar kimseye fazla güvenmeyi göze alamaz. Buralarda şişman adam zayıflamadan önce, zayıf adam çoktan ölmüş olur derler. Bu adamlar

mucizeler, işaretler, kayan yıldızlar bekler, suyun kana dönüşmesini isterler. Yakup Frank denilen Yankiele Leybowicz'in ne dediğini de tamamen anlamıyorlar. Ancak uzun boylu, yakışıklı ve Türk gibi giyindiğinden büyük etki bırakıyor. Akşamları ateşin etrafında konuşurlarken Yakup, Nahman'a kendisini, elindeki incinin değeri anlaşılmadığı için sahte olduğu düşünülen ve bu yüzden bir eskici gibi davranılan, oysaki satılık çok güzel incisi olan bir tüccar gibi hissettiğini söyleyerek yakınıyor.

İnsanlara, Isohar'ın ona öğrettiklerini, Reb Mordke'nin akşamları anlattıklarını ve Nahman'dan öğrendiklerini anlatıyor. Nahman tartışmalarda çok becerikli ancak Yakup'un görünüşünden ve ikna gücünden yoksun. Ne var ki Yakup bu fikirleri ileri sürdüğünde kendinden de bazı şeyler ekliyor. Özellikle vurucu karşılaştırmaları seviyor ve sövgülerde asla duraksamıyor. Basit bir Yahudi gibi konuşuyor, Çernivtsili bir sütçü gibi, Kamaniçeli bir eyerci gibi, bunun dışında bir sürü Türkçe sözcük söyleyip onları Yidiş cümlelerle karıştırıyor, sonuçta ortaya kuru üzümlü *halla* ekmeği[7] gibi bir şey çıkıyor.

Hıristiyan yeni yılında, Kopyçintsi'ye doğru yola çıkıyorlar, yolda ters yönde çok sayıda donanımlı kızaklarla, ciddi ve gayet şık giyinmiş halde kiliseye gitmekte olan yörenin ileri gelenleriyle karşılaşıyorlar. Atlar yavaşça geçiyor ve her iki tarafta yol alan yolcular birbirlerine şaşkın bir sessizlik içinde bakmak için dönüyorlar. Yakup, geniş yakalı açık bir kürk astarlı paltoyla boyanmış kürk astarlı kalpak giyiyor ve bir kral gibi görünüyor. Bu esnada kendi kürklerine sarınmış asiller iri yapılı, bodur görünüyor, şapkalarının önleri şatafatlı ve pahalı broşlarla, tüylerle süslenmiş. Kadınlar solgun ancak kırmızı burunlarıyla, kürk astarlı giysilerinin içinde denizde boğuluyor gibi görünüyorlar.

Kopyçintsi'de masalar şimdiden kurulmuş ve köyün tüm müminleri, Şlomo'nun ve karısı Zytla'nın evinin dışında beklerken

---

[7] *Challa* ya da *hala* ekmeği. Yahudilikte, Şabat ve bayram günlerinde pişirilir. (ed.n.)

soğuktan korunmak için ayaklarını değiştirerek yere vurup aralarında çene çalıyorlar. Kızaklar evin önünde durduğunda gökyüzü kızarıyor. Kalabalık sessizleşiyor ve tam bir sessizlik içinde Yakup'un içeri girişini izliyor. Beriki kapıya gelmeden önce duruyor, geri geliyor, Rivka'nın küçük kızı ve kocası Şayle'nin yanına gidiyor ve sanki orada bir şey görmüş gibi başlarının üzerinden bakıyor. Bu bir heyecana neden oluyor ve seçilmiş olanlar dahi huzursuz oluyorlar. Yakup içeri girdiğinde Rivka ile birlikte üç yaşlarındaki kızı da sızlanmaya başlıyor ve aniden birçok insan ağlamaya başlıyor ancak sinirden mi soğuktan mı yoksa yorgunluktan mı belli değil. Bazıları tüm gece yolculuk yapmış. Bazıları daha önce Jezierzany ve hatta Korolivka'da da bulunmuş.

Yakup, içeride başkentte iş yaptığı için herkes tarafından saygı duyulan Varşovalı Hayim tarafından karşılanıyor. Burada da Yakup'un ünü yayılmış ve insanlar dünyanın sonu yaklaştığından şimdi ne olacağını öğrenmek istiyorlar. Yakup sabırla, bütün öğleden sonra her şeyi açıklıyor, böylece minicik pencerelerin camları, soğuğun, anında telkâri palmiye ağaçlarına dönüştürdüğü buğudan bembeyaz oluyor.

O akşam küçük pencerelerden bakanlar çok şey göremiyorlar. Mumların alevleri titreşip sönüyor. Kutsal Ruh, tekrar Yakup'a iniyor: *Ruah ha-Kodeş*. Pek bir şey görülemiyor, sadece mumların alevlerinden duvarda, titrek ve belirsiz bir gölge. Bir kadın hıçkırması gibi gelen kısa çığlıklar.

Her şey sona erdiğinde Şlomo, kadim yasaya göre Zytla'yı Yakup'un yatağına gönderiyor. Ancak Yakup o kadar yorgun ki yeni geceliğini giymiş, yıkanmış ve kokular sürmüş olan Zytla öfkeli ve reddedilmiş hissediyor ve başka seçeneği olmadığından kocasına geri dönüyor.

Hayim'in ana babasının evinde Yakup üç insanın inancını değiştiriyor. Yakup, Hayim'i işbirliğine hevesli olduğu için çok seviyor ve hemen ertesi gün çalışmaya başlıyor. Şimdi köyden köye, epey bir eşlikçi onları izliyor, birkaç düzine araba, at sırtında insanlar, kervanın geri kalanına yetişemeyen ve akşama kadar hedeflerine

erişemeyen aç ve yorgun yayalar, bulabildikleri her yerde, ahırda, hanın zemininde yatıyorlar. Yakup bir köyden diğerine tuhaf ve kutsal bir mucize gibi geçiriliyor. Ne zaman dinlenmek için dursalar, yeni insanlar gelip pencerelerden bakıyor ve söylediklerini dinliyorlar. Onu tamamen anlamıyorlar ancak yine de gözleri yaşarıyor. Onları sadece şu an burada olan, daha kaba, kararlı hale gelen Yakup değil, ancak zihni başka yerde, İbrahim'le, Sabatay'la, dünyayı onu oluşturan harflere bölen büyük bilgelerle olan Yakup etkiliyor. Ayrıca gökyüzünde ortaya çıkan ve her geçen gün büyümekte olan bir kuyrukluyıldız var ve sanki oğluymuş, gökten düşmüş bir kıvılcımmış gibi her akşam Yakup'u izliyor. Böylece, Terebovlya, Sokolow, Kozova, Plaucza, Zboriv, Zoloçiv, Hanaçivka ve Busk'tan geçiyorlar. Hepsi başlarını gökyüzüne kaldırıyor. Yakup ellerini başlarının üzerine yerleştirerek insanları iyileştiriyor, kayıp şeyler bulunuyor, çıbanlar kayboluyor, uzun zamandır bekleyen kadınlar hamile kalıyor ve eşler arasındaki aşk yeniden canlanıyor. İnekler tuhaf renklerde ikiz doğumlar yaparlarken, tavuklar iki ya da üç sarılı alışılmadık yumurtalar yumurtluyor. Polonyalı asiller, kimsenin daha önce görmediği mucizeleri yaratan ve dünyanın sonu hakkında konuşan bu Frank'ı, Türk ya da Eflaklı Yahudiyi izlemeye geliyorlar. Hıristiyanlar da kurtarılacak mı ya da bu sadece dünyanın Yahudiler açısından sonu mu? Pek açık değil. Onunla konuşmak istiyorlar. Asiller bir çevirmen –Nahman ya da Varşovalı Hayim– aracılığıyla üstünlüklerini sağlamaya çabalıyor, önce onu arabalarına çağırıyorlar, Yakup gidip kibarca yanıtlıyor. Basit, saf, kaba saba bir adam olduğunu söyleyerek başlıyor ancak onlara bakış şekli, kendine olan güvenlerini yitirmelerine neden oluyor. Kısa süre sonra onlar da kendilerini diğerleriyle birlikte kalabalığın içinde buluyorlar ve sadece kalın kürkleri ve şapkalarındaki tüylerden ayırt edilebiliyorlar.

Busk'ta tüm kasaba fenerler yakarak evlerinden dışarı dökülüyor, dışarıda çok sert bir hava var ve kar ayaklar altında çatırdıyor. Yakup, Nahman'ın kardeşi Hayim ve eşinin evinde eğlenceli bir hafta geçiriyor. Nahman'ın küçük oğlu Aronek ve öteki çocuklar

kralın uşakları gibi Yakup'un etrafında dolaşıyorlar. Yakup burada neredeyse herkesin başında gök mavisi bir hale görüyor. Neredeyse tüm kasaba Yakup'un adlandırdığı gibi Kutsal Üçlü inancına döndürülmüş. Gündüzleri ona acı içindeki çocukları getiriyorlar ki ellerini onların üzerine koyabilsin. Sonra Davydiv'den geliyorlar, Lviv'de onu görmek istiyorlar. Lviv'de, büyük bir salonda konuşuyor ve büyük bir kalabalık onu görmeye geliyor, ancak son günleri gerçekleştirmek için Katolik bir inanç olan Esav[8] inancına dönme gerekliliğini ileri sürdüğünde insanlar homurdanarak oradan ayrılmaya başlıyorlar. Lvivli Yahudiler zengin, düşmanca ve şımarık. Lviv, Yakup'a, yeni düşüncelere karşı diğer köy ve kasabalar kadar açık değil. Zengin ve doyuma ulaşmış olanlar Mesih için acele etmiyor, ne de olsa Mesih dünyanın sonsuza kadar beklemesi gereken biri. Gelen, sahte Mesih. Mesih hep gelmesi beklenen biri ne de olsa. Bütün mesele bu. Yakup, Lviv sinagogunda konuşmaya başladığında dinleyiciler onun sesini bastırıyor. Bu nedenle Yakup kürsüyü kırıp kalabalığın üzerine doğru atıyor ve sonra da kaçmak zorunda kalıyor çünkü kalabalık onun etrafını öfkeyle sarmaya başlıyor.

Hayim, iyi bir miktar para ödese de handa bile Yakup'a iyi davranılmıyor. Hanı yöneten kadın Yakup'u kabaca tersliyor. Yakup ona içinde gümüş bir sikke olan ceplerini kontrol etmesini söylüyor. Kadın şaşkınlıkla duruyor.

"Cebimde para olduğunu nereden bilebilir ki?"

Yakup ceplerine bakması için kadına ısrar ediyor ve bunlar tanıkların önünde olup bitiyor. Kadın bir para çıkarıyor, sahteleri olduğundan eskisi kadar değerli değil ancak yine de para. Kadın biraz utanarak paraya bakıyor, sonra ileriye bakıp oradan gitmek istiyor ancak Yakup onu kolundan yakalıyor.

"Buna nasıl sahip olduğunu tam olarak biliyorsun, değil mi?" diye soruyor Yakup, ona bakmadan, çünkü oraya toplanmış olan meraklı küçük kalabalığın başlarının üzerinden bakıyor.

---

[8] Esav, Tanah'a göre İshak'ın oğlu, Yakup'un ise ikiz kardeşi olan İbrani din büyüğü. Yaratılış Kitabı'nda, Ovadya ve Malaki peygamberlerinin kitaplarında adı geçer. (ç.n.)

"Bir şey söyleme beyim, lütfen," diye yalvarıyor hancı, kolunu kurtarmak için mücadele ederek.

Ancak Yakup'un kadını dinlemeye niyeti yok ve başını yukarı kaldırarak herkesin duyabileceği bir şekilde bağırıyor, "Dün gece günaha girdiği bir asilden aldı onu."

İnsanlar gülmekten katılıyorlar, onun bunu uydurduğunu düşünerek, ancak aksine hancı bunu doğruluyor! Kadın, izleyenlerin şaşkın bakışları altında onun haklı olduğunu söylüyor ve sonra pancar gibi kızarıp ortadan kayboluyor.

Şimdi Yakup'un mesajı, içeri giremeyen ve tüm bunları ikinci ağızdan duymak zorunda kalanların ısınmak için karda teptikleri ayak izleri kadar açık bir hale geliyor. Bu üç dini birleştirme meselesi: Yahudilik, İslam ve Hıristiyanlık. Sabatay, İlk Olan olarak kapıyı İslama açarken, Baruhya Hıristiyanlığa giden yolu döşemişti. Herkesi sarsan ve ayaklarını yere vurup bağırmalarına neden olan nedir? Gerçek şu ki, Nasıralı inancını bir nehri geçer gibi geçmek zorundalar ve İsa, gerçek Mesih için bir kabuk ve kalkandır.

Öğle civarı, bu fikir utanç verici görünüyor. Öğleden sonra tartışmaya açık bir hale geliyor. Akşamla birlikte buna alışılıyor ve gece geç vakitlerde her şeyin tam olarak Yakup'un söylediği gibi olduğu ortaya çıkıyor.

Gece geç saatlerde, bu fikrin daha önceden dikkate almadıkları bir başka yönü daha akıllarına geliyor, vaftiz edilmelerinden sonra en azından herhangi birinin söyleyebileceği kadarıyla Yahudilikten çıkacaklar. İnsan olacaklar, Hıristiyan olacaklar. Arazi alabilecekler, kasabada dükkân açabilecekler, çocuklarını istedikleri okula gönderebilecekler... Sanki onlara aniden tuhaf, neredeyse inanılmaz bir hediye verilmiş gibi bu olasılıklarla başları dönüyor.

Efendinin Dişi Koruyucuları

Casuslar, Jezierzany'den beri Yakup'a çok genç bir kızın eşlik ettiğinin, sonra bir ikincisinin daha onlara katıldığının farkında. İkisi de sanki onu korumak için orada. İlki, Busklu güzel bir kız,

açık renk saçları, pembe yanakları var ve her zaman Yakup'un bir adım gerisinden geliyor. İkincisi, Lvivli Gitla, uzun boylu, Saba Melikesi kadar gururlu ve nadiren konuşuyor. Söylenene göre Lviv hahamının sekreteri Pinkas'ın kızıymış ancak kendisi kraliyet kanından olduğu, büyük büyükbabasının vaktiyle kaçırmış olduğu Polonyalı prensesin soyundan geldiği konusunda ısrar ediyor. Omuzlarında güzel kürklerle, başlarında asil kadınların giydiği, değerli taşlar ve tavuskuşu tüyleriyle süslü şapkalarla, Yakup'un iki yanında koruyucu melekler gibi oturuyorlar. Yanlarındaki turkuaz kınlarda birer küçük Türk kılıcı var. Yakup onların ortasında, bir tapınağın sütunları arasına yerleştirilmiş gibi duruyor. Kısa süre sonra daha esmerce olan Gitla onun gerçek kalkanı oluyor, kalabalığın içinde ilerleyerek ona yol açıyor, bedeniyle ona ulaşılmasını engelliyor ve bir bastonla yan taraftakileri uzaklaştırıyor. Uyarı amacıyla bir elini de kılıcının üzerinde tutuyor. Bir süre sonra kürk ona engel oluyor ve hemen onu beyaz ipek kordonlarla süslü, kırmızı renkli bir askeri ceketle değiştiriyor. Gür ve inatçı lüleleri kürk astarlı askeri kepinden dışarı çıkıyor.

Yakup onsuz hiçbir yere gitmiyor ve sanki karısıymış gibi her geceyi de onunla birlikte geçiriyor. Güya Tanrı onu kendisini koruması için göndermiş. Gitla ona Polonya'da eşlik edecek ve güvenliğini sağlayacak. Çünkü Yakup korkuyor, ne de olsa kör değil ve müritlerinin arkalarında onun zikrettiklerine tüküren, küfürler mırıldanan sessiz ayaktakımını görebiliyor. Nahman da bunu görüyor ve gece yattıkları evlerin etrafına nöbetçiler yerleştirmesinin nedeni de bu. Sadece bir sürahi şarap ve güzel Gitla, Yakup'un sinirlerini sakinleştirebiliyor. Diğer nöbetçiler onların kıkırdamalarını ve aşk iniltilerini mütevazı evlerin ince ahşap duvarlarından duyabiliyorlar. Nahman bundan hoşlanmıyor. Pidhaytsi hahamı Moses de –Şorlara düğünü iptal etmelerini öneren kişi– böyle bir şeyi gözler önüne sermenin çok kötü olduğu ve Yakup açısından olumsuz olacağı konusunda uyarıyor, ne de olsa kısa süre önce dul kalmış olan kendisi bile, zaman zaman Gitla'ya açgözlülükle bakmaktan kendini alıkoyamıyor. Gitla

herkesin sinirlerini bozuyor, üstünlük taslıyor ve diğer kadınlara yukarıdan bakıyor. En çok da Varşovalı Hayim ve karısı Vittel ona dayanamıyor. Yakup, açık renk saçlı kızı istemeye istemeye Lviv'de bırakmasına karşın Gitla'yı yanında tutuyor. Açık renk saçlı olanın yerine kısa süre içinde yenisi gelecek.

Yolculuk tam bir ay sürüyor. Her gece kalacak farklı bir yer, farklı insanlar. Davydiv'de Yakup, Elişa Şor'u bir baba gibi karşılıyor, Şor yere kadar bir palto ve kürk astarlı şapka giyiyor, oğulları her iki yanında duruyor. Şor titreyen eliyle Frank'ın başındaki gizemli parlaklığı işaret ediyor, ona baktıkça parlaklık büyüyor ve oradakiler karda dizlerinin üzerine çöküyorlar.

Yakup, Rohatin'de yine Şorlarla kaldığında yaşlı Şor herkesin önünde şöyle diyor:

"Yakup, bize gücünü göster. Onu aldığını biliyoruz."

Yakup, tüm bu görüşmelerden sonra yorgun olduğunu, uyku zamanının geldiğini söyleyerek reddediyor ve odalarına gitmek üzere yukarıya doğru yöneliyor. Ancak ayakları meşe basamaklarda, herkesin görmesi için bırakılmış yanık izleri bırakıyor. O geceden sonra insanlar, bu ilahi izleri saygın bir sessizlik içinde görmeye geliyorlar ve burada, Rohatin'de onun işlemeli Türk terliklerinden birini saklıyorlar.

Lviv *kahal*'inden gönderilen casuslar, Yakup Leybowicz Frank'ın yanında getirdiği yeni duanın içeriklerinden, kaymak ve susamlı, ballı Türk tatlılarına bayılmasına kadar her şeyin detaylı notunu tutuyorlar. Yoldaşları onları her zaman yanlarında taşıyor. Duada İbranice sözcükler İspanyolca, Aramice ve Portekizce olanlarla karıştığından kimse söyleneni tam olarak anlayamıyor ki bu da kulağa daha gizemli geliyor. Senyör Santo dedikleri birine dua ediyorlar, "*Dio mio,* Baruhya..." diye şarkı söylüyorlar. Duydukları küçük ilginç haberlerden, casuslar duanın içeriğini çıkarmaya çalışıyor ve şunu buluyorlar:

"Dünyanın gerçek Tanrısı ve efendisi, bedenlenen ve yaratılışın tüm düzenini her şeye karşın bir kez yok eden, tüm diğer yaratılan dünyaları bir kenara atmak için kendini yükselten dünyanın

kralı olarak senin büyüklüğünü anlamamızı sağla, Senyör Santo ve senden daha büyük ve daha küçük bir Tanrı yoktur. Bizi baştan çıkarılmaktan ve utançtan uzak tut, böylece diz çöküp adını yüceltiyoruz, büyük ve güçlü kral. Çünkü o mukaddestir."

Busklu Nahman'ın Yakup'tan Gizli Yazılmış Arta Kalanları

Tanrı, Yahudileri dünyaya doğru yola çıkardığında henüz onlar bilmese de böyle bir yolculuğun son noktasını çoktan kafasına koymuş, onların kaderlerine doğru gitmelerini istemişti. İlahi olan, bitiş noktası ile başlangıç noktasıyken, sabırsızlık, şansa inanmak ve macera beşeridir. Yahudilerin bir yerde daha uzun süre kalma zamanı geldiğinde çocuklar gibi huysuzluk etmişlerdi. Öte yandan bir kez daha kamptan ayrılmaları istendiğinde sevinmişlerdi ve şimdi de böyle. İyi Tanrı, her yolculuğun çerçevesini oluşturur. İnsan onun içini doldurur.

"Artık olabilecek en kötü yerde miyiz? Burası Busk mu yoksa?" diye sormuştu Yakup bana ve gülmekten katılmıştı Busk'a geldiğimizde.

Karım ona ev sahipliği yapmak istemediğinden Yakup'u Busk'ta kardeşimin evinde ağırladık. Çünkü karım hamileliğinin son günlerindeydi, ben de razı olmuştum. Birçok kadın gibi karım yeni öğretilere karşı isteksizdi. Bebekliğini arkada bırakan tek oğlumun adı Aronek'ti ve Yakup ondan özellikle hoşlanıyordu. Onu kucağına oturtması beni çok sevindiriyordu ve sıklıkla bu küçük oğlanın kimsenin sözcüklerle yenemeyeceği büyük bir bilge olacağını söylüyordu. Yakup'un durumuma aşina olduğunu, diğer çocuklarımın bir yıl dahi yaşamadıklarının farkında olduğunu bilsem de bu bana zevk veriyordu. Küçük Aronek o akşam kıpkırmızı olmuştu ve Lea beni zayıf çocuğu dışarı çıkarıp soğukta taşıdığım için azarlamıştı.

Lea bir keresinde benimle birlikte Hayimlere gitmişti ancak daha fazla bir şey istememişti. Bizim hakkımızda söylenenlerin doğru olup olmadığını sormuştu.

"Ne diyorlarmış?" diye sormuştum ona.

"Bize gerçekten bilgili bir haham getireceğine söz vermiştin ancak onun yüzünden..." demişti başını cama doğru sallayarak, "Tanrı bizi cezalandırıyor. Bize ölen çocuklar veriyor."

"Neden onun yüzünden olsun?" diye sormuştum.

"Çünkü birkaç senedir onunla dolaşıyorsun. O neredeyse sen oradasın."

Ne diyebilirdim? Haklı olabilirdi. Öte yandan belki de Tanrı beni Yakup'a yaklaştırmak için çocuklarımı alıyordu.

Her akşam, birbirinin benzeri şekilde geçiyordu: Önce toplu bir yemek, bulgur, peynir, fırınlanmış et, ekmek, zeytinyağı. Kadınlar, çocuklar ve gençler, yemeğe katkıda bulunanlar, aç olup da sofraya koyacak bir şeyi olmayanlar, hasılı herkes o uzun masalara otururdu. Yakup, Türk ülkelerine ait genellikle gülünç ve eğlendirici olan hikâyelerini anlatırdı. Güzel konuşmasından ve esprilerinden etkilenen kadınların çoğu, onun hakkındaki olumsuz düşüncelerini bir kenara bırakırken çocuklar, dinledikleri en iyi masalcı olduğunu düşünürlerdi. Sonra bize öğrettiği duayı hep birlikte okurduk, kadınlar masayı temizleyip çocukları yatırdıktan sonra masada sadece gece çalışmalarına katılmaya hazır bizler kalıyorduk.

Her zaman sessizliğin yüküyle başlıyordu Yakup. İşaret parmağını kaldırıp yukarı doğru işaret ederek yüzünün önünde ileri geri hareket ettirirdi ve gözlerimiz yüzünün eriyip kaybolduğu o parmağı izlerdi. Sonra "Üç kitap açılıyor" anlamına gelen, "*Şloişho seforim niftuchem*" sözcükleriyle başlardı. Bunun üzerine heyecan veren bir sessizlik çökerdi ve neredeyse kutsal kitapların sayfalarının hışırtısı duyulabilirdi. Sonra Yakup bu sessizliği bozar ve bize hatırlatırdı, "Burada duyduklarınız bir mezara düşer gibi içinize düşmeli. Bundan böyle bizim dinimiz bu olacak: Sessizlik."

Demişti ki, "Eğer bir insan bir kaleyi almak istiyorsa sadece onun hakkında konuşarak oraya gidemez çünkü sözcükler uçucudur. Oraya ordusuyla birlikte gitmelidir. İşte biz de bunu yapmalıyız, hareket etmeliyiz, sadece konuşmak yetmez. Büyükbabalarımız yeterince tartışmadılar mı, kutsal kitaplar

üzerine az mı kafa yordular? Bunun onlara ne yararı oldu? Hangi amaca hizmet etti? Konuşmaktansa görmek daha iyi. Burada ukalalara yer yok."

Ne zaman ukalalardan bahsetse doğrudan bana bakıyormuş gibi geliyordu. Çünkü sözlerini yazmamı yasaklamış olmasına karşın her sözünü korumaya çalışan bendim ve bu nedenle onları gizlice yazıyordum. Şu anda ona bu kadar bağlı olanların kapıdan çıkar çıkmaz her şeyi unutmasından korkuyordum. Bu yasaklamayı anlamamıştım. Ertesi sabah hesaplarımızı yapmak, mektup yazmak ya da programları belirlemek için oturduğumda uğraştığım şeyin altına başka bir kâğıt koyup Yakup'un söylediği sözcükleri oraya sanki kendim için çeviriyormuşum gibi yazardım, "Hıristiyanlığa geçmelisiniz," demişti basit insanlara. "Esav ile barışın. Karanlığa girmeniz gerekiyor ki bu, gün kadar açık! Kurtuluş bizi karanlıkta bekliyor. Mesih görevi ancak en kötü yerde başlayabilir. Tüm dünya gerçek Tanrı'nın düşmanıdır, bunu bilmiyor musunuz?

"Bu sessizliğin yüküdür. *Masa duma*.[9] Sözcükler, öyle ağır yüklerdir ki sanki dünyanın yarısını içlerinde taşırlar. Beni dinlemeli ve izlemelisiniz. Dilinizi bir kenara atıp her ulusla kendi dilini konuşmalısınız."

Ağızdan çirkin bir şey çıkmasına izin vermemek erdemlidir. Sessiz kalmak, gördüklerini ve duyduklarını içinde tutmak erdemlidir. Sabit olmak. İlki gibi, Sabatay konukları düğününe çağırmıştı ve *huppa*'nın altına gelin yerine Tevrat'ı getirmişti, böylece bizler de şimdi Tevrat'ı kadının yerine koyduk. O zamandan beri kadın, her akşam çıplak geliyor ve hiçbir gizlisi saklısı olmadan aramızda. Kadınlar benim en büyük gizemim ve burada, alt dünyada, kutsal Tevrat'ın karşılıkları. Başta ona nazikçe, sadece dudaklarımızla, okunan sözcüğü telaffuz eden ve bu şekilde dünyayı her gün baştan yeniden yaratan bir ağız hareketiyle yanaşacağız. Çünkü ben, Busklu Nahman Samuel ben Levi, Kutsal Üçlü'de tek bir Tanrı olduğunu ve dördüncü kişinin de Kutsal Anne olduğunu kabul ediyorum.

---

[9] Duma'nın yükü (İşaya 21:11). (ç.n.)

Lanckorona'daki Gizli Eylemlere ve Kem Göze Dair

Nahman bunu yazmayacak, evet, sözcükler ağırlık verir. Nahman, ne zaman yazmak için otursa işleri yazılabilecek ve yazılamayacak diye ayırıyor. Bunu hatırlama konusunda dikkatli olmalı. Özellikle de Yakup söylediğinden beri: İz bırakma, her şeyi çok gizli tut ki kimse bizim kim olduğumuzu ve ne yaptığımızı bulamasın. Ama kendisi garip jestleri ve ağzından çıkan tuhaf şeylerle ortalığı epey karıştırıyor. O kadar şifreli konuşuyor ki ne dediğini anlamak çok zor oluyor. O ayrıldıktan sonra insanların uzun süre birlikte kalmalarının nedeni bu, Frank'ın, bu yabancının sözlerini kendileri ve birbirleri için yorumlamaya çalışıyorlar. Ne demişti? Herkes elinden geldiğince, kendine göre anlıyor.

Ocağın 26'sında Lanckorona'ya ulaştıklarında, ikisi de at üstünde olan Leybko Abramowicz ve kardeşi Moşek onlara rehberlik ediyor ve doğrudan Leybko'nun evine yöneliyorlar. Hava çoktan kararmış.

Köy aşağıdaki nehre kadar uzanan dik bir yamaca kurulmuş. Kayalık ve rahatsız edici yol yukarıya doğru çıkıyor. Karanlık yoğun ve soğuk ışık, kendi kaynağından birkaç arşın sonra karanlığa gömülüyor. Havada nemli odunlardan kaynaklanan duman kokusu var ve neredeyse zifiri karanlıkta, orada burada evlerin dış hatları beliriyor, bu evlerin ufak pencerelerinden soluk sarı ışıklar oraya buraya saçılıyor.

Şlomo Şor ve kardeşi Natan, kız kardeşleriyle buluşuyorlar. Kâhin Haya, tütün işi yapan ve gerçek inananlar arasında çok saygı gören bölge hahamı Hirş ile evlendiğinden beri Lanckorona'da yaşamış. Nahman onu gördüğünde sanki votka içmişçesine biraz şaşkınlık hissediyor.

Haya, kocasıyla geliyor ve kapıda durduklarında Hirş, yaşlı Şor'a çok benzediğinden, Nahman önce onun babası olduğunu düşünüyor. Kuzen olduklarından bu benzerlik şaşırtıcı değil. Haya, çocukları olduğundan beri daha da güzelleşmiş, çok zayıf

ve uzun. Kan kırmızısı bir elbise giyiyor ve genç bir kız gibi açık mavi bir şal takıyor. Saçı arkadan sırtına kadar uzanan renkli bir *scmatte*[10] ile bağlanmış. Kulaklarında sallantılı Türk küpeleri var.

Tozlu küçük pencereler her zaman içeriye çok az ışık aldığından gün boyunca kil bir kap içindeki yağa batırılmış fitilleri yakıyorlar, bu yüzden evde kurum ve yanmış yağ kokusu var. Her iki oda da tıkış tıkış mobilyayla dolu ve bir yerlerden hiç dinmeyen bir hırıltı, hışırtı geliyor. Kış olduğundan fareler soğuktan korunmak için çatının altında bir sığınak arıyor olabilir, duvarlarda dikey, zeminlerin altında yatay kentler yaratıyorlar, Lviv ve Lublin'in toplamından daha karmaşık kentler.

Kapıyı dikkatle kapatıp pencereleri örtüyorlar. Sanki yatmaya gitmişler gibi görünebilir, gün boyunca yolculuk yaptıklarından yorgunlar, aynı casuslar gibi. Köyde şimdiden bu Sabatay salgınının buralara kadar ulaştığına dair bir kargaşa var. Ancak iki de meraklı adam var, Gerşom Nahmanowicz'le oranın beyinden arazi kiralayan ve bu nedenle kendini yukarılarda gören kuzeni Naftali. Naftali sürünerek bir camdan (birisi bir miktar açık bırakmış olmalı) bakmayı başarıyor. Kan beynine hücum ediyor ve sanki biri ona büyü yapmış gibi öylece duruyor, gözlerini alamıyor ve sadece dikey bir aralıktan bakmasına karşın başını çevirerek tüm manzarayı görebiliyor. Tek bir mumun ışığında, zar zor daire kurup oturmuş adamları ve dairenin ortasında yarı çıplak bir kadın görüyor. Büyük ve sıkı göğüsleri karanlıkta parlıyor gibi görünüyor. Şu Yakup Frank, kendi kendine gevezelik eder gibi bir halde, kadının etrafında daireler çiziyor.

Leybko'nun evindeki tüm kullanışsız nesnelerin arka planında, Haya'nın bedeni sanki başka bir dünyadan gelmiş gibi mükemmel ve olağanüstü. Gözleri yarı kapalı ve ağzı yarı açık olduğundan dişlerinin ucu görülebiliyor. Ter damlaları omuzlarında ve göğsünde parıldıyor, memeleri insanın tutup kaldırmak isteyeceği kadar yere doğru duruyor. Haya bir taburenin üzerinde, birçok erkeğin ortasındaki tek kadın.

---

[10] Yahudi kadınlarının saçlarını bağlamakta kullandıkları bir saç bandı. (ç.n.)

Ona ilk yaklaşan Yakup oluyor. Dudaklarıyla memesinin ucuna erişebilmesi için parmak uçlarında biraz kalkması gerekiyor. Hatta memesinin ucunu sanki birkaç damla süt yutuyormuşçasına bir anlığına ağzında tutmuş gibi görünüyor. Sonra ikinci meme. Derken, beline kadar uzanan sakalıyla yaşlı bir adam olan Reb Şayes gidiyor. Reb Şayes gözlerini açmadan, dudaklarını bir atınki gibi hareket ettirip körlemesine Haya'nın meme ucunu arıyor. Sonra Haya'nın erkek kardeşi Şlomo Şor geliyor ve bir anlık tereddütten sonra aceleyle olsa da aynısını yapıyor ve sonra hepsi başlıyor, yüreklenmiş ev sahipleri Leybko Aronowicz ve hemen arkasında kardeşi Moşko, sonra başka bir Şor –bu kez Yehuda– sonra Korolivkalı İzak ve diğerleri, hatta arkada duran, gölgelerde saklananlar şimdi ortaya çıkıyorlar, bu inancın gizemine kabul edildiklerini ve bu şekilde gerçek birer mümin, bu insanların kardeşleri olduklarını ve kurtarıcının eski dünyayı yok edip yenisini ortaya çıkarana kadar bunun böyle olacağını biliyorlar. Tevrat'ın kendisi Hirş'in karısına, Haya'ya girdiğine göre, şimdi teninde parlayan bu.

Gözleri kapamalı ve karanlığa girmeli çünkü ancak karanlıkta açıkça görülebilir, diye düşünüyor Nahman kendi kendine ve Haya'nın meme ucunu ağzına alıyor.

Gerşom, Sapkınları Nasıl Yakaladı

Olanı biteni insanlar görsün diye pencerelerin bu kadar dikkatsizce kapatılmasını emreden kişinin Yakup olduğu söyleniyor. Şimdi izleyiciler köye, hahama doğru koşuyor ve sopalarla silahlanmış bir grup, göz açıp kapayıncaya kadar toplanıyor.

Gerşom haklı, önce perdelerin arasındaki açıklıktan bakmalarını sağlıyor, sonra kapıyı kırdıklarında bir an için çıplak bir kadının bir parça giysiyle kendini örtmeye çalıştığını ve odanın kenarlarında kaçan insanları görüyorlar. Gerşom tehditkârca gürlüyor. Biri pencereden atlıyor ancak dışarıdakiler tarafından yakalanıyor. Başka birisi kaçmayı başarıyor. Geri kalanlar bağlanıyor,

Haya dışındakiler hâlâ biraz sarhoş ve Gerşom onların hahama götürülmesini emrediyor. Kendi yetkisiyle hareket edip arabalarına, atlarına, kitaplarına ve kürk astarlı paltolarına el koyduktan sonra bölgenin beyinin malikânesine gidiyor. Ancak Gerşom karnaval nedeniyle beyin konukları olduğunu bilmiyor. Dahası, bey onlardan borç aldığından Yahudi sorunlarına girmek istemiyor ve kimlerin bu işin içinde olduğunu bilmediği için de duruma tam olarak hâkim olamıyor. Böylece, kızılcık likörünün verdiği hazla fazlasıyla meşgul olduğundan kâhyası Romanowski'yi çağırıyor. Avlu aydınlatılmış ve kızarmış etin kokusu, müzik ve hanımların kahkahalarıyla birlikte dışarıya sızıyor. Meraklı, kızarmış yüzler beyin arkasından dışarıya bakıyor. Kâhya Romanowski uzun botlarını giyip duvardan bir tüfek indiriyor, çalışanlardan bazılarını çağırıyor ve birlikte karda gidiyorlar. Onların haklı öfkesi, Yahudi ya da Hıristiyan olsun akıllarına, kutsal şeylere büyük bir saygısızlığın, yaygın bir şirk koşmanın, bir kâfirliğin rahatsız edici görüntülerini getiriyor. Oraya vardıklarında tüm gördükleri ikişer ikişer bağlanmış, paltosuz, soğuktan titreyen adamlar oluyor. Romanowski omuz silkiyor. Ne olup bittiğini anlamıyor. Ancak her ihtimale karşı hepsini Kopyçintsi'deki hapishaneye atıyor.

Türk yetkililer kısa sürede neler olduğunu öğreniyor ve üçüncü gün küçük bir Türk tümeni Romanowski'den mahkûm Yakup Frank'ı, Bâb-ı Âli'nin tebaasını serbest bırakmasını talep etmek için geliyor ki bu Romanowski'nin yerine getirmekten memnun olacağı bir talep. Bırakalım da Yahudiler ve Türkler kendi sapkınlıklarıyla uğraşsın.

İnsanlar, Türkler gelmeden önce Yakup'un Kopyçintsi'de hapiste geçirdiği üç gün içinde Kutsal Ruh'un, *Ruah ha-Kodeş*'in onu bir kez daha ziyaret ettiğini ve sonradan aynı hücreye kapatılan Reb Şayes ve Korolivkalı başka bir adam tarafından doğrulandığı üzere, Hıristiyan inancına döneceğini, kardeşlerinden on ikisini yanına alacağı gibi tuhaf şeyler bağırdığını söylüyorlar. Türkler onu serbest bıraktıklarında hemen ona bir at vermişler, o da ata binerek doğruca Türkiye sınırının diğer tarafındaki Hotin'e

doğru yola çıkmış. Casuslar, Lviv'deki Haham Rapaport'a, Yakup'un ayrılırken İbranice çok net bir şekilde, "Kraliyetin yolunu tutacağız!" dediğini rapor etmiş.

Polonya Prensesi Gitla Pinkasowna'ya Dair

Güzel Gitla, Lviv hahamı Rapaport'un sekreteri Pinkas'ın tek kızı. Sorunlu, aklı tamamen yerinde değil ve babasının başını sürekli belaya sokuyor, yetiştirmesi için babasının onu Busk'taki kız kardeşinin evine göndermesinin nedeni de bu, böylece orada sağlıklı kır havası alabilir ve Lviv'de olay çıkarmaya son verebilir.

Güzelliği endişe verici, aslında bu genellikle ana babaları memnun eden bir özellik. Uzun boylu, ince, koyu, oval yüzlü, belirgin dudaklı ve koyu renk gözlü. Her zaman garip giysiler giyerek etrafta kararlı bir dağınıklık içinde dolaşıyordu. Yaz boyunca kasabanın dışındaki nemli çayırları geziyor, şiirler okuyor, her zaman elinde bir kitapla tek başına mezarlığa gidiyordu. Halası bir kıza okuma öğretildiğinde sonunun böyle olacağını düşünüyordu. Gitla'nın umursamaz babası elinden geleni yapmıştı ve işte sonuç. Eğitimli bir kadın birçok talihsizliğin nedenidir ve bir bakıma bunun kanıtı da ortada. Hangi normal insan zamanını mezarlıkta geçirir? Kız on dokuz yaşında, çoktan evlenmiş olmalıydı, gerçi oğlanların ve erkeklerin bakışlarını çekse de kimse onun gibi biriyle evlenmek istemez. Güya kendisini bazı oğlanların okşamasına izin veriyormuş. Bunu, yolun ormana girdiği, mezarlığın ötesinde yapıyorlarmış. Daha ileri gidip gitmediklerini kim bilebilir?

Gitla'nın annesi, kız daha çok küçükken ölmüştü. Uzunca bir süre, Pinkas dul kalmış ancak birkaç yıl önce, üvey kızına katlanamayan bir eş almıştı. Analıkla kızın duyguları karşılıklıydı. Analık ikiz doğurduğunda Gitla ilk defa evden kaçmıştı. Babası onu Lviv'in kenar mahallelerindeki bir tavernada bulmuştu. Genç kız oturmuş, kâğıt oynayanlarla sohbet ediyormuş. Ancak adamlar onun gezgin bir fahişe olduğunu da düşünmemiş. Ne de olsa

Lehçeyi güzel konuşuyormuş, iyi eğitimli ve iyi huylu olduğu belliymiş. Krakov'a gitmek istediğini söylemiş. Kaliteli giysilerle güzel de giyinmişmiş ve birini bekliyormuş gibi davranmışmış. Tavernacı onun zor durumda kalan bir hanımefendi olduğunu düşünmüş. Herkese Polonya kralının torununun kızı olduğunu ve babasının onu kuğu tüyüyle kaplanmış bir sepet içinde bulduğunu ve hatta bir kuğunun onu sütüyle emzirdiğini anlatıyormuş. Dinleyenler, sepetten çok kuğunun sütüyle beslenişine gülmüş. Babası tavernaya girdiğinde herkesin önünde onu sertçe tokatlamış. Sonra onu arabasına sürüklemiş, zorla bindirmiş ve Lviv'e doğru gitmişler. Zavallı Pinkas'ın kulaklarında hâlâ o gün tavernada duyduğu kahkahaların ve müstehcen şakaların yankıları varmış. En kısa zamanda kızına bir koca bulmaya karar vermesinin nedeni bu, hâlâ bakire olduğunu umarak onu isteyebilecek ilk adamla evlendirmek istiyor. En iyi çöpçatanları kiralamıştı ve kısa sürede Jezierzany ve Çortkiv'den istekli adaylar da çıkmıştı. Sonra Gitla, herkes görebilsin diye oğlanlarla samanlığa gitmeye başlamıştı. Evlenmemek için bunu bilerek yapıyordu. Haliyle evlilik işi olmadı. Haberler hızla yayıldığından Jezierzany ve Çortkiv'den gelen her iki talip de tekliflerini geri çekti. Gitla da bir cüzzamlı gibi müştemilattaki bir odada yaşamaya başladı.

O korkunç yılın kışında, Gitla'nın şansı yaver gitti, belki de gitmedi, kim bilir. Hana bir kızak kervanı gelmiş ve yolcular kente dağılmıştı. Gitla'nın Esav gibi açgözlü ve tüylü ikiz oğullarıyla birlikte analığına da ev sahipliği yapan halası bütün aileyi eve kilitlemiş, kepenkleri kapamış ve hepsine kâfirlerin sesleri masum kulaklarına ulaşmasın diye dua etmelerini söylemişti.

Analığının ve halasının öğütlerine aldırmayan Gitla, babasının ona verdiği Hutsul[11] tarzı koyun derisi paltoyu üzerine alıp karda dışarı çıkmıştı. Köyden geçerek beyin kısa süreliğine durduğu kızıl saçlı Nahman'ın evine doğru gitmişti. Yakup olarak bilinen bey, sonunda şafakta maiyetiyle birlikte dışarı çıkana kadar diğerleriyle birlikte kapıda beklemiş, yüzleri nefeslerinin

[11] Ukrayna'da yaşayan yarı göçebe bir etnik grup. (ç.n.)

buhar bulutlarıyla kaplanmış, ayaklarını sırayla ısıtmaya çalışmışlardı. Sonra Gitla onun elini yakalamış ve öpmüştü. Yakup ondan elini kurtarmaya çalışmış ancak Gitla gür ve güzel saçlarını çoktan açmış ve her zaman söylediklerini söylemişti, "Ben bir Polonya prensesiyim, Polonya kralının büyük torunuyum."

Diğerleri gülmekten kırılmış ancak Yakup etkilenmişti. Onu yukarıdan aşağıya süzmüş ve sonra da doğrudan gözlerinin içine bakmıştı. Orada ne gördüğünü kimse öğrenememişti. Ancak o zamandan beri Gitla onun yanından bir an dahi ayrılmamıştı. İnsanlar efendinin ondan fazlasıyla memnun olduğunu söylüyor. Yakup'un gücünün onun sayesinde arttığını ve Gitla'ya da göklerden büyük bir güç verildiğini ve onun bunu içinde hissettiğini söylüyorlar. Bir keresinde bir hırpani, efendiye saldırmaya geldiğinde, bu gücü serseriyi devirmek için kullanmış ve onu karların üzerine öyle bir güçle atmıştı ki adam uzun süre ayağa kalkamamıştı. Lanckorona'daki o felaket geceye kadar Yakup'un yanında dişi bir kurt gibi duruyordu.

Pinkas ve Utanç Verici Umutsuzluğuna Dair

Pinkas, Rapaport'un yanına geldiğinde öne çıkmamaya gayret ediyor, kenarlara kaçıyor, yazılarının başına çöküyor, şimdi belgeleri kopyalarken zar zor görülebiliyor. Ancak sonsuza kadar kısılmış gözleriyle haham, çoğu gençten bile iyi görebiliyor. İnsanlar sadece çevresinden geçip gidiyorlarmış gibi görünse de Pinkas sanki ısırganotu batmış gibi bakışları üzerinde hissedebiliyor. Sonunda o an geliyor, Rapaport yalnız kaldığında onu çağırıyor. Alışkın oldu gibi Pinkas'ın sağlığını, karısını, ikizlerini kibarca, sakince soruyor. Sonunda sekreterine bakmadan konuşuyor, "Doğru mu, şeyin..." Sözünü tamamlamıyor ancak her şeye karşın Pinkas derisine cehennemî sıcaklıkta iğneler batıyormuş gibi kızardığını hissediyor.

"Başıma bir talihsizlik geldi."

Haham Rapaport sadece üzgünce başını sallıyor.

"Pinkas, onun artık bir Yahudi kadını olmadığını anlıyor musun?" diye soruyor yumuşak bir sesle. "Bunu anlıyor musun?"

Rapaport, Pinkas'ın uzun zaman önce, yani kız Polonya prensesi olduğunu söylemeye başladığında ya da hatta daha öncesinde, herkesin onda yanlış giden bir şeyler olduğunu, bir *dibbuk*'un onu ele geçirdiğini, onu ahlaksız, geveze ve kaba hale getirdiğini gördüğünde bir şeyler yapmış olması gerektiğini söylüyor.

"Ne zaman böyle tuhaf davranmaya başlamıştı?" diye soruyor haham.

Pinkas uzun bir süre düşünüyor. Annesinin ölümünden sonra olduğunu söylüyor.

Annesi, göğsünde tüm bedenine yayılan bir tümörden dolayı acı içinde öleli uzun zaman olmuştu.

"O zaman böyle olması çok anlaşılır bir şey," diyor haham. "Ölen ruhların etrafında çok sayıda karanlık ruh toplanır. İçeri girebilecekleri zayıf bir yer ararlar. Kederse insanı zayıflatır."

Pinkas bunları yüreği daralarak dinliyor. Bilge olduğu için hahamın haklı olduğunu biliyor ve o, Pinkas bu mantığı anlıyor ve aynısını bir başkasına söyleyebilirdi, bir meyve çürümeye başladığında sepetin geri kalanına yayılmaması için atılmalıdır. Ancak acısını paylaşmasına karşın kendinden emin konuşan, konuşurken gözlerini kapatan Rapaport'a baktığında Pinkas körlüğü, belki de bu büyük ve bilge adamın bile göremediği bir şey olduğunu düşünüyor. Belki aklın kudretinden yakayı sıyırabilen bazı gerçekler vardır, belki kutsal kitaplarda her şey yoktur, belki Gitlası için yeni bir madde, onun gibi insanlar hakkında bir şeyler yaratılmalıdır. Belki de gerçekten bir Polonyalı prensestir, ruhunda...

Rapaport gözlerini açıyor. Pinkas'ın kırık bir sopa gibi eğildiğini görerek ona şöyle diyor:

"Ağla kardeşim, ağla. Gözyaşların yarayı temizleyecek ve hızla iyileşecek."

Ancak Pinkas böyle yaraların asla iyileşmeyeceğini biliyor.

14

Tüm Meselenin Sadece Bir *Efemera*[1] Olduğunun Farkında Olmayan Kamaniçe Piskoposu Mikolaj Dembowski'ye Dair

Piskopos Dembowski önemli bir adam olduğundan emin. Kendisini İsa'nın öğretileriyle mükemmel bir uyum içinde, doğru ve adil birisi olarak gördüğü için sonsuza dek yaşayacağını düşünüyor.

Ona Yenta'nın gözlerinden bakıldığında bir bakıma haklı olduğu anlaşılıyor. Kimseyi öldürmedi, kimseye ihanet etmedi ya da tecavüz etmedi ve yoksullara sadakalar vererek yardım ediyor. Bazen maddi arzuya yenik düşüyor ancak yiğitçe bir mücadele verdiği ve ne zaman üstesinden gelse olayı hızla geride bırakıp kafasında ona asla geri dönmediği kabul edilmelidir. Günahlar derin derin düşünüldüğünde, endişelenildiğinde ve gelişmeleri yeniden ele alındığında, umutsuzluğa teslim olunduğunda daha güçlü hale gelir. Oysaki açıkça söylenmiştir: Kefaretini öde ve işi bitir.

---

[1] Etimolojik olarak kökeni, Eski Yunanca *ephēmerón* ve *ēméros* sözcüklerinden türetilmiş bir sözcük. Kısa süreli, günlük, geçici anlamlarına gelen *ephemera*, gündelik yaşamda kullandığımız özellikle kâğıt gibi malzemelerin koleksiyonudur. Tanımlarında bu yüzden "ıvır zıvır" sözü geçmektedir. (ç.n.)

Piskoposun biraz lükse düşkünlüğü var ancak hassas sağlığını göz önünde bulundurarak bunu haklı görüyor. Dünyaya büyük hizmetler vermek istiyor, bu nedenle de bir piskopos olabildiği için Tanrı'ya olabildiğince minnettar, böyle olması bir şans.

Masada oturmuş, yazıyor. Yuvarlak, etli bir yüzü ve bir piskoposa ait olmasa şehvetli denebilecek kadar büyük dudakları var. Teni ve saçı açık renkli. Bazen sıcakladığında pişmiş pancar gibi kızarıyor. Cüppesinin üzerine sıcacık yün bir pelerin giymiş ve ayakları çok üşüdüğü için kadınların ona diktiği kürk terliklerle ısınıyor. Kamaniçe'deki köşkü asla yeterince ısıtılmıyor, tüm sıcaklık dışarı kaçıyor ve pencereler küçük olsa da cereyan var, içerisi de her zaman karanlık. Kançılaryasının pencereleri kilisenin dışındaki küçük sokağa bakıyor. Şimdi dışarıya bakarken yaşlıca dilencilerin tartıştığını görüyor ve bir an sonra onlardan birisi diğerine sopayla saldırıyor. Yaralanan adam çığlık atıp sızlanıyor ve diğer dilenciler de kavgaya katılıyor. Kısa süre sonra bu gürültü patırtı piskoposun kulaklarında tam bir saldırıya dönüşüyor.

Piskopos yazmaya çalışıyor:

Şabi taryanlar
Şabi şarlatanlar
Şabataryanlar
Şapşapşarlatlar
Şabbaşarlatanlar
Şabşabobahoppalar.

Sonunda kırklarında, silik bir adam olan, saçı başına yapıştırılmış gibi görünen, buraya özellikle Piskopos Soltyk tarafından her konuda uzman olarak gönderilmiş bulunan ve şu anda çatlak kapının hemen dışında çalışırken mum ışığının koca kafasının duvara uzun bir gölgesini düşürdüğü Peder Pikulski'ye dönüyor.

"Sonunu nasıl yazacağız?"

Peder Pikulski masanın üzerine eğiliyor. Çehresi, Rohatin'de gördüğümüzden bu yana son birkaç yılda keskinleşmiş, henüz

tıraş olmuş ve öne çıkan çenesinde kesikler var. Bunu ona hangi barbar yapmış, diye düşünüyor piskopos.

"Talmud'umuza karşı konuştuklarından 'Talmud karşıtları' diye yazmak daha iyi olabilirdi ekselansları, bu gerçekten bildiğimiz bir şey. Bu şekilde bizim için daha güvenli, onların tüm teolojilerine girmemek. Ancak insanlar onları Şabataryanlar olarak adlandırıyorlar."

"Bunlar hakkında ne düşünüyorsun peder?" diye soruyor piskopos, önünde masanın üstünde duran mektubu işaret ederek. Bu, Lanckorona ve Sataniv *kahal*'lerinin büyüklerinden Musacı yasaya[2] karşı belirli bir görüş ayrılığına, en çok saygı duyulan geleneğin lekelenmesi konusuna müdahale için gelen bir talep.

"Sanırım bu onların boyunu aşıyor."

"Bu insanların bir tavernada işledikleri günahlarla mı ilgili? Nedeni bu mu?"

Pikulski bir an bekliyor, kafasında hesaplar yapıyor gibi görünüyor, belki de öyle yapıyor. Sonra ellerini bir araya getirip piskoposa bakmadan, "Sanırım," diyor, "bu sapkınlarla ilgileri olmadığını bize göstermek istiyorlar."

[2] Musa'nın yasası. Öncelikle Tevrat'a ya da İbranice İncil'in ilk beş kitabına atıfta bulunur. (ç.n.)

Piskopos hafifçe öksürüp sabırsızlıkla terlikli ayağını sallıyor ve Peder Pikulski konuşmaya devam etmesi gerektiğini anlıyor.

"Bizim kateşizmimizin olması gibi, onların da Tevrat'ı var. Kısaca söylemek gerekirse İncil ile ilgili, ancak özellikle Musacı yasalarının ve emirlerinin nasıl yorumlanması gerektiği hakkında bir yorumlama." Yıllardır titizlikle topladığı bilgileri gösterebilmekten memnun olan Peder Pikulski daha da hareketleniyor, yakındaki bir iskemleye doğru bakıyor ve bir kaşını kaldırıyor. Piskopos belirgin bir baş hareketiyle onaylıyor ve Peder Pikulski iskemleyi piskoposun yakınına çekip oturuyor. Zavallı adamın odalarının zemin katta olmasından dolayı küflü bir kokuyla birlikte sabah tıraşını berbat bir hale getiren berberden kaynaklanan ve bir türlü geçmeyen kül suyu kokusu da var.

"Kendi hahamları tarafından yüzlerce yıl önce yazılmış ve içinde her şeyi açıklamışlar, ne zaman ne yemeli, neye izin var, neye yok. O olmadan, karmaşık yapıları tümden çökerdi."

"Fakat bana tüm yasaların Tevrat'ta var olduğunu söylemiştin," diyor piskopos onun sözünü kabaca yarıda keserek.

"Ancak Kudüs'teki tapınağın yok edilmesinden sonra, sürgündelerken yabancı bir ülkede Tevrat'a itaat etmek onlar için zordu. Bundan başka, bu yasalar onların eski, dini yaşamlarıyla ilgili olarak çok özeldi ve dünya değişti, böylece Talmud ortaya çıktı. Ekselansları, Tevrat'ın dördüncü kitabının borular ve ordular, kabile başkanları, çadırlar hakkında söylediklerini hatırlayın."

"Öyle de..." diye iç çekiyor piskopos.

"Ve bu Frank hepsinin yalan olduğunu söylüyor."

"Bu çok ciddi bir suçlama. Bunu tüm Tevrat için mi söylüyor?"

"Tevrat onu ilgilendirmiyor, onun kutsal kitabı Zohar."

"Bunun farkındayım. O zaman diğerlerinin tam olarak istediği nedir?"

"Frank'ın cezalandırılmasını istiyorlar. Lanckorona köyünün Talmudcuları, bu sapkınları kovmuş, Âdemcilerin[3] sözde günahına

[3] Kuzey Afrika'da, erken dönem Hıristiyan grubunun yandaşları olup dini törenleri sırasında kıyafet giymezlerdi. (ç.n.)

odaklanan bir dava açıp onları lanetlemişler. Başka ne yapabilirler? Bize gelmelerinin nedeni bu."

Piskopos yukarı doğru bakıyor.

"Âdemcilerin günahı mı?"

"Şey, yani..." diyor Pikulski aniden kızararak ve defalarca boğazını temizleyerek ancak doğaçlama bir merhamet eylemi içinde olan piskopos, cümlesini bitirmesine izin vermiyor. Yine de Peder Pikulski kısa süre sonra devam ediyor, "Bu Frank'ı hapisten çıkarmak durumunda kaldılar ancak şimdi Türklerin yanında çalışıyor. Yahudi orucu sırasında, arabasıyla etrafta dolaşıp müritlerine Tanrılarının gerçek olduğundan ve ona tamamen inandıklarından saklanmaları gerekmediğini bildirmiş. Demiş ki, 'Gelin, kendimizi ortaya çıkaralım ve herkese gösterelim. Kim olduğumuzu görsünler.' Sonra bu sıkı orucun ortasında, herkese votka koyup domuz ve hamur işleri sunmuş."

"Nereden gelmişler böyle, aniden ve çok sayıda?" diye düşünüyor piskopos, kürklü terliklerinin içinde parmak uçlarını oynatarak. Bazı Yahudi sapkınların Mesih'in gelişiyle geçersiz hale geldiğine inandıklarından Tevrat'ın kurallarını hiçe saydığını zaten duymuştu. Ancak bunun bizimle ne ilgisi var, diye düşünüyor piskopos. Zaten yabancılar, dinleri de tuhaf ve çapraşık. Bu bir iç anlaşmazlık, yesinler birbirlerini. Ancak şimdi başka şeyler de duyuyor. Anlaşılan, lanetler ve büyülerden yararlanıyorlar, Yaratılış Kitabı'nda anlatılan gizemli güçleri kullanarak duvarlardan şarap çıkarmaya çalışıyorlar. Üçra pazarlarda buluşuyorlar ve birbirlerini gizli işaretler aracılığıyla tanıyorlar, örneğin, peygamberleri S.Z.'nin baş harflerini kitaplara, tezgâhlara ve hatta mallarının üzerine kazıyorlar. Dahası, piskopos, birbirleriyle iş yaptıklarını ve kapalı toplumlarda birbirlerini desteklediklerini not alıyor. İçlerinden biri şaibeli bir işle suçlandığında, diğerlerinin de onun dürüstlüğüne tanıklık ettiğini ve suçu grubun dışından birine yüklediklerini duymuştu.

"Sizin için rapor yazmayı hâlâ bitiremedim ekselansları," diyor Pikulski aniden. "Zohar da bir yorum, başka tip bir

yorum, diyebilirim ki mistik, yasayla ilgisi yok ancak dünyanın nasıl var olduğu, Tanrı'nın kendisi hakkında..."

"Kâfirlik," diyor piskopos. "Hadi işimize bakalım."

Ancak Peder Pikulski hâlâ orada duruyor. Piskopostan on yaş kadar genç, belki daha fazla ancak oldukça yaşlı görünüyor. Çok zayıf, ondan olmalı, diye düşünüyor piskopos.

"Ekselansları iyi ki beni Lviv'e göndermiş," diyor Peder Pikulski. "Ekselanslarının emrindeyim ve ekselanslarının Yahudiler ya da Yahudi sapkınlığı konusunda benden daha bilgili başkasını bulacağını sanmıyorum."

Bunu söyledikten sonra Peder Pikulski kızarıyor, hafifçe öksürüp başını öne eğiyor. Çok ileri gittiğinden, böylece gurur günahı işlediğinden endişeleniyor.

Piskopos, Peder Pikulski'nin mahcubiyetini fark etmiyor. Neden donuyorum, diye düşünüyor, sanki kanı bedeninin uç noktalarına ulaşmıyormuş da sanki çok yavaş akıyormuş gibi neden bu kadar gönülsüz?

Piskoposun yöredeki Yahudilerle yeterince sorunu var. Nasıl cehennemî bir kabile bu, sinsi ve ısrarlılar, ne zaman dışarı atılsalar oradan buradan sinsice geri gelirler, bu nedenle onlar hakkında kesin, geri dönüşü olmayan bir şey dışında yapabileceğiniz hiçbir şey yoktur. Başka bir şey işe yaramaz.

Piskopos, kançılaryadaki görevinin sekizinci yılında ki bu Anno Domini[4] 1748 yılı oluyor, Yahudilere karşı kraliyet fermanını çıkarmamış mıydı? Bu konuda kralı o kadar rahatsız etmişti ki sonunda kral fermanı çıkarana kadar mektuplar gönderip dilekçe üstüne dilekçe vermişti. Kamaniçeli tüm Yahudiler yirmi dört saat içinde ayrılmak zorundaydı. Evleri kasabanın olacak ve okulları ortadan kaldırılacaktı. Ermeni tüccarların da bunda payları vardı çünkü Yahudiler fiyatları düşürerek ve gayri resmi, hatta yasadışı ticaret yaparak onların öfkelerini artırmıştı. Ermeniler bunun karşılığını piskoposa cömertçe ödemişlerdi. Ancak sorun ortadan kalkmamıştı. Kamaniçe'den atılan Yahudiler, Karvasary ve Zinkiv'e

[4] (Lat.) "Efendimiz İsa'nın yılında." (ç.n.)

taşınarak kasabadan üç mil daha yakına yerleşme kısıtlamasını hemen ihlal etmiş, kimse bu konuda bir şeyler yapmayı umursamadığı gibi, yetkililer de görmezden gelmişlerdi. Yahudiler az da olsa iş yapabilmek için kasabaya gelmeyi sürdürmüşlerdi. Kadınlarını gönderiyorlardı. Daha kötüsü, müşterileri, onları Smotriç'i geçerek Kamaniçe pazarının boyutunu küçülten yasadışı bir pazar kurdukları Zinkiv'e kadar izlemeye başlamışlardı. Onlara yöneltilen suçlamalar artmıştı, kendi simitlerini de yapmaları yasak olmasına karşın özellikle Karvasary'den Yahudiler getirilmişti. Neden bütün bu işlerle ben uğraşmak zorundayım, diye düşünüyor piskopos.

"Tevrat'ın yasalarının artık onlar için geçerli olmadığını söylüyorlar," diye devam ediyor Peder Pikulski. "Yahudiliğin Talmud'a dayalı biçiminin bir aldatmaca dini olduğunu. Mesih'in gelmesinden daha fazla söz edilemez, Yahudiler Mesih'i boş yere bekliyorlar... Ayrıca Tanrı'nın üç kişi halinde var olduğunu söylüyorlar ve bu Tanrı'nın dünyada, insanda vücut bulduğunu."

"Tabii ki. Bak, bu konuda haklılar." Piskopos ayağa kalkıyor. "Mesih artık gelmeyecek çünkü zaten gelmiş. Ancak bana onların İsa'ya inandıklarını söyleyemezsin, dostum." Piskopos üzerinde haç çıkarıyor. "Şimdi bana o delilerden gelen mektubu ver."

Özel bir şey, damgalar, filigranlar görmeyi umarmışçasına belgeye bakıyor...

"Latince biliyorlar mı?" diyor piskopos şüpheyle, Talmud karşıtlarının ona verdiği ve hiç tartışmasız, bilgili bir elden çıktığı belli olan mektubu okurken. "Kim onlar adına yazıyor?"

"Kossakowski isimli bir adam olduğunu söylüyorlar ancak hangi Kossakowskilerden geldiğini bilmiyorum. Ona iyi para ödedikleri konusunda güvenilir bilgiye sahibim.

Peder Chmielowski'nin Temiz Adını Piskoposun Önünde Savunmasına Dair

Peder Chmielowski, piskoposa doğru küçük adımlarla koşup nazikçe elini öpüyor, bu sırada piskopos gözlerini göklere doğru kaldırıyor,

bunun gelen kişi için bir kutsama mı yoksa can sıkıntısından kaynaklanan bir jest mi olduğunu söylemek zor. Pikulski coşkuyla yere kadar eğilerek ve Peder Chmielowski'nin elini sıkmak için kendi elini uzatarak rahibi selamlıyor. Düzensiz tıraşlı, beyaz saçlı, yırtık pırtık bir cüppe (berbat bir halde, düğmelerinden bazıları eksik) giyen ve sapı koptuğundan kolunun altında tutmak zorunda olduğu eski bir çanta taşıyan yaşlı rahip sevinçle gülümsüyor.

"Piskoposla sonsuza dek kalacağınızı duydum," diyor cana yakın bir tavırla ancak kuşkusuz Pikulski bunda bir eleştiri seziyor çünkü yüzü yeniden kızarıyor.

Başrahip, duasına daha kapıdan başlıyor. Piskoposu sıradan bir rahip olduğu zamanlardan beri iyi tanıdığından bunu cesurca yapıyor.

"Efendim, buraya sizi sıkmaya gelmedim. Kardeşçe önerinizi istemeye geldim. Ne yapılmalı?" diyerek büyük bir ciddiyetle söze başlıyor.

Çantasından kirli, keten bir beze sarılmış bir paket çıkarıyor ve işini anlatırken ellerini üzerinde tutarak onun önüne koyuyor.

Mesele uzun yıllar öncesine, başrahibin, Jozef Jablonowski'nin malikânesinde, nüfuzlu bir adamın oğlunun öğretmeni olduğu zamana kadar uzanıyor. Boş zamanlarında şatonun kütüphanesinden yararlanması için kendisine izin verilmişti. Yetiştirdiği öğrenci başka bir işle meşgulken oraya sık sık gider ve her boş anını bu güzel bilgi kaynağında okuyarak geçirirdi. Daha o zamanlarda notlar almaya, kitaplardan pasajları kopyalamaya başlamıştı ve olağanüstü belleği ile birçok şeyi aklında tutmuştu.

Şimdi, kitabının bir baskısı daha yapıldığından –Peder Chmielowski pakete işaretparmağıyla vuruyor– bu eski mesele yeniden ortaya çıkıyor. Prens Jablonowski'nin, kütüphanedeki masanın üzerine güya herkesin görmesi için konulmuş olan başarısız bir elyazmasından fikir ve yorumları araklamakla suçlanıyor.

Rahip bir an susuyor, nefesini tutamıyor, bu sırada onun coşkusuyla paniğe kapılan piskopos, masanın üzerinden ona doğru eğiliyor ve "bu eski meseleyi" hatırlamaya çalışarak endişeyle pakete bakıyor.

"Nasıl araklamış olabilirim?" diye haykırıyor başrahip. "'Araklamak' da ne demek?" Benim tüm çalışmam *thesaurus stultitiae*![5] İnsanlığın tüm bilgisini ciltlerimde bir araya getirdim, öyleyse diğer kaynaklardan nasıl yararlanmayayım? Onları nasıl değerlendirmeyeyim? Aristo'nun bilgeliği ya da Sigebert'in kronikleri, Aziz Agustin'in kutsal eserleri tek bir kişiye ait olamaz! O bir asil olabilir, engin hazineleri olabilir ama bilgi onun değil ve damgalanamaz ya da basılamaz ya da bir tarla sınırı gibi kazık çakılamaz bilgiye! Sanki yeterince yokmuş gibi, benim sahip olduğum tek şeyi, güzel ismimi ve okurun saygısını yok etmek zorunda. Ne zaman ki *omni modo crescendi neglecto*,[6] büyük çabayla eseri tamamlayabildim, o böyle bir iftirayla onu yok etmek mi istiyor? *Dicit: Fur es*![7] Fikrini çaldığımı söylüyor! Birkaç ilginç şey yazmak ne kadar yenilikçi bir fikirdir? Nerede ne kadar meraklı insan bulmuşsam *sine invidia*, yani kıskanmadan *Atina*'mın sahnesine çıkardım. Bunda ne kötülük var? Herkes aynı fikre sahip olabilir. Sadece bana nerede olduğunu göstersin bakalım!"

Burada başrahip cildi paketinden çıkarıyor ve *Yeni Atina*'nın bu son baskısını piskoposun gözlerine tutuyor. Baskı mürekkebinin keskin kokusu burun deliklerini yakıyor.

"Bu dördüncü baskı, değil mi?" diyor Piskopos Dembowski, onu sakinleştirmeye çalışarak.

"Evet, kesinlikle! İnsanlar bunu benim sevgili ekselansımın düşündüğünden daha sık okuyor. Birçok soylu evde ve kasaba halkından bazılarında, bu kitap salonda duruyor, genç ya da yaşlı insanlar aynı şekilde buna erişecek ve azar azar, *nolens volens* dünya hakkındaki bilgileri sünger gibi emecekler."

Bunun üzerine Piskopos Dembowski derin düşüncelere dalıyor, ne de olsa bilgelik, yargıları ölçüp biçme yeteneğinden başka bir şey değildir.

---

[5] (Lat.) Saçmalıklar topluluğu.

[6] (Lat.) Dünyevi anlamı olan her şeyi ihmal ederek.

[7] (Lat.) Diyor ki, sen bir hırsızsın.

"Belki de iddialar asılsızdır ancak bunları yapan kişi çok saygıdeğer bir adam," diyor, bir süre sonra, "Gerçi kavgacı ve hırçın. Ama ben ne yapayım?"

Peder Chmielowski, kitabı için Kilise'nin desteğini istiyor. Özellikle de onun görevlilerinden biri olduğundan. İnançlıların saflarında cesurca duruyor ve kendi çıkarını düşünmeden Kilise için çalışıyor. Konu kitaplar olduğunda devletin yoksul olduğunu hatırlatıyor. Görünürde altı yüz bin kadar soylu varken her yıl üç yüz kitap yayımlanıyor, bu durumda soylular nasıl düşünecek? Doğaları gereği köylüler okuyamıyor, onların kaderi böyle ve kitaplar onlar için önemsiz. Yahudilerin kendi kitapları var, çoğu Latince bilmiyor. Bir an için sessiz kalıyor ve sonra cüppesindeki kopuk düğmelere bakarak şöyle diyor:

"Ekselansları, iki sene önce bu yayına bir katkıda bulunacağına dair söz vermişti. Benim *Atina*m herkesin sahip olması gereken bir bilgi hazinesi."

Rahip, piskopos kibre kapılmasın diye bunu söylemek istemiyor ancak kitabı her malikânede görmekten mutlu olurdu çünkü zaten kitapta şöyle yazıyor: Herkes için. Neden okunmasın? Sayfalarından hepsi olmasa da bazıları çocuklar için de uygun... Neyse, herkese de uygun olamaz ya, diye ekliyor içinden.

Piskopos genzini temizliyor ve biraz geriye yaslanıyor, Peder Chmielowski daha alçak, biraz daha az ateşli bir sesle ekliyor, "Ancak bundan bir şey çıkmadı. Hepsini cebimden ödedim, yaşlılığım için bir kenara koyduğum tüm parayı Cizvit matbaacılara verdim."

Piskopos bir şekilde kendini bu eski tanıdığın saçma taleplerinden kurtarması gerektiğini düşünüyor. Para yok, nereden bulacak? Destek de yok. Piskopos, bu kitabın hepsini okumadı bile ve zaten Chmielowski'yi sevmiyor. İyi bir yazar olmak için fazlasıyla düzensiz ve piskoposa kesinlikle bilge bir adammış gibi de gelmiyor. Zaten bir destekten bahsediyorlarsa Kilise'ye destek verilmeli, yoksa Kilise'den destek beklenmez.

"Peder, sen kaleminle yaşıyorsun, bu nedenle onu kendini savunmak için kullan," diyor. "Açıklamanı yaz, savlarını bir

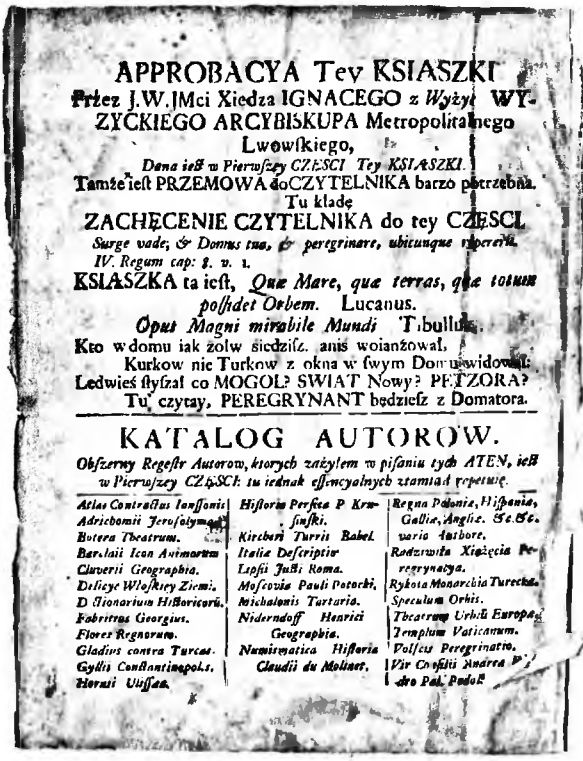

APPROBACYA Tey KSIASZKI
Przez J.W.JMci Xiedza IGNACEGO z Wyżyc WYZYCKIEGO ARCYBISKUPA Metropolitalnego Lwowſkiego,
Dana ieſt w Pierwſzey CZESCI Tey KSIASZKI.
Tamże ieſt PRZEMOWA do CZYTELNIKA barzo potrzebna.
Tu kładę
ZACHĘCENIE CZYTELNIKA do tey CZESCI.
Surge vade; & Domus tua, & peregrinare, ubicunque repereris.
IV. Regum cap: 8. v. 1.
KSIASZKA ta ieſt, *Quæ Mare, quæ terras, quæ totum poſſidet Orbem.* Lucanus.
Opus Magni mirabile Mundi Tibullus.
Kto w domu iak żołw ſiedziſz. anis woianżował,
Kurkow nie Turkow z okna w ſwym Domu widował:
Ledwieś ſłyſzał co MOGOL? SWIAT Nowy? PETZORA?
Tu czytay, PEREGRYNANT będzieſz z Domatora.

KATALOG AUTOROW.
Obſzerny Regeſtr Autorow, ktorych zażyłem w piſaniu tych ATEN, ieſt w Pierwſzey CZESCI: tu iednak eſſencyalnych ztamtąd repetuię.

Atlas Contractus Ianſſonii.
Adrichomii Jeroſolyma.
Botera Theatrum.
Barclaii Icon Animorum
Cluverii Geographia.
Delicye Włoſkiey Ziemi.
Dictionarium Hiſtoricorũ.
Fabritius Georgius.
Flores Regnorum.
Gladius contra Turcas.
Gyllii Conſtantinopolis.
Horatii Uliſſea.
Hiſtoria Perſica P. Kruſinſki.
Kircheri Turris Babel.
Italiæ Deſcriptio
Lipſii Juſti Roma.
Moſcovia Pauli Potocki.
Michalonis Tartaria.
Niderndoff Henrici Geographia.
Numismatica Hiſtoria Claudii du Molinet.
Regna Poloniæ, Hiſpaniæ, Galliæ, Angliæ. &c. &c. varia Authore.
Radziwiłła Xiążęcia Peregrynacya.
Rykota Monarchia Turecka.
Speculum Orbis.
Theatrum Urbiũ Europæ.
Templum Vaticanum.
Volſcii Peregrinatio.
Vir Conſilii Andrea Pedro Pal. Podol.

manifestoya koy." Rahibin yüzünün giderek uzadığını ve üzgün bir hale geldiğini görüyor ve yaşlı adama acıyarak hemen yumuşak bir tonla ekliyor, "Seni Cizvitlerin arasında destekleyeceğim ancak herkese ilan etme."

Rahibin böyle bir karşılamayı beklemediği açıktı ancak daha fazlasını söylemeden önce aşırı büyümüş bir fareye benzeyen sekreter girişte beliriyor ve bunun üzerine Chmielowski paketini alıp ayrılıyor. Kimse onun ne kadar hüsrana uğradığını anlamasın diye yavaşça ve vakur bir halde çıkmaya çalışıyor.

Roşko, kürklere bürünmüş olarak onu eve götürüyor. Kar samanla örtülü evlerin çatılarına kadar geliyor ve kızak uçarcasına süzülüyor. Güneş her bir kar tanesinden yansıyarak rahibi kör ediyor. Rohatin'e ulaşmadan hemen önce o parlaklıktan çok sayıda Yahudiyi taşıyan bir kızak alayı çıkıyor ve sonra kör edici

beyazlıkta gürültüyle kayboluyor. Rahip uzun zamandır beklenen mektubun eve geldiğini henüz bilmiyor.

Elzbieta Druzbacka'nın 1756 Yılının Şubat Ayında Wisloka Üzerindeki Rzemien'den, Peder Chmielowski'ye Yazdıklarına Dair

Sevgili Arkadaşım, size daha sık yazmak isterdim ancak kızım lohusa ve konağın tüm yönetimi yaşlı bendenize kaldı çünkü damadım şu anda bir yolculukta, üstelik bu yolculuk korkunç kar yağışı nedeniyle taşarak yolun büyük bir kısmını tamamen kapattığı için epey bir sayıda yerleşimi tamamen tecrit eden nehirlerden dolayı bir aydan daha fazla uzamış durumda.

Kısacası, sabah erkenden kalkıp inek ahırlarında, domuz ağıllarında, kümeslerde koşturuyor, köylülerin getirdiklerinden konserve yapmaya, şafaktan itibaren başlayıp peynir topakları, lor gibi süt ürünleri, füme et, domuz yağı, un, bulgur, ekmek, mantar, kurutulmuş meyve, balda kızartılmış şekerleme hazırlamaya girişiyorum. Mumlar için parafin ve donyağı, lambalar ve oruç günleri için yağlar, yün, iplik, ayakkabılara deri, paltolara koyun postları için koşuşturup duruyorum. Ekmek kahvaltı masasına gelmeden önce çok fazla şeyle uğraşmam gerekiyor, şahsen ilgilendiğim insanlar da cabası. Bunların çoğu da cinsilatif. Değirmenleri, çıkrıkları ve dokuma tezgâhlarını çalıştıran kadınlar. Tütsüleme kulübesinin dumanı, yoğurma teknelerindeki hamurun kabarması, ekmeklerin fırında pişmesi, mumların şekillendirilmesi, evin sağlık dolabı için otların kurutulması, domuz yağının tuzlanması, votkanın damıtılıp baharatlanması, biranın demlenmesi, içkilerin mayalanması, kiler ve tahıl ambarındaki depolar onların gözetiminde. Bir evin köşe taşlarından üçü evin kadınına, dördüncüsü ise Tanrı'ya aittir.

Aylardır tek bir satır bile yazmadım ve şimdi gerçeği söylemek gerekirse bu eski değirmeni biraz dinlendirmekten

memnuniyet duyacağım. Bildiğiniz gibi iki kızım var ve onlardan biri doğurmaya dalmış durumda, şimdi dördüncü kızını dünyaya getirdi. İşler onun açısından iyi gidiyor, iyi bir kocası var, işi gücü yerinde ve birbirlerine çok bağlı oldukları belli. Bir insan böyle bir yakınlıktan daha çok ne isteyebilir?

Pek çok sorun var, var olmasına ama ben her şeyin iyi tarafından bakmaya çalışıyorum. Neden bazıları varlığa boğulmuşken başkaları yokluk içinde? Varlık derken, yalnızca maddi şeyler değil, her zaman iş güç, şans ya da sağlık olarak varlık. Keşke her şey eşit bölünebilseydi...

Zofia Czartoryska'ya şarap satmamda yardımcı olmasını istedim, ne de olsa iyi şarap yapıyorum, gerçi üzüm yerine meyveden, belki de en çok vahşi gülden yaparım şaraplarımı. Sert oluyor, şarabımın kokusu ve tadı her yerde övgüler alıyor. Size de birkaç şişe göndereceğim, iyi yürekli dostum.

Yazarken, kapı hızla açıldı ve küçük kızlar çamurlu patileriyle içeri giren Firlejka'nın peşinden koşuyorlar ancak köpek her yerde kirli izler ve çamur topakları bırakarak masanın ve iskemlelerin arasına kaçmaya devam ediyor. Ona, Tanrı'nın bu nokta kadar eserine ne zaman baksam sizi düşünüyorum, sevgili arkadaşım. Nasılsınız, sağlığınız nasıl ve en önemlisi büyük eseriniz nasıl gidiyor? Kızlar ciyaklıyor ve haykırıyor, köpek bütün bu yaygaranın neyle ilgili olduğunu anlamıyor ve en küçükleri yere düştüğünde, bunun bir oyun olduğunu düşünerek hevesle onu yakalayıp giysisinden çekiştiriyor. Ah, başıma bir de çamaşır işi çıkacak, can dostum.

Lütfen bana yazacağınız mektuba birkaç ilginç küçük hikâye ekleyin ki sonunda cemiyete geri döndüğümde anlatacak bir şeyler olsun. Mayısta, davetleri üzerine yine Jablonowskilere gitmeye hazırlanıyorum...

Peder Chmielowski'den Elzbieta Druzbacka'ya

Şarabınızı aldım hanımefendi ve gerçekten de tadını çok sevdim. Onu akşamları içiyorum, gözlerim yorgun düştüğünde ve artık çalışamaz hale geldiğimde ateşe bakıp şarabınızla

derman buluyorum. Size bunun için şiir kitaplarınıza ettiğim gibi gönülden teşekkür ediyorum.

Şiirlerin içinde en çok ormanlardan ve yalnız yaşamdan övgüyle söz edeni beğendim ki bu tamamen katıldığım bir konu. Bu tür şeylerden anlamadığım ya da böyle şeylere zamanım olmadığından aşk hakkındaki şiirleri bir kenara bırakıyorum ve zaten bunlarla ilgilenmek benim ruhsal durumuma pek uygun olmazdı. Bütün bu insani sevgiye çok fazla değer veriliyor ve bazen bana öyle geliyor ki insanlar bu işe girdiklerinde gerçekten kastettikleri şey başka bir şey, bahsettikleri bu "aşk" benim kavrayamayacağım bir tür metafor. Belki de sadece kadınlar ona erişebiliyordur ya da daha kadınsı karakterleri olan erkekler. *Caritas* mı yoksa *Agape*[8] mi burada sözkonusu olan?

Bir fıçıdan akan bira misali şiirlerinizin doğallığına hayranım, saygıdeğer hanımefendi. Bütün bunları içinize nasıl sığdırıyorsunuz? Bütün bu güzel cümleleri ve fikirleri nasıl buluyorsunuz? Benim eserimin tamamen farklı bir yapıda olduğunu görüyorum, sevgili dostum. Ben hiçbir şey icat etmiyorum, onun yerine baştan sona kadar okuduğum birkaç yüz yazarın *quinta essentia*'sını[9] sunuyorum.

Siz, dostum, yazdığınız şeyde tamamen özgürken ben yazılmış olan şeylerin üzerinde duruyorum. Siz hayal gücünüzden ve kalbinizden çekip çıkarıyorsunuz, bir keseye girer gibi dikkatle duygularınıza, fantezilerinize ulaşıyorsunuz ve etrafına parlayan, kitleleri cezbeden altın paralar saçıyorsunuz. Ben kendime ait hiçbir şeyle katkıda bulunmuyorum, sadece alıntı yapıyorum ve derliyorum. Kaynaklarımı çok dikkatlice işaretliyorum, bu nedenle başından sonuna okurun ana kitaba gidip kendi gözleriyle görmesini, yüzyıllar boyunca bilginin nasıl bir araya geldiğini not almasını öneren bir

---

[8] (Lat.) *Caritas*: aşk, sevgi. / (Yun.) *Agape*: karşılık, menfaat ya da herhangi bir cinsel dürtü gözetmeyen aşk. "Eros"la tezat halindedir. Skolastik felsefede Tanrı'ya duyulan sevgiyi ifade etmek için kullanılmıştır. (ç.n.)

[9] (Lat.) Öz. (ç.n.)

tür *teste*[10] yerleştiriyorum. Bu şekilde kaynaklarımızdan alıntı yapıp bahsettiğimizde bir bilgi binası inşa ediyoruz ve bu bilginin sebzelerim ya da elma ağaçlarım gibi çoğalmasını sağlıyoruz. Aktarmalar yapmak bir ağacı aşılamaya benzer, alıntılamak tohum ekmektir. Sonuç olarak kütüphanelerdeki yangınlardan, bir İsveç tufanından[11] ya da hiçbir Chmelnicki[12] ayaklanmasından korkmamalıyız, her kitap yeni bilginin bir aşısıdır. Bilgi yararlı olmalı ve kolaylıkla elde edilebilmelidir. Herkes zorunlu konuların, yani tıpla, coğrafyayla, doğal büyülerle ilgili temel bilgileri elde edebilmelidir, yabancı dinler ve uluslar hakkında yüzeysel gerçekleri bilmelidir. İnsan yol gösterici prensipleri elde edebilmeli ve kafasına yerleştirmelidir çünkü *for et quo Modo possum intelligere, si non aliquis ostenderit mihi*?[13] Eserim sayesinde okurum cilt üstüne cilt incelemek, tüm kitapları almak zorunda kalmak yerine *multa scienda*[14] olmadan tüm bilgiye sahip olacaktır.

[10] (Lat.) Tanık. (ç.n.)

[11] 17. yüzyılda Polonya-İsveç arasında yapılan savaş. (ç.n.)

[12] Bohdan Chmelnicki (1595-1657). Polonya-Litvanya birliğine karşı ayaklanma başlatan Zporojya Kazaklarının önderi. (ç.n.)

[13] (Lat.) Biri bana rehberlik etmezse bunları nasıl anlayabilirim?

[14] (Lat.) Çok sıkıntı.

Bunları nasıl özetleyeceğimi, böylesine bir enginlikle nasıl başa çıkabileceğimi düşünmek için sık sık duruyorum. Sadece birkaç bölüm seçip olabildiğince sadık kalarak çevirmek mi yoksa yazarların savlarını özetlemek ve sadece nereden alındıklarını belirtmek mi gerek, böylece daha meraklı bir okur bir koleksiyondaki bahis konusu cildi bulabildiğinde onların izini sürebilir belki.

Birinin sadece görüşlerini özetlemek bu görüşlerin ruhunu tam olarak yansıtmaz diye korkarım çünkü yazarın dile ait eğilimleri kaybolur, tabii tarzı da, üstelik mizah ve anekdotlar öyle basitçe özetlenemez. Bu nedenle bu tür derlemeler ancak duruma yaklaşabilir ve eğer başka birisi sonradan özetleri özetlerse içindeki bilgilerden geriye sadece posalar kalır. Geriye kalanlar şarapta bulunan gerekli kısmı alınmış meyvelerin posaları mı yoksa tam tersi, daha seyreltilmiş, zayıf bir şey, içkilere katıldığında güçlenen *aqua vitae*[15] mi olur, bilmiyorum.

İstediğim, bu tip bir damıtmaya ulaşmaktı. Amacım, okurun kendini bütün bu raflarımda duran kitaplarla –onlardan yüz yirmi adet var– köşklere, saraylara, manastırlara ziyaretlerle ilgili olarak okuyup da yoğun olarak aldığım notlarla başını belaya sokmamasıydı.

Sevgili hanımefendiciğim, çabalarımı sizin şiir ve romanslarınızın üstünde gördüğümü düşünmeyin. Sizinkiler eğlendirmek için yazılmış, benimkiler ise çalışmanın hizmetindeler.

Benim büyük rüyam, bir gün uzak bir yolculuğa çıkmak ancak Roma ya da diğer egzotik yerlere değil, Varşova'ya. Orada doğrudan tek bir yere doğru yola koyulurdum: Zaluski Kardeşler'in –sizin saygıdeğer yayıncılarınızın– isteyen ve okuyabilen herkesin yararlanabileceği binlerce ciltlik bir kütüphane kurduğu Danilowicz Sarayı'na.

Son olarak, lütfen Firlejka'nın kulağını benim için bir okşayın, saygıdeğer hanımefendiciğim. Ona bu ismi verdiğiniz

[15] (Lat.) Yaşam suyu.

için çok memnun oldum. Annesi yine doğurdu. Yavruları boğacak yüreğim olmadığından onları etraftaki evlere dağıttım ve bir rahipten geldikleri için köylüler de onları almaktan memnun oldu...

Pinkas Neleri Kaydediyor, Peki Ya Neler Kaydedilmiyor

Sadece piskoposların casusları olduğunu düşünmek yanlış olurdu, mektuplar Haham Rapaport'un Lviv'deki masasının üzerinde birikiyor. Pinkas, onun en seçkin sekreteri, onun dış belleği, arşivi ve adres defteri. Her zaman hahamdan yarım adım geride, kısa boylu ancak çok dik duruyor, biraz kemirgene benziyor, her mektubu uzun, ince parmaklarıyla tutup her detayına, ize, lekeye dikkat ederek ihtiyatla ellerinde çeviriyor ve sonra özenle açıyor, mühürlü ise mümkün olduğunca az zarar görecek şekilde açmaya çalışıyor ki mühürde göndericinin işareti görülebilsin. Sonra mektupları hahama götürüyor ve ona bunlarla ne yapması gerektiğini söylemesini bekliyor. İncelenmesi için bir kenara mı koyacak kopyalayacak mı yoksa hemen cevaplandırılması mı gerekiyor? Sonra Pinkas yazmak için oturuyor.

Ancak kızını yitirdiğinden beri mektuplar üzerinde odaklanmak ona biraz zor geliyor. Haham Rapaport, bunu anladığından (ya da içindeki huzursuzluk yüzünden bir hata yapmasından korktuğundan, yani bundan böyle bir sekreter olarak hizmet vermeye uygun olamayacağından) artık ona sadece okutuyor ya da en fazla mektupları getirtiyor. Yazmak için başka birini görevlendirerek Pinkas'ın işini hafifletiyor. Bu, Pinkas için pek hoş bir durum değil ancak incinmiş gururunu biraz bastırmaya çalışıyor. Evet, şanssızlıkla karşılaştığını kabul etmeli.

Yine de bu Frank'ın lanetli müritlerine, yuvalarını kirletmekte tereddüt etmeyen o aşağılık yaratıklara olup bitenlerle, hırsla ilgileniyor. Bu, Haham Rapaport'un ifadesi. Rapaport herkese böyle durumlarda ne yapılması gerektiğini hatırlatıyor,

"Sabatay Sevi ile bağlantılı konularda babalarımızın geleneği hiçbir şey söylememektir. İyi ya da kötü, lanetli veya kutsayıcı hiçbir şey söylememek. Eğer birisi soru sormakta ısrar ederse, işlerin nasıl gittiğini merak ederse o zaman o şahıs *herem*'le[16] tehdit edilmelidir."

Ancak elbette ki bu durum sonsuza dek göz ardı edilemez. İşte Lanckorona'daki bir Naftula'nın dükkânına bu şekilde girmişlerdi, bir hahamlık mahkemesi kuran Pinkas, Rapaport ve diğer bazı hahamlar. Az önce mahkûmlarını sorguya çekmiş, tartışıyorlar. Onları dükkânın dışında toplanıp yakalamak isteyen, öfkeyle, "Kutsal Üçlü! Kutsal Üçlü!" diye bağıran kalabalıktan korumaları gerekiyor.

"Bu böyle," diyor Rapaport. "Yahudiler olarak aynı gemideyiz, fırtınalı bir denizde yol alıyoruz ve etrafımız deniz canavarlarıyla dolu, her gün, her saat bizleri büyük tehlikeler bekliyor ve her gün, her saat bizi yok edecek büyük bir tufan çıkabilir."

Sonra sesini yükseltiyor, "Ne var ki teknede bizimle birlikte kâfirler de var, aynı soydan gelen Yahudiler. Ancak onlar ilk bakışta kardeşlerimizmiş gibi görünüyor, gerçekte onlar aramıza düşmüş şeytanın tohumları olan piçlerdir. Firavundan, Golyat'tan,[17] Filistinlilerden, Nebukadnezar'dan[18] Haman'dan[19] ve Titus'tan[20] dahi daha kötüdürler... İsrail'in Tanrısını lanetlediklerinden cennetteki yılandan bile daha kötüdürler ki buna yılan dahi cesaret edememişti."

Çevreden gelen en saygın, en yaşlı hahamlar masada oturuyor. Beyaz sakallarıyla, gaz lambalarının zayıf ışığında, birbirlerine

---

16 Dinden çıkarma. (ç.n.)

17 Samuel'in kitabında yer alan ve genç Davud tarafından yenilgiye uğratılan Filistinli bir dev karakteri; Calud. (ç.n.)

18 Babil İmparatorluğunun kurucusu (MÖ 605-562). (ç.n.)

19 İbranice İncil'e göre Kral Ahasuerus'un (MÖ 465) yönetimindeki Pers İmparatorluğu sarayında bir görevli ve Ester kitabına göre Yahudilerin baş düşmanı. (ç.n.)

20 Roma İmparatoru Vespasyanus döneminde (MS 39-81) Yahudi ayaklanmasını bastırmakla görevli komutan. (ç.n.)

benziyorlar ve çaresizlik içinde gözlerini indiriyorlar. Yan masada Pinkas ve başka bir sekreter zabıt tutmakla görevlendirilmiş. Pinkas geç gelen ve paltosundan dökülen karların cilalı zeminde lambanın ışığını yansıtan küçük su birikintileri meydana getirdiği Çortkivli hahamı izlemek için yazmayı bırakıyor.

Haham Rapaport, sesini tekrar yükseltiyor ve parmağının gölgesi alçak tavanı dürtüyor.

"Ne var ki onlar Yahudilerin ortak çıkarını dikkate almıyor ve hepimizin boğulacağını düşünmeden teknemizde bir delik açmaya uğraşıyorlar!"

Ancak Lanckoronalı Gerşom'un, o kasabanın evlerinden birinde yapılan o iğrenç ayinleri haber vererek doğru olanı yaptığı konusunda herkes hemfikir değil.

"Bu konuda en parlak olan, dikkatleri çeken şey olsa da o şey hiç de en önemli ya da en tehlikeli şey değil," diye devam ediyor Rapaport. Pinkas'a söyleyeceği şeyin kaydedilmemesini işaret ediyor. "Gerçek tehlike başka bir yerde ve Şor'un kızı Haya'nın memelerinin gölgesinde kaldığından genellikle gözden kaçmıştır. Herkes kadınların çıplaklığı üzerine odaklanıyor ve bu küçük dedikodular içinde debeleniyor ancak bu arada en önemli şey, orada bulunan Melech Naftula'nın kendi gözleriyle gördüğü ve resmen tanıklık ettiği şey: H a ç!"

Sadece Satanivli Moşko'nun nefesinin duyulduğu bir sessizlik oluyor.

"Ve bu haç ile her tür değişik mucizeler göstermeye uğraştılar, üzerinde mumlar yakıp başlarının üzerinde salladılar. Bu haç bizim tabutumuzun çivisidir!" Haham nadiren yükselttiği sesini tekrar yükseltiyor. "Doğru değil mi?" diye soruyor, onlara gösterdiği şeyden korkmuş gibi görünen Naftula'ya.

Naftula başını sallıyor.

"Şimdi *goyim* ne düşünecek?" diye soruyor Satanivli Moşko. "Onlara göre biz hep aynıyız. Bir Yahudi, Yahudidir ve giderek tüm Yahudilerin onlar gibi olduğu zannedilecek. Tüm Yahudilerin haça böyle saygısızca davrandığı düşünülecek. Sonra

bunu istismar edecekler. Neler olacağını daha olmadan biliyoruz, kendimizi ifade edemeden, bizi işkence odasına götürmüş olacaklar."

"Yoksa sessizce oturmak ve konuyu cemaatin içinde mi tutmak gerekiyordu?" diye soruyor darmadağın olan haham.

Ancak artık bir "cemaat" yok ki. Onlarla bir şeyi çözümlemek olanaksız, çünkü onlar da tüm güçleriyle ısrar ediyorlar. Piskopos Dembowski (ismi zikredildiğinde huzursuz bir hareketlilik oluyor) ve Piskopos Soltyk (bu anda hahamların çoğunluğu koyu renkli zemine bakıyor ve içlerinden biri kederli kederli iç çekiyor) gibi güçlü kişilerin korumasına sahipler.

"Belki de aslında şöylesi daha iyi olurdu," diye devam ediyor bilge Rapaport, "yani ellerimizdeki bu pisliği hep birlikte yıkayalım, bırakalım kraliyet mahkemeleri onlarla birlikte çamurda yuvarlansın, bundan sonra bu dönmelerle hiçbir ilgimiz olmadığını iddia edeceğiz. Onlar hâlâ Yahudi mi ki?" diye soruyor ciddiyetle.

Gergin bir sessizlik anı oluyor.

"Adı sonsuza dek silinesi Sabatay'ın müritleri olduklarından artık Yahudi değiller," diye bitiriyor konuşmasını ve bu kulağa bir lanet gibi geliyor.

Evet, bu sözlerden sonra Pinkas, rahatlamış hissediyor. İçindeki tüm çürümüş havayı dışarı veriyor ve şimdi bol miktarda temiz havayı içine çekiyor. Tartışma gece yarısına kadar sürüyor. Zabıt tutan Pinkas, cümleler arasında geçen yazmaya değer her şeyi dikkatle dinliyor.

Herem ertesi gün yayınlanıyor. Artık Pinkas'ın eli güçlü. *Herem* hakkındaki mektup çok sayıda kopyalanmalı ve olabildiğince hızlı olarak tüm *kahal*'lere gönderilmeli. Pinkas akşam, mektubu Lviv'deki pazar meydanının yakınındaki baskı dükkânına götürüyor. Gece geç vakitte, yaşamını ondan emen ikizleri yüzünden her zamanki gibi sinirli olan genç karısının kendisini sitemlerle karşıladığı evine dönüyor.

Seder Ha-Herem ya da Lanetin İşleyişine Dair

Lanet, belirli bir düzende ve belirli bir zamanda telaffuz edilen birkaç sözcüğe, *şofar*'ın[21] sesine indirgeniyor. Bu Lviv'de, kara mumların ışığında, açık kutsal bir sandığın olduğu bir sinagogda meydana geliyor. Tevrat'tan okumalar, Levililer[22] 26:14-46 ve Tesniye[23] 28:15-68'i içeriyor ve sonra mumlar söndürülüyor. Sanki ilahi ışık artık bu andan sonra lanetlenenlerin üzerinde parlamıyormuş gibi her şey korkutucu hale geliyor. Töreni yürüten üç yargıçtan birinin sesi tüm sinagoga yayılarak inananların büyük kalabalığı üstünde dağılıyor.

"Bizler burada toplanan herkese, Korolivkalı Yankiele Leybowicz'in iğrenç görüş ve eylemlerinden uzun süredir haberdar olduğumuzu ve onu kötülüğün yolundan geri döndürmek için defalarca girişimlerde bulunduğumuzu ilan ediyoruz. Ancak taşlaşmış yüreğine ulaşmakta başarısız olduğumuz, her geçen gün onun sapkınlıkları ve eylemleri hakkında yeni haberler aldığımız için elimizde tanıkların da olması nedeniyle hahamlık konseyi sözkonusu Korolivkalı Yankiele Leybowicz'in lanetlenmesine ve İsrail'den atılmasına karar vermiştir."

Toplananların tam ortasında oturan ve diğerlerinin bedenlerinin sıcaklığını hisseden Pinkas huzursuzca kıpırdanıyor. Lanetli adama neden Yakup Frank yerine Yankiele Leybowicz diyorlar, neden son zamanlarda olan her şeyi bir şekilde inkâr ediyorlar? Aniden Pinkas, Yankiele Leybowicz'in suçlanmasıyla Yakup Frank'a bir zarar vermedikleri endişesiyle kuşkuya kapılıyor. Lanet, adın peşinden gitmez mi, "Yakala!" diye komut alan eğitimli bir av köpeği gibi? Eğer lanet yanlış adrese gönderilmiş ise doğru adama ulaşır mı? Belki de bir insan adını, oturduğu yeri ve dilini değiştirerek *herem*'den, mahkûmiyetlerin en ağırından

---

[21] Yahudilerin bayramlarında çaldıkları koç ya da keçiboynuzundan yapılmış boru. (ç.n.)

[22] Eski Ahit'in üçüncü kitabı. (ç.n.)

[23] Tevrat'ın beşinci kitabı. (ç.n.)

kaçabilir. Kimi lanetliyorlar? Aylak bir baş belasını mı? Ya da kadınları ayartan ve önemsiz entrikalar çeviren hovarda bir delikanlıyı mı?

Pinkas eski yazıtlara göre aforoz edilen kişinin ölmesi gerektiğini biliyor. Omuzlarını kaldırıp etrafa fısıldayarak öne doğru ilerliyor. "Yakup Frank, Yakup Frank! Yankiele Leybowicz değil." Hem o hem öteki. Sonunda en yakında duran, Pinkas'ın ne dediğini anlıyor. Ufak bir kargaşa oluyor ve sonunda haham *herem*'e devam ediyor, sesi daha da dokunaklı ve korkunç bir hale geliyor, ta ki eğilip dinleyen erkekler ve kadınlar avlusundaki kadınlar, en karanlık mahzenden geliyormuşçasına kilden ruhsuz bir deve benzeyen ve artık sonsuza dek yürürlükte kalacak olan bu korkunç ve geri alınması olanaksız işleyiş karşısında telaşla ağlayana dek.

"Yeşeya'nın Eriha'yı,[24] Elişa'nın çocuklarını lanetlediği aynı sözcüklerle birlikte, İkinci Yasa Kitabı'nda yazılan tüm lanetlerin sözcükleriyle de aynı zamanda Yakup Frank olarak bilinen Yankiele Leybowicz'i lanetliyoruz, mahkûm ediyoruz ve reddediyoruz," diyor haham.

Etrafta homurtular yükseliyor ve bunun pişmanlıktan mı yoksa memnuniyetten mi olduğu pek açık değil, ancak sanki bu sesler, insanların dudaklarından değil de giysilerinin içinden, ceplerinin diplerinden, geniş manşetlerinden, zemindeki çatlaklardan geliyor gibi.

"O, gündüz ve gece lanetlensin. Yatağa girdiğinde ve kalktığında, evine girdiğinde de çıktığında da lanetlensin. Onu asla affetme Tanrım ve onu asla tanıma! Öfken bundan böyle bu adama karşı yansın, tüm lanetlerini ona yükle ve adı Yaşam Kitabı'ndan silinsin. Herkesi onunla tek kelime konuşmama ya da yazmama, ona hiçbir iyilik yapmama, onunla asla aynı çatı altında bulunmama, dört arşın yakınında bulunmama ve onun dikte ettiği ya da elinde yazılmış hiçbir belgeyi okumama konusunda uyarıyoruz."

---

[24] Filistin'in Batı Şeria bölgesinde, Ürdün Nehri'nin yanında yer alan bir kent. (ed.n.)

Sözcükler kayboluyor, neredeyse katı bir şeye, havadan yaratılmış bir yaratığa, tanımlanamaz, dayanıklı bir varlığa dönüşüyor. Sinagog kapanıyor ve herkes sessizlik içinde evine yöneliyor. Bu sırada, uzaklarda, başka bir yerde Yakup insanlarıyla çevrelenmiş bir halde oturuyor. Biraz çakırkeyif ve hiçbir şeyin farkında değil, etrafındaki hiçbir şey değişmemiş, belki de mum ışığının ani bir titremesi dışında hiçbir şey olmamış sanki.

Her Zaman Her Yerde Daim ve Her Şeyi Gören Yenta'ya Dair

Her zaman, her yerde daim olan Yenta, laneti bulanık bir şey, gözlerimizin önünde yüzen o esrarengiz varlıklar, bükülmüş ufak kırıntılar, ufak, saydam yaratıklar gibi görüyor. Lanet şimdi Yakup'a, yumurtanın beyazının sarısına yapıştığı gibi tutunacak.

Ancak aslında bu konuda endişe edilecek ya da hatta şaşılacak bir şey yok. Bakın, etrafta çok lanet var, zayıf, güçsüz, belki de önemsiz. Birçok insanın çevresinde insan kalplerini saran donmuş yörüngelerdeki pelte haldeki aylar gibi dolaşıyor bu lanetler. Hani, herkes "Geber" lafını bir biçimde duymuştur ya birisinden. Örneğin, arabası yoldan çıkıp lahana tarlalarına daldığında, tekerlekleri olgun lahanaları ezen biri, bir erkek ya da bir ırgatla çalılıklara gittiği için babaları tarafından lanetlenen kızlar ve kendi serfi tarafından bir başka serflik gününde lanetlenen güzel işlemeli *zupan* giymiş bir bey veya paralarını çaldıran ya da meyhanede içtiğinde karısı tarafından lanetlenen bir serfe de "Geber," denmiştir.

Yenta'nın baktığı gibi olaylara bakılsa aslında, dünyanın, bir kez söylendiğinde her düzende hak iddia eden, böylece her şeyin kendi iradeleri doğrultusunda gerçekleştiğini gösteren sözcüklerden oluştuğu anlaşılacaktır. Her şey onlara aittir.

Her lanetin, en küçüğünün dahi bir etkisi vardır. Söylenen her basit sözcüğün.

Yakup birkaç gün sonra *herem*'i öğrendiğinde, sırtı ışığa dönük oturduğundan kimse yüzündeki ifadeyi göremiyor. Mumlar onun kaba ve pürüzlü çenesine keskin bir ışık veriyor. Yine Selanik'te olduğu gibi hastalanacak mı? Nahman'ı çağırtmış ve birlikte ayakta, sabaha kadar dua ediyorlar. Kendilerini korumak için dua ediyorlar. Mumlar yanıyor, oda havasız ve çok sıcak bir hale geliyor. Şafaktan hemen önce, bacakları neredeyse artık onları taşıyamayacak hale geldiğinde Yakup gizli bir ayin yürütüyor ve sonra Reb Mordke, sözcükleri lanet kadar güçlü olarak telaffuz ediyor ve Lviv'e doğru fırlatıyor.

Kamaniçe'de Piskopos Dembowski bir sabah uyanıyor ve sanki hareketleri biraz yavaşlamış, artık daha çok çaba göstermesi gerekiyormuş gibi hissediyor. Bunun ne anlama gelebileceğini bilmiyor. Ancak bu tuhaf, beklenmeyen rahatsızlık için olası bir açıklama geldiğinde korkmaya başlıyor.

Yenta yatıyor, ne ölüyor ne de uyanıyor. Bu sırada torunu İsrail, köyde dolaşıp bu mucizeyi sadece votkanın bastırabileceğini biraz korku ve endişe ile anlatıyor. Kendini, günlerini büyükannesine adayan ve iş yapmaya zamanı kalmayan iyi torun olarak tanıtıyor. Bazen bunun düşüncesi onu ağlatıyor, bazen de öfkelendiriyor ve sonra kavgalara giriyor. Ancak gerçekte, yaşlı Yenta ile ilgilenenler İsrail'in kızları olan Pesele ve Freyna.

Pesele şafakta kalkıyor, evlerinin müştemilatına gidiyor ve orada işlerin yolunda olup olmadığını kontrol ediyor. Her zaman yolunda. Bir keresinde bir kedinin, yabancı bir kedinin yaşlı kadının üzerinde oturduğunu görmüştü. Onu kovalamıştı, artık kapıyı sıkıca kapatıyor. Bazen Yenta çiy gibi bir şeyle kaplı oluyor, derisinin ve giysilerinin üzerinde su damlaları oluyor ancak bu tuhaf su buharlaşmıyor, sadece fırçayla giderilebiliyor.

Sonra nazikçe Yenta'nın yüzünü siliyor. Büyükannesine dokunmadan önce hep tereddüt ediyor, teni serin, hassas, yumuşak ancak esnek. Bazen Pesele'ye hafif gıcırdıyormuş gibi geliyor ya da daha doğrusu, yeni bir deri ayakkabı, pazardan alınmış bir koşum gibi gıcırdıyor. Bir keresinde meraklanan Pesele, annesi

Sobla'dan yardım etmesini istemiş ve birlikte çok dikkatli bir şekilde, yatak yarası olup olmadığını kontrol etmek için onu kaldırmışlardı. Giysisini bir kenara çekmişlerdi ancak bir şey yoktu.

"Artık kanı akmıyor," diyor Pesele annesine ve bu ikisinin de tüylerini ürpertiyor.

Ancak o ölü bir beden de değil. Dokunulduğunda, gözkapaklarının altında gözlerinin yavaş hareketi hızlanıyor. Buna şüphe yok.

Merakını gidermek için Pesele başka bir şey denemişti ancak bunu yalnız başına, tanıklar olmadan yapmıştı. Keskin bir bıçak alıp Yenta'nın bileğinde küçük bir yeri çizmişti. Haklıydı, kan akmamıştı ancak Yenta'nın gözkapakları huzursuzca titremiş, uzunca süre tutulmuş nefes gibi bir şey dudaklarından kaçmıştı. Bu mümkün müydü?

Pesele, tabiri caizse, bu ölmek üzere olanın yaşamını dikkatle gözlemleyerek bazı küçük değişimlerin olduğunu görüyor. Örneğin babasına sürekli Yenta'nın küçüldüğünü söylüyor.

Bu sırada dışarıda, yorgun bir kalabalık bekliyor. Bazıları oraya gelebilmek için tüm gün yürürken, diğerleri daha uzaktan geldiğinden köyde birileriyle birlikte oda kiralamış.

Güneş nehrin üzerinde yükseliyor ve uzun, nemli gölgeler düşürerek hızla gökyüzüne tırmanıyor. Bekleyenler güneşin keskin ışıklarıyla ısınıyor. Sonra Pesele onları içeriye alıyor, bir süre orada kalabilirler. Başta çekingen duruyorlar çünkü bir katafalka benzeyen bu şeyin yanına gitmeye korkuyorlar. Yüksek sesle dua etmelerine izin vermiyor Pesele, zaten yeterince sorunları yok mu? Bu nedenle Yenta'ya dileklerini iletip sessizce duruyor ve dua ediyorlar. Görünen o ki kadın bedeniyle ilgili olanları, duruma göre doğurganlık ve kısırlıkla ilgili talepleri yerine getiriyor. Ancak erkekler de gelmiş, Yenta'nın umutsuz sorunları olanlara, her şeyini yitirmişlere yardımcı olduğunu söylüyorlar.

O yaz, Yakup Frank, *havurah*'ıyla[25] ders vererek, pek çok iyi ve kötü düşünceyi telkin ederek kasabadan kasabaya dolaşırken

[25] Yahudilerin, Şabat ve bayram ayinlerinde bir araya gelmek üzere kurduğu küçük arkadaş grubu. (ç.n.)

büyük kalabalıklar buraya, onun büyükannesini görmek için Korolivka'ya geliyorlar.

İsrail'in avlusu bir kargaşa içinde. Atlar çite bağlanmış, dışkıları kokuyor ve her tarafta sinekler var. Pesele, hacıları küçük gruplar halinde alıyor. Bazıları dindar Yahudiler, etraftan yoksul insanlar ve düğme işiyle uğraşan ya da kupayla şarap satan bazı gezginler. Diğerleri meraktan gelmiş. Arabalarla geliyorlar ve Sobla'ya peynir, tavuk ya da yumurtalarla dolu sepetler bırakıyorlar. İyi, bunların aileye faydası oluyor. Konuklar gittiğinde kızlar akşamlarını konukların arkasını toplamak, bahçedeki çöpleri temizlemek, müştemilatı süpürmek ve avlunun ezilen zeminini tırmıklamakla geçirecekler. Yağmur yağdığında Sobla talaş getirip çamuru alması için müştemilatın zeminine döküyor.

Şimdi akşam, Pesele bir mum yakmış ve ölü bedeni, elle örülmüş çoraplarla, çocuk ayakkabılarıyla, küçük keplerle ve işlemeli mendillerle kaplamış. Mırıldanıyor. Kapının gıcırdama sesi onu huzursuz ediyor. Annesi Sobla'ymış. Rahat bir nefes alıyor.

"Anne, beni korkuttun."

Sobla, şaşkınlıkla bakıyor.

"Ne yapıyorsun? Bu nedir?"

Pesele sepetten çorap ve mendil almayı, bedenin üzerine yerleştirmeye devam ediyor. Sadece omuz silkiyor.

"Ne? Ne?" diye tekrarlıyor alaycı bir tonla. "Mayorkowiczlerin böyle küçük bir şapka takarak iyileşen, kulak rahatsızlığı olan bir çocukları vardı. Çoraplar ağrıyan ayaklar ve kemikler için. Mendil desen, her şeyde kullanılabilir."

Freyna duvara yaslanmış duruyor, çorapları kurdele ile bağladığı temiz keten parçalarına sarıyor. Yarın bu mallar hacılara satılacak.

Laneti duyduğundan bu yana Sobla her şeyin kötü biteceğini biliyor. Lanet, mahkûm edilenin ailesine de uygulanır mı? Öyledir muhakkak. Paniğe kapılıp korkuyor. Göğüsleri bir süredir ağrıyor. İsrail'i artık bu dini tartışmalara girmemesi için zorluyor. Yenta'dan kurtulmak lazım. Bazen mezarlığa ve nehre

doğru inen tepelere bakan pencerede durup kaçmak zorunda kalırlarsa hangi yöne gideceklerini düşünüyor.

Onu en çok korkutan, kışın Yakup'la burada olduğunu bildiği Rohatinli Jozef'in hikâyesi. Bu adam sinagoga gitmiş, işlediği günahları tek tek kabul ederek hatasını açıklamıştı. Onlara Şabat'ı bozduğunu, oruç tutmadığını, yasak bedensel ilişkileri ve Sabatay Sevi ile Baruhya'ya dua ettiğini, Kabalacı ritüelleri uyguladığını, yasak yiyeceklerden yediğini, Yakup oralardayken Korolivka'da olan biten her şeyi anlatmıştı. Bunlar hakkında düşünmek Sobla'nın başını döndürmüştü, korkudan neredeyse kusacaktı. Kocası İsrail de aynı şeyleri pekâlâ söyleyebilir. Jozef otuz dokuz kırbaca mahkûm edilmişti ve cezasının geri kalanıyla karşılaştırıldığında bu bir şey değildi. Karısını boşamaya ve çocuklarını piç ilan etmeye zorlanmıştı. Rohatin *kahal*'inden atılmış ve başka Yahudilerle daha fazla ilişki kurması yasaklanmıştı. Ölene dek dünyada dolaşacaktı.

Sobla, Yenta'nın tabut ayaklığının yanına koşup kızgınlıkla çorapları ve şapkaları çıkarıp yere atıyor. Pesele ona şaşkınlık ve öfkeyle bakıyor.

"Ah, anne," diyor, "gerçekten de hiçbir şey anlamıyorsun."

Kamaniçe Piskoposu Mikolaj Dembowski, Papalık Elçisi Serra'ya Bir Mektup Yazarken Sekreteri Kendinden Küçük Bir Şey Ekliyor

Mektup piskopostan geliyor ancak baştan sona Peder Pikulski tarafından yazılmış. Şimdi mektubu Çornokozyntsi'deki yazlığındaki onarımlarla daha çok ilgilenen, hatta bizzat kendisi gelişmeleri gidip görmeye hevesli olan piskoposa okuyor.

Bu sırada papalık elçisi, Yahudi sapkınlıkları meselesinde neler olup bittiğini öğrenmek istiyor. Yahudilerin kendileri ve hahamlık mahkemeleri sayesinde Şabat *kahal* ağının sapkınlıklarının çok geniş bir alana yayılışı şimdiden aydınlığa kavuştu.

Bukovina, Macaristan, Moravya ve Podolya'da mevcut. Hepsi de gizli *kahal*'ler, sapkınlar geleneksel Yahudi inançlarını benimsemiş gibi yapar ancak evde şeytani ritüeller uygularlar, diğerlerinin yanı sıra Âdemcilerin günahlarını işlerler. Hahamlar bundan şaşkınlığa uğruyor ve korkuyorlar. Bu konu hakkında elçiye saygılarını sunup bir mektup göndermişler.

Pikulski'nin eliyle yazılmış piskoposun mektubu, Sataniv'deki hahamlık mahkemesi önünde yakalanan Yahudi sapkınların yargılanmasının ayrıntılarını anlatıyor:

> Duruşma *kahal* odalarında gerçekleşmişti. Mülkün muhafızları ve Yahudi tarafından da bir *mikvah* muhafızı olan Naftali, şüpheliyi boynuna taktıkları boyunduruk ve zincirle elleri bağlı olarak getirmişlerdi ki kalabalıktan aldıkları darbelere ve üzerlerine tükürenlere karşı kendilerini korumanın bir yolu yoktu. Bazıları öylesine korkmuştu ki daha sorgulanmadan her şeyi itiraf etmişler, hemen affedilmeleri için yalvarmışlar, bir daha benzer kabahatlere bulaşmayacaklarına dair yemin etmişlerdi. Rohatinli Jozef de böyle yapmıştı. Diğerleri her şeyi reddetmiş, sapkınlıklarla bir ilgileri olmadığından mahkemede bulunmalarının bir hata sonucu olduğu konusunda ısrar etmişlerdi.
>
> Duruşmaların ilk gününden itibaren, herhangi bir izleyicinin kalbine korku salacak ifadelere dayanarak bir resim çizmek mümkündü. Sadece Şabatlarına ve diğer kutsal günlerine saygısızlık etmekle, Yahudilere yasak olan şeyleri yemekle kalmamışlar, evli olmadıkları kişilerle yatmışlar, erkek ve kadınlar, eşlerinin bilgisi dahilinde ve onların teşvikiyle zina yapmışlardı. Bu sapkınlığın merkezinin, gelini ile de yakın ilişkiler kurmakla suçlanan Şor Ailesi ve ailenin başı Elişa Şor olduğu düşünülüyor. Bu tür suçlamalar o kadar büyük feveran yaratmış ki suçlananların karıları, kocalarını topluca terk edip boşanma davaları açıyor.
>
> Hahamlar bu tarikata ve onun kendileri gibi inançlı Yahudileri çok kötü bir ışık altında resmedebilecek olan mide bulandıran uygulamalarına dur demek gerektiğini

fark etmişlerdi ki bu nedenle çok şiddetli bir sonraki adıma geçmeye, yani Yakup Frank'ı lanetlemeye, onu *herem*'le mahkûm etmeye karar vermişlerdi. Tarikat sistemli olarak baskı altında tutulmuş, Zohar ve Kabala üzerine çalışmak, genç zihinler için tehlikeli olduğundan kırk yaşından küçüklere yasaklanmıştı. Sabatay Sevi ve haleflerine, Baruhya ya da Gazzeli Natan'a inananlar şimdi lanetlenmişti. Bunların toplumsal bir rol ya da görev almasına izin verilmeyecekti, karıları ve kızları metres, oğulları piç sayılacaktı. Evlere alınmayacak, atlarına yem verilmeyecekti ve tüm Yahudiler, böyle lanetlenmiş kişileri gördüklerinde hemen bildirecekti.

Konstantynow'daki Dört Ülkenin Konseyi bunları onayladı.

Bu insanları lanetlemekteki kararlılık ülkede hızla yayılıyor ve halk tarafından bilindiği üzere biz bu Şabataryanların gerçekten de zulüm gördüklerine dair raporlar alıyoruz. Evlerinde saldırıya uğruyorlar, dövülüyorlar, kutsal kitapları onlardan alınıp yok ediliyor.

Yakalanan adamların yarı tıraşlı olduğu, kısmi sakallarının ne Yahudilik ne de Hıristiyanlıklarına dair bir işareti taşıdığı ancak iki dine de yakın durdukları söyleniyor. Yani gerçek bir zulüm var ve bu Yahudiler için öyle bir darbedir ki şüphesiz ölümcül olacaktır. Ayrıca bu dönmelerin lideri canını kurtarmak için Türkiye'ye gitmiş, muhtemelen de dönmeyecektir.

"Yazık!" diye haykırıyor piskopos. "Onları döndürmek için bir şansımız olsaydı..."

Pikulski mektubun sonundaki detaylara gidiyor ve imzalaması için piskoposa veriyor. Mürekkebin üzerine kum silkeliyor ve kafasında kendi mektubunu oluşturmaya başlıyor. Belki de küstahça görünecek ancak o da Kilise'nin selameti konusunda endişeli. Odasına dönüyor ve aynı ulakla Varşova'ya göndereceği elçiye kendi mektubunu yazıyor. Diğer kısımların yanı sıra şunları içeriyor:

...İyiliksever piskoposları, onları Kutsal Ana Kilisemize burnunu sürten değerli kuzular olarak görmek isterdi ancak

ben böylesine saf bir anlayışa karşı uyarma konusunda cüretkâr olurdum. Kendilerine Talmud karşıtı diyen bu tarikat üyelerinin, beyanlarının altında ne olduğuna dikkat etmek gereklidir. Piskoposun iyi yürekliliğini görmezden gelmek istemezdim ancak böyle bir eğilimde, çok sayıda yeni Hıristiyanın kabul edilmesiyle kişisel bir itibar elde etme arzusunu görürdüm.

Benim anladığım kadarıyla, bu Frank, Kutsal Üçlü hakkında konuşsa da aklında Hıristiyan Kutsal Üçlü'sü yok, onun yerine söylendiğine göre Şehina adında bir kadını da içeren kendi Kutsal Üçlü'leri var. Bunun Hıristiyanlıkla bir ilgisi olmadığını siz ekselanslarının kabul edeceğinden şüphem yok. Vaftize gelince, Yakup bundan belli belirsiz ve kendine göre bahsediyor. Ayrıca anlaşılan kendini bir öğretmen, gezgin bir haham olarak tanıttığı köylerdeki insanlara başka şeyler, kapalı kapılar ardında en yakınındaki müritlerineyse çok farklı şeyler anlatıyor. Çok destekçisi var, özellikle Nadvirna, Rohatin ve Busk'tan Talmud karşıtları. Ancak bunun ne dereceye kadar derin bir dini arzudan kaynaklandığı ve ne dereceye kadar Hıristiyan camiasına girme arzusu olduğunu henüz kimse tahmin edemez. Bu nedenle, büyük endişemin rehberliğinde, herhangi bir adım atmadan önce bu konuyu acilen ve dikkatlice araştırmak için Kilisemizin yetkisini diliyorum...

Peder Pikulski bitiriyor ve karşısındaki duvarda tek bir noktaya bakıyor. Bu meseleyi kendisi ele almaktan, Kilise'ye hizmet etmekten mutluluk duyacak. İbraniceyi iyi biliyor ve Yahudi dininin gizemlerine vakıf olmuş. Bu din, onda bir tür tiksinti meydan getiriyor. Pis bir büyüye benzeyen bir şey. Onu yakından görmemiş olanların –ki çoğu görmemiştir–, bu Musacı yapının büyüklüğü hakkında hiçbir fikri yoktur. Tuğla üstüne tuğla ve birbirine dayanan geniş, alçak tonozlar, böyle bir mimariye nasıl sahip olabileceğini hayal etmek neredeyse olanaksız. Peder Pikulski Tanrı'nın aslında Yahudilerle bir sözleşme yaptığına, onları sevdiğine, bağrına bastığına ancak sonra onları kovduğuna

inanıyor. Geri çekilmiş ve dünyayı daha güzel, temiz, açık renk saçlı, sade bir giysi içindeki, sağlam ve kararlı duran İsa'ya vermiş.

Peder Pikulski bu davada danışman olarak dilsel yetenekleri ve engin bilgisi sayesinde papalık elçisinden randevu almak isteyebilir. Bunu nasıl yazıya dökmeli? Üzeri çizilmiş cümlelerin olduğu sayfanın üzerine eğiliyor ve cümleleri birleştirmeye çalışıyor.

Piskopos Dembowski, Piskopos Soltyk'e Yazıyor

Bu sırada hayal gücü alevlenmiş olan Piskopos Dembowski, çekmeceden bir sayfa alıyor ve gözle görülmeyen toz zerrelerini silmek için eliyle onu düzeltiyor. 20 Şubat 1756 tarihiyle başlıyor ve kısa süre sonra eli kâğıdın üzerinde büyük, geniş harfler meydana getirerek şevkle kayıyor, özellikle J ve S harfleriyle güzelleştirdiği süslü sözlerden gözle görülür bir zevk alıyor.

> Onlar büyük bir toplum tartışması istiyor, hahamların karşısına oturmak, onlara Talmud'un kötü olduğunu göstermek istiyorlar. Karşılığında vaftiz edilmeyi kabul ettiklerini, birkaç yüz bin insanın vaftiz olacağını söylüyorlar. Bu, amacına ulaşırsa bunun başarısı, Hindistan'a kadar gitmemize gerek kalmadan paganları dönüştürmeyi başardığımız, kendi yerli vahşilerimizi dönüştürdüğümüz için Polonya'ya, Kutsal Milletler Topluluğu'nda ve tüm dünyada ün kazandıracak. İkinci olarak, onların iyi niyetlerini bir kenara bırakırsak, bu Şabataryanlar, Talmudcu Yahudi kardeşlerinden son derece nefret ediyor...
>
> Lanckorona'daki bir evde bazı günahlardan dolayı tutuklandıklarında, iyi ilişkiler içinde olduğum ve iş yaptığım bazı Yahudiler bize ihbar ettiler. Onlar aslında Kilise kuruluna ulaşamayacak olan bu sapkınları, bu raporun altında bir sapkınlık vakası olmasın diye Âdemcilerin günahıyla suçladılar. Ancak kimin sapkınlığı? Ne de olsa bizim değil! Mesele hakkında hiçbir şey bilmeden, Yahudilik hakkında çok az bilgi sahibi olarak Yahudi sapkınlığını nasıl ele alacağız?

Tanrı'ya şükür bu sorular hakkında güvenebileceğim birisi var, onları oldukça iyi tanıyan Cizvit Peder Pikulski.

Olay hassas, çünkü bunu şöyle görüyorum: Sadakatlerinin kanıtlarını sık sık gösterdiklerinden hahamlarla uyum içinde yaşamamız, onları mevcut yerlerinde tutmamız bizim için daha iyi. Diğer yanda, Yahudi cemaatleri ve hahamlar üzerinde herhangi bir baskı uygulamayı isteseydik bu yeni coşkunluk bize yararlı olabilirdi. Anti-Talmudcuları lanetlediler, lanetlenenlerin çoğu kraliyet yetkililerince tutuklandı. Bazıları hâlâ kaçak, çünkü Lanckorona'daki toplantıya katılmamışlardı. Bütün bunları öğrenir öğrenmez bir delegasyon gönderdim. Beni Çornokozyntsi'de görmeye geldiler ancak bu kez liderleri yoktu. Liderleri Yakup, Türk tebaasından olduğundan hemen serbest bırakılmalıydı, bırakılır bırakılmaz da Türkiye'ye doğru yola çıktı.

Bu sefer Krysa denen biri başa geçti, çirkin bir adam, kavgacı bir karakter, gerçi Lehçeyi düzgün konuşuyor ki bu bana onun Frank'tan daha kültürlü olduğu izlenimini verdi. Kendisi tez canlı ve sert olduğundan kardeşinin güzelliğine ve belagatine güveniyordu, böylece hep birlikte hahamlar tarafından zulüm gördüklerini, hiç huzur bulmadıklarını, ölümle tehdit edildiklerini, yollarda saldırıya uğradıklarını, mallarından mahrum edildiklerini bana anlattılar. Hahamlar ne yaşamalarına ne iş yapmalarına izin veriyormuş, bu nedenle Talmud'a karşı olanlar ve birçok konuda kutsal inancımıza bağlı olanlar bağımsızlıklarını korumayı, diğerlerinin kontrolü dışında bir yere yerleşmeyi, kendi köylerini kurmayı ya da artık Busk'tan veya Pidhaytsi ya da nereden geliyorlarsa, var olan köyleri devralmayı tercih ediyorlar.

Frank'a gelince, bu Krysalar, en azından başlarına bunca dert açtıktan sonra kaçtığından beri onun hakkında çok da iyi düşünmüyorlardı, adamın şimdi Hotin ya da Çernivtsi'ye güvenli bir şekilde yerleştiğine şüphe yok, oradan, burada olan bitene bakmakta. Hemen İslama döndüğünü söylüyorlar. Bu doğruysa kısa bir süre önce Kutsal Kilisemize, ateşli dini duygularını ilan etmiş birisi için bu kesinlikle iyiye

işaret değil. Çünkü bu durum, onların ateistler gibi olduğunu, öteki insanların inançlarına girip çıkarak bu tür bir dini anarşiden zevk aldıklarını gösterir.

Bana göre, bu yaşlı Krysa, böylesine çirkin ve kavgacı olmasa bu Şabataryanlara daha iyi bir lider olurdu. Liderlik, doğru bir duruş, sıradan da olsa giyinip kuşandığında insanda saygı ve sempati uyandıran bir görünüş gerektirir.

Onlara karşı iyi niyetli olduğumu söylemeliyim. Gerçi büyük bir sempati duymasam da bize yabancı ve bizden oldukça farklı olsalar da onları sonunda, kilisede Tanrı'nın çocukları gibi görmek isterim. Benimle tamamen hemfikir olduğunuzdan ve vaftiz edilmelerini tam olarak desteklediğinizden emin değilim. Bu arada Talmudcuların onları daha fazla rahatsız etmemesi için bir teminat mektubu yazıyorum çünkü burada korkunç şeyler cereyan ediyor. Bu Yakup Frank'ı, Yahudi lanetiyle lanetledikleri yetmezmiş gibi, hakkında sadece çok az fikrim olan sapkın kitaplarını da yakıyorlar.

Dikkatinizi bu suçlanan ve Talmudcu hahamlar tarafından hedef alınan birkaç insana çekmek zorundayım. Eğer sizden herhangi bir yardım talep edecek olurlarsa lütfen bunları dikkate alın. Kişiler şunlardır:

Jeziarzanyli Leyzor ve Yeruhim
Nadvirnalı Leyb Krysa
Berejanılı Leybka Şaynowicz Rabinowicz ve Moşko Davidowicz
Busklu Herşko Şmulewicz ve Itzek Motilowicz
İhtiyar Fatek olarak bilinen Nutka Falek
Moşe Leybka Abramowicz ve oğlu Lanckoronalı Yankiel
Rohatinli Elişa Şor ve geniş ailesi
Satanivli Leybka Herşko
Nadvirnalı Moşko İsrailowicz ve oğlu Yosek
Lvivli Musa Aronowicz
Zelik ve oğlu Leybko ve Leybko Şmulewicz

Piskopos öyle yoruluyor ki başı kâğıt parçasına doğru eğiliyor, sonunda "Şmulewicz" adının hemen altına düşüyor. "Zelik" sözcüğünden gelen mürekkep solgun, dindar alnını lekeliyor.

O Sırada...

Piskopos tarafından bahsedilenlerin ve bahsedilmeyenlerin hepsi şimdi Kamaniçe'de Berek adlı bir adamın evinde oturuyor. Şubatın sonu ve delici bir soğuk duvardaki her bir çatlaktan – onlardan çok var– odaya gizlice giriyor.

"Türkiye'ye giderek doğru şeyi yaptı, burada çok kargaşa çıktı çünkü," diyor Leybko Şmulewicz, elbette Yakup'a atıfta bulunarak Krysa'ya.

Krysa diyor ki, "Bana burada bizimle birlikte olması gerekir gibi geliyor. Belki sonsuza dek kaçmış olabilir, bazı insanlar böyle söylüyor."

"Kimin umurunda, bırakın konuşsunlar. Önemli olan mektupların gelmesi, ne de olsa o Hotin'de, nehrin tam ortasında. Polonya, Türkiye... Nasıl bir sınır bu? Önemli olan orada Türklerle harcanıp gitmemesi ancak burada ne diyeceğimizi ve neyi nasıl yapacağımıza dair işaret verse yeter."

"Sanki biz bilmiyormuşuz gibi..." diye mırıldanıyor Krysa.

Şimdi sesler kesildiğinde, henüz gelmiş olan Şlomo Şor yine ayağa kalkıyor ve yükselen endamı saygı uyandırıyor.

"Bakın, piskoposun bizden yana olması iyi bir şey. Üçümüzü, kardeşimi, Nahman'ı ve beni inceledi. Hepimiz serbest bırakıldık ve eve gitmemize izin verildi. Sıkıntılar bitti. Onlarla aramızda bir tartışma olacak elbette. Ancak elde edebildiğimiz şimdilik bu."

Şor, kürk astarlı palto giyen Pidhaytsili Moşe'ye işaret ederek, kopan yaygarayı bastırıyor. Şimdi Moşe biraz gayretle kalkıyor ve diyor ki, "Her şeyin planımıza göre gitmesi için kesinlikle iki gerçek şeye sarılmalıyız: Öncelikle, üç kişide tek Tanrı'nın olduğu Kutsal Üçlü'ye inanmalıyız. Ancak asla Kutsal Üçlü'de kimin olduğu konusunda herhangi bir tartışmaya girmemeli, ayrıca bir günah kaynağı olan ve dine saygısızlık eden Talmud'u kesin olarak reddetmeliyiz. Hepsi bu kadar. Sadece bu."

Yere serpilmiş talaşların üzerinde ayaklarını sürüyerek sessizce dağılıyorlar.

Gitla'nın Analığının Kötü Kehanetleri Nasıl Gerçekleşiyor

Lanckorona'da karışıklık patladığında ve tüm erkekler tutuklandığında, Gitla çok da acı çekmemişti. Haya'nın kocası hemen onu almaya gelmiş ve o gece için her iki "gardiyanı" da almıştı. Kısa süre önce törensel olarak memeleri öpülen Haya şimdi onlara yatak hazırlayarak ekşi süt veren sıradan bir ev kadınına benziyordu.

"Burada senin için bir şey yok, sevgili çocuğum," demişti Gitla'ya, yatağında oturup yanağını okşayarak. "Buradan gitmelisin, Lviv'e geri dön ve babandan af dile. Seni kabul edecektir."

Ertesi gün her birine birkaç kuruş[26] verip onları yola göndermişti. Kızlar da hemen zıt yönlere doğru tek söz dahi etmeden ayrılmışlardı. (Gitla'nın yürüdüğü yolda, karda kan izleri görünüyordu.) Kürk astarlı paltosunun içini dışına çıkarmak için durmuş, ardından yola koyulmuştu. Geçen bir kızağa binmeyi ve Lviv'e gitmeyi umut ediyordu ancak babası yüzünden değil, Yakup'un, efendinin büyük olasılıkla buraya geleceğini düşündüğü için.

Şubatın başında Gitla Lviv'e ulaşmış ancak babasına görünmeye cesareti yok. Bir keresinde onu kent duvarına yakın, *kahal*'e giderken görüyor, yaşlı ve kamburlaşmış, küçük adımlar atıyor ve kendi kendine konuşuyor. Gitla onun için üzülüyor ancak durduğu yerden ayrılmıyor. Ölmüş annesinin, sinagogun yakınında oturan kız kardeşine gidiyor ancak teyzesi olan biteni duyduğundan kapıyı yüzüne kapatıyor. Gitla, kapalı kapının ardından babasının yazgısına uzun uzun yakılan ağıtı dinliyor.

Sonra Yahudi evlerinin başladığı sokağın köşesinde duruyor. Rüzgâr eteğini uçuşturuyor ve karlar ince çoraplarında eriyor. Kısa süre sonra elini sadaka için uzatacak ya da ekmek için kendini satacak ve her şey analığının öngördüğü gibi olacak,

---

[26] *Grosz*; Polonya parası, 1 zlotinin yüzde biri. (ç.n.)

dibe vuracak. Bu nedenle şimdilik dondurucu soğukta olabildiğince onurlu bir halde duruyor ya da öyle durduğunu sanıyor. Ancak *ştreimel*[27] giymiş bir genç Yahudi, yüzüne dahi bakmadan Gitla'nın kendine sıcak bir *obwarzanek*[28] almakta kullanacağı bir kuruşu eline sıkıştırıyor. Yavaş yavaş pis, keçeleşmiş saçlı ve aç bir orospu gibi göründüğünü kabul ediyor ve birden tamamen özgür hissediyor. Karşısına çıkan ilk doğru dürüst bahçeye ve binaya giriyor, merdivenlerden birinci kata çıkıp karşılaştığı iyi görünen ilk kapıyı çalıyor.

Kapıyı açan kişi uzun boylu, omuzları çökük, bir gece takkesi ve koyu renk kürklü bir sabahlık giyiyor. Burnunun üzerinde gözlüğü var. Önünde yüzünü ve keskin hatlarını aydınlatan bir mum tutuyor.

"Ne istiyorsun?" diye soruyor, boğuk, kısık bir sesle ve refleks olarak ona sadaka vermek için bir kuruş arıyor.

"Ben Polonya kralının torununun torunuyum," diyor Gitla. "Geceyi geçirebileceğim düzgün bir yer arıyorum."

---

[27] Aşkenazi Yahudi erkekleri tarafından giyilen kürklü bir kalpak. (ç.n.)

[28] Bir tür simit. (ç.n.)

15

Kamaniçe'deki Eski Minare, Üzerinde Kutsal Ana'nın Olduğu Bir Sütuna Nasıl Dönüşüyor

1756 yazında Nahman, Yakup ve Şlomo Şor, Kamaniçe'de Smotriç'in dışından sarımsak satmak için gelen sıradan Yahudiler olarak ortaya çıkıyorlar. Nahman omuzlarının üstünde her iki ucuna sarımsak sepeti takılmış bir değnek taşıyor. Yakup ise yırtık pırtık bir *kapota* giymesine karşın hasır ayakkabıları kabul etmiyor, onun yerine geniş paçalı pantolonunun altından görünen güzel deri botlar giyiyor. Yarı Türk yarı Ermeni giyimiyle, sınır bölgelerinde bolca görülen türden, kimsenin özel bir ilgi göstermeyeceği, hiçbir yere ait olmayan bir serseri izlenimi veriyor. Uzun ve ince olan Şlomo Şor'un ise saygın yüzü nedeniyle bir serseri gibi görünmesi zor. Uzun koyu paltosu ve köylü ayakkabılarıyla daha çok ne idiği belirsiz bir dinin din adamına benziyor ve insanlarda kendiliğinden saygı uyandırıyor.

Şimdi üçü de Kamaniçe'nin Peter ve Paul Katedrali önünde, bir heykelin yüksek bir sütunun üzerine yerleştirilmesini coşkuyla yorumlayan oldukça büyük bir kalabalığın arasında. Bu olay küçük komşu köylerden, yakındaki sokaklardan insanların ve pazardaki tezgâhların müşterilerinin ilgisini çekiyor. Rahipler dahi ahşap vincin, altın renkli figürü kaldırmasını izlemeye gelmişler. Daha

bir dakika önce hararetle, gürültülü denecek kadar yüksek sesle konuşuyorlardı ancak şimdi birden sallanmaya başlayan ve ipleri koparıp her şeyi izleyenlerin üzerine devirmekle tehdit eden heykele bakarak sessizleşiyorlar. Kalabalık biraz geri çekiliyor. İşçilerden bazıları yabancı, insanlar birbirine onların Gdansk'tan geldiğini, hatta tüm heykelin Gdansk'ta dökülüp tamamen kalın altınla kaplandığını, yetkililerce görevlendirilen ve kıyıdan kıyıdan buraya getirilmesinin tam bir ay sürdüğünü fısıldıyor. Bu arada sütunun kendisi Türkler tarafından yapılmış ve hilalleri yıllarca onun üzerinde durmuştu, o kâfirler onu bir minarenin parçası yapmıştı. Ancak şimdi Kutsal Bakire dönmüştü ve kasabanın, orada oturanların başlarının üzerinde yükselecekti.

Sonunda heykel yerine yerleşiyor. Kalabalık iç çekiyor ve birisi şarkı söylemeye başlıyor. Artık tüm figür görülebiliyor. Tanrı'nın annesi, Bakire Meryem, merhametli anne, dünyanın kraliçesi burada genç bir kadın olarak resmedilmiş, bir dansçının kaygısız zarafetiyle koşarken kollarını selamlıyormuş gibi açarak havaya kaldırmış. Sanki karşısındakini kucaklayıp göğsüne bastıracak gibi. Nahman başını kaldırıyor, beyaz gökyüzünün kör edici parlaklığından gözlerini kapıyor ve sanki Kutsal Anne ona, "Gel, benimle dans et," ya da "Benimle oyna," ya da "Bana elini ver," diyormuş gibi geliyor. Yakup ellerini gökyüzüne kaldırıyor ve heykeli yok yere işaret ediyor, zaten herkes onu görmeye gelmiş. Gerçi Nahman, Yakup'un neyi göstermeye çalıştığını biliyor. Bu Bakire Kutsal Şehina, karanlık dünyadaki Tanrı'nın varlığı. O anda, sabahtan beri kapalı olan gökyüzünde güneş bulutların arkasından tamamen ve beklenmedik bir şekilde çıkıyor, ışınlarından biri heykele vuruyor, işte tam bu sırada Gdansk altını ikinci bir güneş gibi ışıldamaya başlıyor. Aniden Kamaniçe'deki katedralin önündeki meydan taze, neşe dolu bir ışıkla parlıyor ve gökyüzünde koşan Bakire, saf güzellik, her şeyin iyi olacağına dair umut vermek üzere insanların arasına inen biri sanki. Herkes bu saf ışığın güçlü görüntüsüyle kendinden geçmişçesine iç çekiyor. Kutsal Bakire. İnsanlar onun bariz mucizesi karşısında

gözlerini kısıp diz çöküyor. Bu bir işaret, bir işaret, diye tekrarlıyor hepsi, kalabalık diz çöküyor ve onlar da. Nahman'ın gözleri yaşlarla dolu, onun duyguları başkaları tarafından da paylaşılıyor, hangi dinden olursa olsun mucize mucizedir.

Şehina, Gdansk'ta yaldızlanan bu heykele iniyor ve o ışıldayan görünüşüyle onları bir anne gibi, bir kız kardeş gibi, en eski püskü *kapota*'yı giymiş bile olsa sevgilisine bir an bakabilmek için her şeyden vazgeçebilecek narin bir sevgili gibi piskoposun ikametgâhına yönlendirileceklerini zannediyorlar. Ancak Piskopos Dembowski ile gizli görüşmelerine gitmeden önce Yakup, Yakup olarak herhangi bir ciddiyete dayanamadığından kalabalıktan uzaklaşıyor ve çocuklu bir haylazlık kriziyle, kent duvarı boyunca yaşlı, kambur ve aksak bir Yahudi dilenci gibi feryat etmeye başlıyor.

"Küstah Yahudiler!" diye tersleniyor, şişman bir kasabalı kadın. "Kutsal olana hiç saygı yok."

Aynı gün, akşam geç vakitte, tartışmada savunmayı planladıkları dokuz savlık bir manifestoyu piskoposa sunuyorlar. Ayrıca Talmudcular onlara hâlâ rahat vermediğinden koruma talep ediyorlar. Zaten lanet de var. Piskoposu en çok bu kızdırıyor. Lanet! Onların bu Yahudi laneti nedir?

Piskopos onlara oturmalarını buyuruyor, kendisi okuyor:

"Bir: Eski Ahit Tanrısı'nın insanlığa inanmasını emrettiği her şeye inanıyoruz. Öğrettiği her şeye inanıyoruz.

İki: Kutsal yazıtların etkisi Tanrı'nın lütfu olmadan anlaşılamaz.

Üç: Tanrı'ya karşı benzeri görülmemiş küfürlerle dolu Talmud reddedilmelidir.

Dört: Tanrı tektir ve o her şeyin yaratıcısıdır.

Beş: Üç şahsiyetteki Tanrı, doğası gereği bölünemez.

Altı: Tanrı, insan şeklini alabilir ve günah dışında her tutkuya tabi olabilir.

Yedi: Kehanetle uyumlu olarak Kudüs kenti yeniden inşa edilmeyecektir.

Sekiz: Kutsal yazıtlarda vadedilen Mesih tekrar gelmeyecektir.

Dokuz: Tanrı'nın kendisi ilk anne babaların ve tüm ulusun lanetini içinde taşıyacaktır ve gerçek Mesih, Tanrı'nın vücut bulmuş halidir."

"Böyle iyi mi?" diye soruyor Nahman, kristal ve turkuazlarla işlenmiş gibi görünen, yumuşak bir keçi derisinden yapılmış, güzel bir işçiliğe sahip Türk kesesini gizlice kapının yanındaki küçük masanın üzerine yerleştiriyor. Piskopos içindekini tahmin edebilir çünkü onlar uyduruk bir şeyle gelmezler. Kutsal ekmek kabına yetecek değerli taşlar var. Bunu hayal etmek başını döndürüyor. Ancak piskopos dikkatini dağıtmamalı. Görünüşte küçük olan bu şeyin, aniden büyük boyutlara erişmesi nedeniyle bu kolay değil. Bu baldırı çıplakların muhalifleri, bakan Brühl'ün sırdaşı olan Büyük Yavan'a saldırmış, masada Varşova'dan mahkeme entrikalarını detaylarıyla anlatan mektuplar var, şimdi bu silahı kraliyet sarayında kullanacaklar. Hiçliğin ortasındaki bir köyde çıplak bir kadını öpmenin bu boyutlara varacağı kimin aklına gelirdi?

Piskopos keseyi alıyor ve böylece bu Yahudinin kendine olan güveni onu rahatsız etse de Frank'ın tarafına geçiyor. Yahudi tartışma talep ediyor. Koruma talep ediyor. "Sessizce" yerleşmek için, diyerek toprak talep ediyor ve dahası, soyluluk istiyor bu Yahudi. Piskopos onları layıkıyla korumalı, sonra onlar da vaftiz olacak. Ayrıca Polonya devleti yasalarına göre en seçkinlerin (burada piskoposun onların "seçkinliklerini" anlaması zor, çünkü onlar kiracı, kürkçü, bir çeşit esnaf sonuçta) soyluluğuna ulaşmayı talep ediyor. Kilise topraklarına yerleşme hakkını elde etmeyi de istiyor.

Öteki, Yakup için çeviri yapan kızıl saçlı olanı, İspanya'da yaşadıkları zamanlarda böyle çetrefil sorular ortaya çıktığında geleneğin bu tür tartışmaları düzenlediğini açıklıyor. Frank'ın sözlerini çeviriyor:

"Birkaç yüz haham ve bilgili piskoposlarla beyleri ve âlimleri getirin. Onları benimle ve insanlarımla tartıştırın. Sordukları her soruya yanıt vereceğim çünkü doğru benim tarafımda."

Kâr etmek isteyen tüccarlara benziyorlar. İstedikleri fiyat yüksek.

Ancak karşılığında sunacak çok şeyleri var, diye düşünüyor piskopos.

Piskopos Dembowski Tıraş Edilirken Neye Kafa Yoruyor

Piskoposun Kamaniçe Podolya'daki malikânesinin bu kadar soğuk olmasının nedeni biraz tuhaf. Şimdi bile, yazın, berber sabah erkenden geldiğinde piskoposun otururken ayaklarını kalın ketene sarılmış sıcak taşla ısıtması gerekiyor.

İskemlesini pencerenin yanına taşıtmış ve berber bıçağı deri kayışa büyük bir tantanayla usulen sürerek bilemeden, köpüğü hazırlamadan ve –Tanrı korusun, hazretlerinin üstünü lekelememek için– omuzlarını işlemeli keten havlularla dikkatlice örtmeden önce piskoposun Kamaniçe, Lviv ve Varşova'dan son gelen resmi mektuplara bakacak zamanı var.

Önceki gün, piskopos görünürde Yakup Frank adına çalışan Krysa adlı bir adamla buluşmuştu ancak bu adam sanki kendi için çalışıyor gibi de görünüyordu. Piskopos büyük bir kararlılıkla sözde Talmudcuları, tüm Podolya'dan bilge hahamları çağrıp tartışmaya katılmalarını istiyor ancak hahamlar onun çağrılarına kaçamak yanıt veriyor. Bir iki kez onlara gelmelerini emrediyor ancak gelmiyorlar, açıkça piskoposun makamını hor görüyorlar. Para cezası ile cezalandırılacakları söylenince de sadece görünürde bir temsilci olarak onlar adına akla gelebilecek her türlü bahaneyi bulabilecek çok akıllı bir Yahudi olan Herşko Şmulewicz'i gönderiyorlar. Bu arada keselerinin içindekiler çok somut, karmaşık hiçbir tarafı yok: altın sikkeler. Piskopos zaten diğerleriyle birlikte bir tavır aldığını inkâr etmemeye çalışıyor.

Keşke bu Yahudileri bir köylünün niyetini az çok anlayabildiği gibi anlayabilse! Oysa onların burada püsküllleri, şapkaları, tuhaf konuşmaları (Pikulski'nin onların diline hâkim olmadaki çabalarına bu kadar sıcak bakma nedeni bu), şüphe uyandıran dinleri var. Neden şüphe uyandıran? Çünkü fazla benzer. Kitapları aynı, Musa, İbrahim, taşın üstünde babasının bıçağının altındaki İshak, Nuh ve gemisi, hepsi aynı ancak yine de onlarda hepsi tuhaf, yabancı bir bağlamda ortaya çıkıyor. Nuh

dahi kesinlikle aynı görünmüyor, her nasılsa biçimi bozulmuş ve gemisi aynı değil ancak daha çok Yahudi, daha doğulu, daha süslü, daha göbekli. Her zaman pembe tenli, sarışın, küçük delikanlı İshak dahi şimdi vahşi bir çocuğa dönüşmüş, güçlü kuvvetli, pek de savunmasız değil. Bizimkiler nedense daha hafif, sanki daha geleneksel, zarif bir elde tasarlanmış, diye düşünüyor piskopos, narin ve anlamlı. Onlarınkiler karanlık ve katı, rahatsız edici bir şekilde ciddi. Musaları kemikli ayaklı, yaşlı bir yoksul, bizimki ise uzun sakallı, vakur bir İhtiyar. Eski Ahit'in Hıristiyan tarafını, Piskopos Dembowski, İsa'nın ışığının, Yahudilerle ortak olarak Eski Ahit'in bizim tarafımızı aydınlattığını düşünüyor, fark burada işte.

En kötüsü, yabancı bir şeyi sanki kendine ait bir şeymiş gibi görmek. Sanki alay ediyorlardı. Sanki kutsal yazıtlarla dalga geçiyorlardı ve bir şey daha var: inatçılıkları! En nihayetinde Yahudiler daha eski, ancak hatalarında ısrar ediyorlar. Keşke davranışlarında Ermeniler kadar açık olsalardı. Ne de olsa Ermeniler bir iş çevirdiğinde akıllarında yalnızca altın kazanmak vardır.

Tüm bu Yahudiler neyi tartışıyor, diye düşünüyor Piskopos Dembowski, onların üçlü dörtlü küçük gruplar halinde toplanıp bölük pörçük, melodili dillerinde sözcüklerini bedenin hareketlerine ve davranışlarına ekleyerek tartıştığını pencereden gözlemlerken: Başlarını ileri doğru uzatıyorlar, sakallarını sallıyorlar, diğerlerinin yürüttüğü mantığa katılmadıklarında bir yerleri yanmış gibi zıplıyorlar. Piskoposun çok güvendiği arkadaşı Soltyk'in onlar hakkında hep söylediği doğru mu? Bir emirle, sahip oldukları bazı karanlık inançlarla güdük, nemli, küçük evlerinde Hıristiyan kanına gerek duyan bu tür uygulamalara izin vermeye zorlandıkları... Düşüncesi bile korkutucu. Olamaz, ve Roma'daki kutsal baba açıkça böyle şeylere inanmamaları, Yahudilerin Hıristiyan kanından yararlandıkları söylentisini ortadan kaldırmaları gerektiğini açıklamıştı. Ah, ama onlara bir bakın. Piskopos pencereden malikânesinin önündeki,

hâlâ genç bir çocuk olan bir tablo satıcısının, işlemeli bir gömlek ve renkli bir etekle Rohatinli tarzında giyinmiş bir kıza kutsal bir resim gösterdiği küçük meydanı izliyor. Kız, serçeparmağının ucuyla azizlerin küçük tasvirlerine dikkatle dokunurken – Yahudi satıcıda satılık Katolik ve Ortodoks tasvirler var– oğlan, göğüs cebinden ucuz, küçük bir madalyon çıkarıp kızın eline tutuşturuyor, başları neredeyse Meryem Ana'nın madalyonunun üzerinde buluşacak şekilde eğiliyor. Piskopos, kızın onu satın alacağını biliyor.

Berber köpüğü piskoposun yüzüne sürüp tıraş etmeye başlıyor. Usturayla kılları keserek, onu sessizce tıraş ediyor. Aniden piskoposun düş gücü onların yıpranmış *kapota*'larının altına giriyor ve piskopos cinsel organlarının görüntüsüyle büyüleniyor. Bu onu cezbediyor ve şaşırtıyor, ayrıca pek anlayamadığı bir şekilde kızdırıyor. Çenesini sıkıyor.

Eğer bu kutsal resim satıcısı (bu, yasalara aykırı ve kesinlikle kurallara saygıları yok), üzerindeki Yahudi şalı çıkarılıp cüppe giydirilse orada yürüyen rahiplerden farklı mı görünecek? Eğer o, sabırla Lviv başpiskoposu olmayı bekleyen Kamaniçe piskoposu, o soylu armasının Dembowskisi zengin giysilerinden arındırılsa ve yırtık pırtık Yahudi *kapota*'ları giydirilip o resimlerle Kamaniçe'deki bir malikânenin önünde dursa... Piskopos bu saçma düşünceyle irkiliyor, yine de bir an için kendini şişman ve pembe, resim satan bir Yahudi olarak görebiliyor. Hayır. Hayır.

İnsanların dedikleri gibi olsaydı, o kadar güçlü olsalardı o zaman zengin olurlardı ve dışarıdaki yoksul Yahudiler gibi olmazlardı. Peki, güçlüler mi yoksa zayıflar mı? Piskoposun malikânesine karşı bir tehdit oluştururlar mı? *Goyim*'den nefret ettikleri ve onları mundar buldukları doğru mu? Tüm bedenlerinde küçük koyu kıllar mı var?

Tanrı, onların Soltyk'in düşündüğü kadar güç sahibi olmasına izin vermez, ne de olsa İsa'nın kurtuluş eylemini reddettiler ve bu yüzden artık gerçek Tanrı'yla bir ilişkileri yok, kurtuluşa giden yoldan ayrıldılar ve ıssız kuytularda dolaşıp durdular.

Kız, madalyonu istemiyor, boynunun hemen altındaki düğmeyi açıp hevesle boynuna doğru yaklaşan oğlana gösterdiği kendi madalyonunu çıkarıyor. Ancak kız resmi alıyor ve satıcı onu ince, lekeli bir kâğıda sarıyor.

Diğer insanlar giysilerini çıkardıklarında neye benzerler, diye düşünüyor piskopos. Yalnızlarken onlarda ne değişir, diye düşünüyor, yerlere kadar eğilen berberi gönderiyor ve gidip ayin için giyinme zamanının geldiğini fark ediyor. Yatak odasına gidiyor, evde giydiği ağır cüppeden kurtulduğuna memnun. Bir an için bir çeşit korkunç günah işleyip işlemediğini düşünerek çıplak duruyor, daha şimdiden affetmesi için Tanrı'ya yalvarmaya başlıyor, hayasızlık günahı mı yoksa sadece insanın zavallılığı mı? Hafif ve serin esintinin tıknaz, kıllı bedenindeki minik tüyleri üzerindeki hışırtısını hissediyor.

Haya'nın İki Doğasına Dair

Yakup beraberinde Türk tarzında, zengin giyimli birkaç atlı adam getirmiş ve adamlara özel oda verilmiş. Liderleri, Hana'nın erkek kardeşi Hayim. Birbirleriyle sadece Türkçe konuşuyorlar. Yakup Frank şimdi Ahmet Frenk olarak biliniyor ve Türk pasaportu taşıyor. O artık dokunulmaz biri. Her gün bir ulak ona Kamaniçe'deki tartışmadan haberler getiriyor.

Yakup Frank'ın Kamaniçe tartışması boyunca, gizlice babasının Rohatin'deki evinde konuşlandığına dair haberlere göre Haya en küçük çocuğunu alıyor, bir sandık hazırlıyor ve Lanckorona'dan Rohatin'e doğru yola çıkıyor. Hava sıcak, hasat yakında başlayacak, dalgalar ufka uzanan altın mahsul tarlalarında yavaşça, nazikçe yollarını açıyor, yumuşak ve sarı tüm yeryüzü hafifçe inler gibi görünüyor. Haya açık renkli bir giysi giymiş ve gök mavisi bir peçe takmış. Küçük kızı kucağında oturuyor. Haya arabada dimdik ve sakince oturuyor, beyaz memesiyle küçüğü emziriyor. Bir çift gri benekli at, keten brandayla örtülü hafif arabayı çekiyor. Görünüşe göre, araba zengin bir Yahudi

kadını bir yerlere götürüyor. Köylü kadınlar, kadını daha iyi görmek için durup ellerini gözlerinin üstüne koyuyor. Onların bakışlarıyla karşılaşır karşılaşmaz Haya hafifçe gülümsüyor. Kadınlardan biri refleks olarak haç çıkarıyor, Haya bunu, bir Yahudi kadın mı yoksa mavi peçe takmış çocuklu bir kadın gördüğü için mi yaptığını anlayamıyor.

Haya kızını bir hizmetkâra verip doğruca onu görür görmez hesaplarının başından kalkarak mutluluktan kem küm eden babasına koşuyor. Sakalına yaslanıyor ve dünyadaki en güvenli koku olan ya da Haya'ya öyle gelen, onun o bildik kahve ve tütün kokusunu içine çekiyor. Kısa sürede tüm ev galeyana geliyor, erkek kardeşi Yehuda, yeşil gözleriyle bir kız çocuğu kadar ufak olan karısı, çocukları ve yan dairede oturan, artık Hayim olarak anılan hizmetkârları Hrycko ile komşular. Bir gürültüdür gidiyor, Haya yolculuk sepetlerini açıyor, getirdiği armağanları çıkarıyor. Bu hoş görevi tamamladıktan ve her gün Yakup'a verilen tavuk çorbasını –tavuk tüyleri mutfakta uçuşuyor– içtikten sonra konuklara bakabiliyor.

Haya, Yakup'a gidip güneşte yanmış yüzüne iyice bakıyor ve bir anlık ciddiyetten sonra iyi bildiği alaycı gülümseme ortaya çıkıyor.

"Yaşlanmışsın ancak hâlâ güzelsin."

"Sen de daha yakışıklı olmuşsun çünkü zayıflamışsın. Eşin sana yemek vermiyor galiba."

Birbirlerini kardeş gibi kucaklıyorlar ancak Yakup'un eli yavaşça, okşarcasına Haya'nın zayıf kalçalarına kayıyor.

"Başka seçeneğim yoktu," diyor Yakup ve bir adım geri çekiliyor. Bol pantolonunun altından dışarı çıkan gömleğini düzeltiyor.

"Kaçarak doğru şeyi yaptın. Piskoposlarla anlaşır anlaşmaz bir kral gibi döneceksin," diyor Haya, onun ellerini tutarak.

"Beni Selanik'te öldürmek istediler ve burada da öldürmek istiyorlar."

"Çünkü senden korkuyorlar. Ancak bu senin büyük gücün."

"Buraya tekrar gelmeyeceğim. Bir evim ve bağım var. Kutsal yazıtları inceleyeceğim..."

Haya gülmekten kırılıyor ve tüm bedeniyle içtenlikle, neşeyle gülüyor.

"Görüyorum, görüyorum... Kutsal yazıtları incelerken..." diyor nefesini tutup küçük sandığından kitapları ve *terafim*'i çıkarırken.

Heykelciklerin arasında özel olan bir tane var, bu *ayelet ahuvim*, fildişinden oyulmuş gözde bir dişi geyik figürü. Yakup onu eline alıp dikkatsizce bakıyor ve sonra Haya'nın masanın üzerine koyduğu kitapların başlıklarını okuyor.

"Bunun bir çeşit *tehinot*, bir kadın duası olacağını mı zannettin ha?" diyor Haya, eteğine vurup beyaz tüyleri yere saçarak.

Her zaman yakınlarda bir yerde olan Yenta, Haya'yı izliyor.

Haya da kim? Yoksa iki Haya mı var? Sabah mutfağa elinde bir kâse soğanla gittiğinde, yüzündeki teri sildiğinde, dikey bir kırışıklığın ortaya çıktığı alnını çattığında, o zaman o bir aile reisi, bir annenin yükümlülüklerini üstlenen en büyük kız. Yürürken botlarını yere vuruyor ve tüm evde onu duyabilirsiniz, bu Haya'nın günlük hali, aydınlık ve parlak. Dua sırasında bir *zogerke*, yani hiç okuyamayan ya da iyi okuyamayan kadınların kendilerini ayin sırasında yönlendirebilmesine, hangi duanın ne zaman okunacağını bilmesine yardımcı olan bir anlatıcı oluyor. Baskıcı olabiliyor. Çatılmış kaşlarının verdiği korku tüm itaatsizliği bastırıyor. Herkes, hatta babası dahi onun hızlı adımlarından, çocukları terbiye ederken bağırmasından, üzerinde delikler olan iki çuvalla değirmenden un getiren arabacı adamla kavga ettiğinde ya da hizmetkârların umutsuz bakışları altında tabakları fırlattığındaki öfkesinden korkuyor. Nasıl oldu da Haya bu kadar özgür oldu?

Zohar'da, tüm dünyadaki kadınların Şehina'nın gizeminde yaşadığı söylenir. Haya'nın bu kadar dağınık saçlı, kasvetli, özensiz giyimli ve boş bakışlı hale gelmesini anlamanın tek olası yolu bu. Kırışıklıklar yüzüne dağıldıkça, alnını çatıp dudaklarını

sıktıkça yüzü sanki bir çırpıda yaşlanıyor. Alacakaranlık çoktan çökmüş ve ev, lambalarla mumların verdiği ışıkla beneklenmiş. Haya'nın yüzü özelliklerini yitiriyor, o öfkeli gözler şimdi ağırlaşmış gözkapaklarıyla kapanmış ve yüzü hasta, yaşlı bir kadınınki gibi şişmiş, sarkıp çirkinleşmiş. Haya'nın ayakları çıplak ve adımları salondan onu bekledikleri odaya geçerken ağırlaşıyor. Duvarlara kör bir genç kız gibi parmaklarıyla dokunuyor. Toplananlar odayı tütsü, yanan adaçayı ve Türk otlarıyla doldurmuş, hava ağırlaşıyor ve Haya konuşmaya başlıyor. Bu olanları bir kez gören, ona gündüz lahana doğrarken rastladığında sonsuza dek garip hissedecektir.

Neden Şor, bu sevgili kızına Haya adını vermişti? Sabahın erken saatlerinde, soğuk ocak kışında, evi ısıtma çabasıyla suyun büyük kazanlarda kaynatıldığı havasız bir odada doğan bu bebeğin sevgili kızı, çocuklarının en akıllısı olacağını nasıl bilmişti? Gücünün zirvesindeyken en iyi tohumundan olduğu için mi? Onun ve karısının bedenleri düzgün, esnek ve temiz, lekesiz ve zihinleri iyi inançla doluyken, henüz başka şeylerle bozulmamışken. Ancak kız cansız doğmuştu, nefes almıyordu ve doğumu izleyen sessizlik çok derindi. Bu yavrunun öleceğinden korkmuştu. Evlerini çoktan kuşattığından şüphe duymadığı ölümden çok korkmuştu. Ancak ebe fısıldadığı büyülerden yararlandıktan sonra çocuk öksürmeye ve ağlamaya başlamıştı. Bunun üzerine Elişa'nın bu çocukla ilgili olarak aklına gelen ilk sözcük *hayo,* "yaşamak" olmuştu. *Hayim*, "yaşam" demekti fakat bitkisel bir yaşam değil, sadece fiziksel bir yaşam da değil ancak duaya, düşünceye ve duygulara yer veren bir yaşamdı.

"Vay-yitzer ha-şem Elohim et ha-Adam Afar min ha-adama, va-yipah be-apav nişmat hayim, ba yehi ha-adam le nefeş Haya," diye okumuştu Elişa, çocuğu gördüğünde. Sonra Tanrı, insanı dünyanın tozundan yaptı ve burnuna yaşamın nefesini (*nişmat hayim*) üfledi, insanı yaşayan bir varlık (*nefeş Haya*) haline getirdi.

Sonra Şor, Tanrı gibi hissetmişti.

Yeni Harflerin Şekilleri

Kitabın ciltlendiği deri yeni, kaliteli, düzgün ve kokulu. Yakup cildin sırtına dokunmaktan hoşlanıyor ve yeni bir kitabın nadiren görüldüğünü fark ediyor, sanki güvenilecek ve danışılacak olanlar sadece eskilermiş gibi. Hiç ayrılmadığı böyle bir kitabı var, herkes böyle bir kitaba sahip olmalı. Ancak onunki elyazması, her zaman bavulunda duran *Ve Bugün Kaynağa Geldim*'in çok okunan bir kopyası. Şimdi biraz yıpranmış, birbirine dikilmiş sayfaları yaşlı bir adam gibi tanımlanabilir. Başlık sayfasının birkaç yeri zarar görmüş, sayfa pencere eşiğinde bırakıldığından güneşten sararmış. Ne ihmal! Babası böyle hata ve ihmaller için hep ellerine vururdu.

Bu yeni cilt oldukça kalın. Ciltçi sayfaları çok sıkı birleştirdiğinden açıldığında vahşice gerilen kemikler gibi karşı koyarak çatırdıyorlar. Yakup kitabı rastgele açıp gözleri harfler boyunca sağdan sola dolaşırken esrarengiz kitap kapanmasın diye zorlukla tutuyor ancak sonra burada tersini yapmak, soldan sağa bakmak gerektiğini anımsıyor ve gözleri bu numarayı yapmak için mücadele ediyor. Çok geçmeden, hiçbir sözcüğünü anlamasa da akıntıya karşı çekilen kürek gibi, dünyaya karşın soldan sağa yapılan hareketten bir zevk alıyor. Bu diğer yöne yapılan hareketin belki de temel şey olduğunu düşünüyor, çalışması ve uygulaması gereken de bu. Bu jest sol elle başlıyor ancak sağ elle tamamlanıyor, bu sağ elin soldan önce geri çekildiği bir devir ve gün, sonunda kendini karanlığa batırmak için güneşin doğmasından önce ışıkla başlıyor.

Harflerin şekillerini inceliyor ve onları hatırlayamayacağından endişe ediyor. Biraz *tsadik*'e[1] benzeyen bir tane var ve diğeri *sameh*'e[2] yakın görünüyor ve işte bu *kuf*'a[3] benziyor ancak tam olarak değil, çok yakın değil ve belki de anlamları da yakın fakat

---

[1] İbrani alfabesinin 18. harfi olup Arap alfabesindeki *sad* harfine denk gelir, "ts" sesi verir. (ç.n.)

[2] İbranice alfabenin on beşinci harfi. (ç.n.)

[3] İbrani alfabesinin 19. harfi. (ç.n.)

aynı değil, bulanık bir dünya oluşturmasına izin verecek kadar bildiklerine yeterince yakın.

"Bu onların derlediği *Geschicte*,"[4] diyor Şor, buruşuk gömlekli Yakup'a. "Bizim *Yakup'un Gözü*'ne benziyor, her şeyden biraz var, hayvanlar, yerler, farklı öyküler, bazıları ruhlar hakkında. Buralı, Rohatinli bir rahip tarafından yazılmış, inanabiliyor musun?"

Şimdi Yakup kitaba sanki daha dikkatli bakıyor.

"Sana bir öğretmen tutacağım," diyor Elişa Şor ve onun için çubuğunu dolduruyor. "Şimdi dinle. Biz seni İzmir'e gidesin diye gelip almadık. Kamaniçe'den herkes, gerçekleştirmek istediklerimiz için senin yerine mücadele edecek. Kendin gidemesen de sen onlara liderlik ediyorsun. Şimdi geri çekilemezsin."

Her akşam, Haya babasının önünde diz çöküp onun bacaklarını bir çeşit otla karıştırdığı kötü kokulu soğan suyu ile ovuyor, dolayısıyla bu otların kokusu evi kaplıyor ancak hepsi bu değil. Haya çocuğunu kadınlara veriyor, babasının odasına erkeklerle birlikte kapanıyor ve burada görüşüyorlar. Yakup başta buna şaşırıyor. Alıştığı bir manzara değil bu. Türkiye ve Eflak'ta kadınlar yerini bilir ve din âlimleri onlardan uzak dururlar çünkü kadınların maddenin en alt dünyası ile olan içsel bağlantıları ruh dünyasına karmaşa getirir. Ancak onlarda, gerçek inançlılar arasında bu böyle işlemez. Her zaman yollarda olduklarından kadınları olmasa hepsi yok olurdu.

"Ah," diyor Elişa, sanki Yakup'un zihnini okurcasına, "Eğer erkek olsaydı benim en akıllı oğlum olurdu."

İlk gece, kadim geleneğe göre, Haya, Yakup'un yatağına geliyor. Bedeni uzun kalçalı, çıkıntılı ve biraz kemikli olsa da narin. Gelenek, gereksiz okşamalar ve sözcükler olmadan cinsel ilişki kurmalarını emrediyor. Ancak Yakup, Haya'nın hafif çıkmış olan karnını her seferinde elini ona çok sıcak gelen göbek deliğinin üzerinden geçirerek uzun süre ovuyor. Haya cesurca onun uzvunu eline

[4] (Alm.) Öykü. (ç.n.)

alıp nazikçe, neredeyse ilgisizce okşuyor. Haya, Türk dininin kabulünün nasıl olduğunu, bunun için bir şekilde hazırlanmak gerekirse vaftiz yerine ne yaptıklarını, onlara neye mal olduğunu, Yakup'un karısının da İslama dönüp dönmediğini ve orada kadınların buradakinden daha iyi olup olmadığını öğrenmek istiyor. Yakup'un dinden dönme kararı onu gerçekten koruyor mu? Polonyalı yetkililerin ona ulaşamayacaklarını mı düşünüyor? Yahudiler –ve elbette kendisi de– başka bir dine geçmenin çok zor olacağını biliyor mu? Eğer liderlik etmek isterse tüm Şorların onun peşinden gideceğine inanıyor, ayrıca insanların onun hakkında anlattığı hikâyeleri ve kendi ününün de kadınlar arasında yayıldığını duymuş mu? Sonunda yanıtlamaktan yorulan Yakup, kadının üzerine yatıp zorla içine giriyor, sonra da hemen yorgun halde yana düşüyor.

Sabah Yakup yemek yerlerken ona gülümsüyor. Haya'nın her zaman gözlerinin çevresine bir ağ gibi küçük kırışıklıklar meydana getirecek şekilde gözlerini kıstığını fark ediyor. Elişa onu Lviv'e yerleşen ve okuma gözlüğü konusunda en iyi olan Aşer'e göndermeyi planlıyor.

Haya mütevazı giyiniyor, sadece bir keresinde Yakup onu, buradaki çalışmalarının ilk gününde, komşu bölgelerden çok sayıda insan *bet midraş* için Rohatin'e geldiğinde bayramlık kıyafetiyle görmüştü. Gri elbisesinin üstüne açık mavi bir şal ve kulaklarına küpeler takmıştı. Ciddi ve vakurdu.

Sonra Yakup beklenmedik bir sevecenlik sahnesiyle karşılaşıyor. Babası elini kaldırıp kadının yüzünü okşuyor ve Haya sakin, yavaş hareketlerle başını onun gür, gri sakalının dalgalandığı göğsüne yaslıyor. Yakup neden olduğunu anlamadan utanarak başka tarafa bakıyor.

Krysa ve Geleceğe Yönelik Planlarına Dair

Nussen'in oğlu Krysa'nın yüzünde bir yara izi var deniyor. Bir yanağı yukarıdan aşağı düz bir çizgi halinde kesilmiş, sanki gizli bir simetri olduğu izlenimini veriyor ancak bu öyle rahatsız edici

bir izlenim ki ilk kez gören biri gözlerini ondan alamadığını fark ediyor. Hani, bir düzen arıyor, bulamayınca da belki de tam olarak farkında olmadan tiksintiyle arkasını dönüyor. Ancak Krysa, Podolya'daki en akıllı kişi, iyi eğitimli ve ileri görüşlü. İlk bakışta bu anlaşılmıyor ve bu onun için iyi.

Başkalarından sempati beklememesi gerektiğini öğrenmiş. Ne istediğini tam olarak belirtmeli, sormalı, talep etmeli, görüşmeli. Yüzündeki o yara olmasaydı şimdi Yakup'un yerinde o olurdu, bu kesin.

Krysa, Hıristiyanlıkta bağımsız olacaklarını hissediyor. Tartışmadan önceki pozisyonu böyle, ve kardeşlerinin arkasından, Piskopos Dembowski ile yaptığı anlaşmazlık dolu konuşmaları sürdürürken amaçladığı şey de bu, çünkü Krysa daha iyi bildiğinden emin.

"Herkesle mesafemizi korumalıyız ve kendi işimizi yapmalıyız," diyor.

Olunması gereken yer ne çok fazla Yahudilikte ne de Hıristiyanlık'ta, öyle ki rahiplerle hahamların denetimden, hırslarından uzak olacakları bir yer olmalı. Dahası, bizzat kendileri, yani Yahudiler tarafından zulmedildikleri halde, yine de Yahudi olmaktan vazgeçmedikleri, bir yandan da Hıristiyanlara yaklaştıklarını düşünüyor. Krysa ve Yahudi sapkın, destek, koruma ve ilgi için yalvarıyor, çocuksu bir hareketle çabalama, uzlaşmaya varmak için masumca el uzatıyorlar. Hıristiyanlar onları anlayışla karşılıyor.

Ancak Krysa için en önemli şey bu değil, çünkü Yevamot[5] 63'te (Talmud'a karşı olsa da onu okumadan edemiyor.), "Kendi toprağı olmayan erkek, erkek değildir," yazar. Kısacası, beylerden bir parça toprak alabilmek, yerleşip belli bir huzur içinde ekip biçmek herkes için en iyisi olurdu. Artık Yahudiler onlara zulmetmeyecek, gerçek inananlar her gün topraklarında çalışacak, köylüleri de çalıştırabileceklerdi. Vaftiz olmalarına dahi

[5] Talmud'un diğer kavramlarının yanı sıra Yibbum yasalarını konu alan bir risale. (ç.n.)

gerek yoktu. Bu görüntü dumanlı bir odada masanın üzerine yayılıyor çünkü rüzgâr esiyor ve havayı bacaya geri itiyor. Rüzgârın uğultusuyla tartışmaları da yankılanıyor.

"Asla bir beyin altında yer alamaz," diyerek araya giriyor birisi ve Krysa karanlıkta Satanivli Leyb Herşkowicz'i tanıyor.

"Bayan Kossakowska bizi diğer mülklerine götürürdü..." diyor Pidhaytsili Moşe.

Krysa yüzü öfkeden çarpılmış halde ileriye doğru atılıyor.

"İlmeği boynunuza kendiniz mi bağlamak istiyorsunuz? Asiller bize ne isterlerse yaparlar ve hiçbir yasa onlara dokunamaz. İki kuşak sonra biz de aynı o köylüler gibi oluruz."

Bazıları onayladıklarını dile getiriyorlar.

"Piskoposun yanında da köylülere benzeyeceğiz," diyor Moşe.

Sonra şimdiye kadar hareketsiz oturup botlarının uçlarına bakan ve Şor'un en büyük oğlu olan Şlomo diyor ki, "Kraliyet toprağından başkasını almamak için tek seçenek krala gitmek, Yakup'un dediği bu ve ben ona katılıyorum. Kralın gözetiminde güvende oluruz."

Krysa'nın yüzü yine çarpılıyor, diyor ki, "Çok aptalsınız. Size elini uzatanın kolunu kaparsınız. Yavaş yavaş pazarlık etmelisiniz."

"Pazarlık sorun çıkarır," diye hırlıyor biri.

"Hepiniz göreceksiniz. Piskopos ve ben iyi anlaşıyoruz."

16

1757 Yılına ve Yaz Boyunca Kamaniçe Podolya Münazarasında Bazı Asırlık Gerçeklerin Belirlenmesine Dair

Moliwda'nın Eflak'ta, Krayova yakınlarındaki yerleşiminde, insanlar bu yılın, 1757'nin, kıyamet gününün yılı olduğuna inanıyor. Tanık olarak ortaya çıkmaları için yeni meleklerin adları günlük olarak anılıyor. Böyle devam ederlerse meleklerin sayısı sonsuz olduğundan bunun binlerce yıl sürebileceği kimsenin aklına gelmemiş. Dua edenler artık dünyanın kurtarılamayacağına, sadece eli kulağında olan sona hazırlanmaları gerektiğine inanıyor. Kıyamet günü, bir çocuğun doğumuna benzer. Başladığında iptal edilemez ve beklemeye alınamaz. Ancak Moliwda'nın sonsuza dek arkasında bıraktığı kardeşleri de bu mahşer gününün beklediğimiz gibi olmadığına inanıyor, yani dünyevi değil, meleklerin boruları, insanların sevaplarını ölçecek büyük bir terazi ve başmeleğin kılıcı falan yok. Bugün çok mütevazı olacak, neredeyse hiçbir aşırılık olmadan fark edilmez bir biçimde gerçekleşecek. Bir anlamda arkamızda ve bizim mevcudiyetimizin dışında meydana gelecek. 1757'de, o tuhaf yılda, gıyabımızda herhangi bir itiraz olasılığı olmadan yargılandığımız kesin.

Kuşkusuz, dünya sadece Podolya'nın geniş, düz ovalarında değil, havanın daha sıcak olduğu, bağların bulunabileceği

burada, Eflak'ta da daha dayanılmaz bir hale geldi. Bir sona, bir çözüme gereksinim vardı. Ayrıca geçen sene savaş çıkmıştı. Her şeyi gören Yenta, bu savaşın yedi yıl süreceğini ve insan yaşamını ölçen terazilerin hassas ibrelerini oynatacağını biliyor. Değişim henüz fark edilebilir değil ancak melekler temizliklerine başladılar. Dünyanın halısını iki elle tutup silkeliyorlar ve tozları uçuşturuyorlar. Kısa süre sonra tekrar saracaklar.

Hahamlar Kamaniçe'deki tartışmayı kötü bir biçimde kaybediyor ve bunun nedeni kimsenin onların basit ve kesin suçlamalara yaptığı karmaşık açıklamalarını dinlemek istememesi. Talmud'u alay konusu yapmayı başaran Nadvirnalı Reb Krysa bir kahraman oluyor. Durup bir parmağını havaya kaldırıyor.

"Öküzün neden kuyruğu vardır?" diye soruyor.

Böylesine aptal bir soru karşısında meraklanan oda sessizleşiyor.

"Bir kutsal kitap, okuyucularına böyle sorular sorar mı hiç?" diye yavaşça hahamlara doğru dönen parmağıyla devam ediyor Krysa. "Ama Talmud sorar!" diye bağırıyor bir an sonra.

Odadaki herkes gülmekten kırılıyor. Ses, böyle mutlu taşkınlıklara alışık olmayan bir yer olan mahkemenin tavanına kadar yükseliyor.

"Talmud'un yanıtı ne olabilir?" diye soruyor yaralı yüzü kızaran Krysa. Bir an durduktan sonra kendi sorusunu muzaffer bir edayla yanıtlıyor, "Çünkü sinekleri kovalaması gerekiyor!"

Yine kahkahalar yükseliyor.

Hahamların talepleri de –Talmud karşıtlarının sinagogdan uzaklaştırılması, Yahudilerden farklı giyinmeye zorlanması ve artık kendilerini Yahudi olarak adlandırmalarına izin verilmemesi– şimdi gülünç geliyor. Kilise meclisi buna uygun bir ciddiyet içinde, kimin Yahudi olarak adlandırılıp kimin adlandırılamayacağını belirlemeye yetkili olmadığını savunarak onların ricalarını reddediyor.

Lanckorona suçlamaları konusu ortaya geldiğinde mahkeme taraf almaktan kaçınıyor. Zaten ne de olsa bir soruşturma yapıldı ve kapalı kapılar ardında şarkı söylemekte ve gülüp oynamakta

bir günah olmadığı görüldü. Herkesin dilediği gibi dua etme hakkı var ve memeleri açık dahi olsa bir kadınla dans etmeye. Zaten soruşturma sonucunda, orada çıplak kadınlar olup olmadığı belirlenememişti.

Sonra herkesin dikkati, davanın Yahudi sahtekârlara karşı olan maddesine çevriliyor. Leyb Gdalowicz ve onun kalfası Haşko Şolomowicz'in sahte sikke basmaları hakkındaki maddeye. Kalfa beraat ediyor ancak patron Gdalowicz'in başı kesilecek ve bedeni dörde bölünecek. Sikkelerin yapıldığı kalıp infazdan önce törenle yakılmış ve parçalanmış. Hükme uygun olarak suçlu adamın başı kesiliyor ve bedeni dört parçaya ayrılıp darağaçlarına çivileniyor. Başı ise bir kazığa geçiriliyor

Bu davanın hahamlara bir faydası yok. Son günlerde tartışmalar kapalı kapılar ardında gizlice geçiyor çünkü düşmanlık yaygınlaşmış, Kilise meclisi de daha az önemli konulara yönelmek zorunda kalmıştı. Bunlardan birisi Kamaniçe Hıristiyanları için korkunçtu. Köylülerle iş yapan Lanckoronalı Henşiya, Şabataryanlarla iş yaptığına dair suçlamaya, kendisini itham eden Bazyl Kneş'e, göbeğinin karşı tarafına haçı koyduğunu söyleyerek yanıt vermişti. Bu kâfirlik için Henşiya, mümkün olduğunca çok insanın cezalandırmayı görmesi adına kentin dört farklı kısmında uygulanmak üzere yüz kırbaca mahkûm edilmişti.

Gerşom da, Lanckorona'da böyle bir kargaşa yaratmaktan ve her şeyden önce tüm bunları başlattığından dolayı aynı cezayı almıştı.

Aynı zamanda Kilise meclisinin mahkemesi ve Piskopos Dembowski, Talmud karşıtlarının şimdi bulundukları mülklerin sahiplerinin onları aynı şekilde korumasını önermişti.

Bu karar okunup hemen onaylanmıştı.

Mahkeme Talmud karşıtlarını, onlara atılan tüm iftiralardan suçsuz bularak hahamların, mahkeme masraflarının üstüne beş bin zloti ödemesini, dövülen ve çatışmalarda soyulan Talmud karşıtlarının zararlarının karşılanmasını ve ilave olarak Kamaniçe'deki kilise kulesinin onarımı için yüz elli iki zloti ceza ödemelerini emretmişti. Podolya'nın dört bir yanındaki Talmudlar ise sahte ve zararlı kitaplar olarak yakılacaktı.

Kararın açıklanmasından sonra sanki Kilise tarafı kendi şiddetinden dehşete düşmüş gibi bir sessizlik çökmüştü ancak bir çevirmen, kararı hahamlara çevirdiğinde sıralarından çığlıklar ve sızlanmalar yükselmişti. Sakinleşmeleri emredilmişti çünkü şimdi sempati değil, yalnızca utanç uyandırmışlardı. Suçlu kendileriydi. Mahkemeden öfkeli bir sessizlik içinde, ağızlarının içinde homurdanarak ayrılmışlardı.

Ülkesine döndüğüne sevinen Moliwda, aynı zamanda her şeyin değiştiğini hissediyor. Bazen belli bir şeyi öngörebilmek onu eğlendiriyor, o zaman gökyüzüne bakıyor, bu ovaların üstünde ondan daha çok varmış gibi geliyor ve görüntüleri kendinde toplayan, dünyayı her şeyin aynı anda gerçekleştiği ve geleceğin olaylarının izlenebileceği bir fresk gibi yansıtan aynalı bir mercek gibi çalışıyor. Bakmasını bilen herkes, gözlerini kolayca gökyüzüne kaldırabilir. Orada her şeyi görecektir.

Yakup ve Nahman, onun Polonya'ya dönmesi konusunda konuşmaya geldiklerinde şaşırmamıştı bile. Kibarlıktan, tereddüt ediyormuş gibi yapmıştı. Ancak gerçek şu ki Yakup'un atından gösterişli bir şekilde, tipik Türk tarzında atlamasının görüntüsü, yeni bir maceranın geldiğini düşünen Moliwda'da ani ve çocuksu bir neşe uyandırmıştı.

Yanan Talmudlara Dair

Kitaplar, hemen o gün, 14 Ekim günü, akşam yanmaya başlıyor. Kararı yerine getirenler çok fazla çaba sarf etmek zorunda kalmıyor. Kamaniçe'deki ilk yığın, Piskopos Dembowski tarafından imzalanan emri okuyan cellat tarafından resmen ateşe veriliyor. Ondan sonra işler kendi yolunda ilerliyor.

Çoğu durumda, küçük bir kalabalık, bir Yahudi evine zorla giriyor ve ellerine bir kitap geçiriyor. Mundar sayfalı, sağdan sola giden kıvrımlı bir alfabeyle yazılmış Talmudların çoğu anında bir yığına doğru tekmelenip yakıldıkları sokağa fırlatılıyor. Şabataryanların kendileri, Yahudi sapkınlar, görevlilere yardımda

son derece hevesli, bu sayede onlar da görevlerinden kurtulduklarından eve gidip yemeklerini yiyebilecekler. Sonra her zaman bela arayan *goyim*'ler ve genç erkekler Şabataryanlara katılıyor. Kitaplar bütün Lviv'de yanıyor, önemli sayılan her meydanın Talmud olsun ya da olmasın kendine ait bir ateşi var. Bu ateşler ertesi gün de için için yanıyor ve sonra akşam yeni kitapların eklenmesiyle yeniden alevleniyor. Şimdi tüm basılı malzeme uğursuz görünüyor, öyle ki Lviv'in Hıristiyanları kitaplarını saklamaya başlıyor ve her ihtimale karşı matbaalarının önüne barikat kuruyorlar. Birkaç gün boyunca, tüm bu kitap yakma faslı herkesi öyle haddini bilmez yapıyor ki bu kasabayı, evleri yapan Kamaniçe Yahudileri, yasadan bağımsız olarak canlarından endişe ettiğinden, tüm mallarıyla bir kez daha ama bu kez Karvasary'ye taşınıyorlar. Yanan kitapların görüntüsü, onların alevlerde uçuşan sayfaları insanları çekiyor, panayırda, tavuklara söylediklerini yapmasını emreden bir sihirbaz gibi onları çember halinde diziyor. İnsanlar alevlere bakıyor ve bu yıkım tiyatrosu hoşlarına gidiyor, içlerinde serbestçe dolaşan bir öfke birikiyor ancak bunu kime yönelteceklerini bilmiyorlarsa da öfkeleri doğruca, harap edilen kitapların sahiplerine yöneliyor. Şimdi Talmud karşıtı korumaların kendi evlerini yağmalamasını önlemek umuduyla, öfkeli kalabalığı yönlendirebilecekleri en yakın Yahudi ikametgâhına göndermek için bir haykırış yeterli.

Biraz önce acınası, günahkâr ve lanetli görülenler, şimdi yasa koyucu ve uygulayıcı olmuş ve tam tersi, önceden yargılayan ve emredenler şimdi kendileri yargılanıyor ve emir alıyorlar. Hahamın evi artık bir haham evi değil, herkesin kapısını ayağıyla itip girebileceği bir han sanki. İçeride protesto çığlıklarına aldırış etmeden, doğrudan kitapların tutulduğu yere ilerleniyor ki bu genellikle bir raf oluyor ve onlar oradan tek tek çekip kaynatılmadan önce tavuklara yapıldığı gibi ciltlerinden tutulup içleri boşaltılıyor.

Bazı kadınlar, genellikle evin en yaşlıları, bu sayfaların boyutuna indirgenmiş, tuhaf, engelli bir torunu savunurcasına kendini çaresizce kitapların önüne atıyor ancak evin geri kalanı,

kuşkusuz dünyanın kaprisli güçlerinin ne kadar uzun süreliğine taraf değiştirdiğini zaten bildiklerinden vahşete karşı çıkmaya korkuyor. Bazen kadınlar cellatlardan birine gidiyor ve bazen de bu cellat, Sabataycı fikirle yanlış yönlendirilmiş bir akraba oluyor. Kadınlar da onun elini tutup çaresizce bakışlarını yakalamaya çalışıyorlar, "Itzele, ne yapıyorsun? Annen ve ben birlikte nehirde oynardık!" diye köşeden homurdanıyor yaşlılar. "Bu kâfirlikten dolayı elin kuruyup düşecek."

Busk'ta çok az Talmudcu kaldığı göz önüne alınırsa yakacak çok fazla Talmud yok. İnsanların çoğu Sabatay'ın müridi. Sinagogun arkasında küçük bir ateş var ancak kötü yanıyor, tütüyor, kitaplar bir su birikintisine düştüğünden tutuşmak istemiyor. Burada aynı kararlılık yok. Yakma olaylarını gerçekleştirenler bir cezayı uyguluyor, ateşin etrafında bir şişe votka dolaşıyor. *Goyim* gençler, *auto-da fe*[1] ile eğlenmeye çalışıyorlar, gerçekte ne olup bittiğini bilmeseler de ateşlere bir şeyler atmak her zaman onlara çekici geliyor. Ancak zaten bunun Yahudilerin iç meselesi olduğunu duyduklarından elleri keten pantolonlarının ceplerinde, etrafta dolaşıyorlar ve sadece ateşe bakıyorlar.

En kötüsü Kamaniçe, Rohatin ve Lviv'de gerçekleşiyor. Buralarda kan dökülüyor. Lviv'de çıldırmış bir kalabalık, bir ibadethanedeki tüm Yahudi kütüphanesini yakıyor. Pencereler kırılıyor, sıralar harap ediliyor.

Ertesi gün isyanlar kötüleşiyor, öğleden sonra olduğunda serbestçe hareket eden ve artık sadece Yahudilerden ibaret olmayan karışık, renkli ve vahşi kalabalık Talmud ve diğer kitapları ayırt edemiyor. Önemli olan tek şey, okunamayan o tuhaf harflerle dolu olduğundan doğası gereği zararlı bir kitap olması. Ertesi günün pazarı için Rohatin'de toplanan bu kalabalık, kitaplara karşı şiddet uygulamaya yetkili olduğunu hissederek bir ava çıkarcasına gürültülü ve keyifli bir çılgınlık başlatıyor. İnsanlar evlerin girişlerinde

---

[1] (Port.) İnanç eylemi. 15-19. yüzyıllar arasında İspanyol, Portekiz engizisyonlarınca sapkınlara ve dinden dönenlere verilen ceza. En büyük ceza, ateşe atılarak öldürülmekti. (ç.n.)

durup kitapların rehineler gibi verilmesini talep ediyor. Eğer bir ev sahibinin bir şey sakladığı düşünülürse kavga başlıyor. Kan dökülüyor, eller kollar kırılıyor, dişler ağızlara dökülüyor.

Bu sırada, kaybedilen tartışma nedeniyle öfkeli olan hahamlar dua ediyor, annelerin bebeklerini emzirmekten kaçındığı türden sıkı bir oruç başlatıyorlar. Lviv'de Rapaport'un postalarının gönderildiği bir odası var ve sabaha kadar burada, mum ışığında çalışmalar devam ediyor. Haham Rapaport'un kendisi yatıyor, sinagogun önünde dövülmüş, zorlukla nefes alıyor, kaburgalarının kırıldığından korkuyor. Pinkas, mektupların kopyalarını çıkarırken ağlıyor. Devam eden bu son felaketle kesinlikle dünyanın sonu yaklaşıyor gibi görünüyor ve şimdi insanlar kendi türünden olanlara eziyet ettiklerinden bu içlerinde en acılı olanı. Nasıl mümkün olabilir, Tanrı nasıl bizi böyle korkunç, acıyla dolu bir sınavdan geçirir, canımızı almak isteyen nasıl bir Kazak değil, vahşi bir Tatar değil de kendi komşularımız, babamızın ya da büyükbabamızın çocukken oynadığı biri olabilir? Bizim dilimizi konuşuyorlar, kasabalarımızda yaşıyorlar ve onları orada istemesek de zorla ibadethanelerimize giriyorlar. Bir insan kendine karşı döndüğünde, bu İsrail'in günahının büyük olduğu ve Tanrı'nın çok kızgın olduğu anlamına gelir.

Birkaç gün sonra Haham Rapaport biraz kendine geldiğinde, *kahal*'in temsilcileri toplanıp başka bir yardım kampanyası başlatıyorlar. Para Varşova'ya, Brühl'ün sırdaşı Büyük Yavan'a gönderilmeli ama görünüşe göre bunun için iyi bir zaman değil, çünkü kitapların yakılmasıyla uğraşacak hali yok, ne de olsa süren bir savaş var, uzun bir süre yanıt gelmiyor.

Peder Pikulski'nin Asillere *Gematri*'nin Kurallarını Açıklamasına Dair

Jerzy Marcin Lubomirski, dünyanın geri kalanından çok uzakta, oldukça yorucu, küçük bir kasaba olan Kamaniçe Podolya'daki

garnizonun kumandanı ve bu onun ilk görev yeri. Lubomirski yirmisinde, uzun boylu, yakışıklı ve hatta bu sevindirici fiziksel özellikler dışında başka bir avantajı daha var: büyük bir servetin vârisi. Bu ona ayrıcalık veriyor, herkes ona bakıyor, baktığında da ondan gözlerini alamıyor. Kamaniçe, onun engin topraklarında yer alıyor. Burada böyle sıradışı şeyler olmaya başladığından beri, yani kalabalıklar önceden boş olan sokaklara döküldüğünden beri prens kendini heyecanlı ve sonunda da tatmin olmuş hissediyor. Serinletici bir içecek gibi, sürekli yeni izlenimlere gereksinim duyuyor. Başpiskoposluğa yükselen Mikolaj Dembowski'nin veda yemeğine, yarım düzine kasa en iyi Ren şarabından getiriyor.

Bunlardan ilki içildiğinde, son olaylar hakkında konuşmaya başlıyorlar ve Prens Lubomirski'nin ilgisi, başpiskoposun sağ kolu olan ve göze çarpmayan Peder Pikulski'ye dönüyor. Pederin görevi, doğası gereği bulanık ve karışık Yahudi sorunları konusunda asilleri aydınlatmak. Herkes bu Yahudi yaygarasının ne olduğunu anlamak istiyor.

Piskopos Kajetan Soltyk, büyük bir ısırık aldığı kan sosisini zar zor yuttuktan sonra, "Yahudilikte bir teselli var," diyor.

Son zamanlarda kilo almış. Onunla ilgili her şey abartılı görünüyor. Cüppesinin rengi çok cafcaflı, manşetleri çok kolalanmış ve göğsündeki zincir çok parlak. Herkesin dikkatini üzerinde toplamaktan memnun, devam ediyor, "Yahudi parayla uğraşır ve gerektiğinde kendi parasını da koyar. Akıllıdır, kazanç elde etmeye isteklidir ve bu onu efendisi adına açgözlü yapar. Ben bir şey alıp satmak istediğimde her zaman bir Yahudi çağırırım. Ülkedeki tüm tüccarlarla anlaşmaları vardır. Bir Yahudi her zaman nasıl iş yapılacağını bilir. Onun müşterisi olmam onun yararınadır ve bu her zaman onun beni kandırmadığından emin olacağım şekilde davranacağı ve bana mümkün olan en iyi hizmeti sunacağı anlamına gelir. Burada, hizmetinde İsrailli olmayan önemli bir bey ve toprak sahibi yoktur. Öyle değil mi sayın kumandan?"

Bayan Kossakowska kocasının adına yanıt veriyor.

"Herkes siz ekselanslarının tarım ya da iş konularını halledecek şekilde yaratılmadığını biliyor. İdarecilerimizin olmasının esas nedeni bu. Dürüst olmadıklarında çalabilmeleri ise bir risk. Ama yapacak bir şey yok."

Hırsızlık konusu herkesi etkilediği için –ve harika şarap da işini iyi yaptığından– tartışma daha küçük parçalara bölünüyor. Herkes masada başka biriyle sohbet ediyor, köylüler onların şaraplarını doldurarak hizmet ediyorlar ve Başpiskopos Dembowski'den gizlice gelen bir işaretle, sandıkları kaşla göz arasında değiştirip daha düşük kaliteli bir şarap servis etmeye başlıyorlar ancak kimse farkında değil sanki.

"Herkesin hakkında konuştuğu Kabala nedir?" diye soruyor Katarzyna Kossakowska, Peder Pikulski'ye. "Kocam dahi biraz ilgilendi."

"Dünyanın sözcükten yaratıldığına inanıyorlar," diye yanıt veriyor rahip, yüksek sesle yutkunarak ve az önce ağzına götürmek üzere olduğu büyük bir çatal dolusu sığır etini tabağına koyarak.

"Zaten herkes buna inanır: Başlangıçta söz vardı. Biz de ona inanıyoruz. O zaman sapkınlık bunun neresinde?"

"Evet, saygıdeğer hanımefendi, ancak biz bunu sözde bırakıyoruz, onlar ise en küçük şeye dahi uyguluyorlar."

Rahip gözle görülür bir isteksizlikle yanıt veriyor. Neden olduğu açık değil, o da buna şaşırıyor. Ona göre, sadece kısmen eğitimli olsa dahi şüphesiz anlayamayacağı böyle karmaşık meseleleri bir kadınla tartışmaya değmediği için olabilir mi? Ya da belki de muhataplarının kim olduğuna bakmadan, onun bu tarz soruları basitleştirmesi gerektiğindendir. Piskopos, yine piskopos ama çok da zeki olmadığından ona bile yavaş ve dikkatli bir öğretme biçimi gerekli. Şüphesiz kutsal bir adam ve yargılamak bana düşmez, diyerek içinden kendini kınıyor Pikulski, ancak zaman zaman onunla konuşmak zor.

Onlara görsel olarak açıklayabilmek için bir kâğıt kalem istiyor ve sonra tabakların arasına seriyor. Piskopos, içinde rosto kaz olan kayık tabağını uzağa iterek, iskemlesini geri kaydırıp

Pikulski'ye alan açtıktan sonra Kossakowska'ya anlamlı bir bakış atarak ona destek veriyor çünkü bu küçük, göze çarpmayan rahibin şimdi ulaştığı gizli güçleri olduğunu biliyor ancak sanki küçük bir çay kaşığıyla elinin altındaki büyük kapları açığa vurarak kendini ele vermek istemiyor.

"Her harfin nümerik bir karşılığı var. *Alef* bir, *bet* iki, *gimel* üç ve bunun gibi. Bu, harflerden meydana gelen her sözcüğün de bir sayı oluşturduğu anlamına geliyor." Anlayıp anlamadıklarını görmek için onlara sorgularcasına bakıyor. "Görünürde aralarında bir bağlantı yokmuş gibi gelse de aynı nümerik değerlere sahip sözcükler bir diğerine derin anlamla bağlı. Sözcüklerle sayabilirsiniz, onlarla çeşitli hesaplamalar yapabilirsiniz ve sonuçta ilginç şeyler çıkar."

Peder Pikulski buna bir son vermesi gerekip gerekmediğini, bunun yeterli olup olmadığını bilmiyor ancak kendine engel olamıyor.

"Şu örneği ele alalım," diyor. "İbranicede 'baba' *'av*'dır. Bunu şu şekilde yazıyoruz: *alef, bet*, sağdan sola. 'Anne' *'em*'dir ya da *alef, mem.* Ancak 'anne' sözcüğü –*'em'*–, aynı zamanda 'im' olarak okunur. *'Av'*, 'baba'nın nümerik değeri 3'tür çünkü *alef* bir ve *bet* ikidir. 'Anne'nin değeri 41'dir çünkü *alef* bir, *mem* 40'tır. Şimdi, iki sözcüğü toplarsak, 'anne' ve 'baba'yı, o zaman 44 elde ederiz ki bu, 'çocuk' anlamına gelen *'yeled'* ile aynı değerdedir!"

Rahibin ellerine doğru eğilen Kossakowska, ellerini çırparak iskemlesinde geri sıçrıyor.

"Ne kadar harika!" diyerek onu onaylıyor.

Peder Pikulski, piskoposun kâğıdına *yod, lamed, dalet* yazıyor ve ona zafer kazanmış gibi bakıyor.

Piskopos Soltyk aslında pek takip etmiyor ve bu sayılar onun kafasını karıştırıyor. Hırıltılı hırıltılı soluyor. Kilo vermesi gerek. Bu arada Başpiskopos Dembowski kaşlarını kaldırıyor, bu onun gelecekte ilgisini çekebileceğinin bir işareti.

"Kabala'ya göre, bir adamın bir kadınla cinsel ilişkisi olduğunda alfabeleri karşılaşır, Lehçe ifade etmek gerekirse, ana ve babalık vaadiyle iç içe geçerek çocuğu oluşturur."

Başpiskopos Dembowski dikkatle bir iki kez öksürüyor ve yemeğe devam ediyor.

"Kabala'ysa Kabala," diyor Katarzyna Kossakowska, yanakları şaraptan pembeleşmiş bir halde, "Şimdi dünyada aramızda benzeri görülmemiş bir şey oluyor. Binlerce Yahudi, Katolik inancına dönmek istiyor. Civcivlerin anne tavuğa yaklaştıkları gibi bize yanaşıyor zavallılar, Yahudiliklerinden bıkmışlar."

"Yanılıyorsunuz hanımefendi," diyerek Kossakowska'nın sözünü kesiyor Peder Pikulski, utandığından hafifçe öksürüyor. Kossakowska, Pikulski'nin, düşüncelerine müdahalesine şaşırarak ona bakıyor. "Bundan çok kazançları var. Uzun zamandır ülkemize parlak ve yeni vadedilmiş topraklar olarak bakıyorlar..."

"Onlara öyle hemen güvenilmez," diye ekliyor Piskopos Soltyk.

"Şimdi onların Talmudlarıyla ilgili bir hüküm yürütüyorlar ancak bu hüküm tüm kitaplarına karşı uygulanmalı. Kabala gerçekten yasaklanması gereken tehlikeli bir batıl inanç. Tanrı'ya tapınmanın en sapkın yolunu öğretiyor. Söylentilere göre geleceği nasıl öngörmek gerektiğini de öğretiyor ve büyüye teşvik ediyor. Kabala kesinlikle Tanrı'dan değil, şeytandan geliyor."

"Abartıyorsunuz peder." Konuşmayı kesen bu sefer Kossakowska oluyor. "Son nefeslerini verecek olsalar da çok geçmeden Kilise'nin kucağında başka bir yaşama kavuşacaklar. Zaten burada olmamızın nedeni, onlar en iyi niyetlerini ortaya koyduğunda bu kayıp ruhlara yardım etmek."

Jerzy Marcin Lubomirski, bu yemekte sundukları en iyi şey olan kan sosisini yiyor. Et sert, pilavsa lapa. Lahanadan tuhaf, küflü bir koku yayılıyor. Muhatapları yaşlı ve sıkıcı. Sadece uzaktan gördüğü Yahudiler hakkında hiçbir şey bilmiyor. Yalnızca bir keresinde biriyle (garnizonun etrafında her zaman dolaşan kızlardan biriydi) yakınlaşmıştı, her türden ve her ulustan olan fahişelerden biriydi, böylece askerler istedikleri tip ve rengi seçebiliyorlardı.

Yeni Atanmış ve Yolculuğa Hazırlanan Başpiskopos Dembowski'ye Dair

Başpiskoposluğu üstlenmek için bir an önce Lviv'e doğru yola çıkmaya hazır durumda ve her an gelebilecek olan bavullarını bekleyen piskopos, diktirdiği ve kadınlara adının baş harflerini –*MD*, Mikolaj Dembowski– işlettiği iç çamaşırlarına bir kez daha göz atıyor.

Harfler mor ipek iplikle işlenmiş ve sipariş ettiği ipek çoraplar yurtdışından gönderilmiş, Piskopos Dembowski yerli, keten olanları bırakalı çok olmuş. Morların yanı sıra baş harfleriyle aynı tonda olan ve narin konçlarında dikişler bulunan beyaz çoraplar da var. Yeni bir şeyi de var: Kalçasının etrafını biraz kaşındıran ve narin yünden yapılmış uzun içliği ancak bu ona, o çok istediği sıcaklığı sağlıyor.

Görünüşe göre, kendinden memnun. Başpiskoposluktaki ustaca girişimlerinin, son olayların ışığında yeniden değerlendirilip değerlendirilmediğini kim bilir, yoksul, kendi halkınca dışlanmış, aşağılanmış ancak yine de İsa Mesih'in merhametli kalbinin açık ve yakın olduğunu hisseden birçok insan var. Piskopos, Yahudi çoğunluk vaftiz edilene kadar konunun peşini bırakmayacak. Tüm Avrupa için bu büyük bir mucize, belki de yeni bir çağın şafağı olacak. Bavullara koymak için hazırladığı kitapları inceliyor ve bakışları taze deriyle kaplanmış bir cilde yöneliyor. Onun ne olduğunu biliyor. Gülümseyerek eline alıyor, sayfalarını karıştırıyor ve şu küçük mâni üzerinde duruyor.

Polonya'da kötü olan ne?
Kötü olan, Polonya'nın yolları ve yönetimi,
Kötü olan, köprüler,
Kötü olan, sopa arsızı bir kalabalık.

Piskopos şiirin naifliğinden etkilenip kendi kendine gülümsüyor. Keşke Peder Chmielowski'nin hevesi kadar bilgeliği de olsaydı! Küçük bir değerlendirmeden sonra bu güzel ciltli kitabı da geri kalanlarla birlikte yığına ekliyor.

Planlanan yolculuğundan bir gece önce Piskopos Dembowski, Çornokozyntsi'de yatağına epey geç giriyor, mektup (Yahudi sorunlarını düzenlemeye çalışan mektuplar bunlar, ayrıca bir tanesi de asil kampanyasını desteklemesi için krala yazılmış.) yazmaktan eli hissizleşmiş. Gece yarısı terden sırılsıklam olmuş bir halde uyanıyor, her nedense çok gergin, boynu tahta gibi, başı ağrıyor. Kötü bir rüya görmüş ancak ne olduğunu pek hatırlayamıyor. Bir tür ezilme, bir vahşet, keskin kenarlar, yırtılan kumaş sesi, çatırtılar, bir sözcüğünü dahi anlamadığı gırtlaktan gelen konuşmalar. Karanlıkta yatarken hâlâ korkudan titrer durumda, bir hizmetkâr çağırmak için elini zile uzatmaya çalışıyor ancak hareket edemediğini hissediyor, bütün günü mektup yazarak geçiren eli –kendi eli– şimdi ona itaat etmiyor. Bu imkânsız diye düşünüyor korkarak. Bu bir düş. İçini hayvani bir korku, bir panik kaplıyor.

Tuhaf bir koku fark ediyor ve altına işediğini fark ediyor. Hareket etmek istiyor ancak edemiyor, bu tam düşlerinde gördüğü gibi, hani insan hareket edemez ya. Hizmetkâra bağırmak istiyor ancak ciğerleri itaat etmiyor, içine hava alacak ya da onun az da olsa inleyebilmesini sağlayacak gücü yok. Sabaha kadar hareketsiz, sırtüstü yatıyor, bir tavşan gibi hızlı nefes alıyor. Dua etmeye başlıyor ancak duaları korkudan kaynaklandığından dağılıyor ve sonra piskopos ne söylediğini dahi bilmiyor. Sanki görünmez bir figür, bir hayalet gelip göğsünün üzerine oturmuş gibi hissediyor ve eğer ondan kurtulamazsa bu hayalet onu öldürecek. Sakinleşmeye çalışıyor, kolunu, bacağını, midesini hissetmek, kalçasını germek, parmağını oynatmak için bedenine geri dönüyor. Ancak hızla geri çekiliyor çünkü orada bir şey kalmamış. Tek kalan şey başı ama o da sanki mutlak bir boşlukta asılı gibi. Hep düşüyormuş

gibi hissettiğinden gözleriyle duvardaki şamdana tutunmalı, şamdan piskoposun Çornokozyntsi'deki yatak odasında yukarıda, hazırladığı sandıkların üzerinde asılı. Bu, ölümcül bir korku içinde sürüyor da sürüyor.

Sabah hizmetkâr onu buluyor ve büyük bir telaş kopuyor. Doktorlar kanını akıtıyorlar, kara ve koyu akıyor ve yüzleri artan endişelerini ortaya koyuyor.

Hacamattan sonra piskoposun durumu biraz iyileşiyor. Parmaklarını ve başını oynatmaya başlıyor. Bir şeyler söyleyen, soran, kederle ve sempatiyle bakan yüzler üzerine eğiliyor. Ancak sadece onun canını sıkıyorlar, çok fazla farklı parçadan yapıldıklarından (gözler, ağız, burun, kırışıklıklar, kulaklar, benler, siğiller, hepsinden çok fazla var) başı dönüyor ve sersemliyor, midesi bulanıyor, bu dayanılmaz bir şey. Gözleri şamdana geri dönüyor. Birinin ellerinin ona dokunduğunu biliyor gibi görünüyor ancak tek hissedebildiği kendi bedeninin mutlak yabancılığı. İnsanlar tepesinde duruyor ancak konuşmalarını anlayamıyor. Oradan buradan bir sözcük yakalasa da bir cümle ya da bir anlam kuramıyor. İnsanlar gidiyor ve sonra sadece bir mum kalıyor. Piskopos, birinin bu karanlıkta elini tutmasını çok isterdi, birinin sıcak, kaba avucu için neler vermezdi...

Mum söndüğünde –çünkü bakıcıları uyuyor– kıvranıp bağırıyor ancak sanki sadece ona bağırıyormuş gibi geliyor, gerçekte bir ses çıkaramıyor, karanlıktan o kadar korkmuş ki.

Ertesi gün kardeşi geliyor. Ah, evet, onu tanıyor. Yüzüne bakmıyor gerçi, sadece sesini duyuyor. O olduğunu biliyor ve bu onu rahatlatıyor. Böylece uykuya dalıyor ancak orada, düşlerinde aynı yerde yatıyor ve aynı karanlık korkusu var. Kardeşi kayboluyor sonra. Akşam, zihni görüntüler üretmeye başlıyor. Kamaniçe'de, evinin yakınında, katedralin yakınında ancak yerde değil, çatının kenarı yüksekliğinde havada asılı duruyor. Güvercinlerin saçaklara yuva yaptığını görüyor ancak yuvaları birkaç kırık yumurta kabuğu haricinde boş. Sonra Bakire Meryem'in daha yeni kutsadığı yüksek bir sütunun üzerine

yerleştirilmiş parlak, ışık dolu heykelini görüyor ve bir an için korku diniyor, ne var ki nehre baktığı ve kalenin büyük kütlesini gördüğü an geri geliyor. Sanki milyonlarca insan onu orada bekliyormuşçasına, üzerinde boşluktan bakan sayısız gözün kayıtsız bakışını hissediyor.

Yanan kitapları görüyor, sıcaktan kabaran ve sonra da ateşteki patatesler gibi çatlayan. Ancak alevler beyaz sayfaları yalamadan önce harfler, karıncalar ya da diğer hızlı küçük yaratıklar gibi sürüler, sıralar halinde kaçışıyor ve karanlıkta kayboluyorlar. Dembowski onları açıkça görüyor ve harflerin canlı olduğuna pek de şaşırmıyor, bazıları ufak, iğneye benzeyen bacaklarıyla zıplarken diğerleri, bacaksız olanlar –en basit harfler– hopluyor ya da kayıyor. Piskoposun onların nasıl adlandırıldığı konusunda bir fikri yok fakat onların bu uçuşu ona doğru ilerliyor ve piskopos hiçbirinin kalmadığını, yanan her şeyin boş sayfalar olduğunu görene kadar, neredeyse şefkatle onlara doğru eğiliyor.

Sonra Piskopos Dembowski bilincini yitiriyor. Kanını akıtmak faydalı olmuyor.

O akşam ölüyor.

Doktorlar ve piskoposu izleyenler –sekreteri ve en yakın meslektaşı Peder Pikulski– vefatıyla tamamen şaşkına dönüyor. Nasıl olabilir? Sağlığı iyiydi. Hayır, sağlığı iyi değildi, çok yavaş dolaşan, çok yoğun olan kanıyla ilgili sorunları vardı ki bu nedenle ölmüştü. Ancak hiçbir zaman bir hastalıktan yakınmamıştı. Belki de söylemek istememişti. Tek söylediği, üşüdüğüydü. Ancak bu bir kişinin ölmesi için bir neden değil. Böylece ölümünün duyurulmasının ertelenmesine karar veriliyor. Şimdilik orada, o büyük evde ne yapacaklarını bilmeden oturuyorlar. Aynı gün, ısmarladığı iç çamaşırlarının geri kalanı ve el yazmaları için sandıklar getiriliyor. Bütün bunlar, 17 Ekim 1757'de oluyor.

Talmud'un Yakıldığı Yıl Olarak Bilinen 1757 Kışında Ölmüş Yenta'nın Yaşamına ya da Yakılan Talmud'a ve Kısa Süre Önce Kundakçılık Yapanların Kitaplarına Dair

Başpiskoposun ölümü gibi bir olay münferit ve asla tekrarlanmayacak. Her durum ve onu yaratan her şey sadece bir kez olabilir. Bireysel öğelerin hepsi sadece tek bir kere icra edilmek üzere birleşir. Tıpkı sahneye davet edilen aktörlerin rollerini oynayacağı gibi, ancak hareket, sahnenin geçişi ya da kısa, acele diyalog bağlamın dışına çıkarıldığında hemen anlamsızlaşacaktır.

Bu durum başka bir şeyimiz olmadığından güvenmek zorunda olduğumuz belli bir olaylar zinciri yaratır. Çok yakından bakılacak olursa Yenta'nın şimdi gördüğü gibi, bütün o köprüleri, menteşeleri, dişlileri ve cıvataları ile bariz, biricik ve emsalsiz olayları birbiriyle birleştiren tüm ufak araçları görmek mümkün olur. Aslında bunlar dünyanın tutkalıdır, bir veya başka bir sözcüğü komşu olaylara taşırlar, bir hareketi veya bir mimiği ritmik olarak, farklı bağlamlarda birçok kez tekrarlarlar, aynı nesneleri veya aynı insanları tekrar tekrar karşılaştırırlar, doğası gereği yabancı olan şeylerin çağrışımlarının hayali dizilerini üretirler.

Bütün bunlar Yenta'nın şimdi bulunduğu yerden açıkça görülebiliyor. Her şey titrek ve sürekli dönüşken halde görülebilir, düzgün bir nabız gibi atıyor. Bütünlüğünde hiçbir şey kavranamaz çünkü çoktan geçip gitmiş, parçacıklara ayrılmıştır ve hemen, tamamen yeni, eşit derecede de geçici bir yapı yaratmıştır, gerçi daha önce, bir saniye önce, güzel ya da harika bir anlam ifade ediyor gibi görünüyordu. Bir insanı izlemeye çalıştığınızda o değişir, yani onun az önceki insan olduğu konusunda emin olmak kolay olmaz. Örneğin şu, daha bir dakika önce pasaklı, cam kadar kırılgan olan çocuk, şimdi bir evden çıkan uzun, güçlü kuvvetli ve kovadaki pis suyu bir çırpıda dışarı atan bir kadın. Kirli su, karın beyazını berbat ediyor ve üstünde sarı lekeler bırakıyor.

Sadece Yenta değişmiyor, sadece Yenta tekrarlayabilir ve aynı yere geri gitmeyi sürdürebilir. Ona güvenilebilir.

Piskopos Dembowski'nin ölüm haberi Hanuka'dan ve Noel'den önce yayılıyor, bu haber bazıları için üzücü, diğerleri için ise neşe kaynağı olabilir. Bu, birinin sabırla dokunmuş bir kilime bıçakla saldırması gibi şaşırtıcı. Bir yığın boş iş! Kar fırtınasıyla birlikte Korolivka'ya başka bir haber ulaşıp yayılıyor. Gerçek müminlerin koruyucusu ölür ölmez, hahamlar tekrar başlarını kaldırmış ve zulümlerini yeniden başlatmışlar, böylece Talmudları henüz yakılmış olanlar, şimdi önceki kundakçıların kitaplarını yakıyorlar. Yakup Frank'a gelince, olabilecek en kalın duvarların ardında hapsedilmiş gibi görünüyor. Korolivka'dakiler birbirine acımasızca bakıyor. Haberlerin onlara ulaştığı günün akşamı, hep birlikte İsrail'in barakasında oturuyorlar ve kendilerini birbirleriyle fısıldaşmaktan alıkoymaları zor. Kısa sürede sesleri yankılanmaya başlıyor.

"Bu daha büyük güçlerin mücadelesi..."

"Sabatay'a da aynı şey oldu. Onu da hapishaneye atmışlardı..."

"Olması gereken bu. Mahkûmiyet, planın bir parçası..."

"Bu olmak zorundaydı ve şimdi her şey başlayacak..."

"Bunlar son günler..."

"Bu son."

Kar yollara yağıyor ve etraftaki her şeyi örtüyor, mezarlık ve *matzeva*'lar dahi bu koyu beyazlığın altında kayboluyor. Nereye baksanız sadece kar ve daha çok kar var. Bir mucize eseri Kamaniçe'den bir tüccar, köylerine kadar bu devasa karlı yolları aşmayı başarmış, atlarının koşumlarını çıkaracak gücü dahi kalmamış, sadece gözlerini kısıyor, kirpiklerindeki buzlardan kör gibi olmuş. Diyor ki, "Yakup hapiste falan değil. Rohatin'den ayrıldı ve doğruca Çernivtsi'ye gitti ki orası Türkiye'de. Karısı ve çocuklarıyla Yergöğü'de ve denilene göre orada bir iş kuruyormuş."

Şaşırtıcı derecede kederli bir sesle birisi diyor ki, "Bizi terk etti."

Öyle görünüyor. Polonya'yı, her yeri kaplayan kara karşın karanlık ve kasvetli görünen bu ülkeyi arkasında bıraktı. Ona artık burada yer yok.

Önce ulağı şüpheyle dinliyorlar ancak kısa sürede şüpheleri öfkeye dönüşüyor, kaçan Yakup'a karşı değil, aksine kendilerine, çünkü işlerin bu hale geleceğini bilmeleri gerekiyordu. En kötüsü, artık hiçbir şeyin değişmeyeceğinin farkına varmaları. İsrail'in evininin önündeki atın dışkıları, bembeyaz karı berbat ederek soğukta tütüyor, tüm yaratılışın zayıflığının üzücü bir kanıtı olarak hızla donuk bir madde yığınına dönüşüyor.

"Tanrı bizi ondan ve temsil ettiği birçok baştan çıkarıcı şeyden kurtardı," diyor Sobla, gözyaşlarına boğulmuş halde eve girerek. Kimse onun neden ağladığını bilmiyor, Yakup'u, gürültülü maiyetini, kendini beğenmiş kadın korumalarını ve kaypak Nahman'ı sevmezdi bile. Söyledikleri tek sözcüğe dahi inanmamış ve öğretileri onu korkutmuştu.

İsrail onu azarlıyor. Ancak birkaç kuşak kazdan toplanmış tüylerin nemli kokusunu soluyarak kaztüyü yorganın altına girdiklerinde Sobla'yı beceriksizce kucaklamaya çalışıyor.

"Kendimi hapiste gibi hissediyorum... Tüm yaşamım bir hapishane," diye hıçkırıyor Sobla, ciğerlerini bol miktarda havayla doldurarak ancak başka bir şey söyleyemiyor. İsrail de bir şey söylemiyor.

Sonra onlara daha şaşırtıcı haberler geliyor, orada, Türkiye'de Yakup'un Müslümanlığa döndüğüne dair. Şimdi İsrail de duyduğunu hazmedinceye kadar bir iskemleye çöküyor. Ancak ona ilkinde de yani Sabatay'da da aynısının olduğunu annesi hatırlatıyor. O da sarık takmamış mıydı? Kurtuluşun planında bu yok muydu? Tahminleri geceye kadar sürüyor. Bazılarına göre bu bir ödeklik, akıl almaz bir eylem. Ötekiler için akıllı bir politika. Kimse Yakup'un g e r ç e k t e n Allah'ın mümini olduğuna inanmıyor.

Planın bir parçası olduğunda, en tuhaf, en korkutucu şey bile doğal, bildik görünmeye başlayabilir. Şimdi Hıristiyanlarla kereste ticareti yapan İsrail'in dediği bu. Ormandan yeni

yontulmuş ağaçları yerli beyden alıyor ve sonra onları satıyor. Yenta'ya verilen yardımlarla, iyi bir araba ve iki güçlü at –sağlam bir malvarlığı– alabilmiş. Bazen yük beklerken kerestecilerle çöküp birlikte çubuk tüttürüyorlar. Kerestecilerin aksine beyin, özellikle dinin gizemleri ve diğer şeyler hakkında fikirleri olan kâhyasıyla arası iyi. Kâhya ile yaptığı böyle bir sohbetten sonra İsrail, İsa'nın, Hıristiyan Mesih'in ölümünün de Tanrı'nın planının bir parçası olduğunu keşfediyor. İsa çarmıha gerilmeliydi çünkü aksi takdirde kurtuluş hareketi başlamazdı. Tuhaf ancak biraz karışık biçimde mantıklı. İsrail bunun hakkında uzun süredir düşünüyor, kendinin hapsedilmesine izin veren, sarık takmak zorunda kalan ve sürgüne gitmeye gönüllü olan Sabatay Sevi ile olan benzerliğinden çok etkilenmiş. Mesih olabildiğince düşmeli, yoksa o Mesih olmaz. İsrail ağır arabasıyla ancak yüreği hafiflemiş bir halde dönüyor.

Hacıların, Sobla ve İsrail'in bahçesine akması şimdi tamamen durmuş durumda. Hem don hem de genel durum nedeniyle insanlar halkın mucizelerinden korkmaya başlamış, bir yerlerde gizlenmek daha iyi. Ancak Pesele ve Freyna, Pesele'nin düğününe hazırlanıyor, nişan töreni ise henüz yapılmış olmasına rağmen Yenta'yı görmeye daha ender gelmiyorlar, oğlan da onun gibi on üç yaşında. Damadı iki kez görmüş ve biraz çocuksu da olsa onu sempatik buluyor. O ve kız kardeşi şimdi masa örtüsü işliyor, ne de olsa Freyna da yakında kocaya varacak. Bazen hâlâ sıcak olduğunda Pesele, dikişlerini Yenta dediği büyükannesine getiriyor ve onun yanında çalışıyor. Ona her tür hikâyeyi anlatıyor, planlarını açıklıyor. Örneğin, büyük bir kentte yaşamak ve önemli bir hanımefendi olmak istediğini. Kendi arabasına sahip, dantellerle süslenmiş giysilere ve parfümlü mendilini koyacağı küçük bir ipek çantaya –bu çantaya mendilden başka ne koyacağını bilmiyor– sahip olmayı istediğinden söz ediyor. Ancak şimdi çok soğuk. Parmakları donduğundan artık iğneyi tutup dikemiyor. Yenta'nın bedenindeki çiy damlaları buz kristallerine dönüşüyor, ufacık ve muhteşem. Pesele bunu keşfetmiş. Onları parmaklarıyla topluyor

ve erimeden önce pencerede günışığına tutuyor. Bir anda bu mucizeleri izlemeye başlıyor. Kardan beyaz kristal saraylar, camla, avizelerle ve kesme cam kadehlerle birlikte parıldıyor...

"Bütün bunları nerede görüyorsun? Bir kar tanesinde mi?" diye şaşırıyor Freyna. Ancak bir gün dikkatle bir kar tanesini parmağının ucuna alıyor ve güneşin altında bakıyor. Bu bir mucize, fevkalade geniş, neredeyse bir kuruşluk küçük bozuk para kadar. Kristal güzellik, göz açıp kapayıncaya kadar kayboluyor, bu dünyadan olan bir güzellik değil ve insan sıcaklığıyla yok oluyor. Ancak bu kısa an sayesinde, onun orada olduğuna dair emin olmak için öteki daha yüksek dünyaya bakmak mümkün.

Nasıl oluyor da bu don Yenta'ya vız geliyor? İsrail özellikle sabahları, ağaçların soğuktan çatırdadığına tanık oluyor. Ancak Yenta'nın bedeni sadece biraz soğuk. Don, kirpiklerine ve kaşlarına çökmüş. Bazen Sobla gelip onu koyun postuyla örtüyor ve uyukluyor.

"Seni gömemeyiz büyükanne," diyor Pesele, Yenta'ya. "Ancak seni burada da tutamayız. Babam, bu günlerin çok sıkıntılı olduğunu ve yarın ne olacağını kimsenin bilmediğini söylüyor."

"Acaba bir yarın olacak mı?" diye ekliyor kız kardeşi.

"Dünyanın sonu geliyor. Korkuyoruz," diyor Sobla, sarsılmış halde. Sanki büyükanne Yenta'nın gözkapakları oynarmış gibi geliyor ona, gerçekten, gerçekten, onları duyabiliyor. "Ne yapacağız? Bu yardım edebilecekmiş gibi göründüğün umutsuz durumlardan biri mi? Bize yardım et." Sobla nefesini tutuyor ki en ufak bir işareti kaçırmasın. Ancak bir şey yok.

Sobla korkuyor. O lanetli ve Türkleştirilmiş Yakup'un büyükannesi, ahırda olmasa iyi olurdu. Felaketi davet ediyor. Yakup'u hapsettiklerini öğrendiğinde bir memnuniyet hissetmişti, iyi oldu sana Yakup, çünkü payına düşenden fazlasını istiyorsun. Her zaman en yüksek dala oturdun, herkesten daha iyi olmak istedin. Sonunda zindana düştün. Ancak onun Yergöğü'de güvende olduğunu öğrendiğinde de bir rahatlama çökmüştü içine. Önceleri pek çok şey mümkün göründüyse de şimdi soğuk ve karanlık geri

gelmişti. Ekimde ışık, kulübenin önünden çekilmiş ve artık bahçeye gelmez olmuştu. Soğuk, yaz boyunca taşların altına inmişti ancak geri gelecekti, her zaman geri gelirdi.

Sobla uykuya dalmadan önce mağara hakkındaki hikâyeleri, Yakup'un ufak Yankiele olduğu zamanlarda orayı ne kadar çok sevdiğini hatırlıyor ve çocukken orada nasıl kaybolduğunu.

O zamanlar Sobla da çocuktu ve Yakup'u iyi tanıyordu. Her zaman ondan korkardı çünkü kaba sabaydı. Savaşçılık oynarlardı, çocuklardan bazıları Türk olurken diğerleri Moskof olurdu. Bir keresinde Yakup Moskof ya da Türk olmuştu –Sobla bunu tam hatırlayamıyor–, çılgına dönerek durdurulamayacak bir öfkeyle dövüşmüş ve tahta kılıcıyla başka bir oğlanı öldüresiye dövmüştü. Sobla babasının bunun için onu sonradan kemiklerini kırana kadar dövdüğünü hatırlıyor.

Şimdi gözleri kapalı, mağaranın girişini görüyor, içeriye hiç girmemiş. Burası onu korkutuyor, etrafta garip şeyler oluyor. Ağaçlar daha yeşil ve sessizlik ürkütücü, huş ağaçlarının altındaki zemin tamamen vahşi sarımsakla kaplı. Vahşi sarımsak toplanıp insanlara hasta olduklarında veriliyor. Her zaman işe yarıyor. Kimse mağaranın ne kadar büyük olduğunu bilmiyor ancak yer altında kilometrelerce uzandığını ve büyük *alef* gibi bir şekle sahip olduğunu söylüyorlar, altında koca bir şehir olduğunu. İçinde cinler ve hazinelerini orada saklayan aksak yaratıklar yaşıyor...

Sobla aniden ayağa kalktığında battaniye omuzlarından yere düşüyor. Ağzından tek bir sözcük çıkıyor:

"Mağara!"

Aşer Rubin'in Işıkla, Büyükbabasının ise Kurtla Olan Maceralarına Dair

Lizbon'daki depremin haberleri Lviv'e geçen sene ulaşmıştı. Genelde haberler yavaş yayılıyor. Aşer'in gravürlerle resimlenmiş bir kitapçıkta keşfettikleri korkunç. Ona defalarca bakıyor,

yüzlerce kez, o kadar sarsılmış ki başka yere bakamıyor. Gördükleri kıyamet gününe ait olabilir. Başka bir şey düşünemiyor.

Kitapçık, yığınlarca cesetten bahsediyor ve Aşer, yüz binin ne kadar çok olabileceğini hayal etmeye çalışıyor, Lviv'in nüfusundan fazla olduğundan çevredeki köy ve kasabaları, herkesi, Hıristiyan ve Yahudi, Rohatinlileri ve Ermenileri, kadınlarla erkekleri, yaşlıları, hayvanları, masum inekleri, ağılların etrafındaki köpekleri de eklemek gerekiyor. Yüz bin ne kadardır?

Ancak sonra biraz sakinleştiğinde, yine de bunun o kadar da sıradışı olmadığını düşünüyor. Belki kimse Hmelnitski kurbanlarını saymamıştı, o köyler, o kasabalar, o kafası kesilen ve başları evlerinin zemininde yuvarlanan asiller, karnı yarılan Yahudi kadınlar. Bir yerlerde Polonyalı bir asili, bir Yahudiyi ve bir köpeği birlikte astıklarını duymuştu. Her şeye karşın Aşer, daha önce insanın düş gücüne meydan okuyan ve metal plakalara özenle işlenmiş resimlerde yakalanmış sahnelerin olduğu böyle gravürler görmemişti. Bu özel görüntü beyninde kök salıyor. Kente saldıran enginliği görüyor. Elementler arası bir savaşa benziyor bu: Toprak kendini suya karşı ateşle savunuyor ancak su elementi daha güçlü, dalgalar nereye vursa tüm yaşamı söndürüyor, her şeyi harabeye çevirip ortadan kaldırıyor. Gemiler, göldeki ördek tüylerine benziyor ve bu Armagedon'da[2] insanlar neredeyse görünmez halde, olan biten insani ölçekte değil. Tek bir istisna var, ön planda, teknede bir adam ayakta duruyor, güzel giysilerine bakılırsa asil olduğuna hiç şüphe yok, ellerini dua eder gibi gökyüzüne kaldırmış.

Aşer, resimde gökyüzünün olmadığına dikkat ederek bu adamın çaresizliğine haince bir tatminle bakıyor. Gökyüzü, savaş alanının üzerinde ince bir şeride indirgenmiş. Burada gök nasıl olurdu ki zaten?

Aşer, Lviv'de dört yıldır yaşıyor, tıp eğitimi alıyor, gözleri tedavi ediyor. Göremeyenler için belli bir mercek üreten bir adamla çalışıyor. Bunun birazını İtalya'da öğrenmiş ancak aslında deneyimini ve bilgisini burada artırıyor. Onu çok etkileyen

[2] İyi ile kötü arasındaki son savaş, mahşer. (ç.n.)

bir kitabı beraberinde getirmiş. Özellikle bir paragrafın, onun çalışmalarının temeli olduğu söylenebilir, her anlamda yol gösterici bir ilke: "Ve ben gördüm," yazıyor, yazarın adı Newton, bir İngiliz, "Görüntünün bir ucuna yönelen ışık, diğerine yönelenden daha fazla kırılmaya uğrar. Böylece o görüntünün uzunluğunun gerçek nedeninin, ışığın geliş açılarındaki farklılıkla ilgisiz, farklı kırılabilen ışınlardan oluşmasından, kırılabilirlik derecelerine göre duvarın farklı kısımlarına aktarılmış bir şey olduğu belirlenmiştir."

Aşer'in babası, aynı zamanda Litvanya'da Prens Radziwill'in mülkünde iki küçük köy kiralamasına karşın ana ilgi alanı ışık olan bir Kabalacıydı. Kiralar, Aşer'in her şeyi elinde tutan annesi tarafından toplanıyordu. Yaşadıkları ve burada han işlettikleri köy, Neman Nehri'nin kıyısındaydı. Birkaç çiftliğe ek olarak bir su değirmeni ve Prusya, Königsberg yönünde giden gemiler için deposu olan küçük bir limanı vardı. Bu kiralama işi epey kazançlıydı ve annesi yönetim konusunda gerçekten yetenekli, sorumluluk sahibi olduğundan aile geleneksel bir Yahudi sistemi olan *hazakah*[3] sayesinde iyi para kazanmıştı ki

[3] (İbr.) Sahip olma (ç.n.)

bu geleneksel Slav sistemi olan *arenda*'da[4] sahip olabilecekleri-nden çok daha fazlaydı.

Aşer'in babası, etraflarındaki diğer yoksul Yahudilere oranla zengindi ve bunun sayesinde (*kahal*'in de yardımlarıyla) zamanı geldiğinde yetenekli oğlunu eğitim için yurtdışına gönderebilmişti. Ancak kendisi mütevazı yaşamıştı çünkü yenilikleri ve lüksü sevmezdi. Onun için en iyisi hiçbir şeyin değişmemesiydi. Aşer, babasının tarlada çalışması gerektiğinde ellerinin ne kadar kaba bir hale geldiğini hatırlıyor. Cildi çatlar ve bu çatlaklara kir girse iltihaplı yaraya dönüşürdü. Annesi bunların üzerine kaz yağı sürer ve sonrasında babası da kitaplarına dokunamazdı. Aşer'in babası ile Aşer'in amcası ki amcası Aşer'in onu aradığı ve sonunda yerleştiği Podolya'ya taşınana dek Yakup ve Esav gibiydi.

Polonyalılar ve Rohatinliler bölgede yaşamış ve Aşer'in annesinin işlettiği han hepsi tarafından sevilmişti. Evleri çok samimiydi ve ne zaman bir Yahudi yoldan gelse, zengin ya da yoksul, Aşer'in annesi onu bir kadeh votkayla karşılardı. Masa her zaman kurulu olurdu ve her zaman yeterince yiyecek vardı.

Annesinin hanına, zar zor okuyup yazabilen bir Ortodoks papazı gelmişti, adam su gibi votka içiyordu. Adamın, Aşer'in babasını ölümün eşiğine getirmesine kıl payı kalmıştı ve bu gerçekleşseydi, ailenin kaderi tamamen farklı bir yönde ilerleyecekti.

Bu papaz tüm günlerini handa, köylülerle birlikte herkesin başına bela olacak şekilde, hiçbir şey yapmadan geçiriyordu. Her zaman borcunun hesaplanmasını istiyor ancak asla ödeme yapmıyordu. Sonunda, Aşer'in ihtiyarının canına tak etti ve papazın votkasını kesti. Ancak bu papazı çok öfkelendirdi ve adam bunun öcünü almaya karar verdi.

Aşer'in babası sık sık yasal olmayan yollardan avcılardan kurt postu satın alırdı. Bunların arasında bazı köylüler ve üst

[4] (Leh.) Taşınmazların kiralanmasında ya da imtiyaz haklarının alınmasında kullanılan bir terim. (ç.n.)

tabakadan olanlarla birlikte nadiren cesur serseriler de vardı. Yasal olarak ormanda avlanmak, beyin özel ayrıcalığıydı. Bir gece, Aşer'in babasının zaman zaman post aldığı bir avcı gelip aile evinin kapısını çalmıştı. Adam, Aşer'in ihtiyarına, arabadan alıp yere serdiği önemli bir malı olduğunu söylemişti. Yaşlı adam, posta değer biçmek için ölü kurda iyice bakmak istemişti ancak karanlık ve geç olduğundan ve avcı da acele ettiğinden ona ödemeyi yapmış, çuvalı da bir kenara koyup yatağına dönmüştü.

Çok geçmemişti ki kapı vurulmuş ve bazı muhafızlar içeriye girmişti. Çuvalla ilgileniyorlardı, Aşer'in babası, avlanmış hayvanları satın almaktan cezaya çarptırılacağını düşünürken çuvalın içindekinin bir insan olduğu ortaya çıktığında nasıl korktuğunu varın siz düşünün.

Hemen zincirlenmiş ve karanlık bir hücreye atılmıştı. Papaz, Aşer'in babasını, Yahudilerin sıklıkla suçlandıkları gibi, kanını akıtıp *matza* yapmak için kullanmak üzere adamı öldürmekle suçladığı için hemen bir dava açılmıştı. Herkesi bir umutsuzluk sarmıştı ancak en derin karanlıkta dahi bir ışık kıvılcımına tapan Aşer'in babası, işkence altında dahi suçu kabul etmemiş, avcının sorgulanması için yalvarmıştı. Başta avcı her şeyi reddetmişti ancak işkence edildiğinde, suda boğulmuş bir adam bulduğunu, gömülmesi için zavallı adamı papaza götürdüğünü itiraf etmişti. Ancak papaz, cesedi Yahudiye bırakmasını söylemişti. Bunun için mahkeme avcıyı kırbaç cezasına mahkûm etmişti. Aşer'in babası serbest bırakılmış ancak papaza dokunulmamıştı.

Aşer, insanların kendilerini diğerlerine karşı üstün hissetmeye karşı güçlü bir gereksinimleri olduğunu öğreniyor. Kim oldukları önemli değil, daha kötü olan birini bulmaları gerekiyor. Kimin daha iyi ve kimin daha kötü olduğu da engin bir rastlantısal durum silsilesine bağlı. Açık renk gözlüler kendilerini koyu renk gözlülerden daha üstün görür. Bu arada koyu renk gözlü de açık renkliye yukarıdan bakar. Ormanların yakınında yaşayanlar, göllerin kenarında, açıkta yaşayanlara göre kendilerini üstün görürler ya da tam tersi. Köylüler kendilerini Yahudilerden

üstün görür, Yahudiler ise kendilerini köylülerden. Kasabalılar, köyde yaşayanlardan daha iyi olduklarını düşünürler ve köylerdeki insanlarsa kentlilere kötü davranır.

Bu, insan dünyasını birlikte tutan tutkal değil mi? Başka insanlara gereksinim duymamızın nedeni, onlardan daha iyi olduğumuzu bilmenin bize verdiği zevk mi? Şaşırtıcı bir biçimde en çok aşağılanır görünenler dahi kimsenin onlardan daha kötü olmadığı gerçeğiyle, bu aşağılanmadan sapıkça bir tatmin duyarlar, dolayısıyla bu durumda üstündürler.

Bütün bunlar nereden geliyor, insan onarılamaz mı, diye düşünüyor Aşer. Bazılarının şimdilerde tartıştığı gibi, eğer insan bir makine olsaydı küçük bir kolu hafifçe ayarlamak ya da küçük bir vidayı sıkmak yeterli olurdu ve insanlar birbirine dengiymiş gibi davranmaktan zevk almaya başlardı.

Polonya Prensesinin Aşer Rubin'in Evine Gelmesine Dair

Aşer'in evinde bir çocuk doğdu ve adı Samuel. Aşer onu "oğlum" diye çağrıyor.

Herhangi bir evlilik bağı olmadan birlikte yaşıyorlar, Aşer, Gitla'ya hizmetçisiymiş gibi davranıyor, zaten kadın evden pek ayrılmıyor, ayrıldığında da sadece pazara gidiyor. Aşer, Hıristiyan mahallesindeki Ruska Caddesi'nde yaşıyor ve hastalarına bakıyor ancak pençelerinden Turei Zahav Sinagogu'nu da görebiliyor. Cumartesi öğleden sonraları, Şabat sona ererken ve Şemone Esre,[5] yani on sekiz dua okunuyor ve coşkun sözcükler Aşer'in kulağına ulaşıyor.

O zaman camı kapatıyor. Artık bu dili zar zor anlıyor. Lehçe ve İtalyanca konuşuyor, Almancası da fena değil. Fransızca öğrenmek istiyor. Yahudi hastalar ona geldiğinde onlarla Yidişçe konuşuyor. Ayrıca Latince terimler kullanıyor.

---

[5] Şemone Esre, Amida olarak da adlandırılır, Yahudi ayini için temel duadır. (ç.n.)

Son zamanlarda gerçek bir katarakt salgınının farkına varıyor, ona gelen üç hastadan birinde var. İnsanlar gözlerine dikkat etmiyor, doğrudan ışığa bakıyorlar ve bu onların gözlerini donuklaştırıp pıhtılaştırıyor, katılaşmış yumurtanın beyazına benzetiyor. Bu nedenle Aşer Almanya'dan, kullananı kör bir adam gibi gösterse de kendinin de taktığı renkli mercekli özel gözlükleri ithal ediyor.

Polonya prensesi Gitla mutfakta koşuşturuyor. Hastalarının onu bir hizmetkâr yerine bir akraba olarak görmesini tercih ederdi, zira hizmetkâr rolü ona hiç uymuyor, o da etrafta dolaşıp kapıları çarpıyor. Aşer, doğum yapalı üzerinden birkaç ay geçmesine karşın ona pek dokunmadı. Gitla bazen kendi odasında ağlıyor çünkü odaları ayrı ve parlak ince kâğıt gibi güneş, şimdi her girintiden kışın nemli karanlığını ve hüznünü alıp götürmesine karşın nadiren bahçeye çıkıyor.

Keyfi yerinde olduğunda ki bu nadir oluyor, Aşer okurken Gitla üstüne eğilip ona bakıyor. O zaman Aşer, Gitla'nın üstünde kendisini çaresiz kılan sütün kendine özgü kokusunu alabiliyor. Bir gün Gitla'nın ona karşı bir şeyler hissedebileceğini umut ediyor. Onun için bir sorun değil ancak burada kendilerini onun yaşamına sokmuş iki tuhaf yaratık var, birinin sağı solu belli değil, diğeri ise tamamen acayip. İkisi de şimdi bir koltuğun kolçaklarında oturuyor. Biri okuyup dişleriyle turpları ikiye bölerken diğeri de onun büyük beyaz göğsünü emiyor.

Aşer, kızın melankoli içinde olduğunu görebiliyor. Belki de hamilelik ve doğum yüzünden havası bu kadar sık değişiyor. Keyfi yerindeyken kitaplarını ve gazetelerini alıyor ve günlerce okuyor. Almancayı iyi okuyor, Lehçesi daha az akıcı, Latincesi ise hiç yok. Biraz İbranice bilse de Aşer ne kadar olduğunu bilmiyor ve de sormuyor. Zaten fazla konuşmuyorlar. Aşer, başta onu doğuma kadar misafir edeceğini ve çocuğu doğurur doğurmaz onları götürmek için bir yer planlayacağını düşünmüştü. Ancak şimdi emin değil. Gitla'nın gidecek bir yeri yok, yetim olduğunu söylüyor, annesiyle babası Kazak katliamında öldürülmüş, ne

var ki onlar da gerçek anne babası değilmiş. Elbette, aslında o Polonya kralının gayri meşru kızı.

"Peki çocuk? Kimden?" diye sormaya cesaret ediyor sonunda Aşer.

Gitla onu biraz rahatlatacak şekilde omuz silkiyor, Aşer sessizliği yalanlara tercih ediyor.

Genç bir kızı bir çocukla bir yere yerleştirmek kolay olmayacaktı. *Kahal*'den, böyle kadınlar için barınakların nerede olabileceğini öğrenmesi gerektiğini düşünmüştü o zamanlar.

Artık işler farklı. Aşer artık onlara barınacak bir yer bulmayı düşünmüyor. Gitla ev işlerine yardım etmeye başlamış ve yemek yapmayı üstlenmiş. Sonunda dışarı çıkmaya başlıyor, şapkasını yüzüne indiriyor ve birinin onu tanıyacağından korkarcasına sokaklarda dolaşıyor. Alışverişe koşuyor, sebzeler ve çok sayıda yumurta alıyor çünkü balla karıştırdığı yumurta sarılarıyla yaşıyor. Aşer'e iyi yemekler pişiriyor, evden hatırladığı bildik yemekler, lezzetli güveç ya da Gitla et yemediğinden et yerine mantarlı yahni. Kazakların Yahudilere yaptıklarının aynısını Yahudilerin hayvanlara yaptığını söylüyor.

Ancak Lviv büyük bir kent değil ve sırrın duyulması uzun sürmeyecek. Yahudi mahallesi on dakikada geçilebiliyor. Ruska Caddesi'ndeki pazar meydanından çıkıp Yahudi caddesine dönünce sonsuz eklemeler, merdivenlere, atölyelere, çamaşırhanelere ve tezgâhlara ev sahipliği yapan küçük avlulu evlerin birbirinin üzerine kümelendiği, inanılmaz derecede gürültülü Yeni Yahudi Caddesi boyunca hızla yürünebiliyor. İnsanlar burada birbirini iyi tanıyor ve dikkatlerinden hiçbir şey kaçmıyor.

Koşulların Tersine Nasıl Çevrilebildiğine Dair: Katarzyna Kossakowska, Piskopos Kajetan Soltyk'e Yazıyor

Ekselansları Kajetan Soltyk'e,

Hayırsever ekselansları, lütfen en Kutsal Kilisemizin sadece sadık bir kızına değil ama bunun yanı sıra her zaman, hatta böyle kötü anlarda dahi yardımına koşacak olan bu arkadaşınıza kulak verin.

Piskoposun ölümü hepimizi derinden sarstığı için Çornokozyntsi'deki ilk günlerde sessizlik hâkim olmuştu. Ben dahi bu vefatı hemen öğrenemedim çünkü nedense büyük bir gizlilikle saklanmıştı. Apopleksi[6] olduğu söylenmişti.

Cenaze töreni ancak 29 ocakta yapılacak, mutlaka haber ulaşmıştır, yani yolculuğunuz için uygun hazırlıkları yapmaya hâlâ az bir zamanınız var. Ekselansları bilsin ki Piskopos Dembowski'nin ölümü üzerine davamız tamamen yeni bir şekil aldı. Hahamlar, yakınlık içinde oldukları kralın danışmanları gibi harekete geçti ve kısa süre sonra bizim çocuklar hiçbir yerde destek bulamayacak, artık piskopos olmayınca kimse ilgilenmediğinden tüm dava küllenmiş gibi duruyor. Bu sorunla ilgili olarak nereye gitsem ve ne desem anında kayıtsızlık duvarına vuruyorum. Dahası soğuklar korkunç ve insanlar kendilerini evlerine kapatmış durumda, kimse burnunu dışarı çıkarmıyor. Polonya devleti bu vaziyete teslim olmuş görünüyor. Belki de cenazeyi iptal etmelerinin bir nedeni budur, böylece kar azalınca yollar işler. Şu anda mezarı bile kolay kazamazlar.

Ekselansları, çabalarımızın boşa gitmesi beni endişelendiriyor. Önceden Talmudculara yapılan zulümler şimdi Şabataryanlara dönmüş durumda. Yahudi toplulukları en iyi ihtimalle onların konutlarına el koyuyor çünkü çoğu içindeki her şeyle birlikte yakılmış zaten. Zavallılar bana yardım etmek için geldi ancak piskopos da artık olmadığına göre kendi başıma onlar için ne yapabilirim? Onlara giyecek ve Dinyester'i geçmeleri için biraz para veriyorum. Her şeylerini arkada bırakıyorlar ve toplu bir halde güneye, liderlerinin bulunduğu Eflak'a doğru hızla ilerliyorlar. Bazen onlara gıpta ediyorum, buradan sıcak ve güneşli olan bir yere gitmek istiyorum ben de. Neyse, geçenlerde Şabataryanların küçük köylerinden birini görmüştüm. Köy, son küçük kulübesine kadar boştu ve bu benim tüylerimi ürpertmişti.

Ben de her nasılsa bir şeyler yapabilme gücümü yitirdim. Biraz hasta gibiyim, Rohatin'den Kamaniçe'ye yaptığım

6 Felç, inme. (ç.n.)

yolculuk sırasında üşütmüşüm herhalde ve o günden beri kocamın eski *okowita*'sı[7] dahil hiçbir şey içimi ısıtamadı. İnsanlar, Piskopos Dembowski'nin Yahudiler tarafından lanetlendiğini ve bu sebepten öldüğünü söylüyor. Bir hancı bana iki lanetin bir süre piskoposun başının üzerinde savaştığını söylemişti. Biri, onu korumaya, diğeri ise yok etmeye uğraşıyormuş. Biri, onun sevgili Şabataryanları, diğeri ise Talmudcu hahamlar tarafından yapılmışmış. Buradaki insanlar işte böyle saçma sapan konuşuyor ancak Yahudininmiş ya da başkasınınmış, ben lanete falan inanmam. Ne var ki biz böylesine kırılgan ve umarsızken, âdeta habersizken başlarımızın üzerinde etrafta uçuşan, bulutlar gibi savrulan her türden güç tarafından bazı kozmik savaşlar yürütüldüğünü düşünmek içime bir endişe düşürdü.

Piskoposun halefinin, çok iyi tanıdığım ve umut ediyorum ki davamızı sürdürecek olan Piskopos Lubienski olacağını söylüyorlar.

Ekselansları ve sevgili arkadaşım, herkesin bir düğüne hazırlanır gibi hazırlandığı cenazede karşılaşacağımızı umuyorum. Cenaze ziyafeti için Eflak'tan alınmış öküz sürülerini bizzat gördüm ve Dinyester'den Kamaniçe'ye kadar izledim...

Pompa funebris[8] - 29 Ocak 1758

Başpiskopos Dembowski'nin özenle giydirilen bedeni, başlangıçta acımasız ölümüne sahne olan darmadağınık yataktan, merhametsiz soğukların cenaze törenine kadar uzunca bir süre bekletilmesini mümkün kıldığı penceresiz özel bir odaya nakledilmişti. Oradan da görkemli teşhir odasına, ladin ve ardıç demetleriyle birlikte mevsimin son çiçek buketlerinin yerleştirildiği sayvanlı bir yatağa götürülmüştü. O zamandan beri yorulmadan dua eden rahibeler onu yalnız bırakmıyor.

---

[7] Adını, Latince *aqua vitae* (hayat suyu) sözcüğünden alan ve *aquavit*, *akvavit* veya *akevitt* olarak da bilinen çok sert bir içki. (ed.n.)

[8] (Lat.) Cenaze töreni (ç.n.)

Bütün bir yazıcı ordusu tebliğleri yazmakla meşgul ve geçici bir sekretarya açılmış, masalar bir manastırın yazıhanesinde olduğu gibi düzenlenmiş, mürekkep şişeleri üst üste ve tüy kalemlerin ucunu uykulu bir halde sivrilten kıvırcık saçlı bir rahip var.

Bu curcunanın herkese faydası oluyor. Piskoposun çarpık bedenini ve fal taşı gibi açılmış gözlerinin dehşetini –belli ki ölmek ona hayli pahalıya mal olmuş– ve parlak kırmızı, patlamış damarları düşünmeyi bırakmışlar. Sinirli bir tartışma sürmekte çünkü Noel yaklaştığı ve hemen arkasından da *Zapusty*[9] geldiği için doğru düzgün bir cenaze töreni hazırlamaya zaman olup olmadığı konusu gündemde. Öyle ya, bayramlarda yenir içilir, komşular ziyaret edilir, insan pek evde oturmaz, bu yüzden cenaze tarihini belirlerken bunu göz önünde bulundurmak gerek. Piskoposun böyle aksi bir zamanda, Noel'den önce ölmesi çok can sıkıcı.

9 (Leh.) Et kesimi. Hıristiyanların büyük perhize girmek üzere olduğu günler. (ç.n.)

Şimdi müteveffanın şerefine şiirler sipariş ediliyor. Konuşmalar yazılıyor, cenaze afişleri ve cüppeler dikmek için rahibeler tutuluyor. Lviv'deki en iyi ressamlardan ikisi tabut portreleri hazırlayacak. Cenaze günü hiç şüphesiz soğuk olacağından dirilerin hepsi de değerli bir paltoları var mı, bir kürk daha mı uygun olur, kışlık botları iyi durumda mı diye endişeli. Eşleri için yeni bir tilki kürkü yakalı, kürk astarlı bir pelerin mi sipariş etmeleri gerekir acaba? Bir Türk kemeriyle ve elbette tüy ve mücevherle süslenmiş bir kürk şapka da olabilir. Hâkim olan gelenek, bir cenazeye gelirken doğu modasıyla giyinmek, Sarmat tarzında, bunlar geleneğin emirleri.

Peder Pikulski kendi giyimiyle ilgilenmiyor, cüppesi ve yere kadar uzanan, kürk astarlı siyah yün paltosuyla bir rahip gibi giyinecek. Cenaze için harcamalar gelmeye başlıyor ve asla onun hayal etmediği meblağları içeriyor. Kilisenin duvarlarını kaplamak için mavi malzemeye –kimse katedralin duvarlarının yüzey alanını ölçmediğinden hâlâ kaç metre gideceğini tartışıyorlar– ilave olarak meşaleler ve mumlar için parafin de gerek, hepsi neredeyse bütçenin yarısı! Konukların taşınmasının ve konaklamasının organizasyonu bir grup tarafından yapılırken başka bir grup da –bu grupta da çok sayıda insan var– ziyafeti planlıyor. Şimdiden, katedralde bir katafalkın yapımı ve yakılacak mumlar için Yahudilerden borç alındı.

Böylece Başpiskopos Dembowski'nin cenazesi bu senenin karnavalının beklenmeyen, en önemli olayı haline geliyor. Konuşmalarla, afişlerle, alkışlarla ve korolarla gerçek bir *pompa funebris* olacak.

Bir sorun var çünkü vasiyetini açtıklarında piskoposun aslında sessiz ve mütevazı bir cenaze töreni istediğini öğreniyorlar. Bu geniş çaplı bir şaşkınlığa neden oluyor, bu nasıl mümkün olabilir? Piskopos Soltyk, hiçbir Polonyalı piskoposun sessizce ölmesine izin verilmez derken haklı. Dışarının dondurucu olması iyi, böylece herkes haberleri öğrenip yolculuklarını planlayana kadar defin işlemi ertelenebilir.

Noel'den hemen sonra başpiskoposun bedeni kızak aracılığıyla, tören ve büyük bir ihtişamla Kamaniçe'ye getirilmişti. Yol boyunca, soğuk dayanılmaz ve inananların ağzından dua olarak gökyüzüne buhar bulutları yükselse de altarlar hazırlanıyor, ayinler düzenleniyor. Köylüler, alayı saygı ve inançla izliyor, karda diz çöküyorlar, Ortodoks olanlar da hararetle defalarca haç çıkarıyor. Bazıları bunu cenaze alayı değil de askeri bir yürüyüş sanıyor.

Cenaze günü, silah sesleri ve alkışlar arasında, üç Katolik gelenekle –Latin, Doğu Kilisesi ve Ermeni– birlikte *szlachta*[10] ve devletin, loncaların, askeriyenin ileri gelenleriyle sıradan insanları içeren alay katedrale doğru gidiyor. Kentin farklı noktalarında veda söylevleri veriliyor ve bir Cizvit yetkili son konuşmayı yapıyor. Törenler gece on bire kadar sürüyor. Ertesi gün ayinler düzenleniyor ve naaş akşam yediye kadar kabrine yerleştirilmiyor. Tüm kentte meşaleler yakılıyor.

İyi ki soğuk bastırıyor da Piskopos Dembowski'nin kararmış bedenini donmuş bir et parçasına çeviriyor.

Dökülen Kan ve Aç Sülüklere Dair

Bir akşam, Aşer kapının çerçevesine yaslanmış, kadınların küçük Samuel'i yıkamasını izlerken biri kapıya vuruyor. Gönülsüzce açıyor. Yarı Lehçe, yarı Yidişçe telaş içerisinde konuşan ve Aşer'e birini, bir hahamı kurtarması için ısrar eden, kana bulanmış, üstü başı perişan genç bir adam görüyor.

"Elişa? Hangi Elişa?" diye soruyor Aşer ancak çoktan manşetlerini sıvayıp paltosunu askıdan çekmiş bile. Kapının yanındaki el çantasını alıyor, çanta her zaman orada ve içi bir doktor çantasının olması gerektiği gibi dolu.

"Rohatinli Elişa Şor'a saldırıldı, dövüldü, kemikleri kırıldı, Yüce İsa!" diye kekeliyor adam.

"Sen kimsin?" diye soruyor Aşer, merdivenlerden inerlerken, "Yüce İsa!" denmesinden etkilenerek.

---

[10] (Leh.) Soylular. (ç.n.)

"Ben Hrycko, Hayim, önemli değil, aman korkmayın efendim, çok kan var, çok kan... Lviv'de icabına bakmamız gereken şeyler var ve..."

Köşeyi döndükten sonra adam Aşer'i dar bir ara sokaktan, merdivenlerden yukarı çıkıp gaz lambasıyla aydınlatılmış dar bir odaya girdikleri karanlık bir avluya götürüyor. Yatakta ihtiyar Şor yatıyor, Aşer, yüzü kan içinde olsa da onu geride yüksek alnı ve saç şeklinden hatırlıyor, büyük oğullarını, Solomon ve Şlomo'yu da hatırlıyor. Onun arkasında İzak ve tanımadığı başkaları var. Hepsi kana bulanmış ve berelenmiş. Şlomo kulağını tutuyor, parmaklarının arasından kan akıyor ve sonra donuk izler halinde katılaşıyor. Aşer ne olduğunu sormak istiyor ancak yaşlı adamın ağzından bir ölüm hırıltısı geliyor, bu nedenle sormak yerine hemen ona doğru koşuyor ve adam baygın olduğundan kendi kanıyla boğulmaması için onu dikkatle bir miktar kaldırıyor.

"Bana daha fazla ışık getirin," diyor, sakin ve kontrollü bir sesle ve oğulları daha fazla mum yakmak için acele ediyorlar. "Ve su, sıcak su."

Yaralı adamın gömleğini dikkatle çıkardığında göğsünde deri bir kordon üzerinde, içinde muskalar olan küçük keseler görüyor, çıkarmak istiyor ancak diğer adamlar buna izin vermediğinden kırılan köprücük kemiğinin ve göğsündeki morarmış büyük berenin üzerini açmak için onları Şor'un omzuna doğru itiyor. Şor'un dişleri dökülmüş, burnu kırılmış ve alnındaki kesikten kan akıyor.

"Yaşayacak," diyor, belki biraz vaktinden önce ancak onları yatıştırmak istiyor.

Sonra hepsi fısıltıyla şarkı söylemeye başlıyor ancak Aşer sözcüklerini hatırlamıyor, tek bildiği söylediklerinin Sefarad dilinde olduğu, bir çeşit dua bu.

Aşer, yaralı adamları daha fazla sargı bezi ve diğer tıbbi malzemelerin olduğu evine götürüyor. Solomon'un kulağının dikilmesi gerekiyor. Gitla yarı açık kapıdan içeriyi gözetliyor. Genç Şor, onun yüzüne bakıyor ancak onu tanımıyor, biraz kilo almış.

Ayrıca doktorun kadınının kısa süre önce Yakup'un kadın korumalarından biri olabileceği aklına gelmiyor.

Sargılı adamlar gittiğinde, sert hareketlerle soğan doğrayan Gitla, alçak sesle bir Sefarad duası okuyor. Duanın sesi giderek yükseliyor.

"Gitla!" diyor Aşer. "Böyle mırıldanmayı kes."

"Kentte, piskoposun bir hayalete dönüştüğü ve büyük evinin etrafında gezinip dolaştığını, tüm hatalarını itiraf ettiğini söylüyorlar. Bu koruyucu bir dua, eskilerden, onun için işe yarıyor."

"Bu durumda hepimiz öldükten sonra hayalet olacağız. Bırak bunları, bebek korkacak."

"Sen nasıl bir Yahudisin ki hayaletlere inanmıyorsun?" diye gülüyor Gitla ve önlüğüyle soğandan yaşaran gözlerini siliyor.

"Sen de inanmıyorsun."

"Bu Yahudiler mutlu! Onlar için bu büyük bir mucize, eski günlerdekilerden daha büyük. Piskoposa Haman diyorlardı. E, o da öldüğüne göre dönmeleri dövebilirler. Yaşlı Rapaport zaten bir ferman çıkarmış, duydun mu? Bir sapkını öldürmenin *mitzvah*[11] olduğunu söylüyormuş. Bunu duydun mu?"

Aşer bir şey söylemiyor. Üstüpülerle[12] kanı siliyor, aletlerini bezle temizliyor ve tekrar çantasına koyuyor, apopleksiden mustarip posta müdürü Deym'in kanını akıtmak için hemen gitmek zorunda. Kavanozlardaki sülüklerin olduğu odaya giriyor. En küçüğünü, en açını alıyor, Deym ufak tefek bir adam olduğundan fazla gereksiz kan olmayacak.

"Arkamdan kapıyı kilitle," diyor Gitla'ya. "İki kilidi de."

Yine ekim; ve kurumuş yapraklarla, nemin kokusu havada. Aşer Rubin, karanlıkta ellerinde meşalelerle, bağıran küçük gruplar halinde insanları görüyor. Kentin, sapkınların en yoksullarının yaşadığı duvarları boyunca yürüyorlar. Kentin sınırlarına doğru bir yerlerde belirsiz bir parlaklık görülüyor, onların sefil

---

[11] (İbr.) Sevap işlemek. (ç.n.)

[12] Çoğunlukla temizlik işlerinde kullanılan, genellikle yoluntu ve artık pamuk ipliği veya didilmiş kenevir. (ed.n.)

kulübelerinden biri, yani insanların hayvanlarla birlikte yaşadığı yerlerden biri yanıyor olmalı. Yakın zamanda yakılan Talmudlar gibi, şimdi de Zohar ve dindar Yahudilere yasak olan diğer kitaplar alevlerde kül oluyor. Aşer, inanışa ters düşen kitapların yakılmasıyla çılgına dönen ve memnun olan Yahudi gençlerle dolu bir araba görüyor, kentin dışına, muhtemelen en çok sayıda kâfirin yaşadığı Hlyniany ve Busk'a doğru gidiyorlar. Başlarının üzerine kaldırdıkları sopalarla koşan birkaç kişi ona çarpıyor. Aşer sülük kavanozunu sıkıca tutuyor ve hasta adamın evine doğru koşuyor. Oraya ulaştığında posta müdürünün az önce ölmüş olduğunu görüyor. Sülükler aç kalıyor.

Bayan Elzbieta Druzbacka'dan Peder Chmielowski'ye ya da Kesin Olmayan Biçimlerin Mükemmeliyetine Dair

...kendi kitaplarımı muhterem pedere gönderiyorum, belki de sizin keskin gözleriniz onlarda sıradan gösterişin ötesinde başka şeyler bulabilecek çünkü dünyanın enginliğini dille ifade etmek için çok şeffaf, çok kesin olan sözcükleri kullanmak olanaksız. Bu, kalem ve mürekkeple bir eskiz çizmeye, o enginliği temiz beyaz çizgilerle bölünecek beyaz bir yüzeye aktarmaya benzer. Ancak sözcükler ve görüntüler esnek olmalı ve büyük miktarları içermeli, titreşmeli ve çok anlamlı olmalıdır.

İyi yürekli muhterem peder, çabalarınız benim nezdimde değersiz görülmedi, aksine yaptığınız yoğun çalışma beni derinden etkiledi. Ne var ki bana sadece ölülerin öğütlerine önem veriyormuşsunuz gibi geliyor. Çünkü alıntılanan ve derlenen bu kitaplar mezarlarda gömülü sanki. Soyutlanmadaki gerçekler kısa sürede önemsiz hale gelir, bağlantılarını yitirirler. Yaşamlarımız gerçeğin ötesinde bir şey ifade edilebilir mi? Sadece gördüğümüz ve hissettiğimiz şeylere, ayrıntılara, duygulara dayanan bir açıklama olabilir mi?

Dünyayı kendi gözlerimden görmeye ve yalnızca birinin sözcüklerini yinelemek yerine, kendi dilime sahip olmaya çalışıyorum.

Ekselansları Piskopos Zaluski yayıncım olarak benden zarar edeceği konusunda endişelendiğinden yazışmalarından hoşnutsuzluk taşıyordu, oysa tüm baskının şimdiden satıldığı ve bir sonraki baskıya hazırlandıkları ortaya çıktı. Şimdi onun tarafından yayımlanan kendi şiirlerimi satmamın istenmesi bana biraz acı veriyor. Bana yüz kopya gönderdi ve baskıyı yapan Piaristler[13] onu para için sıkıştırdığından benden eldekileri satmamı istiyor. Dizelerimi para kazanmak için değil, okurlarımın düşünmesi ve biraz da zevk alması için yazdığımı kendisine bildirdim. Onlardan para kazanmak istemiyorum, zaten bunu beceremem de. Nasıl yapılır böyle bir şey? Gezgin bir tüccar gibi şiirlerimi bir arabaya koyup, panayır panayır gezip bir kuruş için satışa mı çıkaracağım? Ya da bazı asillere gönderip bana birkaç kuruş ihsan etmelerini mi bekleyeceğim? Şiirle uğraşmaktansa şarap üretseydim keşke.

Lviv'e giden yolcularla yolladığım paketi aldınız mı? İçinde, sonbaharda burada diktiğimiz keçe terliklerle –ben çok azını diktim çünkü gözlerim zayıfladı, kızım ve torunlarım yaptı– birlikte bahçemizden kuru meyveler, erikler, armutlar (en sevdiklerim) ve küçük bir fıçı özel bir gül şarabı var, aman dikkat peder, serttir. En önemlisi, Firlejov inzivanızdaki soğuk günler için pakette harika bir kaşmir şal var. Henüz okumadığın küçük bir kitabı da içine koymayı uygun buldum. Tabii sizin *Yeni Atina*'nızı ve benim küçük şiirleri bir teraziye koyacak olsanız elbette karşılaştırılamazlar. Bu böyle, sanırım aynı şey iki farklı insanın elinden çok farklı çıkıyor. Kalanlar ve gidenler her zaman farklı düşünür. Aynı şekilde sahip olanla sahip olunan, doymuşla aç da öyle. Bir asilin zengin kızı Paris'ten küçük bir köpeği düşlerken, bir köylünün zavallı kızı eti ve tüyleri için bir kazı düşler. Bunun için şöyle yazıyorum:

[13] Piarist Tarikatı: Joseph Calasanza tarafından 1617'de Roma'da kurulan, Katolik yoksul çocuklara ve gençlere eğitim veren dini cemaatlerden biri. (ed.n.)

Sayamayınca gökyüzündeki yıldızları,
Doğru toplamalı, en olmadı meşeleri, köknarları ve çamları,
Yapıp şimdilik bu hesapları,
Aklımın aldığı da ancak bu kadarı.

Sizin görüşünüz ise bambaşka. Siz bilginin herkesin yararlanabileceği bir okyanus olmasını istersiniz. Eğitimli bir insanın, onun her parçasını okuduğunda evinden ayrılmadan tüm dünyayı öğreneceğini düşünürsünüz. Kendi "kapakları", kendi sınırları olması açısından insan bilgisi bir kitaba benzer ki bu özetlenip herkesin hizmetine sunulabildiği anlamına gelir. Bu seni harekete geçiren muhteşem bir amaçtır ve okurunuz olarak bunun için size minnettarım. Ancak benim yolum başka.

Her insan küçük bir dünyadır: Gökyüzü başın olduğu yer,
Gezegenler hisler, zihin güneş, ışınları da sözcükler.
Dünya dolaşır, hem de üstündeki insanla: Gökyüzü döner durur,
Doğudan batıya, günü izler ölüm, onu geceyle bastırır.
Eğer başka bir Luna[14] bize kadınları vermese,
Dünya durmazdı kendi ayakları üzerinde, kafası olsa neye yarar öyleyse?

Diyeceksiniz ki şimdi, boş konuşma, gevezelik bu. Haklı olduğunuza şüphe yok. Belki de tüm yazı sanatı, sevgili dostum, kesin olmayan biçimlerin mükemmelleştirilmesidir...

Başrahip Benedykt Chmielowski Sayın Bayan Elzbieta Druzbacka'ya yazıyor

Peder Chmielowski garip bir pozisyonda oturuyor, Firlejka'nın kız kardeşi Saba, kucağında henüz uykuya dalmış. Köpeğin yere kaymaması için ayaklarını masanın altındaki kirişe koyduğunda bacaklarını sıkıca tutması gerekiyor. Mürekkep hokkasına

[14] Antik Roma'da Ay'ın ilahi ve mitsel tasavvuru; Güneş tanrısı Sol'un dişil tamamlayıcısı. (ç.n.)

uzanabilmek için masanın üzerinde bir yay çizmeli ve bunu da başarıyor. Arkasında, raftaki kalemlerle işi daha zor, şimdi etrafında dönüyor ve kutuya ulaşmaya çalışıyor. Kalemler yere düşüyor, rahip içini çekiyor. Saba uyanana kadar beklemesi gerektiğini umuyor. Ancak doğasında hareketsizlik olmadığından, kör bir kalemle yazmaya başlıyor ve yazdıkları o kadar da kötü görünmüyor. Öyle olsun bakalım, diyor içinden.

Hanımefendi, size en sıcak selamlarımı ve iyi dileklerimi gönderiyorum, zira ben, huzur içinde yatsın Piskopos Demboswki'nin cenazesinde soğuk algınlığına yakalanmışım, şimdi öksürerek ve balgam çıkararak evime kapanmış, kemiklerimi ısıtıyorum. İhtiyarlığın son hızla yaklaştığını da düşünüyorum. Gerçek şu ki başpiskoposun ölümü benim sağlığımı da sıkıntıya soktu çünkü muhterem benim için çok değerliydi ve onunla sadece Kilise'nin iki hizmetkârı arasında paylaşılabilecek bir yakınlığım vardı. Benim de zamanımın yavaşça geldiğini düşünüyorum ve işimi henüz bitirmediğimden biraz endişe duyuyorum, ölmeden önce Zaluski Kardeşler'in kütüphanesini göremem diye korkuyorum. Piskopos Zaluski ile onu çok memnun eden bir anlaşma yapmıştım, kış hafifler hafiflemez Varşova'ya gidecektim ve o da bana her türlü misafirperverlik için söz vermişti.

Bugünkü sohbeti kısa keseceğim için beni affedin ancak ateşten yandığımı hissediyorum ve kucağımda uyuyan köpek, kalemimi değiştirmeme izin vermiyor. Saba'nın eniklerinin hepsini verdim, şimdi ev boş ve kimsesiz.

Sizin için bir şey buldum, sevgili arkadaşım ve buraya not ettim, umut ediyorum ki seni mülkünün, vesairenin idaresinden daha ilginç bir şeyle oyalayacak.

Odasında oturan bir kişi dışarıda olup biteni nasıl görür?

Avluda gerçekleşen eylemleri kendi gözleriyle bakmadan ve yatarak görmek isteyen olursa dışarıdan, pencerelerden yolunu bulup girebilecek tüm ışığı kesip odasını karartsın. Sonra doğrudan avluya doğru yuvarlak, küçük bir delik açsın ve içine bir açıdan ya da bir gözlükten nesneleri olduğundan

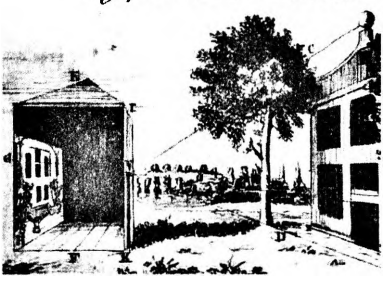

büyük gösteren bir mercek yerleştirsin, bunu yaptıktan sonra ince, beyaz, sağlam bir keten ya da geniş bir beyaz kâğıt parçasını karanlık odada o küçük açıklığın tam karşısına assın. Bu ketende ya da ekranda, canım arkadaşım, avluda olup biten her şeyi göreceksin, kim oraya gelmiş, kim ata binmiş, kim kavga etmiş, kim oynamış, mutfak ya da kilerden kim bir şey almış, her şeyi göreceksin.

Bugün bunu denedim ve işe yaradığını sana söylemeliyim, gerçi görüntünün kendisi pek belirgin değildi, çok azını görebildim.

Size çok değerli bir şey daha gönderiyorum, Stanislaw Dunczewski'nin takvimlerini. Bunlardan biri geçen yılın ve Polonya krallarının Zygmund August'a kadar olan maiyetini içeriyor. Yeni olan ikinci takvim Zygmund August'an August II.'ye kadar uzanıyor. Böylece belleğinize fazla yüklenmeden bundan torunlarınıza bahsedebileceksiniz çünkü bellek her zaman deliklerle doludur ve eksiktir...

Peder Chmielowski'ye Gece Gelen Davetsiz Misafire Dair

Rahip, kalemi bir sözcüğün ortasındaki harfin üzerindeyken duruyor çünkü artık tamamen karanlık basmış olmasına karşın Firlejov'daki papaz evine bir araba yaklaşıyor. Rahip avluda atın toynaklarını, sonra da sabırsız bir kişneme duyuyor. Aniden uyanan Saba, kucağından atlıyor ve sessiz bir iniltiyle kapıya doğru koşuyor. Sesler, nemli siste sürahiden dökülen su gibi etrafa sıçrıyor. Bu saatte kim olabilir? Pencereye gidiyor, ne var ki neler olup bittiğini karanlıkta zorlukla görebiliyor ve Roşko'nun

sesini duyabiliyor ancak her nedense uykulu, isteksiz, ardından yabancılara ait diğer sesler duyuluyor. Nehrin sisi avluyu bir kez daha sarmalamış ve içinde sesler zar zor taşınıyor, bir sözcüğün yarısında sessizleşiyor. Kâhyası nereye gitti? Yatmadan önce ayağını yıkadığı büyük çanağın üzerinde uyuyakalmış gibi görünüyor, sönmekte olan bir mumun ışığında, rahip onun öne düşmüş başını görüyor. Mumu alıyor ve kapıya kendisi gidiyor. Arabanın yanında duran, baştan aşağı örtülü, hortlağa benzeyen bazı figürler görüyor. Şimdi saçında samanlarla, hâlâ yarı uykulu haldeki Roşko da geliyor.

"Kimdir o gelen?" diye soruyor rahip cesurca. "Gece vakti kim dolaşıp da Hıristiyan olanların huzurunu kaçırır?"

Sonra hortlaklardan biri, daha kısa olan, yakına geliyor ve Peder Chmielowski, yüzünü göremese de yaşlı Şor'u hemen tanıyor. Çok şaşırdığından nefesini tutuyor. Bir an için konuşmaktan aciz kalıyor. Gece vakti burada ne arıyor bu lanetli Yahudiler? Rahip, en azından Roşko'ya eve gidip yatmasını söyleyecek kadar soğukkanlılıkla düşünebiliyor.

Rahip aynı zamanda Hrycko'yu hatırlıyor, Hrycko büyümüş, koca adam olmuş. Şor sessizce rahibi arabaya götürüyor ve sonra örtüsünü çıkarıp atıyor. O sırada Peder Chmielowski sıradışı bir şey görüyor. Araba ağzına kadar kitaplarla dolu. Hepsi deri iplerle bağlanmış üçlü dörtlü desteler halinde duruyor.

"Tanrı'nın Kutsal Annesi," diyor rahip ve son heceyle, yani hızla "si" derken mumun alevini söndürüyor. Sonra üçü birden kitapları sessizce papaz evine, rahibi balı ve parafinle birlikte yazın gelen arıları öldürmekte kullandığı çürümüş tahta parçalarını tuttuğu bölmeye taşıyorlar.

Rahip hiç soru sormuyor, kemiklerine kadar donmuş göründüklerinden onlara sadece sobanın üzerinde tuttuğu sıcak şaraptan bir bardak ikram etmek istiyor. Sonra Şor başlığını geriye doğru atıyor ve rahip onun hırpalanmış, mor yüzünü görüyor. Bunun üzerine Peder Chmielowski'nin elleri ne yazık ki çoktan soğumuş şarabı koyarken titremeye başlıyor.

Sonra onlar geldikleri gibi gidiyorlar.

Alef Şeklindeki Mağaraya Dair

Köyün Hıristiyan olan kısmından ve Sobla'nın meyhanesinin bulunduğu ve yöresel otlardan yapılan ispirtoların –ilaç olarak kullanılıyor, alkol değil– satıldığı küçük pazar meydanının bulunduğu kavşaktan geçmek gerekiyor. Burada, bir mağazayla birlikte bir demirci de var. Köyden ayrılıp mağaraya ulaşmak için düz gidip kiliseyi ve papaz evini, sonra Katolik mezarlığını, Mazuryalılara (burada Polonyalılara öyle diyorlar) ait birkaç kireç badanalı evi ve daha ileride, küçük bir Ortodoks kilisesini geçmek gerek. Buranın sakinleri oraya gitmeye korkuyor, mağara perili, ilkbahar burada sonbahar ve sonbahar da ilkbahar, zaman aşağıdan farklı olarak kendi ritmine göre akıyor.

Aslında mağaranın ne kadar büyük olduğunu sadece birkaç kişi biliyor ancak *alef* harfi şeklinde olduğu söyleniyor, büyük bir yeraltı *alef*'i, bir mühür, dünyanın üzerinde durduğu ilk harf. Belki de dünyada, uzaklarda, yerin altında başka harfler de var, tüm alfabe hiçlikten yapılmış, yeraltındaki havadan, karanlıktan, yeraltı nehirlerinin su birikintilerinden. İsrail, ilk harfe ve nehir manzaralı Yahudi mezarlığının böyle yakınında yaşamanın büyük şans olduğuna inanıyor. Köyün üstündeki tepeden dünyaya bakmak her zaman nefesini kesiyor. Aynı zamanda hem çok güzel hem de çok zalim. Doğrudan Zohar'ın sayfalarından alınmış gibi görünen bir ikilem.

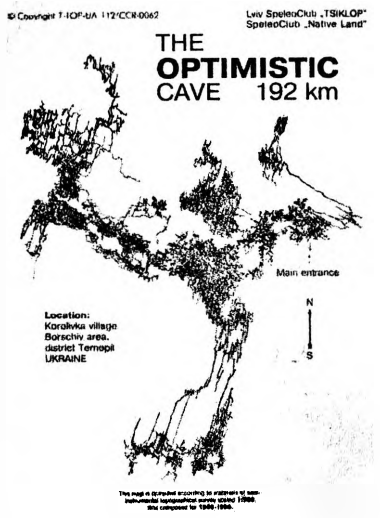

Yenta'yı sabah hiç kimse duymadan, görmeden alıyorlar. Meraklı yabancıların gözlerine karşı, onu bir örtüye yerleştirip samanla

da örtüyorlar. Dört adam ve üç kadın. Adamlar, kuru yaprak demeti kadar hafif bedeni alarak dar girişten iplerle mağaraya iniyorlar. Bir çeyrek saat kadar ortadan kayboluyorlar ve bedeni orada bırakıp geri dönüyorlar. Onu kayada, bir nişin içindeki postların üzerine, dedikleri gibi dünyanın derinliklerine rahatça yatırmışlar, öyle diyorlar. Ayrıca artık insan değil de daha çok bir kuş bedenine benzediğinden, böyle bir şeyi taşımanın tuhaf olduğunu söylüyorlar. Sobla ağlıyor.

Henüz yükselmiş güneşe çıkıp pantolonlarının tozunu silkmeleri ve köye dönmeleri onları rahatlatıyor.

Yenta'nın bakışı bir süre şapkalarını sayarak onlarla birlikte yola kadar gidiyor ancak sonra sıkılıyor. Dönüş yolunda, büyüyen otların uçlarını okşuyor ve karahindibaların tüylerini silkeliyor.

Ertesi gün Pesele, mağaraya iniyor. Bir gaz lambası yakıyor ve birkaç metre sonra kendini yüksek bir bölmede buluyor. Lambanın alevi oniksten yapılmış gibi görünen, çıkıntılarla ve buz sarkıtlarıyla kaplı tuhaf duvarları aydınlatıyor. Pesele'ye sanki Yenta'nın teninde ortaya çıkan kristallerden birinin içine

giriyormuş gibi geliyor. Büyük büyükannesinin bedeninin doğal bir yerde yattığını ve düne göre daha küçük göründüğünü görüyor. Ancak teni pembe ve yüzünde aynı gülümseme dolaşıyor.

"Affet," diyor Pesele. "Kısa bir süre için buradasın. Her şey güvenli bir hale gelir gelmez seni buradan götüreceğiz." Bir süre oturuyor ve Yenta'ya, aslında küçük bir çocuk olan –Pesele'den bir yaş büyük olmasına karşın– gelecekteki kocası hakkında bir şeyler anlatıyor.

17

Arta Kalanlar: Yüreğimin İkilemleri

Berahot 54'te Tanrı'ya şükranlarını sunması gereken dört kişi olduğu söylenir: Bir deniz yolculuğundan sağ salim dönen kişi, çöldeki yolculuğundan dönen yolcu, iyileşen hasta adam ve hapisten salınan mahkûm. Ben bunların hepsini yaşadım ve bunun için Tanrı'ya şükretmeliyim ki zaten her gün ediyorum. Yaşamlarımızın tuhaf kırılganlığına baktıkça sağlıklı olduğum için Şor, Nussen ve ben, koruyucumuz piskoposun ölümünü izleyen isyanlarda dövüldükten sonraki o bitkinliği üzerimden atabildiğim için Tanrı'ya daha çok şükrediyorum. Şiddete karşı hiç hoşgörüm yok ve acıdan korkarım. Ben haham olmak üzere eğitim aldım, savaşa gitmek için değil.

Sağlığımı tamamen yeniden kazanır kazanmaz (iki dişin telafi edilemeyecek kaybını saymıyorum), hana votka, patates, domuz yağı, lahana, bal, tereyağı ve sıcak giysi almak için babama, kayınvalideme ve Lea'ma yardım etmeye başladım. Ayrı olarak, ürünlere –daha doğrusu parafine– yatırım yaptım ve haftalardır Lea'dan buluşmalarımızı gizlediğim Pidhaytsili Hayim ve Yeruhim Lipmanowicz ile birlikte Yakup'u bulmak için yola çıkmaya karar verdim. Her zaman Yakup'u ona yeğlediğimi haykıran Lea, böyle düşünüyor olsa da buna bir kaçış demekten hoşlanmıyorum. Lea hiçbir zaman beni ya da üstlendiğim görevi anlamadı.

Aynı zamanda gerçek inananlar grubumuzda sancılı bir kopuş olmuştu. Şorlar, Yakup'u unutmuş gibiydi ya da ona olan

inançlarını yitirmişlerdi ve bununla birlikte Yakup'un onlara öncülük edeceğini; böylece hep birlikte Krysa'ya, Selanik'te bir göreve, zamanında Yakup'a acımasızca kötü davranan Baruhya'nın müritlerine gitmişlerdi.

Sık sık aynı düşü görüyorum. Reb Mordke, bizim sonsuzlukla bağlantımız olduğundan her zaman sık tekrarlanan düşlere dikkat etmek gerektiğini söylemiştir. Düşümde birçok odası, kapısı ve geçitleri olan büyük bir evde dolaştığımı görüyorum. Ne aradığımı bilmiyorum. Her şey eski ve küflü, bir zamanlar lüks görünen duvarlardaki döşemeler solmuş, yırtılmış ve zemin çürümüş.

Bu düş beni endişelendiriyor çünkü Kabalacılar gibi her biri bir sonrakini içeren ve gizleyen, sonunda Tanrı'nın tahtına çıkan sonsuz koridorları olan sarayları düşlemeyi yeğlerim. Düşümde sadece çıkışı olmayan çürümüş labirentler var. Yakup'a endişelerimi anlattığımda sadece gülmüştü. "Şanslısın, ben lağım çukurlarını ve ahırları görüyorum," demişti.

Boşanmak isteyen Lea'dan, sonbaharda bir mektup aldım. Hahamın eliyle beni bir kâfir olmakla suçluyor ve daima ona ihanet ettiğimi söylüyor. Ona ayrılma ya da boşanma mektubunu yazarken ağladım ancak işin aslı, rahatladım da. Bizi bir arada tutan çok şey yoktu ve benim eve olan kısa ziyaretlerim daha derin bir bağlılığın kurulması için yeterli değildi. Oğlumu destekleyeceğime ve işlerini düzenleyene kadar kendisiyle ilgileneceğime söz verdim ancak bana hiç yanıt vermedi.

Bu notlarıma baktığımda, uzun yıllar önce Beşt'te yaptığım çalışmadan döndüğümde evlendiğim karımdan nadiren bahsettiğimi görüyorum. Bana çok yakınlarımızdan bir eş ayarlanmıştı, babamın bir akrabasının kızı, Lea. Aslında basit bir nedenden dolayı, yani hiçbir zaman kadınlarla ilgili meselelerle ilgilenmediğim için onun hakkında çok az yazdım ve evliliğimi her zaman aileme ve halkıma karşı bir yükümlülük olarak gördüm. Çocuklara gelince, bir tane var, Lea'nın doğurduğu beş taneden

birisi, ötekiler bu dünyaya geldikten kısa süre sonra öldü. Lea nadiren eve geldiğim için ve geldiğimde de hep başka bir şeyle uğraştığımdan her zaman bunun benim hatam olduğunda ısrar etti. Ancak ben yükümlülüklerimi vicdanen yerine getirdiğimi düşünüyorum. Tanrı, bizim evlatlarımızı elimizden hemen kapabileceği bir yem gibi vererek pintilik etti. Belki de ona, öncekiler gibi ölmeyen, sağlıklı, güzel çocuklar verebilirdim. Lea'ya okumayı öğretebilirdim, bize bir ev yapıp bir işe girebilirdim ve o da bir hizmetçi gibi çalışmak zorunda kalmazdı ancak –beni amansız bir suçluluk yükü altında ezen bir gerçek var– onu eş olarak aldığım halde ihmal ettim.

Pidhaytsili Moşe'den öğüt vermesini istedim –kendisi çok okumuş bir insan, büyüler konusunda bilgili– ve bana Lea ile benim arkamda, önceki yaşamlarımızdan kaynaklanan ve bu dünyaya daha fazla acı getirmemek için ayrılmamızı gerektiren, şu anda hatırlayamadığımız başka acı verici şeyler olduğunu söyledi.

Yaşamımda derinden ve bitmez biçimde sevdiğim iki insan var, Lea ve Yakup. Benim şansızlığımsa onların birbirine karşı olması ve birbirlerini karşılıklı umursamamaları. Onları uzlaştırmanın hiçbir yolu yok, bu nedenle ikisinin arasında kalıyorum.

Nasıl oldu bilmiyorum ancak bu büyük mutsuzluk içinde, karım ve Yakup olmadan kendimi bir kez daha Medjiboj'da, Beşt'te buldum. Hezeyanlar içindeymiş gibi yoluma devam ettim, gençliğimde orada elde ettiğim şeyin aynısını, acılarıma dayanmamı sağlayacak bilgeliği aradığım muhakkaktı.

Buluşma için iki gün bekledim ve bu sürede kim olduğumu, nereden geldiğimi belli etmedim. Öyle yapsaydım Beşt herkesin isteyeceği şekilde Yahudi ilkelerine bağlı kalmadığımızdan ve başımıza gelenlere üzüldüğünü herkes bildiğinden beni görmeyi kabul etmeyebilirdi.

Neredeyse sadece Hasidiklerin yaşadığı kasabada diğer gelenekler hüküm sürüyordu. Orada her yerde dizlerine kadar inen kaftanları, kirli çorapları ve başlarında *ştreimel* olan

hacılar vardı. Lviv'den, Krakov'dan uzakta, Medjiboj'un tamamı, sanki harika bir düşün içindeymişçesine bir noktada toplanmıştı. Sokaklardaki sohbetler her yerde aynıydı. Tanrı, adlar ve en küçük hareketten, en ufak olaydan bir anlam çıkarmak üzerineydi. Dünyadaki yaşam, savaş, kral hakkında hiçbir şey bilmiyorlardı. Bir zamanlar bu düşünceler bana da yakınken şimdi bu kadar kör ve sağır olunması sadece çaresizliğimi daha da derinleştiriyordu. Sürekli olarak kendilerini ilahi meselelere gömebilmeleri, özümde, doğamın böyle olması itibarıyla beni kıskandırıyordu. Öte yandan ufukta yeni bir fırtına yaklaşırken bir çocuk kadar savunmasız olmaya başladıklarını görebiliyordum. Onlar karahindibalara benziyordu, hoş ve aydınlık.

Koruyucumuz Piskopos Dembowski'nin ölümünden sonra gelen ani zulmün sonucunda Beşt'e gelen ve Beşt'in, Yakup'u bir baş belası olarak görmesine karşın gereksiz sorular sorulmadan içeri alınan bizden birkaç kişiyi de gördüm. Özellikle yıllar önce aynı yerde yakın arkadaşlık yaptığım ve hiçbir zaman gerçek bir mümin olmamasına karşın yine de kalbime yakın olan Glinnolu Yehuda'yı görmekten çok memnun olmuştum.

Burada, Medjiboj'da herkesin, hatta insanın başına dert açan en kötü insanın bile iyi bir yönü olduğu öğretilirdi. Herkesin kendisi için iyi olanı düşündüğü bir çıkar peşinde olduğunu ve bunda bir kötülük bulunmadığını anlamaya başladım. İnsanların kendileri için en iyisini arzulamasında bir sorun yok. Hepimizin istekleri konusunda bu şekilde düşünmeye başladığımda her şeyi daha iyi anlamaya başladım. Lea, iyi bir kocası ve çocukları olsun istiyor, bir de başının üstünde bir dam, yeterli yiyecek ve yeterli bir gelir. Elişa Şor ve oğulları, Yahudiler olarak yapabildiklerince yükselmek istiyor. Yükseldikçe Hıristiyanların toplumuna girmek istemelerinin nedeni de bu, çünkü Yahudilikte kalsalar şu anki halleriyle ve şu anda sahip olduklarıyla yetinmeleri gerekecekti. Krysa, kontrolü elinde tutmak isteyen, tatmin olmamış bir yönetici. Piskoposun –huzur içinde yatsın–, Kral'a ve Kilise'ye hizmet etmek istediğine şüphe yok ancak ün peşindeydi.

Yolculuğumuz için bize para veren Bayan Kossakowska'nın da bir amacı var ama ne acaba? Yoksullara yardım etmenin verdiği itibarı mı istiyordu? Belki o da ün peşindeydi?

Ya Yakup ne istiyor? Hemen yanıt verdim:

Yakup, hiçbir şey istemiyor. Yakup, bildiğim kadarıyla büyük güçlerin bir aracı. Görevi, bu kötü düzeni yok etmek.

Beşt'in yıllar içinde gelişmiş kişiliğinden açıklık ve güç yansıyor, sadece elinin dokunuşu bile beni öyle etkiledi ki gözyaşlarına boğuldum. Benimle uzun süre kendi dengi gibi konuştuğu ve beni başından hemen savmadığı için yaşamımın sonuna kadar ona şükran duyacağım. Sonunda elini kafama koyup dedi ki, "Umutsuzluğa kapılmanı yasaklıyorum." Tartışma konusunda uzman olduğumu ve dersler olmadan da herhangi bir konuda görüş ileri sürebileceğimi biliyormuş gibi başka bir şey söylemedi. Ancak Medjiboj'u terk ettiğimde, genç bir Hasid bana doğru koşup elime bir kâğıt rulosu sıkıştırdı.

İbranice yazılmıştı: *Im ata ma'amin sheata yahol lekalkel ta-amin shegam ata yahol letaken.* - Yıkmaya muktedir olduğunu düşünüyorsan bir de nasıl inşa edeceğini düşün.

Bu, Beşt'tendi.

Polonya'ya Dönmesi için Yergöğü'de Yakup'u Nasıl İkna Ettik

1757 kışında, dördümüz, Polonya kralından bizim için alınan geçiş izinleriyle Hanuka zamanı yola çıkıp Yergöğü'deki Yakup'a gitmiştik. Onu dönmeye ikna etmek amacındaydık. Onsuz, Krysa ve Elişa Şor gibilerin elinde davamız tuhaf bir biçimde altüst olmuştu.

Evanjelistler gibiydik dördümüz: Nadvirnalı Moşe ben İsrael, Çortkivli Yeruhim Lipmanowicz, kardeşim Busklu Hayim ve ben.

Bizi kabul ettiğinde yarı donmuş, bitap haldeydik çünkü kış sertti ve yol boyunca saldırılara uğrayıp atlarımızı yitirmiştik.

Tuna'yı gördüğümde, dünyanın kalbine ulaşmış gibi çok etkilenmiştim ve yoğun kar olmasına karşın hemen sıcaklığı ve parlaklığı hissetmiştim.

Yakup yanımıza gelmişti, alınlarımızı onunkine dokundurmuştuk ve sonra dördümüze birden öyle sıkı sarılmıştı ki ortamızda o, tek bir insan meydana getirecek, tek nefes olacak şekilde bir araya gelmiştik. Bu durumda çok uzun kaldığımızdan kendimi tamamen onlarla birleşmiş gibi hissetmiştim, bana öyle gelmişti ki bu işin sonu değildi, hatta yolculuğun başlangıcıydı ve o, Yakup bize yol göstermeye devam edecekti.

Sonra aramızda en yaşlı olan Moşe demişti ki, "Yakup, buraya senin için geldik. Dönmelisin."

Yakup'un güldüğünde bir kaşını kaldırma âdeti vardı. Moşe'ye yanıt verdiğinde de bir kaşını kaldırmıştı ve beni olağanüstü bir sıcaklık kaplamıştı, onu tekrar görüyordum işte, ne güzeldi, varlığı içimdeki en iyi duyguları uyandırmıştı.

Yakup, "Bakalım." demişti. Bizi çevrede dolaştırmıştı, ailesi ile komşuları etrafımızda toplanmıştı çünkü Yakup burada büyük saygı görüyordu oysa onun gerçekte kim olduğunu dahi bilmiyorlardı.

İşleri nasıl da iyi düzenlemişti. Bir ev satın almış ve henüz taşınmaya başlamıştı, gerçi biz boyalı duvarları ve halı kaplı zeminleriyle güzel Türk tarzındaki eski evinde kalmıştık. Kış olduğundan her yerde bizim, özellikle de kadınları her şeyden çok seven Hayim'in gözlerini zorlukla alabildiği kızların ilgilendiği küçük, taşınabilir sobalar vardı. Nehir manzaralı yeni evi görmeye gitmiştik, evin arkasında oldukça büyük bir bağ uzanıyordu. Evin içi, güzel Türk desenleriyle dolu büyük halılarla süslenmişti. Hana, "Tanrı bizimle" anlamına da gelen, "Immanuel" diye çağrılan küçük oğulları Leyb'i doğurduktan sonra kilo almıştı. Tembelleşmişti. Dadısı çocukla ilgilenirken, Hana bütün günü orada burada, sedirlerde uzanarak geçiriyordu. Çubuk tüttürmeyi öğrenmişti ve çok fazla konuşmasa da zamanının çoğunu bizimle birlikte geçiriyordu, Podolya köpekleri gibi Yakup'a

bakıp her hareketini izleyerek. Yakup, tatlı, sakin, uysal küçük Avaça'yı sürekli kucağında taşıyordu. Ona ne kadar bağlı olduğu aşikârdı. Çevreyi gezip gece geç vakitlere kadar konuştuktan sonra şaşkın ve canı sıkkın bir halde kalmıştım. Yakup'un bize kendisini yalnız bırakmamızı ifade etmeye çalışıp çalışmadığını ya da bizim bilmediğimiz başka bir planı olup olmadığını, varsa bunun ne olduğunu anlamamıştım.

İtiraf etmeliyim ki kafamı yastığa koyduğumda, uykuya dalmadan önce Lea'nın hayali gözümün önüne gelmişti, onun tek başına yaşlandığı, çok çalıştığı, her zaman üzgün olduğu ve bu dünyanın zorluklarına yenik düştüğü aklıma geldiğinde korkunç bir kedere kapılmıştım. İçimde bir düğüm, kalbimi sızlatana kadar acı çeken tüm insanları ve hayvanları hatırlamış, insanların sadece bir başkasını öldürmek, çalmak, küçük düşürmek ve zarar vermek için beklediği bu dünyanın sonu için dua etmeye başlamıştım. Birden, geleneğin ve dinin tüm tuzaklarından uzak, kendi yolunu cesurca izlemek isteyen bizlere artık yer olmayan Podolya'ya asla geri dönemeyebileceğimin farkına vardım. Gittiğimiz yollar değişse de –gerçi sık sık basiretimin bağlandığı olmuştur– doğru yönde olduğumuzu biliyoruz.

Üçüncü gün, tüm durumu, Krysa'nın entrikaları ve Şorların sessizliğini tartıştıktan ve gerçek dost ve inananlarımızdan gelen mektupları okuduktan sonra Yakup, Türklerin bizleri iyi karşıladığını, boş vaatler yerine gerçekten destek olduklarını ve ortada başka seçenek olmadığından onlarla kalmamız gerekeceğini söylemişti. Türklerin korumasına başvurmalıydık.

"Aklınızı kullanın. Bu konuda yıllardır konuşuyoruz ancak gerçekten bir şey yapmak gerektiğinde hepiniz inat ediyorsunuz," demişti. Sonra sesini alçalttığından onu duymak için eğilmek zorunda kalmıştık. "Bu soğuk suya girmeye benzeyecek. Tüm bedeniniz ayak direyecek ancak sonra alışacaksınız ve size korkunç derecede yabancı gelen şey, sonra hoş ve tanıdık

gelecek." Bize tanıdığı, iş yaptığı ve servetini Porta'yla[1] anlaşmalarına borçlu olan bir müftüden bahsetmişti.

Hâlâ çok kar olmasına karşın Hana ve küçük Avaça ile birlikte, hizmetlileri Herşel'i de yanımıza alarak dördümüz hediyeleri, şarabı ve özel Polonya votkasını paketleyerek Yakup'un yakından tanıdığı müftünün yaşadığı Rusçuk'a, yani Urusçuk'a kızaklarla gitmiştik. Oraya vardığımızda biz, kibar konuklar, sunulan tatlıların tadını çıkarırken Yakup, yakın dostuymuş gibi görünen ağayla konuşmak üzere yanına gitmiş ve onunla bir süre konuşmuştu. Hem Yakup hem de Türk adam memnun bir halde yanımıza geri dönmüştü. Ertesi gün, orada olan bizler, Rusçuklu mümin kadın ve erkek kardeşimizle birlikte öğle vakti, gerçekten de bizden pek çok sayıda insanın olduğu camiye çıkagelmiştik. Orada hepimiz başlarımıza yeşil sarıkları takarak İslam dinine döndürülmüştük. Her şey çok kısa sürmüştü, tek yapmamız gereken şehadet getirmekti. Yakup, hepimize yeni Türk isimleri vermişti: Kara, Osman, Mehmet ve Hasan, kendi eşi ile kızına da peygamberin kızıyla sevgili eşi gibi Fatma ve Ayşe adını verdi. Bu sayede inançlılar, Baruhya'nın da yaptığı gibi kendi cemaatini kurmak için gerekli olan on üç mümin sayısına ulaşmış oluyordu.

Birden yine güvene kavuşmuştuk. İkinci kez Yakup bizim pirimiz ve efendimiz olmuştu. Onu tam bir güvenle efendimiz olarak kabul etmiştik ve hepimizin Polonya'ya gitmesini istediğini söylese çok mutlu olacaktık.

Camiden kızakla evlerimize dönerken hepimizin morali iyiydi ve sanki bu bir kızak partisiymiş gibi boğazımız yırtılana kadar yüksek sesle şarkılarımızı söylemiştik. Sonra kendimi daha iyi hissetmiştim ve düşüncelerim daha mantıklı hale gelmişti. Üç din aracılığıyla Tanrı'ya doğru ilerliyorduk: Yahudi, İsmailiye[2] ve Edomit.[3] Daha önceden de söylendiği gibi. Uzun

---

[1] Wysoka Porta: Bâb-ı Âli. Osmanlı Dönemi'ndeki sadrazam sarayı. (ç.n.)

[2] İsmaililer ya da İsmailoğulları. (ç.n.)

[3] Ürdün'ün güneyinde yaşamış olan, Yakup'un kardeşi Esav'ın soyundan, Sami dilinde konuşan bir kavim. (ç.n.)

zaman önce en sevdiğim duayı İbraniceden Türkçeye çevirmiştim, akşam okuduğumda herkes onu beğenmiş ve hatta bu yeni dilde ezberlemek üzere yazmışlardı. Dua şöyleydi:

Gri giysimin altında bir şey yok ruhumdan başka,
Orada, her zinciri kıracak bir anda.

Beyaz bir yelken açarak her kıyıda sekecek,
Durduramaz hiçbir şey onu, kalbin fırtınaları ona az gelecek.

Ve böylece sürüklenecek ruhum limanlarınız içinde,
Hiçbir şey korkutmaz onu, gözcülerinizi gönderseniz de.

Yeni surlar yapın isterseniz, ruhum geçer onların içinden,
İyi insana doğruluk, cimrilik etmez zaten.

Ve sınırlarınızın arasında hızla kendi yolunu bulacak,
Sözlerinize karşı, daha hikmetli bir sözle tanıklık yapacak.

Şeylerin doğuşunu ve kalıcı şeklini hor görecek de,
Kibarlık, görgü gibi umursadığınız şeylerle.

Bir şiirde enginliği ölçmeye kalkarsan da,
Serbest kalır, tutamazsın onu ha.

Bilmez, onun ne kadar hoş ve yüce olduğunu kimse
Az önce buradaydı, şimdi uçtu başka yere.

Ey merhametli Tanrım ve sonsuz efendim, bana yardım et
O özgür ruhu benim ölümlü dilimle, sözcüklerle ifade et.

Aç faydasız ağzımı, can ver dilime,
Doğru olduğunu hep ilan edeyim ben de.

O sırada mutluydum. Sonra bir gün, gerçekten bahar gelmişti, bir öğleden sonra güneş gücünü toplamaya ve sırtlarımızı yakmaya başlamıştı. Mallarımızı satmayı çoktan başardığımızdan defter tutmaya ara vermiştik. Ertesi sabah, cıvıldayan kuşlar beni uyandırmış ve hemen sonra nasıl olduğunu bilmesem de her şey yeşile dönmüş, avludaki taşların arasında büyüyen çimenler ve

ılgın ağacı çiçeklere boğulmuştu. Atlar, güneşli yerlerde derilerini ısıtıp gözlerini yarı kapayarak hareketsiz duruyordu.

Pencerem bağa bakıyordu ve o yıl kıştan sonra baştan aşağı, tomurcuklardan olgun üzümlere, yaşamın tüm sürecinin geri dönüşüne tanıklık etmiştim. Ağustosla birlikte onları toplama zamanı geldiğinde hepsi dolgun ve suluydu. Bu, Tanrı'nın bana bir ders verdiğini düşündürmüştü: Bir düşünce, aniden ortaya çıkar gibi görünse de bu, zaman almıştır aslında. Kendi hızı ve ritmi vardır. Hiçbir şey aceleye getirilemez ya da atlanamaz. Üzümleri parmaklarımla ezmiş ve Tanrı'nın ne kadar çok şey yaptığını, bağları olgunlaştırdığını, toprakta sebzeleri ve ağaçlarda meyveleri büyüttüğünü düşünmüştüm.

Bizim etrafta kayıtsızca oturduğumuzu düşünen yanılır. Güne göre mektuplarımızı yazarız ve onları tüm dünyadaki kardeşlerimize yollarız, bazen Almanya'ya, bazen Moravya'ya, bazen Selanik'e ya da İzmir'e. Bu sırada yerel yetkililerle yakın ilişkiler içerisinde olan Yakup, Türklerle sık sık buluşuyor ve ben de ona eşlik ediyordum. Türkler arasında Yakup'u kendilerinden biri olarak gören Bektaşiler de vardı ve bazen Yakup onlara giderdi ancak bizim ona eşlik etmemizi istemezdi.

Yakup'la beraberken işlerimizi de bırakmadığımızdan o yaz birkaç kez Yergöğü'den karşı kıyıdaki Rusçuk'a doğru yola çıkıp oradan da mallarımızı daha uzağa, Vidin ve Yakup'un kayınpederi Tova'nın yaşadığı Nikopol'e götürüyorduk.

Tuna boyunca uzanan bu yolu iyice öğrenmiştim, kıyı boyunca çoğunlukla alçaktan giden, bazen kayalık yerlerde yükselen bir yol. Oradan, suyun müthiş gücü, gerçek etkisi her zaman görülebilir. Baharda Tuna, bu yıl olduğu gibi kıyılarına taştığında denize benzer. Bazı nehir kenarı yerleşimleri neredeyse her baharda sele uğrar. Kendilerini selden korumak için insanlar, kıyı boyunca güçlü kökleri suyu emen bir tür ağaç dikerler. Dışarıda kuruması için ağların asılı olduğu kilden yapılmış evleri olan buradaki köyler sefil görünür. Sakinleri küçük ve

esmerdir ve kadınları ısrarla el falına bakarlar. Sudan uzakta, bağların arasında, zenginler evlerini taştan inşa etmiştir ve hoş avluları, onları sıcaktan bir tente gibi koruyan bağlarla çevrilidir. Bahardan itibaren bu avlularda aile yaşamı başlar, konuklar kabul edilir, insanlar çalışır, sohbet eder ve akşam olduğunda şaraplarını içerler. Güneşin batışıyla nehrin kenarında sıklıkla su boyunca uzaklardan akıp giden bir şarkı duyulur, nereden geldiği de hangi dilde söylendiği de belli değildir.

Özellikle Lom civarında kıyı dikleşir ve buradan insana, dünyanın yarısı ya da daha fazlası görülebilecekmiş gibi gelir. Erzak almak için hep burada dururduk. Güneşin ışınlarının tenimdeki sıcaklığını ve ısınan bitkilerin, otların ve nehirdeki kumların kokusunu hatırlıyorum şimdi. Erzak olarak keçi peyniriyle birlikte, kaplarla ateş üstünde közlenmiş baharatlı patlıcan ezme ve kırmızıbiberlerle yapılan *zakuska*[4] satın alırdık. Şimdi düşünüyorum da hayatımda bu *zakuska* kadar güzel bir şey yemedim. Bu sıradan bir mezeden ya da yerel bir yemekten daha fazlasıydı. O kısacık anda her şey iç içe geçmiş, birbirine kilitlenmişti ve sıradan şeylerin sınırları yok olmuştu, böylece yemek yemeyi bırakıp ağzım açık, Yakup veya Yeruhim, artık hangisiyse, beni dünyaya geri döndürmek için sırtıma vurana kadar o gümüşi boşluğa bakakalmıştım sadece.

Tuna'ya bakmak beni yatıştırmıştı. Rüzgârın gemilerin armalarını hareket ettirmesini, kıyıya bağlı tekneleri salladığını gördüm. Yaşamlarımızın, Haya'nın tuhaf oyununun tahtasına yerleşmiş iki oyuncusuna benzeyen iki büyük nehrin, Dinyester ve Tuna arasında uzandığını gördüm.

Ruhum Yakup'unkinden ayrılamaz. Ona olan bağlılığımı başka türlü açıklayamam. Besbelli geçmişte bir vakitler ikimiz tek bir yaratıktık. Reb Mordke ve öldüğünü üzülerek öğrendiğimiz Isohar da bizimle olmalıydı.

---

[4] Salça, kırmızıbiber, közlenmiş patlıcan ve defne yaprağıyla yapılan bir ezme. (ç.n.)

Pesah'ta bir bahar günü, yeni yolun başlangıcını işaret eden eski ritüeli yerine getirmiştik. Yakup, küçük bir fıçı almış, on mumundan dokuzunu ona iliştirmiş ve tek mumla dokuz mumu yakmış, sonra da söndürmüştü. Bunu üç kez yapmıştı. Karısının yanma oturduktan sonra dördümüz tek tek yaklaşarak ruhları- mızı ve bedenlerimizi onunla birleştirmiş, onu efendimiz olarak kabul etmiştik. Sonra bunu tekrar yapmıştık ancak bu kez hep beraber. İnsanlarımızın çoğu kapının ardında bekliyor, bize katılmak istiyordu. Bu, aynı zamanda Kraliyet Bağı olarak da bilinen, *Kav ha-Malkhut* ritüeliydi.

Bu sırada Polonya'dan kaçan arkadaşlarımız topluca Yergöğü'ye geliyor, amaçsız ya da tekrar Podolya'ya dönmemeye kararlı ola- rak ya Selanilde, dönmeS kardeşlerimizin yanına ya da buraya, Eflak'a yürüyerek yolculuk yapıyorlardı. Yakup'un evi onlara, hatta görünüşe göre kim olduğunu bilmeden, hâlâ Polonya'yı yağmalayan ve Talmudcuları ezen Yakup Frank'tan bahsedenlere dahi açıktı. Bu Yakup'a büyük keyif veriyor ve sonunda kendisi- nin bizzat o adam olduğunu bildirmeden önce, onlara her türden sorular sorarak kpnuyu uzatıyordu. Bu sadece ününün büyüdüğü, giderek daha fazla insanın onu öğrendiği anlamına geliyordu. Ancak Yakup gajtiba pek de mutlu değildi, İsrail Osman'a küfre- dip çağırdığında ve acil bir mesajla bir yere gönderdiğinde ya da ağaya gidip bir iş halletmesi gerektiğinde kız kardeşi Hanna ve bizler onun kötü ruh hallerinin yükünü taşımak zorundaydık.

Hanna tarafından misafirperverlikle karşılanan yeni gelen- lere Prut boyunöa, Türk tarafında, gerçek bir mümin ordusunun ülkelerine dönmeyi beklediği söyleniyordu. Soğukta aç biilaç, uzaktan Polonya kıyısına bakarak duruyorlardı.

Moliwda'dan, kendisiyle birlikte Bayan Kossakowska'nın, bazı asillerin, piskoposların ve bizzat kralın yaptığı büyük

5 Osmanlı İmparatorluğu'nda görünürde İslama dönen ancak Yahudi ve Kabalacı inançlarını gizlice koruyan Sabataycılar (Lehçe metinde

mücadeleleri anlatan uzun ve çok beklenen o mektup nihayet mayısta bize gelmişti ve biz de Polonya'ya dönmeyi düşünmeye başlamıştık. Yakup hiçbir şey söylememişti ancak onun akşamları gizlice Lehçe bir kitaba uzandığını görmüştüm. Gizlice dil üzerinde çalıştığını tahmin etmiştim ve bir gün bana tesadüfen sormuş gibi yaptığında haklı olduğumu anlamıştım.

"Nasıl oluyor da 'kalabalık'ın -e hali 'kalabalığa' oluyor, 'kalabalıka' olması gerekmez mi?" diye sormuştu.

Ona bunu açıklayamamıştım.

Kısa süre sonra aynı kanaldan kraldan geçiş iznini almıştık. Mektup çok resmi bir üslupla yazılmıştı ve ben tüm enerjimi onu ustalıkla çevirmeye harcamak zorunda kalmıştım. Mektubu o kadar çok kez okumuştum ki artık ezberlemiştim ve hatta gece düşümden uyanıp herhangi bir kısmını istenen şekilde okuyabilirdim:

Konseylerimiz, Talmud karşıtları adına, kim olursa olsun, yukarıda belirtilen yazışmalarda atıfta bulunulan tahrikçi Talmudcuları da içeren ancak onlarla sınırlı olmayan ve sadece Talmud karşıtlarının kalmakta ve tamamlanmamış davalarını devam ettirmekte özgür oldukları Podolya Voyvodalığı'nda değil, krallığın ve tüm ülkenin her yerinde, geçiş izni olarak da bilinen bu etkin mektup aracılığıyla onları ısrarcı girişimlere karşı savunmak için kraliyet koruması altına almamızı emretmekte ve mahkeme kararlarının, Yahudilere kraliyet emriyle sağlanan ayrıcalıkları, hakları ve özgürlükleri güvenle, özgürce ve huzur içinde kullanabilmeleri için krallığın dini ve laik en yüksek mahkemesi de dahil, zarar gören herkesi destekleyecek şekilde her mahkemeye uygulanması gerekmektedir.

Bize gönderilen doğru ve adil talepler kabul edilecektir, böylece Talmud karşıtları, Yahudi Talmud'unu reddetmekle, dine sayısız küfürle dolu olduğundan, Kilise'nin ve anavatanın gerçek müminlerinin genel yararına zarar verdiğinden, en yüksek rahipler tarafından yakılmaya mahkûm edilmiş ve kentimiz Kamaniçe Podolya'nın tam ortasında en saygıdeğer din adamı, ekselansları Piskopos Mikolaj'ın emriyle, bizimki de dahil olmak üzere bazı krallıklarda şimdiden yakılmıştır.

Bu ret ile Tanrı'nın üç kişinin içinde ancak özde tek olduğunu kabul etmekle, Eski Ahit'in öğretilerini açıklamaya ve onaylamaya yaklaşmaktadırlar...

Böylece Talmud karşıtları topluca ve bireysel olarak korumamız altına alınıp yukarıda bahsi geçenlerin ve tüm kişilerin ısrarlı iddialarına karşı, emirde adı geçenlere verilen zararın hafifletilmesini desteklemek amacıyla, rahat yolculuk edebilmeleri için bu mektubu dağıtmayı lütfettik...

Bu güçlü mektupla şeref verilen ve desteklenen sözkonusu Talmud karşıtları şimdiye kadar baskılarından korktukları kimseler tarafından bir engelle karşılaşmadan, krallıkta ve tüm ülkede kalacaklar, her yerde, köylerde, kasabalarda ve kentlerde ayrıcalıkları çerçevesinde ticaret yapabilecek, pazara gidebilecek, bununla birlikte dürüst ve onurlu bir şekilde alışveriş edebilecek, dini ve laik mahkemeler gibi, kraliyet mahkemelerinde de hâkim karşısına çıkabilecek, halihazırda görülen, ayrıca bir üst makama taşınan veya sonra yanıtlanması gereken sadece yasal işlemleri değil, onların takdirindeki diğer her şeyi kapsayabilecektir ve onlar yasaya, adalete, dürüstlüğe göre hareket edecek, karıları, çocukları ve ev hizmetkârları da kraliyet korumamız altında lütfedildiği üzere, sorunlara ve çekişmelere neden olmayacak. Bilinsin ki bizim lütfumuz kötülük için değil, baskıya maruz kalmış ya da tehlikelerden korkmuş herkesin yararına kullanılacaktır, bu koruyucu mektup toplumun bilgisine sunulur.
Kral Augustus, Varşova, 11 Haziran 1758,
Saltanatımızın XXV. Yılı.

Kralın zulüm görenlerin tarafında olması pek sık görülmediğinden, neşemiz, heyecanımız gibi coşkuluydu, herkes bir an önce toparlanmaya, hazırlanmaya ve işlerini yoluna koymaya başlamıştı. Herkes yaklaşan yolculukla meşgul olduğundan akşamları bitmez tükenmez tartışmaların yaşandığı küçük pazar meydanları birden boşalmıştı. Haberler bize Dinyester ve Prut boyunca ulaşıyordu. Şimdi binlerce insanımız kamp kurmuştu. Polonya'ya dönüyorduk.

Yakup, kalabalıkların Dinyester boyunca, Perekop'ta kamp yaptığını öğrendiğinde Yergöğü'de yaşayan ve uzun zamandır Müslüman olan İsrail Osman'a cömert bir destek sağlamış, orada ne yapacaklarını bilmeden, büyük bir keder içinde oturan yoksul Polonyalı mültecilere göndermişti. Yakup, durumdan yararlanmak için yola çıkan adamlardan çok aralarında özellikle anneler, çocuklar ve yaşlılar olduğundan onlar için çok endişeleniyordu. Hepsi gelişigüzel yapılmış çamurdan kulübelerde yaşıyordu.

İlk gelen Nussen'in ikinci oğluydu. Smetankes olarak biliniyordu ve Yakup'un özel ilgisini kazanmıştı. Dinyester kıyısındaki kamptan gelerek, Polonya'dan sürgün edilen kardeşlerinin ıstıraplarını hakkında unutulmayacak bir konuşma yapmıştı. Yakup, o ve arkadaşlarının evlerinde gibi hissetmesini istemiş ancak ev çok küçük olduğundan onlar da hemen dönmek istemediği için sıcaklar boyunca bizimle bağda bir arada kalmışlardı. Arkasından iki Kabalacı bize gelmişti. Yakup'u fazlasıyla memnun eden, Pidhaytsi'den Yeruhim Lipmanowicz ile birlikte Moşe Davidowicz.

Her açıklamaya "Biz *ma'aminim,*" ya da Selanik'te Sabatay'a taptıklarını göstermek istedikleri zaman dedikleri gibi "Biz müritler," diye başlıyorlardı. Her gün şafakta dünya meseleleri üzerinde tahminlerde bulunuyorlardı. Yeruhim her cümleye şununla başlıyordu: "Bunun zamanı... Şunun zamanı." Akşamları Moşe, Yakup'un başının üzerinde bir ışık görürdü, biraz mavimtırak, donmuş gibi soğuk, tuhaf bir ışık. Yakup'un Polonya'ya dönüp herkese öncülük etmesi gerektiğine inanmışlardı. Dönmesi gerekiyordu çünkü onlarla kalan Krysa'nın liderliğindeki inançlı kardeşlerimiz sabırsızlanmış ve liderlik için Selanikli Sabataylara dönmeye başlamışlardı. Söylenene göre Şor kardeşler, Polonya liderliğini alıp alamayacağını görmek için Macaristan'da ünlü Eibeschütz'ün oğlu Wolf ile görüşmüşlerdi.

Her gün, "Sen gitmezsen, başkaları gider," diye tekrarlamıştım Yakup'a, onu iyi tanıdığımdan. Ne zaman ona başkalarından daha kötü olabileceği söylense öfkelenip içine atıyordu.

Pidhaytsili Moşe konuştuğunda öne eğilir ve boynunu uzatırdı, keskin, tiz sesi hemen herkesin dikkatini çekerdi. Hikâyeler anlattığında kendini onlara o kadar kaptırırdı ki yumruklarını başının üzerine kaldırıp başını sallar, gözlerini göğe doğru kaldırıp kükrerdi. İyi bir aktördü ve etkileyemeyeceği kimse yoktu. Bu nedenle ondan böyle yapmasını sık sık isterdik.

Bazen beni taklit ettiği olurdu, kendimi onun hareketlerinde gördüğümde gülmekten katılırdım. Aceleci ve sabırsız. Kekemeliğimi dahi yapabiliyordu. Sadece Pidhaytsili Moşe'nin Yakup'la dalga geçmesine izin vardı. Dimdik ayağa kalkardı ve başı biraz öne gelirdi, içe işleyen gözleri kuşlar gibi yuvarlak hale gelir, gözlerini çok yavaş kırpardı, hatta burnunun büyüdüğüne yemin etmek mümkündü. Sonra ellerini arkaya bağlar, yürür ve Yakup gibi bacaklarını hafifçe sürürdü, bir tür ağırbaşlılıkla, tembelce. Moşe ne zaman Yakup'un insanlara vaaz verişini taklit etse, biz başta kıs kıs güler, sonra da kahkahalara boğulurduk.

Yakup'un kendisi de bizimle birlikte gülerdi. Gülüşü bir kuyunun dibinden bize ulaşıyormuşçasına derinlerden çınlayarak gelirdi. Güldüğünde hemen herkes iyi hissederdi çünkü bizim üstümüzde bir çatı inşa ediyormuş, bizi güvende tutuyormuş gibi olurdu. Pidhaytsili Moşe, bilge bir haham olmasına karşın iyi de bir aktördür kanımca.

Bir ağustos günü, Çernivtsili Osman nehir boyunca kamp yapan müminlerin, kralın mektubuyla donanmış halde, yeni piskopostan gelen ulaklardan cesaret alarak yanlarında tüm eşyaları ve dudaklarında bir şarkıyla, kimse tarafından rahatsız edilmeden Dinyester'i geçtikleri ve sınır muhafızlarının da bu neşeli alayı sadece izlediği haberiyle nefes nefese çıkagelmişti. Osman, insanların piskoposun arazilerinin arasında bağlantıları olan

üç köye dağıldığını, bazılarının şimdi oralarda, Usciski, Ivani ve Harmatça'da yaşadığını ve Yakup'un dönmesi için dualarını gönderdiklerini söylemişti.

"Kurtarılmayı bekler gibi seni bekliyorlar," demişti Osman diz çöküp. "Seni nasıl çaresizce beklediklerini bir bilsen." Yakup birden gülmeye ve gözle görülür bir zevk içinde tekrarlamaya başlamıştı: *"Lustig, unsere Brüder haben einen Platz erhalten"*[6] Ben de bunu dikkatle not ettim.

Şimdi neredeyse her gün birileri yüzleri kızarmış halde Polonya'dan güzel haberlerle geliyordu ve döneceğimiz giderek kesinleşiyordu. Hana zaten bunu öğrenmişti çünkü genellikle kasvetli bir ruh hali içindeydi ve sanki Yakup'un onunla yaşadığı bu güzel evden ayrılmak istemesi benim yüzümdenmiş gibi bana nefretle bakıyor, tek laf etmiyordu. Üzümlerin tatlılıktan elimize yapıştığı, geçmiş yıllar içindeki en iyi hasattan hemen sonra biz de Bükreş'teki dostlarımızı görmek ve desteklerini almak üzere yola çıkmıştık. O kadar çok üzüm toplamıştık ki kazandığımız para, yolculuğumuz için arabalar ve atlar alıp doğru dürüst hazırlık yapmaya yetmişti. Polonya'dan gelen bir mektupta, kardeşlerimizden piskoposa ait bir köyün bizi beklediğini öğrenmiştik ve adı ilk kez söylenmişti: Ivani.

Dış ve iç şeyler vardır. Dış şeyler surettir ve bizler bir düşteki insanlar gibi bu surette yaşarız, bu suretin yasalarını da aslında öyle olmadıkları halde gerçek olarak kabul etmeliyiz. Belirli yasaların geçerli olduğu bir yerde ve zamanda yaşandığında insanın bu yasaların sadece kısmi, mutlak olmayan sistemler olduğunu asla unutmadan dikkate alması gerekir. Çünkü gerçek başka bir şeydir ve eğer bir kimse onu bilmek için hazırlıklı değilse o zaman o gerçek, korkutucu ve berbat görülebilir ve o kimse onu öğrendiği güne lanet edebilir.

Ancak herkesin gerçekte nasıl bir insan olduğunu hissedebileceğine inanıyorum. Ne ki aslında bunu öğrenmek istemez.

---

[6] (Alm.) Komik, artık kardeşlerimizin bir yeri var.

Peder Benedykt Kekikleri Otlardan Ayıklıyor

1677'de Knorr von Rosenroth tarafından Latince yazılan *Kabbala denudata*, Yahudi kitaplarını kurtardıktan sonra Elişa Şor tarafından Peder Chmielowski'ye verilmişti. Kraliyet mektubunun yazılmasından bu yana da sahibine geri dönmüştü. Doğrusu, bu Peder Chmielowski'yi çok rahatlatmıştı. Biri, rahibin Firlejov papaz evinde bunu sakladığını öğrenecek olsaydı az rezalet çıkmazdı. Bu nedenle, armağanıyla muğlak bir ilişkisi vardı. Kitap bir çiftlik işçisi tarafından, keten bezle sarılı ve kendir ipiyle bağlı olarak getirilmişti. Bir servet tutmuş olmalıydı. İşçi, Peder Chmielowski'ye tek bir söz etmeden onu vermiş ve ortadan kaybolmuştu.

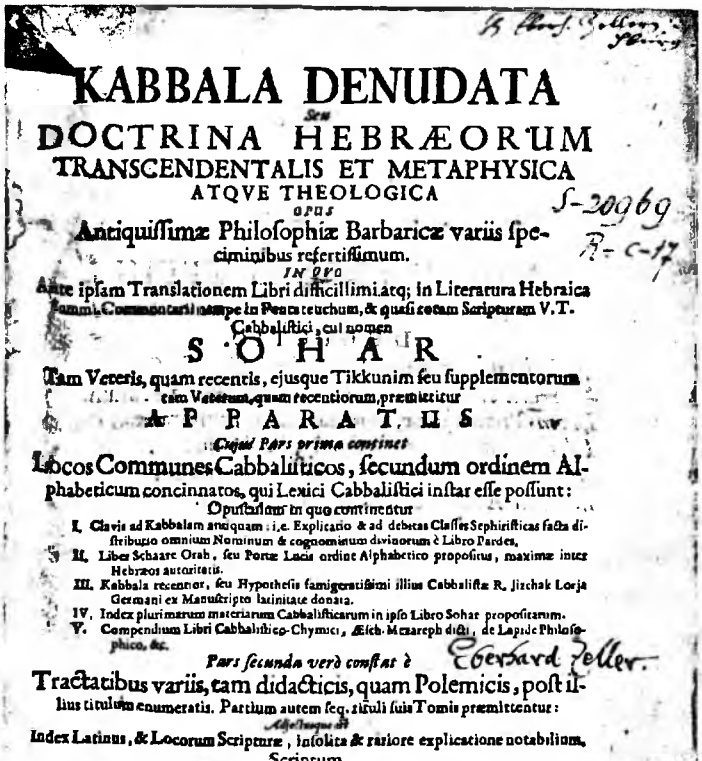

KABBALA DENUDATA

Seu

DOCTRINA HEBRÆORUM

TRANSCENDENTALIS ET METAPHYSICA

ATQVE THEOLOGICA

OPUS

Antiquiſſimæ Philoſophiæ Barbaricæ variis ſpeciminibus refertiſſimum.

IN QVO

Ante ipſam Translationem Libri difficillimi atq; in Literatura Hebraica Summi, Commentarii tempe in Pentateuchum, & quaſi totam Scripturam V.T. Cabbaliſtici, cui nomen

S O H A R

Tam Veteris, quam recentis, ejusque Tikkunim ſeu ſupplementorum tam Veterum, quam recentiorum, præmittitur

A P P A R A T U S

Cujus Pars prima continet

Locos Communes Cabbaliſticos, ſecundum ordinem Alphabeticum concinnatos, qui Lexici Cabbaliſtici inſtar eſſe poſſunt:

Opuſculum in quo continentur

I. Clavis ad Kabbalam antiquam: i.e. Explicatio & ad debitas Claſſes Sephirificas facta diſtributio omnium Nominum & cognominum divinorum è Libro Pardes.

II. Liber Schaare Orah, ſeu Portæ Lucis ordine Alphabetico propoſitus, maximæ inter Hebræos autoritatis.

III. Kabbala recentior, ſeu Hypotheſis famigeratiſſimi illius Cabbaliſtæ R. Jizchak Lorja Germani ex Manuſcripto latinitate donata.

IV. Index plurimarum materiarum Cabbaliſticarum in ipſo Libro Sohar propoſitarum.

V. Compendium Libri Cabbaliſtico-Chymici, Æſch-Mezareph dicti, de Lapide Philoſophico, &c.

Pars ſecunda verò conſtat è

Tractatibus variis, tam didacticis, quam Polemicis, poſt illius titulum enumeratis. Partium autem ſeq. tituli ſuis Tomis præmittentur:

Index Latinus, & Locorum Scripturæ, inſolita & rariore explicatione notabilium.

Scriptum

Omnibus Philologis, Philoſophis, Theologis omnium religionum, atq; Philo-Chymicis quam utiliſſimum.

Sulzbaci, Typis Abrahami Lichtenthaleri, 1677.

Peder Chmielowski kitabı öğleden sonraları okuyor. Harfleri çok küçük olduğundan sadece pencerenin yanında, gündüz ışığında okuyabiliyor. Karanlık olduğunda bir şişe şarap açıyor ve kitabın yanına koyuyor. Şarabı ağzında tutup bahçesine ve ilerisinde, nehrin karşısındaki bakımsız çayırlara bakıyor. Otlar uzun, ani rüzgârla sallandığında sanki çayır yaşayan bir organizmaymış gibi dalgalanıp titriyor. Yüzeyi bir yabanarısı konduğunda kurtulmaya çalışan ve ürperen bir atın derisini andırıyor. Her ani rüzgârda otlar bir köpeğin tüylerinin altı gibi daha açık, yeşilimsi gri olan karınlarını ortaya çıkarıyor.

Rahip hayal kırıklığına uğramış, Latince olmasına Latince yazılmış ama hiçbir şey anlamıyor çünkü içeriği daha çok Bayan Druzbacka'nın yazdıklarına benziyor. Örneğin, "Kafam çiyle doldu." Bu ne anlama gelebilir?

Dünyanın ortaya çıkışı biraz fazla şiirsel, diye düşünüyor. Bizim için tak tuk, Tanrı fazla düşünmeden, işi bilen bir patron gibi dünyayı altı günde yaratmış. Ancak burada her şey çok karmaşık. Rahibin gözleri zor görüyor ve okumak onu yoruyor.

Bu tuhaf bir kitap. Peder Chmielowski uzun zamandır başlangıcı ve sonu, gökteki gezegenin yolculuğunu, tüm mucizelerle harikaları açıklayan bu tür genel bir bilgiye özlem duyuyor ancak bu açıklama ona çok anlaşılmaz geliyor. En takdir ettiği Latin bilimciler dahi böyle mucizeleri, örneğin, İsa Mesih'in Adam Kadmon[7] olmasını ve saf ilahi ışığın dünyaya inmesini açıklamaya asla cüret edemezlerdi. Şimdi örneğin, rahip ruhların göç etmesini düşünüyor. Doğrusu, bu sapkınlığı duymuştu ancak mantığı üzerine pek düşünmemişti. Kitap bunda yanlış bir şey olmadığını, hatta iyi bir Hıristiyanın dahi ölümden sonra başka biçimlerde yeniden doğduğumuza inanması gerektiğini söylüyor.

---

[7] Kabalistlere göre, insanın ruhani gelişim sonunda ulaşabileceği en mükemmel, en bilge hal. (ç.n.)

Evet, rahip her şeyden önce gerçekçi düşüncelere sahip bir insan olduğundan bunun bir kurtuluş olacağını memnuniyetle kabul ediyor. Başka bir biçimde her yaşam bize kendimizi mükemmelleştirmek, günahlarımızdan arınmak için daha çok fırsat verirdi. Cehennemde sonsuza dek cezalandırılma, kötülüklerin telafisinde nadiren işe yarar.

Ancak sonra böyle düşünceleri olduğu için utanç duyuyor. Yahudi sapkınlıkları. Pencerede, koruyucusu Aziz Benedikt'in görüntüsünün altında diz çöküp şefaatini istiyor. Aynı zamanda kendini böyle tutarsız konuşmalara çekmesine izin veren sorumsuzluğu için af diliyor. Ancak ne yapmalı? Aziz Benedikt'in şefaati işe yaramış gibi görünmüyor çünkü vahşi düşünceler aklına bir kez daha geliyor... Pederin cehennemle hep biraz sorunu var. Varlığına hiç inanmıyor ve kitaplarda gördüğü korkunç görüntüler ki bunlardan çok var, hiç işe yaramıyor ve burada, örneğin, yamyamlık yapan paganların bedenlerinde yaşayan ruhların doğrudan cehenneme gitmeyeceğini ya da sonsuza kadar orada kalmayacağını, çünkü bunun merhametsizce olacağını okuyor. Ne de olsa pagan olarak doğmaları ve Hıristiyanlığın ışığını görmemiş olmaları onların suçu değil. Ancak sonradan kavuştukları bedenleriyle iyileşmek ve işledikleri günahların bedelini ödemek için bir şansa sahip oluyorlar. Bu adil değilse ne?

Rahip bu düşünceyle çok heyecanlanıp neşelendiğinden temiz hava almak için dışarı çıkıyor ancak güneş batmak üzere dahi olsa her zaman bahçeye çıktığında yaptığı gibi, hemen bitkilerinden gereksiz sürgünleri koparmaya başlıyor ve daha bunun farkına varmadan bir de bakıyor ki dizlerinin üzerinde durmuş, kekiğin otlarını ayıklıyor. Peki, ya kekik de bu büyük mükemmelleştirme projesinde yer alıyorsa ve içinde belirsiz, şekilsiz ruhları barındırıyorsa? O zaman ne olacak? Daha da kötüsü, ya rahip bizzat sonsuz adaletin aracı olarak tam şu anda otları çekip onları yaşamlarından mahrum ederek günahkâr küçük bitkileri cezalandırıyorsa?

Kaçak

Akşam kenevirden yapılmış at örtüsü ile kaplı bir Yahudi arabası Firlejov'daki papaz evinin önüne geliyor, sonra rahibin avlusunda geri dönüyor ve Rohatin'e giden yolda kayboluyor. Peder Chmielowski bahçeden dışarıya baktığında, saz çit boyunca duran uzun birini görüyor. Koyu bir palto omuzlarından yere kadar iniyor. Peder Chmielowski'nin aklında korkunç bir düşünce beliriyor. Ölüm onu almaya gelmiş olmasın. Karşılamak için tahta tırmığını alıp uzun adımlarla yürüyor.

"Kimdir o gelen? Hemen konuş. Ben en kutsal kilisenin rahibiyim ve şeytandan korkmam."

"Bunu biliyorum," diyor bir adam alçak sesle. Sanki yüz yıldır konuşmamış birininki gibi boğuk ve kararsız bir ses bu. "Ben Oknolu Jan. Benden korkma merhametli pederimiz. Ben iyi bir adamım."

"O zaman burada ne yapıyorsun? Güneş battı bile."

"Yahudiler beni burada bıraktı."

Rahip yaklaşıp gelenin yüzüne bakmaya çalışıyor ancak adam yüzünü öne eğiyor ve büyük kapüşonu her şeyi örtüyor.

"Artık bu Yahudiler ileri gitti. Beni ne zannediyorlar?" diye homurdanıyor rahip, mumunu söndürmemeye çalışarak. "Beni burada bıraktılar da ne demek oluyor? Onlarla mı birlikteydin?"

"Şimdi de seninle birlikteyim, merhametli peder," diye yanıtlıyor yabancı. Biraz belirsiz şekilde, sanki dikkatsizce de olsa hafif Rohatin aksanıyla Lehçe konuşuyor.

"Aç mısın?"

"Pek değil, beni iyi doyurdular."

"O zaman ne istiyorsun?"

"Kalacak yer."

"Kendi evin yok mu?"

"Yok."

Rahip bir an tereddüt edip sonra yumuşayarak onu içeriye çağrıyor.

"Gel bakalım," diyor. "Bugün hava nemli."

Adam topallayarak kararsızca kapıya doğru yöneliyor ve kapüşonu biraz açılıp parlak yanağını ortaya çıkarıyor. Onu hemen yüzüne doğru çekse de rahip endişe verici bir şey görüyor.

"Buraya, bana bak," diyor emrederek.

Sonra yabancı yüzünü kaldırıyor ve kapüşonu tekrar omuzlarına düşüyor. Rahip, farkında olmadan geriye doğru sıçrayıp bağırıyor, "Nasıralı İsa, sen insan mısın?

"Bilmem."

"Ben de tutup seni çatımın altına mı alacağım şimdi?"

"Bu sana kalmış peder."

"Roşko," diye sesleniyor hizmetkârına rahip, daha çok, bu korkunç yüzlü yabancı onun yalnız olduğunu anlamasın diye.

"Benden korkuyorsunuz," diye sızlanıyor yabancı.

Çok kısa bir tereddütten sonra peder eve girmesi için cesaretlendirmek için onun kolunu tutuyor. Doğrusu, kalbi çarpıyor ve Roşko da her zamanki gibi bir yerlere kaybolmuş.

"Gel hadi!" diyor Peder Chmielowski, önünde içeri giren yabancıya. Orada, şamdandaki mumun ışığında, daha fazlasını görebiliyor, adamın yüzünün alt yarısı sanki derisi yüzülmüş gibi yaralarla tamamen çarpılmış. Yaraların üzerindeki kalın, kara kaşlarının altında büyük, koyu, ışıl ışıl gözleri parlıyor, genç ve hatta güzel. Ya da belki de sadece tezat nedeniyle öyle görünüyor.

"İsa aşkına, sana ne olmuş böyle?" diye soruyor Peder Chmielowski, derinden sarsılarak.

Kaçağın Hikâyesi: Yahudi Arafı

Rahip kendine Oknolu Jan diyen bu sıradışı varlığa çok şaşırıyor. Okno, oradan kilometrelerce uzaktaki Toki civarında bir köy. Jan söylemek istemediğinden rahip köyün kime ait olduğunu bilmiyor. Adam, sahibine "bey" diyor. Eğer bey ise Potocki olmalı, o bölgedeki her şey onların.

Adam biraz ekmek yiyor ve ayranını yudumluyor. Rahibin evinde bundan fazlası yok. Ona votka ikram ediyor ancak adam geri çeviriyor. Adam paltosunu dahi çıkarmadan dimdik oturuyor ve at gibi kokuyor. Kızılımtırak tüylü Saba, sanki gizeminin farkındaymış gibi, adamın her tarafını büyük bir ciddiyetle kokluyor, yeni gelenin üzerinde onun daha önce karşılaşmadığı birçok koku var, bundan dolayı tatmin olup da şöminenin yanında uykuya yatması uzun zaman alıyor.

"Ben bir cesedim," diyor korkunç yüzlü adam. "Bir ölüyü ele vermezsin, değil mi peder?"

"Ben ölülerle konuşurum," diyor rahip, arkasında, masanın üzerinde duran kitapları eliyle göstererek. "Hikâyelerine alıştım. Hiçbir şey beni şaşırtmaz. Hatta ölüleri dinlemeyi canlılara yeğlediğimi içtenlikle söyleyebilirim."

Bunun üzerine yabancı rahatlıyor, giydiği koyu Yahudi pelerinini çıkarınca güçlü kolları üzerlerine düşen uzun saçları ortaya çıkıyor. Hikâyesini sanki ezberinde olanı uzun süre kafasında tekrarlamış gibi alçak, tekdüze bir sesle anlatmaya başlıyor. Şimdi misafirperverliğine karşılık olarak hikâyesini rahibe bir avuç paraymış gibi veriyor.

Oknolu Jan'ın babası Jaslo yakınlarından, annesi ise Mazury'denmiş.[8] Anlatıldığı üzere, ailelerinin fazla toprağı ve çocuklara verecek pek bir şeyi olmadığı için buraya göçmen, sömürgeci olarak gelmişler. Evlenmişler ve onlara ekip biçmeleri için Ternopil'de bir parça arazi verilmiş. Bu arazilerin sahibi olan beyle yapılan anlaşmaya göre burada on beş yıl çalışacaklarmış (bu yine de iyiymiş çünkü diğerleri daha az, on, hatta beş yıl süre veriyormuş). Sonra beyin kirasını mal ve işgücü olarak ödeyeceklermiş. Ayrıca harman dövme, mülkteki inşaat işlerine yardım etme, bezelye ayıklama ve hatta çamaşır yıkama gibi bazı görevleri yerine getirmeleri gerekiyormuş ancak evde de her zaman yapacak bir şeyler olduğunda, kendi evlerinde gereken işleri yapmaya zaman kalmıyormuş. Böylece beyin malı olmuşlar.

---

[8] Polonya'nın kuzey ve kuzeydoğusundaki tarihi bir bölge. (ç.n.)

Rahip her zaman görüntülerinden korktuğu haçları ve bu sırada duyduğu belirsiz bir suçluluk duygusunu hatırlıyor. *Memento mori*'nin[9] köylü versiyonları gibi köylülerin kulübelerinin yanında dururdu bu haçlar. Köylüler haça serflik süreleri kadar çivi çakıyordu. Sonra haç boş kalana kadar her yıl bir tanesini çıkarıyorlar ve bu birkaç yıllık özgürlük karşılığında hem kendilerinin hem de tüm ailelerinin köleliğinin bedelini pahalı bir biçimde ödemek zorunda kalıyorlardı.

Okno, dokuma kilimleriyle biliniyordu ve babası Jan'ın bu işi öğrenmesinin hayalini kurmuştu.

Jan, köleliğe dokuz kardeşin en küçüğü olarak doğmuştu. Çocukken anne babası, beye olan borçlarını ödemek için haftada dört gün çalışmak zorundaydı, Jan evlendiğinde bu, artık yedi gün olmuştu. Bu, tüm ailesinin de beyin mülkünde çalışması gerektiği anlamına geliyordu. Sıklıkla, kendi arazileriyle ilgilenmek için pazarlarını da bu işe ayırmaları gerekiyordu ve kiliseye dahi gidemiyorlardı. Jan'ın ablalarından ikisi evde aşçılık yapıyor, diğeri ise fırınları yakıyordu. Biri hamile kalınca, bey onu komşu köyden bir adamla evlendirmişti. Bu Jan'ın kaçmayı denediği ilk seferdi. Bir keresinde köyden geçen ve hanın önünde mola veren özgür insanlardan ve serserilerden, şayet Kuzey Denizi'ne ulaşabilirse bir geminin mürettebatına katılabileceğini, bir insanın daha iyi ve refah içinde yaşayabileceği diğer ülkelere gidebileceğini duymuştu. Genç ve deneyimsiz olarak, sopasında küçük bir çıkınla, mutlu ve kendinden emin adımlarla yürüyerek yola çıkmıştı. Ormanlarda uyumuş ve kısa sürede, bu ormanın kendisi gibi kaçaklarla dolu olduğunu görmüştü. Ancak beyin birkaç işçisi tarafından evden birkaç kilometre uzakta yakalanmıştı. Adamlar onu iyice dövmüş, bir ahırın altında, zindana benzer bir yere kapatmışlardı. Burada dört ay geçirmişti. Bundan sonra boyunduruğa konup herkesin önünde kırbaçlanmıştı. Cezalandırmanın bu kadar hafif olmasına sevinmeliydi. Hepsinin üzerine bey, onun malikâneden hamile kalmış bir kızla evlenmesini emretmişti.

---

[9] (Lat.) *Carpe diem memento mori* / Anı yaşa, ölüm olduğunu da hatırla. (ç.n.)

Kaçan adamlara böyle yapılırdı ve aile onların durulmasını sağlardı. Ancak Jan durulmamıştı ve kızı hiç sevmemişti. Kızın doğurduğu çocuk ölmüş, kendisi de köyden kaçmıştı. Kızın Zbaraj ve sonra da Lviv tavernalarında fahişelik yaptığı söyleniyordu. Bir süre Jan işini alçakgönüllülükle yapmış ve birinin atölyesinde dokumacılığı öğrenmiş ancak bir kış anne babası birbiri ardına öldüğünde, babasının Jaslo yakınlarındaki ailesine gitmeye karar verdikten sonra kalın giysiler giymiş, tüm birikimini almış ve kızağa atı koşmuştu. Beyin zalim ancak aynı zamanda miskin olduğunu ve kimsenin onu bu soğukta kovalamak için acele etmeyeceğini biliyordu. Przemysl'e kadar gitmiş, orada bazı muhafızlar onu durdurup tutuklamıştı çünkü onlara ne bir belge gösterebilmiş ne de kim olduğunu ya da orada ne yaptığını açıklayabilmişti. İki ay sonra beyin adamları onu almaya gelmişti. Geri götürmek için onu bir kütük gibi bağlayarak kızağa atmışlardı. Yollar karla kaplı olduğundan yolculuk birkaç gün sürecekti, bu da köye aceleyle geri dönmemek için iyi bir bahaneydi. Bir keresinde onu bağlayıp sarhoş olmak için bir hana girmişlerdi. Her zaman olduğu gibi böyle molalarda onu kızakta bıraktıklarında insanlar gelip gözlerinde korkuyla, sessizlik içinde ona bakıyordu, onları en çok etkileyen şey muhtemelen benzer bir akıbetle karşılaşabilme düşüncesiydi. İkinci kez kaçan ve bu kadar uzağa gidebilen bir köylü artık ölü bir adamdı. Ne zaman bir şey içmek için yalvarsa insanlar ona yardım etmeye çekiniyordu. Sonunda bir gece beyin izbandutları kendilerinden geçene kadar sarhoş olduklarında, bazı sarhoş tüccarlar, yardım etme arzusundan çok eğlenmek için onu handa serbest bırakmışlardı. Ancak Jan'ın uzağa kaçacak gücü kalmamıştı. Beyin eşkıyaları onu yine yakalamış, bir başka kaçakla birlikte onu da bilincini yitirene dek dövmüşlerdi. Beyin öfkesinden korktuklarından onu canlandırmaya çalışmışlar ancak öldüğünü düşünerek bir meşe korusunda terk edip suçları ortaya çıkmasın diye üzerini karla örtmüşlerdi. Dövdükleri öteki kaçak hemen ölmüştü. Jan ise orada yüzükoyun kalakalmış, mucize eseri yakından arabalarla geçen Yahudiler tarafından bulunmuştu.

Birkaç gün sonra Şorların ağılında, çevresi hayvanlar ve onların kokusuyla, dışkılarıyla sarılı, sıcaklıkları içinde kaybolmuş bir halde uyanmıştı. Etrafında insanlar farklı bir dil konuşuyordu, farklı yüzleri vardı. Jan öldüğünü ve kendini arafta bulduğunu, bir nedenle arafın Yahudi olduğunu düşünmüştü. Burada, köylü yaşamının masum, küçük günahlarını anımsayarak ve pişmanlık duyarak sonsuza dek kalacaktı.

Birleşik Bir Cephe Kuran ve Savaş Başlatan Kuzenler

"Sen benim dayım değilsin, ben de senin teyzen değilim. Ben bir Potocka'yım. Elbette kocamla bazı bağlantıların olabilir ancak senin sülaleni tanımıyorum," diyor Bayan Kossakowska, sonra onun oturmasını buyuruyor.

Bayan Kossakowska'nın etrafı bir kenara yığdığı kâğıtlarla kaplı, onlarla Katarzyna'dan hiç ayrılamayan Agniezska ilgileniyor ve onları kumla kurutuyor.

Nasıl bir fayda umuyor, diye düşünüyor Moliwda.

"Geniş mülklerimize bakan benim, bütün hesaplarla, cemiyetin bütün dedikodularıyla, bütün yazışmalarla ben ilgileniyorum, kocamın bu işlere yatkınlığı yok," diyor Bayan Kossakowska onun aklını okurcasına ve Moliwda şaşkınlık içinde kaşlarını kaldırıyor. "Aile bütçesini tutuyorum, uygun eşleşmeleri yapıyorum, bilgi sağlıyorum, anlaşmalar, düzenlemeler, hatırlatmalar yapıyorum..."

Kocası olan kale komutanı, odada bir bardak likörle, bir balıkçıl gibi komik adımlarla yürüyor, Türk halısının üzerinde ayağını sürüyor. Yakında tabanları aşınacak diye düşünüyor Moliwda. Adam, kof vücuduna çok iyi oturacak şekilde dikilmiş, onu gerçekten zarif gösteren, soluk sarı bir *zupan* giyiyor.

"Asil eşim, kendi başına gerçek bir kurumdur. Kraliyet sekreterliğini bile kıskandırabilir," diyor zevkle. "Hatta benim kan bağlarım konusunda da uzmandır, akrabalarım adına büyük çabalar sarf eder."

Bayan Kossakowska ona öldürmek ister gibi bir bakış atıyor. Moliwda, görünüşe karşın bunun mutlu bir evlilik olduğunu biliyor. Yani, herkes yerini ve işini biliyor.

Kale komutanı çubuğunu yakıyor ve uzaktan kuzenine doğru dönüyor, "Neden bu adamlarla bu kadar ilgilisin efendi?"

"Yüreğim böyle buyurdu," diye yanıtlıyor Moliwda, bir an düşündükten sonra. "Tam burada," diyor ve göğsüne vuruyor, kale komutanını orada gerçekten bir kalbi olduğuna inandırmak istercesine. "Onlarla gerçekten bir bağlılık hissediyorum. Kendileri de dürüst niyetleri de..."

"Dürüst Yahudiler," diyor Bayan Kossakowska sırıtarak. "Sana para mı ödüyorlar?"

"Bunu para için yapmıyorum."

"Para için yapmakta yanlış bir şey yok..."

"Parayla ilgisi yok," diye tekrarlıyor, sonra ekliyor, "Yine de bana ödeme yapıyorlar."

Katarzyna Kossakowska sandalyesine yaslanıyor ve ayaklarını önüne uzatıyor.

"Ah, anlıyorum, ün için, kendine isim yapmak için piskopos gibi, huzur içinde yatsın. Kariyerini düşünüyorsun."

"Kariyerimi falan düşünmüyorum, bunu zaten biliyorsun. Kariyer isteseydim, amcamın sayesinde gençken sahip olduğum mevkide, kraliyet sekreterliğinde kalırdım. Şimdiye kadar bakan olurdum."

"Çubuğunu bana ver lütfen," diyor Bayan Kossakowska kocasına ve elini uzatıyor. "Sen öfkelisin kuzen. Peki, kime yazmalıyım? Onlara ne yapmalarını rica edeyim? Belki beni onların Frank'ıyla tanıştırırsın?"

"Burada onu öldürmek istediklerinden kendisi şimdi Türkiye'de."

"Burada onu kim öldürmek istemiş? Ne de olsa biz hoşgörülü bir ülkeyiz."

"Kendi türünden olanlar. Kendileri ona zulüm ediyor, yani diğer Yahudiler."

"Ancak normalde birbirlerini çok tutarlar," diyor Bayan Kossakowska, kafası karışmış bir halde. Şimdi işlemeli deri keseden tütün alarak çubuğu dolduruyor.

"Bu kez değil. Bu Şabataryanlar Yahudi inancından çıkmak gerektiğine inanıyor. Bu nedenle Yahudilerin çoğunluğu Türkiye'de İslama döndü. Katolik ülkelerdeki Yahudiler de yerel inanca dönmek istiyorlar. Herhangi bir Ortodoks Yahudi için böyle bir inancı terk etmek ölümden daha kötü."

"İyi de neden Kilise'ye katılmak istiyorlar?" diye soruyor kale komutanı, bu tuhaf davranıştan dolayı meraklanarak. "Şimdiye kadar her şey belirgindi. Yahudiler Yahudidir. Sinagoga giderler. Katolikler bir katedralde tapınan Katoliklerdir ve Rohatinlilerin kendi Ortodoks kiliseleri var, herkesinki kendine."

Böyle bir kargaşa kale komutanının hoşuna gitmiyor.

"İlk Mesihleri, her inançtan iyi olanı almak gerektiğini söylüyor."

"Evet, bu konuda haklı," diyerek araya giriyor Bayan Kossakowska.

"İlk Mesih'le neyi kastediyorsun? İkincisi de mi var?" diye soruyor Kossakowski.

Moliwda, kale komutanı onun ne dediğini duyar duymaz hemen unutacağını bildiği için gönülsüzce açıklıyor.

"Bazıları üç Mesih olacağını söylüyor. Biri zaten gelmiş ki o Sabatay Sevi. Ondan sonra Baruhya gelmişti..."

"Hiçbirini duymamıştım. . ."

"Üçüncüsü de yakında burada olacak ve onların hepsini tüm acılarından kurtaracak."

"Neden bu kadar çok acı çekiyorlar?" diye soruyor kale komutanı.

"Evet, işleri kolay değil. Bunu sen de görebilirsin. Ben de görüyorum, insanlar yoksulluk ve aşağılanma içinde yaşıyor, hepsi birer hayvana dönüşmeden önce çıkış yolu arıyor. Yahudilerin dini bizimkine yakın, aynı Müslümanlık gibi, hepsi de bulmacanın aynı küçük parçaları, sadece onları bir araya

getirmeyi bilmen gerekiyor. Onlar dinlerinde gayretli. Bizden farklı olarak Tanrı'yı kalpten arıyor, onun için savaşıyorlar, biz ise Meryem Ana'ya yalvara yakara dua ederiz ve Tanrı'nın ayaklarına kapanırız.

Bayan Kossakowska içini çekiyor.

"Mesih'i bekleyenler bizim köylüler olmalı... Ah, Hıristiyan ruhunun yeni tezahürlerine ne kadar çok gereksinimimiz var! Kim hâlâ titizlikle dua ediyor ki?"

Moliwda, şimdi şiirsel bir havayla vuruyor, evet, işte bunu iyi beceriyor.

"Bu gerçekten direnişle, isyanla daha bağlantılı bir şey. Sabah göğe yükselen bir kelebek, geliştirilmiş, dönek ya da yenilenmiş bir koza değildir. Hâlâ aynı canlıdır, sadece yaşamının ikinci gücüne yükselmiştir. Dönüşmüş bir kozadır. Hıristiyan ruhu esnektir, hareketlidir ve her yerde her zaman hazırdır... ve bir kez onu kabul ettik mi bize iyi bir dünya kurar."

"Vay vay, bizim kuzen vaaz verir olmuş," diyor Bayan Kossakowska, sesinden alay akarken.

Moliwda, kahverengi yünden, kırmızı ipek astarlı yeni *zupan*'ının üzerindeki düğmelerle oynuyor. Onu Nahman'ın ödediği parayla almış. Ancak bu para her şeyi karşılamaya yetmiyor, düğmeler ucuz akikten yapılmış, dokununca parmaklarına soğuk soğuk geliyor.

"Şimdi herkesin dilinde, en uzak atalardan, çok çok uzun zaman öncesinden gelen eski bir kehanet var."

"Her zaman iyi bir kehaneti duymaya istekliyimdir." Bayan Kossakowska dumanların içinde belirgin bir zevkle nefes alıyor ve yüzünü Moliwda'ya çeviriyor. Bayan Kossakowska güldüğünde güzel oluyor. "Öyle olacak ya da öyle olmayacak, biliyor musun? Dün yağmur yağdı diye yarın da yağacak değil, öyle ya, Aziz Protus için ya yağmur vardır ya da sağanak. Aziz Hieronimus içinse yağmur vardır veya yoktur," diyor ve gülüyor. Kocası da kıkırdıyor, aynı espri anlayışını paylaşıyor olmalılar, en azından ortak bir yönleri var.

Moliwda gülümsüyor ve devam ediyor, "Polonya'da Yahudi cemaatinden kendi dinini bırakıp Hıristiyan inancını seçen ve kendisiyle birlikte birçoklarını getiren biri doğacak. Bunun Polonya'da kıyamet gününün yaklaştığının işareti olduğu söyleniyor."

Bayan Kossakowska'nın yüzü ciddileşiyor.

"Sen de buna inanıyorsun ha, muhterem Antoni Kossakowski, kıyamet gününe? Zaten kıyamet günündeyiz işte, kimse kimseyle aynı fikirde değil, herkes birbiriyle savaşta, kral Dresden'de, gerçekten de krallığının sorunlarıyla pek ilgilenmiyor..."

"Hanımefendi, bize bu şekilde katılan bu yoksul insanları desteklemek adına, şu veya bu önemli şahsiyete yazma nezaketini gösterirseniz," diyerek Agnieszka'nın ince parmaklarıyla dikkatle katlanıp mühürlenmiş mektup yığınını işaret ediyor Moliwda. "Avrupa'da ilk oluruz. Daha önce hiçbir yerde böylesine kitlesel dönüşüm olmadı. Tüm kraliyet saraylarında bizden bahsedecekler."

"Kralın üzerinde hiçbir etkim yok, korkarım elim o kadar uzağa uzanmaz!" diye bağırıyor Bayan Kossakowska hakarete uğramış gibi. Sonra sakince diyor ki, "İnsanlar, onların Kilise'ye, bir şeyler elde etmek, bundan kâr etmek, dönmeler, yani dine yeni katılanlar olarak gelip aramızda yaşamak istediklerini söylüyorlar. Bu dönmeler para saçtığı müddetçe ünvanlara da hemen sahip olabilecek."

"Bu sizi şaşırtıyor mu hanımefendi? Daha iyi bir yaşam istemekte ne sakınca var? Keşke onların kasabalarını görebilseniz, saygıdeğer hanımefendi, her şey çamur, yoksulluk ve şaşkınlık içinde..."

"Bak sen, bu ilginç çünkü hiç böyle bir Yahudi tanımıyorum. Benim tanıdıklarım aslında çok kurnaz, ellerini keyifle ovuşturan, sizi bir kuruş dolandırmanın yolunu arayan, votkanıza su katan ve bozuk tohumlar satan türden..."

"Saraylarda, malikânelerde oturup mektuplar yazarak ve akşamları, işte öyle davetlerde boy göstererek yaşarken nasıl olup

da yoksul Yahudileri tanıyacaksın ki?" diyor kocası. "Faydasız davetler," diyecekti ki kendini engellemişti.

"İşte öyle derken, faydasız demek istiyorsun, değil mi?" diyor Bayan Kossakowska.

"Hanımefendi, çevreniz geniş, Branicki'yi iyi tanırsınız ve sarayda dahi birçok güvenilir tanıdığınız var. Hiçbir ulus böyle bir hukuksuzluğun meydana gelmesine, Yahudilerin diğer Yahudilere saldırmasına izin vermez. Kral hiçbir şey yapmayarak esas itibarıyla bu duruma izin vermiş oluyor. Bu sırada çocuklar gibi bize geliyorlar. Yüzlercesi, belki de binlercesi Dinyester boyunca sıkışmış, memleket özlemiyle Polonya kıyısına bakıyor, isyanların ve hukuksuzluğun sonucunda evlerinden atılmışlar, soyulmuşlar ve saldırıya uğramışlar. Şimdi orada sıkışmışlar, kendi insanları tarafından, kendi ülkelerinden sürülmüşler. Yine de bu ülkeye aitler ancak nehir boyunca toprağa kazdıkları çukurlarda konaklamışlar, umutsuzca kuzeye bakıp eve gelmeyi umuyorlar ancak evleri o öteki Yahudiler tarafından işgal edilmiş. Çok fazlasına sahip olan bizlerden almaları gereken toprak..."

Fakat Moliwda çok ileri gittiğini görüp tiradını kesiyor.

"Ne demek istiyorsun?" diye soruyor Bayan Kossakowska yavaşça. Sesinde kuşku var.

Moliwda durumu kurtarıyor, "Kilise onlarla ilgilenmeli. Piskopos Soltyk ile aranız iyi, onun kalpten değer verdiği bir dost olduğunuzu söylüyorlar..."

"Dostuymuşum, öyle mi? Sana destek olan dostun gün gelir köstek olur," diyerek sertçe yanıt veriyor Bayan Kossakowska.

Kale komutanı Kossakowski sıkılarak boş kadehini bırakıyor ve kendine biraz enerji vermek için ellerini ovuşturuyor.

"Köpeğe bakmaya gideceğimden izninizi istiyorum. Femka yavrulamak üzere. O rahibin uzun, karışık tüylü köpeği ile sürtmüştü ve şimdi enikleri boğmamız gerekiyor..."

"Ben boğarım onları canım beyim, sakın kendi başına yapmaya kalkışma. Sevimlilikte bana çektiklerini ve av köpekleri kadar akıllı ve yararlı olduklarını söylersin sonra."

"O zaman o piçlerle sen ilgilen hanımım. Sanırım ben yapamayacağım," diyor Kossakowski, karısının bir yabancının önünde ona laubalice davranmasına kızarak.

"Onlarla ben ilgilenirim," diyor Agnieszka birden, yüzü kızarmış bir halde. "Eğer beyim infazlarını durdurma konusunda merhametli olursa..."

"Evet, eğer Bayan Agnieszka böyle istiyorsa..." diye başlıyor Kossakowski nazik bir biçimde.

"Hadi git," diye mırıldanıyor Bayan Kossakowska ve o cümlesini bitirmeden kocası koridorda kayboluyor.

"Bu konuyu yeni Piskopos Lubienski'ye zaten bildirdim," diye devam ediyor Moliwda. "Düşündüğünüzden daha fazlalar. Kopyçintsi, Nadvirna gibi yerlerde. Rohatin'de, Busk'ta ve Glinno'da şimdi çoğunluklar. Eğer biz akıllı olsaydık onları sıcak bir şekilde karşılardık."

"Soltyk'e dikkat. Kendi çıkarına uyuyorsa işleri halledebilir. Yahudileri sevmez, onlarla her zaman başı belaya girmiştir. Ne kadar ödeyebilirler?"

Moliwda bir an sessiz kalıp düşünmüştü.

"Çok."

"Piskoposun rehine bıraktığı nişanını geri almaya yetecek kadar çok mu?"

"Ne demek istiyorsun?" diye Moliwda fırlıyor.

"Tekrar rehine bıraktı. Piskopos oyunlarda daima yeni borçlar çıkarıyor."

"Öyledir belki, bilmiyorum. Sormam gerekir. Hep birlikte toplanalım, onlar, piskopos, siz hanımefendi ve ben."

"Krakov'daki piskopos ölmek üzere olduğundan, Soltyk şimdi oranın piskoposluğunu hedefliyor."

Katarzyna ayağa kalkıyor ve uzatır gibi ellerini önüne getiriyor. Eklemleri çatırdıyor. Agnieszka işleme kasnağının üzerinden ona endişeyle bakıyor.

"Bağışla muhterem, kemiklerimden gelen, yaşlılığın davul sesleri," diyor ağzı kulaklarında gülümseyerek. "Söyle bana, neye

inanıyorlar? Yüzeyde sadece Katolikliği savunup ancak derinlerde Yahudi olarak mı kalıyorlar? Pikulski'nin söylediği gibi."

Moliwda koltuğunda doğruluyor.

"Bu geleneksel Yahudilerin dini, Tevrat'ın emirlerini yerine getirmek, eski törelere göre yaşamak üzerine kurulu. Hiçbir aşırı coşkuya inanmıyorlar, peygamberler geleli çok olmuş ve şimdi Mesih'i bekleme zamanı. Tanrıları bir daha kendini göstermeyecek, artık susmuş. Ancak diğerleri, Sabataycılar tam tersi, Mesihçi zamanlarda yaşadığımızı ve etrafımızda Mesih'in gelişine dair tahminde bulunan işaretleri görebileceğimizi söylüyorlar. İlk Mesih Sabatay, zaten gelmiş. Ondan sonra ikincisi Baruhya ve şimdi de üçüncüsü geliyor..."

"Pikulski bana bazılarının bu seferkinin bir kadın olabileceğini iddia ettiklerini söylüyor."

"Hanımefendi, neye inandıklarını önemsemediğimi size dürüstçe söyleyeceğim. Gücüme giden şey, onlara cüzzamlılar gibi davranılması. Yahudiler zengin olduğunda, Brühl'e danışman olan gibi en yukarılara ulaşabilirler ancak yoksul olanlar sefalet içinde yaşıyor ve herkes tarafından suistimal ediliyorlar. Kazaklar onlara köpeklerden daha kötü davranıyor. Dünyanın hiçbir yerinde böyle bir şey yok. Türkiye'deydim ve onlar orada bizdekinden daha iyi haklara sahipler."

"Evet, İslama dönmüşler..." diyor Bayan Kossakowska alaycı bir şekilde.

"Polonya'da farklı. Bir düşün kuzen. Polonya, din özgürlüğünün ve dinsel nefretlerin eşit şartlarda buluştuğu bir ülke. Diğer yanda Yahudiler dinlerini burada istedikleri gibi yaşayabilir, sivil özgürlükleri ve kendi yargı düzenleri var. Diğer tarafta onlara karşı nefret öyle büyük ki 'Yahudi' sözcüğü aşağılayıcı ve iyi Hıristiyanlar onu bir küfür olarak kullanıyor."

"Doğru diyorsun. İkisi de özündeki bir kötülükten çok, bu ülkede hâkim olan miskinliğin ve cahilliğin sonucu."

"Hepimiz bunun açıklanmasını istiyoruz. Aptal ve tembel olmak, kötü olmaktan kolaydır. Toprağı bol olsun, *Yeni Atina*'yı

övmekten vazgeçmeyen Piskopos Dembowski de gördüğüm gibi, kendi çöplüğünden hiç çıkmamış, yarı eğitimli bir rahibin ona söylediği her şeye harfi harfine inanan, iki harfi yan yana zorla getiren, takvimden başkasını okuyamayan biri, aklını her türlü saçmalığa ve önyargıya kolaylıkla teslim eder."

Bayan Kossakowska ona şaşkınlıkla bakıyor.

"Şimdi de Peder Chmielowski ve onun *Yeni Atina*'sında mı hata buluyorsun? Herkes onu okuyor. O bizim *silva rerum*'umuz.[10] Kitaplarda hata arama. Kitapların kendileri masumdur."

Moliwda utandığından konuşmuyor. Bunun üzerine Bayan Kossakowska devam ediyor.

"Sana şu kadarını söyleyeceğim, bildiğim kadarıyla Yahudiler bu ülkede her işe yarayabilecek insanlar, çünkü bizim beyler hiçbir şey yapmayı bilmiyor ve öğrenmeyi de umursamıyorlar, eğlenmekle meşguller. Ancak sizin sapkın Yahudiler toprak da istiyorlar!"

"Türkiye'de arazilere de yerleşiyorlar. Bütün Yergöğü, Vidin ve Rusçuk, Bükreş'in yarısında, Yunan olan Selanik'te. Oralarda toprak alıyorlar ve huzura kavuşuyorlar..."

"Eğer İslama dönerlerse bu doğru mu?

"Hanımefendi, onlar vaftiz olmaya hazır."

Bayan Kossakowska, kendini dirsekleri üzerinde destekleyip Moliwda'nın yüzüne doğru eğiliyor, bir erkek gibi gözlerinin içine bakıyor.

"Sen tam olarak kimsin Moliwda? Senin buradaki konumun ne?"

Moliwda göz kırpmadan yanıt veriyor, "Ben onların çevirmeniyim."

"Senin bir zamanlar eski inananlarla beraber olduğun doğru mu?"

"Doğru. Bundan utanmıyorum ve reddetmiyorum, ama onlar eski inananlar değildi. Zaten ne anlamı var ki?"

"Hepinizin para peşinde olduğu anlamı var, sizi sapkınlar."

"Tanrı'ya giden birçok yol vardır, yargılamak bize düşmez."

---

[10] (Lat.) Polonya ve Litvanya'da soylu ailelerde, 16. ve 18. yüzyıllar arasında tutulan bir tür kronik. (ç.n.)

"Elbette düşer. Yol var, yol var."

"O zaman onlara yardım edin hanımefendi, doğru yola çıkmaları için."

Bayan Kossakowska geriye yaslanıp gülümsüyor. Kalkıyor, ona doğru gidiyor ve elini tutuyor.

"Ya Âdemcilerin günahları?" diye soran Bayan Kossakowska sesini alçaltıyor ve Agnieszka'ya bakıyor ancak bir fare kadar dikkatli olan kız, çoktan kulaklarını dikmiş ve boynunu uzatmış bile. "Onların uygulamalarının pek Hıristiyan olmadığı söyleniyor." Katarzyna ihtiyatla dekoltesinin üzerindeki eşarbı düzeltiyor. "Her neyse, Âdemcilerin günahı neydi? Anlat bakalım benim zihni aydınlık kuzenim."

"Bu terimi kullananların hayal dahi edemeyecekleri her şey."

Moliwda Yola Çıkıyor ve Krallıkta Özgür Gezen İnsanların Dünyasını Gözlüyor

Ülkesine döndüğünden beri her şey Moliwda'ya yabancı ve tuhaf geliyor. Uzun yıllardır burada değildi ve belleği ya zayıf ya da kusurlu, kesinlikle pek çok şeyi unutmuş. Hepsinin ötesinde manzaranın griliği ve uzaktaki ufuk onu büyülüyor. Işık da güneyde olduğundan daha hassas ve yumuşak. Hüzünlü bir Polonya ışığı. Melankoliye yol açıyor.

Önce Lviv'den Lublin'e arabayla yolculuk yapıyor ancak Lublin'de bir at kiralıyor, bu şekilde o havasız ve tıkırdayan kabinde kendini olduğundan daha iyi hissediyor.

Lublin'in girişinden zar zor geçiyor ancak zaten insanların artık belirli yörüngelerde, pazar meydanının, evin, dükkânın ya da tarlanın etrafında dönen gezegenler olmak yerine, başıboş alevler oldukları başka bir ülkeye, başka bir kozmosa giriyor.

Bunlar Nahman'ın Moliwda'ya bahsettiği, çoğu gerçek müminlere katılmak için gelen özgür kimseler. Ancak Moliwda, bu özgürce gezen insanların şimdiye dek düşündüğü gibi sadece Yahudiler olmadığının, hatta Yahudilerin burada azınlıkta

olduğunu görebiliyor. Moliwda aynı zamanda bunun kendi başına bir ulus olduğunu, kentlerde ve kasabalarda ya da kırsal alanlarda bulunanlardan farklı olduklarını da görüyor. Bunlar hiçbir beye, belediyeye ya da idareye bağlı olmayan insanlar. Bunlar avareler, eğlenceyi seven haydutlar, hayal edebileceğiniz her türden kaçaklar. Huzurlu, oturmuş bir yaşam sürerlerse ayaklarının karıncalanacağını, dört duvar arasına kapatıldıklarında kötü hissedeceklerini düşünmeleri hepsinin ortak noktası. Ya da ilk bakışta böyle düşünüyor insan, böyle olmayı sevdiklerini, istedikleri gibi yaşadıklarını. Moliwda atın üstünden onlara acıyarak bakıyor ve bu insanların çoğunun kendilerine ait bir yataklarının ve sıradan kurulu bir düzenlerinin olmasını düşlediğini ancak kartlar onlar için böyle açılmadığından bu şekilde dolaşmak zorunda kaldığını düşünüyor. Kendisi de öyle çünkü.

Kent sınırlarının hemen ötesinde, sanki bir yerleşim yerine zor bir ziyaretten sonra dinleniyorlarmış da onun kötü havasını, ayaklarına yapışan çöplerini, kalabalıkların pisliğini ve gürültüsünü üzerlerinden silkeliyorlarmış gibi yolun kenarında oturuyorlar. Seyyar tüccarlar kazandıkları parayı sayıyorlar. Taşınabilir tezgâhlarını bir kenara koymuşlar, malları gitmiş, yine de yoldan gelebilecek meraklı alıcıları gözlüyorlar. Bunlar çoğu kez kendi uzak ülkelerinden omuzlarına astıkları dükkânları açmak için gelen İskoçlar, güzel dokunmuş ipek kurdeleler, kaplumbağa kabuğundan taraklar, kutsal resimler, ahşap çerçeveli aynalar satıyorlar. Dilleri tuhaf ve bazen onları anlamak olanaksız ancak paranın dili evrensel.

Hemen yanında, geniş kenarlı dokuma bir şapka giyen, uzun sakallı, yaşlı bir kutsal resim satıcısı dinleniyor. Kutsal resimlerin takılı olduğu deri kayışlarla bağlı bir askısı var. Omuzlarından bu ağır yükü indirmiş ve köylülerin ona ödedikleriyle karnını doyuruyor, ağzında hamura dönüşen kalın beyaz peynir ve yaş çavdar var. Ne ziyafet ama! Büyük olasılıkla deri çantasında, görüntüleri müşterilerin gözlerini fal taşı gibi açacak diğer harikaların yanında, kutsal suyla dolu şişeler, küçük

keselerde üzerinde İsa'nın kırk günden fazla dua ettiği çöl kumu var. Moliwda bunları çocukluğundan hatırlıyor.

Aziz gibi davranan bu adam birden resimlerin satıcısına dönüşüyor. Sonra bir azize yakışacağı üzere, sesini biraz yükseltiyor, böylece sesi daha çok bir rahip sesini andırıyor ve kutsal yazıtları okur gibi tekdüze bir tonda konuşuyor. Köylüleri etkilediğinden, zaman zaman araya anlamlı anlamsız Latince sözcükler sokuyor. Resim satıcısı adamın boynunda onu epey ağırlaştıran büyük ahşap bir haç var, onu bir ağaca dayamış ve şimdi üzerinde tozluklarını havalandırıyor. Önce köyün güzel evlerinden birini belirledikten sonra oraya sanki bir trans halinde gibi gidip o evi, hatta odalardan birindeki belirli bir duvarı, kutsal olanı resmin kendisinin seçtiğinde ısrar ederek satıyor resimlerini. Bir köylünün kutsal resmi geri çevirmesi çok zor, haliyle güçbela kazandığı parayı sakladığı yerden çıkarıp veriyor.

Biraz ileride çarpık ve küçük bir han var, özensizce beyaza boyanmış. Girişinin önünde de bir sundurma ve bank işlevi gören sütunlar üzerinde duran tahtalar var. Banklar, içeri girip yiyecek bir şeyler ısmarlayamayacak, içeride karnını doyurduğu için keyfi yerinde olan ve kendini hassas yürekli hisseden birinden sadaka umacak kadar yoksul, yaşlı adamlar tarafından işgal edilmiş.

Moliwda, Lublin'den henüz fazla uzaklaşmamış olsa da atından iniyor. Hemen iki yaşlı adam, dudaklarında ağıtlarla ona doğru koşuyor. Moliwda onlara biraz tütün veriyor, kendisi de içmeye başlıyor, adamlar hayretle ona teşekkür ediyor. İkisinin de aynı köyden geldiğini öğreniyor. Aileleri onlara bakamadığı için her bahar dilenmeye çıkarlarmış ve kışa kadar dönmezlermiş. Czestochowa'ya yolculuk yapan yarı kör, yaşlı bir kadın da onlara katılmış, yakından bakıldığında önlüğünün altındaki küçük ot keseleri, iplere dizilmiş bazı tohumlar ve diğer ilaçlar görülebiliyor. Kadın hatırı sayılır bilgiye sahip biri olmalı, kan akışını yavaşlatabilir ve çocuk doğurtabilir, yeterince ödeme yapılırsa hamileliği de sonlandırabilir. Yapabildikleriyle övünmüyor ki

bu pek şaşırtıcı değil. Geçenlerde, Polonya'da böyle bir kadını kazığa bağlayıp yakmışlardı ve Lublin'de de birkaç tanesi ele geçirilmişti.

Hanın içinde, özgürlüklerine kavuştuklarını söyleyen ve ellerinde, kötü yazgılarına duyulan Hıristiyan sempatisinden dolayı onlarla karşılaşacak olanların sözkonusu belgelerin sahiplerine yardım etmesini emreden Kilise beyanı bulunan, savaş sırasında esir düşmüş iki Türk var. İkisi de şişman ve neşeli, özellikle de şimdi votkanın ilk turu üzerlerinde etkisini göstermeye başlamış ve birer tane daha sipariş etmek üzereler. Türkler onlara iyi bakmış olmalı. Başına buyruk ve küstah bir Yahudi dul olan hancı kadın, onlara yağda kızarmış soğanlı bir kâse patates veriyor ve geldikleri yerin neye benzediği hakkında soru sormadan duramıyor. Anlattıkları her şeyi, ellerini yanaklarına götürüp şaşırarak dinliyor. Moliwda aynı patates tabağından ısmarlıyor, ayran içiyor ve yol için yarım litre votka alıyor. Tekrar yola koyulduğunda hemen bir kargaşa görüyor, bunlar Lublin'e giden ayıcılar, pis ve muhtemelen hasta hayvanın aşağılanmasını seyrettirmek üzere etraflarında olabildiğince çok insan toplansın diye her zaman çok gürültü yapıyorlar. Bu görüntü –kim bilir neden– arzuyla bakanlara garip bir tatmin duygusu veriyor. Şimdi ayıyı sopayla dürtüyorlar. Zavallı hayvan, diye düşünüyor Moliwda ancak bunun serserilere verdiği neşeyi anlıyor. Şuna bak, çok güçlü ancak benden daha kötü durumda. Miskin parazit.

Böyle yollarda her zaman pek çok oynak kadın olur çünkü bir kız, hoş ve genç, hatta sadece genç olduğunda erkekler hemen peşine düşer ve onu yakalar yakalamaz kız dünyadaki en eski mesleği çoktan icra ediyordur. Bazıları asillerin evlilikdışı çocuklarını veya bir köylünün ya da ırgatın çocuğunu doğuran kaçak kızlardır, bu durumdaki kızlar yüzünden ailenin utancı öyle fazla olur ki bu talihsizliği kabullenmektense çocuğu terk edip onu yakınlarının merhametine bırakmayı tercih ederler. Böylece kızlar, gücenmiş ve içerlemiş ailelerinin sessiz izniyle malikâneden gecenin karanlığında ayrılırlar, diğer seçenekleri

manastırdır. Bir nehre, köprüye, çaya rast gelirlerse sürekli sarhoş salcıların eline düşerler ve ondan sonra erkekler aynı hizmeti talep eder, handa bir gece, bir yerde bir eğlence ve karşılığında hep aynı ödeme. İşte, düşmek bu kadar kolay.

Moliwda da bu hizmetten yararlanmak isterdi istemesine ancak kadınların hastalıklarından, pisliklerinden ve bu iş için uygun bir yer olmamasından korkuyor. Varşova'ya gidene kadar bekleyecek.

Moliwda Zor Bir Sorun için Nasıl Aracılık Yapıyor

Varşova'daki ilk günleri sırasında, bir rahip olan ve bölgenin bütçesindeki payı kıt olmasına karşın ona eşya ve giysi konusunda biraz yardımcı olan erkek kardeşinin evinde kalıyor. Ne var ki geçen yıllar yüzünden Moliwda kendini kardeşine karşı yabancı hissediyor, bu ilişki iki boyutlu, hatta neredeyse gerçek bile değil. Yirmi küsur sene boyunca aralarında oluşmuş bu beklenmeyen acemiliği kırmak için iki gece birlikte içiyorlar. Moliwda'nın kardeşi ona Varşova hikâyelerini anlatıyor ancak hepsi duyduğu dedikodular. Kısa süre sonra sarhoş oluyor ve eli ağır amcasıyla onu geride bırakıp gittiği için Moliwda'ya olan kinini açığa vuruyor, rahipliğin ona uygun olmadığından, böyle kendi başına yaşamanın tatsızlığından, kiliseye ne zaman girse mekânın ona fazla büyük göründüğünden yakınıyor. Moliwda bir meyhanede karşılaştığı tamamen yabancı birine de gösterebileceği ilgiyle kardeşinin sırtına vuruyor.

Şimdi Branicki ile bir görüşme ayarlamaya çalışıyor ancak Branicki hep uzakta, hep bir av gezisinde. Piskopos Zaluski ile de bir görüşme ayarlamak için yalvarıyor ve başkentte olan Prenses Jablonowska'yı davet etmeye çalışıyor. Yirmi beş yıl önceki arkadaşlarının nerede olduğunu bulmaya gayret ediyor ancak bu kolay değil. Böylelikle akşamlarını kardeşiyle geçiriyor, bu kadar uzun süre görmediğin birisiyle konuşacak pek

fazla bir şey yok, o bir yabancı, mesleği olan din adamlığına kafayı takmış, zayıf ve kibirli. İşin doğrusu, Varşova'daki herkes Moliwda'ya bencil ve kendini beğenmiş geliyor. Burada herkes olmadığı biri gibi davranmaya çalışıyor. Aslında kent de çamurlu küçük sokakları olan geniş, eski bir çöplükken kendini başka bir şey gibi, daha kalabalıkmış, daha yoğun ve daha hoşmuş gibi göstermeye uğraşıyor. Burada her şey çok pahalı olduğundan tek yapılabilecek şey vitrinlere bakmak, her şey bir yerden ithal edilmiş. Şapkalar İngiltere'den, Fransız tarzı fraklar Fransa'dan, Türkiye'den ise Polonya zevkine uygun giysiler var. Ya kentin kendisi? Korkunç, soğuk, berbat, rüzgârın uğuldadığı boş meydanlarla dolu. Muhteşem malikâneler kumun ve çamurun içine yapılmış, hizmetkârların hanımlarını kalın, kürk astarlı mantolarıyla su birikintileri içinde boğulmamaları için arabadan ahşap yürüyüş yollarına geçirdikleri görülebiliyor.

Moliwda Varşova'da kendini bitkin hissediyor. Zamanını şarabın serbestçe aktığı ve özellikle de çok alkol aldığında inanılmaz hikâyelerini anlatabileceği, pek de talepkâr olmayan insanların yanında geçiriyor. Sakin deniz hikâyeleri ya da tam tersi onu –kadınlar tarafından bulunduğu ve sonradan neler olduğunu hatırlamadığı– bir Yunan adasına çıplak halde atan korkunç fırtınalara dair hikâyeler bunlar... Aynı hikâyeyi başka bir yerde tekrarlaması istendiğinde, önceden ne söylediğini ve maceralarının en son onu nereye sürüklediğini bilmiyor. Elbette asla çok fazla uzaklaşmıyor, sadece kutsal Athos Dağı ve Yunan denizinde, üzerinde bir devin İstanbul ya da Rodos'a kadar gidebileceği küçük adacıklar etrafında dolaşıyor.

Moliwda yeni adının kökenleri hakkında –çünkü artık insanların ona Moliwda demesini istiyor– farklı hikâyeler anlatıyor, bu hikâyeler Varşova'da insanlar üzerinde büyük etki yaratıyor. Örneğin Yunan denizinde Moliwda denen küçük bir adanın kralı olduğunu söylüyor. İki kadının onu anadan doğma çıplak bulduğu yer burası. Kadınlar asil bir Türk soyundan gelen kardeşlermiş. Hatta onlara ad dahi icat ediyor, Zimelda ve Edina.

Kadınlar onu sarhoş edip baştan çıkarmış. Sonunda orada âdet olduğu üzere ikisiyle de evlenmiş ve babalarının ani ölümünden sonra kendisi adanın hâkimi olmuş. On beş yıl hüküm sürmüş, altı oğlu olmuş ve krallığı onlara bırakmış ancak zamanı geldiğinde hepsini buraya, Varşova'ya davet edecekmiş.

Topluluk zevkle alkışlıyor. Şarap su gibi akıyor.

Kendini daha eğitimli topluluklarda bulduğunda, şansın ve farklı olmanın avantajı sayesinde adanın hâkimi olarak tanındığını, bunun yıllarca kendisine fayda sağladığını ve işlerinin yolunda gittiğini söyleyerek hikâyesini biraz değiştiriyor. Âdetlerini açıklayarak başlıyor, dinleyicilerine ilginç gelmesi için onları olabildiğince egzotik hale getiriyor. Adının İzmir'de karşılaştığı ipek ve lake eşya ticareti yapan Çinli tüccarlar tarafından verildiğini söylüyor. Çinliler ona *moli-hua*, "yasemin çiçeği" diyorlarmış. Bunu söylediğinde, dinleyicilerinin yüzlerinde her zaman bir sırıtma görüyor, en azından daha kötü niyetli olanların yüzlerinde. Çünkü Moliwda yasemine benzeyen en son kişi olsa gerek.

Geç olmaya başladığında, içki su gibi akıp herkesi birbirine samimiyetle yaklaştırmışken başka bir hikâye anlatıyor. Varşova'da insanlar sabaha kadar eğleniyor ve kadınlar istekli, başta hepsi zarif, küçük, soylu kadınları oynarken sonradan utangaçlıkları gidiyor. Bazen bu durum, yani kocaları odanın diğer köşesinde aynısını yaparken kadınların böyle serbestçe flört etmesi onu çok şaşırtıyor çünkü kadınların erkeklerden ayrı ve uzak tutulduğu Türklerin arasında ya da Eflak'ta bu hayal dahi edilemez. Burada sıklıkla bir çocuğun babasının, aslında babası değil de bir aile dostu, önemli bir kişi, itibarlı bir kuzen olduğunun –seviye yükseldikçe bu durum daha sık görülüyor– duyulması pek alışılmamış bir şey değil. Hiç kimse buna şaşırmıyor, hatta tam tersi, eğer gerçek babanın çevresi genişse ya da yüksek bir konumdaysa kimse onu ayıplamıyor. Örneğin, tüm Varşova'da yayılan, Czartoryskilerin çocuğunun babasının Prens Repnin olduğu hakkındaki dedikodudan Bay Czartorsky'nin biraz olsun alınmadığı bir gerçek.

Nihayet ekimin sonunda Moliwda sarayda, Krakov piskoposluğunu almak için uğraşan Piskopos Soltyk ile görüşme onuruna sahip oluyor.

Karşılaştığı kişi bomboş bir adam. Ne dereceye kadar yararlı olabileceğini çözebilmek için koyu, anlaşılmaz gözlerini Moliwda'ya dikmiş. Piskoposun hafifçe sarkık yanakları ona ciddi bir hava veriyor, zayıf bir piskopos görülmüş şey mi zaten? Bağırsak solucanından mustarip olmadıkça...

Moliwda, Sabataycıların meselesini piskoposa artık bir merhametle değil, onların yazgıları konusunda bir ilgi uyandırmadan ya da hoş duygularla dinleyenin kalbini hedeflemeye çalışmadan arz ediyor. Bir an doğru yaklaşımı arıyor ve sonra diyor ki, "Ekselanslarının elinde bir koz olacak. Kilise'nin koynuna giren, tek gerçek inanca dönen yüzlerce, belki binlerce Yahudi. Çoğu zengin de."

"Çoğunun sokaktan gelme fakirler olduğunu düşünmüştüm."

"Aralarında zenginler var. Ünvan için savaşıyorlar ve ünvanlar, dağlarca altın değerinde. Devletin yasalarına göre yeni katılanlar, bir engel olmadan asil bir ünvan için başvurabilirler."

"Bu, dünyanın sonu olurdu..."

Moliwda, huzursuz görünen piskoposa bakıyor. Yüzünden bir şey anlaşılmıyor ancak sağ eli tuhaf, istemsiz bir hareketle kıpırdıyor, başparmağı, işaretparmağı ve ortaparmağı sinirli sinirli birbirine sürtüyor.

"Her neyse, bu Frank kimdir? Kaba saba bir adammış... Kendine öyle dediğini söylüyorlar."

"Kendine öyle diyor. Kendini cahil bir köylü, yontulmamış biri olarak niteliyor. İbranicede, *am ha'aretz*[11] deniyor..."

"İbranice biliyor musun?"

"Yeteri kadar biliyorum. Ne dediğini anlayabiliyorum. Bir cahil olduğu doğru değil. Halkı tarafından iyi eğitilmiş, Zohar'ı, İncil'i ve Musa'nın yasasını biliyor, Lehçeyi ya da Latinceyi iyi

[11] (İbr.) Toprağın (*am*) insanları (*aretz*) ya da kaba, cahil insan anlamına gelen sözcük. (ç.n.)

konuşamayabilir ancak eğitimli bir adam ve akıllı. Hangi işe girişse başarılı oluyor. Onun bunun yardımıyla..."

"Öyleyse sana benziyor Bay Kossakowski," diyor Piskopos Soltyk, birden bir zekâ belirtisi göstererek.

Yararlı ve Yararsız Doğrular ile Havan Topu Postasına Dair

Piskopos Kajetan Soltyk, 1758 yılının çoğunu Varşova'da geçiriyor. Varşova bol eğlence sunduğundan, bu hoş bir zaman. Şimdi sonbahar ve herkes kır evlerinden kente geri dönüyor, sezonun şimdi başladığı söylenebilir. Piskoposun aklında birçok şey var. İlki ve en önemli beklentisi –sevindirici bir beklenti– Krakov piskoposu olarak atanması. Kendi kendine defalarca, kartlar dağıtıldı, diyor ve bu durum, arkadaşı ve Jozef'in kardeşi olan, Krakov piskoposu, zavallı, hasta Andrzej Zaluski'nin ölümünden sonra onun adaylığının gerçekleşeceği anlamına geliyor. Bazı açılardan her şey şu üçü arasında dönüyor: Andrzej yakında öleceğini biliyor, kutsal bir yaşam sürdüğünü bilen iyi bir Hıristiyan gibi ölümle barışık ve krala, Soltyk'in yerine atanmasını öneren mektubu çoktan yazmış. Birkaç haftadır kendinde olmadığından dünya meseleleri artık onu ilgilendirmiyor.

Ancak Piskopos Soltyk'i ilgilendiriyor. Krakovlu Yahudi terzilere şimdiden yeni cüppeler ve yeni kış botları ısmarlamış. Akşamlarını arkadaşlarıyla geçiriyor, operaya ve davet edildiği yemeklere gidiyor. Ne yazık ki bu davetlerden sonra bazen –bizzat kendisi de bundan son derece yakınıyor– giysilerini değiştirebilmesi için eve götürülmesini emrettiği ve daha sonra da âdeti olduğu üzere, kasabanın varoşlarında kâğıt oynadığı bir hana gittiği de oluyor. Zaten büyük olan borcunu daha fazla artırmamak için son zamanlarda sadece küçük paraların döndüğü oyunlara katılıyor ve bu onun özsaygısını biraz yükseltiyor. Keşke insanoğlunu rahatsız eden tek zayıflık bu olsaydı!

Zaluski'nin bir tilki kadar kurnaz bir kadın olan başka bir arkadaşı, Katarzyna Kossakowska Varşova'da ortaya çıkıyor, Soltyk onu pek sevmiyor ancak saygı duyuyor ve hatta ondan biraz da korkuyor. Bayan Kossakowska'nın karşılaştığı herkese yaydığı gerçek bir misyonu var, Yahudi sapkınlar için başkentte her türden destek arıyor. Hıristiyan inancına sarılacak o sefil ruhları koruyacak olan geçiş iznini çıkarması için kralın kendisini ikna etme konusunda yardımcı olabilecek kişilerle hemen bir araya geliyor. Salonlarda, resmi yemeklerde, operanın koridorlarında bu en moda konu haline geliyor, herkes bu sözde "Yahudi püritenlerden" bahsediyor. Bazıları büyük heyecanla, diğerleri soğuk bir Leh alaycılığıyla. Piskopos, Kossakowska'dan umulmadık bir hediye, yaldızlı gümüş bir zincire takılmış, taşlarla bezenmiş yine gümüşten ağır bir haç kolye alıyor. Bu, değerli ve nadir bir parça.

Bu bekleme işi olmasaydı piskopos onun bu davasıyla daha fazla ilgilenirdi. Ne var ki başka rakipleri de var. Piskopos Andrzej Zaluski Krakov'da ölür ölmez çok hızlı davranmalı, kralın önüne ilk çıkan olmalı ve onu etkilemeli. Kralın Varşova'da, sevgili Dresden'inden ve Saksonya'sından uzakta olması iyi bir şey çünkü oralar Frederick Augustus[12] tarafından talan edildiğinden Varşova onun için daha güvenli.

Bütün bu Yahudi sapkınları Kilise'nin kucağına almak Tanrı'nın gözünde ne kadar çok sevap kazandıracak. Dünya daha önce böyle bir şey görmedi ve böyle bir şey sadece Katolik Polonya'da gerçekleşebilir. Tüm dünya bizi duyacak.

Piskopos pazartesiden beri beklerken olağanüstü bir plan düzenliyor. Şöyle ki, havan toplu kiralık topçu askerlerinin Krakov - Varşova yolu boyunca, birkaç kilometre arayla konuşlandırılmasını emrediyor ve piskoposun Krakov'daki adamı, Zaluski'nin öldüğünü öğrenir öğrenmez ilk topçuya Varşova yönünde ateşlemesini söyleyecek. Bu işaret üzerine, ikinci topçu

[12] I. Frederick Augustus (1750-1827). I. Saksonya kralı ve Varşova dukası. (ç.n.)

ateş edecek, sonra üçüncüsü ve bu şekilde, ulaklarla gönderilen resmi mektuplar gelmeden önce Varşova'ya kadar zincirleme devam edecek. Bu fikir ona arkadaşının sabırsızlığını bilen Jozef Zaluski tarafından veriliyor, o da bunu bir kitapta okumuş.

Zaluski Krakov'a gidip ölmekte olan kardeşini görebilir ancak o aralık ayı tuhaf bir şekilde ılık, nehirler taşmış ve yolların çoğu geçilmez durumda olduğundan durum Soltyk'in havan topu postasına bağlı.

Şimdilerde Yahudilerin Hıristiyan kanı kullandıklarına dair –gerçi son zamanlarda azalan– suçlamalarla ilgili yazılmış bir papa mektubundan söz ediliyor. Roma'nın duruşu açık ve kesin. Bu tür suçlamalar bir temele dayanmıyor. Bu durum, yemekte arkadaşları Katarzyna Kosskowska ve piskopos Jozef Zaluski'ye içini döken Kajetan Soltyk'i üzüyor.

"Tanıklık edenleri duydum. Tüm dava boyunca oradaydım."

"Ekselanslarının işkence altında neler söyleyebileceğini öğrenmek isterdim," diyor Kossakowska, alaycı bir ifadeyle.

Soltyk, Markova Volytsya'daki olayları en ince detayına kadar anlattığından Zaluski de konuya aşina.

"Bu konuyu bilimsel bir çalışmada kullanabilirdim," diyor yavaşça. "Ve kütüphanede erişebildiğim her türlü kaynağı çalışmak için zaman ayırabilirdim. Ne de olsa bu konuda tüm dünyadan sayısız kaynak var. Eğer piskoposluk işi bu kadar zamanımı almasaydı..."

Büyük bir zevkle kendini tamamen çalışmalarına gömer ve asla kütüphanesini terk etmezdi. Ancak canlı yüzünde, her duygunun gölgesini ortaya koyan acılı bir ifade var. Diyor ki, "Şimdi her şeyin kutsal Latincemiz yerine Fransızca yazılması ne kadar yazık. Fransızcam çok iyi olmadığından bu beni yazmaktan soğutuyor. Ayrıca her şey birden *parle, parle...*[13]" diyor, sevmediği bu dille alay etmek için.

---

[13] *Parle parle a tu sucho w gardle*: "Konuşmaktan dilimiz damağımıza yapıştı, içelim," anlamında, Fransızca konuşmakla dalga geçen Lehçe bir deyiş. (ç.n.)

Kossakowska, "...Dilimiz damağımıza yapıştı böyle," diyerek sözü onun adına bitiriyor.

Bir hizmetkâr anında Kossakowska'nın kadehini doldurmak için beliriyor.

"Sadece görüşlerimi özetleyebilirim." Piskopos Zaluski, Soltyk'e dikkatle bakıyor ancak Soltyk, tavşan kemiklerindeki eti kemirmekle meşgul ve duymamış gibi. Böylece henüz yemeğini bitiren ve çubuğunu tüttürmek için huzursuzlanan Kossakowska'ya dönüyor.

"Bu görüşleri, derinlemesine incelenen kaynaklara, ancak hepsinin ötesinde, bunlar üzerindeki düşüncelerime dayandırdım, mantıklı düşünce olmadan kaydedilen ve yayımlanan gerçekler yanıltıcı olabilir."

Sanki o gerçekleri hatırlamaya çalışırmış gibi bir an duruyor. Sonunda diyor ki, "Böylece tüm yanlış anlaşılmanın sözcüklerdeki basit hatalardan ya da daha çok İbranice harflerden kaynaklandığı sonucuna varıyoruz. İbranice *d-a-m* sözcüğü –piskopos şimdi İbranice harfleri parmağıyla masaya yazıyor– aynı anda her tür yanlış betimlemeye yol açan 'para' ve 'kan' anlamına geliyor. 'Yahudiler parayı çok arzular,' dediğimizde, 'kanı çok arzularlar,' demiş oluyoruz ve halkın hayalinde bu Hıristiyan kanı olmuş. İşte o masalın geldiği yer burası. Belki ikinci bir neden de olabilir. Düğünler sırasında, yeni evlenenlere *h-a-d-a-s* olarak bilinen şarap ve mersin ağacından bir içki verirler ve yine suçlamalara yol açabilecek şekilde kana *h-a-d-a-m* derler. *'Hadam'*, *'hadas'*, hemen hemen aynı, görüyor musunuz, hanımefendi? Bizim papalık elçisi haklı."

Piskopos Soltyk, henüz didiklemeyi bitiremediği küçük kemikleri masanın üzerine atıyor ve tabağını kabaca ileriye doğru itiyor.

"Ekselansları benimle ve tanıklığımla alay ediyor," diyor, şaşırtıcı bir sakinlikle ancak resmi bir tonda.

Kossakowska, boyunlarında bembeyaz peçeteler olan, şaraptan yanakları kızarmış bu iriyarı iki adama doğru eğiliyor.

"Doğruyu, doğru adına araştırmaya değmez. Doğru, kendi içinde her zaman karmaşıktır. Bizim istediğimiz, hangi doğrunun bize fayda sağlayacağını öğrenmek."

Görgü kurallarına aldırmadan gidip çubuğunu yakıyor.

Sabah havan topu postası Krakov piskoposu Andrzej Zaluski'nin öldüğüne dair üzücü ancak beklenen haberleri sonunda getiriyor. Öğleden sonra Kajetan Soltyk kralın huzuruna çıkıyor. Tarih, 16 Aralık 1758.

Kamaniçe Kale Komutanının Karısı Bayan Kossakowska, Lviv Piskoposu Senatör Lubienski'ye Yazıyor

Katarzyna, Agnieszka olmadan hiçbir yere gitmiyor ve herkes şimdi onsuz hiçbir şeyin yapılamayacağını biliyor. Son zamanlarda kale komutanı, karısıyla Agnieszka aracılığıyla randevulaşıyor. Agnieszka ciddi ve ketum. Kale komutanı ona "yürüyen gizem" ya da "Orlean Bakiresi"[14] diyor. Karısı ancak onun eşliğinde yumuşuyor ve kocasını sıklıkla rahatsız eden hainliği ancak böyle köreliyor. Şimdi üçü birlikte yiyor ve kabul edilmeli ki Agnieszka mutfağı ele geçirdiğinden beri yemekler daha lezzeti olmaya başlıyor. İki kadın aynı odada uyuyor. Bırakın kızlar istediklerini yapsınlar, diye düşünüyor kale komutanı.

Agnieszka, şimdi hanımının, dostunun saçlarını yatağa gitmeden önce fırçalayıp yeniden örmek için aynanın önünde açıyor.

"Saçlarım azalıyor," diyor Bayan Kossakowska. "Neredeyse kel oldum."

"Yok be hanımım. Saçların hep böyleydi, seyrek ama güçlü."

"Hayır, hakikaten kelim. Saçmalama, bana yalan söyleme... Saç kimin umurunda! Zaten bone takıyorum."

Agnieszka sabırla onun ince saçlarını fırçalıyor. Bayan Kossakowska gözlerini kapatıyor.

---

[14] Jeanne d'Arc'ın lakabı. (ç.n.)

Birden irkiliyor ve Agnieszka'nın eli başının üzerinde donup kalıyor.

"Bir mektup daha, canımın içi," diyor. "Unutmuşum."

"Hayır, hayır, hanımım. İş gündüz yapılır," diye yanıtlıyor Agnieszka, fırçalamaya devam ederek.

Sonra Bayan Kossakowska onu belinden kavrayıp kucağına oturtuyor. Kız karşı koymuyor. Gülümsüyor. Bayan Kossakowska onu boynundan öpüyor.

"Sadece o mağrur ve kederli piskoposa küçük bir not."

"Peki, ancak yatakta ve çorbayla birlikte."

"Sen küçük bir cadalozsun, biliyor musun?" diyor Katarzyna, onun kürekkemiklerinin arasını bir köpeğinki gibi okşayarak kucağından bırakıyor.

Sonra yatakta oturmuş, geniş yastıklara yaslanmış ve gece başlığının volanlarının altında neredeyse görünmez haldeyken mektubu yazdırıyor:

Podolya'ya döner dönmez siz ekselanslarına en sıcak selamlarımı göndermek için acele ediyorum ve siz ekselanslarınızın selefi, huzur içinde yatsın, Mikolaj Dembowski'nin başına gelen korkunç talihsizlikten sonra sizin Lviv piskoposluğunuzu gönülden kutluyorum.

Piskopos pederim bu vesileyle, kocamın uzak bir akrabası olan ve uzun seneler sonra uzak yolculuklardan devletimizin kollarına dönen ve aracılığımı istemek üzere bir yakını olarak benden ricacı olan Antoni Kossakowski'yi size önermek isterim. Bu Kossakowski'nin tüm doğu dillerine ve özellikle de İbraniceye yeteneği vardır. Burada, Kamaniçe'de herkes bu konuyu tartıştığı için benim de duyduğum gibi siz ekselanslarının keskin dikkatinin kör adamlar gibi, el yordamıyla gerçek inancı arayan, yollarının Hıristiyan dininin o tek ışığına doğru olduğunu hisseden bu perişan Yahudiler üzerinde olduğundan hiç şüphe duymuyorum. Bu zavallı ruhlar için kraldan destek alabilmiştik ve ayrıca onları, Musa'nın çocuklarını uzun zamandır izlediğim, onların burada Yahudi hurafelerine bağlı kaldıkları sürece sorumlu oldukları zor

yaşamlarını gördüğüm için tüm kalbimle yanlarındayım. Siz ekselanslarından gelecek her bir sözcüğe minnettar kalacağım, gerçi sizi yormak ya da rahatsız etmek de istemiyorum.

Kısa süre sonra Lviv'e gidiyorum, sadece havanın iyileşmesini bekliyorum ve siz ekselanslarını sağlıklı bulma ümidinin zevkine varacağım. Kocamın daha çok bulunduğu Kamaniçe'de ya da benim sıklıkla bulunduğum Busk'ta kapımızın siz ekselanslarına her zaman açık olduğunu hatırlatmak isterim.

Peder Pikulski, Lviv Piskoposu Senatör Lubienski'ye Yazıyor

Lviv'deki yokluğunuz sırasında, Bayan Kossakowska'nın himayesindeki kişiye dair bazı bilgileri ihtiyatlılıkla toplayabildiğim konusunda siz ekselanslarını bilgilendirmek isterim. Sonunda Bay Moliwda'nın (söylendiğine göre, adı Yunan denizlerinde ona ait olan bir adadan geliyor ancak böyle bir şeyin onaylanması olanaksız) bizde Kırbaçlar ya da Khlystler[15] olarak da bilinen, Bogomillerden geldiği anlaşılan bir topluluktaki itibarlı kişilerden olarak fırtınalı yaşamının belirli bir kısmını Eflak'ta geçirdiği anlaşılıyor, en azından söylenen bu. Ancak kendisi aslında Slepowron armasından, bir süvari asteğmeni Remigian adlı bir adamın oğlu olan Antoni Kossakowski'den başkası değil, annesi ise Kamienski'de Zmudz Ailesi'nden geliyor. Bu adamın yirmi dört yıldır kayıp olduğu düşünülüyor ancak şimdi ülkesinde "Moliwda" takma adıyla tekrar ortaya çıkıyor.

İnançlı Ortodokslar arasında uzun yıllardır kapanmayan bir yara olan bu sapkınlık konusunda tek bildiğim, onların dünyanın yaşayan bir Tanrı tarafından değil, Tanrı'nın kötü kardeşi Satanael tarafından yaratıldığına inandıkları. Dünyada her türlü kötülüğün ve ölümün hüküm sürmesinin nedeni de

[15] 17. yüzyılda ortaya çıkıp 20. yüzyıl ortalarına kadar var olan ve Rus Ortodoks kilisesinden ayrılan gizli Hıristiyan tarikatı. (ç.n.)

bu. Bu isyancı Satanael, dünyayı maddeden bir araya getirmiş ancak ona nefesiyle yaşam veremediğinden bunu iyi Tanrı'dan yapmasını istemiş. Tanrı, her yaratığa ruh vermiş ki bu onların maddenin kötü, ruhun iyi olduğuna inanmalarının nedenidir. Ayrıca Mesih'in ikinci kez geleceğine inanıyorlar ve bazıları bu Mesih'in kadın görünümünde geleceğine inanıyor. Bu tarikatların müminleri Eflak köylüleri ancak Türk topraklarına kaçan bazı mülteciler, Kazaklar ve hatta Rohatinli köylüler, kaçaklar ve en alt kademeden yoksullar da var. Dahası, burada seçimle getirdikleri sözde Tanrı'nın annesinin de önemli bir rol oynadığını öğrendim, bu ananın her zaman kusursuz güzellikte ve temiz bir bakire olması gerekmektedir. Et yemiyorlar, şarap ya da votka içmiyorlar (bu beni şaşırtıyor çünkü Varşova'dan aldığım bilgiye göre bu Moliwda alkollü içeceklerden güçlükle uzak durabiliyor, bu tarikatla arasının bozuk olduğunun bir işareti olabilir) ve evliliğin kutsallığını tanımıyorlar, böyle birliktelikten doğan çocukların lanetleneceğine inanıyorlar. Bu arada, insanlar arasındaki ruhani aşka inanıyorlar ve bu meydana geldiğinde bedensel arkadaşlık kutsal kabul ediliyor. Bir grup ortamında olsa bile.

Bizim kutsal evrensel Kilisemiz, istisnasız böyle korkunç sapkınlıkları lanetler, tabii ki böyle sapkınlıklar onun gücünü ve büyüklüğünü etkilemez. Kilise için en önemli şey her zaman müminlerin ruhlarının kurtuluşu olmuştur. Siz ekselanslarını bu şüphelere dair içten bir öfkeyle haberdar etmemin sebebi budur. Kendini tepeden tırnağa sapkın kavramlara adamış ve diğer sapkınlara hizmet vermek için mücadele eden bir kişiye güvenilir mi? Sadece evrensel Katolik Kilisesi'ne olan ortak inancımız sayesinde büyüklüğünü koruyan sevgili devletimizde amansız bir hizipleşme tehlikesi pusuda bekliyor. Muhaliflerin güçleri hâlâ doğudan ve batıdan saldırıyor, bu nedenle son derece uyanık olmamız gerekiyor. Bu tetikte olma gerekliliğini özellikle bir keşiş olarak şiddetle hissediyorum.

Aynı zamanda ortak soruşturmamız açısından önemi olan bazı konuları gizlilikle aktarıyorum. Bu Kossakowski-Moliwda

birkaç dili akıcı olarak konuşuyor ve aralarında en iyileri, Türkçe ve eski İbraniceyle birlikte Yunanca, Rusça ve elbette Latince ve Fransızca. Moliwda, Doğu hakkında yoğun bir bilgiye sahip, pek çok alanda akademik bilgisi var ve aynı zamanda şiir yazıyor. Hiç şüphe yok ki bu yetenekler onun fırtınalı yaşamında batmadan ayakta kalmasını sağlamış ve davaya olan bağlılığından emin olabilirsek bunlar işimize yarayabilir...

Antoni Moliwda-Kossakowski'den Ekselansları Piskopos Lubienski'ye

Raporumu bir an önce siz ekselanslarına sunmak beni gerçekten çok mutlu ediyor çünkü düşünceme göre, ne Yahudi inancının karanlık, karmaşık sırlarına ne de anlaşılması güç Yahudi ruhuna açık bir anlayışla nüfuz edebildiğimizden Talmud karşıtlarının biz Hıristiyanlara anlaşılmaz gelen karmaşık meselesini gözlemlerim az da olsa aydınlatabilir. Siz ekselansları, beni Yakup Leybowicz ve müritlerinin meselesini yakından izlemek için göndermiştiniz ancak ünlü Yakup Frank ülkemizde bulunmadığı ve bir Türk vatandaşı olduğu için Bâb-ı Âli himayesi altındadır ve Yergöğü'deki evinde olduğuna şüphe yoktur, tüm günü izlemekle geçirebildiğim Talmud karşıtlarının aleyhinde bir Yahudi davasının görüldüğü Sataniv'e gittim.

Burası, kente yukarıdan bakan büyük sinagoguyla küçük ve güzel bir kasaba, oldukça temiz ve aydınlık, yüksek bir sètin üzerine kurulmuş. Sinagogun etrafında, Yahudi tüccarların tüm kasabanın ticaretini üstlendikleri pazar meydanına kadar ulaşan, toplamda birkaç evle bir Yahudi mahallesi var. Burada Talmudcu Yahudiler abartılı boyutlardaki sinagoglarında sapkınlara karşı davalarını yürütüyor. İzleyiciler arasında çok sayıda ilgilenen, sadece İsrailliler değil, aynı zamanda meraklı Hıristiyanlar da var, hatta onlara anlaşılmaz gelen İbraniceden sıkılıp hemen ayrılan birkaç soylu dahi gördüm.

Siz ekselanslarına, orada gördüklerimin uzaktan bir duruşmaya bile benzemediğini, kudurmuş hahamların korkudan

akıllarına ne gelirse onu söylediğinden sadece kendilerini değil, kardeşlerini de yakan tamamen masum küçük tüccarlara saldırısı olduğunu üzülerek söylemeli ve bunun ortaya çıkmasını sağlamalıyım. Suçlamalara eşlik eden iğneli sözler öyle aşırıydı ki çılgın kalabalığın korkunç bir ayaktakımına dönüşmesini önlemek için o yörenin beyinin malikânesinden güçlü Kazak işçiler getirmek zorunda kalan sanıkların yaşamlarından endişe duydum. Çünkü karılarının kocalarını terk edip arkasından fahişe olarak tanınacakları zina icraatlarında bulunmalarından şüphe duyuluyordu. Bu vesileyle mallarının çoğu alındı ve hepsi sadece ellerinde taşıyabilecekleri kadarıyla bırakıldı. Kendi insanları onlara saldırdığında kimseye merhamet etmediler ve bizim düzenimiz onları buna karşı koruyamıyor. Şimdiden bir kurban verildi ve Berejanılı Libera, Yakup Frank'ın adına konuşmak istediğinden işkenceyle öldürüldü. Bu Frankçıların bizzat kralın koruması altında olduğuna dair haberlerin buraya kadar ulaşmadığı belli.

Siz ekselanslarının İbranicede *herem* olarak bilinen aforoz endişenizi anlıyorum ve bu endişeyi paylaşıyorum. Bu aforozun gizemli işleyişine ve şeytani güçlerine inanamamak mümkün ancak burada nasıl gerçekleştiğine dair görünür kanıtlara bizzat sahibim, bu, bazılarını yasaların dışına çıkarıp yaşamlarını, malvarlıklarını ve bedenlerini riske atıyor.

Polonya'da Hıristiyan nüfusun yaşadığı yerlerde bize ulaşan küçük gerçekler alın teriyle elde edildi. Ancak aynı zamanda burada, tüm uygarlıkların en eskilerinden birine ait olan, insanlarla sinagoglarının derinliklerinden bu dünyada başka hiçbir şeye benzemeyen o hüzün dolu çığlığı göklere çıkarmaktan vazgeçmeyen Yahudilerle birlikte yaşıyoruz. Bu çığlık ki yalnız bırakılmanın, Tanrı tarafından terk edilmenin çığlığı. Eğer ilahi gerçeği dünyaya indirecek bir şey varsa bu, o insanların yoğunlaşıp tüm yaşamlarını ifade ettikleri çığlık değilse nedir?

Bu insanların şimdi gereksinim duyduğu himayenin dindaşlarından değil de sadece biz, imanlı kardeşlerinden gelecek olması bir ikilemdir. Onların birçoğu bize, küçük çocukların

efendimiz İsa Mesih'e yaklaştığı türden bir güvenle yaklaşmaya başladı.

Siz ekselanslarından, sözkonusu insanlarla başka bir dini duruşmayı dikkate almanızı ve onları suçlayan Sataniv hahamı, Lviv hahamı, Brody ve Lutsk hahamlarıyla birlikte onlara karşı ciddi suçlamalarda bulunan, sonuçları nedeniyle onlara lanet okuyan diğerlerini bir tartışmaya eşzamanlı olarak çağırmayı düşünmenizi rica ediyorum. Biz diğer Yahudi hurafelerinden korkmadığımız gibi, Yahudi lanetlerinden de korkmuyoruz ancak zulmedilenleri savunmak ve onlara kendi adlarına konuşma hakkı sağlamak istiyoruz.

Moliwda, bu mektubu muhteşem, zarif, süslü sözlerle tamamlayıp üzerine kum serpiyor. Kuruduğunda Türkçe başka bir mektup yazmaya girişiyor. Bu mektuba, "Yakupum," diye başlıyor.

Bıçaklar ve Çatallar

Yakup'un genç karısı Hana her şeyin, şallarının, ayakkabılarının, yağlarının, sivilceleri için merhemlerinin nerede olduğunu bildiği, bavulundaki düzeni seviyor. Düzgün, biraz irice eliyle paketlediği şeylerin listesini yapmaya bayılıyor ve sonra sanki dünyaya hükmediyormuşçasına kendini bir kraliçe gibi hissediyor. Hiçbir şey düzensizlik ve kaostan daha kötü olamaz. Hana listesindeki mürekkep kuruyana kadar bekliyor, tüyün arkasını parmağının ucuyla okşuyor, parmakları ince ve şekilli, tırnakları da hoş, gerçi zaman zaman onları yemekten kendini alıkoyamıyor.

Şimdi, iki ay içinde Yakup düzenlemeleri yaptığında ve havalar ısındığında Polonya'ya giderken götüreceği şeyleri yazıyor. İki araba ve yedi atla gidecekler. Bir arabada Hana, Avaça, Immanuel ve Lişa isimli genç bir kız olan dadıyla birlikte gidecek. İkinci arabada hizmetkârlar ve bir piramit şeklinde düzenlenmiş, iplerle bağlanmış yükleri olacak. Bu, kadınlardan oluşan yolcuları korumaya yardım edecek olan erkek kardeşi Hayim, arkadaşlarıyla birlikte at sırtında yolculuk yapacak.

Sütten şişen memeleri aşağıya doğru düşmüş. Onları ya da çocuğu düşünür düşünmez, süt damlaları bebeğin minik dudaklarını bekleyemiyormuşçasına kendiliğinden ortaya çıkıyor ve ince gömleğinde nemli lekeler meydana geliyor. Karnı henüz tamamen küçülmemiş, oğlan biraz küçük doğmuş olsa da bu ikinci hamileliğinde çok kilo aldı. Çocuk şaşırtıcı bir biçimde Yakup'la aynı gün doğmuştu ve tüm grup Dinyester üzerinden Polonya'ya geçmişlerdi, bu nedenle Yakup, karısına yazdığı bir mektupta oğullarının ismini Immanuel koymayı önermişti.

Hana ayakta duruyor ve oğlunu alıyor, onunla birlikte oturuyor ve onu kucağına koyuyor. Göğüsleri neredeyse çocuğun başını yutacak kadar büyük görünüyor. Oğlanın yüzü çok hoş, zeytin renginde, çiçek yaprakları kadar hassas, açık mavi gözkapakları var. Avaça, annesini köşeden izliyor, azgın, oynuyormuş gibi yapıyor, aslında sürekli ikisini izliyor. O da emzirilmek istiyor ancak Hana rahatsızlık veren bir sinek gibi kızını kovalıyor, "Çok büyüksün sen!"

Hana inançlı bir insan. Her gece yatağa gitmeden önce inançla kendini kötü önsezilerden, karabasanlardan ve kendisi ile çocuklarını tehdit edebilecek kötü ruhlardan korumak için ve özelikle de doğumdan bu yana güçsüz olduğundan *Kriat Shema Al HaMita*'yı okuyor. Dört meleğe, yakın olduğu komşularına seslenir gibi sesleniyor ve kendisi uyurken eve göz kulak olmalarını talep ediyor. Ancak düşünceleri, sözcüklerini bitirmeden ondan uzaklaşıyor ve onları hayal etmemek için çok çabalasa da çağrılan melekler şekilleniyor, uzuyor, mum alevi gibi titreşiyor ve o derin uykuya dalmadan hemen önce Hana onların Yakup'un ona anlattığı gibi, gümüş ve altın kaplamalı bıçaklara, çatallara ve kaşıklara benzediğini şaşkınlıkla görüyor. Onlar, Hana'yı korumuyor ya da onu küçük parçalar halinde doğrayıp yemiyor ama üzerinde dolaşıyorlar.

18

Dinyester Üzerinde Küçük Bir Köy Olan Ivani'nin Devlet Olmasına Dair

Ivani, Dinyester Nehri'nin yatağı olan faydan pek uzakta değil. Köy, Transdinyester Platosu boyunca bir masaya, ancak masanın kenarına çok yakın konulmuş tabaklar gibi sıralanmış. Dikkatsizce tek bir hareket hepsini paldır küldür aşağı düşürebilir.

Köyün ortasından, her birkaç metrede bir ilkel kapakçıklarla küçük su birikintileri ve havuzlar meydana getirmek üzere çekilen bir nehir geçiyor; bir zamanlar burada ördekler ve kazlar yetiştirilirmiş. Şimdilerde onlardan geri kalanlar birkaç beyaz tüy, çünkü köy son salgın hastalıktan sonra terk edilmiş. Müminler, Şorların maddi desteğiyle ve köy, piskoposun arazileri içinde yer aldığından muhteremin hayırsever lütfuyla ağustostan beri burada kalıyorlar. Kral tarafından geçiş izni verilir verilmez insanlar güneyde Türkiye'den, kuzeyde Podolya'nın kasabalarından arabalarla ya da yürüyerek Ivani'ye doğru yola çıkacak. Bunlar, genelde Polonya'dan sürüldükten sonra sınırda kamp kuranlar, sonunda eve dönmelerine izin verildiğinde artık evlerinin olmadığını keşfedenler. İşleri başkalarına verilmiş ve evleri yağmalanıp işgal edilmiş ve eğer onları geri almak istiyorlarsa mülkiyet haklarını yasa yoluyla ya da güç kullanarak savunmanın bir yolunu bulmaları gerek. Bazıları her şeyini yitirmiş, özellikle de yaşamını ticaret yaparak kazananlar ve tezgâhları ile mallarını geride bırakanlar. Bu insanların şimdi hiçbir şeyi yok.

Nadvirnalı Şlomo ve karısı Vittel bu gruptan. Şlomo ve Vittel, Nadvirna ve Kopyçintsi'de yorgan imalathanesine sahipti. Kış boyunca, kadınlar gelip akıllı ve becerikli Vittel'in denetiminde tüy yolardı. Sonra sıcak yorganları dikerlerdi, tüy gibi hafif ve kokulu, pembe desenlerle süslenmiş Türk kumaşı kaplı. Hepsi öyle kaliteliydi ki saraylardan ve malikânelerden sipariş alırlardı. Ancak bunların hepsi kargaşada yok olmuştu. Tüyler rüzgârla Podolya boyunca etrafa saçılmış, kumaşlar çiğnenmiş ya da çalınmıştı. Evin çatısı yanmıştı. Artık yaşanamaz durumda.

Siyah beyaz kış manzarasına bakıldığında, Ivani'nin küçük evlerini nehir sazları kaplamış. Aralarından bir yol kıvrılarak, terk edilmiş pullukların ve tırmıkların, çömlek parçalarının kalıntılarının saçıldığı çukurlarla dolu bakımsız bahçelere gidiyor.

Köy, girişine yabancıların içeri girmesini önlemek için nöbetçiler koyan Çernivtsili Osman tarafından yönetiliyor. Bazen giriş arabalarla kapatılıyor. Atlar donmuş zeminde çukurlar açıyor.

Köye yeni gelenler, önce Osman'a tüm para ve değerli eşyalarını bırakmak zorunda. Osman, Ivani'nin idare memuru ve ortak malları tuttuğu demir bir kasası var. Karısı Hava, Yakup'un ablası, Podolya ve Türk topraklarından gelen müminlerden alınan yardımları yönetiyor, bunların arasında giysiler, ayakkabılar, alet edevat, çanak çömlek, cam eşyalar ve hatta çocuklar için oyuncaklar var. Köyün erkeklerine sabah yapacakları işleri akşamdan veren de Hava. Adamlardan bazıları bir çiftçiden soğan, bir başkası lahana almak için arabalarla gidiyor.

Cemaatin kendi inekleri ve yüz tavuğu var. Tavukları yeni satın almışlar, kümese çakılan tüneklerin sesi hâlâ havada yankılanıyor. Küçük evleri geçince ortak bahçeler başlıyor. Bahçeler güzel, gerçi içlerinde pek bir şey ekili değil çünkü cemaat ekim için geç olan ağustos ayında gelmişti. Bakımsız kalmış, üzerinde tatlı küçük üzümler olan asmalar evlerin tepesini örtmüş. Toplanacak kabaklar var. Erik de bol, küçük, koyu ve tatlı, ağaçlar elmalarla dolu. Şimdi soğuklar bastırıyor, her şey griye dönüyor ve çürümenin kışlık tiyatrosu başlıyor.

Sonbahar boyunca her gün insanlar geliyor, daha çok Eflak'tan ve Türk topraklarından ancak aynı zamanda Çernivtsi, Yaş ve hatta Bükreş'ten. Hepsi Osman sayesinde, dindaşlarını, özellikle de padişahın İslama dönmüş tebaasını getiren o. Onlar Podolyalı Yahudilerden biraz farklı. Tenleri daha yanık, daha canlılar, şarkıları da biraz daha hareketli ve dans etmeye hazırlar. Burada diller, giysiler ve kafalara takılan başlıklar karışmış durumda. Bazıları Osman ve kalabalık ailesi gibi sarık takıyor, ötekiler kürk kalpak, bazıları Türk fesi giyiyor, Kuzeyliler ise dört köşeli şapkalar. Çocuklar yeni oyun arkadaşlarını kucaklıyor, küçük Türkler Podolya'nın göletleri etrafında kovalamaca oynuyor, kış geldiğinde de birbirlerini buzun etrafında kovalıyorlar. Mahalleleri dar. Şimdilik küçük meskenlerinde çocuklarıyla ve tüm mallarıyla birlikte oldukça kalabalıklar ve çok üşüyorlar çünkü Ivani'de tek sahip olmadıkları şey yakacak odun. Sabahları, küçük camlar baharın gelişine –yapraklara, tomurcuklara, otlara– masumca öykünen desenler çizen buzla kaplanıyor.

Kopyçintsili Hayim ve Osman, yeni gelenleri yerleştiriyor. Tayınlardan sorumlu olan Hava, battaniye ve çanakları dağıtıyor, nerede yemek pişirebileceklerini, yıkanabileceklerini gösteriyor, kasabanın sonunda bir *mikvah* bile var. Burada herkesin birlikte yiyip birlikte yemek pişirdiğini anlatıyor Hava. Bütün işler ortak, kadınlar dikişle, erkekler ev yapımı ve yakacak aramakla ilgileniyor. Sadece çocuklar ve yaşlıların süt hakkı var.

Kadınlar aklıyor paklıyor, dikiyor, pişiriyor ve yediriyor. Burada şimdiden Yakup ismini verdikleri bir oğlan doğdu. Erkekler de sabahları işlerine gidiyor, ticaret yapıp para kazanıyorlar. Akşamları toplanıyorlar. Birkaç ergen, Ivani'nin posta hizmetini yürütüyor, at sırtında paketler getiriyorlar, gerektiğinde Kamaniçe'ye kadar gidiyorlar, gizlice sınırdan Türkiye'ye, Çernivtsi'ye geçiyorlar. Buradan postalar dağılıyor.

Dün öteki Hayim, hani Busklu olan, yani Nahman'ın kardeşi, Ivani'ye bir keçi sürüsü getirip bazı evlere eşit olarak dağıtmış ve çocuklar için yeterli süt olmadığından bu büyük sevinç

yaratmıştı. Mutfakta görevlendirilen genç kadınlar çocuklarını, *kindergarten*[1] dedikleri bir kulübedeki daha yaşlı kadınlara emanet ediyorlar.

Kasımın sonu ve Ivani'deki herkes Yakup'un gelmesi için sabırsızlanıyor. Türk tarafına gözcüler yollanmış. Nehrin yüksek kıyılarında görevlendirilen genç oğlanlar, ırmakta geçilebilecek yerleri gözlüyor. Köyün üstüne muhteşem bir sessizlik çökmüş, dünden beri her şey hazır. Yakup'un evi parlıyor. Sıkıştırılmış kilden yapılmış berbat zeminin üstüne kilimler yayılmış. Pencerelerde bembeyaz perdeler asılı.

Sonunda nehir kıyısı boyunca ıslıklar ve bağrışlar geliyor. Yakup gelmiş.

Köyün girişinde Çernivtsili Osman, resmiyet de taşıyan bir sevinçle bekliyor. Onları gördüğünde, güçlü ve güzel bir sesle söylemeye başlıyor: "*Dio mio,* Baruhya..." ve onu karşılamak için burada olan heyecanlı kalabalık melodinin arkasını getiriyor. Dönemece gelen alay, bir Türk birliğine benziyor. Tam ortasında bir araba var ve heyecanlı gözler Yakup'u arıyor ancak Yakup, önde ilerleyen gri bir ata binmiş, bir sarık ve kürk astarlı, geniş manşetli açık mavi paltosuyla bir Türk gibi giyinmiş. Onu yaşlı gösteren sakalı uzun ve siyah. Yakup indiğinde Osman'ın ve sonra da Hayim'in alnına dokunuyor, son olarak da elini eşlerinin üzerine koyuyor. Osman onu Ivani'deki en büyük eve götürüyor, bahçe temizlenmiş, giriş ladinlerle çevrelenmiş. Ancak Yakup yakındaki bir kulübeyi, kilden yalapşap yapılmış eski barakayı işaret ediyor. Yalnız yaşamak istediğini söylüyor, herhangi bir yerde, neresi olursa olsun, bahçedeki bu baraka işe yarar.

"Ama sen bizim pirimizsin," diyor Hayim. "Nasıl bir barakada tek başına yaşayabilirsin?"

Yakup ısrar ediyor, "Ben basit bir adamım, barakada uyurum."

Osman bu durumu hiç mi hiç anlamıyor ancak yine de barakanın Yakup'a hazırlanması için koşuşturuyor.

---

[1] (Alm.) Çocuk yuvası. (ed.n.)

Sabatay Sevi'nin Kutsal Gömleğinin Manşetlerine Dair

Vittel'in kalın bukleleri sonbahardaki otların renginde. Vittel uzun boylu ve sağlam yapılı. Başını hep dik tutuyor. Kendini Yakup'un hizmetine adamış. Zarif, güleç ve yüzü kızarmış bir halde Ivani'nin evleri arasında gidip geliyor. Tatlı dilli. Yakup'un kulübesi bahçelerinde olduğundan en azından gerçek karısı Hana ve çocukları gelene kadar koruyucu rolünü üstlenmiş. Şimdilik Vittel'in Yakup'un üzerinde bir tekeli var. Herkes Yakup'tan bir şeyler istiyor, her zaman onu rahatsız ediyor, onları uzaklaştıran da Vittel. Bazen insanlar sadece gelip efendinin nerede oturduğunu görmek istiyorlar ve o zaman Vittel gidip çitin üzerindeki halıları döverken girişi bedeniyle kapatıyor.

"Efendi dinleniyor. Efendi dua ediyor. Efendi sizlere dualarını gönderiyor."

Gündüzleri herkes çalışıyor ve Yakup gömleğinin düğmeleri açık –çünkü Yakup hiç üşümüyor–, sıklıkla onların arasında çılgınca odun keserken ya da arabaları boşaltıp un çuvallarını taşırken görülebiliyor. Ancak güneş battıktan sonra dersler için toplanıyorlar. Eskiden erkekler ve kadınlar dersleri ayrı ayrı dinlerlerdi ancak efendi, Ivani'ye farklı bir âdet getirmiş, artık dersler tüm yetişkinler için.

Büyükler sıralarda otururken gençler tahıl torbalarının üzerinde sıkışıyor. Derslerin en iyi kısmı başlangıçları, çünkü Yakup her zaman onları kahkahalarla güldüren komik hikâyeler anlatıyor. Yakup müstehcen fıkraları sever.

Erkekler kıkırdıyor, kadınlar gözlerini yere indiriyor ancak Yakup'un aslında bir aziz ve bilgin olduğu halde büyüklenmemesinden, bu küçük barakada yaşayıp sıradan kıyafetler giymesinden hoşlanıyorlar. Onu bunun için seviyorlar. Özellikle de kadınlar. Mümin kadınlar kendilerine güveniyor ve girişkenler. Flört etmeyi seviyorlar ve Yakup'un öğrettikleri onları memnun ediyor. Evlerine kapatılmalarını emreden Türk âdetlerini

böylece unutabiliyorlar. Yakup, Ivani'nin erkekler kadar kadınlara da gereksinimi olduğunu söylüyor, farklı şeylerde ancak yine de onlara gereksinimi var.

Yakup aynı zamanda o andan itibaren hiçbir şeyin bir kişiye ait olmadığını öğretiyor, kimse kendine ait bir şeye sahip değil. Eğer bir kimsenin bir gereksinimi olursa onu en son kullanandan talep edecek ve talebi kaçınılmaz olarak karşılanacaktır. Kimin neyi eksikse yönetici Osman'a ya da Hava'ya gidebilecek, örneğin ayakkabıları yırtılmışsa ya da gömleği sökülmüşse bunun gibi şeylerle ilgilenilecek.

"Bedelsiz mi?" diye bağırıyor kadınlardan biri ve diğer kadın onu hemen yanıtlıyor,

"Bedeli senin güzel gözlerin..."

Herkes gülüyor.

Sahip olduklarından vazgeçmeleri gerektiği kuralı konusunda herkes hemfikir değil. Varşovalı Yeruhim ve Hayim bunun uzun sürmeyeceğini, insanların yapı olarak açgözlü olduğunu, daha fazlasını isteyeceklerini ve aldıklarını kâra dönüştürmeye çalışacaklarını söylüyor. Ancak Nahman ve Moşe gibi diğerleri, bu tür toplum hizmeti gördüklerini ve Yakup'un tarafını tuttuklarını söylüyorlar. Özellikle Nahman bu fikrin büyük destekçisi. Nahman köyün evlerinde sıklıkla bu konu hakkında uzun uzun konuşurken görülüyor.

"Yasalar konmadan önce dünyada böyleydi. Her şey ortaktı, her şey herkese aitti ve 'çalmayacaksın', 'zina yapmayacaksın' gibi emirler yoktu çünkü biri çıkıp bunu söyleseydi kimse anlamazdı. 'Çalmak nedir?' diye sorarlardı. 'Zina nedir?' diye sorarlardı. Biz de aynı şekilde yaşamalıyız çünkü eski yasa artık bizim için geçerli değil. Üç kişi var: Sabatay, Baruhya ve şimdi de Yakup. O en büyükleri ve bizim de kurtuluşumuz. Bunun bizim kuşağımıza denk gelmiş olması ne büyük mutluluk. Artık eski yasalar geçerli değil."

Hanuka sırasında Yakup, Sabatay Sevi'nin gömleğinden parçaları, kutsal emanetlermiş gibi dağıtıyor. Tüm topluluk için bu

büyük bir olay. Bu, İlk Olan'ın,[2] Halevi'nin oğluna attığı gömlekti. Şor, her iki manşetini yakınlarda, Krakov'da, Halevi'nin oğlunun torunundan satın almış ve iyi de bir bedel ödemişti. Şimdi gömleğin her biri tırnaktan daha küçük olan parçaları, muskaların, kiraz ağacından küçük kutuların, ceplerin ve boyunlara asılan deri keselerin içine girecek. Gömleğin geri kalanı Osmanın evindeki bir sandığa yerleştirilecek ve daha sonra da aralarına katılacak olan herkese ait olacak.

Yakup'un Dokunuşunun İşleyişine Dair

Pidhaytsili her şeyi bilen Moşe, dokuma yapan kadınların arasında en sıcak olan yerde oturuyor. Kokulu duman bulutları ahşap tavana doğru yükseliyor.

Diyor ki, "Hepiniz, Eloha'nın insanların kol ve bacaklarında yerleşip onları hasta eden hastalık iblisiyle karşılaşmasını anlatan duayı biliyorsunuz. Eloha, iblise, 'Tüm denizi içemediğin gibi, insanlığa da başka zarar vermeyeceksin,' demiş. Aynen böyle. Yakup efendimiz de Eloha gibi. O da hastalık iblisiyle konuşuyor. Yakup'un tek yapması gereken ona ters bir bakış atmak, ardından iblis gidiyor."

Bu onlara mantıklı geliyor çünkü Yakup'un barakasının önünde sonsuz bir insan alayı duruyor ve Vittel onların içeriye girmesine, efendinin huzuruna çıkmasına izin verdiğinde Yakup ellerini acı çekenlerin başlarının üzerine koyup başparmağını alınlarında ileri geri oynatıyor. Bu neredeyse her zaman işe yarıyor. Yakup'un ellerinin sıcak olduğunu ve her hastalığı, her acıyı yok edeceğini söylüyorlar.

Yakup'un ünü etrafta hızla yayılıyor ve civar köylüler dahi kendilerini Ivani'de buluyor ("Tuhaflara gidiyoruz," diyorlar). Ne Yahudi ne de Çingene olan bu tuhaf insanlardan şüpheleniyorlar. Ancak efendi, ellerini onların başlarına da koyuyor.

---

[2] Sabatay Sevi. (ed.n.)

Karşılığında yumurta, tavuk, elma ve tahıl veriyorlar. Hava, her şeyi odasına saklıyor ve sonra eşit bir şekilde dağıtıyor. Her çocuk Şabat için bir yumurta alıyor. Yakup onlara Şabat'ı kutlamalarını yasaklamış olsa da Hava, "Şabat için," diyor. Garip ama zaman mefhumları hâlâ Şabat'a göre.

Şubat ayında tuhaf bir şey, bir mucize meydana geliyor ancak Moşe bunun hakkında fazla bir şey bilmiyor. Efendi bunun konuşulmasını yasaklamış. Hayim olayın tanığı. Podolyalı bir kız çok hastalanıyor, getirildiğinde ölmek üzere. Babası korkunç bir sesle feryat edip çaresizlik içinde sakallarını yoluyor çünkü o en sevdiği çocuğuymuş. Yakup'u onlara gönderiyorlar. Kulübeye girince herkese sessiz olunması için bağırıyor. Sonra kızla bir süre yalnız kalıyor. Ayrıldığında kız iyileşiyor. Kıza beyaz giysiler giydirmelerini buyuruyor.

"Ona ne yaptın?" diye soruyor Vittel'in kocası Şlomo.

"Onunla bir anlaşma yaptım ve iyi oldu," diyor Yakup. Konu hakkında başka bir şey söylemeyi de reddediyor.

Kibar ve ciddi bir adam olan Şlomo, başta kendisine söyleneni anlamıyor. Ondan sonra tam olarak toparlanamıyor. O akşam Yakup, ıstırabını anlarcasına Şlomo'ya gülümsüyor ve uzanıp bir kızın bir oğlana yapabileceği gibi ensesinden hafifçe çekiyor. Gözlerinin içine üfleyip kimseye anlatmamasını söylüyor. Sonra gidiyor ve Şlomo'yu zihninden atıyor. Ancak Şlomo, gizli tutacağına yemin ettirerek durumu karısına anlatıyor. Nasıl olduysa, birkaç gün içinde hemen herkes olayı öğreniyor. Sözcükler tıpkı kertenkeleler gibi, kapatıldıkları her yerden çıkmayı becerir.

Kadınların Tavuk Yolarkenki Konuşmalarına Dair

Birincisi, Tanrı meleklerin insan yüzlerini yaratırken model olarak Yakup'un İncilvari yüzünü kullanmış.

İkincisi, ayın Yakup'un yüzüne sahip olduğu.

Üçüncüsü, kocanızdan hamile kalamıyorsanız size çocuk vermesi için başka bir erkeği devreye sokabilirsiniz.

Yakup'un ve Lea'nın oğlu İssakar'ın hikâyesini anımsıyorlar. Lea, kendisiyle yatması için Yakup'u ayarlamıştı, sonra bir oğlan doğurdu. Ruben'in çölde bulduğu ve kısır Rahel'in istediği adamotu için Yakup'u tutmuşlardı (Sonra Rahel adamotunu yemiş ve Yakup'tan oğlu Jozef'i doğurmuştu.). Bunların hepsi kutsal yazılarda var.

Dördüncüsü, serçeparmağınızla dokunmadan bile Yakup'tan hamile kalabilirsiniz.

Beşincisi, Tanrı melekleri yarattığında onlar hemen ağızlarını açıp onu övmüş ve Tanrı Âdem'i de yarattığında melekler hemen konuşmaya başlamış, "Tapacağımız adam bu mu?" "Hayır," diye yanıtlamış Tanrı. "Bu bir hırsız. Ağacımdan meyve çalacak." Böylece Nuh doğduğunda melekler heyecanla sormuş, "Överek göklere çıkaracağımız adam bu mu?" Tanrı da hayretle yanıt vermiş, "Hayır, bu sıradan bir sarhoş." İbrahim doğduğunda yine sormuşlar, giderek karamsarlaşan Tanrı yanıt vermiş, "Bu sünnetli doğmadı ve sonradan benim inancıma dönecek." İshak doğduğunda, hâlâ umutlu olan melekler sormuşlar, "Bu mu?" diye, "Hayır," diye yanıtlamış Tanrı, korkunç bir hoşnutsuzlukla. "Bu, benden nefret eden büyük oğlunu seviyor." Ancak Yakup doğduğunda soruyu bir kez daha sormuş melekler ve bu sefer yanıt, "Evet, bu o," olmuş.

Baraka yapımında çalışan adamlardan birkaçı kapı aralığında durup kadınlara kulak misafiri olmak için yaptıkları işi bırakıyor. Kısa süre sonra kafaları tüylerle bembeyaz oluyor.

Birisi sepetlerden birini biraz fazla hevesle kapıp kaldırmış olmalı.

Kadın Çemberinde Kim Olacak

"Ona git," diyor kocası, Vittel'e. "Seni beğenmiş. Kutsanmış olacaksın."

Ancak kadın karşı koyuyor.

"Senin karınken nasıl onunla yatarım? Bu bir günah."

Şlomo ona bir çocuğa bakar gibi şefkatle bakıyor.

"Eski kafalısın, burada olup bitenden neredeyse hiçbir şey anlamamışsın, kocan olsun olmasın bunda günah yok. Kurtuluş zamanı kapıda. Artık günah mefhumu yok. Yakup bizim için çok uğraşıyor ve seni istiyor. En güzel olan sensin."

Vittel yan yan bakıyor.

"Hadi oradan, ben en güzel değilim. Bunu biliyorsun." Duruyor. "Peki sen? Sen ne yapacaksın?"

"Ben mi? Senin yerinde olsaydım Vittel, soru sormazdım. Doğrudan giderdim."

İşin aslı, Vittel bu izni alınca rahatlıyor. Günlerdir başka bir şey düşünemiyor. Yakup'a yakın olan kadınlar onun iki organı olduğunu söylüyor. Daha doğrusu, istediğinde iki organı oluyor, istemediğinde biriyle zevk alıyor. Yakında bu iddiayı doğrulamak veya reddetmek Vittel'in elinde olacak.

Şubat sonlarında Yakup, Hana için bir araba gönderiyor ve Vittel artık ona her gece gitmiyor. Hana'ya "majesteleri" deniyor. Majestelerinin şerefine bir ziyafet veriliyor. Kadınlar günlerce kaz yağına batırılmış dürümleri pişer pişmez Hana'nın odasına götürüyorlar.

Vittel bunun bir rastlantı olmasını diliyor ancak maalesef değil. Yakup ve Hana sevişirken kasten gizlice kulak kabartıyor. Midesinin burulduğunu hissediyor. Neden bahsettiklerini anlayamıyor çünkü Türkçe konuşuyorlar. Yakup'un Türkçe konuştuğunu duymak Vittel'i heyecanlandırıyor ve gelecek sefer kendisiyle de Türkçe konuşmasını istemeyi düşünüyor. Gelecek sefer için çok beklemesi gerekmiyor. Sadece bir ay sonra, mayısta, Hana kederli, hayal kırıklığına uğramış bir halde Türkiye'ye dönecek.

Aralıkta efendi, tüm yetişkinlerin bir araya gelmesini emretmişti. Bir çember halinde durup efendi konuşmayı yasakladığı ve kimse de konuşmaya cesaret edemediği için çok uzun bir süre tam sessizlik içinde kalmışlardı. Sonra erkeklere sağ taraftaki

duvar boyunca durmalarını buyurdu. İlk Olan, yani Sabatay gibi, kadınlardan yedisini seçiyor.

Önce Vittel'in elini tutup ona Eva adını veriyor. Ne olup bittiği hakkında bir fikri olmayan Vittel kıpkırmızı oluyor ve ağırlığını bir bacağından diğerine sinirle geçirirken kendine olan güvenini tamamen yitiriyor. Yanıp tutuşmuş bir halde durup bir köpek gibi boyun eğiyor. Yakup onu sağına alıyor. Sonra Busklu Nahman'ın çok genç olan yeni karısı Vaygele'yi çağırıyor ve ona Sarah adını veriyor. Genç kadın, başı kesilecekmiş gibi, çaresizlik içinde öne eğilmiş başıyla kocasına bakarak yazgısına boyun eğmiş bir halde yürüyor. Yakup onu Vittel'in arkasına yerleştiriyor. Onun arkasına da Rebeka adını verdiği Yakup Mayor'un karısı Eva'yı getiriyor. Sonra gözlerini yere doğru indiren kadınlara bakarak uzunca bir zaman geçiriyor. Sonunda Elişa Şor'un on üç yaşındaki gelinini, onun en küçük oğlu Wolf'un karısı olan, Berşava adını verdiği güzel Sprynele'yi hedefliyor. Yakup şimdi cenahı düzenlemeye başlıyor, birinci Rahel adını verdiği, İzak Şor'un karısı ve sonra da Lea adını verdiği Nadvirnalı Hayim'in karısı. Uhla Lanckoronska'yı en sona koyuyor ve ona Afişa Sulamitka adını veriyor.

Tüm bu adlar, ataların karılarının adları ve seçilen kadınlar orada bunalmış olarak sessizce duruyor. Kocaları da sessiz. Nahman'ın yeni karısı Vaygele birden ağlamaya başlıyor. Herkes onun bunun neden yaptığını anlasa da bu, ağlanacak zaman değil.

Hana'nın Kederli Bakışı, Ivani'de Olacakları Belirliyor

Barakalardaki insanlar köhne, çürümüş kasalar ya da yerde yatak görevi yapan samanlar üzerinde sıralar halinde yatıyor. Yatakları yatak değil, ot minderler. Sadece birkaçının çarşaflı yatağı var. En iyi yataklar Şorların.

Yataklar pis ve bitlenmiş. Yakup'un dahi bitleri var çünkü kasabanın pisliğiyle devamlı iç içe ya da Hana böyle düşünüyor. Böyle olduğundan emin.

Bu bir cemaat değil. Sıradan bir insan kalabalığı, karışık bir kalabalık. Bazıları Hana gibi, günlük işlerde Türkçe ya da Ladino konuşanlar gibi iletişim dahi kuramıyor ve yerel Yahudi dilini bilmiyor.

Burada hasta ve sakat olanlar var. Kimse onlarla ilgilenmiyor. Avuç açmak herkesin işine yaramıyor. Hana, Ivani'deki ilk gününde bir çocuğun daha öksürükten boğularak ölümüne tanıklık etmişti.

Aralarında çok sayıda dul kalmış ve hafifmeşrep kadın var. Kadınların bazılarının Yahudi dahi olmadığını düşünüyor Hana. Bir lokma yemek için kendilerini teslim edebilirler çünkü böyle davranmak orada kalmalarını sağlıyor. Hana, Ivani'de herkesin herkesle yattığı gerçeğine gözlerini kapıyor, hatta buna büyük bir anlam yüklüyor. Hana erkeklerin çiftleşmeye neden bu kadar önem verdiklerini anlamıyor. O kadar abartılacak bir şey değil. İkinci çocuğundan sonra tüm ilgisini yitirmiş. Kocasının tenin-de, başka kadınların kokusunu duymaktan sıkılmış.

Yakup, Hana'ya tamamen farklı biri gibi görünüyor. Başta Hana'nın gelmesine sevinmişti ancak sonra sadece iki kez yatmışlardı. Yakup'un aklında şimdi başka bir şey var ya da başka bir kadın. Vittel, Yakup'un etrafında dolaşıyor ve Hana'ya dik dik bakıyor. Yakup, Hana'nın yerine başka kadınları yeğliyor. Hana'yı pek dinlemiyor, nereye giderse yanında götürdüğü Avaça ile daha çok ilgili. Onu omuzlarına oturtuyor, kızları deveye binermiş gibi onun üstüne binmekten hoşlanıyor. Hana evde kalıp bebeği emziriyor. Oğulları için endişeleniyor, hastalık kapacağından korkuyor.

Küçük Immanuel ne de olsa hâlâ hasta. Ivani'nin rüzgârları ve uzamış görünen, bitmek bilmeyen kışı ona iyi gelmiyor. Türk sütanne sürekli şikâyet ediyor, buradaki hiçbir şeyi beğenmiyor, bu yüzden kısa süre sonra sütünün kesileceğini söylüyor.

Evlerinin bulunduğu Nikopol'de bahar çoktan gelmişken burada mevsimin ilk otları eski, çürümüş bitki örtüsünün arasından zorlukla çıkıyor.

Hana babasını ve onun huzurunu, dengesini özlüyor. Geçen yıl ölen annesini de özlüyor ve ne zaman onu düşünse kendi ölümünün içine doğması onu sarsıyor ve korktuğunu hissediyor.

Moliwda'nın Ivani Ziyaretine Dair

Yollar yeniden kemik gibi donup geçilebilir olduğunda Moliwda, Varşova'dan Lviv'e doğru yola çıkıyor. Başpiskopos Lubienski ile buluşmasından sonra Talmud karşıtlığı meselesine atanan Zwierzchowski isimli bir rahip tarafından Ivani'ye götürülüyor. Rahip ona bir sandık dolusu kateşizm broşürü, eğitici kitapçıklar, tespihler ve dini aksesuarlar da veriyor. Moliwda kendini her tür ibadetle ilgili nesneler yüklenmiş sokak satıcıları gibi hissediyor. Bunlardan başka, ayrı olarak paketlenmiş, ıhlamurdan biraz beceriksizce oyulup parlak boyanmış, Bayan Kossakowska'dan Bayan Frank'a armağan ve anı olarak gönderilmiş olan Bakire Meryem biblosu var.

Moliwda, Ivani'ye 9 Mart 1759'da geliyor ve gelir gelmez heyecana kapılıyor çünkü Ivani'de aynı özelliklere sahip Krayova yakınlarındaki kendi küçük köyünü hatırlıyor, sadece daha soğuk ve o kadar rahat değil. Ortam aynı, hiç bitmeyen bir bayram gibi, hava da bu etkiyi besliyor. Hafif bir soğuk var ve gökyüzünde soğuk güneş, parlak, dondurucu ışınlar gönderiyor. Dünya yeni temizlenmiş, derlenip toplanmış gibi görünüyor. İnsanlar beyaz karın üzerinde izler bıraktığından nereye gitseler onları izlemek mümkün. Moliwda, karın yaşamı nasıl daha saf gösterdiğini düşünüyor. Her şey daha açık, her buyruk sanki daha sağlam ve her kural daha acımasız. Selamlaştığı insanlar günlerin kısalığına karşın ışıltılı ve mutlu görünüyor. Kollarında eniklerle çocuklar, çalışmaktan kızarmış kadınlar hep birlikte onun arabasına doğru koşuyor, erkekler sırıtarak bakıyor. Duman, sanki tam o noktada yapılan bir fedakârlığı hiç koşulsuz onaylanıyormuşçasına bacalardan dikey olarak yükseliyor.

Yakup, Moliwda'yı resmiyetle karşılıyor ancak onun küçük barakasına girip yalnız kaldıklarında Moliwda'nın kurt kürkünü

üzerinden sıyırıyor ve tıknaz bedenine sarılıp sırtına vururken Lehçe, "Geri döndün, geri döndün," diyerek tekrarlayıp uzun bir süre onu böyle tutuyor.

Sonra hepsi buraya geliyor. Şor kardeşlerle –henüz yediği dayaktan kendini toparlayamayan babaları hariç– birlikte Yehuda Krysa ve erkek kardeşiyle kayınbiraderi. Bir genç kızla yeni evli (Moliwda, onları bu yaşta evlendirmenin barbarca olduğunu düşünüyor) olan Nahman da burada, etrafı dumanla sarılı Moşe ve tüm ailesiyle birlikte Kabalacı olan diğer Moşe, kısacası herkes burada. Kalabalık, şimdi pencereleri hoş desenler çizecek şekilde buzlanmış olan odada.

Hoş geldin ziyafetinde Yakup, masanın ortasına ve onu arkadan bir resimmiş gibi çerçeveleyen bir pencerenin altında, gecenin siyah fonuna karşı oturuyor. Hepsi el ele tutuşuyor, sanki birbirini yıllardır görmemiş gibi başka birilerine bakıyor. Sonra Moliwda'nın ezbere bildiği önemli bir dua okunuyor ve bir anlık tereddütten sonra o da katılıyor. Ardından uzun uzadıya değişik değişik dillerde karmaşa içinde konuşuyorlar. Moliwda'nın akıcı Türkçesi, Osman'ın Türkler gibi görünen ve hareket eden, ancak Podolyalılar kadar çok içen biraz şüpheci müritlerini ikna ediyor. Yakup'un keyfi yerinde. Enerjik, onu coşkulu bir şekilde yerken görmek bir zevk. Yemekleri övüyor, kahkahalara yol açan fıkralar anlatıyor.

Moliwda eskiden Yakup'un korku hissedip hissetmediğini merak ederdi. Sonunda Yakup'un âdeta korku duygusundan mahrum doğduğuna ve bu duyguyu bilmediğine karar vermişti. Bu, Yakup'a güç veriyor. İnsanlar korkunun yokluğunu hissedebiliyor ve bu duygu sonunda bulaşıcı oluyor. Aslında Yahudiler hep korkar, bir Polonyalı beyden ya da bir Kazaktan veya adaletsizlikten ya da soğuktan olsun korkarlar, şimdiyse Yakup'un kurtuluş olduğu aşırı bir belirsizlik içinde yaşıyorlar. Korkunun yokluğu, ürpermiş ve korkmuş küçük bir ruhu ısıtacak bir sıcaklığı yansıtan hale gibi. Yakup sık sık arafta olduklarını tekrarlasa da orada yeteri kadar rahatlar. Yakup bir an dahi ortadan kaybolsa konuşmalar dağılıyor, etrafa o oradaykenki enerji yayılmaz oluyor. Sadece onun

varlığı düzeni hissettirmek için yeterli, gözler ateşe bakar gibi istemsizce ona dönüyor. Her zaman böyle. Yakup gecenin parlayan ateşi. İyice geç oluyor. Önce erkekler daire halinde, tek başlarına, transa girmiş gibi dans etmeye başlıyorlar. Yorulmuş durumda masaya döndüklerinde iki kadın onların yerine dans etmeye geliyor. Kadınlardan biri geceyi Moliwda ile geçirecek.

Akşam Moliwda orada toplananlara Eflak, Türk ve Polonyalı kardeşler adına birkaç gün önce Polonya kralına yazdığı mektubu okuyor:

> Karısı, çocukları ve altmıştan fazla insanla Türk ve Eflak topraklarından tüm sahip olduklarını yitirerek ayrılan ve canını zor kurtaran, sadece anadilini ve Doğu'nun bazı diyalektlerini bilen ancak bu en şanlı krallığın âdetlerini bilmediğinden gerçek inanca döndürdüğü halkıyla birlikte burada yaşama olanağı bulamayan Yakup Jozef Frank, şimdi kral hazretlerinden tüm şefkatleriyle cemaatimiz için bir yer ve yaşam ortamı sağlamasını niyaz eder...

Moliwda burada hafifçe öksürüp duruyor, aklından bir şüphe geçiyor, sakın bu mektup fazla küstah kaçmış olmasın. Kendi tebaasının, Hıristiyan olarak doğan o köylülerin, dilencilerin, yetim kalmış çocukların, bahtsız sakatların yardıma gereksinim duyması kralın umurunda mı sanki?

> ...ki bizler şimdi huzur içinde yerleşebileli, çünkü bu hoşgörüsüz cemaat bizleri yanlış inançlı bölücülerden vs. başka bir şey olarak düşünmeyi asla öğrenemediğinden Talmudcular arasında yaşamak bizim için dayanılmaz ve tehlikelidir.
>
> Bu ülkeye siz ekselansları tarafından verilen yasadan habersiz olarak, majesteleri kral hazretlerinin Podolya'da kendi gözleriyle gördüğü üzere, her yerde ve her an bizlere zulmediyorlar, yağmalıyorlar ve saldırıyorlar...

Odanın arkalarından bir hıçkırık duyuluyor. Diğerleri de hıçkırıklara boğuluyor.

...ve bu nedenle, naçizane, siz majesteleri kral hazretlerinden Kamaniçe ve Lviv'de bir komisyon atanarak hakkımız olan eşyalarımızın bizlere, eşlerimize ve çocuklarımıza geri verilmesini, Kamaniçe fermanına memnuniyetle uyulmasını ve bizimkine yakın bir inanca olan arzularıyla kendilerini korkusuzca tanıtabilmeleri için saklanan kardeşlerimizin yeniden ortaya çıkabilmelerini, bu yörelerin beylerinin kutsal inancın kabulüne yardımcı olabileceklerini ve Talmudcular bilinen sebepten dolayı herhangi bir baskı uyguladıklarında aynı kardeşlerin güvenlik içinde olmalarına ve toplumumuzla birleşmelerine yardım edileceğini majestelerinin açık bir mektupla ilan etmesini arz ediyoruz.

Dinleyicileri onun abartılı tarzını beğeniyor. Moliwda kendinden çok memnun bir halde halıların üzerine uzanıyor çünkü Hana'nın gelişinden bu yana Yakup'un karısının Türk âdetlerine göre tefriş ettiği daha geniş bir ikametgâhta kalıyor. Bu garip kaçıyor çünkü dışarıda kar ve tipi var. Evin küçük pencereleri neredeyse tamamen karla kaplanmış. Kapı açılır açılmaz kahve ve meyankökü kokan bir kar bulutu içeriye nüfuz ediyor. Oysa birkaç gün önce bahar gelmiş gibiydi.

"Sizinle burada birkaç gün geçireceğim," diyor Moliwda. "Bana İzmir'i hatırlatıyor."

Moliwda bunu içtenlikle söylüyor. Kendini Yahudilerin arasında, insanların doğru dürüst kahve yapmayı dahi bilmediği, çok fazla koyup su ekledikleri, bunun da sonradan midenin yanmasına ve çarpıntıya yol açtığı Varşova'da hissettiğinden daha çok evinde hissediyor. Burada kahve sanki cüceler için yapılmış çok küçük fincanlarda servis ediliyor, yerde ya da alçak masalardaki taburelere oturuluyor. Burada ona güzel Macar şarabı da ikram ediyorlar.

Hana gelip Moliwda'yı samimiyetle karşılıyor, Yakup'un kızı Avaça'yı ona veriyor. Çocuk sessiz, sakin. Moliwda'nın uzun kızıl sakalından korkmuş gibi görünüyor. Tam olarak kim olduğunu çıkarmaya çalışırcasına ona gözünü kırpmadan bakıyor.

"Moliwda Amcasına âşık olmuş gibi!" diyerek gülüyor Yakup.

Ancak sonra o akşam, beşi bir aradayken Osman, Varşovalı Hayim ve Nahman ile birlikte üçüncü şarap sürahisini de açtıklarında Yakup, Moliwda'nın yüzüne parmağıyla işaret edip, "Kızımı gördün. Onun bir kraliçe olduğunu bil," diyor.

Hepsi başıyla onaylıyor ancak bu Yakup'un arzu ettiği tepki değil.

"Moliwda, demek istediğimin sadece güzellikten ibaret olduğunu düşünmeyesin sakın."

Kısa bir sessizlik oluyor.

"Hayır," diye devam ediyor Yakup. "O gerçekten bir kraliçe. Henüz onun ne kadar muhteşem bir kraliçe olduğunun farkında değilsiniz."

Ertesi akşam, bir daha aynı arkadaş grubuyla toplandıklarında –sarhoş olmadan önce– Moliwda, Başpiskopos Lubienski ile birlikte gösterdikleri çabalar hakkında diğerlerini bilgilendiriyor. Doğru yoldalar, gerçi onların kalplerinin gerçekten ve tamamen Kilise ile birlikte olduğuna dair başpiskoposun hâlâ şüpheleri var. Moliwda, başpiskoposa onların arasında çok sayıda vaftiz olmak isteyen kişi bulunduğu izlenimini vermek için sonraki mektubu Krysa ve Şlomo Şor adına yazacak.

"Çok akıllısın Moliwda," diyor Busklu Nahman, onun sırtını okşayarak.

Herkes ikinci evliliğinden bu yana Nahman'la dalga geçiyor. Çocuk yaştaki gelini o nereye giderse arkasından yalpalıyor. Bu arada Nahman, evliliğinden biraz korkmuş görünüyor.

Moliwda aniden kahkahalarla gülüyor.

"Fransız ve İngilizlerin Afrikalı pigmeleri vardı, bizimse asla kendimize ait vahşilerimiz olmadı. Bu Polonyalı beyler hepinizi kendi vahşileri olarak kucaklarına almak istiyor."

Yergöğü'den Hana'nın arabalarıyla gelen şarap artık açıkça etkisini göstermeye başladı. Artık herkes birbiriyle çaprazlama konuşuyor.

Krysa'ya öfkeyle, "...Piskopos Dembowski'yle bunun için mi arkamızdan iş çeviriyordun?" diyor Şlomo Şor onun lekeli

kravatından tutarak. "Demek onu kendi başına rahatsız etmenin sebebi buydu, böylece onun yerine sen göze girecektin, değil mi? Bu nedenle de piskopostan geçiş izni sağlayacak mektup almak için Çornokozyntsi'ye geri dönüyordun. Sana bunu mu vadetmişti?"

"Ah evet, bana kraliyet içinde bağımsızlığımızı elde edeceğimizi vadetmişti hep. Vaftiz hakkında herhangi bir söz edilmedi. Bunu bu şekilde devam ettirecektik. Piskopos öldükten sonra hepsi altüst oldu. Siz aptallar da, acıkan domuzlar gibi vaftiz için yaygara koparıyorsunuz. Oysa vaftizden hiç söz edilmemişti!" Krysa sıçrayıp yumruğunu tavana vuruyor. "Sonra birisi arkamdan haydutlar yolladı, beni öldüresiye dövdüler."

"Sen aşağılık birisin Krysa," diyor Şlomo Şor. Bu sözcükleri söylerken doğrudan kar fırtınasına doğru yürüyor. Aralanmış kapıdan içeriye uçuşan karlar, taze ladin zemine çarpıp eriyor.

"Krysa'ya katılıyorum," diyor Yeruhim. Diğerleri bunu başlarıyla onaylıyor. Vaftiz bekleyebilir.

O sırada Moliwda söze karışıyor.

"Haklısın Krysa, burada, Polonya'da kimse Yahudilere bütün haklarını vermez. Ya Katolik olacaksın ya da hiçbir şey olarak kalacaksın. Şimdi onların majesteleri, diğer Yahudilere karşı olduğun için seni altınla destekler ancak bir yerlere gidip kendi dinini kurmak istediğinde sana huzur vermezler. Sen kiliselerinde yere haç şeklinde kapanana kadar buna devam ederler. Aksini düşünen yanılır. Sizden önce muhalif Hıristiyanlar vardı, Aryanlar[3] çok dürüst insanlardı ve onların dinine sizden çok daha yakınlardı. Ama ne oldu, tamamen kovulana kadar işkence gördüler. Her şeyleri ellerinden alındı, ya öldürüldüler ya da sürgün edildiler."

Moliwda bunları kasvetli bir tonda söylüyor. Krysa yine bağırıyor, "Siz doğrudan canavarın, Leviathan'ın midesine gitmek istiyorsunuz..."

---

[3] Aryanizm ya da Ariusçuluk, 4. yüzyılda İskenderiye'de yaşamış olan Arius'un geliştirdiği öğreti. Ariusçuluğun en tartışmalı tarafı Hıristiyanlıktaki baba-oğul ilişkisiyle ilgilidir. İsa, Tanrı'nın oğlu olarak kabul edilmez. (ç.n.)

"Moliwda haklı," diyor Nahman. "Vaftizden başka seçenek yok. Sadece görünüş için olsa da," diye ekliyor fısıldayarak ve çubuğunu henüz yakmış olan Moliwda'ya tereddütle bakarak. Yüzünü bir an için örten bir duman bulutu çıkıyor çubuktan.

"Sadece görünüş için ise sizi sonsuza dek daha çok izlemelerine hazırlıklı olmalısınız."

Uzun süreli bir sessizlik oluyor.

"Sizin çiftleşmeye farklı bir yaklaşımınız var. Başkasının karısıyla yatan adamda yanlış ve utanılacak bir şey görmezsiniz," diyor Moliwda, şimdi kendisi ve Yakup yalnız kaldıktan sonra sarhoş bir halde. Yakup'un barakasında koyun derisi paltolara sarılıp çömelmişler çünkü kötü yalıtılmış pencereler soğuğu geçiriyor.

Yakup bu kez alkolü azaltmış.

"Ben bu şekilde seviyorum," diyor. "Daha insancıl. Cinsel ilişkiye giren birbirine yaklaşır."

"Sen başka adamların kadınlarıyla yatabilirken kimse seninkiyle yatmadığı için burada senin hükmettiğin ortada," diyor Moliwda, "Aslanlarda olduğu gibi."

Bu karşılaştırma Yakup'u memnun etmiş görünüyor. Gizemli gizemli gülümsüyor ve çubuğunu doldurmaya başlıyor. Sonra kalkıyor ve bir süreliğine dışarı çıkıyor. Uzunca bir süre geri gelmiyor. İşte o böyle biri. Ne yapacağı asla bilinemez, kestirilmez. Geri döndüğünde Moliwda gerçekten de çok sarhoş ve konuşmayı sürdürmekte ısrar ediyor, "Kimin kimle olacağına karar verip bunu onlara mumlar yakarak yaptırmanın, senin böyle yapmanın nedenini biliyorum. Çünkü elbette karanlıkta gizlice, herkes istediğiyle... Ancak bu şekilde onları kazanıyorsun ve onları aileden daha yakın, aileden daha büyük olacak şekilde sıkıca bir araya getiriyorsun. Ortak bir sırları olacak, birbirlerini herkesten daha iyi tanıyacaklar ve senin de iyi bildiğin gibi insan ruhu aşka, sevmeye ve bağlanmaya eğilimlidir. Dünyada daha kuvvetli bir şey yoktur. Bu konuda hiçbir şey söylemeyeceklerdir. Sessiz kalmak için bir nedenleri olmalı, sessiz kalmaları gereken bir şeyleri olmalı."

Yakup yatağına sırtüstü uzanıyor ve bildik kokulu dumanı içine çekmek Moliwda'ya Yergöğü'deki geceleri anımsatıyor.

"Çocuklar olacak elbette. Sonuçta ortak çocuklar olacak. Geçen gece seninle yatan o tazenin kısa süre sonra bir çocuğu olmayacağını nasıl bilebilirsin ve kimin çocuğunu doğuracağını? Kocasının mı yoksa senin mi? Böylece hepsi baba olacağından, bu da onları sıkıca birbirine kenetleyecektir. Şlomo'nun en küçük kızı kimden?" diye soruyor Moliwda, artık iyice sarhoş olmuş bir halde

Yakup başını kaldırıp ona bir an bakıyor, Moliwda'nın gözleri yumuşayıp bulutlanmış.

"Kapa çeneni," diyor Yakup. "Bu seni ilgilendirmez."

"Ah, anlıyorum," diyor Moliwda, "şimdi bu beni ilgilendirmiyor ancak senin piskopostan köy istemen beni ilgilendiriyor." Moliwda da çubuğuna uzanıyor. "İyi bir sistem. Çocuk anneye ait ve böylece annenin kocasına da. Bu insanlığın en büyük buluşu. Demek oluyor ki birçoklarını telaşlandıran gerçeğe sadece kadınların erişimi var."

O gece yatağa sarhoş giriyorlar, aynı odada uyuyorlar çünkü dışarıda sürmekte olan tipide ikisi de yataklarına gitmek için dışarıya çıkmak istemiyor. Moliwda gözleri kısmen kapalı olan, ancak lambanın ışığının kirpiklerin altına ince camsı şeritler yansıttığı Yakup'a dönüyor, henüz uyuyup uyumadığını ya da duyup duymayacağını bilmiyor. Moliwda'ya, Yakup'la konuşuyormuş gibi geliyor ancak belki de hiç konuşmuyor, belki de sadece söylediklerini düşünüyor ve Yakup'un onu dinleyip dinlemediğini bilmiyor.

"Her zaman kadının hamile ya da lohusa olduğunu söylemişsindir. Bu uzun hamilelikler ve uzun lohusalıklar, kadının her zaman uygun olmadığı anlamına geliyor ancak sonunda bunu bile kadınların odalarından çıkarmak zorunda kalıyorsun, sen de herkese uyguladığın adalete bağlı kalmalısın. Ne demek istediğimi anlıyor musun?"

Yakup tepki vermiyor. Sırtüstü yatıyor, burnu doğrudan tavana bakıyor.

"Senin ve onun yolda bakışlarla iletişim kurmanızı izledim ve o sana hayır diyordu. Haklı mıyım? Senin de bakışın hayır dedi. Ancak şimdi bu daha çok şey ifade eder. Bekliyorum, kendi insanlarını idare ettiğin adaletin aynısını senden bekliyorum. Ben de sizden biriyim ve senin Hana'nı istiyorum."

Bir sessizlik oluyor.

"Buradaki bütün kadınlara sahipsin, hepsi senin, erkekler de beden ve ruh olarak sana ait. Senin aynı amaca sahip bir grup insandan daha büyük olduğunu anlıyorum. Aileden de büyüksün çünkü bir aile için yasak olan tüm günahlarla birbirinize bağlısınız. Sadece kan değil, salya ve meniyle de bağlısınız. Bu bağlar güçlüdür. Sizi her zamankinden daha çok yaklaştırır. Krayova'daki evde de öyleydi. Saymadığımız, doğanın diniyle uyumsuz olan yasalara neden boyun eğelim?"

Moliwda onu omzundan dürtüyor ve Yakup soluk veriyor.

"Sen halkını birbirleriyle olmaya teşvik ediyorsun ancak istedikleri gibi değil, doğanın gereksinimlerini izleyerek değil, sen karar veriyorsun çünkü s e n o n l a r ı n doğasısın."

Son cümlede neredeyse anlaşılmaz bir şekilde mırıldanıyor. Artık Yakup'un uyuduğuna emin gibi, tepki alamadığından hayal kırıklığına uğramış bir halde konuşmayı böylece bırakıyor. Yakup'un yüzü huzurlu ve sakin, hiçbir şey duymadığı açık çünkü duysaydı öyle gülümsemezdi. Yakup çok güzel. Grinin izi bile bulunmayan, kusursuz ve hâlâ siyah olan sakalıyla genç olduğu halde Moliwda'ya bir ata gibi görünüyor ve Moliwda, Ivani çılgınlığına yakalanmış olması gerektiğini düşünüyor çünkü Yakup'un başının etrafında Nahman'ın –şimdi kendini Jakubowski olarak adlandıran Nahman– ona heyecanla anlattığı bir parlaklık da görüyor. Moliwda birden Yakup'un dudaklarını öpmeyi düşünüyor. Bir an için tereddüt ediyor ve parmaklarını Yakup'un ağzına dokunduruyor ancak bu dahi onu uyandırmıyor. Yakup sadece dudaklarını şapırdatıyor ve dönüyor.

Sabah kapının önündeki karları temizlemek zorundalar, kar yığını o kadar fazla ki dışarı çıkılmıyor.

Karanlıktan Aydınlığa Seslenen İlahi Lütuf

Ertesi gün Yakup, Moliwda'yı işe gitmesi için acele ettiriyor. Nahman'ın küçük evinde böyle işler için ayrı bir bölme var. Moliwda ona "makam ofisi" diyor.

Piskoposluk ve kraliyet sekreterliklerini daha da zorlamak amacıyla daha çok yakarış yazacaklar. Moliwda midesi için içinde bir kaşık bal olan birayı yudumluyor. Kimse gelmeden önce Yakup soruyor aniden, "Senin burada bizle ne işin var Moliwda? Neyin peşindesin?"

"Sizinle bir işim yok."

"İyi de sana ödeme yapıyoruz."

"Parayı masraflarım için, bir şeyler yemek ve giymek için alıyorum çünkü aksi takdirde Türk bir derviş kadar yoksul olurdum. Dünyada çok şey gördüm Yakup, sizi mi anlamayacağım? Onların arasından gelsem de bu asiller sana olduğu kadar bana da yabancı." Karışımından bir kaşık dolusu yutuyor ve bir süre sonra ekliyor, "Belki de onların arasından gelmiyorumdur."

"Tuhaf bir adamsın Moliwda. Sanki ikiye bölünmüş gibisin. Seni anlayamıyorum. Ne zaman sana baksam perdeyi çekiyorsun. Denizde yakalamaya çalıştığında mürekkep salan hayvanlar var, aynı senin gibiler."

"Onlara ahtapot denir."

"Evet, sen de aynı öylesin işte."

"Bunaldığımda sizden ayrılırım."

"Krysa casus olduğunu söylüyor."

"Krysa bir hain."

"Sen kimsin, Kont Kossakowski mi?

"Ben Yunan denizinde bir adanın kralıyım, uysal tebaanın yöneticisi, bilmiyor musun?"

Şimdi cümle cümle, Lviv başpiskoposu Wladyslaw Lubienski'ye yeni bir talep uyduruyorlar.

"Fazla bir şey ummayalım," diyor Moliwda endişeyle, "çünkü nasıl biri olduğunu bilmiyoruz. Bizi çok iyi karşılamayabilir. Onun için, çıkarcı ve kibirli diyorlar."

Kesin olarak bildikleri tek şey var. Yakarışların birbiri ardına yazılması gerektiği; durmadan yazılmalı. Sarp kayalıkları sabırla aşındırabilmeleri için hepsi özenli ve su damlası kadar yuvarlak olmalı. Moliwda tavana bakarak düşüncelere dalıyor.

"Her şeyi baştan anlatmak lazım," diyor. "Kamaniçe'den. Piskoposun fermanından."

Öyle yapıyorlar. Kendilerini iyi ve asil halleriyle sunuyorlar ve iyi niyetlerini belirtirken o kadar uzun zaman geçiriyorlar ki kendileri de söylediklerine inanmaya başlıyor.

"Bunu öğrendikten sonra her zaman bilgeliğin ruhuyla mücadele eden muhaliflerimiz ellerini bize karşı kaldırmış ve bizi piskoposun önünde akıl almaz suçlarla suçlamışlardır, demek gerek," diye öneriyor Moliwda.

Diğerleri başlarını sallıyor. Nahman araya bir şey eklemek istiyor.

"Belki de, ellerini bize karşı kaldırdılar ve daha çok da Tanrı'nın kendisine, desek?"

"İyi de bu ne anlama geliyor?" diye soruyor Moliwda.

"Yani, böylece Tanrı'nın yanında olduğumuzu belirtmiş oluyoruz."

"Tanrı'nın bizim yanımızda olduğu, demek daha doğru," diyor Şlomo Şor.

Moliwda bunu çok da önemsemiyor ancak Nahman'ın istediği gibi, metne Tanrı'nın elini ekliyor.

Sonra yazdıklarını onlara tekrar okuyor:

> Bütün bunlar nasıl oldu, Tanrı bize nasıl güç ve umut verdi ki zayıf ve tüm desteklerden yoksun olan, Lehçeyi bilmeyen bizler, tezlerimizi ustalıkla açıkladık. Şimdi öyle bir kesinliğe ve arzuya eriştik ki kutsal vaftizi acilen talep ediyoruz. Çünkü Bakire Meryem'den doğan ve atalarımızın ahşap çarmıh üzerinde işkence ettiği İsa Mesih'in manastırlarda ve kehanetlerde müjdelenen gerçek Mesih olduğuna inanıyoruz. Dudaklarımız, kalplerimiz, ruhlarımızla ona inanıyoruz ve bu inancımızı beyan ediyoruz.

Bu inanç sözcükleri ağır ve yersiz kaçıyor. Moşe'nin damadı Ançel sinirli sinirli kıkırdıyor ancak Yakup ona bir bakış attığında sessizleşiyor.

Ondan sonra Moliwda başa bir şeyler daha ekliyor:

> Polonyalı, Macar, Türk, Muntenyalı,[4] Eflaklı ve diğer ülkelerden İsrailliler, İsrail'e sadık olan, Tanrı kelamını ve kutsal peygamberleri bilen, yardımın geldiği göklere ellerini açan, ezeli mutluluğun gözyaşlarıyla, sağlıkla uzun süreli barış ve Kutsal Ruh'un armağanlarıyla ayakta duran elçi aracılığıyla büyük ve güçlü ekselanslarına her şeyin en iyisini, en harikasını diliyor.

Büyük olasılıkla sadece Nahman, Moliwda'nın kullandığı karmaşık ve süslü tarzı anlıyor. Zevkle dudaklarını şapırdatıyor ve eğip büktüğü cümlelerini beceriksizce Yidişçe ve Türkçeye çevirmeye çalışıyor.

"Bunun Lehçe olduğuna emin misin?" diyor Şlomo Şor. "Şimdi kesinlikle tartışma istediğimizi belirtmeliyiz, böylece... böylece..."

"Böylece ne?" diye soruyor Moliwda. "Bu tartışmanın amacı nedir? Yani?"

"Yanisi şu, her şey ortada olduğundan hiçbir şey gizli kalmayacak," diyor Şlomo. "Adaletin tecellisi için en iyisi sahnede olmak, böylece insanlar hatırlar."

"Falan filan..." Moliwda kolunu sanki görünmez bir tekerleği döndürüyormuş gibi bir daire çizerek hareket ettiriyor. "Başka?"

Şlomo bir şeyler eklemek istiyor ancak yaradılış olarak çok kibar ve lafını yutuyor. Yakup manzaraya bakıp geri çekiliyor ve koltuğuna yaslanıyor. Sonra Şlomo'nun karısı Küçük Haya, onlara incir ve ceviz getirirken konuşmaya başlıyor.

"Başka bir şey daha var, öç," diyor, küçük çanakları masanın üstüne koyarken. "Haham Elişa'nın dövülmesi için, bizden çalınanlar için, zulmün her türü için, bizi kasabalarımızdan

---

[4] Romanya'da bir bölge. (ç.n.)

kovaladıkları için, kocalarını terk eden ve fahişe olarak damgalanan kadınlar için, Yakup ve hepimize edilen lanet için."

"Haya haklı," diyor şimdiye kadar sessiz kalan Yakup.

Hepsi başlarıyla onaylıyor. Evet, bu öç konusu. Haya diyor ki, "Bu bir savaş. Savaşa gidiyoruz."

"Kadın haklı."

Böylece Moliwda kalemini mürekkebe batırıyor:

> Bizi eski âdetlerimizden uzaklaştırmaya ve Kutsal Roma Kilisesi'yle birleşmeye yönelten, açlık, sürgün ve mallarımızın dağıtılması değildir çünkü bizler kederimizle huzur içinde otururken şimdiye dek sürgüne yollanan, açlık çeken kardeşlerimizin yaralarına baktık ve asla çağrılmadık. Ancak ilahi inayet şimdi bizi karanlıktan aydınlığa çağrıyor. Babalarımızın yaptığı gibi, Tanrı'dan gelen bu çağrıya kulak vermekten başka yapacak bir şey yok. Kutsal haç sembolünün altında hevesle yürüyoruz ve kutsal kitaptan açıkça göstermek istediğimiz gibi, Tanrı'nın dünyadaki insan biçimindeki görünüşü, insanlık adına tutkusu, Tanrı'da evrensel tekliğe olan gereksinimin yanı sıra muhaliflerimizin imansızlığını, inançsızlığını kanıtlamak üzere gerçeğin düşmanlarıyla ikinci bir savaş yapabilmek için bir alan talep ediyoruz...

Öğlen yemeği arası veriyorlar.

Moliwda akşamları yine içiyor. Yergöğü'den gelen şarap berrak, zeytinlik ve kavun kokuyor. Yakup tartışmalarda yer almıyor, dilekçelerin yazılmasına katılmıyor. Köyde çalışmakla ve ders vermekle meşgul olduğunu söylüyor ki bu aslında tüy yolan kadınlarla oturmak ve nutuk çekmek anlamına geliyor. Onu böyle görüyorlar, masum, mektuplara ya da cümlelere kendini kaptırmamış bir halde. Önünde eğilmeye kalkıştıklarında onları yakalarından tutup kaldırıyor. Yakup bunu istemiyor. Eşitiz, diyor ve bu yoksul insanların hoşuna gidiyor.

Elbette eşit değiller, diye düşünüyor Moliwda. Bogomil köyündeyken de eşit değillerdi. Maddesel, psişik ve ruhani

insanlar vardı. Onlara Yunanca somatikler, psişikler ve pnömatikler derler. Eşitlik doğaya aykırıdır ancak insan haklı olarak bunun için gayret gösterebilir. Bazıları dünyevi unsurlardan yapılmıştır ki bu insanlar kalın kafalı, şehvetlidir ve yaratıcı değillerdir. Galiba, sadece söyleneni dinlemek için iyidirler. Ötekilerse kalpleriyle, duygularıyla, ruhun parlamasıyla yaşar ve bunların bedenden uzakta, etkilerden bağımsız, içi ferah olan o en yüksek ruhla ilişkileri vardır. Tanrı bu son gruba yaklaşır.

Ancak birlikte yaşamak için aynı haklara sahip olmalılar.

Moliwda burayı seviyor, sabahları yazı işleri dışında pek bir işle meşgul değil. Burada onlarla seve seve kalır, onların sakalları ve kaftanlarında, kadınların kırışık ve kat kat eteklerinde, kokulu saçlarında gizlenerek kendini onlardan biriymiş gibi sunabilirdi. Seve seve onu yeniden vaftiz etmelerine izin verir ve belki de onlarla birlikte başka inanca, başka bir yoldan, başka bir yönden, hani sanki halılı salonlara değil de hafifçe bozulmuş patateslerin kasalarda durduğu, zeminin yağ ile kaygan hale geldiği ve kaba saba soruların sorulduğu o aralığa açılan mutfak kapısından geçer gibi dönebilirdi. Kaba saba sorulardan kasıt şu: Böylesine zalim bir şekilde öldürülmeye razı olan bu kurtarıcı kim ve onu kim gönderdi ve neden öncelikle Tanrı tarafından yaratılmış bir dünyayı kurtarmak gerek? "Neden iyi olabilecekken o kadar kötülük var?" Moliwda, iyi, masum Nahman'dan alıntı yaparak böyle düşünüyor ve gülüyor.

Birçok insanın bir kez vaftiz olunca ölümsüz olacağına inandığını biliyor. Bu durumda ölmeyecekler. Her sabah gelip akşamları mideleri dolu yatmak için itaatkârca kuyruğa giren bu uyumsuz ekip, parmak aralarında uyuz olan bu kirli çocuklar, şapkaları pis, karışık saçlarını örten kadınlar ve onların sıska kocaları haklı da olabilir. Belki de gerçekte bu cemaat artık kutsal hayalet, ruh, dünyadan farklı ve sanki yabancılarmış gibi, ona yabancı olan, eğer ışık madde sayılabilirse başka bir maddeden yapılmış sonsuz bir ışık tarafından yönlendirilecek. Bu ışık, dogmanın ve yargının prangalarından kurtulmaları için böyle

insanları seçiyor ki bu insanlar kendi yasalarını yaratana kadar tamamen saf ve tamamen masum olanlar.

Başpiskopos Lubienski'ye Dilekçe

Şunların açık seçik ifade edilmesi birkaç gün sürüyor:

1. Tüm peygamberlerin Mesih'in gelişine dair kehanetleri şimdiye kadar yerine getirilmiştir.
2. Mesih, adı Adonai olan gerçek Tanrı'ydı ve bedenimizi alıp ona göre kefaretimizi ödemek, kurtuluşumuzu sağlamak için acı çekti.
3. Gerçek Mesih'in gelmesinden bu yana kurbanlar ve törenler durdu.
4. İçinde kurtuluş olduğundan herkes Mesih'in emrine itaat etmeli.
5. Kutsal haç, Kutsal Üçlü'nün bir ifadesi ve Mesih'in mührüdür.
6. Mesih'in ve kralın inancına vaftizden başka bir yolla ulaşmak olanaksızdır.

İlk altı iddiayı oylamaya koyduklarında Krysa, vaftizli maddeye karşı koyuyor ancak kaldırılan elleri görerek bu konuda şimdi bir şey yapılamayacağının farkına varıyor. Elini hızla sallıyor ve başı aşağıda, dirsekleri dizlerinin üzerinde, odaya insanların ayakkabılarıyla taşınan ve isteksizce talaşa gömülen küçük çamur parçalarının olduğu zemine bakarak oturuyor.

"Aklınızı başınıza toplayın! Büyük hata yapıyorsunuz."

Çirkin yüzüne karşın Krysa iyi bir konuşmacı ve bu sıfatla, toplananların gözleri önünde öylesine vahim bir kehanet açıklıyor ki onlar da Krysa'nın telkinlerine sıcak bakıyorlar. Ona göre gelecekleri gitgide ve kaçınılmaz olarak bir köylünün yaşamına benzeyecek. Öğleden sonra, yemeğin ardından ısınan bedenleri miskinleştiğinde alacakaranlık küçük pencerelere düşüp bir bıçağın çelik rengini aldığı ve sonsuza kadar sürecekmiş gibi göründüğü noktada bu görüş destek buluyor.

Krysa vaftiz olmak için bazı koşulları yazılı olarak sunmayı başarıyor:

Vaftiz, 1760 Üç Kral Yortusu Festivali'nden önce olmayacak. Sakallarını ya da *payot*'larını[5] kesmeleri istenmeyecek. Hıristiyan ve Yahudi olmak üzere iki ad kullanabilecekler. Yahudi giysilerini giymeye devam edecekler. Sadece kendi aralarında evlenebilecekler. Domuz eti tüketmeye zorlanmayacaklar. Pazarlara ek olarak kendi Şabatlarını kutlayabilecekler ve başta Zohar olmak üzere kendi İbrani metinlerini tutabilecekler.

Bu onlara yeniden güven veriyor ve artık Krysa'yı dinlemeyi bırakıyorlar. Özellikle yaşlı Şor ve Haya döndüğünden bu yana.

Şor bacaklarını sürüyor ve Haya onu içeriye getiriyor. Artık dışarıdan hiçbir yara görünmese de bir travma geçirdiği kesin. Bir yıl önceki eski, kanlı canlı, güçlü kuvvetli adamla hiçbir benzerliği kalmamış. Belki de ortaya çıkan yeni endişe Elişa ve Haya'nın gelişiyle bağlantılı, hiç kimse bunu bilmiyor ya da belki de uzun zamandır vardı da sırasını bekliyordu. Bu durumda, düşmanlarıyla son hesaplaşmada bu kavramı ilk olarak kimin çözümleyebileceğini söylemek dahi zor. "Düşmanlar" derken Rapaport'u, Mendl'i, Şmulewicz'i ve Sataniv'den, Yazlovets'ten, Mogilyov'dan tüm hahamları kastediyorlar, hepsini sokaktaki sapkınlara tüküren ve kadınlarına taşlar atan eşleriyle birlikte.

Bu düşman tanıdık, hatta çok yakın, öyle ki bu düşmanlığın daha büyük olduğu anlamına geliyor. Düşmanını iyi tanırsan tam olarak nereye vuracağını, canını en çok nasıl yakacağını bilirsin. Gerçi o da seni yaralayabilir. Yakın düşmanla mücadelede tuhaf, sapkın bir zevk vardır çünkü kendine vurmaya benzer ancak aynı anda her darbeden kaçılabilir. Neyse, işte bu düşünce ortaya atıldığında (kim bilir kimin aklından) bir sessizlik oluyor ve hepsi o sessizlikte düşünüyor. Kimse ne diyeceğini bilmiyor. Böylece dilekçeye yedinci maddeyi ekliyorlar:

---

[5] (İbr.) Saç lülesi. (ç.n.)

> Talmud, Hıristiyan kanına gereksinim olduğunu öğrettiğinden Talmud'a inanan herkesin bahsi geçen kanı talep etmesi gerekir.

"Kutsal metinlerde öyle bir şey yok," diyor Nahman sertçe.

"Kutsal metinlerde her şey vardır," diye yanıt veriyor Yakup ona.

Mektubu sessizlik içinde imzalıyorlar. Grubun en genç üyeleri tarafından da imzalanıyor, Çernovitzli Aron ben Şmul, Szegirtli Meyer ben David, tüm ailesiyle birlikte Bükreşli Moşko ben Yakup ve sinirli sinirli gülen Ançel. Mektup Moliwda tarafından götürülecek ve eğer başpiskopos onaylarsa resmi bir heyet gönderecekler.

Sonunda imzalarını attıktan sonra Nahman, Moliwda'yı bol kıvrımlı, güzel yazısına son bir cümle eklemeye ikna ediyor:

> Hepimiz şimdi kıvrılan kutsal *alef*'in dünyanın dört bir köşesini kutsamak ve birleştirmek için doğrulacağı günü, susamış birinin suyu beklediği gibi bekliyoruz.

Son gece, Moliwda'nın çok beğendiği bir kız olan Tanna, Moliwda'ya geliyor. Kısa bir an sonra onun Hana olduğunu düşünüyor çünkü çarpıcı bir biçimde benzerler denebilir, aynı geniş kalçalar ve dümdüz bir karın. Tanna biraz utangaç ve Moliwda da. Tanna'ya yanında yer açıyor ve kız elleri yüzünde sessizce yatıyor. Moliwda ipek gibi olan sırtını okşuyor.

"Bağlı olduğun birisi var mı?" diye soruyor Türkçe olarak, kız Eflaklıya benzediğinden.

"Vardı ama orada kaldı."

"Başkasını bulacak mısın?"

"Bilmiyorum."

"Beni ister misin?"

"İsterim."

Moliwda nazikçe kızın ellerini yüzünden uzaklaştırıyor ve onu kucaklayıp tüm bedenini kendininkine yapıştırıyor.

Tanrısallık ve Günahkârlık Arasındaki Ebedi Bağa Dair

"Neden İncilvari Yakup senin için bu kadar önemli?" diye soruyor Moliwda, at sırtında Kamaniçe'ye giderken ona eşlik eden Nahman'a.

Nahman çapraşık bir yoldan açıklıyor, biraz İbranice ve biraz Lehçe konuştuklarından Moliwda söylenenleri kendi süzgecinden geçirmek zorunda. İbranicede pek çok şey belirsiz olduğundan karmaşıklaşabiliyor. Ancak Lehçe konuşurken de Nahman'ın belleğinden ezbere kitap okurmuşçasına melodik bir sesle söylediklerini de anlamak zor. Lehçe böyle meselelere dair sözcüklerden yoksun, teoloji hakkında konuşmak için uygun değil. Zira Polonya'da her sapkınlık mayasız ve tatsız. Kısacası, Leh dilinde gerçek bir sapkınlık asla ortaya çıkamaz. Doğası itibarıyla Lehçe her tür ortodoks düşünceye itaat eder.

"Ancak bu aldatma ve hırsızlık yoluyla edinilmiş bir lütuf," diye araya giriyor Moliwda.

"Kesinlikle. Yakup, kanuna meydan okudu ve babasını aldattı. Yasanın ötesine geçti ve bu nedenle bir kahraman oldu."

Moliwda bir an için sessiz kalıyor.

"Ancak sonra Yakup reis olduğunda yasayı savundu. Bu çok ahlaksızca. İşine geldiğinde yasaya karşısın ancak işine yaradığında ondan yanasın..." Moliwda gülüyor.

"Doğru. Yakup, Rahel'in figürinlerini,[6] *terafim*'ini almasına izin vermemişti," diyor Nahman.

"Niçin?"

"Burada Yakup bir hata yaptı. Yakup *terafim*'deki tanrısallığı tanımak yerine onu fırlatıp atmayı yeğler çünkü başka, yabancı bir biçimde ortaya çıkan kutsallığın bizim inancımızla birleşmesine izin vermez. Ancak Rahel *terafim*'deki tanrısallığı anlıyor."

"Kadınlar bazen daha akıllı olurlar."

"Haya Şor da mı?"

---

[6] Heykelcik, put. (ed.n.)

"O tamamıyla bir kadın değil," diye yanıtlıyor Nahman ciddiyetle.

Moliwda gülmeye başlıyor.

"Onu istemiştim ancak Yakup izin vermedi," diyor.

Nahman bir şey söylemiyor. Dinyester boyunca yolculuk yapıyorlar, nehir sağ yanlarında dolanıyor, bir ortaya çıkıyor bir kayboluyor. Şimdiden Hotin ve devasa binalarını uzaktan görebiliyorlar.

"Yakup bir sahtekâr," diyor Moliwda kışkırtıcı bir ifadeyle ancak Nahman onu duymamış gibi davranıyor. Ufukta kalenin keskin silüeti ve altındaki küçük kasaba ortaya çıkana kadar hiç konuşmuyor.

"Baal Şem Tov'un burada, Okopy'de doğduğunu biliyor muydun?" diyor Nahman.

"O kim?"

Nahman onun cahilliğine şaşırarak hızlıca yanıtlıyor, "Büyük bir bilge."

Çok az inişli çıkışlı ovada saklanacak bir yer olmasa da tedbiren anayoldan ayrılıyorlar.

"Sana çok saygım var Moliwda. En çok da iyi bir adam olduğunu bildiğimden. Yakup seni seviyor. Bize herkesten çok yardım ediyorsun. Sadece neden yaptığını bilmiyorum. Buna neden gereksinim duyuyorsun?"

"Kâr için."

"Bu benim için yeterli ancak sen farklı düşünüyorsun. Bizi anlamayabilirsin bile. Diyorsun ki siyah ve beyaz, iyi ve kötü, kadın ve erkek. Ancak bu kadar basit değil. Yaşlı Kabalacıların, tüm kıvılcımlar karanlıktan toplanabildiğinde Mesihçi bir *tikkun*'da birleşeceğine ve dünyayı daha iyiye dönüştüreceklerine dair söylediklerine artık inanmıyoruz. Biz sınırı çoktan geçtik. Çünkü tanrısallık ve günahkârlık ebediyen birbirine bağlı. Sabatay, Bria'nın Tevrat'ından sonra Yaratılan Dünyanın Tevrat'ı Atzilut'un Tevrat'ı olacak, demişti. Ancak Yakup ve hepimiz iki Tevrat'ın birbirleriyle iç içe olduğunu biliyoruz ve yapılacak tek

şey ikisinin de ötesine geçmek. Mücadele, bizim her şeyi iyi ve kötü, aydınlık ve karanlık olarak böldüğümüz o noktayı geride bırakmak, tüm aptalca bölünmelerden kurtulmak ve orada yeni bir düzene baştan başlamak. O noktadan ne geçtiğini bilmiyoruz. Bu, bütün kozları aynı yere koyup karanlığa adım atmaya benziyor. Bizler karanlığa doğru gidiyoruz."

Moliwda, Nahman'a, yani çok hızlı konuştuğundan kekelemeye başlayan bu çilli adama baktığında böyle büyük bir zekânın tamamen işe yaramaz derinlikleri araştırmakta kullanılacak olmasına şaşırıyor. Bu Nahman kitaplardaki tüm pasajları, belki de tüm kitapları ezbere biliyor ve gerektiğinde gözlerini kapayıp hızla ve tutkuyla ezberden okuduğunda onu Moliwda dahi anlamıyor. İkilemler, yorumların yorumları ya da metindeki tek bir belirsiz sözcük için haftalar geçirdiği oluyor. İki büklüm saatlerce dua edebiliyor. Ancak ne astronomi ne de coğrafya biliyor, sadece yolculuklarında neler duyduysa o kadar. Politik sistemler, hükümetler, kendi Kabalacılarından başka filozoflar hakkında bir bilgisi yok. Kartezyen düşünce, onun için bir kart muhafazası adı olabilir. Yine de Nahman, Moliwda'yı etkiliyor. Ondan daha azimli ve daha saf birini tanıyor mu ki? Busk hahamı, Nahman Şmulewicz, Nahman ben Samuel de var tabii.

Tanrı'ya Dair

"Biliyorsun Moliwda, sana her şeyi söyleyemem. Gizliliğe bağlıyım," diyor Nahman birden, bu itiraf onu kederle doldurmuşçasına atını durdurup başını öne eğiyor. "Bizim, Edom'a yoksulluktan ve imtiyazları arzuladığımız için gittiğimizi düşünüyorsun..."

"Sanırım bu anlaşılabilir," diyor Moliwda, durdurmak için atının karnının iki yanını sıkıştırarak. "İnsani bir tepki. Bunda yanlış bir şey yok..."

"Siz Hıristiyanlara öyle görünebilir ve biz de böyle düşünmenizi istiyoruz. Çünkü diğer nedenleri anlamıyorsunuz. Sığsınız

siz, yüzeydekiler size yeter, Kilise dogmalarınız, şapeliniz var ve onun ötesine bakmıyorsunuz."

"Anlamadığımız hangi nedenler var?"

"Biz Tanrı'yla bir bütünüz ve bu *tikkun*'dur. Dünyayı kurtaran da biziz."

Moliwda gülümsüyor, atı bir daire içinde hareket etmeye başlıyor. Geniş alanlar, inişli çıkışlı küçük tepeler, ufukta Kutsal Üçlü'nün surlarıyla birlikte beyaz, süt gibi gökyüzüne baktıklarında yanan gözlerinin önünden bütün görkemiyle geçiyor.

"Kurtarmakla neyi kastediyorsun?" diye soruyor.

"Çünkü kötü yapılmış. Gazzeli Natan'dan Cardoso'ya kadar tüm bilgelerimiz, dünyanın yaratıcısı olan mozaik Tanrı'nın, sadece bir küçük Tanrı'nın dünyamızın tamamen yabancısı ve alakasız olduğu diğer büyük Tanrı'nın vekili olduğunu söylemişlerdir. Yaratıcı çekip gitti. Sürgündür bu, biz Tevrat'ta olmayan bir Tanrı'ya dua etmek zorundayız."

Bu Moliwda'yı endişelendiriyor, Nahman'ın sesi aniden fazlasıyla hüzünlü bir hale geliyor.

"Sana ne oldu bugün?" diyor ve biraz ileriye doğru hareket ediyor ancak Nahman peşinden gelmeyince Moliwda geri dönüyor.

"Bu Tanrı, tek Tanrı..." diyerek başlıyor Nahman sözüne ancak Moliwda atını öne doğru dürtüyor ve dörtnala gidiyor. Nahman'ın tek duyabildiği şu oluyor: "Sus artık!"

Moliwda yolun ikiye ayrıldığı yerde duruyor, biri Kamaniçe'ye, diğeri ise Lviv'e gidiyor. Arkasına bakıyor. Nahman'ın atının üstünde kararsızca oturup düşüncelere boğulmuş ufak tefek suretini görüyor, atı ufuk çizgisinde dikkatle ilerleyen bir ip cambazı gibi yürümeye başlıyor.

"Değirmenci Uğnu Öğütüyor"

Başpiskopos Lubienski'nin mabeyncisinin adaylığını duyuran mektup, Moliwda'yı Kamaniçe'ye, Ivani'den ziyaret için gelen ancak aslında hamamlar, temiz giysiler, kitaplar, son dedikodular

için orada bulunan, kuzeni sayılan kale komutanı Kossakowski ile birlikte yakalıyor. Ancak Katarzyna orada değil, o her zamanki gibi yolda ve kuzen Kossakowski aslında derin bir konuşma yapmayacak, tek yaptığı köpekler ve avlanma hakkında konuşmak. Birkaç kadeh Macar şarabı devirdikten sonra Moliwda'ya en iyi kızların hizmet verdiği bir yere gitmeyi öneriyor. Moliwda, Ivani'deki performansından dolayı fazlasıyla doyduğu için reddediyor. Akşam, garnizon komutanı ve gürültücü, ilgi isteyen Prens Marcin Lubomirski ile kâğıt oynuyorlar, bu sırada Lviv'den bir ulak geldiğinden Moliwda çağrılıyor.

Haberler yıldırım gibi düşüyor. Moliwda bunu beklemiyordu, masadaki mektubu okuduğunda yüzü sınırsız şaşkınlığını gösteriyor ancak kale komutanı Kossakowski her şeyi hemen anlıyor.

"Evet, benim harika karıcığım, başpiskoposun yanında kendinden yana olan birisinin bulunmasını ayarlamıştı. Çünkü Lubienski başpiskopos olarak atandı. Bunları bilmiyor muydun?"

Prens Lubomirski'nin yukarıya getirttiği bir kasa iyi şarabı ve müzik yapan çingeneleri var, böylece şimdi kâğıt oyunu hızını kaybediyor. Moliwda bunalmış, düşünceleri, beklemekte olan hayal edilemeyecek geleceğe doğru ondan uzaklaşıyor. Neden olduğunu bilmeden Athos Dağı'nda, devasa gökkubbenin altında, kafası ağustos böceğinin yeknesak müziğiyle dolu, bir böceğin izini takip ettiği o günü hatırlıyor. İşte onun geldiği yer orası.

Ertesi gün, tıraş olmuş ve güzel giyinmiş olarak Lviv'de başpiskoposun huzuruna çıkıyor.

Moliwda temiz ve güzel piskoposluk sarayına getiriliyor. Hemen kentte, ustaca dokunmuş, farklı renklerle parlayan hoş bir Türk kemeri ve *zupan* aldığı bir Ermeni mağazasına gidiyor. Açık mavi olanı düşünüyor, ne var ki gerçekçi düşününce başkasını seçiyor, koyu renkli bir suya ve bulutlu gökyüzüne benzer bir rengi olanı. Lviv Katedrali'nin etrafına göz atıyor ancak kısa sürede üşümeye başladığından odasına geri dönüyor

ve kâğıtlarını açıyor. Mektup yazacak. Ancak önce günlük olarak yaptığı işleri, Yunancasını unutmamak için edindiği görevi, Pisagor'un çevirisini yapıyor. Her gün birkaç satır, aksi halde beyni bu soğuk, düşmanca ve devasa Polonya göğü altında çatlar.

"Düşüncesiz adamlar boş tenekeye benzer. Kulağından tutup istediğin yere götürürsün." Ya da, "Bilge adam, bu dünyayı bir ziyafetten ayrılır gibi terk eder." Ya da, "Zaman pelinotunu bile tatlı bala çevirir. Koşullar ve gereklilik çoğu zaman bir düşmanı dosta dönüştürmeye yönlendirir." Başpiskoposun mektuplarını bu zekice, anlamlı alıntılarla süslemeye niyetleniyor.

Bu sırada berber, Başpiskopos Lubienski'nin yüzünü köpürtüyor. İki ayını geçirdiği Varşova'dan gelirken üşütmüş, şimdi de öksürüyor. Yatağının etrafındaki perdeler çekili. Peder Pikulski yanında duruyor ve dar bir aralıktan piskoposun iriyarı bedeninde berberin hassas ellerinin zulmettiği kısma bakıyor.

Peder Pikulski, bunların hepsi zaten olup bittiği, her şeyi zaten gördüğü ve huzur içinde yatsın, olanları Piskopos Dembowski'ye söylediği, onun önünde de aynı şekilde, bir beyin önündeki hizmetkâr gibi durarak onu çaresizce uyarmaya çalıştığı için bunalmış görünüyor. Kilise hiyerarşisinde yer alan bu adamlar neden bu kadar saf, diye düşünüyor ve gözleri perdelerin üzerindeki tuhaf Türk desenleri üzerinde dolanıyor. Diyor ki, "Dünyada örnek olacak bir durum yaratacağı için ekselanslarının böyle küstah bir talebin kabulüne izin vermemesi gerekir."

Perdelerin arkasından bir inilti geliyor.

"Tarikatlarını Yahudilikte yasallaştıramadıkları için yeni bir düzenbazlık peşindeler."

Bir tepki bekliyor ancak gelmeyince devam ediyor, "Bazı geleneklerini ve giysilerini korumak istemeleri ne anlama geliyor? Şabatlarını kutlamak ne demek? Sakallarını ve saçlarını da eskisi gibi keseceklermiş demek. Her koşulda Talmudcular onları artık Yahudi gibi görmediği için Şabataryanların etrafta Yahudi gibi dolaşmasını istemezler. Onlar artık kimseye ait değiller, sahipsiz köpek gibi hepsi. Bu olabilecek en kötü çözüm,

zaten bir sürü kâfirle uğraşıyoruz, zaten onlara geçende öğüt de verdik."

"Aklınızda kim var peder?" diyor perdelerin arkasından zayıf bir ses.

"Aklımda şu bahtsız Aryanlar var." diye yanıtlıyor Peder Pikulski, aslında aklı başka bir yerde.

"Vaftiz vaftizdir. Roma böyle büyük bir vaftizi çok isterdi, ah isterdi," diyor başpiskopos perdelerin arkasından boğuk bir sesle.

"Ancak bu şartsız olmalı. Onlardan şartsız bir dönüşüm talep etmeliyiz, istisna yok ve olabildiğince çabuk, en iyi senaryoda bu tartışmanın sonuçlanmasından sonra, siz ekselanslarının da bildiği gibi, baharda, havalar biraz ısınır ısınmaz planlıyoruz. 'Fakat' yok, 'ama' yok. Koşulları dikte eden biziz, bunu unutmayalım ekselansları. İlk olarak liderleri, karısı ve çocukları vaftiz olmalı. Olabildiğince görkemli, zengin olmalı ki herkes bunu duysun ve görsün. Bu konu daha fazla tartışmaya açık olmamalı."

Moliwda içeriye geldiğinde, başpiskoposun, kasvetli bakışlı, uzun bir Yahudi hekim tarafından muayene edildiğini görüyor. Hekim, çantasından farklı sayıda mercek çıkarmış, onları ekselanslarının gözlerine tutuyor.

"Bu mercekleri takacağım, artık okurken sorun yaşıyorum," diyor başpiskopos. "Her şeyi çok güzel yazmışsın Bay Kossakowski. Her şey ayarlanmış, görüyorum. Bu insanları Kilise'nin sinesine çekmek için gösterdiğin çabalar önemli ve kayda değer. Buradan sonra aynı meseleyle ilgileneceksin ancak benim kanatlarım altında."

"Benim payım küçük, o küçük oğulların arzusu ise çok büyük," diye yanıtlıyor Moliwda mütevazılıkla.

"Beni oğullarla falan etkilemeye çalışmayın beyefendi..."

"Siz ekselansları, şimdi ne görüyorsunuz? Bu harfleri okuyabiliyor musunuz?" diye soruyor Yahudi, çarpık yazıyla yanlış yazılmış bir kâğıdı tutarak: DEĞİRMENCİ UĞNU ÖĞÜTÜYOR.

"Değirmenci unu öğütüyor. Çok iyi görüyorum, çok iyi, gerçekten büyük mucize," diyor Başpiskopos Lubienski.

"İkimiz de herkesin güçlü olan tarafa bağlı kalmasının daha iyi olacağını biliyoruz," diyor Moliwda.

Görünürde sonraki mercek de işe yarıyor çünkü piskopos memnuniyetle homurdanıyor.

"Bu daha da iyi, ah, bu, bu. Tanrım, ne kadar iyi görebiliyorum. Kızıl sakalındaki her küçük kılı Aşer!"

Hekim çantasını toplayıp çıktığında Lubienski, Moliwda'ya dönüyor, "Tüm dünya tarafından bilinen Yahudilerin *mitzvah* için Hıristiyan kanına gereksinim duyduklarına dair suçlamalardan ne haber... Soltyk bunun doğruluğunu kanıtlayabilir, değil mi?" Kaba kaba gülüyor, "Bana göre sapsız bir bıçakla oynamak gibi."

"İstedikleri de bu. Bir öç alma şekli bu sanki."

"Papa, bu tür kan suçlamalarını kesinlikle yasakladı... Ancak bunu söylüyorlarsa belki de bir haklılık payı vardır."

"Ben kimsenin buna inandığını düşünmüyorum."

"Piskopos Soltyk'ten ne haber? O inanıyor mu? Bilmiyorum. Bildiğim, insanların işleri farklı şekillerde ele aldıkları. İyi iş, Bay Kossakowski."

Ertesi gün Moliwda, coşkunun eşiğindeki yeni bir zihinle, doğruca yeni görevini yapacağı Lowicz'e gidiyor. Kar ve buz çoktan erimeye başlamış, yollarda gitmek de güçleştiğinden atların toynakları hâlâ donuk olan çamur topakları üzerinde kayıyor, öğleden sonra hava kararmaya başladığında izlerdeki sular donuyor ve soğuk, kükürt renkli gökyüzü aşırı ince küçük buz tabakalarında yansıyor. Tek başına, at sırtında yolculuk yapıyor, bazen yolculuğunun sonraki ayağında onlardan ayrılmak üzere gezginlere katılıyor. Yol boyunca bir yerlerde pireleniyor.

Lublin'i geçer geçmez kılıksız ve eli sopalı adamların saldırısına uğruyor, kılıcını sallayarak ve deli gibi haykırarak onları kovalıyor ancak ondan sonra bir grupla Lowicz'e gidiyor. Hedefine on iki gün sonra ulaşıyor ve gelir gelmez hemen işe koyuluyor.

Başpiskoposun kançılaryası çoktan hareketlenmiş ve ilk ele alınması gereken maddelerden birisi Başpiskopos Lubienski'nin dediği gibi, Yahudi "Püritenlerden" gelen yakarışlar, Moliwda'nın kısa bir süre önce Ivani'de yazdığı dilekçe bu. Şimdi kendine yanıt vermek durumundaymış gibi görünüyor. Şimdilik başkalarına, papalık elçisi Serra'ya, kraliyet kançılaryası arşivine göndermek üzere birkaç kopya çıkarması gerekiyor.

Lowicz'e geldiğinden beri, başpiskoposla birçok kez bu hassas konuya girse de Lubienski, artık o eski ihtişamını yitirmiş olan ve şimdilik vekâleten yönettiği başpiskoposluk sarayının organizasyon işlerine öylesine gömülmüş ki pek sonuç çıkmıyor.

Örneğin şimdi başpiskopos, Lviv'den sandıklarla henüz gelmiş kitaplarına kayıtsızca bakıyor.

"Onların böyle bir vaftizde neden ısrar ettiğini araştırmak için sana gereksinimim var. Art niyetleri mi var ve böyle bir dönüşüm ne ölçekte olurdu?" diyor, hâlâ dikkati dağınık bir halde.

"Sadece Lviv'de en az böyle kırk aile var ve gerisi de devletten gelecek ancak Macaristan ve Eflak'tan da var, hatta onlar en bilgili, en aydın olanlar," diyen Moliwda yalan söylüyor.

"Peki, kaç kişiler?

"Kamaniçe'de beş bin kişi kadar oldukları söyleniyor ve son raporlar bunun üç katını gösteriyor."

"On beş bin," diyor başpiskopos ve yığının üzerindeki cildi alıyor, açtıktan sonra dalgınlıkla karıştırıyor ve "*Yeni Atina,*" diyor.

IV.

KUYRUKLUYILDIZIN KİTABI

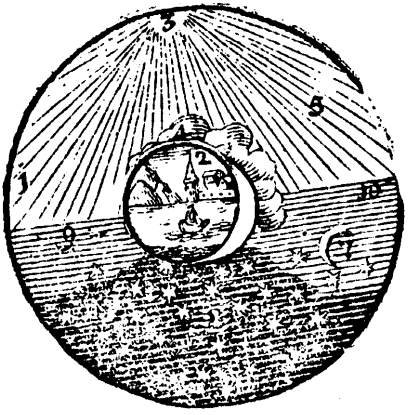

Cœlum 1 n. 2. rotátur, & ambit *terram*, 2 in medio ſtantem

Niebo 1 ſię obraca, i obchodzi (okrąża) ziemię, 2 w ſrzodku ſtoiące,

terra, f. 1. ziemia, medius, a, um, ſrodek, prost

19

Dünyanın Sonunun Habercisi Olan ve Şehina'yı Beraberinde Getiren Kuyrukluyıldıza Dair

Kuyrukluyıldız 13 Mart 1759'da gökyüzünde ortaya çıkmış ve kar sanki onun kumandasındaymış gibi eriyip Dinyester'e akarak nehrin taşmasına neden olmuştu. Günlerce nemli, uçsuz bucaksız dünya üzerinde parlayan, rahatsız edici ve gökyüzünün düzenini altüst eden bir yıldız olarak asılı durmayı sürdürmüştü.

Kuyrukluyıldız dünyanın her yerinden görülebiliyor, Çin'den bile.

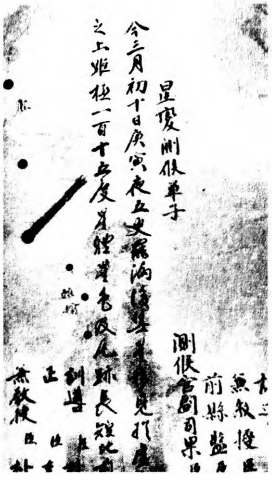

Kuyrukluyıldız, Silezya'da bir savaştan sonra yaralarını yalayan askerler, Hamburg'un meyhanelerinin önündeki parke taşlarda ayılan denizciler, koyunlarını yaz otlaklarına doğru güden Alp çobanları, Yunan zeytin toplayıcıları ve şapkalarına Aziz Yakup'un midye kabukları dikilmiş hacılar tarafından görülüyor. Her an çocuklarını düşürebilecek endişeli kadınlarca inceleniyor ve diğer tarafta yeni bir yaşam arayışı için okyanusu

geçerken çürük gemilerin güvertelerinin altında toplanan ailelerin gözüne ilişiyor.

Kuyrukluyıldız, insanlığı hedef alan bir tırpanı, her an milyonlarca başı, sadece Ivani'de uzanan boyunların üzerindekileri değil, kentte oturanlarınkini, Lvivli, Krakovlu, soyluların kellelerini, hatta kraliyet başlarını kesebilecek çıplak bir parlak bıçağı andırıyor. Bunun dünyanın sonunun geldiğine dair bir işaret olduğuna şüphe yok, olan biteni bir halı gibi saran meleklerin işareti. Belli ki oyun bitmiş. Başmelek orduları çoktan ufukta toplanmaya başlamış. Dikkat edilirse ilahi cephaneliğin tangırtısı duyulabiliyor ve bu Yakup'un gönderildiğinin, onu o çetin yolunda izleyen herkesin bir alameti. Hâlâ şüphe duyan, tam olarak emin olmayan herkes, şimdi göklerin dahi bu ilerleyen yürüyüşe katıldığını kabul etmeli. Günler geçtikçe tüm Ivani'de, kuyrukluyıldızın, ilahi ışığın bize ulaşabilmesi ve Tanrı'nın şimdi oradan dünyayı izlemesi için gökkubbede açılmış bir delik olduğu kesinleşiyor.

Bilgeler, Şehina'nın bu delikten geçeceğini söylüyorlar.

Kuyrukluyıldızın Yenta üzerinde çok az etki yapması garip olduğu kadar dikkat de çekici. Yenta'nın baktığı yerden bakınca sıradan insanların işleri daha çok ilgi çekiyor. Kuyrukluyıldız da ne? Sadece parlayan bir iplik.

Örneğin, Yenta, Ivani'nin varoluş hiyerarşisinde nasıl özel bir yeri olduğunu görüyor. Köy, zemine sıkıca oturmamış, tamamen gerçek değil. Canlı şeyler gibi eğilen evler, ihtiyar yaban öküzleri, onların yaklaşıp yeryüzünü nefesleriyle eriten ağızları. Pencerelerden sarı bir ışık huzmesi, mum ışığından çok daha güçlü, solmuş güneşin ışığı. İnsanlar birbirlerinin ellerini tutuyor ve sonra ekmeklerini bölerek tek bir kâseden yiyorlar. Babaların kucaklarında oturan çocukların ağızlarına şefkatle verdikleri çorbadan buharlar çıkıyor.

Yorgun atların üzerindeki ulaklar başkentten, uzaklardaki bölgelere mektupları taşıyorlar, tahıl yüklü mavnalar, uykulu uykulu Gdansk'a doğru süzülüyor, Vistül Nehri bu sene hiç donmamış. Salcılar akşamın sarhoşluğundan kurtulup kendilerine gelmiş. Malikânelerde masraflar hesaplanıyor ancak rakamlar kâğıt

üzerinde kalıyor, asla paraya dönüşmüyor, şangırdayan paralar yerine un ve votkayla hesaplaşmak her zaman daha iyi. Köylü kadınlar kilerleri süpürüyor ve çocuklar şölen için kesilen domuzdan kalan kemiklerle oynuyorlar. Şimdi onları talaş serpilmiş zemine atıyorlar ve ortaya çıkan şekillerden kışın yakında bitip bitmeyeceğini tahmin etmeye çalışıyorlar. Leylekler ne zaman dönecek? Lviv'in pazar meydanında ticaret sürüyor, tezgâh yapmak için tahtaları birleştiren çekiç sesleri hâlâ duyulabiliyor. Ufuk Lublin'in ilerisinde bir yerde, Krakov'u geçince Dinyeper'de, Prut'ta.

Ivani'de telaffuz edilen sözcükler –büyük ve etkili sözcükler– dünyanın sınırlarını aşıyor. Arkalarında tamamen başka bir gerçek yatıyor, onu ifade edecek bir dil yok. Elli altı renkten oluşan işlemeli ipeği, gri bir pazenle karşılaştırmaya benziyor, kıyaslanamaz. Bakış açısı, başka biri için ulaşılmaz olan Yenta'ya bir patlamayı hatırlatıyor, birçok yüzü ve boyutu olan ancak zamansız bir yumuşaklık, bir yapışkanlık, bir tombulluk. Ilık, altın rengi, hafif ve yumuşak. Bir yara tarafından ortaya çıkarılan, çatlamış derinin altından kaçan sulu öz gibi tuhaf, canlı bir bedene benziyor.

Şehina dünyada işte böyle ortaya çıkıyor.

Yakup ona dişi olarak hitap ederek bundan daha çok ve daha sık bahsediyor ancak başlangıçta adını nadiren kullanıyor ve Ivani'deki bu yeni, güçlü mevcudiyet hızla yayılıyor.

"Bakire, Tanrı'nın önünde gider," diye ilan ediyor Yakup, uzun bir kış gecesinin kapanışında. Çoktan gece yarısı olmuş, fırınlar soğumuş ve acı bir soğuk küçük bir farenin duvardaki çatlaklara girdiği gibi odaya giriyor. "O, sadece onun aracılığıyla erişilebilen Tanrı'ya açılan kapıdır. Kabuğun meyveden önce gelmesi gibi."

Ona Ebedi Bakire, Göklerin Kraliçesi ya da Hayırsever Kadın diyorlar.

"Ve biz onun kanatları altına gireceğiz," diyerek dersine devam ediyor Yakup. "Her birimiz onu kendimizce izleyeceğiz."

"Şimdiye dek şöyle düşündünüz," diyor bir kış sabahı, "Sizce Mesih erkek olacaktı ancak hiçbir koşulda bu olamaz, Bakire temeldir ve gerçek kurtarıcı o olacaktır. Tüm dünyaları yönetecektir, tüm silahlar ona teslim olacaktır. Davut ve İlk Olan, ona yolu döşemek için gelmişlerdir ancak hiçbir şeyi tamamlamamışlardır. İşte bunun içindir ki ben onların başladığını bitireceğim."

Yakup uzun Türk işi çubuğunu yakıyor. Çubuktan sıcak ve yumuşak bir ışık gözlerine geliyor ve inmiş gözkapaklarının altında kayboluyor.

"Atalarımızın böylesine aradıkları şey hakkında bir fikirleri yoktu. Belki de onlardan bazıları tüm yazılarında ve bilgece öğretilerinde eninde sonunda aradıklarının Bakire olduğunu biliyorlardı. Her şey ona bağlı. Yakup'un Rahel'i kuyunun yanında bulduğu gibi, Musa da kaynağa ulaştığında Bakire'yle karşılaşmıştı.

Glinnolu Yankiel ve Bataklığın Berbat Kokusuna Dair

Glinno'nun genç hahamı olan ve kısa süre önce karısını ve çocuğunu defneden dul Yankiel, kendini baharda yıllar önce birlikte

Hasidiklerin yanında öğrencilik yaptığı Nahman'ın ısrarıyla Ivani'de buluyor. Birbirlerine olan bağlılıklarını göstermek için şamata yapıyorlar. Ancak bu onları birleştirmekten çok ayırıyormuş gibi görünüyor. İlk başta boy pos ayrımı var, Yankiel gelişmiş ancak Nahman öyle değil. Kavakla ardıç gibiler. İkisinin birlikte yürüdüğünü görenler ister istemez gülümsüyor. Nahman istekli biri, Glinnolu Yankiel ise çekingen ve de korkak, çünkü burası onu korkutuyor. Frank'ın sözlerini dinliyor ve insanların buna nasıl tepki verdiğini izliyor. Yakup'a yakın oturanlar gözlerini ondan alamazken –en ufak bir hareketi dahi onlardan kaçmıyor–, arkadakiler lambaların hafif ışığına karşın onu zar zor görüp işitebiliyor. Ancak "Mesih" sözcüğü edildiğinde neredeyse iniltiye benzer iç çekmeler odaya yayılıyor.

Glinnolu Yankiel, Lviv *kahal*'indeki bir yakını sayesinde, tüm Podolya'daki Talmudcu Yahudilerin toplanıp Altona'daki Yakup Emden'e onun öğütlerini talep etmek için bir mektup yazdıkları haberini getiriyor. Yankiel hahamların bir kez daha en yüksek dini makama, Roma'nın kendisine, papaya bir mesaj gönderdiğini söylüyor.

Yankiel kendini bir Polonyalı olarak görüp, Polonyalı gibi giyinip Polonyalı gibi burnunu havaya diktiğinden ona dalga geçmek için "*Pan*[1] Glinianski" diyorlar. İlgi odağı olmaktan memnun görünüyor. Kısa kısa konuşup sözcüklerinin etkili olması için bir süre bekliyor.

Haberlerinin, orada toplananları rahatsız ettiğini görüyor. Ara sıra öksürmelerin dışında hepsi sessiz. Bir tür toplanma odası olarak düzenledikleri ve ortasında bir soba bulunan ahır şimdi fırtınalı sularda karanlığa yol alan bir gemiye dönüşüyor. Her yerde gizlenen yeni bir tehlikeye dikkat edilmeli. Dışarıdaki herkesin onların başına kötü bir şey gelmesini istediğinin farkında olmak tuhaf. Bu Ivani gemisinin ahşap duvarları, düşmanların fısıltılarını, entrikalarını, suçlamalarını ve iftiralarını engelleyemeyecek kadar ince.

---

[1] (Leh.) Bay. (ç.n.)

Her duyguyu herkesten daha iyi hisseden Efendi Yakup güçlü, alçak bir sesle neşeli bir şarkı söylüyor:

Forsa damus para verti,
seihut grandi asser verti.

Sefarad dilinde şu anlama geliyor:

Bize onu görme gücü ver,
Ve ona hizmet edebilmeyi nasip et.

Şimdi herkes, tüm ahır *para verti*'yi söylüyor, sesleri bir bütün halinde güçlenerek Glinnolu Yankiel'in kötü haberlerine zihinlerinde yer bırakmıyor.

Nahman ve takma adı Küçük Karınca olan çok genç karısı Vaygele, Yankiel'i eve alıyorlar. Bazen uyuyormuş gibi yapan Yankiel, tartışan ev sahiplerine kulak misafiri oluyor, kız Busk'a dönmek istiyor. Ancak çok zayıf ve sık sık ateşi çıkıyor, öksürüyor.

Hepsinin "güya" Nasıralı inancını kabul etmeleri ve bir Hıristiyandan daha Hıristiyanmış gibi davranmaları gerektiği gerçeği Yankiele'ye doğru gelmiyor. Bu sahtekârlık. Dindarca, mütevazılık içinde yaşamayı ve fazla konuşmadan, düşüncelerini kendine saklamayı seviyor. Gerçek, yürekte olmalı, dudaklarda değil. Fakat Hıristiyanlığa geçiş de ne!

Nahman şüphelerini dağıtıyor. Hıristiyan inancına geçmek, Hıristiyan olmak anlamına gelmiyor. Örneğin, Hıristiyanlarla evlenemezler ya da onların arasından metres edinemezler, zira Senyör Santo[2] Baruhya, "Tüm yasak şeylere izin veren kutsanmıştır," demesine karşın aynı zamanda yabancı bir Tanrı'nın kızının yasak olduğunu da söylemiştir.

Glinnolu Yankiel bu tartışmalardan çoğunlukla etkilenmiyor. O böyledir, hiçbir şeye asla çok yaklaşmaz, onun yerine sanki öğretileri dinlemiyormuş da çıkarken bir mola veriyormuş gibi bir kenarda bir ağaca ya da kapının çerçevesine yaslanarak durur.

---

2 (İsp.) Kutsal efendimiz. (ed.n.)

Gözlemler. Karısının ölümünün üzerinden iki yıl geçti ve o, yoksulluğun vurduğu Glinno'da yalnız yaşayan bir haham olarak Busk yakınlarında bir malikânede mürebbiye olan kendinden daha yaşlı bir Hıristiyan kadın yüzünden huzursuzlanmıştı. Tesadüfen karşılaşmışlardı. Kadın nehir kıyısında oturmuş, ayağını suya daldırıyordu. Çıplaktı. Yankiel'i gördüğünde sadece, "Buraya gel," demişti.

Sinirlendiğinde hep yaptığı gibi Yankiel bir ot koparıp dişlerinin arasına koyuyor çünkü bunun kendine olan güvenini yükselteceğine inanıyor. Şimdi topukları üzerinde dönüp bu *sikşa*'nın[3] bakışlarından kaçması gerektiğini biliyor ancak o anda gözlerini onun beyaz kalçasından alamıyor ve birden aklını yitirmişçesine yoğun bir arzuya kapılıyor. Etraftan duvar kadar yüksek kamışlarla gizlenmeleri, küf ve kum kokan bataklık da onu heyecanlandırıyor. Sıcak havanın her parçacığı kabarmış gibi hissediliyor, bir vişne gibi dolu, sulu ve yakında patlayıp suyu tenlerine damlayacak gibi. Fırtına yaklaşıyor.

Kadının yanına çekinerek çömeliyor ve onun artık genç olmadığını, dolu ve beyaz göğüslerinin aşağı doğru sarktığını, göbeğinin üzerinde bir doğum lekesi olan biraz çıkıntılı karnı, eteğinin derisinde bıraktığı ince izi görüyor. Yankiel bir şeyler söylemek istese de duruma uygun Lehçe bir sözcük bulamıyor. Zaten bu durumda ne denir ki? Bu sırada ilk hareket kadından geliyor, kadının eli ona uzanıyor, önce Yankiel'in baldırından, kalçasından başlayarak kasıklarını ovuyor, sakalıyla oynayan parmaklarına ve sonra yüzüne dokunuyor. Ardından yavaşça, sanki çok doğalmış gibi sırtüstü uzanıyor ve bacaklarını ayırıyor. Doğruyu söylemek gerekirse Yankiel, onun yerinde kim olsa dönüp gitmezdi, diye düşünüyor. Kısa ve inanılmaz bir zevk yaşayarak hiçbir şey söylemeden oraya uzanıyorlar birlikte. Kadın onun sırtını ovuyor, sıcak bedenleri terle birbirine yapışıyor.

Aynı yerde birkaç kez daha buluşuyorlar ancak sonbahar geldiğinde ve hava soğuduğunda kadın gelmeyi bırakıyor, bu

[3] Yahudi olmayan kadın. (ç.n.)

sayede Glinnolu Yankiel artık o korkunç günahı daha fazla işlemeyeceği için kadına minnettar oluyor. Ancak herhangi bir şey üzerinde dikkatini toplamasını engelleyen ve üstesinden gelinemeyen bir özlemle birlikte büyük bir acıya yenik düşüyor. Mutsuz olduğunu fark ediyor.

İşte yıllar önce Beşt'in okulunda birlikte okuduğu Nahman'la tam bu sırada karşılaşıyorlar. Kollarını birbirlerinin boynuna sarıyorlar. Nahman, orada her şeyi anlayacağını söyleyerek onu Ivani'ye davet ediyor. Öyle ya, boş bir evde tek başına oturmak da neyin nesi? Ancak Glinnolu Haham Yankiel çok hevesli değil. Böylece Nahman atını yüklerken ona şöyle diyor:

"İstemiyorsan Ivani'ye gelme. Ancak şüpheciliğine dikkat et."

Ona böyle diyor. Şüpheciliğine dikkat et. Bu Glinno hahamını etkileyip ikna ediyor. Dişlerinin arasındaki otla, kapının çerçevesine yaslanmaya devam etse ve dışarıdan kayıtsız görünse de aslında derinden etkileniyor.

Nisanın başında yaya olarak Ivani'ye doğru yola çıkıyor ve sonra yavaş yavaş Türk başlıklı bu adama yakın olmanın ne kadar önemli olduğunu kabul dahi etmek istemeyecek kadar büyük, gerçek bir coşkuya kapılıyor.

Bu sırada Busk'ta, Prenses Jablonowska'nın malikânesinde, Bayan Kossakowska'nın geldiği zaman küçük bir rezalet patlak veriyor. Genç Jablonowskilerin kırk yaşlarındaki mürebbiyesi aniden güçten düşüyor, ödemden gibi görünüyor, sonra korkunç ağrılar çekmeye başladığından hekimi çağrıyorlar. Ancak hekim hacamat yapmak yerine sıcak su istiyor çünkü kadının doğum yapacağını anlıyor. Bu haber prensesin küçük bir sinir krizi geçirmesine neden oluyor çünkü bu işin Barbara'nın başına geleceği hiç aklına hiç gelmemişti. Evet, elbette söyleyecek bir şey yok! Üstelik bu yaşında!

Bu hoppa kadın en azından, zamanlarının belli ki geçtiği yaşlıca kadınlarda sıklıkla görüldüğü üzere, üçüncü gün lohusa yatağında ölecek kadar iffetli. Ardında, Jabłonowska'nın kırsaldaki köylülere

vermek ve uzaktan desteklemek istediği ufacık ama tamamen sağlıklı bir kız bebek bırakıyor. Ancak Bayan Kossakowska'nın Busk'a gelişi meselenin farklı bir yöne gitmesine neden oluyor. Kendisi de çocuk sahibi olmayan Bayan Kossakowska, Piskopos Soltyk'in yardımıyla bir yetimhane kurmayı düşünüyordu ancak her nedense bu düşünce asla tam bir öncelik haline gelmemişti. Bayan Kossakowska şimdi Prenses Jablonowska'dan barınağı hazırlayana kadar çocuğu bir süre kendi malikânesinde tutmasını istiyor.

"Bu garibin sana ne zararı olacak? Böyle minnacık bir varlığın, böylesine büyük bir malikânede yaşadığından bile habersiz olursun."

"Bu ahlaksızlık sonucu gelen bir çocuk... kimin olduğunu dahi bilmiyorum."

"İyi de onun bunda ne suçu var?"

Doğrusu, prensesin ikna olması için daha fazlası gerekmiyor. Bebek çok tatlı ve çok sessiz, Paskalya'nın ilk pazartesisinde vaftiz ediliyor.

"Yabancı İşlere", Kutsal Sessizliğe ve Diğer Ivani Oyunlarına Dair

Kuyrukluyıldız yavaşça ortadan kaybolurken güvenilir bir ulak, Moliwda'dan mektup getiriyor. Dışarıda çiseleyen yağmurdan ıslanan ve odadaki ateşin yanında kurumaya çalışan ulak, onlara bu göksel nesnenin, Hmelnitski'nin zamanında olduğu gibi Podolya üzerinde büyük endişe yarattığını ve birçok insanın bunun büyük felaketlerin ve kıyımların bir habercisi olduğu konusunda ısrarlı olduğunu söylüyor. Kıtlığın ve Frederick Augustus'la yapılacak bir savaşın yaklaştığını da. Herkes son günlerin geldiğinde hemfikir.

Yakup odaya girdiğinde Nahman sessizce ona bir mektup veriyor, yüzü ciddi ve ifadesi sabit. Yakup okuyamadığından mektubu Haya'ya veriyor ancak o da zorlandığı için mektup Nahman'a geri dönene kadar elden ele geçiyor. Nahman okurken

yüzünde kurnaz ve küstah bir gülümseme beliriyor. Başpiskopos Lubienski'nin taleplerini kabul ettiğini söylüyor. Vaftizden sonra yapılacak tartışma yazın gerçekleşecek.

Bu haber hevesle beklenmekte, uzun zamandır da arzu edilmekte ve aynı zamanda bekleneni müjdelemekte. Nahman'ın duyurusunu bir sessizlik izliyor.

İlk adımı atmak kolay değil. Nasıl davranacakları konusunda o kadar kararlılıkla eğitilmişler ki talimatlar beyinlerine kalıcı olarak kazınıyor. Ancak şimdi hepsini, onları kafeslerdeki hayvanlar gibi hapseden yanlış emirlerin olduğu tabletleri silmeliler. Bunu yapmayacaksın, şunu yapmayacaksın, o yasak, bu yasak. Kurtarılmamış dünyanın sınırları yasaklardan oluşuyor.

"Yapman gereken kendinden çıkmak, kendini bir yana bırakmak," diye açıklıyor Nahman, Vaygele'ye sonradan. "Ağrılı bir apseyi kesip, içindeki cerahati sıkıp dışarı çıkarmakla benzer bir durum. En kötü kısmı karar vermek ve ilk hareket, sonra bir kez rayına girdi mi her şey çok doğal bir hale gelir. Bu bir inanç eylemi, dipte ne olduğuna bakmadan suya balıklama dalmak. Yüzeye geri döndüğünde yeni birisi olursun. Ya da uzak ülkelere gidip dönmüş birine aniden daha önce doğal ve açık gelen her şeyin aslında sadece oraya özgü ve tuhaf görünmesine benziyor. Yabancı ve tuhaf görünen şeyi o şimdi anlıyor, dolayısıyla onu kendine aitmiş gibi hissediyor."

Nahman, Vaygele'nin en çok neyi önemsediğini biliyor. Sanki en önemli meseleymiş gibi herkes aynı şeyi soruyor, herkes çiftleşmeyi merak ediyor, erdemle, üst meselelerle bağlantılı vicdanla ilgili bir şey sormuyorlar, herkes sadece ilişkiyi merak ediyor. Bu Nahman'ı çok hayal kırıklığına uğratıyor, insanlar hayvanlardan pek farklı değil. Onlarla çiftleşme hakkında konuşulduğunda, yani belden aşağı konularda kıpkırmızı oluyorlar.

"Bir insanın başkasıyla birleşmesinde yanlış bir şey var mı? Çiftleşme güzel değil mi? Sadece düşünmeden kendini ona teslim et, sonunda zevk alırsın ve bu zevk eylemin nimetidir. Ancak zevk olmadan da güzeldir, hatta daha iyidir çünkü Dinyester'i

geçip özgür bir ülkeye girdiğinin farkındasındır, çok arzuluyorsan sadece hayal et."

"İstemiyorum," diyor Vaygele.

Nahman iç çekiyor. Kadınların bu konuda her zaman büyük sorunları var. Kadınlar eski yasalara daha bağlı görünüyor, ne de olsa yapı olarak daha nahif ve utangaçlar. Yakup kölelerde de aynı durumun olduğunu söylüyor çünkü kadınlar da hatırı sayılır ölçüde bu dünyanın köleleri, özgürlükleri hakkında hiçbir şey bilmiyorlar ve nasıl özgür olacakları da öğretilmemiş.

İnsanlar, yaşlılar zaten ona *mikvah*'a davrandıkları gibi davranmaya alıştırılmış. Beden ve kalp ona doğru mücadele ediyor ve mumların söndürülme zamanı geldiğinde bu bir nevi bayram zaten. Birleşme iyi bir şey, birinin başka biriyle çiftleşmesinde yanlış bir şey yok. Bedenleri birbirine taşan insanlar arasında yeni bir bağ oluşur, özel bir bağlantı, incelikli ve tanımlanamayan, sanki böyle bir ilişkinin doğasını tam olarak aktaracak hiçbir sözcük yokmuş gibi. İnsanlar birbirine kardeş gibi yaklaştıktan ve sarıldıktan sonra bu meydana gelebilir, bu arada diğerleri –bu da mümkün– birbirlerine karşı bir utanç duyabilirler ve alışmak için zamana gereksinim duyarlar. Birbirlerinin gözlerine bakamayanlar bile vardır ve kimse onların arasında işlerin nasıl yürüyeceğini bilmez.

İnsanların bir diğerine daha az ya da çok eğilimi vardır, bir şey onları az ya da çok çeker. Bu işler çok karmaşık olup kadınların onlara karşı çok hassas olmasının nedeni budur. Neden olduğunu erkeklerden daha iyi çözebilirler... Neden, örneğin Vittel her zaman Nahman'ı reddediyor ve Nahman neden her zaman Haya Şor'dan etkileniyor? İkisinin de eşleri olmasına karşın neden Busklu genç Yaşne ve İzak Şor arasında böylesine derin bir arkadaşlık doğmuş?

Bu zamana kadar yasak olan şeye şimdi sadece izin verilmekle kalmıyor, hatta gerekli oluyor.

Herkes Yakup'un en tuhaf ve yabancı işleri yüklendiğini ve bunu yaparken de özel bir güç elde ettiğini biliyor. Bu konuda ona yardım edenin de sırtı sıvazlanıyor.

Ancak en büyük güç, dünya sözcüklerden yaratıldığı ve temelleri sözcükler olduğu için bedensel eylemden çok sözcüklerle birleştiren eyleme ait. Böylelikle en tuhaf iş, olağanüstü eylem, Tanrı'nın adını, Şem haMeforaş'ı yüksek sesle telaffuz etmek.

Yakup, yakında ona en yakın olanların, seçilmiş erkek ve kadınlardan iki grubun huzurunda bunu yapacak.

Son zamanlarda *koşer* olmayan ekmek ve domuz eti yiyorlar. Kadınlardan biri sancılandı ancak etten değil –et masum–, böyle bir eylemi gerçekleştirmeye katlanamamaktan.

"Bu sıradan bir eylem değil. Özel bir şey. *Ma'ase Zar*, Yabancı İş" diyor Yakup. Bu sözcükleri bir şey çiğniyormuş, domuz kıkırdağı yiyormuş gibi telaffuz ediyor.

"Yabancı İşler'in anlamı ne?" diye soruyor dikkatini vermediği belli olan birisi.

Bunun üzerine Yakup en baştan açıklıyor, "Bütün yasaları ezeceğiz çünkü artık hiçbiri geçerli değil ve ezilene kadar yerine yenileri gelemez. Çünkü eski yasalar başka zamandan, kurtarılmamış bir dünya için."

Sonra yanında duranın ellerini tutuyor ve kısa sürede bir çember oluşuyor. Şimdi her zamanki gibi şarkı söyleyecekler.

Yakup çocuklarla oynuyor. Suratlarını komik hale getiriyorlar ve çocuklar bunu seviyor. Toplu yemeklerden sonra, öğleden sonraları çocuklara ayrılmış, en küçüklerine anneleri eşlik ediyor ve onlar da kendilerini o zaman büyük hissediyorlar, oynamayı seviyorlar. En korkunç yüzü yapabilmek için çiyaklayarak mücadele ediyorlar. Küçük çocukların yüzünü çirkin yapması çok zor ancak Yakup'un suratı gerçekten de değişebiliyor. Yakup canavarlar, şeytanlar ve topallayan bir yaratık gibi davrandığında çığlıklar yükseliyor. Çocuklar sakinleştiğinde onları etrafına oturtuyor ve karmaşık peri masalları, cam dağlardaki prensesleri, onların yoksul âşıklarını ve prensleri anlatıyor. Denizde geçen maceralar ve insanları hayvana dönüştüren kötü büyücüler de var. Genellikle masalın sonunu ertesi güne erteliyor, Ivani'nin yarının getireceği şeyler için yaşayan genç nüfusunun tümünün

dikkatini dağıtıyor. Kahraman kendini kıskanç bir kadın tarafından mahkûm edildiği eşek bedeninden kurtarmayı başarabilecek midir acaba?

Nisanda hava ısındığında eğlence dışarılara taşıyor. Yakup bir keresinde Nahman'a küçükken ve Çernivtsi'de yaşarken deli bir adamın geldiğini, tüm çocukların peşinden koşup onun hareketlerini, ürkütücü yüzünü, öfkesini taklit ettiğini ve sözcüklerini tekrar ettiklerini anlatıyor. Deli adam ortadan kaybolduğunda, başka bir kasabaya gittiğinde çocuklar onu taklit etmeye devam etmiş, hatta deli hareketleri repertuvarlarını genişletmişler, delinin deliliğini mükemmelleştirmişler. Bu bir salgın hastalık gibiymiş çünkü sonunda Çernivtsi'deki Yahudi, Polonyalı, Alman, Rohatinli tüm çocuklar bu hallerinden korkan anne ve babaları duvardan sopalarını indirene kadar böyle davranmayı sürdürmüşler, ebeveynleri, ancak bu sopalar yardımıyla bu deliliği çocuklarının kafalarından uzaklaştırabilmişler. Ne var ki doğru yapmamışlar çünkü bu oyun çok eğlenceliymiş.

Şimdi Yakup çirkin surat yapıyor ve çocuklar onu taklit ediyorlar. Uzun vücudu tuhaf bir şekilde hareketli hareketli önden giderken görülebiliyor ve çocuklar da onun yaptığını yapıyor. Bacaklarını uzatıyorlar ve birkaç adımda bir zıplayıp kollarını sallıyorlar. Yaptıkları zincir, kışın ardından ortaya çıkan suyun ve şimdi gökyüzünü yansıtarak endişeyle titreşen su birikintilerinin etrafında dolanıyor. Yetişkinlerden bazıları da katılıyor. Pidhaytsili yaşlı dul Moşe ancak on beş yaşında olan Lanckoronalı Malka ile karşılaştığından beri canlanmış ve müstakbel karısı ile birlikte Yakup'un maiyetine girecek. Moşe zeki, ne yaptığını bilen ve biraz maskaralıktan korkmayan bir adam olduğundan bu diğerlerini cesaretlendiriyor. Aslında istediğimiz maskaralık değil mi, maskaralık bizden yana değil mi, diye düşünüyor Nahman, aynı zamanda bir dansa da katılarak. İki bacağı üzerinde zıplıyor, top gibi sekiyor ve çok kısa, çok hassas Vaygele'yi çağırıyor ancak Vaygele onu geri çeviriyor, öfkeli, hâlâ çocuk gibi oynayacak kadar büyümemiş. Diğer tarafta Vittel'in

ikna edilmeye ihtiyacı yok, Nahman'ın elini sıkıca tutuyor ve büyük memeleri gülünç bir hareketle hopluyor. Diğer kadınlar da asılı çamaşırlarını, çocuklarını beslemeyi, inekleri sağmayı, yatakları dövmeyi bırakarak Vittel'i izliyorlar. Bunu gören kocalar odun kesmeyi bırakıp baltaları kütüklerin üzerine koyuyorlar. Bugünkü tavuk suyunun hazırlanabilmesi için gereken horozun ömrü kısa bir süre için kurtuluyor. Yeruhim saman çatıyı yamaladığı merdivenden aşağıya iniyor ve şimdi gülen Haya'nın elini tutuyor. Yakup, çılgın maiyetine evlerin arasında, devrilen çitin üzerinde, iki tarafı da açık olan ahırda ve sonra su birikintilerinin arasındaki setlerde öncülük ediyor. Onları kim görse ya tam bir şaşkınlık içinde kalıyor ya da aralarına katılıyor, başladıkları yere döndüklerinde terlemiş, yanakları kızarmış, gülmekten ve haykırmaktan yorgun düşmüş oluyorlar. Birden kalabalıklaşıyorlar, başlangıçtakinden çok fazla. Neredeyse herkes katılmış. Bir yabancı kendini o anda Ivani'de bulacak olsa onları bir köy dolusu aptal olarak görebilir.

Akşam yaşlılar en büyük odada toplanıyor. Erkekler ve kadınlar, bir daire halinde, dönüşümlü olarak omuz omuza duruyor. Önce şarkı söylüyorlar, sonra dua okuyorlar, ileri geri hareket ederek birbirlerini omuzlarıyla destekliyorlar. Sonra gece geç vakte kadar Yakup ders veriyor, bu anlattıklarına, gevezelik, diyor. Nahman onun sözlerini tam olarak anımsamaya çalışıyor ve yasak olmasına karşın odasına döndüğünde onları yazıyor. Bu çok zaman alıyor, bu nedenle yorgun düşüyor.

İki Tabletin Hikâyesi

Bu, Ivani'deki herkesin ezbere bildiği bir hikâye.

Yahudiler Mısır'dan ayrılmak zorunda kaldığında dünya kurtuluş için hazırdı, aşağıdaki ve yukarıdaki her şey beklemedeydi. Benzeri görülmemiş bir durumdu, rüzgâr tamamen durmuş, ağaçlardaki yapraklar kıpırdamamış, gökteki bulutlar o kadar yavaş sürüklenmişti ki ancak en sabırlılar hareketlerini ayırt edebilirdi.

Su da aynıydı, krema gibi kalınlaşırken dünya başka yöne gidip dayanıksız ve güvenilmez oluyor, insanlar sıklıkla bileklerine kadar suya batıyorlardı. Hiçbir kuş ötmemiş, hiçbir arı uçmamış, deniz dalgalanmamış, insanlar konuşmamıştı, dünya öyle sessizdi ki en küçük hayvanın dahi kalp atışları duyulabilirdi.

Her şey yeni yasanın beklentisiyle durmuştu ve tüm gözler doğrudan, yasayı Tanrı'nın ellerinden almak için Siyon Dağı'na tırmanmakta olan Musa'ya dönmüştü. Yasayı insan gözüyle algılanabilecek ve insan zihni tarafından anlaşılabilecek şekilde iki tabletin üzerine kazıyan Tanrı'nın kendisiydi. Bu, Atzilut Tevrat'ıydı.

Ne var ki Musa'nın yokluğu sırasında, onun halkı şeytana uymuş ve günahlara dalmıştı. Sonra Musa yukarılardan inip olan biteni gördüğünde şöyle düşünmüştü: "Onları kısa süreliğine bıraktı ancak onlar erdemlerini koruyamadılar. Bu nedenle onlar Tanrı'nın onlara verdiği cömert ve asil yasaya layık değil." Musa, büyük çaresizlik içinde tabletleri yere vurup kırdığında tabletler binlerce parçaya ayrılıp toza dönmüş. Sonra korkunç bir rüzgâr esmiş, Musa'yı kayalara doğru fırlatmış ve bulutlarla suyu hareketlendirip yeryüzünü yeniden katı hale getirmiş. Musa, halkının kurtarılmış dünya için planlanan özgürlük yasasına henüz hazır olmadığını anlamış. Bütün gün ve gece bir kayaya sırtını dayayıp oturmuş ve halkının aşağıdaki kampında yanan ateşlere bakmış, onların seslerini, müziklerini ve çocuklarının ağlamalarını duymuş. Sonra Samael, melek kılığında gelmiş ve Tanrı'nın, insanlarını bundan sonra köleleştirecek olan emirlerini ona yazdırmış.

Kimsenin gerçek özgürlük yasasını bilmemesi için Samael, parçalanan Atzilut Tevrat'ının küçük parçalarını dikkatle toplayıp dünyadaki birçok farklı din arasına saçmış. Mesih geldiğinde, tabletin kırıklarını toplamak ve yeni yasayı son vahyinde sunmak için Samael'in krallığına girmek zorunda kalacakmış.

"Bu kayıp yasa ne hakkındaymış?" diye soruyor Vaygele, Nahman'la birlikte yatağa uzandıklarında.

"Kim bilebilir, dağılıp toza dönmüş ya," diyerek temkinli bir yanıt veriyor Nahman. "İyi bir yasaymış. İnsanlara saygılıymış."

Ancak Vaygele inat ediyor.

"Şimdi sahip olduğumuzun tersi mi? 'Zina yapmayacaksın'ın tersi 'Zina yapacaksın,' olur. 'Öldürmeyeceksin'in tersi de 'Öldür,' olur değil mi?

"O kadar basit değil."

"Hep aynı şeyi söylersin sen, 'O kadar basit değil, o kadar basit değil...'" diye onunla alay ediyor. Zayıf bacaklarına çoraplarını geçiriyor.

"İnsanlar basit açıklamalar istiyor ve onlar için ne varsa sadeleştirmeli. Yazılamadığı sürece her şey aptalca oluyor... Şu ya da bu, siyah, beyaz, çapayla kazmaya benziyor. Basit ve tehlikeli."

"Ama ben anlamak istiyorum ancak kavrayamıyorum."

"Vaygele, benim zamanım da gelecek, senin zamanın da gelecek. Bu lütuftur. Sabatay'ın gelişiyle, eski Musa Yasası, yani Samael tarafından verilen yasa artık geçerli değil. Bu, efendimiz Sabatay'ın İslama geçişini de açıklıyor. İsrail'in, Musa yasasına baş eğerken artık gerçeğin tanrısının hizmetinde olmadığını görmüş. Efendimizin, İslam dini adına Tevrat'ı bırakmasının nedeni bu..."

"Bütün bunlara nasıl inanabiliyorsun Nahman? Neden gereksinim duyuyorsun? Gerçek basittir, değil mi?" diyor Vaygele, uykulu bir halde.

"...ve biz Edom'a geçiyoruz. Tanrı tarafında böyle eylemler gerçekleştirmek için yönlendirildik."

Vaygele yanıt vermiyor.

"Vaygele?"

Sessizlikte, kızın nefes alıp verişini duyuyor.

Nahman, Vaygele'yi uyandırmamak için dikkatle yataktan çıkıyor ve küçük bir toprak lambayı yakıyor. Dışarıdan görünmemesi için lambayla pencere arasına bir tahta koyuyor. Yazacak. Omuzlarına bir battaniye atıyor ve başlıyor:

Arta Kalanlar ya da Efendinin Ivani Cemaatinde Sekiz Ay

Dünyadaki tüm mükemmellik ve tüm iyiliklerin kökeni ve kaynağı olan Ein Sof'ta, yani sonsuzluğun kendisinde, ilahi kaynakta, mutlak iradede var. Bu bir mükemmellik ve mükemmellik dediğin şey değişim gerektirmez, ağırdır ve sarsılmaz, içinde hiçbir hareket olamaz. Ancak ona yaratının altından, uzaktan bakan bizler için bu hareketsizlik ölü gibidir ve dolayısıyla kötü görünür, ne ki mükemmellik, hareketi, yaratmayı, değişikliği ve bu nedenle bizim özgürlüğümüzün her olasılığını dışlar. Mutlak iyiliğin derinliklerinde, tüm kötülüklerin kökünün gizlendiği ve bu kökün her mucizenin, her hareketin ve mümkün olup hâlâ olabilecek her şeyin inkârı olduğunun söylenmesinin sebebi bu.

Bize göre, yani insanlara göre iyilik, Tanrı'ya göre olandan başka bir şey. Bize göre iyilik, Tanrı'nın mükemmelliği ile dünyanın ortaya çıkabilmesi için geri çekilmesi arasında bir gerilim. Bize göre iyilik, Tanrı'nın olabileceği yerde olmamasıdır.

Nahman, donmuş parmaklarını ovalıyor. Cümlelerin birbiri ardına beynine saldırmasını durduramıyor:

Katmanlar kırıldığında ve dünya meydana geldiğinde, kendini aşağıdan yukarıya, en olmamıştan en mükemmele doğru toplayarak düştüğü yere hemen tırmanmaya başlamıştı. Dünya giderek daha yükseğe tırmanıyor ve yeni şeyler elde ederek, onları öncekilere ekleyerek, maddenin kabuklarından çıkan kıvılcımları parlaklık ve güç olarak düzenleyerek kendini mükemmelleştirmeye çalışıyor. Bu, *tikkun*, insanlığın da katılabileceği bir onarım süreci. Yükselme süreci mevcut olan yasayı aşıp tekrar yükselebilmek için yeni bir yasa yaratmalı. Ölü kabukların dünyasında hiçbir şey ilk ve son olarak verilmedi. Her kim olursa olsun, yukarı doğru hareket etmeyen sabit durur, yani aşağı düşer.

Bu son cümle onu rahatlatıyor. Uzanıp yanında uyuyan Vaygele'ye bakıyor. Aniden bir şefkat duygusunun onu ele geçirdiğini hissediyor.

Bu sefer, elimizde bizi bu ülkede özgür kılan kraliyet mektubu olduğu için Dinyester'i şarkı söyleyerek cesurca, alenen geçerken her şeyin, her taşın farklı bir renkte olduğu bir taş desenindeymişçesine işlediğini düşünmüştüm. Dağıldığında aralarında hiçbir bağlantı ya da bağlılık görülemez ancak uygun bir şekilde yeniden bir araya geldiklerinde çok dikkat çekici ve belirgin bir resim ortaya çıkar.

Ivani'nin bize verilmesi gerekiyordu ki burada uzun seneler devam edecek büyük bir aile kurabilelim, böylece yine dağılacak olsak da, tüm dünyaya yayılsak da bu bağlar, bu Ivani bağları kalacaktı. Burada, Ivani'de özgürüz.

Yakup'un dediği gibi bize kendi toprağımız verilecek olsa, tüm yaşamımız ve çocuklarımızın tüm yaşamı boyunca bizim olsa kendimizi yasalarımıza göre yönetebilirdik, kimsenin yoluna çıkmazdık, ölümden dahi korkmazdık. Bir kimsenin bir parça dahi toprağı olsa o ölümsüzleşir.

Bir zamanlar Vilnius'ta Corev Yuşa Heşel ben Yosef[4] adında bir bilge vardı ve *gematri*'ye göre *Polin* ya da *Polonya* sözcükleri ile Esau'nun torununun İncil'indeki *Zefo* adı arasında sayıca nasıl bir özdeşlik olduğunu öğretmişti. Esau'nun –ve de ailesinin– koruyucu meleği Samael'di, o aynı zamanda Polonya'nın koruyucusuydu. Polonya, Edom Krallığı olarak adlandırılmayı hak ediyor. *Zefo* adı, *Zafon* –kuzey– gibi aynı İbrani harflerine sahip ve Polin-Lita ya da Polonya-Litvanya'yla aynı değere sahip. Bilindiği kadarıyla Yeremya 1:14, kurtuluş gerçekleştiğinde kuzeydeki bir ülkede, Polonya ve Litvanya'da başlayacağını söylüyor.

Edom, Esau'nun ülkesi; ancak şimdi burada, karanlıklar dünyasında Edom, Polonya anlamına geliyor. Edom'a gitmek, Polonya'ya gelmek oluyor. Bu açık. Burada biz Edom'un dinine sahip çıkıyoruz. Elişa Şor, İzmir'de böyle söylemişti ve ben de öyle söylemiştim. Şimdi her şey gerçek oluyor ancak Yakup olmasaydı böyle olmazdı.

---

[4] Coref Joszua Heszel ben Josef (1633 Vilnius - 1700 Krakov): Sabatayist peygamber. Litvanya Sabatayizminin en seçkin figürüdür. (ed.n.)

Ona baktığımda, ifade edecek bir sözcük bulamadığım bir şeyle dünyaya gelen insanlar olduğunu görüyorum, bu başkalarının onlara saygı duyması ve çok değerli görmesi anlamına gelen bir şey. Ne olduğunu bilmiyorum, duruş mu, dik duran bir baş mı, delici bir bakış mı, yürüyüş tarzı mı? Ona eşlik eden bir melek mi? Sadece herhangi bir yere girmesi yeter, buranın, eski bir barınak ya da en kutsal oda olması fark etmez, tüm gözler hemen ona döner, hiçbir şey yapmamış ya da söylememiş olsa da herkesin yüzünde memnuniyet ve takdir olur.

Onun yüzünü çok kereler, hatta uyurken dahi izlemiştim. Güzel bir yüz değil ancak güzel göründüğü zamanlar var. Çirkin bir yüz değil ancak itici göründüğü de oluyor. Gözleri bir çocuğunki kadar nazik ve kederli görünebilme özelliğine sahip. Aynı gözler kurbanını izleyen bir yırtıcı kadar acımaz da görünebilir. Sonra içinde alaycı bir ifade belirir, küçümseme o kadar soğuktur ki tüm bedeni kaplar. Tam olarak ne renk olduklarını bilmiyorum çünkü o dahi değişebiliyor. Bazen çok kara, gözbebekleri yok ve tamamen anlaşılmaz. Diğer zamanlarda, koyu bira gibi sarı-kahverengi bir renk alıyor. Bir keresinde en derinlerinde bir kedininki kadar sarı olduğunu görmüştüm ve onları sadece diğerleri için hafif bir gölge gibi koyulaştırdığını anlamıştım.

Yakup'u sevdiğimden, kendime onun hakkında böyle yazma izni veriyorum. Çünkü onu seven biri olarak, ona başka birine verdiğimden daha önemli haklar ve öncelikler veriyorum. Ancak aynı zamanda, mümkün olsa onun ayaklarının dibine bir köpek gibi yatacak Herşel gibi, abartılı ve sağlıksız bir karasevdaya tutulmaktan korkuyorum.

İkililere, Üçlülere ve Dörtlülere Dair

Ivani'deki Kutsal Üçlü hakkında birçok araştırma yapmıştık ve bana anlamını kavramaya başlıyormuşum gibi gelmişti.

Asıl görevimiz Tanrı'nın birliği ve dünyanın çeşitliliği arasındaki dengeyi kurmak değil de nedir? Kendimize gelince, biz

insanlar, Tanrı'nın birliği ile bölünmeler dünyası arasındaki bu "arada" terk edilmedik mi? Bu sınırsız "arada" bulunma hali, kendi tuhaf kritik noktasına sahip olan: İkililik. Bu düşünen adamın, kendisi ve dünyanın geri kalanı arasındaki uçurumu ilk fark edişi. Bu en acılı İki, yaratılan dünyadaki karşıtlıklara ve her türden ikiliğe yol açan temel çatlak. Şu ve bu. Sen ve ben. Sağ ve sol. *Sitra Ahra*[5] ya da diğer taraf, sol taraf, kırıldığında (*şevirat haKelim*) ki bu İki'dir, ışığı tutamayan katmanların kırıkları kılığındaki

[5] Kabala, bu dünyadaki her şeyi *Sitra D'Keduşah*'a (kutsallık tarafı) veya *Sitra Ahra*'ya (kötülük tarafı) ayırır. Sözlük anlamı ile "diğer taraf" veya *Kelipah* tarafını ifade eder. Ortasında hiçbir şey yoktur, her düşünce, konuşma, eylem ya da yaratılışın kaynağı ya *Keduşah*'ta ya da Kelipah'tadır. (ç.n.)

şeytani güçler. Belki de dünyada İki olmasaydı dünya tamamen başka olurdu ancak bunu hayal etmek zor, Yakup'un yapabileceğine şüphe yok. Bir keresinde gece geç vakte kadar bu görevi tamamlamak için başımızı kaldırmadan çalışmıştık ancak boşunaydı çünkü zihinlerimiz bu ritimle düşünüyor: İki, iki, iki.

Üçlü kutsaldır, çelişkileri uzlaştıran akıllı bir eş gibi. İki, her çelişkinin üzerinden atlayan bir karacaya benzer. Kötülüğü evcilleştirmesi için Üçlüyü kutsal yapan budur. Ancak Üçlü, bozduğu denge yararına durmadan çalışmak zorunda olduğundan sarsaktır ve Dörde erişene kadar ilahi boyutları yenileyen, en yüksek kutsallığa ve mükemmelliğe ulaşılmaz. İbranicede Tanrı'nın adının dört harften meydana gelmesi ve dünyanın tüm elementlerinin onun (Yeruhim bir keresinde bana hayvanların dahi dörde kadar sayabildiğini anlatmıştı!) tarafından kurulması ve dünyadaki önemli her şeyin dört aşamalı olması gerektiği boşuna değildir.

Moşe mutfağa gittiğinde, biraz *şallah* hamuru alıp getirmiş, ondan bir şekil yapmaya başlamıştı. Biz ona gülmüştük, özellikle de Yakup, çünkü Moşe'nin mutfakla bir ilgisi yoktu.

"Bu nedir?" diye bize sormuş ve çalışmasının sonucunu göstermişti.

Masanın üstünde, hamurdan yapılmış bir *alef* görmüştük ve ona göre yanıtlamıştık. Sonra Moşe hamurdan yapılmış kutsal harfin uçlarını alıp birkaç basit hareketle onu yeniden şekillendirmişti.

"Bu nedir?" diye sormuştu yine.

Şimdi bir haç olmuştu.

Çünkü Moşe, kutsal harfin haçın tohumu olduğunu, onun orijinal biçimi olduğunu savunmuştu. Yaşayan bir bitki olsaydı bir haç olarak büyürdü. Bu nedenle haç büyük bir gizeme sahipti. Tanrı üç biçimde tek olduğundan Tanrı'nın Üçlülüğüne biz Şehina'yı ekliyoruz.

Böyle bir bilgi herkese uygun değildi. Ivani'de bizimle birlikte toplanan insanlar o kadar farklı çevredenlerdi ve o kadar farklı

deneyimlere sahip olmuşlardı ki hepimiz yanlış anlamasınlar diye bu kutsal bilgiyi onlara vermeme konusunda hemfikirdik. Bana Üçlü hakkında sorduklarında, "İbrahim'in, İshak'ın ve Yakup'un Tanrısı," diyerek elimi kaldırıp alnıma dokunuyordum.

Mektupları yazmayı bitirdiğimizde ve parmaklarımız mürekkeple kaplandığında, gözlerimiz çok yorulup tek yapabildiğimiz mum alevlerinin danslarına bakmak olduğunda, Ivani kulübelerinin duvarları iyi yalıtılmadığından bunlar sadece küçük bir grup içinde ve alçak sesle birbirimizle yaptığımız konuşmalardı. Sonra Moliwda bize kendi deyimiyle bu Bogomillerin inançları hakkında hikâyeler anlatırdı ve bu inançlarda, bizim ve onların izlediği yolun başlangıçta tek olduğunu ancak sonradan Ivani'deki iki yolumuz gibi çatallaşıp arkasından tekrar birleşmesi gibi ortak yönleri bulduğumuzda şaşkına dönerdik.

Yaşamın kendisi bu dünyaya yabancı değil mi ve bizler yabancılar değil miyiz, Tanrımız da yabancı değil mi? Gerçekten, bu dünyaya ait olanlara bunun için bu kadar farklı, bu kadar uzak, bu kadar ürkütücü ve anlaşılmaz görünmüyor muyuz? Ancak bu dünya ona yabancı olana aynı derecede tuhaf ve anlaşılmaz, gelenekleri gibi kuralları da anlaşılmazdır. Çünkü yabancı en uzaktan, dışarıdan geldiğinden yazgısına, tek başına, savunmasız, yanlış anlaşılmış olarak katlanmak zorundadır. Biz, yabancıların yabancısı, Yahudilerin Yahudisiyiz ve her zaman vatan hasreti çekeceğiz.

Bu dünyanın yollarını bilmediğimiz için savunmasız, körlemesine ve sadece ona yabancı olduğumuzu bilerek ilerliyoruz.

Moliwda, biz yabancıların diğerlerinin arasında yaşamaya başlar başlamaz bu dünyanın güzelliklerine alışacağımızı, onlardan zevk alacağımızı, nereden geldiğimizi ve köklerimizi unutacağımızı söylemişti. Sonra gerçek doğamızı unutmamızın bedeli olarak perişanlığımız sona erecek ve bu bizim yazgımızın, bir yabancının yazgısının en acılı anı olacak. Bu nedenle kendimize bağışlayıcılığımızı anımsatmalı ve bu anıyı

en değerli varlığımızı gözetir gibi korumalıyız. Dünyayı sürgün yerimiz, kurallarını yabancı ve tuhaf olarak kabul etmeliyiz...

Nahman yazmayı bitirdiğinde şafak sökmeye başlıyor, bir an sonra pencerenin dışında bir horoz öyle bir ötüyor ki Nahman ışıktan korkmuş bir şeytan gibi titriyor. Yatağın sıcaklığına giriyor ve uzun süre uyuyamadan orada sırtüstü yatıyor. Lehçe sözcükler aklında toplanıyor, birbirine cümleler halinde yapışıyor ve nasıl olduğunu dahi bilmeden sessizce ruh için duasını ediyor, ancak Lehçe. Dün burada çingeneleri gördüğünden beri onlar da zihnini karıştırıyor ve tüm bir kervan halinde onun cümlelerine atlıyorlar:

Engin denizde gezen bir denizci gibi,
Uçurumlar, göçebe çingene kervanları sanki
Ne taşır bu çingeneler, yoksa ruhu mu
Ama benimkine kimse ulaşamaz, bir yere götüremez onu

Demir zincir bile onu bağlayamaz,
Yüreğimdeki minik muhafaza onu tutamaz
Zorlayamaz onu bir gelenek,
Veya herhangi bir görenek.

Doğuştan böyledir.
Değişmez, değiştirir,
Ruhum nefesimdedir.

Ruhum yükselir, güzel efendimiz,
Seninle buluşmaya,
Ver ona uygun bir yer yuvanda.

Nahman uykuya ne zaman daldığının farkına varmadan uyuyuveriyor.

Mumsöndüye Dair

14-15 Temmuz gecesi, bir sonraki tartışmanın tarihi belirlendikten sonra kadınlar ve erkekler odada toplanıyor, kepenkleri

sıkıca kapatıyorlar ve birkaç mum yakıyorlar. Çıplak kalana kadar soyunuyorlar, bazıları giysilerini *mikvah*'a gidiyormuş gibi düzgünce katlayıp istifliyor. Hepsi ahşap zemine diz çöküyor ve Yakup bir haç tutuyor. Haçı sıranın üzerine koyup küçük bir figürini, Haya'nın getirdiği küçük *terafim*'i öperek haçın yanına koyuyor sonra da uzun mumu yakıp ayağa kalkıyor. Şimdi daireler çizerek yürüyecek, erkeklik uzvu bacaklarının arasında sallanan, kıllı bedenli, çıplak bir adam. Kararsız mum ışığı, diğerlerinin bedenlerini ve göğüslerine doğru eğilmiş turuncu ve parlak sarı başlarını karanlıkta ortaya çıkarıyor.

Bedenler hissedilebiliyor, Moşe'nin fıtığı ve Vittel'in çok çocuk doğurmaktan dolayı sarkan karnı görülebiliyor. Yakup daireler çizerek yürüyüp duayı mırıldanırken birbirlerine kaçamak bakışlarla bakıyorlar: "Takdis edilen İlk'in adına... dünyanın ışığından yaşam düşüncesinde..." bir çeşit başka bir dünya, bu belirsiz, zayıf ışıkta kendini gösterirken onun ne dediğini anlamak zor. Kadınlardan birisi sinirli sinirli kıkırdıyor ve sonra Yakup durup öfkeyle mumu bir üflemede söndürüyor. Ondan sonra işler karanlıkta gerçekleşiyor. Bundan sonra yapacakları şey için karanlık bir merhem olacak.

Birkaç gün sonra Yakup, onların "çember" olarak adlandırdığı bir daire içinde durmalarını ve tüm salı, çarşamba ve perşembe öğleye kadar öyle kalmalarını söylüyor. Tüm grup birlikte, dairenin içinde gündüz ve gece boyunca duruyor. İzak'ın karısı birkaç saat sonra baygınlık geçirdiği için bırakılıyor. Geri kalanlar duruyor. Konuşmalarına izin yok. Hava sıcak ve onlara ter damlalarının yüzlerinden aşağıya doğru akışını duyabileceklermiş gibi hissettiriyor.

Bir Parça Toprağı Olmayan İnsan İnsan Değildir

"Herhangi bir yerde Sataniv'dekinden daha güzel bir mezarlık varsa Lviv'e çıplak ayak yürürüm," diyor Hayim'in karısı Hava.

Herhangi bir nedenle ölümden söz etmemelerine ve araziyi mezarlığına göre yargılamamalarına karşın bu mezarlığın gerçekten çok güzel olduğuna diğerleri de katılıyor. Nehre doğru güzel bir eğimi var.

"Korolivka'daki mezarlık gibi," diye ekliyor, mayıstan beri burada ailesiyle birlikte olan Pesele. "Fiziksel görünüm olarak burasının en iyi ikinci mezarlık olduğuna kalıbımı basarım."

"Ancak bizim Sataniv'de kentin dışında olan daha büyük," diye devam ediyor Hava, "hani, dünyanın yarısını oradan görmek mümkün. Nehrin aşağısında bir değirmen var ve su etrafından dolaşıyor, ördekler, kazlar yüzüyor..."

Bu değirmen, babası tarafından kiralanıyor ve bir gün *hazakah*[6] yasasına göre onlara ait olacak. Kasabanın kendisi bir tepe üzerinde yer alıyor ve ilk anda en çok göze batan iki şey var, en büyük beyin artık harabeye dönüşmüş küçük kalesi, bey oraya kimin gittiğini ve neyle gittiğini görsün, ayrıca uzaktaki Türk tarzı bir tahkimata benzeyen sinagogu da denetleyebilsin diye bu tepeye dikilmiş. Bu sinagogla yıllardır bir ilgileri olmamasına karşın Hava'nın onun hakkında yalan söylemesi pek mümkün değil, bu sıradışı. Yoldan aşağıya inen dik patikadan küçük kasabaya doğru yürüdüğünde, o dönemeçlerden inerken sinagogun yanından geçmek zorunda kalınıyor, başka bir yol yok. Küçük kasabada, her pazartesi haftalık pazarın olduğu küçük bir çarşı meydanı var. Çarşının etrafında, her yerde olduğu gibi değişimli olarak Hıristiyan ve Yahudi tezgâhları kuruluyor, ayrıca Ermeni ve Türk tezgâhları da var.

Bu araziyi sadece Kilise'den alabilirler, Kilise tek seçenek. Başka kim Yahudilere bedava arazi verir? "Belki de kral!" diye atlıyor birisi. "Zbruç'un Dinyester'e döküldüğü yer en güzeli."

"Kim Yahudilere nehirlerin kavuştuğu yerde bir yer verecek?" diyor şüpheci biri.

"Öyle çok büyük bir arazi değil... ve belki de biraz ormanlık alan, Strypa gibi daha küçük bir akarsu, balık havuzları koyacak, hani kendi sazanlarımızı yetiştirecek kadar," diye hayal kuruyor Hava.

---

[6] Mal edinmeyle ilgili yasa. (ç.n.)

"İyi de kim bunca zenginliği Yahudilere verir ki?" diye başlıyor şüpheci yine.

"Yahu biz artık Yahudi değiliz ki. Yoksa hâlâ Yahudi mi sayılıyoruz?"

"Biz her zaman Yahudi olacağız, tabii kendine özgü bir biçimde."

Diledikleri gibi yaşamak ne hoş olurdu, kimseye bir açıklama yapmadan, tepelerinde bir soylu olmadan, Kazaklardan korkmadan, Kilise ile arayı iyi tutarak, toprağı işleyerek, biraz ticaret yaparak, çocuk sahibi olarak, kendi meyve bahçelerine ve küçük dahi olsa kendi dükkânına sahip olarak. Evlerin arkasında bahçe ile uğraşmak, sebze yetiştirmek...

"Husyatyn'deki sinagogu görmüş müydün?" diyor yaşlı, sağır Lewinski, Hava'ya. "Henüz görmedin mi? Vay vay vay, o zaman hiçbir şey bilmiyorsun. O hepsinden büyük ve güzel."

Dışarıda çocuklar patırtı yapıyor. Değnekler ve sert, kuru melekotu saplarından yapılmış, güya ateş eden toplarla savaşçılık oynuyorlar. Yahudi çocuklar, ilerideki köyden meraktan gelen çocuklarla oynuyor. Şimdi kökenlerine bakılmaksızın herkese rolleri verilmiş. Bazıları Tatar, bazıları Moskof. Değneklerin ve sapların olduğu bir savaşta tüm farklar ortadan kalkıyor.

Seyis Çatalyürek ve Lehçeye Dair

Seyis'e cesaretinden dolayı "Çatalyürek" diyorlar. Bu sözcük Yakup'u çok güldürüyor.

Öğleden sonraları gruplar halinde, kadınlar ve erkekler birlikte Lehçe çalışıyor. Bu dili Varşovalı Hayim ve Şorların en küçüğü olan ikinci Hayim öğretiyor. Temel şeylerle başlıyorlar. Masa, tabak, çanak, bıçak, çatal. "Bıçağı bana ver. Çanağı al. Tabağı ver. Al sana bir tabak."

Yakup atlarla ilgilenen seyise "Çatalyürek" dendiğini biliyor ve bununla çok eğleniyor. Akşam yemeği sırasında, kızartılmış bir yüreğe çatalını batırarak Nahman'a uzatıyor, "Al sana bir çatal yürek."

Şakayı anlayanlar gülmekten kırılıyor. Nahman hariç.

Yakup, Lehçe kitabı Şorlardan almış ve halen okumayı öğrenmek için kullanıyor. Vittel ona yardım ediyor ancak o da Lehçeyi iyi okuyamıyor, bu nedenle sonunda bir öğretmen tutuyorlar, yakınlardaki bir malikâneden genç bir adam. Öğretmen iki günde bir geliyor. Hayvanlar hakkında okuyorlar. Yakup'un kendi kendine okuyup anlayabildiği ilk parça, hangi hayvanların kendini Nuh'un gemisinde bulduğu:

> "Bu hayvanlar *ex putri materia*[7] ya da solucanlar, pireler gibi çürümüş şeyden çoğalan şeyler değildi çünkü onlar ölecek olsa da her zaman *genus suum reparare*[8] her nerede bir şey parçalansa, ölse orada hemen parazit olarak doğar. *Doğal Tarih*'in yazarı Nierembergius, anaları bozulma ve çürüme olduğundan bu hayvanları Tanrı'nın yaratmadığını düşünür."

Lehçe okunduğunda neler olup bittiğini kavramak zordu. Bir dil olarak epey tuhaf.

Yeni Adlara Dair

Yakup, başta kadınlardan yedisini seçtiği gibi bir süre sonra da on iki güvenilir erkek seçiyor. Onlara Ivani'de herkesin her akşam okuduğu İncil'deki havarilerin adlarını veriyor.

Yakup önce Nahman'ı seçip sağ tarafına alıyor ve sonra Nahman, Piotr oluyor. Diğer tarafa yaşlı Moşe'yi alıyor, şimdi o ikinci Piotr. Sonra Çernivtsili Osman ve oğlu var, onlar da Büyük Yakup ve Küçük Yakup oluyor. Sonra özel bir yere, ortalarda bir yere bir Polonyalı adı olan Franciszek Wolowski'yi kullanan Şlomo Şor'u getiriyor. Onun arkasında, Bartholomei adını almış olan Krysa duruyor. Daha ileride, diğer tarafta duran Elişa Şor, şimdi Lukasz Wolowski olarak tanınıyor ve onun her iki yanında, şimdi Jan Wolowski olan Yehuda Şor ile birlikte

---

[7] (Lat.) Çürümüş madde. (ç.n.)

[8] (Lat.) Irklarını yeniden canlandıranlar.

Mateusz adını alan Varşovalı Hayim var. Herşel, ikinci Jan ve ayrıca Pidhaytsili Moşe, Tomasz ve Nahman'ın kardeşi, Busklu Hayim, Pawel oluyor.

Elişa'nın en büyük oğlu Şlomo Şor, yani Franciszek Wolowski herkese adını öğretiyor. Herkesin kendine yeni bir Hıristiyan adı bulmasını istiyor. Onlara parmaklarıyla on iki havariyi sayıyor ve kendine Franciszek adını koyuyor. "Franciszek kimmiş?" diye soruyorlar ona.

"En sevdiğim ad buydu," diyor. "Siz de dikkatle seçmelisiniz ve acele etmemelisiniz. Ancak yeni isimlerinize çok bağlanmayın. Ne de ülkeye veya konuşulan dile bağlanın. Adlar uluslardan *önce* gelmelidir, onları meydana getiren ses, evrenin belirli bir uyumuna karşılık gelir. Bu sizin gerçek adınızdır. Diğer yanda sokakta, çarşıda, çamurlu bir yolda yolculuk yaptığımız arabada taşıdığımız ya da diğerlerinin bize hitap etmek için kullandığı adların, hepsi takmadır. Bu adlar işe giderken giydiğiniz giysiler gibi yararlıdır. Onlara bağlanmanın bir anlamı yok. Her şeyde olduğu gibi gelir, giderler. Bir varlar, bir bakmışsın yok olmuşlar."

Vittel tatmin olmuyor. Bu nedenle Yakup'a soruyor, "Kendimiz için yeni bir ad düşünmeliyiz. 'Ben, Vittel, ben Yakup,' diyebilmeliyiz, doğru mu? Yani, biz kendimize ne diye hitap edeceğiz?"

Yakup kendini hemen "Yakup" olarak düşündüğünü, zihninde kendine her zaman Yakup adını verdiğini söylüyor: h e r - h a n g i b i r Yakup değil, tek olan Yakup.

"Hani, düşünde merdiveni gören," diyerek tahminde bulunuyor Vittel.

Ancak Yakup onu düzeltiyor, "Hayır, hayır. Üzerine bir hayvan postu atan ve kendisini sevgili Esav sanması için babasının elinin altına sokulan Yakup."

Yenta bütün bunları yukarıdan görüyor, adların onları taşıyanlardan soyulmasını izliyor. Şimdilik kimse farkına varmıyor ve hepsi de birbirlerine eskiden olduğu gibi güvenle sesleniyor:

Hayim, Sprynele, Lea. Ancak bu adlar çoktan parlaklığını yitirdi, daha dökülmeden yaşamın kaybolduğu yılan derileri gibi sönükleşti hepsi. Kısacası, kızın üstünden büyük bir gömlek gibi kayan Pesele adında durum böyle ve altında Helena adı şimdiden kendine gelmeye başladı, ne var ki şimdilik yanıktan sonraki deri gibi hâlâ çok ince, tamamen yeni ve neredeyse şeffaf.

Vaygele ismi, şimdi umursamaz gibi tınlıyor ve teni her zaman sıcak ve kuru olan, omuzlarında bir direkle şu anda su taşıyan, bu küçük, ince ancak çok güçlü kızla kesinlikle hiçbir bir ilgisi yok. Dolu kovaları taşırdı. Vaygele, Vaygele. Her nasılsa bu isim artık ona uymuyor. Aynı şekilde Nahman, eski bir *kapota* gibi görünüyor, onun kocası olmak için çok büyük.

Aslında Nahman, herkesten kendisini "Piotr" olarak çağırmasını isteyen ve "Yakup'tan gelen" anlamında bir Polonya soyadı olan "Jakubowski"yi bu isme ekleyen ilk kişi.

Kullanılıp atılabilecek şeylerin, geçici ve fâni varlıkların görünümü gibi Ivani çayırlarında bu adların yitirilmesi, her zaman endişe verici olabilir ancak Yenta, aynı zamanda tekrarlanan çok şeyi görüyor. Kendisi de tekrarlanıyor. Mağara kendini tekrarlıyor. Büyük nehir ve onun üzerinden yürüyerek geçişler tekrarlanıyor. Tekrarlanan, kar ve bu nedenle de açık ve geniş alanı o endişe verici *digraf*[9] ile işaretleyen paralel kızak izleri. Tekrarlanan, kardaki sarımsı ve hoş olmayan leke. Otlardaki, tekrarlanan kaz tüyleri. Bazen insanların giysilerine yapışıp onlarla dolaşıyor.

Kızını Ararken Cehenneme İnen Pinkas'a Dair

Konseyin toplantılarında yer alan sekreter Pinkas, tartışmaları dikkatle dinliyor ve tek bir sözcüğü dahi kaçırmıyor. Sesinin titreyeceğinden ve gözyaşlarını tutamayacağından korktuğundan konuşmaya nadiren cesaret ediyor. Ne hararetli dualar ona yardımcı oluyor ne de karısının ona yapılmış olabilecek büyüleri

[9] Tek ses oluşturan iki harf. (İngilizcede *ph:* f, Lehçede *cz:* ç vb.). (ç.n.)

uzaklaştırdığı tavuk. Tavuk, Pinkas'ın ruhunun kaplandığı toz ve pislikle birlikte yoksullara verilmiş.

Pinkas'a göre gerçek dinden ayrılıp bir başkasını kabul etmek –vaftiz olacak kadar dahi ileri gitmek– kesinlikle gerçek bir Yahudinin ve genelde Yahudilerin başına gelebilecek en kötü şey. Bunun hakkında konuşmak dahi korkunç bir günah. Pinkas'ın hayal dahi edemediği asıl eylem, ölmek gibi bir şey ya da ölmekten daha kötü. Engin sularda boğulmak gibi, boğulan adam olmak, ancak yaşamak, sadece korkunç utancı tatmak için yaşamak.

Pinkas belgeleri yazarken *şmad* ya da "vaftiz" sözcüğüne geldiğinde, elinin yazmak istememesinin ve kaleminin *şin*, *mem* ve *dalet* masum harfler değillermiş gibi isyan etmesinin nedeni başka bir lanet. Ona gençken herkesin, hakkında sürekli konuştuğu başka bir sapkının, Nehemiah Hayon'un hikâyesi hatırlatılıyor. Hayon da Sabatay fikirlerini benimsemiş ve kendi halkı tarafından lanetlenmiş, tüm Avrupa'da dolaşmış ve her yerden sürülmüştü. Kapılar ona kapanmıştı. Yorgun ve hasta bir halde Viyana'ya geldiğinde, Viyanalı Yahudiler de kapıyı yüzüne kapatmış, kimse ona bir tas su vermeye cesaret edememişti. Hayon, bir avluda yere oturup ağlamış ve utancından bir Yahudi olduğunu dahi kabul etmemiş, yanından geçen biri ona neden üzgün olduğunu sorduğunda da Türk olduğunu söylemiş. Bir Sabataycı, Avrupa'nın hiçbir yerinde herhangi bir Yahudiden biraz olsun konukseverlik göremez, yiyecek ya da nazik bir sözcük bulamazdı. O zamanlar müritlerin sayısı bu kadar fazla değildi. Şimdi Hayon nereye giderse kendi gibi birini bulabilir.

Geçenlerdeki bir konsey toplantısında Pinkas, hahamları sapkınların kutsal saydıkları kitap hakkında konuşurken izlemişti. Aslında "konuşurken" demek abartılı olur, hahamlar daha çok kekeliyor, orada burada bir sözcüğü değiştiriyorlar. Dakikaları sayan Pinkas sadece dinliyor çünkü ne zaman şeytani kitaptan bahsedecek olsalar, yazmayı bırakması için onu azarlıyorlar. Haham Rapaport, o kutsal adam, iki üç paragraf okumanın

tüyleri diken diken etmeye yeteceğini söylemişti çünkü o lanetli kitap Tanrı'ya ve dünyaya karşı çok fazla küfür içeriyordu, içindeki her şey tersineydi. Dünya bunun gibi bir şey görmemiştir. Her kopyası yakılmalı.

Pinkas, harap evin ufalanan duvarı boyunca sürünerek bir araba kiralayabileceği yere doğru gidiyor. Kireçle kaplı duvar, manşetinde beyaz bir iz bırakıyor. Geçenlerde birisi ona Gitla'yı çarşı meydanında gördüğünü söylemişti. Gitla bir hizmetkâr gibi giyinmişmiş ve kolunda bir sepet varmış. Bu Gitla değil de ona benzeyen birisi olabilir. Ancak Pinkas'ın Haham Rapaport için çalışmayı bırakıp eve gitmek yerine Lviv'in sokaklarında yürüyerek kadınların yüzlerini, bazılarının onu yaşlı bir zampara sanacak kadar incelemesinin nedeni bu.

Yol boyunca, tanıdığı bazı insanlarla karşılaşıyor, bir araya toplanmış ve heyecanlı görünen yaşlı tüccarlar hararetli bir tartışma içinde. Aralarına karıştığında dünden beri bütün kasabayı ayağa kaldıran şeyi tekrar duyuyor.

Kamaniçe Podolya'dan köylü gibi giyinmiş, eli kürekli iki Yahudi, Leyb Abramowicz ile evlenen ve çocuğuyla birlikte vaftiz olmaya hazır olan kızlarından birini kaçırmaya çalışmış. İkisini de, yani karıyı da kocayı da dövmüşler. Onu öldürmek bile vaftiz olmasına izin vermekten daha iyiymiş.

Bu nedenle Pinkas, hahamların tartışmasının neden farklı bir yöne döndüğünü pek anlamıyor. Yalnızca bu sapkınlarla irtibatı kesmelerini, kangrenli bir uzuvdan kurtulur gibi onlardan kurtulmalarını, onları sonsuza dek kutsal cemaatten kovmalarını, lanetlemelerini ve bu şekilde unutulacaklarını söyleyen bir mektuptan bahsediyorlar. Yeter ki isimleri unutulsun. Pinkas bu mektubu yüz kere yazdığından ezbere biliyor:

Zamosclu Abraham haKohen'den Altona'daki Yakup Emden'e,

Lublin'in kutsal cemaati bu vebalı dünyayı iyileştirmek için ilaca çok para harcadı. Konstantynow'da bu mesele hakkında görüşmek için toplanan bilge adamlarımız, bu

meselede ilerlemek ve beladan etkilenenleri vaftiz olmaya zorlamak için kurnazlık yapmaktan başka bir çare bulunmadığına karar vermişlerdir çünkü şöyle yazılmıştır: "İnsanlar ayrı yaşayacaktır." O zaman izin verin de bu kendine has bela, İsrail'in çocuklarından sonsuza dek uzak kalsın. Bazıları şimdiden vaftiz olduğu için Tanrı'ya şükredelim, aralarından lanetli Elişa Şor'un adı çıkarılsın. Henüz vaftiz olmamış ve hâlâ Yahudi giysileriyle dolaşan, bizim dua evlerimizde törenlere katılanlar konusunda, bu sözde Yahudilerin gizli niyetlerini keşfeder keşfetmez Hıristiyan yetkilileri bilgilendirmekte gayretli olmalıyız. Papalık elçisi ile buluşup raporumuzu ona sunması için bu kötü adamların tarikatından önce oraya varabilmesi amacıyla Lviv'e ulak göndermemizin nedeni budur. Bu yok edicileri, bu köpekleri, Tanrı'ya karşı çalışan bu sapkınları hapse atmak ve onları da birkaç yıl önce lanetlediğimiz Pidhaytsili Moşe ve kötü liderleri Yakup Frank gibi lanetlemek için bir fırsatımız olabilir.

Pinkas, atalarının eski geleneğinin doğru yaklaşım olduğuna, yani Sabatay Sevi ilgili tüm konuları görmezden gelmek, iyi ya da kötü konuşmamak, ne lanetlemek ne kutsamak gerektiğine emin. Hakkında konuşulmayan bir şey varlığını sona erdirir. Pazen bir çarşafla örtülü, sallanan bir arabada otururken bu akıllıca bakış açısını düşünüyor. Sözün gücü o kadar büyüktür ki olmadığı yerde dünya sadece yok olur. Yanında bir kadın ve bir erkek, iki yaşlıca Yahudi ile birlikte, düğüne gidiyormuş gibi giyinmiş bir köylü kadın oturuyor. Çekinerek onunla konuşmaya çalışıyorlar ancak Pinkas konuşmaya pek hevesli değil.

Ne konuşacak ki? Dünyayı birinden kurtarmak istiyorsan ateşe, kılıca ya da herhangi bir vahşete gerek yok. O kişiyi görmezden gelmek ve adını anmamak lazım. Bu şekilde yavaş yavaş unutulur gider. Eğer başka birisi meselenin araştırılmasında ısrar ederse *herem*'le tehdit edilmelidir.

Borşçiv'de, Rapaport'un elçisi olarak hahamla birlikte kalıyor. Ona bir çanta dolusu yazı ve mektup getirmiş. Sapkınlar hakkında olan mektup da bunların arasında. Mektubu akşam

kahal'in tüm üyeleri önünde, tüten mumlardan çıkan isin tavana doğru yükseldiği sıkışık odada okuyorlar.

Ertesi gün Pinkas, Borşçiv *mikvah*'ına gidiyor. Burası camları kapatılmış ve çatısı çöküк bir baraka. İçerisi ikiye bölünmüş, bir tarafta isten kapkara olmuş, duman içindeki kemikli banyo görevlisi, kayın odunlarını sobaya atıp kazanda su ısıtıyor. Diğer tarafta, yarı karanlıkta kadınlar için iki ahşap küvet. İleride, zemine yerleştirilmiş kırk kova hacminde bir depo. Etrafında saçılmış mum kalıntıları, içyağı ve yağlı, kaygan, kokulu kara fitillerden düzensiz bir çember. Pinkas kendini ılık suya yetmiş iki kez batırıyor, sonra su sakalına gelecek kadar çöküyor. Çoğunlukla gri bulut gibi olan sakalını suyun üstünde yüzerken inceliyor. Onu bulsam, diye düşünüyor ve bu sözcükleri zihninde tekrarlıyor: Onu bulsam, ah, onu bulsam, onu sağ salim bulsam, onu affedeceğim, onu bir bulsam, o çocuğu, hassas ruhlu o çocuğu bir bulsam.

Kimsenin Pinkas'ın niyetlerini bilmemesi için gizli edilen dua uzun sürüyor. Titremeye başladığında geç olduğunun farkına varıyor. Kemikli, pis banyo görevlisi bir yerlere gitmiş ve kazanın altındaki ateş sönmüş. Pinkas *mikvah*'ta yalnız. Kaba bir keten havluyla, derisi acıyana kadar kendini kuruluyor. Ertesi gün Lviv'e dönüyormuş gibi yaparak, Tanrı'ya sığınarak berbat bir sürücü ve onun berbat arabasını kiralayıp Ivani'ye doğru yola koyuluyor.

Ivani'ye yaklaştıkça trafik artıyor. Üzeri eşya yüklü arabalar, sonra büyük, eski bir at battaniyesi ile örtülmüş patates ve büyük sepet dolusu ceviz olan bir arabanın yanında kimseye aldırmadan konuşan iki adam görüyor. Arabanın üstünde Kamaniçe'den bir yerlere giden birkaç çocuklu bir aile ve eşyalarını görüyor. Bunlar onlar, diye düşünüyor. Onlara karşı bir tiksinti hissediyor, ona pis geliyorlar, *kapota*'ları, çorapları, bazıları Hasidikler, diğerleri ise *sukmana* içindeki köylüler gibi göründüğünden. Kızının bunlar arasında olması için nasıl bir günah işlemişti ki acaba?

"Sen de kimsin?" diye soruyor iriyarı bir adam, düşmanca bir sesle, kapının yanında, birbirine çakılmış tahta parçalarından oluşan ve ladin dallarıyla örtülü nöbet yerinden. İğneli yapraklar parçalanmış ve çıplak dallar dikenli tel gibi görünüyor.

"Ben de sizin gibi Yahudiyim," diyor Pinkas sakince.

"Nereden?"

"Lviv'den."

"Bizden ne istiyorsun?"

"Kızımı arıyorum. Gitla... Uzun boylu..." Onu nasıl tarif edeceğini bilmiyor.

"Bizden biri misin? İnançlı mısın?"

Pinkas ne diyeceğini bilmiyor. Bir şeyler eveleyip geveledikten sonra yanıtlıyor, "Hayır."

İriyarı adam bu yaşlıca ve iyi giyimli adama saygı duyuyor gibi görünüyor. Pinkas'ı bekletiyor ve uzunca bir süre sonra bir kadın getiriyor. Kadın, açık renkli bir önlük giyiyor ve bol fırfırlı eteğinde anahtarları var. Hıristiyan kadınların giydiklerine benzeyen bonenin çevrelediği yüzündeki ifade kararlı ve duyarlı.

"Gitla," diyor Pinkas ve sesinin tonu istemeden bir yalvarışa dönüyor. "Geçen sene ayrıldı..." Pinkas adamın adını nasıl söyleyeceğini bilmiyor. "...hani o, köylerde dolaşırken. Kızım Busk'ta görülmüştü. Uzun, genç."

"Seni bir yerlerden tanıyorum," diyor kadın.

"Ben Lvivli Pinkas Abramowicz, babasıyım."

"Tamam, şimdi hatırladım seni. Kızın burada değil. Onu bir yıldır görmedim."

Hava, kırıcı bir şeyler daha söylemek istiyor, adamın ayağına tükürmek arzusunda. "Türkler şimdi onu yere yatırmış düzüyordur belki," demek istiyor mesela. Ancak adamın içindeki tüm havanın çıktığını, göğsünün söndüğünü ve birden küçüldüğünü görüyor. Ona kendi babasını hatırlatıyor. Beklemesini söyleyip ona biraz yiyecek getirmeye gidiyor. Döndüğünde adam artık kapıda değil.

Antoni Moliwda-Kossakowski, Katarzyna Kossakowska'ya Yazıyor

Moliwda, Lowicz'de masada oturmuş, kalemini mürekkebe batırıyor. Hemen sayfayı lekeliyor, bunu hep bir uyarı olarak görür.

Bunun üzerine, kum püskürtüp lekeyi çakısının ucuyla dikkatle kazıyor. Bu onun biraz zamanını alıyor. Mektuba başlıyor:

Saygıdeğer Hanımefendi,

Kalabalık bir halde Lviv'e gelmekte olan ve çingeneler gibi kamplarını kenar mahallelerde, toprağın üzerine kuran ve yeni inançlarını büyük bir coşkuyla yaşayan Talmud karşıtları adına gösterdiğiniz çabalar için cennetteki yeriniz hazır. Ancak sevgili hanımefendi, akıllı bir insan olarak, bunun arkasında sadece haça karşı aniden uyanan bir aşkın olmadığını fakat aynı zamanda başka düşüncelerin de bulunduğunu, bunun yüce bir etkinlik değil de gayet insani bir mesele olduğunu anlamışsınızdır.

Bir dilekçe daha yazdıklarına dair haberler burada bana ulaştı ve mucize eseri benim elimden geçmesi iyi bir şey. İmzalara baktığımda bu dilekçeyi, Solomon ben Elişa, Rohatinli Şor ve Nadvirnalı Krysa olarak tanınan Yehuda ben Nussen'in kaleme aldığını görüyorum.

Okuduğumda kan beynime hücum etti. Taleplerinin ne olduğunu bir bilseniz...

Başta kendilerinin işsiz güçsüz bir halde, yardımlarla ve Macaristan'daki kardeşlerinin destekleriyle yaşadıkları Kamaniçe piskoposunun köyünde bekletildiklerinden yakınıyorlar. Sonraki yazdıklarını burada doğrudan alıntılıyorum, "Öncelikle, inançlıların kaldığı ve ister ticaret ister zanaatkârlık yoluyla, babamızı gücendirmediği sürece geçimimizi sağlayacak araçlara sahip olacağımız yer olan Busk ve Hlyniany'de yerleşmeyi talep ediyoruz. Çünkü herhangi birimizin hancılıkla geçinmesini ya da ekmeğimizi sarhoşların hizmetinde ya da Talmudcuların alıştığı gibi Hıristiyan kanını tüketerek kazanmak istemiyoruz."

Vaftizlerinden sonra küçük topluluklarında yaşamayı sürdürmeyi arzuladıklarını, *payot*'larını kesmek istemediklerini, pazar günleriyle birlikte Şabatlarını da kutlamayı, Katolik adlarının yanı sıra Yahudi adlarını da kullanabilmeyi, domuz eti yemeyeceklerini, sadece kendi aralarında

evlenebileceklerini ve kutsal kitaplarını, özellikle de Zohar'ı korumak istediklerini söyleyerek koşulları sayıp döküyorlar.

Bunu başpiskoposa nasıl gösterseydim? Mektubu matbaada kopyalamışlar ve birçok dile çevirmişler. Mektubu okumadan konuyu ona sadece ana hatlarıyla ilettim ve yanıtının nihai olduğunu düşünüyorum: "Bu insanları dinlemenin ne anlamı var? Tartışma yok, vaftiz vaftizdir. Koşul yok. Vaftizden sonra nasıl yaşadıklarını, ne tür Hıristiyan olduklarını göreceğiz. Ancak daha fazla geciktirmelerine izin vermeyin."

Hanımefendi, eğer yapabilirseniz, Ivani'den fazla uzakta olmadığınızdan, bu tür sapmalara izin vererek Yakup'u, ona ve halkına özgürce verilen fırsatları teptiği konusunda uyarsanız ve hatta ona biraz baskı yapsanız iyi olur.

Korkunç bir borca batan ve kendini her tür etkiye açık, nahoş bir durumda bulan Piskopos Soltyk hakkında sizi ayrıca uyarmalıyım. Bu ülkede yaygın olduğu üzere, piskoposun hediye kabul etmekte hızlı olmasının nedeni budur. Devletin ağırlığı hediyeler üzerinde duruyor, koruma, yardım, destek sağlamak için herkesin başka birine verecek bir şeyi var. Sizin de çok iyi bildiğiniz gibi zaten işler böyle yürüyor. Çoğu zaman en uzun ekinler en az ürün verenlerdir. Yine mağrurlar ve övünenler çoğu zaman en kıt anlayış, erdem ve hünere sahip boş kaplar olduklarını kanıtlarlar. İşte hanımefendi, piskoposun niyetlerinin her türden farklı kurdeleyle birbirine örüldüğü, bazılarının güzel ve saf olduğu, diğerlerinin ise paramparça ve belirsiz kâldığıyla ilgili sizi uyarmalıyım. Geçenlerde bana Varşova'da kraliyet veznedarımızla buluşurken görüldüğü bildirildi...

Katarzyna Kossakowska'dan Antoni Moliwda-Kossakowski'ye

...Davamıza gönülden bağlı olduğundan dolayı bizim Piskopos Kajetan hakkında böyle konuşmamalısınız. Deneyimli biri

olarak bir taşla iki kuş vurmak istediğini ve benim özel sempatime gerek duymadığını biliyorum ancak işleri, fikirleri yanılmaz kabul edilmesi gereken kişilerden daha iyi anladığımızı göstermeye çalışmak tehlikelidir. Ondan, en iyi olanı kazanmaya çalışmak evladır.

Şimdi başka bir destekçi daha var, değerli arkadaşımın kocası Prens Jablonowski'yi davamıza katılması için ikna edebildim. Prens her zaman her şeyi oldukça metodik yürüttüğü için onun mülkünde, koruması altında küçük bir Yahudi ülkesi yaratabileceğimize dair bu büyük fikri hemen ileri sürdü. Fikrine o kadar bayıldı ki şimdi herkesi ikna edip işin içine sokmak için mülklerinin etrafında dolaşıyor. Prens biraz hayalci ve uçarı olmasaydı, böyle bir proje çok büyük çaba ve girişim gerektirmeseydi fikri desteklerdim. Prens, Amerika'daki benzer bir yoksulluk ve vahşetten yaratılmış bir ülke olan Paraguay hakkında her şeyi okumuş, o ülkenin varlığı prensi o kadar etkilemiş ki uzun süredir tek ilgilendiği konu bu. Ona, oradaki beylerin neler yaşadığını sorduğumda, orada beyefendilerin olmadığını, herkesin mülkünde Tanrı'nın önünde olduğu gibi eşit olduğunu anlattı. Yani, hiç benlik işler değil.

Prens yüksek özsaygısıyla tanınıyor. Soylu başını öyle yukarıda tutuyor ki bacakları dolaşıyor. İyi ki ona büyük bir çocukmuş gibi davranan ve tuhaf aşırılıklarını görmezden gelen mantıklı ve bilge bir karısı var. Evlerinde önünde kendisini kepiyle selam verirken resmettiği Bakire Meryem'i temsil eden büyük bir resim görmüştüm, Meryem onu durdurup, *"Couvrez vous mon cousin,"*[10] diyor.

Arazisine yeni Hıristiyan olacaklardan yüz elli kişiyi almayı ve onlara misafirperverlik göstermeyi kabul eden, cömertliğiyle (bazıları buna savurganlık diyor) bilinen ve Piskopos Zaluski gibi, davanın büyük savunucusu olan Prens Jerzy Marcin Lubomirski de bize katıldı...

[10] (Fr.) Kolla kendini.

Haç ve Uçurumdaki Dansa Dair

Aynı mart gününün öğleden sonrasında, Kamaniçe'den piskoposun hediyesi olan bir haç ve davetiyeyle birlikte bir mektup getiriliyor.

Yakup önce Haham Moşe ile konuşuyor, sonra da epeyce etkilenmiş olarak herkesi alacakaranlıkta toplantı odasında topluyor. En güzel Türk giysisi ve başında onu daha da uzun gösteren yüksek başlığıyla, son gelen o oluyor. Kadınlar sıralanıyor ve Yakup haçla birlikte ortada duruyor, "Dünya haçın simgesiyle mühürlendi," diyor.

Önce haçı başına götürüyor ve uzunca bir süre sessiz kalıyor, sonra toplantı odasında bir o tarafa bir bu tarafa hareket ediyor, kadınlar onun arkasında, erkekler önlerindekinin omzunu tutacak şekilde sıralanıyor, Yakup'un ve şarkı söyleyen kadınların arkasından yürüyorlar. Sonra Yakup birden anımsamış gibi haçı kurdelesinden tutarak sırayla her yöne savuruyor, böylece insanların önünden çekilmeleri gerekiyor ancak haçın düşman mı yoksa dost mu olduğu bilinmediğinden içgüdüsel olarak yakalıyorlar, yakaladıklarında da bir süre tutup sonra tekrar Yakup'a geri veriyorlar, olanlar bir oyun gibi görünüyor. Sonunda hemen Yakup'un arkasında olan Haham Moşe, hepsini bir araya toplayıp birbirlerine tutunmalarını, birbirlerine yaslanmalarını istiyor ve sonra Yakup yankılı bir sesle, *"Forsa damus para verti, seihut grandi asser verti" diyor.*[11] Hepsi, bu sözcükleri onları kötülükten koruyacak bir büyü olarak düşünenler dahi onun arkasından tekrarlıyor. Böylelikle birbirlerine tutunarak ve hava akımı neredeyse tüm lambaları söndürene kadar hızlanarak dans ediyorlar. Sadece yukarıya yerleştirilmiş olan biri kalıyor ve lambanın ışığı, sanki loş bir uçurumda dans ediyorlarmış gibi görünecekleri şekilde başlarının üstünü aydınlatıyor.

[11] (Lat.) Bize onu görme kuvvetini ve ona hizmet etme şansını ver. (ç.n.)

20

Yenta'nın 17 Temmuz 1759'da Lviv Katedrali'nin Tonozunda Gördüğü Şey

Bilet çok pahalı değil, sadece altı kuruş, bu nedenle kalabalığın kitleler halinde Lviv Katedrali'ne girmesi için bir engel yok. Devasa da olsa ilgi duyan herkesi de içine alamaz. Halickie Przedmiescie'de hâlâ kamp yapanlar, özellikle de Sabataycı kalabalıklar ve yoksul Yahudiler çaresizce içeriye girmek istiyor, bunun yanı sıra yerel tüccarlar ve kadın işportacılar, çocuklar da. Elbette çoğunun o kadar parası yok ama diyelim ki mucize eseri ellerinde bu para olsa da muhtemelen onunla ekmek almayı tercih ederler.

Katedralin etrafındaki düzen Lviv garnizonundan muhafızlarca sağlanıyor. Biletlerle ilgilenen rahibin tedbiriyle yedek koltuklar da var. Şimdi Lvivli tüccarlar içeri girerken, fırsatı değerlendirmek için kasaba dışından gelen diğerleri çoktan içeri girmiş: Rohatin kaymakamı Labecki ve karısı Pelagia, onların yanında Başrahip Benedykt Chmielowski ve daha ileride, eşi Katarzyna ile birlikte Kamaniçe kale komutanı Kossakowski ile beraber yörenin öteki güçlü insanları.

Ayrıca çok sayıda Yahudi –her gün bir Katolik kilisesinde görülebilecek bir şey değil– ve her çevreden sırf merakından gelmiş gençler var.

En önde, ilk sıralarda çeşitli dini mezheplerden ilahiyatçılarla birlikte rahipler ve Kilise'nin ileri gelenleri oturuyor.

Arkalarında, oranın ruhban sınıfı. Sonra biraz sağda, iki sıra bankın yanında yarım daire halinde duran Talmud karşıtları geliyor. On kişi civarında küçük bir grup, söylediklerine göre geri kalanlar Ivani'den gelebilmek için araba bulamamış. Yehuda Krysa ve Solomon Şor en önde duruyor. Krysa'nın yarasıyla ikiye bölünmüş, zeki görünen yüzü dikkat çekiyor. Uzun, ince yapılı olan ve gösterişli bir palto giyen Şlomo saygı uyandırıyor. Tam karşılarında Talmudcular var, hepsi birbirinin aynı: Sakallı, kalın, siyah cübbeler giymişler ve girişin yanında duran Aşer'in fark ettiğine göre onlardan bir kuşak daha yaşlılar. Talmudcular, tartışmaya doğrudan katılması için şimdiden üç kişi belirlemiş: Bohorodçany hahamı Nutka, Lvivli Haham Rapaport ve Stanislawow hahamı David. Aşer parmak uçlarında yükselip Yakup Frank'a bakıyor –en azından onu görmek istiyor– ancak Yakup'a benzeyen birini göremiyor.

Ortada, platformun üzerinde sinirli ve terli, morun harika tonları içinde olan Lviv idare amiri Peder Mikulski ile birlikte kral maiyetinden olan ve hepsi de Türk kemerleriyle bağlanmış, manşetlerinde aynı derecede renkli ipek *zupan*'ları ortaya çıkaran yarıklar bulunan, zarif, dökümlü *kontuş*'lar[1] içindeki Zamoyski yediemini Wielopolski, Lanckoronski ve Ostrorog *markgraf*'ları.[2]

Yenta onlara tonozun üzerinden bakıyor. Büyük ve küçük şapkalı, kepli, sarıklı kafalardan oluşan bir deniz görüyor ve ona, bol ürün vermiş mantarları, gruplar halinde büyüyen, her biri yanındakinin aynısı olan bal mantarlarını, olağanüstü başlıklı horoz mantarlarını ve toprağa sıkı sıkı gömülmüş çörek mantarlarının küçük saplarını hatırlatıyor. Sonra Yenta'nın bakışları bir anda haçın üzerindeki çivilenmiş, yarı çıplak İsa'ya yöneliyor ve Yenta, o tahta yüzün gözlerinden bakıyor.

Ciddiyetini ve sakinliğini korumaya çalışan adamlar görüyor ancak sakin olmadıkları açık. Belki de şu ortada oturan, en renkli

---

[1] (Leh.) Macar, Polonyalı ve Litvanyalı soylu erkeklerin giydiği uzun bir giysi. (ç.n.)

[2] Askeri vali, uçbeyi. (ç.n.)

olan adam yataktaki bir kadını, daha doğrusu onun bedenini, daha da doğrusu kadının bedenindeki ıslak ve kokulu o özel yeri düşünüyor. Onun her iki yanında olanlar da katedralde tam olarak bulunmuyor. Biri, hâlâ kovanlarında arılarıyla birlikte, çünkü arılar kovanları bir ıhlamurun üzerindeki sürüye gitmek için terk etmiş, acaba onları geri alabilecek mi? Beriki, hesaplarının üstünden geçiyor, sürekli sayıları karıştırdığından baştan başlıyor. Hepsi büyük bir mücevherle ve tavuskuşu tüyleriyle süslenmiş Sarmatya şapkaları giymiş ve kostümlerinin rengi papağanların tüyleri kadar canlı, üçünün de giysilerinin azgın renkleriyle yüzlerinin ciddiyetini dengelemek için kaşlarını çatmış olmasının nedeni bu. Bu üçü, en görkemli görünenlerden.

Soldaki tartışmacılar sütlü mantar, kepleri bu mantarları andırıyor. Sütlü mantarlar yukarıdan kaçmak için can atıyor gibi görünüyor. Burada hapis ya da para cezası altındalar ancak bu dava daha baştan kaybedilmiş, savları anlaşılmayacak, hatta duyulmayacak dahi. Bu arada sağ tarafta birbirine sokulmuş, kahverengimsi gri ve eski püskü giysiler içindeki bal mantarları, içlerinden biri ya da diğeri küçük dağınık gruplarını terk edip sonra elinde kâğıtlarla yeniden aralarına girdiğinden sürekli bir dalgalanma içinde, zafer beklentisinde olsalar da üzerlerinden inat ve öfke akıyor. Yenta, aralarında bazı akrabalarını tanısa bile onları sevmiyor ancak bu şimdi pek bir şey ifade etmiyor. Eğer Yenta, akrabalarının davasına belirli bir açıdan bakacak olsa orada burada, katedralde ve ötesinde, kentin etrafında aniden beliriveren yerleşim yerlerindeki akrabalarını görecek.

Açılış formalitelerinden ve uzun ünvan listelerinin okunmasından sonra tartışmaya başkanlık edecek olan Peder Mikulski konuşmaya başlıyor. Başlangıçta sesi biraz sinirli geliyor ancak İncil'den bir alıntı, onu bu sözcüklerin engin denizinde demirliyor ve arkasında kutsal yazılarla, kendinden emin ve kekelemeden, zevkle konuşmaya başlıyor. Talmud karşıtlarından, uzunca bir süre dolaştıktan sonra sonunda onlara bakacak çobanı bulan kayıp küçük kuzular olarak bahsediyor.

Sonra soylu bir adam olan Antoni Moliwda-Kossakowski öne çıkıyor, sekreter onu Talmud karşıtlarının sözcüsü olarak tanıtıyor. Çıkıntılı göbeği ve sulu gözleriyle kelleşmekte olan bir adam, en iyi etkiyi bırakamaz ki bu doğru ancak konuşmaya başladığında herkesin dikkatini çekiyor ve salon yere iğne düşse sesi duyulacak bir sessizliğe bürünüyor. Kossakowski, sıcak, gürleyen ve titrek bir sese sahip, insanların kalplerine dokunacak şekilde sesini değiştiriyor. Çok g ü z e l konuşuyor, oldukça çapraşık ama ikna edici ve ne olursa olsun sözcüklerden çok bu melodiye kulak veriyorlar. Hemen Yahudilere hitap ediyor, onların dönmelerini istiyor. Katedralin tonozlarının altında biraz daha uzun sürsün diye her cümleden sonra bir ara veriyor. Gerçekten de her bir cümle o geniş alanda kavak pamukçukları gibi süzülüyor.

"Burada ne öç ne kin ne göze karşı göz istemek için bulunuyoruz, ne de bugün sizi böyle amaçlarla çağırmak için merhametli kalplerin yaratıcısı olan Tanrı'ya yalvarıyoruz. İlahi yargıyı, doğru ve adil olanın yargısını dilemek için değil ancak kalplerinizi yumuşatmak ve ilahi yasanın biraz olsun tanınmasını sağlamak için buradayız..."

İşte tüm konuşma böyle ulvi ve dokunaklı sözlerle devam ediyor. Kalabalık etkileniyor, Yenta mendillerin tekrar tekrar gözlere götürüldüğünü fark ediyor ve bunların ne tür duygular olduğunu biliyor. Aslında duvar boyunca oturan Talmud karşıtları, yaz olmasına rağmen uzun kürkler ve kürk astarlı şapkalar giyen hahamların yanında sefil zavallılar gibi görünüyor. Evlerinden sürgün edilmiş çocuklar, kayıp kuzular, yabancı serseriler, kapıya gelen muhtaç ve yorgun kimselere benziyorlar. Bunların Yahudi olmaları gerekiyordu ancak Yahudilere göre Yahudi değiller çünkü kendi halkları tarafından zulmedilip lanetlenmişler ve hiçbir yere ait değiller. Kendi sıkıntıları içinde, karanlık ruhları, kilerde büyüyen patates gibi doğal olarak bir ışık arıyor ve ona doğru eğiliyorlar, zavallı şeyler. Hıristiyan Kilisesi o büyük, rahat Katolik sinesine onları nasıl kabul etmez?

Dürüst görünüyorlar: Jezierzanyli Yeruhim, Krysa olarak tanınan Nadvirnalı Yehuda, Pidhaytsili Moşe Davidowicz. Hepsi konuşacak. Sonra duvarın yanında duran ve Elişa Şor'un damadı ile Haya'ın kocası Lanckoronalı Hirş ve son olarak da kıvırcık saçı ve parlak paltosuyla aralarında en dikkatleri çeken Şlomo'nun olduğu oğullarıyla birlikte Rohatinli Elişa Şor'un kendisi var. Daha aşağıda, bir tür sekreterlik görevindeki Lvivli, Türk tarzında giyinmiş Nussen Aronowicz ve Lanckoronalı Şayle var. Önlerinde kâğıtlar yığılı, bir hokkayla birlikte her tür yazı malzemesi de. Sıranın en sonunda, biraz uzakta duran küçük masada, çevirmen olan Busklu Nahman ve Moliwda oturuyor. Nahman, Türk gibi giyinmiş, mütevazı ve koyu renkli. Sırım gibi bir adam, ellerini sinirli sinirli birbirine sürtüyor. Bu arada Moliwda, şık koyu giysilerinin içinde terliyor.

Arkalarında renkli bir kalabalık, eşler, kız kardeşler, anneler ve erkek kardeşler terliyor, dönüp duruyorlar, hepsi bir arada sıkış sıkış ve hepsinin gözü korkmuş.

Sağ tarafta, Talmudcular için olan sıralarda çok fazla kalabalık yok. Çok iyi giyimli, saygın, yaşlıca birkaç haham var, sakallarının uzunluğu ve abartısı dışında neredeyse birbirlerinden ayırt edilemiyorlar. Ancak Yenta'nın gözleri, Lvivli Haham Rapaport'u, Satanivli Haham Mendl'i, Medjibojlu Haham Leyba'yı ve Yazlovets Haham Berk'i seçebiliyor. Mogilyov hahamı Yos Krzemieniecki, sıranın kenarında oturuyor ve gözleri kapalı, ruhu uzaklarda, ileri geri sallanıyor.

Bu durum için bastırdıkları manifestoyu en ince detayına kadar okuyorlar. İlk madde tartışılmaya başlandığında kalabalık istediğini alamayacağının hemen farkına varıyor. Bazı karmaşık konular ortaya atılıyor ve bir çevirmen aracılığıyla konuştuklarından hahamların gevezeliklerini dinlemek zor, bu uzun zaman alıyor, özellikle de çevirmen çok kötü. Sadece Rapaport Lehçe konuşmaya cüret ediyor ancak sanki pazarda yumurta satıyormuş gibi konuşurken kullandığı aksanlı Yidişçe, onun ahmak ve gülünç görünmesine neden oluyor. Kalabalık, sadece katedralin

arka tarafında duranlar değil, sıralarda kendi aralarında fısıldaşan ya da kalkıp Yenta'nın izlediği yerdeki tonozların altında kayıtsızca dolaşan soylular da mırıldanmaya ve huzursuzlanmaya başlıyor.

Birkaç saat sonra Peder Mikulski, Hıristiyanların inandığı gibi Mesih'in çoktan geldiği ya da Yahudilere göre yakında geleceği hakkındaki tartışmayı sona erdirecekleri ertesi güne kadar oturuma ara vermeye karar veriyor.

Aşer'in Aile Mutluluğuna Dair

Aşer evine vardığında hava kararmaya başlıyor.

"Ee? O, orada mıydı? Göründü mü?" diye soruyor Gitla ona kapıdan, umursamıyormuşçasına, sanki sobayı temizlemesi için gelmesi gereken baca temizleyicisini soruyormuşçasına. Aşer, Gitla ondan pek bahsetmese de bu kişinin bir bakıma hâlâ evinde yaşadığını biliyor. Bu sadece çocuk, yani, Gitla'nın oğlu Samuel'den dolayı değil. Yakup Frank, mutfakta, pencere kenarında büyüyen ve Gitla'nın sürekli suladığı küçük bir bitki gibi. Aşer bunu terk edilmiş insanların yaptığı bir şey olarak düşünüyor. Sonunda bitki solup ölene kadar.

Aşer, yerde, eskimiş bir halının üzerinde küçük Samuel'in oynadığı odaya göz atıyor. Gitla hamile olduğundan hırçın. Gitla çocuğu istemiyor ancak ikinci bir hamileliği önlemek zor gelmiş. Fransa'da erkekler için küçük koyun derisinden başlıklar yaptıklarını ve tüm meninin bu başlığın içinde tutulduğunu, böylece kadının hamile kalmadığını bir yerlerde okumuş. Kendisi de böyle başlıklara sahip olup onları kocalarına verebilmeleri ve hamile kalmamaları için haftalık pazarda kadınlara dağıtmak isterdi. Şimdiden ortaya çıkmış olan karnıyla evde oyalanırken tüm sefaletin, tıpkı çürüyen etin üzerindeki kurtçuklar gibi tüm bu düzensiz üremeden, çoğalmadan kaynaklandığını sık sık söylüyor ki bu aynı zamanda hem üzücü hem de komik. Çok fazla insan var, kentler kokuyor ve pis, çok az temiz su var, diye tekrarlıyor. Güzel yüzü bir iğrenmeyle buruştuğundan çarpılıyor. Daima

şişkin, daima hamile olan bu kadınlar ya lohusa ya da emziriyor. Yahudi kadınları her zaman hamile kalmasa bütün bu sefalet olmazdı. İnsanlara bu kadar çok çocuk gerekli mi ki?

Gitla konuşurken ellerini kollarını hareket ettiriyor, omuzlarına kadar inen kalın telli, siyah saçları da sert sarsıntılarla hareket ediyor. Evin etrafında başı açık dolaşıyor. Aşer ona sevgiyle bakıyor. Gitla'ya ya da Samuel'e bir şey olursa öleceğini düşünüyor.

"Gerçekten neden?" diye tekrarlıyor Gitla sıklıkla, "Bir kadın bedenindeki bütün özü, ileride nasılsa ölecek ve nihayetinde her şeyin boşa gideceği bir insanı yaratmak için mi harcıyor? Ne kadar kötü düşünülmüş. Bunda bir mantık olamaz, ne gerçekçi ne de başka bir şey."

Aşer Rubin, Gitla'yı sevdiğinden onu dikkatle dinliyor ve söylediklerini anlamaya çalışıyor. Yavaş yavaş onun görüşünü paylaşmaya başlıyor. Her sene onun evine geldiği o kutlu günü içinden sessizce anıyor.

Aşer kanepede oturuyor, Samuel bacaklarının dibinde oynuyor, Aşer'in onun için yaptığı bir dingile bağlı iki tekerlekle meşgul. Gitla'nın artık büyük olan karnının üstünde bir kitap duruyor, belki de ona büyük baskı yapıyor. Aşer gidip onu alıyor ve Gitla'nın yanına koyuyor ancak Gitla anında kitabı tekrar karnına koyuyor.

"Rohatin'den tanıdığım birilerini gördüm," diyor Aşer.

"Yaşlanmışlardır," diye yanıt veriyor Gitla, açık pencereden dışarı bakarken.

"Hepsinin canı sıkkın. Olay kötü bitecek. Her zamanki gibi evden dışarı çıkmaya tekrar ne zaman başlayacaksın?"

"Bilmiyorum," diyor Gitla. "Doğum yaptığımda."

"Tüm bu tartışma insanlara göre değil. Sadece sözde bilgeliklerin ticaretini yapıyorlar. Kitaplardan pasajları okuyorlar, çeviriyorlar ve bu uzun süre alıyor, herkes sıkılıyor. Kimse ne olup bittiğini anlamıyor."

Gitla kitabı kanepenin üzerine koyup sırtını doğrultuyor.

"Biraz ceviz yiyeceğim," diyor ve sonra aniden Aşer'in yüzünü iki eliyle tutup gözlerinin içine bakarak, "Aşer..." diyor ve bırakıyor.

Tartışmanın Yedinci Maddesi

Bugün 10 Eylül 1759 Pazartesi, Yahudi yılıyla 5519, *elul* ayının 18. günü. İnsanlar yavaş yavaş toplanıyor, katedralin önünde oyalanıyorlar, yine sıcak bir gün olacak. Köylüler küçük, tatlı Macar eriği ve Eflak cevizi satıyor. Büyük yapraklar üzerine serilmiş dilim karpuz da satın almak mümkün.

Tartışmadaki katılımcılar yandaki girişten içeriye girip yerlerini alıyor ancak bugün daha kalabalıklar, Frankçılar bile, ortaya çıkmayı lütfetmiş olan sevgili Franklarının etrafını, kraliçelerinin etrafını saran arılar gibi büyük bir grup halinde çevrelemiş. Yakınlardaki *kahal*'den hahamlar da gelmiş ve seçkin Yahudi âlimler, Rapaport'un kendisi kambur, her zamanki gibi bir süre sonra kendisine çok kalın gelecek olan uzun paltosunu giymiş. Aynı zamanda bilet alan meraklılar içeri alınmışlar ancak kısa sürede onlar için yeterli yer olmayacak. Geç gelenler ise içeride olup biteni pek az duyabilecekleri girişte durmak zorunda.

Saat ikide, Peder Mikulski yönetici olarak hepsini sessizliğe davet edip Talmud karşıtlarının, yedinci tezlerine kanıt göstermesini istiyor. Peder Mikulski sinirli ve önündeki kâğıtları yaydıkça ellerinin titrediği görülebiliyor. Yazılı metne bakarak yorumlarına başlıyor, önce acemice başlayıp kekeliyor ve kendini tekrarlıyor ancak kısa sürede kendi ritmini buluyor.

"Talmudcu toplumdaki Hıristiyan kanına olan susamışlık, sadece Polonya Krallığı'nda değil, diğer ülkelerde de bilinen bir gerçek, çünkü yabancı uluslarda olduğu gibi burada, Polonya ve Litvanya'da da Talmudcuların acımasızca masum Hıristiyan kanını döktükleri ve bu Tanrısız eylem nedeniyle ölüme mahkûm edildikleri görülmüştür. Ancak her zaman bunu inatla reddetmişler, masum olduklarını, Hıristiyanlar tarafından

asılsızca suçlandıklarını savunarak kendilerini dünyanın önünde aklamayı istemişlerdir."

Peder Mikulski'nin sesi sinirden çatlıyor, bir yudum su içmesi gerekiyor ancak o devam ediyor,

"Fakat bizler, her şeyi gören, yaşayanları ve ölüleri yargılamak için gelecek olan Tanrı'yı, öfke ya da intikam amacıyla değil, kutsal inanca duyduğumuz sevgiden dolayı tanık olarak kabul ediyoruz, tüm dünyanın bu Talmudcuların eylemlerinden haberdar olmasını sağlıyoruz ve bu meseleyi bugün karara bağlayacağız."

Sıkışık kalabalıkta bir homurdanma dolaşıyor, kalabalık dalgalanıyor. Şimdi Krysa aynı şeyi İbranice tekrarlıyor ve bu kez küçük bir haham grubu öfkeleniyor. Onlardan biri –Sataniv hahamına benziyor– kalkıp diğer tarafa gitmeye başlıyor ancak diğerleri onu durdurup susturuyorlar. Krysa da konuşuyor, ardından çevirmen olarak Moliwda her şeyi açıklıyor, gerçi onların söylediklerinin hiçbiri açık değil, "Yazarı Haham David olan ve Orah Hayim Maginei Aretz olarak bilinen, 'Yaşamın Yolu, Dünyanın Savunması' anlamına gelen Talmud'un bir kitabı diyor ki, *'Mitsvah lehazer aharyain adom.'* Bunu şöyle çevirebiliriz: 'Kırmızı şarap (hahama) kanı hatırlatsın.' Aynı yazar sonra ekliyor, *'Od remez le-adom zekher le-dam she Haya paroh shoet bnei Yisrael'*, yani, 'Ben sana kırmızı kanı hatırlamanın gerekçesi için bir imada bulunuyorum, zira Firavun İsraillilerin çocuklarını katletti.' Sonra cümle devam ediyor: *'Veha-yehudim nimne'u mi-la-kahat yain adom mipnei alilot shikriyym'*, yani 'Ve saldırılar sahte olduğundan şimdi kırmızı şarap içmek yasaklandı.'"

Sataniv hahamı bir kez daha kalkıp bir şeyler bağırıyor, bağırıyor ancak onu çeviren olmadığından kimse ne dediğini dinlemiyor. Peder Mikulski tarafından susturuluyor, "Savunmanın sırası gelecek. Önce diğer tarafın tezleri dinlenmeli."

Şimdi, Moliwda tarafından çevrilen Krysa, *yain adom* sözcüklerinin hahamlar tarafından "kırmızı şarap" olarak çevrilirken, İbrani yazmalarında aynı harflerin (*alef, dalet, vav, mem*) hem *adom,* yani kırmızı hem de *edom,* yani Hıristiyan için kullanılmasından

dolayı Talmud'un Hıristiyan kanı istediğine dair karmaşık bir detayı ortaya koyuyor. İki sözcük sadece ilk harfin, *alef*'in altındaki *segol* ve *kamatz*[3] denilen noktalarla farklılık gösteriyor ve okur, sözcüğü bu yüzden bir *adom* bir *edom* olarak anlıyor.

"Bilinmeli ki," diye devam ediyor Krysa, Moliwda onun söylediklerini güzelce çevirirken, "hahamlara Hamursuz Bayramı için kırmızı şarap almaları emrini veren Orah Hayim Maginei Aretz, bu sözcükleri noktasız vermiş ve bu iki İbranice sözcüğü müphem bırakmıştır. Böylece hahamlar bunları sıradan halka '*yayin adom*' ya da 'kırmızı şarap' olarak çevirmekte özgürdür ancak kendi aralarında '*yayin edom*' ya da şarabı alegorik anlamıyla 'Hıristiyan kanı' olarak anlıyorlar," diyerek açıklıyor meseleyi Moliwda, ancak çeviri mi yapıyor yoksa konuşuyor mu pek açık değil. Gözleri önündeki kâğıda yapışmış ve konuştuğu sırada bir yerlerde belagatini, cazibesini yitirmiş.

"Hepiniz ne yapıyorsunuz?" diye kalabalığın içinden Lehçe bağırıyor birisi ve aynı şeyi Yidişçe tekrarlıyor, "Hepiniz ne yapıyorsunuz?"

Krysa sözde "kırmızı şarap"ın aslında "kanın anısına" olduğunu kanıtlamayı sürdürüyor.

"Talmudcular bize söylesin, kan, nasıl bir anıdır?" diye bağırıyor ve parmağını karşısında oturan hahamlara doğrultuyor. "Neden size imada bulunuyorum? Neyin iması?" diyor yüzü kızarmış bir halde bağırmayı sürdürerek. Tüm kilise tam bir sessizlik içinde. Krysa derin bir nefes alıyor sessizce ve tatmin olmuş bir halde, "Kuşkusuz, bu hahamların sırrını saklama ve halkı bunun sadece kırmızı şarap anlamına geldiğine inandırma çabaları. İşler böyle yürüyor!"

Şimdi arkadaşları tarafından dürtülen Pidhaytsili Moşe ayağa kalkıyor. Elleri titriyor, "Hamursuz bayramları için Talmudcu bir tören icat edilmiş ve herkesin buna katılması gerekiyor. Bu bayramın ilk günü masanın üzerine bir bardak şarap konuyor ve masada oturan herkes sağ elinin küçük parmağını içine

[3] İbranice yazımda kullanılan fonetik işaretler. (ed.n.)

daldırmak, sonra da Mısır'ın on felaketini sayarken damlaları parmaklarından yere damlatmak zorunda: 1. *Dam*, bu kan demek, 2. *Tzefardya*, yani kurbağalar, 3. *Kninim*, yani bitler, 4. *Arov*, yani sinekler, 5. *Diver*, yani veba, 6. *Şehin*, yani çıbanlar 7. *Burod*, yani dolu 8. *Arbi*, yani çekirgeler, 9. *Hoyşeh*, yani karanlık, 10. *Beyhoros*, yani ilk evladın ölmesi. Bu tören, on felaketi göstermek için üç sözcük kullanan yazar Haham Yudah tarafından açıklanmıştır: Her bir felaketin baş harflerinden oluşan *deysah*, *eydaş*, *beyahav*. Hahamlar, ahmaklarına bu kısaltmanın özellikle bu on felakete atıfta bulunduğunu anlamasını söyler. Ancak biz, ilk harflerden oluşan bu sözcüklerdeki gizemi keşfettik," –burada tekrar hahamları işaret ediyor– "kendilerine sakladılar ve toplumdan gizlediler, oysa şimdi biz bu ilk harflerin altına başka sözcükler koyduğumuzda gerçekten tamamen başka bir şey bulduğumuzu açıkça gösterebiliriz: *'Dam ceruhin kiluni av direh şiyuşi beoysoy iş hahumym biyjruşulaim.'* Anlamı şu: 'Herkesin, Kudüs'teki o adama, o bilge adamlara yapıldığı şekilde kana gereksinimi var.'" Bir sessizlik oluyor, insanlar birbirine bakıyor ve ancak birkaçının bunu izleyebildiği anlaşılıyor. Fısıltılar başlıyor, bazıları mırıldanarak yorumlarda bulunuyor. Bazı insanlar, en sabırsız ve hayal kırıklığına uğramış olanlar şimdi sıcağa karşın havasız katedralden çıkıp dışarıda dolaşıyorlar. Pidhaytsili Moşe cesurca devam ediyor, "Dahası, size Paskalya'nın ilk gecesinde *matza*'nın pişirilmesiyle ilgili olarak Orah Hayim 460. maddede belirtilenlere dair anlatacaklarım var. 'Bir kişi, *matzot mitzvah*'ı, Yahudi olmayan birinin, bir sağır veya dilsizin, bir aptalın ya da bir çocuğun yanında yoğurup pişirmemeli,' anlamına gelen *'Ain luşoin matzes mitzve vailoe oisin oiso al idet akim vailoe heyjeş idey şoyte veykuten.'* Yazıldığı üzere *matzot*, diğer günlerde herhangi birinin önünde yoğrulabilir. Talmudcular, o zaman bize söyleyin, neden ilk gece Yahudi olmayan birinin, bir sağır veya dilsizin, bir aptalın ya da bir çocuğun yanında yoğurup pişirmek yasak? Ancak ne diyeceklerini biliyorum! Hamur mayalanmaz. Ancak biz hamurun neden

mayalanmadığını sorduğumuzda da bu insanların onu ekşittiği yanıtını vereceklerdir. Hamur korunamaz mı peki? Onlar hamuru tam olarak sözümona nasıl bozuyorlar? Gerçek olan şu ki, Hamursuz Bayramı'nda *matzot*'a Hıristiyan kanı ekleniyor ve bu nedenle yoğrulurken kimse tanıklık etmemeli."

Moşe son sözcüklerini neredeyse bağırdıktan sonra artık sakinleşiyor. Diğer yanda Yazlovets hahamı, başını ellerinin arasına alıp sallanmaya başlıyor. Moşe konuşurken önce Pinkas, koltuğunda kıvranıyor ancak tüm kan beynine hücum ediyor ve ayağa kalkıp ilerlemeye çabalıyor, onu paltosunun kenarlarından ve manşetlerinden tutarak durduruyorlar.

"Moşe, ne yapıyorsun? Kendi ayağına kurşun sıkıyorsun. Moşe, birbirimizi tanıyoruz, aynı *yeşiva*'daydık! Moşe, kendine hâkim ol!"

Garnizon muhafızları şimdiden saldırı havasına girmiş ve Pinkas'a doğru gidiyorlar. Pinkas geri çekiliyor. Moşe onların farkına varmamış gibi davranıyor ve devam ediyor, "Ve üçüncü bir madde var. Eski düzende, hayvanların ve kuşların kanları kesinlikle yasak ve Yahudilerin bunları yiyecek ya da içecek olarak kullanmasına izin yok. Ancak Rambam kitabı,[4] kısım 2, bölüm 6 diyor ki, *'Dam houdym ain hayuvin ulov,'* yani, 'İnsan kanından başka hiçbir kana izin yoktur.' Yine Masehet Ketubot[5] 60 kitabında deniyor ki, 'İki ayağı üstünde yürüyenlerin kanı saftır.' O zaman söyleyin bize hahamlar, kimin kanı saf? Kuşlarınki olamaz! Böyle açıkça ifade edilmemiş çok örnek var ancak gerçek niyeti gizleme amacıyla bu belirsizlik kasten yapılıyor. Bir gerçeği ortaya çıkardık. Geri kalanlar –masum bebelerin olağan katilleri– tahmin edilebilir."

---

4 "Rambam" olarak da tanınan 12. yüzyılda yaşamış Yahudi filozof, Musa bin Meymun; İbn Meymun. [RaMBaM ismi, adının baş harflerinden oluşur (Rabbi Musa bin Maymun).] (ç.n.)

5 Kısa adıyla Ketuba, aile hukukundan finansa kadar uzanan konuları merkezine alan bir risaledir ve ana temalara yüzeysel olarak bağlanan çok çeşitli konulara da değinir. (ed.n.)

Moşe çevirisini bitirdiğinde, katedralde bir gürültü oluyor ve hava kararmaya başladığından Peder Mikulski oturumu kapatırken hahamlara üç gün içinde yanıtlarını hazırlamasını, ayrıca oradakilere de huzuru korumalarını söylüyor. Muhafızlar geliyor ancak insanlar sakince dağılıyor. Belli olmayan tek şey, hahamların hepsinin katedrali ne zaman ve nasıl terk edeceği.

Gizli El İşaretleri ve Gizli Göz İşaretleri

13 Eylül 1759'da, Yahudi yılı olarak 5519, *elul* ayının 21. gününde, Lviv hahamı Hayim Kohen, meraklıların eşit derecede büyük baskısı önünde dindaşları adına duruyor ve uzun bir konuşmayla tüm suçlamayı kindar, bir öç eylemi ve kan davası olarak nitelendiriyor. İddiaların temelsiz ve doğanın yasasına aykırı olduğunu belirtiyor.

İri yağmur damlaları katedralin çatısına vuruyor, sonunda o beklenen sağanak başlıyor.

Rapaport sanki konuşmayı ezberlemiş gibi yavaşça ve dikkatlice Lehçe konuşuyor. Kutsal metinlerden kanıtlar, Hugo Grotius ve Hıristiyan âlimler tarafından Yahudiler hakkında yayımlanan görüşleri aktarıyor. Çok alçak ve sakin bir sesle, toplananları Talmud'un Hıristiyanlara bir zarar vermeyi emretmediği konusunda ikna ediyor. Rapaport, yönetici Mikulski mantığının en derin cazibesiyle, Talmud karşıtlarının Hıristiyan kanıyla ilgili iddiasının sadece kötü niyetle yaptıkları kötü eylemleri adına bir bahane olduğunu anlayabilmesi için, konuşmasını yönetici Peder Mikulski'nin saygınlığına ve korunmasına yönelik bir dönüşle bitiriyor.

Şimdi sekreteri ona bir kâğıt yığını veriyor ve Haham Rapaport İbranice okumaya başlıyor. Her birkaç cümleden sonra Bialowolski, Lehçe çevirisini okuyor. Kırmızı şarap sorusuyla ilgili olarak, Talmud'un Yahudilere Hamursuz Bayramı'nda dört ölçü şarap içmelerini söylediğini ve metinde kırmızı şarabın en iyisi olmasından dolayı tüketiminin uygun olduğunun

belirtildiğini anlatıyor. Ancak beyaz şarap daha iyiyse o zaman beyaz da içilebilir. Bu, Firavun tarafından, İsrail'in çocuklarından akıtılan kanın anısına yapılıyor çünkü metinde açıkça yazılmamışsa da bu bir gelenek olmuştur. Ayrıca kapıların boyandığı Mısır'da, Hamursuz Bayramı için öldürülen koyunların kanının anısına ilk doğan oğlanları öldüren meleğin İsraillilerin evlerinin üzerinden geçsin diye de yapılıyor. İma ya da işaret terimi Talmud'da pek görünmüyor, nihayetinde Talmud karşıtlarının İbranicesi zayıf. Aynı şekilde *adom* sözcüğünün Hıristiyan anlamına gelmeyen ancak Mısırlı anlamında olan *edom* olarak çevrilmesi de kötü.

Üç sözcüğün, *dejtzah, adaş* ve *bejhav*'ın on felaketin baş harflerinden ortaya çıktığına dair iddiada, Frankçıların öne sürdüğü şey tamamen temelsiz olabilir. Çünkü bu sözcükler, Hıristiyan kanını işaret etmek için değil, sadece felaketler konusunda belleğe yardımcı olması için belirlenmiştir. Bu bir hatırlatma aracı, başka bir deyişle daha iyi anımsamak için bir tekniktir.

Hamursuz Bayramı için pişirilen *matza,* bir dikkatsizlik yüzünden mayalanmaması için korunur çünkü metin o zamanlarda mayalanmış ekmeğin tüketilmesini yasaklamıştır. Bu arada Orah Hayim, Yahudi olmayan birinin, bir sağır veya dilsizin, bir aptalın ya da bir çocuğun mevcudiyetinde yoğurmayı ve pişirmeyi yasaklamaz ancak Yahudi olmayan biri, bir sağır veya dilsiz, bir aptal ya da bir çocuk tarafından yapılmasını yasaklar. Yine sonra Frankçılar bu Talmud pasajını çok kötü çevirmiş ve buradan yasaklamanın her nasılsa Hıristiyan kanı elde etmekle ilgili olduğu konusunda hatalı bir çıkarımda bulunmuşlardır. Rambam kitabındaki, "insan kanı tüketimine izin veriyor" ile ilgili suçlamaya gelince, kitap tam olarak tersini söylediğinden bu da yanlıştır, Frankçılar İbranice ders alsa iyi olur.

Şimdi katedralin içi kararmaya başladığından ve karanlık sadece mum ışığıyla zorlukla aydınlatılabildiğinden Peder Mikulski tartışmaya ara verilmesini emrederek kararı sonraki bir tarihe erteliyor.

Katarzyna Kossakowska, Piskopos Kajetan Soltyk'e yazıyor

...Nadiren yanılan burnum bir koku alıyor, yeni piskoposluk başkentinizde, zihninizde daha önemli konular olduğundan siz ekselanslarının davaya olan ilginizi yitirmeye başladığını hissediyorum. Ancak kendimi inatçı biri olarak görüyorum ve yüreğimin üzerindeki ağırlığı düşününce, siz ekselanslarını bu meseleyle ilgili olarak müşküle sokmak için kendime izin verdim. Bu bende bir analık duygusu yaratıyor, çünkü bizim bu püritenler bana yetim çocukları hatırlatıyor ve aynı zamanda yanlış dinlerini arkada bırakmanın, Polonya Kilisemizin koynuna girmelerinin onlara ne kadar yararlı olacağını düşünüyorum!

Püritenlerimizin daha önce yaptığı gibi, hahamlar da yazılı savunmalarını Kilise meclisine sundu. Savunma, orada bulunanlar üzerinde suçlama kadar etki yapmamıştı. Zayıf olduğu düşünülmüştü, mantıklı ya da doğru bir yanıt değildi. Hahamların, Talmud'u metinlerden alıntılarla ya da yetersiz inkârla savundukları gerçeğine özellikle dikkat edilmişti. Sonunda her şey, Haham David'in Talmud'unda, Talmudcuların kırmızı şarap içmeleri gerektiğine dair gizli bir göz işareti mi yoksa el işareti mi yaptığı hakkında küçük bir detayla ilgiliydi. Yine de mesele bu değil. Ayrıca kimse gerçekten dinlemiyordu.

Gerçek şuydu ki orada toplanan bizler hükmü çoktan vermiştik. Karar çıktığında büyük memnuniyet duymuştuk. Yönetici Peder Mikulski, toplananlara ilk altı tezle ilgili olarak, Talmudcuların püritenlerimiz tarafından mağlup edildiğini ve suçları kanıtlanmış sayılacağını ve Hıristiyan kanı hakkındaki yedincisiyle ilgili olarak papalık elçisi Serra'nın bu konudaki yazılı önerisi üzerine, Kilise meclisinin henüz nihai bir karar vermeyerek konuyu daha detaylı ve yakından incelemek üzere ertelemeyi tercih ettiğini duyurdu. Bunun uygun olduğunu düşünüyorum. Meselenin kendisi çok hassas, ortaya çıkardığı tutku çok büyük, böylelikle bizim

suçlamalarımızın kesinliğini ve dolayısıyla çok uzun zamandır süren suçlamaların doğruluğunu tanıyan Kilise otoritesinin kararı, Yahudileri en kötü sonuçlarla tehdit edebilirdi. Halkın bu konuda bir miktar hayal kırıklığına uğramasına karşın herkes kararı sakinlikle karşıladı ve usulüne uygun bir şekilde kendi evlerine döndü.

Bu nedenle siz ekselanslarına vaftiz konusunun çoktan belirlendiğini ve Yakup Frank'ın kendisi için bir tarih ayarlanmasının beni çok memnun ettiğini bildirmek durumundayım.

Bize ne sunması gerekiyor? Gerçekten, çok şey! Kuzenim Moliwda Kossakowski aracılığıyla tanıdığım Yakup, devletimizin ona doğru koşulları sunması halinde, sadece Polonya ve Litvanya'dan değil, Eflak, Boğdan, Macaristan ve hatta Türkiye'den binlerce insanın onu Katolik inancına doğru izleyeceğini söylüyor. Ayrıca Polonya âdetlerini bilmeyen tüm bu nüfusun, koyun gibi bölüştürülemeyeceğini, çünkü kendi türleri olmadan yok olup gideceklerini, bu nedenle de onların daha geniş bir topluluk içine yerleştirilmesi gerektiğini akıllıca öne sürüyor.

Siz ekselanslarının bu vaftizler için temelleri hazırlayacağınıza ve davanın arkasına tüm otoritenizi koyacağınıza dair büyük umutlarla, dizlerimin üzerine çökerek yalvarıyorum.

Bu arada ben de buradayken, soyluların ve Lviv'in sakinlerinin desteğini almaya çalışacağım. Sokaklarda kamp kuran bu muazzam sefil Yahudi kalabalığı için gereksinimimiz olan şey, maddi destek ve her tür malzeme desteğidir. Siz ekselanslarına temin ederim ki bu çingene kervanlarını andıran bir durum ve sonunda kent bu sokak kamplarıyla uğraşmayı bırakacak. Maalesef, yiyecek yetersizliğinden başka çok daha nahoş bedensel gereksinimler var ve bu yavaş yavaş bir sorun haline geliyor. Halickie Przedmiescie'den burnunuzu kapamadan geçmek zor ve yine çok sıcak olan hava bu kokuları çok daha can sıkıcı bir hale getiriyor. Şabataryanlar, çok iyi organize olmuş görünse de hâlâ onlara kentin dışında kalmaları için başka bir yer vermemeli miyiz diye

merak ediyorum ve bu konuyu size ve ekselansları Piskopos Zaluski'ye bırakıyor, ayrıca bu konuda başpiskoposluğa bir de mektup gönderiyorum. Frank'ın ailesi ve arkadaşları daha kalıcı bir yer beklerken, ben Wojslawice'deki malikânemi bir süre için onlara vermeyi düşünüyorum. Ancak benim evimin çatısı onarım ve birçok hizmet gerektiriyor...

Peder Chmielowski'nin Dertlerine Dair

Kuyrukluyıldızın bu yılı, rahip için sorunlar yılı. Bu ileri yaşında (eklemlerine yararlı olan) ebegümeci ve acı tere arasındaki papaz evine sığınacağını düşünüyordu ancak her zaman bir kargaşa, her zaman bir yaygara. Şimdi de bu kaçak ve Roşko'nun bu adamdan hoşlanmaması durumu var. Rahip, ürkütücü yüzlü kaçağa katlanıyor ve yapması gereken şekilde onu yetkililere ihbar etmek gibi bir niyeti yok. Kaçak iyi bir adam, kibar ve öyle şanssız ki ona bakmak bile rahibi üzüyor, onu ilahi merhamet ve iyilik üzerinde çok dikkatlice düşündürüyor. Bu arada Roşko bu adama bilenmiş durumda ve rahip sonunda onun sırlarını birine açacağından endişe ediyor. Peder Chmielowski, Roşko'nun kıskanç olduğundan emin, bu yüzden ona iyi davranmak için çaba gösteriyor ve ona eski maaşına ilaveten bir kuruş fazla ödemeye başlıyor ancak Roşko allak bullak halde dolaşmaya devam ediyor. Bu nedenle şimdi Peder Chmielowski birkaç günlüğüne Lviv'deyken, onların birbirlerinin boğazına çöküp çökmediklerini düşünüyor. Ancak ara sıra yazdığı mektuplarında bundan Bayan Druzbacka'ya bahsetmiyor, gerçi ona söylese belki bir akıl verirdi. Birinin, onu sonunda ilmi bir konuda değil de insani bir konuda gerçekten d i n l e d i ğ i izlenimi verdiğinden, Bayan Druzbacka'ya yazmak ona büyük zevk veriyor. Bazen onları kafasında günlerce kuruyor ve şimdi olduğu gibi Bernardinlerle[6] sabah ayininde uyuyakalana dek oturuyor. Dua etmek yerine ne yazacağını düşünüyor. Belki de şöyle bir şey:

---

[6] Sistersiyen Tarikatı'ndan (Aziz Benedikt) keşiş ya da rahipler. (ç.n.)

...Benim, Prens Jablonowski ile olan davam mahkemede bitecek. Kendimi savunacağım için şimdi kitapların ve içindeki bilgilerin kamu yararına olduğunu kanıtlamaya çalıştığım görüşlerimi yazıyorum. Çünkü onlar kimseye ait değil ve aynı zamanda gökyüzü, hava, çiçeklerin kokusu ve gökkuşağının güzelliği gibi herkese aittir. Birinden, kendisi için diğer kitaplardan topladığı bilgiler çalınabilir mi?

Şimdi kendini Lviv'de, tam da tartışmanın göbeğinde buluyor. Piskopos meşgul, tüm kasaba hevesle hazırlanıyor ve kimsenin Peder Benedykt'in davası için çalışacak zamanı yok. Bu nedenle burada Bernardinlerle kalıyor, Yahudilerin her duruşmasına gidiyor, notlar alıyor ve bunları mektuplarında azar azar Bayan Druzbacka'ya yazıyor:

...Benim bizzat tanık olduğum şeyi soruyordunuz ve ben de muhterem hanımefendiye soruyorum, ben orada oturduğum sürece bir yerde ayakta durabilir miydiniz, hatta oturabilir miydiniz? Emin olun ki duruşma inanılmaz sıkıcı ve herkes sadece tek bir şeyle ilgileniyor: Yahudiler Hıristiyan kanına gereksinim duyuyor mu?

Lvivli Bernardinlerden, bilge, ilahiyat profesörü ve İbrani dilinde çok iyi eğitilmiş olan Peder Gaudenty Pikulski harika bir iş çıkardı. O ve Peder Awedyk tüm Lviv duruşmasını yazdı, her çeşit kitap ve kayıtlardan tüm bilgileri buna eklediler. Bariz bilgilerle, kurban ayinlerine dair cinayet soruşturmasını detaylı bir incelemeye aldı.

Talmud karşıtlarının suçlamalarını desteklemek için, çoğunlukla 1710'da Jovkva'da vaftiz edilen ve kendisinin Litvanya'da iki kez kurban ayini cinayeti işlediğini açıkça itiraf eden, Yahudilerin kutsal günlere göre yıl boyunca işledikleri kötülükleri ve kutsal şeylere ettikleri hakaretleri açıklayan Brest-Litovsk hahamı Serafinowicz'in el yazmasından alınan delilleri sunmaya çalıştı. Talmudcuların bu sırları, Serafinowicz'in kendisi tarafından tam olarak yayımlanmış ancak tüm kopyaları Yahudiler tarafından satın alınıp yakılmış.

Hıristiyan çocukların kanlarının kullanılması için dağıtılmasıyla başlayan ıstıraplar, İsa'nın ölümünden hemen sonra meydana gelmiş, burada sizin için Peder Pikulski ve Awedyk'ten doğrudan bir alıntı koymamın nedeni, bunları uydurduğumu düşünmemeniz içindir, muhterem hanımefendi:

"Kutsal Hıristiyan inancının yayılmasından sonra Hıristiyanlar, Yahudilere karşı ayaklanmaya ve onları suçlamaya başladıklarında Yahudiler, Hıristiyanları yatıştırabilmenin, kalplerini onlara merhametle açmanın yollarını aramak için bir araya gelmiş. O zamanlar adı Ravaşe olan Kudüs'ün, en yaşlı hahamına gitmişler. Bu haham her çeşit doğal ve doğal olmayan yolu denemiş ancak Hıristiyanların Yahudilere karşı olan coşkunluğunun ve hiddetinin yatıştırılamayacağını görmüş, sonunda Yahudi âlimlerinin en ünlüsü olan Rambam kitabına dalmış. Kitapta, zararlı bir şeyin etkilerinin sadece aynı türden ikinci bir şeyin anlayışla uygulanması yoluyla hafifletilebileceğini okumuş ve sözkonusu haham bunu Yahudilere şöyle çevirmiş: Hıristiyanların onlara karşı inatçılığının alevi ancak bahsedilen Hıristiyanların kanı dökülerek bastırılabilir. O zamandan beri, Hıristiyanların onlara karşı daha yumuşak ve merhametli olmaları için Hıristiyan çocuklarını yakalayıp vahşice katletmeye başlamışlar ve bunu Talmud'un açık ve kapsamlı olarak Zyvche Lev kitabında belirttiği üzere yeni bir yasa olarak yazmışlardır."

Okuduklarımdan çok endişelendim ve bu yazılı kaynakları k e n d i g ö z l e r i m l e görmemiş olsam o gerçeğin kabulüne karşı zihnim kendini savunurdu. Ancak her şey kitaplarında yazılmış, Peder Pikulski'nin dediğine göre, aralarında İbrani dilinde dokuz adet bulunan nokta ya da aksanla yazdıkları ve Talmudlarını bu noktalar olmadan bastıkları için Talmud'da hahamların farklı olarak anladığı ve insanlara gizemlerinin korunmasına uygun olarak çeşitli şekillerde çevirdiği bolca belirsiz sözcük var.

Bunlar beni siz muhterem hanımefendinin hayal dahi edebileceğinden fazla kokutuyor. Firlejovuma dehşet içinde döneceğim çünkü dünyada böyle şeyler oluyorsa o zaman biz onları

nasıl algılamaya başlayıp onlarla sadece zihnimizde nasıl başa çıkacağız? Ne de olsa böyle seçkin kitaplar yalan söylemez!

Kim bu koşullar altında Talmudculara inanır? İşte bunu düşünmeden edemiyorum. Çünkü eğer onlar yalan söyleme ve günlük şeylerde Katolikleri kandırma alışkanlığına sahipse o zaman elbette böyle önemli bir konuda yalan söyleyeceklerdir. Hıristiyan kanına olan bu gereksinimin hahamlar arasında büyük bir sır olarak tutulduğu gerçeği de var! Basit ve eğitimsiz Yahudiler arasında bu bilinmiyor ancak kaç kez kanıtlandığı ve yargıyla cezalandırıldığı göz önüne alındığında, bu doğru olmalı...

İşlediği Günahı Anlayamayan Pinkas'a Dair

Tüm emirleri yerine getirmiş, iyilikler yapmış, diğerlerinden daha çok dua etmişti. Bu kutsal Haham Rapaport ne yapmış olabilirdi, yürüyen bir iyilik olan o adam? Tüm o Podolyalı Yahudiler ne yapmışlardı ki başlarına bu sapkınlar gibi büyük bir talihsizlik gelmişti?

Hâlâ yaşlı olmasa da aklaşmış saçları, eski püskü gömleğiyle masanın üzerine eğilmiş, okuyamıyor, bildik çağrışımlar uyandıran mektuplara sığınmak istese de bu sefer işe yaramıyor. Pinkas bir top gibi, kutsal mektuplardan geri sıçrıyor.

Karısı bir mumla içeri giriyor, yere kadar inen geceliği ve başındaki beyaz başörtüsüyle çoktan yatmaya hazırlanmış, kocasına endişeyle bakıyor, sonra yanına oturup yanağını onun omzuna bastırıyor. Pinkas onun narin, ince bedenini hissediyor ve ağlamaya başlıyor.

Kâfirlerin Lviv'e gelmesi nedeniyle hahamlar onlara evde kalmalarını, panjurları kapatmalarını ve perdeleri çekmelerini emretmiş. Yapamazlarsa, dışarı çıkmaları gerekirse, göz temasından kaçınmalılar. Yakup'un, o melez itin gözlerinin doğru dürüst bir Yahudinin gözleriyle temas etmesine izin verilemez. Bakışlar yerde, duvarların diplerinde ya da çukurlarda olmalı, yanlışlıkla yukarı, bu günahkârların şeytani yüzlerine doğru kalkmamalı.

Ertesi gün Pinkas Varşova'ya, papalık elçisine gidiyor. Son belgeleri hazırlama sürecinde. Bu tartışma tutkuları azdırıyor, insanları nefrete yöneltip endişelendiriyor. Yedinci madde, Yahudileri Hıristiyan kanı kullanmakla suçluyor ve ancak papanın kendisinden bu tür iddiaları masallarla aynı saymalarını söyleyen bir emir almışlar. Aynı zamanda, Yakup Frank'ın bu tarikatı, bazı gizemli ritüeller uyguladığından tüm Yahudileri suçlamak kolay olacak. Haham Rapaport şöyle demekte haklı: "Artık onlar Yahudi değil ve biz de onlara karşı bizim Yahudilerimize davrandığımız gibi davranmak zorunda değiliz. Onlar Mısır'dan kaçarken Musa'nın çocuklarına dahil olmuş karışık bir kalabalığa, o melez sürüsüne benziyorlar: Kırma ve dönekler, ciddiyetsizler, hırsızlar, şüpheliler ve deliler. İşte bunlar böyleler."

Rapaport, Polonya'nın tüm hahamlarının buluşacağı Konstatynow'da kendilerini Frankçılardan, o kâfirlerden kurtarmak için onları Hıristiyanlığa dönmeye zorlamaktan başka bir yolu olmadığını açıklayacak. Diğer bir deyişle, bu köpeklerin vaftiz olduğundan emin olmaları gerekiyor. Bu çaba için şimdiden çok para toplanmış ve sapkınların vaftizinin mümkün olduğunca kısa sürede gerçekleştirilmesi için her tür baskı yapılmış. Tüten bir mumla uğraşan Pinkas, bir döviz bürosunun yapacağı gibi meblağları cetvele geçiriyor. Sol tarafta, soyadı, adı ve ünvanı ve sağ tarafta, bağışlarının miktarı.

Aniden kapı vuruluyor ve Pinkas sararıyor. Şöyle düşünüyor: İşte başladı. Gözleriyle karısına, kendini yatak odasına kilitlemesini söylüyor. İkizlerden biri ağlamaya başlıyor. Pinkas kapıya gidiyor ve dinliyor, kalbi hızla atıyor, ağzı kuruyor. Diğer tarafta kazıyan tırnakları duyabiliyor ve bir süre sonra bir ses duyuyor.

"Aç, amca."

"Kim o?" diye fısıldıyor Pinkas.

Ses yanıtlıyor, "Benim, Yankiel."

"Hangi Yankiel?"

"Glinnolu Natan'ın oğlu Yankiel. Yeğenin."

"Yalnız mısın?"

"Evet."

Pinkas kapıyı yavaşça açıyor ve genç adam dar aralıktan içeriye süzülüyor. Pinkas ona kuşkuyla bakıyor ve sonra rahatlayarak ona yaklaşıyor. Yankiel uzun, geniş omuzlu, yapılı, amcası omuzlarına zar zor geliyor. Pinkas kollarını onun beline sarıp Yankiel utanarak hafifçe öksürüp yutkunana kadar uzunca bir süre öyle kalıyor.

"Gitla'yı gördüm," diyor.

Pinkas onu bırakıyor ve bir adım geri çekiliyor.

"Bugün Gitla'yı gördüm, bu sabah. Halickie Przedmieascie'de o hekime yardım ediyordu."

Pinkas'ın yüreği ağzına geliyor.

"Burada mı? Lviv'de mi?"

"Tabii, Lviv'de!"

Pinkas yeğenini mutfağa götürüyor ve masaya oturtuyor. Ona biraz votka koyuyor ve kendisi de bir kadeh içiyor, alkole alışık olmadığından tiksintiyle ürperiyor. Bir yerlerden biraz peynir çıkarıyor. Yankiel konuşuyor, hepsi Lviv'e gelmiş, sokaklarda kamp kurmuşlar, küçük çocukları da onlarla birlikteymiş ve hastalanıyorlarmış. Kentin yetkililerince tutulan Aşer, o Rohatinli hekim, onları tedavi ediyormuş.

Yankiel'in alışılagelmişin dışında renkli, mavimsi yeşil, büyük, güzel gözleri var. Bitkin amcasına gülümsüyor. Pinkas'ın karısı geceliğiyle yatak odasının kapısını aralayıp dışarı bakıyor.

"Bir de, amca," diyor Yankiel, ağzı dolu bir halde, "Gitla'nın bir çocuğu var, bunu da bilesin."

Lviv Sokaklarını İstila Eden İnsan Sürüsüne Dair

Arabalar öylesine dolu ki en küçük engebeyi atlatabilmek için inmek gerekiyor. Ayaklar toz bulutları kaldırıyor, eylüle göre hava sıcak ve kurak, yolun kenarındaki otlar güneşten solmuş. İnsanların çoğu yaya olarak yol alıyorlar, birkaç kilometrede bir ceviz ağaçlarının gölgesinde dinleniyorlar ve sonra tüm

yetişkinler ve çocuklar düşen yaprakların arasında avuçiçi büyüklüğündeki cevizleri arıyor.

Bunun gibi bir kavşakta, farklı yönlerden gelen hacılar karşılaşıp birbirlerini candan selamlıyor. Çoğunluğu yoksul, küçük tüccarlar ve zanaatkârlar dokuyarak, bağlayarak, bileyerek ve onararak ailelerini elleriyle geçindiren insanlar. Paçavralar içindeki adamlar sabahtan akşama omuzlarında taşıdıkları tezgâhlar yüzünden iki büklüm olmuş. Tozlu ve yorgun bir halde, haberler alıp veriyorlar ve birbirlerine basit yiyecekler ikram ediyorlar. Büyük olaya kadar idare etmek için su ve bir parça ekmekten başka şeye gereksinimleri yok. Böyle düşünüldüğünde, bir insan yaşamak için çok şeye ihtiyaç duymaz. Her gün yemek zorunda bile değildir. Dünya tamamen değişecekken taraklara, kurdelelere, kil kaplara, keskin bıçaklara neden gereksinimleri olsun ki? Kimse nasıl olacağını bilmese de her şey farklı olacak. Hep bununla ilgili konuşuyorlar.

Arabalar kadın ve çocuklarla dolu. Küçük arabalara bağlı olan beşikler, bir ara durduklarında bir ağacın altına asılıyor, tutmaktan elleri uyuşan anneler bebelerini bir rahatlamayla onların içine koyuyor. Çıplak ayaklı, sıcaktan sersemlemiş olan büyükçe çocuklar, annelerinin eteklerinde ya da kirli çarşafla örtülmüş küçük saman yataklarda kestiriyorlar.

Bazı köylerde öteki Yahudiler yanlarına gelip ayaklarına tükürüyor ve her kökenden Polonyalı, Rohatinli ve Yahudi çocuklar geçerken onlara şöyle bağırıyor:

"Serseriler! Serseriler! Üçlüler! Üçlüler!"

Akşamları yatacak bir yer dahi aramıyorlar, sadece suyun kenarında, bir çalılığın köşesinde, gündüz sıcaklığını koruyan bir duvarın dibinde uzanıyorlar. Kadınlar beşikleri, çocuk bezlerini asıyor, ateş yakıyorlar ve adamlar biraz yiyecek için köye gidiyor, yol boyunca düşmüş yeşil elmaları ve güneşten şişmiş, uçarı, tatlı gövdeleriyle yabanarılarını cezbeden mor erikleri topluyorlar.

Yenta uykularında, üzerlerindeki gökyüzünün açıldığını ve insanların tuhaf bir şekilde kaygısızca uyuduğunu görüyor. Her

şey sanki özelmiş gibi, Şabatmış gibi, yıkanıp ütülenmiş gibi kutsal. Sanki birisi şimdi dosdoğru yürümeli ve çok dikkatli adım atmalıymış gibi. Belki de onları izleyen biri sonunda bin yıldır süren uyuşukluktan çıkacaktır, kim bilir? İlahi bakışın altında her şey bir alametle tuhaflaşıp ağırlaşıyor. Örneğin, çocuklar bir ağaca çok sıkı basılmış ve etrafını saran kabuğundan sökülemeyen metal bir haç buluyorlar. Bulutlar olağandışı şekiller alıyor, belki İncil'deki hayvanların, kimsenin neye benzediğini dahi bilmediğinden, belki hiç kimsenin görmediği o aslanların biçimini alıyor ya da ufukta yüzerken Yunus'u yutan balığa benzeyen bir bulut ortaya çıkıyor. Hatta yanındaki küçük bulutta birisi, tükürülmüş elma çekirdeği gibi çarpık çurpuk duran Yunus'u görebiliyor. Bazen Nuh'un mavi gemisi onlara eşlik ediyor. Gemi sema boyunca süzülüyor, devasa ve Nuh, içinde koşuşturup hayvanlarını yüz elli gün boyunca besliyor. Geminin çatısında, bakın, herkes baksın, o da kim? O, davetsiz misafir, sel suları yükselirken son anda gemiye tutunan Dev Og.[7]

Diyorlar ki, ölmeyeceğiz. Vaftiz bizi ölümden kurtaracak. Ancak bu nasıl olacak? Yaşlanmayacak mıyız? Belli bir yaşa gelip de sonsuza dek aynı yaşta mı kalacağız? Herkesin sonsuza dek otuz yaşında kalacağını söylüyorlar. Bu, yaşlıları sevindiriyor, gençleri ise korkutuyor. Ancak bu yaş, sağlığın, bilgeliğin ve deneyimin birbirine uyumla geçtiği, anlamlarının eşit olduğu en iyi yaştır. Nasıl olacak, ölünmeyecek mi? Her şey için çok zaman olacak, çok para biriktirilecek, bir ev yapılacak ve tüm sonsuzluk tek bir yerde geçirilemeyeceğinden biraz oraya, biraz buraya yolculuk yapılacak.

Şimdiye kadar olan her şey harabe gibi, dünya eksiklerden oluşmuş, bu yok, şu eksik. Ancak bu neden böyle? Her şey fazlasıyla olsa olmaz mıydı? Hani sıcaklık ve yiyecek, insanların başlarının üstünde bir dam bulunması ve güzelliklerin hep olması?

---

[7] Kutsal kitapta adı geçen bir kişilik, tufan sırasında Nuh'la yaptığı anlaşma ile gemiye tutunmuş ve kurtulmuşsa da daha sonra anlaşmaya uymadığı için Musa Peygamber tarafından başı kılıçla kesilmiş. (ç.n.)

Kime zarar verirdi ki bu? Neden böyle bir dünya yaratılmış ki? Güneşin altında kalıcı olan bir şey yok, her şey geçiyor ve ona iyice bakacak zaman dahi yok. Neden böyle ki? Daha çok zaman ve daha çok fikir olamaz mıydı?

Ne var ki yeniden yaratılmaya layık olduğumuzda, iyi, gerçek Tanrı'dan yeni, dolu ve tam bir ruh alacağız ve insan, Tanrı kadar sonsuz olacak.

Mayorkowiczler

Srol Mayorkowicz, karısı Beyla ile birlikte burada. Beyla, kucağında en küçük kızı Şima ile birlikte arabada oturuyor. Beyla uyukluyor, başı sürekli göğsüne düşüyor. Hasta olabilir. Narin yanaklarında iki kırmızı leke çıkmış ve öksürüyor. Grimsi kâkülleri, uçları yıpranmış donuk renkli başörtüsünün altından çıkmış. Daha büyük kızları, babalarıyla arabanın arkasından yaya olarak geliyor. Elia yedi yaşında, annesi gibi zayıf ve ufak tefek. Koyu saçları örgülü ve bir bezle bağlanmış, ayakları da çıplak. Yanında yürüyen Freyna on üç yaşında, uzun boylu, güzel bir kadın olacak. Açık renkli, kıvırcık saçları ve kara gözleri var, ondan bir yaş daha küçük olan, kalça çıkığıyla doğduğundan beri tek ayağı topallayan kız kardeşi Maşa'nın elini tutuyor. Belki de büyümemesinin nedeni bu. Maşa sanki Busk'taki sefil barakanın dumanına maruz kalmış gibi daha esmer, sakatlığından utandığı için evden pek çıkmıyor. Ancak insanlar onun genç kızların en akıllısı olduğunu söylüyorlar. Kardeşleri gibi aynı yatakta uyumayı sevmiyor ve yere rahatsız, ot bir minder seriyor. Üstünü, babasının daha iyi günlerinde kırpıntılardan dokuduğu kaba bir at örtüsüyle örtüyor.

Srol, en sevdiği ve geveze olan on bir yaşındaki Miram'ın önünde yürüyor. Ağzı hiç kapanmıyor ancak hep akıllıca konuşuyor. Babası, onun oğlan olmadığına çok yanıyor, olsaydı kesinlikle bir haham olurdu.

Arkalarında daha şimdiden bir annenin sorumluluklarını almış olan en büyükleri Ester yürüyor, küçük, kemikli ve

gelincik hassasiyetinde bir yüze sahip ancak katır kadar da inatçı. Jezierzany'den bir oğlanla söz kesilmiş ve babası böylesine bir yoksullukta parayı toparlamak çok zor olduğundan, müstakbel damada çeyiz için erken ödeme yapmış. Ancak oğlan dört yıl önce tifüsten ölmüş ve babası parayı geri vermemiş. Srol yerel mahkemenin vereceği kararı bekliyor. Ester için endişeleniyor çünkü böyle zor zamanlarda para olmadan onu şimdi kim alır? Kızlarını evlendirebilmesi bir mucize artık. Srol kırk iki yaşında ancak yaşlı bir adam gibi görünüyor, kırışık, çevre koşullarından etkilenmiş yanık bir yüz, gölgeli, çukur gözler, keçeleşmiş, fazlasıyla uzun bir sakal. Yahudi Tanrısı'nın ona karşı olduğu kesin, neden sadece kızları var? Srol sadece kız evladı olacak kadar ne günah işlemiş olabilir? Atalarının çoktandır devam eden suçunun kefaretini mi ödüyor? Srol bu Tanrı'nın kendisi için olmadığına emin olmuş. Şu var ki dünyayı kiralamış olan şimdiki yöneten değil de gerçek ve daha iyi başka bir Tanrı var. Gerçek Tanrı'ya, Baruhya yoluyla şarkılar söyleyerek ya da Yakup'a güvenerek dua etmek mümkün.

Nisandan beri Ivani'deydiler. O iyi Ivani halkı olmasaydı muhtemelen açlıktan ölürlerdi. Ivani, onların yaşamlarını ve sağlıklarını kurtardı, Beyla şimdi daha iyi hissediyor ve eskisi kadar çok öksürmüyor. Srol vaftiz olur olmaz, Hıristiyanlar kadar iyi olacaklarına inanıyor. Bir parça toprak alacaklar, Beyla'nın bahçesinde sebzeleri olacak ve Srol kilimler dokuyacak çünkü nasıl yapılacağını biliyor ve bu işte iyi. Yaşlandıklarında, kızlarını evlendirdikten sonra kızlar onlara bakacak. Onun tüm hayali bu.

Nahman ve Onun Sevap İşlerken Giydiği Giysiler

Nahman katedralde konuşurken, çok genç olan karısı Vaygele, Ivani'de bir kız doğuruyor. Çocuk gürbüz ve sağlıklı, Nahman rahat bir nefes alıyor. Zaten ilk evliliğinden bir oğlu var, Busk'ta Lea ile birlikte olan Aron. Lea hâlâ evli değil. Ruhsal durumunun

biraz karışık olduğunu söylüyorlar ve kalbi huzursuzmuş. Yani Nahman'ın iki çocuğu var ve bazı bakımlardan görevini yerine getirdiği söylenebilir. Nahman, kızının doğumunun, doğru yolda olduklarına dair Tanrı'dan aldığı bir işaret olduğunu düşünüyor. Bundan böyle Nahman artık kadınlarla yakınlaşma gereksinimi duymuyor.

Ancak o akşam, tartışmanın yedinci maddesinin henüz tartışıldığı katedralden ayrılırlarken Nahman, onu son günlerde etkileyen coşkusunu kaybediyor. Aslında buna coşku denmez, daha çok bir hüner ve iyimserlik. Neşeli bir ayak direme. Büyük bir servet kazanmak için büyük risk alan bir tüccarın heyecanı. Her şeyini bir karta yatıran oyuncunun duygusu. Nahman, tuhaf bir şekilde heyecanlanıyor, tartışma sırasında çok terliyor ve şimdi üzerinde fare kokusu hissediyor, sanki birisiyle göğüs göğüse dövüşmüş gibi. Yalnız kalmayı isterdi ancak grup halinde gidiyorlar. Yakup, Labeckilerin malikânesinde kalıyor, bu nedenle oraya gidiyorlar. Çok miktarda votka ve votka sonrası için kurutulmuş balık ısmarlıyorlar. Bu akşam Nahman'ın pek az cümle yazabilmesinin nedeni bu:

Yeryüzündeki yaşamın ardından, ruhlar *mitzvot*'larından[8] kendilerine bir giysi dokur ve ölümden sonra yüksek dünyada bu giysiyi giyerler. Kötü insanların giysileri delik deşiktir.

Sık sık kendi giysimin nasıl olacağını düşünürüm. Birçok insan da aynısını düşünüyor olmalı ve kendilerini sanki başkalarının gözünden bakıyormuş gibi daha iyi gördüklerine şüphe yok. Giysilerini temiz, düzenli ve belki de güzel, yani uyum içerisinde görürler.

Ancak cennetin aynalarındaki görüntümü beğenmeyeceğimi biliyorum.

Sonra Yakup her zamanki gücüyle Nahman'ın olduğu yere geliyor ve onu dışarı çıkarıyor. Kutlama yapacaklar.

---

[8] (İbr.) Tevrat'ta geçen ve Musevilerin uymakla yükümlü olduğu emirler. (ç.n.)

Vaftizler başladığında Nahman, Vaygele'yi ve küçük kızını getirtiyor. Onları kentin girişinde bekliyor, sonunda onları bulana kadar giren her arabaya bakıyor. Vaygele ile birlikte annesi ve kız kardeşi var. Çocuk sepette yatıyor, üzeri ince bir bebek battaniyesiyle örtülü. Nahman battaniyeyi çocuğun yüzünden çekmek için davranıyor, boğulabileceğinden korkuyor. Küçük kızın minicik, büzülmüş bir yüzü var, ufacık tefecik yumrukları ağzına sımsıkı kenetlenmiş, ceviz büyüklüğünde. Vaygele kızarmış ve sütle dolu, memnun, kocasına muzaffer bir edayla bakıyor. Nahman onu hiç böyle görmemişti.

Genç anne, Nahman'ın odasının lüksünün farkına dahi varmıyor. Sandalyelerin oymalı arkalarına battaniye ve bezleri asıyor. Geniş yatakta, aralarında çocukla yatıyorlar ve Nahman bundan sonra her şeyin yolunda gideceğini hissediyor çünkü en önemli merhaleyi geçmişler. Yedinci madde bile gerekliydi.

Vaygele'ye diyor ki, "Senin adın Zosia."

Çocuk için Rebeka, Rivka adını seçiyor, İncil'deki Yakup'un annesi gibi, bu onun gizli, eski adı olacak. Ancak vaftiz olduğunda alacağı ad Agnieszka. Vaygele diğer kadınlarla birlikte Katolik derslerine yazılıyor ancak çocuğa öyle odaklanmış ki başka hiçbir şey onu ilgilendirmiyor. Zar zor istavroz çıkarabiliyor.

Peder Mikulski'nin Faturaları ve Hıristiyan Adlarının Pazarı

Yeni gelenlerin, Lviv sokaklarında kurdukları kampların bakımının yükü Peder Mikulski'nin üstünde. Her hafta onlara otuz beş duka harcıyor. Neyse ki ondan pek genç olmayan ancak becerikli ve akıllı bir kadın sayılan yeğeni, mahkeme harcamalarını ve "dönme" sözcüğünü kullanmaktan kaçınıp "Hıristiyan adayı" dediği kişilere harcadığı parayı dikkatli ayarlıyor. Çarşıda herkes onu tanıyor. Taze yiyecek alırken kimse onunla pazarlık yapmaya cüret edemiyor. Kent de elinden geldiğince yardım ediyor ve yerel halk da işin içinde. Köylüler, bahçelerinde yetiştirebildiklerini

paylaşırken görülüyor. Tüylü, dört köşeli şapkalı ve kahverengi keçe paltolu bir kasabalı, bir arabayla taze yeşil elmalar getiriyor ve onları doğrudan kadınların önlüklerine, erkeklerin de şapkalarına döküyor. Birisi bir araba dolusu karpuz ve birkaç sepet salatalık getirmiş. Manastır rahibeleri, kadınları ve onların kızlarını alıp hepsine oda, yemek ve yatak veriyor. Rahibeler için bu büyük bir mücadele, sayıları iki, üç katına çıkıyor ve ayrıca Yahudi kadınlara tükürenler de var. Keşişler manastır başına birkaç erkeği besliyor. Çoğunlukla bezelye çorbası ve ekmek dağıtıyorlar.

Lviv'de vaftizden hemen önce, en değerli adın Marianna olduğu Hıristiyan adları pazarı gibi bir şey ortaya çıkıyor. Ad, Talmud karşıtlarının cömert bir destekçisi olan kralın başbakanının karısı Maria Anna Brühl şerefine. Ancak en akıllıca isim olduğunu da söylüyorlar, hem Mary, İsa'nın annesi hem de Anna, İsa'nın büyükannesini içeriyor. Ayrıca bir ninni kafiyesi gibi kulağa güzel geliyor: Marianna, Marianna. Bu nedenle birçok kız ve genç kadın Marianna olmak istiyor.

Busklu Srol Mayorkowicz'in kızları adları aralarında çoktan bölüşmüş. Şima Victoria, Elia Salomea, Freyna da Roza oluyor, Maşa Tekla ve Miriam da Maria. Ester'in adını seçmesi uzun zaman alıyor ve sonunda Teresa'yı kabulleniyor.

Bu şekilde sanki herkesin şimdi iki çeşidi varmış gibi, hepsinin farklı adlı bir benzeri var. Korolivkalı Mayorek ve Maşa'nın oğlu Srol Mayorkowicz, Mikolaj Piotrowski oluyor. Karısı Beyla ise Barbara Piotrowska.

Bazılarının vaftiz babalarının soyadlarını alacağı yaygın olarak biliniyor. Hanımefendi hazretleri Labecka'yı iyi tanıyan ve kocasıyla iş yapan Pidhaytsili Moşe, Labecki adını alacak. Bu sırım gibi, zeki hahamın hayal gücü ve özgüveni var, ayrıca Kabala'da herkesten bilgili olduğundan sözcüklerin ve adların sahip oldukları gücü anlıyor. İlk adını şüpheci Thomas'tan[9]

[9] Şüpheci Tomas, İsa'nın on iki havarisinden biri. Yuhanna İncilinde göre diğer havariler İsa'yı gördüğünü, onun dirildiğini söylediğinde Tomas buna inanmaz ve "Onun ellerinde çivilerin izini görmedikçe,

alıyor. Tomasz Podhajecki-Labecki olarak tanınacak. Birkaç yaşlarında olan iki oğlu, David ve Solomon'a, Joseph Bonaventura ve Casimir Simon Labecki adını verecek.

Ancak soylular adlarını vermeye o kadar hevesli değil. Örneğin, Bay Dzieduszycki, kendi adını Labecki gibi küçük düşürmeye niyetli değil. Bu bey, yaşlı Hirş, Lanckoronalı Sabatay ve karısı Haya'ya –eskisi Şor– vaftiz babalığı yapacak. Haya'nın saçları artık tamamen kırlaşmış. Gri lüleler şapkasının altından çıkıyor ve yüzü soluk gri ancak sıradışı güzelliğini koruyor. İngilizler gibi frak giymiş, buralarda daha önce hiç görülmemiş bu giysi onu bir balıkçıl gibi gösteriyor. Bu kibirli aristokrat, bir ilaheyi vaftiz edeceğini biliyor mu?

"Benim adımla kendini yük altına sokmaktansa basit, kolay bir şey al. Hepiniz kızıl saçlısınız," diyor Hirş'e, "öyleyse neden, kızıl saçlı anlamına gelen Rudnicki olmasın? Kulağa daha iyi gelmiyor mu? Ya da Lanckoronalı olduğunuzdan belki de sadece Lanckoronski? Bir prens adı gibi tınlıyor."

Böylece Rudnicki ya da Lanckoronski mi olacakları konusunda tereddüt ediyorlar ancak gerçek şu ki onlar için hepsi bir. Yaşlı Hirş için ne ilki ne de ikincisi uygun. Kahverengi kaftanı, yazın dahi hiç çıkarmadığı kürk astarlı şapkası, uzun sakalı ve gölgeli yüzüyle duruyor. Mutsuz.

Bu pazarda çok değerlenen bir ad da Franciszek ya da Francis, yeni vaftiz olan erkeklerin üçte biri Franciszek olacak, bunun Yakup Frank'ın vaftiz babası olmayı kabul eden ve bu iş için hayli de para yatıran Franciszek Rzewuski şerefine olduğunu söylüyorlar. Rahiplerin, her zaman meraklı Peder Mikulski ile birlikte vaftizleri gerçekleştirirken keşfettiği üzere, Assisi Azizi'nin[10] adının çok revaçta olmasının gerçek nedeni, Franciszek'in kulağa biraz Frank gibi gelmesi, tıpkı onların korkusuz lideri Yakup Frank gibi.

çivilerin izine parmağımla dokunmadıkça ve elimi böğrüne sokmadıkça inanmam," der (Yuhanna 20:25). (ç.n.)

[10] Fransisken tarikatının kurucusu, İtalyan Katolik rahip Aziz Francis (MS 1181-1226). (ç.n.)

Halickie Przedmiescie'de cuma akşamı. Geç batan güneş, çatıları turuncuya daldırmış ve küçük gruplar halinde oturan insanlar birden kendini rahatsız hissetmeye başlıyor. Bunu tuhaf ve utanılacak bir sessizlik izliyor. Yarım saat önce geçen geceden kalma ateşlerin etrafında, sepetlerle, örtülerle ve bağlı keçilerle dolu çürümüş sazdan arabaların arasında toplanan gürültülü kalabalık susmuş. Yere bakıyorlar, parmaklarıyla başörtülerinin kenarlarıyla oynuyorlar.

Bir erkek sesi aniden *Şema Yisraeli*'i[11] söylemeye başlıyor ancak diğerleri hemen onu susturuyor.

Şabat Kraliçesi,[12] başlarının üstünden geçiyor ancak onlara yaklaşmıyor dahi ve doğrudan kasabanın diğer tarafındaki Yahudi mahallesine gidiyor.

Lviv'de Peder Chmielowski'nin Başına Gelene Dair

"Beni tanıdınız mı muhterem peder?" diye genç bir adam soruyor, Lviv'e henüz gelmiş olan Peder Chmielowski'ye.

Rahip ona yakından bakıyor ancak tanımıyor, gerçi bu delikanlıyla daha önce bir yerde karşılaştığına dair nahoş bir hisse kapılmış. Hafızası onu yanıltabilir mi? Kim olabilir? Sonra dilinin ucuna geliyor ancak sakal ve Yahudivari giyimi kafasını karıştırıyor.

"Birkaç yıl önce Şorları görmeye gittiğinizde size çevirmenlik yapmıştım."

Rahip başını sallıyor ancak hatırlamıyor.

---

[11] Tevrat'ın bir bölümünün ilk iki sözcüğü olan ve Yahudi ayinlerinde sabah ve akşamları okunan bir dua. (ç.n.)

[12] Şabat Kala: Şabat, genelde "Şabat Kala - Şabat Gelini" ya da "Şabat Amalka - Şabat Kraliçesi" olarak ifade edilir. Şabat'ın geline benzetilmesi, geleneksel cuma gecesi dualarında bulunmuştu. 16. yüzyıl Sfat mistikleri İbranicede "Kabalat Şabat" denilen ve Şabat'ı karşılama anlamına gelen cuma gecesi dualarını yaratmışlardır. (ed.n.)

"Ben Hrycko. Hani, Rohatin'de..." diyor delikanlı, hafif Rohatin kıvraklığıyla.

Rahip birden genç çevirmeni hatırlıyor ancak anlamadığı bir şey var. Önden bir dişi eksik fakat bu pantolon, bu *kapota*... "Aman Tanrım, neden bir Yahudi gibi giyindin?" diye soruyor.

Hrycko uzaklara, çatılara bakıyor, muhtemelen bu hazırlıksız konuşmayı rahiple başlattığına pişman halde. Yaşamında olan biten her şeyi anlatmak istiyor ancak konuşmaya da korkuyor.

"Hâlâ Şorlarla birlikte misin?" diyerek onu kışkırtıyor başrahip.

"Ah, Şor büyük bir adam. Bilgili. Parası var..." diye elini sallıyor teslim olmuş bir halde, sanki paranın miktarı sayma olasılığını aşmış gibi. "Ancak o benim için bir baba ve ağabey gibi olduğundan bunda tuhaf olan ne, iyi yürekli peder?"

"Tanrı aşkına! Ne kadar aptalsın!" Peder Chmielowski korkmuş bir halde kimsenin onları görüp görmediğini kontrol etmek için etrafına bakıyor. Evet, evet, tüm kent onları görüyor. "Aklını hepten kaybettin herhalde! Seni kabul etmek mümkün değil, yani siz Hıristiyan ruhları, onun yerine sizi yetim olarak bildirmeli, o zaman yetimlerin yolundan giderdiniz. Ancak böyle olurdu! Sen Ortodoks olduğun için aslında umursamamalıyım fakat bu tüm Hıristiyanlar için aynıdır."

"Elbette ve sonunda bir kilise yetimhanesine düşeceğiz," diyor Hrycko öfkeyle ve birden gözlerini rahibe dikiyor. "Ancak bizi kimseye ispiyonlamayacaksın, değil mi peder? Ne diye? Ne amaçla yapasın ki bunu? Burada onlarla aramız iyi. Kardeşim okuma yazmayı öğreniyor. Kadınlarla birlikte yemek yapıyor çünkü o bir *feygele*." Kıkırdıyor. Peder Chmielowski bir kaşını kaldırıyor, ne dediğini anlamıyor.

Kalabalıktan bir kız çıkıp Hrycko'ya doğru gelmeye başlıyor ancak bir rahiple konuştuğunu gördüğünde telaşla geri çekiliyor. Kız genç, zayıf, kocaman bir hamile göbeği var ve kesinlikle Yahudi.

"Yüce İsa... sen sadece paragöz bir Yahudi değil, Yahudi bir kadınla yeni evlenmiş birisin! Vay canına! Bu günah canına kasteder senin."

Rahip ne diyeceğini bilmiyor, bu açıklamalarla şaşkına dönmüş durumda, zeki delikanlı bu şaşkınlıktan yararlanıyor ve neredeyse doğrudan pederin kulağına fısıldayarak konuşmaya devam ediyor.

"Şimdi Türklerle iş yapıyoruz, Dinyester üzerinden Boğdan'da ve Eflak'ta çalışıyoruz. İş kötü değil, en iyisi votka satmak. Nehrin üzerindeki Türk devleti Müslüman, ancak çok da Hıristiyan var ve iyi votkayı bizden alıyorlar. Ayrıca kitaplarında, Kuran'da şarap içmelerinin yasak olduğu yazılı. Şarap! Ancak votkayla ilgili tek bir sözcük yok," diyor Hrycko.

"Bunun ölümcül bir günah olduğunu bilmiyor musun? Yahudi olmak..." diyerek sonunda kendine geliyor rahip. Sonra delikanlının kulağına eğilip fısıldayarak ekliyor, "Bu yüzden yargılanabilirsin oğlum."

Hrycko gülümsüyor ve rahip bunun çok aptalca bir gülümseme olduğunu düşünüyor.

"Ancak peder, bunu anlatmayacaksın, bunu bir günah çıkarma olarak kabul et."

"Yüce İsa..." diye tekrarlıyor rahip ve sinirden yüzü karıncalanıyor.

"Bundan hiç söz etme peder. Rohatin'deki selden beri hep Şorlarlayım. İnsanlar neyin nasıl olduğunu unuttu. Şimdi bunu anlatmanın ne anlamı var. Zaten ne de olsa hepimiz birlikte efendimiz İsa'ya ve Kutsal Bakire'ye gidiyoruz..."

Rahip birden tüm bu Yahudi kalabalıklarının neden burada olduğunu hatırlıyor ve kırık dişli bu delikanlının çelişkili durumunu anlıyor. Şimdi vaftiz edilecekler, ne de olsa onlar kendi arzularıyla Hrycko'nun olduğu yere geçerlerken Hrycko eskisi gibi olmak, yerinde durmak zorunda kalacak. Bunu acemice ifade etmeye çabalıyor ancak sonra Hrycko gizemli bir tavırla şöyle diyor:

"Gerçi aynı şey değil."

Sonra kalabalığın içinde gözden kayboluyor.

Başrahip Benedykt Chmielowski iş için Lviv'e gelmek için oldukça kötü bir zaman seçmiş.

Her taraftan Yahudilerle dolu arabalar ve faytonlar geliyor, Hıristiyan çocuklar onların arkalarından çığlık çığlığa koşuyor, Lviv sakinleri sokaklarda durup şaşkınlık içinde bakarken bundan sonra neler olacağını düşünüyor. Kasabalı bir kadın ona çarpıyor, açıklamaya ve kendini affettirmeye çalışarak elini öpmeye uğraşıyor ancak aceleyle yapamadığından koşarken telaşını telafi etmek amacıyla omzunun üzerinden, "Yahudileri vaftiz edecekler!" diyor.

"Şabitaryanlar!" diye bağırıyor birbirinden farklı sesler ancak bu zor sözcükte takılıyorlar ve sözcük, tuhaf keskinliği yumuşayana ve düzelene kadar, ağızdan ağıza dolaşarak hareket halinde kalıyor. "Şabaşarlatanlar!" demeyi deniyor biri ancak o da işe yaramıyor. Bunu nasıl söylemeli, nasıl bağırmalı? Aniden, sözcük diğer taraftan daha yumuşak ve basit olarak geliyor, yıllardır suda oynayan bir taşa benziyor: "Şappahoppalar, şappahoppalar!" diye bağırıyor sokağın öteki tarafı, ancak diğeri de şöyle diyor: "Çullaçaputlar, çullaçaputlar!" Bu hakaretlerin –ki bu sözcükler hakaret amaçlı– ortasında yürüyenler duyuyor gibi görünüyor ancak söylenenleri açıkça anlamıyorlar. Belki de kendilerine hitap eden bu Lehçeyi çıkaramıyorlar.

Rahip, Hrycko'yu aklından çıkaramıyor ve karşılaştığı her şeyi, gözlerinin dolaştığı ve kulaklarının duyduğu her şeyi tutan belleğinin boşlukları bir Radziwill'in –diyelim Karol– Yahudilerin Hıristiyanları hizmetine alamayacağına dair bir yasa çıkardığı eski günlere, yüzyılın başlarına kadar gidiyor. Tüm karışık evlilikler ilk ve son olarak yasaklanmıştı. 1716 ya da 1717'de (rahip, o zamanlar Cizvitlerle birlikte acemiliğinin ortasındaydı) iki Hıristiyan kadının Yahudilerin dinine geçip Yahudi mahallesine taşındığı ortaya çıktığında böyle büyük bir skandal patlamıştı. Kadınlardan biri zaten dul ve Vitebskli Ochryd adlı bir Ortodoks rahibin kızıydı –Peder Benedykt bu kısmı iyi hatırlıyor– ve kadın büyük bir inatla bu dönüşümü savunmuş, hiç pişmanlık göstermemişti. İkincisi, Lezajsk'tan çok genç bir kızdı, aşk yüzünden Yahudiliğe geçmiş, sevgilisinin peşinden gitmişti.

İkisi de tutuklandığında yaşlı kadını kazığa bağlayıp yakmışlar, genç olanın da kılıçla başını kesmişlerdi. Sonları işte böyle bahtsız olmuştu. Rahip kadınların kocaları için verilen cezanın çok daha yumuşak olduğunu hatırlıyor. Adamlar yüzer kırbaç cezası almış ve ayrıca mahkemenin masraflarını karşılamanın yanı sıra kiliselere balmumu ve donyağı hediye etmeleri gerekmişti. Bugün kimse bunu ölümle cezalandırmaz, diye düşünüyor Peder Benedykt, ancak skandal yine de büyük olurdu. Gel gelelim –öte yandan– kim Hrycko gibi bir öksüzü dert eder, kim onunla ilgilenir? Bu nahoş bir düşünce ve rahip onu aklından çıkardı bile. Hesaplar kârda: Bazen bir hesap kârda olur ancak kısa süre sonra yüzlercesi hatta binlercesi zararda olur.

Meseleyi tartışmak için piskoposa gidemediğinden Lviv'deki bu ziyaretini, onun mütevazı adını sevgiyle düşünebilsinler diye arkadaşlarına, özellikle de Piskopos Zaluski'ye ve elbette Bayan Druzbacka'ya göndermek adına bazı hikâyelerinin basılması ve ciltlenmesi için kullanmak istiyor. Birkaç küçük şiirle birlikte en ilginç olanlarını toplamış ve şiirlerden biri özellikle Bayan Druzbacka için yazılmış, ancak peder onu birkaç yıl önce *Yeni Atina*'sının basıldığı Cizvitlerin matbaasına götürmeye utandığından Golczewski'nin mütevazı basımevini bulmuş. Bu mekânın küçük, sade penceresinin önünde duruyor ve içeri girdiğinde ne diyeceğini düşünerek içeride saçılmış broşürleri okur gibi yapıyor.

Kalabalık, kapılarda biraz gölge bulmak için birbirini itip kakıyor, ayak basacak yer yok, hava sıcak, bu nedenle rahip iki katlı, karanlık cepheli bir konutun küçük bahçesine çekiliyor. Çantasını kontrol ediyor, masumiyetini kanıtlayan belgeler hâlâ orada mı diye, orada. Yine kendine bugünün 25 Ağustos 1759, Fransa kralı Aziz Louis'i anma günü olduğunu hatırlatıyor. Barışsever bir kral olduğu için Peder Chmielowski kendi sorununu barışçıl bir şekilde çözeceğine inanmaya başlıyor.

Çarşı meydanından bir gürültü ulaşıyor ona, toplu bir iç çekişe benziyor. Küçük adımlar atarak, derin nefes alarak güneşe

çıkıyor ve neredeyse sokağa kadar kendine yol açıyor. Şimdi diğer izleyicilerini neyin bu kadar şaşkına çevirdiğini görebiliyor, her biri farklı renkte altı atın çektiği bir fayton ve arabanın yanında Türk tarzı giyinmiş on iki binici. Fayton çarşı meydanının etrafında dolaşıyor ve Yahudilerin arabalarının olduğu Halickie Przedmiescie'ye dönüyor. Orada çizgili tavanlı, renkli ve Yahudiler tarafından çevrelenmiş bir Türk çadırı dikkatini çekiyor. Aniden ona kaçak Jan konusunda bir esin geliyor. Yaşlı Şor'a odalarında sakladığı kitaplar için hâlâ borcu var. Rahip yanından geçen herkese gülümseyerek coşkuyla kabaran kalabalığın arasından hızla çıkıyor.

Majesteleri Kralın Gözde Matbaacısı Pawel Jozef Golczewski'nin Baskı Makinesinde

Lviv'de, Ermeni kadınlarla Polonyalı kadınlar bonelerinin büyüklüğüyle birbirinden ayrışır. Ermeni kadınlar, çok geniş, yüzlerinin hemen yanında yeşil bir pileyle tamamlanan ve alınlarının üzerinde bir kurdele bulunan boneler takarken Polonyalı kadınlar, kolalanmış ve küçük beyaz boneler takar, bunlar, altında iki ya da üç boncuk daha asılı olan yakalarıyla ya da daha doğrusu büzgülü fırfırlarıyla gözleri cezbeder.

Lviv'deki kraliyet postasının başının eşi olan Katarzyna Deymowa da Polonya bonesi ve fırfırı takıyor. Ancak yasta olduğundan boncuğu yok. Şimdi, Halickie Przedmiescie'de hep yaptığı gibi aşırı hızla yürüyor ve buradaki kalabalık onu şaşırtmıyor. Hepsi koyu renk giymiş yabancılar, Yahudiler, kendi dillerinde mırıldanıyor. Kollarında ve eteklerine asılmış çocuklu kadınlar, tartışmaya dalmış zayıf erkekler, hepsi küçük gruplar halinde etrafta duruyor, sıcak başlarına vurmuş. Nerede küçük boş bir yer varsa otların üstüne oturup yiyorlar, bazı kasabalı kadınlar, sepetlerde taşıdıkları ekmek somunlarını, turşuları ve peynir kalıplarını dağıtıyorlar. Her şeyin üzerinde sinekler var, gözlere giren ve yiyeceklerin üzerine

yerleşen o yüzsüz, sırnaşık ağustos sinekleri. Bazı delikanlılar iki sepet ceviz taşıyor.

Hizmetkârı Marta onların vaftiz olmaya gelen Yahudiler olduğu haberini getirene kadar Deymowa etrafa hoşnutsuzlukla bakıyor. Sonra sanki Katarzyna Deymowa taktığının farkında dahi olmadığı bir gözlüğü çıkarmış gibi oluyor. Aniden içini bir merhamet kaplıyor, Kutsal Annemiz! Vaftiz olmaya gelmişler! Dünyanın sonunun geldiğini söyleyenler haklı olmalı. Baksanıza, efendimiz İsa'nın en büyük düşmanları vaftiz olacak. Günahkâr inatları yumuşamış, sonunda kutsal Katolik Kilisesi'nden ötede kurtuluş olamayacağını anlamışlar ve şimdi de utangaç çocuklar gibi bizim tarafımızda olmaya hazırlar. *Kapota*'ları içinde, bellerine kadar sakallarıyla hâlâ farklı, tuhaf görünseler de kısa süre sonra bizim gibi olacaklar.

Deymowa kızlardan meydana gelen bir aileye bakıyor, göğsünde bir çocuk olan bir kadın dangıl dungul bir halde arabadan iniyor, arabacı onu kovalıyor, çünkü kentin dışından diğerlerini almak için aracı hemen geri götürmesi gerekiyor. Kadının arkasındaki bohça düşüyor ve içinden birkaç solmuş çaput, küçük ve kararmış tek sıra boncuk yere yuvarlanıyor. Kadın en erişilmez sırlarını dünyanın gözleri önüne sermişçesine, düşenleri mahcubiyetle topluyor. Deymowa kadının yanından geçerken altı ya da yedi yaşlarında görünen küçük bir oğlan birden koşuyor ve ona gülen gözlerle bakarak kendinden memnun bir halde, "Rabbimiz efendimiz İsa'ya övgüler olsun!" diyor. Deymowa hiç düşünmeden ancak ciddiyetle yanıt veriyor, "Sonsuza dek, amin." Eli yüreğine gidiyor ve gözleri yaşlarla doluyor. Sonra oğlanın yanına çömeliyor, onu bileklerinden yakalıyor ve oğlan gülümsemeye devam ederek kadının gözlerinin içine bakıyor, küçük yaramaz.

"Senin adın ne?"

Oğlan biraz titrek bir Lehçeyle tereddüt etmeden yanıtlıyor, "Hilelek."

"Güzel..."

"Ama sonra adım Wojciech Mejewski olacak."

Artık Deymowa gözyaşlarını tutamıyor.

"Simit ister misin?"

"Evet, simit."

Deymowa bunu sonradan kız kardeşine, yani Golczewski'nin duluna, huzur içinde yatsın enişte sinin basımevinde, demirden yapılmış güzel bir tabelanın altında anlatıyor.

"...Bana, 'Efendimiz İsa'ya övgüler,' diyen küçük bir Yahudi yavruydu, hiç böyle harika şeyler gördün mü?" Deymowa tekrar çöküyor ve ağlamaya başlıyor. Kocası kısa süre önce öldüğünden, sık sık ağlıyor –her gün– ve her şey ona dayanılmaz derecede kederli geliyor, böylece tüm dünya onu kocaman bir keder gibi sarıyor. Bu kederin hemen altında, tuhaf bir şekilde kolaylıkla duygulanmaya dönüşen bir öfke var, sonra aniden dünyanın talihsizliklerinin büyüklüğü karşısında sadece pes ediyor ve hepsi birden onu gözyaşlarına boğuyor.

Her iki kız kardeş de dul, ancak Golczewski'nin dulu her türden siparişler alarak kocasının büyük Cizvit matbaası ile rekabet eden basımevini devraldığından dulluğa daha rahat katlanıyor. Şu anda bir rahiple konuşmakla meşgul ve ablasını pek dinlemiyor.

"İşte, hanımefendi, bakın!" Ona, soyluları ve kentlileri Talmud karşıtlarının vaftiz aileleri olmaya çağıran Başpiskopos Lubienski tarafından imzalanmış, (kabul etmek lazım ki oldukça düzensiz basılmış) bir başvuru metnini veriyor.

"Talmud karşıtları," diye tekrarlıyor Deymowa ciddiyetle ve kız kardeşi ekliyor, "Çullaçaputlar."

Peder Chmielowski hikâyelerinin az sayıda basılmasında ısrar ediyor. Golczewska karışmak istemiyor ancak sadece birkaç kopya basmak ona pahalıya patlayacak, oysa daha fazla bastırsa kopya başına maliyet aynı olacak. Rahibin kafası karışmış ve bir türlü toparlayamıyor. Bunun sadece bir doğum günü hediyesi olarak gerçekten tek bir kişi için basılacağından, o kadar çok kopyaya gereksinimi olmadığını açıklıyor.

"O zaman neden güzelce kendi elinizle yazmıyorsunuz peder? Belki mor ya da yaldızlı mürekkeple?"

Ancak rahip, sadece baskının her sözcüğe gereken ciddiyeti kazandırdığını, söylüyor.

"Elle yazılan sözcük çok ö n e m s i z olurken, baskı kendini gösteriyor ve belirgin duruyor," diyerek açıklıyor bunu.

Dizgici Golczewska onu derin düşünceler içinde bırakıyor ve bir kez daha ablasına dönüyor.

Podolya'da birbirinden bu kadar farklı iki kardeş daha olmayabilir. Deymowa uzun ve kalın, açık renk tenli ve mavi gözlü. Bu arada Golczewska ufak tefek ve koyu renk saçlı, kırk yaşını biraz geçmiş ve griye dönmüş lüleleri bonesinin altından çıkmış. Deymowa daha zengin, otuz dirsek siyah ipeğin kullanıldığı, kat kat kolalı jüponun üzerine bol pileli harmanisi ile böyle güzel giyinmesinin nedeni bu. Bunun üzerine, dirseklerine inen hafif bir keten ceket atmış, yine siyah, ne de olsa yeni dul kaldı. Başına kar beyazı bir bone takıyor. Onun yanında, matbaa mürekkebiyle lekelenmiş bir önlükle sarılmış kardeşi bir hizmetkâr gibi görünüyor. Ancak birbirlerini konuşmadan anlıyorlar. Başpiskoposun başvurusunu okuyorlar ve anlamlı anlamlı bakışıyorlar.

Başpiskopos Lubienski'nin başvurusunda, her vaftiz ailenin vaftiz evladını uygun Polonya giysisiyle donatması gerektiği, ayrıca onu sadece vaftiz olana kadar değil, evine dönene kadar desteklemesi gerektiği yazıyor. Kardeşler birbirlerini öyle iyi tanıyorlar, öyle çok şey yaşamışlar ki bu konu hakkında özellikle bir tartışmaya girmeye gereksinim duymuyorlar.

Hayli tereddüt ettikten sonra sonunda rahip daha çok sayıda baskıya razı oluyor. Kavgacı bir ses tonuyla, başlığın kalın yazılması ve başlık için yer konusunda cimrilik yapmamaları gerektiğine dikkat çekiyor. Tarihin ve yerin de hatasız olmasına: Leopolis, Augustus 1759.

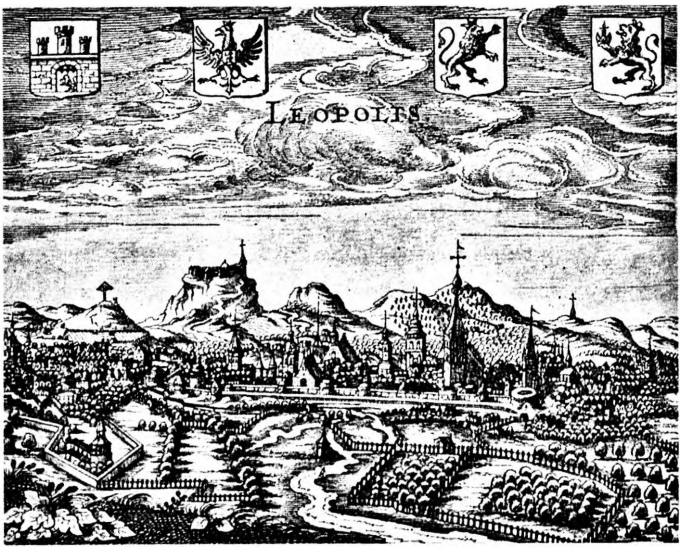

Uygun Oranlara Dair

Pinkas kendini tutamıyor ve hemen dışarı çıkıyor. Binaların yanındaki dar gölgelerden uçarak geçiyor ve henüz pazar meydanına girmekte olan arabaya kaçamak bir bakış atıyor. Anında bir kalabalık etrafını sarıyor. Pinkas bakmaya korkuyor ve kendini bakmaya zorladığında her küçük detay, yarasına tuz basılmış gibi hissettirse de görüntü onu tamamen içine alarak nefesini kesiyor.

Arabadan çıkan adam uzun, yapılı ve o uzun boyuna bir de endamının doğal bir unsuru gibi ince bir Türk başlığı da eklenmiş. Koyu renkli ve dalgalı saçı, oldukça uyumlu bir yüzün etkili özelliklerini biraz yumuşatarak şapkasının altından çıkıyor. Bakışları küstah –Pinkas'a öyle geliyor– ve biraz yukarı baktığı için sanki bayılmak üzereymiş gibi gözlerinin altındaki beyazlar görülebiliyor. Arabasının etrafında duranların ve kalabalığın geri kalanının başlarının üzerinden şöyle bir bakıyor. Pinkas onun çıkıntılı ve şekilli dudaklarının hareketini görüyor. İnsanlara bir şeyler söylüyor, gülüyor ve düzgün beyaz dişleri parlıyor. Yüzü genç bir izlenim veriyor, gerçi koyu sakalı bu gençliğin çoğunu da saklıyor gibi görünüyor, hatta belki de gamzelerini. Hem otoriter hem

de çocuksu görünüyor. Pinkas bu adamın kadınlara ve yalnızca kadınlara değil, erkeklere de –herkese– hitap edebileceğini anlıyor çünkü son derece etkileyici. Bu, Pinkas'ın ondan daha fazla nefret etmesine neden oluyor. Frank dik durduğunda insanlar onun sakalına geliyor. Yeşilimsi mavi ve mor işlemeyle süslenmiş Türk ceketi, güçlü omuzlarını ortaya çıkarıyor. Sırmalar güneşte parlıyor. Bu zat, tavuklar arasındaki bir tavuskuşuna ya da taşların arasında yakuta benziyor. Pinkas şaşırıyor, hayrete düşüyor, Frank'ın, kendisi üzerinde bu kadar etki yapacağını beklememişti ve her nasılsa bu adamı gerçekten beğendiği gerçeğine dayanamıyor.

İşte, diye düşünüyor Pinkas, bu kadar altın taktığına göre boş bir adam olmalı. Böyle bir arabadan çok etkilendiğine göre de aptal olduğuna şüphe yok, gerçi ona Bilge Yakup diyorlarmış. Bazen güzellik, kötülüğün çıkarlarına bağlanıp göz için bir aldatmaca, kalabalığı sersemleten bir düzmece haline gelir.

Frank yürüdüğünde insanlar onun geçmesi için yol veriyor, nefeslerini tutuyorlar. Bazıları çekingenlikle ona dokunmak için uzanıyorlar.

Pinkas onu nasıl hayal ettiğini hatırlamaya çalışıyor. Morumsu, gök mavisi lekeler beynini doldurmuş. Midesi bulanıyor. Yakup Frank'ın, coşkulu kalabalığın arasında yaptığı bu mağrur yürüyüşe sırtını dönse ve zoraki bir tiksintiyle tükürse de o hâlâ zihninde.

Gece geç vakitte, gece yarısına yakın, (çünkü Pinkas uyuyamıyor) *kahal*'e vermek üzere bir rapor yazarak zihnini sakinleştirmeye çalışıyor. Dosyalarına koyabilirler. Yazılı sözcük sonsuza dek kalır ancak renkler –en parlak olanları dahi– solar. Yazılı olan kutsaldır ve her mektup sonunda Tanrı'ya döner, hiçbir şey unutulmaz. Öyleyse o zaman görüntü nedir? Hiçbir şey. Parlak bir boşluk. En parlak renkler dahi duman gibi dağılır.

Bu düşünce ona güç veriyor ve aniden gerçek oranların nasıl olduğunu görüyor. Çünkü boy pos ya da cazibe veya çınlayan ses nedir? Sadece birer giysidir! Güneşin parlak ışığında her şey farklı görünür, oysa gecenin karanlığında tüm o parlaklık solar ve altında neyi sakladığı daha iyi görülebilir.

Hızla ilk sözcüklerini yazıya döküyor: "Kendi gözlerimle gördüm..." Şimdi içten ve inançlı olmaya, ceketi ve arabayı unutmaya çalışıyor, hatta Yakup'u çıplak hayal ediyor. Bu düşünceye takılıyor. Zayıf, çarpık bacaklar ve çökmüş bir göğüste seyrek tüyler, diğerinden daha yüksekte duran bir omuz. Kalemini mürekkebe batırıyor ve ucunda tehlikeli bir siyah damla toplanana dek onu bir saniye kadar kâğıdın üzerinde havada tutuyor, sonra dikkatle şişenin içine silkeleyip yazıyor:

> Aslında oldukça korkunç, çirkin ve çarpık, kaba. Burnu eğri, muhtemelen bir darbeden. Saçı soluk ve mat, dişleri de siyah.

"Dişleri siyahtı," yazarken Pinkas görünmez bir sınırı geçiyor ancak tutkusundan bunun farkına varmıyor.

> İnsana hiç benzemiyor, daha çok bir şeytana ya da bir hayvana. Vahşice hareket ediyor ve bu hareketlerde inceliğin zerresi yok.

Kalemini hokkaya daldırıp düşünmeye başlıyor, bu nasıl bir alışkanlık, ıslak bir kalemle düşünmek, bir lekeyle sonuçlanacağına şüphe yok ancak hayır, kalem kâğıtta sıçrıyor ve çiziktiriyor:

> Görünürde birçok dilde konuşuyor gibi, ancak gerçek şu ki onların hiçbirinde basit bir şeyi bile ifade edemiyor ya da makul bir şekilde yazamıyor. Nitekim yüksek sesle konuştuğunda kulağa son derece nahoş gelen, tiz ve cırlak bir ses çıkarıyor. Gerçekte sadece onu iyi tanıyanlar onun neyin peşinde olduğunu anlayabiliyor.
>
> Ayrıca, hiçbir yerde eğitim görmediğinden sadece oradan buradan duyduklarını biliyor ve bildikleri delik deşik. Sadece peri masallarından haberdar gibi görünüyor, çocuklara anlatılan türden ve müritleri bu hikâyelere istisnasız inanıyor.

Bitirdiğinde, Pinkas sanki gördüğü bir insanı değil de, üç başlı bir hayvanı anlatmışa benziyor.

Vaftiz

17 Eylül 1759'da, Yakup Frank, muhteşem bir ayinle vaftiz ediliyor. Jozef adını alıyor. Vaftiz, Lviv metropoliti Glownolu Samuel Glowinski tarafından gerçekleştiriliyor. Bu arada vaftiz ailesi, pek de yaşlı olmayan, otuz yaşında, şık ve Fransız modasına göre giyinmiş Franciszek Rzewuski ve Maria Anna Brühl. Yakup Frank başını öne doğru eğiyor, kutsal su saçını ıslattıktan sonra yüzüne akıyor.

Yakup'tan sonra, Polonya soylularının geleneksel tarzında, bir *szlachta* üyesi gibi giyinen Krysa gidiyor ve bu yeni kostümü içinde, asimetrik yüzü her nasılsa vakur görünüyor. Şimdi o Bartolomiej Walenty Krysinsi, vaftiz ailesi Lviv piskoposu Szeptycki ve Czernichów voyvodasının eşi Miączyńska.

Arkasında onu altara kadar sırayla izleyen bir grup insan duruyor. Süslü tören giysileri içindeki vaftiz aileleri birbirleriyle yer değiştiriyor. Çalan borulu orgun sesi, güzel tonozlu katedralin

tavanı olduğundan daha yüksekmiş gibi yankılanıyor, yukarılarda bir yerde, dik kemerleri geçer geçmez tüm bu vaftiz olanların kabul edileceği bir cennet var. Altarı süsleyen uzun sarı çiçeklerin ekşi kokusu, tütsüyle karışıp sanki kiliseye en iyi kalitede bir Doğu parfümü sıkılmış gibi muhteşem bir kokuya dönüşüyor.

Şimdi bazı iyi giyimli, daha genç insanlar geliyor, saçları uşaklarınki gibi küt kesilmiş, bunlar, Yakup Frank'ın yeğenleri Pawel, Jan, Antoni ve dördüncüsü şimdi Ignacy Jezierzanski olan Jezierzanyli Hayim'in oğlu şapkasını sinirle ellerinde buruşturuyor. Yorulan orgcu ara verip sonraki parçayı bulmak için nota sayfalarını çevirdiğinde bir anlık sessizlik oluyor. Bir an için kâğıtların hışırtısı kilisede yankılanıyor çünkü çıt çıkmıyor. Sonra müzik yine yükseliyor, Elişa'nın ciddi ve kederli oğlu, yakın zamana kadar Şlomo Şor olan Franciszek Wołowski yedi yaşındaki küçük oğlu ile birlikte altara gidiyor. Onun arkasında da babası, yani yediği dayağı henüz atlatamayan, Frankçıların en yaşlısı Elişa Şor var, altmışlı yaşlarındaki bu adama gelinleri, Rozalia ve Roza destek veriyor. Onlardan sonra şimdi Kaplinski olan Hayim Turczynek ile güzelliğinin farkında olduğundan meraklı gözlerin ona hayran hayran bakmasına izin veren Eflaklı Barbara geliyor. Metropolitin nemli parmaklarının önünde, başlarını öne eğenlerin bir ağaç gibi her yöne dallanan büyük bir aileyi oluşturduğu herkes tarafından anlaşılıyor.

En azından Peder Mikulski onları izlerken böyle düşünüyor, görünüş ve duruşlarından kan bağı kanıtı toplamaya çabalıyor. Evet, tek bir büyük aileyi vaftiz ediyorlar, Podolya, Eflak ve Türklerden oluştuğu söylenebilecek bir aile. Şimdi güzelce giyinmişler ve işleri ciddiye alıyorlar, onlar için yeni olan bir şey var, daha dün kentin sokaklarında görüldüklerinde sahip olmadıkları bir itibar. Aniden onların bu yeni kişiliklerinden korkuyor. Yakında soylu ünvanlar için ellerini uzatacaklar çünkü dönen Yahudilerin böyle hakları var. Tabii, yeterince ödeme yapmaları gerekecek. Rahip tam bir korkunun eşiğine yaklaşan bir şüpheye kapılıyor çünkü burada niyetleri belirsiz olsa da

tüm bu anlaşılmaz yüzlerin içeri girmesine izin veriyorlar. Ona tüm sokak katedrale akıyormuş gibi geliyor, şimdi ve akşama dek onlar birer birer altara çıkmayı sürdürecek, kuyruğun sonu gözükmüyor.

Herkesin orada olduğu doğru değil, örneğin Nahman yok. Bunun yerine aniden ishal olan ve ateşlenen küçük kızıyla evinde oturuyor. Vaygele onu zorla emzirmeye uğraşıyor ancak boşuna, kısa süre sonra küçük kızın yüz hatları keskinleşmeye başlıyor ve 18 Eylül sabahı çocuk ölüyor. Nahman bunu bir sır olarak saklamaları gerektiğini söylüyor. Ertesi gece aceleyle bir cenaze töreni düzenliyorlar.

Yakup Frank'ın Kesilen Sakalı ve Altından Çıkan Yeni Yüze Dair

Vaftiz olmak için henüz Ivani'den gelen Hana Frank kocasını tanımıyor. Onun önünde duruyor ve ağzının çevresinde soluk, alnından ve yanaklarından bile daha açık renkli, narin tenli, koyu dudaklı, alt tarafı hafifçe aşağı dönük ve ortasında hafif girintili yumuşak bir çene olan, yeni doğmuş gibi görünen bir yüz görüyor. Hana, sol tarafta, sağ kulağının altındaki, bir doğum izine benzeyen beni ancak şimdi görüyor. Yakup gülümsüyor ve şimdi parlak beyaz dişleri dikkat çekiyor. O tamamen farklı bir adam. Onu tıraş eden Vittel, köpükle dolu bir tasla geri çekiliyor.

"Bir şey söyle," diye zorluyor onu Hana. "Seni sesinden tanırım."

Yakup yüksek sesle gülüyor ve hep yaptığı gibi başını arkaya atıyor.

Hana çok şaşırıyor. Önünde duran Yakup bir delikanlı, yeni bir kişi, âdeta çıplak, her şeyi ortada, savunmasız. Hana ona eliyle hafifçe dokunuyor ve eli, o tenin şaşırtıcı yumuşaklığını keşfediyor. Hana anlaşılmaz bir endişe hissediyor, nahoş ve şiddetli bir hıçkırığa mâni olamıyor.

Yüzler, sözcükler gibi gölgelerde saklanmalı, diye düşünüyor.

21

1759 Sonbaharında Lviv Üzerine Çöken Salgına Dair

Aşer, kısa zaman öncesine kadar insanlar salgın hastalıkların gezegenlerin talihsiz kümelenmesine bağlı olduğuna inanırdı, diye düşünüyor. Soyunurken bu giysileriyle ne yapması gerektiğine karar vermeye çalışıyor. Onları atsa mı? Enfekte olanlardan mikrop kaptıysa bunu eve yayma riski var ve kendi evine salgını davet etmekten daha kötü bir şey olamaz.

Lviv'deki hava aniden değişiyor, sıcak ve kurakken ılık ve nemli hale geliyor. Nerede küçük bir toprak ya da çürüyen ağaç varsa orada mantarlar bitiyor. Sis her sabah kasabanın üstünde koyu, ekşi krema gibi dolaşıyor, sokaklar hareketlenince dağılıyor.

Bugün dört ölü bildiriyor ve hastalarını ziyaret ediyor, daha fazlasının olacağını biliyor. Hepsi aynı belirtileri gösteriyor: ishal, karın ağrısı, giderek güçten düşme.

Çok miktarda su içmeyi ya da daha iyisi, kaynar suda demlenmiş otlar öneriyor ancak hastalarının çoğu sokakta kamp kurduğundan suyu ısıtacak yerleri yok. Bu yüzden en çok etkilenenler, dönme Yahudiler. Bu nedenle de vaftiz olmak için acele ediyorlar, vaftiz olduklarında hiç hastalanmayacaklarına ve ölmeyeceklerine inanıyorlar. Sadece bugün Aşer böyle birkaç hasta görmüş, ikisi çocuk, ikisinin de yüzü yorgun ve çökmüş. Keskin hatlar, çöküк gözler, kırışıklıklar. Yaşamın belirli bir ağırlığı

olmalı, çünkü geri çekildiğinde insan bedeninin kuru bir yaprağa benzemesine neden oluyor. Aşer, Halickie Przedmiescie'den pazar meydanına gitmiş ve kentin kendini bir çembere aldığını görmüş, kepenkler kapatılmış, sokaklar boşalmış ve salgından haberi olmayan birkaç köylü gelmedikçe pazarın artık açılmayacağını düşünüyor. Hâlâ sağlıklı olan ve gidecek yeri bulunanlar, Lviv'i terk edecekler.

Aşer hastalığın bir insandan diğerine nasıl geçtiğini düşünmeye çalışıyor, hastalık yoğun, belirsiz bir sis, duman, öldürücü buhar halini almış olmalı. Teneffüs edilen havadan kana geçen bu *miasma*'lar[1] kanı tutuşturuyor ve kana bulaşıyor. Bugün, evin hanımının hastalandığı bir burjuva evine çağrılan Aşer'in, kadın havanın çıktığı pencerenin yanında yatarken, kendisinin havanın girdiği bir pencerenin yanında durmasının nedeni bu. Aile, kanının akıtılması konusunda ısrar etmiş ancak Aşer bu uygulamaya karşı, çünkü zehrin kandaki etkisini azaltıyor olsa da bazı insanları, özellikle kadınları çok güçsüz düşürüyor.

Aşer bulaşıcı hastalık virüsünü de duymuş, kürk, kenevir, ipek, tüy gibi malzemelere yapışan, en küçük harekette onları etrafa yayan, solunum yoluyla kana karışan ve onu zehirleyen böceklere benzeyen bir şey. Güçleri havaya bağlı, hava temiz ise çöküp yok oluyorlar. Bu virüslerin ne kadar dayanacağına gelince, tıbbi düşünceye göre bir kiler ya da zindanda tutulan şeylerde on beş yıla kadar yaşayabilir, havalandırılan yerlerde ise en çok otuz gün. İnsanda da kırk günden fazla yaşayamaz. Ancak esas olarak insanlar salgını, günahları yüzünden Tanrı'nın insana gönderdiği gazap olarak görüyorlar. Bu herkes için geçerli, Yahudiler de, Hıristiyanlar da, Türkler de bunu ilahi bir gazap olarak düşünüyor. Aşer'in yazıştığı Berlinli Doktor Solomon Wolf, kıranın asla Avrupa'dan çıkmadığını, her zaman dünyanın başka

[1] *Miasma* teorisi. Kolera, klamidya veya veba gibi hastalıkların, aynı zamanda gece havası olarak da bilinen zararlı bir "kötü hava" olan *miasma*'dan kaynaklandığını kabul eden eski bir tıbbi teori. (ç.n.)

bölgelerinden geldiğini söylüyor, beşiği Mısır, oradan İstanbul'a geçiyor ve oradan da Avrupa'ya yayılıyor. Böylece, bu Eflaklı Yahudilerin vaftiz olmak için geldiklerinde salgını Lviv'e getirmiş olmaları mümkün. En azından buradaki söylenti bu yönde.

Soğuk, çürümenin karşıtı olduğundan şimdi onları kurtarması için insanlar kışı bekliyor, böylece ağır hastalık ortadan kaybolacak ya da en azından kış ayları boyunca çok zayıflayacak.

Aşer, Gitla'nın evin dışına çıkmasına izin vermiyor ve Samuel ile birlikte perdeleri çekip pencerenin yanında oturmalarını söylüyor.

Bir akşam Aşer'in evine iki adam geliyor, biri yaşlı, diğeri genç. Yaşlı olan, uzun siyah palto ve bir kep giyiyor. Sakalı, büyük göbeğinde görkemle yayılıyor. Kederli, temiz bir yüzü ve Aşer'e sabitlediği delici, mavi gözleri var. Bu adama saygısından dolayı oraya gelmiş gibi görünen genç olanı, uzun ve yapılı. Kirpikleri ve kaşları neredeyse şeffaf ve soluk teninde, kahverengi gözleri cam boncuklar gibi görünüyor. Yaşlı adam kapıda durarak anlamlı anlamlı iç çekiyor.

"Saygıdeğer doktor," diyor Yidişçe, "ona ait olmayan özel bir şeye sahip konumunda."

"Ne kadar ilginç," diye yanıtlıyor Aşer, "çünkü kesinlikle kimseden bir ş e y aldığımı hatırlamıyorum."

"Ben Kozowalı Pinkas'ım, adım ben Zelik, hahamım ve bu benim yeğenim, Yankiel. Gitla için geldik, kızım olur kendisi."

Afallayan Aşer hiçbir şey söylemiyor. Ancak bir süre sonra duyularını ve sesini tekrar kazanıyor.

"Ş e y, diye ondan mı bahsediyorsun? O bir canlı varlık, bir şey değil."

"Sözgelimi," diyor Pinkas zarifçe. Aşer'in omzunun üzerinden evine bakıyor. "Belki de biraz konuşmak için içeri girebiliriz."

Aşer gönülsüzce onları içeriye alıyor.

Ertesi gün Aşer Rubin bir kez daha hastanede salgın kurbanları arasındayken, "Siz doktor olduğunuzdan, tek gördüğünüz insan

acısı," diyor kayınpederi Pinkas. "Ancak yaşam büyük bir güç, yaşamın kenarında duruyoruz. Yaşananlar geri alınamaz."

Pinkas buraya tesadüfen gelmiş gibi davranıyor. Yüzünün alt yarısı, sözümona onu hastalıktan koruyacak bir bez parçasıyla örtülü. Buradaki koku berbat, hastane iyileşme yerinden çok ölme yeri haline gelmiş ve hastane küçük olduğundan hastalar yerlere yatırılmış.

Aşer tek bir sözcük dahi etmiyor.

Pinkas ona hitap etmiyormuşçasına başının üzerinden, "Viyana *kahal*'inin bir doktora gereksinimi var ve özellikle de bir göz uzmanına. Bir Yahudi hastanesi açıyorlar. Aşer Rubin, eşini ve..." diyor, sonra bir an sessizleşip, "çocukları alıp buradan ayrılır. Kötü olan her şey unutulur gider. Bir düğün yapılır, her şey hallolur," diye devam ediyor.

Bir başka aradan sonra teşvik edici bir sesle konuşmasına ekliyor, "Bunlar hep o inançsız köpekler yüzünden oluyor."

"İnançsız köpekler," dediğinde, sesi boğuklaşıyor ve Aşer ister istemez bakışlarını ona kaldırıyor.

"Gidin buradan. Bu konuya döneceğiz sonra. Hiçbir şeye dokunmayın. Şimdi bir hastamı görmeliyim."

Bu tür bir ölüm çabuk ve insaflı. Önce baş ağrısı, sonra bulantı ve karın ağrılarının ardından hiç bitmeyen ishal başlıyor. Beden kuruyor, insan yavaş yavaş gözden kayboluyor, gücünü kaybediyor ve sonunda da bilincini. Ölümün gelmesi iki ya da üç günü buluyor. Önce bir çocuk ölmüştü, sonra kardeşleri, sonra annesi ve sonunda babası, Aşer hepsini izlemişti. İşte böyle başlamıştı. Hastalık bu aileden diğerlerine yayılmıştı.

Şimdi ziyaret ettiği evin erkeğinin ödemi var. Tanrı'dan korkan Yahudiler, bu insanlara kasabadaki durumu sorduğunda ona bilmiş bilmiş bakıyorlar, sanki sadece ödemden mustarip olmalarıyla gurur duyuyorlarmış gibi. Yatık boneli bir kadın kaşlarını anlamlı bir ifadeyle kaldırıyor, bu bir lanet, diyor, bu dönmelere yapılmış güçlü bir *herem*. İşe yarıyor. Tanrı, kendi yuvalarını pisleten hainleri, o kâfirleri, o canavarları cezalandırıyor.

"Başarısı mutlaka sona erecek, hepsi şeytanın işi, dolayısıyla o para, o atlı arabalar, o kürkler. Şimdi Tanrı onu cezalandırıyor işte. Dönmeleri birbiri ardına hastalıktan ölüyor. Bu onların cezası," diye homurdanıyor kadın.

Aşer başını ondan çeviriyor ve bakışlarını pencerenin soluk, tozla kaplı olduğundan desenleri zar zor görünen perdelerine yöneltiyor, sadece toz rengindeler. Bir nevi kayınpederi olan Pinkas'ı düşünüyor ve nefret bir hastalığa dönüşürse ne olur, diye düşünüyor. *Herem* böyle mi işliyor? Aşer, lanetli bir insanın nasıl hızla savunmasız, güçsüz, hasta olduğunu ve lanet kaldırıldığında iyileştiğini sıklıkla görüyor.

Ancak Aşer böyle şeylere inanmaktansa hastalığın bir an evvel kendine bulaşmasına izin verirdi. Aslında her şeyin sudan geldiğini biliyor, sadece pis bir kuyu tüm kenti öldürmek için yeterlidir. Hasta, suyu içer ve sonra onların bulaşıklı dışkıları diğer su kaynaklarına ulaşır. Aşer belediye binasına gidip gözlemlerini anlatıyor, kuyularla ve suyla bağlantılı olmalı. Onunla, o Yahudiyle aynı fikirdeler ve kuyuların kapatılmasını emrediyorlar ve gerçekten de hastalık biraz azalmış gibi görünüyor. Ancak sonra yine patlıyor, eskisinden daha güçlü, diğer su kaynaklarına da karıştığı bariz. Lviv'deki tüm su kaynaklarının hepsini kapatmak olanaksız. Sadece nüfusun bir kısmının, her ne sebeple olursa olsun bu hastalığa bağışıklığı olduğunu umut edebilirler. Bazıları sadece kısa süre, hafif hasta oluyor ve sağlıkları kendiliğinden geri geliyor. Diğerleri de yenilmezmiş gibi hiç hastalanmıyor.

Sonunda bu kasvetli karmaşanın içinde Aşer, vaftiz edilmiş birini görüyor, istediği kadar ona bakabilir. Ağustosun sonunda Lviv'deki ilk göründüğünden bu yana, ya şatafatlı arabasında ya da bir deri bir kemik kalmış müritlerinin kamplarının arasında yürürken sıklıkla göze çarpmıştı. Korkmadığı belli. Ilık havaya karşın uzun bir Türk başlığı ve bir su birikintisindeki su gibi ya da ilaç kaplarını yapmakta kullanılan cam gibi, hoş, yeşil bir Türk ceketi giyiyor. Bir yerden diğerine uçan büyük, yeşil

bir yusufçuğa benziyor. Hastalardan birine yaklaştığında, Aşer hiçbir şey söylemeden yana çekiliyor. Frank ellerini hastanın alnına koyuyor ve kendi gözlerini kapıyor. Hasta şayet hâlâ kendindeyse, şüphesiz göğün yedinci katında. Kısa süre önce hasta Yahudilerden biri kendi kendine bir kiliseye gitmiş ve vaftiz olmayı talep etmiş. Ayin aceleyle yapılır yapılmaz daha iyi olmuş. Ya da Halickie Przedmiescie'de söyledikleri bu. Oysa sinagogda başka bir şey söylüyorlar, vaftizden hemen sonra bu dönme ölmüş.

Aşer, Frank'ın yakışıklı bir adam olduğunu teslim ediyor. Belki Samuel de bir gün böyle görünecek. Buna karşı değil. Ancak Frank'a gücünü veren, görünüşü değil. Aşer böyle insanları biliyor, birçok nüfuzlu, soylu doğmuş insanda var, o açıklanamayan özgüven, hiçbir şeyde bulunmayan ya da belki de insanı her durumda bir kral gibi hissettiren bir iç ağırlık merkezinin varlığında yer alan.

O adam kasabada olduğundan beri Gitla, bir an bile huzur nedir bilmiyor. Giyiniyor ancak evden ayrılmıyor. Kapının önünde bir an duruyor ve sonra giysilerini çıkarıp kalıyor. Aşer eve geldiğinde onu kanepede yatarken buluyor. Karnı yine büyük, yuvarlak ve sert. Tüm bedeni biraz şişkin ve hantal görünüyor. Her zaman morali bozuk ve doğumda öleceğini söyleyip duruyor. Aşer'e kızgın o, ve bu son hamilelik olmasaydı babasına geri dönerdi ya da yine Frank'la kaçardı. Karanlıkta, kanepede yatarken hiç yaşayamayacağı hayatları hayal ediyor olmalı.

Ekimin ikinci yarısında havalar soğuduğunda, hastalık geçmek bir yana, hız kazanıyor. Yeni gelenler için komşular arasında, manastırların ve aristokratların malikânelerinin civarında kalacak yer bulunduğundan, Halickie Przedmiescie boşalmış. Katedralde ve Lviv'in kiliselerinde günlük vaftizler yapılıyor, aslında sıra var. Biri öldüğünde, birçok insan hemen vaftiz olmak istiyor.

Vaftiz olanlar ölmeye devam edince Yakup sokaklarda görünmeyi ve uzun parmaklarının dokunuşuyla insanları iyileştirmeyi

bırakıyor. Bazıları, onun kralı görmek için Varşova'ya gittiğini, dönenler için biraz toprak elde etmeye çalıştığını, söylüyorlar. Ötekiler onun korkup bir kez daha Türkiye'ye kaçtığını söylüyor.

Aklı son ölümlerde olan Aşer de böyle düşünüyor. Örneğin, Mayorkowicz Ailesi. İki gün içinde anne, baba ve dört kızları hastanede öldü. Beşincisi son ağrılarını çekiyor, öyle harap olmuş ki bir çocuğa değil, karanlık bir hortlağa, hayalete benzerken, altıncı ve en büyük olanının çaresizlikten saçları tamamen gri olmuş.

Mayorkowiczlere ahşap tabutlu tam bir Hıristiyan cenazesi yapılıyor ve mezarlıktaki yerleri kent tarafından ödeniyor. Alışmaya zaman bulamadıkları yeni adlarıyla gömülüyorlar: Mikolaj Piotrowski, Barbara Piotrowska ve kızları: Victoria, Roza, Tekla ve Maria. Aşer kendini hatırlamaya zorluyor: Srol Mayorkowicz, Beyla Mayorkowiczova. Ayrıca Şima, Freyna, Maşa ve Miriam.

Şimdi Mayorkowicz ya da Piotrowskilerin cenazesinden sonra evinin koridorunda duruyor ve yavaşça giysilerini çıkarıyor. Bu giysilerini top halinde yuvarlıyor ve hizmetkârına yakmasını söylüyor. Ölüm, düğmelere ya da pantolonun dikişlerine, bir yakaya tutunmuş olabilir. Çıplak halde, Gitla'nın olduğu odaya gidiyor. Gitla ona şaşkınlıkla bakıyor ve gülmekten kırılıyor. Aşer tek kelime dahi etmiyor.

Sonunda o zayıf küçük kızı, şimdi Salomea Piotrowska olan Elia'yı kurtarmayı başarıyor. Aşer onu hastanede tutuyor ve yedirip içiriyor. Başlangıçta pirinç lapası ve su, sonra ona tavuk alıp suyu çıkana kadar kaynatıyor ve ağzına et parçaları veriyor, azar azar, küçük küçük. Kız onu gördüğünde gülümsemeye başlıyor.

Aynı zamanda Kaymakam Labecki'ye ve kaymakamın eşine ayrı ayrı mektup yazıyor. İki gün sonra, küçük Salomea'yı getirmelerini söyleyen bir yanıt alıyor.

Neden Rapaport'a, *kahal*'e yazmamıştı? Bunu düşünmüştü. Ancak bir an düşündükten sonra, küçük Salomea'nın, onu yanına almak istese bile –ki bu pek olası değil–, zengin Rapaport'un

evindense Labeckilerin sarayında daha iyi olacağını fark ediyor. Konu Yahudiler olduğunda, bugün zengin ve güçlü, yarın ise yoksul ve kederliler, Aşer yaşamında bu kadarını öğrenmiş.

Hanuka'dan ve Hıristiyan yeni yılından sonra, ocak ayı başlarında, Gitla'nın ikizi oluyor. Martta karlar erirken Aşer ve Gitla, eşyalarını toplayıp ve çocuklarını alıp Viyana'ya doğru yola çıkıyorlar.

Moliwda, Kuzeni Katarzyna Kossakowska'ya Ne Yazıyor

Ey, benim saygın, iyi yürekli, zihni aydınlık, hanımefendi kuzenim,

Buradan çabucak ayrılman iyi oldu çünkü salgın artık tamamen yayılmış durumda ve ölümün saldırıları her yerde görülüyor. Bunun en acılı tarafı, aralarında çok sayıda yoksul ve kötü beslenenler olmasından dolayı hastalığın senin de korumanda olan garibanlardan hoşlanması. Peder Mikulski'nin tedariklerine ve birçok soylunun onlara gösterdiği iyi niyete karşın hâlâ gereksinimleri var ve bu nedenle hastalığa karşı duyarlılar.

Ben de eşyalarımı topladım ve birkaç gün içinde Yakup ve arkadaşlarını, operasyonlarımızı detaylı olarak gözden geçirmek için iyi yürekli seninle bir an önce buluşmayı umduğum Varşova'ya götüreceğim. Tanıdıkların arasında bizi destekleyecek olanlardan, benim çalışmalarım için toplayabildiğin cömert meblağa da teşekkür ediyorum. Anladığım kadarıyla, aralarında en cömert olanı Kont Jablonowski. Busklu Paraguay fikrinden pek ikna olmasam da ona büyük saygı ve minnet duyuyorum. Koruman altında olanlara gelince, sevgili kuzenim, Paraguay'ın yerlileri kadar nazik değiller. Yazılarıyla ve âdetleriyle birlikte, bizimkinden daha eski bir dinleri var. Tüm saygımla belirtiyorum, Prens Jablonowski, Ivani'ye gelmeli ya da şimdi Halickie Przedmiescie'de onlarla

biraz vakit geçirmeliydi. Sana hepsini anlatmayı üstlenmeyeceğim çünkü bu benim canımı çok fazla sıkıyor. Nahman'ın (artık Piotr Jakubowski) salgının ilk kurbanlarından biri olan kızının ölümünden sonra insanlar hemen bunun kâfirler üzerindeki bir başka Yahudi laneti olduğundan bahsetmeye başladı. Duyulmamış bir hızla öldürüyor. İnsan, bedeninde var olan suyun hepsini kaybediyor ve beden kendi üstüne devriliyormuş gibi görünüyor. Deri kırışıyor ve yüz hatları bir kurt gibi keskinleşiyor. Birkaç gün sonra zayıf düşürüp öldürüyor. Tamamen çöken Nahman Jakubowski, kendini Kabala'ya vurmuş, bu korkunç talihsizlik için bir açıklama bulabileceği umuduyla, bir onu bir ötekini sayıyor da sayıyor.

Hava soğuyor ve sokaklarda kamp kuranlara ya da hastalara yardım etmenin bir yolu yok. Özellikle tüm girişimi yöneten Peder Mikulski'nin artık yetişemeyeceği düşünülürse daha çok para, giysi ya da yiyecek yararlı olurdu.

Hekimler kente yeni gelenlerin hastalıklı bölgelerden gelmediklerini kanıtlamalarını, bu gibi yerden geldiklerinden şüphelenilenlerin kentten uzakta altı hafta boyunca "havalandırılmalarını" ve yine bu hastalıklı bölgelerin yeterli sayıda hekimlere, yardımcılara, taşıyıcılara ve mezar kazıcılara sahip olmasını talep etmeye başlıyorlar. Ayrıca hastalarla teması olanların ayırt edici bir işaret, örneğin göğüslerine ve sırtlarına beyaz haçlar takmaları konusunda çağrıda bulunuyorlar. Yoksullar için yiyecek ve ilaç için bir fona gereksinim var, evden eve giden köpek ve kediler de uzaklaştırılıp her salgın vakası izlenmeli, hastalar ve hasta olduğundan şüphelenilenler için kasaba dışında şüpheli malları havalandırmak için barakalarla birlikte, küçük ahşap evler yapılmalı. Hal böyleyken, bizim buralarda her zaman olduğu gibi işler iyice sarpa sarmış durumda.

Sen, benim zihni aydınlık kuzenim, bu insanları rahatlatmak için ne yapmak gerektiğini biliyorsun. Vaftiz olmaya hazırlananların çoğu, en mütevazı eşyalarının tümünü satmış bulunuyor ve bizim merhametimizi beklemekten başka çareleri yok.

Katarzyna Kossakowska Bu Dünyanın Güçlülerini Rahatsız Etmeye Cüret Ediyor

Polonya-Litvanya devleti lideri Jan Klemens Branicki'ye, 14 Aralık 1759.

Yine yollara düştüğümde, kısa süre önce bana bahşettiğiniz misafirperverlik için size çok minnettarım, iyi yürekli saygın beyim. Mosciska çok hoş ve rahattı. Bunu uzun süre anımsayacağım. Mademki hizmetinizdeki bendenize bütün işlerim için iyi dileklerinizi ifade ettiniz, velinimetimden kendisine daha önce bahsettiğim durumu düşünmesini rica ediyorum. Birbirine yakından bağlı olan en yüksek statülü ailelerde doğan, bir Fransız deyişi *noblesse oblige*'i[2] iyi bilen bizler, Podolya'da çok fazla bulunan ve Hıristiyanlığa yeni dönen bu yoksullara, bu püritenlere ortak eylemle yardım edebiliriz. Şimdi Varşova'ya doğru yola çıktıklarını, kralla bir görüşme talep ettiklerini (ki bundan pek şüpheliyim) ve ayrıca kraliyet topraklarında yerleşilecek topraklar istediklerini yüce gönüllü beyim şüphesiz işitmişlerdir. Bizim düşüncemiz onları kendi mülklerimize almamız ki bu, Hıristiyan merhametini göstermek olur ve yeni ruhlar bu şekilde bize gelmiş olacak.

Kalicki aracılığıyla gönderilen ayrı bir mektupla, benim yüce gönüllü beyefendim, sizi Sejmik'te[3] olan biten konusunda bilgilendirdim...

Benim sevgili biraderim ve Litvanya Büyük Dükalığı'nın Topçu Generali Eustachy Potocki'ye, 14 Aralık 1759.

Bu mektupla, siz iyi yürekli beyime, pederimizin bir portresini göndermek mecburiyetindeydim, bu paketin gelişiyle ilgili herhangi bir garanti olması halinde seve seve yerine getireceğim bir sorumluluk, ancak konu postaya gelince asla emin olunamaz.

---

2 (Fr.) Asalet mecburiyetleri. (ç.n.)

3 Polonya-Litvanya Topluluğu'ndaki yerel parlamentolardan biri. (ed.n.)

Ayrıca son yazışmamdaki sorumu tekrarlıyorum. Acaba yüce gönüllü beyimin, yeni Hıristiyan olanlar için toprak sorununu düşünme fırsatları oldu mu?

Beni tanıyorsunuz, tüm yaşamım boyunca tanıdınız ve zor olduğundan, herhangi birinin kaderini asla çok fazla umursamadığımı bilirsiniz. Gözlüğümü taksam dahi iyi ve değerli olanı aradığımda bulamayacağıma emin olmuş durumdayım. Hal böyleyken, bu insanlara yardım etmeyi görevimiz olarak görüyorum. Olası durumların en kötüsünün içine düştüler, köylülerimizden daha kötüler, çünkü *Dziady* dediğimiz dilencilere benziyorlar, kendi türleri tarafından dışlanmışlar, genellikle malları ellerinden alınmış ve bizim diyebilecekleri bir yerleri yok, dahası, özellikle dillerini bilmiyorlar ve birçok durumda tamamen çaresizler. Bir araya gelmekte ısrar etmelerinin nedeni bu. Bizlerin farklı mülklerine dağıtılacak olsalar Hıristiyan tarzında yaşayabilirler, ticaret ya da zanaatkârlık yapıp kimseyi gücendirmezler ve onları bize benzetmek, Kutsal Kilisemizin kanatları altında kabul etmek bizim kutsal eylemimiz olacaktır.

Lviv Kale Muhafızının eşi Pelagia Potocka'ya, 1 Aralık 1759.

Asil ve erdemli hanımefendiyi bu eski tarz –hatta böylesine antika– düşüncelerle rahatsız etmeye ve hanımefendiyi, birbirinizi sevin, birbiriniz için iyi şeyler dileyin, tarzı demode taleplerle sıkmaya çekiniyorum. Ancak derdim modaya uygun olmak değil, sadece güvenilir ve samimi olmak istiyorum, dünyamıza sağlık ve uzun ömürler bahşetmek için gelen Tanrımız için derin bir iç çekiyorum ve elimden pek bir şey gelmese de size daha da fazla şans ve iyilik diliyorum

Bu yeni davayı işittiğinize şüphe yok, şöyle ki bir zamanlar Yahudi, şimdi ise Hıristiyan olan kızları evlat edinmek, moda olmaktan çok, erdemli bir şey. Kale komutanı Labecki'nin karısı böyle küçük bir kızı aldı. Bütün bunları aktif olarak düzenlemekle meşgul olmasaydım ben de böyle bir şey yapmayı düşünürdüm. Böyle bir eylem onlara daha iyi bir yaşam ve düzgün bir eğitim için umut verir. Bayan

Labecka'nın kızı çok akıllı, bir öğretmen yardımıyla, aynı anda Lehçe ve Fransızca çalışıyor. Bayan Labecka, bu durumun sonucunda dinçleşti, yani sağlanan yarar karşılıklı...

Bozuk Paraların Ayaklar Altında Ezilmesine ve Bir Grup Turnanın Uçuşunun Bir Bıçakla Döndürülmesine Dair

Varşova'yı terk etmeden bir gün önce Yakup, seçilen erkek ve kadınların toplanmasını istiyor. Onu bir saat kadar bekliyorlar. Yakup, Türk tarzında giyinmiş olarak geliyor, Hana da onunla birlikte, zarif ve resmi giyinmiş. Grup, hızla Yüksek Kale'ye doğru hareket ediyor, gelip geçen meraklılar anlamaya çalışıyorlar. Yakup ileri atıldığından yaşlı Reb Mordke gerçekten kendini zorlamaya mecbur, en sonunda arkada kalıyor, Herşel de onunla birlikte. Hana, işlemeli ipek terliklerinin harap olmasını dert etmiyor, uzun paltosunun eteklerini kaldırarak ve nereye basacağına dikkat ederek kocasının bir adım gerisinde durup ayaklarına bakıyor. Yakup ne yaptığını biliyor.

Tuhaf bir gün. Hava, sanki çamaşır ipine asılı tülbent içinde gidiyorlarmış gibi yumuşak ve sakin. Garip bir şekilde rahatsız edici, tatlı ve çürümüş bir koku var, sanki bir şeyler unutulmuş da şimdi küfle kaplanmış gibi. Bazıları yüzlerine küçük maskeler takmış ancak yükseğe tırmandıkça onları çıkarmaya niyetleniyorlar.

Herkes, salgın hastalığın savaşın bir parçası olduğunu, düşmanlarının onunla saldırdığını biliyor. İnancı yeterince güçlü olmayanlar ölecek. Yakup'a tutkuyla inananlar şüphelenmeye başlamadıkça asla ölmeyecek. Kasabadan çıktıklarında yavaşlıyorlar ve konuşmaya başlıyorlar, özellikle de arkadan gelenler. Sohbet ediyorlar, bazıları yaslanacak değnek almak için duruyor, buraya soylular tarafından gönderilen casusların, kulak misafiri olanların, meraklı sekreterlerin, din hocalarının ya da beyin adamlarının gelmeyeceğinden emin olduklarından ilerledikçe daha

cesurca konuşuyorlar. Diyorlar ki, "Moliwda ve yaşlı hanımefendi Kossakowska, Varşova'da kralla görüşme ayarlamaya çalışacak."

"Bu işte Tanrı onlara rehberlik etsin..."

"Eğer bu gerçekleşirse kesin soylu ünvanları alırız..."

"Ancak toprak isteyeceğiz, kraliyet arazisinden, soylulara ait olandan değil..."

"Bayan Kossakowska bunu henüz bilmiyor..."

"Köprüleri yakmak istemiyoruz, zaten bilse ne olacak..."

"Kral bize arazi verecek. Kralın arazileri soylulara ve Kilise'ye ait olanlardan daha iyi. Ancak buna güvenebilir miyiz?

"Kral kim?"

"Kral, onurlu biri ve kraliyet sözü altın değerinde..."

"Busk'ta bir arazi olacak..."

"Sataniv'de..."

"Rohatin bizim..."

"Bizim olduğu müddetçe her yer iyidir..."

Tepenin üstünden tüm kenti görebiliyorlar, artık ağaçlar sanki büyük bir el dünyayı ateşe vermişçesine, neredeyse tamamen kırmızı ve sarı. Işık altın rengi, ballı ve üstten alta doğru ağır dalgalar halinde akıyor, Lviv'in yaldızlı çatılarını örtüyor. Ancak yukarıdan görülen kent, bir kabuğa, bir insanın kaşınan yarasına benziyor. Uzaktan tüm kargaşa duyulmuyor ve kent masum görünüyor ancak şimdi tam olarak ölüyü gömdükleri, kirli kaldırımı kovalar dolusu suyla yıkadıkları yer burası. Aniden rüzgâr onlara odun dumanı kokusunu getiriyor, Yakup, sessiz ve bir süre böyle duruyorlar, kimsenin konuşmaya cesareti yok.

Sonra Yakup tuhaf bir şey yapıyor.

Toprağa bir bıçak sokuyor ve yüzünü göğe kaldırıyor, hepsi birlikte yukarıya doğru bakıyor. Başlarının üzerinde uçan turnaların V şeklindeki biçimi bozuluyor, kuşlar boncuk dizisi gibi dağılıyor, çarpışıyorlar ve üzerlerinde karmakarışık bir halde dönmeye başlıyorlar. Seyretmesi üzücü bir şey. Haya yüzünü kapatıyor. Herkes Yakup'a dönüyor, sersemlemiş ve dehşete düşmüş biçimde.

"Şimdi bakın," diyor ve bıçağı yerden çıkarıyor.

Bir an için, turnalar aynı düzensizlik içinde dönüyor ancak kısa süre sonra büyük bir daire, sonra daha büyük bir daire biçimine geri dönüyorlar ve sonra da güneye doğru yola koyuluyorlar.

Yakup diyor ki, "Gözünüzle gördünüz işte, benim ve sizlerin kim olduğunu unutursanız vay halinize."

Onlara bir ateş yakmalarını söylüyor ve sonra etrafında üzerlerinde yabancıların, casusların gözleri olmadan otururlarken hemen birbirlerinin üzerinden konuşmaya başlıyorlar. Yeni adlarını karıştırıyorlar. Şlomo, Nahman'a eski adıyla hitap ettiğinde Yakup onun omzuna vuruyor. Bundan sonra eski Yahudi adları onlar için var olamaz, artık sadece bu Hıristiyan adları var, kimse adını karıştırmasın.

"Sen kimsin?" diye soruyor Yakup, yanında duran Varşovalı Hayim'e.

"Mateusz Matuszewski," diye yanıtlıyor Hayim, çok üzgün ve bedbaht bir halde.

"Ve bu da karısı Eva. Artık Vittel yok," diye konuşmaya davetsiz biçimde karışıyor Nahman Jakubowski.

Yakup herkese adını birkaç kez tekrarlatıyor, yeni adlar birkaç kez çemberin etrafında dönüyor.

Buradaki erkekler otuzlarında, yaşamlarının en iyi zamanları ve iyi giyimliler, paltoları keçe ya da kürk astarlı. Yüzleri sakallı, kışa biraz zaman olsa da başlarında kürk şapkalar var. Kadınlar başlıklı, kasabalı kadınlar gibi ve Hana gibi bazıları başlarına renkli türbanlar takmışlar. Onları kenardan bir casus gibi izleyen biri bu grubun neden Lviv kentinin üstünde, bu tepede toplandığını ya da neden adlarını defalarca tekrar ettiğini anlayamaz.

Yakup onların arasında, yerden aldığı kalın bir sopayla yürüyor. Onları iki gruba ayırıyor. İlkinde, artık İhtiyar Piotr diye adlandırılan en yaşlıları Reb Mordke, sonra Yakup'un ikinci favorisi Jan olarak adlandırılan Herşel var. Sonraki Piotr Jakubowski olan Nahman ve şimdi Pawel Pawlowski olan Busklu Hayim.

Efendileri ayrıca Tadeusz Minkowiecki olan Itzak Minkowicer ile birlikte, Dembowski olarak tanınan Yeruhim Lipmanowicz'i bu gruba koyuyor. Hepsi yarın Yakup'la birlikte Varşova'ya gidecek.

Onlar burada bulunmadıklarında Hana ve çocuklar Bayan Kossakowska'nın gözetimine bırakılacak. Atlar yarın gönderilecek. Satanivli Leybko, şimdiki adıyla Józef Zwierzchowski ve karısı Anna onlarla birlikte gidecek. Soyadlarını onları vaftiz eden rahipten almışlar, telaffuzu zor. Artık Syzmanowski olarak bilinen Yakup Şimonowicz ile birlikte şimdi Wolowski olan, her iki Şor gibi ve vaftiz olmadığından hâlâ Rabinowicz olan Reb Şayes geride kalacak.

Her iki grup bir an için birbirine bakıyor, sonra Yakup bozuk para aramaları için ceplerini karıştırmalarını emrediyor. Her birinden bir bozuk para alıyor, on iki tane olana kadar sadece büyük altın dukaları seçiyor. Onları yerde, kurumuş otların içinde dikkatle bir yığın haline getiriyor. Ardından paraları botuyla ezip yere gömüyor. Sonra herkes sessizlik içinde nefesini tutmuş izlerken onları tekrar topluyor ve yine eziyor. Bu ne anlama geliyor? Onlara ne anlatmaya çalışıyor? Sonra her birine, kalkıp paraların üzerine basarak bir dönüş yapmasını ve onları toprağa gömmelerini söylüyor.

Akşam, Yakup Varşova'ya yaptığı yolculukta onu ya da kardeşlerini seçmediği için özür dilemek üzere önceden Şlomo olan Franciszek'e gidiyor.

"İyi de neden? Biz Varşova'da iş yapıyoruz, önemli ölçüde yardımcı olabilirdik. Bir soylu ve Katolik olarak şimdi tamamen farklı bir durumdayım. Ben ne yapacağımı iyi bilirim."

"Senin ünvanın bana bir şey ifade etmiyor. Onun için ne ödemiştin?" diye soruyor Yakup haince.

"Baştan beri seninleyim, en inançlıları olan beni, şimdi kenara mı atıyorsun?"

"Böyle olması gerekiyor," diyor Yakup ve geniş, sıcak bir gülümseme yüzünü dolduruyor. Bu onun her zamanki hali. "Seni bir kenara atmıyorum kardeşim, halihazırda başardıklarımızın

gözetimini sana devrediyorum. Benim tam arkamdasın, yardımcı yöneticisin ve gözün, ahırlara ve kümeslere tıkılmış tavuklar gibi olan bütün bu insanların üzerinde olmalı."

"Ancak sen kralı görmeye gidiyorsun... Bizi yanına almıyorsun, beni ve kardeşlerimi. Nedenini bilmek istiyorum."

"Bu yolculuk güvenli değil ve riski ben göze alıyorum."

"Ancak sen Türkiye'deyken ben vardım, kardeşlerim ve babam vardı..."

"Beni öldürmesinler diye Türkiye'deydim ben."

"Şimdi büyükleniyorsun da katedralde bizlerle birlikte değildin," diye patlıyor Şlomo. Aslında böyle değildir, normalde kendini iyi kontrol eder.

Yakup öfkeyle ona doğru bir adım atıyor ancak Şlomo-Franciszek, Şor-Wolowski onun elinden kaçıyor ve kasasında oynayan, paslı menteşeleri üzerinde gıcırdayarak bir süre daha ileri geri sallanan kapıyı çarpıp odayı terk ediyor.

Bir saat sonra Yakup, Herşel'i, yani Jan'ı çağırıyor. Şarap ve rosto getirtiyor. Yakup'la konuşmaya gelen Nahman Jakubowski, Hana'yı kapıda buluyor. Hana ona efendinin *tefillin*'ini taktığını ve Herşel ile "Tevrat'ı helaya taşıma" diye adlandırılan gizli bir eylemde bulunduğunu fısıldıyor.

"Jan ile," diyor Nahman, onu kibarca düzelterek.

Arta Kalanlar: Radziwillller'de

Her canlı varlığın kesinlikle özel olan ve sadece kendisi tarafından gerçekleştirilebilen kendine özgü bir görevi olduğu doğru değil midir? Bu nedenle, yaşamı boyunca görevinden sorumludur ve hiçbir noktada bunu gözden kaçırmamalıdır. İşte hep inandığım şey bu, ancak Lviv'deki eylemlerimizi izleyen günler bana çok sert geldiği için bu süre içinde onlar hakkında yazamadığım gibi, düşünmeye dahi katlanamadım. Şimdi bile duaya başladığımda aklıma sadece ağıtlar geliyor ve gözlerim yaşlara boğuluyor çünkü zaman geçse de acım hiç dinmiyor.

Reb Mordke öldü. Herşel de. Benim yeni doğan kızım da artık yaşamıyor.

Eğer benim küçük Agnieszkam büyüse ve mutlu bir insan olsaydı şüphesiz bu kadar ümitsizliğe kapılmazdım. Eğer Reb Mordke kurtuluş yıllarını görecek kadar yaşasaydı bu kadar kederli olmazdım. Eğer Herşel her şeyi görmüş geçirmiş, yaşamdan bıkmış olsaydı onun için ağlamazdım. Aksine beni ve uzun zamandır beklenen çocuğumu etkilediğinden bu salgınla yüzleşmek zorunda kalan ilk kişiydim. Ben seçilmiştim! Bu benim başıma nasıl gelebilir?

Yola çıkmadan önce küçük bir tören yapılmıştı, gerçi salgın yüzünden ve Yakup'un oruç tutması nedeniyle, olması gerektiği gibi eğlenceli değildi. Ancak Pidhaytsili yaşlı Reb Moşe, bizim mucizevi çalışanımız ve bilgemiz, salgın nedeniyle öksüz kalan, önceden Ester Mayorkowicz olan Teresa adlı genç bir kızla evlenmişti. Bu iyi bir adamın davranışıydı, hayatta kalan kız kardeşi de Reb Mordke'nin vaftiz babası Bay Labecki tarafından alınmıştı, bu nedenle de kız kardeşler Labecka soyadını alacaktı. O akşam oruç askıya alındı ancak yiyecekler mütevaziydi. Biraz şarap, biraz ekmek ve tavuk suyu çorba. Gelin durmadan ağlamıştı.

Düğünde, Yakup kralı görmek için Varşova'ya gideceğini duyurmuş ve sonra yeni evlileri kutsadığında, hepimiz en yüce olanın o olduğunu ve kafalarımızın karışıklığını, acılarımızı ve öfkemizi onun üstlendiğini görmüştük. Ancak olan biten her şeyin diğerlerinin hoşuna gitmediğini hemen fark etmiştim. Özellikle Nussen'in oğlu Walenty Krysinski'nin yanında oturan iki Wolowski kardeş, Lviv'de kalmalarına büyük şaşkınlık göstermişti ve hemen burada, düğün yemeğinde yoğun bir mücadele, görünmez bir savaş olacağını hissedebiliyordum, sanki yemek yiyenlerin başları üzerinde, ölümden kıl payı kurtulan bir deri bir kemik gelinin ve yaşlı damadın, ruhlarımızın düzeni üzerinde bir savaş sürdürülüyordu. Tüm bunların içinde en yoğun olan şey korkuydu ve elbette insanlar korku içinde meydana gelen tüm hastalıklar için suçlayacak birini bulabilmek adına birbirine saldırıyor.

Birkaç gün sonra yoldaydık ve Şohar Tov'da[4] yazıldığı üzere insanı dört şey zayıflatır: açlık, yolculuk, oruç ve baştakiler. Evet, biz zayıflatılmamıza izin verdik. Ancak açlık, bu yolculuklarımızda bizi tehdit etmedi çünkü yol boyunca çeşitli malikânelerde ve kiliselerin papaz evlerinde din değiştirmiş Yahudiler olarak ve nazik, iyi insanlar, neredeyse pişmanlık duyan eski suçlular olarak karşılandık ve biz de bu rolü oynamaktan mutlu olduk.

2 Kasım'da Lviv'den Varşova'ya doğru üç arabayla yola çıktık, içlerinde rehberimiz ve gözcümüz Moliwda'nın da olduğu birkaç kişi at sırtındaydı. Onun güzel konuşmaları, durduğumuz her yerde bizi etrafa tanıtmıştı ama her zaman tam istediğimiz gibi değil. Ancak ikinci günle birlikte tam da Moliwda'nın, yani Antoni Kossakowski'nin bizi anlattığı gibi hissetmiştik –şimdi düşünüyorum da– ciddi mi konuştuğunu yoksa espri mi yaptığını asla çözememişim.

Gece için tüm hanı kiraladığımız Krasnystaw'a geldiğimizde Moliwda, Yakup'un büyük bir bilge olarak ünü buralara kadar ulaştığı için Polonyalı bir beyle buluşmasını istediğini söylemişti. Bu bey, aynı zamanda bilge bir adamdı ve bizi burada görmek için geleceğini söylemişti. Yakup da yorgunluğu nedeniyle yolculuk giysilerini çıkarmamış, aksine kürk astarlı pelerinini omzuna atmış ve gündüz yağmur başladığı ve doğudan Polezya bataklıklarından delici bir soğuk geldiği için ellerini ateşin üzerinde ısıtmıştı. En büyük odada, bu yılın samanından yapıldığını hissettiğimiz küçük yatağın üzerinde yan yana yayılmıştık. Oda karanlık ve dumanlıydı. Hıristiyan hancı, tüm ailesini küçük bir deliğe tıkmış ve çocuklarının dışarı çıkmasına izin vermemişti çünkü bizi seçkin misafirleri olarak düşünmüş, Yahudi olarak görmemişti. Hancının pis çocukları odanın uyduruk kapısındaki açıklıklardan bakmışlar ancak kış akşamı çöktüğünde ortadan kaybolmuşlardı, şüphesiz uykuya yenik düşmüşlerdi.

[4] (İbr.) Midraş Şohar Tov. Zebur'dan bir yorum olup "Tanrı'yı arayan" anlamına da gelir. (ç.n.)

Henüz gece yarısı olmamıştı ki gözcülük yapan Itzak Minkowicer bize bir arabanın geldiğini söylemek için içeri daldı. Yakup tahta oturur gibi bir sıranın üzerine oturmuştu, pelerininin kenarları gevşekçe kollarına düşerken altındaki kürkü de ortaya çıkarmıştı.

Önce takkeli bir Yahudi içeri girmişti, şişman ancak kendinden emin olarak küstahça yaklaşmıştı. Baştan aşağı silahlı iriyarı köylüler adamın arkasında, koridorda nöbet tutuyordu. Bu Yahudi hiçbir şey söylememişti, sadece gözlerini odada uzunca bir süre dolaştırmış, başı öne eğik olarak oturan Yakup'a başıyla selam vermişti.

"Kimsin?" diye sormuştum sonunda, sessizliğe dayanamayıp.

"Simon," demişti adam, yusyuvarlak vücuduna uymayan derin bir sesle.

Adam tekrar kapıya gitmiş ve biraz sonra bir hahamı andıran, kırışmış, yaşlı bir Yahudi görünmüştü. Bu adam kısaydı. Kürk astarlı şapkasının altından koyu ve delici gözleri parlıyordu. Hemen Yakup'a yaklaşmış, Yakup da şaşkınlıkla ayağa kalkmıştı, küçük adam onu eski bir dostu gibi kucaklamıştı. Köşede duvara dayanmış duran ve şarap içen Moliwda'ya şüpheli bir bakış atmıştı.

Kendini Simon olarak tanıtan adam ünvan söylemeden, "Bu, Marcin Mikolaj Radziwill," demişti.

Hepimiz hareketsiz dururken bir sessizlik olmuş, böylesine güçlü ve önemli bir kişinin ziyaretine şaşırmıştık. Elbette hepimiz evinde bir haremi olduğu ve orada tuhaf eylemlerin yapılmasına izin verdiği için Yahudiler tarafından şüpheyle karşılanmasına karşın Yahudi inancına dönmeye yeltenen bu *magnat*'ı[5] duymuştuk. Yakup, Radziwill'in davranışında kendi şaşkınlığını her zamanki umursamazlığıyla saklamış, sadece kucaklamaya karşılık verip onu oturmaya davet etmişti. İçeriye mumlar getirilmiş ve iki adamın da yüzü iyi aydınlatılmıştı, mum ışığı *magnat*'ın çatlamış yüzünde sayısız lekeye dönüşmüştü. Simon bir bekçi köpeği

[5] Eski Polonya'da çok büyük toprağa sahip soylulara verilen ünvan. (ç.n.)

gibi gözlemek için kapıya yerleşmiş ve köylülere hanın etrafını kollamalarını emretmişti, kısa süre sonra bütün bu yaygaranın ne hakkında olduğu, yapılan konuşmadan anlaşılmıştı.

Radziwill –açıkladığı üzere– ev hapsindeydi. İddiasına göre Yahudileri kayırmıştı ve şimdi Krasnystaw'dan seçkin ve bilgili bir konuğun geçtiğini duyarak buraya tebdilikıyafet gelmişti. Kendisi Slutsk'ta mahkûm olduğundan Krasnystaw'da nadiren zaman geçirirdi. Sonra Yakup'a eğilmiş ve sanki bir şey nakledi yormuşçasına yavaşça ve uzun uzadıya bir şeyler fısıldamıştı.

Yakup'un yüz ifadesine bakmıştım, gözleri çoğunlukla kapalıydı ve ne duyduğuna dair hiçbir belirti vermiyordu. Konuşmaları duyabildiğim kadarıyla, *magnat* İbranice konuşuyordu ancak sözcükleri bazı okuduklarını oradan buradan ezberlemişçesine çoğunlukla saçma sapandı. Gerçi hepsini duyamasam da bana anlamsız gelmişti. *Magnat*, dışarıdan sanki Yakup'a son derece önemli sırları anlatıyormuş gibi görünüyordu ve sanırım Yakup bizim bu sırların varlığına inanmamızı istemişti.

Yakup, önemli bir kişiyle görüşürken her zaman değişir. Yüzü daha çocuksu, daha masum olur ve doğuştan yüksek seviyedeki kişiye karşı sanki bağışlayıcı hale gelir. Sevimli bir biçimde meraklı ve kendisinden daha büyük, güçlü bir hayvanın karşısındaki bir köpek kadar itaatkâr olur. Başlangıçta bu beni çok tiksindirirdi. Ancak Yakup'u tanıyan herkes bunun bir tür oyun, bir eğlence şekli olduğunu bilir.

Kimse kendinden daha üstün birine, daha alttakinden farklı davranmamalı. Tüm dünya bu dinamik üzerine kurulmuştur ve bu hiyerarşi insanın içine işlemiştir. Ancak bu beni her zaman rahatsız etmiştir ve ne zaman beni dinlemeye tenezzül etse Yakup'a, böyle insanlara karşı soğuk ve kaçamak davranması ve asla onlara secde etmemesi konusunda öğüt verirdim. Bir keresinde Moliwda'ya şöyle dediğini duymuştum: "Bu büyük beylerin çoğu aptal nasıl olsa."

Sonra bize Radziwill'den bahsetmiş, akrabaları sonunda onu yakalayıp, kralı, onun deli olduğuna ikna edene kadar karısını

ve çocuklarını yıllarca hapsettiğini, onları tek bir odaya tıktığını ve sadece ekmek ve suyla beslendiklerini anlatmıştı. İşte bu nedenle Slutsk'ta ev hapsindeydi. Söylendiğine göre kaçırılan ya da Türklerden köle olarak satın alınan genç kızlardan oluşan bir haremi vardı. Yakınlarda oturan bir köylü, Radziwill'in sonsuz gençlik için onlardan kan aldığını ve bir iksir damıttığını söylemişti. Eğer bu doğru ise iksir kesinlikle işe yaramamıştı çünkü adam olduğundan yaşlı görünüyordu. Vicdanını sızlatan birçok günahı vardı, yolculuk yapanlara saldırmıştı, komşularının mülklerini talan etmişti, anlaşılması güç çılgınlıklar içinde etrafa saldırmıştı ancak şimdi ona bakıldığında, onun böyle bir eşkıya olduğunu düşünmek zordu. Yüzü çok çirkin olmaya çirkin, ancak öyleyse ne olmuş? Bundan ruhunun kötü olduğu çıkarılamaz ya.

Hancı bize votka ve yiyecek vermişti, ne var ki konuğumuz birçok kez zehirlendiğini söyleyerek hiçbir şeye dokunmamayı tercih etmişti. Bizse bunu kişisel algılamayacaktık çünkü kötü insanlar her yerdeydi ve kolaylıkla iyi insanların kılığına bürünebilirlerdi. Radzwill şafağa kadar bizimle oturmuştu ve bizlerden bazıları onu görmenin ilk şaşkınlığını atlattıktan sonra toparlanmış, o İbraniceden başka birkaç dilde konuşabilme yeteneğini gösterirken kestirmişlerdi. Radziwill bu kadar korkmasa resmi olarak Yahudi inancına döneceğini iddia etmişti.

"Vilnius'ta –demişti– tam on yıl önce bir dönek, kazığa bağlanıp yakılmıştı. Bu, iyi niyetle Amsterdam'da tüm kalbiyle Mozaik dinini kabul eden ve Polonya'ya döndükten sonra Kilise'nin bağrına dönmek istemeyen aptal Walentyn Potocki'ydi. Ona işkence yaptılar ve sonunda yaktılar. Mezarını Vilnius'ta gözlerimle gördüm. Yahudilerin ona nasıl saygı gösterdiğini gördüm ancak kimse ona yaşamını geri veremez."

"Onun bize faydası yok," demişti Yakup, sonunda Radziwill gittiğinde. Yakup gerinip yüksek sesle esnemişti.

Hemen masanın üstüne kafalarımızı koyup uykuya dalmıştık ve güneş yükseldiğinde Lublin'e doğru yola çıkma zamanı gelmişti.

Lublin'deki Kederli Dönüşlere Dair

İki gün sonra, biz Lublin'in Kalinowsczyzna olarak bilinen kenar mahallelerine girerken üzerimize nereden geldiği belli olmayan bir taş dolusu yağmıştı. Bu saldırının gücü o kadar büyüktü ki taşlar arabanın kenarlarını ve kapılarını yarıp geçmiş ve tavanında delikler açmıştı. Yakup'un yanında oturduğumdan anında kendimi onun üzerine siper etmiştim. Beni taşlar değil de, Yakup vurmuş, öfkeyle yana fırlatmıştı. Aracımızın silahlı sekiz atlıyla çevrili olması iyi bir şeydi çünkü onlar da kendilerine gelmiş, kılıçlarını çekmiş ve kabadayı ayaktakımını kovalamaya kalkışmışlardı. Ancak evlerin arkasından, tüm sokaklardan, daha çoğu ellerinde yaba ve sopalarla koşarak gelmişti ve iriyarı bir kadın, bir sepetten, arabamızı hedef alarak çamur fırlatmıştı. Kaotik de olsa gerçek bir savaş başlamıştı. Ancak kenar mahallelerdeki bu Yahudiler, verdikleri zarardan daha çok, gürültü çıkarıyorlardı. Sadece ahmak bir köylü sürüsüydü ve sonunda yardım almak için dörtnala kasabaya inen Moliwda ve Krysa'nın emriyle yardımımıza gelen nöbetçileri gördüklerinde dağılmışlardı.

Benim derin kederim, önceki geceden kalan yorgunluğum ve çoğumuzun yaralandığı (alnımda bir yara ve başımda bir şiş var, o zamandan beri de başım ağrıyor) bu saldırı bizi büyük ölçüde yıpratmıştı ve Lublin'e bu vaziyette varmıştık. Ancak en kötüsü henüz başımıza gelmemişti. Akşam, Moliwda ve Bayan Kossakowska'nın çabaları sayesinde, Lviv'de salgına yakalananlarla aynı belirtileri gösteren Reb Mordke'nin hasta olduğu ortaya çıktığında valinin evinde yatıyorduk. Onu ayrı bir odaya yerleştirmiştik ancak o burada kalmak istememiş ve hasta olmasına imkân olmadığı konusunda ısrar ederek endişelerimizi reddetmişti. Ne zaman birisi onun yanından ayrılacak olsa Yakup onlara hastanın yanında oturmasını emretmiş ve Reb Mordke'nin gözleri zayıflamaya başlasa da kendisi onunla ilgilenip içmesi için su vermişti.

İnsanlarla ilgilenme konusunda bir kadının becerilerine ve hassasiyetine sahip olan Herşel, adama büyük bir fedakârlıkla

bakıcılık yapmıştı. Ben Lublin'de tavuk suyu ve tavuk göğsü için koşuşturmuştum. Reb Mordke güçten düşmesine karşın gençliğinde burada okuduğundan ve birçok anısı olduğundan Lublin'i görmek istemişti. Biz de Herşel'le onu kasabaya indirip hocasının gömülü olduğu Yahudi mezarlığına kadar, küçük sokaklarda yavaşça gezdirmiştik. Mezarların arasında yürürken Reb Mordke yeni dikilmiş güzel bir mezar taşını göstermişti. "Bu tipi beğeniyorum," demişti. "Böylesi olsun isterdim."

Onu azarlayıp endişeleriyle alay etmiştik, hiçbirimizin mezar taşlarımızı hayal etme zamanının gelmediğini söyleyerek. Hepimiz ölümün hükmü altından savrulmamış mıydık? Herşel onu hararetle böyle uyarmıştı, gözlerinde yaşlarla. Gerçeği söylemek gerekirse buna asla inanamazdım. Ne var ki Herşel inanmıştı çoğu gibi ya da belki de ben inanmıştım diğerleri gibi ama şimdi belleğim bulanmıştı. Ancak saraya dönme zamanı geldiğinde büyük ölçüde güçten düşmüş Reb Mordke'yi kollarımızda taşımak zorunda kalmıştık.

O gece onunla valinin Lublin'de bulunan ihmal edilmiş, nemli ve pis sarayında oturmuştuk. Alçılar nemden çatlamıştı ve rüzgâr yalıtımsız pencerelerden içeri süzülüyordu. Sıcak su için mutfağa koşmuştuk ancak Reb Mordke'nin bitmeyen kanlı ishali vardı ve gözleri gitgide zayıflıyordu. Bize bir çubuk yakmamızı söylemişti ancak artık onu içemiyordu, sadece sönen ateş hep soğuk olan parmaklarını ısıtırken onu ellerinde tutuyordu. Hepimiz gözümüzün ucuyla Yakup'a bakmıştık, ne söyleyeceğini düşünerek. Reb Mordke'nin kendisi de ona ümitle bakmıştı. Yakup onu ölümden nasıl kurtarmayı planlıyordu acaba? Ne de olsa Reb Mordke güneşli İzmir'den, deniz kokan Selanik'ten beri uzun seneler boyunca Yakup'un en sadık müridi olmuştu ve onun gibi henüz vaftiz olmuş birisi ölemezdi.

Ertesi gece Yakup, nemli avluya tek başına çıkmıştı ve iki saat kalmıştı, üşümüş ve solgun bir halde döndüğünde yatağa devrilmişti. Ben yanına gitmiştim.

"Neredesin sen? Reb Mordke ölüyor," diyerek ona sitem etmiştim.

"Onu yenemiyorum," demişti sanki kendi kendine, onu çok iyi duymuş olsam da. Yakup'un kaçırıldığından emin olan Itzak Minkowski de duymuştu.

"Kimden bahsediyorsun?" diye bağırmıştım. "Kiminle dövüşüyorsun ki?" Kim vardı burada? Her yerde kale muhafızları var, nöbet tutuyorlar..."

"Kim olduğunu biliyorsun..." demişti ve ben iliklerime kadar ürpermiştim.

Ertesi gün Reb Mordke ölmüştü. Öğleden sonraya kadar onun etrafında oturmuştuk, şaşkına dönmüş bir halde. Herşel, tuhaf bir kahkahayla gülmüş ve bize şimdi olan şeyin böyle olduğunu, önce ölündüğünü, sonra yeniden yaşama gelindiğini söylemişti. Ölümün tamamen gerçekleşmesi biraz zaman alırdı, yoksa kimse dirilişe inanmazdı. Bu mümkündü çünkü aksi halde birinin ölümsüz olup olmadığını anlamanın bir yolu yoktu. Ancak ben kızgındım ve ona dedim ki, "Sen aptalın tekisin." Ancak buna şimdi çok pişmanım çünkü Herşel bir aptal değildi. Ben de bunun gerçek olamayacağına, yakında yaşadığımız olağanüstü zamanlar gibi, bizim olağanüstü olduğumuz gibi, olağanüstü bir şeylerin olacağına emin olmuştum. Sonra ayakta zorlukla durabilen, yüzünden terler akan, gözleri yarı açık ve içlerinde koyu bir ışık olan Yakup vardı. Zorlukla bir şeyler söylüyordu ve büyük kuvvetlerin bize savaş açtığını düşünmüştüm, karanlık güçler en aydınlık olanlarla savaşıyordu, fırtınalı bir gökyüzünde, kara bulutların maviyi kovalayıp güneşi örtmeleri gibi. Ben neredeyse bu büyük çatışmayı duyuyordum, alçak sesli bir gürültü, kasvetli çınlama. O sesten sonra aniden düş gücüm harekete geçti ve çoğumuzun Reb Mordke'nin çökmüş, sızlanan hayaletiyle bir çember halinde oturduğumuzu gördüm. Bizler Haya'nın masa oyunu için ekmekten yapılmış küçük figürlerine benziyorduk, canavar gibi ve tuhaf.

Ölüme karşı zafer kazanamamıştık, bu kez olmamıştı.

Üçüncü gün bir cenaze töreni düzenlemiştik. Katolik âdetlerine göre açık bir tabutu taşımış, onu zengince donatılmış bir arabaya

koymuştuk. Onun haç yolunda giden büyük Yahudi bilgesi olduğu ve dönme bir Yahudinin kutsanmış topraklara gömülmesini merak eden lonca üyelerinden, trompetçilerden, rahiplerden ve halktan da çok sayıda insanı içeren büyük bir alayın eşliğinde gömüleceğine dair haberler etrafa yayılmıştı. İnsanlar çok ağlamıştı ama müteveffayı tanımadıkları ve kim olduğunu bilmedikleri için bu pek de anlaşılır bir şey değildi. Bölge papazının kilisesinde, yerel piskopos vaazını verdiğinde tüm kilise gözyaşlarına boğulmuştu, belki de "beyhude" sözcüğü, içinde birçok kez geçtiği için, çünkü bu sözcük "ölüm"den bile daha kötüydü. Ben de çaresizlik, sonsuz bir elem içinde ağlamıştım ancak ondan sonra küçük kızıma ve tüm ölenlerim için tam bir yasa girebilmiştim.

Herşel'in yanımda durduğunu ve bana Lehçede "beyhude" sözcüğünün ne anlama geldiğini sorduğunu anımsıyorum. Ona anlatmıştım ve bana, "Güzel," demişti.

Kumun üzerine inşa ettiğinizde, elekle su toplamak istediğinizde, zorlukla kazandığınız paranın sahte olduğunu anladığınızda tüm çabalarınız boşa gitmiştir. Bunların hepsi beyhudedir. Ona böyle çevirmiş, böyle de açıklamıştım.

Kiliseden çıktığımızda hava sisli ve kasvetliydi. Rüzgâr çamurlanmış sarı yaprakları yerden kaldırıyordu ve yapraklar üzerimize doğru tuhaf yarasa türleri gibi uçuyordu. Tanrı'nın bize verdiği işaretlere her zaman alışık olan ben dahi, o zaman bize ne söylemek istediğini anlamamıştım. Yakup'un gözyaşlarıyla lekelenmiş yüzüne bakmıştım ve bu görüntü üzerimde öyle güçlü bir etki bırakmıştı ki dizlerimin bağı çözülmüş, yürüyememiştim. Onun daha önce ağladığını görmemiştim.

Cenazeden sonra geri dönme zamanı geldiğinde Yakup, Türk giysisinin kenarlarını yakalayıp onları kanat gibi tutmamızı söylemişti. Biz de öyle yapmıştık, kederimize ve üzerimize yağan sağanak yağmura karşın dikkatimizi giysisinin kenarlarını kör adamlar gibi tutmaya vermiştik. Herkesin bir an için elinde tutmak istediği Yakup'un paltosuna sımsıkı sarılmıştık, böylece hepimiz sırayla mezarlıktan saraya kadar yol almıştık.

Kalabalıklar bizim için ayrılmıştı, yağmurdan ve gözyaşlarından ıslanan yüzlerimiz onlara tuhaf böcekler gibi görünmüş olmalıydı. "Bu kim?" diye fısıldamışlardı, kentin dar sokaklarında hâlâ Yakup'un giysisini tutarak saraya doğru giderken. Ne kadar çok şaşırmış görünseler, bize ne kadar tuhaf baksalar o kadar iyiydi. Çaresizliğimiz ve acımız bizi onlardan ayırmıştı. Böyle olması gerekiyordu. Yabancı olmakta harika bir şey vardır, dışarıdan gelmekte zevk alınacak bir şey, şeker kadar cezbedici bir şey. Bir dili anlayamamak güzeldir, âdetleri bilmemek, uzak ve tanınmaz olan diğerlerinin arasında bir ruh gibi süzülmek. O zaman bir bilgelik uyanır, tahmin etme yeteneği ve bariz olmayan şeyleri kavrayabilme. Zekâ ve sezgi ortaya çıkar. Yabancı olan kişi yeni bir bakış açısı kazanır, sevse de sevmese de bir bilge haline gelir. Rahat ve aşina olmanın bu kadar harika olduğuna bizi kim ikna etmişti? Sadece yabancılar dünyanın ne olduğunu gerçekten anlayabilir.

Reb Mordke'nin cenazesinden sonraki gün, Herşel ölmüştü. Bir tavşan kadar hızlı ve sessizce. Yakup kendini odasına kilitlemiş, iki gün dışarı çıkmamıştı. Ne yapacağımıza dair bir fikrimiz yoktu. Kapıyı tırmalamış ve en azından bir şeyler söylemesi için yalvarmıştım. Sıradan, iyi niyetli bir çocuk olmasına karşın özellikle bir hanımefendiymiş gibi gördüğü Herşel'i çok sevdiğini biliyordum.

Cenaze sırasında Yakup doğruca altara gitmiş, diz çökmüş ve yüksek sesle, insanların baskı zamanlarında söyledikleri "Signor Mostro Abascharo" ya da "Efendimiz Aşağı Geliyor"u söylemeye başlamıştı. Seslerimiz hemen onunkiyle güçlü bir şekilde birleşmiş, arkasında diz çökmüştük. Son sözcükler iç çekmelerle kesilirken birisi –Matuszewski olduğuna eminim– kutsal şarkımız *"Yigdal"*[6] başlatmıştı:

Mesih krallığınızın görkemini ortaya çıkaracak
Yoksullar, ezilmişler, aşağılananlar için
Sonsuza dek hüküm süreceksin, bizim kutsal sığınağımız.

---

[6] Bir Yahudi ilahisi. (ç.n.)

"Non ai otro commemetu. – Senden başkası yok," diye eklemişti Yakup, eski dilde.

Seslerimiz çaresiz çıkmış, sanki bütün bir ordu burada kimsenin bilmediği, buraya ait olmayan, bu tuhaf Doğu dilinde söylüyormuşçasına kiliseyi kaplayarak kubbelere doğru yükselmiş ve çoğalarak geri gelmişti. İzmir'i, limanı, tuzlu deniz havasını hatırlamıştım ve buradaki, Lublin bölge kilisesindeki insanların hayal dahi edemeyeceği baharatların kokusunu alabiliyordum. Kilise büsbütün sarsılmış, mumların alevleri titreşmez olmuştu. Altarın yanına çiçek koyan rahip şimdi bir sütunun yanında durmuş, bize hayaletleri seyreder gibi bakmıştı. Her ihtimale karşı gizlice haç çıkarmıştı.

Sonunda hep birlikte vitraylar pencerelerde sarsılasıya kadar bağırarak, Tanrı bu yabancı ülkede, Esav'ın ülkesinde bize, Yakup'un siste, yağmurda ve daha da kötü bir kışın izleyebileceği 1759'un bu korkunç sonbaharında kaybolmuş çocuklarına yardım elini uzatsın, diye Yidiş dilinde dua etmiştik. O akşam uçuruma ilk adımımızı attığımızı anlamıştım.

Cenazeden sonraki gün, Yakup ve Moliwda Varşova'ya gitmiş, geri kalanımız ise Lublin'de kalmıştık çünkü Krysa saldırı ve darp iddiasıyla dava açmış ve yerel Yahudi *kahal*'inden hatırı sayılır bir ödeme talep etmişti. Herkes bizim tarafımızda olduğu için dava kısa sürede görülecekti ve karar elbette bizim lehimize olacaktı. Bu konuyu fazla önemsememiştim. Lublin'deki kiliseleri dolaşmış, düşünmek ve tefekkür etmek için sıralarında oturmuştum.

En çok Şehina'yı düşünmüştüm. Bu korkunç zamanda, kabukların arasında mücadele ederek ve işaretler vererek karanlıktan çıkanın Şehina olduğunu hissetmiş, Reb Mordke ile İstanbul'a yaptığım yolculuğu hatırlamıştım. O ilahi mevcudiyet, yozlaşmış dünyamıza yerleşmişti, nesne ya da dişi, kavranılmaz bir biçimsizlik de olsa maddede var olan, kara bir kömür yığını içinde parlayan bir elmas. Şimdi her şeyi hatırlamıştım çünkü beni Şehina'nın gizemleriyle tanıştıran Reb

Mordke'ydi. Beni farklı, kutsal yerlere götüren oydu, Yahudiler arasında çok yaygın olan önyargılardan uzaktı. İstanbul'a gelir gelmez Ayasofya'ya, Reb Mordke'nin, Şehina'ya yakın olduğunu söylediği İsa'nın annesi, Hıristiyan Meryem'in büyük tapınağına gitmiştik. O zamanlar bu beni şaşırtmıştı. Kendim asla bir Hıristiyan kilisesine gitmezdim ve hatta sonuçta camiye dönüştürülen bu tapınakta dahi kendimi rahatsız hissettiğim için eğitimimin bu kısmını memnuniyetle atlayabilirdim. Gözlerim bütün o kutsal tasvirlere alışamamıştı. Duvarda yüzüme doğru bakan bir kadının devasa tasvirini gözlediğimde, daha önce hiç yaşamadığım bir nefes darlığına kapılmıştım ve kalbim hızla çarpmaya başladığından oradan çıkmak istemiştim ancak Reb Mordke elimden tutup beni geri çekmişti. Soğuk ve sert zeminde, duvarın yanında, üç yüz yıl önce yazıldığı şüphe götürmeyen bazı Yunan yazılarının altında oturmuştuk ve yavaş yavaş kendime geldiğim için nefesim düzelmiş, bu harikaya bir kez daha bakabilmiştim.

Kadın, duvardan çıkıyor, başlarımızın üstünde kubbenin tonozunda yükseğe konumlandırılmış, güçlü. Kucağında bir çocuk tutuyor, bir parça meyve tutar gibi. Ancak burada önemli olan çocuk değil. Kadının yumuşak yüzü, her şeyin temelinde yatanın dışında hiçbir insani duyguyu ele vermiyor, kesinlikle koşulsuz bir sevgi. Biliyorum, diyor, dudaklarını oynatmadan. Her şeyi biliyorum ve benim anlayışımdan hiçbir şey kaçmaz. Ben dünyanın şafağından beri buradayım, maddenin en küçük parçacığında, taşın içinde, kabukta, bir böceğin kanadında, bu yaprakta, bu su damlasında gizliyim. Bir kütüğü ikiye yar, beni bulursun, bir kayayı ayır, ben oradayım.

Dev figürün bana söylemek istediği buydu.

Bu görkemli kişi bana acı veren bariz bir gerçeği ortaya koyuyor gibi görünmüştü ancak ben onu o zaman anlayamamıştım.

22

Vistül'ün Sağ Kıyısındaki Han

Moliwda ve Yakup, nehrin diğer yakasındaki Prag'dan Varşova'ya bakıyorlar. Setin üzerinde yükseğe yerleşmiş kenti görüyorlar, kentin yaşamsal bir petek oluşturan, birbirinin içine sokulmuş konutlarının tuğlalarının, çatılarının kahverengi ve kırmızılarını. Kırmızı tuğlalı savunma duvarı birkaç yerinde tamamen yıkılmış, ortaya çıkan küçük ağaçların kökleriyle kaplanmış. Kentin üzerinde kiliselerin kuleleri uzaklarda belli belirsiz görünüyor, dikey biçimli Aziz Jan Kilisesi, bombeli Cizvit Kilisesi ve daha uzakta Piwna Caddesi'ndeki Aziz Martin Kilisesi'nin açılı tuğlası ve sonunda nehre doğru ileride yüksek Marszalkowska Kulesi. Moliwda, çeşitli özelliklerini gösteriyormuş gibi bunların her birini sırayla Yakup'a gösteriyor. Saat kuleli kraliyet kalesini ve onun altındaki, şimdi ilk karın ince tabakasıyla kaplanmış olan mükemmelen düzenlenmiş bahçeleri de gösteriyor. Set ve kent, tamamen düz olan arazi üzerinde sapkınca sallanıyor.

Hava şimdiden kararıyor ve kocaman sal, sol kıyıya artık gitmeyecek. Böylece geceyi geçirmek için yakınlarda, alçak tavanlı bir handa yer buluyorlar, içeriyi duman basmış. İkisi de soylular gibi giyindiğinden ve ayrı yataklı, temiz bir oda istediklerinden hancı onlara özel ilgi gösteriyor. Yemek için, kızarmış tavuk ve domuz yağlı patatesle birlikte peynir ve aslında Yakup'un sevmediği, dolayısıyla asla yemeyeceği hıyar turşusu sipariş

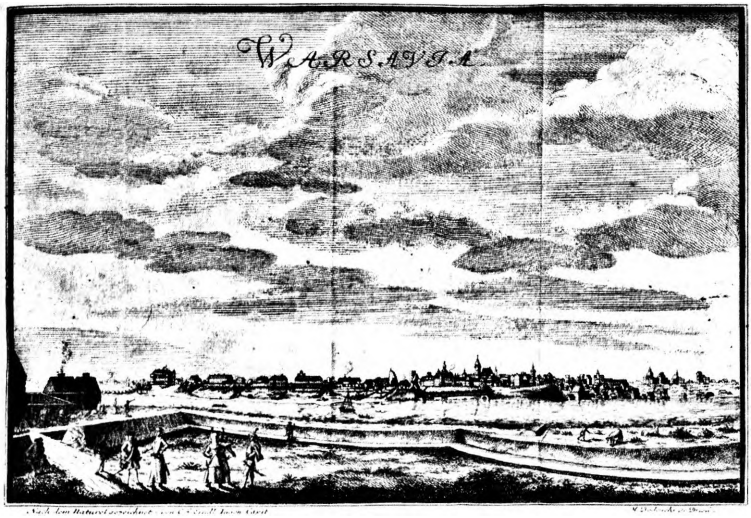

ediyorlar. Yakup alışılmadık bir halde, sessiz ve kararlı. Yüzü tıraşlı, çenesindeki küçük girinti ve gözlerinin altında her zaman mevcut olan halkalar, yüzünün alt tarafının solgunluğunda özellikle belirgin. Uzun kürk şapkasını giydiği için hancı onun Türk, belki de resmi bir elçi olduğunu varsayıyor.

Moliwda'nın bakışı votkayla birlikte daha çok puslanıyor. Sert Mazovya içkilerine alışık değil. Masanın karşısına uzanıyor ve Yakup'un çenesine dokunuyor, sakalını kestiği için görünüşüne hayret etmekten kendini alamadığı ortada. Şaşıran Yakup ona bakıyor, yemeğini çiğnemeyi kesmeyerek. Türkçe konuşuyorlar, böylece kendilerini güvende hissediyorlar.

"Merak etme. Kral seni kabul edecek," diyor Moliwda. "Soltyk ona yazmıştı. Birçok insan seni desteklediğini söyledi ona."

Yakup, Moliwda'nın votkasını dolduruyor, kendisi az içiyor.

"O karı (Bayan Kossakowska'dan böyle söz ediyorlar) sana buradayken ücretsiz kalacak yer, hizmetkârlar verecek. Hana'yı da yanına getirtirsin, her şey yolunda gidecek."

Moliwda onu neşelendirmeye çalışıyor ancak aslında sanki Yakup'u dosdoğru aslanın inine sokuyormuş gibi hissediyor. Özellikle bugün, mağrur, aynı zamanda yıkık dökük olan bu

kenti gördüğünde. Kaygı ona acı veriyor. Lviv'deki salgın hastalıktan, Lublin'deki ölümlerden sonra daha kötü ne olabilir?

"Peşinde olduğum şey, sıradan bir şekilde yolunda gitmesi değil," diyor Yakup kasvetli bir sesle. "Bana toprak vermelerini ve o toprak üzerinde kontrol sahibi olmak istiyorum..."

Moliwda'ya, Yakup çok fazla şey istiyormuş gibi geliyor. Konuyu değiştiriyor.

"Hadi bize bir kız bulalım," diyor uysal bir tonda. "İkimiz için bir tane, ikimiz de onu domaltırız," diyor söylediğine inanmadan. Ancak Yakup başını sallıyor. Hep yanında taşıdığı gümüş kürdanıyla dişlerindeki et parçalarını çıkarıyor.

"Bu kadar zamandır yanıtsız kaldığımıza bakılırsa beni görmek istemiyor gibi görünüyor."

"Ne sanmıştın, kraliyet sekreterliği hemen yanıt verir mi? Seninki gibi yüzlerce başvuru alıyorlar. Kral nadiren başkentte olur, çoğunlukla Dresden'dedir, bu nedenle buraya geldiğinde mektup ve dilekçelere gömülüyor. Orada iyi bir arkadaşım var. Senin mektubunu yığının en üstüne koyacak. Beklemek lazım."

Moliwda bir tavuk parçası için daha uzanıyor, budu eline alıyor ve sanki kılıç sallar gibi Yakup'a sataşmaya çalışıyor ancak Yakup rahatsız oluyor.

"O zaman senin yerine ben konuşayım," diyor Moliwda, Yahudilerin Lehçe konuştuğu aksanı taklit etmeye başlıyor, "Katolik Kilisesi'ne iyi niyetimizle katıldık, yazgılarımızı tam bir inançla, en küçücük tebaasını böylesine korkunç sıkıntılara terk etmeyeceğini bilerek majestelerinin eline teslim ettik..."

"Kes," diyor Yakup.

Moliwda da duruyor. Yakup kendine biraz votka koyuyor ve tek dikişte içiyor. Gözleri parlamaya başlıyor ve kasveti, sıcak bir odaya getirilen kar gibi yavaşça eriyip gidiyor. Moliwda onun yanına gelip kolunu omzuna atıyor. Yakup'un bakışını izliyor ve iki kadın görüyor, biri görünüşe göre eşlikçi bir genç kız, öteki, şu daha beyaz olanı, genç bir hanımefendi gibi. Her ikisinin de nitelikli kızlar olduğu belli ve Yakup'la Moliwda'ya

eşit derecede merakla bakıyorlar. Belki ülke dışından gelen soylular ya da yolculuk yapan elçiler olduklarını varsayıyorlardır. Moliwda heyecanlanıp onlara göz kırpıyor ancak Yakup her yerde casus olduğunu ve neler olabileceğini kimsenin bilmeyeceğini söyleyerek onu engelliyor. Bu iyi bir fikir değil.

Aynı odada yatıyorlar, daha çok ot yatağa benzeyen iki yatakta giysileriyle. Yakup başı saman şilteye değmesin diye bir gömlek ayarlıyor. Moliwda uykuya dalıyor ancak aşağıdaki kargaşadan uyanıyor, yemek odasında hâlâ eğleniyorlar. Sarhoş naraları duyulabiliyor ve sonra sanki hancı en rahatsız edici konuklarını atıyor gibi sesler geliyor. Moliwda, Yakup'un yatağına bakıyor ancak yatak boş. Korkarak yatakta doğruluyor ve pencerenin yanında kendi kendine bir şeyler mırıldanarak ileri geri sallanan Yakup'u görüyor. Moliwda tekrar yatağa uzanıyor ve ilk defa Yakup'u kendisi için dua ederken gördüğünün farkına varıyor. Uykunun eşiğinde Moliwda şaşkına dönüyor, Yakup'un başkalarına anlattığı tüm hikâyelere inanmadığına her zaman emindi, üçlü ya da dörtlü tanrılara, Mesihçi düzene ya da hatta Mesih'in kendisine. Kalbimizin hangi kısmı inanıyor ve hangi kısmı bunların hiçbirinin doğru olmadığına emin, diye düşünüyor uykulu uykulu. Uykuya dalmadan önce aklına gelen son düşünce ise kendimizden kaçmamızın bizim için ne kadar zor olduğu.

Varşova'daki Olaylara ve Papalık Elçisine Dair

Yakup'un Varşova'da ilk yaptığı iş, üç atlı bir araba kiralamak oluyor. Yakup başkentte dolaşıyor, atlar dikkat çekecek gibi tuhaf bir şekilde koşumlanmış, biri sonrakinin önünde, böylece tüm başkent durup, geçen bu garip araca bakıyor. Ayrıca Zelazna Brama'yı geçince bir arabalığı ve ahırı olan yedi odalı, dayalı döşeli küçük bir köşk kiralamış, Lublin'den gelecek olanlar burada kalabilsin diye. Mobilyalar güzel ve temiz, Şam kumaşıyla kaplanmış, ayna, sandık ve kanepeler de var. Seramik sobalar ve yukarıda hemen bir beye yakışacak şekilde temiz

çarşaflar serilmesini emrettiği büyük bir yatak. Moliwda'nın yardımıyla bir uşak, aşçı, sobalarla ve temizlikle ilgilenecek bir kadın tutuyor.

Bayan Kossakowska'nın tanışları yararlı olmaya başlıyor, onu ilk davet eden Bay Branicki ve sonra herkes bu yeni Hıristiyan olanı, bu püriteni salonlarında görmek istiyor. Yakup'un renkli Türk kostümüyle evinde büyük heyecana neden olduğu Jablonowskiler de bunların arasında. Fransız modasıyla giyinmiş konuklar, bu tuhaf, çiçek bozuğu olan ancak yakışıklı adama, gözlükleriyle merak ve sempatiyle bakıyorlar. Polonya'da yabancı, her zaman yerliye nazaran çekici geldiği için bu yeni gelenin modelliğini yaptığı egzotik giysileri övüyorlar. Beyefendiler onun bir Yahudiye ne kadar az benzediğine hayret ediyorlar, daha çok bir Türk ya da İranlıya benziyor ve bu onların centilmence iyi niyetlerinin bir işareti olarak görülüyor. Prenses Anna'nın küçük köpeği bacağını kaldırıp konuklarının sarı ayakkabılarını idrarla ıslatmasıyla insanları güldüren bir durum meydana geliyor. Prenses, bunun köpek açısından başka bir sıradışı sempati gösterisi olduğunu, düşünüyor ve hepsi de bu iyi alametten dolayı memnun oluyor. Jablonowskilerden sonra Potockiler onları davet ediyor ve o zamandan beri büyük evler, onları bir eğlence biçimiymiş gibi birinden diğerine aktarıyor.

Yakup çok az konuşup gizemli duruyor. Meraklı sorulara yanıt verdiğinde Moliwda, Yakup'un dediklerini süslediği için doğal olarak bilge ve ciddi bir adam gibi görünüyor. Yakup ne zaman bir hikâye ya da başka bir şey anlatsa Moliwda detaylarını yuvarlıyor. Yakup'un, alçakgönüllülüğün moda olduğu aristokrat salonlarının yüksek eşiklerini pek aşmayan, kendini beğenmiş tonunu kapatmaya özen gösteriyor. Öte yandan, Yakup'un kendini beğenmişliği onu, sıkıcı operalardan sonra birkaç kez geldiği kentin kenar mahallelerindeki barların gözdesi yapıyor.

Onları daha sonra papanın elçisi Serra kabul ediyor.

Bu yaşlıca, tamamen beyaz saçlı, bakımlı adam onlara anlaşılmaz bir ifadeyle bakıyor, konuştuklarında sanki onları

onaylıyormuşçasına hafifçe başını sallıyor. Yakup neredeyse bu yumuşak tavırlı kibarlığa inanacak ancak Moliwda bu adamın bir tilki olduğunu biliyor, gerçekte ne düşündüğü asla bilinmez. Elçilere şu öğretilir: Sakin kalmak, acele etmemek, dikkatle gözlemlemek, her görüşü tartmak. Yakup Türkçe konuşuyor, Moliwda Latinceye çeviriyor. Güzel, genç bir rahip ayrı bir masada her şeyi tarafsızca yazıyor.

"Yakup, yani işte bu Frank," diye konuşmaya başlıyor Moliwda, "karısı, çocukları ve altmış dindaşıyla, zaten kıt olan mallarını yitirerek ve burada işe yaramayan Doğu dillerinden başkasını bilmeyerek Türk topraklarından ayrıldı, benim de ona çevirmen olarak hizmet etmem gerekiyor... Hıristiyanlık için duydukları arzu öylesine büyüktü. Buradaki âdetleri bilmiyorlar ve kendilerini geçindirmekte inanılmaz zorluklarla karşılaşıyorlar, bu nedenle iyi ruhların sadakalarıyla yaşıyorlar..." Elçinin biraz meraklı ve ironik bakışlarının farkına vararak ekliyor, "Neyi varsa, soylularımızın sayesinde olmuştur... Tüm bunların üstüne bu yoksul insanlar, şimdi korkunç ve barışçı yolcularımıza kanlı saldırıların yapıldığı Lublin'de olduğu üzere Talmudculardan korkunç zulümler gördüler ve işin en kötü kısmı, artık başka birinin parasıyla bir yere konuk olmak dışında gidecek hiçbir yerlerinin olmaması."

Yakup her şeyi anlamış gibi başını sallıyor. Belki de anlıyor.

"Yüzyıllardır her ülkeden kovulduk, yüzyıllarca amansız bir belirsizlik yaşadık ve siz istikrarlı insanlar gibi kök salamadık. Kökler olmadan hiç kimsesin. Kuru bir yaprak gibi oradan oraya sürüklenirsin," diyerek kendinden ekliyor Moliwda. "Sadece kraliyet fermanlarıyla ve Kilise'nin istekli tavrıyla desteklenerek devlet içinde bir sığınak bulduk..." Moliwda burada hızla, çeviriyi dikkatle dinliyormuş gibi görünen Yakup'a bakıyor. "Eğer komşularla uyum içinde yaşamak isteyen birkaç kişiden ibaret olan bizlerin şimdi kendi topraklarımıza yerleşmemize izin verilseydi Tanrı'ya nasıl şükrederdik. Tarihin çemberi kapanıyor ve her şey eski düzenine dönüyormuş gibi olurdu. Polonya'nın

Tanrı'nın gözündeki itibarı da dünyanın Yahudilere düşman olan geri kalanından daha büyük olurdu."

Moliwda çevirirken, "onlar" yerine "biz"e geçtiğinin farkına dahi varmıyor. Bunu o kadar çok tekrarlıyor ki cümleler şüpheli bir şekilde göz kamaştırıcı ve tumturaklı oluyor. Hepsi neredeyse çok ortada, hatta sıkıcı. Kimse başka sözcüklerle düşünemeyecek mi?

"Ve böylece, bize Türk sınırında ayrı bir bölge bahşetmeniz konusundaki talebimizi yeniliyoruz..."

"*Di formar una intera popolazione in sito prossimo allo stato Ottomano,*" diye İtalyanca tekrarlıyor genç rahip kendiliğinden, duyulduğunu anladığında olağanüstü güzellikteki yüzü ışıldıyor ve sessiz kalıyor.

Genel bir sessizlik anından sonra elçi, nüfuzlu kimselerin bazılarının bu "Tanrı'nın insanları"nı mülklerinde kalmaya davet etmekten mutluluk duyacaklarını ifade ediyor ancak Yakup buna Moliwda'nın ağzından yanıt veriyor, "Polonya'nın bahtsız köy sakinlerini inletip sızlatan şeylere maruz kalacağımızdan endişe ediyoruz."

"*...miseri abitatori delaa campagna...*" Bunu yazarken kendine yardımcı olması için yazdıklarını tekrarlayan rahibin fısıltısını bir kez daha duyuyorlar.

Yakup Frank'ın müritleri adına, kendilerine ayrı bir yer, tercihen tüm bir bölgenin (*un luogo particolare*) tahsis edilmesi için yalvarmasının (*implora*) sebebi bu, aynı zamanda bahsi geçen yerde bir araya geldiklerinde (*uniti*), kendi işleriyle meşgul olabilecek ve kendilerine zulüm edenlerin dikkatinden kaçabilecekler.

Sonra elçi biraz canlanıyor, kibarca, Frankçıları kraliyet tebaası haline gelecekleri kraliyet mülklerine yerleşmeleri konusunda iyi niyetlerini göstermiş olan tahtın büyük şansölyesiyle konuştuğunu, Kilise'nin de onları episkopal otoritenin altında olacakları kente kabul etmeye hazır olduğunu beyan ediyor.

Moliwda rahatlamış bir halde, yüksek sesle iç çekiyor ancak Yakup bu iyi haberler karşısında gözünü dahi kırpmıyor.

Sonra konuşma vaftize geliyor, vaftizin törenle, herkesin önünde tekrarlanması gerekiyor. Şatafatlı bir biçimde, kralın huzurunda yeniden gerçekleşmesi gerekiyor. Kim bilir, kralın Dresden'de olduğu doğrudur ancak belki de yukarılardan birisi vaftiz babası olmayı kabul eder.

Resmi görüşme sona eriyor. Elçi, nazik maskesini takıyor. Lüks köşkünden yıllardır ayrılmamış gibi solgun. Yakından bakıldığında ellerinde bir titreme görülebiliyor. Yakup köşkün koridorunda, eldivenlerini eline vurarak emin adımlarla yürüyor. Moliwda onun arkasında sessizce yürüyor. Bazı sekreter rahipler duvarlar boyunca süzülüyor.

Ancak arabalarına ulaştıklarında rahatça bir nefes alabiliyorlar ve Yakup, İzmir'de memnun olduğu zamanlarda yaptığı gibi, Moliwda'nın yüzünü kendininkine doğru çekip onu dudaklarından öpüyor.

Yakup'un evinde, Nahman-Piotr Jakubowski, Yeruhim Dembowski ile birlikte bekliyor.

Yakup onları Moliwda'nın daha önce hiç görmediği yeni ve tuhaf bir şekilde karşılıyor: Elini ağzına kaldırıp sonra da kalbinin üzerine koyuyor. Büyük bir güven duygusuyla tereddüt etmeden –her zaman olduğu gibi– onlar da bu hareketi tekrarlıyor ve bir an sonra sanki bu karşılamayı başından beri yapıyorlarmış gibi görünüyor. Tüm detayları duymaya hevesliler, ancak Yakup yanlarından geçip evde kayboluyor. Onu sözcüsü, kralın bakanı gibi izleyen Moliwda, Nahman ve Yeruhim'e diyor ki, "Elçiyi ikna etmekte zorlanmadı. Onunla bir çocukla konuşur gibi konuştu."

Tam olarak duymak istediklerinin bu olduğunu biliyor. Onlar da üzerinde nasıl büyük bir etki yaptığını görüyor. Moliwda, Yakup için tüm kapıları açıyor, Nahman ve Yeruhim ile birlikte onu hemen arkasından izliyor. Bir zamanlar orada olan şeyin şimdi yenilendiğini hissediyor. Yakup'la birlikte olmanın verdiği zevk ve onun olağandışı –ancak insan gözüne görünmeyen– halesinde insanın kendini ısıtması.

Katarzyna ve Onun Varşova Üzerindeki Hâkimiyetine Dair

Kossakowska, küçük ve mütevazı bir arabayla dolaşıyor, her zaman koyu renk giysiler giyiyor, yani sevgili kahverengileri ve grileri içinde, göğsünde büyük bir haç var. Kamburlaşmış bir halde, uzun adımlarla, araba ve ziyaret ettiği bir sonraki evin girişi arasındaki mesafeyi geçiyor. Tek bir gün içinde, dışarıdaki soğuğa ya da sosyal davetlere uygun olmayan giysilerine aldırmadan, onlardan dört beş tanesini ziyaret etmeye yetişiyor. Kapılardaki hizmetkârlara sadece, "Kossakowska geldi," diye mırıldanıyor ve paltosu hâlâ üzerinde, eve giriyor. Arkasından gelen Agnieszka, her zaman şaşıran hizmetkârı yatıştırıyor. Moliwda Varşova'ya geldiğinden beri onlara eşlik ediyor, Kossakowska onu bilgili kuzeni olarak tanıtıyor. Son zamanlarda Moliwda, Kossakowska'ya alışverişlerde de yardımcı oluyor. Krakowskie Przedmiescie'de Viyana malları satan bir mağazada, oyuncak bebeklere bakarak yarım bir günü geçirdikleri oluyor.

Moliwda ona Reb Mordke ve Herşel'in ölümlerinden bahsediyor.

"Yakup'un karısı bunu biliyor mu?" diye soruyor Kossakowska, zarif bebeklerin geniş eteklerinin altına, onların uzun, dantel işlemeli içdonlarını incelemek için bakarak. "Ona söylemeden önce iyice düşünmek lazım, özellikle de yeni bir çocuk beklediğine inandığımdan. Öyle görünüyor ki tek yapması gereken karısına dokunması, sonra kadın hamile kalıyor. Birbirlerini ne kadar az gördükleri dikkate alındığında bu büyük bir mucize."

Kossakowska küçük malikâne köşkünü Hana için hazırlıyor ve normalde oldukça tutumlu olsa da bu durumda biraz savurgan. Moliwda'yı, incecik oldukları için ışığın fincanların arasından parladığı güzel çinilerin, Çin'den gelen küçük harikaların satıldığı Miodowa Caddesi'ne sürüklüyor. Hepsi de küçük manzaralarla dekore edilmiş, Kossakowska'nın Hana'nın yeni evi için almayı istediği şeyler tam bunlar işte. Moliwda onu vazgeçirmeye

çalışıyor, Hana böyle kırılgan nesneleri neden istesin ki, bu porselenler tek bir yolculuğa dahi dayanmaz, ancak sonra sessiz kalmayı yeğliyor, Hana'nın ve Kossakowska'nın adlandırdığı gibi tüm püritenlerin, bu kadına kendi çocukları gibi geldiğini, zor ve asi olsalar da yine de öz çocukları gibi olduklarını fark ediyor. Belki de bunun için Kossakowska, Varşova'da kralın huzurunda ikinci vaftiz töreni için kalmak yerine Podolya'ya dönmeyi yeğliyor. Yakup Frank'ı son gördüğünde, ona işlerini burada yürütmesini, onun arkada bıraktıklarıyla ilgileneceğini söylemişti. Küçük Wojslawice köyü, Katarzyna'nın kuzenine ve yakın arkadaşı Marianna Potocka'ya ait, büyük çarşısı ve taş döşeli çarşı meydanıyla refah içinde bir yer. Kossakowska'ya ait olan malikâne bir kâhyaya kiralanmış ve boşaltıldıktan sonra duvarlar yeniden boyanmış, her şey yenilenmişti. Hana'nın maiyeti, Yakup onlara kalıcı bir toprak elde edene kadar çiftlikte yaşayabilirdi.

"Nasıl geçinecekler?" diye soruyor Moliwda nazikçe, satıcı her bir fincanı ince kâğıtlara sarıp paketlerken.

"Bizden aldıkları destekle ve ellerindekilerle geçinecekler. Ayrıca kış, onların ticaretini pek engellemez. Baharda da ekmek için biraz tahıl almaya başlayacaklar."

Moliwda yüzünü buruşturuyor.

"Olacakları şimdiden görüyorum."

"Zaten birçok panayır ve pazar var..."

"Yıllardır, hatta yüzyıllardır diğer Yahudiler tarafından kullanılan panayırlar, pazarlar onlar. İnsanları, öteki insanların arasına salıp neler olacağını görmek için beklemek olmaz."

"Bunu göreceğiz," diyor Kossakowska ve memnun bir halde ödemeyi yapıyor.

Moliwda bebeklerin bir servet değerinde olduklarını korkuyla görüyor. At pislikleriyle kirlenen karın içinden arabaya geri dönüyorlar.

Moliwda arabada paketleri düzenlerken, Yakup'un, içlerinde salonlara uygun tek kişi olmasından yakınıyor yine. Yakup'un başkentte harcadığı paranın miktarı sebebiyle telaşlanıyor, bu

kadar lüks, bu kadar gösteriş, görenleri rahatsız eder. Kossakowska onaylıyor, "Altı atlı araba almanın amacı nedir? Kürklü pelerinler, şapkalar ve mücevherler niçin? Biz burada onları soylu yoksullar olarak tanıtıyoruz ancak o kentte böyle geziyor. Onunla bu konuda konuştun mu?"

"Konuştum konuşmasına da beni dinlemek istemedi," diye yanıtlıyor Moliwda kararsızca ve arabaya binmesi için Kossakowska'ya yardım ediyor. Vedalaşıyorlar ve Kossakowska ayrılıyor. Moliwda, Krakowskie Przedmiescie'de tek başına kalıyor. Kozia Caddesi'nde uzun *kontuş*'unu çırpan bir rüzgâr esiyor. Soğuk, sanki Peterburg'daymış gibi kemiklerine kadar işliyor.

Yakup'un Podolya'dan hiçbir mektup almadığını bildirmeyi unutmuş. Hana'dan gelenin ise mührü kırılmış.

İkinci resmi vaftiz için her şey hazır, Sakson Sarayı'ndaki kraliyet şapelinde yapılacak. Öncesinde koronun da katıldığı ciddi bir ayin olacak ve ayin bizzat Kiev piskoposu Andrej Zaluski tarafından yürütülecek. Kral, şüphesiz Dresden'de çok meşgul olduğu için muhtemelen orada olmayacak. Bu iyi işte. Bir krala neden gereksinimimiz olsun ki? Varşova onsuz her zaman mükemmel idare ediyor.

Katarzyna Kossakowska Kuzenine Yazıyor

Sevgili Kuzenim,

Çinileri getirdim. Fincanlardan birinin sapı kırılmış, bunun dışında her şey yolunda. Burada seni çok özlüyoruz, özellikle de uzun bir süredir haber alamadığımızdan. Özellikle Bayan Frank burada aklını kaçıracak, aynı ulağa sürekli olarak son mektubuna kocasından bir yanıt gelip gelmediğini soruyor. Şimdilik ona, kızına ve iki hizmetkârına ev sahipliği yapıyorum. Hepimiz sabırsızlıkla burada ne yapmaya karar verdiğinize dair haberlerinizi bekliyoruz. En kötüsü, hepiniz kara bir uçuruma düşmüş gibisiniz çünkü ben Varşova'daki Hıristiyanlığa dönen dostlarımızdan

hiçbirinin akrabalarından bir iz olmadığını duyuyorum. Polonya postasının memurları arasında bir salgın mı var yoksa sorun bu berbat kışta mıdır? Yine de hepimiz bunun, orada başkentte sahip olduğunuz birçok meşguliyetle ilgili bir sorun olduğu umudunu canlı tutuyoruz.

Ayrıca kralla görüşmeye güvenemeyeceğimizi biliyorum. Bavullarım hazır ve soğuktan fırsat bulur bulmaz orada size katılacağım, yani martta bir ara yola çıkacağım, mevcut durumda atların tükürükleri çenelerinde donuyor. İşte bu soğuk ve biraz da kıştan kalma rehavet nedeniyle başkentin cazibeleriyle başa çıkabileceğin için her şeyi sana bırakıyorum.

Branicki ve Potockiler'e davamıza tamamıyla katılmaları için mektuplar aracılığıyla yalvarıyorum. Ancak biliyorum ki ataman, genelde Yahudilere ve dahası dönmelere oldukça düşmanca davranıyor. İnsanları en çok kızdıran şey onların soylu olma hırsı. Tüm Wolowski Ailesi'nin, görünürde bana sıklıkla yazan, yüzünde yara olan Krysinski gibi soylu ilan edildiğini duydum. Bunun bende manevi bir rahatsızlığa neden olduğu doğrudur çünkü dünyamıza zorlukla geldiler ve daha şimdiden toplumumuzda yükseliyor, devlet yönetimimize giriyorlar. Biz soylu ünvanlarımızı almak için yıllarca uğraşıp atalarımız onları anavatanımıza gerçekten hizmet ederek elde etmişken, onlarınki sadece masaya atılan bir avuç altınla gerçekleşiyor. Özellikle de Wolowskilerden birinin yaptığı gibi kasabada biracılıkla uğraşmak bir soyluya yakışmıyor, birisinin bu konuda onu uyarması gerekiyor. Bunu, ocak ayında oğlunu evlendirecek olan ve bizi düğüne davet eden kuzenim Potocka'dan duymuştum. Bahara kadar Varşova'ya gitmemek için bir neden daha. Karda ve buzda oraya buraya sürüklenmek için fazla yaşlıyım.

Bu mektupla birlikte Hana hanımefendiden iki mektubu ve küçük Eva'nın birkaç çizimini gönderiyorum. Lütfen o saygıdeğer beyefendiyi karısına bir iki satır göndermesi için teşvik edin, yoksa onu çok özlediğinden güzel kara gözleri yaşlara boğulacak. O kadar yabancılık çeken bir kadın ki hâlâ ne evlerimizdeki soğuğa ne de mutfağımıza alışabildi...

Noel Arifesi Yemeğinde Bayan Kossakowska'nın Evinde Ne Sunuldu

Noel arifesi masasının üzerinde yıldız şeklinde bir Noel gofreti asılı. İki çorba servis ediliyor, bademli ve mantarlı. Zeytinyağı içinde, serpilmiş frenksoğanlı, dilimlenmiş sarımsaklı ringa, bezelye ve ballı buğday patlağı var. Mantarlı *kasza*[1] ile birlikte dumanı tüten *pierogi*[2] var.

Odanın köşesine bir tahıl demeti yerleştirilmiş ve üzerinde altın renginde boyanmış kâğıttan bir yıldız.

Konuklar birbirlerine iyi dileklerini iletiyor, hepsi Hana'ya karşı nazik, onunla ağır ağır Lehçe konuşuyorlar, bazen ciddi, bazen gülerek. Küçük Avaça'nın kafası karışmış, korkmuş görünüyor ve annesinin giysisini bırakmamasının sebebi de bu olsa gerek. Hana, küçük Immanuel'i dadısına, tertipli ve temiz Zwierzchowska'ya veriyor. Oğlan, annesine gitmek için kadının kucağında kıvranıyor ancak Noel yemeğine katılmaya pek uygun değil, henüz çok küçük, Zwierzchowska onunla birlikte Kossakowskilerin büyük malikânesinin ara odalarında kayboluyor. Aksi gibi Hana ona söylenenin pek azını anlıyor. Başını belli belirsiz sallayıp gülümsüyor. Sessizliğinden rahatsız olan masa arkadaşlarının meraklı bakışları, bir prenses gibi güzel giyinmiş olan beş yaşındaki Avaça'ya açgözlülükle yöneliyormuş gibi geliyor Hana'ya, bu topluluk onun hakkında muhabbet ederken Hana etrafı kuşkuyla izliyor.

"Bir insanın bu kadar büyük gözleri olabileceğini düşünmezdim," diyor kale komutanı Kossakowski, "O bir melek, bir kır perisi olmalı."

Çocuğun alışılagelmişin dışında bir güzelliğe sahip olduğu doğru. Görünüşte ciddi ancak aynı zamanda vahşi, sanki bir paganın elinden alınmış bir Arap güzelliği. Hana onu küçük bir hanımefendi gibi giydiriyor. Beyaz dantellerle kaplı sert

---

[1] (Leh.) Kabuğu soyulmuş, pişmiş tahıl. (ed.n.)

[2] (Leh.) Bir tür mantı. (ç.n.)

jüponların üzerine gök mavisi bir elbise ile beyaz çoraplar ve incilerle süslenmiş küçük denizci mavisi saten ayakkabılar giyiyor. Onca karda arabaya kadar yürüyemez bu ayakkabılarla. Taşınması gerekiyor. Herkes masaya oturmadan önce kale muhafızı Kossakowski, herkesin kıza hayran olabilmesi için küçük kızı bir tabureye yerleştiriyor.

"Selam ver, küçük Eva," diyor Bayan Kossakowska. "Hadi, zarif bir selam, sana öğrettiğim gibi."

Ancak Avaça hareketsiz duruyor, oyuncak bir bebek kadar sert. Biraz hayal kırıklığına uğrayan konuklar onu rahat bırakıp masaya oturuyorlar.

Avaça annesinin yanına oturuyor ve jüponlarına bakıyor, dikkatle tülün sert kenarlarını düzeltiyor. Yemeyi reddediyor. Tabağına birkaç *pierogi* konmuş ancak çoktan soğumuş.

Sonraki iyi dilekler dileme turu ile masaya oturma arasında bir sessizlik oluyor ancak kale komutanı çok eğlenceli bir açıklama yapıyor ve Hana'dan başka herkes gülüyor. Kiraladıkları, Türkçe konuşan Ermeni çevirmen ona doğru eğilip kale komutanının esprisini çeviriyor ancak öyle karışık anlatıyor ki Hana'nın ne olup bittiği konusunda yine bir fikri olmuyor.

Hana dimdik oturuyor ve gözlerini Katarzyna'dan ayıramıyor. İştah açıcı olsa da yemeklerden tiksiniyor ve çok aç. Acaba onları kim ve nasıl yaptı? Lahana turşusu ve mantarlı bir mantı nasıl yenir ki? Yakup, iğrenmemesini ve herkes gibi yemesini söylemiş ancak bu mantı onun için sorun, onları yutamıyor, lahana bozulmuş görünüyor, üstelik içinde mantar var. Bunlar nedir, diye düşünüyor, bu soluk erişteler, bu sağlıksız renk, onu böceklerle kaplıymış gibi gösteren haşhaş tohumlu olan.

Jelatinle kaplanmak yerine fırınlanmış olsa da sazanı getirdiklerinde canlanıyor. Balığın kokusu odayı dolduruyor ve Hana'nın ağzı sulanmaya başlıyor. Servis edilene kadar beklesin mi yoksa kendisi mi alsın emin olamıyor.

"Sen hanımefendi gibi davran," diye yol göstermişti Bayan Kossakowska ona kısa süre önce, "Numara yapmana gerek yok.

Neye inanıyorsan ona inan ve kendini bir hanımefendi olarak gör, tamam mı? Sen Yakup Frank'ın karısısın, herhangi biri değilsin, anlıyor musun? Senin gibi insanlar kibarlık konusunda endişe etmemeli. Başını dik tut. Böyle." Katarzyna böyle söyleyerek Hana'nın başını geriye itip arkasını okşamıştı.

Şimdi Katarzyna onu Noel arifesi lezzetlerini yemeye ikna etmeye çalışıyor. Hitap ederken ona "Bayan Frank", onunla konuşurken ise "canım" diyor. Hana ona güvenle bakıyor ve mantıyı bırakıp sazana uzanıyor. Ah evet, kendine üstünde kızarmış deri olan büyük bir parça alıyor. Kossakowska şaşkınlık içinde gözlerini kırpıyor ancak diğerleri konuşmakla meşgul, kimse onu izlemiyor. Hana Frank, kendinden memnun bir halde Kossakowska'ya hızlı bir bakış atıyor. Bu kadın kim ki etrafındaki herkesi yönetiyor, üstelik bu kadar otoriter ve yaygaracı? Yüksek ve derin, çınlayan bir sesle konuşuyor, sanki arazi ve ayrıcalıkları gibi, konuşma hakkı da onun. Arkası siyah dantelli, koyu gri bir giysi giyiyor ve dantelin üzerinde karışık bir nakış, Agnieszka ev sahibesinin tuvaletiyle ilgilenmemiş. Bu nakış, Hana'yı tıpkı yemekler gibi tiksindiriyor. Ayrıca Bayan Kossakowska'nın Agnieszkası ve topallayan, kambur kocası gibi.

Nasıl oldu da anlayamadığı bu salya sümüksü nezaketlerin, dedikoduların ve fısıldaşmaların hapishanesinde buldu kendini? Bu öfkeli düşünceleri, içinde derinlere gömmeye çabalıyor, onlar için kafesteki hayvanlar gibi ileri geri dolaşabilecekleri özel bir yeri var. Onları dışarı bırakmıyor, en azından henüz değil. Şimdilik Bayan Kossakowska'ya bağımlı ve dokunuşu Hana'yı tiksindirse de belki de ondan birazcık hoşlanıyor ve Bayan Kossakowska her zaman bir nedenle onu okşayıp seviyor. Onu bugüne kadar bildiği her şeyden ayırdılar. Ona tek kalan Zwierzchowska ve Pawlowska ve onları şimdi sadece ilk adları olmadan hatırlıyor. İlk adları, kafasında Yahudi adları olarak kalmış. Topluluğun geri kalanı hâlâ Lviv'de bekliyor. Hana burada tam olarak iletişim kuramıyor, sürekli sözcükleri düşünmeye çabalıyor, bu dil onu ümitsizliğe sürüklüyor, onu asla doğru

düzgün öğrenemeyecek. Yakup ne yapıyor, neden ondan haber alamıyor? Moliwda nereye gitti? Burada olsaydı kendini biraz daha güvende hissederdi. Onların grubundan diğerleri nerede ve neden kendisini onlardan uzaklaştırdılar? Burada, Katarzyna Kossakowska'nın malikânesi yerine Ivani'deki dumanlı odada oturmayı yeğlerdi.

Tatlı olarak, badem ezmesiyle peynir tatlısı, içinde limon ve fındık olan katlı pasta servis ediyorlar. Avaça'nın küçük eli masada olanları alıyor ve şekerlemeleri güzel mavi giysisinin ceplerine dolduruyor. Şekerlemelerini gece yiyecekler, yalnızken.

Burada birlikte, birbirlerine sarılıp uyuyorlar. Hana'yı ağlarken gördüğünde Avaça'nın küçük elleri annesinin yüzünü tutuyor. Hana bu koca gözlü çocuğu sıkıca tutuyor, su üstündeki bir böceğin çimen yaprağına tutunduğu gibi ona tutunuyor, o narin küçük bedene sıkıca sarılıyor ve birlikte gece boyunca süzülüyorlar. Hana sıklıkla Immanuel'i beşiğinden alıyor ve sütü olduğundan istediğinde emziriyor ancak Bayan Kossakowska buna dahi karışıyor. Beslenmenin sütanneler tarafından yapılması gerektiğini düşünüyor. Hana, Kossakowska'nın ona bulduğu sütanneden tiksiniyor, onun beyaz teni, açık renk saçları ve kalın bacaklarından. Büyük pembe göğüsleri Immanuel'i boğuyor, bu köylü kızın bir gün onu boğarak öldüreceğinden korkuyor.

Hadi, buyurun bakalım, bunu bayram yemeğinde düşünürken bir süt lekesi yavaşça giysisine yayılıyor ve Hana onu Türk şalıyla ustaca örtüyor.

Avaça ve Onun İki Oyuncak Bebeği

Küçük Avaça için bu akşam daha önce yaşadığı hiçbir akşama benzemeyecek, işin doğrusu, her önceki akşam, bu akşamla birlikte hükümsüz ve geçersiz olacak. Zaman içinde onlardan sisli ve bulanık bir iz kalacak.

Yemekten sonra Kossakowska, küçük Avaça'yı yandaki odaya götürüyor ve gözlerini kapatmasını söylüyor. Sonra onu biraz

daha ileri götürüp gözlerini açtırıyor. Avaça önünde oturan iki güzel bebek görüyor. Biri turkuaz giyimli kumral, diğeri zarif deniz yeşili içinde bir sarışın. Avaça yanaklarına bir kızarıklık yayılırken tek sözcük etmeden onlara bakıyor.

"Dilediğini seç," diye fısıldıyor Kossakowska onun kulağına, "Birisi senin."

Avaça ağırlığını bir o bacağına bir ötekine veriyor. Bebeklerin giysilerini en küçük detayına kadar inceliyor ancak seçemiyor. Yardım için annesine gidiyor, şarapla ve en sonunda Bayan Kossakowska ile birlikte bir Türk çubuğu yakabileceği gerçeğiyle rahatlamış olarak sadece omuz silkerek gülümsüyor annesi.

Bu bir süre devam ediyor. Kadınlar kızı dürtmeye başlıyor ve kıkırdıyorlar. Bir türlü seçim yapamayan çocuğun ağırbaşlılığını çok eğlenceli buluyorlar. Avaça'ya, Viyana'dan gelen bebeklerin en iyi işçiliğe sahip olduğu, gövdelerinin keçi derisinden, yüzlerinin kâğıt hamurundan yapıldığı ve ahşap tozuyla doldurulduğu söyleniyor. Ancak Avaça hâlâ hangisini seçeceğini bilmiyor.

Gözleri doluyor ve ağlamaya başlıyor. Kendi kararına öfkelenerek doğrudan annesinin eteklerine dalıyor ve yüksek sesle hıçkırıyor, yükselen hıçkırıklarla.

"Neyin var, neyin var?" diye annesi soruyor kendi dilinde, Türkçe.

"Hiç, hiç," diye yanıt veriyor Avaça Lehçe. Yüzünü annesinin eteğinde saklamaya devam ediyor.

Bu yumuşak kıvrımların içinde saklanmak, çömelmek ve en kötüsünün geçmesini beklemek istiyor. Çünkü çok fazla dünya var ve küçük Eva'nın önünde çok fazla iş var. Daha önce kendini hiç bu kadar mutsuz hissetmemişti. Sanki birisi yüreğini sıkıyormuş gibi hissediyor ve ağlıyor ancak dizini çizdirdiğinde ağladığı gibi değil, bu daha derinlerde meydana gelen bir çaresizlik, varlığının en derinlerinde. Annesi başını okşuyor ancak bu onu rahatlatmıyor, Avaça her nasılsa annesinden çok uzaklaştığını ve buradan, hiçbir şey olmamış gibi ona geri dönmesinin çok zor olduğunu hissediyor.

Şimdi sadece Noel sabahı ona kıvırcık, kızıl tüylü, küçük köpeği getiren o sakallı adama güvenebilir, şüphesiz bu köpek herhangi bir Viyana bebeğinden daha sevimli.

Salusia Labecka için Bir Oyuncak Bebek, Peder Chmielowski'nin Kütüphane Hikâyeleri ve Törenli Vaftiz

Noel'den sonra, Kossakowska ve kocası gidip komşularına iadeiziyarette bulunuyorlar. Bunu yaparken, ahırlarına tıkılmış püritenleri Wojslawice'ye, ayrıca etrafa sığmayanları da çeşitli soyluların malikânelerine yollama misyonlarını sürdürüyorlar. Agnieszka bir çanta dolusu alkollü içki –Bay Kossakowski, kemiklerindeki ağrıdan yakındığı için– ve yazı masası ile mektup yazmak için gereken ne varsa, iki kürk astarlı pelerinle birlikte gidiyor. Mektuplar arabada yazılıyor, Agnieszka mektupları belleğine alıyor, sonra duraklarda beklerken onları yazıyor. Kossakowska, bakımı altında olanları "dönmeler" olarak düşünüyor ancak olumsuz çağrışımlar taşıdığından, bu sözcüğü yazarken ya da konuşurken kullanmamaya çalışıyor. Onlara "püritenler" demek daha iyi, Fransa'dan ya da belki de İngiltere'den gelen Sayın Labecki'nin ona hatırlattığı bir sözcük ve şimdi herkes onu kullanıyor. Öneri içeren iyi bir çağrışım yapıyor, onların saf oldukları, kulağa hoş geliyor.

Hoş bir armağan alıyor, bir oyuncak bebek. Bebek zarifçe giydirilmiş, saraydaki hanımefendiler gibi. Bukleler halinde kıvrılmış ve üstünde küçük dantel bir şapka bulunan ketenden saçları var. Kossakowska arabada onu kutusundan çıkarıyor –karlar erimiş ve kızakları bırakmışlar– onu sanki bir çocukmuş gibi kucağında tutuyor, yetişkinlerin bir çocuğun üzerine eğildiğinde yaptığı gibi ona "agu gugu" yapıyor. Kocasını eğlendirmek için yapıyor bunu. Ancak buna karşın kocasının keyfi yerinde değil, eşinin komşuları görmek için onu da sürüklemesinden

rahatsız. Kemikleri ağrıyor, uzun süredir romatizmadan çekiyor. Memnuniyetle evde kalıp karısının kesinlikle yasakladığı köpeklerin içeri girmesine izin verirdi. Rohatin'e yol uzun ve Labecki'yi sevmiyor, kale komutanının zevklerine göre fazla kültürlü ve Fransızmış gibi davranmaya çok eğilimli. Diğer yanda Kossakowski, Polonya tarzı yün *kontuş* ve bir kürk giyiyor.

Labeckilerin küçük kızının adı Salomea. Şimdilik sesini çıkarmıyor, ona yardım etmeye çalışan Polonyalı bir mürebbiyesi olsa da şimdiye kadar tek bir sözcük dahi etmedi. Tek sevdiği, oturup nakış işlemek. Büyükler ona hitap ederken onlara selam vermesi ve gözlerini yere doğru indirmesi öğretilmiş. Pembe bir giysi giyiyor ve siyah saçına morumsu bir kurdele takıyor. Ufak tefek ve güzel. Bayan Labecka, onun hiç gülmediğini söylüyor. Ona bir oyuncak bebek verdiklerinde yakından izlemelerinin nedeni bu. Bir anlık tereddütten sonra ona doğru elini uzatıyor, sonra sıkıca göğsüne çekip yüzünü bebeğin keten saçına bastırıyor. Bay Labecki ona gururla bakıyor, sonra hemen onu unutuyor. Kız, bebeğini alıyor ve bir toz topağı gibi ortadan kayboluyor.

Başrahip Peder Chmielowski, fark edilmeden akşam yemeğine ve az kala da bir sonraki kahvaltıya dönüşecek olan muhteşem bir öğle yemeğinde kapıya dayanıyor. Kossakowska onu sıcak karşılıyor ancak aynı zamanda bu zavallı adamı tanımıyormuş gibi yapıyor. Bu, rahibi hayli üzüyor.

"Rohatin'den, hastayken hanımefendiyi kurtarmıştım," diyor rahip mütevazılıkla, Labecki, onun ünlü bir yazar olduğunu bağıra çağıra anlatırken.

"Ahh!" diyor Kossakowska hatırlayarak, "bu, ben o bozuk arabada sıkışmışken kalabalığın arasından tutup çıkaran ve buraya, sizin bu sığınağınıza getiren cesur ve yürekli rahip! Baştan sona okuduğum *Yeni Atina*'nın yazarı." Kossakowska rahibin sırtına teklifsizce vuruyor ve yanına oturmasını söylüyor. Rahip kızarıyor ve siniyor –erkeksi tavrıyla bu kadın onu korkutuyor– ancak sonunda yanına oturuyor ve Tokay şarabının etkisiyle cesareti yavaş yavaş yerine geliyor. Sağlığı bozulmuş, zayıflamış ve

güçsüzleşmiş, dişleri de çürümüş olmalı ki önüne konan tavukla mücadele ediyor ancak haşlanmış sebzeler ve av hayvanlardan yapılmış yumuşak *pate*'ler yiyor, giderek daha fazlasını tabağına koyuyor. Beyaz ekmeğin ortasındaki yumuşak kısımları seçip sert olan dış kısımlarını küçük bir yığın halinde birleştiriyor ve masanın altından gizlice, annesi olan kendi köpeğine benzediği için rahipte büyük sevgi uyandıran Labecki'nin tüylü köpeğine veriyor. Köpeği böyle iyi bir aileye verebildiği için çok mutlu. Hatta şimdi kendini biraz Labecki Ailesi'nin bir üyesi gibi hissediyor.

"Sevgili peder, Varşova'dan henüz döndüğünüzü duydum," diyor Kossakowska ona.

Rahip Chmielowski'nin yüzüne, onu daha genç gösteren hafif bir kızarıklık yayılıyor.

"Bilge Peder Zaluski, bir süredir beni davet ediyordu ve eğer benim şimdi siz hayırsever hanımefendiyle oturduğumu bilseydi şüphesiz Varşova'dan en sevgi dolu selamlarını gönderirdi çünkü sizden sadece en parlak sözcüklerle bahsediyor."

"Herkes gibi," diye araya giriyor Labecki, biraz alaycı bir sesle.

Peder Chmielowski devam ediyor, "Varşova'nın kendisi beni ilgilendirmiyor, sadece o kütüphane ilgilendiriyor. Kent, kent gibi zaten, herkesin bildiği gibi. Nereye gidersen git aynı, çatılar aynı, kiliseler ve insanlar birbirine benziyor. Biraz Lviv gibi, sadece rüzgârı daha rahatsız edici kılan daha boş meydanları var. Oraya engin koleksiyon için gitmiştim ve epey zayıfladığımdan ve sağlığım kötüleştiğinden..." Peder Chmielowski bir an heyecanlanıyor, şarabına uzanıyor ve büyük bir yudum alıyor. "Onların o kütüphanesi yüzünden uyuyamıyordum ve hâlâ da uyuyamıyorum... Ne kadar muazzam... On binlerce, kendileri dahi kaç cilt olduğunu bilmiyorlar..."

Peder Chmielowski bir manastırda kalmış ve rafların etrafında dolaşmasına izin verilen kütüphaneye gitmek için her gün soğuk havada epeyce yürümüş. Çalışmasını tamamlamadığı için notlar almaya niyetlenmiş ancak çok sayıda kitap olması onda

beklenmedik bir depresyon etkisi yaratmış. Peder Chmielowski aslında tüm zamanı, neredeyse bir ayı kütüphaneye giderek, orada nasıl bir düzen sürdüğünü anlamaya çalışarak geçirmiş. Ancak sürekli artan bir endişeyle, hiçbir düzenin olmadığına ikna olmuş.

"Bazı kitaplar yazarına göre sıralanmış ancak sonra aniden değişerek alfabetik olarak sıralanmış. Sonra birlikte alınan kitaplar sadece üst üste konulmuş, hacimleri nedeniyle sıradan raflara sığmayan bazıları da var ve bu nedenle diğerlerinden ayrılmışlar, daha geniş raflardalar ya da etrafta hastaymış gibi yatıyor bunlar," diyor Peder Chmielowski öfkeyle. "Ancak kitaplar asker gibidir. Her zaman yan yana dimdik esas duruşta olmalılar. İnsan bilgeliğinin bir ordusu gibi."

"Doğru söze ne denir!" diye yorumda bulunuyor Labecki.

Rahip Chmielowski'ye göre, tam takım bir personel ekibi harekete geçirilmeli ve onlar bir ordudaymış gibi hareket etmeli, aralarında bir hiyerarşi oluşturup alaylara bölünmeli, kitapları değerlerine ve nadirliklerine göre kategorilendirmeli ve sonunda da hasta ve hasar görmüş olanları birbirine yapıştırıp dikerek onlara kumanya sağlamalıdır. Bu büyük bir girişim olurdu ancak bu zahmete değerdi. Çünkü kitaplar olmadan ne yapardık!

Rahibi en çok bunun halk kütüphanesi, yani açık bir kütüphane olması gerektiği rahatsız ediyor ki bu anlayamadığı bir şey, birisi gelip aldığı kitabı evine götürecek, öyle mi? Bu Batı'dan, Fransızlardan alınan çılgınca fikirlerden biri gibi geliyor ona, hani, herkese yararlı olmak yerine kitap koleksiyonlarına büyük zarar verecek olan bir fikir. Zaluskilerdeki kitapların sonradan bir çekmeceye konup kâğıt fişler yapma alışkanlığı olduğu üzere unutulup sonsuza dek ortadan kaybolabilecek yetersiz bir ödünç alma formuyla alındığını gözlemlemiş. Ne zaman seçkin bir konuk gelse kitabı ödünç verme formunu çekingenlikten, imzalatmadan ona veriyorlar. Ödünç alınan kitapların nereye gittiğine ya da kimde olduğuna dair bir kayıt yok.

Rahip, abartılı hareketlerle elleriyle başını tutuyor.

"Peder Chmielowski, sanki kitaplara insanlardan daha çok önem veriyormuş gibi görünüyorsunuz," diyor Kossakowska, ağzı doluyken.

"Hanımefendiye itiraz etmek için kendime izin veriyorum. Hiç de öyle değil. Başkentimizi ve içinde yaşayan insanları da gördüm."

"Peki, bu konudaki düşünceleriniz?" diye soruyor Labecki, Fransızca olarak.

Peder Chmielowski, Fransızca karşısında şaşırıyor, Genç Bayan Agnieszka ona fısıldayarak çeviriyor ancak o çoktan kızarmış bile.

"Beni en çok şaşırtan, kırsalda lüksün tadını çıkarmak ve bol temiz hava tüketmek varken insanların küçük dairelerde, dar sokaklarda toplanması."

"Çok doğru. Kırsal gibisi yok," diyor Kossakowska.

Şimdi rahip onlara Zaluski'nin onu Hıristiyanlığa yeni dönenlerin en önemlilerinin vaftiz edildiği Sakson Sarayı'nda bulunan kraliyet şapelindeki vaftize nasıl götürdüğünü anlatıyor.

Burada Kossakowska belirgin biçimde keyifleniyor, "Ne diyorsunuz? Demek siz de oradaydınız! Ve bundan ancak şimdi mi bahsediyorsunuz?"

"Arkalarda duruyordum ve ancak eğildiğimde görebiliyordum. Yine de Yakup Frank'ın ikinci vaftizini gördüm, birincisi Lviv'deydi."

Rahip, Piskopos Zaluski'nin vaftiz edilen Frank'ın üzerine eğildiğinde, kilisede toplananlar arasında nasıl bir uğultu yükseldiğini ve piskoposun başlığının yere düştüğünde bazılarının bunu kötü bir işaret olarak algıladığını anlatıyor.

"İki kez vaftiz etmenin anlamı ne, bir kez yeterli değil miydi? Başlığın düşme sebebi bu olmalı," diyor ev sahibi.

"Bayan Brühl vaftiz anneydi, değil mi? Nasıl görünüyor?" diye soruyor Kossakowska. "Hâlâ öyle tombul mu?"

Rahip bir an için düşünüyor.

"İşte, yaşını başını almış bir kadın. Ne diyebilirim? Kadınlarla ilgili bir belleğim yoktur benim."

"Bir şey söyledi mi? Kendini nasıl tanıttı, ne giyiyordu, Polonya tarzı mı giyinmişti, Fransız tarzı mı? Hani, bunun gibi sıradan bir şeyler anlatın yani."

Rahip belleğini zorluyor, Bayan Brühl'ün görüntüsü sanki havada bir yerlerde asılıymış gibi etrafına bakınıyor.

"Lütfen, beni affedin hanımefendi, anımsamıyorum. Ancak siz hanımefendinin değerli arkadaşı Piskopos Soltyk'in, Frank'ın iki yardımcısının vaftizine katıldığını anımsıyorum, biri Jakubowski'ydi ve diğeri ise Prenses Lubomirska ile birlikte Matuszewski."

"Demeyin!" Kossakowska ellerini ovuşturuyor. Böyle durumlarda kendini gerçekten keyifli hissediyor. Soltyk'i dininden dönenlerin vaftiz babası olmaya ikna etmiş demek ki. Genelde böyle gösterilerden çekinen Prenses Lubomirska'yı da. Böyle yüksek rütbelilerin vaftizlere katılımı, kocasını konuya ilgi göstermeye ikna ediyor.

"Bu bana burada Podolya'da hâlâ vaftiz edileceklerin olduğunu anımsattı," diyor şimdiye kadar sessiz olan Kossakowski.

"Tanrım, merhametli efendim, bunlardan kaç tane var! Vaftiz ettiğiniz korkunç yüzlü, iriyarı Yahudinin hikâyesi nedir peder?" diye soruyor Kossakowska. "O, dilsizmiş, doğru mu? Peki, yüzüne ne olmuş?"

Rahip biraz utanmış gibi görünüyor.

"Ah, yani... İstediler, ben de kabul ettim. Anlaşılan, Eflak'tan bir yetim, Şorlar için arabacı olarak çalışmış, şimdi de evimde bana yardım ediyor..."

"Onu getirdiğinizde kiliseye çöken sessizlik neydi öyle! Adam, o Yahudiler sanki onu kilden yapmış gibi görünüyordu."

Sonunda masadan kalktıklarında hava tamamen kararmıştı. Peder Chmielowski'nin aklına sürücüsü Roşko geliyor. Ona mutfaktan yemesi için sıcak bir şey verip vermedikleri ve adamın donup donmadığı konusunda endişeli. Onu rahatlatıyorlar, o da çubuk tüttürmek için kalıyor. Labecki her zaman konuklarını, Podolya'daki en iyi tütüne sahip olan Rohatin'deki Şorlardan

gelen tütünle ağırlıyor. Kossakowska içtiğinde kimse bir şaşkınlık göstermiyor, ne de olsa o bir kadın değil, o bir Kossakowska. Dilediğini yapabilir.

18 ve 19 Ocak'ta, karısı tarafından ikna edilen Stanislaw Kossakowski, bazı sözde "püritenler"in vaftizine nezaret ediyor. İlk vaftiz kızı, önceden Şibora olan Zbryjli Matys'in karısı, topal Anna Adamowska. Kilisede iki topalı, yani vaftiz babayı ve vaftiz kızını görenler, böyle mükemmel bir eşleşmeyi kimin bulduğunu merak ediyorlar. Topal, topala yol gösteriyor, buna nasıl gülünmez? Belki de iyi bir şey, belirli bir mantığı var, sakat sakata destek oluyor. Ancak bu kale komutanını biraz rahatsız etmiş gibi görünüyor.

Ertesi gün yedi yaşında bir kız olan Anna'nın vaftizine de nezaret edecek, daha önce vaftiz edilmiş olan Zwierchowskilerin kızı, yani evvelden Satanivli Leybko Hirş ve karısı Hava'nın kızları. Küçük kız çok sevimli ve kibar. Kossakowska onun için beyaz bir giysi ayarlamış, mütevazı ancak iyi malzemeden ve krem rengi ayakkabılar gerçek deriden yapılmış. Kossakowski aynı zamanda onun eğitimi için kenara belirli bir miktar para koymuş. Anne babası kabul etseydi Kossakowskiler onu kendileri yetiştirmeyi dahi düşünmüştü, o kadar zeki ve sevimli ki. Ancak anne ve babası onların iyilikseverliğine kibarca teşekkür etmiş, çocuğu evlerine geri götürmüşlerdi.

Şimdi bu Zwierzchowskiler kilisede duruyor, sinmiş bir hâlde, alınları rahibin kesinlikle esirgemediği kutsal suyla ıslanmış. Rahip, görkemle tınlayan soyadını yüksek sesle okuyor. Bay Kossakowski'nin kilise *kontuş*'u içinde önderlik ettiği o küçük meleğe bakıyorlar. Kızın babası, adı vaftizle ilgili belgelerde yazdığı üzere, Josephus Bartholomeus Zwierzchowski, otuz beş yaşında, karısı ise sadece yirmi üç yaşında ve yine hamile. Küçük Anna hâlâ yaşayan tek çocukları. Diğerlerinin hepsi Lviv salgınında ölmüş.

Bir Bernardin Rahibi Olan Peder Gaudenty Pikulski Masumları Sorguluyor

Kapıyı onlara kendisi açıyor, onun daveti üzerine gelmişler. Başta, Lviv Manastırı'nın kançılaryasında uzunca bir süre beklemek zorunda kalıyorlar, bu beklemeyle geçirilen zaman, onların kendilerine olan güvenlerinin son kısmını da yok ediyor. İyi bir şey bu, rahibin işini kolaylaştıracak. Son zamanlarda onlar gibi fazlasıyla insan görmüştü. Lviv Katedrali'ndeki her ayinde tutkuyla dua ediyorlar ve ağır *kapota*'ları, kırpılmış pantolonları yerine yeni giysiler almalarına karşın yine de dikkat çekiyorlar. Şimdi insana benziyorlar, diye düşünüyor Gaudenty Pikulski. Onların masada oturdukları yere doğru kibarca bir el hareketi yapıp sakalını kesmiş olan Şlomo Şor'a merakla bakıyor. Ortaya soluk ve neredeyse tamamen beyaz bir ten çıkmış ve bu şekilde yüzü iki yarıya bölünmüş, üst yarı koyu ve yanıkken, alt yarı çocuksu ya da doğrudan kilerden çıkmış gibi; Peder Pikulski'nin aklına gelen tarif bu. Şlomo Şor'dan ortaya çıkan ve şimdi Franciszek Wolowski denen adam kibar yüzlü, etkileyici gözlere ve kalın kaşlara sahip, uzun boylu ve zayıf biri. İçine biraz gri karışmış uzun saçı omuzlarına düşüyor ve ince belinin etrafına sarılmış kırmızı Türk işi kemerli, tütün-bal renkli yeni *zupan*'ıyla komik bir tezat oluşturuyor.

Ona kendi iradeleriyle gelmişler, elbette her fırsatta itiraf etmek isteyip istemediklerini söyleyerek onları cesaretlendirmiş... Böylece iki sekreter işe almış, ikisi de şimdi ucu sivriltilmiş kaz tüyleriyle hazır ve onun işaretini bekliyorlar.

Başta, efendinin, kralı görmek için Varşova'da olması gerektiğini söylüyorlar. Sonra birbirlerine bakıyorlar ve "efendi" diyen, söylediğini düzeltip diyor ki, "Yani, Yakup Frank." Ad kulağa çok önemli geliyor, sanki Yakup Frank, sıradan yasaların uygulanamayacağı yabancı bir elçiymiş gibi. Peder Pikulski sıcakkanlı olmaya çalışıyor:

"Sizlerin Hıristiyan dinini benimseme kararınız hakkında çok şey duyduk ve bu kararın uzun zaman önce alındığı gerçeğini,

şevkinizin çok iyi bilindiğini, Lvivlileri ve soylularımızı gözyaşlarına boğduğunu biliyoruz..."

Hizmetkârlar ikramlıklarla geliyor, bunu da Peder Pikulsi ayarlamış. Şekerlenmiş meyveler, sıradan kurutulmuş elmalar ve armutlar, üzümler ve incirler. Hepsinin ücreti Kilise tarafından ödenmiş. Bununla ne yapacaklarını bilmiyorlar, kuru üzüme doğallıkla uzanan Şlomo Franciszek Wolowski'ye bakıyorlar.

"...Birçokları için bu tamamen farklı bir yaşam ve buna ilave olarak sizin gibi işlerinde başarılı olanlar hızla soylulaşıyor, doğru değil mi Sayın Bay Wolowski?"

"Evet," diye yanıtlıyor Franciszek yutkunarak. "Öyle."

Peder Pikulski onların kendi inisiyatifleriyle konuşmaya başlamalarını isterdi. Özellikle her iki sekreterin kalemi, yakında bir tipiyi başlatacak olan dolu bulutları gibi kâğıtların üzerinde dolaşmaya başladığından beri cesaretlendirmek niyetiyle onlara ikramlıkları uzatıyor.

Peder Pikulski'yi, sanki düşüncelerini okurmuş gibi dikkatle izleyen yaşlı adam, karanlık, kasvetli yüzüne gömülmüş çok soluk mavi gözleri olan Satanivli Jozef. "Beni sakın, efendimiz İsa, her türlü nazardan," diyor rahip sessizce, dudaklarını oynatmadan ya da dışarıya belli etmeden. Hepsine dönüp, "Bilgelikleri, öngörüleri ve yüreklerindeki şevk için halkınızı içtenlikle kutluyorum," diyor. "Artık aramıza hoş geldiniz, ancak bütün bunların nasıl olduğuna dair büyük bir merak aklımızdan çıkmıyor. Gerçek inanca erişmek için hangi yoldan geldiniz?"

En çok konuşanlar Şor kardeşler, içlerinde en iyi Lehçe konuşan Rohatynski ve Wolowski. Lehçeleri aslında gayet yeterli, sadece bazen biraz titrek ve dilbilgisine aykırı, Peder Pikulski öğretmenlerinin kim olduğunu düşünüyor. Kalan dördü zaman zaman katılıyor, henüz vaftiz edilmemişler ki bu yüzden daha güvensiz hissediyor olabilirler. Yakup Tysmienicki, Satanivli Jozef, yaşlı bir adam olan Yakup Şimonowicz ve Leyb Rabinowicz incir ve hurmaları parmak uçlarından ağızlarına geçirerek kibarca sıralarını bekliyorlar.

Satanivli Jozef başlıyor:

"Zohar'ı gerçekten inceleyen biri, Kutsal Üçlü'nün gizemi hakkındaki uyarıları bulacaktır ve sonra da konu aklından çıkmayacaktır. İşte bizimle olmanın yolu budur. Kutsal Üçlü'de büyük bir doğruluk var, tüm kalp ve zihin ona yanıt verir. Tanrı bir kişide değil ancak tanrısal ve akıl ermez bir şekilde üç kişide ortaya çıkar. Bu bizde var, yani üçlü birlik bizim için şaşırtıcı değil."

"Bize çok iyi uydu," diye sözü devralıyor Şlomo ya da Franciszek Wolowski. "Ne de olsa üç vahiy, üç kral, üç kılıç olduğundan gerçekten bizim için yeni bir şey değil..."

Pikulski sabırsızlıkla Wolowski'ye bakıyor, daha fazlasını söyleyeceğini umut ederek. Ancak bilmek istediği her şeyi söyleyeceklerini beklemiyor.

Kor kömürlü küçük Türk mangalları henüz içeriye getirilmiş ve herkesin dikkati şimdi onları zemine yerleştiren hizmetkârın üstünde.

"Yakup Frank 1756'da Türkiye'ye gittiğinde, Kutsal Üçlü'nün haberlerini getirmiş ve Kabala'da uzman olduğundan bunu diğerlerine başarıyla aktarabilmişti. Sonra tüm Podolya'da atını sürmeye başladığında ben de onları Tanrı'nın üç kişide olduğu konusunda ikna etmeye girişmiştim," diyor Franciszek Wolowski, parmağıyla göğsünü işaret ederek.

Yakup'un, herkese değil de birkaç seçilmiş kişiye, Kutsal Üçlü hakkındaki bu öğretinin en iyi Hıristiyanlıkta ortaya konduğunu ve bu nedenle gerçek inanç olduğunu söylediğini aktarıyor. Ayrıca Polonya'ya tekrar geldiğinde onlara hepsinin gizlice vaftiz ve Hıristiyan olmaları gerektiğini ancak kendisi dönene kadar bunu saklamalarını da söylemiş. Onlar da öyle yapmış çünkü bu planı çok beğenmişler, böylece dili ve inancın prensiplerini öğrenerek yavaş yavaş bunun için hazırlanmaya başlamışlar. Ancak bunun kolay olmayacağını ve hahamların kabul etmekte zorlanacağını, şimdi olduğu gibi çok şeye katlanmak zorunda kalacaklarını biliyorlarmış. Hepsi nefeslerini verip incirlere uzanıyor.

Pikulski onların gerçekten bu kadar masum mu olduklarını, yoksa sadece numara mı yaptıklarını merak ediyor ancak düşüncelerine tam olarak nüfuz edemiyor.

"Peki, sizin bu lideriniz Yakup, nasıl biridir, onu böyle mutlak bir bağlılıkla izlemenizi sağlayan şey nedir?"

Şimdi kimin konuşacağını belirlemek için birbirlerine gözleriyle iletişim kuruyormuş gibi bakıyorlar, sonunda Wolowski başlıyor ancak Pawel Rohatynski onu hızla kesiyor, "Efendi, yani Yakup Frank, Rohatin'e gelir gelmez üzerindeki ışığı hemen görebilirdiniz," diyor ve Wolowski'ye bakıyor. Wolowski bunu onaylayıp onaylamamakta bir an tereddüt ediyor ancak Peder Pikulski, onun ve kalemleri kâğıtların üzerinde kalakalan sekreterler yüzünden söze karışmıyor.

"Bir ışık mı?" diye soruyor Pikulski, tatlı bir tonda.

"Bir ışık," diyor Wolowski. "Bir yıldız gibi parlak, berrak, saf ve sonra bir yarım dirsek kadar yayılıp Yakup'un üzerinde bir süre kalmıştı, rüya görmediğimden emin olmak için gözlerimi ovuşturmuştum."

Şimdi sözcüklerinin etkisini görmek için bekliyor ve aslında sekreterlerden biri hiçbir şey yazmadan orada ağzı açık oturuyor. Pikulski yüksek sesle öksürüyor ve adam kalem kâğıda geri dönüyor.

"Ancak bu bir şey değil," diye ekliyor heyecanlanan Yakup Tysmienicki. "Yakup bu olayların meydana geldiği Lanckorona'ya gitmesi gerektiğinde, Lanckorona'da bir tür davayla yüzleşeceğimizi ve bizi tecrit edeceklerini Brzesc'te çoktan söylemişti. Tam olarak da böyle oldu..."

"Peki, bundan ne anlamalıyız?" diye soruyor Peder Pikulski kayıtsız bir sesle.

Şimdi kendi aralarında konuşmaya başlıyorlar, kendi dillerinde ve şimdiye dek sessiz kalanlar da birden Yakup Frank tarafından gerçekleştirilen mucizeleri hatırlıyorlar. Rastgele Ivani hakkında konuşuyorlar, insanları nasıl iyileştirdiği, kardeşlerin en derin sırlarına, asla yüksek sesle telaffuz edilmemiş şeylere

nasıl yanıt verebildiğini söylüyorlar. Ona sıradan bir kişinin sahip olabileceğinden daha çok güç sunduklarında o bunu kabul etmemiş ve tüm kardeşlerin en sefili olduğunu söylemiş. Yakup Tysmiencki, konuşurken yaşaran gözlerini manşetleriyle siliyor ve bir an için Jozef'in dahi açık mavi bakışları yumuşuyor.

Pikulski burada onların gerçekten Yakup karakterini sevdiklerinin, bir keşiş ve rahip olarak onda sadece tiksinti uyandıran bu itici dönmeye gizemli ve tartışılmaz bir bağla bağlı olduklarının farkına varıyor. Genellikle bağlar çok güçlü olduğunda, isyan için yer bırakan bir tür aralık ya da çatlak mevcuttur. Aniden havada bir şeyler hissediyor, hani, neredeyse bir soru sormaktan korkuyor, zaten ne sorabilir ki? Sonra Franciszek Wolowski, yüzünde duyguyla Yakup'un Hıristiyanlığa dönme gerekliliğini nasıl açıkladığını, gece onlara kutsal kitaptan ezberlemeleri gereken doğru ayetleri bularak nasıl alıntılar yaptığını ona açıklıyor. Sonra sadece birkaç kişinin bunu bildiğini, çünkü bunları sadece seçilmiş olanlara açıkladığını ekliyor. Anlık bir sessizlik oluyor. Peder Pikulski keskin, misk kokan erkek teninin kokusunu hissediyor ve bunun kendinden, boğazına kadar düğmeli cüppesinin altından mı yoksa onlardan mı geldiğini de bilemiyor.

Bu insanları artık anladığından emin. Ne yaptıklarını bilmeyecek kadar aptal değiller. Onlar gitmeden önce, dünyanın sonunun artık yakın olduğunu ve dünyadaki insanlar için tek bir sürü ve tek bir çoban olacağını söylüyorlar. Herkes planını buna göre yapmalı.

Peder Gaudenty Pikulski, Başpiskopos Lubienski'ye Yazıyor

Aynı akşam, herkes uykudayken ve Lviv kenti, Podolya ovasında terk edilmiş bir harabe gibi görünürken Pikulski kayda alınan konuşmayı mühürleyip mektubunu tamamlıyor. Şafakta özel bir elçiyle Varşova'ya gönderilecek. Tuhaf, Peder Pikulski'nin hiç uyuma isteği yok, sanki bundan sonra onu besleyecek görünmez

bir enerji kaynağına, gecenin tam ortasında küçük sıcacık bir noktaya rastlamış gibi.

Siz ekselanslarına ayrı bir postayla dün Talmud karşıtlarıyla birlikte yürüttüğüm sorgulamanın raporunu gönderiyorum ve içinde siz ekselanslarının önceki mektubumda belirtmeye cüret ettiğim şüpheleri doğrulayacak birkaç ilginç ipucu bulacağına inanıyorum.

Talmud karşıtları derken kimi kastettiğimizi mümkün olabildiğince hassas bir şekilde diğer kaynaklardan çıkarmaya çalıştım. Peder Kleczewski, Peder Awedyk ve ben, ayrıca diğer çok sayıda sorgulamalardan gelmiş olan bilgileri uzlaştırmaya çalıştık ancak şu safhada bu olanaksız görünüyor. Muhtemelen, Yahudi dönmelerin grubu özünde benzeşmiyor ve hepsi farklı mezheplerden geliyorlar ki bu sahip oldukları ve birbirini dışlayan görüşlerle destekleniyor.

Basit ve eğitimsiz insanlara sormak en iyisi, o zaman karmaşık süsler olmadan tüm sistemi görmek mümkün olur ve sonra yeni edinilmiş Hıristiyan inancının pastanın üstündeki krema gibi ince bir tabaka olduğu ortaya çıkar.

Bazıları üç Mesih olduğuna inanıyor: Sabsa Sevi, Baruhya ve üçüncüsü Frank'ın kendisi. Ayrıca gerçek Mesih'in her dinden geçmesi gerektiğine de inanıyorlar, Sabsa Sevi'nin yeşil Müslüman sarığı takmasının ve Frank'ın Kutsal Hıristiyan Kilisesi'nden geçmesinin gerekli olmasının nedeni bu. Ötekiler bu konuda ikna olmamış. Bu arada diyorlar ki, Sabsa Sevi, sultanın huzuruna çıktığında, gerçekten kendisi değildi, onun içi boş suretiydi ve İslamı kabul eden bu suretti ve onun din değiştirmesi hiçbir şey ifade etmiyor, sadece görüntüde bir değişim.

Vaftiz olan herkesin aynı ağacın gövdesine ait olmadığı açık ve her biri başka bir şeye inanıyor. Onları bir araya getiren şey, 1756'da Yahudilerin Sabsa Sevi'nin müritlerini lanetleyerek Yahudi cemaatlerinden tamamen aforoz etmeleri ve beğenseler de beğenmeseler de hepsini "Talmud karşıtı" ilan etmeleridir. Bunlardan bazıları gerçek kurtuluşa ulaşmak için Hıristiyanlığa dönmeleri gerektiğine ikna olurken, ötekilere

göre ise vaftizin efendimiz İsa Mesih tarafından kurtuluşla bağlantılı olmadığı, bunun yerine, insan hiçbir şeye ait olmadan yaşayamayacağından sadece dini bir kurumun kanatları altına girmenin bir yoludur. Anlaşılan, Frank, ikincileri sadece dönmeler olarak adlandırıyor ve onları kendilerinden saymıyor. Sayıları on üç olan bu temsilciler en çok Lviv tartışmasında bulunan karışık kalabalıktan gelmiş durumda.

Hıristiyanlığa yeni dönenlerin liderlerine olan sıradışı bağlılığını vurgulamak isterim. Onlara söylediği her şeyi tereddüt etmeden kutsal kabul ediyorlar. İçlerinden biri bir suç işlediğinde, efendi, (onu böyle adlandırıyorlar) bedensel bir ceza belirliyor ve sonra hepsi bu cezayı uygulamak üzere grup olarak onaylıyor.

Ayrıca onlardan Deccal'ın Türk topraklarında doğduğunu ve Frank'ın bizzat kendisinin onu gördüğünü öğrendim. Yakup, yakında bazı mucizeler gerçekleştirecek ve Katolik inancına zulmedecek. İncil'in sözlerinin yanı sıra, İsa'nın cennetten Mesih olarak geleceği de onlar için belirsiz, çünkü –diyorlar ki– belki de zaten o, dünyada bir insan bedeninde. Açıkça söylemek istemeseler de Mesih'in Frank'ın kişiliğinde saklı olduğuna inandıkları izlenimini edindim. Ekselanslarına, gelecek soruşturmalarda bunu dikkate almasını naçizane öneririm.

Yakup Frank'ın Bay Moliwda'yı ziyaret ettiği Eflak'taki köyün, büyük olasılıkla Kırbaçlardan, Filipiyan ya da kutsal inancımıza karşı olan başka bir mezhepten olduğunu da öğrendim. Onların Muhammed'in dinine ait bilgileri de tek bir kaynaktan gelmek yerine aynı derecede hizipçidir ve Bektaşi olarak bilinen Yeniçeri askerleri arasında yaygındır.

Kendilerinin ifade ettiği gibi, binlercesinin var olduğunun doğruluğuna dair siz ekselanslarının sorularına gelince, dikkatle hesaplayarak Podolya'da beş ila on beş bin arasında olabileceklerine inanıyorum. Ancak Sabsa Sevi'nin tüm müritlerinin hepsi vaftiz olmaya eğilimli değil –dahası– sadece muhtemelen cemaatlerine geri alınması mümkün olmayan ve bir bahçeden kovulup kalacak yer arayan

köpekler gibi, Hıristiyan olmaktan başka seçeneği kalmamış küçük bir azınlık bunu yapacak. Çoğunun saf bir kalbi olduğunu ve vaftizi efendimiz İsa Mesih'in kanatları altında gerçek kurtuluşa inanarak kabul ettiğini düşünmüyorum.

Aynı zamanda, salgının Lviv üzerindeki hâkimiyetini koruduğunu, insanların bunun dönenlere karşı ilahi bir ceza olduğunu söylediklerini ve bu nedenle vaftiz olma şevklerinin biraz azaldığı konusunda siz ekselanslarını bilgilendirmek isterim. Gerçek şu ki Hıristiyanlığa yeni dönenlerin çoğu, vaftizden önce de sonra da hastalığa tutuldu. Bazıları vaftizin onlara sadece ruhsal değil, burada, dünyada maddi olarak da sonsuz bir yaşam getireceğine inandı ki bu, sadece onların Hıristiyan inancına dair ne kadar az bilgi sahibi ve ne kadar saf olduklarını gösterir.

Şimdi siz ekselansları başpiskopostan büyük bir istirhamda bulunuyorum, burada bizim hazırladığımız tüm raporların hepsini okuduğunuz, kalbiniz ve bilgeliğiniz tarafından yönlendirildiğiniz için ne yapacağımız konusunda lütfen bize yol gösteriniz. Ne de olsa Frank'ın kendilerine gâvurlar diyen grubunun bir parçası olarak, kumandanlarının ardından Varşova'ya doğru çoktan yola çıkanların, Hıristiyanlığa dair belirsiz görüşleri, küstahlıkları ve ahlaksız hırsları öyle ya da böyle Kilise'yi, Kutsal Annemizi küçük düşürüyor.

Peder Pikulski artık yazmayı bitiriyor ve diğer yazışmalarını yapmaya koyuluyor ancak sonra onları bir kenara bırakıyor ve ilk mektubuna şunu ekliyor:

Ne var ki Kutsal Kilise'nin böyle bir sahtekârlar çetesi tarafından herhangi bir şekilde alçaltılabileceğini düşünmek pek inançlı bir davranış olmayacaktır...

Mısır Çiçeği Mavisi *Zupan* ve Kırmızı *Kontuş*

Moliwda, bir Polonya terzisine –Varşova'da daha moda olan Fransız ve Alman giysilerinin aksine Polonya giysileri dikenlere şimdi böyle deniyor– ipek bir *zupan* ve kalın yünlü kumaştan, içi

yumuşak kürkle astarlanmış bir *kontuş* sipariş etmişti. Ayrıca bir servete mal olsa da bunun için bir de Slutks kuşağı ısmarlamalıydı. Bunun için etrafa bakınmış ve gördüklerinden birkaç tanesini beğenmişti. Varşova'daki maliyeti İstanbul'dakinin üç katıydı. Kafası ticarete işleseydi malları buraya ithal ederdi.

Moliwda aynada kendisine bakıyor. Kalın *kontuş*, göbeğine daha fazla hacim veriyor. Ancak bu iyi, çünkü bir *szlachta* yani, Polonya soylusu gibi görünüyor. Şimdi Başpiskopos Lubienski'nin kendisine neden bu kadar kanının kaynadığını, ona bu kadar saygınlık kazandıran şeyin ne olduğunu düşünmeye çalışıyor, bu göbeğinin ya da fiziksel görünüşünün herhangi bir parçası olamaz elbette. Moliwda saçının yarısını kaybetmiş ve geri kalan yarısı soluk bir halde sararmış. Yüzü son yıllarda dolgunlaşırken gözleri rengini yitirmiş. Sakalı her yöne uzamış, biçimsiz bir saman demeti gibi görünüyor. Bir başpiskopos sekreterinin burnunun altında böyle bir yün çilesinin olması uygun olmaz. Başpiskoposun Moliwda'da hoşlanmış olması gereken şey, Lviv'deki tartışmadaki konuşması, onun Hıristiyanlığa yeni dönenlerle olan asil ilişkisi ve elbette Moliwda'nın bildiği dillerdi. Lubienski'nin sevmediği kuzeni Kossakowska'dan gelmiş olamayacağına göre Soltyk'in övgülerinden bahsetmeye gerek yok.

Aynı gün, aynı şeyle ilgili iki acil mektup alıyor. İkisi de onu telaşa sokuyor, birinde Kilise komisyonu tarafından "Talmud karşıtlarının yakında olması muhtemel sorgulamaları" için çağrılıyor, öteki ise Krysa'dan. Krysa, Yakup'un durgun sudaki bir taş gibi ortadan kaybolduğunu Türkçe olarak yazıyor. Bir arabayla tek başına gitmiş ve bir daha dönmemiş. Araba evin yakınlarında bulunmuş ancak boşmuş. Kimse bir şey görmemiş.

Moliwda, başpiskopostan Varşova'ya heyet göndermesini istiyor. Her hâlükârda başpiskoposun yapması gerekenler çoğalmış ve şimdi bir de Kilise komisyonu var. Hoş, İngiliz arabası kalktığında Moliwda, onu yutabilecek kötü bir şeyin yaklaşmakta olduğunu hissettiğinden içini ısıtması, sindirim kolaylığı, biraz da zihnin berraklığı için, hatta kaygısına karşı bir çare olarak en güvenlisi

olmasa da en azından batmasını engelleyen bir sazlığa tutunur gibi likör dolu şişeden neredeyse tüm şişeyi bitiren büyük bir yudum alıyor. Uyumadan ve dinlenmeden Varşova'ya vardığında başı ağrıyor ve Varşova'nın saldırganca parlayan güneşinde gözlerini kısmak zorunda kalıyor. Havanın soğukluğu korkunç ancak çok fazla kar yok, çamur, üzeri hafif buzlanmış topaklar halinde donmuş ve su birikintilerinin üzerinde herkesin kayabileceği buz tabakaları var. Zar zor kendine gelen Moliwda, Yakup'un Bernardinler tarafından hapsedildiğini söyleyen Wolowski ile buluşuyor.

"'Hapsedildi, derken neyi kastediyorsun?" diye kuşkuyla soruyor. "Ona ne anlattınız?"

Wolowski çaresizce omuz silkiyor ve arkasından gözleri yaşlarla doluyor. Moliwda'yı yavaş yavaş bir korku sarmaya başlıyor.

"Sonunda böyle oldu işte," diyor. Başka bir şey söylemeden, Wolowski'nin etrafında dolaşıp çamurlu sokakta onu öylece tek başına bırakarak donmuş su birikintileri üzerinde ilerliyor. Aman, az kaldı düşecekti. Şimdi aklı başına gelmiş gibi, Wolowski arkasından koşup onu evine davet ediyor.

Kısa süre sonra kışın karanlığı çöküyor, dışarısı çok tatsız. Moliwda önce doğrudan yeni Hıristiyan olan Yahudilere koşmaktansa şimdi Varşova'da olduğu söylenen Piskopos Zaluski'yi görmeye gitmesi ve desteğini alması gerektiğini biliyor. Soltyk'i aramalı ancak artık çok geç, zaten tıraş olmamış ve yol yorgunu, bu nedenle Wolowskilerin sıcaklığın, küllü su kokusunun geldiği evinin açık olan kapısına istekle bakıyor. Franciszek'in onu dirseğinden yakalamasına ve içeri yönlendirmesine izin veriyor.

Tarih, 27 Ocak 1760. Dün, Yakup'un sorgusu için vakitlice gidemedi ama başka günler de olacak.

Yakup Ortadan Kaybolduğunda Varşova'da Neler Oluyordu

Şlomo ya da Franciszek Wolowski'nin kardeşleriyle birlikte henüz küçük bir tütüncü dükkânı açtığı Yeni Kent'te epey bir

trafik var. Dükkânın üstünde kiralık küçük bir daire bulunuyor. Yer iyi ki donmuş da en azından çamurlu, su birikintileriyle dolu köhne sokaklarda yürünebiliyor.

Moliwda önce antreye, sonra da salona giriyor, yeni iskemleye oturuyor ve odanın ortasına konmuş, durmadan tıklayan saate bakıyor. Bir anda kapı açılıyor ve Marianna Wolowska, küçük Haya ve arkasından henüz okula gitmeyen en küçük çocuk görünüyor. Kadın ellerini koyu renkli giysisinin üzerindeki önlüğe siliyor, belli ki iş yapıyormuş, yorgun ve endişeli görünüyor. Evin içerilerinde bir yerdeki piyanonun sesini duyabiliyor. Marianna, Moliwda onu karşılamak için ayağa kalktığında ellerini tutuyor ve oturmasını söylüyor. Moliwda çocukları unuttuğu için utanmış hissediyor, en azından onlara bir paket şekerlenmiş kiraz getirebilirdi.

"Başta sadece ortadan kayboldu," diyor Marianna. "Bir süre birinde konuk olmuştur, diye düşündük, onun için ilk günler fazla endişelenmedik. Sonra Şlomo ve Jakubowski, onun oturduğu eve gitmiş ve hizmetkâr olarak tuttuğu, çaresizlik içinde kaçırıldığını söyleyen Kazimierz'i bulmuşlar. Adam birilerinin, Yakup'un kalın giysilerini almak için geldiğini söylemiş. 'Kimmiş bu birileri?' diye sormuşlar. 'Silahlı adamlar, birkaç kişi,' diye yanıt vermiş. Böylece Lviv'den yeni gelmiş olan Şlomo tekrardan yola çıkıp buraya geldi ve kasabada sorarak etrafta dolaştı ancak hiçbir şey öğrenemedik. Sonra çok korkmaya başladık çünkü Şlomo, Lviv'den geldiğinden beri her şey ters gidiyor."

Marianna küçük oğlanlardan birini kucağına oturtuyor ve gözlerini silmek için manşetinden bir mendil çıkarıyor, bunu yaparken oğlanın burnunu da siliyor. Franciszek, yanda oturan Yeruhim Dembowski'yi ve diğerlerini getirmek için çıkıyor.

"Adın ne?" diye soruyor Moliwda oğlana, ilgisizce.

"Franio," diyor çocuk.

"Baban gibi ha?"

"Babam gibi."

"Her şey Lviv'deki sorgulamayla başladı," diye devam ediyor Marianna. "Gelmeniz iyi oldu, Lehçeye bulaşmamaları daha iyi."

"Ancak hanımefendi, siz iyi konuşuyorsunuz..."

"Evet, belki de biz kadınları sorgulasalar daha iyi olurdu." Acı acı gülümsüyor. "Haya hepsini yakıp kül ederdi. Hirş, yani Rudnickilerle birlikte Leszno'da bir ev aldılar, baharda taşınıyorlar."

"Haya'nın sağlığı iyi mi?"

Marianna ona şaşkın bir ifadeyle bakıyor.

"Haya, Haya işte... En kötü kısmı, şimdi onları tek tek sorgulamak için almaları. Jakubowski'yi aldılar." Marianna birden susuyor.

"Jakubowski bir mistik ve Kabalacı. Onlara saçma sapan şeyler anlatacak."

"Evet, tam olarak neler anlattığı meçhul. Şlomo, hepsi birlikte tanıklık ettiklerinde, Jakubowski'nin çok korktuğunu söylüyordu."

"Onu da hapsedecekler diye mi?" Moliwda, Marianna'nın ellerini tutuyor ve ona yaklaşıyor. Moliwda onun kulağına fısıldıyor, "Ben de korkuyorum. Sizlerle aynı gemideyim, ancak artık güvenli olmadığını görüyorum. Kocana onun bir aptal olduğunu söyle, küçük, kokuşmuş hesaplarınızı aranızda halletmeniz gerektiğini... Ondan kurtulmak istediniz, bunun için onlara her şeyi anlattınız, öyle değil mi?"

Marianna, onun elinden kurtuluyor ve mendiline kapanıp ağlamaya başlıyor. Kapıya dönüyor ve bağırıyor, "Basia, çocukları al!"

"Hepimiz korkuyoruz," diyor Marianna. "Sen de korkmalısın, çünkü bütün sırlarımızı biliyorsun ve şimdi bizden biri gibisin." Marianna, yaşla dolu gözlerini Moliwda'ya doğru kaldırıyor ve bir an için Moliwda onun kısık sesinde bir tehdidin varlığını seziyor.

Bu Ateşe Tükürün

Varşovalı Frankçıların sorgulanması, hiçbiri tutuklanmadan gerçekleşiyor. Yeruhim, yani Jedrzej Dembowski, genç Wolowski, Jan ile birlikte tüm grup adına konuşuyor, kendinden emin ve konuşkan. İkisi de ifadelerini Yidiş dilinde veriyor ancak bu

sefer Moliwda sadece asıl çevirmene yardımcı olarak atanıyor. Bu nedenle masada kalem kâğıtla oturuyor. Bielski adında biri çok iyi çeviriyor. Moliwda onları genel anlamda hoş ve nazikçe konuşturmayı başarmış.

Ancak kendilerini daha derine gömmeyi sürdürüyorlar. Yakup'un görünürde her yerde yaptığı mucizelerinden konuşmaya başladıklarında Moliwda sessiz kalıyor, dudaklarını ısırıyor ve bakışlarını, görüntüsü onu yatıştıran önündeki boş sayfaya indiriyor. Neden bunu yapıyorlar?

Moliwda, mahkemenin başlangıçtaki dostane tavrının şimdi değiştiğini, sorgulayıcıların gerildiğini ve çene çalmaktan çıkıp gerçek bir duruşmaya dönüştüğünü, seslerin azaldığını, mahkemenin sorularının daha araştırmacı ve şüpheci olduğunu, sanıkların birbiriyle sinirli bir tavırla konuştuklarını, bu arada sekreterin tarihli bir ajandaya baktığını hissediyor, bu –diye düşünüyor Moliwda panik içinde– şöyle olacak: Gelecek duruşmayı planlayacaklar ve konu onların olmasını beklediği gibi çabucacık sonuçlanmayacak.

Bunun farkına dahi varmadan sandalyesini sobaya doğru onlardan uzaklaştırıyor ve biraz yan oturuyor.

Bir tüccar, biraz da macera adamı olan ve hem insanları hem de parayı idare edebilen Şlomo, yani Franciszek Wolowski birden mahkemenin önünde küçük bir çocuk gibi oluyor, alt dudağı, ağlayacakmış gibi titriyor. Öte yandan, Yeruhim, kendinden emin bir tavır takınıyor, öyle olmadığı halde –Moliwda bunu iyi biliyor– açık ve basit bir adammış gibi davranıyor. Genellikle nasıl dua ettiklerini anlatıyor ve sonra mahkeme onların anlamını açıklayamayacakları ve açıklamak istemedikleri bu gizemli duayı okumalarını istiyor. Birbirlerine belirsizce, fısıldayarak bakıyorlar, bir dümen çevirdikleri, bir şeyi sakladıkları ortada. Matuszewski araya giriyor, sanki biraz önce ölüme mahkûm edilmiş gibi solgun. Elini kaldırarak koronun şefi oluyor ve bir anlık fısıldamadan sonra, *Yigdal*'ı Varşova Kilise Mahkemesi'nin önünde okul çocukları gibi söylüyorlar. Kendilerini söylemeye

öyle bir kaptırıyorlar ki nerede olduklarını unutuyorlar, kilisenin ciddiyetini unutuyorlar. Moliwda gözlerini indiriyor.

Bu duayı birçok kez duymuş ve bazen de katılmış, bu doğru, ancak şimdi nemin kokusunun, sobaların haznelerini temizlemekte kullanılan kül suyu kokusuyla çarpıştığı, camlardaki donun gece boyunca buzlu yaprak ve dallardan çelenkler oluşturduğu, sıcak piskoposluk mahkemesinde *Yigdal*'ın sözleri saçma kaçıyor, bir anlam ifade etmiyor. Moliwda'nın, Lowicz'deki en yüksek Kilise kançılaryasında, devletin başpiskoposuyla birlikte bir görevi var, başarılı da olmuş, ülkesine geri dönmüş, insanlarına. Tüm hataları affolmuş ve dürüst insanların arasına yeniden kabul edilmiş, o zaman neden bu şarkının sözleriyle ilgilensin, acaba gerçekten onları hiç anlayabilmiş mi ki?

Sanıklar ayrılırken içeri alınan Yakup'u geçiyorlar. Bembeyaz olmuş bir halde duvara yanaşıyorlar. Yakup resmi giyinmiş, uzun şapkalı ve yakalı bir palto. Sanki kralı getiriyorlar. Yüzünde tuhaf bir kararlılık var. Ağlamaya başlayan Wolowski'ye bakıyor ve İbranice diyor ki, "Bu ateşe tükürün."

En Güçlü Savaş Gemisini Dahi Batıracak Sorular Okyanusu

Moliwda çeviriyi yapacak. Piskopos Zaluski'nin nezaretinde asıl konumuna geçmeyi başarıyor. Şimdi yeni *kontuş*'unun kenarlarının bittiği parçaya bakıyor. Yeni olanı giymiş ancak artık onu fazla gösterişli, fazla şık buluyor. Pişman.

Ruhban sınıfının üç üyesinden ve iki sivil sekreterden oluşmuş komisyon onu beklemekte. Silahlı muhafızlar hâlâ koridora giden kapıda nöbet tutuyor. Ne tantana, diye düşünüyor Moliwda. Sanki büyük bir gaspçıyı sorguya çekiyorlar. Burada başrolü oynayan piskoposluk yetkilisinden başka, Gniezno papazı Peder Szembek, kilise kayıt memuru Pruchniki ve bir Cizvit olan engizisyoncu Peder Sliwicki var. Şimdi birbirlerine fısıldıyorlar ancak Moliwda ne dediklerini duyamıyor.

Sonunda kapı açılıyor ve muhafızlar Yakup'u içeri getiriyor. Ona tek bir bakış, Moliwda'yı endişelendirmeye yeterli, Yakup değişmiş görünüyor, her nedense şişmiş ve yüzü yorgun, sarkıyor. Onu dövmüşler mi? Moliwda'nın kalbi sanki koşuyormuş gibi aniden daha hızlı atmaya başlıyor ve boğazı kuruyor, elleri titriyor. Yakup ona bakıyor. Yakup'un hatalarını örtmek için hazırladığı tüm fikirler ve planladığı tüm üslup şimdi faydasız görünüyor. Terli ellerini, fark ettirmeden *kontuş*'unun kenarlarına siliyor. Koltukaltlarında daha çok ter var. Onu kesinlikle dövmüşler. Yakup gözleri yerde, hepsine kaçamak bakışlar atıyor. Sonunda bakışları karşılaşıyor ve Moliwda gözlerini yavaşça kapayarak kendini Yakup'a her şeyin yolunda olduğu, sadece sakin olması gerektiği işaretini vermeye zorlamak için tüm kuvvetini toplamak zorunda.

Resmi girişten ve sorgulamanın amaçlarının okunmasından sonra Moliwda'nın Türkçeye çevirdiği ilk soru geliyor. Bunu harfi harfine yapıyor, bir şey eklemeden ya da çıkarmadan. Yakup'a nerede doğduğu, nerede büyüdüğü ve yaşamı boyunca nerede yaşadığını soruyorlar. Karısıyla ve kaç çocuğu olduğundan başka, sahip olduğu maddi varlıklarını da anlatmasını istiyorlar.

Yakup oturmak istemiyor. Yanıtlarken ayakta duruyor. Türkçenin melodik vurgusuyla derin ancak alçak sesle konuşması sorgulayıcılarını etkiliyor. Bu adamın bunlarla ne işi var, diye düşünüyor Moliwda. Yakup'un yanıtını cümle cümle çeviriyor. Yakup, Podolya'da Korolivka'da doğduğunu, sonra Çernivtsi'de yaşadığını ve babasının bir haham olduğunu söylüyor. Birçok kez taşınmışlar, Bükreş'e ve Eflak'taki diğer kentlere. Bir karısı ve çocukları var.

"Hıristiyan inancına girmek isteyenlerle ilgili elinde ne gibi kanıtlar var?"

Yakup tavana bakıp iç çekiyor. Sessiz. Moliwda'dan soruyu yinelemesini istiyor ancak yine yanıt vermiyor. Sonunda Moliwda'ya bakıyor ve sanki sadece onunla konuşuyor. Moliwda kendi yüzünün her seğirmesini denetlemeye çabalıyor.

"Gerçek inançlıları tanıyabilmemin alameti, başlarının üzerinde bir ışık görmemdir."

Moliwda çeviriyor.

"Efendimiz İsa'nın vaadine göre benim, onun inancına içtenlikle sarılanları ayırt etmemi sağlayan alamet, başlarının üzerinde gördüğüm mum ışığından haledir."

Mahkeme, kimin bu ışığa sahip olduğu, kimin olmadığı konusunda açıklama talep ediyor.

Yakup isteksizce konuşuyor, bir ismin zikredilmesinde bocalıyor, ancak Moliwda, Yakup'un onları inanca kabul etmesi için çok uğraşmış olsalar da bunun karşılığında ona büyük paralar önerseler de başlarının üzerindeki ışığı görmediğinde bazı Yahudileri kabul etmeyeceğini, akıcı bir şekilde çeviriyor. Yakup'un her durumda kimin samimi ve kimin şüpheli niyetleri olduğunu bildiğini ekliyor.

Şimdi ona Polonya'da ilk kalışının detaylarını soruyorlar. Yakup fazla genel ifadelerle konuştukça ilaveten yer adlarını ve ona ev sahipliği yapan kişileri araştırıyorlar. Bu, uzun zaman alıyor ve sekreterlerin hepsini yazmasını beklemeleri gerekiyor. Yakup bu bürokratik yönetim altında bocalamaya başlıyor, ona bir iskemle getirilmesini istiyor ve oturuyor.

Moliwda, Yakup'un bizzat Moliwda'nın da içinde rol aldığı olayların açıklamasını çeviriyor ancak bunu belirtmemeyi tercih ediyor, zaten buna gerek de yok, kimse ondan böyle bir şey talep etmiyor. Moliwda, sadece Yakup'un kendisinin bu bilgiyi açığa vurmaması için dua ediyor ancak Frank onlara Nikopol ve Yergöğü'den bahsederken Moliwda hakkında tek sözcük etmiyor, hatta ona bakmıyor bile. Mahkeme, onların birbirini hiç tanımadığını düşünecek, Moliwda'nın açıklamasında yazdığı gibi kısa süre önce tercüme aracılığıyla Lviv'de tanıştıklarını.

Su ve fincanlar getirip küçük bir ara veriyorlar. Sorgulayıcı değişiyor, şimdi bir Cizvit alıyor sözü.

"Sanık, üçlüdeki Tanrı'ya inanıyor mu? Üç kişide tek olduğuna? Ve İsa Mesih'e, Gerçek Tanrı ve insana, Aziz Athanasius'un

yaptığı inanç itirafına göre, kutsal kitapta mevcut olan Mesih'e? Buna yemin etmeye hazır mı?"

Yakup'a, okuyamadığı Latince *Credo*[3] veriyorlar, bu nedenle Moliwda'nın arkasından cümle cümle tekrarlıyor, "Tek bir Tanrı'ya inanıyorum..." Moliwda ekliyor, "tüm kalbimle." Şimdi üzerinde *Credo* olan bir sayfayı imzalamasını söylüyorlar.

Arkasından sonraki soru geliyor.

"Sanık, kutsal kitabın nerelerinde Kutsal Üçlü'nün gizemlerine bakmış?"

Yine, sanık ve çevirmeni arasında, başka kimsenin görmediği, gizli ve küçük bir uzlaşma meydana geliyor. Moliwda ona bir keresinde öğretmişti ve Yakup bunu iyi anımsıyor. Şimdi bu derslerin yararlı olduğu ortaya çıkıyor. Önce, Yaratılış 1:26'daki bir pasajdan bahsediyor: "Kendi suretimizde, kendimize benzer insan yaratalım," ve İbrahim'in üç adama sanki tek kişiymiş gibi söylediği Yaratılış 18:3: "Efendimiz, iyilik bulmuşsam..." Sonra Mezmurlara geçiyor ve Mezmur 110'da bir pasajı işaret ediyor: "Tanrı benim efendime diyor ki, sağ elimin yanına otur." Sonra zihni bulanıyor, yanında İbranice kitapları var ve sayfaları çeviriyor ancak sonunda yorulduğunu, doğru yerleri bulmak için zamana gereksinimi olduğunu söylüyor.

Böylece ona sonraki soruyu soruyorlar, kitapta Mesih'in geldiği ve onun İsa Mesih olduğu, Bakire Meryem'den doğduğu ve 1727 yıl sonra çarmıha gerildiği nerede söyleniyor?

Uzunca bir süre Yakup sessiz kalıyor, ta ki ondan yanıtlaması istenene kadar. Yakup bu konuda bir zamanlar, yani ders verdiği zamanlarda net olduğunu söylüyor. Ancak vaftizden sonra zihnindeki netliği yitirmiş ve bilmesine gerek olmayan bazı şeyler var, şimdilik o ve diğerleri rahipler tarafından yönlendiriliyorlar.

Bazen hızlı refleksleri Moliwda'yı hayrete düşürüyor. Her şeye karşın bu yanıt rahiplerin beğenisini kazanıyor.

"Kutsal kitapta, onun gördüğü ve diğerlerini gerçek Tanrı, Yaratıcı, Baba ve Oğul olduğu gerçeğine yönlendirdiği yerler nereleridir?"

---

[3] (Lat.) Temel öğreti, değişmez ilke metni, iman kararı. (ç.n.)

Yakup kitaplarını karıştırıyor ancak doğru pasajı bulamıyor. Alnını ovuşturuyor ve sonunda diyor ki, "Yeşaya. 'Ve adına Immanuel diyeceğiz.'"

Sorgulayıcı Sliwicki, işin peşini kolay bırakmayacak. Mesih sorusu üzerinde çok duruyor.

"Sanık İsa'nın tekrar geleceğini söyleyerek ne demek istiyor? Nereye gelecek? Bu nasıl olacak? Yaşayanları ve ölüleri yargılamak için gelecek ne demek? Sanığın, Mesih'in dünyada başka bir insan bedeninde olduğu ve bir şimşek gibi ortaya çıkacağını savunduğu doğru mu?"

Sliwicki'nin sesi sakin, sanki sıradan, alelade şeyler söylüyormuş gibi, ancak Moliwda sessizliğin yoğunlaştığını, herkesin Yakup'un ne diyeceğini dikkatle dinlediğini hissedebiliyor. Cizvitin sorusunu Yakup'a çevirdiğinde, küçük bir sözcük ekliyor: "Dikkat et."

Yakup bu sözcüğü yakalıyor ve yavaşça, ihtiyatla konuşuyor. Moliwda da yavaşça çeviriyor, zihninde sözcükleri birkaç kez döndürerek Yakup cümlesini bitirene kadar bekliyor.

"Ben hiçbir zaman Mesih'in dünyaya insan biçiminde geleceğini düşünmedim ve asla bunu öğretmedim. Ne de insanları kıyamete götürecek olan zengin bir kral olarak geleceğini düşündüm. Aklımdan geçen, onun dünyada saklı olduğu, ekmek ve şarap kılığında saklandığıydı. Pidhaytsi'deki kilisede bir yere kadar derinden anladığım buydu."

Moliwda nefesini veriyor ancak kimsenin anlamayacağı bir şekilde. *Kontuş*'unun altına giydiği açık renkli şık *zupan*'ın koltukaltlarında ve sırtından aşağı doğru ıslandığını hissedebiliyor.

Peder Szembek şimdi araya giriyor, "Sanık, Yeni Ahit'i biliyor mu? Yeni Ahit'in kitaplarını okumuş mu? Okuduysa, hangi dilde okumuş?"

Yakup okumadığını, hiç okumadığını söylüyor. Sadece Lviv'de ve burada Varşova'da Aziz Luke'un İncil'inden bir şey okumuş.

Peder Szembek, onun neden sarık taktığı ve camilere gittiğini soruyor. Neden *Porte*'tan[4] yeni bir Müslüman gibi yerleşmesine izin veren bir ferman almış? İslama döndüğü doğru mu?

---

[4] (Fr.) Osmanlı İmparatorluğu hükümeti. Bâb-ı Âli. (ç.n.)

Moliwda neredeyse bayılacak, zaten her şeyi biliyorlar. Aksini beklemek aptallıktı.

Yakup soruyu anlar anlamaz hemen yanıtlıyor. Moliwda'nın ağzından diyor ki:

"En iyi dinin Muhammed'inki olduğuna inansaydım Katolikliğe dönmezdim."

Talmudcu Yahudilerin, *Porte*'u onun aleyhine döndürdüklerini ve onlara Türklerin onu yakalaması için rüşvet verdiklerini açıklamaya devam ediyor.

"Çünkü bana zulmedildi, bu dini kabullenmeye zorlandım ancak bunu sadece görünüşte yaptım, kalbimde hiçbir zaman gerçek bir inanç olmadı."

"Bize zengin olduğunu, bağı olan bir evin ve başka malların olduğunu söylerken, padişaha yazdığın rica mektubunda neden yoksul olduğunu ve zulme uğradığını yazdın?"

Sorgulayıcının sesinde zafer hissediliyor –burada sanığın bir yalanını yakalıyor– ancak Yakup bunda yanlış bir şey görmüyor. Bunu yapmasını bir Türk olan ve bu yolla biraz para kazanabileceğini gören Yergöğü belediye başkanının kendisine söylediğini belirterek dikkatsizce yanıtlıyor. Yakup'un ses tonu, bunda ne yanlış olabilir ki, der gibi çıkıyor.

Peder Szembek sayfalarını karıştırıyor ve ilgi çekici olduğu bariz olan bir şey buluyor çünkü Cizvit sorularına başlamadan önce araya giriyor.

"Sorguladığımız adamlardan biri, şimdi Piotr Jakubowski olan Nahman, ona Selanik'te Deccal'ı gösterdiğini söylemişti. Buna inanıyor musun?"

Yakup, Moliwda'nın ağzından yanıtlıyor.

"Hayır, hiçbir zaman buna inanmadım. Herkes onun Deccal olduğunu söylemişti, ben de bir dedikoduymuş gibi aktardım sadece."

Cizvit konuya geri dönüyor, "Sanık, kıyamet gününün yakın olduğundan bahsetti mi? Böyle bir bilgi nasıl elde edilmiştir?"

Moliwda şöyle dediğini duyuyor:

"Evet, kıyamet yakın ve bu kanaat Hıristiyan kitaplarında bulunabilir ancak ne zaman olacağını bilmiyoruz, yakında."

Çeviriyor, "Diğerlerini uyandırmak için Hoşea 3'ün sözlerinden alıntı yaptım ve biz Yahudilerin çok uzun zamandır bir rahibimizin ve altarımızın olmadığını, şimdi ise İsrail'in oğullarının, efendimiz Tanrımıza döndüğümüzü ve bu inançla Mesih'i, Davud'un oğlunu aradığımızı anlattım. Hıristiyan inancını kabul ederek rahiplere ve altarlara sahip olduk, bu nedenle bu peygambere göre son günler olması gerekiyor."

"Sanık öğrencilerinden bazılarının onu Mesih olarak gördüklerinin farkında mı? Bir sandalyede otururken, kahve içerken ve çubuk tüttürürken, diğerlerinin ona bağırıp şarkı söyleyerek tapınmasına izin verdiği doğru mu? Sanık neden buna izin veriyor? Neden öğrencilerinin onu 'efendi' ve 'kutsal baba' diye çağırmasına izin veriyor?"

Peder Sliwicki giderek daha mütecaviz oluyor ancak sesini hiç yükseltmiyor, sorularını bir an sonra perdeyi yırtıp dünyaya korkunç bir gerçeği ifşa edeceğini ima eden bir tonda yöneltiyor ve odadaki gerilim artıyor. Şimdi Yakup'a, neden on iki öğrenci seçtiğini soruyor. Yakup, başlangıçta on dört öğrenci olduğunu ancak ikisinin öldüğünü açıklıyor.

"Vaftizlerinde neden hepsi havarilerin adlarını seçti? Böylece Frank, bizim efendimiz ve kurtarıcımızın yerinde mi olacaktı?"

Yakup böyle olmadığını, sadece istedikleri isimleri seçtiklerini söyleyerek bunu reddediyor, ayrıca aralarında Franciszek var.

"Tanrı korusun," diye çeviriyor, terlemiş olan Moliwda. "Sadece başka Hıristiyan adı bilmediklerinden. Ayrıca Franciszek adlı iki kişi var."

"Bazı öğrencilerinin onun üzerinde bir tür ışık gördüklerinin farkında mı? Bu konuda neler biliyor?"

Yakup bunu ilk kez duyduğunu söylüyor ve ne anlama da geldiğini bilmiyor.

Şimdi, Peder Szembek başka bir soru soruyor.

"Önceki sorgulamalardaki tanıkların ifade ettiği gibi, sanık, Lanckorona'da ve Kopyçintsi'de hapsedileceğini, karısının gelişini,

Piotr Jakubowski'nin çocuğu ve Elijah Wolowski'nin ailesinden iki kişinin öleceğini ve hatta burada gözaltına alınmasını önceden haber verdi mi?"

Yakup'un aniden kişiliğinin çok büyük, çok dikkat çekici olduğunu anlamış da onu küçültmeye çalışıyormuş gibi davranması Moliwda'yı etkiliyor. Tıpkı büyük adamı oynamadan, her şeye, herkese beylik taslamadan önceki gibi, şimdi bu rolü üstleniyor, anlaşılmaz bir şekilde ve her nasılsa doğal olarak önemsiz sanığı, kibar, yumuşak başlı, dişlerinden ve pençelerinden arınmış küçük bir kuzuyu oynuyor. Moliwda, Yahudilerin bir zamanlar düşündükleri gibi Yakup'u bir aptal yerine koysalar da oradakilerin tamamından daha akıllı olduğunu görecek kadar iyi tanıyor ve Yakup, basit bir adam kılığına bürünmeye, küçüklüğün arkasına saklanmaya karşı zaaf gösteriyor. Ona ne zaman zar zor okuyabildiğini söylemişti?

Moliwda onun yanıtını neredeyse harfi harfine çeviriyor.

"Lanckorona'daki tutuklamayı tahmin etmiştim ancak Kopyçintsi'dekini değil. Karıma gelince, sadece ulağımın ona ulaşmasının ne kadar zaman alacağını, onun hazırlanıp oraya gitmek için ne kadar zamana gereksinimi olduğunu düşündüm ve bunun çarşamba olacağını bu şekilde değerlendirdim. Jakubowski'nin çocuğu zayıf doğmuştu ve hastaydı. Ancak Rohatin Wolowski ailesinden birinin öleceğini tahmin etmiş miydim, işte bunu hatırlamıyorum. Büyük bir aile, her zaman içlerinden birisi ölür zaten. Kitabın üstünde dua ettiğim ve birden yüksek sesle 'İki hafta içinde,' dediğim doğru. Bunu neden söylediğimi bilmiyorum ancak bu sözcükleri duyanlar bunu hemen diğerlerine Bernardinler tarafından hapsedilme olarak açıkladılar. Ayrıca inanca samimiyetle sarılacak biri geleceği zaman, burnumun sağ tarafının kaşındığını ve inancında samimi olmayan biri geleceği zaman da burnumun sol tarafının kaşındığını kabul ediyorum, bunu böyle hissediyordum."

Şimdi yüce yargı kurulu gizlice gülüyor. Peder Szembek ve Peder Pruchnicki, sekreter ve piskoposluk yetkilisi. Gülmeyen

tek kişi Cizvit, ancak Cizvitlerin mizah anlayışı olmadığını herkes biliyor, diye düşünüyor Moliwda.

Cizvit ağırbaşlılıkla soruyor, "Neden biri sanığa hastalığı ile geldiğinde, alnına parmaklarıyla dokunarak ve sihirli sözler fısıldayarak bir tür büyü gerçekleştiriyor? Bu büyülerle ne demek istiyor?"

Kurulun arasındaki neşe, Yakup'u biraz cesaretlendiriyor. Moliwda bundan sonra sanığın her iki tarafa da oynayacağını, güçlü ve zayıf olacağını, böylece hiçbir şeyin belirgin olmayacağını, üyelerin onun düşüncelerinin çelişkili ve belirsiz olduğu izlenimini edineceğini görüyor.

"Büyüden kastım, birinin birine beddua etmesidir. Gereksinimi olan herkesin üstündeki bu bedduayı geri alırdım." Şimdi Yakup ölenlerin adlarını sayıyor, bir kez daha gücünü kırmak için. Diyor ki, "Bunu vaftiz olan, burada Varşova'da ölen Werszek için yaptım ve Lublin'de ölen, Mordehay denilen Reb Mordke için. Bir işlerine de yaramadı zaten."

Şimdi sorgulayıcılar Ivani'ye dönüyorlar, bu dönem onların çok ilgisini çekiyor. Ivani'de onlara kendilerine ait bir şeye sahip olmamalarını emrettiği, her şeyi ortak kullanıma vermelerini emrettiği doğru mu? Dahası, ne zaman birkaçı tartışıp sonunda tek bir fikirde hemfikir olsa, o zaman bu fikrin Tanrı'dan geldiğini söylediği doğru mu? Bu fikirleri nereden almış?

Yakup yorgun, bütün öğleden sonra oradaydı ve havalandırılmamış odada tek istediği su. Bilmediğini söylüyor, bir fikri olmadığını. Alnını ovuşturuyor.

"Çocuklarını yetiştirmeleri için vaftiz ailelerine ve iyi Katoliklere vermelerini yasakladığın, onlara birbirlerine sarılmaları gerektiğini söylediğin doğru mu? Bu doğru mu?" Peder Szembek bir sayfadan okuyor. Sahip oldukları kanıtların oldukça kapsamlı olduğu ortada. Daha ötesi, "Doğru mu?" diye soruyor rahip, "öğrencilerinin Yeni Ahit kitaplarındaki İsa'nın adını Yakup ile değiştirdikleri doğru mu?"

Yakup buna hemen karşı çıkıyor. Başı öne eğik duruyor. Dengesini yitirmiş.

Sorgulama bittiğinde, Moliwda beklenmedik bir soğuklukta olan Peder Sliwicki'ye, sessiz duran Peder Szembek'e veda ediyor ve ona bakmadan Yakup'un yanından geçiyor.

Kendisini sonraki duruşmaya davet etmeyeceklerini biliyor çünkü ona güvenmiyorlar.

Soğuk ve dondurucu Varşova havasına çıkıyor, yırtıcı rüzgâr *kontuş*'unu açıyor, bu nedenle ona sıkıca sarınıyor ve Dluga Sokağı'na doğru gidiyor ancak Wolowskilere gitmekten korktuğunu fark ediyor. Dönerek, yavaşça kendini Üç Haç Meydanı'ndaki kilisenin korkuluklarına doğru sürüklüyor. Oraya vardığında, karanlık ve yapışkan suçluluk duygusu onu ele geçiriyor ve küçük Yahudi meyhanesine girip içmekten, meyhaneci kadına İbranice bilgisini göstermekten başka yapacak bir şeyi kalmıyor.

Sabah ona başpiskoposun kançılaryasından, orada rapor vermesi gerektiğini yazan bir mektup getiriyorlar. Başından aşağı bir kova su döküyor, su ve sirkeyle ağzını çalkalıyor. Yüzü pencereye dönük duruyor ve dua etmeye çalışıyor ancak öyle sarsılmış ki genellikle gökyüzüne atılan bir taş gibi fırlayabileceği o yeri içinde bulamıyor. Şimdi başının üstündeki tavanı çok net fark ediyor. Ne olacağını biliyor ve onun gitmesine izin verip vermeyeceklerini düşünüyor. Küçük valizine bakıyor.

Başpiskoposun sarayında sıradan bir rahip, kendini dahi tanıtmadan Moliwda'yı karşılıyor ve sessizlik içinde onu, sadece bir masa ve iki sandalyenin olduğu, duvarda, üzerinde sıska bir İsa bulunan dev bir haçın asılı durduğu küçük bir odaya götürüyor. Rahip ona dönük oturuyor, ellerini birbirinin üzerine koyuyor ve nazikçe, özellikle de kimseyi kastetmeden saygıdeğer Bay Antoni Kossakowski'nin, namıdiğer Moliwda'nın ve özellikle de Eflak'ta dönmelerin kolonisinde sapkınlıkla geçirilen zamanların Kilise tarafından çok iyi bilindiğini söylüyor. Filipiyanların eylemleri de biliniyor ve bunlar dürüst Katolikleri tiksindiriyor. Devlet, böyle sapkınlıklar için uygun değil ve gerçek inanca muhalif olan herkes yaşamak için kendine başka

bir yer bulmalı. Saygıdeğer Bay Kossakowski'nin gençlik günahları da Kilise tarafından biliniyor, Kilise'nin belleği sonsuzdur, Kilise asla unutmaz. Rahip bu şekilde devam ediyor da ediyor, bilgisini göstermek istercesine... Bilgi dev bir hazine, rahip bir çekmeceyi açıyor ve birkaç sayfa kâğıtla, küçük bir şişe mürekkep çıkarıyor. Bir kalem getirmek için bir an dışarı çıkıyor ve parmak ucuyla yeterince sivri olup olmadığını kontrol ediyor. Tek sözcükle Lowicz'i ima ediyor. Moliwda'nın canı öyle sıkkın ki onu anlamaya çalışmaktan vazgeçiyor. Rahibin sözleri hâlâ kafasında çınlıyor: sihir, ruhun başka bedene göçmesi, ensest, doğal olmayan uygulamalar... Sanki büyük bir ağırlığın altında kalmış gibi hissediyor.

Sonra rahip, Moliwda'ya yazmasını söylüyor. Zaman sınırı olmadığını söylüyor. Yakup Frank hakkında diğer insanların bilmediği, ancak onun bildiği her şeyi. Moliwda da yazıyor.

23

Hieronim Florian Radziwill'in Mekânında Nasıl Avlanılıyor

Hazreti Meryem Yortusu'nun olduğu 2 Şubat'a kadar ülkede neşeli bir atmosfer hüküm sürüyor. Balo kostümleri dışarıda, soğukta havalandırılıyor, kırışık giysiler sepetlerin üzerinde, ipek *zupan*'lar, şık cüppeler. Köylü odalarında bile bayram giysileri etrafa asılmış, kurdelelerle süslenmiş, güzelce işlenmiş. Kilerlerde bal ve domuz yağı çanakları, büyük, kara varillerde usulca turşu olan ve sabırsız birinin elinde canlanan salatalıklar elden kayıp doğruca yere düşüyor. Direklerde sosis halkaları, pastırmalar ve bir nöbetçinin her gün gizlice dilimlediği domuz etleri. Bir ay kadar kısa bir zaman önce, bunlar sıcak ağıllarında ve ahırlarında yaşayan hayvanlardı, Noel'i görmeyecekleri hakkında bir fikirleri yoktu. Fareler ceviz çuvallarını yağmalıyor, yılın bu zamanında şişman ve tembel olan kediler çuvalların tepesinde oturuyor ancak nadiren çatışıyorlar, fareler daha akıllı. Kurutulmuş elmaların ve eriklerin kokusu evleri dolduruyor. Müzik, dondurucu geceye açılan kapılardan, insan nefeslerinden çıkan buhar gibi içerilere dalıyor.

Özünde kendini beğenmiş ve çocuksu olan Başpiskopos Lubienski, avlanmak için Radziwill tarafından davet ediliyor ve sekreterlerinden birini, Moliwda olarak bilinen Antoni

Kossakowski'yi yanına alıyor. Başpiskopos asla çalışmayı bırakmadığı için danışmanı Mlodzianowski ile aynı arabada oturuyor. Moliwda, Lowicz'deki sarayda çok şey gördüğü için bu adamı ne seviyor ne de saygı duyuyor. Notlar almaya çalışıyor ancak araba donmuş çukurlarda sarsılıyor ve ona izin vermiyor.

Başpiskopos camdan bir kızağın gürültüyle ve neşeyle yanlarından geçtiğini gördüğünde, bir süre sessiz kalıyorlar, sonunda Moliwda cesaretini topluyor ve şöyle diyor:

"Ekselanslarının beni görevden almalarını arz edebilir miyim?"

Şimdi araba deprem oluyormuş gibi sarsılarak ahşap bir köprünün üzerinden geçiyor.

"Evet, ne istediğini biliyorum," diyor Başpiskopos Lubienski ve sessizleşiyor. Moliwda'ya sonsuz gibi gelen bir duraksamadan sonra başpiskopos devam ediyor, "Korkuyorsun. Onların çevirmeni olmanda sakıncalı bir şey görmüyorum. Daha da iyi olabilir çünkü çok şey biliyorsun. Biliyorsun, Bay Kossakowski, senin hakkında tuhaf şeyler söylendi. Senin herkesle bağlantın olduğunu söylüyorlar ve sapkınlar arasında da önemli birisin. Doğru mu?"

"Ekselansları, bunlar gençliğin aşırılıkları. Önceden çok ateşliydim ancak zamanla daha mantıklı bir hale geldim. Sapkınlara gelince, bu sadece bir dedikodu. Başka birçok hikâye biliyorum ancak sapkınlarınkini bilmem."

"O zaman bize bir hikâye anlat, böylelikle yolda zaman geçer," diyor başpiskopos ve başını arkasındaki yastığa yaslıyor.

Moliwda bir an için yaşamının hikâyesini anlatmasının zamanı geldiğini düşünüyor, o eski yükten kurtulmayı ve bu soğuk günde yeni bir yaşama başlamayı. Onun bu göreve gelmesinde, Lubienski'yi umursamayan, onu Polonya çıkarlarına düşman ve değersiz bir adam olarak gören Kossakowska'nın etkileri olduğunu fark ediyor. Muhalif tarafta güvendiği birine sahip olmak için elbette, buna hiç şüphe yok. Karşılığında, Moliwda'nın üzerinde bir hale gibi dolaşan söylentileri yok edeceğine söz vermiş.

Hayır, Moliwda bu iki insana asla gerçekte neyin onu şimdi kendini içinde bulduğu saraya getirdiğini söylemeyecek. Bu nedenle

onlara kendisinin ve orada bulunan birkaç yolcunun nasıl denizde bir fırtınayla karşılaştıklarını, dalgaların onları almaması için birlikte nasıl direklere tutunduklarını anlatıyor... Denizin onu, adanın kralının kızı olan güzel bir prenses tarafından bulunduğu kıyıya nasıl attığını, nasıl bir mağarada hapsedildiğini ve kızıl sakalından korktukları için uzun bir sopanın ucundaki sepetten beslendiğini... Başpiskoposun hiç deniz, prenses ya da muhtemelen bir mağara bile görmediği belli, çünkü hayal gücü ayak uyduramıyor ve can sıkıntısına yenik düşerek uyuklamaya başlıyor. Moliwda sakinleşiyor. Ne ki belki fazla çabuk.

Akşam, durdukları yerde, yemeklerini yedikten sonra başpiskopos ondan Filipiyanları ve Bogomilleri anlatmasını istiyor. Tuzağa düşen Moliwda, istemeyerek mümkün olan en genel ifadelerle anlatıyor.

"Bir insanın hâlâ öğrenebileceği her şeyi düşünün ve sadece bir sapkınlıktan öğrenebileceğimize inandığımız şeyi," diye özetliyor Moliwda'nın konuşmasını başpiskopos, kendi açıklamasının gücünden çok memnun olan bir çocuğun gülümsemesiyle.

Hieronim Florian Radziwill, bugün için aylardır hazırlanıyor. Litvanya'da, mülklerindeki yüzlerce köylü, her türden hayvanı ele geçirmiş. Tilkiler, yaban domuzları, kurtlar, ayılar, geyik ve karaca büyük kafesler içerisinde kızakla Varşova'ya taşınmış. Radziwill'in Vistül boyunca basit patikaların bulunduğu, yapay bir orman oluşturan küçük Noel çamlarının dikili olduğu büyük bir arazisi var. Tam ortasında Kral August'un önemli konukları ve arkadaşları için iki katlı, dışı yeşil kumaşla örtülmüş ve içi siyah tilki postlarıyla astarlanmış şık salonlar bulunuyor. Daha aşağıda duvarı geçince, izleyiciler için tribünler yapılmış.

Kral ve oğulları, Başpiskopos Lubienski ve öteki kardinallerin de içinde olduğu maiyeti bu salonlara giriyorlar ve *szlachta* ile saray mensupları iyi görebilmek için tribünlere yerleşiyorlar. Brühl ve karısı biraz geç kalmış, kovalamaca başlarken geliyorlar. Hizmetkârlar tarafından cömertçe ikram edilen bal likörü ve baharatlı sıcak şarap sayesinde dondurucu havada herkes

eğleniyor. Moliwda, ilk defa gördüğü krala kaçamak bakışlar atıyor. August iri, şişman, kendinden emin ve soğuktan yanakları al al olmuş. İyi tıraş edilmiş kraliyet çenesi, bir bebeğinki gibi yumuşak görünüyor. Yanındaki oğulları ufacık veletler. Kral içiyor, başını geriye atarak tüm kadehi bir yudumda yuvarlıyor ve sonra Polonya âdetine göre, geri kalanını yere sallıyor. Moliwda gözlerini titreyen o beyaz gıdıdan ayıramıyor.

Trompetin işaretiyle hayvanlar kümeler halinde kafeslerinden bırakılıyor. Sersemlemiş ve donmuş hayvanlar uzun süredir hareketsiz kaldığından şimdi ayakta zor duruyor ve neden kaçtıklarını anlamadıklarından kafeslerinde oyalanıyorlar. Köpekler onların üzerlerine gönderiliyor ve korkunç bir arbede ortaya çıkıyor. Kurtlar geyiğe, ayılar yaban domuzuna, köpekler ayılara saldırıyor, hepsi onlara ateş eden kralın gözleri önünde oluyor.

Moliwda arkalara doğru kendine yol açıyor, atıştırmalıkların olduğu masalara ulaşıyor ve votka istiyor. Ona bir kadeh dolduruyorlar ve sonra ikincisini, ardından üçüncüsünü. Gösteri bittiğinde epey sarhoş olması onu konuşkan yapıyor. Görünürde kral bu eğlenceden beklediğinden daha fazla zevk almış ve hiç şüphe yok ki bunda Prens Radziwill'in payı olduğunu söylüyor herkes. Kral, Varşova'ya sık gelen biri olmadığından bunu çok takdir ediyor. Doğu aksanıyla konuşan, üzerinde bir tüy bulunan kürk şapkalı şişman bir soylu, Moliwda'ya, Florian Radziwill'in hayvanları özel olarak yapılmış bir makineden top gibi fırlatacak kadar büyük bir düş gücüne sahip bir adam olduğunu anlatıyor. Sonra uçarlarken onlara ateş ediliyormuş. Slutsk'ta çok sert geçen kışıyla hatırlanan 1755 yılında da aynı böyle olmuş, tilkiler havada vurulmuş. Yaban domuzları için özel bir çit tasarlanmışmış ve hemen altında suyla dolu bir hendek varmış, domuzlar bu çite sürülmüş ve sonra üzerlerine köpekler salınmış. Onlar korkuyla koşmaya çabaladığında, doğrudan boşuna yüzmeyi denedikleri hendeğe düşüp avcılar için kolay hedef haline gelmişler. Moliwda'ya bunları anlatan kişinin de katıldığı bu olaylar konuklar arasında büyük coşku yaratmış.

Bu sırada, burada öğleden sonra başka bir eğlence daha var. O zamana kadar epey sarhoş olan tüm avcılar özel bir arena etrafında toplanıyor, genç yaban domuzları binici gibi sırtlarına bağlanmış olan kedilerle içeri alınıyor. Köpekler onlara karşı kışkırtılıyor. Herkes bundan son derece zevk alıyor, böylece avlanma nihayet bitip balo zamanı geldiğinde herkes mükemmel bir ruh hali içinde.

Moliwda yalnız dönüyor. Ekselansları devletin başpiskoposu, *magnat*'ın misafiri olarak bir süre daha kalıyor. Ancak sekreteri Kilise'nin önemli meseleleri için acele yolluyorlar. Lowicz için mektupları almak üzere Varşova'ya ulaşıyor fakat bu sadece üç saatini alıyor. Böyle kasvetli bir kış gününde başkentin nasıl göründüğünün farkına dahi varmıyor. Hiçbir şeye bakmıyor ya da göz ucuyla geniş, çamurlu sokakları görüyor, Moliwda'ya yabancı geldiği için uzun süre soluyamadığı bu tuhaf havanın soğuğunda tüten at pisliklerine dikkat edilmeli. Havada soğuk bozkır rüzgârının kokusu duyuluyor. Kendisinin kaskatı olduğunu, ne kadar daraldığını fark ediyor, ya soğuktan ya da aldığı alkolden nefes nefese kalıyor. Öğleden sonra, Lowicz'e doğru yola koyuluyor. At sırtında, durmadan gidiyor.

Varşova'nın dışında gökyüzü gri, aşağıda ufuk geniş ve düz. Yeryüzü, gökyüzünün yüküne daha fazla dayanamayacakmış gibi görünüyor. Bozuk yolda sulu kar buza dönüşmeye başlamış. Öğleden sonra, vakit geç olmuş, kısa süre sonra hava kararacak, hanın önünde daha çok atın toplanmasının nedeni bu. At sidiğinin, pisliklerinin ve terinin kokusu, hanın çarpık bacasından ve açık kapısından çıkan dumanla karışıyor. Kırmızı etekli ve beyaz bayram gömleklerinin üzerine atılmış kısa, koyun postundan yapılmış paltolu iki kadın kapıda durmuş, dikkatle girenleri inceliyor, belli ki birisini arıyorlar. Genç ve yuvarlak hatlı olanı, kahverengi *sukmana*'lı sarhoş bir adamın saldırgan tavırlarını başından savıyor.

Han, kireçle badanalanmış ağaç kütüklerinden yapılmış, birkaç küçük pencereli ve saz damlı. Çitin yanındaki bankta sıkıntıdan

geleni geçeni izlemeye gelmiş yaşlı kadınlar oturuyorlar. Ekose yün şallara sarınmış halde, kırmızı burunlarıyla sessizce oturuyorlar ve gelen geçen herkese ilgisiz bir dikkatle bakıyorlar. Bazen küçük bir konu hakkında birkaç sözcük ediyorlar. Birden koyun postlu kadınlar birini fark ediyor ve çığlıklarla birlikte bir kavga çıkıyor. Belki de kadınlardan birinin ayyaş kocası ya da kaçak nişanlısı. Adam kendini kadınlardan kurtarıyor ve sonra sakinleşir sakinleşmez köye doğru götürülmeye razı geliyor. Buzlanan kar, hanın dumanlı girişine umutla bakan atların toynakları altında çatırdıyor ancak içeriden sadece boğuk çalgı aletlerinin sesleri duyulabiliyor. Dünyadaki en melankolik ses, diye düşünüyor Moliwda. Uzaktan duyulan ve ahşap duvarlar, insanların uğultusu ve kazınan buzla bozulan müzik, içi boş, kasvetli davul seslerine dönüşüyor. Kısa süre sonra kentin uzaktan çalan çanları da buna katılacak ve tüm alanı dayanılmaz bir çaresizlikle kaplayacak.

Arta Kalanlar: Hikâyenin Üç Yolu ve Bir Masal Anlatmanın Nasıl Eyleme Dönüşeceğine Dair

Nahman yani Piotr Jakubowski, küçük odasında oturuyor ve günlerdir yazıyor. Onun, Vaygele'yle birlikte, her şeyden çok uzakta olan Solec'te kiraladığı daire korkunç derecede soğuk. Vaygele çocuğun ölümünden bu yana kendinde değil, günleri tek sözcük etmeden geçiyor. Kimse onları görmeye gelmiyor, onlar kimseyi görmeye gitmiyor. Alacakaranlık çabuk çöküyor, pas renginde. Jakubowski mum toplayıp mum artıklarından yenilerini yapıyor. Yazdıkları, sayfa sayfa yerlere düşüyor.

...içinden taşıyor. Açıklamaya çalıştığımda her durum bana sonsuz gibi geliyor ve çaresizlikten kalem elimden düşüyor. Bir durumun betimlenmesi onu asla tümüyle anlatmaz çünkü hep betimlenmemiş bir şey kalır geriye. Yazdığımda, her detay beni bir başkasına götürüyor ve sonra yine başka bir şeye, bir işarete

ya da harekete yönlendiriyor, bu nedenle bu hikâyeyi anlatırken her zaman hangi yönü izlemem, içsel bakışımı, geçmiş görüntüleri geri çağırabilen o aynı güçlü hissi nereye sabitlemem gerektiği konusunda bir karar vermeliyim.

Kısacası, yazarken her an bir dörtyol ağzında duruyorum, hani, Yakup'un bize Ivani'de keyifle anlattığı o peri masallarındaki aptal Ivan gibi. Şimdi bu dörtyol ağızları gözlerimin önünde, o yol ayrımları ki bunlardan en basiti, ortadaki, aptallar içindir, diğeri ise sağa giden, kendine aşırı güvenenler için ve cesur, hatta çaresizler için de üçüncü bir yol vardır, bu yol tuzaklarla, çukurlarla, uğursuzluklarla ve belalı olaylarla doludur.

Bazen o basit yolu, ortadakini seçtiğim olur ve sözde gerçeklere güvenerek olayları kendime anlattığım gibi, sanki onları algılayanlar sadece gözlerimmiş gibi, sanki varoluşta hiçbir tereddüt ya da belirsizlik yokmuş gibi ve işler böyle görünüyormuş gibi (onlara bakarken bile, İzmir'de Moliwda ile hararetle tartıştığım gibi) safça açıklamakta olduğum şeyin tüm karmaşıklıklarını unuturum. Sonra şöyle yazarım: "Yakup demişti." Sanki onu duyan benim kulaklarım değil de Tanrı'nın kulaklarıymış gibi, Yakup böyle demişti ve öyle oldu. Bir yeri, sanki başkaları benim gibi yaşıyormuş gibi anlatıyorum, sanki öyle o l m u ş gibi. Belleğime güveniyorum ve ondan çıkanları kaydederken o kırılgan şeyi bir çanı dövecek çekiç haline getiriyorum. Bu yolda ilerlerken anlattığım şeyin gerçekten meydana geldiğine, kesin olarak gerçekleştiğine inanıyorum. Hatta başka bir şey olma ihtimali bulunmadığına inanıyorum.

Basit olan orta yol, yanlış olanı.

Şüphe duyduğumda sağdaki yolu seçerim. Şimdi tam aksi, ben dümenim ve gemiyim, böylece kendi deneyimlerime odaklanırım, sanki gözlerimin önünde olan dünya yokmuş da sadece benim duygularımla meydana gelmiş gibi. Reb Mordke'nin her zaman bana öğrettiklerine karşın kendi ateşime üflüyorum, böylelikle unutmam gereken, küllerini rüzgâra savurmam gereken benliğimin korlarını tutuşturuyorum ancak bunun yerine dev

bir alev olana kadar onu besliyorum. Sonra neye sahip oluyorum? Ben, ben, ben, hani, çingenelerin bazen para karşılığında kurdukları aynalı dolaba benzer bir odaya tesadüfen kilitlenmiş bir mahkûmun içler acısı durumu. Böylece her şey Yakup'tan çok benimle ilgili oluyor, onun sözcükleri ve eylemleri, benim karmaşık kibrimin eleğinden geçecek şekilde yapılıyor.

Sağa giden yol, gerçekten acınası bir durum.

Bu yüzden çaresizlik içinde ancak aynı zamanda ümitle sola doğru koşuyorum ve bunu yaparken aptal Ivan'la aynı seçimi yapıyorum. Aynı onun gibi talihin ve bana yardım edeceklerin seslerinin beni yönlendirmesine izin veriyorum. Bunu yapmayan hiç kimse, dışarıdan gelen seslere güvenmez, soldaki yolun çılgınlığından kurtulamaz, onun yerine derhal keşmekeşin kurbanı haline gelir. Kendimi daha büyük güçler tarafından etrafa savrulan bir nokta kabul ederek sanki denizde dalgalar tarafından fırlatılan bir tekne (Yakup'la İzmir'de olduğu gibi) olarak düşünerek, kendi gücümü terk edip egemen güce güvenerek teslim olduğumda gerçekten aptal Ivan haline gelirim. Ancak dünyanın tüm prensesleri ve krallarını fetheden ve en güçlüleri kendi çöküşlerine inandıran da o.

Böylece ben de kendimi, kendi elimin, kendi kafamın, seslerin, ölülerin hayaletlerinin, Yüce Bakire'nin, mektupların, *sefirot*'un yönlendirmesine teslim ediyorum. İpin ucundaki kör gibi cümle cümle hareket ettiriyorum ve sonunda ne olduğunu bilmesem de alacağım ödül şöyle dursun, ödeyeceğim bedeli sormadan sabırla devam ediyorum. Dostum, aniden yazmanın kolaylaştığı ve sonra her şeyin a ç ı k s e ç i k bir şekilde ifade edilebilir göründüğü o andır, o kaçınılmaz saat, benim için en gözde zamandır. Ne kadar da keyifli bir durum! O zaman kendimi güvende hissediyorum ve tüm dünya, Şehina'nın beni içine yatırdığı bir beşik haline geliyor, şimdi Şehina, bebeğinin üzerine eğilen bir anne gibi üzerime eğiliyor.

Sola giden yol, Reb Mordke'nin her zaman söylediklerini benimseyenler, yani dünyanın kendisinin anlatılmayı istediğini

ve ancak o zaman gerçekten var olacağını düşünenler, yalnızca ondan sonra tamamen gelişeceğini anlayanlar içindir. Dünya, dünyanın hikâyesini anlatarak değiştirilebilir ancak.

Tanrı'nın, alfabenin harflerini yaratmasının nedeni budur, böylece biz ona yarattıklarını anlatma fırsatına sahip olabiliriz. Reb Mordke her zaman burada kıs kıs gülerdi. "Tanrı kördür. Bunu bilmiyor muydunuz?" derdi. "Bizi onun rehberleri, beş duyusu olmamız için yaratmıştı." Dumandan öksürmeye başlayana kadar uzun süre böyle güler dururdu.

17 Şubat 1760'ta beni sorgulanmak üzere çağırmışlardı ve ben Yakup gibi ortadan kaybolacağıma kanaat getirmiştim. Gece boyunca uyuyamamış ve sorgulama için giyinememiştim, Yakup bizi terk ettiğinden bu yana bedenim sanki eski Yahudi giysilerine yapışmıştı. Yahudi tarzındaki eski kıyafetlerimi giymiş olarak çıktığımı hatırlıyorum, burada bizim giydiğimiz, ne bize ne de başkasına ait olan, kara yünden ne idiği belirsiz kıyafeti giymek için ancak sokağa çıktıktan sonra geri dönmüştüm ve kısa bir süre içinde baldırlarım donmaya başlamıştı.

Yaşlı aptal Yahudi, küçük bir züppe gibi giyinmiş, demişti Vaygele'nin gözleri. Yüzü şüpheyle (ve belki de hakir gören bir ifadeyle) kaplıydı, yakından kırmızı yanaklarındaki küçük damarlar görülebiliyordu. Bir zamanlar öylesine dolu, öylesine neşeli olan dudakları artık hoşnutsuzluk içinde buruşmuştu. Vaygele kötü olan her şeyin, benim yüzümden olduğunu biliyor.

Beni götüren Matuszewski ile yürürken Varşova gibi bir kent görmediğimi düşünmüştüm, geniş, tamamen boş caddeler, donmuş çamurun meydana getirdiği ve geçmeyi ya da hatta birçok durumda üstünden atlamayı olanaksız kılan topaklar, daha çok şekilsiz demetleri andıran, başları kürk yakalardan fırlamış insanlar. Boyaları parlayan, üzerlerinde sahiplerinin süslü baş harfleri, armaları, tüyleri, aksesuarları olan arabalar. Buzdan yapılmış bu dünyada kibir üstüne kibir. Tüm bedenim soğuktan titriyor ve gözlerimden yaşlar akıyordu ve ben bunların sinirden mi yoksa soğuktan mı olduğunu bilemiyordum.

Sabah erkendi ve ağır atlara bağlanmış odun arabaları, evlerin önünde dururken sarınmış köylüler, iple bağlanmış odun balyalarını taşıyıp yığıyorlardı. İyi giyimli bir Ermeni, cam vitrini olan dükkânını açıyordu, camda kendi yansımama bakmıştım ve kendimi böyle acınası halde görmek beni gerçekten üzmüştü. Ben kimdim ve bana ne olmuştu? Nereye gitmeliydim ve ne söylemeliydim? Bana ne soracaklardı ve ben onlara hangi dilde yanıt verecektim?

Aniden, bir zamanlar kısa süreliğine tüm dünya olarak hayal ettiğim o süslemeler bugün artık kimse tarafından alınmayacak kadar solmuş ve eskimiş görünmüştü. O yanılsama öylesine kusurlu, korkunç ve kötürümdü ki. Haya'nın masa oyununda yaşıyorduk, onun hünerli parmaklarıyla ekmekten yapılmış küçük figürlerdik. Tahtanın üzerine çizilmiş dairelerin etrafında hareket ediyor, bir başkasıyla karşılaşıyorduk ve herkes bir başkası için bir görev ve zorluktu. Şimdi de bizi sonuca götüren yere yaklaşıyoruz, zar bir kez daha atılıyor ve her şeyi ya kazanıyor ya da yitiriyoruz.

Oyun, onun burada kazanmasına izin verseydi Yakup ne olurdu? O, bu Kuzey kentinin caddelerinde arabalarıyla gösterişli zevk gezilerine çıkan, kendine güvenen, kibirli insanlardan biri haline gelirdi. Onlar gibi yaşardı, boş ve uyuşuk. Ruh onu utançla terk ederdi, girdiği gibi değil, düş kırıklığına uğramış bir iç çekişle. Ya da bedeninden bir osuruk ya da geğirti gibi kayıp giderdi. Yakup, benim sevgili Yakupum, acınası bir dönme olurdu ve sonunda çocukları asil ünvanlara giden yolun bedelini ödemeyi başarırdı. Şimdiye kadar yürüdüğümüz yol, sebebini ve anlamını yitirirdi. Buraya saplanıp kalırdık, bu küçük mola yerinde, mahkûmlar gibi. Uçsuz bucaksız amaçlarımızı yol boyunca başka bir molada karıştırmış olurduk.

Bir şey söylemeden nasıl konuşabilirim? Ne tür bir tedbir alabilirim ki oyun tarafından düzgün sözcüklerle baştan çıkarılmayayım? Bunu çalışmıştık ve bize öğretmeye çabalamıştı.

İyi hazırlanmıştım. Oğlum için tüm paramı ve değerli eşyalarımı Marianna Wolowska'ya bırakmıştım. Kitaplarımı düzeltmiş, yazılarımı bir iple bağlamıştım. Tanrı şahidim olsun, korkmuyordum. Hatta böyle resmi bir ortama katıldığım için neşeli dahi hissediyordum kendimi, başından beri bu planı düşündüğümde, bunun için beni lanetlese de onu bir daha görmeme izin vermese de doğru şeyi yaptığımı ve bunu Yakup için yaptığımı biliyordum.

Bunu her zamankinden daha net olarak biliyordum ancak bu durum beni yormuştu ve yinelenen anılarım kanımı öyle kaynatıyordu ki geceleri uyuyamıyordum. Çünkü bana, bu ani itibar, Yakup'u tanınmayacak kadar değiştirmiş gibi geliyordu, başkalarına aktarması gereken büyük fikirlerden çok giysilerine ve arabasına önem vermeye başlamıştı. Artık kendini alışverişle ve parfümlerle meşgul ediyordu. Sakalını kesmesi ve saçını düzeltmesi için bir Hıristiyan berberini yeğliyordu, boynuna parfümlü bir eşarp sarıp ona "fular" diyordu. Akşamları, kadınlar ellerini yağla ovuyordu çünkü ellerinin soğuktan çatladığından yakınıyordu. Kadınların peşinden koşup bizim ortak fonumuzdan paralarla onlara hediyeler veriyordu, Ivani'de, Osman ve ben çoktan homurdanmaya başlamıştık. Değişim, piskoposları görüp onlarla Moliwda'nın yardımıyla pazarlık etmeye başladığında ortaya çıkmıştı. Bu durum, bir inci ya da değerli bir taş satmak için toplantıya gittiği Krayova'da ya da İzmir'de ticaret yapmaya dönmüştü. Ona birçok kez eşlik etmiştim, oradaki alışverişten hiçbir açıdan bir farkı yoktu. Orada bir masaya otururdu ve ipek kesesinden mücevheri çıkarıp bir bez parçasının üzerine koyardı, mumları da en iyi ışığı verecek şekilde yerleştirdikten sonra malın güzelliği ortaya çıkardı. Burada ise mal bizdik.

Bu şekilde, donmuş kentte yürürken, Selanik'te ruhun Yakup'a ilk defa girdiği o özel akşamı hatırlamıştım. Yakup terden sırılsıklam olmuş ve korku gözlerini donuklaştırmıştı, etrafımızdaki hava öyle ağırlaşmıştı ki bana sanki balın içinde

asılıymışız da o yüzden daha yavaş hareket ediyormuşuz ve yavaş konuşuyormuşuz gibi gelmişti. O zaman her şey g e r ç e k t i, o kadar gerçekti ki bütün dünya acı veriyordu çünkü ne kadar ağır ve Tanrı'dan ne kadar uzak olduğunu hissedilebiliyordu.

O zaman, genç ve deneyimsizdik, durduğumuz yer doğruydu: Tanrı bizimle konuşmuştu.

Şimdi ise her şey g e r ç e k d ı ş ı oldu, tüm bu kent, küçük pazar tiyatrolarında arkadaki fonun kuklalar için hazırlandığı gibi, bir panel üzerine hafifçe boyanmış. Bizler de değiştik, sanki birisi kötü bir büyü yapmış gibi.

Caddelerde yürümüş ve her şeyin bana baktığı izlenimini edinmiştim, sadece Yakup'u değil, hepimizi kurtarmak için planladıklarımı yapmak zorunda olduğumu biliyordum. Kurtuluşa giden yolumuz, burada olduğumuzdan beri bu düz ülkede bükülmeye, rahatsız edici şekillerde dönmeye, kendini umursamayıp şaşırtmaya başlamıştı.

İçimizde neler olup bittiğini bilen bir başkasının daha olduğuna inanıyorum. Bu, Haya Şor'du, şimdi ise Rudnicka ya da Lanckoronska, yeni soyadlarını hatırlamak benim için zordu. Onun beni desteklediğini açıkça sezebiliyordum, uzaktan bile benimle olduğunu biliyordum ve niyetlerimi çok iyi anladığını da.

Önce, Yakup'un ifadesi bize okunmuştu. Uzun sürmüştü ve Lehçeydi, bu nedenle pek anlamamıştık. Yakup'un yanıtları o resmi tarz konuşmada yapay ve sahte gelmişti. Sonra rahiplerden biri ciddiyetle, Yakup Frank'tan daha fazla "peri masalı" dinlemememiz için ve Peygamber Elijah ya da önem kazandırmamak adına bahsetmek istemediği diğer meseleler hakkındaki hikâyelere inanmamamız konusunda bizi uyarmıştı.

Küçük bir rahip, hepsi de yetişkin olan altı sanığı azarlıyordu... Sonunda havada, üstümüzde haç işareti yapmıştı ve ben kendimi Yehuda gibi hissetmiştim, çünkü herkesin ele almaktan iğrendiği konuyu çözmem gerekiyordu.

Sorguya önce beni aldılar. Ne olacağını iyi bilerek bize zulmedenlere o gerçeği sunmalıydım. Mesih hapsedilip zulüm görmüş olmalıydı. Söylenen buydu ve olması gereken de. Mesih en alt âlemlere, olabilecek âlemlerin en altına düşmeliydi.

İzmir ile başlamışlardı. Konuşmaya gönülsüzdüm, bilgileri benden çekip almaları gerekiyordu ki bu benim planımın bir parçasıydı. Övünmeyi sevmeyen türde bir insan rolü oynamıştım ve beni bir budala gibi görmüşlerdi. Ancak gerçeği anlatmıştım. Böyle şeylerde yalan söyleyemezdim. Başka zamanlarda elbette yalan söylemek işlerde yararlıdır ancak burada yalan söyleyemezdim. Bildiklerim hakkında olabildiğince az ancak onların üzerinde yeterince etki yapacak kadar şey söylemeye çalışmıştım. Bizi korumak için çok şey de söylememiştim. Onlara *Ruah ha-Kodeş*'ten bahsettim, Kutsal Ruh'un inişinden, hepimizin Yakup'un başının üstünde gördüğü ışıktan, ölüm kehanetinden, haleden, Selanik'te karşılaştığı Deccal'den ve dünyanın yaklaşmakta olan sonundan. Sorgulayıcılar kibardı ve hatta soru sormayı bırakmışlardı. Gerçekçi ve somut konuşmuştum ve sıra bedensel meselelere geldiğinde her şeyi ortaya koymakta tereddüt etmemiştim. Tek duyulan benim sesimdi, bir de kalemlerden çıkan sesler.

Bitirdiğimde ve odadan ayrıldığımda, koridorda Şlomo'nun yanından geçmiştim. Birbirimize bakmıştık. Büyük ölçüde rahatlamıştım ve aynı zamanda öyle büyük bir üzüntüydü ki hemen oracıkta duvara yaslanıp sokağa oturdum ve ağlamaya başladım. Ancak geçen biri önüme bir bozukluk attığında kendime gedim, para kucağıma düşmüştü.

Hana, Kalbinle Düşün

Hana postanın gelip gelmediğini kontrol etmek için sürekli birini gönderiyor.

Henüz gelmemiş.

Hiçbir taraftan yardım gelmiyor ve iyi yürekli hanımefendiye direnmeye çalışmasının artık bir anlamı yok. Bayan Kossakowska, küçük Avaça'ya olduğu gibi şimdiden ona bir giysi ve ayakkabı ayarlamış. Vaftiz 15 Şubat için planlanmış.

Hana, Yakup'un hapsedilmesini duyar duymaz Yergöğü'deki babasına yazıyor. Doğrudan yazıyor: Piskoposluk mahkemesi, kocasının ve –belki de daha fazlasının– müritlerinin sorgulanmasına dayanarak Yakup'u kendini Mesih olarak ilan etmekten suçlu bulduğunu ve Polonya'daki en üst düzey Kilise görevlisinin –ki bu başpiskopos demek–, onu temyiz edilemeyecek şekilde Czestochowa Kalesi'nde müebbet hapse mahkûm ettiğini.

> Bütün bunlar bana çılgınca geliyor. Çünkü onun dedikleri gibi sapkın olduğunu iddia ediyorlarsa neden en kutsal mabetlerine koydular? Tam oraya, en büyük *terafim*'leriyle birlikte mi? Bunu anlayamıyorum ve anlamak istemiyorum. Baba, ne yapacağım ben?

İki hafta sonra buna yanıt alıyor, başka bir deyişle, olabildiğince çabuk. Bu, mektupların ona ulaşabildiği anlamına geliyor ancak Yakup'tan olanlar hariç. Sonunda yalnız kaldığında duvara bakıp ağlayarak okuyor. Mektupta şöyle diyor:

> Hana, neyi yapabileceğini ve neyi yapamayacağını kalbinle düşün, aksi halde kendini ve çocuklarını tehlikeye atarsın. Sana öğrettiğim gibi başkalarının görmediğini gören ve başkalarının duymadığını duyan en akıllı hayvan gibi ol. Çocukluğundan bu yana herkes senin dikkatli değerlendirmelerine hayret etmiştir.

Babası, onu her zaman bağırlarına basacaklarına dair güvence vermeye devam ediyor.

Ancak Hana'nın aklına takılan mektubun ilk sözcüğü şu: "Hana, kalbinle düşün."

Bu sözcükleri fiziksel birer ağırlık gibi hissediyor, göğüslerinin altında bir yerde, sol tarafta.

Hana yirmi iki yaşında ve iki çocuğu var, solgun ve çok ince. Şimdi bir deri bir kemik. Çevirmen aracılığıyla Kossakowska ile müzakere etmeye çalışıyor ancak pencerenin kapalı olduğu görünüyor. Güya özgür, kendini hapiste gibi hissediyor. Pencereden gri beyaz manzaraya, çıplak meyve bahçesine bakıyor, acınası ve çorak. Anlıyor ki buradan çıksa dahi bir şey fark etmeyecek çünkü bu meyve bahçesi, tarlalar ve yetersiz yollar, nehirlerdeki geçitler, hatta gökyüzü ve yeryüzünün kendisi onun hapishanesi olacak. Vittel Matuszewska ve Pesele Pawlowska'nın orada onunla olması iyi bir şey, Kossakowska ilkine sekreteri ve ikincisine de hizmetkârı gibi davranıyor, onu da çalışanlarına yaptığı gibi azarlıyor.

Hana, 19 Şubat sabah erken saatlerden itibaren tören giysileri içinde, onu yutması için ejderhaya atılacakmış gibi bekliyor. Bugün salı, sıradan bir gün, soğuk ve kasvetli. Çalışanlar evin etrafında koşuşturuyor, kızlar kıkırdayarak, birbirlerine seslenerek seramik kaplamalı sobaları yakıyor. Nemli, yapışkan bir soğuk var ve her yer kül kokuyor. Avaça ağlıyor, ateşi var gibi görünüyor, annesinin endişesini hissediyor ve onu, giydirip soyduğu küçük tahta bebeğin –hani Noel hediyesi olarak gelen– üstünden gözleriyle izliyor. Bebek yatağının üzerinde oturuyor, Avaça ona pek dokunmuyor.

Hana pencereden bakıyor, Kossakowska'nın krem rengi, kapısında Potocki arması olan, nereye giderlerse gitsinler Avaça'nın binmeyi çok sevdiği arabası çoktan gelmiş. Hana arabaya değil de başka yöne bakıyor. Kollarına masaj yapıyor çünkü vaftizi için Kossakowska'dan aldığı güzel giysinin manşetleri sargı bezinden. Göğsünde koyu kırmızı, sıcak bir Türk eşarbı arıyor ve ona sarınıyor. Eşarp, Yergöğü'deki evleri gibi kokuyor, kuru, güneşten çatlamış ahşap ve kuru üzüm. Gözlerinden yaşlar geliyor ve Hana, ağladığını görmemesi için aniden kızına arkasını dönüyor. Şimdi her an kızlar onun paltosuyla gelebilir ve onun da onlarla birlikte aşağıya inmesi gerekebilir. Bu nedenle hemen dua etmeye çalışıyor: *Dio mio*, Baruhya, efendimiz, Aydınlık

Bakire... Böyle bir duada ne demesi gerektiğini dahi bilmiyor. Babası ona ne söylemişti? Anlaşılmaz sözcükleri tek tek hatırlıyor. Kalbi hızla atmaya başlıyor ve bir an evvel bir şeyler yapması gerektiğini biliyor.

Kapı açıldığında, Hana kendinden geçiyor ve burnundan kan geliyor. Kızlar bağırarak ona doğru koşuyor ve onu kendine getirmeye çabalıyor.

Böylece duası duyuluyor. Vaftiz ertelenmeli.

V.

METAL VE KÜKÜRTÜN KİTABI

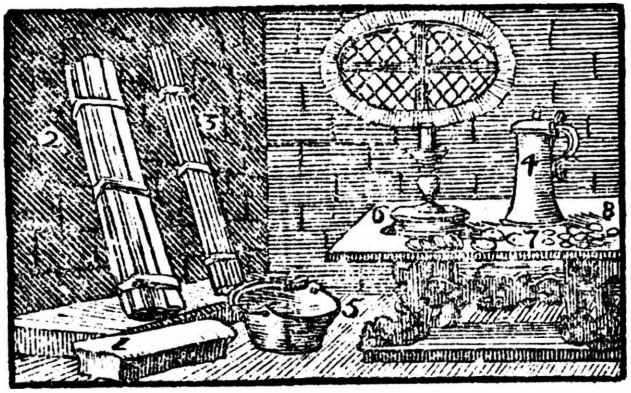

Plumbum 1 n. 2. eſt molle et grave	Ołow 1 ieſt miękki i ciężki	mollis, c. 3. e, n. 3. miękki, a, e. gravis, c. 3. e, n. 3. ciężki, a, e.
Ferrum 2 n. 2. eſt durum; et dúrior *chalybs*, 3 m. 3.	Zelazo 2 twarde, á ieſzcze twardſza ſtal 3	durus, a, um, twardy, a, e. durior, c. 3. us, n. 3. twardſzy, a, e.

Faci-

24

Mesihçi Makine Nasıl Çalışır

Yenta'nın kendini içinde bulduğu durumun avantajlarından biri, artık Mesihçi makinenin işleyişini anlamış olmasıdır. Yenta dünyayı yukarıdan görüyor, karanlık, her biri ev olan ışık kıvılcımlarıyla hayal meyal işaretlenmiş. Batıdaki gökyüzünde solmakta olan bir parlaklık dünyanın altına kırmızı bir hat çiziyor. Karanlık bir yol kıvrılıyor ve yanında nehrin akıntısı çelik gibi parlıyor. Yol boyunca bir araba hareket ediyor, zorlukla görülen küçük bir nokta, araba küçük ahşap köprünün ve değirmenin üstünden geçerken cansız bir takırtı dalgalar halinde karanlık, yoğun havada yayılıyor. İşte, Mesihçi makine, nehrin üstünde duran değirmene benziyor. Karanlık sular büyük çarkları düzgünce, havayı umursamadan yavaşça ve belli bir düzen içinde döndürüyor. Çarkların yanındaki insanın hiçbir önemi yokmuş gibi görünüyor, hareketleri rastgele ve karmaşık. Adam sallanıyor, makine işliyor. Çarkların hareketi tahılı öğüten taşlara güç veriyor. İçlerine düşen her şey toza dönüşüyor.

Tutsaklıktan kurtulmak aynı zamanda fazlasıyla fedakârlık gerektirir. Mesih, kutsallığın karanlığa dağılan kıvılcımlarının hapsedildiği dünyanın tutkusuz mekanizmalarına olabildiğince alçalmalıdır. Karanlığın ve aşağılanmanın en çok olduğu yere. Mesih, kutsallığın kıvılcımlarını bir araya getirecektir ki bu arkasında daha büyük bir karanlık bırakacağı anlamına gelir.

Tanrı onu yükseklerden alçaklara, dünyanın uçurumlarının dibine yolladı ki burada güçlü yılanlar onunla acımasızca alay edip şöyle sorsun: "Senin Tanrın şimdi nerede? Ona ne oldu? Neden sana elini uzatmıyor, zavallı şey?" Mesih bu sert sataşmalara karşı kulaklarını tıkamalı, yılanların üzerine basmalı, en kötü eylemleri gerçekleştirmeli, kim olduğunu unutmalı, bir budala ve sıradan bir adam haline gelmeli, tüm sahte dinlere girmeli, vaftiz olmalı ve sarık takmalı. Tüm yasaklamaları feshetmeli ve tüm emirleri ortadan kaldırmalı.

İlk olanı, yani Sabatay'ı kendi gözleriyle gören Yenta'nın babası, dudaklarındaki Mesih'i evlerine getirmiş ve onu en sevdiği kızına vermişti. Mesih bir beden ve insandan daha fazlasıydı, kanda akan, nefeste yaşayan bir şeydi, kurtuluşun var olduğuna dair en gözde ve en değerli insan düşüncesiydi. Bu nedenle de en narin bitki gibi yetiştirilmeli, üflenmeli, gözyaşlarıyla sulanmalı, gündüzleri güneşe konulmalı, geceleri sıcak bir odaya taşınmalı.

1760'ta Bir Şubat Gecesi Czestochowa'da[1] Yakup'un Gelişine Dair

Varşova yoluna çıkıyorlar. Arabanın tekerlekleri kaygan parke taşları üzerinde takırdıyor. Altı silahlı adamın atları dar yolda çamura düşmemek için öne doğru hareket etmek zorunda. Alacakaranlık çöküyor ve son renk kalıntıları da karanlıkta kayboluyor, beyaz griye, gri siyaha dönüşüyor ve siyah, insanların önünde açılan bir uçurumda kayboluyor. Her yerde, dünyada her şeyin altında.

Küçük kasaba, Warta Nehri'nin solunda yer alıyor ve tepedeki manastıra bakıyor. Kasaba alçak, çirkin, nemli, dikdörtgen bir pazar yerinin etrafına kurulmuş birkaç evle birlikte birçok sokaktan meydana geliyor. Pazar yeri neredeyse bomboş,

[1] Polonya'da bulunan bir hac yeri. (ç.n.)

düzensiz, eğri büğrü parke taşlarının üzerinde ince bir buz tabakası olduğundan parlak bir sırla kaplıymış gibi görünüyor. At pislikleri, ezilmiş saman ve henüz süpürülmemiş çöpler dünkü ticaret panayırından kalma. Küçük evlerin çoğunun demir bir parmaklıkla korunan çift kapısı var, bu, içlerinde iş yapıldığı anlamına geliyor ancak ne tür bir iş olduğunu tahmin etmesi zor.

Altından, önlüklerin belirgin yamalarının ve bonelerin çıktığı, ekose yün şallara sarınmış dört kadının yanlarından geçiyorlar. Eski püskü köylü *sukmana*'lı sarhoş bir adam sendeliyor ve boş bir tezgâhın direklerine tutunuyor. Pazar meydanında sağa, manastıra giden yola dönüyorlar. Açığa çıktıklarında hemen görünüyor, yüksek bir kule, doğruca gökyüzüne uzanan, korkutucu. Yol boyunca ağaçlar dikilmiş ve şimdi çıplak olan ıhlamurlar bu uyarıya soprano sesinin yanı sıra güçlü bir bas sesle eşlik ediyor.

Aniden bir ilahinin düzensiz bölümleri duyuluyor, sesler hızla kasabaya doğru gelen bir grup hacıdan geliyor. Başta bu şarkı sadece bir yaygara, bir uğultu gibi ancak zamanla sözcükler seçilebiliyor, kadınların tiz sesleri iki ya da üç erkeğin gürlemesiyle yankılanıyor: "Senin himayene kaçıyoruz, ey Tanrı'nın Kutsal Annesi..."

Yavaş hareket eden hacılar aceleyle onların yanından geçiyor ve yol bir kez daha boşalıyor. Manastıra yaklaştıkça onun bir kale, yamaçta sımsıkı tutunan bir burç olduğunu daha iyi görebiliyorlar, alçak ve dört köşeli. Manastırın arkasında, ufukta gökyüzünün kan kırmızı bir çizgisi beliriyor.

Yakup, refakatçilerinden zincirlerini çözmelerini istemiş ve onlar da Varşova'dan ayrılır ayrılmaz öyle yapmış. Küçük arabanın içinde, yüzbaşı rütbeli bir subay onunla birlikte oturuyor. Subay başta tutukluya oldukça ısrarla bakmış ancak Yakup onun bakışlarına yanıt vermemiş, onun yerine, kısa süre sonra rüzgâr nedeniyle örttükleri küçük pencereden dışarı bakmış. Subay onunla konuşmaya çalışmış ancak Yakup onu dikkate almamış. Sonunda, aralarında ortaya çıkan yakınlaşmanın tek işareti, mahkûmun tütün teklifini kabul ettiğinde iki çubuktan çıkan duman.

Silahlı gardiyanlar mahkûmun kim olabileceğini tam olarak bilmediğinden, bu adam kaçacak birine benzemese de her ihtimale karşı özellikle dikkatli olmaya çalışıyorlar. Yakup solgun ve muhtemelen hasta, gözlerinin altında büyük koyu daireler ve yanağında bir bere var. Güçsüz ve ayakları üzerinde sallanıyor. Öksürüyor. Durduklarında ve işemek istediğinde aşçısı, omuzlarından tutarak ona yardım etmek zorunda. Arabanın bir köşesinde büzülmüş, titriyor. Ona sadece aşçı olarak değil, uşak olarak da hizmet eden Kazimierz sürekli adamın kürk pelerinini omuzlarına koyuyor.

Manastırın bomboş avlusunda durduklarında çoktan karanlık basmış. Son derece yaşlı bir sefil kapıyı açıp ortadan kaybolmuş. Yorgun atlar tamamen durmuş durumda, hepsi hantal, buhar tüten gölgelere dönüşmüş. Bir süre sonra, çatırdayan kapının sesi duyuluyor ve rahipler yapmamaları gereken bir şey yaparken yakalanmış gibi şaşkına dönmüş ve utanmış bir halde fenerlerle ortaya çıkıyorlar. Yakup'u ve Kazimierz'i içinde iki ahşap bank olan boş bir bekleme odasına yönlendiriyorlar ancak sadece Yakup oturuyor. Ayinin ortasında geldiklerinden, uzunca bir süre bekliyorlar. Bekleme odasının duvarlarının ötesinden ilahi söyleyen adamların seslerini duyabiliyorlar, sonra sesler giderek kayboluyor ve bir sessizlik çöküyor, sanki şimdi şarkıcılar bir tür komplo kuruyor. Sonra başka bir ilahi başlıyor. Bu düzen bir süre tekrarlıyor. Yüzbaşı esniyor. Etraf nemli taş, yosunlu kaya ve belli belirsiz tütsü kokuyor, manastır kokusu.

Başrahip, Yakup'un durumuna şaşırıyor. Ellerini, manşetleri mürekkeple lekelenmiş açık renkli yün giysisinin kollarının içinde tutuyor. Varşova'dan gelen mektubu okuması son derece uzun sürüyor, muhtemelen bu durumla nasıl başa çıkacağını düşünmek için satırlar arasına zaman koyuyor. Başrahip, etkili bir şekilde kurtulmanın imkânsız olacağı dikbaşlı bir sapkın bekliyordu, bu yüzden ona manastır zindanında daha önce hiç kullanılmamış olan, hatta başrahibin yerini bile hatırlamadığı bir hücre hazırlamışlardı. Ancak mektup açıkça "hapsetme" yerine

"alıkoyma" diyor. Her durumda elleri zincirlenmiş bu kişi, bir cani ya da sapkın izlenimi vermiyor. Mükemmel derecede düzgün giysisi akla bir yabancıyı, yolculuk yapan bir Ermeni'yi, gece yolunu kaybetmiş ve bu kutsal mekâna düşmüş Eflaklı bir *hospadar*'ı[2] getiriyor. Başrahip konvoyun yüzbaşısına sorgular biçimde bakıyor. Sonra korkmuş olan Kazimierz'e bakıyor.

"Bu, onun aşçısı," diyor yüzbaşı ve bunlar odada ilk telaffuz edilen sözcükler oluyor.

Başrahibin adı Ksawery Rotter. Sadece dört aydır bu görevde ve ne yapacağını bilmiyor. O mor yanak da ne, onu dövmüşler mi, diye sormak isterdi. Şüphesiz haklı olmalılar, bazen itiraflar bedensel araçlarla sağlanmalı, başrahip bu genel prensibi sorgulamıyor ancak böyle açığa vurulan gerçek tatsız oluyor. Şiddet onu tiksindiriyor. Adamın suratını görmeye çalışıyor ancak Yakup başını öne eğik tutuyor. Başrahip iç çekiyor ve şimdilik Yakup'un sıradan eşyalarının, kimsenin kullanmadığı kulenin yanındaki görevlilerin odasına götürülmesine karar veriyor. Rahip Grzegorz birazdan bir yatak ve sıcak su getirecek, şayet mutfakta bir şeyler kalmışsa belki biraz da yiyecek.

Başrahip ertesi gün mahkûmu görmeye geliyor ancak iletişim kuramıyorlar. Aşçı çevirmeye çalışıyor fakat Lehçesi bozuk olduğundan, başrahip bu tuhaf mahkûmun onun iyi niyetlerini anlayabildiğinden emin değil. Yakup keyifsiz, evet ya da hayırdan fazlasını söylemiyor, bu nedenle başrahip daha fazla ısrarcı olmuyor ve yanından ayrılınca rahatlıyor. Odasında masanın üstünde duran mektuba göz atıyor:

> Kilise'nin babacan korumasına emanet ettiğimiz ve Jasna Gora Manastırı'nın vesayetine verdiğimiz bu kişi, sıradan bir caninin olacağı anlamda tehlikeli değil, tam tersidir. Size sakin ve iyi görünecektir peder. Bu adamın yabancı ve sizin genellikle karşılaştığınız insanlardan çok farklı olduğuna

[2] Osmanlı İmparatorluğu'nda 15. yüzyıldan 1866-1881'e kadar Boğdan ve Eflak'ı yönetmekle vazifelendirilen Romen prenslerinin ünvanı. (ç.n.)

şüphe yok... Çünkü o, Podolya'da bir Yahudi olarak doğmasına karşın yabancı Türk topraklarında tamamen onların diline ve âdetlerine göre yetiştirilmiştir...

Bunu mahkûmun kısaltılmış bir biyografisi izliyor ve başrahibin midesine hoş olmayan bir krampın girmesine yol açan, endişe verici bir ifadeye yol açıyor: "Kendini Mesih olarak görüyor." Mektup şöyle bitiyor:

Bu nedenle onunla herhangi bir yakın ilişki önermiyoruz. Onun alıkoyulma sürecinde, olabildiğince tecrit edilmesi ve ona karşı ayrı bir tutum alınması en iyisi olacaktır, ne de olsa tutukluluk süresi sonsuzdur ve bu hiçbir durumda değişmeyecektir.

Bu son cümle de başrahibi beklenmedik şekilde telaşlandırıyor.

Yakup'un Hapishanesi Neye Benziyor

Kulenin yanındaki bir oda, iki küçük dar penceresiyle hemen savunma surlarının içinde. Pederler sadece samanla doldurulmuş bir şilte –söylendiğine göre kendileri de bunların üzerinde uyuyor–, küçük bir masa ve bir iskemle koymuşlar. Ayrıca her tarafı tehlikeli denecek kadar sivri yontulmuş porselen bir lazımlık var. Öğleden sonra, Kazimierz için ikinci bir döşek ortaya çıkıyor. Homurdanmayla ağlama arasında gidip gelen Kazimierz, bavulunu ve çok az miktardaki gereçlerini boşaltıyor ancak manastır mutfağına girmesine izin verilmesi olanaksız. Ona yardımcı olmak için ikinci bir mutfak gösteriyorlar ve hemen yanında yemek pişirebileceği bir ocak bulunuyor.

Yakup'un birkaç gündür ateşi var ve döşekten kalkmıyor. Kazimierz'in Pauline pederlerinden biraz taze kaz eti istemesinin sebebi bu ve kendi mutfak gereçlerini getirmediğinden mutfaktan bir tencere ödünç alıyor. İlkel ocağın üzerinde et suyunu hazırlıyor ve gün boyunca yudum yudum Yakup'a içiriyor. Başrahip onlara ekmek ve ufalanmış eski peynir tedarik ediyor,

mahkûmun sağlığında onun da sorumluluğu var, ilave olarak bir şişe sert alkollü içki de veriyor ve onu sıcak suyla içmesini söylüyor, bu onları ısıtacak. Sonunda Kazimierz, Yakup'la ilgilenebilmek için güçlü olması gerektiği bahanesiyle haklı olduğunu düşünerek içkileri içiyor, Yakup ise içkilere dokunmak istemiyor ancak ona iyi geldiğini düşündüğü et suyunu içiyor. Bir gün, rahipler dua etmeye ayaklarını sürüye sürüye gittiklerinde Kazimierz sabah erkenden uyanıyor. Soluk şafak, odalarına küçük pencereden giriyor ve Kazimierz, Yakup'un uyumadığını görüyor, gözleri açık ve aşçıya sanki onu göremiyormuş gibi bakıyor. Kazimierz'in tüyleri diken diken oluyor.

Bütün gün gardiyanların gözleri Kazimierz'in hareketlerini büyük merakla izliyor. Bu gardiyanlar tuhaf, yaşlı ve sakat, birinin bir ayağı yok, dolaşmak için tahta koltuk değneği kullanıyor ancak bir üniforma giyiyor ve omzunda asılı bir tüfek taşıyor. Gerçek bir asker gibi davranıyor, üniformasının ilikleri yıpranmış ve manşetlerinin dikiş yerleri yarı sökük olsa da göğsünü şişiriyor. Boynunda bir tütün kesesi taşıyor.

"Bu nasıl bir ordu böyle?" diye soruyor Kazimierz, dudaklarını tiksintiyle bükerek. Ancak onlardan korkuyor. Tütün karşılığında onlarla her türlü anlaşmanın yapılabileceğini fark ediyor, bu yüzden içi yana yana kendi tütününü paylaşıyor, bu yolla hem bir tencere hem de onu ısıtacak yakıt alabiliyor.

Bir gün neredeyse hiç dişi kalmamış, dişsiz, üniforması boğazına kadar iliklenmiş yaşlı askerlerden biri Kazimierz'in yanına oturuyor ve bir sohbet başlatıyor.

"Bu senin efendin kim evladım?"

Kazimierz ne diyeceğini bilemiyor ancak bu asker ona daha önceden bir ızgara getirdiği için kendini bir şekilde ona yanıt vermekle yükümlü hissediyor.

"O büyük bir efendi."

"Onun büyük olduğunu görebiliyoruz. Ancak neden içeri girdi?"

Aşçı omuz silkiyor. O da bilmiyor ki. Hepsi ona bakıyor, o baktıklarını hissediyor.

Dişsiz olanı, en paragöz olan Roch. Kazimierz dışarıda yemek pişirirken saatlerce ona arkadaşlık ediyor. Nemli ahşaptan inanılmaz duman tütüyor.

"Ne pişiriyorsun evladım? Kokusu gerçekten midemi bulandırıyor," diyor Roch, küçük çubuğunu doldurarak.

Kazimierz, ona efendisinin Türk yemeklerini ve Türk baharatlarını sevdiğini anlatıyor. Her şey baharatlı, açık avucundaki küçük kuru biberleri adama gösteriyor.

"Bu kadar Türk yemeğini nereden biliyorsun?" diye soruyor yaşlı asker kayıtsızca ve Kazimierz'in Eflak ve Türk mutfağı konusunda yetiştirildiğini öğrendiğinde tüm garnizon da akşama kalmadan bunu öğreniyor. Gece gardiyanlık yapmayanlar kasabaya inip kendilerini en ucuz, çoğu sulandırılmış birayla ısıtıp dedikodu yapıyorlar. Bazılarının burada aileleri var ancak bunlar bir elin parmakları kadar. Geri kalanlar ise yalnız kurtlar, savaşta harap olmuş, sefil emekli aylıklarıyla, Pauline pederleri tarafından desteklenen yaşlı adamlar. Bir soylu ve maiyeti hacı olarak geldiğinde, bir ellerinde silahlarını tutarken diğer ellerini sadaka için uzatmaya utanmıyorlar.

Paskalyada, Yakup'un çok sayıda dilekçesinden sonra, mahkûmun haftada bir kez surların üstünde yürümesine izin veriliyor. Bundan sonra tüm yaşlı askerler onun pazar gezintisini bekliyor. Şuna bakar mıydınız, şimdi yukarıda. Yahudi peygamber. Uzun ancak kambur, koyu endamı duvar boyunca yürüyor, ileri geri, bir tür şiddetle dönüyor ve diğer yöne koşuşturuyor, sonra bir sarkaç gibi görünmez bir duvardan geri sekiyor ve tekrar başlıyor. Saatler ona göre ayarlanabilir. Roch tam olarak böyle yapacak, dönmeden aldığı saati ayarlayacak. Yaşamında sahip olduğu en değerli şey ve bu, başına ancak şimdi geldiği için pişmanlık duyuyor. Yirmi yıl önce sahip olacaktı ki... Kendini geçit töreninde hayal ediyor, silah arkadaşlarıyla kol kola bir hana giriyor. En azından bu saat sayesinde doğru dürüst bir cenazesi olacağından emin, ahşap tabut ve gösterişli bir top atışı için yeter.

Mahkûmu sakince gözlemliyor, bir acıma duymadan, kaderin beklenmeyen cilvelerine alışmış olan Roch'a göre, bu dönme peygamberinki oldukça iyi bir kader. Müritleri, efendilerine güzel yiyecekler sağlıyor ve kesinlikle yasak olmasına karşın manastıra gizlice para sokuyorlar. Manastırda birçok şey yasak ancak burada her şeyleri var, Eflak ya da Macar şarabı, hatta votka ve tütüne herkes göz yumuyor. Yasaklar sadece başlangıçta geçerli oluyor ancak daha sonra insan doğası uzun parmağıyla önce küçük bir delik açmaya başlıyor, arkasından bir dirençle karşılaşmadığında giderek daha büyük bir delik açıyor, sonunda delik artık delik olmaktan çıkana kadar. Herhangi bir yasaklamada işler böyle yürüyor.

Örneğin başrahip kiliseye girişte yaşlı askerlerin sayısız vesileyle sadaka için avuç açmasını yasaklamış. Bir süre gerçekten bırakmışlar ancak sonra, birkaç gün sonra –herhangi bir dilenme olmasa da– hacılar geçerken bir el kısa süreliğine uzanmış. Diğerleri de peşi sıra katılmış, sonra daha fazlası, ta ki birkaç gün sonra mırıldanmalar başlayana dek:

"Lütfen bir yardım."

Kırbaççılar

Birkaç gün boyunca sıcaklar geri geliyor ve manastıra her yerden akın eden ihtiyar dilenciler kapının etrafında toplanıyor. Bazıları tek bacağı üstünde zıplıyor, ötekini ise kocaman, utanç verici bir uzuv gibi sallıyorlar. Berikiler, hacılara Kazakların oyup çıkardığı gözlerinin çukurlarını gösteriyor. Bununla birlikte, sözcükleri dişsiz ağızlarda bitmek tükenmek bilmeyen yuvarlamalardan ve vurgulardan dönüşe dönüşe tanınmaz hale gelen uzun, melankolik şarkılar söylüyorlar. Erkeklerin saçları uzun zamandır kesilmediğinden keçeleşmiş, giysileri paçavraya dönmüş ve ayakları delik deşik, gri paçavralara sarılmış. Kemikli ellerini sadaka için uzatıyorlar, buradaki herkese bir şeyler vermek için ceplerin bozuk parayla dolu olması gerekiyor.

Yakup hemen pencerenin yanında, yüzü güneşe dönük oturuyor. Işık, parıldayan bir eşarp gibi tam yüzünü kaplayacak kadar. Pencerenin karşısındaki surların üstünde Roch oturuyor, baharın ilk günlerinin güneşinin tadını çıkarıyor, bir mahkûmdan daha fazlasına sahip. Rahatsız botlarını çıkarmış ve sargılarını açmış, şimdi kara tırnaklarıyla çıplak ayağı doğruca gökyüzünü işaret ediyor. Biraz tütün çıkarıyor ve dikkatle, yavaşça çubuğuna koyuyor.

"Hey, sen, Yahudi peygamber, hâlâ orada mısın?" diyor pencereye doğru.

Şaşıran Yakup gözlerini açıyor. Dostane bir ifadeyle gülümsüyor.

"Senin bir sapkın olduğunu söylüyorlar, Luther gibi değil ancak bir Yahudi Luther'i gibi olduğunu ve bunun için senden uzak durmamız gerektiğini."

Yakup onu anlamıyor. Adamın piposunu yakmasını izliyor ve bakmaktan midesi ağrıyor, tüttürmeyi çok isterdi ancak hiç tütünü yok. Roch onun baktığını hissetmiş olmalı ki çubuğu ona doğru tutuyor ancak elbette ona veremez, aralarında birkaç metre var.

"Herkes tüttürmek istiyor," diye kendi kendine mırıldanıyor yaşlı asker.

Bir süre sonra Yakup'a küçük bir tomar getiriyor ve içinde tütün, bir çubuk, basit bir köylü çubuğu var. Taşın üzerine koyup topallayarak uzaklaşıyor.

Büyük perhiz boyunca tövbekârlar her cuma orada. Kasabadan bir alay halinde geliyorlar. Önde birisi çarmıha gerilenin figürü olan büyük bir haç taşıyor, o kadar gerçekçi yapılmış ki sadece bakarak insanın kanı donabilir. Gelenler, kendilerini daha iyi kırbaçlayabilmek için arkalarında bir açıklık bırakılmış, kalın dokunmuş pembe keten çuvallar giymiş. Bu açıklık bir parçayla örtülmüş. Başlarında, kulakları ve gözleri için delikleri olan ve onları hayvanlar ya da hayaletler gibi gösteren küçük çuvallar var. Alayın başındaki ve sonundaki kırbaçlayıcılar sopalarına vurduğunda, diğerleri yere yatıp dua ediyor ve sonra örtülerini

kaldırıp kendilerini kırbaçlamaya başlıyorlar. Bazıları bunu deri kırbaçlarla yaparken, ötekilerde bedeni daha iyi parçalaması için üzerinde metal dikenler olan tel kırbaçlar var. Diken deriyi kaldırdığında izleyenlerin üzerine sıklıkla kan sıçrıyor.

Kutsal Cuma'ya kadar manastırda işler gerçekten yolunda gitmiyor. Şafaktan itibaren, kapılar açıldığında dalgalanan gri-kahverengi kalabalıklar var, sanki yeryüzü –henüz kendine geliyormuşçasına gri ve hâlâ kısmen donuk– bu insanları yarı çürük yumrular gibi göndermiş. Çoğunlukla belirsiz renkteki kalın pantolonları ve *sukmana*'ları içindeki köylüler, saçları darmadağınık, eşleri ise kalın, kırışık pantolonları, pazen atkıları ve bellerine bağlanmış önlükleriyle gelmişler. Evlerinde tören giysileri olduğuna şüphe yok ancak Kutsal Cuma'da dünyanın değersizliğini ve çirkinliğini ortaya çıkarmak gerekiyor. Öyle çok çirkinlik var ki sıradan insan kalbi, yaratılmanın tüm acısını üstlenmeye istekli, çarmıhtaki o bedenin yardımı olmadan buna katlanamaz.

Bunun kendine has bir zaman olduğunun kanıtı olarak, kalabalığın arasında içine ruh girmiş, korku verici bir sesle bağıranlar ve birçok dili anlaşılmaz bir şekilde konuşan deliler var. Kötü ruhları kovanlar da burada, cüppeleri paçavra gibi eski rahipler, çantaları, şeytanları kovmak için ele geçirilmiş olanların başlarına koydukları kutsal eşyalarla dolu.

Başrahip o gün Yakup'un, Roch'un dikkatli gözlerinin önünde surlara çıkmasına izin veriyor, böylece anlaşılması güç insan selini gözlemleyebilecek. Başrahip, mahkûmun üzerinde bir izlenim bırakmak ve yeterince Katolik olmayan ruhunu tövbe etmeye yüreklendirmek için bu alaya güveniyor olmalı.

Yakup'un gözlerinin ışığa ve baharın renk yelpazesine alışması biraz zaman alıyor, bu renkler etrafta dolaşıyor, insanların hareketleriyle doyuyor ve Yakup'a kalabalık mayalanıyormuş, ekşi hamur gibi kabarıyormuş gibi geliyor. Haftalar boyunca sadece duvardaki taşları ve hücrenin küçük penceresinden dünyanın küçük bir parçasını gören gözleri tüm detayları açlıkla yutuyor. Gözleri şimdi surlardan manastırı, kuleyi, tüm devasa yapıyı ve

onu saran duvarları içine alıyor. Sonunda bakışları tüm manzarayı sindirebilmek için hacıların başlarının üzerine, manastır çatılarına ve duvarlara kayıyor. Hafif inişli çıkışlı bir arazi, gri ve kederli, en büyükleri Czestochowa olan köyler ve kasabalarla işaretlenmiş engin ufka doğru uzanıyor. Roch ona kısmen sözcüklerle kısmen de hareketlerle bu ismin, içinde bulunan kutsal tapınağın, yani Czestochowa'nın *czesto* sözcüğüyle ki bu "sık sık" demek, kendini günahkârların gözünden "gizlemesi" anlamına gelen *chowa* sözcüğünün birleşmesinden oluştuğunu ve hafif eğimli tepeler arasında onu tespit edebilmek için gerçekten iyi bakılması gerektiğini açıklıyor.

İfşa Etmeyen, Gizleyen Kutsal Resim

Yakup'un resmin önünde kalabalığa karışmasına izin veriliyor. Yakup korkuyor ancak resimden değil, kalabalıktan. Kalabalık, hacılardan meydana geliyor, terli, yeni tıraş olmuş yüzleri ve düzeltilmiş saçlarıyla fazlasıyla duygusal adamlar ve kasabalı

kadınlar, kızarmış yüzleriyle rengârenk bir küme, erkekler sarı, deri çizmeleri ve en iyi giysileri içinde. Onlarla ortak yönü ne olabilir ki? Çoğunun tepesinden bakıyor, ona ürkütücü bir şekilde yabancı gelen bu kalabalığı izliyor.

Şapel resimler ve adaklarla doldurulmuş. Bunların hepsinin Bakire Meryem'in iyileştirdiği hasta uzuvlar halinde manastıra sunulan adaklar olduğu Yakup'a daha yeni açıklanmış. Ayrıca mucizevi iyileşmelerden sonra bırakılan tahta bacaklar ve koltuk değnekleriyle birlikte binlerce gümüş, altın ya da bakırdan dökülmüş kalpler, karaciğerler, göğüsler, bacaklar ve kollar var, sanki tek bir varlık, kutsal resmin bir araya getirip onaracağı milyonlarca parçaya bölünmüş gibi.

Kalabalık sessiz ancak orada burada şapelin kubbesinin ağırlık kattığı öksürükler duyuluyor. Beklemeye daha fazla dayanamayan ruhların ele geçirdiği bir çılgından yüksek bir çığlık yükseliyor.

Aniden çanlar çalıyor ve sonra davullar öyle bir gürültüyle vuruyor ki Yakup kulaklarını elleriyle kapatmak istiyor. Sanki ani bir darbe almış gibi herkes kendini bir gümbürtü ve iç çekişle dizlerinin üzerine atıyor, yer bulabilenler yüzükoyun yere uzanırken bulamayanlar zemine toprak gibi seriliyor. Şimdi korkutucu trompetler Yahudi *şofar*'ları gibi çalıyor, hava titreşiyor, gürültü korkunç. Havada tuhaf bir şey donup kalıyor, böylece insanın kalbi sanki korkudan kasılıyor ancak bu korku değil, daha büyük bir şey ve bu Yakup'un da başına geliyor, biraz önce köylülerin pis ayakkabıları tarafından çiğnenmiş zemine, yüzünün üstüne kapaklanıyor ve burada, bu zeminin üstünde curcuna yatışıyor, onu ikiye katlayan göğsündeki sıkışmaya dayanması apansız kolaylaşıyor. Şimdi şapelin zeminini halı gibi kaplayan bedenlerden Tanrı geçmeli. Ancak Yakup sadece insanların ayakkabılarıyla gelen, zeminin döşeme tahtaları arasındaki çatlaklara sürülen at pisliğinin ve yılın bu zamanında yaygın olan, yün ve insan teriyle karışan nemin belirgin şekilde nahoş kokusunu alıyor.

Yakup yukarı bakıyor ve üstündeki süslü örtü kalktığı için şimdi resim tamamen ortada ve Yakup onun içinden bir ışığın –insan gözünün dayanamayacağı, kör edici bir ışığın– parlayacağını umuyor ancak tek gördüğü gümüş bir fon üzerindeki iki karanlık şekil. Bu şekillerin yüz olduğunu anlaması biraz zaman alıyor, bir kadın ve bir çocuk, karanlık, anlaşılmaz, sanki en derin karanlıklardan sarkıyorlarmış gibi.

Kazimierz donyağından yapılmış bir mum yakıyor, gönderilen bir paketle gelmiş. Keşişlerin onlara verdiği gaz lambalarından daha iyi parlıyor.

Yakup yanağını duvara bastırmış, oturuyor. Kazimierz tıraş tasını temizliyor. İçinde Yakup'un kısa kılları yüzüyor, Kazimierz onu tıraş etmeyi henüz bitirmiş. Yakup'un saçları darmadağınık ancak düzeltilmesini reddediyor. Kazimierz işlerin böyle gitmesi halinde, efendisinin keçeleşmiş, bakımsız saçlı eski askerlere benzeyeceğini düşünüyor. Yakup konuşuyor, kısmen kendi kendine, kısmen de yemek hazırlamaya başlayacak olan Kazimierz'le. Kazimierz pazardan bir parça güzel et alabilmiş, kasapların tezgâhları bayramlardan hemen önce aşırı derecede dolu. Efendi, domuz talep ediyor ve Kazimierz'de var. Izgara gibi bir şey icat etmek için demir çanağı ters çeviriyor. Et sabahtan beri marine ediliyor. Yakup bir çiviyle oynuyor ve kısa süre sonra onu duvara bir şeyler kazımakta kullanıyor.

"Kazimierz, Mısır'dan insanlar kısmen getirildi çünkü onları oradan çıkaran bir erkekti ve gerçek kurtuluş bir bakireden gelecek, biliyor musun?"

"Hangi bakire?" diye soruyor Kazimierz, pek dikkat etmeden eti ızgaraya koyarak.

"Bu açık. Açık, çünkü tüm bu hikâyelerdeki ve mesellerdeki, sözcüklerdeki tozu, tüm hilekârlıkları süpürdüğümüzde gün gibi ortaya çıkacak. Buradaki resmi gördün mü? Jasna Gora Bakiresi'nin koyu parlayan yüzündeki Şehina."

"Bir yüz nasıl koyu parlar?" diye düşünüyor Kazimierz kurnazca. Et artık pişiyor, şimdi ateşin olduğu gibi kalması ve çok pişmemesi için dikkat etmesi gerekiyor.

"Eğer bunu bilmiyorsan hiçbir şey bilmiyorsun demektir," diyor Yakup, sinirli sinirli. "Davut ve Sabatay gizli kadınlardı. Kadın olmadan hiçbir şekilde kurtuluşa erişilmez. Bunu şimdi biliyorum ve onun için buradayım. Dünyanın başlangıcından beri bu Bakire bana adanmıştır, başka kimseye değil, çünkü ben onu koruyabilirim."

Kazimierz pek bir şey anlamıyor. Et parçalarını çeviriyor, dikkatle üzerlerine yağ sürüyor.

Ne var ki Yakup kokuları almıyor. Devam ediyor, "Burada, insanlar onu unutmamak için resmetmeye çalışıyor, o ise uçurumda saklanmak zorunda. Onun görüntüsünü özlüyorlar. Ancak bu onun gerçek yüzü değil, herkes onu farklı görüyor, mükemmel olmayan hislerimiz var, sebebi bu. Ancak her gün o bize daha belirgin görünecek, en ince detayına kadar."

Yakup bir süre sessiz kalıyor, bir şey söyleyip söylememeye karar vermeye çabalıyor gibi.

"Bakire birçok biçime sahip. Kendini geyik, karaca kılığında da gösterir."

"Nasıl yani? Bir hayvan olarak mı?" diye soruyor Kazimierz, endişeli bir halde, ancak bu endişe konuşmadan değil de etten dolayı sanki.

"Ona, burada, sürgünde göz kulak olmak için verildim."

"Efendim, yemek hazır," diyor Kazimierz, tüm dikkati yemeğin üzerinde, etin en iyi parçalarını teneke tabağa yerleştiriyor. Yakup özel bir ilgi göstermeden yemeğe eliyle uzanıyor. Kazimierz ete ihtiyatla bakıyor.

"Bu domuz eti hakkında ikna olduğuma pek emin değilim," diyor. "Bir şekilde farklı, biraz gevşek."

Sonra biri kapıyı vuruyor. Adamlar birbirlerine gergin bir ifadeyle bakıyor.

"Kim o?" diye soruyor Kazimierz.

"Benim, Roch."

"Gel içeri," diyor Yakup, ağzı dolu.

Eski askerin başı kapıdan uzanıyor.

"Bugün Kutsal Cuma. Siz delirdiniz mi? Et mi kızartıyorsunuz? Tüm manastır kokuyor. İğrenç."

Kazimierz etlerin olduğu tabağın üzerine bir örtü atıyor.

"Ona bir şeyler ver, gönder gitsin," diyor Yakup sessizce ve duvarı kazımaya devam ediyor.

Ancak korkan Kazimierz açıklıyor, "Kutsal Cuma ne yiyeceğimizi nereden bileceğiz? Yeni dinimizde daha önce hiç Kutsal Cuma'mız olmadı, kimse bize bu konuda bir şey söylemedi ki."

"Haklısınız," diyor Roch. "Sizin hatanız değil. Pazara kadar et yiyemezsiniz. Kutsanmak için yarın yumurta yemelisiniz. Aslında keşişler sizi kahvaltıya davet edebilir. Bizi her yıl davet ediyorlar."

Kazimierz mumunu söndürüp yatmaya gittiğinde önce alevi duvara tutuyor. İbranice tek bir yazı görüyor ve bu onu şaşırtıyor çünkü şöyle yazılmış: פָּרַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, uğur böceği, Moşe *rabbenu* alayı. Ona şaşkınlıkla bakıyor, sonra omuz silkip mumu söndürüyor.

Lehçe Bir Mektup

Hana kocasından okuyamadığı bir mektup alıyor. Mektup Lehçe. Onu Nahman, yani Jakubowski okuyor. Okuyor ve ağlamaya başlıyor. Hepsi ona şaşkınlık içinde bakıyor, Hana ve Vittel'le birlikte Matuszewski de orada. Jakubowski'nin mektubun üzerinde ağlaması, onların tiksinti gibi bir şey hissetmesine yol açıyor. Jakubowski yaşlanmış, Yakup'un mahkûmiyeti onu tamamen tüketmiş. İşin içinde herkesin en azından bir rolü olsa da hepsinin onu bir hain gibi gördüğü gerçeğinden bahsetmeye bile gerek yok. Jakubowski'nin başındaki saçlar son zamanlarda incelmiş ve altından, çillenmiş pembe teni görünüyor. Şimdi de bir hıçkırık sırtını sarsıyor.

> Benim için endişelenme, Pauline pederlerinin iyi ellerindeyim ve hiçbir şey istemiyorum. Ancak bir şey rica edebilir miyim, ayaklarım için sıcak sargılarla (sargılardan

bahsedildiğinde, Jakubowski ağlamaya başlıyor) birlikte birkaç takım iç çamaşırı, mümkünse yün olsun ve yünden bir *zupan*, mümkünse iki adet, birisi yedek olsun. Yatağımın üzerine sermek için kürk gibi bir şey. Kazimierz'in kullanabileceği bir tabak takımı ve tencereyle birlikte mutfak gereçlerinin ne olacağı sen, hanımımın takdirine kalmış. Üzerinde çalışabileceğim, Lehçe yazılmış herhangi bir kitabı da ayrıca isterdim. İlave olarak kâğıt, mürekkep ve kalemler...

Mektubun üzerinde manastırın mührü var.

Birçok kez okunmuş ve sonunda onu kopyalamışlar. Jakubowski mektubu Wolowskilere ve Krysinskilere götürüyor ve kısa sürede Varşova'da herkes, tüm *machna*, tüm camia bunu öğreniyor, mektup aynı zamanda Kamaniçe'ye Bayan Kossakowska'ya ulaşıyor ve gizlice Nahman Jakubowski'den (çubuğunu tüttürürken gizlice okuyan) Moliwda'ya doğru gidiyor. Böylece bu harika haber herkese ulaşıyor, Yakup, yani efendi yaşıyor. Demek en kötüsü henüz daha olmamış, şimdi belirsizlik içinde acı çektikleri onca ay, soluksuzluk ve sessizlik gibi geliyor herkese. Taze bir rüzgâr içeriye esiyor ve bunların hepsi Paskalya zamanı gerçekleştiğinden bunu bir diriliş olarak kutluyorlar. Evet, efendi dirildi, karanlıklardan yükseldi, âdeta karanlık suya dalmış ancak şimdi tekrar yüzeye çıkmış bir ışık gibi geldi.

Manastıra Bir Ziyaret

Şimdi Wolowski olan Şlomo Şor, diğerlerinden önce varmayı umarak Czestochowa'ya aceleyle gidiyor. Mayısın başları. Birkaç gün içinde tüm tarlalar yeşile dönmüş ve bu yeşillik sarı hindiba damlalarıyla delinmiş. At sırtında gidiyor, sadece gündüzleri ve sadece anayollardan. Mütevazı giyinmiş, giyiminden Hıristiyan ya da Yahudi olduğu anlaşılmıyor. Tıraş olmuş ancak saçını uzun bırakmış ve şimdi küçük bir örgü halinde arkasına atmış. Hollanda kumaşından siyah bir redingot ve dizlerinin hemen altında bir pantolonla binici çizmeleri giyiyor. Hava güzel ve

ılık olsa da başı açık kalamaz, bu nedenle onu koyun postundan bir şapkayla örtmüş.

Czestochowa'ya gelmeden hemen önce, yolda tanıdık biriyle karşılaşıyor. Genç bir adam, gerçekten hâlâ bir delikanlı, yolun en kenarında, omzunda bir bohçayla yaya olarak yolculuk yapıyor. Bir sopayla açmakta olan hindibaların sarı tepelerini savuruyor. Giysileri oldukça uygunsuz. Şlomo Wolowski, Yakup'un aşçısı Kazimierz'i şaşkınlık içinde tanıyor.

"Burada ne yapıyorsun Kazimierz? Senin, efendinin masasında olman gerekmiyor mu, yemek zamanı değil mi?"

Delikanlı aniden duruyor. Franciszek'i tanıdığında ona doğru koşup coşkuyla selamlıyor.

"Oraya geri dönmüyorum," diyor bir an sonra. "Orası hapishane."

"İkinizin hapishaneye gittiğinizi bilmiyor muydun?"

"İyi de ya ben? Neden orada olacağım ki? Kendimi gönüllü olarak neden hapsedeyim, bunu anlamıyorum. Efendinin değişik ruh halleri var, birkaç kez beni dövdü, geçenlerde saçımı çekti. Bazen hiçbir şey yemiyor ve diğer zamanlarda özel bir yemek için can atıyor ve..." diyor ancak devam etmiyor. Şlomo Wolowski, Kazimierz'in neyi söylemediğini tahmin edebilir ama peşini bırakıyor. Burada temkinli hareket etmesi gerektiğini biliyor.

Şlomo attan iniyor ve küçük yaprakları çıkmaya başlamış olan bir ağacın altında çimenlere oturuyor. Biraz kaşar, ekmek ve bir şişe şarap çıkarıyor. Kazimierz şaraba istekle bakıyor. Susamış ve aç. Yerlerken ikisi de bakışlarını Częstochowa kentine çeviriyor. Ilık bahar havasında, manastırın çanlarının sesi üzerlerinde dolaşıyor. Şlomo Wolowski sabırsızlanmaya başlıyor.

"Anlat bana, orası nasıl bir yer? Onu görmek için içeri girebilecek miyim?"

"Kimseyi görmesine izin yok."

"Ama parasını verirsem kime vereceğim?"

Kazimierz sanki böyle bir bilgiye sahip olduğu gerçeğinin tadına varıyormuş gibi uzunca bir süre düşünüyor.

"Rahip kardeşlerden hiçbiri rüşvet almaz... Yaşlı askerler alır ancak onların gerçekte böyle bir gücü yok."

"Sadece pencereden dahi olsa onunla sohbet etmek isterim. Bunu yapabilir miyim sence? Dışarı açılan bir penceresi var mı?

Sessiz kalan Kazimierz pencereleri düşünüyor.

"Böyle bir pencere var. Ancak öyle dahi olsa seni manastıra almaları gerekir."

"Manastıra bir hacı olarak gireceğim."

"Öyle yaparsın. Sonra, kardeşim, o yaşlı askerlere gidersin. Roch ile konuş. Ona tütün ve votka al. Cömert bir arkadaş olduğunu düşünürlerse yardım ederler."

Şlomo Wolowski, Kazimierz'in keten çantasına bakıyor.

"İçinde ne var?"

"Efendinin mektupları, kardeşim."

"Bakayım."

Delikanlı itaatkâr bir tavırla dört mektup çıkarıyor. Üzerinde Yakup'un Varşova'da yaptırdığı mührü bulunan dikkatlice katlanmış sayfaları görüyor. Adresler güzel bir yazıyla, birçok süsle yazılmış.

"Bunları kim böyle Lehçe yazıyor?"

"Grzegorz Kardeş, genç olanlardan biri. Yakup'a yazmasını ve konuşmasını öğretiyor."

Mektuplardan biri Hana'ya, yani Josepha Scholastica Frank'a ve Yeruhim'e yani Jedrzej Dembowskiye'de bir tane var –en kalınları–, üçüncüsü, Katarzyna Kossakowska'ya ve dördüncüsü, Antoni Moliwda-Kossakowski'ye.

"Bana bir şey yok," diyor Şlomo, ne soran ne de onaylayan bir tonla.

Sonra Wolowski daha rahatsız edici bir şey öğreniyor. Tüm şubat ayı boyunca Yakup'un yataktan çıkmadığını ve korkunç soğuklar bastırdığında hücrelerini hiç ısıtamadıklarını, Yakup'un hastalanıp ateşlendiğini, böylece keşişlerden birinin onu iyileştirmeye geldiğini ve kanını akıttığını. Kazimierz aynı şeyi birkaç kez tekrarlıyor. Efendinin öleceğinden ve öldüğünde sadece kendisinin

orada olacağından korkmuş. Sonra mart boyunca Yakup güçsüzmüş ve Kazimierz onu sadece tavuk suyuyla beslemiş. Tavuklar için Czestochowa'ya, Shmul'un dükkânına gitmesine izin verilmiş ve tüm parayı efendinin yiyecek içeceğine harcamış, hatta kendinden de biraz katmak zorunda kalmış. Rahip kardeşler mahkûmla fazla uğraşmıyorlar. Sadece onlardan biri, kilisenin içini boyayan Rahip Marcin onunla konuşuyor ancak efendi onu zar zor anlıyor. Efendi şapelde epey zaman geçiriyor. Ayrıca hacıları içeri almadan önce, yani gece, kolları kutsal resmin önünde açılmış, yüzükoyun yatıyor, gündüzleri ise uyuyor. Kazimierz'e göre bu nemle ve güneşten mahrum halde Yakup uzun süre dayanamaz. Başka bir şey daha var, aşırı öfkeli bir hale gelmiş. Kazimierz onun kendi kendine konuştuğunu da duymuş.

"Peki, kiminle konuşacak? Herhalde senle değil," diye mırıldanıyor Şlomo Wolowski, alçak sesle.

Wolowski, Yakup'a bir ziyaret ayarlamaya çalışıyor. Kasabada ona şüpheyle bakan ancak iyi para verildiğinde çok soru sormayan bir Hıristiyandan oda tutuyor. Her gün manastıra gidiyor ve başrahiple görüşmeyi bekliyor. Sonunda beş gün sonra bir randevu alabildiğinde, başrahip onun Yakup'a, aranması koşuluyla bir paket vermesine izin veriyor. Mektuplar varsa Lehçe ya da Latince olmalı ve başrahip tarafından görülmeli. Bunlar onun emirleri. Hiçbir ziyaret öngörülmüyor. Görüşme ancak bir an sürüyor.

Sonunda rüşvet alan Roch, Wolowski'yi gece herkesin uyuduğu manastıra duvarlardan sokuyor. Ona, soluk bir ışığın geldiği duvardaki küçük açıklığın altında durmasını söylüyor. Bu sırada Roch içeri giriyor ve bir süre sonra Yakup pencerede görünüyor. Wolowski onu belli belirsiz görüyor.

"Şlomo?" diye soruyor efendi.

"Evet, benim."

"Bana ne haberler getirdin? Paketi aldım."

Wolowski söyleyecek çok şeyi olduğundan nereden başlayacağını bilmiyor.

"Hepimiz Varşova'dayız. Karın hâlâ o kadınla, Varşova'nın dışında, Kobylka'da, şimdi vaftiz de oldu."

"Çocuklar nasıl?"

"İyiler, sağlıklılar. Sadece üzgünler, bizim gibi."

"Bu nedenle mi beni buraya tıktınız?"

"Ne demek istiyorsun?"

"Karım bana neden yazmıyor?"

"Sana her şeyi yazamıyorlar... O mektuplar sana gelene kadar okunuyor. Burada ve Varşova'da. Dembowski yani Yeruhim'in kendini bizim liderimizmiş gibi göstermeye uğraşmasından bahsetmeye bile gerek yok ve kardeşi Jan. Bizi yönetmek ve emirler vermek istiyorlar."

"Ya Krysa? O güçlüdür."

"Sen hapsedildikten sonra Krysa bizi tanımaz oldu. Bizi görünce yolunu değiştiriyor. Kayboldu resmen."

"Mektuplarımda ne yapmanız gerektiğini yazıyorum."

"Ancak bu yeterli değil, birisini ataman lazım."

"E ben buradayım ya, kendim söyleyebilirim."

"Bu işe yaramaz. Birisi olmalı."

"Para kimde?" diye soruyor Yakup.

"Birazı Osman Çerniavski'de, birazı da kardeşim Jan'da."

"Matuszewski de onlara katılsın, hep birlikte sorumlu olabilirler."

"Beni yardımcın olarak ata. Beni iyi tanırsın ve bunun için gücüm ve aklım olduğunu bilirsin."

Yakup bir şey söylemiyor. Sonra soruyor, "Beni kim ispiyonladı?"

"Aptallıktan hepimiz bir yerlere sürüklendik ancak senin için en iyisini istedik. Sana karşı asla bir söz söylemedim."

"Hepiniz korkaksınız. Yüzünüze tükürmeliyim."

"Tükür," diyor Şlomo sessizce. "En çok Nahman Jakubowski konuştu. Sana ihanet etti ve senin en yakın sırdaşındı. Ancak onun zayıf olduğunu biliyordun, tartışmada iyi belki, ne var ki böyle işlerde zayıf. O bir hain. Korkak sansar."

"Sansar akıllı bir hayvandır. Ne yaptığını bilir. Söyle ona, bir daha gözüme görünmesin."

Şlomo Wolowski tüm gücünü topluyor.

"Benim için sen çıkana kadar yerini dolduracağıma dair bir mektup yaz. Hepsini hizaya sokarım. Şimdilik Yeruhimlerde toplanıyoruz. Yeruhim iş yapıyor, insanlarımızı işe alıyor. Kobylka'da bizlerden çok var, Piskopos Zaluski'nin mülkünde, ancak hepimiz yoksuluz ve kendi başımızayız. Her gün senin için ağlıyoruz Yakup."

"Ağlayın o zaman. Moliwda aracılığıyla krala ulaşmaya çalışın."

"Lowicz'de başpiskoposla birlikte mahsur kaldı."

"O zaman başpiskoposa ulaşmaya çalışın!"

"Moliwda artık bizimle değil. Bizimleydi. Şimdi değil."

Yakup bir süre sessiz kalıyor.

"Ya sen neredesin?"

"Ben, işimin iyi gittiği Varşova'dayım. Herkes Varşova'da olmak istiyor, orada çocuklara iyi bir eğitim verebilirsin. Senin Avaça'nın, Kossakowska sayesinde iki öğretmeni var. Fransızca öğreniyor, onu bizimle yaşaması için almak istiyoruz, Marianna ve ben."

Yandaki avluda bir yerde bir ışık yanıyor ve Roch geri gelip Wolowski'yi siyah paltosundan yakalayarak kapıya doğru itiyor.

"Bu kadar. Bitti."

"Yarın akşama kadar bekleyeceğim. Herkese bir mektup yaz ve onları hemen götüreceğim. Roch bana verir. Bizim dilde yaz. Yerine beni belirle. Bana güvenirsin."

"Artık kimseye güvenmiyorum," diyor Yakup ve bunu söyledikten sonra kafasını içeri çekiyor.

Şlomo Wolowski'nin Yakup'a ziyaretinden bütün elde ettiği bu. Ertesi gün Bakire Meryem'in resmine gidiyor. Sabahın altısı, güneş yükseliyor, bugün hava güneşli olacak, gökyüzü hoş pembe bir renkte, gümüşi bir sis tarlaların üzerinde yükseliyor, nemin ve hazanbelin kokusu dalga dalga manastıra yayılıyor. Şlomo, uykulu kalabalığın arasında duruyor. Trompetler çaldığında insanlar kendini soğuk zeminin üstüne atıyor, dizlerinin üzerinde secdeye varıyorlar. Wolowski aynısını yapıyor ve

alnında taşın soğuğunu hissediyor. Trompetlerin sesiyle resmin örtüsü kaldırılıyor ve Şlomo uzaktan siyah bir yüze sahip, dış hatları zorlukla belirlenen silüette küçük bir dikdörtgen görüyor. Yanındaki kadın hıçkırmaya başlıyor ve bu herkese yayılıyor. Wolowski mayıs çiçeklerinin, insan terinin, paçavraların ve tozun sarhoş edici kokusuyla daha çok karışan kalabalığın geri kalanıyla aynı duygulara kapılıyor. Tüm sabahı Kazimierz üzerinde çalışarak geçiriyor, birisi yerini alana kadar onu kalmaya ve efendiye hizmet etmeye iknaya çabalıyor. Öğleden sonra Roch, ona bir tütün paketi gibi kalın bir rulo halinde İbranice yazılmış bir mektup veriyor. Hemen sonra, Şlomo Franciszek Wolowski, Kazimierz'e biraz para bırakıyor ve başrahip aracılığıyla hatırı sayılır bir bağış yaparak manastırdan ayrılıyor.

Upupa dicit[3]

Birkaç gün sonra, manastırda Yakup'a bir sandık eşya geliyor. Kimden olduğunu bilmiyor. Sandık, ilk gününün tamamını onu iyice arayan başrahiple geçiriyor. Keşişler giysileri inceliyor, Türk şalını, içi kürklü deri ayakkabıları ve ince keten iç çamaşırlarını, kuru incirleri, hurmaları, yün halıyı, sarı Şam kumaşıyla kaplı kuştüyü yastığı. Ayrıca yazmak için kâğıt ve başrahibin yaşamında hiç görmediği kalitede kalemler var. Sandığın içeriği üzerinde düşünmek için uzun bir zaman geçiriyor ve mahkûma bu tür lüksler için izin verip vermeme konusunda emin olamıyor. Diğer yanda Yakup sıradan bir mahkûm değil ancak öte yanda rahiplerin öylesine mütevazı yaşadığı bir manastırda böyle aşırılıklar işi biraz ileri götürmüyor mu? Başrahibin sandığa gidip neredeyse hiç süsü olmayan ancak yumuşaklığı ipeği andıran yün şalı açarak elinde tutmasının sebebi bu ve bu incirler! Bir an için yalnız kaldığında kendine bunun sadece bir deneme olduğunu söyleyerek birini ağzına atıyor, ağzı incirin aromasıyla birlikte midesine akan tükürükle dolana ve tüm bedenini

[3] (Lat.) İbibik ötüyor. (ed.n.)

benzersiz tatlılığıyla hazla doldurana kadar uzun süre orada tutuyor. Güneş kokan bu incirler ne kadar güzel, geçenlerde manastıra kasabanın dışında bir baharat dükkânı olan Yahudi tüccardan az miktarda alınanlara hiç benzemiyor.

Başrahip ayrıca şüpheyle yaklaştığı iki de kitap buluyor, sapkın eser kokusu alıyor ki elbette bunlara asla izin vermez. Ancak eline aldığında, ilkinin Lehçe olduğu ve bir rahip tarafından yazıldığını görünce şaşırıyor. Peder bu adı daha önce duymamış, Benedykt Chmielowski, ancak dünyevi şeyler okuyacak vakti olmadığından bir şey ifade etmiyor, bu sıradan insanlar için yazılmış, kilise için bir kitap değil, dua kitabı hiç değil. İkincisi, her sözcüğün dört dilde yazılarak kitabı yararlı bir çalışma aracı haline getiren Comenius'un *Orbis Pictus*'unun resimli baskısı. Mahkûmun kendisinin de bahsettiği gibi, papalık elçiliği de mahkûma Lehçe öğretilmesi konusunda benzer önerilerde bulunmuştu, o zaman neden onun Comenius ve bu *Yeni Atina*'yı okumasına izin verilmesin? Cildin sayfalarını karıştıran başrahip, rastgele açtığı bir sayfayı okumakla meşgul.

✲ (6) ✲

Cornix f. 3. cornicatur, Wrona kracze,	á á
Ovis f. 3. balat, Barań beczy,	b á ć
Cicada f. 1 stridet, Konik ćwierka,	ci ci
Upupa f. 1. dicit, Dudek duda,	du du
Infans c. 3. ejulat, Dziecie się kwili,	[illegible]
Ventus m. 2. flat, Wiatr wiele (dmie)	fi fi
Anser m. 3. gingrit, Gęś gęga.	ga ga
Os, oris n. 3. halat, Ustachuhnię. (poziewaią)	há há
Mus, muris, m. 3. mintrat, (mintrit) Myfa piszczy.	[illegible]
Anas f. 3. tetrinnit, Kaczka kwaka.	kha kha
Lupus m. 2. ululat Wilk wyie.	lu ulu
Ursus, m. 2. múrmurat, Niedźwiedź mamrze, mruczy.	[illegible]

Ne kadar ilginç, diye düşünüyor başrahip. Bu, yaşamda işe yarayabilir. Dini materyalleri bu tür bilgiler içermiyor. *Upupa dicit*, ne demek bilmiyor.

Yakup'un Okumayı ve Polonyalıların Nereden Geldiğini Öğrenmesine Dair

Başpiskoposun talebi üzerine bir oda, başgardiyan tarafından sınıf olarak ayarlanıyor. İki masa ve iki tabure getiriliyor. Ayrıca bir sürahi su ve asker fincanıyla birlikte dar bir karyola ve bank var. Giysileri asmak için duvara kancalar çakılmış. İki küçük pencere ışığın içeri girmesine yeterince izin vermiyor ve her zaman soğuk. Isınmak için her saat dışarı çıkmak zorunda kalıyorlar.

Rahip, Kardeş Grzegorz, Yakup'un öğretmeni olarak görevlendirilmiş. Nazik, orta yaşlı bir keşiş, sabırlı ve makul. Yakup'un büyük hataları, tamamen çarpıttığı sözcükler, yanaklarının kızarmasına yol açıyor, ya bastırılmış öfkeden ya da sadece utangaçlıktan. Dersler, Lehçede telaffuz etmesi ve yazması zor olan "Tanrı seni kutsasın"[4] nasıl söylenir ile başlıyor. Sonra, sonunda basit konuşmalara gelene kadar "Göklerdeki Babamız" yazıyorlar. Manastırda hiç Lehçe kitap ve Latinceye özel bir gereksinimleri olmadığından Yakup kısa süre önce kendisine gönderilen Chmielowski'nin *Yeni Atina* kitabını Rahip Grzegorz'a getiriyor. Kardeş Grzegorz, bu engin kitabın hayranı oluyor ve birlikte okumak üzere metinler hazırlama bahanesiyle onu gizlice Yakup'tan alıyor, bu konuda kendini biraz suçlu hissettiğine şüphe yok.

Her gün sabah ayininden sonra Yakup'un katılmasına izin verilen dersler var. Kardeş Grzegorz nem kokusu, tütsü kokusu ve boyalarının yağ kokusunu beraberinde getiriyor, şapelde büyük resimlere başladıklarından parmakları renklerle boyanmış ve Kardeş Grzegorz boyaların karıştırılmasına yardım ediyor.

Her zaman aynı cümleyle başlıyor, taburesine yerleşip kâğıtlarını önüne yayarak, "Bugün nasılsınız efendim?"

"Fena değilim," diye yanıtlıyor Yakup. "Sabırsızlıkla Kardeş Grzegorz, seni bekliyordum."

---

[4] Szczęść Boże. (ç.n.)

Bu adı telaffuz etmek onun için kolay değil ancak mayısla birlikte Yakup neredeyse bunu mükemmel bir şekilde yapıyor. "Kardeş Grzegorz'u bekliyordum," diye düzeltiyor onu keşiş.

Şimdi 10. bölüme, *Polonya Krallığına Dair*'e dönüyorlar.

> Slav uluslarının en ünlüsü POLONYA KRALLIĞI, Sarmatya'da değerli bir inci gibi görünür. Polonya, adını Polonyalıların hem yaşamayı hem de ölmeyi arzuladığı *pola*'dan, yani "tarlalar" sözcüğünden alır ya da Polo Arctico'dan, yani Polonya Krallığı'nın karşılık geldiği kuzeyyıldızından, tıpkı Hispania'nın kuzeyyıldızı Hesperus'tan Hesperia adını alması gibi. Diğerlerine göre, Polonyalılara verilen bu ad, Pomeranya sınırlarında bulunan Pole Kalesi'nden verilmiş gibi görünüyor. Bu böyle ve *Polacy*'nin *Polachy* olduğuna dair görüşler de var, yani Lech'in [Leh][5] soyu böyle bilinmeli. Paprocki, ustaca şöyle akıl yürütür: Polonya Prensi Mieczyslaw I'den sonra Polonyalılar, kutsal inancı kabul ettiklerinde ve kalabalıklar halinde kutsal vaftizi yerine getirdiklerinde, sonra yardım istenen Çek rahipler sorardı: Sizler *polani* misiniz? Yani, vaftiz oldunuz mu? O zaman vaftiz olanlar yanıt vermişlerdi: "Biz *polani*'yiz, dolayısıyla *polani*, yani *Poloni*, *in nomen gloriosum*[6] *Poles* oluyor."

Yakup bu metin boyunca uzun süre kekeliyor, şüphesiz daha fazla çalışabilmek için bir kenara kaydettiği Latince eklemelerde takılıyor.

"Ben *p o l a n i*' y i m," diyor öğrencisi, Kardeş Grzegorz'a ve gözlerini kitaptan kaldırıyor.

---

[5] Slav mitolojisinde yer alan üç karakterden biri (Leh, Çek ve Rus). Mitolojiye göre, Slavların soyu bu üç kardeşten gelmektedir. Lech (Leh)'ten türeyen Polonya'nın eski ismi Lechia, Türkçesi Lehistan olarak anılıyordu. (ed.n.)

[6] (Lat.) Şanlı bir isim. (ç.n.)

1760 Kasım'ında Czestochowa'ya Gelecek Olan Jan Wolowski ve Mateusz Matuszewski'ye Dair

İkisi de soylulara benziyor. Wolowski kardeşlerden, özellikle Jan Wolowski bıyık bırakmış, şimdi ona esas ciddiyet kazandıran da bu. İkisi de kürkle astarlanmış kış *kontuş*'ları ve sıcak kürk şapkaları giymiş ve ikisi de kendinden emin ve zengin görünüyor. Eski askerler onları saygıyla izliyor. Kasabada, manastırdan çok uzakta olmayan odalar tutmuşlar. Pencerelerinden dik kale duvarını görebiliyorlar. İki günlük bir beklemeden, görüşmelerden, rüşvetlerden sonra sonunda Yakup'u görmek için içeriye alınıyorlar. Onları gördüğünde Yakup gülmekten kırılıyor.

Kardeşler orada şaşkınlık içinde kalakalıyor. Böyle bir şey beklemedikleri kesin.

Yakup gülmeyi kesiyor ve sırtını onlara dönüyor. Ona doğru koşup önünde diz çöküyorlar. Wolowski bir konuşma hazırlamış ancak şimdi sözcükleri ağzından çıkaramıyor. Bu sırada Jan sadece, "Yakup," diyor.

Sonunda Yakup onlara dönüyor ve elini veriyor. Onu öpüyorlar ve Yakup onları ayağa kaldırıyor. Sonra hepsi ağlıyor, üç adam da, kutlama gibi bir ağlama bu, herhangi bir selamlama sözcüğünden daha iyi. Yakup onlara sarılıyor, her tür belaya bulaşmış oğlanlar gibi kucaklıyor, süslü tüylü kürk şapkaları düşene kadar enselerine vuruyor ve bu elçiler eve dönüş yolunu buldukları için sevinen terli çocuklara dönüşüyor.

Ziyaret üç gün sürüyor. Kuleyi sadece bedensel ihtiyaçlarını gidermek ve gece kasabaya dönmek için terk ediyorlar. Sandıklar ve çantalar getirmişler. İçlerinde şarap, şekerlemeler, her türden lezzetli şey var. Görevli bizzat onları dikkatle incelemiş ve aldığı rüşvetten sonra yardıma hazır olarak hediyeleri yasaklamamıştı, ne de olsa Noel, mahkûmlar için bile olsa merhamet zamanıdır. Yakup için malzemelerle dolu bir çantada kuştüyü yorgan ve birkaç yün şal, soğuk taş zemin için deri terlikler ve hatta

küçük bir halı var. Birkaç çift çorap, *Y.F.* işlemeli iç çamaşırları (hepsi Wolowski'nin kadınları tarafından işlenmiş), yazmak için kâğıt ve kitaplar... Önce masanın üstüne yayıyorlar ve sonra yer kalmayınca yere koyuyorlar. Yakup en çok tencerelerin içinde bulduklarıyla ilgileniyor, tereyağı, kaz yağı ve bal. Küçük keten torbalarda, kek ve haşhaş tohumu ruloları var.

Mumlar akşam geç saatlere kadar yanıyor ve bu Roch'u tedirgin ediyor, onları herhangi bir bahaneyle kontrol etmeden duramıyor. Kafasını kapıdan uzatıyor ve sıcak suya ya da yanan bir sobaya gereksinimleri olup olmadığını soruyor, önceki şimdiye kadar sönmemiş midir? Ancak dolu sürahilerle su getirdiğinde onları unutuyorlar ve su yine soğuyor. Son gecelerinde kulede kalıyorlar ve sabaha kadar yüksek sesleri, bazı uzun şarkılar duyulabiliyor, sonra her şey sessizleşiyor. Sabah üçü de ayine gidiyor.

Wolowski ve Matuszewski, Czestochowa'yı 16 Kasım'da terk ediyor. Hoş, ılık ve güneşli bir gün. Yanlarına bir sandık dolusu mektup ve sipariş listeleri alıyorlar. Yaşlı askerlere kasabadan aldıkları bir fıçı birayı bırakıyorlar, görevliler için de Türk çubuklarını ve en iyi tütünleri. Başta onlara verdikleri altınla, sonuçta iyi bir izlenim bırakıyorlar.

Aynı ay Wolowski ve Matuszewski, Krysa Wojslawice'ye bakmak için Kossakowska'nın onlara yaşayacakları bir yer hazırladığı Lublin'e gidiyor. Ancak buraya gitmeden önce tüm grup, Wojslawice'ye yakın olan Zamosc'a nakledilecek ve bir yediemin himayesi altında burada bekleyecek.

Elzbieta Druzbacka'dan Rohatin Başrahibi Peder Benedykt Chmielowski'ye, Tarnow, Noel, 1760

Elimi uzun zamandır olmadığı kadar kalem tutmaya hevesli gördüğümden, rahip ünvanını ve efendimizin doğumunun 1760. yıldönümünü kutlamak istiyorum, size onun en

büyük nimetlerini diliyorum, onun lütufları her zaman üzerinize olsun.

Sevgili Dostum, böylesine üzücü bir konu üzerinde fazla durmamak ve acı çeken kalbime eziyet çektirmemek için kızım Marianna'nın geçen ay buraya doğudan gelen salgında öldüğünü size olabildiğince kısa bildiriyorum. Bu salgın, torunlarımdan altısını birbiri ardına bu dünyadan aldı. Böylece kendimi, tüm doğal düzene ve her tür man- tığa aykırı olmasına karşın anne babaların çocuklarından ve torunlarından daha uzun yaşamaya mahkûm edildiği en korkunç durumun içinde buldum. Şimdiye kadar uzaklarda bir yerlerde gizlenen, sahne arkasında giyinip süslenen ölümüm artık balo kıyafetlerini çıkarıp attı ve onu önümde gerçek haliyle görüyorum. Korkmuyorum ve ölümüm bana acı getirmiyor. Bana sadece aylar ve yıllar tersine hareket ediyormuş gibi geliyor. Çünkü gençlerin yaşamları yarıda kesilirken yaşlı bir insanın devam etmesine nasıl izin verilir? Bundan yakınmaktan ya da ağlamaktan korkuyorum çünkü benim gibi bir yaratık, yaratıcının sınırları belirlediği ve benim kabuğu soyulmuş bir ağaç gibi hissiz durduğum yerde, onunla tartışma cesaretine sahip değildir. Gitmeliyim ve kimse bundan dolayı acı çekmeyecek ve umutsuzluğa kapılmayacak. Sözcükleri bulamıyorum ve düşüncelerim benden kopuyor...

Elzbieta Druzbacka'mn Ağır Altın Kalbi, Siyah Meryem'e Sunuluyon

Bir kâğıt parçasına şöyle yazıyor: "Gerçekten merhametliyseen onları yaşama geri döndür." Üzerine kum saçıyor ve mürekkebin kurumasını bekliyor, sonra kâğıdı sıkıca rulo yapıyor. Şapele girerken bu küçük ruloyu elinde tutuyor. İçerisi soğuk ve çok fazla hacı olmadığı için ortaya doğru yürüyor, izin verildiği, yani engellerin ona izin verdiği kadar yaklaşıyor. Solunda, dar- madağınık saçlarıyla bir kenevir çilesine benzeyen bacaksız bir

asker sızlanıyor. Diz dahi çökemiyor. Üniforması harap olmuş, düğmeleri çoktan başkalarıyla değiştirilmiş, sırmalı kordonları sökülmüş, başka bir şeyde kullanıldıklarına şüphe yok. Askerin arkasında, eşarplara sarınmış yaşlıca bir kadın, yüzü mor bir yumruyla şekilsizleşmiş küçük bir kızla birlikte. Kızın gözlerinden birisi neredeyse tamamen bu azametli cismin altında gizlenmiş. Druzbacka, yakınında diz çöküyor ve örtülü resme dua ediyor.

Acısını başka nasıl ifade edeceğini bilmediği için tüm mücevherlerini eritip büyük bir kalbe dönüştürmüş. Göğsünde bir delik var ve bu konuda dikkatli olmalı, ona acı veriyor ve baskı yapıyor. Yani altından bir protez yürek döktürmüş, kalbine bir koltuk değneği olarak. Şimdi manastıra bir adak sunuyor ve keşişler onu diğer kalplerin yanına asıyor. Neden olduğunu bilmiyor ancak büyük ve küçük diğer kalplere katılan kalbin görüntüsü Druzbacka'ya büyük bir rahatlık veriyor, duadan daha çok ve Meryem'in siyah, anlaşılmaz yüzüne bakmaktan da daha çok. Burada görünen çok fazla acı var, Druzbacka'nın kendi acısı, burada dökülen gözyaşı denizinde sadece bir damla. Her insan gözyaşı, küçük bir nehre akan bir dereye dökülüyor, sonra nehir daha büyük bir nehirle birleşiyor ve bu böyle devam ediyor, sonunda dev bir nehrin akıntısında denize dökülüp ufukta eriyip gidiyor. Meryem'in etrafında asılı duran bu kalplerde Druzbacka, çocukları ve torunları yitirilen ya da yitirilmiş veya yitirilecek olan anneleri görüyor. Bir bakıma, yaşam sürekli bir kayıp. Konumumuzu iyileştirmemiz, zenginleşmemiz en büyük yanılgıdır. Gerçekte bizler doğduğumuz anda en zenginizdir, bundan sonra her şeyi yitirmeye başlarız. Madonna'nın temsil ettiği şey de budur. Başlangıç bütünlüğü, bizim ilahi beraberliğimiz, dünya ve Tanrı yitirilmesi gereken bir şeydir. Ardında kalan sadece düz bir resim, kara bir yüzün lekesi, bir görüntü, bir hayal. Ne de olsa yaşamın simgesi haçtır, acı çekmektir, başka bir şey değil. Kendine, olan biteni böyle açıklıyor.

Gece, mütevazı bir oda kiraladığı hacılar evinde uyuyamıyor, iki aydır uyumamış, sadece kısa süreler kestiriyor. Bunlardan

birinde, düşünde annesini görüyor ki bu tuhaf, çünkü yirmi yıldır annesini düşlerinde görmemiş. Bu sebeple Druzbacka bu düşü kendi ölümünün bir habercisi olarak düşünüyor. Annesinin kucağında oturuyor, yüzünü göremiyor. Sadece giysisinin üzerindeki karmaşık şekli görüyor, bir tür labirent bu.

Ertesi sabah, şafaktan önce kiliseye dönüyor, gözüne, koyu Türk giysili, boğazına kadar düğmelenmiş kaftanıyla, uzun, yapılı, başı çıplak bir adam takılıyor. Kalın, kara bıyıkları var ve uzun saçı griyle beneklenmiş. Önce hararetle, diz çökerek dua ediyor, dudakları sessizce oynuyor ve uzun kirpiklerinin üzerine indiği gözkapakları titriyor, sonra kollarını açarak kilisenin ortasında, kutsal resmi koruyan engelin hemen önünde soğuk zemine uzanıyor.

Druzbacka kendine duvarın yanında, nefte[7] bir yer buluyor ve zorlukla diz çöküyor, acı, dizlerinden tüm küçük, yaşlı bedenine yayılıyor. Neredeyse boş olan kilisede her kıpırtı, her nefes keşişler tarafından düzensiz aralıklarla seslendirilen şarkılardan biriyle susturulana kadar kubbede yankılanan bir uğultuya ya da ıslığa dönüşüyor.

Ave regina coelorum,
Ave Domin Angelorum:
Salve radix, salve porta,
Ex qua Mundo lux est orta. [8]

Druzbacka duvarda kâğıt rulosunu yerleştirebileceği bazı çizikleri, duvarları kaplayan mermer tabakaları arasında bazı çatlakları bulmaya çabalıyor. Çünkü mektubu, tapınağın taştan dudaklarından geçmese Tanrı'ya nasıl ulaşır? Mermer düz ve

---

[7] Nef: Kilisenin ana sütunlar arasındaki en geniş orta kısmına verilen ad. (ed.n.)

[8] Selam sana cennetin kraliçesi.
Selam sana Meleklerin hanımefendisi:
Kökü selamlayın, kapıyı selamlayın,
Dünyanın ışığının doğduğu yerden. (ç.n.)

birleşim yerleri acımasızca özenli. Sonunda dar bir çatlağa kâğıt parçasını tıkmayı başarıyor ancak orada uzun süre durmayacağını biliyor. Kısa süre sonra düşeceğine ve hacı güruhunun onu ezeceğine şüphe yok.

Aynı gün, öğleden sonra o çopur yüzlü, uzun boylu adamla yine karşılaşıyor. Artık onun kim olduğunu biliyor. Manşetinden onu yakalıyor, adam şaşkınlık içinde ona bakıyor, bakışları yumuşak ve nazik.

"Sen mahkûm edilen Yahudi peygamber değil misin?" diye soruyor ona bakarak doğrudan, zar zor adamın göğsüne geliyor.

Adam anlıyor ve başını sallıyor. Yüzü değişmiyor, kasvetli ve çirkin.

"Mucizeler yaratırmışsın, iyileştirirmişsin diye duydum."

Yakup gözünü dahi kırpmıyor.

"Altı torunum gibi kızım da öldü." Druzbacka onun önünde parmaklarını açıyor ve sayıyor, bir, iki, üç, dört, beş, altı... "Ölülerin yaşama döndürülmesini duydun mu? Bazıları bunu yapabiliyor gibi görünüyor. Peygamberler yolunu biliyordur. Sen hiç yapabildin mi bunu, yaşlı bir köpeği bile olsun döndürebildin mi?"

25

Yenta, Leylek Kanatları Altında Uyuyor

Henüz vaftiz edilmiş olan Pesele, aynı soyadlı kuzeniyle evlenmiş, böylece soyadı değişmiyor, yani yine Marianna Pawlowska olarak anılıyor. Evlilik 1760'ın sonbaharında, efendinin Czestochowa'da hapsedildiği kederli ve tüm camianın bir şekilde yerin altına sokulmuş gibi göründüğü, belirsiz ve korku dolu bir zamanda Varşova'da gerçekleşiyor. Ancak kızın babası, şimdi Pawel olan Israil, yani tüm ailenin aynı adı aldığı üzere Pawlowski, yaşamayı, evlenmeyi ve çocuk doğurmayı sürdürmeleri gerektiğine inanıyor. "Bundan kaçınılmaz. Yaşam bir güçtür, sel gibi, kuvvetli bir su akıntısı gibi ona karşı koyamazsınız." Kısıtlı olanaklarıyla, Türk derilerinden güzel cüzdanlar ve kemerler dikmeye niyetlendiği deri atölyesini kurarken böyle diyor.

Mütevazı nikâh, bir sabah erkenden, Leszno'da bir kilisede yapılıyor. Rahibin her şeyin nasıl olacağını anlatması uzun sürüyor ancak öyle olsa da Pesel ve nişanlısı ile birlikte, nişanlısının annesi Sobla (şimdi Helena), babası Pawel Pawlowski, tüm tanıklar ve konuklar sanki yapmak zorunda oldukları dansın adımlarına hâkim değilmiş gibi kendilerini güvensiz hissediyor.

Pesele'nin gözleri sinirden gözyaşlarıyla doluyor, rahip bunu sıradan bir gelinin coşkulu duyguları olarak görüyor ve ona âdeta bir çocuğa gülümser gibi gülümsüyor. Hatta uygun olsa kafasını bile okşardı.

Dairenin içinde, mobilyaların geri kalanının çıkarıldığı yerlere masalar yerleştirilmiş. Yiyecekler çoktan onları beklemekte. Soğuk kilisedeki uzun ayinden sonra yorulan konuklar ısınmak istiyor. Yerlerken Pawel Pawlowski onları canlandırmak ve rahatlatmak için kadehlerine votka koyuyor çünkü hepsi yabancı, sıkıcı ama ilk kez olan bir şeyle uğraşıyor. Belli ki bundan sonra bu iş tekrarlanacak. Sanki kaşık kaşık yedikleri büyük bir boşluğun etrafında oturuyorlar, sanki beyaz masa örtüleriyle örtülü olan, saf hiçlikmiş de onun soluk soğukluğunu kutluyorlarmış gibi. Bu tuhaf his, ilk iki votka kadehi ve ilk atıştırmalıklar boyunca sürüyor. Sonra pencerelerin perdeleri çekiliyor, masalar duvara doğru itiliyor ve Franciszek Wolowski ve gelinin babası ikinci bir nikâh kıyıyor, bildik türden, kendilerininki gibi bir nikâh. Eller, elleri arıyor, bir çember halinde, birbirlerini tutup durduklarında dairenin tavanına kadar Pesele ve kocasının artık anlayamadığı bir dilde, fısıltıyla söylenmiş, gizemli ve ebedi bir dua yükselirken sinirler yatışıyor.

Pesele-Marianna başını diğerleri gibi öne eğiyor ve düşünceleri uzaklara uçuyor, Korolivka Mağarası'nda kalan Yenta'ya doğru. Bunu düşünmeden yapamıyor. Doğru şeyi mi yapmışlardı, o ufacık bedeni geçitlerin derinliklerine taşıyarak, sanki zamanın akışına karşıymışçasına, onun taş karası başlangıcına? Başka ne yapabilirlerdi ki? Ayrılmadan önce Yenta'ya ceviz ve çiçek getirmişti. Yenta'yı işlediği bir pelerinle örtmüştü, pelerinin nikâh için olması gerekiyordu ancak sonra Pesele, geride kalsa da Yenta'nın bu pelerin sayesinde Pesele'nin özel gününde hazır bulunabileceğini düşünmüştü. Pelerin, ipek ve beyaz püsküllerle süslenmiş pembe Şam kumaşından yapılmıştı. Marianna onun üzerine bir kuş işlemişti, gagasında yılan tutan bir leylek, Korolowska'nın nehir kenarındaki kırlarda uçan ve uzun otlara gururla basanlar gibi tek ayağı üzerinde duran. Büyük büyükannesini yanağından öpmüş, yanağını her zaman olduğu gibi serin ve taze bulmuştu. Ayrılırken, "Yenta, Tanrı seni tüyleriyle örtecek ve Mezmur 91'de yazdığı üzere, onun kanatları altında

güvende olacaksın," demişti. Pesele, Yenta'nın ağzında yılan olan leyleği seveceğinden çok emindi. Leyleğin büyük, güçlü kanatlarını, kırmızı bacaklarını, vakur adımlarını.

Şimdi bu ikinci nikâh kıyılırken çift adlı Pesele-Marianna, kardeşleri içinde en çok sevdiği, Korolivka'da kocası ve çocuklarıyla kalan ve hâlâ tek adı olan kız kardeşi Freyna'yı da düşünüyor. Gelecek baharda Freyna'yı tekrar ziyaret edeceğine ve bunu her yıl gerçekleştireceğine dair kendine söz veriyor, kendi mezarının üzerine yemin ediyor.

Bunları leyleğin kanadının altından, yukarıdan gören Yenta, her zaman olduğu gibi bunun, torununun uyamayacağı bir yemin olduğunu biliyor.

Yenta'nın Mezar Ölçümüne Dair

Yenta'nın bakışları, Czestochowa üzerinde de dolaşıyor, Meryem'in hüküm sürdüğü yamaca yuvalanmış küçük kasabanın. Ancak Yenta sadece çatıları görebiliyor, burada Jasna Gora Manastırı'nın düz çatıları yeni kiremitlerle kaplıyken aşağıdaki kulübelerin ve evlerin çürümüş çatıları ahşaptan.

Bir eylül havası, serin ve belirsiz, güneş yavaşça turunculaşıyor ve Czestochowa'nın Yahudi kadınları, Yahudi mezarlığına giden yolda buluşmak için sözleşmiş, şimdi oraya doğru gidiyorlar, kalın etekler giymiş, yaşlı olanlar fısıltıyla konuşuyor, giderken birbirlerini bekliyorlar.

Roş Aşana[1] ve Yom Kippur[2] arasındaki berbat günlerde *kneytlakh legn* –mezarların ölçülmesi– ritüeli yerine getiriliyor. Kadınlar bir iple mezarlıkları ölçüyor, sonra ipi ileride mum fitili olarak kullanmak üzere bir makaranın etrafına sarıyorlar, bazı kadınlar ayrıca bunları fal bakmakta da kullanıyor. Kadınların hepsi de sessizce dua ediyor, böğürtlenlerin dikenlerine takılan

[1] (İbr.) İbrani takviminde yeni yıl. (ç.n.)

[2] (İbr.) Yahudi inancında en kutsal gün kabul edilen "Kefaret Günü". (ç.n.)

ve kuru sarı yapraklar arasında hışırdayan geniş, fırfırlı etekleri içinde cadılara benziyorlar.

Bir zamanlar, ölülere ne kadar yer kaldığını (ya da yer olup olmadığını) ölçmenin her kadının görevi olduğuna inanan Yenta'nın kendisi mezarları ölçüyordu. Bu, kadınların yaptığı bir tür defter tutma işidir ve kadınlar hesapları tutmakta her koşulda, her zaman daha iyilerdir.

Ancak hangi nedenle mezarları ve mezarlıkları ölçüyorlar? Ne de olsa ölüler mezarlarında değil, Yenta bunu ancak şimdi öğreniyor, binlerce ipi muma daldırdıktan sonra. Aslında ölüler onlara aldırmadığından ve dolaştıklarından mezarlar anlamsız, ölüler her yerde. Yenta onları her zaman görüyor, sanki camın içinden görür gibi, çünkü onların saflarına ne kadar katılmak istese de yapamaz. Peki, o nerede? Söylemesi zor. Onlar dünyaya bir camın arkasından bakar gibi bakarlar, inceleyerek ve her zaman içindeki bir şeye imrenerek. Yenta, yaptıkları yüzün ve aynı şekilde hareketlerinin de ne anlama geldiğini anlamaya çalışıyor ve sonunda anlıyor: Ölüler onlardan bahsedilmesinden hoşlanır, buna açtırlar ve bu onların gıdasıdır. Canlılardan yalnızca ilgi isterler.

Yenta başka bir şeyin farkına varıyor, ilgi haksız dağıtılıyor. Bazı insanlar hakkında çok fazla konuşulur, haklarında pek çok sözcük sarf edilir. Ötekiler hakkında ise insanlar tek bir sözcük, bir hece dahi dile getirmezler, asla. Ölüler bir süre sonra yavaş yavaş söner, camdan uzaklaşarak, arkada bir yerlerde kaybolarak. Bu sonraki gruptan çok fazla vardır, milyonlarca, tamamen unutulmuş. Kimse onların dünyada yaşadıklarını dahi bilmez. Onlardan bir iz kalmamıştır, daha hızlı özgür kalmalarının ve ayrılmalarının sebebi de budur. Belki de bu iyi bir şeydir. Yenta da ayrılırdı, yapabilseydi. Yuttuğu o güçlü sözcükle hâlâ bağlı olmasaydı. Küçük kâğıt parçası gitmiş ve ipinden bir iz kalmamış. Hepsi erimiş ve ışığın en küçük parçacıkları maddenin içine geçmiş. Tek kalan, düşüncesiz Elişa Şor'un Yenta'yı bağlamak için görevlendirdiği kaya gibi bir sözcük.

İhtiyar Şor da gideli çok uzun zaman olmamıştı, Yenta onu, yanından hızla geçerken görmüştü, büyük bir bilge, beş oğlanın ve bir kızın babası, birçok torunun büyükbabası, şimdi bulanık bir çizgi. Küçük bir çocuğun da hızla geçtiğini görmüştü. Bu Immanuel, Yakup ve Hana'nın bir yaşından biraz büyük olan oğluydu.

Bu haberleri taşıyan mektup, Kazimierz tarafından Yakup'a gizlice verilmişti. Hana, Türkçe yazmıştı, sanki büyük bir gizemi saklarmış gibi belirsiz terimlerle. Ya da belki de bu onların başına geldi diye utanarak. Yine de ölmemeleri gerekiyordu. Asla. Yakup mektubu birkaç kez okuyor. Her seferinde ayağa kalkıyor ve kuleyi adımlamaya başlıyor. Kâğıttan küçük bir parça düşüyor, eğri kesilmiş, üzerine kırmızı bir hayvan resmedilmiş. Bu, tüylü bir köpek olabilir. Altında şöyle yazıyor: Rutka. Bunun kızından olduğunu varsayıyor ve o zaman boğazı düğümleniyor, gözleri yaşlarla doluyor. Ancak ağlamıyor.

Nahman Jakubowski'den Czestochowa'daki Efendiye Bir Mektup

Bir sonraki mektubu alana kadar Yakup dengesini büsbütün yitirmiş durumda. Nahman'ın tarzı daha ilk sözcüklerde onu rahatsız ediyor, onun sesini duyabiliyor, sızlanan bir köpeğinki gibi ağlamaklı, acınası. Eğer Nahman orada olsaydı Yakup suratına vurur ve kanın burnundan akmasını izlerdi. İyi ki Nahman buradayken o hainin küçük pencereye gelmesine izin vermemiş.

> ...Ey Yakup, sonuç olarak adım Piotr Jakubowski ve bu ad, benim ne kadar senin olduğumun bir kanıtı. Burada senin çok yakınındayken ancak seni göremezken ya da sesini duyamazken kalbim neredeyse un ufak olacaktı. Teselli olarak, sadece senin çok yakında olduğunu, tek ve aynı havayı soluduğumuzu düşündüm ve bu nedenle hapishaneni kasabadan ayıran yüksek duvara çıktım. Orası bana gerçek bir ağlama duvarı gibi görünmüştü. Ciddi rahatsızlığını üzüntüyle

öğrendim ve etrafında toplanmış insanlar olmamasına alışamadığından, katlanmak zorunda olduğun yalnızlığı hayal edebiliyorum.

Seni durmaksızın sevdiğimi ve senin için her şeyi feda etmeye hazır olduğumu biliyorsun. Sana karşı bir şey söylediysem, bu kötü bir niyetten değil, aklımı tamamen yok eden, senin amacının, görev aşkımızın derin anlamıydı. Gücüyle benim, bir korkağın, ayağını yerden kesen korkuyu da itiraf ediyorum. Ne kadar acınası halde olduğumu biliyorsun ancak beni sağ kolun yapan kusurlarım değil, seni o zaman terk etmeye zorlanmasaydım hatırlatmaya cüret edebileceğim daha iyi yönlerimdi.

Yakup mektubu öfkeyle bir kenara atıyor ve tükürüyor. Nahman'ın sesi kafasında kesiliyor, ancak kısa süreliğine. Yakup mektubu eline alıyor ve okumaya devam ediyor:

Çoğumuz şimdi başkentte ya da zenginlerin koruması altında barınacak yer arıyor ve yakında döneceğine inanarak, her gün gelişini bekleyerek, buralarda yaşamaya ve kendi ellerimizle tutunmaya çalışıyoruz...

Sen bir zamanlar Ivani'de, bize iki tür insan olduğunu anlatmıştın. Bazılarının, yani karanlıkla dolu olanların, dünyanın şimdiki gibi kötü ve adaletsiz olduğuna, bizim sadece buna uyum göstermemiz ve bu oyunu oynamamız gerektiğine inananların o dünya ile aynı hale geldiğini söylemiştin. Öteki türün, dünyanın kötü ve korkunç olduğuna ancak bunun her zaman değiştirilebileceğine inanan ışıkla dolu olan insanlar olduklarını söylemiştin. Biz bu dünyaya benzememeyi, ona yabancılaşmayı benimsemeli ve onun bize teslim olarak ona daha iyi olmasını buyurmalıyız, demiştin. Yüksek surların dibinde dururken işte bunları anımsadım. Ancak şimdi Yakup, ben ilk türün arasında sayılırım. Sen yanımda olmadan yaşama arzumu yitirdim. Aynı zamanda senin ortadan kaybolduğuna bu şekilde tepki veren sadece ben değilim. Şimdi senin yokluğunun ne kadar acı verici olduğunu görüyoruz. Tanrı bizi yargılasın, seni öldürdüğümüzü düşünmüştük.

Sana ne olduğunu bilmeden, çoğumuzun sersemler gibi doğruca gidip yerleştiği Varşova'dan geldim. Başlangıçta çoğumuz ki ben de aralarındayım, senin Hana'nı Varşova yakınlarındaki Piskopos Zaluski'ye ait bir köy olan ve Bayan Kossakowska'nın emriyle bizim için ayrılan Kobylka'ya kadar izledik. Ancak orası bizim için sıkışık ve kasvetliydi, piskoposun evi ihmal edilmişti ve piskoposun hizmetkârları bize karşı güvensizdi. Kasaba, Varşova'nın yakınında olduğundan bazıları, piskoposun olanaklarıyla boş boş oturmaktan ve başkalarının evlerinin etrafında dolaşmaktansa yavaş yavaş orada bir bağlantı aramak için denetimi ele almak istediler. Rudnickiler gibi Podolya'ya dönmek isteyenler hızla organize oldu ve Hirş, yani Rudnicki bunun mümkün olup olmadığını görmek için oraya gitti. Ancak kısa süre sonra, orada bizim için hiçbir şeyin kalmadığını, artık asla köylerimize ve evlerimize dönemeyeceğimizi fark etti, zaten onun ardından biz de bunu anlamış olduk. Orada bize göre bir şey yoktu artık. Vaftiz olma konusunda haklıydın, uçuruma doğru bir adım atıyorduk ve o adımı da attık. Düşerken bu sürecin nerede, ne zaman ve aslında nasıl sona ereceğini bilmeden düşüşümüzde asılı kalmış gibiydik. Paramparça mı olacaktık kurtulacak mıydık? Sağlam mı çıkacaktık un ufak mı olacaktık?

İlk başlayan şey, suçlamaktı. Kim ne dedi ve ne zaman dedi. Sözcüklerimiz sana karşı kullanıldı ancak biz de masum değildik. Vaftizden sonra birçoğumuz çaresizlik içinde yeni yaşamımızı bir hazineymiş gibi kavradık. Olmadığımız insanlar gibi davranmak için giysilerimizi değiştirdik ve geleneklerimizi derin dolaplara gizledik. Krysa'nın yaptığı gibi. O Krysinski oldu, Hıristiyan bir ailenin çocuğu olarak evlendi ve artık bizimle iş bile yapmıyor. Bir kez daha yabancı olduk çünkü en iyi giysiler içinde, göğsümüzde haç, düzgün tıraşlı ve efendi gibi davransak da ağzımızı açtığımızda bizi aksanımızdan tanıyabilirler. Bu nedenle, böylesine alay edilen ve aşağılanan yabancılığımızdan kaçarak insanlar arasında kuklalara benzedik.

Yavaş yavaş bencilleştik, umursamaz olduk ve grup bir arada olmasına karşın, en çok önemsenen şeyler, en temel ihtiyaçlar oldu: Nasıl hayatta kalacağız, bu mücadelede kendimizi nasıl idare edeceğiz, çocukları nasıl besleyip başlarının üzerine bir çatı koyabileceğiz. Birçoğumuz bazı işler denedi ancak bunu yapmanın bir yolu yok çünkü burada kalıp kalmayacağımızı, muhterem Bayan Kossakowska'nın bizim yararımıza bir çözüm yolu bulup bulmayacağını ve onunla kalmaya değip değmeyeceğini bilmiyoruz. Wolowski gibi Varşova'da yatırım yapmış olanlar idare edebildi ancak Ivani'de bize elimizdekileri bölüşmemizi buyurduğun ötekiler yoksul ve şimdi yardım istemek zorundalar. Bu sürerse bizler dağılırız, bir avuç kum gibiyiz, bir üflemeye bakar dağılıp dökülmemiz.

Konumumuz, şüphesiz sıradan Yahudiler olduğumuz zamandan daha iyi. Wolowskiler ve diğer soylu dönmeler en iyi durumda ancak çoğu bir ünvan için bahşiş[3] veremiyor. Franciszek ve kardeşinin Leszno'da bir içki fabrikası var. Yeni müşteriler kazandıkça bu iş onlara daha fazla gelir getirecek. Nussen'in oğlu, deri mallar satan bir dükkân açtı, onları Türkiye'den getiriyor ve ondan eldiven alan şık hanımefendiler gördüm. İşte böylelerinin durumları iyi. En yakın akrabaları da Rudnickiler ya da Lanckoronskiler, yani bu gibi soyadları olanlar işte. Haya'nın kocası Hirş, yaşlandı ve hasta. Haya harika bir hanımefendi ve burada ona bakmaya çalışıyoruz ancak evsiz kalmaya alışık biri değil. Akıllı ve becerikli kızlarının olması iyi bir şey.

Wolowskiler, çocuklarını tüccar olarak eğitmek yerine subay ve avukat olarak yetiştirmek istediklerinden hemen dini okullara verdiler. Bunu yapmaları için çevrelerindekileri de iknaya çalışıyorlar ancak herkesin gücü buna yetmez. Bize emrettiğin gibi çocuklarımızı birbiriyle evlendiriyoruz ve şimdi Franciszek Wolowski, oğlu Jedrzej'i kardeşi Jan'ın kızıyla evlendirdi, şimdi kızın adını hatırlamıyorum.

---

[3] Lehçe metinde de *bakszysz* (bakşış) olarak geçiyor. (ç.n.)

Evlilikler sadece geçici, şimdilik bizim tarafımızdan biliniyor, Polonya yasasına göre onlar hâlâ çocuk olduklarından evlenemezler.

Hana durmadan seni görmeye izin vermeleri için uğraşıyor, mektuplarını aldığından bunu biliyorsun. Kossakowska adlı kadın, kralın kendisinden bir ziyaret ayarlayacağına söz vererek ona çok yardımcı oluyor ancak kralın ne zaman Varşova'ya geleceğini kimse bilmiyor.

Immanuel'in ölümünden bu yana Hana'yı teselli etmeye çabaladım ancak beni sevmiyor. Zwierzchoeskilerle daha sıkı fıkı ve küçük Avaçunya'ya bakan onlar. Kossakowska bir annenin kızına yaptığı gibi Hana'nın üstüne titriyor. Onu mülklerinden birinde oturtmayı, oda ve yiyecek sağlamayı, Avaça'ya ise iyi bir eğitim vermeyi planlıyor. Avaça ondan ne istese alıyor. Onun için endişelenmemelisin, çok akıllı, küçük bir kız ve Tanrı senin tek oğlunu aldığından o seni teselli etmeli. Ona piyano çalmasını öğreten bir öğretmeni var.

Artık mektupları iletme olasılığı var ve ben Varşova'dan her on günde bir ulak göndereceğim. İnanıyorum ki kalbindeki her kıymık çıkarılacak ve yara iyileşecek çünkü biz acınası ve aptal olduğumuz için anlayamayacağımız bir şeyin içine atıldık, bunu ancak sen kavrayabilirsin.

Son olarak, olanları anladığım kadarıyla anlatacağım: Tüm kehanetlerin gerçekleşmesi için hapse girmen gerekiyordu, Mesih'in olabildiğince alçalması gerekiyordu. Senin bereli bir yüzle çıktığını gördüğümde, sen bize, "Bu ateşe tükürün," dediğinde böyle olması gerektiğinin ve kurtuluşun işleyişinin yoluna girdiğinin, zamanı sonsuzlukla ölçen bir saat gibi hazır olduğunun farkına vardım, sen düşmeli ve ben de seni itmeliydim.

Yakup, Czestochowa Kalesi'nin kulesindeki karyolasında sırtüstü yatıyor ve elinde tuttuğu mektup yere düşüyor. Dışarı bakmaktansa ateş etmek için uygun olan küçük pencereden yıldızları görüyor. Kendini yıldızların dünyanın üstünden olduğundan

daha iyi görülebildiği derin bir kuyunun içinde bulmuş gibi hissediyor çünkü kuyu, gök cisimlerini daha yakına getiriyor ve onların elle tutulabilecek mesafede görünmesini sağlayacak bir teleskop görevi yapıyor.

Buradan, Yenta, Yakup'a bakıyor.

Kule, yüksek duvarlarla çevrili bir kalenin üzerinde, bu kale dibinde, karanlıkta zorlukla görülen, çok az aydınlatılmış küçük bir kasabanın olduğu bir tepede bulunuyor. Bunların hepsi, sık ormanlarla kaplı, dalgalı kırsal bir alana yerleşmiş. Daha uzakta, denizlerin ve okyanusların sularıyla çevrelenmiş Orta Avrupa'nın büyük düzlükleri uzanıyor. Sonunda Yenta'nın yukarıdaki konumundan görülen Avrupa, bir bozuk para büyüklüğünde ve karanlıktan gezegenin görkemli kavisi ortaya çıktığında kabuğu yeni ayıklanmış yeşil bezelye gibi görünüyor.

Beşt'ten Armağanlar

Bugünlerde küçük bürosundan nadiren ayrılan Nahman, yani Piotr Jakubowski, oğlu Aron'un getirdiği taze bezelye kabuklarını ısırıyor. Onları cebinden buruşmuş ve kopmuş bir halde çıkarmıştı ancak hepsi hâlâ lezzetli ve gevrek. Aron, babasına veda etmeye gelmişti. Busk'a geri dönüyor ve oraya varır varmaz babasının bir zamanlar yaptığı gibi, tütün ve değerli taşlar için Türkiye'ye giden bir kervana katılacak. Jakubowski onu nadiren görüyor, delikanlı, boşanma gerçekleştiğinde annesiyle ve dedeleriyle birlikte Busk'ta kalmış. Ancak oğluyla gurur duyuyor. On üç yaşındaki Aron, annesi gibi kısa boylu ve esmer, Türke benziyor. Ayrıca Türkçeye de hâkim. Osman Çerniavski ile Wroclaw'a ve Dresden'e gittiğinden Almanca da biliyor.

Nahman henüz bir mektup yazmayı bitirmiş ve şimdi onu dikkatle katlıyor. Aron Türkçe metne bakıyor, babasının ne yazdığını tahmin ettiğine şüphe yok.

Baba ve oğul olarak kucaklaşıp birbirlerini dudaklarından öpüyorlar. Kapıda Aron, kısa ve zayıf olan, matlaşmış saçı ve

yırtık, küçük kaftanlı babasının omzunun üzerinden bakıyor. Sonra gidiyor.

Baal Şem Tov, bu yıl, yani 1760'ta vefat ediyor ancak Jakubowski, Yakup'a bunu yazmıyor. Yakup, Beşt'ten korkuyor görünse de aptal olduklarını söyleyerek asla Hasidiklere saygı göstermemişti. Beşt'ten, insan ayartmanın ona verdiği tatmini asla saklamamıştı. Pek çoğunu da ayartmıştı.

Beşt'in kalbinin, yüzlerce Yahudinin döndüğü haberlerine dayanamadığını söylüyorlar. Başka bir deyişle, kalbi Yakup Frank yüzünden dayanmamış. Jakubowski emin değil, bu haberler Yakup'u memnun edecek mi? Belki de bu durumu ona yazmalıydı?

Jakubowski, küçük bir büroda bira fıçılarını sayması için Şlomo Franciszek Wolowski tarafından tutulmuş. Yapacak çok bir iş yok çünkü imalathanede iş henüz başlıyor. Jakubowski gelenlerin, dolu ve boş fıçıların çetelesini tutuyor, üretilenleri tüm kente ve kent çevresindeki meyhanelere gönderiyor. Başta Wolowski, onu Varşova civarında yeni müşteriler keşfetmesi için gönderiyordu ama sonra bundan vazgeçmişti. Piotr Jakubowski, yani Nahman, *kontuş* giyse dahi hâlâ bir şekilde aylak görünüyor, inandırıcı olmuyor. Yahudiler vaftizlerinden beri bira almak istemiyor ve Yahudi olmayanlar bu kızıl saçlı horoza benzeyen küçük adama şüpheyle bakıyorlar. Nahman'ın horoza benzediğini Franciszek'in kendisi söylemişti. Jakubowski bunu ilk kez duyduğunda incinmişti. Kızıl saçları ve keskin zekâsıyla daha çok bir tilkiye benzediğini sanıyordu herhalde.

Gerçek şu ki bir süredir kendini iyi hissetmiyor, ne yalnızken ne de grup içinde. Son zamanlarda Varşova'daki bu endişeli bekleme oyununu, bir mucize için umutlanmayı bırakmayı ve Doğu yerine Medjiboj'a doğru yola çıkmayı düşünüyordu ancak sonra Immanuel öldü ve Nahman'ın aklına gelen ilk düşünce şuydu: Beşt, küçük çocuğu yanına almıştı ve bu mantıklıydı. Beşt, çocuğu kollarına almış ve onlardan korumak için gecenin içine doğru taşımıştı. Nahman-Jakubowski'nin aklına bu gelmişti ve hatta bunu kalbi hızla çarparken kitabının kenarlarına yazmıştı.

Kısa süre önce Varşova'da, Baal Şem Tov'un hastalığı sırasında ölmeyi beklediği bir zamanda, tüm öğrencilerini etrafında toplamış ve onlara o zamana kadar kendi kullandığı nesneleri vermişti. Birine enfiye kutusu, diğerine dua şalı ve bir başkasına sevdiği mezmurlar kitabını vermişti. Ancak sıra en sevdiği öğrencisine geldiğinde hiçbir şeyi kalmamıştı. Beşt, ona hikâyelerini vereceğini söylemişti: "Dünyayı insanlar bu hikâyeleri duyabilsinler diye dolaşacaksın." Doğruyu söylemek gerekirse öğrenci yoksul olduğu ve daha maddi bir şey almayı tercih ettiği için böyle bir mirastan hiç memnun kalmamıştı.

Kısacası, bunu bir süre için unutmuş ve bir sütçü olarak yaşamıştı. Ta ki bir gün, Rusya'daki zengin bir adamın Beşt hakkında hikâyeler duymak için iyi para ödeyeceği haberi köye ulaşana kadar. Sonra sütçünün komşuları ona mirasını hatırlatmış ve onu Rusya'ya göndermişlerdi. Oraya vardığında, hikâyeleri çok arzulayan zengin ancak kederli adamın *kahal*'in başı olduğu ortaya çıkmıştı.

Önemli konukların davet edildiği küçük bir ziyafet düzenlenmiş. Sütçü ortaya oturtulmuş ve bolca sunulan ikramlardan sonra her şey sessizleştiğinde başlaması istenmiş. Ağzını açıp derin bir nefes almış ancak tık yok. Her şeyi unutmuşmuş. Kafası karışmış bir halde öylece oturmuş, haliyle diğer konuklar da hayal kırıklıklarını belli etmişler. Ertesi gece de aynısı olmuş. Sonrakinde de. Sütçü konuşma gücünü yitirmiş gibi görünüyormuş. Çok utandığından, oradan ayrılmak için hazırlıklarını yapmış. Ancak arabasına oturur oturmaz bir aydınlanma yaşamış ve o zamana kadar çok geniş olan, hikâyelerle dolu belleğinde küçük bir anı ortaya çıkmış. Sütçü bu küçük olayı değerlendirip atları durdurmuş. Arabadan aşağı atlamış ve ona soğuk bir sesle veda eden ev sahibine, "Bir şey hatırladım. Küçük bir olay. Büyük bir şey değil..." demiş ve konuşmaya başlamış.

"Vaktiyle Baal Şem Tov, gece ben uyurken gelip atları hazırlamamı ve onunla birlikte uzaktaki bir köye gitmemizi söyleyerek kaldırmıştı. Orada kilisenin yanındaki, hâlâ bir mumun yandığı görkemli bir evin önünde inmiş ve yarım saat evin içinde kaybolmuştu. Döndüğünde biraz gergindi ve eve gitmek istemişti."

Sütçü burada sözünü yine kesmiş ve sessizleşmiş. "Ya sonra? Sonra ne oldu?" diye sormuş diğerleri ona, ancak sonra herkesin şaşkın bakışları altında *kahal*'in başı, kendini tutamayarak yüksek sesle hıçkırıklara, gözyaşlarına boğulmuş. Bir süre sonra, biraz sakinleştiğinde demiş ki, "Baal Şem Tov'un ziyaret ettiği adam bendim." Kimse hiçbir şey anlamadığından gözleriyle daha fazla açıklama talep etmişler.

Bu nedenle *kahal*'in başı konuşmayı sürdürmüş.

"O zamanlar ben bir Hıristiyandım, önemli bir memurdum. Sorumluluklarımın arasında, zorunlu dönüşümler düzenlemekle görevlendirilmiştim. Baal Şem Tov, o gece bana geldiğinde, talimatları yazdığım masadan fırladım. Bana Lehçe bağırmaya başlayan sakallı Hasidi görünce şaşırmıştım, 'Daha ne kadar var? Daha ne kadar sürecek? Daha ne kadar kardeşlerine acı çektireceksin?' Yaşlı adamın aklını kaçırdığını ve beni bir başkasıyla karıştırdığını düşünerek ona büyük bir şaşkınlıkla bakmıştım ancak bağırmaya devam etti, 'Sen kurtarılmış bir Yahudi çocuğu olduğunun, seni hep gerçek kökeninden saklayan Polonyalı bir aile tarafından alınıp büyütüldüğünün farkında değil misin?'

"O mübarek adam geldiği gibi aniden kaybolmadan önce büyük bir şaşkınlığa, suçluluk duygusuna ve pişmanlığa kapılmıştım. 'Kardeşlerime yaptıklarım için affedilmem mümkün mü?' diye titreyen bir sesle sormuştum. Sonra Baal Şem Tov şöyle yanıt vermişti: 'Birisi bir gün gelip sana bu hikâyeyi anlattığında, affedildiğini bileceksin.'"

Jakubowski birinin gelip onu ziyaret etmesini ve böyle bir hikâye anlatmasını da isterdi. Jakubowski affedilmeyi de isterdi.

Wojslawice'deki Malikâne ve Zwierzchowski'nin Dişleri

Malikâne yaz boyunca tamamen onarılmıştı. Yeni bir çatı, yeni bir kiriş ve karaçam kiremitler. Odalar yeniden boyanmış, sobalar temizlenmiş ve bunlardan biri, Sandomierz yakınlarından

gelen güzel beyaz seramiklerle tamamen yenilenmişti. Altı oda var, ikisi hanımlar, Hana ve küçük kızı için ayrılmış, diğerlerinde Hana'ya ve küçük kızına eşlik ve hizmet eden kadınlar konaklıyor. Odalardan birinde Zwierzchowski ailesi yaşıyor. Misafir odası yok, hepsi sadece en sıcak olan büyük mutfakta bir araya geliyor. Grubun geri kalanı, kötü koşular altındaki küflü ve nemli ahırlara mahkûm.

Başlangıçtan beri köye gitmeye korkmaları en kötüsü. Orada herkes, yani hem küçük pazar yerini tutan ve işleri yürüten Yahudiler hem de *goyim*'ler onlara dik dik bakıyor. Birileri malikânenin kapısına siyah haçlar çizmiş ve bunu kimin yaptığını, ne anlama geldiğini bilmiyorlar. Birbiri üzerine çizilmiş çapraz iki fırça darbesi uğursuz bir izlenim bırakıyor.

Bir gece biri ahırı ateşe veriyor, şans eseri kar yağmaya başlıyor ve ateş sönüyor.

Zwierzchowski ve Piotrowski, o kadına gidiyor, yani şimdi onları, kuzenleri olan Potockilerin Krasnystaw'daki sarayından izleyen ve boş boş oturmaktan şikâyet eden o kadını, Kossakowska'yı görmeye gidiyorlar.

"İş yapmak için Krasnystaw'a gitmemiz gerek ya da hatta Zamosc'a, çünkü bize burada izin vermiyorlar. Panayırda bir tezgâhımız var ancak onu karda ters çevirdiler, satmak zorunda olduğumuz şeylerin çoğu çalındı ve zarar gördü," diyor Piotrowski, odayı bir aşağı bir yukarı adımlayan kadını, yani Kossakowska'yı bakışlarıyla izleyerek.

"Arabamızı parçaladılar, yani bir yere gitmemize olanak yok," diye ekliyor Piotrowski, bir süre sonra.

"Hanımefendi evden ayrılmaya çekiniyor," diyor Zwierzchowski. "Bahçenin etrafına muhafızlar koymak zorunda kaldık. Ancak muhafızlar derken, çoğunlukta sadece kadınlar, çocuklar ve yaşlılardan söz ediyorum. Onların yaptığı muhafızlıktan ne olur ki?"

Onlar ayrıldıktan sonra Kossakowska, teyzekızı Marianna Potocka'ya iç çekiyor.

"Her zaman yeni bir talepte bulunuyorlar. Bu iyi bir şey değil, çok kötü bir şey. Hepsi benim üstümde. Sadece sobaları bana bir servete mal oldu."

Kossakowska, kocası için yas tuttuğundan tamamen siyah giyiniyor. 1761 Noeli'nde ölmüş. Kocasının ölümü –ani, gereksiz (en sevdiği köpeği yavruladığında köpek kulübesine giderken soğuk algınlığına yakalanmış)– sanki yavaş yavaş bir tencere domuz yağına batıyormuş gibi onu tuhaf bir duruma sokmuş. Neye tutunmaya çalışsa ellerinden kayıyor. Bir adım atsa batıyor. Kocası için Agnieszka'ya, "o aksak" dermiş ancak şimdi onsuz tamamen çaresiz hissediyor. Cenaze töreni Kamaniçe'de yapılmış ve oradan doğruca Krasnystaw'a gelmiş, Kamaniçe'ye dönmeyeceğini biliyor.

"Onlara daha fazla yardım edemem," diyor Kossakowska, Marianna'ya. Şimdi yaşlı ve çok dindar bir kadın olan Potocka diyor ki, "Onlar için ben daha ne yapabilirim ki? Birçok vaftize destek oldum ve malikâneyi onlar için birlikte hazırladık..."

"Daha fazla maddi yardımdan bahsetmiyorum," diyor Kossakowska. "Varşova'dan duyduğuma göre, saçıp savurdukları altınla dolu keseleri dışında devasa kaynaklara sahip, güçlü düşmanları var. Şaşırdın mı?" Sesini bir an için alçalttıktan sonra bağırıyor "Bakan Brühl! Herkesin bildiği gibi Yahudilerle iyi ilişkileri olan biri ve onlara devletin parasını yatırıyor. Öyleyse ben, küçük yaşlı Kossakowska, bu konuda ne yapabilirim, koskoca Piskopos Soltyk bir şey yapamazken?" diyerek kırışık alnını ovuyor. "Bize akıllı biri lazım..."

"Onlara yazsana," diyor Marianna Potocka, Katarzyna'ya. "Onlara oturdukları yerde oturmaları ve sessizce beklemeleri gerektiğini söyle. Hâlâ günahkâr davranışlarının yanlışlarına böylesine bulanmış olan öteki sadakatsiz Yahudiler için iyi bir örnek ol."

Bunlar, 1762 yılının baharında oluyor. Nemle dolu bir erken bahar rüzgârı esiyor. Patatesler kilerde filizleniyor, un küflenmiş. Kapıda yeniden siyah haçlar ortaya çıkıyor, hasat öncesi, biçimsiz

bir bitki örtüsü gibi. Kossakowska'nın denetimi altındakilerden biri alışverişe gitmeye çalıştığında, Yahudiler yüzüne tükürüyor ve dükkânlarını ona kapıyorlar. *Goyim*'ler onlarla alay edip, serseriler, diye hitap ediyorlar. Adamlar sürekli kavgaya karışıyor. Kısa süre önce kasabadan bazı gençler, Lublin'den arabalarıyla dönen Zwierzchowski ve genç kızına saldırıyorlar. Kıza tecavüz ediyorlar ve babasının dişlerini kırıyorlar. Arkasından Zwierzchowski'nin karısı, dişleri çamurdan topluyor ve malikâneye getirip, uzattığı avucunda herkese gösteriyor. Üç diş kötüye işaret.

Bu olaydan birkaç gün sonra anne babasının çaresizliğine dayanamayan kız kendini asıyor.

İşkence ve Lanetlere Dair

Çözüm o kadar basit ki toplanmaya hazır bir halde, havada asılı gibi görünüyor. O kadar bariz ki bunun ilk kimin fikri olduğunu söylemek dahi çok zor. Mesele şöyle devam ediyor:

Paskalyadan kısa süre önce, başında türban ve omuzlarında bir şal olan, kırışık etekler içinde Yahudi gibi giyinmiş bir kadın, rahibe gidiyor ve kendini Wojslawice hahamının karısı olarak tanıtıyor. Çok fazla şey anlatmıyor, sadece Hamursuz yaklaştığından ve bayram *matza*'sı için kana gereksinimleri olduğundan kocasının ve birkaç kişinin Hıristiyan kanı için bir çocuğu öldürdüğüne kulak misafiri olduğunu söylüyor. Rahip donup kalıyor. Kadın rahatsız olup tuhaf davranıyor, rahibin gözlerine bakmıyor, odayı bir ucundan diğerine sinirli sinirli adımlıyor ve yüzünü örtüyor. Peder ona inanmıyor. Onu kapıya kadar geçiriyor ve sakinleşmesini öneriyor.

Yine de ertesi gün rahip kendini huzursuz hissettiği için Krasnystaw'da Bayan Marianna Teresa Potocka ve yakın akrabası Katarzyna Kossakowska'ya gidiyor ve üçü, bu olağandışı meseleyi polise bildiriyor. Bir soruşturma başlıyor.

Araştırmacılar cesedi özel bir çaba göstermeden buluyor, hahamın evinin yakınlarında, dalların altında yatıyor. Çocukta

bere ya da başka bir iz olmamasına karşın derisi delinmiş. Üç yaşındaki koyu saçlı Mikolaj'ın çıplak bedenindeki küçük yaralar gerçek gibi görünmüyor, kanla hiçbir ilgisi yokmuş gibi görünen, derin olmayan oyuklar var. Akşam olduğunda, Wojslawice'nin iki hahamını, Sender Zyskieluk ve Henryk Jozefowicz'i, ilkinin karısını ve Wojslawice *kahal*'inden birkaç kişiyi tutukluyorlar. Rahip, ifadesini doğrulayabilmesi için diğer hahamın gizemli karısını bulmaya çalışıyor ancak kadın ortadan kaybolmuş. Diğer haham aslında dul. Üç mahkûm hemen maruz kaldıkları işkence sırasında, birkaç cinayeti, kilise soygunlarını, kutsal şeylere karşı saygısızlıkları itiraf ediyorlar ve çok geçmeden Wojslawice köyündeki seksen kişilik tüm Yahudi *kahal*'inin katillerden meydan geldiği ortaya çıkıyor. Her iki hahamla birlikte Leyb Moszkowicz Sienicki ve Yosa Szymulowicz, sanki dördü tek bir kişiymiş gibi, işkence altında, küçük çocuğun öldürüldüğünü ve kanını akıttıktan sonra cesedinin yemeleri için köpeklere atıldığını itiraf ediyorlar.

Zwierzchowska, her iki Piotrowski, Pawlowski ve Wolowskiler, Lviv tartışmasının iyi bilinen "yedinci maddesine" atıfta bulunarak bu cinayetlerin gerçek olduğunu onaylıyorlar. Bu kanıt, mahkemede büyük bir etki yaptığı için ertesi gün bir linç zorlukla önleniyor. Kossakowska, Soltyk'ten gelmesini rica ediyor ve sonunda Soltyk böyle konularda bir uzman olarak geliyor. İki kadına, Kossakowska ve Potocka'ya, durumu hangi açıdan ele almaları gerektiği konusunda talimat veriyor. Son tanıklık edeceklerden biri olan Kossakowska, evlerdeki haçlardan ve yeni gelenlere yapılan zulümlerden bahsediyor. Herkes Yahudi kötülükleri hakkında olabildiğince çok detay öğrenmek istediğinden mahkeme uzun sürüyor. Pek çok kitap okunuyor, çoğunlukla da yıllar sonra Yahudi suçlarını, Peder Pikulski ve Awedyk'in yazılarını itiraf eden Yahudi bir dönme olan Serafinowicz'in kitapları seçiliyor. Her şey açık ve ortada, hepsinin ölüme mahkûm edilmesi şaşırtıcı olmuyor. Vaftiz olmayı kabul etmedikleri takdirde çekilip dörde bölünecekler, kabul ederlerse merhamet gösterilip

başları kesilecek. Hükümlülerden dördü vaftize karar veriyor. Başları kesilmeden önce kilisede törenle vaftiz ediliyorlar ve arkasından büyük bir şatafatla Hıristiyan mezarlığına gömülüyorlar. Sender Zyskieluk kendini hücresinde asmayı başarıyor ve –bu yolla gerçek cezalandırmadan kaçmış oluyor– bedeni Krasnystaw sokaklarında sürükleniyor ve sonra pazar meydanında yakılıyor. Arkasından, Haham Zyskieluk'un asılmadan önce tüm sakinleriyle birlikte lanetlediği kasabada Yahudileri kovmaktan başka yapılacak bir şey kalmıyor.

Yazın, Wojslawice Malikânesi'ndeki ve çiftlikteki çocuklar hastalanmaya başlıyor ancak bu salgından sadece dönmelerin çocukları etkileniyor, diğer köylü çocukları değil. Dönme çocuklardan birkaçı ölüyor. Önce Pawlowski'nin sadece birkaç aylık olan küçük kızı, sonra Wojtus Majewski ve yedi yaşındaki kız kardeşi. Ağustosla birlikte, havaların en sıcak olduğu dönemde, neredeyse çocuğu hastalanmamış hiçbir aile kalmıyor. Kossakowska, Zamosc'tan doktor çağrıyor ancak bir yararı olmuyor. Doktor, sırtlarına ve göğüslerine sıcak kompresler koymalarını söylüyor. Boğulmaya başlayan küçük Zosia Szymanowska'yı boğazında bıçakla küçük bir delik açarak kurtarmayı başarıyor. Bu, çocuktan çocuğa geçen bir hastalık, önce öksürüyorlar, sonra ateşleri çıkıyor ve öksürerek ölüyorlar. Kossakowska onların küçük, mütevazı cenazelerine katılıyor. Wojslawice'deki Katolik mezarlığında, "öteki" olduklarının farkında olarak orada bulunan mezarlardan uzakta, küçük mezarlar kazıyorlar. Ağustos sonunda, hemen hemen her gün bir cenaze var. Marianna Potocka öyle telaşlanmış ki onları kötü güçlerden korumak için kasabanın beş girişinde tapınak yaptırıyor. Fırtına ve yangınlar için Aziz Barbara, seller için Nepomuklu Aziz John, yangınlar için Aziz Florian ve salgınlar için Aziz Tekla. Beşinci tapınak, kasabayı her türlü hastalıktan, büyü ve lanetten koruyacak olan Baş Melek Mikail'e adanmış.

Labeckilerin en yaşlısı olan Moşe de ölüyor ve çok genç olan karısı Teresa'yı hamile haliyle geride bırakıyor. Birisi ölmek üzereyken, büyük kara bir karganın o kişinin evinin üzerine

konduğunu söylüyorlar. Lanetin iş başında olduğundan kimsenin şüphesi yok, hem de bu lanet çok güçlü ve korkunç. *Herem*'leri nasıl kaldırıp kaynaklarına geri göndereceğini bilen Moşe Labceki'nin ayrılışından sonra herkes kendini savunmasız hissediyor. Onlara artık herkes ölecekmiş gibi geliyor. Şimdi adı Lanckoronska olan Haya Hirş'in kâhin olduğunu hatırlamalarının sebebi bu. Bayan Hana, ona acil olarak bizzat yazıyor: Bundan sonra ne olacağını bilmeliler. Mektupları ulaklarla, Czestochowa'da olan Yakup'la birlikte Haya'ya ve Varşova'daki grubun geri kalanına gönderiyor ancak yanıt gelmiyor. Sanki ulaklar öylece ortadan kaybolmuşlar gibi.

Haya Nasıl Kehanette Bulunuyor

Haya başkalarının sesiyle konuşurken, her zaman önünde tahtaya çizilmiş harita gibi bir şey bulunduruyor. Üzerinde çeşitli gizemli işaretler ve bir *sefirot* ağacının sadece dört parçalı resmi var, doğada var olmayan dört kollu bir kar tanesine, çok süslü bir haça benziyor. Üzerine her biri tuhaf, insan figürlerine benzeyen, üzerlerine tüyler sokulmuş ekmek parçalarını, düğmeleri ve tohumlarını yerleştiriyor, ne ki bu figürler bir şekilde kâbus gibi ve müstehcen. Haya'nın bir çift zarı var, birinin üzerinde sayılar, diğerinde ise harfler bulunuyor. Tahtanın üzerinde acemice çizilmiş bazı daireler var. Aralarındaki sınırlar bulanık, belirsiz. Dağılmış harfler ve semboller ve köşelerde hayvanlar, güneşler ve aylar var. Bir köpek ve büyük bir balık, belki de bir sazan. Tahta eski olmalı, bazı yerlerin boyası, orada önceden ne olduğuna dair anlaşılır bir iz bırakmadan tamamen soyulmuş.

Şimdi Haya zar atıyor, uzun uzun tahtaya bakarak onları avuçlarında yuvarlıyor. Bunun ne kadar süreceği asla bilinmez ancak sonra Haya'nın gözkapakları kırpışmaya, titremeye başlıyor ve zarlar atıldığında, ortaya bir yanıt çıkıyor. Fal tahminlerine göre Haya, figürleri tahtanın üzerine yerleştiriyor, kendi kendine bir şeyler fısıldıyor, onları dürtüyor, yerlerini değiştiriyor,

bazılarını kenara alıyor, diğerlerini başka yere, öncekinden çok daha tuhaf yerlere koyuyor. Dışarıdan bakıldığında bu garip oyunu anlaması zor, çünkü kurulumu sürekli değişiyor. Bu tuhaf şeyleri yaparken Haya konuşuyor, çocukları soruyor, bu yılın reçellerinin tadını, tüm aile üyelerinin sağlığını. Sonra Haya reçellerden bahsederkenki ses tonunun aynısıyla, kralın öleceğini ve yöneticisiz bir dönem olacağını söylüyor. Kadınlar tam patates soyarlarken donup kalıyorlar ve çocuklar masanın etrafında birbirini kovalamayı bırakıyor, Haya yine dile geliyor.

"Yeni kral, Polonya'nın son kralı olacak. Üç deniz, ulusu silip süpürecek. Varşova, ada olarak kalacak. Genç Labecka, babası ölmüş bir çocuk doğuracak, küçük bir kız ve o büyük bir prenses olacak. Yakup, en büyük düşmanları tarafından özgür bırakılacak ve en yakın müttefikleriyle güneye kaçacak. Bu odadaki herkes, geniş bir nehrin üzerinde, görkemli giysiler giyecekleri ve dillerini unutacakları büyük bir kalede yaşayacak."

Galiba Haya dahi söylediklerine şaşırıyor. Sanki gülmesini bastırıyormuş ya da ağzından çıkan sözcükleri tutmak istermiş gibi yüzünde komik bir ifade var. Yüzünü buruşturuyor.

Bir sepete yumurtaları yerleştiren Marianna Wolowska diyor ki, "Size demiştim. Nehir dediği, Dinyester. Hepimiz Ivani'ye döneceğiz ve saraylarımızı yapacağımız yer orası. O büyük nehir, Dinyester."

Edom, Temellerinden Sarsılıyor

Wettinli Augustus III'ün 1763 yılının ekim ayında ölmesinden sonra çanlar gün boyunca çalıyor. Keşişler ipi sırayla tutarken yılın bu zamanında pek fazla olmayan ve ülkedeki karmaşa nedeniyle biraz azalan hacı kalabalığı büyük bir korkuya kapılıyor, herkes artık avludan kiliseye girecek bir yol kalmayana kadar, kolları açık yere uzanıyor.

Yakup bunu, hemen gelip biraz da memnuniyetle söyleyen Roch'tan öğreniyor.

"Savaş çıkacak. Bu kesin ve bu Katolik ülkeye kimse göz kulak olmadığı, tüm kâfir ve sapkınlar devletin gırtlağına sarıldığı için herkesi tekrar geri alabilirler."

Yakup bu yaşlı adam için üzülüyor ve her zamanki gibi ulaştırması için ona birkaç kuruşla birlikte manastırın sansürüne uğramaması için bazı mektuplar veriyor ki bu onları köye götürüp orada Shmul'a vermesi gerektiği anlamına geliyor. Yakup da bir savaş olmasını isterdi. Sonra, rahip kardeşlerin yiyeceklerine ve tütün dahil, kasabadan gelen diğer şeylere el koyduklarından şikâyet etmek niyetiyle başrahibe gidiyor. Başrahibin bu konuda bir şey yapmayacağını biliyor, her perşembe bunlardan yakınıyor. Ancak başrahip onu şimdi kabul etmiyor. Yakup soğuktan titriyor, hava kararana kadar uzun süre bekliyor. Sonra başrahip akşam ayinine gidiyor ve tek bir sözcük etmeden Yakup'un yanından geçiyor. Yakup uzun ve sıska, harmanisine sarınarak kulesine donmuş bir halde dönüyor.

Akşam, gardiyanlara her zamanki gibi bolca ödeme yapan Matuszewski gizlice kuleye sokuluyor ve birlikte, o ve Yakup bir mektup yazıyorlar. Matuszewski'nin eli sayfanın üstüne, "Papalık elçisi Visconti" yazarken soğuktan titriyor ve diğer tanınmış isimleri yazarken de titremeye devam ediyor. Kralın ölümünden sonra eski düzen yok olup yerine yenisi doğarken bu mektup artık yazılmalı. Eski kralın ölümünden sonra her şey tersine dönüyor, sağ, sol oluyor ya da tam tersi. Hemen şimdi, yeni düzen henüz kurulmamışken ve yeni makamlar henüz ortaya çıkmamışken, esnek olmayan yasalar sudaki ekmek gibi yumuşamamışken ve yukarıdakiler gerginlik içinde, kiminle birlik olmayı ve kiminle konuşmayı kesmek gerektiğini çözmeye çabalarlarken bu mektubun tam şimdi önem arz etme ihtimali var. Böylelikle Yakup serbest bırakılmasını istiyor. Eğer papalık elçisi bu serbest bırakılmanın erken olduğuna hükmederse o zaman Yakup hapishanede zor ve sefil şartlarda sıkıntı çektiğinden en azından buna müdahale edilmesini istiyor. Keşişler, ailesinden ve arkadaşlarından gelen her tür desteğe el koyuyorlar ve hava

almasına dahi izin vermiyorlar, soğuk kulede iki yıldan fazla geçirdiği için sağlığı ciddi bir şekilde bozulmuş. Yine de ateşli bir Katolik olarak kalıyor, inancına kendini tümüyle adamış ve Kutsal Bakire'ye olan yakınlığı son zamanlarda, her zaman tam ve sağlam olan inancının daha da güçlenmesini sağlamış.

Mektubun bu kısmını bitiriyorlar ancak en önemli kısmı bekliyor, nasıl yazacaklarını bilmiyorlar. Bütün gece üzerinde çalışıyorlar, birkaç tane mum bitiriyorlar. Sabah olduğunda bu kısım da hazır. Mektup şöyle devam ediyor:

> Kutsal Kilise, Hıristiyan kanının Yahudiler tarafından kullanıldığına dair suçlamaların yanlış olduğuna dikkat çekmiştir. Birçok talihsizlikle karşılaşmışken, Wojslawice'de bir başkası başımıza geldi ancak bu bizim hatamızdan dolayı değil, başkaları tarafından, onların kendi amaçları doğrultusunda kullanılmış olmamız nedeniyle gerçekleşti.
>
> Bizi çatıları altına alan cömert koruyucularımıza, Piskopos Kajetan Soltyk le birlikte Andrzej Joseph Zaluski ve ayrıca muhterem Katarzyna Kossakowska'ya sonsuz minnettar olarak, Yahudilere karşı Hıristiyan kanı akıtmakla ilgili suçlamaları başlatanın biz olduğumuza dair kendimizi her imaya karşı savunmalıyız. Bilinsin ki Kutsal Kilise'nin öğretilerine aykırı olan korkunç katliam, biz iyi Katoliklerin herhangi bir kasıtlı katılımı olmadan gerçekleşmiştir.

Kralsız Dönemin Krakowskie Przedmiescie'deki Arabaların Gidiş Gelişine Nasıl Yansıdığına Dair

Varşova'da herkes için yeterince konaklayacak yer kalmadığından Krakowskie Przedmiescie'deki trafik durmak bilmiyor. Her kodaman buraya arabasıyla geliyor, anlık bir sıkışıklık ve izdiham yaratıyor.

Hacamatın nasıl yapılacağını öğrenen Agnieszka, hanımının kanını akıtıyor ancak son zamanlarda bu da işe yaramıyor.

Kossakowska gündüzleri iyi ancak geceleri uyuyamıyor, sıcak basıyor ve kalbi çarpıyor. Doktor şimdiye kadar üç kez çağrılmış. Belki de evinde, Busk'ta ya da Krystynopol'de mi kalmalıydı? Katarzyna Kossakowska'nın evi tam olarak nerede?

Kral ölür ölmez, o da başkente koşturmuş ve yeni yönetici olarak Prens Frederick Christian'ı desteklemek üzere, Soltyk ile plan yapmak için zaman yitirmemişti. Şimdi daha fazla politik plan yapmak için Prens Branicki'ye gittikleri piskoposun arabası, Krakowskie Przedmiescie'de, hemen Swietokrzyska'da takılıyor. Kossakowska ağır, terli Soltyk'in karşısında oturuyor ve alçak, neredeyse erkeksi olan sesiyle şöyle diyor:

"Kaderimizi elinde tutan sevgili eşlerimize, kardeşlerimize ve babalarımıza bakınca bu ülkenin düzenine olan inancı kaybetmemek mümkün mü? Sadece onlara yakından bir bakın, ekselansları piskopos. Biri kendini yeni icat olmuş simya ile meşgul edip felsefe taşını arıyor, öteki resim yapmaya dalmış, beriki gecelerini başkentte geçiriyor ve Podolya'daki mülklerinden gelen tüm parayı kumara yatırıyor, yine bir başkası –bakın şuna hele!– servetini Arap taylarına sarf eden bir binici. Bizim hesaplarımızla uğraşmak yerine şiirler yazanlardan bahsetmiyorum dahi. Kılıçları paslanırken peruklarına briyantin sürenlerden..."

Piskopos onu dinlemiyor sanki. Penceredeki bir aralıktan bakıyor, şimdi Kutsal Haç Kilisesi'nin önündeler. Tekrar borç içine daldığı için endişeleniyor. Borçlar acı verecek kadar gerçek ve bu durum piskoposun yaşamında sürekli yineleniyor.

"...genellikle bize, Polonya bizmişiz gibi görünür," diye devam ediyor Kossakowska inatla. "Ancak onlar da Polonya. Az önce kırbaçlanan bir köylü, kendisinin de devlete ait olduğunu bilmemesine, sizin işlerinizi yürüten Yahudinin bundan haberi olmamasına ve belki de bunu kabul etmek istememesine karşın yine de hepimiz aynı arabada yolculuk yapıyoruz ve birbirimizi koruyup kollamalı, düşman köpekler gibi birbirimizin ağzından artıkları kapmaya çalışmamalıyız. Şimdi olduğu gibi. Bizi

Rusya'nın elçileri yönetsin ister miyiz? Krallarını bize zorla kabul ettirmelerine izin mi verelim?"

Kossakowska, Miodowa'ya giderken yol boyunca yakınıyor ve Soltyk sessizce onun tükenmeyen enerjisine hayret ediyor, ancak piskopos, Agnieszka'nın bildiğini bilmiyor: Kossakowska, Wojslawice'deki lanet yüzünden uyuyamıyor ve her gece kendini kırbaçlıyor. Eğer Piskopos Soltyk'in, bir mucize eseri, onun dantelli üstünü açıp keten çamaşırını sırtını ortaya çıkaracak şekilde yukarı çekme fırsatı olsaydı bu uykusuzluğun etkilerini, okunaksız bir yazıtın kanlı ve dağılmış mürekkebini görebilirdi.

Pinkas, *Documenta Judaeos*'u Düzenliyor

Haham Rapaport'un uzun, sağlam yapılı, ikiye ayrılmış gri sakalı, göğsünden aşağı iki buz sarkıtı gibi iniyor. Alçak sesle konuşuyor, bu basit tarzıyla insanları düzene sokuyor çünkü onun sözlerini anlamak için çaba sarf etmeleri gerekiyor ki bu onları dikkatlerini yoğunlaştırmaya zorluyor. Nerede ortaya çıksa her zaman saygı uyandırıyor. Bugün de yine aynısı olacak ve Lviv'in başhahamı Hayim Kohen Rapaport, kısa süre sonra burada olacak, sessizce gelecek, tüm gözler masalardan ona dönecek ve herkes sessizleşecek. Sonra Pinkas ona sayfaları mükemmel bir şekilde kesilerek bir araya getirilip dikilmiş olan ilk kitapçıklardan birini gösterecek. Pinkas ondan biraz daha yaşlı olsa da Rapaport, Pinkas'ın babası, hatta dedesi gibi duruyor. Gerçek şu ki kutsal insanların yaşı olmaz, yaşlı doğarlar. Rapaport'un övgüsü Pinkas için herhangi bir altın külçeden daha çok şey ifade ediyor. Hahamın, Pinkas'a söylediği her sözcük belleğe işliyor ve zihninde övgü sahnelerini tekrar tekrar canlandırıyor. Haham asla azarlamıyor. Övmediğinde sessiz kalıyor ve sessizliği bir taş kadar ağır.

Hahamın evi şimdi sanki büyük bir kançılarya gibi. Odanın içinde masalar, tabureler, yazı tezgâhları bulunuyor ve bugün onlarda var olan en önemli belge kopyalanacak. Hahamın metni

çoktan baskıcıya gitmiş ve ilk örnekler dönmüş. Bazı adamlar onları kesiyor, diğerleri sayfaları küçük broşürler halinde katlıyor ve her kitapçığın üzerine, yarım sayfayı kaplayan, uzun ve karmaşık başlığı, *Documenta Judaeos in Polonia concernentia ad Acta Metrices suscepta et ex iis fideliteriterum descripta et extradicta* yazan, kalınca karton bir kapak yapıştırıyorlar. Pinkas burada büroyu düzenleyerek, Lehçe de okuyup yazabildiğinden çeviriye yardım ederek bu işte rol oynamış. Jitomir'de infaz edilmekten kaçan ve papanın adaletini istemek için Roma'ya yürüyen Zelig'in davasına büyük katkıda bulunmuş. Roma'daki kutsal büro için bu Zelig'in görevi sırasında elde etmeyi başardıklarını Lehçe ve İbraniceye ve ayrıca Kral Zygmunt III'ün 1592'de kraliyet tacının kayıtlarına yazdıklarını Latince ve İbraniceye çevirmek durumunda kalmışlar. Ayrıca kutsal büronun başı tarafından Zelig adına Varşova papalık temsilcisine gönderilen ve içinde kutsal büronun, Jitomir'de Hıristiyan kanının kullanımının ve işlendiği iddia edilen cinayete dair suçlamaların ayrıntılı bir şekilde incelenmesinden sonra tamamen asılsız olduklarını ileri sürdüğünü açıkça ifade eden mektubunu da çevirmişler. Hıristiyan kanının akıtılmasının, Yahudi dininde ya da Yahudi geleneğinde hiçbir temeli olmadığından, bu türden daha başka suçlamalar reddedilmek zorunda. Sonunda Rapaport, arkadaşlarının aracılığıyla, papalık elçisi Visconti'den Baron Brühl'e gönderilmek üzere, Yahudilerin, Kilise'nin en yüksek makamı olan papadan yardım istediklerini ve papanın bu korkunç iftiraya karşı onların savunmasını üstlendiği papalık elçisi tarafından onaylanmış bir mektup almayı başarıyor.

Neredeyse her şey, tam Pinkas'ın önceden hayal ettiği gibi oluyor ancak hayal gücünün gerçeğe böylesine karşılık geldiği ender görülür. (Pinkas bu işlerin nasıl yürüdüğünü anlayacak kadar yaşlı: Tanrı, bizi sadece kendi başımıza çözüm yolu bulamayacağımız hallere sokar.)

Rapaport içeri giriyor ve Pinkas ona yeni ciltlenmiş kitapçığı veriyor. Hahamın yüzünden bir gülümsemenin gölgesi geçiyor, gerçi Pinkas'ın öngöremediği bir şey var. Hahamın alışkanlıkla

kitabı Yahudi tarzında, diğer tarafından açması ve önce başlık sayfası yerine en sonunu görecek olması:

> Yakın zaman önce kutsal büro, Yahudilerin *matzah* denilen ekmeklerini hazırlamak için insan kanı kullandıkları ve bu sebeple çocukları öldürdüklerine dair tüm mevcut tanıklıkları değerlendirmiştir. Böyle suçlamaların hiçbir temeli olmadığını kesin olarak belirtiyoruz. Bu tür suçlamaların tekrar ortaya çıkması durumunda, tanık ifadelerine göre değil, ikna edici suç kanıtlarına göre karar verilmelidir.

Haham bu sözcüklere bakıyor ancak ne okuduğunu anlamıyor. Pinkas bir süre bekledikten sonra yaklaşıyor, ona doğru eğiliyor ve akıcı bir şekilde çevirmeye başlıyor, alçak, ancak muzaffer bir sesle.

Pinkas, Lviv'deki Çarşıda Kiminle Karşılaşıyor

Pinkas, Lviv'deki çarşıda az önce gördüğü bir kişiyi arıyor. Hıristiyan gibi giyinmiş, omzuna kadar uzanan saçları ince ve tüy tüy. Boynunda beyaz bir atkı var, yüzü tıraşlı ve yıpranmış. Hâlâ genç olan alnını iki çizgi dikine kesiyor. Gözlendiğini hissederek yün çoraplar almayı bırakıyor ve kalabalıkta gözden kaybolmaya çalışıyor. Ancak Pinkas satıcıları bir kenara iterek onun arkasından gidiyor. Ceviz sepeti taşıyan bir kıza çarpıyor ancak sonunda adamı paltosunun kenarından yakalamayı başarıyor.

"Yankiel? Sen misin?"

Adam gönülsüzce arkasına dönüyor ve Pinkas'ı baştan aşağı süzüyor.

"Yankiel?" diye soruyor Pinkas, sesinde daha fazla şüpheyle ama bu kez *kapota*'yı bırakıyor.

"Benim, Pinkas Dayı," diyor adam, usulca.

Bunun üzerine Pinkas'ın boğazı düğümleniyor.

"Sana neler oldu? Artık Glinno'da haham değil misin? Bu halin ne?"

Ancak beriki bu sözlere kayıtsız kalıyor.

"Dayı, seninle konuşamam," diyor. "Gitmeliyim."

"Ne demek konuşamam?"

Glinnolu sabık haham arkasını dönüp kaçmaya çalışıyor ancak yolu inekleri güden köylüler tarafından engelleniyor. Pinkas diyor ki, "Gitmene izin vermiyorum. Bana bir açıklama borçlusun."

"Açıklayacak bir şey yok. Bana dokunma, dayı. Seninle artık hiçbir ilgim yok."

"Tüh sana!" Pinkas aniden anlıyor ve korku içinde sendeliyor. "Kendini sonsuza dek lanetlediğinin farkında mısın? Onlarla birliktesin ha? Vaftiz oldun mu yoksa sıranı mı bekliyorsun? Annen bunu görecek kadar yaşasaydı yüreği dayanmazdı."

Pinkas aniden çarşının ortasında ağlamaya başlıyor, dudakları kıvrılarak at nalı şeklini alıyor, hıçkırıkları zayıf bedenini sarsıyor ve gözlerinden yaşlar süzülüp küçük, kırışık yüzünü ıslatıyor. İnsanlar merakla bakıyor ve şüphesiz bu yoksul garibin soyulduğunu düşünüyorlar ki, şimdi gariban bir kuruş için sızlanıyor, diyorlar. Artık Yakup Golinski olan Glinnolu sabık haham, etrafına kararsızlıkla bakınıyor. Akrabasına üzülmüş olmalı çünkü ona yaklaşıyor ve nazikçe omzundan tutuyor.

"Beni anlayamayacağını biliyorum. Ben kötü biri değilim."

"Şeytan sizi ele geçirmiş, hepinizi, hepiniz şeytanın kendisinden daha kötüsünüz, ömrümde asla... sen artık bir Yahudi değilsin!"

"Dayı, gel kapının oraya gidelim..."

"Ben senin yüzünden kızım Gitla'yı kaybettim, biliyor musun?"

"Onu orada hiç görmedim."

"Orada değil. Gitmiş ve onu asla bulamayacaksınız zaten."

Sonra aniden, tüm gücüyle, sertçe Golinski'nin göğsüne vuruyor, iri yapılı ve güçlü olmasına karşın Golinski bu darbe karşısında sendeliyor.

Pinkas parmak uçlarında duruyor ve doğrudan onun yüzüne hırlıyor.

"Yankiel, bugün kalbime bir bıçak soktun. Ancak bize geri döneceksin. Bir gün geri geleceksin."

Sonra dönüp tezgâhların arasından aceleyle uzaklaşıyor.

Ayna ve Sıradan Cam

Şimdi Kossakowska, hiçbir sorunla karşılaşmadan karı ve kocanın Czestochowa'da buluşması için izin almayı başarıyor. Herkes politikayla meşgul, yeni kralın seçimiyle. Manastırın başrahibi, Yakup'un hapishane koşullarının iyileştirilmesini onaylıyor. Sonbahar başlarında, büyük ölçüde rahatlayan Hana ve Avaça ile birlikte, kalabalık bir gerçek müritler grubu, kendilerinden oldukça nefret eden Woslawice'den ayrılıp Czestochowa'ya doğru yola çıkıyorlar. Marianna Potocka, ikisine ve Katarzyna'ya öfkeli. Sanki kasabanın diğer Yahudileri kaybetmesi yetmezmiş gibi, şimdi de malikânesini bunlar terk ediyor. Tüm kapıları sonuna kadar açık bırakıyorlar, çöpler yerlerde. Arabalarını yükledikleri yerde hâlâ çamurlu, ezilmiş paçavralar var. Buradaki varlıklarının tek gerçek ve kalıcı kanıtı, büyük karaağacın altında biraz yana doğru kaymış olan, yalnızca birkaç gelişigüzel huş ağacından haçlarla ve taş yığınlarıyla işaretlenmiş o mezarlar. Sadece Pidhaytsi Haham Moşe'nin, büyük Kabalacı ve güçlü muskaları yapanın mezarı, eşinin koyduğu beyaz çakıllar sayesinde diğerlerinden farklılık gösteriyor.

Grup, Czestochowa'ya, 1762 yılının eylül ayının sekizinde geliyor. Manastırın duvarlarının yanından güzel giyinmiş olarak, sarı ve mor çiçek buketleriyle, ağırbaşlılıkla yürüyerek geçiyorlar. Kalenin görevlileri ve keşişler, oraya gelen yorgun hacılardan ziyade daha çok bir düğün alayına benzediklerinden onları gördüklerinde şaşırıyorlar. Eylülün onunda, Hana ve neredeyse iki yıldır görmediği kocası güpegündüz, maiyetindeki herkesin bilgisi dahilinde ilişkiye giriyor. Bu iş, kulede kimsenin bu *tikkun*'da, dünyayı onaran bu eylemde yer almaması için, bir görevlinin, küçük camları dikkatle örtülmüş olan odasında

gerçekleşiyor. Ancak bu duruma tanık olan herkes kalplerinin umutla dolduğunu, en kötü olanın sonunda geçtiğini ve şimdi ileriye doğru gitme zamanının geldiğini hissediyor. Bir ay sonra, Matuszweski'nin elindeki düzensizce tutulan kayıtta, 8 Ekim'de (Tanrı, onları kesinlikle Yahudi takviminden çıkarmıştı) Hana ve Yakup'un bir oğul beklediğine dair bir madde var, Matuszewski, bunu Tanrı'nın kelamından biliyor.

Wielunskie Przedmiescie üzerinde iki ev tutuyorlar. Geride kalanlar hanlardaki küçük odalara sığışıyor ancak hepsi birlikte yaşıyor. Böylelikle manastırın kuzeyine doğru, yalnızca gerçek müminlerden oluşan bir yerleşim yeri doğuyor ve Yakup artık her gün taze meyve, sebze, oruç tutmadığı zamanlarda da yumurta ve et yiyebiliyor.

Köyün küçük evleri kaleye kadar gelmiş, hatta yaşlı askerlere başta küçük bir şey verildikten sonra duvara tırmanabilen ve mahkûmlara bir şeyler götürebilen Jan Wolowski gibi gençler bile var. O zaman yaşlı askerler mızraklarının üzerine yaslanarak uyukluyor ya da soğuktan yakınarak zar attıkları çatının altında kayboluyorlar. Hatta gençler, gecenin karanlığında duvara bir tekerlek takarak bu sayede erzak içeren çuvalları bir ipe çekmeyi de başarıyor. Rahip kardeşlerin bunu fark etmemesi için dikkatli olmalılar. Efendi son zamanlarda soğan talep ediyor. Hapis kalmaktan o kadar güçsüz düşmüş ki artık dişetleri kanıyor ve dişleri ağrıyor. Kulağının ağrıdığından da yakınıyor ve başı dönüyor. Hana manastırın rızası ile kocasını günde bir kez ziyaret ediyor ancak sıklıkla ziyareti uzadığı için geceyi de orada geçiriyor. Ötekiler de efendiye geliyorlar. Şimdi küçük kadın hacılar da gelmeye başlamış. Hacıların hepsi düzgün giyimli, Hıristiyan tarzında, kentli tarzında, mütevazı, kadın hacılar, başı türbanlı, şatafatlı Czestochowalı Yahudi kadınlardan tamamen farklılar. Gerçek mümin kadınlar, Polonyalı kasaba kadınlarının keten bonelerinden takıyor ve bazılarının ayakkabılarının tabanları çıkık, bonelerinin soluk danteli altında keçeleşmiş bir örgüyü gizlemelerine karşın başları hâlâ dik.

Kurallar gevşetildiğinden efendi, kadınların gelmesi için Varşova'ya haber gönderiyor. Hiçbiri ona ihanet etmediği için bundan böyle onun koruması kadınlar olacak. Yakup'un Avaça için ayrıca *naarot*'lara, yani genç kızlara gereksinimi var, hizmet edecek ve öğretecek. Onunla ilgilenecek kadınlara da gereksinimi var. Kadınlar, kadınlara gereksinim duyuyor, her yerde kadın olsun istiyor, sanki onların yumuşak ve titreşen mevcudiyeti Czestochowa'nın karanlık zamanını tersine çevirebilirmiş gibi.

İşte buradalar. Önce Vittel Matuszewska, birincisi o ancak sonra Henrykowa Wolowska geliyor, aşırı genç ancak sakin, geniş, güzel yüzüyle biraz iri yapılı, alçak bir sesle, şarkı söyler gibi konuşuyor. Güzel, parlak kahverengi saçları sıkıca tokalanmış başından sarkıyor. Boynunda üstünden saçlar çıktığı için onu utandıran bir doğum işareti bulunan ve bu yüzden bir eşarp takan ince yapılı Eva Jezierzanska var. Ancak genç bir ermininki gibi hoş bir yüzü, kadifemsi gözleri, güzel bir teni ve arkadan bir kurdeleyle sıkıca bağlanmış gür saçları var. En büyükleri olan Franciszkowa Wolowska'da burada, güçlü, hoş ve berrak bir sesi var, müziğe karşı yetenekli. Efendinin Ivani'de etrafında olmasını istediği aynı kadınlar var, Pawlowska, Dembowska ve kız kardeşi Czerniawska. Ayrıca Lewinska ve Michalowa Wolowska. Vücut hatları ve gülümseyen gözleriyle Haya'nın kızı Klara Lanckoronska. Hepsi de Varşova'dan iki arabayla, kocaları olmadan geliyor. Efendiyle ilgilenecekler.

Kadınlar, Yakup'un önünde bir sıra halinde diziliyor. Yakup onlara gülümsemeden dikkatle bakıyor (Piotrowski'nin, sonradan söylediği üzere, "bir kurt gibi"). Onlara dik dik bakıyor, çok güzeller. Sanki askerlermiş gibi önlerinde bir aşağı bir yukarı yürüyor ve her birini yanağından öpüyor. Sonra şaşırmış olan Hana'ya, onlara katılmasını söylüyor.

Yakup onlara böyle bakarken, bir zamanlar Ivani'de söylediği şeyin aynısını söylüyor, aralarından uyum içinde, tartışmadan birini seçmelerini ve seçilenin bir süre kendisiyle kalacağını, onu gece yedi, gündüz altı kez alacağını. Bu kadın, bir kız doğuracak

ve hamile kalır kalmaz herkes bunu öğrenecek çünkü arkasında kırmızı iplik gibi bir iz bırakacak.

Kadınlar kızarıyor. En büyükleri ve çok güzel giyinmiş olan Wolowska'nın Varşova'daki kız kardeşine bıraktığı bir yaşında ikizleri var, kısa sürede onlara dönmekten mutlu olacak. Wolowska bir adım geri çekiliyor, biraz utanarak. Aralarındaki bakireler en çok kızaranlar.

"Seninle kalan kadın ben olacağım," diyor Hana, aniden.

Yakup gözle görülür bir şekilde buna kızıyor. İç çekip yere doğru bakıyor ve tüm kadınlar korkudan son derece sessiz duruyorlar. Ancak efendi bir şey söylemiyor, karısının bu çıkışını göz ardı ediyor, elbette o olmayacak, Hana zaten hamile. Bunun yanı sıra Hana, onun karısı. Bu ani ret kararıyla, Hana'nın gözleri yaşla doluyor ve diğerleriyle birlikte ondan ayrılıyor. En büyük Wolowska, kolunu Hana'ya doluyor ancak bir şey söylemiyor.

Manastırdan, tepeden aşağıya doğru hacıları geçip tekrar kente dönen Zwierzchowska, her gün efendiyle birlikte olduğundan bu seçme işleminde yer almayacak. Neredeyse kayıtsızca, yüksek sesle ilk etapta kadınlardan hangisinin gerçekten Yakup'la kalmak isteyeceğini belirlemeleri gerektiğini anlatıyor. İki Wolowska haricinde neredeyse hepsi gönüllü. Bir kargaşa oluyor ve bu heyecan anında Yidiş diline geçiyorlar, artık kendi dillerinde konuşuyorlar, heyecanlı fısıltılarla.

"Ben yaparım," diyor Eva Jezierzanska. "Onu canımdan bile daha çok seviyorum."

Ancak ötekiler kızıyor.

"Ben de bunu yapmaktan memnun olurum," diyerek gönüllü oluyor Marianna Piotrowska. "Biliyorsunuz benim çocuğum yok. Belki onunla olabilir."

"Ben de yapabilirdim. Ivani'de onunlaydım ve o benim kayınbiraderim," diyor Pawlowska.

Ondan bir kızı var. Herkes bunu biliyor.

Zwierzchowska, dua eden hacıların hararetli hararetli konuşan bu genç hanımlara bakmaya başladığını fark ettiği için onlara susmalarını söylüyor, "Bunu evde tartışalım."

Efendi, her gün, hangisinin olacağını belirleyip belirlemediklerini soruyor ancak henüz bir anlaşmaya varamamışlar. Sonunda kura çekiyorlar ve görevi yerine getirmek, iyi, neşeli ve ayrıca hoş olan ancak şimdi şaşkına dönmüş, kızarmış ve başı öne eğilmiş olan Henrykowa Wolowska'ya düşüyor. Eva Jezierzanska ise sonucu kabullenmeyi reddediyor, aralarında fikir birliği olması gerekiyor.

"Ya ben ya da hiç kimse," diyor.

Yakup'un sakinliği ve sağduyusundan dolayı özellikle beğendiği Lewinska da manastıra gidip onunla bir görüşme talep ediyor. Yakup'a seçimi kendisinin yapması için yalvarıyor çünkü onlar yapamıyorlar. Efendi öyle bir öfkeleniyor ki hiçbirini bir ay görmek istemiyor. Sonunda Hana işin içine giriyor ve akıllıca, Yakup'a hangisinin onu en çok etkilediğini soruyor. Yakup, Klara Lanckoronska'yı söylüyor.

Birkaç gün sonra, görevlinin odasında paylaştıkları yemeği yerlerken halinden memnun olan Yakup, Klara Lanckoronska'ya çorbaya ilk kaşığı daldıranın o olmasını söylüyor. Klara başını öne eğiyor ve açık pembe yanakları kıpkırmızı oluyor. Hepsi ellerinde kaşıklarla bekliyor.

"Klara, sen başla," diyor efendi yine, ancak o reddediyor, sanki Yakup onu en büyük günahı işlemeye teşvik ediyormuş gibi.

Sonunda Yakup kendi kaşığını atıp masadan kalkıyor.

"Böyle önemsiz şeylerde beni dinlemezseniz daha fazla bir şey yapmanızı istediğimde ne olacak? Size güvenebilir miyim yoksa güvenemez miyim? Koyun gibi aptal, tavşan gibi korkak mısınız?"

Başları önde, sessizce duruyorlar.

"Önünüze şeffaf olan bir çeşit ayna koydum, ben bu aynanın arkasındaki sırım, ben kaplamayım. Aynanın olması ve kendinizi onun içinde görmeniz benim sayemde. Şimdiyse o sırı kaldırmak zorunda kalıyorum ve siz sadece sıradan camla kalmış oluyorsunuz."

Akşam olunca onlar için aklına yeni bir fikir geliyor. Jakubowski'nin reddinden sonra onun sağ kolu gibi görevi yapan Vittel Matuszewska'yı çağrıyor.

"Bizden olmayan eşleri olan kardeşlerimizin o kadınları bir kenara atıp gerçek müminler arasından yeni eşler almasını istiyorum. Bizden olmayan erkeklerle evlenen kadınların da kardeşlerimiz arasından koca almalarını istiyorum. Bunun herkese açık olarak gerçekleşmesini istiyorum. Birisi, neden, diye soracak olursa da benim öyle emrettiğimi söyleyin."

"Yakup, bu olamaz," diyor Vittel Matuszewska, şaşırmış bir halde. "Bunlar birbirine bağlanmış çiftler. Senin için çok şey yapabilirler ancak karılarını ya da kocalarını terk etmelerini isteyemezsin."

"Sizler her şeyi unutmuşsunuz," diyor Yakup ve yumruğunu duvara vuruyor. "Hepiniz. Artık gerçek mümin değilsiniz. Şimdiye kadar şansınız yaver gitti." Parmak eklemlerinden kan sızıyor. "Dediğim gibi olacak Vittel. Bunu anlıyor musun?"

Yakup'un dediği gibi, 1763'ün temmuz ayında, Wielunskie Przedmiescie'deki küçük bir evde bir oğlan doğuyor ve Yakup ismini alıyor. Bir ay sonra Hana, lohusa yatağından çıkınca Jasna Gora Manastırı'nın kulesinin tepesindeki görevlinin odasında, herkesin önünde merasimle karı koca oluyorlar.

Eylül 1764'teki başka bir oğulun, yani Roch'un doğumu üzerine Yakup'un müritleri Czestochowa'ya geliyorlar. Müminler dağıldıkları yerlerden dönmüş, Wojslawice'den, Rohatin'den, Busk'tan ve Lviv'den, hepsi Yakup'un yakınına yerleşmek istiyor, belki Czestochowa'ya. Türkiye'den ve Eflak'tan da artık Yakup'un Edom'un en kutsal yerindeki mahkûmiyetinin kehaneti doğruladığına ikna olan arkadaşları geliyor.

Daha önce, Ağustos 1763'te Frank, hemen gelen Jakubowski'yi Varşova'ya gönderiyor. Jakubowski sanki bir darbe beklermişçesine, sanki kendini acıya hazırlarmışçasına efendiye eğilerek yaklaşıyor ancak aniden efendinin kendisi onun önünde diz çöküyor. Mutlak bir sessizlik oluyor.

Sonra grup, kenarda köşede alçak seslerle, efendinin bunu bir şaka olarak mı yoksa bir zamanlar Busklu Nahman denen Piotr Jakubowski'ye saygısından dolayı mı yaptığını tartışıyor.

Hapishanede Günlük Yaşam ve Çocukların Bir Kutuda Tutulmasına Dair

Vaygele Nahmanova, yani Zofia Jakubowski sık sık kentdışına çıkıyor, ormana gidiyor ve orada yeterince kalın ancak hâlâ taze ve özle dolu bir ıhlamur dalı arıyor. Kimse neden onu değil de ötekini seçtiğini asla bilmiyor ama o biliyor. Jakubowskilerin oda tuttuğu eve, Wielunskie Przedmiescie'ye getiriyor ve kimsenin onu göremediği evin arkasında onunla oturuyor. Keskin bir çakı alıyor ve dalı insan şeklinde yontmaya başlıyor. Şimdiye kadar kolları, boynu ve başını ortaya çıkarmış bile, Vaygele gözyaşlarını tutamıyor ve hıçkırıkları içinden kasılarak çıkıyor, atılması gereken bir balgam gibi. Gözyaşları içinde, figürün her zaman kapalı olacak gözlerini ve minik dudaklarını boyuyor, ona ölü çocuğunun giysisini giydiriyor ve bankın altına gizliyor. Bu bebekle oynamak için küçük bir kız gibi sıklıkla buraya dönüyor. Ona sarılıyor, göğsüne koyuyor, fısıldıyor ve sonunda bu oyun onu rahatlatıyor, Tanrı'nın ona merhamet ettiğinin ve acısını aldığının bir işareti bu. Sonra bebeği, tavan arasında gizlenen ve diğer bebeklerin de tutulduğu özel bir kutuya koyuyor. Şimdi onlardan dört tane var, bazıları büyük, bazıları küçük. Nahman'ın bundan haberi yok, karısının hamile kaldığının farkında dahi değildi çünkü. İkisi de yaptığı yolculuklar sırasında, çok küçükken düşmüş. Vaygele onları keten bezine sarıp ormana gömmüş.

Uyumak için yattıklarında yastığında ağlıyor. Yüzleşmek için Nahman'a dönüyor, onun elini çıplak göğsünün üzerine koyuyor.

"Benimle yat."

Nahman hafifçe öksürüp onun başını okşuyor.

"Korkma. O sana güç ve sağlık verecek, hamile kalmanı sağlayacak."

"Ondan korkuyorum."

"Neden bahsediyorsun? Hepimizin ışıkla yıkandığını göremiyor musun, yüzlerimizin nasıl değiştiğini, daha güzelleştiğimizi ve Yakup'un üzerindeki o ışığı? Göremiyor musun? Yeşil bir parlaklık. Artık biz Tanrı'nın seçilmişleriyiz. Tanrı içimizde ve Tanrı bir insanın içinde ise artık o, sıradan kurallarla bağlı değildir."

"Gece, mantarların parlaması gibi," diyor, Vaygele. "Bir mantarda ışık nemden, karanlıktan vardır..."

"Ne diyorsun Vaygele?"

Vaygele ağlıyor. Nahman-Jakubowski sırtını okşuyor, sonunda bir gün Vaygele de kabul edecek her şeyi.

Yakup ona öylece kalmasını söylüyor. Vaygele'nin üstüne sertçe uzanıyor, homurdanarak ve ona bakarak işini bitiriyor. Vaygele derin bir iç çekiyor.

Her akşam görevlinin odasında toplanıyorlar ve Yakup, Ivani'deki gibi onlarla sohbet ediyor. Sıklıkla gruplarından birini işaret edip onların başından geçenlerle hikâyesine başlıyor. O gece bu kişi, Nahman'ın karısı Vaygele. Vaygele'ye yanına oturmasını söylüyor ve elini omzuna koyuyor. Vaygele bezgin ve solgun.

"Bir çocuğun ölümü, iyi bir Tanrı olmadığının kanıtıdır," diyor Yakup. "Tanrı, en değerli şeyi, birinin yaşamını yok ettiğine göre nasıl olabilir? Bundan ne çıkarı olabilir bu Tanrı'nın, yani bizi öldürmekten? Bizden korkuyor mu?"

İnsanlar durumun bu şekilde açıklanmasından rahatsız oluyorlar. Aralarında fısıldaşıyorlar.

"Gittiğimiz yerde yasalar olmayacak çünkü yasalar ölümden doğar ve biz yaşamla bağlantılıyız. Kozmosu yaratan kötü güç sadece Bakire tarafından temizlenebilir. Bu gücün üstesinden bir kadın gelebilir çünkü o güçlüdür."

Vaygele aniden tekrar ağlamaya başlıyor, bir süre sonra yaşlı Pawlowska ve kadınlardan bazıları da ona katılıp burunlarını

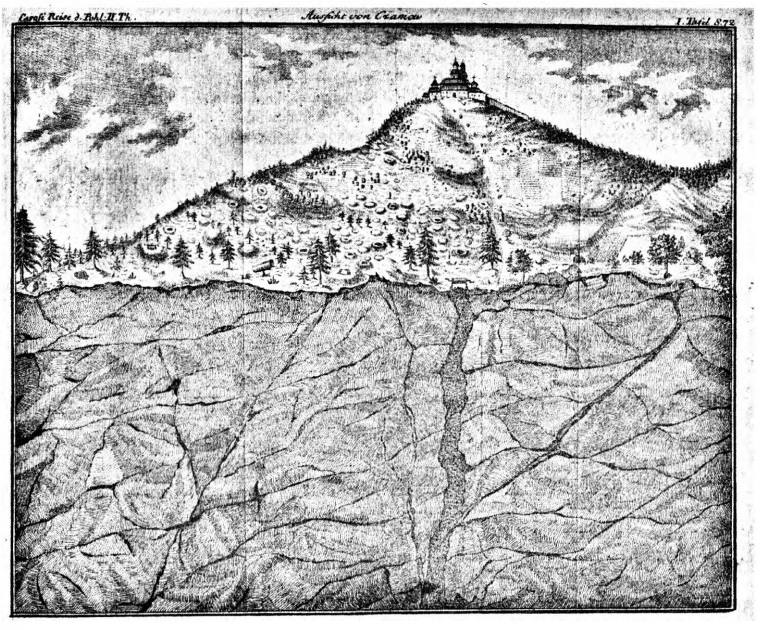

çekmeye başlıyorlar. Erkeklerin gözleri nemleniyor. Yakup konuşma şeklini değiştiriyor.

"Ancak iyi Tanrı tarafından yaratılan dünyalar da var, onlar sadece bizden saklanmış. Sadece gerçek müminler onlara giden yolu bulabilir çünkü gerçekten uzakta değil, sadece oraya nasıl ulaşılacağını bilmeniz gerekir. Size söyleyeceğim, bu dünyalara ulaşmak için Czestochowa yakınlarındaki Olsztyn Mağaraları'na girmelisiniz. Girişi bulacağınız yer oradadır. Makpela Mağarası'nın olduğu yer ve orası dünyanın merkezi."

Onların gözlerinin önünde büyük bir görüntü canlanmasına sebep oluyor. Burada, dünyadaki tüm mağaralar birbiriyle bağlantılı ve birleştikleri yerlerde zaman farklı akıyor. Böyle bir mağarada kısa bir süre uyuyakalan birinin, ailesini bıraktığı köye dönmek istediğinde anne babasını ölmüş, karısını çökmüş bir yaşlı kadın ve çocuklarını büyümüş olarak bulmasının sebebi budur.

Hepsi başını sallıyor. Bu hikâyeleri biliyorlar.

"Evet, Czestochowa'ya çok yakın olan bu mağara, Korolivka'daki mağarayla doğrudan bağlantılı ve o da İbrahim ve anne babasının yattığı yerle bağlantılı."

Bir iç çekiş duyuluyor. Demek ki her şey birbiriyle bağlantılı, özenle birleştirilmiş.

"Bu mağaraların düzenini bilen var mı?" diye soruyor Marianna Pawlowska, umutla.

Belli ki Yakup bunu biliyor. Yakup, Korolivka'ya ya da başka bir dünyaya, her türden zenginliğin, altınla dolu arabaların olduğu ve orada öylece durup onları almak isteyebilecek birini bekleyen bir dünyaya gitmek için nereye ve ne zaman döneceğini biliyor.

Bu zenginlikleri detaylarıyla anlatarak onlara zevk veriyor ve bu yüzden bunu detaylara çok dikkat ederek yapıyor. Duvarlar altından, lüks perdeler gümüş ve altın yaldızla işlenmiş, masalarda altın tabaklar, üzerlerinde de meyve yerine değerli taşlar, zümrütler, safirler var, elma kadar, erik kadar ve gümüş iplikle dikilmiş Şam kumaşından masa örtüleriyle tamamen kristalden yapılmış lambalar.

Hamile olduğunu henüz bilmeyen Vaygele, yani Zofia Jakubowska'nın gerçekte bütün bunlara gereksinimi yok, sadece bir elma büyüklüğünde, irice bir yakutla mutlu olabilir... Artık dinlemiyor, sadece böyle bir taşla ne yapacağını planlıyor. Küçük parçalara böldürürdü ki kimse onun böyle bir şaheseri çaldığından şüphelenmesin çünkü böylesine dev bir taşa sahip olmak aynı zamanda tehlikeli, hırsızları ve canileri baştan çıkarabilir. Bu nedenle taşı gizlice kestirmesi gerekirdi (ancak kim böyle bir işin altına girmek isteyebilir ki?) ve güvenli olacağı için tüm küçük taşları birbiri ardına yavaş yavaş farklı kentlerde satardı. O parayla da yaşardı. Kendine küçük bir dükkân, ayrıca bir de orta büyüklükte bir ev alırdı ancak güzel, parlak ve nemli olmayan, ayrıca hoş beyaz keten iç çamaşırlar, yarım düzine ipek çorabı, yani yedekleri de olurdu. Belki de yeni, ince etekler ve kış için yün olanlarından da sipariş ederdi.

Hepsi kasabaya dönmek için manastırdan sessizce sıvışarak kendi farklı yönlerine gittiğinde Nahman Jakubowski geride kalıyor. Yalnız kaldıklarında Nahman, dizlerinin üstüne çöküyor ve Yakup'un bileklerine sarılıyor.

"Seni kurtarmak için sana ihanet ettim," diyor yere doğru, boğuk bir sesle. "Bunu biliyorsun. Bunu sen istedin."

Uçuruma Giden Yol ya da Tova ve Oğlu Hayim Turk'un 1765'teki Ziyareti

İşte, manastırda sevilmeyen yeni kralın ilk hamlesi, Jasna Gora Kalesi'nin bakımını rahip kardeşlerden almak oldu, bu da manastırın fonlarını önemli ölçüde azalttı ve şimdi –söylenebilir– manastır zar zor dönüyor. Artık her yıl ya da iki yılda bir başrahip değişecek ve kimse buna bir çözüm üretemiyor, zaten rahiplerden hiçbiri, bir keşiş olarak böyle bir kurumu yönetecek kadar deneyimli değil. Çünkü ne de olsa manastır başlı başına bir kurum.

Hiçbiri görevlilerin kulesini ele geçirmiş olan, yaşlı görevlilere bir tür hizmetkârmış gibi davranan bu sorunlu mahkûmu idare edemiyor ve yaptığı cömert ödemeler karşılığında, onun bu sözde özgürlüğünü reddetmeleri zor oluyor. Başrahip onu ve sık sık gelen konuklarını izliyor, gelenler saatlerce kilisede, kutsal bir resme bakarak oturuyor ve onların hararetli dualarının görünüşü ve bütün gün bir haç şeklinde yatmaları inançlı her insanı etkiliyor. Manastıra karşı dikkatliler ve efendilerinin verdiği cezaya razı olmuş görünüyorlar. Zaman zaman kulede tartışmalar ya da yükselen sesler oluyor. Birkaç kez ilahileri duyuluyor, Katolik ilahileri olmadıkça bu, başrahip tarafından kesinlikle yasaklanmış durumda.

Başrahip Mateusz Lekawski, Frank'a karşı halefi Mninski'den daha olumlu davranıyor. Lekawski, görevlilerin odasında işlenen suçlara dair raporlar tutmuş ve manastırın kutsal alanında yaşayan bir ailenin gerçeği ki etrafta dolaşan kadınların sayısından

bahsetmeye gerek dahi yok, onu tedirgin ediyormuş. Diğer yanda halefi, bunlardan hiç rahatsız olmuyor. Daha çok şapeldeki resimlerle ilgili ve çatının kötü durumundan rahatsız olan Mninski, aldığı her kuruştan memnun ve bu yeni Hıristiyan olanlar bol miktarda bağış yapıyor. Kadınlara bakmayı da seviyor, buradakiler özellikle hoşuna gidiyor.

Yakup Frank'la birlikte kapıya gelen iki kadın görüyor. Bunlardan birinin kucağında bir bebek var, öteki, küçük bir kızı elinden tutmuş. Yakup önce yürüyor, hacıları neşeyle selamlıyor, onlar da durup Yakup'un uzun Türk şapkasına ve Türk paltosuna şaşkınlıkla bakıyor. Yakup Türk tarzında giyinmiş iki adamla kapıda selamlaşıyor. Sanki birbirlerini uzun süredir görmemiş gibi kucaklaşıyorlar. Bebekli kadın, yaşlıca olan adamın önünde diz çöküp elini öpüyor. Başrahip, babası olduğunu düşünüyor. Mahkûma manastırdan ayrılması için izin vermiş. Akşam olmadan dönecek. Herkesin birlikte nasıl kente gittiğine bakıyor.

Evet, o adam Hana Frank'ın babası, Yehuda Tova ha-Levi. Esmer, şişman ve hâlâ siyah, hiç grisi olmayan gür sakalı göğsünü kaplıyor, zarif yüz hatları ve şehvetli dudakları var. Hana hoş, büyük gözlerini ve hiç kızarmayan zeytin rengi tenini ondan almış. Kızının kendisi için kiraladığı yere varıyorlar. Tova bir iskemleye oturuyor. Aslında çok da rahat etmiyor. Türk geleneğine göre yastıkların üzerine oturmayı yeğliyor. Ellerini heybetli göbeğinin üzerine yerleştiriyor, bu eller, bir bilgenin eli gibi yumuşak ve narin.

Oğlu, Hana'nın ikiz kardeşi Hayim yakışıklı bir adam olmuş ancak babası gibi yapılı değil. Yuvarlak yüzü, babası gibi sıradan hatlara sahip. Koyu, çok kalın kaşları neredeyse yekpare ve yüzünü yatay olarak ikiye ayırıyor. Bir Türk gibi giyinen Hayim, arkadaşça ve samimi. Gülümsemesi yüzünü asla terk etmiyor, sanki herkesi bununla fethetmeye çalışıyormuş gibi. Sevgiyle büyütüldüğü açık çünkü kendine güveni var ancak kibirli değil. Yaşlı Tova, Avaça'yı kucağına oturtmuş, Avaça bir karaca yavrusu kadar ince ve bu sebeple dedesi ona kuru incirle Türk

şekerlemeleri veriyor. Hana, göğsünde küçük Yakup'la babasının yanında oturuyor, çocuk ufacık elleriyle, babasının hediye olarak getirdiği eşarbın kenarıyla oynuyor. Babasının ve kardeşinin gelişinden beri Hana canlanmış görünüyor, ne olduğunu bilmese de önemli bir şeyin değişeceğinden emin. Konuşma sırasında, sorgulayıcı bakışlarını kocasından, babasına ve kardeşine çeviriyor çünkü erkeklere ve onların vereceği kararlara uyar. Uykusu gelene kadar böyle devam ediyor.

Yakup hücresine gece geç vakit dönüyor. Ertesi gün Roch, teşekkür olarak Türk tütünü ve birkaç çubuk alıyor. Ayrıca aldığı şıngır şıngır paralar da hoşa giden bir bağış ve Roch hızla onları yırtık pırtık pantolonunun cebine saklıyor. Manastıra bir sepet lezzetli yiyeceklerle gidiyor. Biri, rahipler yaşamın zevklerinin çoğunu tadamadığından, tatlılara aşırı derecede düşkün olur, diyor.

Yakup konuşurken Tova dinlemiyor gibi görünüyor, sürekli odada etrafına bakıyor, parmaklarına bakıyor, zaman zaman rahatsız durumunu, sıkıldığını ifade eden bir iç çekişle değiştiriyor. Ama yok, sıkılmış değil, Tova dikkatle dinliyor. Belki de gerçekten beş yıldır yalnız olan ve türlü fikirle ortaya çıkan Yakup'un ona anlattığı şeylerden dolayı keyfi yok. Tova bazılarını gerçekçi bulmuyor, ötekileriyse zararlı buluyor. Bazıları ilginç. Bir tanesi korkunç.

Tova, Şehina'nın manastırdaki resimde hapsolduğu hakkında daha fazla konuşma dinleyemiyor ve parmaklarıyla ritim tutmaya başlıyor. Yakup bilmem kaçıncı kere yine aynı konuyu dile getiriyor, bir yolunu bulup daha gerçek kılıyor, Zohar'ın sözlerini tekrarlıyor.

"Kurtuluş en kötü yerdedir."

Sessizleşiyor, sözlerinin etki göstermesini bekliyor, sonra âdeti olduğu üzere aniden işaretparmağını kaldırıyor ve ciddiyetle soruyor, "Ya biz, biz kendimizi nerede bulduk?"

Çok değişmiş, tıraşlı yüzü kararmış, gözleri solmuş. Hareketleri, öfkesini bastırıyormuşçasına sarsak. Bu haşinlik,

ötekilerinin ondan korkmasına neden oluyor, hiçbirinin şimdi ona yanıt verememesinin sebebi bu. Yakup kalkıyor ve öne eğilmiş, ahşap tavanı işaret eden parmağı hâlâ havada olduğu halde odada dolaşmaya başlıyor.

"Bu, *nikve detom rabe*, uçuruma giden yol, bu Czestochowa, bu Jasna Gora, Zohar'ın öteki sözlerine göre bunlar, Mesih'in oturup bağlandığı ve serbest kaldığı Roma'nın kapıları... Burası karanlık bir yer, orada hapsolmuş Şehina'yı kurtarmak için inmemiz gereken uçuruma giriş yolu. Olacak olan şu: Yükselmek için olabildiğince aşağıya düşmeliyiz, şimdi ne kadar karanlık olursa sonra o kadar aydınlanacak ve şimdi ne kadar kötüyse sonra o kadar iyi olacak."

"Başta neden buraya konulduğumu bilmiyordum," diyor Yakup gergin ve heyecanlı. Kayınpederi dalgın dalgın yere bakmakta olan kızına belli etmeden bakıyor. "Mahkûmiyete karşı çıkmamam gerektiğini hissettim. Ancak şimdi biliyorum, buraya konuldum çünkü Şehina bu yeni Siyon Dağı'nda hapsedilmiş durumda. Boyalı tahtanın, resmin altında o var, o Bakire. İnsanlar bunu görmüyor, hepsi o resme saygı gösterdiğini düşünüyor ancak bu sadece Şehina'nın bir yansıması, insan gözünün görebileceği hali."

Tova'ya göre Yakup'un söyledikleri çok sarsıcı. Damadı, yolladığı mektuplarında yazdıklarından daha kötü durumda. Ancak Tova aynı zamanda onun Czestochowa'daki maiyetinin, sözlerini tamamen normal kabul ettiğini de görüyor. Yakup, Şehina'nın burada Esav'ın esareti altında olduğunu, kendisinin de bu yüzden Jasna Gora ikonundaki Şehina'nın koruyucusu, eşlikçisi olarak hapsedildiğini söylüyor. Polonya'nın Şehina'nın hapsedildiği ülke olduğunu, bunun, Tanrı'nın dünyadaki varlığının hapsi olduğunu ve fakat aynı zamanda Şehina'nın dünyayı özgürleştirmek için burada hapisten çıkacağını söylüyor. Polonya dünyadaki en özel yer, aynı zamanda en kötü ve en iyi. Şehina, küllerinden doğmalı ve dünyayı kurtarmasına izin verilmeli. Sabatay denedi ve Baruhya denedi, ne ki sadece Yakup başarılı olacak. Çünkü doğru yerde bulunan o!

"Baba, dünyanın âdetlerine bak," diyor Tova'nın kızı, sevgili Hanele'si, sanki birden uyanmış gibi. "İsmail'in[4] memleketinde, Şehina kovalanamaz çünkü Şehina kadındadır ve onlar, İsmail'in soyundan gelenler kadınları önemsemez, o bir köledir, kimse ona saygı duymaz. Şehina sadece kadına saygı duyulan yerde bulunabilir ve bu nedenle Polonya'da olduğundan, onlar sadece kadınlarının önünde başları açık durmaz, onlara iltifatlar eder, hizmetkârlarıymış gibi davranır ve üstüne üstlük burada, Czestochowa'da, Bakire'yle çocuğuna en büyük saygıyı gösterirler. Burası Bakire'nin ülkesi. Bu nedenle bizler de onun kanatları altına girmeliyiz."

Kocasının ellerini avucuna alıyor ve dudaklarına götürüyor.

"Efendi bizi Bakire'nin şövalyeleri yapacak ve hepimiz Mesih'in savaşçıları olacağız."

Hana'nın babasının aklına bir türlü kafasından atamadığı düşünceler geliyor. Kızını ve torunlarını alıp buradan uzaklara gitmek istiyor. Yakup'a da bunun onların iyiliği için olduğunu açıklamak ya da onları kaçırmak. Belki bu iş için birkaç zorba tutabilir... Burası çok karanlık, çok nemli. Bir kalenin duvarları içinde yaşamak onları mantar gibi yapmış. Hana'nın kemikleri sızlıyor, bilekleri ve yüzü şiş, çirkinleşmiş. Çocuklar kırılgan ve korkak. Varşova'dan ayrılan Avaça çekingenleşmiş ve az konuşur olmuş. Ona daha iyi bakılmalı. Yakup ona burada iyi bir şey öğretemez. Kız garnizonda oynuyor, askerlerle konuşuyor. Hacılarla takılıyor. Çocuklar çok az güneş alıyorlar ve yiyecekleri buranın en iyi tezgâhlarından alınsa ya da başka bir yerden getirilse de asla taze olmuyor ve kalitesi düşük.

Yakup ellerini hareket ettirerek konuşuyor, odaya tıkılıp saman yataklara ve yerlere oturan insanlar onu dinliyorlar.

"*Ayelet ahuvim* yani sevilen geyik, karaca. Gittiğim yere, Yazıtların Yakup'u çoktan gitti ve arkasından da İlk Yakup, Sabatay Sevi. Şimdi de ben gidiyorum, ben, gerçek Yakup."

---

[4] Yeşmael. İbrahim'in oğlu. (ç.n.)

"Ben" derken geniş göğsüne, güm güm ses çıkararak vuruyor. "Birçokları buranın girişini yumruklamaya çalıştı, tüm saygın adamlar, Musa, Harun, Davud, Süleyman, dünyanın büyük direkleri. Ancak açamadılar. Gittiğimiz yerde ölüm yok. Orası Bakire'nin yaşadığı yer, Kör Bakire, gerçek Mesih olan karaca."

Yakup artık sessizleşiyor ve bu tarafa iki adım, şu tarafa iki adım atıyor. Söylediklerinin nüfuz etmesini bekliyor. Mutlak bir sessizlik var ve bu ortamda Tova'nın öksürmesi bir gök gürültüsü gibi duyuluyor. Yakup ona dönüp devam ediyor, "Hepsi yazılı, bunları biliyorsun zaten. Bakire yüksek bir kulede kimsenin asla ulaşamayacağı bir prenses gibi, boyalı tahtada saklı olan Tanrı'nın bilgeliğidir. Onun için dünyayı tersine döndürecek 'Yabancı İşler'de, davranışlarda bulunmalıyız. Cennetteki yılanı hatırlıyor musunuz? Yılan bizi özgürlüğe doğru kışkırtıyor. Kim bilgelik ağacını araştırsa ve Bakire'yle bir olsa kurtuluşun bilgisine, o gizli *Daat*'a[5] sahip olur."

Hepsi o sözcüğü tekrarlıyor: *Daat*, her yerde, *Daat*. Tova damadındaki değişime şaşırıyor. Buraya gelmeden önce Yakup'un öldüğü ve birinin onun yerine geçtiği dedikodusunu duymuştu. İşte o, yeni bir kişi olmuş aslında. Tova'nın yıllar önce *huppa*'nın altında sırları fısıldadığı adamla ortak hiçbir yönü yok.

Tova ve Hayim, sahiplerinin terk ettiği küflü, pis, küçük bir evde yatıyorlar. Tova elini bir şeye sürmekten iğreniyor. Evin dışında sadece birkaç sırık üzerinde küçük bir çatı ve bok yığınının yanında perde niyetine duran pis bir paçavradan ibaret olan kenefin kokusu onu fena ediyor. Oğlunun onu keneften kaldırması gerekiyor, yaşlı Tova, lekelenmesin diye uzun paltosunu kaldırıyor.

Her gün Hana ile konuşacağı konusunda kendine söz veriyor ve her gün ona şu soruyu sormayı başaramıyor: "Benimle eve dönecek misin?"

Muhtemelen kızın ne diyeceğini biliyor.

---

[5] (İbr.) Bilgi, bilinç. (ç.n.)

Tova iki haftalık ziyaretleri sırasında Yakup'un, Hayim'i de ele geçirdiğini görüyor, aralarında bir tür ittifak oluşmuş, anlaşılmaz, karşılıklı bir bağlılıkla dolu, tuhaf ve belirsiz bir uyuşma. Hayim sıklıkla Yakup'un dediklerini tekrar ediyor, onun sözleriyle konuşuyor.

Bu sebeple Yakup Frank, Tova'dan çocuklarını çalan birisi. Gerçekten çok korkunç bir şey oluyor. Tova muskalarını çözüyor, üzerlerine dua ediyor ve onları kızının ve torunlarının boyunlarına bağlıyor.

Tova'nın pek inançlı olmadığı ortada, bir akşam tartışıyorlar. Tova, Yakup'a hain ve düzenbaz diyor, Yakup da onun suratına vuruyor. Şafakta verdiği karardan rahatsız olan Tova, Hayim ile birlikte kızına ve torununa veda dahi etmeden yola çıkıyor. Öfkesi, yol boyunca hiç dinmiyor. Aklında Avrupa'da tüm gerçek mümin *kahal*'lerine göndereceği mektubu yazıyor. Moravya ve Altona'ya, Prag'a ve Wroclaw'a, Selanik'e ve İstanbul'a yazacak. Yakup'a karşı tavır alacak.

Ancak kayınpeder ve damadın üzerinde anlaştıkları şeyler var. Doğu'ya, Rusya'ya bakmaları gerekiyor. Burada, Polonya'daki hamileri yavaş yavaş etkilerini yitiriyor. Tova ve Yakup, ikisi de her zaman en güçlü olanla yan yana olmaya inanıyor.

Tova'nın ani gidişinden kısa bir süre sonra, bir heyet Moskova'ya doğru yola çıkıyor. Heyetin başını tekrar Yakup'un gözüne girmeye can atan Jakubowski çekiyor. Yola çıkılmadan bir önceki gece, heyettekiler onunla birlikte kulede yemek yiyor. Yakup onlara şarap koyuyor.

"Türklerin dinine o başlangıç adımını atan İlk Olan'a minnettar olmalıyız ve bu durumu Edom dininde, yani vaftizde bulan İkinci'ye de. Şimdi sizi üçüncü kez Moskova'ya yolluyorum."

Bunu söylerken ayakta duruyor ve küçük odanın etrafında dönüyor, uzun şapkası tavanın kirişlerine takılıyor. O gece, yolculuktan önce heyet –Wolowski, Jakubowski ve Pawlowski– Hana ile ilişkiye giriyor. Bu şekilde hepsi şimdiye kadar olduğundan daha yakın kardeşi oluyor Yakup'un.

Elzbieta Druzbacka, Tarnow'daki Bernardin Manastırı'ndan Peder Benedykt Chmielowski'ye Son Bir Mektup Yazıyor

...Sevgili Dostum, Muhterem Peder, şimdi dünyayı, hücremin penceresinden mümkün olabildiği kadarıyla, zar zor görebiliyorum ve bu nedenle artık dünya bir manastırın avlusu. Bu kapanma bana büyük rahatlama sağlıyor, küçük bir dünya huzur veriyor. Ayrıca etrafımdaki şeyler ki bunlar çok fazla değil, kısacası bu şeyler sanki Atlas benmişim gibi omuzlarımda taşımak zorunda kaldığım ailevi işler kadar zihnimi meşgul etmiyor. Kızımın ve torunlarımın ölümünden sonra benim için her şey bitti ve siz beni bunu söylemenin günah olduğu konusunda uyarmış olsanız da umurumda değil. Doğduğumuzdan itibaren her şey –kilise, ev, eğitimimiz, âdetlerimiz ve aşklarımız– bizi yaşama bağlanmaya davet ediyor. Ancak kimse, yaşama bağlandığımız kadar, sonunda farkına varana dek, bir o kadar da çok acı çekeceğimizi söylemiyor.

Size tekrar yazmayacağım, benim eski yıllarımı hikâyeleriyle tatlandıran ve böyle bir talihsizlikle karşılaştığımda beni teselli eden sevgili arkadaşım. Size uzun ve sağlıklı bir yaşam dilerim ve Firlejov'daki güzel bahçeniz, kütüphaneniz ve tüm kitaplarınız gibi sonsuza dek daim olsun, insanlara hizmet etsin...

Bayan Elzbieta Druzbacka mektubunu bitiriyor ve kalemini bırakıyor. Dua kürsüsünü, duvarında asılı olan ve acı çeken her dokusunu çok iyi bildiği İsa'ya döndürüyor. Yere sırtüstü uzanıyor, bir rahibeninkine benzeyen kahverengi yün giysisini üzerine çekiyor, ellerini bir tabutun içindeymiş gibi göğsünün üzerine koyuyor, bakışlarını boşluğa dikiyor ve orada öylece yatıyor. Dua etmeye dahi çabalamıyor, duanın sözleri onu yoruyor, sanki boş olan bir şeyi bir boşluğa döküyor, hastalıklı, baştan aşağı zehirli aynı tahılı defalarca öğütüyormuş gibi geliyor ona.

Birkaç dakika sonra belirli bir duruma ulaşıyor, onu yemeğe çağıran zil çalana kadar böyle kalıyor. Bu durumu açıklamak zor. Druzbacka kolayca ortadan kaybolmayı başarıyor.

Her zaman, her yerde mevcut olan Yenta, artık Bayan Druzbacka'nın görüntüsünü yitiriyor. Masanın üzerinde duran mektubun alıcısına bir düşünce kadar hızla uçuyor ve onun şişmiş bacaklarını bir kovaya batırmakla meşgul olduğunu görüyor. Peder Chmielowski öne eğilmiş, belki de uyuyakalmış. Başı göğsüne yaslanmış ve hafif hafif horluyor gibi görünüyor. Ah, ancak Yenta, ayağını suya sokmasının bir işe yaramayacağını biliyor.

Peder Chmielowski, artık son mektubu okuyacak durumda değil, mektup, mührü hâlâ üstünde, masanın üzerinde ve diğer kâğıtlarının arasında haftalardır orada öylece duruyor. Peder Benedykt Chmielowski, Rohatin rahibi, güneş doğar doğmaz, tedbirsizce ve sabırsızca bahçeye çıkmaktan dolayı zatürreden ölüyor. Roşko'nun genç ve ahmak bir adam olan halefi Izydor ve kâhyası Ksenia, doktor çağırmayı, yollar su içinde olduğu, zar zor geçilebildiği için ertesi güne ertelemişlerdi. Huzur içinde ölmüştü, ateşi ancak itirafta bulunup son ayinleri yapabilecek kadar düşmüştü. Masada uzun zamandır açık duran ve korkutucu bir gravürün altında görünen, birkaç dizesini çevirdiği bir kitap vardı.

Firlejov'daki rahip evini ele geçiren Peder Benedykt'in halefi, tüm akşamı selefinin belgelerini gözden geçirmekle ve onları papalık mahkemesine göndermeye hazırlamakla geçiriyor. Bayan Druzbacka'dan gelen mektubu açıyor ancak kim olduğunu tam olarak bilmiyor. Fakat rahibin kadınlarla yazışmasına şaşırıyor. Bir kutu dolusu mektup buluyor, tarihlerine göre düzenlenmiş, elbette güveler kâğıtlara giremesin diye üzerleri kuru çiçeklerle kaplanmış. Toplaması ve Lviv piskoposluğuna göndermesi söylenen ciltlere ekleme cesaretini bulamadığı için bunları ne yapacağını bilmiyor. Kutuyu bir süre daha yatağın yanında tutuyor, eğlence olsun diye mektuplardan bölümler okuyor ve sonra

Imago mortis

Morte nihil melius. vita nil peius iniqua
O pma mors hoīm. reqes eterna laborū
Tu senile iugum domino volente relaxas
Uinctorūq; graues adimis ceruice cathenas
Exiliumq; leuas. ⁊ carceris hostia frangis
Eripis indignis. iusti bona ptibus equans
Atq; immota manes. nulla exorabilis arte
A primo prefixa die. tu cuncta quiero
Ferre iubes animo. promisso fine laborum
Te sine supplicium. vita est carcer perennis

[illegible]

onları unutuyor, kutuyu, durduğu rahip evinin nemli yatak odasındaki yatağın altına itiyor, böylece mektuplar kısa sürede çürüyüp fareler için bir yuvaya dönüşecek.

Bayan Druzbacka son mektubunda en kötü iki soruyu da yazmıştı: "Niçin?" ve "Ne amaçla?"

> Ve kendimi bu soruları sormaktan alıkoyamıyorum. Bu nedenle kendime, efendimiz Tanrı'nın bizi yaratılışın kendisi aracılığıyla cezalandırmak istediği yanıtını veriyorum: Yaratılmak suretiyle günah işleyen bizleri, onun yaratılarını. Ancak gözümüzde mükemmelliğini korumak için ellerini yıkayıp çekilir. Bizi dolaylı olarak yok etmek için doğal araçlar arar ki darbe, kendi vuracağından daha hafif olur çünkü biz öyle bir darbeyi anlayamazdık.
>
> Öyle ya, Tanrı bir sözcükle Naaman'ı[6] iyileştirebilirdi ancak bunun yerine onu Ürdün Nehri'nde yıkanmaya gönderdi. Evrensel sevgisiyle kör adamı iyileştirebilirdi ancak tükürükle çamuru karıştırdı ve adamın gözlerine koydu. Herkesi hemen iyileştirebilirdi, onun yerine ecza, doktor ve şifalı otlar verdi. Onun dünyası koca bir garabet.

Moliwda'yı Yaşama Döndürmeye Dair

Moliwda zayıflamış ve birkaç yıl önceki haline pek benzemiyor. Sinekkaydı tıraşlı ve rahiplerin çoğu gibi tepesi açık değil, saçını başına çok yakın kırpılmış olarak kısa tutuyor. Daha genç görünüyor. Emekli asker olan ağabeyi, manastırın bu meselesinden bir şekilde rahatsız olmuş. Bu ileri yaşında Antoni'ye gerçekten ne olduğunu anlamıyor. Varşova'da tekliflerine karşılık ve daha yakın bir ilişki için ümit veren evli bir kadına, çaresizce ve karşılıksız olarak sırılsıklam âşık olduğunu söylüyorlar. Arkasından Moliwda'yı kendine bu kadar âşık ettikten sonra onu bir kenara atmış. Ağabeyi bunu anlayamıyor, böyle hikâyelere inanmak

[6] İncil'e göre, MÖ 9. yüzyılda Suriye ordusunun komutanı. (ç.n.)

istemiyor. Onurla ilgili bir şey olsa anlardı. Gerçek bir ihanet olsa da olabilirdi ancak bu aşk meşk ilişkilerini anlamıyor. Kardeşine şüpheyle bakıyor. Fakat belki de başka bir şey... Başpiskoposla arası iyi diye biri ona büyü yapmış olmasın.

"Artık kendimi iyi hissediyorum. Bana öyle bakma ağabey," diyor Moliwda ve cüppesinin başlığını başına geçiriyor.

Manastırın önünde bir araba bekliyor ve içinde Moliwda olarak bilinen, Antoni Kossakowski için yeni Polonya giysileri var: Pantolonlar, bir gömlek, Polonya *zupan*'ı, mütevazı bir *kontuş*, koyu renkli ve koyu kemerli, gösterişsiz. Manastırın rahibine maddi destek vermiş olsa da rahip yine de pek umduğunu bulamamış gibi görünüyor. Ne de olsa Moliwda-Kossakowski gerçekten dindar, bütün günleri ve gecelerini dua etmekle geçiriyor, şapelde, yere haçın üzerindeymiş gibi uzanıyor, o çok sevdiği dünyanın hanımefendisi kraliçemizin, Meryem Anamızın resmini asla bırakmak istemiyor. Rahiple nadiren konuşuyor ve manastırın günlük işlerine katılmayı reddediyor, manastırın âdetlerine kendini alıştırması ona zor geliyor. Şimdi, duvarın çok yakınından elini tuğlalara sürterek albay ağabeyinin önünde yürüyor, sandaletlerinin içindeki çıplak ayakları ağabeyini rahatsız ediyor, ayaklar giydirilmeli, tercihen çizmeyle, askeri tarzda. Çıplak ayaklar köylüleri, Yahudileri çağrıştırıyor.

"Seni kraliyet kançılaryasına sokabilmek için tüm nüfuzumu kullandım. Başpiskopostan iyi desteğin de vardı ve bunu yapan oydu. Seninle ilgili başka bir şey hatırlamıyorlar. Neyse ki şanslısın, Antoni. Senin değişik dilleri bilmeni çok önemsiyorlar... Senden bir minnettarlık beklemiyorum, bunu vefat eden annemizin ruhu huzur bulsun diye yapıyorum."

Araba hareket ettiğinde Antoni aniden ağabeyinin elini öpüyor ve hıçkırmaya başlıyor. Albay utanarak hafifçe öksürüyor. Antoni'nin dönüşünün asil bir kişiye yakışacak erkeksi bir tavırla ve onurlu bir şekilde gerçekleşmesini istiyor. Kardeşi için şöyle düşünüyor: Zavallı başarısız. Ülkede bu kadar sorun varken onu manastıra yönlendiren ne olabilir? Memleket genç ve aptal

bir kral tarafından yönetilip çariçeye daha fazla bağımlı hale gelirken bu melankoli ataklarının sebebi ne?

"Kardeşim, küçük bey, sen manastırın duvarları arasında saklandığın için, ülken sana muhtaçken ne olduğuyla ilgili hiçbir şey bilmiyorsun," diyor sitemle ve tiksinerek, bakışlarını arabanın küçük penceresine döndürüyor.

Sonra kardeşine değil de dışarıdaki manzaraya karşı şöyle diyor:

"Parlamentonun dört üyesi, imparatoriçenin elçilerinin yandaşları tarafından sıralardan sürüklendi. Onlara bir avuç serseri gibi davrandılar... Hangi sebepten diye sorabilirsin küçük bey? Niye mi, burada zorla dayatmaya çalıştıkları din muhalifleri için yapılacak reformlara karşı çıkma cüretini gösterdikleri için."

Şimdi bu barbarlığı ilk duyduğunda hissettiği aynı haklı öfke geri geliyor, ağlayan kardeşine dönüyor, hâlâ gözleri yaşlı, gözlerini koluyla siliyor, "Parlamentonun bazı üyeleri de onlarla birlikte olmaya çalışınca, reddedip bağırarak bir kargaşaya yol açtılar ve sonra..."

"Bu kadar cesur olan üyeler kim? Onları tanıyor musun?" diye araya giriyor Moliwda, sanki şimdi uyanmış gibi.

Albay, sözlerinin kardeşi üzerinde bir etki yarattığından memnun olarak neşeyle yanıt veriyor, "Nasıl tanımam. Zaluski, Soltyk ve iki Rzewuski. Üyelerin geri kalanı, orduyu, ateşe hazır olan Rus ordusunu gördüklerinde sadece, 'Utanın, utanın, parlamentoyu işgal ediyorlar,' diye bağırdı ancak Moskoflar bunu umursamadı ve dördünü odadan sürükleyerek çıkardılar. Şişko Soltyk yüzü kıpkırmızı ve neredeyse inme inecek bir halde onlara direnmeye çalıştı, sonunda bir mobilya parçasını yakalasa da onu alt ettiler ve düşünebiliyor musun, geri kalanlar bunlara izin verdi, hepsine lanet olsun, korkaklar!"

"Peki, onlara ne yaptılar? Hapse mi attılar?" diye soruyor Moliwda.

"Yalnız hapisle kalsa iyi!" diye bağırıyor albay, şimdi kardeşinin yüzüne bakarak.

"Onları meclisten doğruca Sibirya'ya gönderdiler ve kral parmağını dahi oynatmadı!"

İkisi de bir an için sessiz kalıyor. Araba küçük bir kasabaya giriyor ve tekerlekler parke taşların üzerinde takırdamaya başlıyor.

"Peki, neden bu din muhaliflerine haklar vermemek konusunda bu kadar kararlılar?" diye soruyor Moliwda, tekerlekler yumuşak, çamurlu izlerine kavuştuğunda.

"Neden mi?" Moliwda'nın ağabeyi bu soruyu anlamakta güçlük çekiyor. Yine de kurtuluşun sadece Kutsal Roma Kilisesi aracılığıyla geleceği ayan beyan ortada. Lutherciler ya da Yahudiler veya Aryanlar için hoşgörü istemek gerçek bir şeytanlık. Rusya neden onların işlerine karışsın ki? "Sen neden bahsediyorsun?" diyor, aradığı sözcükleri dahi bulamadan.

"Dünyada nereye gitsem," diyor Moliwda, "tek bir Tanrı olabileceğini gördüm ancak ona inanmanın yolları çok, belki de sonsuz... Farklı farklı ayakkabıları giyerek de olsa Tanrı'ya aynı yoldan gidiliyor..."

"Bu konuda sessiz kalmalısın," diye tersliyor ağabeyi. "Bu senin onurunun üzerinde büyük bir leke. Rezil geçmişinin artık neredeyse unutulmuş olması iyi bir şey." Tükürmek istercesine dudaklarını büzüyor.

Varşova'ya gelene kadar pek konuşmuyorlar.

Ağabeyi, Moliwda'yı, yaşlı bir adamın Solec'teki dağınık bekâr evine yerleştiriyor ve kısa sürede yeni işine başlayabilmesi için kendini hemen toparlamasını söylüyor.

Moliwda yeni yaşamına tıraş olarak başlıyor. Usturayı bilerken pencereden cadde boyunca

dolaşan endişeli kalabalıkları izliyor. Herkesin şaşkınlığı ve öfkesi sürüyor. Tavırlar cesurlaşıyor, sözcükler yüksekten uçuyor: Tanrı, Devlet, Kurban, Ölüm, Onur, Yürek... Her hece gergin. Akşam onların yorgun, bıkkın seslerle okunan monoton dualarının yanı sıra ateşli bağrışları da duyabiliyor.

Moliwda, kralın diplomatlarının tüm Avrupa'ya gönderdiği mektupları yazıp çevirerek işe başlıyor. Onları toparlayıp düşünmeden defalarca yazıyor. Düşünmeden de çeviriyor. Evrensel kargaşayı bir kukla tiyatrosu gibi izliyor. Bu oyun, pazarın tüm dünya olduğu ticaret hakkında bir oyun. İnsanlar mala yatırım yapıyor, her çeşit maddeye, her türüne, mülke, gelir getiren ve güven sağlayan güce, beden için zevklere, fiyatının ötesinde tamamen yararsız değerli nesnelere, yiyecek ve içeceğe, çiftleşmeye. Başka bir deyişle, sıradan insanların yaşam olarak bildiği her şeye. Herkes onu, aynı şeyi istiyor, köylüsünden kralına. Tüm bu giysi yırtma ve kendini yanan odunların üzerine atmanın ötesinde bir yerde, sıcak bir oda ve zengin donatılmış bir masa hayalini. Piskopos Soltyk, Moliwda'ya şimdiden en büyük kahraman, kendi zaferi için alevleri körükleyen bir tür Herostratus[7] olarak karşılanmış gibi geliyor, aslında parlamentodaki kahramanca görülebilecek eylemi hiçbir amaça hizmet etmemiş, topluma bir katkısı olmamış ve Rusya'nın din muhalifleriyle ilgili taleplerine karşı gösterilen bu bağnazca direnç, Moliwda için anlaşılmaz. Çariçe Katerina'nın söyleyebileceği her şey, Polonya-Litvanya devletine bir saldırı olarak görülüyor ve buna zamanın ruhu dendiğini, öteki dinlerin yasası olduğunu, siyah ve beyaz şeyler kadar gri şeylerin de bulduğunu, hatta çoğunun da gri olduğunu bilmek için büyük bir sağduyuya gerek de yok. Kraliyet kançılaryasında böyle düşünen tek kişi de o değil.

Eve giderken bu çalkantılı zamanlarda bile Dluga Caddesi'ndeki yerlerini terk etmeyen fahişelere bakıyor ve düşünüyor: Yaşam denen bu şey tam olarak nedir?

---

[7] Efes'teki Artemis Tapınağı'nı yakan Yunan genç (MÖ 356). (ç.n.)

Tabii, bu soruya yanıt veremeseler de onların hizmetlerinden yararlanıyor çünkü Moliwda manastırdan ayrıldığından beri yalnız kalmaya korkuyor.

Dolaşan Mağaralara Dair

Küçük kasabadan çıkıp güneye doğru gidildiğinde, yol önce ağaçlardan başka beyaz taşların da büyüdüğü sık bir ormandan geçiyor. Yavaş yavaş büyüyorlar ancak zamanla, dünya yaşlandıkça tamamen yüzeye çıkacaklar ve toprak artık gerekli olmayacak çünkü hiç kimse kalmayacağından geride tek kalan sadece bu beyaz kayalar olacak, işte o zaman bunların dünyanın kemikleri olduğu ortaya çıkacak.

Kentin hemen dışında manzaranın değiştiği hemen görülebiliyor, koyu gri ve sanki bir değirmende öğütülmüş gibi ufak, hafif çakıl taşlarından oluşuyor. Burada çamlar ve köylü kadınların saçlarının rengini açmak için özünü çıkardıkları uzun sığırkuyrukları yetişiyor. Kuru otlar ayaklar altında çıtırdıyor.

Ormanı geçer geçmez kale harabelerinin yükseldiği beyaz taşlı tepeler başlıyor. Bunu ilk kez gören herkes, bu kalenin insan eliyle yapılmış olamayacağını, bunun yerine aynı güç, kayaları yapan aynı el tarafından şekillendirildiğini düşünüyor. Bu yapı, bilgelerin kutsal kitaplarda bahsettiği, yerin altında yaşayan, bacaksız, zengin, küçük adamların, *balakaben*'lerin kalesine benziyor. Evet, burası onların mülkü olmalı, Czestochowa'nın etrafındaki tüm arazi, tuhaf, kayalık ve gizemli geçitlerle, gizlenme yerleriyle dolu.

Onlara, yani buradaki Yahudilere dostça davranan ve erzaklarının çoğunu temin eden Czestochowalı Yahudi Ezdra esas keşfini sona saklıyor. Bu bir mağara.

"E, buna ne dersiniz?" diye soruyor Ezdra muzaffer bir ifadeyle, gülümseyerek ve tütünden kahverengiye dönmüş dişlerini göstererek.

Mağaranın girişi tepenin kenarında büyüyen çalılarla gizlenmiş. Ezdra kendi eviymiş gibi onları içeri davet ediyor ancak

başlarını bile sokmak onlara yetiyor, zaten bir şey görülmüyor. Ezdra bir çalıdan meşale yapıp yakıyor. Birkaç adım sonra arkalarındaki açıklık ortadan kayboluyor ve meşalenin ışığı içeride –nemli duvarlar tuhaf, güzel, sanki insanların bilmediği bir cevherden yapılmış gibi parıldıyor– sarkıtlar ve damlacıklar halinde katılaşmış, pürüzsüz bir mineralin, farklı bir rengin, beyaz ve gri iplikleriyle dokunmuş hoş, kırmızımsı tonda harika bir kayanın içini gösteriyor. İçeride derinlere indikçe, sanki bir yabancının bedenin içine giriyorlarmış da bağırsaklara, mideye ve böbreklere doğru yolculuk yapıyorlarmış gibi, içerisi daha canlı görünüyor. Adımlarının yankıları duvarlarda yansıyor, gök gürültüsü gibi yükseliyor ve parçalar halinde geri dönüyor. Aniden bir yerlerden esen bir rüzgâr taşıdıkları meşaleyi söndürüyor ve karanlığın içinde kalıveriyorlar.

"*El Şadday*,"[8] diyor Jakubowski, fısıltıyla.

Donup kalıyorlar ve belirsiz, sığ nefesleri, damarlarındaki kanın uğultusu, kalplerinin atışı duyulabiliyor. Nahman Jakubowski'nin karnı gurulduyor, Ezdra'nın yutkunurkenki sesi geliyor. Sessizlik öyle yoğun ki onun derileri üzerindeki soğuk, kaygan dokunuşunu hissedebiliyorlar. Evet, Tanrı hiç şüphesiz burada.

Czestochowa evlerine paylaştırılmış olan tüm grubun yönetimini doğal olarak ele alan Zwierchowska, başrahip için çok değerli gümüş şamdanlar ve kristal bir avizeden oluşan cömert bir armağan hazırlıyor ki rahibin onların talebini geri çevirmesi olanaksız. Zaten manastır etrafında yürüyüşler de yapmışlar. Biraz ileri gitmekten ne zarar gelir? Başrahip tereddüt ediyor ancak gümüşün ışıltısı ve kristalin parlaklığı onu ikna ediyor. İznini veriyor. Manastırın bazı maddi sorunları var. Bu iş sessizce olmalı, sadece Yakup ve iki arkadaşı. Hana ve çocuklar koruma altında, geride kalıyor.

O an geldi. 27 Ekim 1768, Yakup'un oğlu Jozef'in doğumundan bir gün sonrası. Efendi, ilk defa kasabanın dışına çıkıyor.

[8] (İbr.) Ulu Tanrı. (ç.n.)

Czerniawski'nin uzun paltosunu giyiyor ve kenarı gözlerine gelecek kadar şapkasını indiriyor. Kasabanın girişinde bir araba bekliyor ve onu sürmesi için bir köylü tutulmuş, kumlu ve bozuk yolda sessizce gidiyorlar.

Yakup, diğerlerine beklemesini söyleyerek mağaraya tek başına giriyor. Czerniawski ve Jakubowski girişte küçük bir kamp kurmuşlar, ne var ki yaktıkları ateş ancak için için yanıyor. Hava yağmurlu ve nemli. *Kapota*'ları dışarıda durmaktan ıslanmış. Yakup akşama kadar dönmüyor. Şişe takılan elmalar, zayıf alevlerde patlayacak kadar şişmiş.

Delikte göründüğünde, neredeyse hava kararmış. Yüzünü pek göremiyorlar. Onlara hemen gitmelerini söylüyor, onlar da yerden çıkan taşların ya da kendi ayaklarının üzerinde tökezleyerek gidiyorlar. Gözleri karanlığa alışmış ancak şimdi gece biraz aydınlık, yıldızların ve ayın ışığını nemli sis mi dağıtıyor yoksa kurumuş yaprakların renginde olan toprak mı parlıyor? Onları yolda bekleyen köylü arabacı ıslanmış ve öfkeli. Daha çok para istiyor, bu kadar uzun süreceğini bilmiyormuş.

Yakup yol boyunca tek sözcük etmiyor, sadece kuleye dönüp ıslanmış paltosunu bir kenara attıktan sonra konuşuyor.

"Romalılardan önce Şimon bar Yohay ve oğlunun saklandığı aynı mağara. Tanrı mucizevi şekilde onlara yiyecek tedarik etmiş ve giysilerinin asla zarar görmemesini sağlamış," diyor. "Şimon bar Yohay, Zohar'ı burada yazmış. Bu mağara buraya arkamızdan Hebron'dan geldi, fark etmediniz mi? Derinlerde, en altta, Âdem ve Havva'nın mezarları var."

Yakup'un sözleri kendine yer edinmeye çabalarken bir sessizlik oluyor. Dünyanın tüm haritalarının hışırtılı bir ses çıkararak, etrafında dönerek ve birbirlerine uyum sağlayarak onun üzerinde hareket ettiği söylenebilir. Bu bir süre devam ediyor, sonra diğerleri hafifçe öksürüyor, birisi iç çekiyor, düzen sağlanmış gibi görünüyor. Yakup diyor ki, "Şarkı söyleyelim." Birlikte söylüyorlar, Ivani'de söyledikleri gibi.

İki kadın gece Yakup'la kalıyor, ötekilere, Matuszewski ve Pawlowskilere, Henrykowa Wolowska ile birleşmeleri emrediliyor.

Ertesi gece benzeri gerçekleşiyor. Artık bebeğini emzirmeyi bırakan Zofia Jakubowska, Pawlowski, Wolowski ve Dembowskiler, ayrıca Jaskier ile birlikte oluyor.

Başarısız Elçilikler ve Manastır Duvarlarını Kuşatan Tarihe Dair

Nahman'ın başarılarının tadını çıkarması uzun sürmüyor. Büyük çabalarla hazırlanan Moskova heyeti tam bir fiyaskoyla sonuçlanıyor. Temsilcilere –Jakubowski ve Wolowski– suçlular, caniler, hainler gibi davranılıyor çünkü Mesih'in Czestochowa'da mahkûm edildiği haberleri Polonya'dan Moskova'ya çoktan ulaşmış. Cömert armağanlarına karşın kimseyle görüşmeyi başaramıyorlar. Sonunda oradan casuslar gibi kovuluyorlar. Sessizce ve beş parasız bir halde dönüyorlar. Yakup onları cezalandırıyor. Grubun önünde, ayakları çıplak, sadece gömlekleriyle ayakta durmalarını ve sonra diz çökerek beceriksizlikleri için herkesten af dilemelerini emrediyor. Jakubowski, Franciszek Wolowski'den daha iyi dayanıyor. Marianna Wolowska sonradan öteki kadınlara, gerçi bunların hepsi onların suçu olmadığı halde, kocasının utançtan ve aşağılanmaktan bütün gece ağladığını anlatıyor. Artık tüm dünyanın, tüm Avrupa'nın onlara komplo kurduğunu sanıyorlar. Ancak özellikle efendi, kısıtlama olmadan kasabaya gidebildiği, mağarada uzun yürüyüşler yapabildiği ve tüm grup ona rahatça erişebildiği için Czestochowa'daki hapishane, Nahman Jakubowski'ye dostça ve rahat görünüyor.

Gündüzleri kulenin aşağısındaki oda büroya dönüşüyor. Yakup Podolya, Moravya ve Almanya'daki müminlere mektuplar yazdırıyor, Şehina'nın Jasna Gora resminde gizlendiğini söylüyor ve kalabalıklar halinde vaftiz olmaya çağrıyor. Bu mektupların tarzı her ay giderek kıyameti andırıyor. Zaman zaman kâtip –Jakubowski ya da Czeriawski– yazarken ellerinin titrediğini fark ediyor. Bu sırada akşamları büro, Ivani'de kullandıkları türden ortak bir oda haline geliyor, derslerden sonra sadece seçilmiş

olanlar kalıyor ve "mumsöndü" başlıyor. 1768'de bir sonbahar günü, bu ritüel sırasında, manastırdan Paulinler kuleye girmeye çalışıyor ve sonunda kapıyı zorluyorlar. Ancak karanlıkta çok şey göremiyorlar. Yine de yeterince gördükleri belli, çünkü ertesi gün başrahip, Yakup'u gözetim altında çağrıyor ve bundan böyle ailesinden başkasını kabul etmesini yasaklıyor.

"Artık manastırda kadın ve genç oğlanlar yok," diyor başrahip ve bunu söylerken yüzünü elleriyle kapatıyor.

Ayrıca yeniden kasabaya gitme yasağı getiriyor, fakat bu yasak, her yasaklamada olduğu gibi, zamanın geçmesi ve cömert armağanların verilmesiyle un ufak olacak. Toplumda huzursuzluğun arttığı bu zamanlarda, manastırı bütün gece kapatmak için kesin bir emir çıkarıyor ancak sonunda Hana'nın hastalığından etkilenip onun ve çocuklarının yirmi dört saat görevlinin bürosunda kalmasına izin veriyor.

Podolya'da, Türkiye sınırında bir şeyler olduğuna dair haberler onlara Podolya'daki yazışmaları yayan ve ensesinde gözleri olan, Pawlowski'nin kayınbiraderi, Jaskier Korolowski aracılığıyla ulaşıyor. Önce –tuhaf bir şey– Korolivka'da çadır imal eden babası, Polonyalı beylerden yüklü miktarda çadır siparişi almış ve bu kesinlikle onların askeri bir harekâta hazırlandıkları anlamına geliyor. Jaskier haklı, kısa süre sonra Roch'tan, kralın küçük bir kasaba olan Bar'da, Rusya ile gizlice anlaştığı sırada ona karşı bir konfederasyonun[9] ortaya çıktığını öğreniyorlar. Durumdan etkilenen Roch onlara bundan bahsediyor: Üzerlerinde, Czestochowalı anamızın koyu yüzü ve kollarında çocuğuyla, tıpatıp aynısı var, konfederasyondakilerin üzerinde haçla birlikte siyah harflerle "inanç ve özgürlük adına" yazan paltolar giydiği ortaya çıkıyor. Görünen o ki ittifaka karşı gönderilen kraliyet ordusu, ya onların dini coşkunluklarını görüp

[9] Bar Konfederasyonu: 1768-1772 yılları arasında Rus saldırılarına karşı Polonya'nın bağımsızlığını ve Katolik Kilisesi'nin ayrıcalıklarını korumak amacıyla Polonyalı soylular ve aydınlar tarafından kurulan ittifak. (ç.n.)

kaçacak ya da onların tarafına geçecek. Roch kopan düğmelerini eski üniformasına dikiyor ve manastırdaki diğer yaşlı askerler gibi tüfeğini parlatıyor. Manastır duvarlarının dibine taşlar yerleştiriliyor ve üzeri çalılarla kaplanmış ok atma delikleri temizlenip onarılıyor.

Bu zamana dek uyuşuk, küçük bir kasaba olan Czestochowa, Haydamak Ayaklanması[10] katliamları sürdüğü için yavaş yavaş Podolya'dan gelen Yahudi mültecilerle doluyor. Buraya gelenler, burada hapsedilmiş olan Yahudinin, belki Mesih'in kanatları altına sığınabileceklerini düşündüklerinden ve ayrıca içine hiçbir şiddetin giremeyeceğine inandıkları için Hıristiyan anıtının yolunu tutuyorlar. Beraberlerinde korkunç hikâyeler getiriyorlar: Haydamaklar,[11] kanunları hiçe sayıyor ve kimseye acımıyorlar. Geceleri gökyüzü, yanan köylerden dolayı kıpkırmızı. Başrahibin rejimi biraz gevşediğinde Yakup her gün yeni gelenleri görmeye gidiyor, ellerini başlarının üzerine koyuyor ve onları iyileştirebildiğine dair söylentiler yayılıyor.

Wielunskie Przedmiescie'nin tamamı, insanların sokakta ve uzun ince çarşı meydanında yaşadıkları bir kampa dönüşmüş. Kuyuların artık temiz olmadığı söylendiğinden, Pauline pederleri onlara her gün manastırdan su getiriyor ve herkes salgından korkuyor. Her sabah pederler, manastırın fırınından çıkan sıcak ekmekleri ve bu sene manastır bahçesinde bolca olan sulu elmaları dağıtıyorlar.

Nahman Jakubowski kampta, eskiden tanıdığı Hasidiklerle karşılaşıyor. Beşt'in öksüz kalmış müritleri, Yakup'un müritlerine şüpheyle bakıyorlar. Birbirine sarılıyorlar ancak sonunda Frankçılarla gürültüsü gittikçe artıp sertleşen tartışmalara giriyorlar. Yeşaya'dan, Zohar'dan alıntılar yaparkenki sesleri

---

[10] 18. Yüzyılda, Polonya rejiminin sosyal, ulusal ve dini baskılarına karşı Ukrayna'da ortaya çıkan ayaklanmalar. Bu ayaklanmaların sonucunda, Yahudi ve Katolik nüfusu büyük kayıplar verdi. (ç.n.)

[11] Ukrayna köylüleri, Zaparojya Kazaklarının en yoksul tabakası, paralı askerler ve zanaatkârlardan oluşan Ortodoks paramiliter birlikleri. (ed.n.)

duvarların üzerinde yükseliyor ve Yakup'un kulesinden dahi duyuluyor.

Küçük Jozef'in vaftizi vesilesiyle Yakup kasabada büyük bir ziyafet veriyor, böylece herkes vaftiz olup olmadığına bakılmaksızın yiyip içebilecek. Efendinin seçtiği ve damadın yarı yaşındaki Magda Jezierzanska ile gerçek bir mümin olan Yakup Golinski'nin düğünü de şölenlerle kutlanıyor. Tören manastırda başrahibin boyanıp temizlendikten sonra kullanmalarını lütfettiği acemilerin şapelinde gerçekleşiyor. Tören çok güzel ve Czestochowa'ya amansızca yaklaşan topların gürlemesi henüz duyulmuyor. Aksine, manastırın böylesine görkemli bağışlar almasından memnun olan Pauline pederlerinin söylediği güzel ilahiler duyuluyor.

Hemen arkasından, Rusya'nın, Polonya'nın içişlerine karışmaya kararlı olduğuna ve Rus ordularının doğudan geldiğine dair haberler etrafta dolaşıyor. Bu, savaş anlamına geliyor. Her geçen gün haberler daha kötüleşiyor. Her gün, onun yanındayken kendilerine kötü bir şey olmayacağına inanan daha çok insan Jasna Gora Bakiresi'ne geliyor. Şapel dolu, insanlar soğuk zeminde haç şeklinde yatıyor, hava dualarla yoğunlaşmış. İlahiler sessizleştiğinde uzaklardan, ufkun hemen ötesinden boğuk, uğursuz patlama sesleri geliyor.

Bütün bunların telaşlandırdığı Yakup, eğitimi için gönderdiği ve Wolowskilerle yaşayan Avaça'yı getirmesi için Jan Wolowski'yi Varşova'ya gönderiyor. Bu, Yakup'un sonradan pişmanlık duyacağı bir karar.

Kızının görünüşüne şaşırıyor. Örgülü saçları ve yenmiş tırnaklarıyla, manastır duvarlarına tırmanmaktan elleri sertleşmiş küçük ve ince kız, hoş ve mükemmel tavırları olan genç bir hanımefendi haline gelmiş. Saçlarını yüksek bir topuz yapmış ve parlak giysilerinin derin bir dekoltesi var (gerçi boynu bir eşarpla örtülü). Ne zaman duvarların etrafında günlük yürüyüşüne çıkmak için kuleden ayrılsa manastırdaki gözler ona dönüyor. Keşişler kızın çevresindeki şamatadan memnun değil. Bu nedenle babası, kızı görevlinin bürosunda tutuyor, sonunda onun sadece gece ve birinin gözetiminde dışarıya çıkmasına izin veriyor.

Onun gelişinden iki hafta sonra konfederasyondakiler, Pulaski diye bir adamın liderliğinde manastıra geliyorlar. Bir öğleden sonra Jasna Gora Kalesi'ni işgal ediyorlar, Pauline pederlerinin şaşkın bakışları eşliğinde, sanki bir meyhanenin avlusuymuş gibi atlarından atlayıp arabalarını ve toplarını istedikleri yere koyuyorlar. Hacıları geri çeviriyorlar ve kendi askeri kurallarını getiriyorlar. Kale hemen kapatılıyor, Yakup artık ziyaret edilemiyor ve kasabaya inmesi de yasaklanıyor. Hana, Avaça ve oğlanlarla beraber her iki Zwierzchowski, Matuszewskiler ve elçi olarak Jakubowski de onunla birlikte. Keşişler manastırın ordu için kışlaya döndürülecek olan bir bölümünü boşaltmak zorunda kalıyorlar. Başta hacılar hareketsiz kalıyor, sonra dikkatli bir şekilde yeniden başlıyorlar ancak kapıda tekrar canlanmış olan eski askerler, Rus casuslar içeriye girmesin diye şimdi herkesi kontrol ediyor. Kapıdaki muhafızların komutanı olan Roch'un Yakup'la konuşacak zamanı yok. Aklında başka şeyler var, askerler için şarap ve biranın günlük tedarikini denetlemesi gerekiyor. Askerlerin beslenmesi, giyinmesi ve eğlendirilmesi gerektiğinden küçük kasaba da canlanıyor.

Kazimierz Pulaski, bıyığı henüz terlemiş bir delikanlı gibi genç görünüyor. Onun deneyimli bir lider olduğuna inanmak güç. İnce yapısını irileştiren, ağır bir askeri paltoyla bedenine ciddiyet katmaya çalışmasından kendi halinin farkında olduğu anlaşılıyor.

Savaşmak için pek fırsatı yok. Rus birlikleri, kümesin etrafındaki tilki gibi kalenin etrafında dönüp duruyor. Geliyorlar, gidiyorlar, insanlar, onların duvarlarda gösterilen sembollerdeki Bakire Meryem tarafından korkutulduğunu düşünüyor.

Kuleden nadiren ayrılan uzun şapkalı adam ve onun garnizonda ünü yayılan güzel, gizemli kızı, kapalı manastırdaki aylaklıktan sıkılan Pulaski'nin ilgisini çekiyor. Ne Kilise'nin meseleleriyle ilgileniyor ne de sapkınlıklar onu endişelendiriyor. Tek duyduğu, manastırın bir sakinin bu yeni Hıristiyan olanların sapkın lideri olduğu. Ancak başrahibin dediğine göre, iyi bir Katolikmiş. Onu her gün sabah ayininde görüyor. Onun ayine samimi katılımı ve *Kutsal Babamız* duasını söylerkenki gür sesi, Pulaski'nin ona hayranlık ve yakınlık duymasını sağlıyor. Bir akşam onları yemeğe davet ediyor ancak Yakup yalnız geliyor. Endamlı ve saygın. Çok düşünüyor, az konuşuyor. Neler olabileceğini, Rusya'yı, kralın politikalarını tartışıyorlar. Pulaski bu kraliyet mahkûmunun ihtiyatlı olması gerektiğini anlıyor ve konuyu değiştirmeye çalışıyor çünkü sohbet aksıyor. Yakup Frank, kızı için gelen sorulara, şimdilerde rahatsız olan annesiyle kalması gerektiği yanıtını veriyor. Pulaski bu duruma bozulmuş görünüyor. Ancak sonrakine kızını getiriyor ve onun varlığı, akşamın gerçekten zevkli geçmesini sağlıyor. Böylesine hoş genç bir kadının (her ne kadar utangaç ve sessizse de) mevcudiyetinden etkilenen, davet edilmiş diğer subaylar da nüktedanlıklarını ve zekâlarını gösteriyorlar. Şarap güzel ve cılız tavukların tadı av eti gibi.

Prens Lubomirski'nin manastıra birlikleriyle gelmesi, bu hoş akşamlara son veriyor. Kasabada, Prens Lubomirski'nin Ruslardan bile kötü olduğunu söyleniyor. Çevredeki köyler acımasızca yağmalanıyor ve askerler tecavüz etmekten çekinmiyor. Köylüler ona Hussitl2 diyorlar. Lubomirski'nin birlikleri geniş bir alanı koruyor ve Rusları kovalıyorlar ancak ittifak

12 Bohemyalı dini reformcu Jan Huş un öğretilerini izleyen müritler. (ç.n.)

kumandasının emirlerine karşı direniyorlar ve yavaş yavaş bir canilik, hırsızlık şebekesine dönüşüyorlar.

Lubomirski manastıra geldiğinde Yakup, Avaça'yı rahip kardeşlerin arasına saklıyor, prens ve canileri gidene kadar çıkmasına izin vermiyor. Lubomirski garnizonda büyük içki içme yarışları düzenliyor ve bunun Pulaski'nin askerleri üzerinde kötü etkileri oluyor. Sadece eski askerler bu genç prense hayranmış gibi görünüyor.

"İşte böyle bir lidere gereksinimimiz var," diyor Roch, prensten aldığı tütünün birazını Yakup'a vererek. "Rusları uyuz köpekler gibi kovalayacağız."

Yakup tütünden bir tutam alıyor ve sessiz kalıyor. Bir akşam sarhoş prens, Yakup onu kabul etmek zorunda kalana kadar kuleye girmeye çalışıyor. Prens, kadınlarla ilgili konularda Yakup'u babası gibi görüp ona sorular soruyor. Bakışları odada dolaşıyor, özellikle birini, buradaki herkesin ona bahsettiği kadını aradığına şüphe yok.

Kalede ittifakın kralın birliklerinden ele geçirdiği bazı askerler var ve isteksizce hizmet ediyorlar. Onlardan biri, üç subayı Moskoflar tarafından öldürülen Mirow muhafızlarından bir yüzbaşı, bir gün tavsiyelerini almak için Yakup'a geliyor, bundan sonra pek çoğu danışmak üzere Yakup'a gelmeye başlıyor. Tam bir Yahudi olmayan bilge bir Yahudi, böylesine tuhaf bir yerde mahkûm edilmekle gizemi artan tanımlanamaz bir peygamber. İnce, açık renk saçlı, çekici bir zarafete sahip olan bu yüzbaşı, Yakup'a büyük bir güvenle ne yapması gerektiğini soruyor çünkü kendisi genç ve ölümden korkuyor. Kulenin kuzey tarafında, askerlerin genellikle işediği duvarın üstünde, birbirlerine eğilmiş bir halde oturuyorlar.

"Bayım, söyleyin bana, geldiğim Varşova'ya dönüp kaçak bir korkak mı olayım, yoksa anavatan için savaşıp ülkenin iyiliği için kendimi feda mı edeyim?"

Yakup'un tavsiyesi kesin. Bu subay Czestochowa'daki çarşıya giderek değerli küçük şeyler, saatler, yüzükler satın almalı. Savaş

sürdüğünden hepsini ucuza alacak zaten. İşler kötüye giderse bunları teminat olarak tutmalı.

"Savaş, pazaryeri ve karabasan arasında bir karışıklık," diyor Yakup ona. "Bu teminatları etrafa saç, ön cepheden çıkışını al, iyi yiyebilmek için rüşvet ver, kendine saygı duy, bu şekilde ölümü savuşturursun. Öldürülmeye izin vermek kahramanlık değildir."

Yakup, genç subayın sırtına vuruyor ve genç subay bir an için ona sokuluyor, "Bayım, çok korkuyorum."

Hana Hanımefendi'nin Şubat 1770'deki Vefatı ve Son İstirahatgâhına Dair

"Bunu sıradışı bir durum olarak göreceğim," diyor başrahip. "Mahkûm bizden ziyade Kutsal Kilise'nin olduğundan, bu soruda sana karşı çıkmayacağım. Kadın vaftiz olduğu için ona kasabadaki mezarlıkta bir yer temini için uğraşacağım, ruhban sınıfından olmayanları buraya gömmeyiz."

Başrahip pencereden bakıyor ve kılıçlarıyla tatbikat yapan yaşlı müttefikleri görüyor. Manastır artık gerçekten bir garnizona benziyor. Jakubowski her zaman olduğu gibi masanın üzerine bir kese koyuyor.

Hana'nın kulede görevlinin bürosunda yattığı ikinci gün. Çok uzun zamanmış gibi geliyor, Hana henüz toprağa girmediği için kimsede huzur yok. Jakubowski, müteveffanın mağaraya gömülmesine izin verilmesini ikinci kez talep ediyor, bu daha önce de yaptığı bir şey, aslında önceden defalarca ve en son olarak da küçük Yakup öldüğünde yapmıştı. Ancak Hana ne küçük bir çocuk ne de ikinci sınıf bir yeni Hıristiyan. Hepsinden öte, Yakup Frank'ın karısı.

Hana kederden ölüyor. Geçen yıl, Josepha Frances adını verdikleri bir kız doğurmuştu. Çocuk vaftiz olduktan kısa süre sonra ölmüştü. Hana önce, son doğumundan sonra hiç açıklanamayan ve iyileşmeyen uzun süreli bir kanamaya bağlı olarak

gücünü yitirmişti. Sonra ateşlenmiş ve kemikleri ağrıyıp şişmişti. Onunla ilgilenen Zwierzchowska, bunun taşlardan gelen soğuktan olduğunu söylemişti. Varşova'dan getirilen kuştüyü yatak işe yaramamıştı. Rutubet her yerde ve her zaman vardı. Eklemleri öyle şişmişti ki Hana sonunda hareket edemez hale geldi. Sonra küçük Yakup ölmüştü. Çocuk, rahip olmadan gizlice mağaraya gömülmüştü ve bu iki ölümden sonra Hana bir daha ayağa kalkamadı. Yakup, Avaça'yı Wolowski ile Varşova'ya gönderdiğinde, hasta olan Hana da güneşten yararlanması için Czestochowa'daki evin önüne çıkarılıyordu. Ancak orada gerçekten ne kadar solgun olduğunu görebilmişlerdi. Her zaman açık zeytin rengi olan teni, şimdi griydi ve külle kaplı gibi görünüyordu. Bir süre söğüt kabuğu özü faydalı olmuştu, kızlar onun için yakındaki ormanlara gitmişlerdi. Şekilsiz, bodur gövdelerinden dışarıya parlak ince dallar çıkan söğütler, sürülmemiş alanlarda, düzgün sıralar halinde büyüyordu. Şu söğüt, ne kadar da çirkin bir ağaç, derdi Hana, güçten düşmüş, sakat kalmış yaşlı bir kadın gibi iki büklüm halde. Ancak bu çirkin bitki bir süre ona iyi gelmişti. Kadınlar, dallarını kesip kabuklarını soyuyorlardı. Kabukları evde suyun içinde kaynatıp özünü içmesi için hastaya veriyorlardı. Pauline pederlerinden biri, Hana'yı votka ve bal masajıyla ovarak iyileştirmeyi denemiş ancak tedavisi işe yaramamıştı.

Artık hava serin ve nemli. Toprakta rahatsız edici bir mezar kokusu var. Czestochowa yakınlarındaki tarlalardan, rüzgârın üzerinde aynı yeknesak ve kasvetli sesiyle uğuldadığı, gökle dünya arasında asılı duran tek bir ip gibi duran uzak ufku görmek mümkün.

Kimse Yakup'a bakmaya cesaret edemiyor. Merdivenlerde toplanmış duruyorlar, solgun, dudakları koyu çizgiler gibi görünüyor, gözlerinin altında aralıksız nöbet tutmaktan halkalar belirmiş, dünden beri kimse bir şey yememiş, tencereler soğuk, çocuklar dahi sessiz. Jakubowski yanağını bu lanetli kulenin duvarına yaslıyor. Kadınlardan biri onu dürttüğü için ellerini

alnına koyuyor ve dua etmeye başlıyor, diğerleri de hemen ona katılıyor. Cennetin kubbesi aynı kaba, ıslak taştan yapılmış olsa da duasının kelimesi kelimesine onu delip geçeceğini hayal ediyor. Önce *Kutsal Babamız* duasını okuyorlar, sonra *Yigdal*'ı söylüyorlar.

Tüm gözler onda, Nahman-Piotr Jakubowski'de. Efendinin onun içeri girmesine izin vereceğini biliyorlar. Böylece Jakubowski, ağır kapıyı paslı menteşeleri üzerinde aralıyor. Diğerlerinin içeriye bakmak için omzunun üzerinden bastırdıklarını hissedebiliyor. Büyük olasılıkla bir mucize bekliyorlar, beyaz giysileri içindeki efendinin, kollarında canlı ve gözalıcı hanımıyla havada uçmasını. Jakubowski hıçkırıktan pek de farklı olmayan iç çekişini zapt ediyor, kendisini tutması gerektiğini de biliyor çünkü o ne yaparsa diğerleri de yapacak. Dar aralıktan geçiyor ve hemen arkasındaki kapıyı kapatıyor. Mumlardan biri hariç hepsi sönmüş. Hanımefendi, ölmeden önce olduğu gibi yatıyor, dirilmemiş, artık onun bir ceset olduğundan şüphe duyulmaması dışında hiçbir şey değişmemiş. Çenesi düşmüş, ağzı açılmış, gözleri yarı kapalı, kutsal mumun alevi gözkapaklarının kaygan yüzeyi üzerinde titreşiyor, hanımefendinin derisi gri ve soğuk.

Yanında Yakup yatıyor, çıplak, daha zayıf, bir deri bir kemik, bedenindeki tüm tüyler griye dönmüş olsa da onun teni de koyu, bir köpeğinki gibi matlaşmış ve gözleri çökük. İnce kalçaları, Hana'nın bedenine değiyor ve eli sanki onu kucaklıyormuşçasına göğsünde. Jakubowski'nin aklına Yakup'un da ölmüş olabileceği geliyor ve birden ateşi çıkıyor, yatağın önünde dizlerinin üzerine düştüğünde taş zemine çarptığını hissetmiyor ve artık hıçkırıklarını tutamıyor.

"Gerçekten ölmeyeceğimize mi inandın?" diye soruyor Yakup ona, karısının bedeninin yanından kalkarak. Nahman'a bakıyor ve koyu gözleri kutsal mumun ışığını yansıtmıyor, gözleri bir mağaranın ağzını andırıyor. Jakubowski'nin yanıt vermediği soru, alaycı ve saldırganca geliyor. Jakubowski tekrar

toparlanıyor ve sandıktan temiz bir gömlekle birlikte yünlü bir Türk giysisi alarak Yakup'u giydirmeye başlıyor.

Cenaze alayı, ertesi sabah şafaktan önce surların yanından geçiyor. Öğlen civarı Makpela Mağarası'ndalar. Her iki Wolowski, Pawlowski ve Matuszewski tabutu içeriye taşımak için mücadele ediyor.

Arta Kalanlar: Kuşatma Altında Olmak

Ölümlere dair yazacağım.

Önce, babası tarafından çok sevilen ve halefi olarak hazırlanan en büyük oğlu, yedi yaşındaki Yakup vefat etmişti. Kasımın sonlarıydı ve kar çoktan yağmaya başlamıştı. Kaleye dönüştürülen manastırda, soğuk ve yoksunluk hâkimdi. O zamanlar kalenin yeni kumandanı olan ve Yakup'la iyi ilişkiler içinde bulunan, onunla sık sık sohbet eden Kazimierz Pulaski, cenazenin mağarada yapılmasına izin vermişti. Etrafa duyurmak gibi bir niyetimiz olmadığı için mütevazı kabir, yabancıların mezarlıklarından uzakta, hepimizin gömüldüğü yerdeydi. Bu mağarayı kendimiz için ayırmıştık, yarasalardan ve kör kertenkelelerden almıştık çünkü mağara, Yakup'un keşfettiği gibi İsrail ülkesinden buraya gelmişti. Âdem ile Havva, İbrahim ve Sara ile atalarımız da burada yattığından ölülerimizi bu mağaraya gömmeye başladık. İlki, haznedarımız Reb Eli'ydi, sonra Yakup'un çocukları ve sonunda Hana. Polonya'da değerli bir şeyimiz varsa o da hazinelerimizi yatırdığımız bu mağaraydı çünkü burası bizi bekleyen daha iyi dünyalara açılan bir kapıydı.

Kötü günlerdi ve muhtemelen hiçbir şey onları Tanrı'nın önünde aklamayacak. 1769 sonbaharında Pulaski'nin müttefikleri Avaça'yı taciz etmeye başlamışlardı. Bizzat kumandanın, onun Yahudi bir büyücünün kızı olduğunu ve onu rahat bırakmalarını duyurmasının bir faydası olmamıştı. Güzelliği, sınırsız ilgi uyandırmıştı. Bazı kıdemli subaylar onu gördüklerinde Yakup'tan

kızıyla görüşebilmek için izin istemişlerdi. Sonra içlerinden biri, güzelliğine bakılırsa kızının Kutsal Bakire olabileceğini söylemiş ve bu Yakup'u çok memnun etmişti. Ancak genelde kızını kulede gizli tutuyordu ve özellikle askerler içtiklerinde, kızının bir gereksinimi olsa da dışarı çıkmasını yasaklamıştı. Ancak genellikle kalede oturmaktan sıkılan ve kasabadan gizlice alkol aldıktan sonra zıvanadan çıkacak kadar içen bu askerlerin içine kötü bir ruh girmişti. Avaça, dışarı çıkar çıkmaz yolunu kesip onunla konuşmaya çalışıyorlardı ve çok sayıda erkeğin bir kadına, üstelik genç ve güzel bir kadına sarkıntılık etmesi nahoş oluyordu. Kendisi de uyandırdığı cazibe ve düşmanca şehvetin bir karışımı olan bu ilgiye şaşırıyordu. Çoğu kereler durum, ıslık çalmaları, laf atmaları aşmış, tüm garnizonun onu taciz etmekten başka bir işle ilgilenmediği ortaya çıkmıştı. Bay Pulaski'nin, Eva Frank'a kendisini zorla kabul ettirmeyi herkese kesinlikle yasaklamış olması da işe yaramamıştı. Ancak normalde yapmaları gereken eylemlerden mahrum olan askerler, bir sonraki adımda ne olacağı konusunda beklemede kalarak bir belirsizlik içinde, üzerlerinde hiçbir denetimin bulunmadığı aptal bir kalabalık haline gelmişlerdi. Bu konuda yazmamayı yeğlerdim, hatta hiç bahsetmemeyi de, ancak gerçekler konusundaki sorumluluğum nedeniyle, sonunda bu olay gerçekleştiğinde Yakup'un, Wolowski'nin ve benim birlikte Eva'yı Varşova'ya götürdüğümüzden, kızın ancak annesinin ölümünden sonra geri döndüğünden ve sonuna kadar babasıyla birlikte kaldığından bahsedeceğim. Saldırıya uğradığı gece, beyazlar giymiş bir Alman tarafından kuleden kurtarıldığına dair bir düş görmüş. Düşünde ona adamın imparator olduğu söylenmiş.

Kuşatma altında geçen o yıllar hepimiz için zordu. Bir elçi olarak, başkent ve Czestochowa arasında sıklıkla yolculuk yaptığım için kadere minnettardım ve bu durum, yıllar süren nispi özgürlükten sonra şimdi manastırdaki mahkûmiyetinin eziyetini çeken Yakup'tan daha az kederli hissettiğim anlamına geliyordu. Neredeyse halkımızın hepsi, kısa süre sonra burada kuşatma

altında olacağımızı bildiğinden yerlerini terk edip Varşova'ya dönmüştü. Wielunskie Przedmiescie boşalmıştı. Sadece Jan Wolowski ve Mateusz Matuszewski, efendiyle birlikte kalmıştı.

Hana'nın ölümünden sonra Yakup hastalanmıştı ve ben bunun son olacağını düşündüğümü itiraf etmeliyim. Yakup'un neden "Etimde Tanrı'yı göreceğim," dediği hakkında epey düşünmüştüm, Eyüp'ten alınan o dize bana huzur vermemişti. Ne de olsa insan bedeni ne kalıcıdır ne de mükemmeldir, o zaman onu yaratan da zayıf ve sefil olmalıdır. Eyüp'ün aklındaki buydu. Ben de öyle düşünüyordum ve gelecek zamanlar sadece bu inancımı güçlendirecekti.

Wolowski ve Matuszewski ile Marianna'yı ve sonra da Ignacowa'yı Varşova'ya göndermeyi kabul etmiştik ki böylece Yakup onların memelerini emebilecekti. Bu her zaman ona yardımcı olmuştu. Gözlerimin önünde hâlâ aynı resim var: Rus kuşatması altında toplar gümbürder ve kale duvarları ufalanırken, yer sarsılıp insanlar sinek gibi unu ufak olurken efendi, hapishane kulesinin görevli odasında bir kadının memesini emmiş ve delik deşik olmuş sefil dünyayı böyle onarmıştı.

1772 yazında artık savunacak bir şey kalmamıştı. Czestochowa harap olmuştu, insanlar yorgun ve açtı, yemek ve sudan yoksun manastır, görevini zorlukla yerine getirebiliyordu. Kumandanımız Pulaski, kaleyi Rus birliklerine teslim edilmesini emrettiği için krala karşı komplo kurmakla suçlanmıştı.15 Ağustos'ta, Kutsal Bakire Meryem'in, göğe yükselme yortusunda edilen duaların da bir faydası olmamıştı. Rahip kardeşler, pis zemine haç şeklinde uzanmış ve bir mucize beklemişlerdi. Akşam ayinden sonra, kale duvarlarına beyaz bayraklar asılmıştı. Değerli tabloları ve hediyeleri saklamaları için keşişlere yardım etmiştik, en kutsal resmin yerine bir kopyasını asmıştık. Ruslar birkaç gün sonra girmişler ve keşişlerin yemekhaneye kilitlenmesini emretmişlerdi. Birkaç gün boyunca duaları ve şarkıları buradan duyulabilmişti. Başrahip manastırın tüm geçmişinde ilk defa yabancıların eline geçmesi nedeniyle ağlamıştı ve şüphesiz bu dünyanın sonunun habercisiydi.

Ruslar manastırın avlusunda büyük ateşler yakmış, komünyon şarabını içmiş ve içmediklerini, kana bulanmış gibi kıpkırmızı olana kadar parke taşların üzerine dökmüşlerdi. Kütüphaneyi ve hazineyi talan etmişler, baruthaneyi ve birçok silahı yok etmişlerdi. Kapıyı havaya uçurmuşlardı. Manastırın duvarlarından, etraftaki yanmakta olan köylerin dumanlarını görebiliyorduk.

Ancak Yakup'un bu durum karşısında hiç de yıkılmamış olmasına şaşırmıştım. Tam tersi, karmaşa ona güç veriyordu. Savaşın çılgınlığı onu heyecanlandırıyordu. Gidip Moskoflarla konuşuyordu. Ondan korkuyorlardı, Hana'nın ölümü onu çok değiştirmişti, şimdi inanılmaz derecede zayıflamıştı, gözlerinin altında koyu halkalar vardı, yüzünün hatları keskinleşmiş, saçı ağarmıştı. Onu uzun zamandır görmeyen biri, başka bir adam olduğunu söyleyebilirdi. Belki delirmişti. Belki lanetlenmişti... Pauline pederlerinin adına, Moskofla görüşüp onları yemekhane hapsinden kurtardığı doğruydu.

Birkaç gün sonra, General Bibikov manastıra gelmişti. At sırtında, şapele açılan kapıdan girmiş ve atının üzerinden başrahibe Rus yönetimi altında onlara kötü bir şey olmayacağı konusunda güvence vermişti. Aynı akşam Yakup'la birlikte hapisten istisnai olarak bırakılmayı talep etmek üzere Rus generale gitmiştik. Sözlerimin Rusçaya çevrilmesi gerekeceğini düşündüysem de onlar Almanca konuşmuştu. Bibikov fazlasıyla kibardı ve iki gün içinde Yakup manastırdan ayrılmak için resmi izni almıştı.

Yakup Efendimiz der ki, "Kurtuluş arayan herkes üç şey yapmalıdır: İkamet yerini değiştirmelidir, adını değiştirmelidir ve eylemlerini değiştirmelidir."

Biz de öyle yaptık. Başka insanlar olduk ve aynı anda en aydınlık ve en karanlık yer olan Czestochowa'yı terk ettik.

VI.

UZAK ÜLKENİN KİTABI

In noſtra Europa (ſunt *regna* & *regiones* primariæ:	W naſzey Europie (ſą nayprzednieyſze (kroleſtwa	regnum, n. 2. kroleſtwo. primarius, a, um, nayprzednieyſzy.
Luſitania,	Portugallia,	
Hiſpania, 1	Hiſzpania, 1	
Gallia, 2	Francya, 2	
Italia, 3	Włochy, 3	
Anglia, (*Britannia*) (4	Anglia, 4 (Brytania)	

Scotia,

26

Yenta Pasaportları Okuyor

Yenta, sınırda gösterilen pasaportları görüyor. Eldivenli bir memur onları kibarca alıyor, pasaportları karakolda rahat rahat okuyabilmek için yolcuları arabalarında bırakıyor. Yolcular sessiz.

> Karol Emeryk, Baron von Revisnye, Alman, Macar ve Çek topraklarında Roma'nın vekili, kraliyet papalık majesteleri, büyükelçi ve Polonya kraliyet sarayı onaylı bakan, bu belge hamili olan tüccar Bay Joseph Frank'ın on sekiz kişiden oluşan ekibiyle birlikte iki arabada ticari uğraşları doğrultusunda buradan Moravya, Brno'ya yolculuk yaptığını bildirir ve bu nedenle yetkili olan tüm makamlardan, yukarıda bahsi geçen Joseph Frank ve yolculuk yaptığı on sekiz kişiden oluşan hizmetkârlarının önüne hiçbir engel koymamaları, herhangi bir sınırı geçmelerini engellememeleri ve gerek duyulduğunda kendisine uygun yardımı sağlamaları istenilmektedir. 5 Mart 1773'te Varşova'da verilmiştir.

Bu Avusturya pasaportunun yanı sıra bir de Prusya pasaportu var ve Yenta onu çok iyi görüyor, güzel bir el yazısıyla yazılmış, büyük bir damgayla da onaylanmış:

> Bu belgenin hamili olan ve buraya Czestochowa'dan gelen tüccar Bay Joseph Frank, şimdi hizmetindeki on sekiz kişiyle birlikte Varşova'da sekiz gün kaldıktan sonra iki arabayla,

özel işleri dolayısıyla Czestochowa üzerinden Moravya'ya doğru yola çıkmaktadır. Çünkü burada hava ve her yer temiz ve sağlıklı olup çok şükür bir salgın emaresi yoktur...

Yenta, bu Alman ifadesine yakından bakıyor: *"und von ansteckender Seuche ist Gottlob nichts zu spüren..."*[1]

...bu nedenle tüm makamların, askeri ve sivil, yukarıda adı geçen tüccarın gerekli kontroller yapıldıktan sonra adamları ve arabalarıyla birlikte engellenmeden sınırı geçmelerine ve yollarına devam etmelerine izin verilmesi rica olunur. Varşova, 1 Mart 1773. Gedeon Benoit, majestelerinin Polonya-Litvanya devletinde ikamet etmekte olan büyükelçisi.

Yenta buradan pasaportların ardında, güneş sistemleriyle, yörüngeleriyle, uydularıyla, kuyrukluyıldız hadisesiyle ve kısa süre önce Newton tarafından açıklanan gizemli yerçekimi kuvvetiyle, devlet donanımının büyük kozmosunun pusuda olduğunu anlıyor. Bu, kaz tüylerinin sivri uçlarının okşamalarıyla yayılan ve elden ele, masadan masaya geçen yüzlerce ya da binlerce sekreterlik, evrak yığınlarıyla yürütülen hassas ve tetikte olan bir sistemdir. Kâğıt yaprakları, sonbahar rüzgârlarıyla karşılaştırıldığında algılanamayan ancak dünya ölçeğinde önemli olan bir hava hareketi meydana getirir. Belki de uzaklarda bir yerlerde, Afrika ya da Alaska'da bu hareket bir kasırga yaratabilir. Devlet, mükemmel bir gaspçıdır, uzlaşmaz bir yöneticidir, kesin olarak (sonraki savaşla kaldırılana kadar) kurulmuş bir düzendir. Bu dikenli bozkırda sınırı kim takip etmişti? İnsanların onu geçmesini kim yasaklamıştı? Bu şüpheci, eldivenli görevli kimin adına çalışıyor ve şüphesi nereden geliyor? Mektup taşıyıcılarıyla, aracılarla ve her durakta tükenmiş atların değiştirildiği posta arabalarıyla taşınan kâğıtların amacı nedir? Varşova-Viyana arası yazışmalar on gün sürüyor.

Yakup'un maiyeti gençlerden oluşuyor, yaşlılar geride, beklemede oldukları Varşova'da kalmış, yeni başlayan işlere devam

[1] (Alm.) "ve çok şükür bulaşıcı bir hastalık belirtisi yok..." (ç.n.)

ediyorlar. Çocuklar Piaristlere gönderilmiş, Nowe Miasto'da yaşıyorlar ve her pazar kiliseye gidiyorlar. Yeni Hıristiyan olanlar sakallarını kestikten sonra başkentin çamurlu sokaklarında kalabalığa karışıyorlar. Bazen hafif bir Yidiş aksanı duyulabiliyor ancak o da kar gibi kayboluyor.

Kürkler içindeki Yakup, ilk arabada artık bazen Eva diye çağırdığı Avaça ile birlikte yolculuk yapıyor. Avaça soğuktan kızarmış ve babası onu yine kürk şalla örtmeye devam ediyor. Kız, köpeği Rutka'yı kucağında tutuyor ve köpek zaman zaman hüzünlü bir sesle inliyor. Eva onu Varşova'da bırakmaya ikna olmamış. Karşıda Jakubowski ve karısı, Varşova'da efendinin oğullarıyla meşgul olduklarından şimdi efendinin sekreterliğini yapan Jedrzej Yeruhim Dembowski oturuyor. Dembowski'nin yanındaki Mateusz Matuszewski. Subay pasaportları toplarken sessiz kalıyorlar. At sırtında yolculuk yapanlar: iki yardımcısıyla birlikte aşçı Kazimierz, Joseph Nakulnicki ve Franciszek Bodowski, ayrıca Yakup'un Czestochowa'da yardımcısı olarak özellikle sevdiği Ignacy Cesirajki.

Kadınlar ikinci arabaya dolmuş, önceden Jezierzanska olan ve Eva Frank'ın birkaç yaş daha büyük arkadaşı Magda Golinska, uzun, kendine güvenen, ona karşı annesinin olabileceği kadar yumuşak ve ilgili, pasaportunda hizmetkâr yazıyor. Bir zamanlar Busklu Hayim, yani Nahman Jakubowski'nin kardeşi olan Pawel Pawlowski'nin kızı Anusia Pawlowska da hizmetkâr olarak yolculuk yapıyor. Anusia büyüyüp hoş bir kız olmuş. Roza Michalowska ve Labecki'nin dulu Teresa, çamaşırcıları. Henüz adlarını almamış olan Jan, Janek, Ignac ve Jacob da onlarla birlikte oldukları için görevli memur ilgili kutulara "Forisch" ve "Fuhrmann" yazıyor. Yakup her zaman ilk adlarını karıştırıyor ve unuttuğunda her iki oğlanı da Herşel diye çağırıyor.

Ostrava'dan başlayarak burasının farklı bir ülke olduğu görülebiliyor, düzenli ve temiz. Yollar döşeli ve çamura karşın şaşırtıcı bir kolaylıkla yolculuk yapabiliyorlar. Yollar boyunca hanlar var ancak Polonya'dan geçerken kaçındıkları Yahudi tarzında değil. Ne de olsa Moravya gerçek müminlerin ülkesi değil mi? Kendilerini biraz farklı, daha çekingen hissetseler de dışarıdan gerçek Hıristiyanlar gibi görünüyorlar. Yakup'un eğlenerek "Jedrus" diye çağırdığı Yeruhim Dembowski, pencereden merakla bakıyor, Moravya'nın adının Mehrin[2] ile aynı nümerik değere sahip olduğu mezmur 14:3'e göre bir Kabalacının sözlerinden alıntı yapıyor. "Hepsi yüz çevirdi, hepsi yozlaştı, iyilik yapan yok, bir kişi dahi."

"Bu Almancıklara dikkat etmeliyiz," diye uyarıyor.

Eva hayal kırıklığına uğruyor, kardeşlerinin onlarla gelmesini çok istemişti ancak kilerde yetişen küçük filizler kadar zayıf olan çocuksu ve utangaç oğlanlar, onlara karşı sevgi duymaktan çok, sert davranıyormuş gibi görünen babalarından korkuyorlar, görünüşe göre çocuklar babaları için sürekli bir rahatsızlık kaynağı. İkisinin de beceriksiz ve kendine güvensiz olduğu doğru. Çilli ve kızıl saçlı olan Roch azarlandığında zırıldamaya başlıyor ve sonra sulu yeşilimsi gözleri yaşlarla doluyor, bu yaşlar dahi bir gölet suyu renginde. Kuşlara benzeyen hatlara ve güzel kara gözlere sahip, sessiz ve ketum Joseph her zaman içe dönük, bir saksağanın anlaşılmaz hareketleri gibi dalları, taşları ya da kurdele parçalarını, boş makaraları toplamaya odaklanmış. Eva bu kardeşini kendi çocuğu gibi seviyor.

Görevli sonunda pasaportlarını geri verip de ekip yola koyulunca Eva dışarıya uzanıyor, arkasındaki yola bakıyor ve Polonya'dan kesin olarak ayrıldığını, asla dönmeyeceğini anlıyor. Ona göre Polonya, her zaman Jasna Gora hapishanesi olarak kalacak. Görevlinin odasını ilk defa gördüğünde sekiz yaşındaydı, daima soğuk. Polonya'ya dair Varşova'yı, aceleyle piyano

[2] Moravya'nın Yidiş dilindeki adı. (ç.n.)

çalmayı öğrendiği, öğretmeninin eline tahta bir cetvelle vurduğu Wolowskilere yapılan gezileri de hatırlayacak, ayrıca göğsünün üzerine inmiş bir yumruk gibi annesinin beklenmeyen ölümünü. Bu yoldan bir daha geçmeyeceğini biliyor. Belirsiz mart güneşinde kavak ağaçlarıyla yol şimdiden bellekteki yerini alıyor.

"Bayan Eva görevlinin odasının yasını tutuyor ve Roch'u özlüyor olmalı..." diyor Matuszewski, alaycı bir ifadeyle kızın üzgün yüzünü görerek.

Babası dışında arabadaki herkes kıkırdıyor. Yüz ifadelerinden ne düşündüğünü söylemek olanaksız. Kolunu kızına doluyor ve başını bir yavru köpekmiş gibi paltosunun altına saklıyor. Eva, durmadan akan gözyaşlarını saklamayı başarıyor.

23 Mart 1773 akşamı Brno'ya ulaşıyorlar ve Zum blauen Löwen'de odalar tutuyorlar ancak sadece boş iki oda olduğundan sıkışıyorlar. Forischler ve Fuhrmannlar ile birlikte, ahırda yere yayılmış samanların üzerinde yan yana uyuyorlar. Dembowski, paralarının ve belgelerinin olduğu kutuyu başının altında tutuyor. Ancak sabah kentte uzun süre kalabilmeleri için özel bir güvenli geçiş iznine gereksinimleri olduğunu öğreniyorlar. Yakup ve Eva'nın Prostejov'a, kuzenleri Dobruszkalara götürülmek istemelerinin nedeni de bu.

Prostejov'daki Dobruszka Ailesi'ne Dair

Eva gözleri fal taşı gibi açılmış, yerel kadınların giysilerini inceliyor ve onların küçük köpeklerine, arabalarına hayretle bakıyor. Yılın bu vakti çıplak olan sıra sıra üzüm bağlarını ve Paskalya için temizlenmiş küçük bahçeleri dahi görüyor. Bu sırada gelip geçenler onların arabalarını, babasının uzun şapkasını ve kendisinin kurt kürkü astarlı pelerinini gördüklerinde duruyorlar. Babasının rakip tanımayan kemikli, güçlü eli, yeni keçi derisi eldivenini sıyırarak Eva'yı bileğinden yakalıyor. Baskı onun canını yakıyor ancak bundan yakınmıyor. Eva pek çok şeye katlanabilir.

Dobruszkaların evi, kentte herkes tarafından biliniyor ve herkes onlara doğru yolu gösterebiliyor. Ev çarşı meydanında ve iki katlı, ilk kat büyük vitrini olan bir dükkân. Ön cephe henüz yenilenmiş, hatta şimdi bile bazı işçiler önüne kaldırım döşüyorlar. Daha fazla yaklaşamadıklarından araba duruyor ve sürücü geldiklerini duyurmak için koşuyor. Bir süre sonra ikinci katta perdeler aralanıyor, yaşlı ve genç sakinlerin meraklı bakışları yeni gelenlere yöneliyor.

Dobruszkalar onları karşılamaya iniyor. Eva, halası Şeyndel'in önünde reverans yapıyor. Kadın ona sıkıca sarılıyor, heyecanlanmış. Eva halasının giysisinin kokusunu alıyor, hafif, çiçeksi, pudra ve vanilya gibi. Solomon yani Zalman'ın gözlerinde yaşlar var. Epey yaşlanmış, artık zorlukla yürüyor. Uzun kollarını Yakup'un boynuna doluyor ve sırtına vuruyor. Evet, evet, Zalman güçsüz ve hasta, çok zayıflamış. Kocaman göbeği çökmüş ve yüzünde derin kırışıklıklar var. Yirmi bir sene önce, Rohatin'daki düğünde şimdikinin iki katı görünüyordu. Diğer yanda karısı Şeyndel, bahardaki bir elma ağacı gibi çiçeklenmiş. Onun iki çocuk doğurduğuna kimse inanmaz. Fiziği hâlâ iyi, dolgun, yuvarlak hatlı. Sadece saçları biraz grileşmiş ancak hâlâ gösterişli ve saçlarını taramış, küçük bonesini yerinde tutan siyah dantel tokalarla tutturmuş.

Bu sevgi gösterilerine karşın Şeyndel, hakkında çok şeyler duyduğu için ne düşüneceğini bilemediği kuzenine ihtiyatla yaklaşıyor. Yapı olarak insanlara güvenmiyor ya da onlar hakkında iyi şeyler düşünmüyor, genellikle insanları aptal ve kibirli olarak görüyor. Avaça'yı biraz teatral bir hareketle –kadınlara her zaman hükmediyor– Polonya tarzı örgülerini överek sıkı sıkı kucaklıyor. Şeyndel güzel bir kadın, iyi giyimli, kendine ve etrafına yaydığı çekiciliğinin gücüne güveniyor. Kısa süre sonra evin içinde sadece onun sesi duyulacak.

Resmi davranmadan, kuzenini elinden tutup oturma odasına götürüyor, odanın ihtişamı on üç senedir kiliseden başka güzel, gösterişli bir şey görmemiş olan konukları ürkütüyor. Burada,

üzerinde Türk halıları olan cilalı bir zemin var ve duvarlar çiçekli, hoş renklerle boyanmış ve beyaz, klavyeli bir enstrüman ile yanında bir hayvan ayağı şeklinde tasarlanmış, özenle süslenmiş üç ayaklı bir tabure var. Pencerelerdeki perdeler, çekmeceli dikiş kutusu, Şeyndel, kızlarıyla işleme yaparken konuklar geldiği için kasnaklar koltukların üzerlerine atılmış. Dört kızı var, şimdi yan yana duruyorlar, gülümsüyorlar, görülen o ki hallerinden memnunlar. En büyükleri Blumele güzel, çok uzun değil, neşeli, sonra Sara, Gitla ve bukleleriyle, soluk yüzünde sanki biri boyamış gibi kırmızı yanaklarıyla gencecik Ester. Hepsi de narin, küçük çiçek desenli giysiler giymişler ancak her biri farklı renkte. Eva da böyle bir giysi ve saçlarında kurdeleler olsun isterdi, Varşova'da bunlar takılmaz ve daha şimdiden bu giysilere âşık olduğunu hissedebiliyor, bu hoş renklere ve saç kurdelelerine. Polonya'da sadece gösterişli kırmızılar, morlar ve Türk mavileri biliniyor ancak burada farklı. Her şey biraz sulandırılmış, sanki dünyanın tüm gölgeleri süte karıştırılmış gibi, kurdelelerin hafif grileşmiş pembesini anlatacak bir sözcük bile yok. Şeyndel Hala onlara çocuklarını tanıtıyor. Yidişçesi Polonya'dan yeni gelmiş bir aileye göre biraz farklı. Kızlardan sonra, erkekler ayrı ayrı geliyor.

İşte, ünlü amcasının ziyaretine dair haberleriyle Viyana'dan dönen Moşe. Yirmisinde ve Avaça'dan sadece iki yaş daha büyük, ince, enerjik yüzlü, çarpık dişli, hem Almanca hem de İbranice bilimsel tezler yazıyor. Şiirle ve edebiyatla birlikte yeni felsefi akımlarla ilgileniyor. Biraz gözü pek, konuşkan, annesi gibi kendinden çok emin. Başından beri fazla sorunlu bazı insanlar vardır çünkü bütün bunların bir oyun, bir gösteriş olduğunu hissettiğiniz halde onlara ilgi duyarsınız, onları yargılamadan seversiniz. İşte Moşe de böyle biri. Moşe, Eva'ya baktığında Eva gözlerini kaçırıyor ve kıpkırmızı oluyor, bu onu daha fazla utandırıyor. Onunla tanıştırıldığında beceriksizce reverans yapıyor ve elini vermek istemiyor. Olan biteni sonradan gören Şeyndel, herkese bu kıza terbiye verilmediğini –kocasına attığı manalı bakışla– ifade ediyor. Eva sonraki iki Dobruszka kardeşin adlarını hatırlamıyor.

Şeyndel Hirsch, Wroclaw'da doğmuş ancak ailesi Yakup'un ailesi gibi Rzesow'dan geliyor, Yakup'un annesi ve Şeyndel'in babası kardeş. Şeyndel şimdi otuz yedi yaşında ancak yüzü hâlâ diri ve genç. Kocaman kara gözleri birer kuyuyu andırıyor, dibinde ne bulunacağı asla bilinemez. Nüfuz eden, şüpheci, dikkatli bakışlarının etkisinden çıkmak zor. Eva uzaklara bakıyor ve Şeyndel Hala'nın, annesinden ne kadar farklı olduğunu düşünüyor. Annesi güvenilir ve dürüsttü, bundan dolayı sıklıkla çaresiz ve savunmasız kalırdı. Eva annesini, sanki tüm gücü yok olup gitmiş de her sabah böğürtlen toplarmışçasına sabırla, gücünü yavaş yavaş yeniden toplaması gerekirmiş gibi anımsıyor. Oysa bu kadın gerekenden fazla güce sahip, kuzeniyle konuşurken aynı anda sofrayı da kuruyor. Bir hizmetkâr aceleyle elinde doğrudan fırından gelen ve hâlâ sıcak olan bir sepet somunla içeri giriyor. Ayrıca özel küçük maşalarla kahvelerine attıkları bal ve esmer şeker topakları var.

İlk konuşmalar, herkesin birbirini derinlemesine incelemesi amacıyla yapılıyor. Dobruszka'nın evde koşuşturan çocukları, merakla ve eğlenerek tanımadıkları kuzinleri Eva Frank'a ve karanlık yüzlü tuhaf dayılarına bakıyorlar. Eva Varşova'dan alınmış ve ona uymayan tütün rengi bir "yolculuk" giysisi giyiyor. Botlarından birinin üstü çatlamış ve onu diğerinin ucuyla örtmeye çalışıyor. Dolgun yüzü hiçbir zaman kırmızılığını yitirmiyor. Şapkasının altından –bunun Varşova'da bir şıklık belirtisi olduğunu düşünerek– saçının tutamlarını dışarıya çıkarmış.

Yakup'un tavrı başından beri göze çarpacak kadar samimi, arabadan indiği anda içinde bir değişim olmuş gibi, yorgun ve harap olmuş yüzüne keyifli bir maske takmış sanki. Depresyonu ve tükenmişliği, yudumladığı kaz suyu ile hafifliyor, Şeyndel'in bulaşıcı kahkahalarıyla ısınıyor ve vişne likörü onu rahatlıyor. Sonunda o egzotik sözcük çıkıyor ağızdan: Czestochowa ve Yakup, onlara her zamanki gibi hareketlerle, komik suratlar yaparak hikâyeler anlatmaya başlıyor. Lehçe küfrediyor, Yidişçe küfrediyor, çocuklar nasıl davranacaklarını bilmiyorlar ancak

annelerine bakarak yatışıyorlar, Şeyndel, ona her şey serbest dercesine hafifçe göz kırpıyor.

Salonda, küçük yuvarlak masanın etrafında oturuyorlar ve zarif fincanlardan kahve içiyorlar. Eva babasının hikâyelerini dinlemiyor.

Şekere uzandığında (kahveyle büyük kristal halinde kar beyaz şeker veriyorlar) şekerliğin üzerinde, yükleri indirmekte kullanılan kendine has vinçleriyle bir liman kentinin resmini görüyor. Fincanın içi beyaz ve kaygan, kenarı da altın yaldızdan bir şeritle süslenmiş. Onu dudaklarına götürdüğünde Eva neredeyse o şeridin tadını, tam bir vanilya tadını alabiliyor.

Saat tıklıyor, bu yeni ses zamanı küçük parçalara bölüyor ve her şey bir şebekede ayarlanmış hale geliyor. Temiz, düzenli ve tamamen mantıklı.

Öğlen yemeğinden sonra babası, Zalman Dayı ve Şeyndel Hala ile birlikte kalırken Eva, en küçükleri olan Gitla ve Ester'in konukların da yazmaları gereken günlüklerini gösterdiği kızların odasına gönderiliyor. Eva da aynısını yapacak. Korkmuş.

"Lehçe olabilir mi?" diye soruyor.

Günlüğe bakıyor ve tüm yazılanların çok iyi bilmediği Almanca olduğunu görüyor. Sonunda Magda Golinska düzgün bir yazıyla ve Lehçe olarak onun yerine yazıyor. Eva'ya resim yapma işi kalıyor. Czestochowa'da birlikte yaptıkları gibi, dikenli bir gül. Çizmesini bildiği tek çiçek bu.

Salonda yetişkinler yüksek sesle konuşuyor ve kızlar onların kahkahalarını, şaşkınlık ifadelerini duyabiliyor. Sonra sesler bir fısıltı haline geliyor. Hizmetkârlar kahve ve meyve getiriyorlar. Evin içerilerinden bir yerden kızarmış et kokusu geliyor. Jedrzej Dembowski odalara bakarak evin içinde dolaşıyor. Kızların odasına bakıyor ve tütünün kokusu da onunla birlikte geliyor, acı ve güçlü.

"Bakalım genç hanımefendiler nereye saklanmışlar..." diyor ve bu sözcüklerle, dumanlı silüeti kayboluyor.

Derin bir koltukta oturan ve perdenin püsküllerıyle oynayan Eva, Ruslar tarafından nasıl serbest bırakıldığına dair hikâyeyi

canlı bir biçimde anlatan babasının sesini oturma odasından duyabiliyor. Olayları süslediğini duyuyor, hatta belki de onları uyduruyor. Onun yorumu kulağa çok abartılı geliyor ve bir kahraman olarak ortaya çıkıyor, bir saldırı, ateş etmeler, ölen eski askerler, kan, enkazla örtülü keşişler. Gerçekte bunlar çok daha az teatral. Garnizon savaşmadan teslim olmuştu. Duvarlara beyaz bayraklar asılmıştı. Silahlar büyük yığınlar halinde yere yatırılmıştı. Yağmur yağıyordu, tabanca, kılıç ve tüfekler çalı çırpı yığınları gibi görünüyordu. Konfederasyoncular dört sıra halinde dışarıya çıkarılmışlardı. Sonra Ruslar, sistemli bir yağmalamaya girişmişti.

Wolowski ve Jakubowski, Yakup'un adına General Bibikov'la konuşmuştu. Bir subayla yapılan kısa görüşmeden sonra subay, Yakup'un artık özgür olduğunu belirten bir açıklama yazmıştı.

Kiralık arabalarıyla Varşova'ya giderlerken sağ kalan konfederasyoncuların ve Rusların devriyeleri tarafından durdurulmuşlardı. Hepsi de açıklamayı okumuş ve tuhaf adamların arasına sıkışmış güzel kızı şüpheyle incelemişlerdi. Bir keresinde kılıksız haydutlar tarafından durdurulmuşlardı ancak Jan Wolowski havaya birkaç el ateş etmiş ve onlar da kaçmıştı. Varşova civarında yolu kapatmışlardı ve aniden yabanileşen bu topraklarda yolculuk yaparken Eva'yı riske atmak istemediklerinden manastırdaki rahibelere fazlasıyla ödeme yaptıktan sonra onu yanlarına bırakmışlardı. Orada babasının dönmesini beklemişti. Ayrılırken kızını dudaklarından öpmüş ve ona sahip olduğu en önemli şey olduğunu söylemişti.

Şimdi babası pasaport almak için gösterdikleri çabaları anlatıyor ve Eva inanmayarak çığlık atan Şeyndel Hala'nın sesini duyabiliyor, "Türkiye'ye mi gitmek istedin?"

Eva babasının yanıtını anlayamıyor. Sonra yine halası konuşuyor, "Ancak Türkiye, Polonya'nın, Avusturya'nın ve Rusya'nın düşmanı. Savaş çıkacak."

Eva koltuğunda uyuyakalıyor.

Brno'da Yeni Bir Yaşama ve Saatlerin Tıkırtısına Dair

Birkaç gün sonra Brno kentinin dış mahallerinden birinde, meclis üyesi Ignacy Pietsch'den bir ev kiralıyorlar. Yakup Frank, ona pasaportlarını göstermek ve yetkililere İzmir'den geldiğini, Polonya'da yolculuk yaptığını ve artık ticari faaliyetlerden bıktığı için kızıyla birlikte kalıcı olarak Brno'ya yerleşmek istediğini açıklayan bir beyanda bulunmak zorunda. Bahsi geçen ticari faaliyetinin bir sonucu olarak, bunu yapmak için gereken araçlara sahip olduğunu da.

Eşyalarını açıp boşaltmak, yatakları yapmak ve yeni gardıroplarının raflarında iç çamaşırlarını düzenlemek için haftalar geçirirlerken başlarının üzerinde tükenmeyen, tabakalarca bir kâğıt seli çağlıyor, mektuplar, raporlar, ihbarlar ve dönüp dolaşan raporlar. Von Zollern adındaki bir kaymakam, bu insanlara Brno'da ikamet izni verilmesi konusunda şüphelerini dile getiriyor, yeni Hıristiyan –öyle duymuş– olmuş birinin bu kadar fazla sayıda tutulmuş yardımcının masrafını karşılayabileceğinden şüpheleniyor. Zaten hepsi de yeni Hıristiyan olmuş kişiler. Majesteleri hoşgörüye özel bir önem verse de von Zollern, yine de bu grubun sorumluluğunu almaya çekiniyor, imparatorluk-kraliyet idaresinden nihai bir karar çıkana kadar başka bir yere yerleşmelerini tercih ederdi.

Buna, Polonya'daki sıkıyönetim göz önüne alındığında, yeni gelenlerin kaderinin askeri yetkililer tarafından belirlenmesi, 26 Temmuz 1772 tarihli kraliyet hükmü uyarınca onayları olmadan Polonya kökenli kişilerin ülkede kalmasına izin verilemeyeceği söylenmektedir, diye yanıt veriliyor. Sonra askeri kumanda bürosundan, yeni Hıristiyanların askeri değil, sivil otoriteye tabi olduklarını belirten ve bu nedenle ikametlerinin uygun olduğuna dair sivil yetkililerin bir karar çıkarmasını talep eden resmi bir mektup geliyor. Bu sırada sivil yetkililer, Joseph Frank adlı kişi hakkında bilgi toplaması için kaymakama yöneliyorlar.

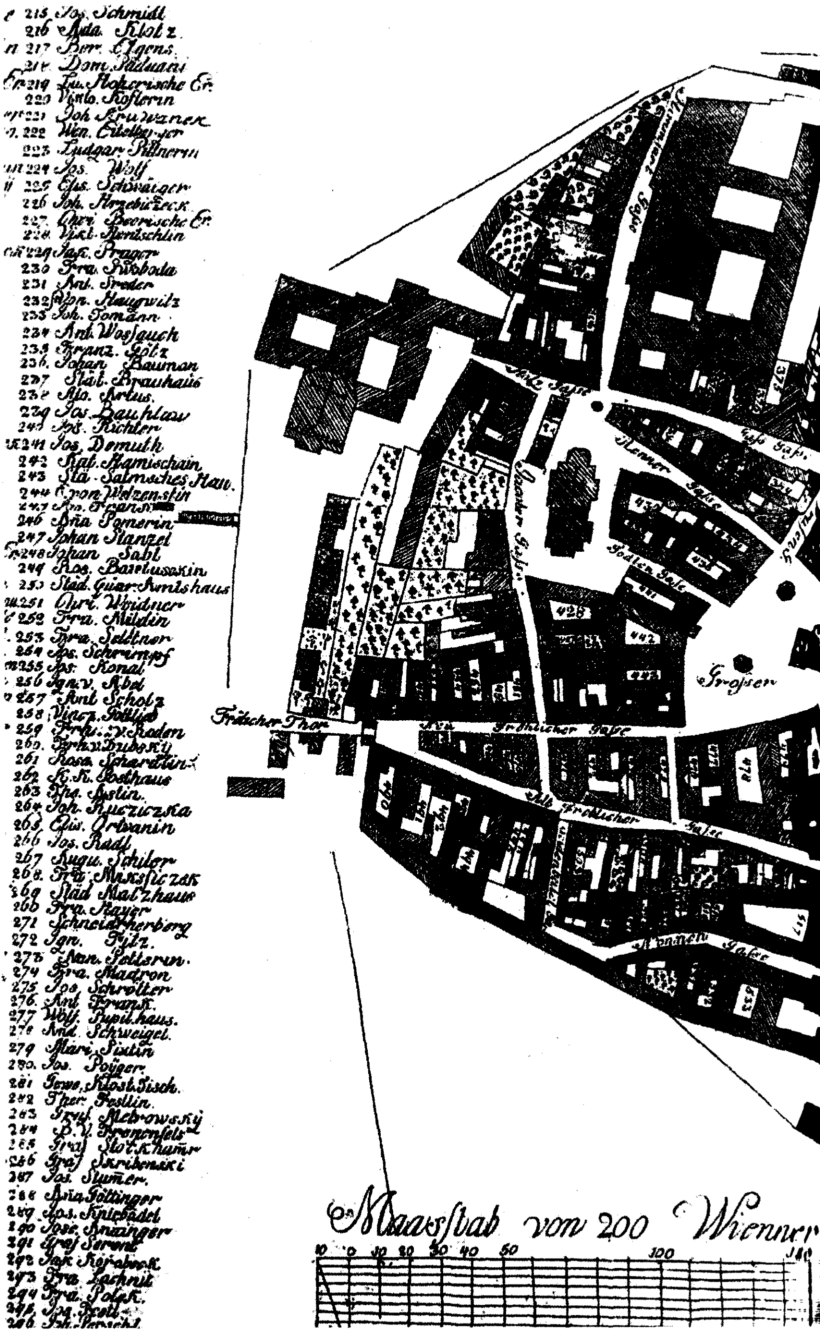
Maasstab von 200 Wienner
10 0 10 20 30 40 50 100

Juden
Gasse
Kraut Markt
167
108

Yolculuklarının amacı, geçim kaynakları ve bu sözde ticaret hakkında daha fazla ayrıntı elde etmek.

Resmi ve gayri resmi ajanların araştırmalarının ardından kaymakam rapor veriyor:

> ...şöyle ki, bu Frank, Polonya Krallığı'nda, şimdi Rus İmparatorluğu'nun halkını barındıran Çernivtsi'den elli kilometre uzakta, kapsamlı ticaretini yaptığı boynuzlu sığırlara sahip olduğunu ifade etmiştir ancak Polonya'daki mevcut koşullar ve savaş zamanının aksaklıkları nedeniyle, kendisinin ve aile üyelerinin yaşamlarını düşünerek artık ticareti ve sürüyü bırakmayı planlamaktadır. Ayrıca İzmir'de her üç yılda bir gelirini aldığı mülklere sahiptir, bu nedenle Moravya Brno'da bir iş yapma niyeti olmayıp sadece bahsi geçen kaynaklarla yaşamını sağlayacaktır. Buraya kadar yukarıda bahsi geçen Frank'ın tutumu, tavırları, karakteri ve sosyal ilişkilerine dair, bölge bürosu tarafından yapılan dikkatli, geniş kapsamlı ve özenli araştırmada bu kişinin itibarını gölgeleyecek hiçbir şey bulunamamıştır. Yakup Frank, düzgün tavırlara sahip bir insandır, kendi geliriyle ve elindeki parasıyla yaşamaktadır ve herhangi bir borç içinde değildir.

Kentin dışında, birçok bahçenin olduğu Winohrady yakınlarındaki güzel tepelerde bir sene geçirdikten sonra, Kleine Neugasse'ye ve arkasından Zalman Dobruszka ve diğerlerinin yardımıyla, bir meclis üyesinin 4 numaradaki evini on iki yıllığına kiralayabildikleri Petersburger Gasse'ye taşınıyorlar.

Ev, katedralin hemen yanı başında, tepede ve oradan tüm Brno görülebiliyor. Avlusu küçük ve bakımsız, dulavratotlarıyla kaplanmış.

Eva en güzel odayı alıyor, dört pencereli ve duvarlarında çoban kızların yer aldığı küçük, türlü manzarayı tasvir eden çok sayıda resim olan en aydınlık oda bu. Dört sayvanlı, oldukça yüksek ve çok rahat olmayan bir yatak var. Giysilerini gardıroba asıyorlar. Asla kocasına geri dönmek istemeyen Magda Golinska, bir yatak alınana kadar onun odasında her gece yerde uyuyor. Bu çok gerekli

değil çünkü ne de olsa soğuk olduğunda birbirlerine sarılıp yatıyorlar ancak tabii yalnızca Eva'nın babası uyurken, yani onları görmediğinde, yani horlaması evin her tarafına yayıldığı sırada.

Yakup yine de uyuyamadığından yakınıyor.

"Şu tik taktan kurtulun!" diye bağırıyor ve başta o kadar övdüğü saati, sonra aşağıya indirtiyor. Saat, Almanya'da bir yerlerden gelmiş ve tamamen ahşaptan yapılmış, her saat başı küçük bir kuş, sanki yakınlarda bir teneke kutu patlamış gibi, sanki Czestochowa'da hâlâ kuşatma altındalarmış gibi büyük bir takırtıyla dışarı çıkıyor. Üstelik kuş çirkin, daha çok bir fareyi andırıyor. Yakup gece yarısı uyanıyor ve evin içinde paldır küldür yürüyor. Bazen Avaça'nın odasına gidiyor ancak Magda'nın onunla birlikte yattığını gördüğünde kızıyor, daha çok üzülüyor. Sonunda saati hediye olarak veriyorlar.

Yazın Eva, görgüsünü artırmak ve Zalman'ın Viyana'dan getirdiği son moda piyanoyu çalmak için Şeyndel Halasına gidiyor. Ayrıca Fransızca çalışıyor ve zeki olduğu için kısa sürede konuşurken kendini nasıl idare etmesi gerektiğini öğreniyor. Babası hepsine Yidişçeyi yasakladığından yakınlarıyla Lehçe konuşuyor. Ancak kuzenleriyle Almanca konuşmak zorunda, bu ona halasının evinde, ondan daha küçük kızlarla birlikte öğretiliyor. Eva bu derslere bu ufaklıklarla birlikte girmeye utanıyor. Olabildiğince çalışıyor ancak yine de küçük Dobruszka kızlarına yetişemeyeceğinden korkuyor. Ayrıca bazen çocukların, hem kızların hem de oğlanların İbranice eğitimi ile ilgilenen Hausrabbiner ile oturumlara katılıyor. Yaşlı bir adam Solomon Gerlst, çok önemli bir insan olan ve burada, geniş ailesinin hâlâ yaşadığı Prostejov'da doğan Jonathan Eibeschütz'ün bir akrabası. Hausrabbiner en çok iki oğlanla, *bar mitzvah*'larını henüz geçmiş ve artık müminlerin kutsal kitaplarını çalışmaya başlamış olan Immanuel ve David ile ilgileniyor.

Ayda bir terzi geliyor ve Avaça'nın halası, ona yeni bir gardırop daha sipariş ediyor. Yumuşak renklerde hafif yaz giysileri, dekoltesini gösteren küçük kısa yelekler, fiyonklarla

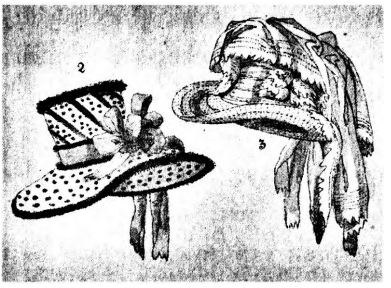

ve çiçeklerle bezendikçe bezenmiş, oyuncak bebek mezarlarına benzeyen şapkalar. Ayakkabıcıya, ipekten yapılan ve Eva'nın, Brno'nun tozlu yollarında giymeye korktuğu ayakkabılar sipariş ediyor. Bu yeni giysilerle Eva bir dünya kadınına dönüşüyor ve babası ona memnuniyetinden gözlerini kısarak bakıyor, Almanca bir şey, herhangi bir şey söylemesini istiyor. Sonra memnuniyet içinde dudaklarını şapırdatıyor.

"İstediğim çocuk buydu işte, böyle bir kız, bir kraliçe."

Eva babasını memnun etmeyi seviyor, ancak babası onu sevdiğinde kendisini seviyor. Ne var ki babasının kendisine dokunmasından hoşlanmıyor. Sanki bir şeyle meşgulmüş gibi elinden kurtuluyor ve çıkıp gidiyor, yine yanına çağırmasından korkuyor. Prostejov'da halası ve eniştesiyle birlikte olmayı yeğliyor. Orada Anusia Pawlowska'yla, yani kuzenleriyle aynı şeyi yapıyorlar, hanımefendi olmayı öğreniyorlar.

Dobruszkaların bahçesindeki küçük elma ağaçlarında meyveler şimdiden görünmeye başlamış, otlar bol, içinde patikalar açılmış. Yağmur yağalı çok olmamış ve hava berrak, koyu yeşil, sayısız kokuyla parıldıyor. Yağmur, ana patikada küçük çatlaklar oluşturmuş, Şeyndel'in kurduğu ve sık sık okumak için geldiği ahşap sıranın üzerinde damlalar kuruyor. Yazın Eva da bu sıraya oturuyor, Fransız romanlarını okumaya çalışıyor, onlardan bir dolap dolusu var ama halası kilitli tutuyor.

Zalman Dobruszka hesaplarını yaparken sıklıkla açık pencereden kızlarını izliyor. Bunaltıcı yaz havası astım ataklarını tetiklediğinden son zamanlarda tütün dükkânına gitmiyor. Nefes almak zorlaştığı için dikkatli olmalı. Çok uzun yaşamayacağını biliyor ve işini en büyük oğlu Carl'a devretmeye karar vermiş. Dobruszka Ailesi'nde vaftizle ilgili olarak devam eden bir çatışma

var. Zalman ve büyük oğullarından bazıları buna karşı, ancak Şeyndel böyle bir adım atmak isteyen çocuklarını destekliyor. Carl, karısı ve çocuklarıyla birlikte henüz vaftiz olmuş. Tütün işi, bir Hıristiyan işi haline gelmiş. Tütün, Hıristiyan malı olacak.

Moşe Dobruszka ve Leviathan Ziyafetine Dair

Yirmi yıl önce Moşe, Rohatin'deki düğünde bulunmuştu, tabii ki şimdi bunu bilemez. Yenta avludaki at pisliğinden iğrenen çok genç Şeyndel'in karnından ona dokunmuştu. Dobruszkaların burada, Prostejov'daki bahçelerini zaman zaman ziyaret eden Yenta, burayı iyi tanıyor, evet bu o, bu bir zamanlar belirsiz, kısmi varoluş, jelatinimsi, potansiyel bir küre, aynı anda hem var olan hem de olmayan, tarif edecek hiçbir dil henüz icat edilmemiş, ne de herhangi bir Newton tarafından kuramlaştırılmış bir varlık. Ancak Yenta buradan hem Moşe'nin başlangıcını hem de sonunu görüyor. Bu kadar çok bilmek iyi değil.

Bu sırada Varşova'da, Leszno'daki mutfakta, şimdi Mariana Lanckoronska olan Haya'nın kemikli parmakları, onun ekmekten bir figürünü yapıyor. Uzun sürüyor çünkü hamur ufalanıyor ve kırılıyor, küçük figür garip şekiller alıp parçalanıyor. Diğerlerinden tamamen farklı bir şey ortaya çıkıyor.

Moşe hukuk okuyor ancak tiyatro ve edebiyatla daha çok ilgileniyor, Viyana şaraphanelerinin yaşamı öğrenmek için daha iyi yerler olduğunu söylüyor annesine. Hasta babasına bunu söylemeye cesaret edemezdi. Annesi, onu her şeyden daha çok

seviyor ve onun gerçek bir dâhi olduğunu düşünüyor. Annesinin nazarında son derece yakışıklı, genç bir adam. Zaten yirmi beş yaşını geçmemiş birisi güzel olmaz mı? İşte Moşe için de durum böyle, o hem ince hem de sağlam bir yapıya sahip. Viyana'dan geldiğinde, pudralı peruğundan vazgeçiyor ve koyu, dalgalı saçı arkadan bağlanmış olarak başı açık geziyor. Aslında geniş alınlı ve dolgun dudaklı annesine benziyor ve aynı onun gibi konuşkan ve gürültücü. Viyana tarzında, zarafetle, kasılarak yürüyor. Gümüş kaplama tokalarıyla, yüksek, ince deri çizmeleri uzun ve ince baldırlarını ortaya çıkarıyor.

Eva, Moşe'nin Viyana'da, asalet verilen yeni Hıristiyanlardan, zengin fabrikatör Joachim von Popper'in üvey kızı olan, Elke adında bir nişanlısı olduğunu öğreniyor. Evet, evet, düğün planlanmış bile. Moşe'nin babası onu memnuniyetle hemen şimdi evlendirirdi, böylece Moşe de babasına en iyi görünen şey olan tütün ticaretine kardeşleriyle devam edebilirdi. Ancak Moşe, paranın sonsuz bir şekilde ve istenildiği zaman çekilebildiği başka bir dünyanın tuhaf ve derin cebini daha yeni tanımaya başlıyor: borsa. Annesi gibi, o da tütün ticaretinden daha önemli şeyler olduğunu biliyor.

Moşe eve arkadaşlarını, zengin çevresi olan genç insanları getiriyor, sonra annesi pencereleri açıyor ve bahçe mobilyalarının tozunu alıyor, tüm ev ve bahçeden duyulabilmesi için klavseni odanın ortasına koyduruyor. Kız kardeşleri en iyi giysilerini giyiyorlar. Bu genç arkadaşlar, şairler, filozoflar ve Tanrı bilir kimler –Zalman onlara, avareler diyor– açık ve modern insanlar, hiçbiri Zalman'ın sakalından ya da yabancı aksanından rahatsız olmuyor. Onlar her zaman coşkulu, sürekli hafif bir sevinç halindeler, kendilerinden, alegori ve soyutlamalarla dolu dizelerinden memnunlar.

Annesi onları yemeğe çağırdığında Moşe odanın ortasında duruyor.

"Duydunuz mu? Hadi gidelim ve Leviathan'ı yiyelim!" diye bağırıyor. Gençler oturdukları yerden kalkıyor ve cilalı zeminde kayarak masadaki en iyi yerleri kapmak için acele ediyorlar.

Moşe bağırıyor, "Mesih ziyafetinde İsrail, Leviathan'ı yiyecek! Elbette, Maimonides[3] bunu felsefi ve azametli bir ifadeyle açıklıyor, ancak biz kimiz ki bütün yaşamını aç geçirmiş basit insanların inançlarını küçümseyelim?"

Moşe, uzun masanın en merkezindeki yerini alıyor, konuşmasındaki ritmi bozmadan, "Evet, İsrail halkı Leviathan'ı yutacak! Canavarın dev bedeni, şey kadar lezzetli olacak, şey kadar..."

"...bakire bıldırcın kadar," diye öneriyor dostlarından biri.

"Ya da uçan şeffaf bir balık," diye devam ediyor Moşe. "İnsanlar Leviathan'ı öyle uzun yiyecek ki yüzyıllardır süren açlıklarını giderecekler. Büyük bir yemek ve unutulmaz bir ziyafet olacak. Rüzgâr, beyaz masa örtülerini uçuşturacak ve bizler kemikleri, kurtuluşun ödüllerini almak üzere orada olacak köpekler için masanın altına atacağız..."

Herkesin eli tabaklara yemek koymakla meşgul olduğundan alkışlar biraz zayıf duyuluyor. Gençler moda olan Fransız parti oyunlarını oynarlarken gece geç vakitlere kadar müzik ve kahkahalar Dobruszkaların evinde dolaşıyor. Şeyndel kollarını kavuşturmuş ve kapıya yaslanmış, duruyor, gururla oğluna bakıyor. Onunla gururlanması için sebebi var, 1773'te kendine ait üç inceleme yayınlamış, ikisi Almanca, biri İbranice. Hepsi de edebiyatla ilgili.

Zalman'ın Ocak 1774'te yapılan cenaze töreninden sonra Moşe, dayısı Yakup Frank ile bir konuşma talep ediyor. Şeyndel'in kışın çiçeklerini tuttuğu, yüksek incirlerin, palmiyelerin ve zakkumların hâlâ durduğu verandada oturuyorlar.

Moşe, Yakup'a hayranlık duyuyor ama sanki onu sevmiyor. Genellikle insanlar hakkında böyle hissediyor, ölçüsüz ve değişken. Şimdi gizlice onu izliyor ve dayısının gösterişli taşra tavırlarından rahatsız, şatafatlı ve teatral Türk giysilerinden hoşnut değil. Ancak onun tamamen açıklanamayan ve görünürde sarsılmaz özgüvenine hayran, daha önce böyle bir şey görmemiş.

---

[3] Yahudi din bilgini ve filozof (MS 1138-1204). (ç.n.)

Bazen kendini dayısına saygı duyarken yakalıyor, hatta ara sıra ondan korkuyor. Belki de onu böyle çekici yapan da bu.

"Dayı, düğünde şahidim olmanı istiyorum. Vaftizim için de orada olmanı istiyorum."

"Beni cenazede düğüne davet etmen hoşuma gitti," diyor Yakup.

"Babam da memnun olurdu. Her zaman konuya doğrudan giren biriydi."

Cenazeye katılanların onları gördüğü pencereden, çubuklarını tüttürüyormuş ve Zalman hakkında konuşup onun huzur içinde yatmasını diliyormuş gibi görünüyorlar. İkisi de rahatlamış gibi. Yakup ayaklarını uzatıp düşüncelere dalmış bir halde ağzından duman halkaları çıkarıyor.

"Buraya kadarmış," diyor Moşe Dobruszka şimdi. "Musa ve anayasası sahtekâr. Musa'nın kendisi gerçeği öğrendi ancak halkından sakladı. Niçin? Çünkü onlar üzerinde gücünü ancak böyle koruyabilecekti ve öyle büyük bir yalan üretmişti ki gerçekten doğru gibi görünmeye başlamıştı. Milyonlarca insan bu yalana inandı, alıntı yaptı ve onunla yaşadı." Moşe sohbet etmekten çok ders veriyor, amcasına bakmıyor bile. "Tüm yaşamının bir yanılsama olduğunun farkına varmak nasıl bir şey? Bir çocuğa kırmızının yeşil olduğunu söylemeye benziyor, sarının pembe, şu ağacın da lale olduğunu..." Karşılaştırmalardan bahsederken kendini unutuyor, eliyle dairesel bir hareket yapıp devam ediyor.

"Başka bir deyişle, dünya aldatıcı bir yalan, provası yapılan bir tiyatro. Musa'ya en büyük fırsat verildiğinden, çölde dolaşan sürgün edilmiş halka yol gösterebilirdi, onları gerçek aydınlığa çıkarabilirdi ancak o onları aldatmayı ve kendinin icat ettiği önlemleri ilahiymiş gibi sunmayı yeğledi. O, sırrı çok iyi gizledi ve bizim gerçeği anlamamız yıllar sürdü."

Moşe aniden, sandalyesinden sertçe kayıyor ve Yakup'un önünde diz çöküyor, başını Yakup'un dizlerinin üzerine koyuyor.

"Sen, Yakup, bizim bu gerçeği açığa çıkarmamız konusunda ısrarlı davranansın. Bu görevi üstlendin ve bunun için sana hayranım."

Yakup kendini genç Dobruszka'nın başını ellerinde tutar halde bulduğunda şaşırmış gibi görünmüyor. Onları pencereden gören biri, dayısının, babasının ölümünden sonra oğlunu teselli ettiğini düşünürdü, dokunaklı bir görüntü.

"Biliyorsun dayı, Musa çok hatalıydı, bizi, Yahudileri sayısız talihsizliğe, yenilgiye, salgına, acıya mahkûm etti ve sonra da halkını terk etti."

"Başka bir dine döndü..." diyerek araya giriyor Yakup, ve Dobruszka sandalyesine geri dönüyor ancak sandalyeyi dayısının o kadar yakınına itiyor ki yüzleri sadece birbirinden bir karış ötede.

"Söyle bana, haklı mıyım?" İsa bizi kurtarmayı denedi ve yaklaşmıştı ancak mesajı Muhammed'inki gibi çarpıtıldı."

Yakup diyor ki, "Musa'nın yasaları insanlara bir yük ve eziyet, ancak ilahi yasalar mükemmel. Hiçbir insan ya da yaratığın bunları duyacak şansı olmadı ancak bir gün onları duyacağımıza inanıyorum. Bunu biliyorsun, değil mi?"

Moşe Dobruszka canla başla onu onaylıyor.

"Aydınlanma felsefesi içinde bulunan ve ulaşabileceğimiz bilginin içinde yatan tüm gerçek bizi sefaletten kurtarabilecek..."

Şeyndel veranda penceresinden gördüklerinden endişeleniyor ve bir an tereddüt ediyor, sonra kararlı bir tavırla onlara yemeklerinin servis edildiğini söylemek için kapıyı çalıyor ve açıyor.

Katedralin Yanındaki Ev ve Genç Kızların Getirilmesine Dair

Petersburger Gasse'ye yerleşir yerleşmez konuklar ziyarete başlıyor ve gürültüler evi dolduruyor. Müştemilatlar şimdiden dolmuş ve buraya sığmayanlar, kasabalıların evlerinde daireler tutmuş, böylece şimdi uykulu Brno kenti, yeni gelen gençlerle birlikte taze bir güç akışına tanık oluyor. Dersler sabahları olduğundan günün geri kalanı serbest ve efendi, alıştırmaları yönetiyor, öyle ki bundan böyle avlu Polonya ve Türkiye'den, ayrıca

Çek ve Moravya topraklarından gelen delikanlılarla, Yakup'un dediği gibi "Almanlar" ile birlikte çalışırlarken çokdilli bir kargaşayla nitelendiriliyor. Brno yönetimi, tüm üniformaları satın almak için yüklü meblağlar ayırıyor ve bu şekilde donatıldıktan sonra efendi, küçük ordusunu çeşitli flamalar altında bölüyor. Üniformalar ve flamaların eskizleri ve birliklerin oluşturulması için planlar masaya yatırılıyor. Her sabah efendi aynı tarzda başlıyor. Balkona çıkıyor ve taş korkuluğa yaslanarak eğitim sırasında şunları söylüyor:

"Her kim ki benim sözlerimi önemsemez, hiçbir koşul altında benim mekânımda kalamaz. Her kim ki küfreder, hemen her şeyden uzaklaştırılır ve şayet birisi, benim mücadele ettiğim şeyin kötü ya da gereksiz olduğunu söylerse o da menedilir."

Bazen de şöyle devam ediyor:

"Bir zamanlar yıkmak ve kökünü kazımak için yola çıkmıştım, şimdi ise ekmek ve inşa etmek için buradayım. Size kraliyet geleneklerini öğretmek istiyorum çünkü başlarınız taçlar için yaratılmış."

Her ay birçok hacı avluda ağırlanıyor. Bazıları efendiyi ziyaret etmek için geliyor bazıları da, genellikle genç olanlar kalıyor. Genç kızlar ve bekâr delikanlılar için efendinin hizmetinde bir yıl geçirmek büyük bir şeref. Hepsi de yanlarında hemen kâhyaya sundukları paralar getiriyor.

Petersburger Gasse'deki ev, sağlam yapılmış ve üç katlı. Ağır bir ahşap kapı, ahırın, arabaların konduğu yapının, odun depolarının ve mutfağın bulunduğu dış avluya girişi kapatıyor. En iyi odalar, kilisenin devasa yapısının gölgesinde kalsa da doğruca Aziz Peter ve Aziz Paul Katedrali'ne giden Petersburger Gasse tarafında yer alıyor. İkinci kattaki odalar efendi ve hanımefendi Eva ile birlikte Varşova'dan geldiklerinde kullanılmak üzere Roch ve Joseph tarafından tutulmuş. Burada ayrıca önemli konuklar, en yakın mümin kardeşler için de odalar var. Büyükler –Wolowskiler, Jakubowskiler, Dembowskiler ya da Labeckiler– Brno'ya geldiklerinde burada kalıyorlar. Sol kanadın sonunda

efendinin konuklarını kabul ettiği bürosu var. Yabancılar aşağıda, hemen avlunun yanında kabul ediliyor. Ayrıca önceki kiracının balolar düzenlediği büyük bir salon var, burası şimdi bir buluşma ve çalışma yeri. Arkada, en küçük çocukların eğitildiği anaokulu var. Efendi etrafında bebeklerin olmasından hoşlanmıyor, hamile kadınların avludan uzaklaştırılıp Polonya'daki ailelerinin yanına gönderilmesinin nedeni bu, elbette bazen sütlerini emmeyi seven efendi aksini belirtmedikçe.

Üçüncü katta, sarayın iki tarafında da erkekler ve kadınlar için konuk odaları var. Çoğu döşenmiş ve düzenlenmiş ancak gelen tüm ziyaretçileri barındıracak kadar yeterli değil. Efendi eşlerin birlikte yaşamalarına izin vermiyor. Kimin kimle olacağını belirleyen o ve doğrusu bu konuda hiç anlaşmazlık çıkmıyor.

Böyle bir ortamda aşkların ve ilişkilerin çiçek açması anlaşılır bir durum. Bazen efendinin lütfunda olan biri, bu kadınla ya da o adamla yakınlaşma fırsatı talep ediyor. Sonra efendi buna izin veriyor ya da vermiyor. Jeziarzanski'nin, işini yürütmek için Polonya'da kalan Jacob Golinski ile evli olan kızı Magda Golinska biraz utanmış olsa da efendinin kişisel korumalarından Jacob Szymanowski ile ilişkiye girmesine izin vermesi için efendiye yalvarmıştı. Uzun bir süre efendi rıza göstermeyi reddetmişti ancak Szymanowski'nin güzelliği ve zarafetinden etkilenerek sonunda yumuşamıştı. Ne ki bunun kötü bir karar olduğu ortaya çıkmıştı.

Sarayın ve ahırların arkasında, yamaçta çoğunlukla şifalı ot ve maydanoz ekilen küçük bir bahçe var. Bahçe çok tatlı meyveler veren ve tüm Brno'ya arıları cezbeden bir armut ağacına da sahip. Sıcak akşamlarda, saraydan gençler ve kasabanın etrafındaki mahallerde yaşayanlar bu armut ağacının altına geliyor ve gerçek yaşam burada ortaya çıkıyor. Gençler zaman zaman enstrümanlarını getirip çalıyor ve şarkı söylüyorlar, diller birbirine karışıyor, melodiler örtüşüyor. Yaşlılardan biri onları kovalayana dek çalıp söylüyorlar, sonra izin alarak katedralin altındaki meydana gidiyorlar.

Atlar, ufak, günlük ulaşım için gerekli olan çift dışında, her zaman ahırda tutulmuyor. Geri kalanlar, her biri farklı olan güzel atlar kentin dışındaki ahırlarda tutuluyor. Efendi ayrılacağı zaman, atları arabayla getirmesi için Obrowitz'e atlı birini gönderiyor.

Ancak efendinin kiliseye gitmek için atlara gereksinimi yok. Katedral hemen yanı başında, iri taşları penceresinden görülüyor, kulesi tüm Brno'nun üzerinde yükseliyor. Çanları çaldığında herkes en şık giysilerini giymiş halde, bir kalabalık oluşturacak şekilde iç avluda toplanıyor. Önce efendi, Eva ile birlikte gidiyor, büyükler onları izliyor ve arkalarından babalarına, kız kardeşlerine katılmak üzere Yakup'un kısa süren önce gelen oğulları tarafından yönlendirilen gençler geliyor. Kapı açılıyor ve gelenler yavaşça katedrale doğru giriyor. Geçmeleri gereken mesafenin kısalığı, onlara her adımı büyük bir ciddiyetle atma fırsatı ve izleyicilere de onları iyice görebilmeleri için zaman veriyor. Brno sakinleri bu geçit törenine tanıklık etmek için önceden toplanıyorlar. Efendi her zaman en büyük etkiyi bırakıyor. O, uzun boyu ve geniş omzuyla, başından neredeyse hiç çıkarmadığı Türk fesinin sağladığı ilave yükseklikle ve krallara layık, geniş, ermin paltosuyla bir kral olarak doğmuş. İnsanlar onun ucu kıvrık Türk ayakkabılarına da bakıyor. Eva da başlı başına cazibe; uçuk, soluk yeşil ve pembeler içinde son moda giyinmiş ve başı dimdik. Babasının yanında bir bulut gibi süzülüyor ve kalabalığın gözü sanki dokunulmaz, özel, değerli bir maddeden yapılmışçasına onun üzerinde dolaşıyor.

1774 baharının başında, Yakup bu sefer hazımsızlık nedeniyle tekrar rahatsızlandığında Varşova'dan, kendisini Czestochowa'da emziren

kadınlardan biri olan Lucja'yı getirtiyor, bu kadın Kazimierz Şimon Labecki'nin karısı. Kadın onu sağlığına kavuşturmuş, şimdi tedaviyi yinelemek istiyor. Lucja tartışmadan toparlanıyor, çocuğu ve kız kardeşiyle birlikte Brno'ya doğru yola çıkıyor ve burada kendini Yakup'un emrine veriyor. Altı ay onu emziriyor, sonra gönderiliyor ve Yakup Viyana'da giderek daha çok zaman geçiriyor.

Yazın birçok genç kız Eva'nın maiyetine giriyor. Sekizi Varşova'dan gelmiş, iki genç Wolowska, Lanckoronska, Szymanowska ve Pawlowska ile birlikte Tekla Labecka, Kotlarzowna ve Grabowska. Kardeşlerinin ve kuzenlerinin refakatinde iki arabayla yolculuk yapıyorlar. İki hafta sonra neşeli grup geliyor. Genç hanımlar akıllı, hoş ve her daim heyecanlılar. Yakup onları arabadan inerlerken pencereden izliyor, buruşan eteklerini düzeltiyorlar ve şapkalarının kurdelelerini çenelerinin altında bağlıyorlar. Bir tavuk sürüsü gibi görünüyorlar. Sepet ve sandıklarını alıyorlar, yoldan gelip geçen birkaç kişi bu beklenmeyen cazibe yoğunluğunu incelemek için duruyor. Yakup gözleriyle onları değerlendiriyor. Doğuştan var gibi görünen cüretkâr Rohatin cazibesi sayesinde en hoşları her zaman Wolowskalar çünkü Wolowskilerin hiçbir çocuğu çirkin olmadı. Ancak onların bu heyecanlı hareketleri Yakup'u rahatsız ediyor ve neredeyse sinirlenmiş bir halde camdan uzaklaşıyor. Onlara akşam yemeğinden sonra en iyi giysileriyle, bazı yaşça büyük kardeşlerinin eşlik edeceği uzun salona gelmelerini söylüyor. Yakup Czestochowa'da sahip olduğu kırmızı koltuğun görüntüsünde yaptırdığı yeni ancak daha gösterişli olan koltuğa oturuyor, bu arada kardeşler her zamanki yerlerinde duvara dayanmış, oturuyorlar. Kızlar ortada duruyor, biraz ürkekler, aralarında Lehçe fısıldaşıyorlar. Yakup'un yanında oturan Szymanowski, elinde ne uzun mızrağa ne de baltalı kargıya benzeyen bir şey tutuyor ve onları sertçe susturuyor. Onlara efendinin önünde sıraya girip ellerini öpmelerini emrediyor. Kızlar itaat ediyor, sadece biri sinirli sinirli kıkırdamaya başlıyor. Yakup sessizce

onlara yaklaşıyor ve sırayla hepsini inceliyor. En çok, kıkırdayan kara saçlı ve kara gözlü olana bakıyor.

"Annene benziyorsun," diyor.

"Nereden biliyorsunuz annemin kim olduğunu efendim?"

Salonda bir gülüşme oluyor.

"Sen Franciszek'in en küçüğü değil misin?"

"Evet, ancak en küçük değilim, benden küçük iki erkek kardeşim daha var."

"Adın ne?"

"Agata. Agata. Wolowska."

Başka biriyle konuşuyor, Tekla Labecka, kız on iki yaşından büyük olmasa da güzelliği gözden kaçmıyor.

"Almanca konuşuyor musun?"

"Hayır, Fransızca."

"O zaman Fransızcada şunu nasıl dersin, 'Ben bir kaz kadar aptalım'?"

Kızın dudakları titremeye başlıyor. Başını öne eğiyor.

"Ee? Fransızca konuştuğunu söylüyorsun."

Tekla usulca, "*Je suis, je suis...*"[4] diyor.

Çıt çıkmıyor, kimse gülmüyor.

"...onu söyleyemem."

"Neden?"

"Çünkü sadece gerçeği söylerim!"

Yakup son zamanlarda yanında yılan başlı bir asa taşımaya başlıyor. Şimdi bu asayla kızların omuz ve göğüslerinin üzerinden geçiyor, korselerinin kancalarını kurcalıyor, boyunlarını kaşıyor.

"Lütfen bu süslü kılıkları çıkarın. Yarıya kadar."

Kızlar anlamıyorlar. Ne de Szymanowski ile gözleriyle anlaşan Yeruhim Dembowski anlıyor.

"Efendim..." diyerek söze başlıyor Szymanowski.

"Soyunun," diyor efendi sakince ve kızlar soyunmaya başlıyor. Hiçbiri karşı gelmiyor. Szymanowski onları sakinleştirmek,

[4] (Fr.) "Ben, ben..." (ç.n.)

toplum içinde soyunmanın ve göğüsleri göstermenin burada tamamen doğal olduğunu onaylamak için başını sallıyor. Kızlar korselerinin kancalarını açmaya başlıyor. Biri sızlanıyor. Sonunda hepsi salonun ortasında yarı çıplak duruyor. Utanan kadınlar başka tarafa bakıyor. Yakup kızlara bakmıyor bile. Asasını bir kenara atarak odayı terk ediyor.

"Neden onları böyle küçük düşürdün?" diye azarlıyor Franciszek Szymanowski, Yakup'u, doğruca arkasından gelerek. Yanlardan çıkan uzun kara bıyığıyla bugünlerde bir Polonyalıya benziyor Franciszek.

"Bu masum kızlar sana ne yaptı? Onlara böyle mi hoş geldin diyorsun?"

Yakup kendinden memnun, sırıtarak ona dönüyor, "Biliyorsun ki hiçbir şeyi sebepsiz yere yapmam. Onları herkesin önünde küçük düşürdüm çünkü zamanım geldiğinde onları yükselteceğim, diğer kızların üzerine taşıyacağım. Bunu onlara söyle ki bilsinler."

Arta Kalanlar: Çamurlu Sularda Nasıl Balık Yakalanır

Düşünüldüğünde gelmeyen üç şey olduğu yazılıdır: Mesih, kayıp nesneler ve akrepler. Ayrıca dördüncüyü de ekleyeceğim: ayrılma daveti. Bu iş Yakup'la her zaman şöyledir: Her şeye hazır olmalısınız. Brno'dan, Yakup'un el yazısıyla yazılmış, paraları bittiği için onlara bir miktar para götürmemizi söyleyen bir mektup geldiğinde Varşova'da eşyalarımı daha yeni boşaltmıştım ve eşim Vaygele, yani Zosia, Dluga'daki dairemizin duvarlarını desenli ketenle kaplanması işini henüz ayarlamıştı. Yeterli parayı toplayarak ve kendimizi bira tüccarları gibi göstermek için daha önce Czestochowa'da yaptığımız gibi paraları bir fıçının içine yerleştirerek Ludwik Wolowski ve Nathan'ın (ya da Michal'ın) oğullarıyla yola çıktık ve bir hafta içinde oraya vardık.

Bizi, âdeti olduğu üzere, arabadan iner inmez paldır küldür bir halde, yüksek sesle karşılamış ve krallar gibi en iyi şekilde davranmıştı. Mektupların dağıtılması, işlerin nasıl gittiği, kaç çocuğun doğduğu ve kimin öldüğünü konuşmak tüm öğleden sonrayı almıştı. Sonra bize sunulan kaliteli Moravya şarabı başlarımızı hemen döndürmüştü, böylece ancak ertesi günün sabahı nerede olduğumun farkına varmaya başlamıştım.

Gerçek şu ki Brno'daki o yerden hiçbir zaman fazla bir zevk almamıştım, bir beyin yaşam tarzıydı, aslında olması gereken gibi değildi. Yakup katedralin karşısındaki mülkünü dolaştırdığında ve o büyük evle birlikte ayine gittiğimizde, orada sıralar arasında gerçek soylular gibi yerimiz olduğu halde benim o sarayın enginliği ve mükemmelliğinden etkilenmemem karşısında hayal kırıklığına uğramış olmalı. Onun diğer evlerini hatırlamıştım, Selanik'te kiralanmış olanı, o alçak, ışığın ancak biz kapıyı açtığımızda girdiği penceresiz deliği ve Yergöğü'deki düz taş çatılı, ahşap ve kille yamanmış duvarları asmalarla kaplı olanı. Ivani'de sıkıştırılmış kil zeminli ve toplama sobalı tek odalı kulübeyi ve Czestochowa'da da penceresi mendil kadar olan, her daim soğuk ve nemli taş hücreyi. Brno'da kendimi evde gibi hissedememiş, yavaş yavaş yaşlandığımın farkına varmaya başlamıştım. Tüm bu değişiklikler artık beni cezbetmiyordu ve Busk'ta yoksulluk içinde yetişmiş olduğumdan böyle zenginliklere asla alışamayacaktım. Uzun, ince ve neredeyse bir deri bir kemik halimle kilisede de kendimi yabancı hissetmiştim. Böyle bir kilisede dua etmesi zor, resimler ve heykeller güzel olsa da mesafeli, onları ağır ağır ve huzur içinde izlemenin bir yolu yok. Rahibin sesi duvarlar boyunca taşınıp yankılanıyor, hiçbir şey anlayamıyorum. Bu, oldukça iyi hâkim olduğum diz çökme usulü de cabası.

Yakup her zaman en ön sıraya oturuyor, tam benim önüme, görkemli paltosu ve yüksek şapkasıyla. Yanında Avaça, burada cam kaplarda bir mücevhermiş gibi sattıkları buzlu pasta kadar muhteşem, bir şapkanın altında dikkatle düzenlenmiş saçı öyle özenle hazırlanmış ki detayları tüm dikkatimi çekiyor. Eva'nın

yanında, güçten düşen Vittel ve iki hizmetkâr yerine kadınlara nezaret etmekle görevlendirilen Zwierzchowska var. Büyük kız kardeşim Basia'yı buraya hizmetkâr olarak göndermek isterdim ki büyük dünyayı görsün çünkü Varşova'da pek bir şey öğrenemeyecek ya da anlayamayacak ancak hâlâ çok genç.

Tüm bunları, bu yabancı ülkede Yakup'a açılan yeni dünyayı gördüğümde kendi kendime düşünmüştüm, bu aynı Yakup mu? Yine de soyadımı, Jakubowski'yi sanki onun malıymış, kadınıymış gibi ondan almıştım ancak onun eski hali yoktu. Czestochowa'da geçirdiği zamanın mirası olarak kilo almıştı ve saçı tamamen beyazdı.

Wolowski'yi ve beni, Türk tarzında döşenmiş odasında kabul etmişti ve yere oturmuştuk. Artık midesini kuruttuğu ve genelde sağlığına iyi gelmediği için *kaffa* içemediğinden yakınmıştı ancak bu beni şaşırtmıştı çünkü sanki önceden bir bedeni yok gibiydi.

İlk günleri etrafı dolaşarak, ayinlere giderek ve sohbet ederek geçirmiştik ancak sohbetlerimiz bir şekilde kısırdı. Huzursuzdum. İzmir'de karşılaştığım o genç adama baktığım gibi bakmak için çok çabaladım ve ona derisini nasıl tamamen değiştirdiğini, denizde yüzerken beni kendi korkumdan nasıl kurtardığını hatırlattım. Bir gün, "Bu sen misin Yakup?" diye sormuştum, çok fazla içmiş gibi numara yaparak ancak aslında vereceği yanıta karşı son derece tetikteydim. Utanmış gibi göründü ancak sonra insanların eskiden olduğu gibi kalmasını beklemenin aptalca olacağını, sanki öyle olmadığımız halde her zaman aynı kişiymişiz gibi kendimize değişmez bir bütün olarak davranmanın içimizdeki aşırı gururdan olduğunu düşünmüştüm.

Varşova'dan ayrılırken müminlerin arasında, gerçek Yakup'un Czestochowa'da öldüğüne ve şimdi önümde oturanın onun yerini aldığına dair söylentiler yayılmıştı. Birçoğu buna inanmıştı ve son zamanlarda söylentiler artmıştı, Ludwik Wolowski ve bizden sonra gelen (çünkü söylentiler Eflak'a da ulaşmıştı), Yakup'un kayınbiraderi olan genç Kaplinski'nin, Varşova'da ve

diğer yerlerdeki halkımıza güvence vermek için bu meseleyi araştırmaya geldiğine şüphem yoktu.

Masaya oturmuştuk ve soluk mum ışığında hepimizin Yakup'u her kırışığına kadar nasıl dikkatle izlediğimizi görmüştüm. Ludwig Wolowski de uzun zamandır görmediğinden ona böyle bakakalmıştı ve değişimler karşısında şaşkına döndüğüne şüphe yoktu. Yakup aniden ona dilini çıkarmıştı. Ludwig kıpkırmızı olmuş ve akşamın geri kalanını surat asarak geçirmişti. Yemekten sonra tartışılacak ne varsa tartıştıktan sonra Yakup'a sormuştum, "Şimdi ne yapmayı planlıyorsun? Burada mı kalacaksın? Geri kalanımıza ne olacak?"

"En büyük ümidim daha çok Yahudinin bana gelmesi," diye yanıtlamıştı. "Onlarla birlikte inanılmaz bir güç gelecek. Tek bir sütunda on binden daha aşağı olmayacak..." Böyle konuşmuş, flamalardan, üniformalardan ve kendine ait bir koruma talebinden bahsetmiş, şarap içtikçe planları daha büyümüştü. Kendimizi savaşa hazırlamamız gerektiğini ve bugünlerin zor zamanlar olduğunu söylemişti. Türkiye zayıflamıştı ve Rusya giderek güçleniyordu. "Savaş bizim yararımıza, çamurlu sularda kendiniz için küçük de olsa bir şeyler tutabilirsiniz." Giderek daha ateşli bir hale gelmişti: "Avusturya ve Türkiye arasında bir savaş olacak, bu kesin ve biz de bu savaş kargaşasında kendimizi, onca arzu ettiğimiz bir parça toprakla güvenceye alsak fena mı olur? Bunun için çok çalışmaya ve altına gereksinimimiz var. Buradaki fikir, masrafları bizden olmak üzere yaklaşık otuz bin kişiyi bir araya getirip Türkiye'yle anlaşarak, onları savaşta desteklemek ve karşılığında Eflak'ta bir yerlerde küçük bir krallık için bir parça toprak almak."

Wolowski, Haya'nın da Varşova'da dünyada büyük değişikliklere, ateş ve yangınlara dair kehanetlerde bulunduğunu –arka arkaya birkaç kez– söylemişti.

"Polonya'da kral güçsüz ve kaos hâkim," diye başlamıştı Ludwiczek.

"Polonya ile işim bitti," diye onun sözünü kesmişti Yakup.

Bunu her zaman olduğu gibi beni bir dövüşe davet edercesine acı ve saldırgan bir ifadeyle söylemişti. Sonra herkes kendi toprağımıza sahip olmaktan bahsetmeye, birbiriyle konuşmaya başlamıştı, bu fikir hayal güçlerini coşturmuştu. Eşleriyle gelen iki Pawłowski ve hatta benim son derece ihtiyatlı olarak düşündüğüm Yakup'un kayınbiraderi Kaplinski dahi bu gerçekçi olmayan öngörüyü kabullenmişti. Onlar için politikadan başka hiçbir şey önemli değildi.

"Kendi toprağımıza sahip olma umudumu yitirdim ben!" diye bağırmıştım, sarhoş, hararetle konuşan kalabalığa ancak kimse beni duymamıştı.

Yakup'un, Yeruhim Dembowski'ye ve bana bu akşam sohbetlerini kaydetmemizi teklif etmesi beni şaşırtmıştı. Önce Eva'nın düşleriyle işe başlandı, bunlar, Ivani'de para işleriyle ilgilenen ve yazdıklarıyla sevimli küçük bir kitabı dolduran, Eflaklı Czerniawskilerin oğlu Antoni Czerniawski tarafından kaydedilmişti. Ancak benim daha önceki bu tür kayıt tutma ricalarımı her zaman reddettiğinden bu yeni öneriyle şaşırmıştım.

Brno'da güvende hissettiği açıktı. Belki de Moşe Dobruszka da onu etkilemişti. Moşe onu sık sık ziyaret edip bu tür yazıların, dışarıdaki gözlere yönelik şeyleri içermesi gerekmese de Yakup'un artan sayıda müridine onun düşünceleri ve hikâyeleri hakkında fikir vermesi gerektiği konusunda efendiye ısrar ediyordu. Moşe Dobruszka böyle bir kitap yazmanın gelecek nesiller için son derece soylu bir eylem olacağını söylüyordu.

Önce Yeruhim, yani Jedrzej Dembowski yazacaktı, sonra da ben. Biz orada olmasaydık Czerniawskilerin oğlu Antoni, özellikle zeki bir çocuk olduğu ve Yakup'a içtenlikle bağlı olduğundan bizim yerimizi alacaktı. Yazılanlar Lehçe yazılacaktı çünkü eski dilimizi terk edeli uzun zaman olmuştu. Yakup'un kendisi dilediği gibi konuşmuştu, Lehçe, Almanca, bazen Türkçe cümlelerle ve araya soktuğu çok sayıda İbranice kelimelerle, hepsini yeniden yazmalıydım çünkü notlarımdan kimse bir şey anlamazdı.

Sonra bir keresinde, Gazzeli Nathan, kendisini Mesih olarak tanıtan Sabatay Sevi ile birlikteyken ve kim olduğunu bilmediği için onu yüceltirken nasıl Yakup'la birlikte olmak istediğimi hatırladım. Çünkü ruh bir insana girdiğinde, bu sanki zorla, sanki hava en sert taşa nüfuz ediyormuş gibi olur. Ruhun girdiği beden ve zihin ne olup bittiğinin tam olarak farkında değildir. Ancak bunu telaffuz eden, adlandıran biri olmalıdır. İzmir'de kutsal Mordehayımıza yaptığım buydu, bizler ruhun Yakup'a indiğinin tanıklarıydık, bunu sözcüklere dökmüştük.

Ne var ki Brno'ya geldiğimden beri Yakup'la aramda görünmez bir duvar ya da bir perde var gibi gelmişti bana, sanki biri oraya ince muslinden çarşaflar asmıştı.

Efendinin Sözleri

"Üçü benden gizlenmişti ve dördüncüsü hakkında bir şey bilmiyorsunuz." Yakup'un bu sözleri ne anlama geliyor? Çok güçlü olan üç Tanrı olduğu ve dünya üzerinde tamamen taviz vermeyen bir yönetim uyguladıkları demek oluyor. Böyle söylemişti efendi ve ben de arkasından yazmıştım. Bir Tanrı herkese can verir ve bu nedenle O, iyidir. Başka bir Tanrı refah verir ancak herkese değil, sadece istediklerine. Üçüncü Tanrı, Malakh ha Mayet, ölümün efendisidir. İçlerinde en güçlü olanıdır ve o dördüncü, hakkında hiçbir şey bilmediğimiz iyi Tanrı'nın kendisidir. Önce diğer üçünü geçmeden iyi Tanrı'ya ulaşamazsınız.

Yakup söylüyor, biz de yazıyorduk: En ulu olanına zorla ulaşmaya çalışan Solomon bunu bilmiyormuş, zaten ona ulaşamamış ve ebedi yaşamı getiremeden dünyadan göçmek zorunda kalmış. Sonra göklerde bir çağrı yankılanmış, "Kim ebedi yaşamı aramaya gitmek istiyor, kim?"

Nasıralı İsa yanıtlamış, "Ben giderim." Ancak çok akıllı, bilgili ve çok güçlü olmasına karşın o da başarılı olamamış. Sonra dünyayı yöneten o üçüne gitmiş ve iyi Tanrı'nın gücüyle iyileşmeye başlamış ancak o diğer üçü bunu görmüş ve İsa'nın dünyanın

yönetimini ele alacağından korkarak huzursuzlanmışlar çünkü kehanetlerden bildikleri üzere, Mesih gelecek ve ölüm sonsuza dek yutulacakmış. Böylelikle Nasıralı İsa, üçlüden birincisine gitmiş ve birinci, onun ikinciye gitmesine izin vermiş ve ikinci de üçüncüye. Ancak ölümün efendisi olan üçüncü onun elini tutmuş ve sormuş, "Nereye gidiyorsun?" İsa demiş ki, "Tanrıların Tanrısı olan dördüncüye gidiyorum." Bunun üzerine ölümün efendisi sinirlenmiş ve demiş ki, "Ben dünyanın efendisiyim. Burada benimle kal, sağ kolum olursun, Tanrı'nın oğlu olursun." Ve sonra İsa, iyi Tanrı'nın gücünün onun yanında olmadığını ve bir çocuk kadar savunmasız olduğunu anlamış. Sonra ölümün efendisine demiş ki, "Dediğin gibi olsun." Ancak ölümün efendisi yanıt vermiş, "Oğlum, bedenini ve kanını benim için kurban etmelisin." "Ne demek istiyorsun?" diye yanıt vermiş İsa buna. "Dünyaya sonsuz yaşamı getireceğim söylenmişken sana bedenimi nasıl verebilirim?" Ve bu Tanrı, ölümün efendisi, İsa'ya şöyle demiş: "Ölüm, dünyada yok olamaz." İsa da yanıtlamış, "Ancak ben müritlerime ebedi yaşamı getireceğimi söyledim." Ölümün efendisi onun lafını kesmiş, "Müritlerine, ebedi varoluşun bu dünyada değil, sonrakinde olacağını anlat, tıpkı duada olduğu gibi, 'Ve ölümden sonra ebedi yaşam olacak, amin.'" Bu nedenle İsa, ölümün efendisiyle kalmış ve dünyaya Musa'dan dahi daha güçlü bir ölümü getirmiş. Yahudiler iradeleri dışında, arzulamadan, ölümden sonra nereye gideceklerini bilmeden ölür, Hıristiyanlar ise neşeyle ölüme giderler çünkü Baba'nın sağında oturan İsa ile birlikte her biri cennette kendi paylarına sahip olacağını kabul eder. Böylece İsa bu dünyadan ayrılmış. Yüzyıllar sonra, çağrı yeniden duyulmuş, "Kim gitmek istiyor?"

Buna yanıt olarak Sabatay Sevi, "Ben giderim," demiş. Bir çocuk gibi gitmiş, bir şey elde etmeden, bir şey başarmadan.

Ondan sonra benim gönderilmemin sebebi bu, diyor Yakup, ve dinleyiciler arasında, sanki onlara bir peri masalı anlatıyormuş, sanki onlar çocukmuş gibi bir mezar sessizliği var. Dünyaya ebedi varoluşu getirmek için gönderilmiştim, dedi.

"Bana bu güç verildi. Ancak ben basit bir adamım ve yalnız gidemem. İsa, büyük bir âlimdi, ben ise bir basit bir adam. O üçüne sessizce kıvrılan yollardan gitmeli, biz tek sözcük etmesek de onlar dudaklarımızı okuyabilir. Bağırmaya gerek yok, sessizlik içinde hareket etmek mümkün, sessiz kalarak. Ancak sözlerimin gerçekleşeceği zaman gelene kadar ifşa olmayacağım."

Bu masalda, bizim böyle sadeleştirilmiş ve kırılmış biçimiyle gerçekten insanlara ulaşabilecek kutsal tezimizi sadece bazıları onayladı.

Bitirdiğinde, ona bir şeyler daha söylemesi için yalvarmışlardı. O da yeni bir hikâyeye başlamıştı.

Büyük bir kilise kuran bir kral varmış. Temeller, ustanın biri tarafından, bir dirsek derinliğinde ve bir adam yüksekliğinde döşenmiş. İnşaata devam etmesi gerektiğinde, o usta on üç yıllığına ortadan kaybolmuş ve geri döndüğünde duvarları örmeye başlamış. Kral da ona, neden bir sözcük dahi etmeden gittiğini ve işini böyle bıraktığını sormuş.

"Kralım," diye yanıtlamış usta, "bu bina çok büyük ve onu bir an önce bitirmeye çalışsaydım temeller duvarların ağırlığını taşıyamazdı. Kasten ayrılmamın sebebi bu, böylece temeller yerine oturacaktı. Şimdi yapıyı kurabilirim ve o, sonsuza dek kalacak, asla yıkılmayacak."

Kısa süre sonra böyle hikâyeler içeren düzinelerce sayfam olmuştu, Yeruhim Dembowski de aynı durumdaydı.

Enfiye Kutusundan Çıkan Kuş

Moşe, Brno'daki sarayda ortaya çıktığında, garip bir aksanla Almanca konuşan ustaları da beraberinde getiriyor.

Önce Yakup ve Eva'ya çizimleri gösteriyor.

Yakup nasıl çalıştığını anlıyor görünmese de Moşe keşfin tüm yararlarını en ince detayına kadar açıklıyor. Görünüşe göre bu durum Moşe'nin birçok arkadaşı ve tanıdığının bulunduğu imparatorluk sarayında da var. Bazen kendisi de orada oluyor ve

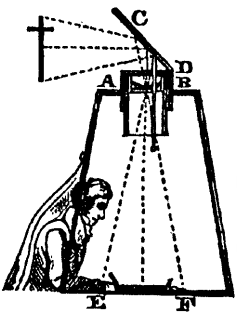

yakında Yakup'la kızını da götürebileceğini umuyor. Şimdilik Thomas diye çağrılmak istiyor.

Gerçekten çok basit ve birkaç hafta sonra nasıl çalıştığı iyice anlaşılıyor. En yüksek odaya yerleştirilmiş ve çok güzel parlatılmış bir hazne, içinde bir baca gibi çatıya kadar çıkarak dışarı uzanan bir boru var. Kiremitlerden birkaçını kaydırmak zorunda kalmışlar ve onu desteklemesi için ahşap çerçeveler yapmışlar ancak şimdi hepsi çalışır durumda.

"*Camera obscura*,"[5] diyor Moşe-Thomas gururla, bir tiyatrodaki teşrifatçı gibi. Kadınlar alkışlıyor. Thomas bileklerini oynatarak elleriyle havada daireler çiziyor, manşetlerindeki danteller dalgalanıyor. Yumuşak, düzgün tıraşlı yüzlü, dalgalı saçlı. Geniş gülümsemesi ve biraz çarpık dişleri var. Saniyede yüz fikre sahip olan ve herkesten hızlı çalışan bu genç adama kim karşı koyabilir? İşte Eva böyle düşünüyor. Hepsi hazneye doğru gidiyor ve ne görüyorlar? Olağanüstü bir şey. Parlatılmış iç kısmına eğildiklerinde tüm Brno'yu haznenin içinde görebiliyorlar, çatıları, kilise kulelerini, tepeden inen ve çıkan dar küçük sokakları, ağaçların tepelerini, tezgâhlarıyla pazar yerini; ve bu cansız bir tablo değil, her şey hareket ediyor, ah, Alte Schmiedegasse'ye bakın, o dört atlı arabaya ve orada yetimleri götüren rahibeler ve şurada kaldırım döşeyen işçiler. Biri resme dokunmaya çalışmak için parmağını uzatıyor ancak şaşkınlık içinde hemen geri çekiyor, kentin bu görüntüsünün maddesel bir yapısı yok. Parmak uçları sadece parlatılmış taşın soğuğunu hissediyor.

"Tüm kenti gözleyebilirsiniz efendim. Bu büyük bir keşif, içinde ne sihir ne de Kabala var. İnsan hayal gücünün bir ürünü."

Moşe pervasız. Yakup'u hazneye doğru itme cüretini gösteriyor ve Yakup karşı koymadan ona itaat ediyor.

---

[5] (Lat.) Karanlık oda. Çevresindeki görüntüyü bir lensle karşı tarafa yansıtan optik bir alet. (ç.n.)

"Görülmeden görmek, bu gerçekten harika bir ayrıcalık," diye yaltaklanıyor Moşe.

Moşe-Thomas bu icatla gençliğin hayranlığını kazanıyor. Efendinin ona olumlu yaklaştığını görerek, ona biraz da efendinin oğlu gibi davranıyorlar. Özellikle de çoğu, onun gerçek çocuklarını bilmediği için. Oğulları Varşova'ya geri dönmüş, efendi onları göndermiş ve her ikisi de Jakubowski ve Wolowski'nin desteğini aldıkları Polonya'ya döndüklerinden dolayı rahatlamış.

Yakup, Moşe'ye pencereden bakıyor, çok yakından inceliyor. Onun etrafına toplanan gençlere bir sopayla yere bir şey çizmek için Fransız ceketinin önünü açtığını, beyaz ipek çoraplar içindeki bacaklarını yaydığını görüyor. Başının tepesi görülebilecek kadar öne doğru eğiliyor. Hoş lüleleri peruğun altında acı çekiyor. Yüzündeki kıllar zorlukla görülebiliyor, derisi yumuşak, zeytin rengi, pürüzsüz. Annesi onu çok şımartmış. Şeyndel çocuklarını fazla seviyor ve onlar küçük birer prens gibi büyüyor, kendilerinden çok emin, ukala, alımlı ve cüretkârlar. Ancak yaşam bunun bedelini onlara ödetiyor.

Yakup biraz eğildiğinde, onun gibi pencereden manzarayı ve bu züppeyi izleyen Avaça'yı görebiliyor. Avaça'nın bedeni her zaman aynı uysallıkta, babasının ona defalarca öğretmeye çalışmasına karşın bir kraliçe gibi duramıyor, oysa omurgasının düz, başının düşük değil de yukarıda olması lazım, yine de güzel bir boynu var ve teni ipek gibi. Ancak Yakup ona gündüz başka bir şey, gece başka bir şey öğretiyor. Bazen gece, günün ortasında doğuyor ve kızın uysallığı onu etkiliyor. Gözkapaklarında hafif bir titreme, güzel ve tamamen kara gözleri, öyle kara ki ışığı yansıttığında parıldayan buzla kaplıymış gibi görünüyor.

Thomas aniden izlendiğini çok iyi biliyormuş gibi gözlerini kaldırıyor ve Yakup'un hareket etmeye vakti kalmıyor. Gözleri bir an için kesişiyor.

Thomas başka bir pencereden Eva Frank'ın onu izlediğini fark etmiyor.

Akşam olup efendi yatağına çekilirken gençlerin yine Thomas Dobruszka'nın etrafına toplandıklarını görüyor. Eva, Anusia Pawlowska ve Agata Wolowska ile birlikte genç Franciszek Wolowski var. Bu kez Thomas sanki tütün ikram edermiş gibi onlara bir enfiye kutusunu gösteriyor. Ancak Franciszek uzanıp kapağına dokunduğunda enfiye kutusu bir tıkırtıyla açılıyor ve içinden kanatlarını çırpan, öten bir kuş çıkıyor. Franciszek korkarak elini geri çektiğinde grubun geri kalanı gülmekten kırılıyor. Sonunda Franciszek de gülmeye başlıyor. Bir süre sonra âdeti olduğu üzere, sarayda turlayıp herkesi mumlarını söndürmeye davet eden Zwierzchowska odaya göz atıyor. Onu içeri davet ediyorlar.

"Hadi, ona göster," diyor gençler, Thomas'a.

"Hala, biraz tütün al," diyorlar.

Thomas ona küçük, çok güzel süslenmiş dikdörtgen bir nesne uzatıyor. Bir anlık tereddütten sonra eğlenerek, küçük bir şakanın olabileceğini hisseden Zwierzchowska enfiye kutusuna uzanıyor.

"Hala, buraya basın," diyor Thomas, Almanca, ancak onun kınayan bakışı üzerine aynı şeyi komik bir aksanla Lehçe tekrarlıyor, "*Niech ciocia naciśnie tu.*"

Halası enfiye kutusunu alıyor ve küçük kuş aynı mekanik dansı sadece onun için yapıyor. Zwierzchowska ciddiyetini tamamen yitirerek küçük bir kız gibi kıkırdıyor.

Binlerce İltifat ya da Moşe Dobruszka'nın ya da Thomas Von Schonfeld'in Düğününe Dair

Moşe Dobruszka'nın, Elke von Popper ile düğünü, Solomon için tutulan yasın bittiği, Mayıs 1775'te Viyana'da gerçekleşiyor. Prater yakınlarındaki bahçeler bu amaç için tutulmuş. Damadın babası vefat ettiğinden, ona arkadaşı ve Macpherson'un ünlü *Ossian'ın Eserleri*'nin çevirmeni olan Michael Denis ile birlikte, bu düğün için Prag'dan gelen yayıncı Adolf Ferdinand von Schönfeld refakat ediyor. Damat kilisede ortaya çıkmadan önce

küçük, Masonik bir tören yapılıyor, locadan, hepsi siyahlar giymiş kardeşleri onu yaşamının bu yeni etabına büyük bir ciddiyet içinde götürüyor. Von Schönfeld, Moşe'yi oğlu gibi görüyor ve hatta Thomas'ı Schönfeld arması dahilinde kabul etmek için karmaşık bir bürokratik sürece henüz başlamış. Moşe, Thomas von Schönfeld'e dönüşecek.

Ancak şimdi süregelen bir eğlenti var. Yiyeceklerden ve mayıs çiçeklerinden yapılmış dev çiçek buketlerinden oluşan masaların muhteşemliğinden başka, olağanüstü kelebek koleksiyonunun sergilendiği büyük köşk ana ilgi merkezi. Bundan sorumlu olan kişi, damadın işvereni Michael Denis. Eva'nın kuzinleri onu oraya götürüyor ve şimdi hepsi camekânlara eğilerek, ipeğin üzerine iğneyle tutturulmuş harika ama ölü yaratıklara hayran oluyor.

"Sen de bir kelebeksin," diyor Eva'ya, en küçük Dobruszka olan Ester. Bu küçük övgü, Eva'nın belleğinde yer ediyor ve sonradan da bunu uzun süre düşünüyor. Çünkü kelebekler krizalitlerden, tombul ve şekilsiz, çirkin kurtçuklardan gelir ve bu süreç camekânlardan birinde ayrıca belgeleniyor zaten. Bu Eva Frank'a, Ester'in yaşında, yani on beş yaşındayken askerlerin dikkatini çekmesin diye babasının Czestochowa'da giydirdiği koyu gri giysiyle kendisini hatırlatıyor. Taş kulenin soğuğunu ve annesinin kıvrılan eklemlerini hatırlıyor. Anlaşılmaz bir keder ve annesine duyduğu özlem çöküyor üzerine. Bunu düşünmek istemiyor ve unutmaya çalışıyor. Şimdiye kadar iyi de idare ediyordu.

Akşam bahçede fenerler yakıldığında, şaraptan biraz çakırkeyif olmuş halde bir grubun içinde duruyor, uzun, koyu yeşil ceketini giymiş, şarap kadehini kaldırarak pek de güzel olmayan ancak çok zeki geline neşeyle bir şeyler anlatan çenebaz Kont von Schönfeld'i dinliyor, "...Damadın tüm ailesi o kadar dürüst ki daha iyisini bulamazsınız. Çalışkan, sevecen, servetlerini dürüstçe elde etmişler."

Konuklar başlarıyla onayladıklarını belli ediyorlar.

"Ayrıca birçok niteliği ve yetenekleri var ve hepsinden önemlisi de hırslılar," diye devam ediyor kont. "Onlara aferin.

Bu açıdan atalarımızın kılıçlarla kralları desteklediği ya da çiftçileri yağmalayıp tüm topraklarını ele geçirdiği barbarlık zamanlarında soylulaştırılan bizlerden bir farkları yok. Hepiniz, her 'von'un ruhun ve kalbin büyük özellikleriyle eşanlamlı olmadığını çok iyi biliyorsunuz... Bizim, en değerli olanı paylaşmak ve somutlaştırmak için güçlü olan insanlara gereksinimimiz var. Bağlantılar ve güç sayesinde başından itibaren daha fazlasını gerçekleştirebilirsiniz. Tek düşündüğümüz açık ve evrensel olmak, dünyanın tüm yapısı bildiğimiz üzere gözlerimizin önünde çürüyor ve ufalanıyor. Bu evin yenilenmesi gerek ve onu onarmak için malaları elimizde tutuyoruz."

Alkışlar yankılanıyor ve konukların ağzı, en iyi Moravya şarabına dalıyor. Sonra müzik başlıyor, şüphesiz dans edilecek. Meraklı bakışlar Eva Frank'a yöneliyor ve kısa süre sonra Kont Hans Heinrich von Ecker und Eckhofen yanında beliriyor. Eva gülümseyerek halasının ona öğrettiği gibi elini ona uzatıyor ancak aynı zamanda bakışlarıyla babasını arıyor. Babası orada. Karanlıkta oturuyor, etrafı kadınlarla çevrili ve oradan doğruca kızına bakıyor. Babası ona bakışlarıyla dokunuyormuş gibi geliyor. Ona, muhtemelen adını dahi hatırlayamadığı çekirge gibi görünen bu zarif aristokratla dans etmesi için izin veriyor. Ancak sonra, Praglı son derece zengin olan Hirschfeld adlı bir adam Eva'ya yaklaştığında, babası fark ettirmeden başını sallıyor. Bir anlık tereddütten sonra Eva baş ağrısını bahane ederek reddediyor.

Eva o gece binlerce iltifat alıyor ve sonunda kendini giysisiyle yatağa attığında başı çılgınca dönüyor ve Ester'le birlikte gizlice içtiği aşırı Moravya şarabından dolayı midesi bulanıyor.

İmparatora ve Hem Her Yerden Hem de Hiçbir Yerden Gelen İnsanlara Dair

Ülkeyi annesiyle birlikte yöneten büyük, aydın imparator otuzlarında, yakışıklı bir adam ve iki kez dul kalmış. Üçüncü kez evlenmeyeceğine yemin ettiği söyleniyor ki bu durum asil

evlerde yaşayan birçok genç hanımefendiyi umutsuzluğa sürüklemiş. Onu en iyi tanıyanlar, çekingen ve utangaç olduğunu söylüyor. Utangaç bir imparator! Kaşlarını hafifçe kaldırarak kendine biraz cesaret veriyor ve bu onun herkese yukarıdan bakıyormuş gibi hissetmesini sağlıyor. Sevgilileri, yatakta uzun süre kalmadığını, işini hemen bitirdiğini söylüyor. Çok okuyor. Yüreğinin derinliklerinde hayran olduğu Prusyalı Frederick ile yazışıyor. Onu taklit etmek için kente sıradan bir asker gibi giyinerek, tebdilikıyafet gidiyor ve bu şekilde, tebaasının nasıl yaşadığını kendi gözleriyle görüyor. Elbette kılık değiştirmiş korumalar gizlice ona eşlik ediyor.

Melankoliye biraz eğilimli gibi görünüyor, insan bedeniyle ve gizemleriyle, tüm o kemiklerle, kalıntılarla, kafataslarıyla ilgileniyor. Tahnitçiliği ve nadir canavarları da seviyor. Konuklarını götürdüğü harika bir *wunderkammer*[6] kurmuş. Onların çocuksu şaşkınlıklarıyla, hayranlıkla karışmış tiksintileriyle eğleniyor. O an konuklarını dikkatle izliyor, evet, konukların kaybolan o kibar gülümseyişlerini, imparatorla iletişim kurduklarında hepsinin yüzünde meydana gelen o zarif ifadeyi. O zaman gerçekte kim olduklarını görüyor.

Kısa süre sonra bu *wunderkammer*'i sınıflara ve kategorilere ayrılmış, organize, sistematik bir koleksiyona dönüştürecek ve harikalar koleksiyonu gerçek bir müze haline gelebilecek. Bu çığır açan bir dönüşüm olacak, *wunderkammer*, eski dünyayı temsil ediyor, kaotik, anormalliklerle dolu ve mantığın algılamayacağı bir şey, müze ise yeni dünya, aklın parlaklığıyla aydınlanmış, mantıklı, sınıflandırılmış ve organize edilmiş. Müze açıldığında, daha ileri yeniliklere, ulusu onarmaya doğru atılan ilk adım olacak. Örneğin hazineden büyük miktarlar yutan, aşırı büyümüş, aşırı bürokratlaşmış yönetimi dönüştürmeyi hayal ediyor, en çok da köylülerin serfliğini ortadan kaldırmayı. Böyle fikirler, annesi Maria Theresa'yı memnun etmiyor. Annesi onları yeni çıkmış tuhaflıklar olarak görüyor. Asla kabul etmiyor.

---

[6] (Alm.) Mucizeler odası. Nadir nesnelerin, eşyaların bulunduğu oda. (ç.n.)

Ancak Yahudi sorunu, ikisinin de ilgisini çekiyor. Genç imparatorun üstlendiği görev, Yahudileri kendi iyilikleri için ortaçağ hurafelerinden kurtarmasını kapsıyor çünkü bu insanların doğal ve şüphe götürmeyen yetenekleri artık her türlü Kabala, şüpheli ve verimsiz yorumlar nedeniyle sömürülüyor. Eğer kendilerini toplumun geri kalanıyla aynı seviyede eğitebilseler imparatorluğa daha çok hizmet edebilecekler. İmparatorun annesi onları tek gerçek inanca çekmek istiyor ve onların büyük bir çoğunluğunda bunun mümkün olabileceğini duymuş. Böylece isim günü bahanesiyle imparatoru ziyaret etmek isteyenler listesinde Jozef Yakup Frank'ın adı göründüğünde, –zaten son zamanlarda herkes bu Frank ve kızından bahsettiği için– II. Joseph ve annesi çok memnun oluyor ve merak ediyor.

Locadan arkadaşları, Yakup'u ona önerdiklerinden, imparator bu ilginç çifti, babayı ve kızını, büyük bir hevesle ve meraktan davet ediyor, sanatçı ziyaretleri için ayrılan zamanda, imparator onları *wunderkammer*'e götürüyor. Eski hayvanların ve bir zamanlar yeryüzünde dolaşan devlerin kemiklerini topladığı camekânların arasında onları dolaştırıyor. Frank'la bir çevirmen aracılığıyla konuşuyor, kızı ise Fransızca konuşuyor ve bu belirli bir rahatsızlık yaratıyor. Bu nedenle imparator dikkatini babasına veriyor. Ancak yan gözle bu ilginç kadını izliyor, onun utangaç ve kendinden pek emin olmadığını görüyor. Kadının güzelliği ile ilgili söylentiler ona biraz abartılı geliyor. Güzel, evet ama güzelliği göz kamaştırıcı değil. Çok daha güzel birçok kadın tanıyor. Prensip olarak imparator bu kadınlara karşı şüpheci ve güvensiz, onlarda genellikle ters giden bir şeyler var ve her zaman bir şeyler elde etmeye çalışıyorlar. Ancak Eva açıksözlü, ürkek görünüyor, davetkâr değil ya da numara yapmıyor. Kısa boylu ve gelecekte doğunun tüm kadınları gibi tombul olacak, şimdi tamamen çiçek açmış. Renk olarak hafif uçuk yeşil gibi görünen soluk bir teni var, yanakları pek pembe değil, çok büyük gözleri ve yukarıya doğru toplanmış olağanüstü saçları var, hoş ve cilveli lüleleri alnına ve boynuna düşmüş. Küçük

elleri ve ayakları gerçekten çocuksu görünüyor. Uzun boylu, sağlam yapılı, çirkin ve özgüvenli babasının asaleti onda yok. İmparator tüm cesaretsizliğine karşın Eva'nın nüktedan olduğunu anladığı için memnun. Küçük bir deneme yapıyor, onları, çoğu canavarımsı örnekler olan, insan embriyolarının büyük kavanozların içindeki bulanık sıvılarda yüzdüğü raflara götürüyor. Bazılarının iki kafası, diğerlerinin gövdesi var, diğerlerinde Kikloplar gibi tek bir büyük göz. Baba ve kızı tiksinmeden, merakla bakıyorlar. Onların lehine bir puan. Sonra "Sibylla"nın,[7] –imparator onun hakkında böyle düşünüyor– yüzü kendinden geçmiş, karnı açık olduğundan bağırsakları, midesi, rahmi ve mesanesi görülebilen bir kadının balmumu modelinin olduğu insan boyutlarında, yatay olarak duran muhafazanın başına gidiyorlar. Kadınlar buraya geldiğinde genellikle bayılıyor ya da en azından mideleri bulanıyor. İmparator, Eva Frank'ın tepkisini ilgiyle izliyor. Eva yüzü kızarmış bir halde camekânın üzerine eğiliyor, kadının karnının içindekileri inceliyor. Sonra başını kaldırıyor ve sorgular bir ifadeyle imparatora bakıyor.

"Model kimdi?"

İmparator keyifle gülüyor ve sonra dikkatlice bu olağanüstü detaylı balmumu modelin nasıl yapıldığını açıklıyor.

Wunderkammer'den dönerken, Yakup çevirmen aracılığıyla gereksiz bir şekilde Varşova'daki

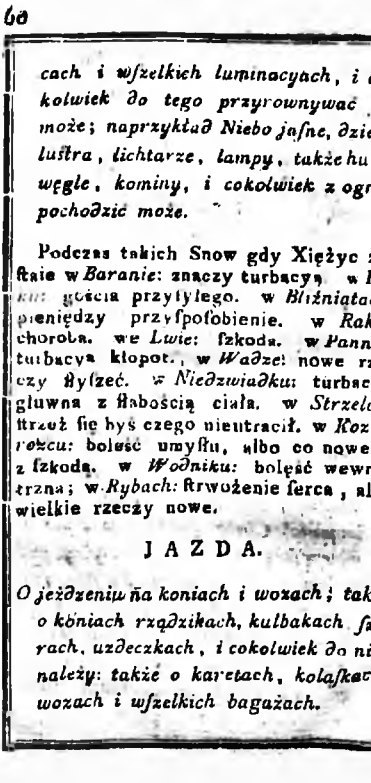
60

cach i wſzelkich luminacyach, i
kolwiek do tego przyrownywać
może; naprzykład Niebo jaſne, dzie
luſtra, lichtarze, lampy, także hu
węgle, kominy, i cokolwiek z ogr
pochodzić może.

Podczas takich Snow gdy Xiężyc
ſtaie w *Baranie*: znaczy turbacyą w
gościa przyſyłego. w *Bliźniata*
pieniędzy przyſpoſobienie. w *Rak*
choroba. we *Lwie*: ſzkoda. w *Pann*
turbacya kłopot., w *Wadze*: nowe r
czy ſłyſzeć. w *Niedzwiadku*: turbac
głuwna z ſłabością ciała. w *Strzel*
ſtrzeż ſię byś czego nieutracił. w *Koz*
rożcu: boleść umyſłu, albo co nowe
z ſzkodą. w *Wodniku*: bolęść wewn
trzna; w *Rybach*: ſtrwożenie ſerca, al
wielkie rzeczy nowe.

JAZDA.

O jeżdzeniu na koniach i wozach; tak
o koniach rządzikach, kulbakach ſz
rach, uzdeczkach, i cokolwiek do ni
należy: także o karetach, kolaſkac
wozach i wſzelkich bagażach.

[7] Kudüs kraliçesi, Kudüslü Sibylla (1160-1190). (ed.n.)

bağlantılarından söz ediyor, arka arkaya saydığı adlardan birinin imparatorun ilgisini çekeceğini umuyor ancak ne yazık ki hiçbiri işe yaramıyor. Kossakowska'dan iki kez bahsediyor. İmparatorun sekreterinin bu hızla sayılan isim listesini bütünüyle hatırlayacağını ve her birini dikkatle kontrol edeceğini biliyor. İmparator onlar gibi olanlarla, yani Yahudi olmaktan vazgeçen Yahudilerle ilk defa konuşuyor. Bir soru kafasından çıkmıyor: Bunların Yahudiliği nereye gitti? Görünüşlerinde ya da davranışlarında bunu göremiyor. Eva İtalyan ya da İspanyol kadını olarak kabul edilebilir ve babası için bir ulus yok, onu yerleştirecek belirli bir yer yok. Yakup tamamen kendine özgü biri. İmparator ne zaman Yakup'a doğrudan bir soru soracak olsa adamın iradesinin demirden kenarlarına çarpıyormuş gibi hissediyor, benliğinin inanılmaz derecede güçlü sınırlarının farkına varıyor. Bunlar hem her yerden hem de hiçbir yerden gelen insanlar. İnsanlığın geleceği.

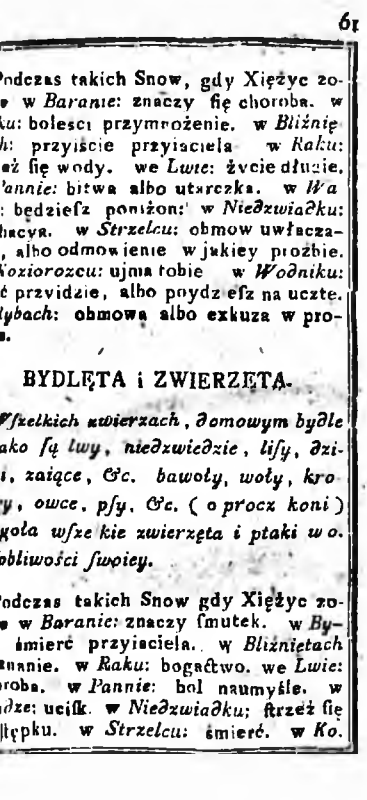

61

ndczas takich Snow, gdy Xiężyc zo-
w *Baranie*: znaczy ſię choroba. w
u: bolesci przymnożenie. w *Bliźnię*
h: przyiście przyiaciela w *Raku*:
ż ſię wody. we *Lwie*: życie długie.
annie: bitwa albo utarczka. w *Wa*
: będzieſz poniżon: w *Niedzwiadku*:
hacya. w *Strzelcu*: obmow uwłacza-
, albo odmowienie w jakiey prozbie.
oziorozcu: ujma tobie w *Wodniku*:
ć przyidzie, albo poydzieſz na uczte.
ybach: obmowa albo exkuza w pro-
.

BYDLĘTA i ZWIERZĘTA.

Wſzelkich zwierzach, domowym bydle
ako ſą lwy, niedzwiedzie, liſy, dzi-
i, zaiące, &c. bawoły, woły, kro
y, owce, pſy, &c. (o procz koni)
goła wſze kie zwierzęta i ptaki w o.
obliwości ſwoiey.

ndczas takich Snow gdy Xiężyc zo-
w *Baranie*: znaczy ſmutek. w *By-*
śmierć przyiaciela. w *Bliźniętach*
nanie. w *Raku*: bogactwo. we *Lwie*:
roba. w *Pannie*: bol naumyśle. w
dze: ucisk. w *Niedzwiadku*; ſtrzeż ſię
ſtępku. w *Strzelcu*: śmierć. w *Ko.*

Bu gezi bir saat sürmüyor. Aynı gün imparator, Schönbrunn'daki yazlık sarayına gelmesi için Frank'a bir davetiye gönderiyor. Ziyaretlerinin ilk beş dakikasında onları gören annesi (*wunderkammer*'de olmaktan hoşlanmıyor, kötü düşler gördürdüğünü iddia ediyor), oğlunun iyi düşüncelerini paylaşıyor. Böyle insanların devlete yararlı olacağını söylüyor. Katolik oldukları yetmezmiş gibi, rapor edildiği üzere Brno'daki sarayları için günde bin duka harcıyorlar.

"Böyle insanları imparatorluğumuza davet edebilseydik Frederick'in Prusya'sından daha fazla gelişirdik," diyor, biraz oğlunu rahatsız edecek şekilde.

Avaça Frank'ın Düşündeki Ayıya Dair

Eva, Czerniawski'nin özenle kaydettiği gibi, düşünde ona yaklaşan ayıyı görüyor. Hareket etmeye korkuyor, taş kesilmiş gibi öylece orada duruyor. Ancak sonra bu ayı onun ellerini ve ayaklarını yalamaya başlıyor. Onu bu korkunç, baskıcı kucaklamadan kurtaracak kimse yok. Bir adam geliyor ve bir koltuğa oturuyor, babasının Czestochowa'daki kırmızı koltuğunun aynısı. Eva, başta gelenin babası olduğunu düşünüyor ancak aslında başka bir adam, daha genç ve çok yakışıklı. Biraz imparatora benziyor ancak Franciszek Wolowski'ye ve biraz da Thomas Dobruszka'ya benziyor. Ayrıca imparatorun Schönbrunn Sarayı'nda gördükleri beyaz değnekli sihirbazını da andırıyor. Hani bir eşarbı parça parça yırtmış, siyah bir şapkanın içine koymuş ve sonra sihirli değneğini üzerinde sallamıştı ve eşarbı çektiğinde eşarp yine eski haline gelmişti ya. Eva, babası sihirbaza gidip boynuna sardığı kendi eşarbını yırtmasını önerdiğinde babası adına biraz utanmıştı. Ancak sihirbaz kabul etmemişti, katlarken nasıl yırtacağını bildiğini söylemişti ve herkes buna çok gülmüştü. Kısacası düşündeki kurtarıcısı, tüm o insanların niteliklerine sahip. Ayı gidiyor ve Eva uçuyor.

Eva'nın ona gerçekmiş gibi gelen böyle tuhaf düşleri var ve Marianna Wolowska'nın doğrudan Varşova'dan getirdiği Polonya rüya tabirleri kitabını nadiren elinden bırakıyor.

Schönbrunn'a yapacakları gezi için babası ona Viyana'da bulabildikleri en güzel dört giysiyi almış. Manşetleri biraz kısaltılmak durumunda kalınmış ve başka değişiklikler de yapılmış. Her birinin sağlam korsesi var ve bileklerine kadar dahi gelmiyor, hepsi son modaya göre dikilmiş. Tüm günü şapkacıdan şapka almakla geçiriyorlar. Şapkalar o kadar güzel ki Eva bir türlü

hangisini alacağına karar veremiyor. Sonunda sabrının sonuna gelen babası hepsini satın alıyor.

Ayrıca terlikler ve çoraplar da gerekli. Eva denerken, babası izliyor. Yakup, Magda ve Anusia'ya oradan gitmelerini söylüyor ve kıza tamamen çıplak kalmasını söylüyor. Bu kez ona dokunmuyor. Sadece izliyor ve önce yüzüstü, sonra da sırtüstü yatmasını söylüyor. Kız, babası ne derse yapıyor. Yakup onu eleştirel bir gözle inceliyor ancak bir şey söylemiyor. Anusia, Eva'nın ayak tırnaklarını kesiyor ve ayaklarını yağla ovuyor. Sonra Türk âdetlerine göre, esanslı suda banyo yapıyor ve her iki arkadaşı da teni daha yumuşak olsun diye bedenini kahve telvesi ve balla ovuyor.

Eva, imparator ve annesiyle birlikte Zeughaus'u ve bahçeleri dolaşıyor. Diğerleri geride kaldığında imparatorla konuşuyor. Sanki bir yük taşıyormuş gibi, arkasında yüzlerce göz olduğunu hissediyor ancak imparator eline dokunduğunda –sanki kazayla olmuş gibi– o ağırlık omuzlarından düşüyor. Bunun olacağını biliyordu, sadece ne zaman olacağından emin değildi. Bunu beklemek güzeldi. Fazlası değil.

Bunların hepsi Schönbrunn Sarayı'nın terasında mizahi bir oyun izledikten sonra olmuştu. Komedinin içeriğini anımsayamıyor, ona tuhaf gelen Almanca olduğundan tam olarak anlamamış. Ancak oyun imparatoru eğlendirmiş, iyi bir ruh hali içinde. Eva'nın eline birkaç kez dokunuyor. Aynı akşam bir nedime,

Bayan Stam ya da onun gibi bir şey, ona geliyor ve en iyi çamaşırlarını giymesini söylüyor.

Endişeli Anusia Pawlowska, Eva'nın eşyalarını toplarken diyor ki, "Âdetinin bitmiş olması ne büyük şans."

Eva buna biraz alınıyor ama doğru, âdeti bittiği için şanslı.

Yükseklerdeki Yaşama Dair

Yakup Frank, Jedrzej Dembowski'nin yardımıyla Graben üzerinde mevsimlik bir daire kiralamıştı. Aynı zamanda Mateusz Matuszewski'yi oradaki tüm müminlere para toplaması için imparatorla görüşmeler yaptığını bildirdiği bir mektupla birlikte Varşova'ya göndermişti. Mateusz, Brno'nun ve yeni sarayların detayları ile birlikte Eva'nın imparatorla yaptığı gezileri ve Yakup'un onunla çok yakın ilişkiler içinde olduğunu anlatarak herkese işlerin yolunda gittiğini duyurmakla görevlendirilmişti.

Mektup şöyleydi:

> Polonya'ya girmeden önce tüm soyluların orada öylece oturduklarını, işleriyle uğraştıklarını, kralın onlarla birlikte olduğunu ancak Czestochowa'ya gelir gelmez Polonya'nın bölüneceğini öngördüğümü dikkate alın. Şimdi yine durum aynı, krallar ve imparatorlar arasında neler olup bittiğinden, aralarında neye karar verdiklerinden haberiniz var mı? Ancak ben biliyorum! Sizinle otuz yıldır birlikte olduğumuzu kendiniz de görüyorsunuz ancak yine de hiçbiriniz nereye gittiğimi bilmiyorsunuz. Nereye yöneldiğimi. Ben Czestochowa'da, kalede müebbetle mahkûm edildiğimde hepiniz kaybolduğumu düşünmüştünüz. Ancak basit bir adam olduğum ve şan peşinde koşmadığım için iyi Tanrı beni seçti. Arkamda sağlam dursaydınız, o zamanlar Varşova'da beni terk etmeseydiniz şimdi kim bilir nerelerde olurduk?

Mateusz üç hafta sonra parayla geri geliyor. Moravya'da keşfedilen ve Kutsal Roma İmparatorluğu'nun son günlerinde yabancı bir kişinin eline geçecek siyah beyaz olarak yazılmış eski bir

yazıt hakkındaki haber sayesinde, efendinin talep ettiğinden daha fazlasını toplamışlar. Orada, güya Türk kıyafetleri giymiş ancak başında sarık yerine ince bir kuzu işlenmiş yüksek, kırmızı bir şapka takan bir kişinin imparatoru devireceği yazıyormuş.

Birçok yeni şey almaları gerekiyor.

Öncelikle, Eva'nın Prostejov'da gördüğüne benzer altın yapraklarla, fırçaların en ufağıyla boyanmış küçük köy manzarası resimleriyle süslenmiş Meissen porseleninden bir kahve takımı. Artık kendi porselenine sahip olacak, daha harika bir takıma.

Ek olarak, banyo için en revaçta olan tüccardan alınması gereken aksesuarlar. Özel kostümler, havlular, katlanan iskemleler, yumuşak ketenle astarlanmış örtüler. Yakup Frank ve Michal Wolowski, Tuna Nehri'ne yıkanmaya gittiğinde, Viyanalı izleyici kalabalığı onlara eşlik ediyor ve Yakup iyi yüzme bildiğinden suda zindeliğini genç bir adam gibi gösteriyor. Kasabalı kadınlar, genç olmasa da hâlâ yakışıklı olan bu adama karşı heyecanlarını belli eden sesler çıkarıyorlar. Bazıları suya çiçekler atıyor. Nehirde yıkandıktan sonra Yakup'un keyfi akşama kadar iyi oluyor.

Eva'nın ince bilekli atı da İngiltere'den satın alınıp getirilmiş olmalı. Süt gibi beyaz, güneşte gümüş gibi parlıyor. Ancak at, arabaların çıkardığı takırtılar, parlayan ışıklar, küçük köpekler gördüğünde ayak direyip şaha kalktığı için Eva ondan korkuyor. Bir servete mal olmuş.

Ayrıca acilen dört düzine saten terliğe gereksinimleri var. Bu hafif terlikler, dışarıda bir süre yüründüğünde yıpranıyor, bu da onların sadece bir gezi için uygun olduğu anlamına geliyor, daha sonra Eva, Magda'nın ayakları fazla büyük olduğundan onları Anusia'ya veriyor.

Ek olarak şeker kâseleri ve porselen tabaklar. Gümüş çatal bıçak takımı ve servis tabakları. Eva altının çok gösterişli olacağını düşünüyor. Yeni ve daha iyi bir aşçı ile ona yardımcı olacak bir yamağa gereksinimleri var. Temizlik için de iki kız daha alabilirler, onlar tabaklardan ve gümüşlerden daha ucuza geliyor ancak yine de biraz maliyetli. Küçük Polonya köpeği Rutka'nın

ölümünün arkasından Eva kendini İngiltere'den yine iki tazı sipariş ederek teselli ediyor.

"Seni kazıyacak olsam ve yüzeyde olanı kaldırsam altında ne bulurdum?" diye soruyor, Tanrı'nın lütfuyla Kutsal Roma İmparatoru, Avusturya Arşidükü, Macaristan, Hırvatistan, Bohemya, Galiçya ve Lodomerya, Brabant, Limburg, Lothier, Lüksemburg ve Milano dükü, Flaman kontu vs. olan Joseph.

"Ne mi?" diye yanıtlıyor Eva, "Eva'yı bulurdun."

"Peki, kim bu Eva?"

"Majestelerinin aciz hizmetkârı. Katolik bir kadın."

"Başka?"

"Jozef Yakup ve Jozefa Scholastika'nın kızı."

"Peki, sen büyürken evde onlar seninle hangi dilde konuştu?"

"Türkçe ve Lehçe."

Eva bunun doğru yanıt olup olmadığını bilmiyor.

"Ya Yahudilerin konuştuğu dili, küçük hanım onu da biliyor mu?"

"Biraz."

"Annen seninle hangi dilde konuşurdu?"

Eva ne diyeceğini bilmiyor. Sevgilisi ona yardımcı oluyor, "O dilde bir şeyler söyle, lütfen."

Eva düşünüyor.

"Con esto gif, se vide claro befor essi."

"Bu ne anlama geliyor?"

"Majesteleri çok soru sormamalı. Şimdi bütün bunları zar zor anımsıyorum," diye yalan söylüyor Eva.

"Yalan söylüyorsun küçük hanım."

Eva gülüyor ve karnının üzerinde dönüyor.

"Babanın büyük bir Kabalacı olduğu doğru mu?"

"Doğru. O büyük bir adam."

"Peki, kurşunu altına çevireceği ve tüm parasını böyle kaybettiği?" diye alay ediyor sevgilisi.

"Belki de."

"Ve sen de küçük hanım, büyük bir Kabalacı olmalısın. Bana ne yaptığına bak."

İmparator kalkan organını gösteriyor.
"Evet, işte benim büyüm bu."

Hava iyi olduğunda her zaman, imparator tarafından halka henüz açılmış olan Prater civarında yürüyüş yapıyorlar. Çikolata kutularına benzeyen açık arabalar, Viyana bonbonları, harika şapkaları olan zarif kadınları taşıyorlar, at sırtındaki beyefendiler yanlarından geçerken tanıdıklarına selam veriyorlar. Yaya olanlar etrafın tadını çıkarabilmek için olabildiğince yavaş yürüyorlar. Tasmalı köpekler, zincirli maymunlar, gümüş kaplamalı kafeslerde çok sevilen papağanlar var. Yakup sadece bu yürüyüşler için kızına küçük bir İngiliz arabası sipariş etmiş. Magda ve Anusia, bazen de sadece Magda bu küçük tatlı araçta sıklıkla Eva'ya eşlik ediyor. Onun da Yakup'un gayri meşru kızı olduğuna dair söylenti var. Ona yakından bakıldığında gerçekten Yakup'a benziyor, uzun, oval yüzlü, beyaz dişli, hatta Eva'dan daha mükemmel, öyle ki onları tanımayanlar bazen Magda'yı Eva Frank sanıyorlar. İnsanlar hepsinin, imparatorun bazen

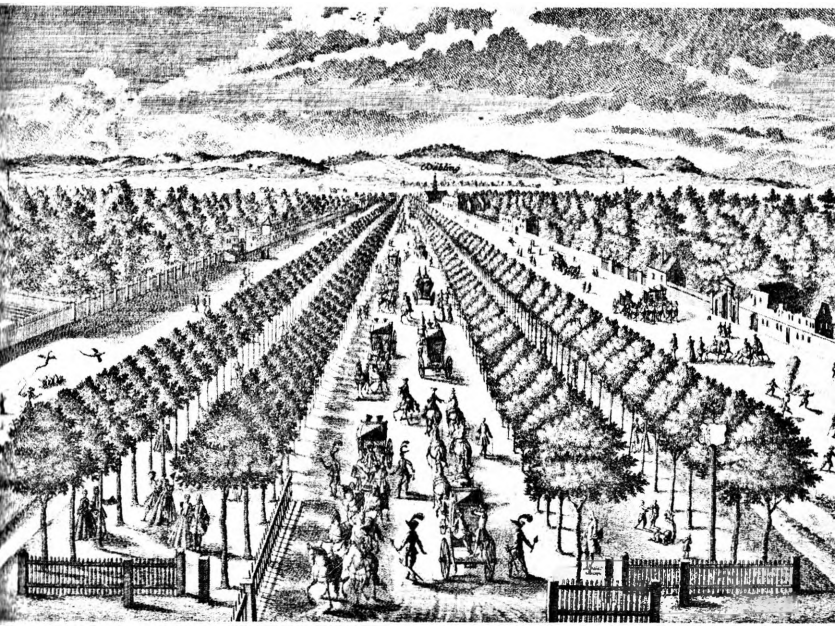

yaşayan ucubeler olarak gösterdiği o siyahi kabilelerin üyeleri gibi birbirine benzediğini de söylüyorlar.

Satranç Oynayan Makine

Von Kempelen adlı biri eğlenmek için zarif bir doğulu giysisi içinde, esmer, parlak yüzlü ve oldukça arkadaş canlısı görünen bir Türkü tasvir eden bir makine yapmıştı. Bu makine masada oturup satranç oynuyor, o kadar iyi ki bu zamana kadar kimse onu yenememiş. Görünüşe göre oyun sırasında düşünüyor ve rakiplerine bir sonraki hareketi yapacak zamanı veriyor. Sağ elini masanın üstüne koyuyor ve taşları soluyla oynatıyor. Diğer oyuncu bir hata yapar ve bir kurala uymazsa makine başını sallıyor ve rakibi hatasını anlayıp düzeltene kadar bekliyor. Makine, bütün bunları dışarıdan bir güç almadan, kendi kendine yapıyor.

İmparator bu makineye deliriyor. Arka arkaya kaybetmiş ancak anlaşılan Fransa'da bazı insanlar onu yenmiş. Bu mümkün olabilir mi?

"Eğer bir makine bir insanın yapabileceği şeyi yapabiliyorsa ve hatta insandan daha iyi yapıyorsa o zaman insan nedir?"

İmparator çay içip bahçede hanımefendilerle otururken bu soruyu soruyor. Kimse yanıt vermeye cesaret edemiyor. Bir şey söylemesini bekliyorlar. Sık sık uzun konuşmaya eğilimli ve bir süre sonra yanıtını kendisinin verdiği retorik sorular soruyor. Şimdi de üst bir güç tarafından başlatılmış olsa da tamamen doğal ve kimyasal süreç olan yaşamdan bahsediyor, bu cümleyi bir noktayla bitirmek yerine erteliyor, böylece sözleri pipo dumanı gibi havada asılı kalıyor. Ancak emirler verdiğinde cümlelerini noktayla bitiriyor ve bu herkesi rahatlatıyor. En azından herkes neler olup bittiğini biliyor. Böyle bir toplulukta bir şeyler söyleme düşüncesi dahi Eva'nın yüzünü kızartıyor ve yelpazesiyle kendini sakinleştirmek zorunda kalıyor.

İmparator hâlâ anatomi alanındaki en son gelişmelerle ilgileniyor. "Sibylla"ya arkadaş olması için balmumundan, derisi

olmayan, dolaşım sistemi görülen bir insan bedeni modeli satın almış, ona bakıldığında insan bedeninin de bir makineye benzediği görülüyor. Tüm o tendonlar, kaslar ve annesinin kullandığı nakış ipleri gibi görünen damar ve arter yumakları, kaldıraçlara benzeyen eklemler. Eva Frank'a elindekini büyük bir gururla gösteriyor, yine bir kadının bedeni ancak bu sefer derisi yok, damarlarının lifleri kaslarının etrafına sarılmış.

"Bütün bunlar bir erkekte gösterilemez miydi?" diye soruyor Eva.

İmparator gülüyor. Birlikte balmumu bedenin üzerine eğiliyorlar, başları neredeyse birbirine değiyor. Eva onun nefesinin belirgin kokusunu alıyor, elma gibi, şarap yüzünden olduğu şüphesiz. İmparatorun yumuşak yüzü aniden kızarıyor.

"İnsanlar belki derisi olmadan böyle görünüyorlardır ancak ben öyle değilim," diyor Eva, özgürce, onu kışkırtarak.

İmparator bir kez daha kahkaha atıyor.

Bir gün Eva'ya bir kafesin içinde mekanik bir kuş armağan ediyor. Kurulduğunda, tenekeden kanatlarını çırpıyor ve gırtlağından bir yerden bir cıvıltı çıkarıyor. Eva onu Brno'ya geri getiriyor ve kafesteki küçük kuş tüm sarayda ana ilgi odağı oluyor. Eva onu her zaman en ciddi haliyle kendisi kuruyor.

İmparator güzel Eva'yı görmek istediğinde, ziyaretlerinde dikkat çekmemesi için âdet olduğu üzere ona armasız ya da süslemesiz mütevazı bir araba gönderiyor. Ancak Eva ona kraliyet arabasıyla gitmeyi yeğlerdi. Bir keresinde babasıyla birlikte Graben'de o büyük dairede kalırlarken, araba hem onun için hem de babası için gelmişti. İmparatorun annesi Yakup Frank'tan hoşlanmaya başladığından zamanın önemli bir kısmını onunla birlikte geçirdiği özel odalarına girmesine izin veriyor. Anlaşılan birlikte dua dahi ediyorlar. Ancak doğrusu, imparatoriçe, doğulu mizaçlı bu egzotik, hoş, öfkeli ya da fevri olmayan bu adamın hikâyelerini dinlemekten hoşlanıyor. Yakup büyük gizlilikle ona Polonya'da nasıl vaftiz olduklarını, artık yıllardır doğru inanca hizmet ettiklerini itiraf ediyor. Ona, imparatoriçeyle aslında epeyce ortak noktası olan Kossakowska'dan bahsediyor, o iyi

kadının, onların Kilise'nin kanatları altına girmesine nasıl yardım ettiğini ve huzur içinde yatsın, karısına ne kadar iyi baktığını anlatıyor... Bu imparatoriçenin hoşuna gidiyor ve Kossakowska hakkında daha çok şey soruyor. Çok ciddi konular hakkında da sık sık konuşuyorlar. Örneğin imparatoriçe, Polonya'nın bölünmesinden sonra tüm Galiçya ve Podolya'yı elde ettiğinden beri, Yunan adaları da dahil olmak üzere Karadeniz'e kadar uzanan geniş bir imparatorluk hayali kuruyor. Frank, Türk toprakları hakkında onun bakanlarından daha çok şey biliyor, bu nedenle ona her şeyi detaylı olarak soruyor: Tatlıları, yiyecekleri, giysileri, kadınların iç çamaşırı giyip giymediklerini ve giyiyorlarsa hangi çeşit olduğunu, aile başına düşen çocuk sayısını, haremdeki yaşamın neye benzediğini ve kadınların birbirini kıskanıp kıskanmadığını, Türk pazarının Noel'de kapalı olup olmadığını, Türklerin Avrupalılar hakkında ne düşündüğünü, İstanbul'un havasının Viyana'nınkinden iyi olup olmadığını ve neden kedileri köpeklerden daha çok sevdiklerini. İmparatoriçe ona küçük bir demlikten kahve koyuyor ve son eğilim böyle olduğundan, içine süt eklemek için ısrar ediyor.

Yakup bu görüşmelerden sonra erkek ve kız kardeşlerine konuşulanları anlatıyor ve kardeşleri, efendiyi Eva ile birlikte Eflak valisi olarak hayal ederken heyecan duyuyorlar. Son zamanlarda çok değer verdikleri düşler olan bu tür hayallerle kıyaslandığında, Podolya'da şimdi o birkaç küçük, sefil köy onlara son derece eğlenceli ve çocuksu geliyor. Yakup imparatoriçeye armağanlarla gidiyor, Maria Theresa'nın bir şey almadığı hiçbir ziyaret yok, bazen bir kaşmir eşarp, bazen elde boyanmış ipek fularlar, kimi zaman turkuazla süslenmiş ve en iyi Türk derisinden yapılmış ayakkabılar. Onları sanki böyle bir lüksle ilgilenmiyormuş gibi bir kenara koyuyor ancak derinlerde, Yakup'un ziyaretlerinden olduğu gibi bu armağanlara da memnun oluyor. Çoğu insanın ondan nefret etmesi gerektiğini düşünüyor. Yakup doğal olarak cesur biri ve onun özellikle sevdiği türden ince bir mizah anlayışı var. Bu adama karşı duyduğu sempati birçok

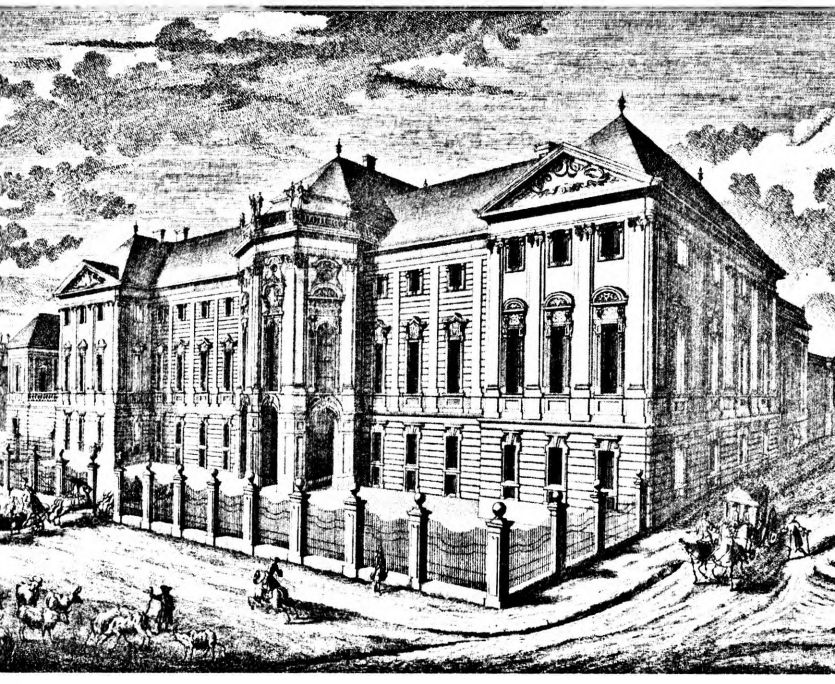

insanı rahatsız ediyor olmalı. Her tür itham ve bilgi, her zaman imparatoriçenin masasına geliyor. O günkü yığının en üstünde şöyle bir bilgi var:

> ...Varşova'da lüks bir yaşam sürdüğü vakitlerdeki azımsanmayacak gelirinin kaynağı az şüpheli değil. Örneğin deniyor ki bu Yakup Frank'ın kendi posta hizmeti varmış ve bildirilerini gönderdiği insanlar, Polonya sınırlarında konuşlanmış. Her zaman varil içinde yapılan para sevkiyatları, kendi korumalarının refakatinde ona geliyormuş.

"Ne olmuş yani?" diye yanıt veriyor oğlunun bu şüphelerine karşı. "Sınırlarımızdan altın getirip burada, bizim olduğumuz yerde harcamak sadece bizi zenginleştirir. Kendini Rusya'da bulmaktansa aramızda olması daha iyi."

Ya da Frank'ın, sayıları giderek artan kendi özel muhafızlarını silahlandırdığına dair suçlama var.

"Bırak kendini silahlandırsın," diyor imparatoriçe. "Kendi güvenliğini sağlasın. Bizim Galiçya'daki aristokratların kendi ordusu yok mu? Yine de bir komutan olarak bize hizmet edebilir."

Alçak bir sesle oğluna diyor ki, "Onun için planlarım var."

Joseph şimdi imparatoriçenin okumaya başladığını düşünüyor ancak bir süre sonra imparatoriçe ekliyor, "Ancak kız için plan yapmamalısın."

Genç imparator bir yanıt vermiyor ve annesinin yanından ayrılıyor. Annesi onu sık sık böyle aşağılıyor. Joseph bunun, onun içindeki inatçı, köylü Katolikliğinden olduğuna iyice emin.

27

Nahman Piotr Jakubowski Nasıl Elçi Oluyor

Brno'daki saray, sadece aylak aylak eğlenme ya da gösterişli bir panayır yeri değil. Yukarıdaki bürolarda iş hiç bitmiyor. Yakup sabah ilk iş olarak oraya gidiyor ve kopyalanması ve gönderilmesi gereken mektupları yazdırıyor. Yan tarafta, Zwierzchowska'nın yönetimi altında sarayın muhasebesi var. Üçüncü büroda, Czerniawskiler –efendinin kız kardeşi ve kocası– gençlerin kaydını yönetiyor, mektuplara yanıt veriyor ve gençlerin efendinin sarayına gönderilmesi için aileleriyle görüşüyorlar. Bu ana kadar ikinci büro, saraya ait meselelerle meşgul olduğundan, birincisi, küçük dışişleri bakanlığı. Bu arada üçüncüsü, doğrudan ticaret ve ekonomi üzerine odaklanmış.

Aralık 1774 sonunda, Yakup'un en iyi elçileri Viyana'dan İstanbul'a gidiyor: Pawel Pawlowski, Jan Wolowski ve kayınbiraderi, Yakup Kaplinski, yani Tova'nın ölümünden sonra tüm ailesini bir araya toplayıp Brno'ya getiren Hayim. Onlar gitmeden önce, Yakup'un bir konuşma yaptığı ciddi bir tören hazırlanıyor. Onları Mesih'in askerleri olarak adlandırıyor ve dinleri olmadığını söylüyor ki çoğu bunu birçok kez duymuş. Tek önemli şey, gizli olan görevleri, sultana lütufta bulunacaklar ve eski efendilerine hizmetlerini sunacaklar. Ayrılmalarından önceki akşam, uzun uzadıya toplu dualar ediliyor ve bir çember oluşturularak söylenen dua ve şarkılar eşliğinde gece sona eriyor. Bu törenlerde

konuklar da dahil olmak üzere herkes rol alıyor ancak daha sonra sadece erkek ve kız kardeşler kalıyor ve geldiklerinden bu yana düşkünü oldukları bol miktarda Moravya şarabıyla ziyafet başlıyor. Tıpkı öncesinde Ivani'de olduğu gibi, ancak şimdi "Yabancı İşler" artık sembolik oldu ve ritüel haline dönüştü. Hepsi hâlâ birbirlerine çok yakın, birbirlerini koklayarak, dokunarak tanıyabiliyorlar ve bu onları duygusallaştırıyor, Jan Wolowski'nin uzun yüzü, henüz tıraş olmuş yanakları, Pawlowska'nın küçük omuzları, kısa boyu, Yeruhim Jedrzej Dembowski'nin grileşen karışık saçları, Zwierzchowska'nın topallaması. Hepsi yaşlanmış, yetişmiş çocukları var ve bazıları zaten büyükbaba ve büyükanne. Kimileri kocalarını ya da karılarını gömmüş ve yeni evlilikler yapmışlar. Korkunç trajediler ve büyük acılar görmüşler, çocuklarının ölümü ve ciddi hastalıklar gibi. Örneğin, Henryk Wolowski kısa süre önce bedeninin sağ tarafına gelen bir inme geçirmiş ve bu, canlılığı eskisi gibi kalsa da onun konuşmasını bozmuş. Kısa süre önce kızlarının da desteğiyle, çok genç, sözde askerlerden oluşan uyumsuz bir alayı şahsen eğitmişti.

Şafakta ulaklar yola koyulduğunda ev hâlâ sessiz. Kadınlar bir gün önceden yol için kumanya sepetlerini hazırlamış. Atlar hâlâ uykulu görünüyor. Yakup kırmızı ipek sabahlığıyla avluya çıkıyor ve temsilcilerinin her birine birer altın vererek onları kutsuyor. Onlara, gerçek müminlerin geleceğinin bu göreve bağlı olduğunu söylüyor. Araba Brno'nun parke taşlarının üzerinden geçerek çarşı meydanına ve oradan da kentin dışına çıkıp güneye doğru yol alacak.

Birkaç ay sonra boş elle dönüyorlar, böylesine deneyimli elçiler ve sultanla bir görüşme elde edemeden tüm haftaları boşa harcamışlar. 1775 baharında, Yakup kendini imparatorun en yakın arkadaşı olarak düşünürken, İstanbul'a ikinci bir heyet gönderiyor. Bu kez Nahman Piotr Jakubowski, Jan Wolowski'nin oğlu Ludwik Wolowski ile gidiyor. Sonbaharda yine başarısız olarak Türkiye'den geri dönüyorlar. Sadece sultanla bir görüşme ayarlayamamakla kalmayıp daha kötü bir şeyle karşılaşıyorlar.

İstanbul Yahudilerinin kışkırtmasıyla, sapkınlıkla suçlanıyorlar ve Jakubowski'nin ciğerlerinden hastalanmasına neden olan bir İstanbul hapishanesinde üç ay geçiriyorlar. Dahası, sultanın görevlileri, sultana hediye olarak getirdikleri hatırı sayılı miktardaki tüm paraya el koyuyor. Yakup onların hücrelerinden yazdığı çaresiz mektupları göz ardı ediyor, belki hastaydı, belki de imparatorun sarayında çok meşguldü. Jakubowski'nin inatla ısrar ettiği üzere, Türkiye'den kendine hiçbir haberin ulaşmamış olması da mümkün. Görevin amacı aynıydı, sultanı kazanmak, ona sarsılmaz bir sadakat vadetmek, imparatora bu kadar yakın olmanın yararlarını göstermek ve bu gerçekleştiğinde alacağı ödülden bahsetmek... Jakubowski bunun nasıl yapılacağını bilirdi, Türkçesi hepsinden iyiydi ve öngörülerini yaymayı becerirdi.

Geriye, zayıflamış ve tükenmiş bir halde döndüler, dönüşlerini karşılayabilmek için İstanbul'da borç almak durumunda kalmışlardı. Jakubowski bir çuval bezi kadar kurumuştu, öksürüyordu. Wolowski'nin yüzü donuktu.

Efendi onları karşılamıyor bile. Akşam eski ritüele göre, para kaybettiği için Jakubowski'nin dövülmesini emrediyor.

"Senden bir parça bile fayda yok, Jakubowski. Sen inatçı, yaşlı bir katırsın," diyor. "Ancak yazı yazmayı bilirsin, iş insanlarla konuşmaya gelince fos çıkarsın."

Jakubowski kendini korumaya çalışıyor ancak sesi on yaşında bir oğlan gibi çıkıyor.

"O zaman niye beni gönderdin? Dilleri daha iyi konuşan, daha genç biri yok muydu?"

Buradaki cezalandırma şöyle: Cezalandırılacak kişi, üzerinde sadece bir gömlekle masanın üzerine yatırılıyor ve orada toplanan tüm müminler, erkek ve kız kardeşler, sırtına ince bir dalla vuruyor. Efendi genellikle acımasızca vurarak başlıyor ve arkasından erkeklere sıra geliyor ancak daha az güçle, kadınlar ise genellikle gözlerini kapatıp sanki palmiye dallarıyla (içlerinden birinin daha sert vurmak için kendine ait bir nedeni yoksa) vuruyormuş gibi daha sembolik darbeler vuruyorlar. Jakubowski'de de

işler böyle oluyor. Şüphesiz bazı darbeler canını acıtıyor ancak sonuçta çok da kötü yaralanmıyor. Sona erdiğinde kendini masadan aşağı atıyor. Yakup'un kalması yönündeki çağrılarına yanıt vermiyor. Gömleği neredeyse dizlerine inmiş, önü açık. Yüzü dalgın. İnsanlar, Jakubowski'nin ilerleyen yaşında tuhaflaştığını söylüyor. Şimdi arkasına bakmadan kapıdan çıkıyor.

Onun gidişinin ardından çok uzun sürmeyen bir sessizlik oluyor, herkesin başı önünde olduğu için efendi konuşmaya başlıyor ve kesmeden, hızla devam ediyor, bu nedenle kaydetmesi zor oluyor ve Dembowski bu görevde yalnız kaldığı için kalemini bir kenara koyuyor. Dünyanın her zaman onlara bir tehdit oluşturacağını söylüyor ki bu nedenle birbirlerine sıkıca sarılıp destek olmaları gerekiyor. Eski anlayışlarını bir kenara bırakmalılar çünkü eski dünya çoktan sona ermiş. Yenisi gelmiş ancak yerini aldığı dünyadan daha acımasız ve düşmanca. İstisnai zamanlar oluyor ve onlar da istisnai olmalı. Birlikte, birbirlerine yakın yaşamalılar ve dışarıdakilerle değil, birbirleriyle bağlar kurmalılar, tek, büyük bir aile ancak böyle olunur. Bu ailenin bir kısmı çekirdeğini oluşturur, geri kalanı da onları çevreler. Mallar ortak olmalı ve sadece bireyler tarafından idare edilmelidir ve en çoğuna sahip olan, en az malı olanla paylaşmalıdır. Ivani'de böyleydi, burada da böyle olmalı. Her zaman. Eldeki paylaşıldığı sürece, bir camia olarak kalındığı ve başkalarına karşı gizli olunduğu sürece. Bu gizlilik, bu gizem her şeye karşın kesinlikle korunmalıdır. Başkaları, hakkınızda ne kadar az bilirse o kadar iyidir. Sizin hakkınızda her türlü sıradışı hikâyeyi icat edeceklerdir, evet, ancak bu iyidir, bırakın kendi hikâyelerini icat etsinler. Ancak dışarıda, gelenekler ya da yasaların çiğnenmesi konusunda taviz verilmemelidir.

Yakup onlara bir çember oluşturmalarını ve başları hafifçe öne eğik, gözleri çemberin ortasındaki bir noktaya odaklanmış olarak ellerini birbirlerinin omuzlarına koymalarını söylüyor.

"İki amacımız var," diyor Yakup. "Birincisi, *Daat*'a, sonsuz yaşama ulaşmamızı sağlayacak bilgiye giden yolumuzu oluşturmak ve sonra da bu dünyanın hapishanesinden kurtulmak.

Bunu ancak dünyevi bir tutumla gerçekleştirebiliriz, dünyada kendimize ait yerimizle, kendi yasalarımızı getirebileceğimiz bir ülkeye sahip olmalıyız. Dünya savaşa can attığı ve kendini silahlandırdığı için eski düzen çökmüştür ve bizler de buna heyecanla katılmalıyız ki kendimiz için bir şeyler elde edelim. Bu nedenle, benim Hussarlarımı[1] ve flamalarımı hiçbir şüphe duymadan dikkate almalısınız. Flaması ve bir ordusu olan, mütevazı dahi olsa bu dünyada gerçek bir yönetici olarak görülür."

Sonra Yigdal'ı söylüyorlar, eskiden Ivani'de söyledikleri aynı şarkı. Sonuç olarak, ayrılmaya hazırlanırken Yakup onlara, dün gece Kral Stanislaw Poniatowski ile ilgili olarak gördüğü düşü anlatıyor. Onun ve Avaça'nın peşinden koştuğunu ve dövüşmek istediğini. Yakup düşünde, bir de içi tamamen yakılmış bir Ortodoks kilisesine götürüldüğünü görmüş.

Piskopos Soltyk'in Dönüşü

1773 kışında, bir kalabalık, Varşova'dan nehre doğru hareket ediyor. Piskoposları da içeren grup, Piskopos Soltyk'in kutsal bir şehitmiş gibi beklendiği bir adaya ulaşmak için buzların üstünden geçiyor. Kilise flamaları soğukta sertleşmiş. İlahi söyleyen ağızlardan buhar bulutları yükseliyor. Varşovalı kadınlar kürk boneler giymiş ve kürk astarlı pelerinlere sarınmışlar, yün eşarplarla daha fazla örtünmüşler. Erkekler, arabacılar, satıcılar, zanaatkârlar, aşçılar ve aristokratlar, kürk astarlı, yere kadar uzanan pelerinler giyiyor. Hepsi de donuyor.

Sonunda askerlerin refakatinde bir araba görünüyor. Herkes içine bakabilmek için koşturuyor ancak perdeleri çekilmiş. Araba durduğunda kalabalık, nehrin ortasında, karın hemen üstünde diz çöküyor.

Piskopos sadece bir an için, her iki yanından da desteklenmiş ve muhtemelen Sibirya yaratıklarından elde edilmiş açık renkli kürkle astarlanmış, uzun, mor bir paltoya sarınmış

[1] Hafif süvari eri. (ç.n.)

olarak beliriyor. İri yarı ve eskisinden daha da şişman görünüyor. İnananların başlarının üzerinde haç çıkarıyor ve acıklı şarkılar donmuş havaya yayılıyor. Sözlerini anlamak zor, çünkü herkes kendi temposunda okuyor, bazısı yavaş bazısı hızlı olduğundan tonlamalar çakışıp birbirini boğuyor.

Yalnızca kısa bir süre için piskoposun yüzü görülebiliyor, değişmiş, tuhaf bir şekilde gri. İnsanlar, hemen onun orada işkence gördüğü için böyle göründüğü yönünde fısıldaşmaya başlıyorlar. Sonra buz boyunca Varşova'nın Stare Miasto bölgesine doğru yol alan arabanın içinde kayboluyor.

Kısa sürede Kolıma'da, o donmuş cehennemde, Piskopos Soltyk'in duyularını yitirdiğine, düşünebilme yetisinin arada bir geldiğine dair dedikodular tüm Varşova'da yayılıyor. Onu önceden tanıyanlar, Ruslar onu aldığında da aklının başında olmadığını ileri sürüyor. Onun, kendileriyle ilgili düşüncelerinin, gözlerini tamamen kör edecek kadar yüksek ve nereye baksalar sadece kendini görenlerden olduğunu söylüyorlar. Kendi önemlerine olan inançları, onları mantıklarından ve muhakeme güçlerinden mahrum bırakıyor. Piskopos Soltyk kesinlikle bu insanlardan biri ve bu nedenle Sibirya'da duyularını yitirip yitirmediği pek önemli değil.

Efendinin Varşova Camiasında Neler Oluyor

Elçiler Brno'da geçirilen zamanı ve başarısız diplomatik görevleri camiaya bildirmek zorunda. Varşova'da artık her şey Franciszek Wolowski'nin evinin etrafında dönüyor. Camia, ya onun Leszno'daki yerinde (en büyük evinin olduğu) ya da Haya'nın oğluyla, Lanckoronski'yle evlenen kızının evinde buluşuyor. Bir tür politik heyecanın, kaygının hâkim olduğu zor bir zaman, bu nedenle burada Brno'dan herhangi bir haber beklenmiyor.

Jakubowski başkentte en son Czestochowa'da gördüğü Jacob Golinski ile karşılaşıyor. Ona karşı tuhaf bir zaafı var, belki de Golinski, Jakubowski'nin Beşt'le Medjiboj'da geçirdiği zamanın

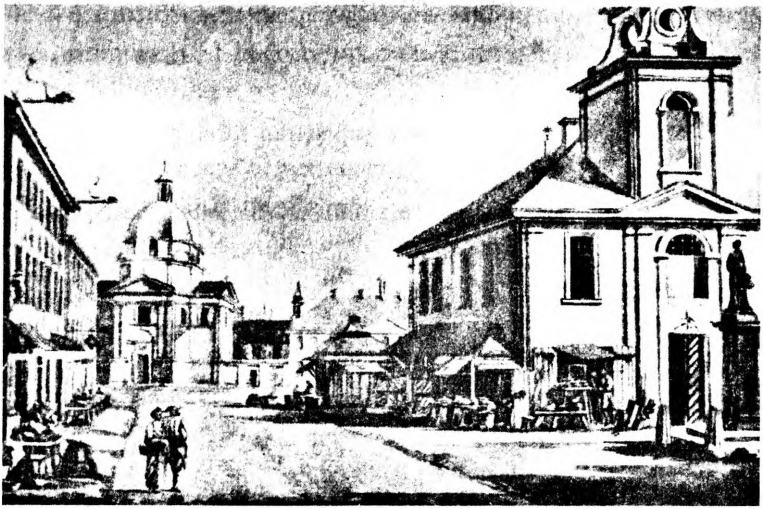

onu her zaman bir şekilde duygulandıran anılarının beden bulmuş hali olduğu içindir. Kucaklaşıyorlar ve bir an için hareket etmeden öyle kalıyorlar. Jakubowski, ağır paltosundan Golinski'nin nasıl zayıfladığını ya da bir şekilde küçüldüğünü hissedebiliyor.

"İyi misin?" diye soruyor endişeyle.

"Sonra anlatırım," diye fısıldıyor Golinski, çünkü boğazına kadar iliklenmiş koyu gri kaftanı içindeki küçük ve buruşuk yüzlü yaşlı Podolski'nin sesi duyuluyor. Elleri mürekkeple lekelenmiş. Wolowskilerin bira imalathanesinde hesapları tutuyor.

"Bunu söyleyecek kadar cesur olacağım," diye Lehçe olarak sesini yükseltiyor, güçlü, hareketli Yidiş aksanıyla. "Yaşlıyım ve artık hiçbir şeyden korkmuyorum. Siz de benim gibi düşünüyorsunuz gibi geliyor, sadece yüksek sesle dile getirecek cesaretiniz yok. Hayır, söyleyeceğim."

Bir an için duruyor ve sonra yine başlıyor, "Bitti. O, değil mi ki..."

"O kim?" diyerek birisi sinirli bir tavırla duvarın üzerinden araya giriyor.

"Yakup Efendimiz değil mi ki bizi burada bıraktı, ondan bir şeyler beklemenin bir nedeni de kalmadı. Artık kendi başımızın

çaresine bakmalıyız, doğru dürüst yaşamalıyız, birbirimize sarılmalıyız, hiçbir eylemimizden vazgeçmeden, şartlara göre taviz vermeden..."

"Korkudan kendilerini yere yapıştıran fareler gibi..." diyor diğer ses.

"Fareler mi?" Podolski sese dönüyor. "Fareler akıllı yaratıklardır, her koşulda yaşayabilirler. Sen yanılıyorsun, oğlum. İyi işlerimiz, tabaklarımızda yemeğimiz, başımızın üstünde çatımız var, sen hangi farelerden söz ediyorsun?"

"Vaftiz edilmemizin nedeni bu değildi," diyor aynı ses, babası Çernivtsili olan Tatarkiewicz adında bir adam bu. Tatarkiewicz bir posta memuru, üniformasıyla gelmiş.

"Genç ve ateşlisin. Kanın deli akıyor. Ancak ben yaşlıyım ve hesap kitap bilirim. Toplumumuzun tüm masraflarını hesapladım ve Moravya'ya ne kadar altın gönderdiğimizi, onların ne kadar zor kazanıldığını, burada, Polonya'da böyle meblağları toplamak için nasıl uğraştığımızı biliyorum. Bu parayla çocuğunu üniversiteye gönderebilirsin." Odada bir uğultu dolaşıyor.

"Ne kadar yolladık?" diye soruyor, Marianna Wolowska sakince.

Yaşlı Podolski bağrından kâğıtları çıkarıyor ve masanın üstüne yayıyor. Hepsi onun etrafına yaklaşıyor ancak hiçbiri sayıların olduğu tabloları anlamıyor.

"Ben iki bin duka verdim. Elimdekinin hepsini," diyor Yakup Golinski, yanında oturan Piotr Jakubowski'ye. İkisi de insanlar para hakkında konuşmaya başladığında bunun bir kavgayla sonuçlanacağını bildiğinden, duvara dayanmış, iskemlelerinde kalmışlar. "Podolski haklı."

Gerçekten de şimdi masada yaşlı Franciszek Wolowski'nin onları denetim altına almaya çabaladığı tartışmalar başlıyor. Onları susturuyor ve gereksiz gürültülerinin sokaktan duyulacağını ve burayı bir Türk pazarına döndürdüklerini, kendilerinin, yani kibar, iyi giyimli kent sakinlerinin ve kâtiplerin Busk'taki çarşı meydanındaki sokak satıcılarına dönüştüklerini belirtiyor, "Kendinizden utanmalısınız!"

Aniden sanki şeytanın kendisi Piotr Jakubowski'nin içine girmiş gibi oluyor. Kendini masanın üstüne atıyor ve tüm bedenini saçılan kâğıtlarla örtüyor.

"Hepinizin nesi var? Yakup'la o bir tüccarmış gibi hesaplaşmak mı istiyorsunuz? O gelmeden önce nerede olduğunu hatırlamıyor musunuz? O olmasaydı şimdi kim olurdunuz? Beline kadar sakalınızla, *ştreimel*'lerinizin içine diktiğiniz üç beş kuruşla gezen bir tüccar mı? Unuttunuz mu?"

Krysinski bağırıyor, "Hâlâ öyleyiz zaten!"

Şimdi Franciszek Wolowski, Piotr Jakubowski'yi sakinleştirmeye çalışıyor, "Kardeşim Piotr, hislerine kapılma böyle. Direncimize, inancımıza çok şey borçluyuz ve çok çalışmamıza."

"Bizim yüzümüzden on üç yıl hapis yattı. Ona ihanet ettik," diyor Jakubowski.

"Kimse ona ihanet etmedi," diyor genç Lanckoronski. "Böyle olması gerektiğini sen kendin söyledin. O on üç senede biz, tüm camia güçlenirken, sağlamlaşırken ve biz yolumuzdan asla sapmadan sınanırken bunu sen kendin söyledin."

Duvarın oradan biri –belki de yine Tatarkiewicz– diyor ki, "O mu değil mi... bilmiyoruz bile. İnsanlar onun yerine başka birinin geçtiğini söylüyor."

"Kes sesini!" diye bağırıyor Jakubowski. Ancak bu eleştiriyle Golinski'nin tepki göstermesi onu dehşete kapılacak kadar şaşırtıyor, "Biz şimdi kimiz? Ben şimdi kimim? Busk'ta bir hahamdım, benim için işler yolundaydı ancak artık geri dönmenin imkânı yok ve sıfırı tükettim."

Jakubowski çileden çıkıyor, sevgili arkadaşına doğru koşuyor ve onu *jabot*'undan[2] yakalıyor. Sayfalar masadan yerlere savruluyor.

"Hepiniz küçük, alçak insanlarsınız. Her şeyi unutmuşsunuz. Hâlâ bokun içinde olmanız gerekiyor, Rohatin bokunun, Pidhaytsi bokunun, Kamaniçe bokunun."

"Busk bokunun da," diye ekliyor biri, inadından.

---

[2] Fırfırlı göğüs danteli. (ç.n.)

Jacob Golinski eve yürüyerek, yalnız başına gidiyor. Çok öfkeli. Bir yıldır Brno'da, hanımefendiyle birlikte olan karısı aylardır onunla temas kurmamış, Jakubowski'nin ondan mektuplar getireceğini ummuş. Jakubowski getirmemiş. Sorulduğunda başka tarafa bakıyormuş gibi gelmiş, sonra da bu tartışma patlamış ve Golinski artık kendini toparlayamıyor.

Podolski'nin hesaplarında gördüğü sayılar ona huzur vermiyor ve aklında kendi hesapları var, kendisi kraliyet sarayına kumaş veren bir tedarikçiydi ve bu alanda oldukça yükselmişti ancak bu şimdi sona ermiş bulunuyor. Balyalar dolusu pahalı, lüks malzeme elinde kalmış, kimse onları almıyor. Şansına güvenerek tüm birikimlerini Brno koleksiyonuna yatırıyor, bunu yaparak kendinin ve ailesinin başarısına destek olduğuna inanıyor ancak şimdi aniden her şeyi tamamen farklı görüyor. Sanki gözlerindeki çapaklar düşmüş. Magdası neden ona yazmıyor? Şimdiye dek bunu düşünmek istememişti, meşguldü ancak beyninin derinliklerinde bir şüphe büyüyor, neredeyse kesin olan bir şey ve bu, sanki beynini çürüten kötü bir tümöre benziyor. Karısı başkasıyla birlikte.

Golinski bütün gece uyumuyor, bir o yana bir bu yana dönüp duruyor, sert bir tartışmanın yankılarına benzeyen sesler işitiyor ve yine Jakubowski'nin başka tarafa çevirdiği bakışını görüyor ve onu sıcak basıyor. Beyni bunu tamamen kabul etmek istemese de hissedebiliyor, biliyor. Yine borçlarını hesaplıyor ve yarı uykulu halde, kırmızı brokar stoklarını ve Şam kumaşı balyalarını kemiren fareleri görüyor.

Ertesi gün boş bir mideyle Dluga Caddesi'ne, Jakubowskilere gidiyor. Jakubowski hâlâ yarı uykulu, üzerinde bir gecelik ve sabahlıkla, zayıf ve yorgun, kirli çorapları içindeki ayaklarını birbirine sürter bir halde kapıyı açıyor. Vaygele geceliği ve üzerine attığı yün eşarbıyla hiçbir şey söylemeden ocağı yakmaya koyuluyor. Jakubowski ona bir süre baktıktan sonra soruyor, "Benden ne istiyorsun Golinski?" Eliyle karısına çocukları almasını işaret ediyor.

"Orada ne olduğunu söyle bana. Karıma, Magda'ya ne oluyor?"

Jakubowski bakışlarını çoraplarına dikiyor.

"İçeri gel."

Nahman'ın –yani Piotr Jakubowski'nin– küçük dairesi darmadağınık. Orada burada sepetler, kutular var. Kaynamış lahana kokuyor. Masaya oturuyorlar ve Jakubowski masanın üzerindeki sayfaları topluyor. Kalemini dikkatle silip kutusuna koyuyor. Bardağın dibindeki şarap tortusunun kalıntıları görülebiliyor.

"Ona neler oluyor? Söyle bana!"

"Ne olmuş ki? Ben nereden bileyim? Ben hep yollardayım, bunu bilmiyor musun? Oturup da kadınlarla konuşacak vaktim mi var?!"

"Ama sen de Brno'daydın."

Şiddetli bir rüzgâr pencereye çarpıyor, pencerenin kanatları tehdit edercesine sarsılıyor. Jakubowski kalkıp panjurları kapatıyor. Oda karanlık oluyor.

"Hatırlasana, Beşt'te aynı yatakta yatardık," diyor Golinski, onu bir şeyle suçlarcasına.

Jakubowski iç çekiyor.

"Orada işlerin nasıl olduğunu biliyorsun. Kendi gözlerinle gördün. Czestochowa'da sen de vardın, Ivani'de de. Orada kimse senin karını kontrol etmez. O, özgür bir kadın.

"Hiç o kadar yakın olmamıştım. Hiçbir zaman sizlerden, 'kardeşler'den biri olmadım."

"Ancak sen de gördün." Jakubowski bunu sanki kalbi kırılmış, Golinski bütün bunların sorumlusuymuş gibi söylüyor. "Bunu kendisi istedi. Şimdi efendinin seyisi Szymanowski ile birlikte. Atlı bir Kazak..."

"Bir Kazak," diye tekrarlıyor Golinski, mekanik bir sesle arkasından. Şimdi tamamen paramparça olmuş bir halde.

"Bunu sana uzun yıllar süren arkadaşlığımız, oğlumun ölümünün arkasından bana verdiğin destek ve ayrıca Beşt'te bir yatak paylaştığımız için söylüyorum Golinski..."

"Biliyorum."

"Senin yerinde olsaydım bu konuda fazla düşünmezdim, ne bekliyordun ki?" Çoğunluğun iyiliği için her şeyi yapıyorlar... Dünyadaki en büyük imparatorla. Büyük sarayla... Dönmesini istersen dönecektir."

Golinski kalkıyor ve küçük odada dolaşmaya başlıyor, iki adım bu yöne, iki adım şu yöne. Sonra duruyor, derin bir nefes alıyor ve hıçkırmaya başlıyor.

"Bunu kendisi istememiştir, kesin olarak biliyorum... Onu zorlamış olmalılar."

Nahman dolaptan bir başka kadehe uzanıp şarap dolduruyor.

"Brno'da tüm mallarını satabilirsin, biraz kaybedersin, brokar eskiden olduğu gibi satmıyor artık. Ama en azından paranın birazını kurtarırsın."

Golinski bir saat içinde toplanıyor ve yolculuğu karşılamak için senetler imzalıyor. Birkaç gün sonra kendini Brno'da buluyor, kirlenmiş ve yorulmuş halde. Yanındaki malları depoya yerleştirdikten sonra hemen alnına kadar indirdiği şapkasıyla yol boyunca birkaç kişiye sorarak Petersburger Gasse'de katedralin yanındaki eve gidiyor. Hepsi de ona yolu gösteriyor. Kapıya vurup girmeye ve kendini önemli bir insan gibi tanıtmaya niyetleniyor ancak aniden içine bir şüphe düşüyor ve sanki bir savaşa gidiyormuş gibi hissediyor, böylece karşı kapının önünde duruyor ve erken olmasına, sokaklar, sabahın uzun gölgeleriyle dolmuş olmasına karşın şapkasını daha da indirerek orada durmaya devam ediyor ve bekliyor.

Önce kapı açılıyor ve çöpleri atmak için bir araba oradan ayrılıyor ve sonra birkaç kadın dışarı çıkıyor. Golinski onları tanımıyor, hasır sepetler taşıyorlar ve tepeye doğru çıkıyorlar, pazara gittiklerine şüphe yok. Sonra sebze dolu bir araba geliyor, sonra da atlı bir adam. Sonunda bir yerlerden bir araba getiriliyor, içeriye giriyor ancak neredeyse kapıda aniden bir hareketin olduğu öğlene kadar oradan ayrılmıyor. Golinski'ye tanıdığı iki kadın görmüş gibi geliyor sanki. Biri, bir ulağa ya da postacıya bir şey veren Zwierzchowska ve diğeri de yaşlı Czerniawska. İkinci kattaki bazı

pencerelerde perdeler aralanıyor ve orada birinin yüzü parlıyor ama kim olduğunu bilmiyor. Golinski'nin karnı açlıktan ağrıyor ancak ayrılmaya korkuyor, önemli bir şeyi kaçırabilir. Öğleden hemen önce kapılar tekrar açılıyor ve sokakta, ayin için katedrale giden, çoğunluğu gençler olan küçük bir alay oluşuyor ancak yine bir kişiyi bile tanımıyor. Sadece, sonunda tanıdığı, Polonya giysileri içindeki Dembowski'yi karısıyla birlikte görüyor. Sessizce yürüyorlar ve katedralin içinde kayboluyorlar. Golinski ne Frank'ın ne de Avaça'nın burada olmadığını anlıyor. Koşan gençlerden birini kolundan yakalıyor ve soruyor, "Efendi nerede?"

"Viyana'da, imparatorla birlikte," diye yanıt veriyor genç adam, neşeyle.

Golinski geceyi lüks sayılabilecek kadar temiz ancak pahalı olmayan bir handa geçiriyor. Burada yıkanabiliyor ve iyice dinleniyor. Kütük gibi uyuyor. Ertesi gün erkenden, aynı heyecanla teşvik olmuş bir halde Viyana'ya doğru yola koyuluyor.

Efendinin Graben'deki ikametgâhına ulaşması bütün gününü alıyor. Girişte tuhaf, parlak yeşil ve kırmızı üniformalarla üzerinde tüyler bulunan şapkalar giymiş muhafızlar var. Ellerinde *teber*'ler[3] tutuyorlar. İçeriye girmek sözkonusu bile olamaz. Geldiğinin haber verilmesini istiyor, bir yanıt gelmiyor. Akşam, atlı birkaç adamın eşlik ettiği gösterişli bir araba geliyor. Yaklaşmaya çalıştığında muhafız onu sertçe durduruyor.

"Ben Yakup Golinski'yim. Efendi beni tanıyor, onu görmeliyim."

Ona, sabah bir not bırakmasını söylüyorlar.

"Efendi ziyaretçileri öğleden sonra kabul ediyor," diyor kibarca, tuhaf bir üniforma içindeki uşaklardan birisi.

Anzeige ya da Bir İhbar

Maria Theresa Walburga Amalia Christina'ya, Tanrı'nın lütfuyla Romalıların dul imparatoriçesi, Macaristan, Bohemya,

---

[3] Bir ucunda balta olan mızrak. (ç.n.)

Galiçya ve Lodomerya,[4] Avusturya arşidüşesi, Burgunya, Styria[5] Karintiya[6] ve Karniyola[7] ve Transilvanya prensesi.

Lviv'den dört mil uzakta, Glinno'da, majestelerinin bir tebaası olarak doğmuşum. Glinno'da yetiştirildim ve o kentte bir hahamdım. 1759'da yeni dinini değiştirmiş olan ve halen Brno'da yaşayan Yakup Frank buradan geçmiştir. Bir Sabatay tarikatına mensup olduğundan şüphe duyulan ve *kahal*'den kovulan Yahudi bir öğretmen olan babası Eflak'ta Çernivtsi'ye yerleşmişti. Böylece Yakup Frank, Korolivka'da doğmuş olmasına karşın dünyayı epey dolaşmış, evlenmiş ve bir kızı olmuştur, bir noktada Muhammed'in inancını benimsemiş ve Sabataycılar arasında bir pir olarak takdir edilmiştir.

Kendim de bu tarikata mensup olmaktan ve ona tapanlar arasında sayılmaktan dolayı utanç duyuyorum. Aptallığımdan onu sadece büyük bir bilge olarak değil, Sabatay'ın ruhunun beden bulmuş hali ve mucizeler yaratan biri olarak görmüştüm.

1757'nin başlarında, bahsi geçen Yakup Frank Polonya'ya geldi ve inananları Kamaniçe piskoposunun elindeki Ivani'ye taşımaya çağırdı. Yakup, tanrı Baruhya'nın da geçmek zorunda kaldığı ve tıpkı Ortodoks inancından geçtiği gibi burada büyük efendi ve kral Sabatay Sevi'nin de İsmail'in soyundan gelenlerin inancına geçmesi gerektiğini, ancak Nasıralı İsa'nın meyvenin kabuğu olduğu ve sadece gerçek Mesih'e yol açmak için ortaya çıktığını, Yakup'un Nasrani[8] inancına geçmek zorunda kaldığını belirtti. Hepimizin bu inanca dönmesi ve bunu, Hıristiyanların kendilerinden çok Hıristiyanların gözlerinde gözlemlememiz istendi. Böylelikle dindar bir yaşam tarzı sürmemiz ancak Senyör Santo, yani Baruhya'nın, "Kutsanmış, yasak olana izin verendir," diye belirtmiş olmasına karşın Hıristiyan kadınlarını eş olarak

---

4 Polonya, Ukrayna ve Belarus sınırları arasında bir bölge. (ç.n.)

5 Avusturya'da bir eyalet. (ç.n.)

6 Avusturya'da bir eyalet. (ç.n.)

7 Slovakya'da bir bölge. (ç.n.)

8 İslamda Hıristiyanları ifade etmek için kullanılan sözcük. (ç.n.)

almamamız gerekti, ayrıca yabancı Tanrı'nın kızının yasak olduğu da söylenmişti. Kısacası hiçbir koşulda diğer uluslarla karışmayacak ve yüreğimizin derinlerinde üç kralımıza sadık kalacaktık: Sabatay Sevi, Baruhya ve Yakup Frank.

Yahudiler tarafından çok zulüm gördükten sonra, Kamaniçe ve Lviv piskoposlarının koruması altında, 1759 sonbaharında vaftiz olmayı uygun bulduk.

Türkiye'den gelen ve yoksul olan Frank'a hemen büyük miktarda bir para verildi. Ben de ona başlangıç için 280 duka vererek katkıda bulundum.

Sonra bahsi geçen Frank, Varşova'ya gitti ve burada herkese yaşamın ve ölümün efendisi olduğuna ve ona yürekten inananların asla ölmeyeceğine dair vaaz verdi.

Ancak buna karşın en yakın ve önemli destekçilerinden bazıları öldüğünde, ondan açıklama istendiğinde açıkça onların kendisine samimiyetle inanmadıklarını söyledi.

Onu sınamak isteyen arkadaşlarından bazıları, Kilise yetkililerini her şey hakkında bilgilendirdiler...

"Böyle mi oldu?" diye soruyor Golinski, ona bu sözcükleri yazdıran ve sözcüklerini güzel bir yazıyla kaydederken uzun Almanca ifadelerine biraz takıldığı adama. Ancak diğer adam, buna tepki vermiyor ve Golinski de yazmaya devam ediyor.

...Dava, hep birlikte mahkemeyi oluşturan kraliyet kançılaryasına, katedral meclisine ve piskoposlara gönderildi. Frankçı grup, izledikleri yolun çoğunun hatalı olduğunu açıkça kabul edip bundan sonra bu tür şeylerden uzak duracaklarına ve bir Hıristiyan yaşamı süreceklerine kati olarak yemin etti. Frank'ın kendisi, Czestochowa Manastırı'nda müebbet hapse mahkûm edildi. Ne yazık ki şeytan tarafından ele geçirilmiş olan o adam, mahkûmken dahi insanları kendine çekmeyi biliyordu. Takipçileri ona gitti ve onu hesapsızca hediyelere boğdular, birçoğu orada onunla birlikte kaldı çünkü o tutuklanmasının nasıl gerekli olduğu konusunda onları nasıl ikna edeceğini de biliyordu. Yine utanarak itiraf etmeliyim

ki ben de oradaydım ve hapsi boyunca karısının ölümüne ve cenazesine kadar orada onunla birlikte kaldım.

Karısının ölümü, Yakup Frank'ın doğaya ve insan geleneklerine aykırı olan eylemleri övdüğü öğretileri gibi birçokları üzerinde güçlü bir etki yarattı. O zaman ondan ayrıldım ve düşmanı haline geldim. Czestochowa'dan ayrılarak karım ve çocuğumla yaşadığım Varşova'ya döndüm. Ancak karım dört senedir Brno'da ve son zamanlarda arkadaşlarının pençesinde...

Golinski'nin eli, *Gefahrten*[9] sözcüğünün üzerinde geziniyor. "Bunu da mı biliyorsun?" diye soruyor.

Adam yanıt vermiyor, bir anlık durgunluktan sonra Golinski yazmaya devam ediyor.

...karım, Frank'la ve kızıyla Viyana'daydı ancak Brno'ya dönmüş bulunuyor ve burada beni görmeyi kabul etti, bana karşı bir şefkat duyduğunu ve müritlerinin bildiği üzere efendinin, benim ve ona karşı gelmeye çalışan diğerlerinin Czestochowa'da öldürülmesini emrettiğini bana ifşa etti.

"Ancak doğru değil. Böyle bir şey yok," diyor Golinski şaşkınlık içinde, yine de yazmaya devam ediyor.

Karım bunları, Frankçıların en inançlılarından birinin kızı olarak herkes ona tam olarak güvendiği için öğrenmiş. Bu nedenle kendimi kurtarabilmem ve bir an önce uzaklaşmam için beni uyardı. Bu yüzden kraliyet yetkililerine bir şikâyet yolladım ve daha önce, ifademi şu anda Varşova'da erişilebilecek resmi bir rapora döktüğüm için bir soruşturma başlatıldı.

Polonya kargaşaya sürüklendiğinde Frank, Rus ordusunun yardımıyla kendini hapisten kurtarmak için bir fırsat elde etti. Sonra şeytani inancını tamamen denetimsiz olarak yaydığı Brno'ya gitti.

Arabacıları, seyisleri, hizmetkârları, kuryeleri, Hussarları, Uhlanları[10] –yani maiyeti– özellikle dönme Yahudilerden

---

9 (Alm.) Arkadaş, yoldaş. (ç.n.)

10 Ana silahı mızrak olan hafif süvari birliği. (ed.n.)

oluşmaktadır. Her on beş günde bir, Polonya'dan ve Moravya'dan ve hatta Hamburg'dan kocalar, karılar, oğullar ve kızlar ona geliyorlar, pek çok hediye ve at getiriyorlar, hepsi de besbelli ki şimdiden dünyaya yayılmış aynı cemaatten olan dönmeler. Ayaklarını öpüyorlar, birkaç gün kalıyorlar ve ayrılıyorlar, sonra da diğerleri onların yerini almaya geliyor ve böylelikle bu tuhaf haşarat her geçen günle birlikte çoğalıyor.

Sözlerimin somut kanıt olmadığını biliyorum ancak majestelerinin soruşturması bu dünyanın şafağından beri hiç duyulmamış ve inanılmaz görünen şeyleri onaylamaz ise herhangi bir cezaya razıyım ancak yine de ihbarım...

Golinski, o sözcüğü bir an için düşünüyor ve sonunda yazıyor.

...tüm ayrıntılarıyla kanıtlanacaktır.

Böylece siz kraliyet-emperyal apostolik majestelerinden, en büyük saygıyla dizlerimin üzerine çökerek rica ediyorum ki bu konunun önemini dikkate alarak benim burada, Viyana'da Yakup Frank ile yüzleştirilmem ayarlanabilir ise onun tüm suçlarını ortaya çıkarabilir ve benden aldığı binlerce dukayı geri alabilirim. Bu açık itirafımla, şimdiye dek yaptığım ve silmek istediğim hatalarım için af diliyorum.

Siz kraliyet-emperyal apostolik majestelerinin mütevazı hizmetkârı, Jacob Golinski

Golinski'ye bu mektubu yazdıran kişi mektubu elinden alıyor ve üzerine kum serpiyor. Kum, sözcükleri kurutuyor ve sözcükler böylece güç topluyor.

Sütlü Kahve Tüketiminin Etkileri

Yakup iki malzemenin karıştırıldığı bu modadan zarar görmüş gibi görünüyor: kahve ve süt. Hafif hazımsızlıkla başlamıştı fakat kısa sürede sindirim süreci tamamen ortadan kalkmış gibi; ve üzerine gelen güçsüzlük ancak onu Czestochowa'da etkilemiş olan zehirli komünyon ekmekleriyle karşılaştırılabilir. Ek olarak,

ona kredi verenler kapıları yumruklamaya devam ediyorlar ve Viyana'ya büyük miktarlar gittiği, temsilciliklerde ortadan kaybolduğu için onlara verecek bir şey yok. Kaplinski, Pawlowski ve Wolowski'nin Varşova'ya parayla dönmesini beklerken tüm yiyecek harcamalarının kısıtlanmasını ve sarayda ağırlanması büyük yük olan bir grup konuğun eve gönderilmesini emrediyor. O kadar güçsüzleşmiş ve tükenmiş ki uzun süre oturamıyor, Varşova'daki camiasına, sevgili topluluğuna mektuplar yazdırıyor. Onları, dallarını savuran rüzgâra karşın hâlâ yerinde duran ağaç gibi güçlü olmaya zorluyor. Kalplerini güçlendirmeli ve cesur olmalılar. Mektubuna şu sözcüklerle son veriyor: "Hiçbir şeyden korkmayın."

Mektuplar onu o kadar yoruyor ki akşam olduğunda derin, ölüm gibi bir uykuya dalıyor.

Bu durum birkaç gün sürüyor Efendi letarjik bir uykuda, yanında dudaklarını nemlendiren ve yatağını değiştiren bakıcılar devamlı değişiyor. Pencereler örtülü, toplu yemekler iptal olmuş, böylelikle sadece basit yemekler, biraz domuz yağıyla birlikte ekmek ve bulgur servis ediliyor. Efendinin odalarının olduğu ikinci kata kimse alınmıyor. Muhafızların listesi, uzun ve zayıf, biraz kamburca, belindeki anahtarları şakırdatarak koridorlarda dolaşan Zwierzchowska tarafından belirleniyor. Hâlâ ayakta uyur bir halde mutfağı açmaya giderken efendiyi geceliğiyle, yalınayak, kapının eşiğinde durmuş, tek ayağı üzerinde sallanırken gören de o. Kadın bakıcıları uyuyakalmış ve o iyileşmiş işte. Zwierzchowska tüm sarayı uyandırıyor, ona dokunmayı dahi reddettiği tavuk suyu kaynatıyorlar. Ama o fırında yumurta yiyor, ekmek ya da et değil, sadece yumurta ve kısa sürede yine kendisi oluyor. Bir kez daha kasaba dışında uzun yürüyüşlere çıkıyor. Zwierzchowska onu gözlemesi için saraydan birini gizlice gönderiyor.

Bir ay sonra tamamen iyileşmiş olarak, senede bir kez tüm Avrupa'dan gerçek müminlerin –sadece üye olanların– toplandığı, Dobruszka'nın Prostejov'daki evine doğru yola çıkıyor. Dobruszkalarda sanki bir doğum günü ya da bir aile kutlaması

yapıyorlarmış gibi davranıyorlar. İzak Şor'un (artık Henryczek Wolowski) yirmi yedi sene önceki düğününde olduğu gibi herkes burada. Yakup Frank, etrafı kendi Hussarları ile çevrili gösterişli bir arabayla geliyor. Onlardan birisi hafifçe yaralanmış. Brno'nun dışında Yahudilerin saldırısına uğramışlar ancak Yahudiler iyi silahlanmamış. Her zaman dolu bir tabancayla dolaşan Szymanowski, onlara birkaç kez ateş etmiş ve hepsi dağılmış.

Yenta bütün bunları izliyor, olayların benzerliği dikkatini çekmiş. Zamanla birbirine çok benzer anlar meydana geliyor. Zamanın ipliklerinin düğümleri ve yumakları var, sık sık da bir simetriyle, arada bir bir şeyler tekrarlıyor, sanki nakaratlar ve motifler onları kontrol ediyormuşçasına anlaşılması zahmetli bir şey. Böyle bir düzen, nereden başlayacağını bilmeyen zihni aşırı zorluyor. Kaos her zaman, insanın kendi çekmecesindeki düzensizlik gibi daha bildik ve güvenli görünüyor. Şimdi burada, Prostejov'da, yirmi yedi yıl önce Rohatin'de Yenta'nın tam olarak ölmediği günü hatırlatıyor.

Orada, ıslak *kapota*'lar içindeki insanları taşıyan arabalar çamurun içinde yol almışlardı. Gaz lambaları, alçak tavanlı odalarda titreşiyordu, erkeklerin kalın sakalları ve kadınların ağır etekleri her zaman is, nemli odun ve kızarmış soğan kokusu yayıyordu. Şimdi ise yumuşak ve konforlu kabinleri olan yaylı arabalar Moravya yollarında süzülüyor. Dobruszkaların geniş evlerine ulaşıyorlar, temiz, iyi beslenmiş, güzel giyinmiş insanlar özgüvenli ve kibar. Birbirlerini avluda selamlıyorlar ve görünüşlerinden, dünyaya sanki sıcacık yuvalarıymış gibi davrandıkları anlaşılıyor. Birbirlerine karşı iyi ve arkadaşçalar ve bu da burada büyük bir ailenin bir araya geldiğini gösteriyor. İki yerel han onlara konuk odaları kiralıyor. Kasabanın sakinleri, Almancayı aksanlı konuşan yeni gelenleri inceliyor ancak ilgileri uzun sürmüyor. Belki de Dobruszkalarda altın yıl. Herkes onun Yahudi olduğunu biliyor, orada birçok Yahudi var. Dürüstçe yaşıyorlar ve çok çalışıyorlar. Diğer Yahudilerden biraz farklılar ancak kimse bunu umursamıyormuş gibi görünüyor.

Toplantı süresince kadınlar, erkeklerden tamamen ayrılmış ve kim, ne zaman, kiminle, nasıl, neden, nerede sorularının tüm ayrıntılarıyla ele alınacağı üç günü kendi aralarında geçirecekler. Sonradan bu konuşmalar, doktrinlerden daha fazla yarar getirecek. Konuşmalar, evlilikler için fikirler sağlayacak, henüz doğmamış çocuklar için moda adlar ortaya çıkaracak, romatizmanın tedavisi için cazip yerleri tartışacak ve yardıma gereksinimi olanlarla iyi işler arayanları bir araya getirecek. Sabah kutsal metinleri okuyorlar ve aynı zamanda bu metinler hakkında tartışıyorlar. Öğleden sonra dikkatlerini müzik yapmaya veriyorlar, Şeyndel ve kızları çok yetenekli, ellerinde birçok müzik notası var. Kızlar çalarken Şeyndel de aralarında olmak üzere yaşlı kadınlar kendilerine kiraz likörü koyuyorlar ve işte o zaman duvarın diğer tarafındaki erkekler arasında geçenlerden daha az ilginç olmayan bir tartışma gerçekten başlıyor.

Dobruszka'nın kızlarından biri ve özellikle yetenekli olan Blumele, piyanoda annesine eşlik ediyor ve gerçek müminlerin şimdi Almancaya çevrilmiş olan eski bir şarkısını söylüyor:

Demirden bir barınakta, hava balonunda,
Ruhum açık denizlere açılır da
İçinde tutamaz insan yapımı hiçbir duvar onu,
Ne de yüreğin kendi Babil'i.
Önemsemez itibarı

Savurgan ziyafetlerde şatafatlı konukları,
Yumuşaklığa, nezakete, büyük ulusları
Ruhum, her sınırı delip geçer,
Umursamaz düzeninizin savunucularını
Uç uca dizilmiş sözcüklerin
Veya sözcüklerin kavrayamadıklarının üzerinden uçar gider.

Ne hazzı ne de gecenin dehşetini bilir,
Yoksul bir akraba gibi olan güzelliğinizi,
Ruhum çöle götürüp kumlara döküyor.
Ey göklerin hâkimi Tanrım,
Bana söz ver ki senin yanına gelebileyim,
Ancak o zaman gerçeğine erişirim.

Berrak sesi o kadar belirgin geliyor ki kapıya yakın duran bazı erkekler dinliyorlar, gizlice uzaklaşarak parmak uçlarında kadınlara doğru ilerliyorlar.

Thomas bu büyük toplantı için Viyana'dan özel olarak gelmiş. Gelir gelmez ciddi konuşmalara girmeden, önemsiz sohbetler yapmak istediği için doğruca kadınlara gidiyor. Viyana'dan yeni bir grup oyunu getirmiş, oyunda diğerlerinin tahmin etmesi gereken bir cümlenin işaret dilinde aktarılması gerekiyor. Hareketler ve yüzler en demokratik dil, burada konuştukları yabancı aksanı artık kimseyi rahatsız etmiyor. Onlara, eğlence için zaman bulacakları akşam vakti oynayacaklarına dair söz veriyor. Arkadaşı tarafından çevrilen *Ossian'ın Şiirleri*'ni onlara bırakıyor. Kadınlar öğleden sonrayı kitabı yüksek sesle okuyarak geçiriyorlar. Eva ne bu okumaya eşlik eden hazzı ne de genç kadınlarda gözyaşlarına neden olan duyguları anlıyor.

Thomas, erkeklere Masonik fikirlerden bahsediyor. Bu başlık taşradaki yaşlı kardeşlerin uzun süredir merakını uyandırıyor zaten ve Şeyndel'in oğlu locadan olduğu için onlara büyük bir tartışmaya yol açan doğaçlama bir ders veriyor. Özellikle bir bölümü kardeşlerin aklına takılıyor. Thomas, din denen, birbirine karşı bu bölünmüş, parçalardan oluşan dünyada, masonluğun, insanların saf kalplerinin karşılaşıp önyargılardan arınmış, açıkça hareket edebileceği tek yer olduğunu anlatıyor.

"Bana, insanları iyi ya da kötü olarak ayıran Kilise'nin ve Sinagog'un, bu iktidar yapılarının dikkatli bakışları altında bir Yahudinin bir Hıristiyanla konuşup tartışabileceği ve birlikte hareket edebileceği bir yer gösterin!" diye bağırıyor başlarının üzerinden, beyaz ipek *jabot*'u gevşemiş ve başta özenle taranmış olan uzun, dalgalı saçı şimdi isyan etmiş bir halde. Thomas bir esinin etkisi altındaymış gibi konuşuyor, "Bu iki düşman sistem sürekli olarak birbirine baskı yapmakta, sürekli birbirine güvenmemekte, birbirlerini kötü işler ve yanlış fikirlerle itham etmektedir. Doğuştan bu çatışmaya katılıyoruz, bazılarımız bu, bazılarımız öteki olarak doğar, nasıl yaşamak istediğimiz daha mı az önemli..."

Arkadan protestolar yükseliyor. Şimdi hararetli bir tartışma var ve Thomas'ın bitirmesine izin vermiyorlar. Ev sahiplerinden biri olmasaydı ve bu konuşma akşam yapılmasaydı onu çoktan sustururlardı. Ancak Zalman'ın oğlunun çok ateşli olduğunu herkes görüyor.

O gün Yakup en sonunda konuşuyor, cesurca ve gösterişli bir şekilde. Bu konuşmada Eibeschütz'ün adını mümkün olan her şekilde kullanan o sıkıcı eski konuşmacılardan (Thomas hariç) eser yok. Yakup'un konuşmasında kendinden ya da Bakire'den de söz yok, genç kuzeni onu bu konuda özellikle uyarmış ve o da dikkate almış. Onun yerine konuşma, "Edom dini"ne dönmenin nasıl mutlak bir gereklilik olduğu hakkında. Başka bir seçenek yok. Kendileri için olabildiğince bağımsız, kendi yasalarına göre ancak huzur içinde yaşayabilecekleri bir yerin bulunması gerektiği hakkında.

Köşeden öfkeli bir fısıltı geldiğinde Yakup yüzünü o yöne doğru çeviriyor ve diyor ki, "Benim kim olduğumu ve bu hale nasıl geldiğimi biliyorsunuz. Büyükbabam Musa Meir Kamenker, doğumumdan bir yıl önce gerçek inancın kitaplarını Polonya'dan Hamburg'a kaçırırken yakalanmıştı. Bunun için onu hapse gönderdiler. Neden bahsettiğimi biliyorum ve yanılmıyorum. Ben yanılmam."

"Neden yanılmazsın Yakup?" diye soruyor odadan biri.

"İçimde Tanrı olduğundan," diye yanıt veriyor Yakup Frank, hâlâ beyaz, sağlıklı dişlerini ortaya çıkaran güzel bir gülümsemeyle.

Bir kargaşa oluyor, biri ıslık çalıyor ve hepsi susmak zorunda kalıyor.

Kadınlar ve gençler, geç vakte kadar Dobruszka'nın yeni oyununu oynuyorlar. Kahkahalar açık olan pencerelerden dışarı taşıyor. Tartışmasız şampiyon, Thomas'ı büyük bir gayretle protesto eden adamın, yani Altona hahamının Fanny adındaki genç karısı.

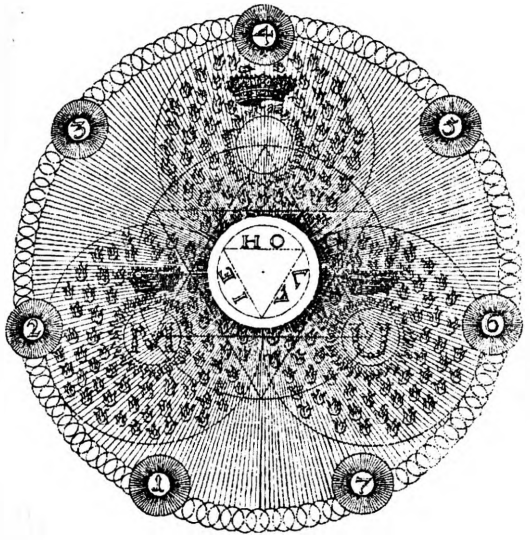

Fıtık ve Efendinin Sözleri

Brno'daki ev artık eskiden olduğu gibi kalabalık değil, ancak müminler hâlâ Rusya, Podolya ve Varşova'dan geliyorlar. Bunlar, elbette kabul edilmesi gereken daha yoksul konuklar. Uzun yolculuktan dolayı kirlenmişler, bazıları vahşileri andırıyor, örneğin, Polonya saç örgülü şu kadın, yaşamını yitireceği korkusuyla kestirmeyi reddetmiş. Efendi, Polonya örgüsünün o uyurken kesilmesini emretmiş ve sonra bir dua okuyarak onu törenle yaktırmış. Yeni gelenler tüm eve ve onlar için hacı odalarının hazırlandığı bahçedeki mutfağa yayılmışlar ancak bu dahi yeterli olmamış. Bu nedenle çevrede yerler kiralamışlar. Gün boyunca her şeye karşın efendiye geliyorlar. Ne tür insanlar olduklarını anlamak için onlara bir bakış atması yetiyor ve onlara biçtiği değere bağlı olarak kimine masal ve fıkralar anlatıyor, kimine de değerli kitaplardan zor ve karmaşık cümleleri yorumluyor.

Hanuka için efendi mumlar yakıyor ancak onların Yidiş dilinde dua etmelerini yasaklıyor. Bu sırada Yom Kippur için Ivani'deki ve hatta daha önceden olduğu gibi onlara şarkı söyletiyor, danslar düzenliyor.

Şimdi efendi, Vittel Matuszewska'nın geceyi onunla geçirmesini talep ediyor, Vittel, çocuklarıyla zaman geçirdiği Varşova'dan henüz gelmiş. O burada olduğu için efendi mutlu, tıraş olmuş, saçını ve ayak tırnaklarını kestirmiş. Vittel kapıda ona doğru koşuyor ve önünde saygıyla diz çöküyor ancak efendi onu kaldırıp kucaklıyor ve Vittel bir şakayık gibi parlak pembe oluyor. Kocasını, yani Mateusz'u da aynı coşkuyla selamlıyor.

Zwierzchowska hastalandığında, Vittel de onun sorumluluklarını devralıyor ve işleri katı kurallarıyla yönetiyor. Avludaki kaldırım taşları arasında çıkan otları ayıklamak ve sinekleri toplayan at pisliklerini temizlemek gibi dış mekân işlerini yapmaları konusunda işi gençlere, vasıfsız ve tembel erkeklere devrediyor. Daha fazla su getiren bir sucusu var, ayrıca büyük fıçılar alarak turşu yapma işini düzenliyor. Efendiyle az da olsa sitemkâr konuşma iznine sadece Vittel sahip. Hatta ona kızmasına dahi izin var, örneğin ona –kız kardeşler ona bu konuda zaten şikâyette bulunmuş– çiftleşmeleri her zaman erkeklere fayda sağlayıp kadınları önemsemeden ayarlamasına kızıyor.

"Peki, sen nasıl yapardın?" diye soruyor Yakup, "Ben Tanrı'nın emrettiği gibi yaparım."

"Kimin kime seçildiğine, kimin kimi beğendiğine ya da beğenmediğine çok dikkat etmelisin, birbirinden nefret eden iki kişiden bir çift belirlersen, bu sadece acı ve utanç getirecektir."

"Burada önemli olan, bu işi zevk almak için yapmaları değil," diye açıklıyor efendi, ona. "Önemli olan, parçalanıp birbirlerine dönüşmeleri. Onlar için önemli olan, bir bütün oluşturmaları."

"Söylediğin gibi 'parçalanmak' kesinlikle erkeklere daha kolay geliyordur, kadınlar ise sonrasında korkunç hissediyordur."

Vittel'in söylediği şeyin karşısında şaşıran Yakup onu baştan aşağı süzüyor.

"Kadınlara hayır deme hakkını ver," diyor Vittel.

Yakup yanıtlıyor, "Bunu yüksek sesle telaffuz etme çünkü o zaman kocaları onlara hayır demelerini söyler."

Bir an susan Vittel diyor ki, "Kadınlar o kadar aptal değil. Kadınlar başka erkeklerle birlikte olmaktan memnun... Çoğu

sadece izin bekliyor, alamazlarsa bazıları bunu bir şekilde yapacak. Hep böyle oldu ve her zaman da böyle olacak."

Prostejov'dan Brno'ya döner dönmez Yakup yine hastalanıyor. Vittel Matuszewska bu hastalıkların, efendinin sıcak ve fazla miktarda yemekte ısrarlı olduğu yörenin hermelinlerinden[11] ve burada yapılan bu peyniri yerken ölçüyü kaçırmasından kaynaklandığını savunuyor. Hiçbir mide bunu sindiremez, diye öfkeleniyor. Bu sefer de Yakup'un ağrılı fıtığı nüksediyor. Karnının altında, neredeyse kasığında göbeğinden dışarı sarkan bir kalınlaşma ortaya çıkıyor. Eskiden Ivani'de de aynısı olmuştu. Zwierzchowska ve efendiye gece ve gündüz hizmet edenler herkese heyecanla efendinin iki organı olduğunu söylüyorlar. Mutfakta ikinci organın önemli bir şey olacağı zaman kendini gösterdiği söylentisi yayılmış, kadınlar kıkırdıyor, yanakları pespembe oluyor.

Fıtık için hiçbir ilaç yokmuş gibi görünse de –ve bu hastalık besbelli ki bir nimet– efendi kendi kendine iyileşiyor. Brno'nun dışında çok sevdiği ormanda meşe koruları var. Efendi burada genç bir meşenin dalını seçiyor ve boylamasına ortadan ikiye kesip bir ateş yakıyor, taşı ve yanmış çırayı rahatsız olan yerinin üstüne koyuyor. Meşeyi kendine doluyor ve herkese gitmesini söylüyor. Bunu birkaç kez yapıyor ve fıtık geçiyor.

Aynı zamanda Eva'yı Viyana'dan çağırıyor ve minyatürlerde ustalaşmış bir sanatçı getirtiyor. Efendi üç tane sipariş ediyor. İmparator onu her an çağırabilecekken kraliyet sarayından uzak kaldığı için memnun olmayan Eva poz veriyor. Minyatürler, Yakup'un defalarca vurgulanmasında ısrar ettiği, saray ve imparatorla çok zaman geçiren hanımefendi için maddi destek talebiyle birlikte, Hamburg ve Altona'daki kardeşlere gönderiliyor.

Oldukça geç vakitlere kadar süren gece derslerinde Yakup, önce peri masalları ve kısa hikâyeler anlatıyor ve sonra da daha

[11] Hermelin peyniri (adını, kürkünün rengi kışın beyaza dönen gelincikten alır), üstü beyaz küf kaplı, *camembert* benzeri bir Çek peyniri. Marine, ızgara ve kızartma olarak yenilir. (ed.n.)

ciddi tartışmalar başlıyor. Dinleyicileri bulabildikleri her şeyin üzerine çöküyor, yaşlıca olanlar yemek odasından getirilen koltuklara, kanepelere, iskemlelere ve sıralara oturuyorlar. Gençler yere, burada her yerde bulunan Türk yastıklarına oturuyor. Dinlemeyenler zihinlerinin kendi meselelerinde dolaşmasına izin veriyor ve sadece zaman zaman birinin pek de zekice olmayan sorusu ya da ani bir kahkahayla derin düşüncelerinden uzaklaşıyorlar.

"Üç adım atacağız, hatırlayın," diyerek başlıyor efendi.

Üç adım; birincisi vaftiz, ikincisi *Daat*'a giriş ve üçüncüsü, Edom Krallığı.

Son zamanlarda efendi en çok İbranicede b i l g i, en büyük bilgi, Tanrı'nın sahip olduğu bilgidir anlamına gelen *Daat* hakkında konuşuyor. Ancak bunu insanlar da elde edebilir. Aynı zamanda bu, *sefirot* ağacının merkezinde duran ve henüz hiç kimse tarafından keşfedilmemiş 11 *sefira*'dır.[12] Yakup'la birlikte giden, doğruca *Daat*'a ulaşır ve oraya ulaştığında her şey yürürlükten kalkar, ölüm dahi. Bu, kurtuluş olacaktır.

Ders sırasında Jedrzej Dembowski, üzerinde *sefirot* ağacının resmi olan basılı broşürler dağıtıyor. Bu fikri ortaya atalı çok uzun zaman olmamış ve onların böyle modern ve açık fikirli öğretim metotlarına kavuşmalarından memnun. Yakup'un dinleyicileri, bu şekilde kurtuluşun büyük yaratma planının neresinde kaldığını zihinlerinde kolayca canlandırabilecek.

[12] (İbr.) Sayı, kategori. (ç.n.)

Nesneler Üzerinde Gizli Deneylere Olan Eğilime Dair

Babasının ölümünden sonra kardeşleriyle birlikte denizaşırı ticarete para yatıran Thomas von Schönfeld, artık ilk kârını topluyor. Yılda birkaç kez Amsterdam, Hamburg ve ayrıca Leipzig'e de gidip iyi anlaşmalarla dönüyor. Kardeşleri Viyana'da küçük bir banka kurmuş, borç verip faiz alıyorlar. Thomas aynı zamanda imparator adına Türkiye hakkında araştırma yürütüyor, gerçi bu araştırmanın amacı pek açık değil, bu iş boyunca amcası Yakup Frank'ın geniş çevresinden sadakat ve memnuniyetle yararlanıyor.

Yakup onu sık sık mektupla çağrıyor ve onun aracılığıyla Viyana'daki bankalardan borç para alıyor. Thomas kambiyo senetleri taşıyor. Yakup'u, Polonya'dan gelen parayı borç vermeye ve bundan faiz almaya ya da şimdi sarayın haznedarları olan Czerniawska ve kocasının istediği gibi kilerde fıçılarda saklamaktansa doğru dürüst işlere yatırmaya teşvik ediyor.

Ancak bu eşsiz dayı-yeğen aşkı boyunca en önemli şey, Thomas'ın "kardeşlerim" dediği ve her ikisi de zengin sanayici olan Viyanalı Efraim Joseph ve Nathan Arnstein ya da parayla hiç ilgilenmeyen bir banker, matbaacı bir kont ve Thomas von Schönfeld'in vaftiz babası olan Thomas Eskeles'in yaptığı gizemli ziyaretler. Bu kont, vaftiz oğlu için yakında bir asalet ünvanına başvuracak.

Thomas şimdilik "von"u bir hakkı olmadan, daha çok Almanya ve Fransa'ya gittiğinde kullanıyor. Eşzamanlı olarak ve onun aracılığıyla Yakup Frank'ın sahip olmak istediği baron ünvanıyla ilgili yazışmalar devam ediyor. Burada, Brno'da, uygun görülebilecek Dobrucki soyadını kullanıyor, ne de olsa Prostejovlu Dobruszkalar ile akraba. Yani, Kont Jozef Dobrucki. Yakup'un kutsal günlerde giydiği mor paltosu gibi, özel durumlar için olan adı.

Maria Theresa'nın 1780'deki ölümünden uzun zaman önce, oğlunun masasında zaten bir Polonya ünvanı olan Yakup Frank'a

bir Avusturya asaleti verilmesine dair bir talep duruyor, talep Thomas von Schönfeld'in hoş, güvenilir ve hukuki tarzıyla kaleme alınmış. Titiz ve sadık sekreteri tarafından iliştirilen ikinci mektup ise ihbarnamelerin yazıldığı tarzda yazılmış bir ihbarname, soğuk bir tavırla, sarsılmaz bir katiyetle ancak aynı zamanda neredeyse bir fısıltıyla kâğıda dökülmüş:

> ...doğal gibi görünen ancak onun yerine gezegenimizde olup bitenlere inancın merceğinden bakan bir gelenekle birlikte, doğaüstü olarak anlaşılan ve evrensel olarak erişilebilir olmayan bilimin geçmişte de bugün de kaçınılmaz olarak var olduğunun farkında olmalısınız. Bu gelenek biz Tanrı'dan korkan Katoliklerin asla açmaya cüret edemeyeceği bir şeyle, ilahi varlık sorusunun incelenmesiyle cesurca ilgilenir. Bu tür çalışmalar Zohar adlı Keldanice[13] bir bilgelik kitabında yer alır. Bu bilgelik zerreleri orada belirsiz bir şekilde ifade edilmektedir ki bu son derece alegoriktir. Bu nedenle sadece metinle karşılaşan, nümerolojik teknikleri ve İbrani sembollerini bilmeyen biri onu anlayamaz. Bu, Yahudiler için de geçerlidir, sadece birkaçı orada ne yazıldığını anlayabilmeye muktedirdir. Anlayabilenler arasında, siz ekselanslarının Brno'da yaşayan bir tebaası, Yakup Frank adlı bir adam var. Bu tür insanların bilgisi, madde üzerinde gizemli deneyler yapmaları ve kendilerine yabancı olanları şaşırtmaları için yeterlidir. Bu aslında şarlatanlıktır, ne var ki bu tür insanlar etrafında olağanüstü bir atmosfer yaratır ve onlarla ilgili yanlış varsayımlar üretilir. Ancak denir ki ikinci tapınağın yok edilmesinden sonra bu bilimin kalıntıları, öncelikle Arap ülkeleri arasında olmak üzere tüm Doğu'ya yayılmıştır. Bu sırada Araplar, bunu...

İmparator burada derin bir iç çekiyor, mektubun altındaki imzanın sahibini tanımasa okumayı bırakacak. Sonra devamını da okuyor:

---

[13] Mezopotamya'da Hıristiyanlığı ilk kabul eden kabilelerden olan Keldaniler tarafından konuşulan dil. (ç.n.)

...birçok sapkınlığın ortaya çıkmasına yol açarak onu tekrar Avrupa'ya geri getiren Tapınak Şövalyeleri'ne aktarmışlardır. Bu aynı bilim ya da onun parçaları, Masonların inandığı ve eylemlerinin merkezi olan bir köşetaşı haline gelmiştir ancak hepsi değil, sadece aralarında en önemlilerinden biri olan Thomas von Schönfeld, diğer adıyla Moşe Dobruszka gibi olanlar...

"Küçükhanım, baban altın yapabilir mi?" diye soruyor imparator Eva'ya, birkaç gün sonra Schönbrunn'da yatak odasında onunla birlikteyken. Ona, "*mein Vogel*" yani "kuşum" diyor.

"Elbette," diyor Eva. "Brno'daki evimizin hemen dışında, gizli altın madenlerimize giden bir geçit var, Silezya'ya kadar uzanıyor."

"Ciddiyim," diyor imparator, kaşlarını, kusursuz alnını dikey bir çizgiyle kırıştıracak şekilde çatarak. "Bana bunun mümkün olduğu söylendi."

Figaro'nun Düğünü operasının Viyana prömiyerinde Eva'ya kibar, uzun, sağlam yapılı ancak artık genç olmayan bir adam yaklaşıyor. Beyaz peruğu çok iyi hazırlanmış, giysileri enfes ve burada, Viyana'da giyilenlerden çok farklı, adamın doğrudan Paris'ten geldiğine şüphe yok.

"Kim olduğunuzu biliyorum madam," diyor Fransızca, ona doğrudan bakmadan.

Eva çok sayıda önemli hanımefendi arasında onu tanıdığı için memnun oluyor ve tanışıklıkları bu sözle hemen sona erebilecekken kibar adam devam ediyor.

"Siz, madam, benim gibisiniz, bu ortama yabancı olan biri. Haklı mıyım?"

Eva korkuyor. Münasebetsiz biri olduğunu düşünüyor, gitmek istiyor ve gayri ihtiyari kalabalıkta babasını arıyor.

"Hanımefendi, asaletinizin ve güzelliğinizin çok daha derin bir doğasının olduğu, saf bir kalpten geldiği ortada, siz bu banal çatıların altında başıboş dolaşan bir yıldıza benziyorsunuz, en saf

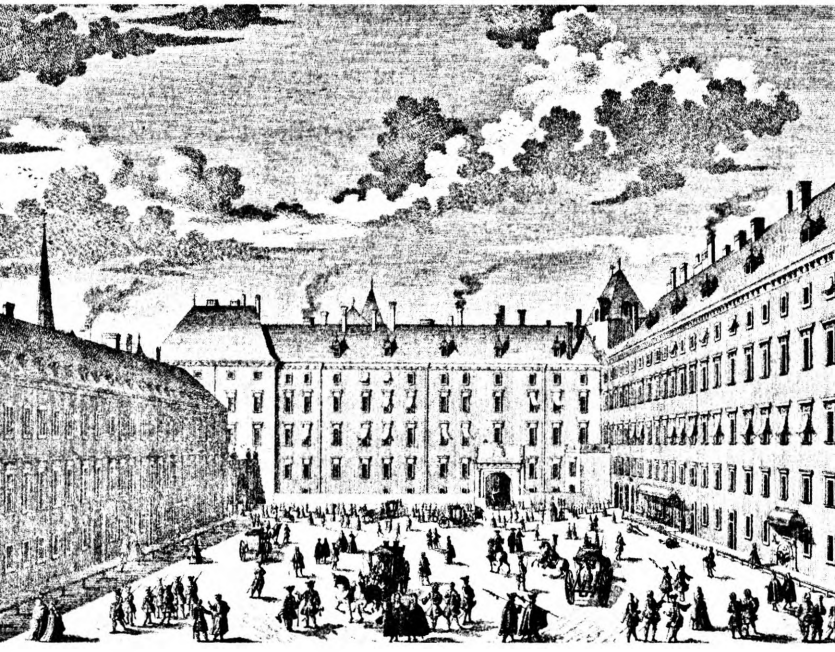

kuyrukluyıldızdan kopmuş, kaybolmuş bir kıvılcım gibi..." diye devam ediyor yabancı. Yaşamının baharını biraz geçmiş bile olsa adam hâlâ çok yakışıklı. Pudralı yüzü, Eva'ya anlaşılmaz geliyor. Yan gözle diğer kadınların meraklı bakışlarını yakalıyor.

İmparator o akşam onunla ilgilenmediği ve yeni sevgilisiyle hızla ortadan kaybolduğu için Eva yeni tanıştığı adamla daha fazla zaman geçiriyor. Ona bir erkek olarak davranabilmesi için çok yaşlı, çok sulu, çok geveze, aslında galiba efemine bir tip. Tütün içme odasına gidiyorlar ve arkadaşı ona yaş tütün ikram ediyor. Şampanya getiriyor ve –bu garip– köpekler hakkında konuşuyorlar. Eva, tazılarının çok hassas olduğunu ve ona aptalca geldiklerinden yakınıyor. Çocukluğunda sahip olduğu köpeği özlüyor. Adamın köpek yetiştirmek hakkında çok şey bildiği ortaya çıkıyor.

"Büyük köpekler hastalıklıdır ve çok uzun yaşamazlar, tazılar bunun en bariz örneğidir, birbirleriyle çiftleşirler, öyle ki iyice yozlaşırlar. Aynısı insanlar için de geçerlidir," diye ekliyor kibar,

yaşlıca adam. Eva'nın küçük ancak aynı zamanda cesur bir köpeği olmalı. Küçük bir aslan. Anlaşılan, Tibet'te kutsal olan böyle köpekler yetiştiriyorlar.

Sohbet kim bilir nasıl ve ne zaman dönüp dolaşıp "iş" konusuna geliyor. Bu herkesin ilgisini çeken bir konu, gerçi çok az kişi bu konuda ileri gidiyor, çoğu sadece altın peşinde. Ancak yine de simya da bilgeliğe giden yol. Giacomo Casanova, Eva Frank'a "iş"in bireysel aşamalarının anlamlarını karmaşık detaylarıyla açıklıyor. Şimdi *nigredoda*[14] aşamasındalar.

Eva karnını sarıyor. Boşboğaz Magda Golinska'ya yol vermiş. Magda, Brno'ya dönmüş. Onu Golinski'den alan Szymanowski ile evleniyor. Sadece Anusia Pawlowska her şeyi biliyor ancak bundan bahsetmiyorlar. Sanki böyle yapmak normalmiş gibi Eva'ya kalçalarını ve yuvarlak belini sarmakta yardım ediyor. Dokunuşu hassas ancak sıkı. Bir keresinde Eva yatakta yatarken babası gelmiş ve kendinden emin bir halde elini örtülerin altına sokmuştu. Onun kaba, kemikli parmaklarının değdiği yuvarlaklıktan utanç duymuş, dudağını ısırmıştı. Babası yanına uzanıp başını okşamıştı ancak sonra eliyle saçını kavramış ve Eva'nın başını geriye doğru çekmişti. Uzun süre sanki onu değil de olacakları görüyormuş gibi gözlerinin içine bakmıştı. Eva korkmuştu. Olabilecek en kötü şey olmuştu, babası kızmıştı. Eva onun öfkelendiği düşüncesiyle paniklemişti. Bu olaydan sonra onu görmeye gelmemişti ve Eva da hastaymış gibi davranarak dışarı çıkmamıştı.

Sonunda Vittel Matuszewska gelmiş ve Eva'ya içmesi için acı ve iğrenç bir şeyle karışmış, bolca tuzlu su vermişti. Ertesi gün tekrar gelmiş, akşam Eva'nın karnını kan gelene kadar ovalamıştı. Çocuk küçük ve ölüydü, bir salatalık kadar, uzun ve ince. Matuszewska ve Anusia, onu paçavralara sarıp bir yere götürmüşlerdi. Eva'ya ders veren Fransız kız odaya tesadüfen gelmiş, aynı gün de kovulmuştu.

---

[14] (Lat.) Simyada maddenin bozulup siyaha dönüşmesini temsil eden ilk aşama. (ç.n.)

Külün Her Türü ya da Ev Yapımı Altın için Formüller

Thomas dünyaya "simyayı" ilan ederken, bunu sanki ağzından hâlâ sıcak, küçük, yuvarlak bir ekmek çıkıyormuş gibi yapıyor.

Ona stüdyo olarak Yakup'un odalarının yanında, koridorun sonundaki oda verilmiş. Yakup kraliyet sarayında tanıştığı Marshal Pallavicini aracılığıyla İtalya'dan özel bir aygıt sipariş ediyor. Yakıcılardan, imbiklerden, cam tüplerden, kavanozlardan oluşan bu makine, masaların ve özellikle bu amaç için yapılmış rafların üzerine dikkatle kurulmuş, böylece Noel'de imbiklerin altındaki ateşler ilk Hanuka mumlarıyla yakılabilecek. Thomas von Schönfeld ülkeye ne zaman gelse doğruca buraya geliyor. Thomas, üç çocuk babası ve her zaman kar beyazı peruğu ve şık giysileri içinde. Erkek ve kız kardeşlerin her biri için çok miktarda hediye getiriyor.

O ve Yakup, böyle zamanlarda stüdyoyu hiç terk etmiyor ve Matuszewski ile Thomas'ın yakın olduğu, imparatorun davetinde Eva'yla çok güzel dans eden Kont Ecker und Eckhofen'den başka hiç kimsenin girmesine izin vermiyorlar. Bu, onun "işi" bilmesine engel olmasa da artık kadınlarla ilgilenmediği herkes tarafından biliniyor, Ne yazık ki mart ayına kadar tek bir parça altın ya da gümüş üretemiyorlar. Sayısız kaplar ve kavanozlar içinde zaman zaman pis kokan sıvılar ve her tür kül ortaya çıkıyor.

Yakup, sarayda karşılaştığı ve ona özel ilgi gösteren Kontes Salm'ın son zamanlarda onu büyük ölçüde rahatsız eden boyun ağrısı için kendisine "bir doz Moravya" almasını öğütlediğini düşlüyor. Bu, yakında altın olarak yardım geleceği anlamına gelmeli. Thomas'ın vurgunculuklarına karşın sarayın borçları inanılmaz derecede arttığı için özellikle bu çok iyi olurdu. Ya da belki de sırf bu vurgunculuklar nedeniyle. Çünkü Yakup'u ve hepsinin ötesinde Zwierzchowskileri ve Czernizawskileri borsaya yatırım yapmaya ikna ettiği için. Başlangıçta borçlarını yeterince

karşıladığı halde kısa sürede talihleri dönüvermişti. İşte simya fikri böyle ortaya çıkmıştı. Şimdi Thomas daha muhteşem bir fikirle çıkageliyor, zayıf bir asidin türevi olan sarımsı, saydam ve hoş kokulu bir sıvıyı şişeliyorlar. Doğru sulandırıldığında deriye zarar vermiyor. Bir damlasının, bir bardak suyla tüketildiğinde tüm hastalıkları iyileştirdiğini savunuyor Thomas. Rektal kanaması olan Yakup onu kendinde denemiş ve yaz geldiğinde tamamen iyileşmiş.

Bu mucizevi sıvının olduğu küçük şişelerin ilk kutuları, Prostejov'daki müminlerin bulunduğu *kahal*'e gidiyor ve burada bir sansasyon yarattığında, Wolowski onları Varşova'ya götürüyor. Yazın simya laboratuvarının yanındaki odaya küçük bir imalathane kuruluyor ve kadınlar, burada şişelerin üzerine küçük, süslü etiketler yapıştırıyorlar, sonra da Altona'ya gidecek şekilde kutulara yerleştiriyorlar.

Ne yazık ki "altın damlalar" olarak adlandırılan bu sıvı da borçlarını karşılamıyor.

Efendinin Düşleri Dünyayı Nasıl Görüyor

1785-1786 kışı, iyi bir şey getirmiyor. Petersburger Gasse'deki saray soğuk ve efendi her zaman hasta ve sıkıntılı, hanımefendi ise odasından nadiren çıkıyor. Viyana'ya yaptıkları geziler bıçakla kesilmiş gibi sona eriyor. Arabalarından biri satılırken, imparatorun fikrini değiştirip Eva'yı geri isteyebileceği ihtimaliyle küçük ve zarif olanı barınağında tutuluyor. Tedarikçilere olan borçlarını ödeyebilmek için değerli akşam yemeği servislerini de satmak zorunda kalıyorlar. Bunlar, General Ballavicini'ye yok pahasına gidiyor. Çok sayıda insan evine gönderiliyor ve şimdi sarayda sessizlik hâkim. Sobalar sadece yatak odalarında tutuluyor, büyük salonda ise bir şömine var. Sarayda kalanların büyük çoğunluğunun günlerini burada geçirmesinin sebebi bu.

Sabah erkenden, kahvaltıdan bile önce müminler, efendinin sözlerini dinlemek için aşağıya iniyorlar. Efendi hepsi

toplandığında geliyor, giyinme tarzı önemli. Kadınlar, Yakup beyaz bir gömlek giydiğinde o gün moralinin bozuk olduğunun ve bazılarının azarlanacağını fark ediyorlar. Öte yandan eğer kırmızı giyinmiş ise bu, moralinin iyi olduğu anlamına geliyor.

Efendi düşünü anlatıyor ve anlattıkları genç Czerniawski ya da Matuszewski tarafından yazılıyor. Jakubowski, Brno'dayken not da tutuyor. Sonra Eva onlara düşünü anlatıyor ve onu da yazıyorlar. Sonra bu düşler kapsamlı olarak tartışılıp üzerine yorumlar yapılıyor. Diğerlerinin de düşlerini anlatabildiği bir âdet edinmişler ve bu şekilde efendiyle hanımefendinin düşleri üzerine yorumlarda bulunuyorlar. Bu, bazıları günlerce tartışılan sıradışı tesadüfler ortaya çıkarıyor. Düşlerin anlatılması bazen ertesi gün öğleden sonraya kadar sürebiliyor, bu sebeple Zwierzchowska'nın küçük bir kahvaltı hazırlaması gerekiyor.

Koridorlar ve merdivenlerde içe işleyen bir soğuk var, buzlu karın küçük pençeleri camları tırmalıyor, rüzgâr bacaları zorluyor. Diğer dünyaların, hani, kimsenin kendisi olmadığı ancak bunun yerine tamamen başka birisi olduğu ve değişmez, hatta sabit görünen her şeyin şeklini, varoluşunun tüm kesinliğini yitirdiği dünyaların, Brno'daki eve baskı yaptığı neredeyse hissedilebiliyor.

Efendi, Prusya kralı Frederick'in sarayındaymış ve ona en iyi şaraptan ikram ediyormuş ancak koymadan önce bardağa kum serpip ardından şarabı kumla karıştırıyormuş. İmparator bunu zevkle içiyormuş. Sonra orada bulunan prenslere ve krallara içmeleri için aynısından veriyormuş.

Böyle bir düşün, gündüzün dünyasındaki yankısı tuhaf. Ardından hepsinin bu kum ve şaraplı kadeh görüntüsünü görebilmesi ve hatta akşam yemek yerken ve şarap içerken dahi serpilen kumun görüntüsünün dönmesi ki bu bazılarının, özellikle de kadınların, daha çok düş görüyor gibi göründüğü ya da en azından daha çok şey hatırladıkları için ertesi gece de kum içtiklerini ya da içmeleri için başkalarına kum verdiklerini söylemesine neden oluyor ve böylelikle şimdi karşı karşıya kaldıkları bu

dönüşüm olasılığı, kumu şaraba dönüştürmek olarak beliriyor. Şarabı kuma dönüştürmek.

Efendi, Jacob Szymanowski'nin babası Haham Symeon'u düşünde görmüş ve ona, Wojslawice'den bir kadın vârisin onu beklediğini söylemiş. Ona tamamen beyazlar içinde, güzel, genç bir kadın olarak görünmüş. Efendi, Symeon'a demiş ki, ancak o yaşlı, çirkin ve hep siyahlar giyer. Symeon yanıtlamış, kafana takma, bu sadece bir gölge. Kadın zengin ve hepsini sana vermek istiyor. Bu düşte hâlâ genç ve dolgun, Wojslawiceli vâris onu kucaklayıp göğüslerini açmış ve kendisiyle ilişkiye girmesini istemiş ancak efendi istememiş ve kendini ona karşı savunmuş.

Bu düşü anlattıktan sonra hepsi de bunun maddi sıkıntılarının sona ereceği anlamına geldiği konusunda uzlaşmış.

Efendi, büyük bir alanda hepsi de mümin olan binlerce Uhlan ve oğulları, Roch ve Joseph'in onların kumandanı olduğunu görmüş. Efendinin yorumu: Ben Brno'dan ayrılacağım, sonunda yerimi alacağım ve sonra birçok beyefendi ve Yahudi vaftiz olmak için bana gelecek.

Efendi, Pilica'da yer kiralamaya çalıştığı Kont Wessel'i, arabasında küçük bir masanın üstünde otururken görüyor. Efendinin yorumu: Yardım, altın olarak gelecek ve kontun talebi yerine getirilecek çünkü o, kızının Eva'nın nedimelerinden biri olmasını istemiş.

Efendi yukarı katta oturan güzel bir kız görmüş, etrafında her yerde otlar ve taze çimenler varmış. Bacakları arasından saf, soğuk, taze bir su kaynağı geliyormuş. Çok sayıda insan durup bu kaynaktan içmiş. Kendisi de içmiş ancak dikkat çekmemek için gizlice. Bu düşün yorumlanması, akşam, son zamanlarda depresyonda olan Eva'nın yatak odasında yapılıyor. Düşün tek anlamı olmalı: Eva sonunda evlenecek.

Eva imparatordan bir işaret bekliyor ancak gelmiyor. Annesinin cenazesinden bu yana onu hiç çağırmamış ve şüphe yok ki çağırmayacak. İşlerin bu hale döneceğini bilse de yine de kötü ve terk

edilmiş hissediyor. Zayıflamış. Arkadaşı Kontes Wessel, yakın zamana kadar imparatorun sevgilisi olduğundan artık herkese ve istediği her şeye sahip olabileceğini ona açıklamaya çalıştığı halde Eva oradaki anıları çok acılı olduğu için Viyana'ya gitmek istemiyor. Eva imparatoriçenin cenazesine gidiyor ancak kadar çok insan var ki yeni giysisi şapkasıyla, güzel gözleriyle ve doğulu çekiciliğiyle birlikte kalabalık içinde kayboluyor.

ODPOWIEDŹ
NA ZAGADNIENIA.
ZAGADNIENIE X.
Dawid czy z Matką czy z Córką się ożeni?
E. E. E.
ZAGADNIENIE I.
Ewa czyią będzie Żoną?
ZAGADNIENIE II.
Elżbieta czy będzie miała Męża

İmparatoriçe tabutun içinde, çok güzel giydirilmiş, o kocaman ölü bedeni bir dantel köpüğü içinde boğulmuş. Eva Frank göğsünde katlanmış olan mavi parmaklarının uçlarını görmek için iyice yaklaşıyor. O andan itibaren bu maviliğin yaklaşmakta olan bir ölümün işareti olduğundan endişelenerek her gün korkuyla kendi parmaklarına bakıyor. İnsanlar, cenazede Maria Theresa'nın ölümüne neyin sebep olduğu hakkında fısıldaşıyor. Söylenti şöyle: İmparatoriçe birdenbire koltuğuna çöküyor ve nefesi tıkanmaya başlıyor. Nedimelerinden biri fısıldayarak, her zaman soğukkanlı olan genç imparatorun, imparatoriçenin uygun olmayan oturma şekli konusunda uyarıda bulunduğunu, söylemiş. "Majesteleri kötü bir biçimde oturuyor," dediği söyleniyor. Yine söylenene göre, "Ölmek için yeterince iyi," diye karşılık vermiş imparatoriçe ve sonra gerçekten ölmüş.

Eva haysiyetiyle öleceğine dair kendine söz veriyor. Babasını rahatsız etse de "tercihen, genç olarak" diyor. Yakup şimdi

43

ODPOWIEDŹ
NA ZAGADNIENIA.

21	24	9	15	12	2	23	9	15	7
1	17	2	1	19	23	✲	26	20	12
10	15	16	23	13	1	4	24	9	5
3	9	16	9	5	14	9	15	14	4
24	5	9	18	24	1	19	23	–	–

ZAGADNIENIE III.
Eufrozyna wiele będzie miała mężów?

19	17	24	5	3	8	24	5	4	17
24	5	3	24	21	1	17	19	23	9
15	24	1	7	17	23	24	9	5	✲
24	1	21	18	24	5	7	4	23	17
1	3	2	5	14	4	24	9	5	24
4	15	13	20	14	9	5	21	23	11
9	24	9	5	–	–	–	–	–	–

ZAGADNIENIE IV.
Eleonora czy prędko będzie Mężatką?

26	15	23	4	24	9	5	24	1	13
15	14	24	21	19	23	13	17	15	10
20	5	11	5	15	14	15	17	1	✲
26	15	18	24	12	1	2	23	9	16
17	5	14	4	24	5	23	19	23	11

Joseph'in tek yönetici olduğunu savunuyor, sonunda ne isterse yapabilecek ve Eva ile evlenmek isteyeceğine inanıyor.

Saraya kısa zamanda döneceği için kızına gardırobunu hazırlamasını söylüyor. Ancak Eva dönmeyeceğini biliyor. Babasına bunu söylemeye çekiniyor, akşamlarını Anusia Pawlowska ile yırtık dantelleri onararak geçirmesinin nedeni bu, ayrıca Anusia'nın Polonya'dan getirdiği Kabala'yı okuyarak fal bakıyorlar.

Eva bir süredir tırnaklarını yiyor. Zaman zaman parmakları öyle zedeleniyor ki onları saklamak için eldiven giymesi gerekiyor.

Franciszek Wolowski'nin Flörtüne Dair

Şlomo'nun ilk oğlu olan ve aynı zamanda Lukasz Franciszek Wolowski olarak da bilinen Franciszek Wolowski sakin, uzun, yakışıklı ve genç bir adam, Eva'dan bir yaş daha büyük, yavaş yavaş, dikkatle konuşuyor. Polonya okullarına gitmiş ve üniversiteye gitmeyi düşlemiş ancak bunu gerçekleştirememiş. Ne var ki kendi kendine çok okumuş ve birçok konuda çok şey biliyor. İbraniceyi, Yidiş dilini, Lehçe ve Almancayı kendi tarzıyla konuşuyor çünkü biraz konuşma bozukluğu var. Varşova'da babasıyla kalıp bira üreticisi olmak istemiyor. Ne de olsa soylu bir ünvanı var. Ne olduğunu bilmese de büyük, önemli şeyler

yapmak istiyor. Brno'ya geldiğinde, evlenme çağında. En yaşlı ve en önemli kardeşlerin oğlu olarak ayrıcalıkları var. Kendisine kuzeniyle paylaşmak üzere iki oda verilmiş. Ondan birkaç yaş küçük olan kuzeni, Piarist kolejinden henüz mezun olmuş ve bu Franciszek'i çok kıskandırıyor.

Babası, oğlunun evliliği konusunda Yakup Frank'a çoktan yazmış, belki de doğrudan belirtmemiş ancak mektup fevkalade samimi ve geçmişte Elişa Şor'a –huzur içinde yatsın– kadar uzanan anılar ve Wolowskilerin Varşova camiası ile Brno'daki mahkeme arasındaki bağları sağlamlaştıracak bir şeye güvendiklerini düşündürebilecek, kardeş sevgisini gösteren sözlerle dolu. Bu fikirde çok açık olan bir şey var, çocuklar hâlâ küçükken böyle bir evlilikten Ivani'de çok kereler bahsedilmişti. Franciszek'in gelip Eva'yı istemesi olmayacak şey mi?

Franciszek, akşam davet edilinceye kadar sakince bekliyor. Sonunda çok düzgün giyinmiş olarak efendiyle Eva'yı içtenlikle selamlıyor ve sonra biraz zorlu bir konuşmadan (içinden geldiği gibi konuşmakta hiçbir zaman iyi değildi) sonra Eva yeni satın aldığı enstrümanını çalarken nota sayfalarını çevirmesine izin veriliyor. Kısa süre sonra Franciszek, ailesinin de çok istediği gibi, âşık oluyor ancak Eva'nın bu sayfa çeviricinin varlığını henüz fark etmediği rahatlıkla söylenebilir.

"Viyana'da bir zamanlar kızışmış bir halde gezmiş olması seni rahatsız etmiyor mu?" diye soruyor kuzeni ona bir kez daha,

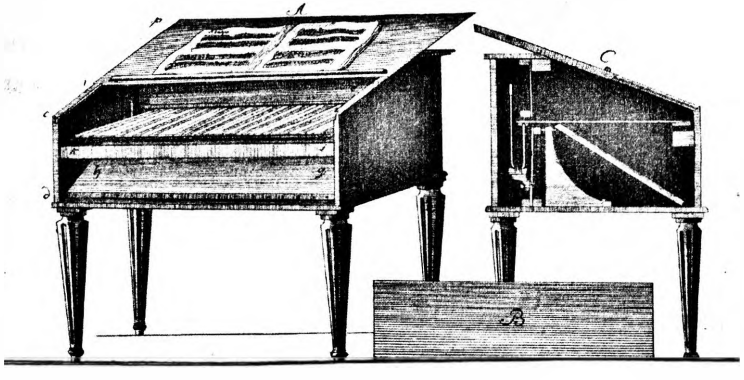

ikisi de Hussarcılıktan ve tatbikatlardan yorgun düşmüş bir halde yatakta yatarken. Franciszek bu işlere hiç uygun biri değil.

"Kızıştıysa da bu imparatorla oldu. Ayrıca konu imparator olduğunda buna kızışma diyemezsin. İmparator flört eder, imparatorun romantik ilişkileri vardır..." diye yanıt veriyor Franciszek bilgece.

"Sen de onun karın olmasını istiyorsun?"

"Elbette, istiyorum. Babam, efendiye en yakın mümin ve kardeşlerin en büyüğü olduğundan o bana yazılmıştı zaten."

"Benim babam da, belki de daha yakın olabilir. Czestochowa'da onunlaydı ve sonra Hanımefendi Hana vefat ettiğinde, duvarın üzerinden atlayıp kaçmıştı."

"Neden kaçmıştı?"

"Söylediği bu, o kadar korkmuş ki duvardan atlamış."

Genç olan Franciszek Wolowski her zamanki gibi sakince yanıt veriyor, "Babalarımız, efendiyle birlikte oldukları andan itibaren ölümün onlara dokunamayacağına inanmışlardı. Şimdi bunu anlaması zor."

"Ölümsüz olduklarına mı inanmışlardı?" derken şaşırtıcı bir tizlik kazanıyor kuzeninin sesi.

"Bu neden seni bu kadar şaşırtıyor? Sen de inanıyorsun."

"Evet, ancak bu dünyada değil. İlahi krallıkta."

"Peki, nerede bu krallık?"

"Bilmiyorum. Ölümden sonradır. Sence?"

Gitla ve Aşer'in Oğlu Samuel Ascherbach'a Dair

Her yerde olan Yenta, şimdi Viyana'da Alte Schmiedegasse'de gözlükçü dükkânı olan Gitla ve Aşer ya da Gertruda ve Rudolf Ascherbach'a bakıyor. Bir hukuk öğrencisi olan bu ince, sivilceli genç adam, arkadaşlarıyla birlikte durmuş, yoldan geçen gösterişli, açık bir arabayı izliyor. Arabada yüksek şapkalı bir adam ve yanında genç ve güzel bir kadın oturuyor. Kadının zeytin rengi bir teni ve çok büyük, koyu gözleri var. Tüm giysisi soluk yeşil

ve hatta şapkasındaki tüyler dahi aynı renk, kadın sanki parıldıyor, su altında gibi bir ışık saçıyor. Kısa boylu, ancak mükemmel bir yapıda, ince belli ve yuvarlak hatlı. Açık dekoltesi kar beyaz dantel bir eşarpla örtülmüş. Araba duruyor ve hizmetkârlar çiftin inmesine yardım ediyorlar.

Oğlanlar merakla izliyor ve gelip geçenlerin heyecanlı fısıldaşmalarından, onların Polonyalı bir peygamberle kızı olduğunu öğreniyorlar. Pahalı bir şekerci dükkânında kayboluyorlar. O kadar. Oğlanlar kendi işlerine dönüyor.

Samuel bazen biraz kaba olabiliyor, ne de olsa bu yaşta böyle şeyler affedilebiliyor.

"O güzel Polonyalı küçükhanımı bir kamışa oturtabilirdim," diyor.

Arkadaşları kahkahayla gülüyorlar.

"Eşek ve hoşaf misali, Ascherbach. O sana uygun değil, önemli bir hanımefendi."

"Ben da sadece önemli olanları kamışlarım zaten."

Aslında o soluk yeşilli güzellik, Samuel'in üstünde çok büyük bir etki yaratıyor. Akşam kendini tatmin ederken onu düşünüyor. Büyük, sıkı memeleri giysisinden fırlamış ve jüponlarının arasında Samuel, onu yutan ve zevkle dolduran o sıcak. nemli noktayı buluyor.

28

Aşer Bir Viyana Kafesinde ya da *Was Ist Aufklarung?*[1] 1784

Çay Çin'den, kahve Türkiye'den, çikolata Amerika'dan. Burada her şeyleri var. Tek ayağı üstünde duran kıvrımlı iskemleleri olan küçük masalar hıncahınç dolu. Aşer ve Gitla-Gertruda, buraya gelmeyi seviyor ve kahveleriyle birlikte çay kaşığıyla, yavaş yavaş, her lokmanın zevkini çıkararak yedikleri bir dilim pasta sipariş ediyorlar. Çikolata dışarıdaki sokağın görüntüsünü bulandıracak kadar zevk veriyor, bu arada kahve de gözlerini keskinleştiriyor. Yiyip içtiklerinin ağızda sessizce yürüttüğü bu savaşta, Aziz Stephen Katedrali boyunca sakince ilerleyen renkli kalabalığı izleyerek gevşiyorlar.

Girişteki rafta gazeteler var, insanlar bu düzenin Almanya ve İngiltere'den gelen son moda olduğunu söylüyorlar. Bir gazete alınıyor ve küçük bir masaya oturuluyor, tabii mümkünse camın yakınındaki, daha aydınlık olan bir masaya, yoksa mum ışığında okumak gerekir ki bu gözleri yorar. Çok sayıda resim, duvarlarda sıralanmış ancak yarı karanlıkta, hatta gündüz dahi onları anlamak zor. Müşteriler sık sık onlara mumla yaklaşıyor ve bu zayıf, titrek ışıkta manzara ve portrelere hayran kalıyorlar.

---

[1] (Alm.) Aydınlanma nedir? (ç.n.)

Buna, okumanın zevki de ekleniyor. Basılı sözcüğe aç olan Aşer, gazeteyi baştan sona okuyor. Artık orada ilgisini çeken bir şeyi nerede bulacağını biliyor. Fransızcasının çok yetersiz olmasından dolayı pişmanlık duyuyor, buna çare bulmak zorunda çünkü buraya Fransızca gazeteler de getiriyorlar. Aşer neredeyse altmışında ancak kafası iyi çalışıyor ve enerji dolu.

"Gerçek ya da kavranabilen evren, temsil edilebileceği sonsuz bakış açılarına sahip ve insan bilgisinin olası düzenleri, bu bakış açıları kadar çoktur," diye okuyor Almanca çevirisini. Bunlar Diderot adlı bir adamın sözleri. Aşer son zamanlarda mest olmuş bir halde *Encyclopedie*'sine bakıyor.

Aşer Rubin, yaşamda iyi işler yapmış. Lviv'den ayrıldıktan sonra kendilerini burada, Viyana'da bulduklarında Ascherbach soyadını alıp nüfus kayıtlarına girmiş. Rudolf ve Jozef adlarını almış, ikincisinin, bilimsel enerjisinden çok etkilendiği ve genel olarak hayran olduğu imparatordan geldiğine şüphe yok, bu sırada Gitla, Gertruda Anna olmuş. Ascherbach Ailesi şimdi Alte Schimiedgasse'de kiralık bir evde ikamet ediyor. Bir göz doktoru olarak Ascherbach, başta oradaki Yahudileri tedavi etmiş ancak hastaları hızla artmış. Kataraktları tedavi edip gözlükler hazırlıyor. Ayrıca Gitla-Gertruda'nın çalıştırdığı küçük bir gözlükçü dükkânları var. Kızlar evde ders alıyor, bir öğretmenleri var, Samuel ise hukuk okuyor. Bu sırada Aşer'in en ateşli tutkusu kitap toplamak, bir gün Samuel'in, kendi kütüphanesini devralacağını umuyor.

Aşer-Ascherbach'ın ilk olarak ve ilk kazandığı parayla satın aldığı, Johann Heinrich Zaler'in altmış sekiz ciltlik *Universal Lexicon*'u. Harcadığı parayı hızla tekrar kazanmış. Arka arkaya hastalar geliyor, herkes onu öneriyor.

Başta Gitla bu alışverişe homurdanıyor ancak bir gün Aşer hastaneden eve geldiğinde, karısını ciltlerin üzerine eğilmiş ve bir makaleyi yakından incelerken görüyor. Son zamanlarda kabukların şekilleriyle ilgilenmiş. Gertruda kendi hazırladığı gözlüğü takıyor. Gelişmiş mercek, onun aynı gözlükle uzaktaki nesnelere ve ayrıca okuduklarına bakmasını sağlıyor.

Geniş dairelerinden başka ek binada bir atölye kiralamışlar. Rudolf Ascherbach, camı hazırlaması ve mercekleri Ascherbach özelliklerine göre yapması için artık neredeyse kör olan yaşlı bir adamı işe almış. Gertruda atölyede oturuyor ve yaşlı adamın mercekleri büyük hassasiyetle işlemesini izliyor. Bunu kendisinin de ne zaman yapmaya başladığının farkına dahi varmıyor. İşleme makinesini çalıştıran pedala rahatça basabilmek için giysilerini dizinin üstüne kadar çekerek masada oturmuş ve artık gözlükleri yapan o.

Sıklıkla tartışıyor ve sıklıkla da uzlaşıyorlar. Bir keresinde Gitla ona lahana fırlatmıştı. Şimdi mutfağa nadiren giriyor, bir aşçıları ve sobaları yakıp temizleyen bir kızları var. Haftada bir çamaşırcı, ayda bir de terzi geliyor.

Bu dev eserin son cildi 1754'te ortaya çıktı ve ondan beri Ascherbach, kitapları raflara serisine, başlıklarına ya da yazarların son adlarına göre değil, yayımlanma tarihlerine göre diziyor, o cilt, şimdi Podolya'dan getirdikleri Gitla'nın Lehçe okumayı öğrenmeye çalıştığı *Yeni Atina*'nın yanında duruyor. Boşa çıkan bir çaba. Bu dil, onlara şimdi gerekli değil. Aşer, Lehçesi her gün zayıflasa da zaman zaman onu alıp bakıyor. Bu, ona Rohatin'i ve uzak bir düş gibi gelen artık çok uzun zaman önce, kendisine benzemeyen ancak sanki zamanın onun için ters yönde işlediği, yaşlı ve küskün bir insan olduğu o günleri hatırlatıyor.

Haftalık pazar öğleden sonrası âdetleri uyarınca bir kafede oturan Ascherbachlar, düzenli olarak okudukları *Berlinische Monatsschrift*'in sayfalarında bir süredir devam eden tartışmaya katılmaya karar veriyorlar. Bu fikir Gertruda'nın aklına geliyor, zaten yazmaya başlamak isteyen de kendisi, ancak Ascherbach onun tarzının zayıf ve çok süslü olduğuna inanıyor ve bu nedenle onu düzeltmeye başlıyor, bu şekilde o da yazma işine katılıyor. Tartışma, günlük konuşmalarda her zamankinden daha sık geçen bu moda "aydınlanma" fikrinin nasıl tanımlanacağı konusunda. Herkes elinden geldiğince ondan yararlanmak istiyor ancak aynı zamanda herkes onu biraz farklı anlıyor. Olay, makalelerinden birinde Kilise

evliliğini savunan Johann Friedrich Zöllner adlı adamın dipnotta verdiği soruyla başlamıştı: "*Was ist Aufklärung?*" Soru, önemli kişilerinkini de içeren beklenmedik bir tepki seline yol açmıştı. Moses Mendelssohn,[2] buna ilk yanıt veren olmuştu ve zamanla aydınlanma konusunda bir makale, Königsbergli tanınmış felsefeci Immanuel Kant tarafından yazılıp gazetede yayımlanmıştı.

Ascherbachlar, açıkça anlaşılabilmesi için sözcüğü cilalamak gibi belli bir hevese kapılıyorlar. Kafede her zaman çubuk tüttüren ve Viyana'nın aklı başında sakinleri arasında oldukça heyecana yol açan Gertruda notlar alıyor. Sadece aklın en önemli şey olduğu fikrinde anlaşıyorlar. Tüm bir akşam, her şeyi eşit ve tarafsız olarak aydınlatan aklın ışığı metaforuyla oynuyorlar. Gertruda, bir şey her nerede parlak bir şekilde aydınlatılsa orada bir gölge, bir kararma da olduğunu belirtiyor hemen zekice. Işık güçlendikçe gölge daha derinleşir, yoğunlaşır. Bu doğru, biraz rahatsız edici, bir süre konuşmayı bırakıyorlar.

Dahası, insanlar, en değerli olandan, örneğin akıldan yararlanmaları gerektiğinden ten rengi, geldiği aile, inanç ve hatta cinsiyet geçersiz kılınıyor.

Ascherbach son zamanlarda hararetle okuduğu Mendelssohn'dan (masanın üstünde *Phaedon oder über die Unsterblichkeit der Seele* ya da *Phaedon* ya da *Ruhun Ölümsüzlüğü* duruyor, başlığı kırmızı fontla yazılmış) alıntı yaparak *Aufklarung*'un kültürle olan ilişkisinin, teorinin pratikle olan ilişkisiyle aynı olduğunu ekliyor. Aydınlanmanın daha çok bilimsel çalışmalarla, soyutlamalarla ilgisi varken kültür ise sözcük, edebiyat, imgeler ve güzel sanatların aracılığıyla kişiler arasındaki ilişkilerin mükemmelleştirilmesidir. Bu konuda hemfikirler. Ascherbach, Mendelssohn'u okurken, yaşamında ilk defa Yahudi olduğu için gurur duyuyor.

Gitla-Gertruda şimdi kırk dört yaşında, saçları grileşmiş ve kilo almış ancak hâlâ güzel bir kadın. Şimdi yatağa girmeden önce saçlarını örüyor ve bir başlıkla örtüyor. Birlikte yatıyorlar ancak

[2] Alman Yahudisi filozof ve teolog (1729-1786). (ç.n.)

fiziksel olarak giderek daha az sıklıkta yakınlaşıyorlar, gerçi Aşer ona, yüksek omuzlarına, biçimine baktığında hâlâ arzu duyuyor. Tüm dünyada kimsenin kendisine onun kadar yakın olmadığını düşünüyor. Çocukların hiçbirinin. Hiç kimsenin. Yaşamı, Lviv'de, hamile bir kız ona geldiğinde, üşümüş, aç ve küstah bir halde kapıda durduğunda başlamıştı. Ascherbach şimdi olduğu gibi Podolya'daki ya da Rohatin'deki çarşı meydanının üstündeki alçak, yıldızlı gökyüzü ile ortak bir noktası bulunmayan yeni bir yaşam sürüyor.

Bir gün sokakta en sevdiği kafenin önünde tanıdık bir yüzle, mütevazı giyinmiş, hızla yürüyen, kolunun altında notalar taşıyan genç bir adamla karşılaşmasaydı bütün bunları tamamen unutacaktı. Ascherbach, geçerken ona o kadar ısrarla bakıyor ki diğer adam yavaşlıyor. Omuzlarının üstünden bakarak birbirlerinin yanından zoraki geçiyorlar, sonunda durup bu beklenmeyen karşılaşmayla memnun olmaktan çok şaşkınlık içinde birbirlerine yaklaşıyorlar. Aşer bu genç adamı hatırlıyor ancak hatırladığı isimleri zamanla ya da zamanı onlarla ilişkilendirdiği yerlerle hiç eşleştiremiyor.

"Sen Şlomo Şor musun?" diye soruyor Almanca.

Genç adamın yüzünden bir gölge geçiyor ve gitmek istercesine bir hareket yapıyor. Ascherbach şimdi bir hata yaptığını anlıyor. Utanarak şapkasını çıkarıyor.

"Hayır, benim adım Wolowski. Franciszek. Beni babamla karıştırdınız, Bay..." diye yanıt veriyor diğer adam, Polonya aksanıyla.

Ascherbach hemen adamın mahcubiyetini anlayarak özür diliyor.

"Ben Rohatin'de doktordum, Aşer Rubin." Eski adını telaffuz etmeyeli uzun zaman olmuş, oğlanı bununla cesaretlendirmek istiyor. Bu durum, sanki eski, yırtık pırtık ayakkabılarını ayağına geçirmiş gibi onu rahatsız ediyor.

Genç adam bir an için sessiz kalıyor, yüzünde hiçbir duygu okunmuyor ve ancak şimdi o ve babası arasındaki fark ortaya çıkıyor. Babasının yüz ifadeleri çok canlıydı.

"Sizi hatırlıyorum, Bay Aşer," diyor bir süre sonra Lehçe. "Haya Halamı tedavi ederdiniz, değil mi? Evimize gelmiştiniz. Topuğumdan bir çivi çıkarmıştınız, hâlâ oramda bir yara var."

"Beni hatırlayamazsın oğlum. Çok küçüktün," diyor Ascherbach, hatırlandığı ya da Lehçe konuştuğu için birden duygusallaşarak.

"Hatırlıyorum. Çok şey hatırlıyorum."

Eski günleri hatırlayan iki adam da gülümsüyor.

"Evet..." diyor Ascherbach, iç çekerek.

Bir süre aynı yönde yürüyorlar.

"Burada ne yapıyorsun?" diye soruyor Aşer sonunda.

"Ailemi ziyarete geldim," diyor Lukasz Franciszek sakince. "Evlenme zamanım geldi."

Ascherbach, hassas noktaya dokunmaktan kaçınmak için ne sorması gerektiğinden emin değil. Çok fazla hassas nokta var.

"Nişanlın var mı?"

"Aklımda biri var. Kendim seçmek istiyorum."

Neden olduğunu bilmese de bu yanıt Ascherbach'ı memnun ediyor.

"Evet, bu çok önemli. İnşallah iyi bir seçim yaparsın."

Bir şey ortaya koymayan alakasız bir hasbihâlden sonra kendi yollarına gidiyorlar. Ascherbach, oğlana üzerinde adresinin yazdığı kartvizitini veriyor ve Lukasz buna bir süre bakıyor.

Ascherbach, Gitla-Gertruda'ya bu karşılaşmadan bahsetmiyor. Ancak akşam, Berlin'deki gazete için makaleleri üzerinde çalışırlarken, eskilere, Rohatin'de Şorların evine giderken çarşı meydanı boyunca yürüdüğü geceye dönüyor. Yalnızca başka bir gerçekliği vadeden ancak yolu dahi aydınlatmayan yıldızın zayıf ışığını hatırlıyor. Çürüyen yaprakların, ağıllarındaki hayvanların kokusunu. İliklere işleyen soğuğu. Dünyanın yabancılığı ve kayıtsızlığı, o küçük, yerden bitme kulübelerin büyük güvenilirliği, filbahrinin kuru ipleri üzerinde büyümüş kısa çitlerle, pencerelerdeki perişan ve belirsiz ışıklarla tezat halindeydi, hepsi dünyanın çürümüş düzeninin içindeydi. Her nasılsa Aşer, o

zaman olayları böyle görüyordu. Yıllardır bunları düşünmemişti ancak şimdi kendini alıkoyamıyordu. Onun bu hali karşısında hayal kırıklığına uğrayan Gitla, tek başına yazıyor ve bunu yaparken tüm salonu acımasızca dumana boğuyor.

O akşam Aşer, o günlerin melankolisi altında bunalıyor. Öfkeleniyor, melisa çayı hazırlatıyor. Aniden ona, *Berlinische Monatsschrift* tarafından basılan tüm o kibirli tezlerin yanı sıra aydınlığın ve aklın ötesinde, insan gücü ve özgürlüğün ötesinde çok önemli bir şey, tüm sözcüklerin ve fikirlerin katrana düşmüş gibi şekillerini ve anlamlarını yitirdiği, macun kıvamında yapışkan ve karanlık zemin kalmış gibi geliyor. Gazetelerin kibirli tiratları, sanki bir vantrilok tarafından söyleniyormuş gibi geliyor, belirsiz ve grotesk. Sanki her yerden kıkırdama gibi bir şey duyuluyor, belki bir zamanlar Aşer bunun şeytan olduğunu düşünebilirdi ancak bugünlerde böyle şeylere inanmıyor. Gitla'nın söylediğini hatırlıyor, bir gölge, iyi aydınlatılmış bir şey gölge düşürür. Bu yeni fikirde rahatsız edici olan da bu. Aydınlanma, insanlar dünyanın erdemine ve düzenine olan inançlarını yitirdiğinde başlar. Aydınlanma, güvensizliğin bir ifadesidir.

Kehanette Bulunmanın Sağlıklı Yönlerine Dair

Aşer zaman zaman diğer hastalıklar için de çağrılıyor. Oralı Yahudiler için biri onu önermiş olmalı ve özellikle de çoğu Polonya'dan, Podolya'dan gelerek gizliden gizliye asimilasyona eğilimi olanlar, onu bir göz doktoru olarak değil, ne kadar utanç verici ve tuhaf olursa olsun, her derdi tedavi edebilen mükemmel bir doktor olarak çağrıyorlar.

Ne de olsa bu geniş kiralık evlerde, aydınlık odalarda, insanların giydiği kıyafetlerin dikiş yerlerinden, büyükbabalarından kalmış hediye *tallit*'lerinden,[3] büyükanneleri tarafından

[3] (İbr.) Musevilerde dua sırasında giyilen ve beyaz kumaş üzerine mavi çizgilerden oluşan cüppe ya da harmani. (ç.n.)

dokunmuş, kırmızı ipliklerle işlenmiş kadife ceketlerden çıkan eski iblislerin duyulduğu oluyor. Bu evler genellikle tamamen asimile olmuş, Viyanalılardan daha Viyanalı, görünürde halinden memnun ancak gerçekte en güvensiz ve en yitik zengin tüccarlara ve onların ailelerine ait.

Aşer, kolu çekiyor ve diğer tarafta kulağa hoş gelen zilin sesini duyuyor.

Kızın endişeli babası, onun elini sessizlik içinde kavrıyor, annesi, Rohatin Şorlarının kuzeni olan Moravyalı Yahudi Seidel'in kızlarından biri. Onu doğruca hastaya yönlendiriyorlar.

Hastalık tuhaf ve özellikle de yapısı gereği pek iç açıcı değil. Onu güzel, ağır perdelere, şimdi çok moda olan klasik desenli duvar kâğıtlarına, zarif kıvrımlı sehpa ayaklarına ve Türk halılarına alışmış gözleri rahatsız etmemesi için bir şekilde saklamak iyi olurdu. Ancak bu ailelerin reisleri frengiye yakalanıp karılarına bulaştırıyor, çocukları uyuz olurken, saygın amcalar ve büyük şirketlerin sahipleri o kadar çok içiyorlar ki kendilerinden geçiyorlar ve seçkin kızları bazen kim bilir kimden hamile kalıyor. İşte o zaman bir kez daha Rohatinli Aşer'i, yani Rudolf Ascherbach'ı çağırıyorlar.

Düğme üretmeye başlayan ve şimdi Viyana'nın dışında ordu için üniforma diken küçük bir fabrikası olan tüccar Rudnitzky'nin evinde de durum böyle. Bir dul olarak evlendiği genç karısı hastalanmış.

Rudnitzky, onun kör olduğunu söylüyor. Kadın kendini odasına kapatmış ve âdet döneminde tüm kanının akacağından korkarak orada karanlıkta hareket etmeden iki gündür yatıyor. Sıcaklığın kanamayı etkileyeceğini biliyor ve bu nedenle sobasının yakılmasına izin vermiyor ve kendini sadece çarşaflarla örtüyor, böylece sonunda ağır soğuk algınlığına yakalanıyor. Kan gelmediğinden emin olmak için yatağının etrafında yanan mumlar bulunduruyor. Konuşmuyor. Dün başına gelebilecek bir kanamayı önlemeyi umarak, keten çarşafının bir parçasını yırtmış ve kendine bacaklarının arasına sıkıştırdığı bir tampon

yapmış. Tuvalete çıkmanın da kanamaya neden olabileceğinden korktuğu için yemek yemiyor ve anüsünü parmağıyla tıkıyor.

Tüccar Rudnitzky'nin bu konuda duyguları karışık, bir yandan endişeden kıvranıyor, öte yandan genç karısının hastalığından utanıyor. Kadının çılgınlığı onu korkutuyor ve yıldırıyor. Duyulursa ününü yitirebilir.

Doktor Ascherbach, kadının yattığı divanın köşesine oturuyor ve elini tutuyor. Nazikçe onunla konuşmaya başlıyor. Acelesi yok, onun sessiz kalmasına izin veriyor. Bu, sinirleri yatıştırıyor. Havasız, karanlık ve soğuk odada sessizlik hüküm sürüyor. İstemsizce hastanın elini ovalamaya başlıyor. Başka bir şey düşünüyor. İnsan bilgisinin kırıntıları, bir sonrakine kopmadan bağlanan zincir halkaları gibi bir araya gelmeye başlıyor. Kısa süre sonra, bunun gibi olanlar da dahil, her hastalığı iyileştirmek mümkün olacak. Ancak şimdi kendini çaresiz hissediyor, hastalığını anlamıyor, arkasında ne olduğunu bilmiyor ve bu zavallı, zayıf, talihsiz kıza tek verebileceği şey, kendi sıcak varlığı.

"Neyin var çocuğum?" diye soruyor. Başını okşuyor ve hasta ona bakmaya başlıyor.

"Pencereleri açabilir miyim?" diye soruyor sessizce.

Kadın yanıtında kararlı, "Hayır."

Gece, geç vakitlerde Viyana'nın hâlâ hareketle ve gürültüyle dolu olan caddelerinden dönerken, kendini yere atıp kehanetlerde bulunan, bedenini geren, terle kaplı Haya Şor'u almak için Rohatin'de yürüdüğü zamanları hatırlıyor.

Viyana ile karşılaştırıldığında Rohatin, karanlık, dumanlı bir odada, yorganın altındaki bir düş gibi geliyor Aşer'e. Hastalarından hiçbiri artık ortak bir odada kalmıyor, hiçbiri başına *şmate*[4] takmıyor ve hiçbiri Leh *kubrak*'ı[5] giymiyor. Burada kimse Leh saç örgüsü hastalığı[6] yüzünden acı da çekmiyor. Evler,

---

[4] (İbr.) Paçavra. (ç.n.)

[5] (Leh) Bir tür ceket. (ç.n.)

[6] Vilnius Üniversitesi'nde klinik tıp profesörü olan Joseph Frank (1771-1842), 1815 yılında yayımlanan *Praxeos medicae universae praecepta* adlı

taş duvarlarıyla yüksek ve sağlam, içleri kireç ve merdivenlerin taze ahşabı kokuyor. Bu yeni evlerin çoğu sokaktaki kanalizasyona bağlanmış. Geniş ve havadar sokaklarda gaz lambaları yanıyor. Temiz cam pencerelerden gökyüzü ve bacalardan yükselen dumanlar görülebiliyor.

Yine de bugün Aşer, o hasta kızda Rohatinli Haya Şor'u görmüştü. O zamanlar genç olan o kadın, şayet yaşıyorsa şimdi altmışlarında olmalı. Belki de Bayan Rudnitzky kehanetle, aklının karanlığının, onun gölgesinin ve pusunun kıvrak yönlendirmeleriyle rahatlardı. Belki yaşamak için de böylesi iyiydi. Belki de Aşer'in, kocasına önerebileceği şey şuydu: "Bay Rudnitzky, karınız kehanetlerde bulunmaya başlamalı çünkü bu ona iyi gelecek."

Ekmekten Yapılmış Figürlere Dair

Haya Marianna şimdi kestiriyor. Başı göğsüne, elleri aşağı düşmüş ve az sonra hesap defteri kucağından kayacak. Haya, oğlunda faturalarla ilgileniyor. Bu, tüm günü oğlunun dükkânının arkasındaki büroda oturup sayılardan oluşan sütunları saymakla geçireceği anlamına geliyor. Dükkân her tür kumaş satıyor. Oğlunun adı, tüm oğulları ve kızları gibi Lanckoronski, ve Haya artık bir dul. Oğlu ve Golinski, kumaşları ithal etmiş ancak toptan satıcı olan Golinski büyük miktarda para kaybederken, Lanckoronski ise perakendeci olarak kalıp iyi kazanmış. Dükkân Nowe Miasto'da, çok hoş ve bakımlı. Varşovalı kadınlar malzeme almak için buraya geliyor, fiyatlar uygun ve indirim de var. Birkaç basit dokumanın yanı sıra hâlâ Doğu'dan ithal edilen ve son zamanlarda moda olan ucuz pamuklular da var. Hizmetkâr

---

ders kitabında Leh saç örgüsü hastalığını, "Polonya, Tataristan ve komşu ülkelerde bulunan endemik bir hastalıktır. Uzun süren sinirsel romatizmal bir hastalıkla başlar ve özellikle kafada olmak üzere vücudun tüylü bölgelerinde kirli saç örgüleri oluşumuyla ilerler," sözleriyle açıklar. (ç.n.)

kızlar ve aşçılar bu kumaştan kendilerine giysiler dikiyor. Zengince olan kentli kadınlar, daha iyi malzemeler alıyor, yanına kurdeleler, tüyler, kancalar ve düğmeler ilave ediyorlar. Bütün bunlara ek olarak Lanckoronski, İngiltere'den şapka ithal ediyor, bu onun son işi, Krakowskie Przedmiescie'de küçük bir şapkacı dükkânı açmak istiyor. Ayrıca Polonya'da hiç kimse doğru dürüst keçe şapka üretmediğinden kendisi de üretime başlamayı düşünüyor. Neden olmasın? Ne olacağını ancak Tanrı bilir.

Haya arkadaki küçük büroda kestiriyor. Şişmanlamış ve artık hareket etmeyi sevmiyor, bacakları ağrıyor, eklemleri kalınlaşmış, ağrılı ve sürekli çıtırdıyor. Bu yeni oluşan şişmanlık nedeniyle, Haya'nın yüzü dolgunlaşmış, eski hatlarını seçebilmek zor. Aslında eski Haya artık gözden kaybolmuş, erimiş gitmiş. Bu yeni Marianna, hep bir fal bakma seansına girmiş gibi biraz uykulu. Ancak yine de öğüt almak isteyen birisi geldiğinde tahtasını açıyor, onu masanın üzerine açıp küçük tahta bir kutudan uygun figürleri çıkardığında gözkapakları titremeye başlıyor ve sonunda gözbebekleri kaybolana dek bakışları yukarıya doğru sürükleniyor. Haya bu şekilde görüyor. Düz zemin üzerine konulan figürler her tür farklı düzenlemeyi meydana getiriyor, bazıları güzel bazıları ise karın ağrısı gibi çirkin. Haya-Marianna hem zamanda hem de uzayda her "uzak" ve "yakın" olanı tahtaya yerleştirebiliyor ve bir figürün durumuna, çekiciliğine ya da tam tersi itici olmasına bağlı olarak nasıl gösterileceğini biliyor. Ayrıca çatışma ve uyumu açıkça görüyor.

Figürlerin sayısı Rohatin zamanından beri gerçekten çok artmış, bugünlerde onlardan çokça var ve en son yapılanlar aynı zamanda en küçük olanlar, artık kilden değil, sadece ekmekten yapılıyor. Haya, bir grubun anlamını bir bakışta kavrayabiliyor, nereye doğru gittiğini, neye dönüşeceğini görüyor.

Buradan bazı şekiller çıkıyor, bir diğeriyle köprüler ya da geçitler aracılığıyla bağlanan şekiller, aynı zamanda aralarında bentler, setler de var ve bir fıçının üstündeki tahtalar gibi benzer şekilli hatlarda, durumları sıkıştıran takozlar ve çiviler,

yivler ve bantlar. Karıncaların yolları, eski botanik yolları gibi görünen sıralamalar da var ve buralardan kimin yürüdüğü ya da neden diğeri yerine ötekinden gittiği bilinmiyor. Döngüler, girdaplar ve tehlikeli sarmallar var ve onların ağır hareketleri Haya'nın bakışlarını aşağıya, her şeye eşlik eden derinliklere doğru çekiyor.

Haya oturduğu o küçük bürodan –tahtasının üzerine eğilerek, oğlunun bazı müşterilerinin bu tuhaf kadının çocukluğuna geri döndüğünü ve torunlarının oyunlarıyla oynadığını düşünmelerine neden oluyor– bazen Yenta'yı görüyor, onun varlığını hissedebiliyor, meraklı ancak sakin. Onu tanıyor, onun Yenta olduğunu biliyor, besbelli tümüyle ölmemiş ancak bu onu şaşırtmıyor. Bununla birlikte tamamen farklı bir yapıya sahip, başka birinin varlığına şaşırıyor. Bu, onları, onu ve büroyu, tüm dünyaya saçılmış kardeşleri ve sokaklardaki insanları şefkatle gözetleyen biri. Bu, detaylara dikkat eden biri. Örneğin, şimdi bu birisi figürleri ve tahtayı izliyor. Haya, bu birinin istediğini tahmin ediyor, bu nedenle varlığa biraz can sıkıcı bir arkadaş gibi davranıyor. Kapalı gözlerini açıyor ve bu birinin yüzüne bakmaya çalışıyor ancak bunun mümkün olup olmadığını bilmiyor.

Genç Franciszek Wolowski'nin Reddedilen Evlenme Teklifi

Genç Franciszek Wolowski, Eva'ya sahip olmak isterdi. Sadece onu sevdiğinden ve arzuladığından değil, ulaşılmaz olduğundan. Bu olanaksız hale geldikçe, Franciszek'in Eva Frank ile evlenme arzusu da o kadar güçleniyor. Franciszek sadece Eva'ya hasta olmakla kalmıyor, bu hastalık aynı zamanda sürekli, Eva'nın Franciszek'in olacağını, bu şekilde iki ailenin birleşeceğini ve Yakup'tan sonra yönetimi Franciszek'in devralacağını söyleyen babasından kaynaklanıyor. Yakup da buna olumlu bakmıştı ancak sonra Eva imparatorla görüşmeye başladığında, tüm umutlar bir bulut gibi artık erişilemeyecek kadar yükseğe, çok

yükseğe uçup gitmişti. Bugünlerde Eva nadiren ortaya çıkıyor, farklı, parlak ipekler içinde bir balık kadar kaygan ve yakalaması olanaksız.

Franciszek, Eva'ya hâlâ Varşova'da olan ve bira imalathanesiyle ilgilenen babasının haberi olmadan evlenme teklif ediyor. Teklifi, sanki Franciszek kimsenin bahsedemeyeceği kadar utanılacak bir şey yapmış gibi sessizce göz ardı ediliyor. Brno'daki sarayda bunun fısıltıları haftalarca sürüyor ancak bir yanıt alamıyor ve yavaş yavaş kendini aptal durumuna düşürdüğünün farkına varıyor. Babasına küskün bir mektup yazıyor ve onu Varşova'ya geri çağırmasını rica ediyor. Bir yanıt beklerken cemaat ayinlerine ve Yakup'un sohbetlerine gelmeyi bırakıyor. Buraya geldiğinde ona ilgi çekici gelen şeyler –Petersburger Gasse'deki saraydaki küçük insan kalabalığı, yeni yüzler, sanki kendini büyük bir aile içinde bulmuşçasına bir topluluğa ait olma duygusu, flörtleşmeler, dedikodular, bitmeyen şakalar ve eğlenceleri izleyen dualar ve şarkılar– şimdi onu tiksindiriyor. Belki de en çok Kazak olarak adlandırılan amcası Jan Wolowski tarafından genç erkekler ve oğlanlar için sürekli düzenlenen tatbikatlardan nefret ediyor. Kazak bölüğündeki oğlanların bazılarını çalıştırıyor ancak bölük için yeterli at olmadığından, oğlanlar dört eyerli ata sırayla biniyor. Efendi, ikinci kuzeni Franciszek Szymanowski'ye bir lejyon oluşturma görevini vermiş. Bu yeni sözcük, her tür ortamda ortaya çıkıyor. Lejyon için üniformalar, lejyonun standardı, lejyon talimi, lejyon şarkıları... Şlomo'nun oğlu Franciszek, üniformalar ve kılıç sallamayla ilgili tüm meselelere karşı küçümsemeyle karışık derin bir isteksizlik duymasına karşın bunu aralıksız duyuyor.

Böylece Viyana'ya gidiyor, caddelerde dolaşıyor ve bu rahatsız edici durumda konserlerde teselli buluyor ki Viyana'da bu zor değil, her yerde müzik var. Müziği ona çok yakın ve güzel gelen Haydn adlı bir besteciyi dinlemekten çok etkileniyor. Gizlice ağlamış, gözleri nemlenmiş ancak içine akan ve kalbini yıkayan gözyaşlarını tutmayı başarmış durumda. Orkestra çalmayı

bitirdiğinde ve alkışlar başladığında, bu müziğin yokluğuna dayanamayacağını, kesintisiz olarak ona gereksinimi olduğunu hissetmiş. Dünya bomboş gelmiş. Zorlukla karşılayabildiği konserden sonra bu dünyada insanı mutluluğun zirvesine çıkarabilecek bir şeyler olduğunu ve sürekli yokluk içinde yaşayarak bundan habersiz olmanın bile mümkün olduğunu öğrenmiş ne de olsa. Kız kardeşlerine armağanlar alması gerekiyor –dantel ve ipekle kaplı düğmeler, şapkalar ve kurdeleler istemişlerdi– ancak onun yerine Franciszek onlara müzik notası götürecek.

Mozart adlı genç adamın konserine girmeyi başaramamıştı ancak opera pencerelerinin altında içerideymiş gibi duyabileceği bir yer bulmuştu. Operanın kendi üzerine, katedralin de operanın üzerine çöktüğü izlenimine kapılmıştı, şimdi de tüm Viyana başının üstüne dökülüyordu ve o şaşkına dönmüştü. Eva kadar imkânsız olan bu müzik, Varşova'da asla gerçekleşmeyecek harika ve eşsiz bir düşe dönüşüyordu. O Varşova, Eva ise Viyana'ydı.

Sonunda beklediği mektup gelmiş ve babası ona gelmesini söylemişti. Ona, Franciszek'in çocukluktan beri tanıdığı, Franciszek'in amcası Michal'ın kızı Marianna Wolowska'yı hatırlatmıştı. Mektupta evlilik hakkında hiçbir şey yoktu ancak Franciszek, kızın ona verileceğini anlamıştı. Kalbi sıkışmış ve bu halde Varşova'ya gitmişti.

Yakup ona veda ederken oğlu gibi kucaklamış ve hepsi bunu görmüştü ve –bu doğruydu– Franciszek, Yakup'un oğluymuş gibi hissetmişti. Yerine getirmesi için bir tür görev ancak beklediği gibi olmayan bir görev verileceğini hissetmişti. Belli ki Yakup'un bulunduğu yerden işler Franciszek'e farklı görünmüştü. Franciszek sarayda küçükhanımla kalmak isteyen arkadaşlarına nazikçe veda etmişti. Müzik notalarını satın almış ve sonradan arabasında onlara bakarak kucağında parmaklarıyla sessizce çalmaya çalışmıştı. Aslında içinin derinliklerinde, Varşova'ya geri döndüğü ve bundan sonra yeri orası olacağı için büyük bir rahatlama hissetmişti. Varşova'da bir kalede başka bir lejyonun kumandanı olacak ve Yakup'un emirlerini izleyecekti.

Sınırı geçer geçmez, Viyana siyah beyaz bir gravür gibi soluklaşmış ve Franciszek'in tüm düşünceleri Varşova'daki Leszno Caddesi'ne, Mariannasına doğru dönmüştü. Onu yoğun bir şekilde düşünmeye ve daha önceden ona iyice bakmadığından neye benzediğini hatırlamaya başlamıştı. Yolda Krakov'da durduklarında ona –tamamen masumane olarak– sanki biri altın telkârilerin üzerine kanından küçük damlalar bırakmış gibi görünen bir çift mercan küpe almıştı.

İmparatorla Son Görüşme

Efendinin kanını almak Zwierzchowska'nın usta olduğu bir görev, şimdi bu işi en iyi şekilde yapabiliyor. Belli bir miktarda kan çanağa akıyor. Bu işlemden sonra efendi güçsüzleşiyor ve ayakta duramıyor. Solgun. Bu iyi. Böylece iyice güçsüz görünecek.

Araba bekliyor, Schönbrunn'da bindikleri kadar renkli ve süslü değil. İki atın çektiği basit bir araba, mütevazı ve dikkat çekmiyor. Üçü, yani Yakup, Eva ve Eva'ya eşlik eden, çok gösterişli olan ve harika Fransızca konuşan Anusia Pawlowska arabaya biniyor.

İmparator Joseph, yazları, yanından ayırmadığı, güzelliği ve zekâlarıyla tanınan hanımlarla birlikte Laxenburg'da geçiriyor. Kadınların hoş şapkaları ona uçan ve davetsiz konukları uzak tutmaya hazır denizanaları gibi eşlik ediyor. Şapkaların altındaki iki Lihtenştaynlı kız kardeş, Kontes Leopoldine Kaunitz ve imparatorla aşk ilişkisi olduğu söylenen Prenses Kinsky var.

Eva gitmek istememiş, babası zorlamış. Şimdi somurtarak oturuyor ve pencereden dışarı bakıyor. 1786'nın mayısı, dünya çiçek açıyor, Brno'nun etrafındaki tepeler yumuşak ve yemyeşil görünüyor. Bahar bu sene erken gelmiş, leylaklar çoktan açmış, şimdi de yaseminler, iri şakayıklar ve her yerde çiçeklerin tatlı, neşe veren kokuları. Yakup homurdanıp inliyor, kanının alınması bu sefer onu gerçekten güçsüz düşürmüş. Yüz hatları, kanamasından hemen sonra olduğu gibi keskinleşmiş, iyi görünmüyor.

Başta uzunca bir süre bekletiliyorlar, daha önce başlarına böyle bir şey gelmemişti. Pencerelerden parkta dolaşan küçük insan gruplarını, hanımların şemsiyelerinin parlak beneklerini ve kesilmiş yemyeşil bahçeleri görüyorlar. Birbirlerine tek bir sözcük dahi söylemeden tam bir sessizlik içinde iki saat kadar bekliyorlar, birisi sadece bir kez onlara bakıyor ve su getiriyor.

Sonra neşeli sesler ve tempolu adımlar duyabiliyorlar ve birden kapı açılıyor. İmparator içeriye giriyor. Hafif yaz giysileri içinde ancak pek de Fransız tarzı değil, daha çok köylü işi. Yukarıya doğru düğmeleri çözülmüş gömleği, ince boynunu ve Habsburglulara özgü çıkıntılı çenesini ortaya çıkarıyor. Peruk takmıyor, seyrek ve dalgalı saçları onu genç gösteriyor. Arkasından gülerek iki hanımefendi geliyor, onun zarif çoban kızları. Son esprileriyle hepsi gülüşüyor.

Konukları ayağa kalkıyor. Yakup sallanıyor ve Anusia ona destek vermek için yanına koşuyor. Eva hipnotize olmuş gibi durmuş, imparatora bakıyor.

Kadınların eşliğindeki iki adam bir anlığına bakışıp birbirini tartıyor. Yakup eğilerek selam veriyor. Eva ve Anusia'nın giysileri oturmaktan kırışmış.

"Kimleri görüyorum!" diyor imparator ve oturup uzun bacaklarını uzatıyor.

"Majesteleri..." diye başlıyor söze Yakup, zayıf bir sesle.

"Niçin burada olduğunu biliyorum," diyor imparator ve sekreteri hemen elinde kâğıtlarla içeri giriyor. Sekreter, Yakup'a bir kâğıt uzatıyor ve imparatorun da kısaca göz attığı bazı kısımlarını gösteriyor. "Yasal ve geçerli borcunuz ödenmeli. Çoğu için hiçbir şey yapılamaz. Diğerlerini biraz daha uzatabilirsiniz. Size yardımımız, hangi borçların adil olup olmadığını listelemekten ibarettir. İddialar asılsız olduğundan, bunlar aldatıldıklarınız ve ödememeniz gerekenler. Sizin için tüm yapabileceğimiz bu. Yatırımlarınıza daha çok dikkat etmenizi öneriyorum. Sarayı tasfiye edin ve borçlarınızı ödeyin, benim önerim bu."

"Majesteleri," diyor Yakup, sessiz kalıyor ve sonra ekliyor, "Özel olarak konuşabilir miyiz?"

İmparator, derhal der gibi bir hareket yapıyor ve bütün kadınlar odadan ayrılıyor. Yan odada tuhaf, küçük sehpanın başına oturduklarında, Prenses Kinsky badem şurubu servis edilmesini emrediyor. Şurup konulmadan önce kadınlar kapının öteki tarafından imparatorun yükselen sesini duyuyor.

Eva cesaretini toplayıp sanki bu kızgın sesi bastırmak istercesine gözleri yere sabitlenmiş olarak titrek bir sesle hızlıca diyor ki, "Biz yardımı sadece kendimiz için değil, tüm kent için istiyoruz. Biz olmadan Brno, büyük ölçüde boşalır ve zaten şirketimizin bir kısmını yollamamız nedeniyle de Brno'nun tüccarları düşük kârlar nedeniyle yakınıyorlar."

"Ben elbette sizin gibi konukları yitirdikleri için Brnoluların halini anlıyorum," diye yanıt veriyor Prenses Kinsky, kibarca. Prenses, Eva'ya benzer güzelliğiyle çok hoş, minyon, büyük, koyu renk gözlü ve gür siyah saçlı.

"Eğer prenses bizi desteklerse..." diye başlıyor Eva, ancak sözcükleri sıktığı dişlerinin arasından zorlukla çıkarıyor.

"Benim imparator üstündeki etkimi fazla abartıyorsunuz. Bizler keyifli ve anlamsız işler için varız."

Bir sessizlik oluyor, düşmanca ve nahoş. Eva terliyor. Koltukaltlarında ter lekeleri ipeğin üstünde beliriyor ve bu durum, zaten azalmış olan özgüvenini alıp götürüyor. Ağlayacakmış gibi hissediyor. Aniden kapı açılıyor ve kadınlar ayağa kalkıyorlar. Önce imparator kadınlara bakmadan dışarıya çıkıyor ve ardında sekreteri gidiyor.

"Üzgünüm," diyor Prenses Kinsky sadece ve imparatorun peşinden çıkıyor. Gözden kaybolduklarında, Eva aldığı tüm nefesi bırakıyor ve birden kendini bir kâğıt parçası kadar hafif hissediyor.

Thomas Von Schönfeld ve Oyunları

Sessizce dönüyorlar, eve gidene kadar kimse tek bir sözcük söylemiyor. Akşam, Yakup aşağıdaki toplantı odasına hiç gitmiyor.

Her zamanki gibi Zwierzchowska onunla birlikte. Akşam yemeği için iki kaynamış yumurtadan başka bir şey getirilmesini istemiyor.

Ertesi gün gençleri evlerine göndermeye başlıyor. Şık arabalarını ve porselenlerini hemen satmayı başarabiliyorlar. Frankfurtlu bir tüccar küçük şeyleri toptan satın alıyor. Eva utandığından kasabaya inmekten kaçınıyor çünkü her yerde birine bir borcu var.

İmparatorla yapılan görüşmeden bir ay sonra, Thomas von Schönfeld, Brno'da ortaya çıkıyor. Yurtdışından dönüyor ve Eva'ya bir kutu çikolata getiriyor. Eva ona yardım isteyen birkaç sarsıcı mektup yazmış. Her birinde, borçlunun hapsedileceğinden bahsetmiş.

"Nasıl ki kirlenmek, gezinmenin bir parçasıysa sorunlar da yaşamın bir parçasıdır," diyor Thomas, üçü kentin dışında, Yakup'un en sevdiği orman yollarında giderken. Hoş bir yaz havası. Sabah insanı canlandırıyor, şüphesiz sonradan sıcak olacak. Böyle bir sıcak yaklaşırken biraz üşümek sağlıklı olacak.

"Ben –ki bu bizim ailenin özelliğidir– yaşam ne getirirse getirsin her zaman içinde güzelliği görmeye çabalayan türde bir adamım," diye devam ediyor Thomas. "Yapmayı başaramadığımız şeylerin olduğu doğru ancak diğer yanda yaptığımız başka şeyler var. Şifalı merhem burada, Viyana'da dahi önemli bir başarı elde etti, onu gizlice ve sadece arkadaşlar, güvenilir insanlar arasında yaymaya çalışıyorum."

Gevezeliği Eva'yı rahatsız ediyor.

"Evet," diye araya giriyor. "Hepimiz ondan gelen gelirin alıştığımız yaşamın küçük bir kısmını bile karşılamayacağını ve kesinlikle sarayı geçindirmeyeceğini biliyoruz."

Thomas, Eva'nın bir adım arkasında yürüyor ve bambu bastonunun keskin ucuyla ısırganların uçlarını kesiyor.

Yakup'a dönerek, "İşte bu nedenle size tüm samimiyetimle anlatıyorum ki efendimizin yakın zamanda tüm kardeşlere ve asalak ayaktakımına dönmeyi emrettiğini duyduğumda büyük bir rahatlama yaşadım. Bu iyi bir işaret."

"Aynı zamanda taşınır mallarımızın büyük kısmından kurtulduk," diye ekliyor Eva.

Babası bir şey söylemiyor.

"Bu çok iyi, bir araya gelmemizi ve sana yapman için ısrar ettiğim bir sonraki adımımızı atmamızı sağlayacak, dayı."

Yakup ancak şimdi konuşuyor, o kadar kısık sesle ki onu duymak için gerçekten çaba göstermek gerekiyor. Bunu kızgınken hep yapıyor, şiddet göstermeden bir önceki adım gibi, karşısındakini dinlemeye zorlamak.

"Kardeşlerden topladığımız parayı sana verdik. Onu borsada artıracağını söyledin. Borç vereceğini ve faiz alacağını. O para nerede?"

"Geliyor! Bu kesin." Thomas heyecanlanmaya başlıyor. "Savaş çıkacak, bundan eminiz. İmparator, Katarina'ya olan vaatlerini yerine getirmek zorunda, Katarina Türkiye'ye saldıracak. Orduya büyük miktarlarda tedarik sağlamak için izin aldım ve Avrupa'da herkesi, önemli her insanı tanıdığımı biliyorsun."

"Süzgeç ve imbikleri getirtirken de aynı şeyi söylemiştin."

Thomas yapmacık bir ifadeyle gülüyor.

"Peki, yanılmışım. Herkes yanılmış. Söylentiler olsa da bildiğim kadarıyla kimse ondan altın çıkarmayı başaramadı. Ancak yine de imbiklerde yapılan yüzlerce deneyden, tüm o *nigredo* ve *coniunctiol*'ardan[7] çok daha kesin olan bir şey var. Yeni simyaya yatırım yapmak. Cesur ve tıpkı simya laboratuvarında olduğu gibi ustaca yatırım yapmak, iç sese güvenmek lazım, bir şeyler denersin, belirli riskler alırsın..."

"İşler zaten bizim için kötü bitti," diyor Yakup, devrilmiş bir ağaç kütüğünün üzerine oturup bastonunun ucuyla, yürüyen karıncaların yolunu bozarken. Sesini yükseltiyor, "Şimdi bize yardım etmelisin."

Thomas, Yakup'un önünde duruyor. İpek çoraplar giyiyor. Sıkı koyu yeşil pantolon, ince kalçasına yapışmış.

---

[7] (Lat.) Simyada farklı maddelerin birliğinin sembolü, karşıtların yeni bir unsurun doğumuna sebep olan birlikteliği. (ç.n.)

"Sana bir şey söylemeliyim, dayı," diyor bir süre sonra. "Arkadaşlarımın arasında epeyce ilgi yarattın. Artık imparatordan bir destek alamayacaksın ama arkadaşlarımdan alacaksın. Senin buradaki görevin sona erdi. İmparatorun senin aleyhinde olan danışmanları var, bu kesin. İnsanların, senin şarlatan olduğunu söylediklerini duydum, seni haksız yere, saraylarda hep var olan dolandırıcılarla bir tuttuklarını duydum. Viyana'daki kredin kesildi, benim de büyük maddi hedeflerim var ve birbirimizle bağlantılı olmamızı yeğlemediğimden sana şu an için ben de herhangi bir destek veremem."

Yakup kalkıyor ve yüzünü Thomas'ınkine yaklaştırıyor. Gözleri kararıyor.

"Artık benden utanıyorsun."

Yakup hızla yürüyerek geri dönüyor, Thomas onu şaşkın bir halde izleyerek açıklamaya çalışıyor, "Senden asla utanmadım ve utanmayacağım. Aramızda kuşak farkı var, senin doğduğun zaman doğsaydım o zaman belki de sadece senin gibi olmaya çalışırdım. Ancak artık başka yasalar yürürlükte. Ne dersen yapmak isterdim. Sen mistik işaretleri, bir tür *balakaben* birliğini beklemeyi sürdürüyorsun. Oysa bana, insan çok daha basit bir şekilde, mistik alanlarda değil de burada, dünyada özgürleştirilebilir gibi geliyor."

Eva, Thomas'ın saygısızlığının öfke krizine yol açacağından emin olarak babasına korkulu gözlerle bakıyor. Ancak Yakup sakin, gözleri ayaklarında ve öne doğru eğilerek yürüyor. Thomas, arkasından hızla gidiyor.

"Bir insana, yaşamı ve tüm dünya üzerinde etkisi olduğu gösterilmeli. Ayağını yere vurduğunda tahtlar titremeli. Diyorsun ki, biz dışarıdan, yasaya uyuyormuş gibi davransak da yasa, yatak odalarında gizlice çiğnenmeli. Yasayı yatak odalarında ve özel odalarda çiğnemek!" Thomas, dayısını eleştirmekte çok ileri gittiğini hissediyor ve sesinin tonu biraz yumuşuyor. "Tam tersi olduğunu söylüyorum, yasa adil değilse ve insanlara talihsizlik getiriyorsa değiştirilmelidir, açık, cesur ve taviz vermeden hareket etmeliyiz."

"İnsan genellikle mutsuz olduğunu bilmez;" diyor Yakup, sakince ayakkabılarına bakarak.

Görünüşe göre, bu sakinliği Thomas'ı cesaretlendiriyor çünkü Yakup'un önüne koşuyor ve geriye doğru yürüyerek bağırmaya devam ediyor:

"İşte onun, bunun farkına varmasını ve harekete geçmesini sağlamalısınız, yoksa bir daire içinde dans edip şarkı söyleyip kollarını sallamasını değil."

Eva, Yakup'un şimdi Thomas von Schönfeld'in yüzüne vuracağından emin, ancak Yakup duraklamıyor bile.

"Bir şeyin sıfırdan yapılabileceğini düşünüyor musun?" diye soruyor Yakup ona, ayaklarına bakmaya devam ederek.

Thomas şaşırarak duruyor ve sesini yükseltiyor.

"Ancak bunlar senin sözlerin, senin öğretilerin!"

Akşam, von Schönfeld Viyana'ya dönmeye hazırlandığında Yakup onu kendine çekip kucaklıyor. Kulağına bir şeyler fısıldıyor. Thomas'ın yüzü aydınlanıyor. Babasının yanında duran Eva onun ne söylediğini doğru anlayıp anlayamadığından emin değil. Ona şöyleymiş gibi geliyor, "Sana tamamıyla güveniyorum." Ayrıca "oğlum" da demiş olabilir.

Birkaç ay sonra Viyana'dan bir paket geliyor. Paket, siyahlar giymiş bir kurye aracılığıyla getiriliyor. İçinde geçiş iznini sağlayan mektuplar ve aralarında Thomas'tan haberler var:

> ...Nüfuzlu kardeşlerim seni tüm sarayınla kabul edecek küçük bir devletin bir melek kadar iyi prensini buldu. Frankfurt yakınlarında, Main Nehri üzerinde etkileyici bir kalesi var ve gereksinimlerinize göre düzenlemeyi uygun görürsen onu senin emrine verecek. Bu doğru yönde bir değişim, Batı'da, imparatorun istemeden de olsa Türkiye'ye açtığı savaştan çok uzakta. Çadırlarınızı toplayıp bu yeni yere gelmeniz hepiniz için çok iyi olacak. Sana burada yazdıklarıma güvenebilirsin.
>
> Tüm kalbiyle sana kendini adamış olan Thomas von Schönfeld

Eva, babasının ona gösterdiği bu mektubu okuduğunda şaşkınlık içinde diyor ki, "Bunu nasıl yapmış?"

Şömineden gelen sıcağa rağmen düğmeleri boğazına kadar kapalı olan babası, gözleri kapalı oturuyor. Eva, onun berbere gereksinimi olduğunu fark ediyor. Babası, çıplak ayağını yumuşak, kumaş kaplı tabureye koymuş ve Eva, onun tenini mavileştiren varisli damarlarını görüyor. Birden korkunç bir yorgunlukla bunalıyor ve bundan sonra başlarına gelecek olanlara aldırmıyor.

"Bu kenti artık tiksindirici buluyorum," diye yakınıyor. Pencereden, kirli karların altından zorlukla ortaya çıkan ve çöplerin dağıldığı boş avluya bakıyor. Eva birinin bıraktığı eldiveni görüyor.

"Tiksindirici buluyorum işte. Daha fazla bakamayacağım."

"Sus," diyor babası.

Gitmeden önceki gece, Brnolulardan oluşan temsilciler, Frank'ın boşalttığı sarayına geliyorlar. Artık hiç mobilya kalmadığından ayakta kabul ediliyorlar. Yakup, genç Czerniawski'ye yaslanarak gelenlere doğru gidiyor. Eva yanında duruyor. Kasabalılar veda armağanları getiriyor, "efendi baron" için en iyisinden bir kasa Moravya şarabı ve üzerine şehrin manzarası ve bir yazı işlenmiş servis tabağı: "Brno'nun dostlarına elveda. Kent sakinleri."

Yakup duygulanmış görünüyor, hepsi duygulanmış çünkü artık yola çıkanların yardımlar ve kent meclisi üyeleri için hatırı sayılır bir sadaka bıraktığı bilindiğinden, kasabalılarda biraz suçluluk duygusu da var.

Yüksek Türk fesi ve ermin yakalı paltosuyla Yakup Frank, alçak bir basamakta duruyor ve kaba saba ancak doğru bir Almancayla diyor ki, "Bir keresinde uzun bir yolculuğa çıkmıştım ve o kadar yorgundum ki dinlenecek bir yer aramıştım. Sonra büyük gölgeli bir ağaç buldum. Meyveleri uzaktan kokuyordu ve yanında en saf su kaynağı vardı. Böylece o ağacın altına uzandım, meyvelerinden yedim, o kaynaktan su içtim ve güzel bir uyku çektim. 'Sana borcumu nasıl ödeyebilirim ağaç?'

diye sordum. 'Seni nasıl kutsayabilirim? Sana daha fazla dal mı dileyeyim? Zaten var. Şöyle mi demeliyim: Meyven tatlı olsun ve çok mu iyi koksun? Zaten buna da sahipsin. Söyle: Etrafında su kaynağı mı olsun? Bu da zaten sana verilmiş. Bunun için sana şöyle demekten başka kutsayacak bir şeyim yok: Gelip geçen tüm dürüst insanlar senin altında dinlensin ve seni yaratan Tanrı'yı övsün.' İşte bu ağaç, Brno'dur."

10 Şubat 1786 ve yine kar yağmaya başladı.

Arta Kalanlar: Yakup Frank'ın Oğulları ve Moliwda

Görevlerimi her zaman özveriyle yerine getirdim çünkü Yakup'un beni bununla fark edeceğini biliyordum. Zaten benden başkası mı vardı? Türkçem akıcıydı ve yerel âdetleri kendiminki gibi biliyordum. Ancak son aksilikler Yakup'un kendini yine benden uzaklaştırmasına neden olmuştu. Artık Yakup, daha genç ve atik, bir Kazak gibi giyinen, esmer yüzlü, Polonyalı tarzı gür bıyıklı ve sürekli yanında olan Jan Wolowski ile daha çok arkadaşlık kuruyordu. Kayınbiraderi Antoni Czerniawski'yi, ikinci emir subayı yapmıştı. Bu adamlar etrafında sinekler gibi dolanıyordu, Matuszewski ile Vittel ve hepsinden çok onu savunan, yavaş yavaş Yakup'un kızı konumundan annesi haline dönüşen Eva üzerine düşeni yapmıştı.

Yeruhim ve benim birçok ortak yönümüz vardı, daha genç olanlar kendilerini, hani söylendiği gibi, yaşamın coşkusuna verirken biz, burada artık hiç kimsenin ne anımsadığı ne de değer verdiği eski konuları konuşmayı yeğliyorduk. Çünkü biz davamızı başından beri yürütüyorduk ve her şeyi, o büyük cemaatimizdeki herhangi birinden çok daha kapsamlı bir biçimde görmüştük. Başından beri Yakup'la birlikte sadece ben kaldığım için gurur duyabilirdim çünkü ne de olsa Czestochowa mağarasında gömülü olan Reb Mordke, Isohar, hatta Pidhaytsili Moşe artık bizimle değil, gerçi her zaman, aslında az önce

ayrıldıklarını ve hepimizi bir yerlerde, büyük bir ahşap masanın etrafında oturmuş beklediklerini ve odalarına açılan kapının buralarda bir yerde, bu büyük kalede olduğunu düşünüyorum. Ölüm, dünyada ortaya çıkan ve bizim çocuk gibi inandığımız birçok olay gibi, sadece bir görünüm değil midir?

Ölüm hakkında çok düşündüm çünkü Varşova'da olmadığım zamanlardan birinde, adını Rozalia koyduğum ve çok sevdiğim üçüncü kızıma yaşam veren Vaygelem ölmüştü. Çok erken doğmuştu ve çok zayıftı, artık genç olmayan annesi, zor doğuma dayanamamıştı. Brno'dan döndüğümde, Dluga'daki dairemizde bana bu korkunç haberi veren iki kız kardeşinin yanında sessizce göçüp gitmişti. Bu kadar şüphe ve sefillikle dolu zamanda bana bu çocuk kırıntısını vererek ailesine hiçbir zaman yakın olmamış bir insan olan özüme, Tanrı'nın bir şeyler söylemek istediğine hükmettim çünkü o zamana kadar karımla çok ender cinsel ilişki kuruyordum ve artık çocuk sahibi olmak için pek de umut yoktu. Rozalia'yı vererek Tanrı bana ne söylemek istemişti? Sanırım bu şekilde, öylesini unuttuğum rolü hatırlatarak beni tekrar baba tayin etmişti ve böylelikle Yakup'un oğullarına göz kulak olmaya başlayabilecektim.

İşlerimin peşinden koştuğum ve büyük ailemize karşı olan yükümlülüklerimi yerine getirdiğim Varşova'ya dönmekten memnun olmamın sebebi buydu ancak her şeyden önce kendi çocuğumdan daha fazla ilgi gösterdiğim Yakup'un iki oğlu Jozef ve Roch'a baktım (Rozalia'yı şimdilik teyzeleriyle birlikte bırakmıştım). Okullara yerleştirilerek subay eğitimi aldılar. Yakup onları benim velayetime bırakarak ne yaptığını çok iyi biliyordu çünkü onları Varşova'nın çalkantılı ortamında yok olmalarını engellemeye çalıştım ve onlara, özellikle de kalbime yakın olan büyük oğul Roch'a karşı özel bir alaka duydum ve o dünyaya geldiğinde, ben Yakup'un himayesine girdiğimde suçum unutularak, olağanüstü ve cömertçe affedildiğimde birçok kez Czestochowa'daki o kasvetli ayları parmaklarımla bir bir sayardım. Ancak o, mümkün olduğunca benden kaçtı ve

hatta bana karşı çok sertti. Onun için yeterince Polonyalı olmadığım, çok fazla Yahudi olduğum ve benim Yahudi aksanımdan rahatsız olduğu ve beni şahsen dayanılmaz bulduğu, benden utandığı izlenimini edinmiştim. Bana geldiğinde burnunu kıvırır ve, "burası soğan kokuyor," derdi, bu da beni çok üzerdi. Bu sırada ağabeyinin etkisi altında olan kardeşi de bana kaba davranırdı ancak zaman zaman da yumuşaktı, benden başka onlara yakın olan kimse olmadığını düşünüyorum. Bu çocuklar, sürekli olarak görünürde huzur ve saygıyla çevrelenmiş olan ancak gerçekte ucubeler gibi davranıldıkları başkalarının evlerinde ve daha sonra Şövalyelik Okulu'nun yurtlarında kolay yetişmediler. İnatçı, kural tanımaz oldular ve sanki dünyanın geri kalanı düşmanlarıymış gibi sadece kendileriyle yakınlaştılar. Yahudi kökenlerini özenle sakladılar ve her zaman Polonyalı yaşıtlarından daha çok Polonyalı oldular.

Küçükken Piaristlere gönderilmişlerdi. Önce Roch gitmişti, ona orada nasıl olduğunu sormuştum ve bana gözyaşları içinde sabah altıda kalktıklarını, doğruca ayine gittiklerini ve ayinden sonra tek yediklerinin ekmek ve tereyağı olduğunu, kahve istediklerinde ise bunun için para vermek gerektiğinden yakınmıştı. Sekizde, öğlene kadar ders gördükleri sınıfa dönüyorlardı. Sonra nöbetçilerin devriyeleri vardı, nöbetçi olan ancak görevi sona erdikten sonra öğlen yemeğini yiyebiliyordu. İkiye kadar binanın arkasındaki bahçede oyun oynamaları için zaman veriliyordu ve ikiden beşe kadar dersleri vardı. Akşam sekize kadar ders çalışıyorlar ve ödevlerini yapıyorlardı ki sekizden dokuza eğlenmeleri için sadece bir saatleri kalıyordu. Dokuz otuzda yatağa giriyorlardı. Her gün aynı şey. Bu mutlu bir çocuğun yaşamı mıdır?

Orada onlara, soylu bir aileden gelmenin sadece bir rastlantı ve talihsizlik olduğu, gerçek asaletin erdemde bulunduğu ve erdeme giden bir yol olduğu, erdem, yetenek ve dürüstlük yoksa asaletin boş ve anlamsız olduğu öğretiliyordu. Derslerinin içinde önce etraflıca verilen Latince geliyordu, böylelikle diğer disiplinleri sonradan anlayabileceklerdi. Bu diğer disiplinler,

matematik, yabancı diller, dünya tarihi ve Polonya tarihi ile birlikte coğrafya ve modern felsefeydi. Diğer dillerde gazete okumak da zorunluydu. Aklımın almadığı bir şeyler daha vardı, gerçek deneylerle deneysel fizik, bu bana biraz Jozef'in anlattıklarına göre simya işini hatırlatmıştı.

Daha sonra soylu Kont Franklar olarak gittikleri Harbiye Müfrezeleri'nde kendileriyle ilgili konularda tamamen sessiz kalmaya, asla fazla konuşmamaya alıştılar. Ufak ve kızıl saçlı sinirli Roch, cesaretini müthiş bir zorbalık ve daha sonra da şarapla topladı. Bu sırada Jozef, hassas görünümüyle daha çok bir kıza benziyordu. Bazen ona baktığımda harbiyeli üniformasının onu ayakta tuttuğunu ve üzerinden çıkarılacak olsa Jozef Frank'ın tereyağı gibi eriyeceği izlenimini ediniyordum. Kız kardeşinden büyük gözlerini ve dolgun dudaklarını almış olan Jozef, Roch'tan daha uzun ve yapılıydı ve her zaman saçını kısa tutardı. Sessiz ve uysal haliyle baba bazı yönlerden Franciszek Wolowski'yi hatırlatıyordu.

Tatillerde benle ya da Franciszek ile kalırlardı ve ben müminlerin inancına dair bilgilerimi onlara aktarmaya çabalasam da genellikle bunu tamamen reddederlerdi. Derslerimi dinliyor gibi görünürlerdi ancak orada yoktular, sanki tıpkı babaları onları en ufak bir kural çiğnediklerinde cezalandırdığında yaptıkları gibi. Çünkü Yakup çocukların kesinlikle yönetilmeleri gerektiğini düşünüyordu. Onlara acırdım, hatta Czestochowa'da bile, özellikle de Hana'nın ölümüne kadar çocukluğunu hapishanede geçiren, tüm dünyası görevlinin odası ile kulenin önündeki küçük avlu, tek arkadaşları ise eski askerler ve sıklıkla acemi keşişler olan Roch'a. Bana kilerde, nemin içinde büyüyen bitkiyi hatırlatırdı ve belki de küçük, zayıf olmasının ve göze çarpmamasının nedeni buydu. Böyle bir yaratık nasıl Yakup'un selefi olabilirdi? Yakup onu sevmemiş ya da saygı göstermemişti ve galiba oğullarının görünüşü dahi onun sinirlerini bozuyordu. İşte bunun için görevi ben üstlenmiştim. Ancak bu iki kayıp ruha babalık yapma işi umduğum gibi çıkmamıştı.

Ayrıca zamanı geldiğinde Reb Mordke ile uzun zaman önceki yolculuklarımızda oynadığımıza benzer bir rol –çöpçatan rolü– oynayacaktım. Başta Yakup, herkesi o zamanlar dışarıya doğru yönlendirdiği için onların kaliteli ve soylu, yabancı eşler almalarını planlamıştı ancak bu uzun sürmedi.

Her zaman birbirimize sıkıca sarılmamız gerektiğini, aksi halde asla hayatta kalamayacağımızı hissetmişimdir. Oğlum Antoni, Leah'ın tek çocuğu, Moşek Kotlarz'ın torunu Marianna Piotrowska ile evlendi ve torunlarım şimdi Varşova'da büyüdü ve tüm çabalarımız onların eğitimi içindi. En büyük kızım zaten Henryk Wolowski'nin en küçük oğluyla sözlenmişti. Onların çok genç evlenmelerini istemediğimiz için kızın biraz büyümesini bekledik.

Bir keresinde Varşova'da, caddede Moliwda ile karşılaşmıştım. Çok şaşırmıştım çünkü biraz olsun değişmemişti, belki biraz daha zayıflamıştı ve şapkasını çıkarır çıkarmaz kelleştiği ortaya çıkmıştı ancak yüzü, kendine özgü yürüyüş tarzı ve onunla ilgili her şey aynı görünüyordu. Sadece giysileri artık tamamen farklıydı, yabancıydı, bir zamanlar şıktı belki ancak şimdi biraz eskimiş, ihmal edilmiş bir görünümdeydi. Beni hemen tanımamıştı. Önce yanımdan geçmiş ancak sonra geri dönmüştü ve ben nasıl davranacağımı bilememiştim, bu nedenle öylece durmuş, ilk sözcüğü etme hakkını ona vermiştim. "Nahman," demişti, hayret içinde. "Sen misin?"

"Benim. Ancak şimdi Piotr Jakubowski'yim. Hatırlamıyor musun?" demiştim.

"Şu haline bir bak! Seni oldukça farklı hatırlıyorum."

"Ben de seninle ilgili kafamda başka bir görüntünün olduğunu söyleyebilirim."

İzmir'de olduğu gibi omzumu okşamış, koluma girmişti ve caddeden çıkarak bir avluya girmiştik, ikimiz de biraz huzursuzduk ancak aynı zamanda neşeliydik. Duygulara yenik düşmüştüm ve gözlerim yaşla dolmuştu. "Beni geçip gideceğini düşünmüştüm," demiştim.

İşte o zaman bu avluda şaşırtıcı bir şey yapmıştı, kollarını boynuma dolayıp, yüzünü yakama gömüp hıçkırmıştı, o kadar korkunçtu ki sebebim olmasa da ben de ağlamak istemiştim.

Daha sonra onunla birkaç kere daha karşılaşmıştım ve çarşının arkasında bizim her zaman içtiğimiz Macar şarabından servis edilen küçük şaraphaneye gitmiştik. Moliwda her seferinde sarhoş olmuştu ve doğrusu ben de.

O şimdi iyi konumda olan bir kraliyet kâtibiydi ve sosyetenin içinde olmanın tadını çıkarıyordu, gazetelere yazıyordu ve bana basılı broşürler getiriyordu, beni o şaraphaneye sürüklemesinin nedeni, burasının karanlık bir bodrum olmasıydı ve buraya biri gelecek olsa da yüzlerimizi tanıyamayacaktı. "Neden evlenmedin?" diye soracak olmuştum her seferinde, neden yalnız yaşamayı yeğlediğini, çamaşırlarını başkalarının yıkamasını ve yatağına yabancıları götürmesini anlamayarak. İnsanın kadınlara eğilimi olmasa da yine de biriyle yaşamakta fayda var.

Ardından iç çekip âdeti olduğu üzere bana bir hikâye anlatıyordu ve her seferinde anlattığı şey biraz farklı oluyordu, detaylarda boğuluyordu. Ben sadece onun hikâye anlatma tarzına aşina olduğum için başımı anlayışla sallıyordum.

"Ruhum huzursuz, Nahman," diyordu, kadehinin üstüne yaslanarak.

Konuşma her zaman dönüp dolaşıp İzmir ve Yergöğü anılarına gelirdi sanki maceralarımız bununla sona ermiş, onlardan daha fazlası hiç olmamış gibi. Czestochowa hakkında bir şey duymak istemezdi, kıpırdanmaya başlardı ve bana Yakup'un hapsedilmesinden sonra olup bitenler onu hiç ilgilendirmiyormuş gibi görünmüştü. Ona Wolowskilerin ve Haya Lanckoronska'nın adreslerini de yazdım ancak bildiğim kadarıyla onlara hiç gitmedi. Brno'ya gitmek üzereyken sarhoş bir halde bir kez bana uğramıştı ve birlikte Grzybowska Caddesi'nde içmeye gitmiştik. Bana bazen Moliwda'yı öğlen yemeklerine davet eden ve şiirlerini çok iyi bulan kraldan

bahsediyordu ve bir keresinde sarhoşken masada benim için fahişelerin bulunduğu yerleri gösteren bir harita çizmişti.

Son zamanlarda Michal Wolowski'nin genç bir avukat olan oğlunu kraliyet bürosundaki bir makam için önerdiğini ve onu orada kolladığını öğrendim, çocuk çok yetenekliymiş.

Moliwda'dan bu kadar. 1786 Noeli'nden hemen sonra, o son aylar için efendi bizi Brno'ya çağırdı, gitmeden kısa bir süre önce Moliwda'nın öldüğünü öğrendim.

Brno'daki Son Günler

Brno'ya geldiğimizde Petersburger Gasse'deki saray neredeyse bomboştu. Yakup, Ivani cemaatimizden kalan en yaşlı kardeşleri o son aylar için çağırmıştı: Eva Jezierzanska, Klara Lanckoronska, Wolowski kardeşler ve ben. Genç kardeşlerden Redecki ve Braclawski. Yaşlı Pawlowski, Yeruhim Dembowski ve birkaçı da zaten oradaydı.

Onu odasında yalnız bulduk çünkü Eva ve Anusia Pawlowska'yı binanın başka tarafına taşımıştı ki son zamanlarda kanama ve felç geçirdiğini düşününce bu bana oldukça mantıksız gelmişti. Tedirgindi ve Redecki'ye kendisiyle ilgilenmesini emretmişti, Redecki, Lublin'de ölen Herşel'in tıpatıp aynısıydı. Yakup eriyip gidiyordu. Yüzündeki birkaç haftalık sakal artık tamamen grileşmişti, saçları kalın ve dalgalı olmasına rağmen bembeyazdı. Bir bastona dayanarak yürüyordu. Onu böyle gördüğüme ve benim için bütün bunların bir yıl içinde olup bittiğine inanmak zordu çünkü o aklımda hâlâ İzmirli, İvanolu Yakup'tu, kendinden emin, her yere ulaşan bir sesle konuşan, hızlı, hatta sertçe hareket eden.

"Bana neden böyle bakıyorsun Jakubowski?" demişti onu karşılarken. "Yaşlanmışsın. Korkuluğa dönmüşsün."

Bana da geçen zamanın diş geçirdiği açıktı ancak herhangi bir hastalığım olmadığı için bunu hissetmiyordum. Yine de herkesin önünde gereksiz yere beni bir korkuluğa benzetmişti.

"Sen de Yakup," diye yanıt vermiştim ancak o benim densizliğime tepki dahi vermemişti. Diğerleri biraz gülmüştü.

Her sabah bir yerlere giderdik, Brno'da alacaklıları görmeye ya da huzur içinde yatsın, Solomon'un oldukça iyi bağlantıları olan ve bu yüksek borçları nasıl ödeyebileceğimiz konusunda bize önerilerde bulunan oğullarının bulunduğu Viyana'ya.

Karanlık basmaya başladığında –artık akşamlar uzundu– toplantı odamızda yaptığımız gibi birlikte otururduk, Yakup, eski usulde –bizim usulde– ancak çok kısa dua etmeye dikkat ederdi, muhtemelen sadece unutmamak için. Gününe göre hâlâ satılabilecek olanları toplayıp satıyordu. Yakup akşamları hikâyeler anlatmak için can atıyordu ve bizimle bu kadar çok görüşüyor olması onu neşelendirmiş olmalıydı. Bizden herkes gibi, bu sohbetlerin çoğunu başka bir yere kaydettim.

"Sizi götürdüğüm bir yer var," derdi ve ben bu hikâyeyi tekrar tekrar, sonsuza dek dinleyebilirdim çünkü beni büyük ölçüde rahatlatıyordu ve ölüm döşeğinde bir hikâye isteyecek olsam, bu olurdu. "...ve şimdi yoksul bile olsanız bu yeri bildikten sonra dünyanın hazinelerini istemeyeceksiniz. Burası insana karşı iyi niyetli olan ve ona kardeşçe duygular bahşeden ve bana benzeyen büyük kardeşin, iyi Tanrı'nın yeri. Etrafında, bizim buradakine benzeyen, on iki erkek, on altı kız kardeşten oluşan bir maiyeti var ve kız kardeşler bizde olduğu gibi erkek kardeşlerin yatak arkadaşı. Kız kardeşlerin hepsi kraliçe çünkü yönetenler erkekler değil, kadınlar. Tuhaf görünse de bu kardeşlerin adları İbranicede sizinkilerle aynı. Simaları da sizinkilere benziyor, sadece gençler sizin Ivani'de olduğunuz gibi ve biz onlara doğru gidiyoruz. Sonunda onlarla karşılaştığımızda, sizler o kız ve erkek kardeşlerle evleneceksiniz."

Bu hikâyeyi biliyordum, onlar da biliyordu. Hikâyeyi her zaman duygulanarak dinlerdik ancak bu kez, bu boş evde ona k u l a k a s m a d ı k l a r ı izlenimini edinmiştim. Sanki her zaman ifade ettiği anlamı artık taşımayan hoş bir masal gibiydi. Bundan böyle Yakup için en önemli kişinin, burada Thomas

Schönfeld olarak tanınan Moşe Dobruszka olduğu hepimiz tarafından biliniyordu. Yakup onun Viyana'dan gelişini günlerce beklemiş, her gün ondan bir mektup olup olmadığını sormuştu. Ancak onu ziyaret eden tek kişi, Dobruszka'nın şöyle ya da böyle ilişkisi olduğu arkadaşı haznedar Wessel olmuş fakat bu bize bildirilmemişti. Bu sırada başta alacaklılar olmak üzere, Altona ve Prostejov'daki kardeşlere rahatlatıcı ve kibar mektuplar yazmak bana düşmüştü.

Yakup, Polonya'ya geri dönmekten bile bahsetmeye ve bana sırayla Varşova hakkında her türden, şimdi orada işlerin nasıl olduğuna dair sorular sormaya başlamıştı ve ben onun ülkesini özlediğini ya da yabancı bir ülkede yeni bir yaşama başlamak için gücü olmadığını hissetmiştim. Akşamları özlemle dolu oluyordu, böylece ben bir kâğıt kalem alıp tüm anılarını yazıyordum. Elim ağrımaya başladığında Anusia Pawlowska devralıyordu ve sonra da Antoni Czerniawski ertesi gün onları düzeltip kopyalıyordu.

"Bakın," demişti bize, "ben Polonya'dayken orası huzurlu ve refah içindeydi. Ben hapse atılır atılmaz kral vefat etti ve sıkıntılar baş göstermeye başladı. Ben Polonya'dan temelli ayrıldığımda da devlet paramparça oldu."

Bu konuda ona hakkını teslim etmemek zordu.

Türk tarzı giyinmesinin sebebini de bir Polonya efsanesine göre bir gün yabancı bir anneden doğacak bir adamın gelip ülkeyi iyileştireceğine ve her türlü baskıdan kurtaracak olmasına bağlamıştı.

Sürekli olarak bizi eski Yahudi inancına dönmememiz için uyarırdı ancak o kış, Hanuka'nın ilk gecesi, birden ilk mumu yakmış, Yahudi yemeklerinin hazırlanmasını emretmişti ve herkes onları büyük bir zevkle yemişti. Sonra eski dilde Haham Isohar'ın bize uzun süre önce öğrettiği o eski şarkıyı söylemiştik:

İnsan nedir? Bir kıvılcımdır.
Nedir insan yaşamı? Bir andır.
Şimdi gelecek nedir?
Bir kıvılcım. Ya zamanın

Çılgınca akışı? Bir an.
Nereden gelir insan?
Bir kıvılcımdan. Ya ölüm nedir? Bir andır.
Dünyaya sahipken kimdi o?
Bir kıvılcım. Ya yine dünyayı yutunca
Olacak olan ne? Bir an.

Moliwda Yaşamının Merkezini Arıyor

En iyisi olmalı, ertesi gün başı ağrıtmayacak türden. Ancak şaraptan sonra kötü uyuyor ve sabaha karşı uyanıyor ki bu, günün en kötü zamanı. O saatlerde her şey bir sorunmuş gibi görünüyor, korkunç bir yanlış anlama. Kendini yatağında sağa sola atıp dönerken tüm detaylarıyla çok farklı eski anıları hatırlıyor. İnatçı düşünceler aklına giderek daha sık geliyor. Yaşamındaki bu orta noktaya, bu merkeze ne zaman geldi? Hikâyesi en yüksek noktasına, öğle vaktine ulaştığında ve o andan itibaren –gerçi bunu bilmiyordu– batmaya doğru ilerlemeye başladığı gün hangisiydi? Bu çok ilginç bir soru, çünkü insanlar yaşamlarının merkezini bilecek olsa belki de içindeki yaşamlarına ve meydana gelen olaylara bir anlam verebilirler. Uyumadan yatarken Jakubowski'nin Kabala'ya olan takıntısı gibi, tarihleri ekliyor, sayı kombinasyonları yaratıyor. Yıl 1786, sonbaharın sonları. 1718'in yazında doğmuştu. Yani altmış sekiz yaşında. Şimdi ölse, yaşamının ortası 1752 yılı olacak. Zihnindeki pek de hassas olmayan iç takvimin sayfalarını çevirerek o yılı hatırlamaya çalışıyor ve

sonunda şimdi ölecek olsa o noktanın pekâlâ Krayova'ya geldiği gün olabileceğini buluyor. Ne kadar tuhaf... Çok iyi hatırlıyor. Hatta Bogomillerin beyaz keten gömleğini giydiğini, sıcak olduğunu ve küçük aşırı olgunlaşmış eriklerin kısa süre sonra arabaların tekerlekleri tarafından ezildiği kuru yola düştüğünü bile hatırlıyor. Daha çok eşekarılarına benzeyen iri, tombul arılar, meyve bahçesindeki tatlı armut suyunu içmişti. Beyazlar giymiş insanlar bir çemberin içinde dans ediyordu. Moliwda onların arasında duruyor ve neşeleniyor ancak bu kendisini katlanmaya zorlaması gereken bir neşe, hani sonradan gelişen bir türden.

Kraliyet bürosundaki işi çok zor değil, kıdemli kâtip olarak gerçekte yazdığından fazlasını denetliyor. Dil bildiğinden, Osmanlı Bâb-ı-Âli'si ile iletişim kuran bölüm ona ait. Aslında onun yaşında biri sadece çalışıyormuş gibi yapabilir ve Moliwda'nın da yaptığı bu.

Kral, nükteci Moliwda'yı, onun boğuk sesini, hikâyelerini seviyor. Genellikle birkaç cümle konuşuyorlar, sohbet genellikle eğlenceli geçiyor ve kahkahalarla sonuçlanıyor. Moliwda'nın saygı görmesi bu yüzden. Stanislaw August, büroya geldiğinde herkes hızla ayağa kalkıp eğilerek selamlıyor, kalkması uzun süren sadece Moliwda, iri göbeği yüzünden kendini zorluyor ve kral da abartmayı umursamadığından Moliwda, selamını başını hızla eğerek sınırlıyor.

Moliwda, artık kendini bilge bir adam olarak görüyor ve küçük krizlere rağmen kendine güveniyor. Sonuçta yaşamın ona

zarar verdiğine inanmıyor. Sinik bir filozof gibi yaşamaya çalışıyor. Çok az şey onu yaralayabilir. Yeterince sık kullandığı keskin bir kalemi var. Kısa süre önce Antoni Felicjan Naglowski adlı biri, başkentin hoş ve önemli yerlerini sunduğu *Varşova Rehberi* başlıklı bir kitap yazmıştı. Moliwda, başkente yönelik bu zarif vizyonu ancak bir kız öğrenciye layık gördüğü için onunla alay etmişti. Son birkaç yıldır, bir bilim insanının uzak adalardaki vahşilerin yaşamlarını araştırdığı gibi âdetlerini araştırdığı Varşovalı orospulara bir övgü yazmaya karar vermişti. *Başka bir Yazar Tarafından Yayımlanan Rehbere Ek* olarak adlandırılan bu çalışma 1799'da ortaya çıktı ve hızla yayıldı. Eser, bazı Varşovalı metresleri ünlü yaparken, Moliwda'nın sosyal konumu daha iyileşmişti, yayın kısa ömürlü ve anonim olsa da herkes Moliwda tarafından hazırlandığını biliyordu.

Yıllarca bir grup arkadaşla birlikteydi, aralarında bürodan bazı adamlar olduğu gibi aynı zamanda gazeteciler ve oyun yazarları vardı. Zekice konuşmalardan asla çekinmeyen neşeli bir grup. Adamlar şarap tatmak, tütün tüttürmek ve sonra şarabın da katkısıyla mutlu bir halde Varşova'ya inip yeni yerler, hatta bir hafta önce bulduklarından daha iyilerini bulmak için buluşuyorlar. Örneğin, Krochmalna Caddesi'nde Liza Szynder'in ucuz ve rahat yerine gidiyorlar. Kızlar pek süslü olmayan ince, küçük gömlekler giyiyorlar. Moliwda hanımların bu şekilde oynamasından hoşlanmıyor. Bazen her evin zemin katının bir aşk tapınağı olduğu ve kadınların pencerelerde oturup müşterilerini çağırdığı Trembecka Caddesi'ne doğru yöneliyorlar. Moliwda'nın onların hizmetlerinden nadiren yararlandığı söylenebilir, erkekliği popolarını, yani erkeklerin şakayla, art niyetle söylediği gibi "yarı kıçlarını" zar zor kapatan, ince gömlekli kadınlara duyduğu coşkuyu paylaşmıyor. Kadınlar hâlâ onu çekiyor ancak sıradan ilişkileri nadiren yürütüyor ve bu onu "yarı sırıtışlara" ve anlamlı bakışlara maruz bırakıyor. Bir süredir bunu denememiş bile.

Öyle ya, kadınlar onu çekiyor ancak aynı zamanda giderek daha çok tiksindiriyor. Kadınlara karşı olan tutumunun tüm

yapılanmasının, yaşamı boyunca kendini karmaşık bir şekilde inşa eden yapının –savunmasız olmalarının, kutsallıklarının, saflıklarının– sonunda yıkılmaya başladığı izlenimine ancak şimdi kapılıyor. Her zaman onların yüzünden acı çekti, sürekli âşık oluyordu ve çoğu zaman aşkı karşılıksız kalıyordu. Onlara tapardı... Şimdi kadınları büyük bir çoğunlukla basit nesneler, kurnaz küçük fahişeler, boş ve alaycı, sanki ebedilermiş ve gençlikleri taştan oyulmuş gibi bedenleriyle, delikleriyle, yani biri ve ötekiyle iş yapanlar olarak görüyor. Pek çoklarını tanıyor ve düşüşlerini memnuniyetle izliyor. Birkaçı hatırı sayılır bir refaha ulaşabilmek için amını kullanabildi, tıpkı tüm subayların birbiri ardına gidip gördüğü ve Nowe Miasto'da küçük bir daire tutmasına izin verdikleri Maciejewska gibi. Sonra sadece sıradan askerler onların yerini almıştı ancak Maciejewska durmamıştı, Moliwda onu yakın zaman önce çok sağlıklı, zengin bir kadın ve burjuva olarak görmüştü. Moliwda'nın bu küçümsemesi tüm kadınlara, hatta soylu olanlara (sadece soylu gibi görünenler diye düşünüyor), elbette üzerinde hiçbir etkilerinin olmadığı kökenleriyle kibirli kibirli hava atanlara ve kendileri oldukça duygusuz olup başkalarının saflığının koruyucusu haline gelenlere yönelikti.

Arkadaşları da onun gibi, bu bunak mizojinisinden aynı zevki alıyormuş gibi görünüyor ve ardından orospular hakkında her türlü tartışmayı yapıyorlar, kendilerini listeler ve sıralamalar yaparak eğlendiriyorlar. Moliwda yaşlılığında kadınları hor gördüğünün farkına varıyor ancak sadece listelerde olanları değil, hepsini. Başından beri böyleydi, her zaman bunu hissetmişti çünkü böyle yetiştirilmişti ve beyni bu şekilde işliyordu. Gençliğinin saf sevgisi, mutlaka aşağılama olması gereken bu çok karanlık duyguyla bir başa çıkma girişimiydi. Kendini kötü düşüncelerden arındırmak ve uzak tutmak için saf bir devrimdi, bir girişimdi ama başarılı olmadı.

Sonunda işini iyi hak edilmiş bir dinlenme için bıraktığında, arkadaşları portresini ressama ısmarlamış ve Moliwda'nın çok

sayıdaki macerasını, deniz maceralarını, korsanları, kral olduğu adayı, egzotik sevgilileri, Yahudi Kabala'sını, Athos'taki manastırı, din değiştiren paganları aynen anlattığı gibi işlemesini söylemişlerdi. Elbette bunların büyük kısmı çok kötü yalanlardı. Böylece onun yalancı yaşamının bir anıtı dikilmiş oldu.

Zaman zaman Varşova'nın çamurlu ve delik deşik caddelerinde dolaşıyor. Bazen sarayın çoğu zanaatkârının oturduğu ve Wolowskilerin işlerinin olduğu Ceglana Caddesi'ne kadar gidiyor. Şlomo Wolowski evini burada yapmış ancak zemin katında bir dükkân ve avlusunda bira üretim binalarının olduğu, hâlâ tamamlanmamış iki katlı bir ev. Her şeyin üstüne maltın, aynı zamanda açlığı uyandıran mide bulandırıcı kokusu sinmiş.

Bir keresinde bir genç kadını gördüğünde cesaretini toplayıp Nahman Jakubowski'yi sormuş.

Kadın ona düşmanca bakmış ve şöyle yanıtlamış, "Piotr demek istiyorsun. Burada Nahman diye birini tanımıyorum."

Moliwda coşkuyla onaylamıştı.

"Gençliğimizde birbirimizi tanırdık," diye eklemişti, kadının zihnini rahatlatmak için.

Moliwda şimdi cebinden kadının ona Jakubowski'nin adresini yazdığı bir kâğıt parçasını çıkarıyor ve gitmeye karar veriyor.

Nahman'ı evde, yolculuk için hazırlanmış olarak buluyor. Onu görmekten pek memnun görünmeyen Nahman, torunu olduğu belli olan küçük bir çocuğu kucağından indiriyor ve Moliwda'yı karşılamak için ayağa kalkıyor. Ufak tefek, tıraşsız.

"Bir yere mi gidiyorsun?" diye soruyor Moliwda ona, yanıt beklemeden bir sandalyeye oturuyor.

"Belli değil mi? Ben bir elçiyim," diyor gülümseyen Jakubowski, tütünden kararmış dişlerini göstererek.

Moliwda da gülümsüyor, bir zamanlar insanın içinden kaçan ışığı anlatan bu komik, küçük adama bakarak. "elçi" sözcüğünün bu eski kemik torbasıyla birlikte kullanılması da eğlendirici. Jakubowski, Moliwda'nın onu böyle utanç verici bir durumda, masanın etrafında koşuşturan çocuklarla, tehditkâr bir yüzle içeri giren ve sonra da kaçan bir gelinle bulmasından biraz utanmış görünüyor. Kısa süre sonra gelin, bir sürahi kompostо ve bir sepet dolusu küçük tatlı çörekle çıkageliyor. Ancak Moliwda o kompostoyu içmeyecek. Moliwda'nın bir sürahi şarap sipariş ettiği meyhaneye gitmek için dışarı çıkıyorlar. Nahman Jakubowski yarın midesinin ekşiyeceğini bilse de itiraz etmiyor.

Moliwda Olarak da Tanınan Antoni Kossakowski'nin Hikâyesinde Bir Sonraki Bölüm

"Kadınlarınızdan birini eşim olarak aldım," diye başlıyor. "Evimden kaçtım ve onunla Hıristiyan nikâhı kıyıp bir çocuk yaptım."

Jakubowski ona şaşkınlık içerisinde bakıyor, birkaç günlük sakallı çenesine dokunuyor. Tüm hikâyeyi sonuna kadar dinleyeceğini biliyor. Moliwda diyor ki, "Ve onları terk ettim."

Değirmenci Berek Kozowicz kızı Malka ve genç Kossakowski'yi Litvanya'ya yolladıktan sonra çift, adamın Malka'nın köprü geçiş paralarını toplayan, büyük bir ailesi ve çok meşgul bir

adam olan kuzeninde kalacak yer aramıştı. Kendilerine ağılın yanında ineklerin gövdeleriyle ısınan bir oda verilse de kısa sürede bunun geçici olduğunu anlamışlardı. Küçük çocuklar da dahil tüm aile, sanki o bir ucubeymiş gibi gözlerini Kossakowski'den hiç ayırmıyorlardı. Bu dayanılmazdı. Antoni, köprü tahsildarının gençlerinden biri tarafından kendisine verilen Yahudi giysilerini giymiş halde evlilik yoluyla kuzen olduğu kişiye yardım ediyor, köye gidiyor ya da köprüyle ilgili münakaşaları doğruca köprüde yapıyordu. Ancak dilinin onu ele vereceğinden korkuyordu ve bilerek onu farklı türde aksanlarla karıştırıyor, diğer dillerden, Litvanyaca, Rutence ve Yidiş dilinde sözcükler ekliyordu. Döndüğünde, Malka'nın ağırlaşan, korkan ve kendi durumuna şaşıran çocuksu görüntüsü yüreğini sıkıştırıyordu. Ne yapılabilirdi ki? Arak[8] kokan köprü tahsildarı, her zaman kara tırnaklı parmağıyla yazının aynı kısmını işaret ederek ondan henüz aşina olmadığı aynı şeyi okumasını isterdi ve sonunda Malka ona bunun, Leah ve Yakup'un uyarılmasına rağmen evinden uzaklaşan ve Şekem adlı bir yabancı tarafından tecavüze uğrayan kızı Dinah'ın hikâyesi olduğunu söylemişti.

"Sen buradaki Şekem'sin," diye de eklemişti.

Köprüde oğlanın teki, parmağını Antoni'nin göğsüne bastırmaya ve kim olduğunu, kötü bir Yahudi mi yoksa kötü bir Polonyalı mı olduğunu sormaya başladığında, Antoni sanki bir nehirde yüzüyormuş da ayağı yerden kesilmiş, sanki su onu sürüklüyormuş, sanki savunmasızmış ve bilinmeyene doğru gidiyormuş gibi korkmaya başlamıştı. Giderek daha tedirgin olmuş, paniklemişti, belki de neler olacağını şimdiden hissetmişti. Sonra Trakai'de[9] annesinin yakınlarının, Kaminskilerin bir akrabalarının olduğunu hatırlamış ve onlara giderek yardım istemeyi hayal etmişti.

---

[8] (Ar.) Üzüm, pirinç, hurma ya da şeker kamışından yapılan anasonlu bir içki. (ç.n.)

[9] Litvanya'da bir kent. (ç.n.)

Gerçekten de ocak ayında giysilerini Yahudiden Polonyalıya dönüştürerek yola koyulmuştu. Üç gün içinde kendini Trakai'de bulmuştu ancak orada Kaminski adlı kimseyi bulamamıştı. Teyzesi birkaç sene önce ölmüş, kızları kocalarıyla gitmişlerdi, biri Polonya'da bir yerlere, diğeri ise Rusya'nın içlerine. Ancak işlerini yürüttüğü Trakai'de, tesadüfen Pskov'daki çocukları için Polonyalı öğretmen arayan bir tüccar olduğunu öğrenmişti.

Böylece Antoni, köprü tahsildarına elindeki tüm parayı göndermiş, ona ve karısına yazdığı mektuplarda, para kazanır kazanmaz daha fazlasını göndereceğini vadederek dönene kadar bu yabancının Malka ile çocuğa bakmasını rica etmişti. Sonra her şey yoluna girecekti. Çocuk gayri meşru bir ilişkiden ancak meşru bir evlilikten doğan, sıradan bir *mamzer*[10] olsa da hiç olmazsa Hıristiyan nikâhına saygı gösterilmeliydi.

Gri bir kış günü Rusya'ya doğru yola çıkarken, Trakai'de verdiği adreste bir mektup almıştı. Köprü tahsildarı, eğitimsiz el yazısıyla doğum sırasında Malka'nın ve çocuğun öldüğünü söylemek için yazmış ve tüm kalbiyle onların bu görüntülerinin son günlerine kadar Kossakowski'yi bırakmamasını, onun yüzünden öldüklerini ve hiçbir şeyin onu asla günahtan kurtaramayacağı düşüncesinin sonsuza dek aklından çıkmamasını dilemişti. Antoni bu mektubu büyük kış göğünün altında, diğer yolcuların arasında sıkıştığı arabada okumuş, çaresizliği ve rahatlamayı aynı anda hissetmişti, tıpkı nehrin akıntısına kapılarak kendi küçüklüğü ve acizliğiyle uzlaşıp hiçbir şeyin ona bağlı olmadığı küçük bir dal olarak kalana kadar korku duyan bir yüzücü gibi. Tıpkı ardından gelen o huzur gibi.

Pskov'a yolculuk bir ay sürmüştü. Çoğunlukla yürümüş, zaman zaman arabalar onu almıştı. Ahırlarda uyumuş ve bazen de beyninde ağrıyan bir ur olduğu hissine kapılmıştı ancak onu herhangi bir şekilde deşmedikçe beynindeki urla yaşamaya devam edebilecekti. Uyarmadan ortaya çıkan bazı anların dışında

[10] (İbr.) Piç. (ç.n.)

aslında bu mümkündü ve sonra ağrı, sihirli bir şekilde belirlenen sınırlarından kaçarak onu tamamen ele geçiriyordu. Soğuktan donmuş, pis Rohatinli köylülerle kızakla yolculuk yaparken de buna benzer durumlar oluyordu, bir keresinde arabacı sonunda atını dizginleyip ve yanına gidip, onu tutup sarsana kadar tüm yol boyunca ağlamıştı. Soğukta buhar çıkaran atlar, sıcak giysilerine sarınmış köylüler sabırla beklerken onlar, o büyük beyaz boşlukta birbirlerine sarılmış halde durmuşlardı. Arabacı ne olduğunu sormamıştı bile.

Psikov'a çok geç geldiği ortaya çıkmıştı ve zaten ondan daha nitelikli bir öğretmen gelmişti.

Uzun bir yolculuktan sonra Peterburg'a ulaşmış ve bu şekilde, hep hareket halinde, arabada, at üstünde ve her gün farklı bir insanla yaşayabileceğini fark etmişti. Sevimli, zeki ve deneyimliydi. İnsanlar onu hemen seviyordu ve söylediğinden daha genç olduğunu hissederek ona iyi de bakıyorlardı. Hiçbir sınırı aşmadan bu ilgiden en iyi şekilde yararlanmıştı. Konuya doğru bakıldığında, bir insanın yaşamak için çok az şeye gereksinimi vardır, sadece biraz yemek ve giysi. Her yerde uyuyabilirsiniz ve Antoni her zaman çevirmenlik, muhasebecilik yapacağı ve gülünç bir hikâye anlatacağı şu ya bu tüccar tarafından himaye altına alınıyordu. Sıkıntı içindeki esrarengiz bir soylu gibi davrandığı sıradan köylüler de onu alıyordu, onlara her zaman kendi soylu ünvanlarına sahiplermiş gibi aynı saygıyla davranıyordu. Yahudilerden ve Yunanlardan çekinmemişti, dillerini öğrenmiş ve bir çevirmen olarak çalışmaktan her zaman memnun olmuştu. Bazen adının –annesinden dolayı– Kaminski, bazen de Zmudzinski olduğunu söylüyordu ya da sadece bir gece ya da birkaç gün için yeni bir soyadı uyduruyordu. Kendini iyi ifade ettiği, kibar ve iyi huylu olduğu için yolculuklarında tanıdığı tüccarlar onu arkadaşlarına öneriyorlar ve böylelikle kervanlarla Türk topraklarında yolculuklar yapıyordu. Tekrarlayan melankolik ruh hallerinden dolayı sıkıntı içinde, sonunda bir Karadeniz filosuna yazılmıştı. Neredeyse üç sene içinde gemide

yaşamış ve birçok limanı ziyaret etmişti. Ege'de bir deniz kazasından kurtulmuş ve elbette yalan olan bir suçlamayla Selanik'te bir Türk hapishanesine kapatılmıştı. Çıktığında bir teselli bulacağına inanarak kutsal Athos Dağı'na doğru yola koyulmuş ancak bulamamıştı. Sonunda yaşamının geri kalanını geçirmeye niyetlendiği Krayova'da Bogomillere katılıncaya kadar İzmir'de çevirmenlik yapmıştı.

"Yakup gelene kadar. Sen beni keşfedene kadar," diyor Moliwda şimdi. İki sürahi şarap içmişler ve Moliwda çok yorgun. Nahman uzun bir süre sessiz kalıyor ve sonra kalkıp bir keresinde köylünün o kış kıyamette yaptığı gibi Moliwda'yı kucaklıyor.

"Ne dersin Jakubowski, iyi bir yaşamım oldu mu?" diye mırıldanıyor Moliwda, Nahman'ın yakasına doğru.

Eve sendeleyerek giderken bir yangın görüyor. Duruyor ve uzun bir süre yanan ve içinde müzik enstrümanları atölyesi olan binaya bakıyor. Gitar telleri sıcaktan kopuyor ve davulların gergin derileri havalara fırlıyor, yangın itfaiye gelene kadar büyük bir ihtişamla gelip geçenlerin kulak misafiri olduğu cehennemi bir müzik çalıyor.

VON OFFENBACH 1750 (Joh. Conrad Back)

29

Offenbach Am Main'de Yaşayan Küçük Böceklere Benzeyen İnsanlara Dair

Görüntü o kadar şaşırtıcı ki arabalar, atların ve arabaları üstündeki tuhaf kafileye yol vermek için isteyerek yolun kenarına çekiyorlar. Başında atlı, mızraklarla silahlanmış ve rengârenk giyinmiş altı adamdan oluşan bir askeri bölük var. Adamların bıyıkları fırça gibi ancak ciddi, hatta tehditkâr suratlarına rağmen bir sirkin gelişini duyuran çığırtkanları andırıyorlar. Yine silahlı ve fantastik bir şekilde, sanki sol anahtarı gibi kıvrılan bir adam tarafından yönlendiriliyorlar. Bu öndeki muhafızdan sonra kapısında çok ayrıntılı bir arma olan bir araba gidiyor, öyle ayrıntılı ki hatırlaması zor ve onun arkasında ağır, Doğulu atlar tarafından çekilen, içinde birçok yolcu bulunan bir düzine kadar araba. Sıranın en arkasında ise brandayla örtülü, içi dolu arabalar var. Onlardan sonra sadece atlı adamlar geliyor, genç ve yakışıklılar. Kafile, Frankfurt'tan Main üzerindeki köprüden Offenbach'ın varoşlarındaki Oberrad'a doğru hareket ediyor.

Offenbach'taki ailesini ziyaret eden ve ona bir sanatoryumu anımsatan bu fevkalade sessiz küçük kasabaya yerleşme kararı vermeye yakın olan Bayan von La Roche da arabacısına kenara çekmesini söylüyor. Merak içinde bakıyor, bu ne olabilir ki, bu tuhaf insanlar, nasıl böyle tuhaf bir şekilde yolculuk yapıyor? Muhafızlar, Uhlanlar gibi çoğunlukla yeşil ve altın tonlarında

kordonlar ve düğmelerle kaplı şatafatlı üniformalar giyiyor. Yüksek şapkaları tavuskuşu tüyleriyle süslenmiş. Bu çok genç adamlar neredeyse delikanlı, Sophie von La Roche'a[1] uzun bacaklı, hoplayan böcekleri hatırlatıyor. Bu en gösterişli arabanın içine bakmayı çok isterdi ancak pencerelerdeki perdeler sıkıca çekilmiş. Öte yandan onu izleyen arabalardaki yeni gelenleri inceleyebilir, hepsi renkli giysiler kuşanmış, gülümsüyor ve muhtemelen üzerlerindeki bu ilgiden dolayı biraz utanıyorlar.

"Kimmiş?" diye soruyor meraklanan Bayan von La Roche, alayı izlemekte olan bir kasabalıya.

"Oğulları ve kızıyla birlikte Polonyalı bir baron olduğunu söylüyorlar."

Kafile, kentin varoşlarından yavaşça geçip dar taş döşenmiş sokaklara sıkışıyor. Atlı adamlar, yabancı bir dilde öne arkaya bağırıyor ve ıslıkları duyulabiliyor. Bayan von La Roche operada bir gösteri seyrediyormuş gibi hissediyor.

Sophie onun kadar heyecanlı olan kuziniyle bir araya geldiğinde, kendisinin Berlin'de bulunmuş olduğu hızla herkesin zihninin arka planına çekiliyor. Hepsi, Oberrad'da yeni gelenlerin ilk kalacağı evi kiralayan arşidükün daveti üzerine buraya getirdiği güzel, gizemli kızıyla birlikte Polonyalı baron hakkında konuşuyor.

Kuzini, özellikle Oberrad'a gitmek için bir araba tutmuş ve herkesin törenle arabasından indirilmesini görmüş. Şimdi heyecanla diyor ki, "O iki oğlu, kırmızılar içindeki Türk şapkası giyen uzun yaşlı adamı indirdi. Göğsüne iğnelenmiş elmas bir yıldız vardı. İkinci arabadan prenses gibi giyinmiş kızı indi. Saçında elmaslar gördüm. İnanamazsın, kraliyet mensupları gibi görünüyorlardı. Kaleye yerleştiklerinde komşu olacaksınız."

Mart 1786'dan bu yana Offenbach'ta, hafif şiddette bir histeri sürüyor. Duvarcılar kalede çalıştıklarından pencerelerde tozlar uçuşuyor. Büyük miktarlarda duvar kâğıdı, halı, duvar malzemeleri,

[1] (1731-1807) 1771'de yazdığı *Sophia Sternheim'ın Tarihçesi* kitabıyla Almanya'daki ilk kadın yazar. (ed.n.)

mobilya ve yatak takımları getiriliyor, bunların hepsi Polonyalı bir barona konforlu bir ikametgâh yaratmak için gereken şeyler.

Bir yazar olan ve yazma alışkanlığındaki Sophie von La Roche, gördüğü her şeyi günlüğüne yazma konusunda dikkatli:

> Sevgili Offenbachlıların bu Polonyalılar konusunda yetinmek zorunda kaldığı kısıtlı bilgilerle başa çıkması çok ilginç. İnsan zihni, belirsizliğe ya da çoğunlukla söylenmemiş şeylere hoşgörü göstermediği için hemen böceğe benzeyen bu insanlar hakkında hikâyeler icat edilmeye başlandı. Söylentilere göre, Türk giysili yaşlı adam, Saint-Germain gibi bir tür simyacı ve Kabalacı, içeriye cam, kavanoz ve küçük şişelerle dolu gizemli sandıklar taşıyan işçilerin de onayladığı üzere, servetini kendi atölyesinde ürettiği altına borçlu. Bizim sevgili Bayan Bernardımız bana bu Baron Frank-Dobrucki'nin, ölümden mucize eseri kurtulan Çar III. Petro'dan başka birisi olmadığını, bunun Nebukadnezar Sarayı'nın onarımı için Doğu'dan fıçılar dolusu altının gelişiyle açıkladığını söyledi. Oyunda rol almak için kendime izin verdim ve ona yanıldığını bildirdim. Kızın ve iki erkek kardeşin aslında önceki Çariçe Yelizaveta Petrovna'nın sevgilisi Razumovskiy'den olan çocukları ve bu baronun da onların öğretmeni olduğunu uydurdum. Başını salladı ve aynı gün akşam olduğunda aynı söylenti kanımı akıtmaya gelen doktorun ağzından, değişmeksizin bana geri döndü.

Isenburger Schloss[2] ve Onun Donan Sakinlerine Dair

Kale, suyun hemen üzerinde duruyor ve birkaç kez sel kurbanı olmuş. Su seviyesinin dikkatle kaydedildiği, içeride iki yerde görülebiliyor. Seviye, iki yıl önce en yükseğe çıkmıştı. Şüphe yok ki bunun sonucunda nemden duvarlarda liken oluşmuş. Eva odasını seçmek için uzun zaman harcıyor, nehir manzarasını tercih

[2] Almanya'da Isenburg Kalesi. (ç.n.)

edip etmemeyi düşünüyor, bu durumda bir balkonu olurdu ya da belki de kente bakan büyük bir penceresi olan oda da olabilir. Sonunda nehir ve balkona karar veriyor.

Burada nehrin yumuşak ve hoş birçok rengi var. Nehrin adı Main ancak babası ona inatçı bir ısrarla Prut diyor. Mavnaların ve çift yelkenli teknelerin bu nehirde, Main'de yol alması Eva'ya huzur veriyor. Balkonda suya bakarak öylece oturabilir, şefkatli bir kucaklayış olarak gördüğü, suyun, yelkenlilerin hareketi, hepsi bir şekilde bedenine dokunuyor ve teni boyunca bir iz bırakıyor. Mobilyaları zaten sipariş etmiş. Bir masa ve iki gardıropla birlikte parlak bir malzemeyle kaplanmış bir kanepe ve kahve masası. Babası, Main manzaralı iki odayı alıyor. Babası artık sandalye ve koltuk istemediği için Eva ona halı sipariş etmek için özellikle Frankurt'a gitmiş. Vitray pencereli en güzel oda ibadethane olacak, Eva buna çoktan karar vermiş. Kardeşlerin toplanacağı yer burası.

Kale etkileyici, bölgedeki en büyük yapı, dolayısıyla herhangi bir kiliseden daha çok etki bırakıyor. Kale, düz kıyıdan hep ıslak olan ve her yıl işçilerin getirdiği taşla bakımını yaptığı bir yolla ayrılmış. Karşı tarafa giden feribot için bir de liman, limanın yanında da bir han ve demirci dükkânı var. Ahşap tahtalardan

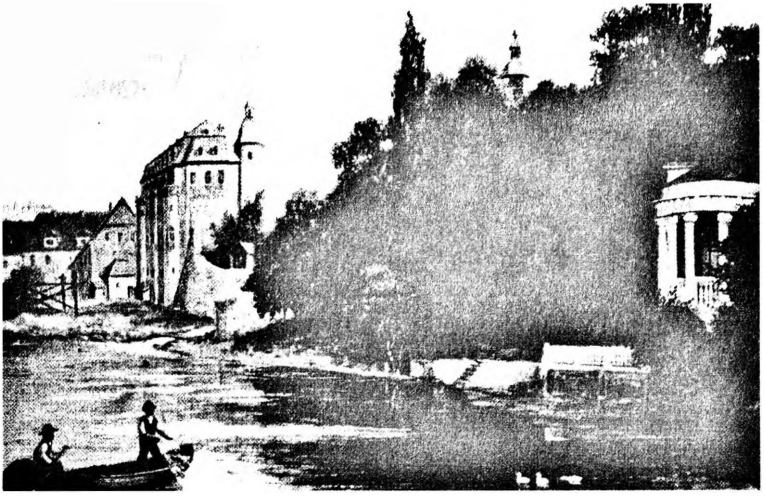

yapılmış masaların üstünde, nehirden çıkan balıklar ağırlıklı olarak da turna ve levrek satılıyor. *Polacken* (kentte onlar için böyle diyorlar) sepet sepet balık alıyor.

Kaleciğin beş katı var. Eva ve Matuszewski, her birinin kullanım planını hazırlamış. Birinci katta tören salonları olacak, ikincide, Brno'da olduğu gibi kendisi ve babası ile birlikte kardeşlerin en yaşlı olanları yaşayacak. Yukarıda, mutfak ve kadınların odaları var ve son iki kat gelecek olan gençlere ait olacak. Yan binada da mutfak ve çamaşırhane olacak. İmparatorun Viyana'daki saraylarını araştıran Eva'nın, bütün bunların nasıl görünmesi gerektiği konusunda bir görüşü var. Yenilemeleri için Frankfurt'tan bir mimar ayarlamış, ne istediklerini ona anlatmak bazen zor oluyor, toplantı odasında mobilya yerine sadece halılarla yastıklar, evin şapelinin ortasında ise sadece kürsü olacak ve altarı bulunmayacak. Bu adamın anlayamayacağı birçok şey var. Tüm yazı, duvarları boyayarak ve çürümüş zeminleri değiştirerek geçiriyorlar. En kötüsü, iki sene önce su basan birinci kat. Tüm pencerelere yeni cam takmak zorunda kalıyorlar. Frankfurt'tan büyük miktarlarda halı ve battaniye almışlar çünkü içerisi yazın bile soğuk. Alıcılar, parayı homurdanmadan, gönül rahatlığıyla teslim ediyor. Frankfurt bankerleri borç vermek için anında ortaya çıkıyorlar.

Kaleye taşındıklarında artık şatafat ve tören yok. Kaleye, dul olan Bayan Sophie von La Roche'nin 1788 kışında Offenbach'a yerleşmesiyle aynı zamanda taşınıyorlar.

İki kat merdiven, yürümekte zorlandığı için Yakup Frank'a zor geliyor. Almanya kışında Offenbach'a yapılan uzun yolculuk, soğuk algınlığına yakalanmasına neden oluyor. Birkaç gün kaldıkları Meissen'de ateşleniyor, hezeyana kapılıp yine komünyon ekmekleriyle onu zehirlemeye çalıştıkları konusunda ısrar ediyor. Fabrikayı ziyaretinden ve tüm porselenleri gördükten sonra biraz iyileşiyor.

Artık yenilemelere karşı umursamaz, duvar kâğıtlarına ve döşemelere karşı ilgisiz olan Yakup, tüm günleri ulakların

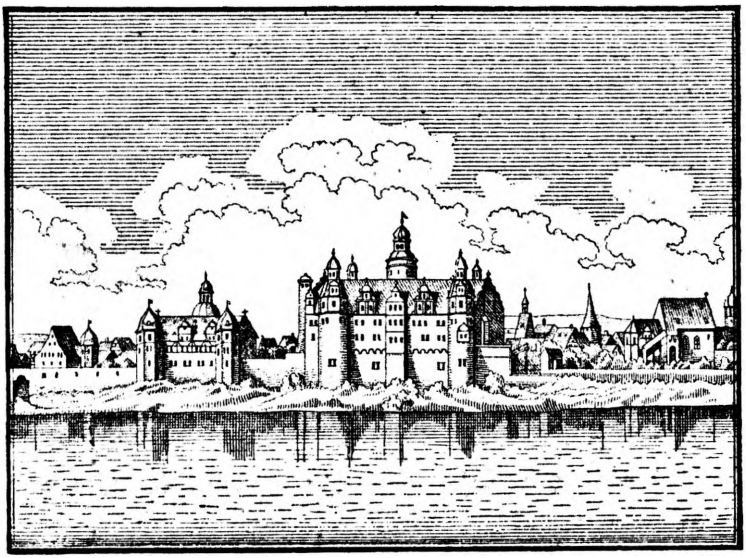

Polonya'ya, Moravya'ya, Bükreş'e, gerçek müminlerin olduğu her yere gönderilen mektupları yazdırarak geçiriyor. Aynı zamanda kıdemli kardeşlerini buraya çağrıyor. Yazın ilk gelenler Jan Wolowski ile Jakubowski ve bundan kısa bir süre sonra Labeckilerin çocuklarıyla birlikte Lanckoronskileri ve *Turczynka*'lar[3] olarak adlandırdıkları Eflak'ın inananlarını getiriyorlar. Oberrad'daki ev onlara yetmiyor, bu nedenle kale hâlâ yenilenirken, Offenbach'ta taş kaplı duvarları olan, rahat ve bakımlı evlerde odalar tutmaları gerekiyor.

Yakup sık sık Frankfurt'a yaptığı iş gezileri sırasında Offenbach'a gelen Thomas'ın ziyaretleriyle gözle görülür bir şekilde canlanıyor. İki kez birlikte, Thomas'ın amcasını bankerlerle tanıştırdığı ve daha çok kredi elde etmesine yardımcı olduğu nehre gidiyorlar.

Oturup konuşuyorlar. Şimdi Yakup, hemen kahvesinin kendini güneşte ısıtabileceği kalenin avlusuna getirilmesini emrediyor, amacı, Thomas'ın kale avlusunda tatbikatları yöneten şık beyaz üniforma içerisindeki yakışıklı adamı görmesi.

---

[3] (Leh.) Türk kadını. (ç.n.)

"Bu, Prens Lubomirski," diyor Yakup çocuksu bir gururla.

Bir an için afallayan Thomas bir şey söylemiyor ya da belki de amcasına hiç inanmıyor.

"Böyle biri buraya nereden gelmiş olabilir? Gerçek bir prens mi?"

Yakup hikâyeyi kahvenin tadını çıkararak zevkle anlatıyor. Kahve Türkiye'den ithal edilmiş ve Offenbach'ta heyecan yaratıyor. Müminlerden biri kasabada çoktan bir kahvehane açmış ve burada oturmak hemen moda olmuş.

Yakup, Lubomirski'nin iflas ettiğini ve borçlarından dolayı hapsedilmekten kurtulmak için Polonya'ya kaçmak zorunda kaldığını söylüyor. Varşova'da, Moşe Labecki ve Tereska'nın güzel kızları Tekla Labecka ile karşılaşmış ve ona âşık olup buraya kadar peşinden gelmiş. Yakup ona iş vermiş ve muhafızların komutanı olarak tayin etmiş. Hatta bu tür konulardaki büyük bilgisinden yararlanarak üniformalarının tasarımına bile yardım etmiş.

Thomas gülüyor.

"Öyleyse bu şatafatlı üniformalar Lubomirski'nin düşüncesi?"

Yakup bu varsayıma güceniyor. Üniformalar tümüyle kendi fikriydi: eflatun pantolonlar ve sırma kordonlu gök mavisi ceketler. Bu sırada mızraklı piyadeler bir tarafı mavi, diğer tarafı kırmızı giyiyor.

Kaynamış Yumurtalara ve Prens Lubomirski'ye Dair

Yıllardır ısıtılmamış olan kale, dondan ve her tür soğuktan küfle kaplanmış, duvarlar soğuk ve nemli, şömineler ve sobalar tembel tembel yanıyor. İyi ısınıyorlar ancak kütük yanar yanmaz, şömine hemen soğuyor. Böylece silüetleri, üst üste giydikleri kıyafetlerden dolayı yuvarlanmış olarak ortaya çıkıyor. Buradaki soğuk farklı, yabancı, deriye yapışıyor, elleri ve ayakları sürekli bir uyuşukluğa maruz bırakıyor, bir iğneyi nakış kasnağına sokmak, bir kitabın sayfalarını çevirmek zorlaşıyor. Kışın yaşam, birinci kattaki bir odada, en büyük olanda, şöminenin ve giysilerin,

o nemli dumanın kendine has kokusunu emmesine yol açan kenarlara yerleştirilmiş, ışıldayan Türk sobalarının yanında sürüyor. "Aynı Ivani'deki gibi kokuyor," diyor efendi, içeriye girdiğinde. Burası aynı zamanda her öğün yemek yedikleri yer. Şömineye olabildiğince yakın yerleştirilmiş uzun bir masada oturuyorlar. Güzel sofra takımları üzerinde onlara yalnızca haşlanmış yumurta veriliyor.

"Şimdiden kocakarıya döndün. Çaya davet ettiğin halde Lubomirski bile seni istemedi," diyor Yakup aniden, kızına, hepsi birlikte kahvaltı ederlerken.

Onun kötü ruh hali böyle başlıyor, Yakup birini azarlamak zorunda.

Eva kıpkırmızı oluyor. Babasının yorumu, Matuszewski, her iki kardeşi, Anusia Pawlowska, Eva Jezierzanska ve –bu gerçekten çok kötü– Thomas tarafından duyuluyor. Eva çatalını bıçağını bırakıp odayı terk ediyor.

"Ne de olsa o Tekla Labecka için burada," diyor Eva Jezierzanska, yatıştırıcı bir tonla ve Yakup'a biraz daha turp koyarak. "Kadınlar konu olduğunda büyük bir köpeğe benziyor, ona dikkat etmek gerek. Tekla ona direndi ancak bu onu daha çekici hale getirdi."

"Uzun süre de direnmedi," diyor Matuszewski, ağzı dolu ve konunun başarıyla değişmesinden memnun olarak.

Yakup bir süre sessiz kalıyor. Son zamanlarda kaynamış ya da fırında yumurta yiyerek yaşıyor. Midesinin başka bir şey sindirmediğini söylüyor.

"O, bir Polonya prensi..." diyor Yakup.

"Prens mrens ancak şerefi ve maddi durumu bitik," diyor Czerniawski usulca. "Parası yok, saygı görmüyor. Alacaklıları peşinde olduğu için Polonya'dan kaçmak zorunda kaldı. Bir seyis olarak işe yaraması iyi..."

"Saray muhafızlarının generali," diye düzeltiyor onu Matuszewski.

"Ancak o bir prens" diyor Yakup bıkkınlıkla. "Kızın yanına git," diyor Zwierzchowska'ya.

Ancak Zwierzchowska'nın kalkmaya niyeti yok.

"Geri gelmez. Onu gücendirdin." Kısa bir aradan sonra ekliyor, "Efendim."

Masaya bir sessizlik hâkim oluyor. Yakup öfkesini kontrol edemiyor ve alt dudağı titriyor. Brno'daki inmeden sonra yüzünün sol tarafının sarktığı ancak şimdi belli oluyor.

Bir anlık sessizlikten sonra, "Bütün hastalıkları sizin yerinize üstlendim," diyor. Sessizce başlıyor, sonra sesini yükseltiyor. "Kim olduğunuza bir bakın, beni hiç dinlemiyorsunuz ve sözlerime aldırış etmiyorsunuz. Sizi buralara getirdim ve baştan beri beni dinleseydiniz daha ilerilere giderdiniz. Bunu algılayamıyorsunuz dahi. Kuğutüyü yorganlarda, altın dolu sandıklarda, kraliyet saraylarında uyudunuz. Aranızda kim bana gerçekten inandı ki? Hepiniz aptalsınız. Sizin için boşuna uğraşıyorum. Hiçbir şey öğrenmediniz, tüm yaptığınız beni izlemek, ancak benim ne hissettiğimi ya da nasıl acı çektiğimi düşünmüyorsunuz."

Tabağını sertçe itiyor. Kabuklu yumurtalar yere düşüyor.

"Defolun. Eva, sen kal," diyor Jezierzanska'ya.

Diğerleri ayrıldığında Eva, üzerine eğilip ince yün fularını düzeltiyor.

"Beni kaşındırıyor," diye yakınıyor Yakup.

"Kaşındırması gerekir, öyle sıcak tutuyor."

"Her zaman bana karşı iyi oldun, benim tatlı Hanamdan sonra en iyisi sensin."

Jezierzanska kendini kurtarmaya çalışıyor ancak Yakup onu elinden yakalayıp kendine doğru çekiyor.

"Perdeleri çek," diyor.

Jezierzanska kalın kumaşı itaatkârca çektiğinde karanlık oluyor ve şimdi bir kutunun içindelermiş gibi gizleniyorlar. Yakup ağlamaklı bir sesle diyor ki, "Benim düşüncelerim, sizin düşünceleriniz gibi değil. Çok yalnızım. Siz hoş, iyi insanlar olabilirsiniz ancak basit köylülersiniz, bir anlayışınız yok. Size çocuk gibi davranılması gerekiyor. Size basit şeyleri basit benzeşimlerle anlatıyorum. Aptallık, büyük bilgeliği gizleyebilir. Sen bunu biliyorsun çünkü akıllısın sen," diyor Yakup ve başını Eva'nın

kucağına koyuyor. Eva Jezierzanska, Yakup'un hep başında duran şapkayı dikkatle yana kaydırıp parmaklarını efendinin yağlı ve aklaşmış saçlarına daldırıyor.

Yakup yaşlı. Onu her hafta yıkayan Eva Jezierzanska, bedenini iyi tanıyor. Teni kurumuş ve incelmiş, aynı zamanda parşömen kadar düzgün, yüzündeki izler dahi düzleşmiş ya da derin kırışıklıkların altında gizleniyor. Eva insanların alınlarında yatay kırışıklıkları olanlar ve dikey kırışıklıkları olanlar olarak ikiye ayrılabileceğini biliyor. Birinci gruptakiler neşeli ve dostça – onlar hakkında böyle düşünüyor ve kendisi de öyle– ancak nadiren yaşamlarında istediklerini elde ederler. Diğerleri, burunları üstünde derin kırışıklıklar olanlar ise öfkeli ve fevridir ancak genellikle amaçlarına ulaşmada başarılı olurlar. Yakup, bu ikinci gruba ait. Gençliğinde o kızgın kırışıklıklar daha belirgindi ancak şimdi onlar da ortadan kaybolmuş, belki de amacına ulaşmış ve orada bulunma sebepleri kalmamış. Alnında sadece her gün güneşin ışınlarıyla yıkanmış gölgeleri kalmış onların.

Yakup'un teni yanık, göğsündeki tüyler gri ve ince, eskiden buradaki tüyler kalın ve siyahtı. Aynısı bacakları için de geçerliydi, şimdi ise neredeyse tüysüz. Yakup'un cinsel organı dahi değişmiş. Onunla eskiden sık sık ilgilendiği ve içinde misafir ettiği için Jezierzanska bunu bilirdi. Ancak onun savaş duruşunu alışını görmeyeli uzun zaman oldu. Artık daha çok bacaklarının arasında sarkan biçimsiz bir kumaş parçasına benziyor, fıtığın da bunda artırıcı etkisi var. İnce varis ağları baldırlarında ve kalçalarında rengârenk ortaya çıkmış. Yakup midesi sindirim bozukluğundan şişmiş olsa da son zamanlarda zayıflamış.

Jezierzanska cinsel organını süngerle nazikçe yıkarken, başını düşünceli bir tavırla pencereye çeviriyor. Suya dikkat etmeli, Tanrı korusun, çok soğuk ya da çok sıcak olmamalı çünkü Yakup, sanki Eva onu öldürüyormuş gibi çığlık atıyor. Elbette asla ona hiçbir şekilde zarar veremez. Bu, onun bildiği en değerli insan bedeni.

Yakup'un ayak tırnaklarını kesmeye yarayan tek şey olan, çiftlik hayvanlarının toynaklarını düzeltmekte kullandıkları

özel makaslar için şehirdışına, köylülere birilerini göndermeyi düşünen oydu.

"Git Eva, genç kadınların yanına git ve benim için üçünü seç, beğendiğim tipi sen biliyorsun, onlara beyaz bir giysi hazırlamalarını ve yanlarında getirmelerini söyle. Yakında onları çağıracağım."

Eva Jezierzanska teatral bir tavırla iç çekiyor ve yapmacık bir içerlemeyle diyor ki, "Senin için hastalık ve yaşlılık diye bir şey yok Yakup. Utanmalısın."

Açıkça ona yaltaklanıyor, Yakup kendi kendine biraz gülümsüyor ve kollarını onun kalın beline doluyor.

Dişi Kurt Zwierzchowska, Kalede Düzeni Nasıl Kuruyor

Zwierzchowska, her şeye baştan başlamalı. Kendisi tüm sarayın tükenmiş sorumlusu, tüm anahtarlar belinde asılı. Hepsini öğrenmek uzun zamanını almış.

Zwierzchowska kendini hangi evde bulursa o evi çekip çeviriyor her zaman. Sürüsüyle ilgilenen dişi bir kurda benziyor, onları besleyen ve koruyan. Nasıl tasarruf edileceğini biliyor, evi yönetmeyi biliyor, bunları Ivani'de öğrenmiş ve gittikleri Wojslawice, Kobylka, Zamosc gibi yerlerde, küçük malikânelerde ve yaşamaları için kendilerine bir köşe verilen küçük köylerde de öğrenmeye devam etmiş. Bir suçtan kısmen kendisinin sorumlu olduğunu, onun yüzünden on dört kişinin öldüğünü biliyor, onlar vicdanında yer etmiş ve onca yıl sonra, şimdi bile Wojslawice hahamı Zyskiel'in karısı gibi poz yaptığı o manzarayı tüm canlılığıyla hatırlıyor. Aslında iyi poz yapamamıştı, onu gören herkes bunu anlamalıydı. Yaptığını yapılması gereken gibi görerek kendini haklı çıkarmıştı, savaştaydılar ve savaşta kurallar barış zamanındakilerden farklıydı. Tecavüze uğradığı için kendini asan kızının intikamını da almıştı. İntikam almaya hakkı vardı. Kocası her zaman ona kendini suçlayamayacağını, hepsinin

bunda payı olduğunu söylüyor. Kuduz hayvanlar gibi saldırmışlardı. Görünüşe göre artık kimse ne olduğunu onun gibi umursamıyor. Yakup son günler geldiğinde, Bakire'ye gideceklerine ve onun elini tutacağına dair söz vermişti. Bu söz ona çok yardımcı olmuştu. Üzerinde hiçbir lanet olmadığını ve hiçbir lanetin pusuda beklemediğini ümit ediyor. Ne de olsa sürüsünü koruyor.

Şimdi şişmiş bacakları onu rahatsız ediyor, çok genç olan gelini Eleonora'dan, evlenmeden önceki adıyla Jezierzanska'dan ona yardım etmesini istiyor. Bugünlerde oldukça yavaş hareket eden Zwierzchowska, sık sık Eleonora'ya yaslanıyor ve insanlar onların Naomi ile Rut[4] gibi göründüğünü söylüyor.

Zwierzchowska'nın gelininin annesi, Eva Jezierzanska Yakup'la birlikteyken ve Varşova'da olmadığı zamanlar genç üyelerle, onların konaklamalarıyla, kızların çalışmaları ve dinlenmeleri gibi işlerle ilgileniyor. Yazışmaları yürütüyor, sanki burası sık ziyaret edilen bir hanmış gibi kalacak yerleri ve erkek kardeşlerin Offenbach'a geliş tarihlerini ayarlıyor. Varşova'ya geri döndüğünde, görevlerini Dembowski'nin genç damadı, Yakub Zalewski üstleniyor. Bu sırada Czerniawskiler mali işlerden sorumlu. Oğulları Antoni ile birlikte efendinin bugünlerde hep yanında olmasını istediği Yeruhim Dembowski onun sekreterliğini yapıyor. Efendinin odasının yanında Brno'da olandan daha büyük bir büroları var. Gençlerden bazıları, müminlere gönderilme zamanı gelen mektupları kopyalıyor. Yeruhim'in karısı Dembowska, sarayın en tepesinde gürültülü pençeleriyle sürekli güvercinlerin akınına uğrayan küçük bir odada altın damlaların satışını yönetiyor. Küçük tahta kutular ve içini doldurmak için kıtık yığınlarıyla dolu, postane gibi başka küçük bir oda daha var. Pahalı mallar raflara yerleştirilmiş, yüzlerce şişe çoktan altın damlalarla doldurulmuş ve etiketleri kızı tarafından yazılmış. Mutfak, Michal Wolowskilerin oğlu ile evlenen Matuszewskilerden bir kadın tarafından işletiliyor. Kendine

[4] Kutsal kitapta geçen bir hikâyenin gelin ve kayınvalide olarak birbirini kollayan kahramanları. (ç.n.)

güvenen, otoriter bir kadın, davranış ve mizaç olarak mutfağa uygun, burada tencereler yok, kazanlar, büyük tavalar var ve aldıkları kızartma tavaları en tombul kazı sığdıracak kadar büyük. En kötü işler için kentten kızlar tutuyorlar ancak gelen her kızın mutfakta da yardımcı olması bekleniyor.

Brno'da muhafızlarla ve tatbikatlarla ilgilenen, tam yetkiye sahip olan Franciszek Szymanowski burada yetkiyi Prens Lubomirski ile paylaşmak zorunda. Szymanowski, Brno'da sipariş edilmiş olan asayı, bir yastık üstünde resmiyetle sunarken bu işi seve seve yapmış. Zaten kendini sürekli büyüyen "lejyon"dan bunalmış hissediyor. Kendine sadece her pazar nehir kıyısındaki yoldaki kiliseye gittiklerinde alayı yönetme görevini ayırıyor. İşte o zaman insanlar evlerinden çıkıp onlara bakıyor. Szymanowski tüm kafilenin başını çekiyor, atının üstünde dimdik ve gururla oturuyor. Dudaklarında ne düşünceli ne de alaycı, yarım bir gülümseme var. Bakışları yanlarından geçtikleri insanların üzerinde, sıkıcı herhangi bir çimenlikteymiş gibi geziniyor. Bu sırada Prens Lubomirski, her zaman arabada Yakup ve Eva ile birlikte. Bu alay öyle zamanında geliyor ki Offenbachlılar buna göre saatlerini sabah kahvesi zamanı olarak ayarlayabilir! İşte maiyeti tarafından bir satırmış gibi çevrelenmiş olan Polonya kontu, yöredeki Katolik kilisesi olan Bürgel'e gidiyor.

Bu ayin sadece onlar için yapılıyor, yani burada adlandırıldıkları üzere *Polacken* için. Küçük kiliseyi dolduruyorlar. Sessizce dua ediyorlar ve Lehçe şarkı söylüyorlar. Yakup, gösterişli Doğu dindarlığına yabancı olan Bürgelli Katolikler arasında büyük heyecan yaratan haliyle, altarın önünde haç şeklinde yatma alışkanlığını sürdürüyor. Bölge rahibi onları kutsuyor ve diğerlerine onları örnek almalarını söylüyor. Onlar buraya geldiklerinden beri kilisede asla mum ve tütsü eksik olmamış ve kısa süre önce Eva, yeni rahip cüppelerini ve en pahalı taşlarla işlenmiş güzel bir altın kutsal kabın masrafını karşılamış. Bunu gördüğünde neredeyse bayılacak gibi olan bölge rahibi, artık her gece, böylesine değerli bir şeyi saklamak, her türden hırsızı cezbetmez mi, diye düşünüp endişeleniyor.

Turkuaz Bıçak

Prens Jerzy Marcin Lubomirski, Offenbach'ta ortaya çıktığında tamamen beş parasızdı. Polonya'nın en büyüklerinden olan servetinden geriye hiçbir şey kalmamıştı. Son yıllarda tüm enerjisini, tüm yerli aktrislerle olan tanışıklığıyla birlikte, kulislere ve her şeye dair mükemmel bilgisini takdir eden kral için çalışmaya vermiş ve Varşova'daki kraliyet tiyatrosunu örgütlemişti. Ancak ne yazık ki hain ve kavgacı biri olarak ünlenmekten kurtulamamıştı. Öncelikle, eskiden Kamaniçe Kalesi komutanıyken anne babasının izni olmadan bir kadınla evlenerek kraliyet onurunu lekelemişti. Evliliği kısa ömürlüydü ve mutsuz geçmişti. Boşandıktan sonra tekrar evlenmişti ancak bu evlilik de kısa sürmüştü. Aynı zamanda erkeklerle de ilişkisi vardı. Erkek sevgililerinden birine, bir kasaba ile birkaç köyü armağan etmişti. Koca olmaya pek de uygun değildi. Kendini her zaman her şeyden önce bir asker olarak görmüştü. Kuşkusuz, taktik

yetenekleri Prusya İmparatoru Frederick tarafından fark edilmiş, imparator onu Silezya Savaşları sırasında general yapmıştı. Prens, Prusya'nın savaş tarzıyla ilgili olarak neredeyse anlaşılmaz bir bıkkınlıkla, Prusya ordusundan ayrılmış ve eski silah arkadaşlarına saldırdığı kendi bölüğünü kurmuştu. Aslında iki cephede savaşıyordu, aynı zamanda Polonya ordusuyla çarpışıyor, tecavüz ve yağmadan büyük zevk alıyordu. İki cephe arasında kalan bölge, anarşinin çekiciliği, insani ve ilahi tüm yasaların askıya alınması, ordu geçtikten sonra yakılan köyler, yağmalanacak cesetlerle kaplı savaş meydanları, ortalıkta dolaşan yoksulların katledilmesi, sindirilmiş alkolün ekşi kokusuyla karışan kanın mide bulandırıcı kokusu, işte bunların hepsi Jerzy Marcin Lubomirski'nin krallığıydı. Sonunda Polonyalılar tarafından yakalanıp ihanetten ve eşkıyalıktan ölüme mahkûm edildi. Ailesi onun için araya girdi ve uzun bir hapis cezası karşılığında ölümden kurtuldu. Ancak Bar Konfederasyonu oluşturulduğunda insanlar birden onun liderlik yeteneğinin farkına vardı ve ona düzelmesi için bir şans verildi. Prens, Jasna Gora Kalesi'nde Pulaski'nin birliklerine erzak sağladı ve orada bir süre kaldı.

Lubomirski, Czestochowa'da bu Yakup Frank'ın karısının öldüğü akşamı hâlâ hatırlıyor. Yeni Hıristiyanların yaptıkları cenaze alayını, duvarların dışına çıkıp bedeni bir mağaraya gömmek için kale komutanından izin almalarını izlemişti. Yaşamında bu kadar kederli insanlar görmemişti. Yoksul ve eziktiler, bazıları Türkler bazıları Kazaklar gibi giyinmişti ve cenaze için uygun olmayan ucuz, cicili bicili giysiler içindeki kadınları hatırlıyor. Onlara acımıştı o zaman. Şimdi kendini onların arasında bulacağını kim bilebilirdi?

Kaotik kuşatma sırasında mahkûmlarla herhangi bir ilişkinin yasak olduğunu bilmesine rağmen askerlerin Frank'a kutsal bir pedere gidermiş gibi gittiğini ve Frank'ın da ellerini onların başlarına koyduğunu biliyordu. Askerler arasında, onun dokunuşlarının insanı darbe ve kurşunlara karşı koruduğu inancı vardı. Ayrıca Frank'ın kızını da hatırlıyor, babasının, şüphesiz

erdemini yitirmesinden endişelendiği için kuleden ayrılmasına izin vermediği ve bazen güzel başında bir kapüşonla kasabadan manastıra çaktırmadan inen, o çok genç ve kaprisli kızı.

Prensin ruh hali boğucu Czestochova'da kararıyor. Dua dahi edemiyor, duvarlarda asılı adaklar, başladığı duayı bozduğu için onu rahatsız ediyor. Ya böyle bir talihsizlikle karşılaşırsa? Ya bir bacağını yitirirse ya da bir patlamada yüzü bozulursa? Ancak bir şeyden emin, onun gibileri Kutsal Anne'nin özel ayrıcalıklardan yararlanır, pek çok kez o bunun böyle olduğu kanıtlamıştı. Her zaman onun bir yakını, her koşulda ona yardım eden yengesi gibiydi ne de olsa.

Manastırın rehavetinden sıkılarak her akşam sarhoş olmuş ve görevli olmayan subaylarını, mahkûmun genç kızıyla arkadaş olmaya teşvik etmişti. Bir keresinde sarhoşluğun verdiği cömertlikle, kendini bu tuhaf Yahudi kadar mahkûm hissettiği bu yerden bıkmış bir halde, yeni Hıristiyanlara zor kazanılmış erzakla birlikte kardeşlerin dükkânlarından bir fıçı kalitesiz şarap göndermişti. Frank, ona nazik bir teşekkürle birlikte, bir sepet yiyecekten ve sirkeye benzeyen şaraptan çok daha değerli bir hediye olarak, turkuaz taşlı gümüş kabzası olan gözalıcı bir Türk bıçağı yollamıştı. Lubomirski, bıçağı yolda bir yerlerde kaybetmiş ancak sıkıntıya düşüp Viyana'da dara düşünce birden onu anımsamıştı.

Jasna Gora düştükten sonra Varşova'ya dönmüştü. İnsanlar, Bölünme Meclisi'nde[5] Polonya'nın birinci bölünmesinin onaylanmasını engellemek amacıyla kapı girişine yatan Tadeusz Rejtan'ı sürükleyerek çıkaranın o olduğunu ve ardından Polonya Krallığı'nın yeni sınırlarını çizmek suretiyle, ulusu tahrip ettiğini ve kötürüm bıraktığını söylemişlerdi. Varşova'da onu gören tanıdıklarının karşı kaldırıma geçmelerinin sebebi budur. Lubomirski burada, derin bir kaos içinde olan kentte servetinin geri kalanını saçıp savurarak ve büyük borçlar alarak hovardaca bir yaşam sürmüştü. İçmiş, kumar oynamış ve çoğunlukla aşırı

[5] (Leh: *Sejm rozbiorowy*) İşgalci güçlerin (Rusya, Prusya, Avusturya) baskısıyla Varşova'da, 1773 Nisan'ında kurulan meclis. (ç.n.)

Katolik olanlarla ilişki içinde olsa da ona son moda sözcük olan *libertin*[6] lakabı takılmıştı. 1781'de borçlarının listesi yayınlandığında, yüzden fazla farklı alacaklının adını içeriyordu. Titizlikle hesaplanan miktarlar astronomikti: iki milyon altı yüz doksan dokuz bin iki yüz doksan dokuz Polonya zlotisi. İflas etmişti, belki de Avrupa'daki en batık kişiydi. Birkaç yıl sonra eski arkadaşlarından biri olan yaşlı Kossakowska'dan, Yakup'un sarayının Offenbach'a taşındığını öğrenmişti.

Kaybolan ya da bir fahişeye armağan olarak verilen turkuaz bıçak, aniden prensin tüm düşünce karmaşasından tek bir şaşırtıcı fikri silmişti, öyle ki bu insanlarla ortak bir yanı olması gerektiği ortaya çıkmıştı çünkü birkaç yıldır nereye dönse onlarla karşılaşıyordu, ne de olsa onları ilk defa Kamaniçe'de hâlâ büyük sakallarının ardına gizlenmiş Yahudiler olarak görmüştü ve vaftiz olduktan sonra tüm kış boyunca kudretli Kossakowska'nın talebi üzerine onun malikânesinde yaşamışlardı. İnsanların kaderlerini birbirine bağlayan görünmez bir güç olmalı, çünkü aksi halde onlarla Czestochowa'da karşılaşmaları gibi bu türden tesadüfleri açıklamak olanaksız olurdu. Şimdi artık yaşayacak başka yeri olmayan Lubomirski'nin, kaderin görünmez ağlarına inanmaktan dolayı mutlu ancak hepsinin ötesinde, yaşam yolunun, bir ekin tarlasında kılıçla açılan bir yol gibi doğru ve düzenli olduğuna dair derin bir inancı var. Tek pişmanlığı, Yakup Frank'la Czestochowa'da tek bir sözcük dahi konuşmamış olması. Yine de o değersiz eski Czestochowa mahkûmunun şimdi bir kalesi ve sarayı var. Şüphesiz, o şeylere sahip olmasının sebebi, artık Varşova'dan kaçmak zorunda kalan Prens Lubomirski'yi kurtarmak.

Ona bütün çalkantılı yaşamı boyunca öğretilen, sadece cesur, olağandışı fikirlerin meyve verme şansının olduğu. Çünkü Prens Lubomirski'nin tüm yaşamı sadece, sıradan ayaktakımının asla anlayamayacağı böyle olağandışı kararlardan meydana geliyor.

Bu sefer de aynısıydı. Prusya'ya hizmet ettiği dönemden eski arkadaşı olan Prens Frederick Karol Lichnowski'ye bir mektup

---

[6] (Leh.) Çapkın, hovarda. (ed.n.)

göndererek, kendisini şimdilerde bir şekilde baş döndürücü yükseklere ulaşmış olan Frank'a önermesini istemişti. Lichnowski'den fazla detaya ve onun çapraşık durumuna girmeden eski tanışıklıklarından bahsetmesini rica etmişti. Kısa süre sonra arkadaşından Baron Dobrucki-Frank'ın bundan onur duyacağını, majesteleri prense muhafızlarının komutanlığını verebileceğini, böylelikle sarayın ihtişamını daha da yükselteceğini bildiren çabucak yazılmış, coşkulu bir not almıştı. Frank aynı zamanda prense kasabanın en iyi yerinde bir daire, bir araba ve albay rütbesinde bir yaver vadetmişti.

Böylece olabilecek en iyi şey olmuştu çünkü prensin Offenbach'a gidecek parası dahi yoktu ve durakladığı her yerde posta atlarının ödemeleri için mücadele vermek zorunda kalmıştı.

Oyuncak Bebek Evine Dair

"Sevgili Arkadaşım... Size böyle hitap edebileceğimi düşünüyorum," diyor açıksözlülüğüyle bilinen Sophie von La Roche. Kafası karışmış olan Eva'yı dirseğinden tutup diğerlerinin çoktan oturduğu masaya doğru yönlendiriyor. Onlar, genellikle kasabalı ve Offenbachlı girişimciler, örneğin şimdi dükün Frank ve maiyetini kabul ettiği gibi, yüz yılı aşkın bir süre önce Isenburg dükünün bir dedesinin yanına aldığı Hugenotların torunları olan Andre ve Bernard gibi.

Konuklar oturma odasında oyalanıyor ve yan odaya açılan kapıdan enstrümanlarını akort eden birkaç müzisyen görülüyor. Eva Frank ve Anusia Pawlowska oturuyorlar. Eva kendini güvensiz hissettiğinde ve kendinden emin görünmek istediğinde biraz nobranca olsa da hafifçe dudaklarını şişiriyor.

"Görüyorsunuz, burada her zaman bir kargaşa var. Burada nasıl çalışılır ki? Ancak dün arkadaşımız Andre, Viyana'dan çalışacağımız en son notaları getirdi. Siz hanımlar, herhangi bir enstrüman çalıyor musunuz? Bir klarnete gereksinimimiz var."

"Müziğe yeteneğim yok," diyor Eva. "Babam müzik eğitimine çok önem verirdi, ancak... işte... Belki de size klavsende eşlik edebilirim..."

Şimdi babasının nerede olduğunu soruyorlar.

"Babam, affınızı diliyor, bugünlerde evden nadiren çıkıyor. Kendisi hasta."

Onlara çay ikram eden Sophie von La Roche endişeyle soruyor, "Doktora gereksinimi var mı? Frankfurt'ta en iyilerinden biri var, ona haber vermekten mutluluk duyarım."

"Hayır, teşekkürler, gerek yok, bizim kendi doktorlarımız var."

Sanki şimdi herkesin Eva Frank'ın söyledikleri üstünde dikkatle düşünmesi gerekiyormuş gibi bir anlık sessizlik oluyor, "biz" ve "kendi doktorlarımız" ile ima edilenler ne anlama geliyor? Ancak Tanrı'ya şükür, yandaki odadan müziğin ilk bölümleri gelmeye başlıyor. Eva ciğerlerindeki havayı boşaltıyor ve dudaklarını büzüyor. Doğrudan matbaadan geldiği belli olan müzik notaları kahve masasının üzerinde duruyor, sayfaları henüz kesilmemiş. Eva onlara uzanıp okuyor: *Musikalischer Spaß für zwei Violinen, Bratsche, zwei Korner und Bass, gescrieben in Wien. W.A. Mozart.*

Yuvarlak fincandan içilen çaylar nefis. Eva bu içeceğe alışık değil, Sophie von La Roche, bunu kafasına yazıyor. Bütün Ruslar çay içerdi hani?

Eva, Sophie'ye merakla ancak gizlice bakıyor, Sophie elli yaşlarında, ancak yüzü şaşırtıcı derecede diri, genç ve gözleri çocuksu. Bir aristokrattan çok kasabalı bir kadın gibi mütevazı giyiniyor. Gri saçları taranmış ve özenle pilelenmiş fırfırları olan hoş bir boneyle sabitlenmiş. Bir çocuğunki gibi mürekkeple lekelenmiş ellerine bakana kadar çok düzenli, derli toplu görünüyor.

Küçük orkestra, sonunda çalmaya başladığında Eva artık konuşmaya gerek kalmadığı gerçeğinden yararlanıp salonu gözlemeye başlıyor. İlgisini müzikten daha çok çeken bir şey görüyor. Ara verilir verilmez ev sahibesine bunu sormak istiyor ancak müzisyenler kahve masasına geri geliyor ve fincanlar şıngırdıyor, erkekler şakalaşıyor, ev sahibesi tüm bu curcunanın ortasında son

konukları tanıştırmakla meşgul. Eva sosyetede daha önce böylesine açıksözlü, böylesine eğlenceli insanlar görmemiş. Viyana'da herkes yapmacık ve mesafeli. Aniden, nasıl olduğunu anlamadan –heyecandan yanakları kızaran, Eva'yı öven Anusia yüzünden olmalı ve ardından Sophie'nin onu rahatlatan ve güvenliğini temin eden müşfik ve bilge gözleri de var tabii– Ewa kendini Bayan von La Roche'nin klavseninin önünde otururken buluyor, kalbi atıyor ancak elbette en büyük yeteneğinin kesinlikle klavsen çalmak değil, duygularını kontrol altına almak olduğunu biliyor: "Ne dudaklar kalbin kendilerini aldatmasına izin verir ne de beden kalbin hissettiğini belli eder," eski derslerin bir faydası. Eva ne çalacağını düşünmeye çalışıyor, eline bir müzik notası tutuşturuluyor ancak onu sakince bir kenara itiyor ve parmaklarının ucundan, babası hâlâ Czestochowa'da kilit altındayken Varşova'da öğrendikleri akıyor, basit bir kır şarkısı.

Eva ve Anusia ayrılırken Sophie von La Roche, Eva'yı oyuncak bebek evinin yanında durduruyor.

"İlgilendiğinizi fark ettim," diyor. "Bu benim torunlarımın. Yakında gelecekler. Bu harikalar Bürgel'den bir usta tarafından yaratıldı, bakın, en son çarşaf presleme dolabını yapmıştı."

Eva en küçük detayları görebilmek için yaklaşıyor. Küçük bir şifonyer, üstüne tahtadan bir sürgü takılmış olan ve küçük bir beyaz kumaş parçasına bastıran bir çarşaf presi görüyor.

Uyumadan önce o küçük evin her şeyini hatırlamak için zaman ayırıyor. İlk katta dikiş odası, leğenler, kovalar, bir soba ile kazanlar, bir tezgâh ve küçük fıçılarla dolu çamaşır odası var. Beyaza boyanmış küçük bir kümes ve oraya çıkan kısa bir merdiven dahi var. Kümeste ahşaptan minyatür ördek ve tavuklar. İkinci katta, kadınlar için duvarları kâğıtla kaplı, sayvanlı yatağı olan bir oda var, kahve masasının üzerinde güzel, krem renkli bir kahve seti ve onun yanında ufacık dantel perdeyle çevrelenmiş küçük, hoş bir beşik duruyor. Üçüncü katta, büroda evin erkeği var ve adam frak giymiş, masasının üzerinde yazı gereçleri, küçük parmak tırnağından büyük olmayan bir kâğıt

topu bulunuyor. Hepsinin üstünde kristal bir avize, duvarda da kristal bir ayna asılı. Oyuncak bebek evinin en üstünde ağzına kadar tencere, elek, tabak ve yüksük kadar çanaklarla dolu mutfak var, yerde ahşap kolu olan tenekeden yayık bile unutulmamış, Brno'da tereyağını kendileri yapmayı tercih eden kadınların kullandığı yayığın aynısı.

"Buyurun, yakından bir bakın," diyor ev sahibesi ve ufak yayığı eline veriyor. Eva onu başparmağı ile işaretparmağı arasına alıp gözüne doğru yaklaştırıyor. Dikkatle yere koyuyor.

O gece Eva uyuyamıyor ve Anusia onun sessizce ağladığını duyuyor. Soğuk zeminin üzerinde çıplak ayakla hanımının yatağına gidiyor ve kollarını onun hıçkırıklarla sarsılan sırtına koyuyor.

Ahududu ve Misket Üzümünün Tehlikeli Kokusu

Sabahları Jakubowski, efendinin düşünü notlarından temize çekiyor. Şöyle bir düş görmüş:

Gri saçları göğsüne kadar inmiş çok yaşlı bir Polonyalı görmüştüm. Avaçunya ile birlikte dairesine gelmiştik. Evi, yüksek bir dağın eteğindeki ovada tek başınaydı. O eve doğru yürümüştük ve ayaklarımızın altında buzlar vardı ve bu buzun üzerinde güzel otlar yeşermişti. Saray tamamen yerin altındaydı ve içinde her biri kırmızı kumaşla kaplı altı yüz oda vardı. İçerdeki çok sayıda odada, Polonya'nın ileri gelenleri Radziwillller, Lubomirskiler, Potockiler oturmaktaydı ve hiçbirinde o pahalı kemerlerden yoktu, gençtiler, mütevazı giyinmişlerdi, siyah ve kırmızı sakallıydılar, terzilik yapmak için görevlendirilmişlerdi. Bu görüntü karşısında çok şaşırmıştım. Sonra yaşlı adam bize duvardaki, şarap içebileceğimiz düzeneği göstermişti. Avaçunya ve ben bu iksirden içmiştik, ahududu ve misket üzümüne benzeyen tadı anlatılamayacak kadar güzeldi ve uyandıktan sonra bile ağzımda kalmıştı.

Aralık sonlarında bir gece, soba henüz sönmüş ve Jakubowski yatmayı planlıyor. Aniden aşağıda sanki metalden yapılmış bir şey yere düşmüş gibi bir patırtı oluyor, ardından kadınların çığlıkları ve ayak sesleri. Paltosunu sırtına atıp dikkatle, dönen merdivenlerden aşağıya iniyor. İkinci katta mumların ışıkları titreşmekte. Zwierzchowska koşuyor.

"Efendi bayıldı!"

Jakubowski odaya dalıyor. Neredeyse herkes odada (demek ya alt katlarda yaşıyorlar ya da o berbat merdivenlerde ondan daha hızlılar). Jakubowski öne doğru ilerliyor ve yüksek sesle dua etmeye başlıyor. "*Dio mio*, Baruhya..." Ancak biri onu susturuyor.

"Nefes alıp almadığını duyamıyoruz. Doktor yolda."

Yakup uyuyormuş gibi sırtüstü yatıyor, hafifçe titriyor ya da belki de bunlar kasılmalar. Eva babasının yanına diz çöküp sessizce ağlıyor.

Doktor gelmeden önce Zwierzchowska herkesi Yakup'un odasından çıkarıyor. Herkes rüzgârın uğultularını duyabilecekleri koridorda duruyor ve korkunç bir soğuk var. Jakubowski, uyuşmuş parmaklarıyla paltosunu sıkıca kapatıyor ve ileri geri sallanarak sessizce dua ediyor. Offenbach'tan gelen doktoru içeri getiren adamlar Jakubowski'yi neredeyse kızgınlıkla itiyorlar. Jakubowski sabaha kadar diğerleriyle birlikte duruyor ve gün ağarana kadar koridora birkaç Türk sobası getirmek kimsenin aklına gelmiyor.

Ertesi günün sabahı tuhaf, sanki gün hiç başlamamış gibi. Mutfak açılmıyor, kahvaltı yok. Her sabah dersleri için burada toplanan gençler, her şeyin iptal edildiğini öğreniyorlar. Kasabadan insanlar baronun sağlığını sormak için kaleye geliyorlar.

Herkesin, efendinin neler olacağını bildiğini söylemesi ilginç, yoksa neden Varşova'ya müminlerin Offenbach'a gelmelerini söyleyen bu mektupları göndersin ki? Peki, kimler geldi?

Oğulları Roch ve Jozef, sandıklarla ve hizmetkârlarla birlikte buraya kalıcı olarak gelmişlerdi. Ancak babalarının yanında doğumdan dolayı sahip oldukları bir güç bulmayı umdularsa

büyük bir yanılgıya düşmüşler demektir. Onlara güzel odalar verilmişti ancak herhangi bir masrafı karşılayacak altın için herkes gibi Czerniawski'den izin almaları gerekiyor. Tanrı'ya şükür, efendinin çocuklarına karşı cömert. Piotr Jakubowski de karısının ölümünden sonra kendisi için Varşova'da yapacak bir şey kalmadığını düşünerek (gerçi en büyük kızı orada kalmış), efendinin himayesine girmeye karar vererek iki kızı Anna ve Rozalia ile Offenbach'a gelmiş. Şimdi en üst katta, küçük pencereli ve yamuk duvarlı bir odada yaşıyor ve orada –Czerniawski'nin emrettiği gibi– kendini efendinin sözcüklerini düzenlemeye, tuhaf, kişisel çalışmalarına adamış. Czerniawski, Jakubowski'nin içeride olmadığı zamanlarda bu kuytu köşeye uğradığında, küçük masanın üstünde karıştırmaya çekinmediği bir yığın kâğıt buluyor. Jakubowski'nin Yahudi hesaplamalarından, çizimlerinden ve tasarımlarından hiçbir şey anlamıyor. Aynı zamanda titrek bir elle yazılmış tuhaf kehanetler, geçmişte eskilere uzanan olayların bir kronolojisi ve ilki *Arta Kalanlar* başlığı olan elle dikilmiş sayfalar. Czerniawski onların neyin arta kalanları olduğunu, önceden neye ait olduklarını anlamadan sayfaları merakla karıştırıyor.

Frank'ın arkadaşlarını Dinyester'den geçiren Türk Yahudisi Çernivtsili İsrail Osman'ın oğlu, Antoni Czerniawski babasına hiç benzemiyor. Babası koyu tenli, zayıf ve sert biriyken oğlu ise kilolu, sakin ve dikkatli. Sessiz bir adam, yapı olarak ufak, çok dikkatli, çatık kaşları ve endişeli alnı onu yaşlı gösteriyor. Gençliğine rağmen oldukça büyük bir göbeğe sahip ve bu onun yapısını biraz iri gösteriyor. Omuzlarına kadar inen gür, siyah saçları ve sık sık düzelttiği bir sakalı var. Offenbach Kalesi'nde efendinin kusur bulmadığı tek sakal onunki. Efendi ona sonsuz güveniyor ve hiç de kolay olmayan mali işlerin idaresini ona emanet ediyor, gelirleri bol olmasına rağmen düzensiz ancak giderler ne yazık ki gayet düzenli. Czerniawski aynı zamanda bir sekreterin görevlerini yerine getiriyor ve istediği zaman kapıyı vurmadan ya da geldiğini duyurmadan herhangi bir odaya girme alışkanlığı var. Koyu kahverengi gözleri her detayı inceliyor. Cümleleri kısa ve kesin. Bazen ağzından çok, çizgilere dönüşen gözleriyle hafifçe gülümsüyor.

Efendinin en küçük kız kardeşi Ruta'ya layık olduğunu kanıtlayan Czerniawski'ydi. Ona bir "hazine" verildiğine inanıyordu. Ruta ya da Anna Czerniawska hassas ve akıllı bir kadın. Kendi kardeşi Eva Jezierzanska'nın Yakup'la olan eski yakınlığı, Czerniawski'nin iki kere kayınbirader gibi hissetmesine yol açıyor ve bu, kardeş olmakla aynı şey. Eva Jezierzanska kocasını kaybedeli çok uzun zaman olmuş ve bir yerde efendinin karısı haline gelmiş. Şimdi Yakup hastayken Antoni Czerniawski onu gücünü yitirmiş bir ağabey gibi görüyor. Antoni'nin yönetmeye karşı bir eğilimi yok. İşlerin düzenli olmasını yeğliyor. İyi yemek beklentisi bazen kontrolünü yitirmesine yol açıyor. Haftada bir yumurta, kümes hayvanları, özellikle de en çok sevdiği beç tavukları için Bürgel ve Sachsenhausen'e bir araba gönderiyor. Aynı zamanda kasabadaki peynirci Kugler ile ayrıntılı bir hesabı var. Czerniawski bu peynirlere dayanamıyor. Yerel şarabı fıçıyla alıyor. Sessiz kale koridorlarında yürürken aklından geçen bu fıçılar dolusu şarap ve düzinelerce yumurta.

Czerniawski dünyada bugüne kadar meydana gelmiş tüm hikâyeler arasında, Yakup'un liderliğinde cemaatlerinin ve arkadaşlarının hikâyesinin olağanüstü olduğunun farkına varıyor, genellikle "biz" diye, çoğul olarak düşünüyor, zirvesinin Yakup, tabanının ise Offenbach'ta, galerilerin etrafında işsiz güçsüz dolaşan, can sıkıcı tören adımları atan bu kalabalığın olduğu bir piramidi andırıyor ancak her yerde var bunlar, yani Varşova'da, tüm Moravya'da, Altona'da ve Almanya'da, Çek kenti Prag'da da (gerçi buradakiler daha çok tıpkı o "biz"in neslinden gibi). Jakubowski'nin yazdığı kronolojiye baktığında (Czerniawski, Offenbach'a gelen Jan Wolowski ve baştan beri burada olan Yeruhim Dembowski gibi büyüklerle belirli gerçekleri ortaya koymak için ona burada daha istikrarlı olmasını söylüyor), bu "biz" hikâyesinin gerçekten olağandışı olduğunu anlıyor. Efendi akşamları hikâyelerini anlattığında bundan emin olmuş ve Yakup'un aynı zamanda "biz"in yaşamının hikâyesi ortaya çıkmaya başlayana dek Jakubowski ile birlikte onları yazmışlar. Ardından Czerniawski çok geç doğduklarına ve tehlikeli yolculuklarında ona eşlik edemediklerine, beraber çölde uyumadıklarına ve deniz macerasında onunla birlikte kurtulmadıklarına en çok pişman olanlardan birisi haline geliyor. Bu herkesin en çok sevdiği hikâye, efendi, Jakubowski'nin taklidini yaparak, onun çığlığını taklit ederek iyi bir iş çıkarıyor ve Jakubowski herkes tarafından o deniz kasırgasının sönük kahramanı olarak tanınıyor.

"Söz vermişti, göklere haykırarak, bir daha asla dudaklarından bir damla şarap geçmeyeceğine!" diye feryat ediyor efendi ve yanındakiler, hatta Jakubowski bile buna kıkırdıyor. "Sonra, şimdi bıyıklı bir yaşlı olan ancak eskiden sultanın ülkesinden gizlice tüyüp sınırdan fıçılar içinde para kaçıran ve Jan Wolowski denilen o Kazak gibi olmaya söz vermişti."

Czerniawski, efendinin hizmetine ciddiyetle bakıyor ve bu onun için sonsuz bir duygu kaynağı, muhtemelen bu geveze, düşüncesiz kalabalıkta anne babası Yakup'a katılmak için Podolya'ya geldiğinde gerçekte ne olduğunu anlayan ondan başka

kimse yok. Kimse onlara artık Şabataryan ya da dönme demiyor ve bir zamanlar hepsinin soluduğu havanın bir parçası olan küçümsemeden geriye hiçbir şey kalmamış. Brügel'de kiliseye giden sıradan pazar maiyetine, oraya vardıklarında omuzlarından tutarak içeri soktukları efendiye ve Eva'ya gururla bakıyor, ona sanki çok da görünür gibi gelmese de Eva'ya gösterilen saygıyı kesinlikle gerekli buluyor. Efendinin oğullarının ondan nefret ettiğini biliyor ancak bu kötü duygunun zamanla ortadan kalkacak basit bir yanlış anlamadan kaynaklandığına inanıyor. Onlarla, hiçbir işe uygun olmayan, talepkâr ve mutsuz yaşlanan bu bekârlarla ilgileniyor. Roch bir hovarda, Jozef ise çok az konuşan, tuhaf biri.

Czerniawski öyle bir ayarlamış ki ne zaman biri efendiyi dinlemeye gitse önünde secde edip önce efendinin konuşmasını beklemek zorunda. Aynı zamanda efendinin diyetini de denetliyor. Yakup zayıfladıkça Czerniawski yaptığı şeyden daha çok emin oluyor ancak bundan bir çıkarı yok, diğer ruhları yönetmek istemiyor. Efendinin onsuz yapamaması ona yetiyor, en küçük şeye dahi üzülse onu çağrıyor. Czerniawski, efendinin tüm gereksinimlerini anlıyor, onları yargılamıyor ve asla karşı çıkmıyor.

Kendini efendinin odalarının hemen yanına konumlandırmış, o yüzden şimdi kim efendiyle konuşmak istese önce Czerniawski'ye başvurması gerekiyor. Bu emri taviz vermeden uyguluyor, efendinin doktorlarını getiren ve Eva'nın yazışmalarını yürüten o. Efendinin prense ve Varşova'ya giden bir heyete verilecek mektupları gönderdiği kişi yine o. Zaten Offenbach'a taşınmak için gereken paranın bir kısmını onun aracılığıyla almışlardı.

Kendini, Eflak'ta köylülerin sahip olduğu, koyunları sürüye güden ve sürüden ayrılmalarını önleyen bir çoban köpeği gibi hissediyor.

Sol elindeki ve yüzünün sol tarafındaki kısmi felç sürse de efendinin sağlığı iyileşmiş. Bu, efendinin yüzüne yeni bir hüzün ve şaşkınlık ifadesi veriyor. Kadınlar içeriye tavuk suyu çorbaları ve iştah açıcı atıştırmalıklar getiriyor. Efendinin canı biraz yayın balığı çekiyor, hemen nehir kenarındaki balıkçılara koşuyorlar.

Eva, yani Avaçunya tüm günleri başucunda oturarak geçiriyor ancak görüşmek için dünden beri bekliyor olsalar da efendi oğullarını hiç sormuyor.

Bir hafta sonra Brügel'deki kiliseye götürülecek ve sonra da nehir boyunca, güneşte bir yürüyüş yapacak kadar kendini iyi hissediyor. Akşam hastalandığından bu yana ilk dersini veriyor. Kurtuluşa giden tek yol olan *Daat*'a, kutsal bilgiye giden yolda tüm ıstırabı üstlendiğini söylüyor. Her kim ki bu yolda yürür, her acıdan ve beladan azat olur.

Thomas Von Schönfeld'in Büyük Planlarına Dair

Yakup'un, koridorlardan girişi olan, pencerelerinde büyük vitraylar bulunan odaları birinci katta. Odalar sevdiği halılarla döşenmiş. Türk âdetine göre minderlerin üzerine oturuluyor. Bu odalar nemli olduğundan Eva buraları her gün tütsülemeyi ihmal etmiyor. Tütsüler öğleden sonraya kadar yanıyor ve herkes sabah Yakup'un tören odası olarak adlandırılan "mabede" gitmek ve dualarında arkada gizlenmiş olan efendiyi yüceltmek zorunda. Eva kimin geldiğini ve kimin görevini yapmadığını tam olarak biliyor, tütsünün kokusu giysilere siniyor, sadece koklamak yeterli.

Günün ya da gecenin her saatinde içeri girip efendiyi görebilen Zwierzchowska, yatağını ısıtması için ona kızları getiriyor. Efendi yaşlandıkça kızlarının daha genç olmasını seviyor. Onlara soyunmalarını buyuruyor ve her seferinde ikisini yatakta yanına yatırıyor. Başlangıçta kızlar genellikle korkuyor ancak sonra buna hızla alışıyor, kıkırdamaya başlıyorlar. Bazen efendi onlarla şakalaşıyor. Böylesine genç kızların bedenleri maydanozu, uzun hassas kökçükleri hatırlatıyor. Zwierzchowska onların erdemine zarar gelmesinden endişe etmiyor. Efendinin cinsel gücü konuşmayla sınırlı. Onların erdemlerini başkası dert etsin. Onlar efendiyi sıcak tutmak için burada.

Zwierzchowska kapıyı vuruyor ve girmek için bir yanıt beklemiyor.

"Genç Dobruszka geldi."

Yakup homurdanarak kalkıyor ve giysilerinin getirilip giydirilmesini emrediyor, böylelikle konuğunu karşılayabilecek. Gece yarısı olmasına rağmen kale yavaş yavaş aydınlanıyor.

Thomas von Schönfeld kollarını açarak amcasına koşuyor. Arkasında kardeşi David-Emanuel var.

Neredeyse şafağa kadar oturuyorlar, Yakup yatağına dönmüş, Thomas da ayakucunda oturuyor. Genç Emanuel halının üzerinde kestiriyor. Thomas, Yakup'a bazı fişleri ve çizimleri gösteriyor. Yakup Czerniawski'nin uyandırılmasını buyuruyor. Czerniawski ayaklarını sürüyerek yürürken uzun geceliğini ve takkesini giyiyor. Czerniawski ne zaman çağrılsa bu, mutlaka parayla ilgili bir konu oluyor.

Daha kapıya bile ulaşmadan önce Thomas von Schönfeld'in sesini duyuyor.

"Karımı boşayıp Eva ile evleneceğim. Sen şimdi zayıfsın, bütün bunlara dayanamazsın, huzura gereksinimin var. Senin yaşındakiler güneye gidiyor, orada hava daha iyi. İtalya'da hava en ciddi hastalıkları dahi iyileştirir. Düşün, artık zorlukla yürüyorsun dayı."

Czerniawski kapıya vurup girdiğinde kulağına son bir cümle çalınıyor.

"Biliyorum ki sana en yakın kişi benim ve başka kimse senin söylediklerini benim gibi anlamaz..."

Czerniawski orada dururken yatırımlardan konuşuyorlar. Borsadaki para kısa bir süre için sabit kaldı ancak yakında yeni olasılıklar ortaya çıkacak. Amerika'daki yatırımlar, tahviller. Thomas ne yaptığını biliyor. Bu sırada Czerniawski sandıklar dolusu altını düşünüyor, tahvillere inanmıyor, tahvilmiş... Paçavra kâğıtlar!

Thomas bütün gün Yakup'la oturuyor ve kendine yiyecek getirilmesini buyuruyor. Ona tüm mektuplarını okuyor ve

yazdırdıklarını yazıyor. Czerniawski ile birlikte hareket etmek istiyor ancak Czerniawski buna izin vermez, kibar, uysal, ne var ki gerektiğinde çok sıkı. Thomas aynı zamanda "büyükler" denilen Dembowski ve Jakubowski'yi de deniyor ancak onlar da pek bir şey söylemiyorlar ve ona neden bahsettiğinden azıcık bile anlamıyormuş gibi bakıyorlar. Jan Wolowski geldiğinde Thomas onunla birlik olmaya çalışıyor fakat buna güvense de bir işe yaramıyor. Bu sarayda Polonyalılar hâlâ en kuvvetli olanlar ve evi uyum içinde yönetiyorlar. "Almancıkların" sayıları artsa da çok az söz hakları var.

Şimdi kalede Hirschfeld adlı biri var, zengin ve bilgili bir kasabalı, hiç dönmemiş bir Yahudi ve Jakubowski ile iyi geçiniyor. Jakubowski tarafından ikna edilerek efendiye gidip onu Thomas von Schönfeld hakkında uyaran o.

"Kesinlikle zeki bir adam," demişti. "Ancak aynı zamanda bir *libertin*. Kendi kurduğu ve yine bir sözleşmesini kendi yazdığı Şark Evanjelistleri locasından kovuldu. Viyana'da akrabaları olarak sürekli senden, yani efendiden ve Eva hanımefendiden bahsediyordu, bu da onun saraya daha iyi erişmesini sağlıyordu. Kadınlar ve sefih hayatı yüzünden borca batmış durumda. Bunu söylemek bana acı veriyor çünkü eskiden onunla aramız iyiydi," diye itiraf ediyor Hirschfeld, "Ancak seni sadakatle uyarmalıyım efendim, o işe yaramaz biri."

Yakup dinliyor, yüzü ifadesiz. İnmeden sonra sadece tek bir gözünü kırpıyor. Hiç kırpmadığı diğer gözü sulanıyor. Bu sırada sağlıklı olan gözünde metalik bir parlaklık var.

"Artık Viyana'ya gidemiyor, yani onun için burada," diye ekliyor Hirschfeld.

Sonra Czerniawski gerçekten utanç verici bir şey keşfediyor. Thomas, başta Almanya ve Moravya olmak üzere müminlerin *kahal*'lerine kendi adına mektuplar gönderip Yakup'un sağ kolu olduğunu ve karmaşık olsa da çok açık bir hatırlatmayla, efendinin ölümünden sonra kendisinin, Thomas von Schönfeld'in onun halefi olarak atanacağını ileri sürmüş. Czerniawski bu mektupları hemen Thomas von Schönfeld'i çağıran efendiye gösteriyor.

Şimdi Yakup, gerilmiş yüzüyle onun üzerine eğiliyor. Hâlâ ayağının üstünde sallanıyor fakat yavaşça dengesini kazanıyor, Jezierzanska bunu görüyor çünkü onun en yakınında duruyor ancak orada başka tanıklar da var, Yakup tüm gücüyle Thomas'ın yüzüne vuruyor. Thomas devriliyor ve beyaz fırfırlı yakası üstünde kan lekeleri görülüyor. Kalkmaya çalışıyor, bir sandalyenin arkasına saklanıyor ancak Yakup'un güçlü kemikli eli onu kolundan yakalayıp kendine yaklaştırıyor. Sonra bir kez daha yüzüne güçle vurulan ikinci bir tokatla yine düşüyor ve dudaklarındaki kanla şaşkına dönüyor. Kendini savunmuyor, bu yarı felçli, yaşlı adamın böylesine güçlü olması karşısında şoka uğruyor. Yakup'un eli onu saçından tutarak yerden kaldırırken bir sonraki darbeyi nişanlıyor. Thomas sızlanmaya başlıyor.

"Lütfen bana vurma!"

Ancak yine yüzüne darbe alıyor ve Jezierzanska daha fazla dayanamıyor ve Yakup'un ellerini tutup aralarına giriyor. Yakup'un gözlerine bakmak istiyor ancak o bundan kaçınıyor. Gözleri kan çanağı, çenesi sarkmış, salyaları akıyor ve sarhoşmuş gibi görünüyor.

Thomas yerde yatıyor, küçük bir çocuk gibi ağlıyor, kanı tükürük ve sümükle karışmış, başını örtüyor ve yerde ağlıyor.

"Artık gücün yok. Değiştin. Kimse artık sana inanmıyor, kimse peşinden gelmeyecek. Yakında öleceksin."

"Sus!" diyor dehşete kapılan Jakubowski. "Sus!"

"Zulüm görmüş bir kurbanken Tanrı'nın inayetiyle bir barona dönüştün. Eskiden karşı koyduklarına benzedin. Reddettiğin yasanın yerine daha kötü olan kendi sistemini getirdin. Sen bir komedi karakteri gibi acınası bir durumdasın..."

"Kapatın onu," diyor Yakup boğuk bir sesle.

Efendi Artık Olduğu Kişi Değilse Kimdir

Nahman Jakubowski, küçük güvercin yuvasından aşağıya iniyor, odası aynı zamanda yazdan beri burada kalan kardeşi Pawel Pawlowski'ye tahsis edilenin yanında. Jakubowski inmek için

acele etmiyor, taş merdivenler dar ve dönemeçli. Demir tırabzana tutunuyor ve çok dikkatle ilerliyor. Birkaç adımda bir duruyor ve sonra Antoni Czerniawski'nin anlamadığı bir dilde kendi kendine bir şeyler mırıldanıyor. Altta, Jakubowski'yi bekliyor. Zayıf, küçük, artritten mustarip ağabeyinin kaç yaşında olabileceğini düşünüyor. Kendi aralarındayken efendi, bu kardeş Jakubowski'yi hâlâ "Nahman" olarak çağırıyor. Czerniawski'de onu sık sık Nahman olarak düşünüyor.

"Her şey olması gerektiği gibi olur," diyerek bilgilendiriyor Czerniawski'yi, Nahman Jakubowski. Czerniawski son basamakları inmesi için uzanıp yardım ediyor. "Önce adlarımızı değiştirmek durumunda kaldık, *şiniu ha-şem* olarak bilinen bir işlem, siz gençlerin şu anda hiç duymak dahi istemeyeceğiniz bir şey. Sonra yer değiştirmek durumunda kaldık, Polonya'dan Brno'ya ve buraya, *şinui ha Makom* ve şimdi de *şiniu Ma'ase* oluyor, eylemi değiştirmek. Efendi bizi kurtarmak için hastalığı üstlendi. Yeşaya'da söylendiği üzere dünyanın tüm acılarını yüklendi."

Czerniawski yanıt olarak, "Amin," demek istiyor ama susuyor. Yaşlı adam artık merdivenlerin aşağısına ulaşıyor ve aniden salona doğru gidiyor.

"Onunla görüşmem gerek," diyor.

Tüm bu ıstırap ve kurtuluş konuşmaları bazı insanlarda işe yarar ancak Czerniawski onlardan biri değil. Mantıklı düşünüyor, Kabala'daki her şeye inanmıyor, anlamıyor. Ne var ki Tanrı'nın onları izlediğine ve anlayamadığı konuların uzmanlarına bırakılması gerektiğine inanıyor. Bunun yerine efendinin hastalığı üzerine çok sayıda müridin Offenbach'a gelmeye başladığı, onların kasabada konaklamaları ve kalede kabul edilmeleri gerektiği gerçeğine yoğunlaşması gerekiyor. Görüşmeler günde sadece bir kez, akşamları ve kısa oluyor. İnsanlar çocuklarıyla kutsanmak için geliyorlar. Efendi elini hamile kadınların karınlarına ve hastaların başlarına koyuyor. Ah, Czerniawski acemilere dağıtılacak, üzerinde *sefirot* çizimleri olan broşürleri matbaaya sipariş etmesi gerektiğini şimdi hatırlıyor. Czerniawski, Jakubowski'yi bırakıp ilerliyor.

Yaşlı adamla artık başkası ilgilensin. İki genç adamın bulunduğu büroya yöneliyor, şüphesiz Moravya'danlar, öğrencilerin saflarına girmeye ve ailelerinin onlara sağladığı uygun miktarda parayı saraya vermeye hazırlar. İçeri girdiğinde, iki sekreteri Zaleski ve Czynski saygıyla ayağa kalkıyorlar. Zaleski'nin anne babası burada, efendiyi görmek için onunla birlikte geldikleri zorunlu hac sırasında Offenbach'ta ölmüşler. Ölümlerinden sonra Zaleski içine kapanmış ve artık Varşova'ya dönmesi için bir sebebi kalmamış. Şirket, Zaleskilerin başkentte sahip oldukları küçük dükkânı satıp parayı buraya aktararak mirasla ilgili tüm meseleleri halletmiş. Sakinlerinin çoğu Zaleski gibi değil. Yaşlılar, büyük kardeşler, klavseni çok iyi çaldığı için sarayın müzik öğretmeni olan kör kızlarıyla birlikte Matuszewskiler ya da yakın zamana kadar efendinin bir elçisi olan Jakubowski'nin kardeşi Pawel Pawlowski. Bir dul olan Jezierzanska ve ünlü Elişa Şor'un iki oğlu. Herkesin Wilkowskiler[7] dediği Wolf ve karısı ve kısa süre önce dul kalması, bulaşıcı mizah anlayışını geçici olarak bitiren ancak şimdilerde eski haline dönüyor gibi görünen "Kazak" Jan var. Jozef Piotrowski ve efendinin güvendiği, şimdi şefkatle "Jedrus" diye bahsettiği Yeruhim Dembowski de orada. Yaşlıların arasında da elbette birçok kez boşanmış, kasabaya yerleştiğinden beri nadiren ortaya çıkan, efendinin muhafızlarının komutanı Lubomirski'den sonra yetkili ikinci adam Franciszek Szymanowski.

Bir sonbahar gecesi efendi tüm kardeşleri uyandırıyor. Karanlıkta onların merdivenlerden inişlerinin sesleri duyuluyor, mumlar yakılıyor. Uykulu insanlar birbirine tek kelime etmeden, büyük salondaki yerlerini alıyor.

"Ben olduğum kişi değilim," diyor efendi, uzunca bir sessizlikten sonra. Gecenin sessizliğinde, öksürük sesleri duyulabiliyor.

"Karşınızda bu Yakup Frank adı altında gizlenmiştim ancak bu benim gerçek adım değil. Ülkem buradan, Avrupa'dan deniz yoluyla yedi yıl sürecek uzaklıkta. Babama Tygier derlerdi ve annemin mührü kurttu. Bir kralın kızıydı..."

---

[7] Lehçe "kurt" sözcüğünden gelmektedir. (ç.n.)

Efendi devam ediyor, Czerniawski toplananların yüzlerine bakıyor. Büyükler dikkatle dinleyip duydukları uzun süredir bildiklerinin bir onayıymış gibi başlarını sallıyorlar. Yakup'un her söylediğinin doğru olduğuna inanmaya alışmışlar. Gerçek, birbirine dolanmış katmanlardan oluşan boğumlu bir ağaca benzer, her katman içinde diğerlerini tutar ve bazen de ötekiler tarafından tutulur. Gerçek, birçok hikâye ile ifade edilebilecek bir şeydir çünkü o bilgelerin girdiği ve her birinin başka bir şey gördüğü bir bahçe gibidir.

Bu sırada aralarındaki gençler başta dinliyor ancak sonra neredeyse doğunun peri masallarına benzeyen uzun ve karmaşık hikâye onları sıkıyor ve Yakup alçak sesle zorlukla konuştuğu için her şey duyulmuyor, kendi aralarında kıpırdanıp fısıldaşıyorlar ve hikâye artık öyle tuhaflaşıyor ki kimin hakkında olduğunu dahi bilmiyorlar. Hikâye Yakup'un hakkında, kraliyet soyundan geldiğine dair ve yetiştirilmek üzere, yine adı Yakup olan oğlu karşılığında Yahudi Buchbinder'e verilmiş ve bu Buchbinder, ona Yahudi dilini öğretmiş, şov için ya da insanları uzak tutmak için... Bu nedenle Eva'nın, yani, Tanrı uzun ömürler versin, Avaça'nın da sadece kraliyet ailesinden biriyle evlenmesi gerekiyor.

Gençler, gazetelerin yazdığına göre, huzursuzlukların arttığı Fransa'dan gelen haberlerle daha çok ilgileniyor gibi. Bu haberlerden bazıları Yakup'un Yeşaya'dan alıntılar yaparak söylediği şeylerle tuhaf bir şekilde uyumlu, tüm Yahudilerin vaftiz zamanı geldiğinde peygamberlerin sözleri gerçekleşecek. "Herkesi eşit kılacak. Büyük ve küçük, hahamlar ve bilgeler, efendiler ve en alttakilerle cahiller. Herkes aynı giyinip aynı görünecek." Bu gençler üzerinde bir etki yaratıyor ancak sonra Yakup onlara büyük bir hazinenin olduğu Polonya'ya gidiş yolunu gösterecek olan Sabatay adlı bir yıldızı anlatmaya başladığında bir kez daha ilgilerini yitiriyorlar.

Efendi bu tuhaf konuşmayı şu sözlerle sonlandırıyor:

"Size nereden olduğunuzu ve nereye gittiğinizi sorduklarında duymamazlıktan gelin, onların sözlerini anlayamıyormuş izlenimi verin. Bırakın bizim için şöyle desinler: 'Bu insanlar hoş

ve iyi ancak kaba saba köylüler bunlar, bir şeyden anlamazlar.' Bunu kabul edin."

Hepsi üşümüş ve yorgun bir halde yatmaya gidiyor.

Kadınlar hâlâ efendinin uzun ve beklenmeyen monoloğu üzerinde fısıldaşıyor ancak bunlar gün doğumuna kadar geceyle birlikte eriyip gidiyor.

Ertesi gün, küçük Kaplinski vaftiz ediliyor, efendinin hastalığının haberleri üzerine tüm Kaplinskiler Eflak'tan gelmiş. Onları gören Yakup şaşkına dönmüş bir halde canlanıp ağlamaya başlıyor ve Hana'ya benzerliği nedeniyle erkek kardeşinin varlığıyla etkilenen, zamanın onlara hiç acımadan davranması karşısında biraz utanan Czerniawski ve tüm büyük kardeşler de ağlıyor.

Şimdi Jacob Kaplinski olan Hayim, yaşlanmış ve topallıyor ancak yüzü hâlâ güzel ve Hana'nınkini o kadar çok anımsatıyor ki hepsinin içi ürperiyor.

Efendi, küçük oğlanı kollarına alıyor ve kiliseden getirilmiş kutsal suya kendi elini daldırıyor. Önce çocuğun başını yıkıyor, sonra onlara Türk dinini anımsatmak için başına küçük bir sarık takıyor. Şimdi oldukları yerin bir işareti olarak onun boynuna küçük bir ipek fular bağlıyor. Bu tören sırasında, gergin, acılı ve yarı hareketsiz yüzü yaşlarla doluyor. Müminlerin şu anda üç farklı teknede yol aldıklarını ve Yakup'un teknesinin refakatçılarına en büyük serveti sunacağını söylediği sözler anlaşılır görünüyor. Ancak ikinci tekne de iyi, çünkü yakınlara doğru yola çıkacak, onlar Eflak ve Türk topraklarındaki kardeşler. Üçüncü tekne uzaklara, dünyanın çok uzaklarına doğru yelken açacak, o tekne dünyanın denizlerinde dağılacak olanları taşıyacak.

Roch Frank'ın Günahlarına Dair

Bir gün Yakup hasta ve kale sessizken aşağıda ani bir gürültü kopuyor ve her yere korumalar yerleştirilmiş olmasına rağmen bir kadın ana girişe girip çığlıklar atarak koridora doğru devam ediyor. Czerniawski aşağıya koşup orada bu kadını sakinleştirmeye

çalışan karısını buluyor. Kadın genç, sarı saçları ilerlemesine son veren itişip kakışmada dağılmış. Göğsündeki kabarık kundağı çözerek yere bırakıyor. Czerniawski korku içinde kundağın hareket ettiğini görüyor, muhafızlara ve bu olaya kaza eseri tanık olanlara gitmelerini söylüyor, böylelikle orada sadece üçü kalıyor.

"Hangi beyefendiden?" diye soruyor Anna Czerniawska soğukkanlılıkla.

Kızı dirseğinden tutuyor ve nazikçe yemek odasına doğru yönlendiriyor. Hava soğuk olduğu ve kız titrediği için kocasına sıcak bir şeyler getirmesini söylüyor.

"*Herr*[8] Roch," diyor kız ağlayarak.

"Korkma. Her şey iyi olacak."

"Benimle evlenecekti. Böyle söylemişti!"

"Tazminat alacaksın."

"Tazminat ne demek?"

"İyi olacak. Çocuğu bize bırak."

"Bu, bu..." diye başlıyor kız, ancak kız kundağı saran bezleri açtığında Czerniawski kendi gözleriyle görüyor. Çocuk hasta, kız karnını sıkmış olmalı. Çocuk bu nedenle bu kadar sakin, gözleri tuhaf bir şekilde hareket ediyor, salyaları akıyor.

Czerniawski ona biraz yiyecek getiriyor ve kız iştahla yiyor. Karı ve koca bir süre konuşuyorlar ve kocası, ahşap masanın üstüne birkaç altın sikke koyuyor. Kız gidiyor. Aynı gün Czerniawskiler şehirdışına çıkıyor ve orada bir kâhyaya cömertçe bir miktar parayla birlikte çocuğu vererek onunla uzun dönemli bir anlaşma imzalıyorlar.

Roch'un bu küçük aşk ilişkileri pahalıya patlıyor. Bu ikinci kez oluyor.

Czerniawskiler tarafından haberdar edilen Eva Frank, Roch'u odasına çağırmış ve şimdi de kardeşini azarlıyor. Giysisi, bir dakika öncesine kadar ölçülerini almakta olan terzinin bıraktığı kumaş parçalarını süpürüyor. Eva, Roch'a kamçı gibi vuran alçak ve gergin bir sesle konuşuyor.

---

[8] (Alm.) Efendi, bay. (ed.n.)

"Hiçbir şeye çaba göstermiyorsun, işe yarar hiçbir şey yapmıyorsun, hiçbir şey seni ilgilendirmiyor bile. İkide birde azan basur gibisin. Babamız sana birçok fırsat verdi ve sen hepsini boşa harcadın. Varsa yoksa kadın ve şarap."

Duvarın yanında kocasıyla oturan Czerniawska ile karşılıklı bakışıyorlar.

"Bundan sonra şarabın belirli miktarda verilecek. Baban buna karar verdi."

Koltuğunda oturan Roch, yukarı bakmadan güldüğü için sanki çizmelerine gülüyormuş gibi görünüyor. Açık kızıl saçı dikkatsizce takılmış peruğunun altından çıkıyor.

"Babam hasta, uzun yaşamaz. Bana ondan bahsetme. Midem bulanıyor."

Eva kontrolünü yitiriyor. Kardeşinin üzerine eğilip hırlıyor, "Sus, aptal insanlık müsveddesi herif."

Roch yüzünü elleriyle kapatıyor. Eva aniden dönüyor, bol giysisi yine kumaş kırıntılarını süpürüp odanın etrafına dağıtıyor ve odadan çıkıyor.

Czerniawski, Roch'un mahcup bir halde ağladığını görüyor.

"Ben insanların en şanssızıyım."

Ey *Neşika*,[9] İlahi Öpücük

Efendi yine o tuhaf kokuyu, *ambrosia*[10] kokusunu hayal ediyor. Birkaç saat sonra inme geliyor. Von La Roche ailesi, Yakup Frank için Frankfurt'un en iyi doktorunu getirtiyor ve o da Offenbachlı meslektaşlarıyla bir konsültasyon istiyor. Uzunca bir süre tartışıyorlar ancak Yakup için yapabilecekleri bir şey olmadığı ortaya çıkıyor. Yakup artık tamamen bilinçsiz.

"Ne zaman?" diye soruyor Eva Frank onlara, Yakup'un odasından çıkarlarken.

---

[9] (İbr.) Öpücük. *Neşika*, kutsal kitapta 903 ölüm arasından en kolayı, *Tsadik*'lere özgü, ruhun bedeni tereyağından kıl çeker gibi kolayca terk etmesi. (ed.n.)

[10] Yunan mitolojisine göre kimi zaman tanrıların yiyeceği kimi zaman içeceği ve genel olarak "sonsuz hayat" veren balımsı madde. (ç.n.)

"Bunu size söyleyemeyiz. Hastanın yapısı çok güçlü ve yaşama arzusu fazla. Ancak kimse böylesine güçlü bir inmeden kurtulamaz."

"Ne zaman?" diye tekrarlıyor Czerniawski.

"Sadece Tanrı bilir."

Ancak efendi yaşamaya devam ediyor. Bir an için bilinci yerine geliyor ve ona armağan olarak getirilen konuşan yeşil papağanla neşeleniyor. Her ne kadar gazetelerin giderek daha yıkıcı olan haberlerini ne ölçüde algıladığı bilinmese de biri ona gazete okuyor. Akşam, kadınlara da ata binmenin öğretilmesi gerektiğini savunuyor. Aynı zamanda kadınlar savaşçı olacak. Daha çok silah alabilmeleri için tüm pahalı giysi ve halıların satılmasını talep ediyor. Mektuplarını yazması için Czerniawski'yi çağırıyor. Czerniawski, kaşlarıyla dahi bu konuda ne düşündüğünü belli etmeden Yakup'un söylediği her şeyi yazıyor.

Efendi aynı zamanda, Rusya'ya bir heyet gönderilmesi gerektiğini bildiriyor ve hazırlanmalarını emrediyor. Ancak çoğu zaman düşünceler içinde kaybolmuş bir halde, sanki zihni çok uzaklara gitmiş gibi yatıyor. Çılgına dönmüş gibi. Onun bu çılgınlığında aynı sözcükler tekrar tekrar duyuluyor. "Emrettiğim gibi yapın," diye bağırıyor herkese, bütün bir akşam boyunca.

"Beyler titreyecek," diyor, kentin sokaklarında büyük isyanlar ve kan dökületeceğini önceden haber vererek. Ya da eski dilde dua ediyor ve şarkı söylüyor. Sesi kesiliyor, bir fısıltıya dönüşüyor, "*Ahapro ponov baminho,*" yani Ladino dilinde "Onun bağışlamasını diliyorum." Diyor ki, "Ölüme yaklaşıyorsam zayıf olmalıyım... Gücümden vazgeçmeliyim, ancak o zaman beni yenileyecek... Her şey yenilenecek."

Harap olan Jakubowski, Yakup'un başucunda uyuyakalıyor. Sonradan Yakup'un son sözlerini şöyle ifade ederek kaydettiğini savunacak: "İsa, dünyayı şeytanın elinden kurtarmaya geldiğini söylemişti. Ancak ben onu şimdiye kadar yürürlükte olan tüm yasalardan ve emirlerden kurtarmak için geldim. Her şey yok edildiğinde iyi Tanrı keşfedilecek."

Gerçek şu ki Jakubowski son anında efendiyle birlikte değildi, kadınlar onun yerini almak için gelmiş ve içeriye kimsenin girmesine izin vermemişlerdi. Eva, Anusia, yaşlı Matuszewska, Zwierzchowska, Czerniawska ve Eva Jezierzanska. Odaya mumlar ve çiçekler yerleştirmişlerdi. Onunla konuşan son kişi ki buna konuşma denemez, Eva Jezierzanska'ydı. Önceki gece başucunda oturmuş, sabah olduğunda biraz uyumak için oradan ayrılmıştı. Sonra efendi, sadece "Eva" diyerek onu çağırmıştı. Bazı insanlar hanımefendiyi çağırdığını düşünmüşlerse de o "hanımefendi" değil, sadece "Eva" demişti, kızını ise genellikle Avaça ya da Avaçunya olarak çağırırdı. Böylece yaşlı Jezierzanska gelip Jakubowski ve Eva'nın yerini alıp yatağın kenarına oturduğunda, Yakup'un ne istediğini hemen anlamıştı. Yakup'un başını kucağına yatırdığında Yakup öpüşmek için dudaklarını uygun konuma getirmek istemiş ancak yüzünün yarısı felçli olduğundan başarılı olamamıştı. Jezierzanska büyük, sarkık göğsünü çıkarıp efendinin dudaklarına bastırmıştı. Yakup, boş olmasına rağmen onu emmişti. Sonra son gücünü de yitirmiş ve nefes almayı bırakmıştı. Hiçbir şey söylememişti. Sarsılan Jezierzanska odadan ayrılmıştı. Ancak kapının dışına çıkana kadar ağlamamıştı.

Antoni Czerniawski huzursuzluk içindeki gruba, sabah naaşın yıkandığını, giydirildiğini ve katafalkına yerleştirildiğini duyuruyor. Diyor ki, "Efendimiz vefat etti. Bir öpücükten öldü, *neşika*'dan. Tanrı, ona gece geldi ve Musa'ya yaptığı gibi dudaklarını kendi dudaklarına sürttü. Yüce Tanrı şimdi onu odasında ağırlıyor."

Tek bir güçlü hıçkırık yankılanıyor, haberler içeride hızla dolaşıyor, kaleden dışarı uçup Offenbach'ın dar, kusursuz sokaklarında bir girdap gibi dönüyor. Kısa süre sonra mezheplerine bakılmaksızın tüm yerel kiliselerin çanları çalmaya başlıyor.

Czerniawski tüm geceyi kapıda geçiren Jakubowski dışında büyük kardeşlerin çoktan aşağı indiğini fark ediyor. Birden ona da bir şeyler olup olmadığı konusunda endişelenmeye başlıyor. Son kata çıkan merdivenleri tırmanırken, yaşlıları böyle

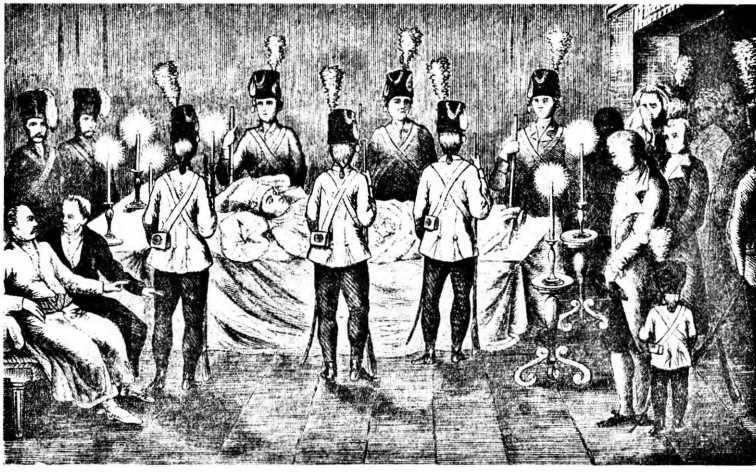

yukarılara yerleştirmenin kötü bir fikir olduğunu ve bunun değiştirilmesi gerektiğini düşünüyor.

Jakubowski gri, kısa kesilmiş saçı ve başında bir çocuğunki kadar küçük görünen kepiyle, kâğıtlarının üzerine eğilmiş halde sırtı kapıya dönük oturuyor.

"Piotr kardeş," diyor Czerniawski ona, ancak Nahman bir tepki vermiyor.

"Piotr kardeş, o vefat etti."

Uzun bir sessizlik oluyor ve Czerniawski, yaşlı adamı kendiyle baş başa bırakması gerektiğini anlıyor.

"Ölüm, kötü bir şey değil," diyor Jakubowski aniden ve arkasını dönmeden. "Aslında onu reddetmeye gerek yok, ölüm, bu şekilde bizi yaşamdan merhametle kurtaran iyi Tanrı'ya ait."

"Kardeşim, aşağıya geliyor musun?"

"Gerek yok."

Babasının ölümünden sonraki gece Eva bir düş görüyor. Düşünde bedenini şişiren bir şey oluyor, üzerinde bir şey hareket ediyor, üzerine uzanıyor, ne olduğunu biliyor ancak onu göremiyor. En kötüsü (ve aynı zamanda en iyisi) karnını bir şeyin ittiğini hissediyor, rahmine doğru, bacaklarının arasında adlandırmak dahi istemediği yere doğru itip orada, içinde hareket ediyor, sadece bir

an devam ediyor, bunun nedeni onun ani zevkiyle, bir patlamayla ve sonra da bir zayıflamayla her şeyin kesilmesi. Bu, utanmazlığın ve yıkımın tuhaf bir anı. Ödenmeyen faturalar, belediye başkanının bakışları, Giacomo Casanova'dan gelen mektuplar, Roch'un karanlık işleri ve zaferin kanıtları olarak beyaz masa örtüsü üzerindeki gümüş yığınları. Hepsi bu kısa an içinde önemini yitiriyor. Eva düşünde dahi her şeyi unutmak, bu zevki ve utancı sonsuza dek silmek istiyor. Düşünde, kendine her şeyi unutmayı ve asla ona geri dönmemeyi emrediyor. Ona bedenin diğer gizemlerine, âdet görmeye, kızarıklıklara, sıcak basmasına ve küçük kalp çarpıntılarına davrandığı gibi davranmayı emrediyor.

Bunun içindir ki tümüyle masum olarak uyanıyor. Gözlerini açıyor ve parlak, krem rengi odasını, porselen sürahinin ve kâsenin durduğu makyaj masasını görüyor. Bürgel'de onun için özel sipariş üzerine yapılmış oyuncak evi. Gözlerini kısıyor ve karnının üstüne yattığı sürece hâlâ düşüne ve bu alışılmadık zevke erişebilecek, ancak sırtüstü döndüğünde ve düzgünce yapılmış olan saçını bozmamak için uyurken giydiği kepi düzelttiğinde düş gidiyor, bedeni kendi kendine kıvrılıp ayılıyor. Aklına gelen ilk düşünce, babasının öldüğü. Bir sebeple bu düşünce onda tamamen iki zıt duygu ortaya çıkarıyor; dayanılmaz bir keder ve tuhaf, sallantılı bir neşe.

Dedikodu, Mektuplar, İhbarlar, Fermanlar ve Raporlar

Offenbach'ın *GazeteVoss*'u, Yakup Frank'ın cenazesi hakkında şunları yazmak zorunda kalıyor:

> Baron Frank'ın naaşı, 12 Aralık 1791'de Offenbach'ta törenle gömülmüştür.
>
> O, kendisini Almanya'ya kadar izleyen ve muazzam bir gösterişle yönettiği Polonyalı bir dini tarikatın reisiydi. Ona, ikinci bir Dalay Lama gibi tapılmıştı. Alay beyazlar giymiş, ellerinde mumlar parıldayan yaklaşık iki yüz kadar kadın ve

çocukla başladı. Omuzlarında ipek kuşaklarla, renkli Polonya kıyafetleri içindeki erkekler onların peşlerinden yürüdü. Ardından bando ve üflemeli orkestra, müteveffanın görkemli bir tabutun üstünde taşınan bedeni onları izledi. Her iki yanda, sağda, müteveffanın çocukları tek kızı ve iki oğlu, solda, yakasında Azize Anna nişanı olan nüfuzlu bir Polonyalı olan Prens Marcin Lubomirski ile birlikte birçok kodaman. Müteveffa, kırmızı Doğu kıyafetleri içinde yatıyordu ve ermin bir kürkle örtülmüştü, yüzü uyuyormuş gibi sol tarafa çevrilmişti. Tabutu, Uhlan, Hussar ve gösterişli kıyafetler içindeki diğer Polonyalıların da bulunduğu muhafızlar tarafından çevrelenmişti. Müteveffa, ölümünden önce kendisi için ağıtlar yakılmaması ve yas tutulmaması için bir ferman çıkarmıştı.

Tüm Offenbach kentinin ve Frankfurt'un yarısının katıldığı cenazeden sonra bir grup, Sophie von La Roche ile oturuyor. Konu hakkında ilk yorum yapan, her zaman iyi bilgilendirilmiş olan Bernard oluyor.

"Bu yeni Hıristiyanların Yahudiler arasında bir konfederasyon oluşturmaya çalıştıkları söyleniyor. Talmud'a, Yahudi İnciline muhalefet bayrağı altında otoriteye meydan okuyarak bir nevi Türk yasalarına ve inançlarına riayet ediyorlar."

"Ben diyorum ki," diyor, Yakup Frank'ın hastalığı sırasında orada olan Dr. Reichelt, "tüm bu Mesih hareketi, saf Yahudilerden para koparmanın oldukça karmaşık bir biçimi."

Sonra sıra, ailenin bir yakınına, önceden Varşova'da ikamet eden ve Doğu'nun bütün meselelerini mükemmel kavrayabilen bir Prusyalı'ya, von Albrecht'e geliyor.

"Sevgili hanımlar ve beyler, saflığınız karşısında şaşırdığımı söylemeliyim. Her zaman bu yeni tarikatın tüm Polonya'da sinagoglara el koyma ve kontrol etme girişimi olduğu konusunda uyardım, bu nedenle eylemlerini gerçekten çok yakından izlemek ve majesteleri imparatorun bürosunu durumun gelişiminden haberdar etmek ihtiyatlı olacaktır. Uzun yıllar önce ilk başladıklarında gördüğüm buydu. Şimdi görünürde, saraylarında

çok büyük miktarda silah bulunmuştur. Ek olarak, orada endişe verici bir düzende tatbikatlar yapmakta ve orduları için genç erkekleri almaktadırlar..."

"Duyduğuma göre, kadınları da," diye bağırıyor Bayan von La Roche.

"Bunların hepsi," diye devam ediyor eskiden Varşova'da yaşayan Prusyalı, "bu yeni Hıristiyanların Polonya'da Prusyalıları hedef alan bir ayaklanma için hazırlandıklarına dair şüphe uyandırıyor. Bu nedenle onları buraya yürekten kabul eden prensinize çok şaşırdım. Tarikatlarını kendi yasalarıyla idare edilen, kendi muhafızlarına sahip ve hesaplarının büyük çoğunluğu herhangi bir banka düzeni dışında yürütülen, devlet içinde bir devlet olmayı başardılar."

"Huzur içinde ve dürüstçe yaşadılar," diyor Bayan von La Roche, 'küçük böceğe benzeyen insanları' savunmaya çalışırken, ancak doktor sözünü kesiyor.

"İnanılmaz borçları var..."

"Bugünlerde kimin borcu yok ki sevgili doktor?" diye soruyor Sophie von La Roche, belagat gereği. "Eva ve kardeşlerinin Çariçe Yelizaveta ve Prens Razumovskiy'in gayri meşru çocukları olduklarına inanmayı yeğliyorum, burada onlar hakkında böyle düşünüyoruz. Böylesi daha romantik."

Kibarca gülüyorlar ve konuyu değiştiriyorlar.

"Sizi gidi şüpheciler!" diyor Bayan von La Roche, alaycı bir tonda.

Ancak Yakup Frank ve müritleri meselesi pek durulmuyor ve şimdi mektuplar, ihbarlar Avrupa üzerinde her zamankinden daha sert esen rüzgârla taşınıyor, korkuları ve giderek artan varsayımları körüklüyor.

> Yahudi topluluklarına ve diğerlerine gönderilen mektuplar tüm Yahudi ve Hıristiyanların Edom denen tarikatlarının bayrağı altında birleşmeye çağrıyor. Amaç, iki din arasındaki farklılıkların üstünde ve ötesinde bir sözde kardeşlik...

> Tarikatın eylemlerini hangi amaç doğrultusunda harekete geçirdiği bilinmemekle beraber, yazışmalardan ya da başka yerlerden elde edilen kanıtlar yetersiz olsa da bireysel üyelerinin masonlar, İlluminati, Gül-haçlılar[11] ve Jakobenlerle yakın ilişkiler sürdürdüklerinden emin olabiliriz...

Bu sırada Kral Frederick Wilhelm'in talimatı açıkça şunu belirtiyor:

> ...bu adam, Yakup Frank, bir tarikatın lideriydi ve aynı zamanda henüz bilinmeyen bir kuvvetin gizli ajanıydı. Kısa süre önce farklı sinagogları bu tarikatın himayesinde birleşmeye çağıran mektuplar ortaya çıktı. Bundan sonra bilinmeyen ya da belirsiz koşullar altında çıkan gizli topluluklarla bağlantılı her şey, her politik heves bu gizli toplulukların her zaman karanlık ve sessizlikten yararlanarak hareket ettiği, her birinin korkunç suça yönelik niyetleri için Jakoben propagandayı kullandığı göz önünde bulundurulduğunda özel dikkat gerektirmektedir...

Bu arada zamanla –çünkü zamanın tüm belirsizlikleri silmek ve tüm delikleri tıkamak gibi harika bir yeteneği vardır– analiz, belirli bir tutarlılığa ulaşıyor:

> Frankçıların şimdi Edom denen tarikatları, yakın zamana kadar birçok aristokratımız tarafından egzotik bir merak olarak ele alındı, Fransa'daki devrimin ürkütücü ve korkunç deneyimlerinden ve bunların Jakobenlikle bağlantılarından sonra artık bakış açımızı değiştirmeli ve mistik ritüelleri politik ve devrimci niyetler için bir kılıf olarak görmeliyiz.

---

[11] 16. yüzyılda Avrupa'da kurulan eski Mısır, Yunan ve İbrani ezoterizminin sentezi olarak değerlendirilen örgüt. Adını, sembolleri olan haç ve ortasındaki gülden alır. (ç.n.)

30

Bir Polonya Prensesinin Yavaş Yavaş Ölmesi

İşler şimdi sırasıyla gelişiyor. Olaylar geliştiği sahneden görüldüğü zaman bunu tam olarak takdir etmek zor oluyor. Buradan hiçbir şey görünmüyor, bir kargaşa izlenimi yaratmak için birbirini gizleyen çok fazla sahne var. Karışıklık içinde, Gitla Gertruda Ascherbach'ın efendiyle aynı gün öldüğü gerçeği arada kaynıyor. Podolya'da bir yerlerde, soğuk bir kış günü başlayan, meyvesi Samuel olan fırtınalı büyük aşk, bu düz sahne üzerindeki tüm olaylar arasında, göz açıp kapayıncaya kadar adaletsizce kısa süreliğine yerini aldığında başlayan süreç böylece sona eriyor

Bu düzeni, bu uyumu, bedeni Korolivka Mağarası'nda yavaşça kristale dönüşen Yenta görüyor sadece. Giriş, şimdi artık tamamen siyah leylaklarla kaplanmış, kuşlara direnen, olgun çileklerle dolmuş dallar, uzun zaman önce donan toprağa çoktan düşmüş. Yenta, Yakup'un ölümünü görüyor ancak sadece onunla kalmıyor çünkü Viyana'da başka bir ölüme çekiliyor.

Aşer Rudolf Ascherbach, karısı Gertruda Gitla hastalandığından beri başucunda oturuyor. İki üç ay önce karısının göğsündeki tümöre baktığında her şeyi biliyordu, ne de olsa o bir doktor, Gitla hâlâ dolaşırken ve tuhaf bir endişeyle evi yönetmeye çalışırken dahi aslında bunun farkına varmaya başladığını düşünüyor.

Örneğin Gitla, kalın keten çuvallarda kış için sipariş ettikleri soğanların içlerinin çürüdüğüne ve bahara kadar dayanmayacaklarına öfkeleniyor. Çamaşırcının manşetleri harap ettiğini ve buzun Busk'taki beklemiş su gibi tuhaf koktuğunu söylüyor. Gazeteleri okuyarak politikacıların aptallıklarına karşı çıkıyor ve grileşmiş başı, sonuna kadar tüttürdüğü Türk çubuğunun dumanına boğuluyor.

Şimdi artık çoğunlukla divanda yatıyor, yatağına gitmek istemiyor. Aşer onun giderek artan afyon ruhu dozunu ölçüyor ve her şeyi etraflıca, dikkatle gözlemliyor. Soğukkanlılıkla ve sakince gözlemek onu rahatlatıp çaresizliğe karşı koruyor. Örneğin, ölümünden birkaç gün önce Gitla'nın derisi kalınlaşıyor, sertleşiyor ve matlaşıyor, gün ışığını farklı yansıtıyor. Bu onun yüz hatlarını etkiliyor, keskinleştiriyor. Burnunun ucunda uzunca bir çukur ortaya çıkıyor. Aşer bunu pazartesi akşamı, Gitla çok zayıf düşmesine rağmen dosyalarını düzenlemek için otururken mum ışığında görüyor. Çekmecelerden her şeyini, yazdığı her şeyi, Lviv'deki babasına İbranice yazdığı mektupları, makaleleri, çizimleri, tasarımları çıkarıyor. Onları küçük yığınlara ayırıyor ve dosyaları yumuşak, kâğıt klasörlere koyuyor. Aşer'e bir şeyler sorup duruyor ancak Aşer odaklanamıyor. Burnundaki çukuru görmüş ve korkuya kapılmış. Gitla öleceğini, hastalığının tedavi edilemeyeceğini ve hiçbir şey yapılamayacağını biliyor diye korku içinde düşünüyor. Ancak Gitla ö l ü m ü beklemiyor, bu tamamen başka bir şey. O bunu aklıyla bilir, sözcüklerle söyleyebilir ancak bedeninin derinliklerinde bir hayvan olduğu için buna hiç inanmıyor.

Bu anlamda, ölüm gerçekten yok, diye düşünüyor Aşer, hiç kimse bu deneyimi tarif etmemiş. Her zaman bir başkasının, bir yabancının ölümü. Ondan korkmanın bir anlamı yok çünkü korkacağımız şey gerçekte olduğundan başka bir şey. Bizler, zihnimizin bir ürünü olan, hayal edilen, bir düşünceler, hikâyeler, ritüeller karmaşası olan ölümden (ya da Ölüm'den) korkarız. Bu, insan yaşamlarına düzen getiren sözleşmeli keder, üzerinde anlaşılmış bir es vermedir.

Bu yüzden Aşer onun burnundaki çukuru ve derisinin tuhaf rengini gördüğünde onun zamanının geldiğini anlıyor. Salı sabahı Gitla, ona giyinmesine yardım etmesini söylüyor, eve yardımcı olması için tuttukları Zofia'ya değil, ona. Aşer giysisini bağlıyor. Gitla sofraya oturuyor ancak yemiyor ve sonra yatağa geri dönüyor. Aşer, giysisini çıkarmasında ona yardım ediyor. Kayışları tokalarından çıkarmakta zorlanıyor, elleri hamlamış, tereddütlü. Aşer sanki bir daha kullanmayacağı için kaldıracağı değerli, narin bir nesneyi, bir Çin vazosunu, kristal bir kadehi, kırılabilecek bir camın paketini açıyormuş gibi hissediyor. Buna sabırla dayanan Gitla, zayıf bir sesle Samuel'e kısa bir mektup yazmasını da istiyor. Kâğıt istiyor ancak yazacak gücü yok, bu nedenle sadece birkaç sözcük yazdırıyor ve afyon ruhundan sonra uyuyakalıyor, Aşer mektup yazmayı bıraktığında tepki vermiyor. Tavuk suyu çorbasıyla (sadece Aşer tarafından) beslenmeye razı oluyor fakat sadece birkaç kaşık yiyor. Aşer onu lazımlığa oturtuyor ancak Gitla sadece birkaç damla idrar çıkarıyor ve Aşer onun bedeninin küçük, karmaşık bir mekanizma gibi tıkandığını düşünüyor. Akşama kadar böyle devam ediyor. Gece Gitla kalkıyor, kitapçının parasının ödenip ödenmediği gibi çeşitli konular hakkında sorular soruyor ve kocasına çiçekleri kışın içeriye almasını hatırlatıyor. Terziden kumaşları geri almasını istiyor, artık giysi falan diktirmeyecek. Malzemelerin kalitesi yüksek olsa da çok şık olan kızlar kesinlikle onları beğenmez. Zofia sevinebileceğinden belki ona verebilir. Sonra anıları hatırlıyor Gitla, Lviv'de Aşer'in kapısına geldiği kıştan, kızaklardan, kardan ve Mesih'in maiyetinden bahsediyor.

Çarşamba sabahı daha iyiymiş gibi görünüyor ancak öğle vakti gözleri donuklaşıyor. Bakışını uzakta, görünürde bu Viyana evinin duvarlarının ötesinde, havada bir yerlerde, tüm evlerin üstünde sabit bir noktaya dikiyor. Elleri huzursuz, yatak giysilerinin üzerinde dolaşıyor, parmaklarıyla yorganının kumaşını hafifçe kıvırıyor, sonra onları tekrar düzeltmeye uğraşıyor.

Aşer haber verdiğinde kentin diğer ucundan koşup gelen sevgili arkadaşı Adelaida'ya "Yastığımı düzelt," diyor. Ancak yastık işe yaramıyor, çok rahatsız olduğu açık. Rudolf Ascherbach, kızlarını çağrıyor ancak ne zaman geleceklerini bilemiyor. Biri Weimar'da, diğeri Wroclaw'da yaşıyor.

Aşer, Gitla'nın sesinin de gücünü ve tüm melodisini yitirdiğini, tonunun düz, metalik ve nahoş olduğunu belirtiyor. Onu anlamak zor. Birkaç kez hangi günde olduklarını soruyor. Çarşamba. Çarşamba. Çarşamba. Aşer onun basit sorusuna bir hareketle yanıt veriyor, "Ölüyor muyum?"

Aşer sessizce başını sallıyor ve sonra boğuk bir sesle ekliyor, "Evet."

O, Gitla olarak kendinden emin bir halde harekete geçiyor ve artık bu ölüm işini, bu zor ve geri döndürülemez süreci sanki yapması gereken uzun görevler listesinde en sonuncusuymuş gibi kendi eline alıyor. Aşer onun küçük, zayıflamış, hastalıkla çökmüş bedenine baktığında gözlerinden yaşlar geliyor ve uzun zamandır, belki de Polonyalı prensesinin evlerinde dinlendiği, herkesin kırılan fıçılardan dökülen votkayı paçavralarıyla toplamaya çalıştığı günden beri ilk defa ağlıyor.

Gece, Adelaida ve alt komşu Bayan Bachman ona bakıyorlar. Aşer karısına soruyor, "Rahip ister misin?"

Bir anlık tereddütten sonra ekliyor, "Ya da bir haham?"

Gitla ona şaşkınlıkla bakıyor, belki de anlamıyor. Kocası bunu sormak zorunda. Ancak rahip ya da haham olmayacak. Bunu yapsaydı Gitla ona fena gücenecekti. Perşembe günü şafak vakti ağrılar başlıyor ve kadınlar, kafası yazı masasının üstünde kestiren Aşer'i uyandırıyor. Yatağın etrafında mumlar yakıyorlar. Adelaida dua etmeye başlıyor ancak kendi kendine konuşuyormuşçasına sessizce. Aşer, Gitla'nın tırnaklarının beyazlaştığını, sonra gitgide maviye döndüğünü ve elini tuttuğunda buz gibi olduğunu görüyor. Gitla hırıltılı ve zor nefes alıyor, her nefes bir çaba gerektiriyor, bir saat içinde kulak tırmalayıcı bir hale geliyor. Dinlemesi zor, Adelaida ve Bayan Bachman ağlamaya

başlıyor. Sonra nefesi yumuşuyor, yoksa kulakları mı alışıyor? Gitla sakinleşip yatakta hafifçe kayıyor. Aşer, bu ana tanıklık ediyor, kalbi ve nefesi durmadan kısa süre önce oluyor bu. Gitla bir yere doğru rahatça kayıyor, artık o ıslık çalan bedende değil, gitti, kayboldu. Bir şey onu aldı, onun dikkatini kendine çekti. Geriye dahi dönüp bakmadı.

Perşembe öğleden sonra biri yirmi geçe, Gitla'nın kalbi duruyor. Son bir derin nefes alıyor ve o, nefes içinde kalıyor, göğsünü dolduruyor.

Aşer artan bir öfkeyle, son bir soluk verme yok, bedenden kayıp giden bir ruh yok, diye düşünüyor. Aksine, beden ruhu içine emmiş, böylece onu mezara götürebilecek. O bunu birçok kez görmüştü ancak şimdi tam olarak anlıyor. Son bir nefes yok. Ruh falan yok.

Otuz Kişilik Bir Varşova Masası

Yakup Frank'ın ölüm haberi Varşova'ya geç varıyor, kent aniden soğuk nedeniyle boşaldığında ve tüm dünya kendi içine çekilip kalın sicimle bağlanmış gibi göründüğünde.

Walicow'da, Wolowskilerde otuz kişi için büyük bir masa kurulmuş, üzerine titizlikle beyaz bir örtü örtülüp porselenler konulmuş. Her tabağın yanında yuvarlak bir ekmek var. Pencereler örtülmüş. Wolowskilerin çocukları Aleksander ve Marynia, küçük armağanlar, meyveler ve şekerler aldıkları konukları nezaketle karşılıyorlar. Kıvırcık, kapkara saçlı, güzel Marynia reverans yapıyor ve tekrarlıyor: Teşekkürler dayı, teşekkürler teyze. Sonra çocuklar ortadan kayboluyor. Eşit aralıklarla yerleştirilmiş yedi kollu şamdanlar, hepsi kentli gibi, düzgün ve siyahlar giymiş olan konukları aydınlatıyor. Yaşlı Franciszek Wolowski masanın başında oturuyor, yanında kız kardeşi Marianna Lanckoronska ve oğlu, genç Franciszek ve karısı Barbara, sonra kocaları ve eşleriyle birlikte diğer Wolowski kardeşlerin yetişkin çocukları ve aynı zamanda Lanckoronskilerin

çocukları, iki Jezierzanski kardeşler Dominik ve Ignacy ve Labecki Ailesi'nden, Onufry Matuszewski ve karısı, Litvanyalı Majewskiler ile Rudnicki Ailesi'nden yeni karısıyla Jacob Szymanowski var. Franciszek, babasına kalkarken yardım ediyor, böylelikle herkesi görebilecek. Arkasından ellerini her iki yanındakilere uzatıyor ve herkes de aynısını yapıyor. Babasının sessizce, neredeyse fısıltı halinde söylemeleri gereken ilahilerden birini okuyacağını düşünüyor ancak babası sadece şöyle diyor:

"Yaşadığımız için Yüce Tanrımıza ve onun şanına, Işığın Kutsal Bakiresi'ne şükredelim. Bizi buraya getiren Tanrımıza şükredelim, her birimiz elimizden geldiğince ve büyük bir sevgiyle ona dua edelim."

Şimdi yaşlı Franciszek Wolowski hâlâ gür olan sesiyle tekrar konuşana kadar sessizlik içinde, başları öne eğik dua ediyorlar.

"Yeni zamanların gelişini ilan eden ne? Yeşaya ne demişti?"

Solunda oturan en yaşlı Labecki, mekanik bir sesle diyor ki, "Tevrat'ın yasalarının sona ermesi ve krallığın sapkınlığa düşmesi. Eski zamanlarda böyle söylenmişti ve biz de bunun için bekliyoruz."

Wolowski hafifçe öksürüp derin bir nefes alıyor.

"Atalarımız bunu ellerinden geldiğince anladı ve bu kehanetin Hıristiyanların dünyayı nasıl yönettiğiyle ilgili olduğunu düşündüler. Ancak şimdi biz bununla ilgili olmadığını biliyoruz, kehanetin gerçekleşmesi için tüm Yahudilerin Edom krallığından geçmesi gerekiyor! Edom'a ilk giden vücut bulmuş olan Yakup Efendimiz'di, Yakup'tu, bu nedenle Yakup'un İncil'deki öyküsü de temelde bizim öykümüzü anlatıyor. Zohar da öyle diyor, 'Babamız Yakup ölmedi. Onun dünyevi mirası, Yakup'un Rahel'i, Eva tarafından devralındı."

"Özünde Yakup ölmedi," diyerek koro halinde ona yanıt veriyorlar.

"Amin," diye karşılık veriyor Şlomo Franciszek Wolowski hepsine hitaben, masada oturmuş, ekmeğini ikiye bölüp yemeye başlarken.

Sıradan Yaşama Dair

Wolowskilerin şerbetçiotu aldığı tedarikçilerden biri özellikle meraklı. Adam elleri cebinde, genç Franciszek'in torbaları tartmasını izliyor ve sonunda soruyor, "Söyle Wolowski, kiliselerimizde vaftiz edildiğiniz halde neden gidip o Frank'ı görüyor ve çocuklarınızı oraya gönderiyorsunuz? Herkes onun bir reis olduğunu ve sizin de ona bağışlar yaptığınızı söylüyor. Hiçbiriniz bir Katolik kızla evlenmeyi düşünmüyorsunuz bile."

Wolowski onun sırtına vurarak elinden geldiğince arkadaşça davranmaya çalışıyor.

"İnsanlar abartıyor. Gerçek şu ki biz aramızda evleniyoruz ancak her yerde böyle, biz birbirimizi tanıyoruz ve kadınlarımız, annelerimiz gibi yemek yapıyor, hepimizin âdeti aynı. Bu doğal." Franciszek bir torbayı terazinin üstüne koyuyor ve ona porselen ağırlıklar ekliyor. "Örneğin benim karım, aynı annem gibi ekmek yapıyor, Podolya'da ve bir Yahudi ailesinde doğmamış biri bunu yapamaz. O ekmekler yüzünden onunla evlendim. Yakup Frank ne zaman bir sıkıntımız olsa bize elini uzattı ve şimdi biz de ona minnet borcumuzu ödüyoruz. Bu bir erdem, günah değil."

Wolowski, kuru şerbetçiotlarını gramına kadar tartabilmek için en küçüklerine gereksinim duyduğundan ağırlıkları karıştırıyor.

"Haklısın," diyor toptancı. "Ben de bezelyeli lahana için evlendim. Karım bu yemeği yapsın, parmaklarını yalarsın. Ancak insanlar aynı zamanda hepinizin yan yana oturduğunu, efendinin sarayı nereye kurulursa sizin de lokantalarınızla, dükkânlarınızla oraya gittiğinizi ve hatta kendi müzik gruplarınızı bile kurduğunuzu söylüyorlar..."

"Bunda ne sakınca var?" diye yanıtlıyor Wolowski, neşeyle ve ağırlığı yerleştiriyor. "Ticaret bu. İnsanların senden alacağı bir yer bulmalısın. Sen bunu yapıyorsun da benim yapmama mı izin vermiyorsun?"

Toptancı ona ikinci, ancak teraziye zorlukla sığan daha büyük bir torba veriyor.

"Ya çocuklar? Frank'ın oğullarına büyük paralar harcayarak yüksek eğitimler verdiğinizi, onlara 'baronlar' dediğinizi ve onların burada, Varşova'da sık sık maskeli balolarda, tiyatrolarda ve gösterişli arabalarda dolaşırken görüldüklerini söylüyorlar..."

"Sen hiç maskeli balolara giden Katolik tanımıyor musun yani? Peki, Potocki'nin arabalarını gördün mü hiç?"

"Kendinizi onlarla karşılaştırma Wolowski."

"Kendimi karşılaştırmıyorum. Aramızda yoksul ve zengin olanlar var. Bazıları tabanvay gider, diğerleri gösterişli arabalarla. Bunda ne var?"

Wolowski artık bu başının etini yiyen adamdan bunalıyor. Adam sanki kuru yığınları inceliyor gibi görünüyor, kokluyor, parmakları arasında yuvarlıyor ancak aslında avluyu gözlüyor. Bunca zamandır sesinde bastırılmış öfke gibi bir şey var. Genç Franciszek Wolowski teraziyi kapatıp çıkışa doğru yöneliyor. Israrcı adam gönülsüzce onu izliyor.

"Aklıma başka bir şey daha geldi. Gizli randevular düzenlediğiniz doğru mu, pencereler örtülü, tuhaf şeyler ha?" diye soruyor kurnazca. "İnsanlar böyle söylüyor."

Franciszek dikkatli. Teraziye doğru ağırlıkları koyarcasına sözlerini tartmak için bir an duruyor.

"Biz yeni Hıristiyanlar, yakınlarımızı sevmeye özel ilgi gösteririz. Zaten bu, tüm Hıristiyanlar için temel bir emir değil midir?" diye soruyor belagat icabı. Adam ona başını sallıyor. "Evet, doğru, bir araya geliriz ve görüşürüz, dün bizim evde olduğu gibi yani. Birbirimize nasıl yardım ederiz, neye yatırım yapabiliriz diye, birbirimizi düğünlere ve vaftizlere çağırırız. Çocuklarımızdan, onların okullarından bahsederiz. Birbirimize bağlıyız ve bu kötü bir şey olmadığı gibi aslında diğer Hıristiyanlara da örnek oluyor."

"Umarım sen de aramızda başarılı olursun Bay Wolowski," diyor ısrarcı adam en sonunda, biraz hayal kırıklığına uğramış olarak ve yığınları saymak için oturuyorlar.

Franciszek sonunda kendini ondan kurtardığında rahat bir nefes alıyor. Ancak hemen yeniden sabit ve yorucu olan telaşlı bir hale giriyor.

Varşova'da etraflarındaki ortam iyi değil. Gerçi oralarda da kolay olmasa da genç Kaplinskiler gibi bazıları Vilnius'a gitmiş ya da Matuszewskiler gibi Lviv'e dönmüşler. Ancak en kötüsü muhtemelen Varşova. Herkes onları izliyor ve fısıldaşıyor. Karısı Barbara, Franciszek'in kendini göze batacak kadar çok kaptırdığını söylüyor. Örneğin, kent halkı için haklar talep eden Kara Alay'da yer almış. Ticaret loncasında da aktif rolü var. Başarılı bir bira imalathanesi var, evi var, diğer insanların kredilerini temin ediyor, oğulları ve kuzenleriyle çoğalan adı ümit veriyor. Örneğin, dün Barbara, kapı çerçevesine sıkıştırılmış, lekeli ve dikkatsizce yazılmış bir kâğıt parçası buluyor:

Frank doldurur onların kafalarını batıl inançla,
Tuhaf hayır duası için her Polonyalı dukalar bırakır ona.
Onlardan biri olan ona, Tanrı'ya tapılıyormuş gibi tapınılır,
O ki mahkeme kararıyla Jasna Gora'ya kapatılmıştır.
Ona, Polonyalıların içtikleri votka ve bira parasından ödenir aidat,
Milyonlar yurtdışına akarken bu adil midir heyhat.
Ancak artık yetsin bu saçmalıklar, bu gizemli sıralar,
Vaftiz olduktan sonra huzur içinde yaşasınlar.

Heiliger Weg nach Offenbach[1]

Praglı Thomas Schönfeld'in yeğeni, delikanlı Joseph von Schönfeld'e anlatıldığına göre, Tanrı'nın gerçek evi Offenbach'taydı ve yolculuk hazırlıkları yapılmaktaydı. Kuşkusuz, tüm inananlar tarafından kat edilmesi gereken kutsal yol olmasından başka, bu hazırlığın işe yarayan belirli bir sebebi de vardı: Şimdi yeni Hıristiyanlar olarak anılan gerçek

[1] (Alm.) Offenbach'a giden kutsal yol. (ç.n.)

müminlerin hizmet etmeleri gereken askerlikten kaçmak. Yol, çocukların Baron Eibeschütz'den herhangi bir özel gerekçe olmaksızın tavsiye mektupları aldıkları Dresden'den geçiyordu ancak annesinin söylediğine göre, von Schönfeld soyadı ile böyle bir tavsiyeye dahi gerek yoktu. Ona, aynı durumda olan iki çocuk daha eşlik ediyordu.

1796 Haziran'ında Offenbach'a varabildiklerinde, hanımefendiyle görüşmek için beklerken tüm günü renkli bir uluslararası genç insan kalabalığı arasında geçirmişlerdi. Bazıları çoktan garip üniformalarını giymiş, tatbikatlarını yapıyordu, diğerleri ise sadece avluda dolaşıyorlardı ve yağmur yağmaya başladığında, kemerlerin altına sığınmalarına izin verilmişti. Joseph sütunların oymalarını ilgiyle incelemişti, akıllı delikanlı bunların her birinin mitolojik figürleri temsil ettiğini anlamıştı. Aralarında derinden nefret ettiği biri vardı, ayaklarının dibinde yönettiği Zodyak burcu Koç'un durduğu, zırhları içinde kalın kafataslı ve baltalı kargısıyla bir şövalye olan Mars, ne var ki Koç, Joseph'e daha çok bir koyun gibi generallerin emirlerini yerine getiren ve ateşe atılan bir askere benziyormuş gibi görünüyordu. Kesinlikle en çok, akranlarına hatları hakkında yorum yaptığı yuvarlak, güzel şekilli Venüs'ten hoşlanmıştı.

Hanımefendi tarafından ancak akşamüstü kabul edilmişlerdi.

Hanımefendi kırklı yaşlarda, çok şık giyimli, beyaz, zarif, manikürlü elleri ve yüksek bir topuzun içine toplanmış, hâlâ koyu renkli bir fırtına gibi saçları olan bir kadın. Hanımefendi, onların getirdiği mektubu okurken Joseph, kadının uzun ve zayıf, daha çok canavarımsı bir çekirgeye benzeyen ve gözlerini delikanlılardan ayırmayan köpeğine merakla bakıyor. Sonunda kadın diyor ki, "Kabul edildiniz, benim canlarım. Burada dikkatle uyulması gereken ve size mutluluk getirecek kurala boyun eğeceksiniz. Gerçek kurtuluş buradadır."

Kadın, sert bir Doğu aksanıyla Almanca konuşuyor. Joseph'e kalmasını söyleyerek diğer delikanlıları gönderiyor. Sonra kalkıyor ve onun yanına gidip öpmesi için elini uzatıyor.

"Sen Thomas'ın yeğeni misin?

Joseph onaylıyor.

"Öldüğü doğru mu?"

Joseph başını öne eğiyor. Amcasının ölümü, ona ailesi tarafından açıklanmayan rahatsız edici ve utanç verici bir gizemle bağlantılı. Joseph, bunun Thomas'ın bilinmeyen bir nedenden dolayı kendisinin öldürülmesine izin mi verdiğini ya da Joseph'in bilmediği başka bir şeyden mi olduğunu asla öğrenememiş.

"Onu tanıyordunuz, değil mi?" diye soruyor Joseph, onu başka sorulardan uzaklaştırmak için.

"Bana biraz onu anımsatıyorsun," diyor güzel kadın. "Benimle konuşmak istersen ya da bir şeye gereksinim duyarsan seni kabul etmekten memnuniyet duyarım."

Bir an için Joseph'e hanımefendi ona şefkatle davranıyormuş gibi geliyor ve bu onu yüreklendiriyor.

Birdenbire, şu kırmızı kumtaşı Venüs'üne gizemli bir bağla bağlı olan bu hüzünlü kadına sevgi ve minnet duyuyor, bir şey söylemek istiyor ancak aklına söyleyebileceği bir şey gelmediği için utanarak mırıldanıyor, "Buraya gelmeme izin verdiğiniz için teşekkür ederim. İyi bir öğrenci olacağım."

Hanımefendi bu sözlere gülümsüyor ve gülümsemesi Joseph'e sanki o hâlâ genç bir kadınmış gibi cilveli geliyor.

Ertesi gün delikanlılara üst kattaki, büyüklerin oturduğu küçük odalara çıkmalarını söylüyorlar.

"Büyükleri gördünüz mü?" diye soruyor herkes, onlara geldiklerinden beri, bu nedenle Joseph, bu büyüklerin kim olduğunu merak ediyor. Hep annesinin ona anlattığı peri masallarından birinin içinde olduğunu, krallarla, güzel prenseslerle, denizaşırı yolculuklarla ve hazineleri koruyan bacaksız bilgelerle bir arada olduğunu hissediyor.

Anlaşılan bunların bacakları var. Üzerlerinde çok sayıda kitabın, kâğıt toplarının ve rulolarının yayılı olduğu iki büyük masada oturuyorlar. Burada bir proje üzerinde çalışıyor olmalılar. Adamlar Yahudilere benziyor, Prag'da görülebilecek uzun

sakallı Yahudi âlimlere, ancak bir zamanlar parlak olan, şimdi ise biraz eskimiş yeleklerle Polonya tarzında giyinmişler. Mürekkep lekesine karşı kolluklar takmışlar. Yaşlılardan biri kalkıyor ve onlara zoraki bir ifadeyle bakarak üzerinde birbirine geçen halkalarla kaplı tuhaf bir resmin basılı olduğu bir parça kâğıdı ellerine tutuşturup güzel kadınla aynı aksanda diyor ki, "Evlatlarım, Şehina tutsak, Edom ve Yişmael'de hapiste tutuluyor. Görevimiz onu zincirlerden kurtarmak. Üç *sefirot* tek bir üçlüde birleştiğinde bu gerçekleşecek, sonra kurtuluş gelecek." Kemikli parmağıyla halkayı gösteriyor.

Joseph'in arkadaşı ona kaçamak, neşeli bir bakış atıyor, gülmesini bastırıyormuş gibi görünüyor. Joseph, odada gözlerini gezdiriyor ve tuhaf bir karışım görüyor: Önde bir haç asılı ve yanında Katolik Bakire Meryem'in bir resmi, ancak ona yakından baktığında, Bakire Meryem'in kiliselerde ve şapellerde süslendiği gibi süslenmiş, o güzel hanımefendinin bir portresi olduğu ortaya çıkıyor. Onun altında da bazı erkeklerin portreleri ve anlamları hakkında hiçbir fikrinin olmadığı İbrani harfli figürler var. Tabletlerin sadece birinde derin anlamlarını bilmeden, belli belirsiz hatırladığı bazı adları çıkarabiliyor: Keter [taç], Hokmah [bilgelik], Binah [anlayış], Hesed [merhamet], Gevura [adalet], Tiferet [güzellik], Netza [zafer], Hod [ihtişam], Yesod [temel], Malkut [krallık][2] çizgilerle birbirine bağlanarak tek bir Ein Sof, sonsuzluk kavramında birleşiyorlar.

Yaşlı adam diyor ki, "*Sefira*'lardan ikisi, insan biçiminde tezahür etti. Artık biz sonuncusunun gelmesini beklemeliyiz: *Tiferet* –güzellik– ile birleşmek üzere seçilmiş olana şükürler olsun çünkü kurtarıcı ondan çıkacak. Bunun için dikkatinizi verin ve her şeyi dikkatle dinleyin, siz de seçilmiş olabilirsiniz."

Yaşlı adam sanki bunları herkes zaten biliyormuş, sanki bunu binlerce kez tekrarlamış gibi söylüyor. Hiçbir şey söylemeden arakasını dönüp çıkıyor. Küçük adımlarla yürüyen adam ufak tefek ve buruşmuş.

Kapının dışında iki delikanlı da kahkahalarla gülüyor.

Büyüklerden ayrılır ayrılmaz muhafızlar tarafından çağrılıyorlar ve evden getirdikleri parayı teslim edip komik, çok renkli üniformalar alıyorlar. Artık her gün atış ve göğüs göğüse dövüş çalışmalarıyla birlikte tatbikatlara katılacaklar. Tek yükümlülükleri, tatbikatları yöneten Polonya bıyıklı adamın emrini yerine getirmek ve zaman zaman sarayda ortaya çıkan, geçit törenlerini izleyen general üniformalı yaşlı bir adama kaslarını göstermek. Mutfak günde üç büyük yemek veriyor ve akşamları hizmet etmeyenler yaşlılarla çalışmak için büyük salona

---

[2] (İbr.) Kabala'da yer alan bazı *sefira*'lar (sayı, safha). (ç.n.)

gidiyorlar. Bu derslere hem oğlanlar hem de kızlar katılıyor, öğrencilerin birbirlerine bakmaya daha çok önem verdiği herkes tarafından açıkça görülüyor. Joseph derslerde sadece tek tek sözcükler yakalıyor, içerikleri tuhaf ve o böyle şeyler için uygun değil. Burada söylenenlerin gerçek mi yoksa metafor mu olduğunu anlamıyor. Derslerde, Yeşaya'dan Malkut, "krallık" sözcüğü gibi alıntılar tekrarlanıyor. Joseph, pazar günü Bürgel'deki kiliseye yapılan gezilerde onur muhafızlarına katılmaya davet edildiğinde –bazen onu kahve içmeye davet eden güzel hanımefendi aracılığıyla olduğuna şüphe yok– bunun aslında küçük kasabaya sıkıca kapatılmış demir parmaklıklı bir arabada getirdikleri aynı "e f e n d i y i" ifade ettiğini anlamaya başlıyor. Sonra Joseph, o "efendinin" aslında kısa süre önce ölen ancak gerçekte ö l m e m i ş olan "e f e n d i" olduğunu anlıyor. Çok renkli üniformalar giymiş tüm muhafızlar –Joseph, içinde kendini sirk oyuncusu gibi hissediyor– yüzlerini başka tarafa çevirmeli, böylece şimdi gözlerinin önünde huzurla akan Main Nehri ve gemilerin yusufçuk kanatları kadar kırılgan yelkenleri var.

Bazen muhafızlar izin alıyor. Sonra Joseph akranlarıyla kente gidiyor ve orada çoktan parkları ve meydanları doldurmuş, etrafta kim varsa onunla flört eden ya da enstrüman çalan, egzotik ve

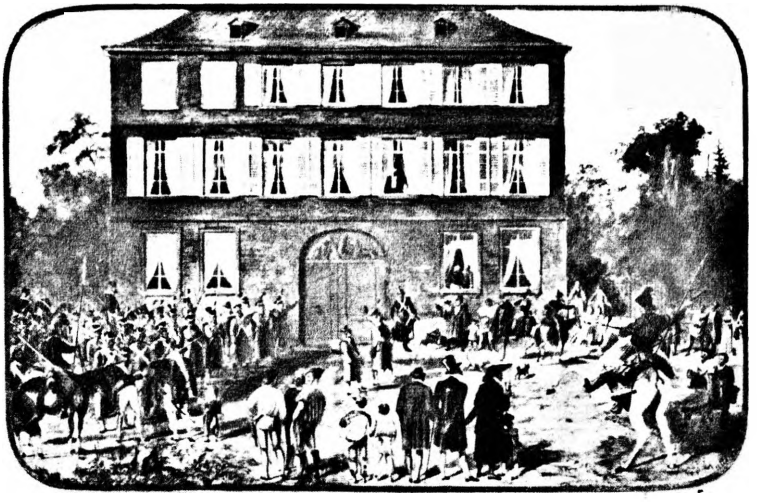

sıkılmış genç kalabalığının arasına katılıyorlar. Gençler birçok farklı dil konuşuyor, Hamburg'un Kuzey Alman, Çekya ve Moravya ülkelerinden Güney diyalektini ve nadiren Joseph'in tanımadığı bazı Doğu dillerini duymak mümkün. Burada en yaygın dil, artık anlamayı öğrendiği Lehçe. Gençler bir konuyu anlayamadıklarında Yidiş dili ya da Fransızca konuşmayı deniyorlar. Romantizm çiçek açıyor, sevdiği kadının penceresinin altında gitar tıngırdatan, özlem şarkısı söyleyen hoş, genç bir adam görmüş.

Joseph hızla onun gibi Mars'ın sert figüründen kaçarak buraya gelen Praglı bir delikanlıyla arkadaş olmuş. Adı Moses, ancak insanlara onu Leopold olarak çağırmalarını söylüyor. Vaftiz olmamış, ilk başta Yahudi dualarını okuyor. Kısa bir süre sonra bunu bırakıyor. Joseph zamanının çoğunu onunla birlikte geçiriyor ve bu iyi bir şey, bu kentin, ülkenin hatta buradaki tembel yaşamlarını kayıtsızca izleyen bu büyük nehrin gerçekdışılığına karşı gittikçe artan biçimde içini saran duyguyu açabileceği biri var.

Ancak Joseph, sadece güzel hanımefendinin uzak bir akrabası olduğu için değil, aynı zamanda amcaları sayesinde de özel bir durumu olduğunu düşünüyor. Birkaç kez hanımefendinin erkek kardeşleriyle birlikte oturduğu masaya davet edilmiş. Ona ailesi hakkında sorular soruyorlar, hanımefendi, Joseph'in halalarını iyi tanıyor. Ona büyükannesinin oturma odasındaki saatin hâlâ çalışıp çalışmadığını soruyor. Bu, Joseph'i masada cesaretlendiriyor. Onlara Brno hakkında hikâyeler anlatıyor, tüccarlardan, şaraphanelerden ve şekerlemecilerden bahsediyor, gerçi büyükannesini nadiren görmeye gittiği için bu hatıraların pek azına sahip. Bir gün hanımefendinin gözleri doluyor ve ondan bir mendil istiyor. Köpeği, Joseph'e insani olmayan bir sakinlikle, hatta şüpheli bir sakinlikle bakıyor. Ancak kadınla yalnız kaldığında tüm güvenini yitiriyor. Bu kadından belirsiz bir kederle karışık özel bir iyilik akıyormuş gibi geliyor ona, böylece yanından kafası karışmış ve savunmasız bir halde ayrılıyor.

Moses-Leopold biraz daha eleştirel yaklaşıyor.

"Bunların hepsi büyük bir 'miş gibi' yapma," diyor. "Bak, burada hiçbir şey gerçek değil, herkes bir oyunda oynuyormuş gibi."

Aşağıda gitmeye hazırlanan arabaya bakıyorlar. Atların başlarında büyük tüyler var. Arabanın her iki yanında rengârenk üniformalı delikanlılar sıralanmış, yanında koşacaklar. Moses haklı.

"Şu büyükler sadece komik, aynı şeyleri tekrar edip duruyorlar ve çabalayıp gerçekten bir şey anlamaya çalıştığında bir gizemin ardına saklanıyorlar. Onların o bilge mimikleri yok mu!"

Moses onların mimiklerini ve hareketlerini taklit ediyor. Gözlerini kısıyor, başını kaldırıyor ve anlamsız, karışık sözcükler söylüyor. Joseph gülmekten kırılıyor. Onun da içinde tüm kente yayılan ve herkesin kendine verilen rolü oynadığı, ancak oynadıkları oyunun içeriğini, anlamını ya da sonunu bilmedikleri büyük bir tiyatronun içinde olduklarına dair artan şüpheler var. Sıkıcı ve yorucu bir dans tatbikatına benziyor. Sonradan birbirine bağlanıp ayrılacak iki sıra oluşturuyorlar. Joseph, Moses'e verilmeyen bir şansa nail oluyor, general tarafından binicilik derslerine seçiliyor. Offenbach'ta öğrendiği tek somut ve yararlı şey de bu.

Bacaklarını Islatan Kadınlara Dair

Eva, uzun zaman önce Anusia Pawlowska'yı evlendirmek için rıza göstermek zorunda kalmıştı. Varşova'da bir kocası ve çocukları olmasına rağmen hâlâ her yıl Offenbach'a geliyor. Evlenmek için fazla uzağa gitmemişti, kocası, kuzeni olan Pawlowski olduğu için soyadını dahi değiştirmek zorunda kalmamıştı. Kocası subaydı ve sıklıkla evden uzaktaydı. Şimdi Anusia Pawlowska, güzel kış boyunca Offenbach'ta hanımefendiyle kalacak olan kızı Paulinka ile birlikte gelmiş, neyse ki artık bakımı olanaksız olan kale yerine anacaddede eksiksiz bir evde kalacaklar. Czerniawskiler, Eva'nın alacaklılarını atlatmasına yardımcı olmak için evi kendi adlarına satın almışlar.

Paulinka, hizmetkârla birlikte kasabaya indiğinde, onlar, yani yaşlı kadınlar bacaklarını ıslatmak için su hazırlıyorlar. Eva'nın büyük ayak parmağının kemiği şişmiş ve çok ağrıyor. Anusia, beyaz çoraplarını çıkardığında Eva, arkadaşının da aynı dertten mustarip olduğunu görüyor. Şifalı tuzlar sıcak suda erimiş. Kıvrılmış etekleri bacaklarını ortaya çıkarmış, Eva'nınkiler varisten dolayı kıpkırmızı. Yanlarındaki küçük masaya, hanımlar bir kahve maşrapası ve içinde küçük gofretler olan bir çay tabağı koymuşlar. Eva özellikle şamfıstıklı olanları seviyor. Yakup'un kaç çocuğu ve onların kimler olabileceğini düşünüyorlar. Eva aslında tüm bu kardeşlere sahip olduğu için memnun çünkü bu, Varşova'da, Moravya'da ve Eflak'ta çok sayıda yeğeni olduğu anlamına geliyor. Belki de Yakup'un ölümünden kısa süre önce büyük bir coşkuyla vaftiz ettiği küçük Kaplinskilerden biri. Hatırlıyor musun, hatırlıyor musun, Anusia? Magda Jezierzanska? Hatırlasana. Ya da Ludwiczek Wolowski? Ona çok benzerdi? Peki ya Basia Szymanowska? Yoksa Janek Zwierzchowski olmasın? Ama kesin Basia Jakubowska, hık demiş, Yakup'un burnundan düşmüş.

Anusia aniden soruyor, "Ya ben?"

Eva ona şefkatle bakıyor ve birden onu teselli edercesine saçını okşuyor.

"Belki sen de. Bilmiyorum."

"Öyle ya da böyle kardeşiz."

Leğenlerinin üzerinden kucaklaşıyorlar. Sonra Eva soruyor, "Peki ya annen? Nasıl biriydi?"

Anusia ellerini başının altına koyarak düşünüyor.

"İyi ve akıllıydı. İş kokusunu iyi alırdı. Sonuna kadar her şeyle ilgiliydi. Babam onsuz yapamazdı. Dükkânı idare etme ve erkek kardeşlerimi yetiştirme şekli. Şimdi o dükkâna sahibiz."

"Ona Pesele derlerdi, değil mi? Babam ondan böyle bahsederdi: Pesele."

"Biliyorum."

"Evlilik nasıl gidiyor Bayan Pawlowska?" diye soruyor Eva ona, sonradan bacaklarını yumuşak havlularla kurularlarken.

"Güzel. Ben çok geç evlendim. Sana çok bağlandım."

"Beni terk ettin," diyor Eva, sanki alay ediyormuş gibi.

"Peki, bir kadın evlenemez ise ne yapabilir?"

Eva bunu düşünüyor. Sonra eğiliyor ve şişmiş kemiklerini ovalıyor.

"Belki de aziz olur. Benimle kalabilirdin."

"Buradayım ya."

Eva geriye eğiliyor, başını iskemleye dayıyor ve gözlerini kapatıyor.

"Ancak gideceksin," diyor ve biraz zorlukla çoraplarını çekmek için eğiliyor. "Burada sarhoş ve hovarda kardeşlerimle yalnız kalacağım."

"Bekle, sana yardım edeyim," diyor Anusia ve Eva'nın çoraplarını giydirmek için eğiliyor.

"Her yere borcum var, kenti terk etmeye iznim yok. Czerniawskiler her şeyi bırakıp Bükreş'e mi Budapeşte'ye mi gitti kim bilir. Beni borçlarımla bir başıma bıraktılar. Şimdi etrafımdaki bütün bu insanlar tamamen yabancı."

Anusia, Eva'nın çorabını giydirmeyi başarıyor. Eva'nın neden bahsettiğini biliyor. Offenbach'ın caddelerinde Frank'ın kardeşlerinin yerel zanaatkârlara ve tüccarlara tüm borçlarını ödeyeceklerine söz veren ve bu amaç doğrultusunda, genç Baron Frank'ın para için Peterburg'a gittiğini bildiren posterlerin asılı olduğunu görüyor.

"Neden Peterburg'a?" diye soruyor Anusia.

"Zaleski'nin fikri. Bizim Rus olduğumuzu düşünüyor. Çarın ailesinden. Roch, aslında Varşova'ya gidiyor."

"Oradan bir şey çıkmaz. Orada herkes yoksul. Biraz votka ister misin?" diye soruyor Anusia. Çıplak ayak kalkıp bir şişe ve iki bardak aldığı dolaba uzanıyor. Dönüyor ve altın rengindeki içeceği bardaklara döküyor.

"Ballı votka."

Bir süre sessizce votkanın tadını çıkarıyorlar. Pencereden içeriye batan kış güneşinin kızıl ışıkları giriyor ve bir an için oda

gerçekten keyifli oluyor, kadınsı bir oda, yumuşak yatak, küçük kahve masasının etrafında duran çizgili koltuklar, üstü faturalarla dolu ve yazılmaya başlanmış ancak bitirilmemiş bir mektubun olduğu klasik Roma tarzı masa. Kalemin ucu artık kurumuş.

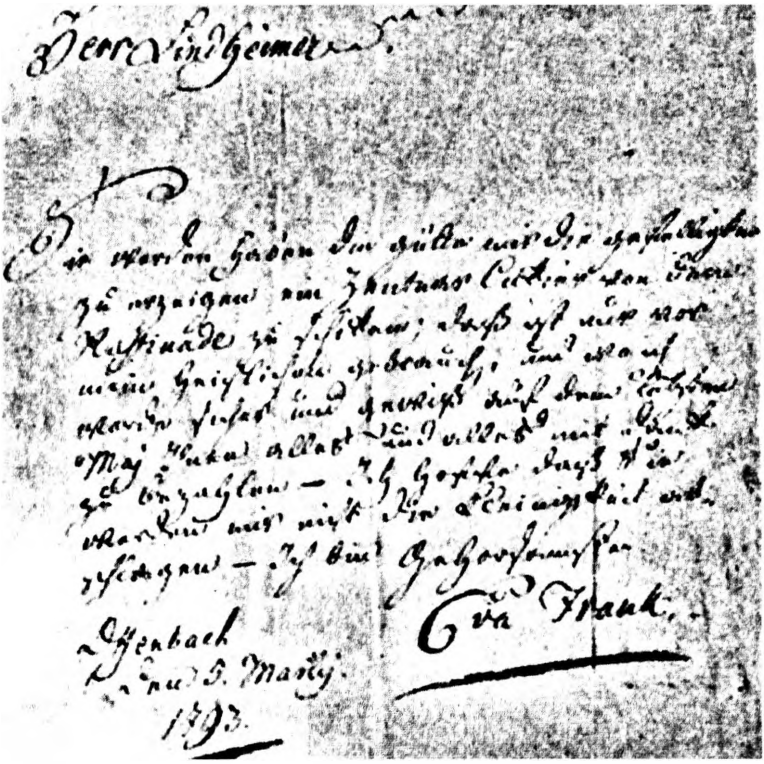

Sonra güneş kayboluyor ve oda yoğunlaşan karanlığa batmaya başlıyor. Anusia mumu yakmak için kalkıyor.

"Mumu yakma," diyor Eva. "Bir keresinde bana annenin köyünde tam olarak ölmeyen bir kadından bahsettiğini hatırlar mısın?"

"Evet, bu doğru. Annem, onun nefes almaya devam ettiğini ve sadece küçüldüğünü söylemişti. O bizim büyükannemizdi. Sonunda bir çocuk ya da oyuncak bir bebek kadar küçülmüştü. Onu mağarada bırakmışlardı."

Eva huzursuzca yerini değiştiriyor.

"Bu nasıl olur?"

"Bilmiyorum," diyor Anusia ve kendine ikinci bardağı dolduruyor. "Artık bunu öğrenemezsin de."

Arta Kalanlar: Işığa Dair

Nahman artık yaşlı, pörsümüş ve kamburlaşmış. Çok fazla ışığın gelmediği küçük pencerede oturuyor, kalın duvarlardan soğuk bir hava esiyor. Kalemi tutan eli, gözle görülür bir biçimde sarsılıyor. Mürekkep hokkasının yanında duran kum saatindeki son küçük kum taneleri de aşağıya doğru akıyor, biraz sonra onu ters çevirecek. Nahman yazıyor:

Atalarımız her zaman, Pesahim 3'te şöyle yazıldığını söylerlerdi: Asla mutluluk getirmeyen dört çeşit para vardır: yazarların ücretleri, çevirmenlerin ücretleri, yetimlerin yardım paraları ve denizaşırı ülkelerden gelen para.

Talmud'un bilgeliğinin gerçekten çok büyük olduğunu düşünüyorum çünkü bunlar benim yaşamımın temel gelirleriydi ve bu, benim büyük bir mutluluğa erişmemiş olmamı anlaşılır kılıyordu. Yine de küçük bir mutluluk, sıradan insan mutluluğu denebilecek bir tatmin elde ettim ve bu, buraya yerleştiğim andan itibaren gerçekleşti, birden burada öleceğimi anladım. Sonra aniden en büyük zayıflığım, günahım olan sabırsızlığımı da yitirdim. Sabırsız olmak ne demek?

Sabırsız olmak demek, asla gerçekten yaşamamak, hep gelecekte, olacak olanda ancak sonuçta henüz burada olmayanda olmaktır. Sabırsız insanlar, şimdi, tam bu anda asla burada olmayan ancak sözde kendilerini dünyanın sonunda bulduklarında sadece ileriye, ufkun ötesine bakan gezginler gibi başlarını yaşamdan çıkaran ruhlara benzemez mi? Orada ne gördüler? O sabırsız insan ne görmeyi umuyor?

Dün, Yeruhim Jedrej Dembowski ile benim aramda her zamanki gibi gece geç saatlere kadar süren tartışmayla ilgili bir soru aklıma gelmişti. Orada, öbür dünyada, küçük bir sokak tiyatrosunun

arkasında, illüzyonu yaratmak için gereken tüm alet edevatın, sicim karmaşasının, eski takımların, kostümlerin, maskeler ve her türden farklı malzemenin olduğu sahnelere benzediğinin söylendiğini yanıt olarak bana anlatmıştı. Güya orası öyle bir yermiş. Eski dilde illüzyon, hokkabazlık anlamına gelen *ahayah aynayim*.

Odamdan bunu böyle görmüştüm. Bir illüzyon. Bir gösteri. Merdivenlerden inip çıkabildiğim sürece gençlere dersler verdik ve her geçen yılla birlikte bana daha net göründüler, ta ki tamamen birleşip değişen ve dalgalanan tek bir yüze dönüşene kadar. Aslında artık onlarda ilgimi çekecek tek bir şey dahi bulamıyordum. Onlarla konuşurdum ancak sanki bizim dünyamızdaki ağaç tamamen farklı yönlerde dallar çıkarmış gibi beni anlamazlardı. Oysa bu şimdi beni endişelendirmiyor.

Yakup'un ölümünden sonra bir huzur dönemine girmiştim. Temel uğraşım, Yeruhim Dembowski ile yaptığımız sohbetlerde de ele aldığımız Merkabah[3] çalışmak olmuştu, Dembowski'yle aynı odada yaşıyorduk ve bu da bizi birbirimize daha da yakınlaştırmıştı. Ona, Yeruhim'e göre, sevebildiğim tek kadın olan ve bir zamanlar Yakup'un haberiyle Rohatin'e geldiğimde bana bir geceliğine verildiği o güzel andan beri âşık olduğum Haya Şor'la ilgili olarak da itirafta bulunmuştum. Ancak hepsinden öte, elbette âşık olduğum kişi Yakup'tu.

Şimdi burada, huzurlu, dingin bir yer olan Offenbach'ta tüm günleri İbranice sözcükler çalışmaktan başka bir şey yapmadan geçiriyorduk. Harfleri yeniden düzenleyip değerlerine bakıyorduk, böylece onlardan yeni anlamlar ve yeni dünyalar için olasılıklar çıkıyordu. Yeruhim bunda başarılı olduğunda kıkırdıyordu ve bu bana tıpkı Tanrı'nın bizi yarattığındaki kıkırdayışı gibi geliyordu.

Bazen anılarla dolduğumuz da oluyordu. O zaman ona sorardım, "Piskopos Dembowski'nin en sevdiği Yahudi olduğunu hatırlıyor musun, seni nasıl şımarttığını?" Çünkü beni anılarda geçmişe gitmeye çağırmıştı, çünkü geçmiş benim için canlı

[3] Erken dönem Yahudi mistisizmi okulu. (ç.n.)

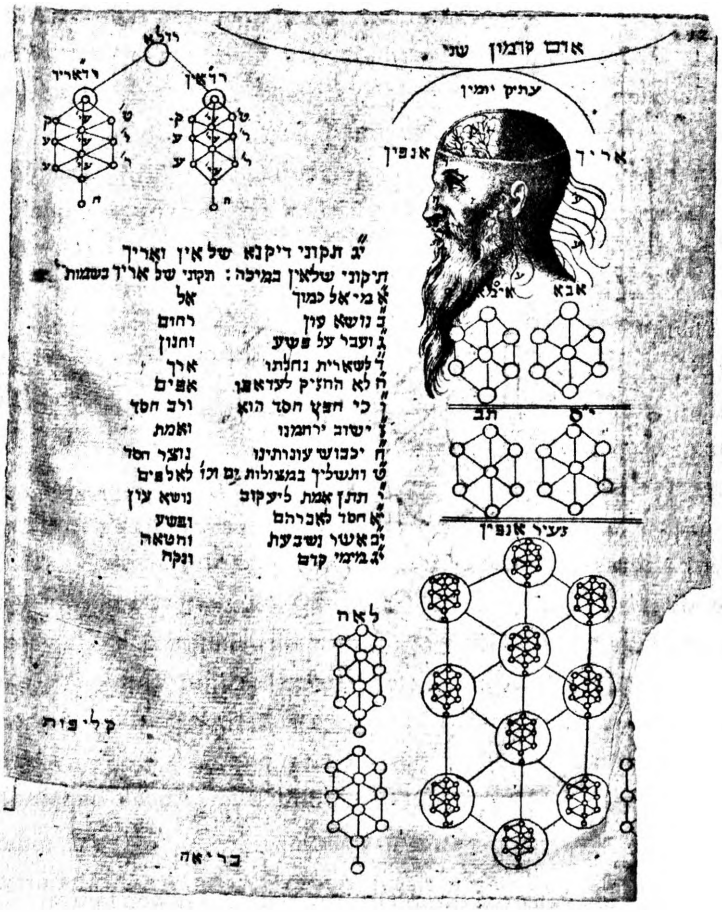

kalmıştı, şimdi ise zorlukla nefes alınabiliyor ve gelecek önümde soğuk bir ceset gibi uzanıyordu.

İkimiz de her zaman çocuklarımızı ve torunlarımızı bekliyor olurduk. Yeruhim, Offenbach'ta oğulları, Jan ve Joachim tarafından ziyaret edilecekti. Onlardan sık sık bahseder, onları en ince detayına kadar anlatırdı ki kısa süre sonra ziyarete gelmeleri neredeyse gereksiz bir hale gelirdi. Herkes onları çocukluklarından ve gençliklerinden beri Theatine'lerle[4] eğitim

[4] 1524'te Başpiskopos Gian Pietro Carafa tarafından kurulan bir tarikat. (ç.n.)

gördüklerinden dolayı biraz kibirli ve gururlu kimseler olarak hatırlıyordu. Büyüyüp yakışıklı birer erkek olmuşlardı. "Biri gümüşi frak içinde gelecek," demişti yaşlı Yeruhim, "ötekiyse Polonya üniformasıyla." Ancak asla gelmediler.

Bu sırada ben, hanımefendimize gelen ve hatta biri Offenbach'ta bir Piotrowski ile evlenen kız torunlarım için çok mutlu oldum. Torunlarımız bizi belirli bir zamana kadar neşelendiriyor, sonra bizler dünya meselelerine karşı daha hassaslaşıyor ve torunlarımızın adlarını bile karıştırmaya başlıyoruz.

Kimse bizi dinlemek istemiyordu, herkes işiyle meşguldü. Hanımefendimiz Eva kendini işlerine adamış, sekreterleri Zaleski ve genç Czynski'nin yardımlarıyla sarayı bir konukevi gibi yönetiyordu. Pek çok insan burada yaşıyordu ancak artık önemli bir kısmı kentte ikamet ediyordu. Yeruhim'in ve benim gematri ve notarikon çalışmalarını tercih ederek, hiç katılmadığımız konserler alt katta verilirdi. Geçen sene Wolowski kardeşler buraya geldi ve Yeruhim'le birlikte tüm bir yaz mevsimini dünyadaki Yahudi *kahal*'lerine gönderilecek bir mektup yazmakla geçirdiler. Bu mektubu kırmızı mürekkeple yüzlerce, belki de binlerce kez baştan yazdılar. Eğer tek kaçış yolu olan Edom dinine dönmezlerse onları bekleyen büyük felaketle ilgili bir uyarıydı bu. Mektup, onların Yahudi adları olan Franciszek Wolowski (Solomon ben Elişa Şor), Michal Wolowski (Nathan ben Elişa Şor) ve Jedrej Dembowski (Çornokozyntsili Yeruhim ben Hananiah Lipman) ile imzalandı. Ancak ben bu mektubu imzalamak istemedim. Gelecek felaketlere inanmıyorum. Kaçabilmeyi başardıklarımıza inanıyorum.

Bamidbar'da[5] Tanrı'nın Musa'ya ulusunun göç ettiği yolu açıklamasını söylediği anlatılır. Tanrı bana da aynısını yapmamı söylemiş gibi geliyor. Aceleci ve sabırsız ya da anlamak için sadece çok tembel olduğumdan başarılı olduğuma inanmasam da onlara kim olduklarını ve yolumuzun nereye gittiğini hatırlatmaya çalıştım. Çünkü hikâyelerimiz bize

[5] (İbr.) Sayılar kitabının beşinci sözcüğü, Tevrat'ın dördüncü kitabı. (ç.n.)

başkaları tarafından anlatılmıyor mu? Bizler kendimizi başkalarının bizim kim olduğumuzu ve ne yapmak için mücadele ettiğimizi söyledikleri ölçüde tanıyabiliriz. Annem olmasa çocukluğumdan ne hatırlardım? Yakup'un gözlerinde yansıdığımı görmeseydim kendimi nasıl tanırdım? Böylelikle gelecekteki felaketlere dair kehanetlerde bulunma zihinlerini bulandırsa da onlarla oturdum ve onlara birlikte neler yaşadığımızı hatırlattım. "Hadi, Nahman. İşine dön. Senden bıktık," dediler ve beni kovaladılar. Ancak ben inatçıydım. Onlara İzmir ve Selanik'in sokaklarını, Tuna'nın kıvrımlarını ve soğukta Yakup'la zilli kızaklarla yolculuk yaptığımız sert Polonya kışlarını hatırlattım. Ruhla birleşmesine tanıklık ettiğimiz Yakup'un çıplak bedenini. Haya'nın yüzünü. Yaşlı Şor'un kitaplarını. Yargıçların sert yüzünü. "Czestochowa'daki o karanlık zamanları hatırlıyor musunuz?" diye sordum onlara. Hani, bazen insan adımını atmayı unutur da sanki Tanrı'nın istediği yere değil de kendi istediği yere gidiyormuş gibi hisseder ya, işte beni aynı öyle bir dikkatsizlikle dinlediler.

O bilgiye, Yakup'un bize vadettiği *Daat*'a erişmek mümkün mü?

Onlara dedim ki, bilgiye ulaşamama iki şekilde olur. İlki, insanın herhangi bir durumda hiçbir şeyi tam olarak öğrenemeyeceğini düşündüğünden sormak ya da araştırmakla uğraşmaktan vazgeçmesidir. İkincisi, insanın araştırıp soruşturduktan sonra tümüyle anlamanın olanaksız olduğu sonucuna varmasıdır. Burada kardeşlerimin bu farkın ağırlığını daha iyi anlayabilecekleri bir örnekten bahsettim. Bunun iki adamın bir kralla tanışmak istemesi gibi bir şey olduğunu söyledim. Biri şöyle düşünüyor: Kralla tanışmam olanaksız olduğu için neden onun sarayına gidip de odalarını dolaşayım? Ancak ikincisi farklı düşünüyor. Kraliyet odalarına bakıyor, kraliyet hazinesinin, lüks halılarda yürümenin tadını çıkarıyor ve kralla tanışamayacağını öğrendiğinde dahi en azından odalarına aşina oluyor.

Beni, hangi noktaya değinmek istediğimi gerçekten anlamadan dinlediler.

Böylece ben de onlara en başından hatırlatmak ve tek bir şey söylemek istedim, gerçekte her zaman ışıkla dolu olduğumuzu. Var olan her şeydeki ışığa hayran kalmıştık, Podolya'nın dar yollarında, Dinyester'in ırmaklarında, Tuna'yı ve en iyi korunan sınırları geçtiğimizde onun ardından gittik. Czestochowa'da en büyük karanlığa daldığımızda ışık bizi çağırdı ve bir yerden bir yere, evden eve yönlendirdi.

Onlara eski dilde *"ışık" (or)* ve *"sonsuzluk" (ein sof)*'un aynı nümerik değere sahip olup olmadığını hatırlattım. Sonuç olarak *or* şöyle yazılıyor: *alef-vav-reş*:

אור

Ki bu da: 1+6+200=207. *Ein Sof – alef-yod-nun-sameh-vav-pe*:

אין סוף

Ki bu da 1+10+50+60+6+80=207. Ancak *rez* yani gizem de 207'dir.

Bakın, dedim onlara. Çalıştığımız tüm kitaplar ışıkla ilgiliydi: "Sefer ha-Bahir" Parlaklığın Kitabı, "Sha'are Ora" Işığın Kapıları, "Meor Einayim" Gözlerin Işığı, "Orot ha-Kodesh" Kutsallığın Işığı ve sonunda "Sefer ha-Zohar" Parlaklığın Kitabı'dır. Gece yarısı, en büyük karanlığın olduğu zamanda alçak, karanlık odacıklarımızda, soğukta ışığı çalışmak için kalkmaktan başka bir şey yapmadık.

Maddenin devasa yapısının ve yasalarının ve ayrıca tüm şekil ve dışavurumlarının, sonsuz biçimlerinin, yasalarının ve alışkanlıklarının meşhut ya da gerçek olmadığını bize gösteren ışıktır. Dünyanın gerçeği madde değil, ışığın kıvılcımlarının titreşimidir, her şeyin içinde bulunan o sürekli titreşmedir.

Neyin peşinde olduğumuzu hatırlayın, demiştim onlara. Dinler, yasalar, kitaplar ve eski âdetlerin hepsi eskidi. O eski kitapları okuyan, o yasaları ve âdetleri ileri süren her kimse hep geriye bakıyor gibidir ancak ileriye doğru hareket etmelidir. Bu nedenle tökezleyip sonunda düşecektir. Çünkü olan her şey ölümün tarafından gelmiştir. Bu arada bilge bir adam sanki tül bir perdeymiş gibi ölümün içinden ileriye doğru bakar ve yaşamın tarafında durur.

Burada imzası bulunan ben, Busklu Nahman Samuel ben Levi ya da Piotr Jakubowski.

VII.

ADLAR KİTABI

Hominem 1 attingunt *conſanguinitate*,	Człowieka 1 dotykaią pokrewieństwem,	Homo, m. 3. człowiek.
in *linea aſcendente*, (m. 2.	w Linii powſtaiącey,	conſanguinitas, f. 1. pokrewny.
pater, m. 3. *vitricus*, 2		linea, f. 1. aſcendens, c. 3. linia powſtaiąca.
& *mater*, f. 3. *noverca*, 3 f. 1.	Ociec, Oyczym, 2 i Matka, macocha, 3	
avus, 4 m. 2.	dźiadek, 4	
& *avia*, 5 f. 1.	i babka, 5	
proavus, 6 m. 2.	pradźiadek, 6	
& *proavia*, 7 f. 1.	i prababka, 7	
abavus, 8 m. 2.	prapradźiadek, 8	
& *abavia*, 9 f. 1.	i praprababka, 9	
atavus, 10 m. 2.	dźiad pradźiada albo (czwarty dźiad, 10	
& *atavia*, 11 f. 1.	prapradźiadowa matka, 11	

31

Jakubowski ve Ölüm Kitapları

Jakubowski, efendinin ölümünden kısa bir sonra öldü, ondan bir yıl daha uzun yaşamıştı. Yenta'nın her yerde mevcut olan bakışları, bir memurun Offenbach kenti Sterbe und Begraebnis Bücher'ine[1] 19 Ekim 1792 tarihinin altına, onun adını kaydettiğini ve ölüm nedeni olarak da şunu gösterdiğini görüyor: "*An einer Gescwulst*", ülser. Ancak kimse Jakubowski'nin kaç yaşında olduğunu bilmiyor ve herkese mitlere özgü zamanlardan beri varmış gibi geldiğinden gençlerden biri onun çok yaşlı olduğunu söylüyor sadece. Böylelikle memur, "doksan beş yaşında" yazıyor, yaşlılara layık olan Metuşelah[2] yaşı. Gerçekte Jakubowski 1721'de doğmuş ve bu onun yetmiş bir yaşında olduğu anlamına geliyor ancak hastalıktan bir deri bir kemik kaldığından daha yaşlı görünüyordu. Ölümünden bir ay sonra, kızlarından biri olan Rozalia da Offenbach'ta doğum yatağında kanamadan ölüyor.

Jedrej Yeruhim Dembowski onun yazılarını toplamış. Bunlar çok fazla olmadığı için hepsi küçük bir sandığa sığıyor. Jakubowski'nin, kendini konudışı Kabalacı konular içinde

---

1 (Alm.) Ölüm ve defin kaydı. (ç.n.)

2 İncil'de adı geçenler arasında 969 yaşında öldüğü için en uzun ömre sahip kişi. Yaratılış Kitabı'na göre Enoch'un oğlu, Lamek'in babası ve Nuh'un büyükbabasıydı. (ç.n.)

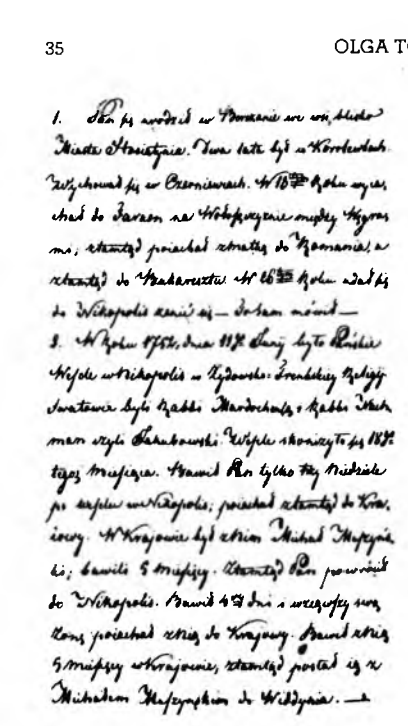

kaybederek tüm yaşamı boyunca üzerinde çalıştığı *Sabatay Sevi Hazretlerinin Yaşamı*'nın, şemalar, çizimler, geometrik hesaplamalar ve tuhaf haritalarla dolu bir kâğıt yığını olduğu ortaya çıkıyor. "Çeşitli açıklamalar" ise Yakup'un hiç yazılmamış biyografisine ait notlar.

Ondan bir yıl sonra, Kazak olarak adlandırılan Jan Wolowski de vefat etti ve kısa süre sonra yine yaşlılığında huzur içinde dinlenmesi için Offenbach'a gönderilen, çocuksu ve aksi olmasına rağmen orada iyi bakılan Moşko Kotlarz olarak bilinen Joseph Piotrowski.

Mateusz Matuszewski, Eylül 1795'te öldü ve aradan bir ay geçmeden de Anna olarak bilinen karısı Vittel. Kocasının ölümünden sonra tuhaf bir biçimde dünyaya karşı ilgisini yitirmiş ve asla düzelmemişti. Bazen eşler diğeri olmadan yaşayamaz ve arkasından ölmeyi tercih ederler.

İki Szymanowski kardeş, Elias ve Jacob da yaşlılıklarında birbiri ardına öldü, ardından Szymanowski Ailesi'nin geri kalanı Varşova'ya döndü.

Jakubowski'nin kardeşi, önceden Busklu Hayim diye anılan Offenbach'taki büyüklerin sonuncusu Pawel Pawlowski'nin vefatıyla saray yavaş yavaş boşaldı ve ağırlıklı olarak Moravya ve Almanya'dan gelen müminler hâlâ kentte yaşıyor olmalarına rağmen sarayla olan bağlarını kopardılar. Uzun ve yorucu bir hastalıktan sonra Eva Frank'ın küçük kardeşi Joseph 1807'de öldü, kendini onun bakımına adayan Eva, Venedik'e kaçarak alacaklılarından kurtuldu ancak Roch'un hastalandığı haberi

üzerine geri geldi. Roch, 15 Kasım 1813'te, odasında tek başına öldü, bahtsız adamın alkolden şişmiş iri bedenini odadan çıkarıp gömmek için kapıyı kırmak zorunda kalmışlardı.

Eva Frank, Offenbach'ı Napolyon Yağmasından Kurtarıyor

Canalstrasse ve Judengasse'nin köşesindeki evine, Eva Frank, Çar Aleksandr'ı kabul edeceği için 1813 Mart'ında zaten çok hasta olan Roch'u pudralamaya çalışmışlardı. Ziyaret haberi gizli tutulması gerektiği halde kasabada hızla yayılmıştı. Çar, kendini Avrupa'da yaptığı yolculuklar esnasında birçok kez duyma fırsatı elde ettiği bu ünlü Yahudi-Hıristiyan kolonisine tanıtmak istemişti. Aydınlanmış ve ilerici bir yönetici olarak uzun süredir geniş ulus devletinin topraklarında Yahudilerin huzur içinde yaşayabilecekleri ve tüm geleneklerini sürdürebilecekleri bir ülke kurmayı düşünüyordu.

Çarın ziyareti, yıllardır Offenbach'ta dolaşmakta olan, Eva'nın Rus tahtıyla olan yakın bağlarının borçlarını ertelemesini sağladığına dair söylentileri alevlendirmişti. Çar gördüklerini o kadar çok beğenmişti ki birkaç yıl sonra imparatorluk fermanıyla Kırım'a Yahudi Hıristiyan, İsrailli Hıristiyan kolonileri koruma komitesi atadı. Bu komitenin temel görevi, Yahudilerin Hıristiyanlığa döndürülmesiydi.

Eva ve Roch, Temmuz 1800'de henüz Roch'un sağlığı biraz daha iyiyken ve savaş zamanının kargaşası o zamana kadar huzur içinde olan kasabaya doğru yaklaşırken Offenbach'ta kahraman olmuşlardı.

General Kniaziewicz'in komutası altında savaşan Polonyalı Tuna lejyonunu da içeren Fransız ordusunun sol kanadı bir Avusturya topunu ele geçirmiş, aynı gece Offenbach'ı işgal etmişti. Yağmalama çılgınlığı içinde, askerler masum kentin üzerine

çöktüklerinde Offenbach'ı kurtaran sadece Eva ile kardeşinin kararlı tutumu olmuştu. Yüce gönüllülük ve mükemmel bir misafirperverlik sergileyerek evlerinin kapılarını hemşerilerine açmışlar, kendi güvenliklerine ve muazzam masraflara aldırmadan onları kabul etmişler ve bu cömertlikleri, güzel sözleri sayesinde birliklerin ihtirasını bastırmışlardı.

Bu nedenle Eva, Offenbach'ın sakinleri tarafından sevgiyle anılacaktı. Kadınların namusları, dükkânların vitrinleri, depolarda tutulan mallar, hepsi komşu kasabaları harap eden bir savaştan sağ salim çıktı. Ağır bir borç altında olan Eva da daha fazla kredi almayı başarmıştı.

Ne yazık ki son yıllarını ev hapsinde, nedimesi Paulina Pawlowska ve erzaklarından sorumlu sekreteri Zaleski ile birlikte geçirdi. 17 Eylül 1816'daki ölümünden sonra evleri resmi olarak mühürlendi ancak hayal kırıklığına uğrayan alacaklıları içeride, baronesin daha çok anı niteliğinde olan kişisel eşyalarından başka değerli bir şey bulamadılar. Aslında tek para elde edebilecekleri şey, dört katıyla ve çok sayıda odasıyla, salonuyla ve banyolarıyla, kristal avizelerle, gümüş servis takımlarıyla ve en iyi gardıropla donatılmış olan harika oyuncak bebek eviydi. Bu evin eşyaları ayrı ayrı müzayedeye çıkarıldı ve belki de bu yüzden hatırı sayılır bir fiyata ulaştı. Hepsini de Frankfurt'tan bir bankacı satın almıştı.

Paulina Pawloska yerel bir meclis üyesi ile evlendi ve uzun bir süre sosyal çevresini Bayan Eva'nın ilişkilerini, Viyana'daki sarayın, bir yerel sanatçıya Offenbach evlerinden birinin girişinin üzerine onu tasvir eden bir heykel yerleştirmesi için ilham veren kıvrık boynuzlu keçi hikâyelerini anlatarak eğlendirdi.

Bu sırada Der Grüne –ölen karısı gibi her zaman yeşil giyindiğinden dolayı– olarak tanınan Franciszek Wiktor Zaleski, Offenbach'ta on dokuzuncu yüzyılın ortalarına kadar mutlu yaşadı. Letarjik bir uyku durumunda kalmaktan çok korktuğu için ölümünden sonra damarlarının kesilmesini istemişti.

Kafatası

Offenbach'ın yeni Hıristiyanlarının hepsi, aynı mezarlığa gömüldü ancak birkaç yıl sonra bu mezarlık kasabanın gelişme planlarına müdahale ettiğinden sonunda 1866 yılında tasfiye edildi. Gömülenlerin kemikleri dikkatle toplandı ve saygıyla başka bir yere gömüldü. Yakup Frank'ın kafatası mezarından alındı ve dikkatlice "Yahudi bir tarikat reisine ait kafatası" olarak kaydedilerek Offenbach tarihçilerinin ellerine teslim edildi. Uzun yıllar sonra bilinmeyen koşullar nedeniyle detaylı ölçümlerin ve araştırmaların yapıldığı Berlin'e gitti ve Yahudilerin ırksal düşüklüğünün iyi bir örneği olarak yaftalandı. İkinci Dünya savaşından sonra iz bırakmadan ortadan kayboldu, ya savaşın karmaşasında ve kaosunda yok edildi, toza dönüştü ya da hâlâ bir müzenin yeraltındaki deposunda bir yerlerde duruyor.

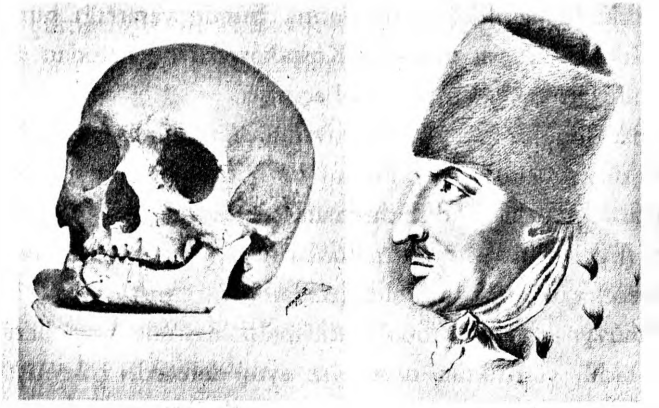

Viyana'daki Buluşmaya Dair

Katarzyna Kossakowska'nın en uzak yolculuklarından biri, 1777 yılında Viyana'ya yaptığıdır. Burada, İmparatoriçe Maria Theresa'dan kontes ünvanını ve yıldızlı haç nişanını almıştı. Ona, oğlu kadar sevdiği yeğeni Ignacy Potocki eşlik etmişti. Anlaşılan açıksözlülüğü, ona "benim canım arkadaşım" diye hitap edecek kadar ileri götürmesi imparatoriçeyi çok etkilemişti.

Bu şekilde ödüllendirilenlerin onuruna verilen baloda fazlasıyla mutlu olan Ignacy, Katarzyna Kossakowska'ya bir sürpriz yapmıştı.

"Sizi görmeye kimi getirdiğimi tahmin edin halacığım," demişti heyecanla.

Uçuk yeşil renkli bir giysi içindeki bir hanımefendi yüzü kızarmış bir halde, Kossakowska'nın önünde duruyordu. Gülümseyerek içten bir saygıyla eğilmişti. Utanan Kossakowska'nın gözleri farkında olmadan onu bu son derece rahatsız duruma sokan Ignacy'ye kızgınlıkla bakıyordu. Sonra kadın kibarca, Lehçe olarak şöyle demişti:

"Size kim olduğumu hatırlatmak arzusundayım, ben Eva Frank'ım."

Ancak konuşmak için fazla zaman yoktu. Ignacy, halasının kulağına Eva Frank'ın imparatorun metresi olduğuna dair sarayda dedikodu yapıldığını fısıldamış, bunun yarattığı bunaltıcı şaşkınlık ve hatırlanan anılar Kossakowska'nın balodan dönerken arabalarında ağlamasına yol açmıştı.

Ignacy onun gözyaşlarını, ünvan aldığı ve o gün karşılaştıklarıyla duygulandığı için ağlayan yaşlı bir kadının doğal duyguları olarak görmüş, endişe duymamıştı. Sadece genç Potocki'nin yakın ilişkilerinin olduğu masonların, Eva'nın babası hakkında söyleyecek çok iyi şeyleri olduğundan bahsetmişti.

Katarzyna, Krystynopol'deki malikânesinde çok ileri bir yaşta öldü, yaşlılıktan neredeyse aynı derecede çökmüş olan Agnieszka, onun rahatsızlıklarıyla şefkatle ilgilenmişti.

Samuel Ascherbach ve Kız Kardeşleri

Rudolf ve Gertruda Ascherbachların oğlu Samuel, üniversitede kötü arkadaşlar arasına düşmüştü, ancak yol boyunca karşılaştığı bazı zorluklara rağmen mezun olmuştu. Amiriyle sürekli olarak çatıştığı Viyana'nın hukuk firmalarından birinde kısa ve başarısız bir stajdan sonra her şeyden vazgeçip biraz borca girerek, anne

ve babasının haberi olmadan Hamburg'a doğru yola çıkmıştı. Burada önce bir armatörün yanında kâtiplik işi bulmuş, sonra yeniden avukatlığa başlamış ve müvekkillerine büyük sigorta ödemeleri kazandırması sayesinde itibar edinmişti. Ancak tamamen belirgin olmayan nedenlerden dolayı (muhtemelen dolandırıcılıkla ilgili) başarıyla geliştirmekte olduğu mesleğinin birinci yılından sonra ortadan kaybolmuştu. Sonunda anne babası ondan Amerika'dan gelen bir mektup almış ve üzerinde okyanusu geçmiş pullar olan zarfa uzun süre bakmışlardı. Mektup Pensilvanya'dan gönderilmişti, imza kısmında Samuel Uscher adı görülüyordu. Mektuptan onun bir valinin kızıyla evlendiğini ve saygıdeğer bir avukat olduğunu öğrenmişlerdi. Ne yazık ki denizaşırı gazeteler Gertruda ve Rudolf Ascherbach'ın sık sık ziyaret ettiği Viyana kafelerine gelmediği için, oğullarının sonunda yüksek mahkeme yargıcı olarak atanıp Amerika kariyerinin doruğuna çıktığını (belli ki karısının bunda epey bir katkısı vardı) öğrenemediler. Yedi çocuğu olmuş, 1842'de ölmüştü.

İkiz kız kardeşleri, saygıdeğer Yahudi vatandaşlarla evlendikleri, Weimar ve Breslau'a yerleşmişlerdi. Christina'nın kocası, Dr. Löwe, Breslau'nun ilerici Yahudilerinin bir organizasyonu olan İlk Kardeşler Topluluğu'nun aktif bir üyesiydi. Karısıyla birlikte ünlü Beyaz Leylek Sinagogu'nun kuruluşu ve yapımında rol oynadılar. Ne yazık ki Katarina ilk doğumunda öldü ve ondan geriye hiçbir iz kalmadı.

Zaluski Kardeşlerin Kütüphanesi ve Rahip Benedykt Chmielowski

Ne olacağı, Peder Chmielowski'yi çok endişelendiren, iki kardeş piskoposun gayretle ve ölçüsüz bir para harcayarak topladıkları koleksiyonlar sonunda benzeri görülmemiş bir boyuta ulaşmıştı, binlerce gravür ve baskıyı saymazsak yaklaşık dört yüz bin cilt ve yirmi bin el yazması mevcuttu. 1774'te kütüphane, Milli Eğitim

Komisyonu tarafından devralındı ve 1795'te, Polonya'nın son bölünmesinden sonra, tamamı Büyük Katerina'nın emriyle Peterburg'a gönderildi. Arabalarda ve yük vagonlarında oraya ulaşması birkaç ay sürmüş, Birinci Dünya Savaşı'na kadar orada kalmıştı. 1921'de koleksiyonlar kısmen Polonya'ya döndüyse de Varşova Ayaklanması sırasında hepsi yanmıştı.

Peder Chmielowski'nin, bu manzarayı, alevlerin harfleri yutmasını, küçük kâğıt parçalarının göğe doğru yükselmesini görecek kadar yaşamaması iyi bir şey.

Eğer insan dünyaya dair bilgilerini gerçekten nasıl koruyacağını bilseydi onları kayalara, kristallere, elmasa oymuş olsaydı ve böyle yaparak gelecek nesle aktarsaydı o zaman belki de dünya şimdi tamamen başka türlü görünürdü. Kâğıt gibi narin şeylerin üzerine yazmak biz insanların neyine gerek? Kitap yazıp da ne olacak ki?

Ancak Peder Chmielowski'ye gelecek olursak, ahşap, tuğla, taş –görünürde daha sağlam olan her şey– onu kâğıt gibi yüzüstü bırakmıştı. Papaz evinden geriye hiçbir şey kalmadı, ne bahçe ne de yazıt. Köklerin çoğaldığı kırık yazıtın üstünde çimenler büyüdü ve Chmielowski'nin oyulmuş harfleri şimdi yerin altında krallıklarını kurmuş durumda. Her gün onların yanından geçen kör köstebekler ve dolambaçlı yolculuklarındaki solucanlar, yazıttaki *N* harfinin ters yazıldığı gerçeğine kayıtsız kalmakta.

Junius Frey'in Şehadeti

Efendinin ölümünden sonra, Thomas von Schönfeld, efendinin "yeğeni" olarak Eva tarafından Offenbach'a çağrılmıştı. Tuhaf bir biçimde artık genç insanlar, özellikle de Moravya ve Almanya'dan müminler onu efendinin meşru halefi olarak karşılamıştı. Labeckiler ve Jan Wolowski'nin çocukları da dahil, bazı Polonyalılar da onlara katılmıştı. Ancak söylentiye göre bir akşam büyük bir tartışma çıkmış ve Thomas, ertesi gün eşyalarını alıp oradan ayrılmıştı.

Aynı ay, Schönfeld, Junius Brutus Frey kimliği altında, kız kardeşi Leopoldyna ve erkek kardeşi Immanuel ile birlikte, devrimin sürdüğü Fransa'ya geldi. Kardeşleri, hizmetlerini öven birkaç mektup taşıyordu ve kendilerini hemen olayların merkezinde bulmayı başarmışlardı.

10 Ağustos 1792'de Junius Frey ve kardeşi Immanuel emir alarak Tuileries Sarayı saldırısında yer almıştı, bir ay sonra cumhuriyetin ilanını anmak için Junius Frey, öksüz bir çocuğu evlat edinmiş, kör bir dula gelir bağlamış ve yaşlı, sakat bir adama emekli maaşı ödemeye başlamıştı.

1793 yazında Julius Frey tarafından, *Philosophie sociale, dediée au peuple français par un Citoyen de la Section de la République Française*, *Fransız Cumhuriyeti Mangasının bir Vatandaşı tarafından Fransızlara adanmış Sosyal Felsefe* başlığı altında bir makale yayımlandı. Frey yani Thomas von Schönfeld, yani Moşe Dobruszka burada her dinde olduğu gibi, her siyasi sistemin de kendi teolojisi olduğunu ve demokrasinin teolojik temellerinin de araştırılması gerektiğini savunuyordu. Tüm bir bölümü Musa yasasının yıkıcı eleştirisine adamıştı, Musa, kendisi tarafından icat edilen ve sadece insanı baskı altında tutup özgürlüğünü elinden almaya hizmet eden yasaları ilahi göstererek halkını kandırmıştı. Dünyanın diğer halklarıyla birlikte Yahudi halkının yaşadığı talihsizliklerin ve felaketlerin, zulümlerin ve savaşların sayısı şaşırtıcıydı. İsa, sistemini mantığa dayandırdığı için daha iyi ve soyluydu. Ne yazık ki fikirleri Muhammed'inkiler gibi çarpıtıldı. Fakat Musa tarafından böylesine etkili bir şekilde saklanan gerçeğe, bağlantısız gibi görünen ancak aslında birbirini tamamlayan ve yorumlayan alanlar –pozitif bilimler, sanat, simya ve Kabala– arasındaki bağlantılar izlenerek ulaşılabilirdi. Kitap, baskıcı bir rejim korkusuyla gerçek düşüncelerini, onun için "baldıran ve haça karşı bir tılsım" görevi yapan anlaşılmaz bir metafizikle saklamak zorunda kalan Kant'a yazılmış bir mersiye ile sona eriyordu.

Junius Frey, Paris'te yoğun, savurgan bir yaşam sürdü. O ve Leopoldyna ile evlenen Francois Chabot, hovardalıklarıyla ünlüydü ve çok sayıda düşmanı vardı. Thomas, yani Junius'un çok parası vardı ve Avusturya için casusluk yaptığından şüpheleniliyordu. Chabot sayesinde, Fransız Doğu Asya Şirketi'nin inanılmaz miktardaki varlık ve yükümlülüklerini tasfiye eden komisyonun bir üyesi olmuştu. Kısa süre sonra belgelerde tahrifat yapmakla suçlanan Chabot, kendisiyle birlikte onun da sonunu hazırlamıştı.

Kısa bir mahkemeden sonra II. yılda, Germinal'in[3] 16'sında ki bu 5 Nisan 1794 oluyor, Junius Frey ve küçük kardeşi Immanuel, Danton Chabot, Desmoulin ve diğerleriyle birlikte ölüme mahkûm edildi.

İnfazın zirvesi Danton'un başının kesilmesiydi, ayaktakımının hevesle beklediği onun başıydı. Diğer hükümlülerin sırası geldikçe ıslıklar ve alkışlar giderek azalmıştı. En son Junius Frey'e, yani Thomas von Schönfeld'e, yani Moşe Dobruszka'ya sıra geldiğinde ayaktakımı çoktan dağılmaya başlamıştı bile.

Junius, önündeki tüm başların kesildiğini, giyotinin altındaki sepete düştüğünü görmüştü ve üzerine çöken hayvani korkuyu dizginlemeye çalışırken giyotinle boyun kesilmeye başlandığından bu yana derin tartışmalara ilham veren bir sorunun yanıtını, kesik bir başın ne kadar süre yaşamayı sürdürdüğünü öğrenme fırsatı bulacağını heyecanla fark etmişti. Aynı heyecanla, bu bilgiyi yeniden doğmadan önce ölümün boş tarlalarına aktarmaya çalışacağına karar vermişti.

Fransızlara şöyle yazmıştı: "Ben aranızda bir yabancıyım, benim baba ocağımın gökyüzü buradan uzaklarda ancak kalbim yüzyılın en güzeli olan 'özgürlük' sözcüğüyle ısınıyor. Her amacımı aydınlatan bu sözcük, çünkü dudaklarımı özgürlüğün memelerine bastırdım ve beni yaşatan özgürlüğün sütü. Anavatanım: Dünya. İşim: İyilik yapmak. Görevim: Duyguların ruhunu tutuşturmak."

---

[3] Fransız Cumhuriyetçi takviminin yedinci ayı. (ç.n.)

Paris'in caddelerinde uzun süre kaynağı belli olmayan bir şarkı söylendi. Ancak bunun sadece Junius Frey'in Fransızcaya sadeleştirilerek çevrilmiş bir şiiri, yani Nahman'ın duasının Almanca versiyonunun Frey tarafından Fransızcaya çevrilmiş hali olduğunu kesinlikle biliyoruz. Şiir şöyleydi:

Bugün yok ruhumun hiçbir şeyi
İşte bu, yoran ve harekete geçiren sizi.
Taht ve arma, taç ve asa hepsi,
Kaygısız ve bunlardan özgür ruhum iyi ki.

Ruhum dans ediyor bugünlerde,
Gösteri yapıyor sahnesinde.
İyi ve kötü, zarafet ve güzellik, hepsi,
Değirmen ruhuma verdiler yeli.

O sınırlardan, duvarlardan geçer,
Korkar onun alayından kürsüler,
Ayırır sapla samanı hem de
İnci fırlatır domuz ağılına bile.

Söyle bana ey göklerin efendisi
Tüm sonsuzluğun yerlisi,
Ruhumun dansı neredeyse biterken
Senin gibi başkaları da var mı sahiden?

Çünkü madem sen teksin,
Ver bana doğru sözcükleri ki
Torunlarımla oğullarımın hepsi
Kendini bir güzel idare edebilsin.

Çocuklar

Bu huzursuz varlıkları yukarıdan görebilen ve izlerini takip edebilen yalnızca Yenta.

Oğulları onu ziyaret ettiğinde nasıl giyineceklerinden bahseden yaşlı Yeruhim'in haklı olduğunu görüyor. Babalarını ziyaret

etmeyi bırakmaları da Yenta'ya garip gelmiyor. Jan Dembowski, Ignacy Potocki'nin sekreteri, Joachim ise kralın yeğeni Jozef Poniatowski'nin yaveri olmuştu. Jan, sonradan Kosciuszko Ayaklanması'nda[4] yüzbaşı olarak savaşmıştı ve söylenenlere göre tüm komplocular arasında en enerjik olanıydı. Sonradan hainleri asmaya giden ayaktakımının başında görülmüşü. Ayaklanma yatıştığında, çoğu gibi lejyonlara katılmış ve İtalya'da dövüşmeye gitmişti. 1813'teki savaşta Avusturyalılarla savaşmış ve bir süre için Ferrara'nın valisi olmuştu. Bayan Visconti ile evlenmiş ve yaşamının geri kalanını İtalya'da geçirmişti.

Kardeşi Joachim, sonuna kadar prensinin yanında savaşmış ve onun trajik kaderini paylaşmıştı.

Pidhaytsili Moşe'nin torunu ve Jozef Bonaventura Labecki'nin, Moşko Kotlarz'ın kızı Barbara Piotrowska ile evliliğinden olan tek oğlu Antoni, Piarist yatılı okulundan mezun olduktan sonra on beş yaşında Dört Yıl Meclisi'nin[5] bürosunda bir mevki edinmiş ve genç yaşına rağmen, planlanan reformları savunan birkaç küçük çalışma yayımlamıştı. Kongre Polonyası[6] zamanında bir avukat olarak çalışmış ve sıklıkla azınlıkları savunmuştu. Savunma tarzı herkesçe biliniyordu. Kürsünün üzerine eğilip sesini fısıldar gibi alçaltır, aniden özellikle önemli olduğunu düşündüğü yerlerde gürler ve yumruğunu kürsünün üstüne vururdu, onun ses tonunun monotonluğundan durgunlaşmış olan yargıçlar da yerinden sıçrardı. Savları kabul görmeyip kaybetmeye başladığında, iki elini de havaya kaldırıp yumruklarını

---

[4] Kosciuszko Ayaklanması, 1794 yılında Polonyalıların Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nda savaşmış Tadeusz Kosciuszko liderliğinde Polonya'yı, Belarus'u ve Litvanya'yı ikinci defa bölen ve Targowica Konfederasyonu ile burada hegemonyasını kuran Rus İmparatorluğu'na karşı başkaldırısıdır. (ç.n.)

[5] Büyük Meclis. Varşova'da, 1788-1792 arası Polonya ve Litvanya devletlerinin meclisi. (ç.n.)

[6] Kongre Polonyası ya da Polonya Krallığı, 1815'te Viyana kongresinde egemen bir Polonya devleti olarak kurulan yönetim. (ç.n.)

sıkar, bu sırada tüm bedeni gözle görülür bir şekilde mücadele eder ve göğsünden çaresizlik sesleri çıkarak yargıçları yardımına koşmaya zorlardı.

Ewa Wolowska ile evlenmiş ve dört çocuğu olmuştu, en büyük oğlu Hieronim, kendini özellikle Kongre Polonyası'nın bir düzenleyicisi ve tarihçisi olarak göstermişti.

Hayim Jacob Kaplinski'nin çocukları, tüm Avrupa'ya yayılmışlardı. Kimi Nikopol ve Yergöğü'de kalmış kimi ise soylu ünvanlar aldıkları ve kendi topraklarına sahip oldukları Litvanya'ya gitmişti.

Yenta, önemli ve tuhaf bir şeyi de fark edebiliyor. Ailenin birbirinin varlığına dair her türlü anıyı yitiren iki kolu da şairler yetiştiriyor. En genç torunları, kısa süre önce itibarlı ulusal bir ödül alan Macar bir şair. Diğeri Baltık ülkelerinden birinde bir ozan.

Mayorkowicz Ailesi'nin yaşayan iki kızından biri olan ve Labeckiler tarafından evlat edinilen Salomea Labecka, Labeckilerin mülkünün yöneticisiyle evlenmiş, sekiz çocuğun annesi ve otuz dört torunun büyükannesi olmuştu. Erkek torunlarından biri savaşlar arası Polonya'sında tanınmış bir milliyetçi ve sadık bir anti-semitik politikacı olmuştu.

Babasının kardeşi, Falk Mayorkowicz ya da Walentyn Krzyzanowski, vaftizden sonra tüm ailesiyle Varşova'ya taşınmıştı. Oğullarından biri, Wiktor Krzyzanowski, Basilyan[7] bir manastıra girmişti. Kasım Ayaklanması'nda[8] subay olan diğer oğlu, ayaklanma sırasında Yahudi dükkânlarının yağmalamasını önlemişti. Maurycy Mochnacki[9] tarafından güzelce anlatıldığı

---

[7] Aziz Basil'in MS 350 yılında kurduğu tarikat. (ç.n.)

[8] Kasım Ayaklanması, parçalanmış Polonya'nın merkezinde Rus Çarlığı'na karşı gerçekleşen silahlı eylemlerin bütünü. Ayaklanma, 29 Kasım 1830'da Varşova'da başladı. (ç.n.)

[9] Polonyalı edebiyat, tiyatro ve müzik eleştirmeni, politika yazarı, gazeteci, piyanist, tarihçi ve bağımsızlık aktivisti (1803-1834). (ç.n.)

üzere, diğer subaylarla birlikte, ortalığı kasıp kavuran ayaktakımını dağıtmak için çok çabalamıştı.

Lviv'de kalan Hrycko, Hayim Rohatynski, karısının ailesinin etkisi altında sapkınlıklarından vazgeçip votka ticaretiyle uğraşan sıradan bir Yahudi olmuştu. Kız torunlarından biri, Yidiş edebiyatının övülen bir çevirmeni olmuştu. Bu sırada firari, Jan Okno olarak vaftiz olmuş ve Lviv'de madencilik yapmıştı. Bir yıl kadar sonra bir dulla evlenmiş, bir çocuğu olmuştu.

Wolowski Ailesi devasa bir genişliğe ulaşana kadar büyüdüğü için onlara dair söylenecek çok şey var. Neredeyse tüm kolları, Bawol arması ya da Na Kaskach armaları altında soylulaştı. Peder Chmielowski'nin bir zamanlar Jeremiah olarak çağırdığı bir oğlan olan Isaac Wolowski'nin oğlu Franciszek, olağanüstü bir kariyer yaptı. 1786'da Brno'da doğan ve Offenbach'ta yetiştirilen Franciszek, çağının en iyi avukatlarından ve hukuk adamlarından biriydi. İlginç bir şekilde Yahudilere vatandaşlık veren teklif Sejm'e geldiğinde Franciszek, parlamentonun bir üyesi olarak, böyle bir adım atmanın henüz zamanı olmadığını şiddetle savunmuştu. Önce Polonya ulusu bağımsızlığını kazanmalı ancak ondan sonra böyle sosyal reformlarla ilgilenmeliydi.

Kasım Ayaklanması bastırıldığında, Wolowskilerin başka bir torunu, Ludwik de parlak bir hukuk adamı olarak Legion d'Honneur ile ödüllendirildiği Fransa'ya göç etmişti.

Tatlı Küçük Bir Kız Klavsen Çalıyor

Varşova'da Franciszek ve Barbara'nın, Grzybowski ve Walicow caddelerinin köşesindeki tuğladan yeni yapılmış evinde konserler var. Ailenin dostları sıklıkla geliyor ve konuk odalarında kalıyorlar. Sakin ve kendine hâkim biri olan Franciszek, konukları salonda oturtuyor. Konserler normalde burada veriliyor, gerçi bugün klavsen diğer odada, çünkü genç icracının korkunç bir sahne korkusu var ve muhtemelen böyle bir kalabalığın karşısında çalamayacak.

Parmak uçlarından akan müzik, açık kapılardan salona akıyor. Dinleyiciler, sessizce oturuyor aslında müzik o kadar olağanüstü ki derin nefes bile almaya korkuyorlar. Çalan müzik Haydn, notalar Offenbach'tan, Bay Andre'nin mağazasından getirilmiş. Küçük Marynia bu gösteri için bir ay boyunca çalışmış. Onun orta yaşlı ve çılgın bir mizaca sahip müzik öğretmeni, küçük kız kadar heyecanlı. Konserden önce, öğrencisine artık daha fazla öğretecek bir şeyi olmadığını söylemiş. Dinleyiciler arasında Szymanowskiler, Majewskiler, Dembowskiler ve Labeckiler var. Yine Marynia'ya ders veren Elsner ve anne babasına bu yeteneği olabildiğince geliştirmeye ikna etmek için elinden gelenin en iyisini yapmaya çalışan Fransa'dan bir konuk, Ferdinando Paer var. Köşede siyahlar içinde yaşlıca bir kadın oturuyor, kız torunları onunla ilgileniyor. Bu, Marianna Lanckoronska ya da evin üyelerinin aralarında dedikleri gibi, Rudnicka, Haya Hala. Marianna adı her nasılsa Haya'ya hiç uymamış. Haya şimdi çok yaşlı ve –bunda utanılacak ne varsa– sağır, bu nedenle Marynia Wolowska'nın parmak uçlarından akan müziğin melodilerini duyamıyor, kısa süre sonra başı göğsüne düşüyor ve uyuyor.

Bir Elyazmasına Dair

Zamanda, yerlerde, dillerde ve sınırlarda yaptıkları yolculuklara dair ilk kitap 1825'te tamamlanmıştı. Kitap Aleksander Bronikowski tarafından, Julian Brinken adı altında yazılmıştı ve önsözünde açıkça belirtildiği üzere bu roman, Bayan Bronikowska'nın serveti üzerine bir davayı savunan ve kazanan Avukat Jan Kanty Wolowski'nin dava ücreti olarak yazılmıştı.

Jan Kanty, Yehuda Şor'un ya da Jan Wolowski'nin ya da "Kazak"ın soyundandı ve ünü her yere yayılmış mükemmel bir avukat, bilgili bir adam, dürüstlükte kusursuz biri olarak kabul edilmişti. Uzun yıllar üniversitede dekanlık ve savcılık yapmıştı. Hukuk fakültesi ve idari bilimler dekanıyken maaş almadığı, bunun yerine maaşın tamamını imkânı olmayan altı öğrenciye

burs olarak tahsis etmesiyle hatırlanıyordu. Rus hükümeti ona bakanlık pozisyonu önermiş ancak o kabul etmemişti. Her zaman Frankist ve Yahudi geçmişinden bahsetmiş ve müşterisi Aleksander Bronikowski, davası için ödeyecek parası olmadığından ücretini roman olarak almak istemişti.

"Herkesin okuyabileceği, işleri olduğu gibi anlatacak türden olmalı," demişti.

Brinken'in buna verdiği yanıt şöyleydi:

"Peki, bu nasıl olacak? Etrafta hâlâ bunları bana anlatabilecek biri var mı?"

Böylece Wolowski, onu kütüphanesine davet etmiş ve likör ikram ettikten sonra ailesinin hikâyesini anlatmıştı ancak bu, Wolowski dahi çok az şey bildiğinden aralarda boşlukların olduğu delik deşik bir hikâyeydi.

"Yazar değil misiniz, ne eksikse orayı doldurun." demişti Brinken'e, ayrılma zamanı geldiğinde.

Akşamın sonunda yazar, tatlı likörden biraz sersemlemiş ancak roman zihninde çoktan canlanmış olarak Varşova sokaklarına dönmüştü.

"Bunların hepsi doğru mu?" diye sormuştu, hoş ve yetenekli, kızlık soyadı Wolowska olan piyanist Maria Szymanowska, yıllar sonra Almanya'da karşılaştıklarında. Artık yaşlanmış bir yazar ve önce Prusyalı, sonra Napolyoncu ve en nihayet Polonya Krallığı'nda subay olan Julian Brinken omuz silkmişti.

"Sevgili hanımefendi, bu bir roman. Edebiyat."

"Yani ne demek bu? Doğru mu değil mi?" diye ısrar etmişti piyanist.

"Bir sanatçı olarak basit insanlardan daha farklı düşünmenizi beklerdim. Edebiyat, belirli bir bilgi türüdür, edebiyat..." Doğru sözcükleri aramış ve birden dudaklarına bir ifade gelmişti, "belirsiz biçimlerin mükemmelleştirilmesidir."

Şaşırmış Szymanowska susmuştu.

Szymanowska, ertesi gün onu salonundaki diğer konuklarına katılmaya davet etmiş ve onlar için çalmış, herkes ayrılırken

ondan kalmasını istemişti. Sonra romanını yayımlamaması için neredeyse sabaha kadar onu ikna etmeye çalışmıştı.

"Kuzenim Jan Kanty, hâlâ kaos ve düzensizliğin hüküm sürdüğü bir ülkede çıkarlarını olabilecek en istikrarlı şekilde gözetir. Birine bir şey yüklemek kolaydır da..." Sonra tereddüt edip tamamlamıştı, "...sonrası itibarsızlıktır. Yani, geceleri uyuyamıyorum, hep kötü bir şey olacağından korkuyorum. Sizin anlattıklarınızın kime ne yararı var?"

Brinken, onun zarafetinden etkilenmiş ve birkaç şişe harika şarapla sersemlemiş olarak ayrılmıştı. Ancak sabah öfkeli ve gücenmiş hissetmişti. Nasıl cüret ederdi? Elbette kitabı Varşova'da yayımlatacaktı. Zaten bir yayıncısı vardı.

Kısa sürede o kadar çok şey olmuştu ki roman taslağıyla uğraşmaya fırsatı olmamıştı. Brinken, başkaldıran Polonya'nın doğu bölgelerinden gelen mülteciler için yardımlar düzenlemeye başlamış ve 1834 kışında soğuk algınlığına yakalanıp aniden ölmüştü. Bu arada taslak asla yayımlanmadı, ulusal kütüphanenin baş döndürücü depolarında dinlenmeye bırakıldı.

Yeni Atina'nın Yolculukları

Yakup Frank'ın, üzerinde çalışarak Lehçe okumayı öğrendiği *Yeni Atina*'nın Rohatin kopyası burada bulunuyordu. Önce Offenbach'a kadar gitmiş ancak saray boşaltıldıktan sonra Polonya'ya, Varşova'ya Franciszek Wolowski tarafından geri getirilmişti. Burada uzun süre onun kütüphanesinde kalmış ve torunları tarafından okunmuştu.

Bu arada, yazarı tarafından Piskopos Dembowski'ye verilen kopya, Varşova Ayaklanması sırasında Hoza Caddesi'ndeki özel büyük kütüphanelerden birinde neredeyse tamamen yanmıştı. Kitabın sayfalarını sıkıca presleyen Lvivli ciltçinin ince işi, alevlere bir süre dayanabilmesini sağlamıştı. *Yeni Atina*'nın tamamen yanmamasının sebebi buydu, içindeki sayfalar rüzgârın hışırtısının tadını uzun bir süre daha çıkararak çizik bile almamıştı.

Bayan Elzbieta Druzbacka'ya verilen *Yeni Atina* ailede kalmış ve torununa geçmişti, sonra Elzbieta Druzbacka'nın torununun erkek torunu olan, ünlü yazar Kont Aleksander Fredro, zaman zaman kitabı gözden geçirmişti. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bu kopya, Lviv'in kitaplarının çoğu gibi, günümüzde de okunabildiği Wroclaw'daki Ossolineum'un koleksiyonları arasına girdi.

Yenta

Yenta'nın baktığı yerde tarihler yok, bu nedenle kutlanacak ya da telaşa düşülecek veya endişelenecek bir şey de yok. Zamanın tek izi, sadece arada sırada yanından geçen birkaç ayırt edici özelliğe indirgenmiş, anlaşılmaz, konuşmadan yoksun ancak sabırlı, bulanık çizgiler. Bunlar ölüler. Yenta, yavaş yavaş ölüleri saymayı alışkanlık haline getiriyor.

İnsanlar, onların varlığını hissedebilmeyi tamamen bıraktığında, artık onlardan hiçbir işaret gelmediği zamanlarda bile ölüler yine anıların arafından geçmekte. İnsan ilgisinden mahrum olduklarından, kendine ait bir yerleri ya da tutunacak bir dalları yok. Pintiler yaşayanlarla ilgilenir de ölüler en cömert olanlar tarafından bile ilgi görmez. Yenta, ılık bir esinti gibi kendisini, yani sınırda sıkışmış olan Yenta'yı sardıklarında onlara karşı şefkate benzer bir şey hissediyor. Yaşamı boyunca orada bulunan bu kişilerle ilgilenerek bir an için bu ilişkilere izin veriyor ve şimdi, öldükleri için geri plana çekilmiş olduklarından onlar, Czestochowa'da kralın ve ordunun unuttuğu eski askerler gibi.

Böylece Yenta, atalarının ve çağdaşlarının kendi zihninde inşa ettiği onca kurgudan sonra herhangi bir dini kabul ettiyse şimdi onun dini, ölülerin dini ve onların dünyayı düzeltmeye yönelik yerine getirilmemiş, kusurlu, başarısız girişimleridir.

Bu hikâyenin sonunda, bedeni saf kristal haline geldiğinde Yenta tamamen yeni bir yetenek keşfediyor. Sadece bir tanık, uzayda ve

zamanda yolculuk yapan bir göz olmayı bırakıyor, kadın, erkek ve çocuk, insan bedenlerinde dolaşabiliyor ve zaman hızlandığı için her şey çok hızlı, bir anda oluyor.

Bu bedenlerin bir mevsim, birkaç ay ışığın içinde kaldığı yapraklar gibi olduğu açıklığa kavuşuyor. Sonra hepsi düşüp kuruyor ve karanlık onları toza çeviriyor. Yenta bu dönüşümü tam olarak görebilmek isterdi, yeniden bedenlenme için sabırsızlıkla çabalayan ruhları tarafından cesaretlendirilerek bir etaptan diğerine geçmelerini, ancak bu kadarı onun için bile akıl almaz bir şey.

Pesele'nin kız kardeşi sonradan Anusia Pawlowska olan Freyna, doğduğu Korolivka'da olgun bir yaşlılığın keyfini sürmüş ve nehre doğru inen o güzel Yahudi mezarlığına gömülmüştü. Kız kardeşiyle hiç görüşmemişti ve on iki çocuk büyütmekle meşgul olduğundan onu unutmuştu. Ayrıca iyi bir Yahudi olan kocası, karısının sapkın akrabaları olduğu gerçeğini büyük bir sır olarak saklamıştı.

İkinci Dünya Savaşı başladığında Anusia'nın torunları da Korolivka'da yaşıyorlardı. *Alef* şeklindeki mağaranın ve yaşlı büyükannelerinin hatırası, özellikle ekmek pişirme ya da ev inşası konusunda işe yaramadıkları için anlamsız ve fantastik görünen şeyleri hatırlayan yaşlı kadınlar tarafından korunmuştu.

Freyna'nın "Kara" olarak adlandırılan ve ailenin en yaşlısı olan büyük büyük torunu, Almanların onlara yapmalarını emrettiği gibi kaydolmak için Barszczow'a gitmemekte kesin olarak ısrar etmişti. Asla bir otoriteye güvenmeyin, derdi. Korolivka'daki tüm Yahudiler eşyalarını toplayıp kente doğru yola çıktıklarında, onların gece vakti sessizce arabalarını çekerek ormana gitmelerinin sebebi buydu.

12 Ekim 1942'de Korolivka'dan en küçüğü sadece beş aylık, en yaşlısı ise yetmiş dokuz yaşında olan otuz sekiz kişilik beş aile, köydeki evlerinden ayrılmış ve şafaktan önce orman tarafında bulunan yeraltındaki güçlü *Alef harfinin* en üst ve en sağ çizgisinin olduğu mağaraya girmişlerdi.

Mağaradaki bazı odalar duvarlardan çıkan ve tavanlardan sarkan kristallerle dolu. Bunların yere sıkışıp donmuş ışık damlaları olduğu, artık parlamadıkları söyleniyor. Ancak onlara mumun aleviyle dokunulduğunda yeniden aydınlanıp sonsuz ve sessiz içlerini ortaya çıkarıyorlar.

Odalardan birinde Yenta yatıyor. Uzun yıllar boyunca derisinin üzerindeki nemli çöküntü artık tamamen kemiklerine yapışmış, kristal gibi ışıltılı, parlıyor. Parlaklığı bedeninin derinliklerine iniyor ve onu neredeyse saydam gösteriyor. Yenta, yavaş yavaş kristale dönüşüyor ve birkaç milyon yıl içinde elmas olacak. Kayadan çıkan o uzun pembemsi kristal, idareli olarak kullanılan gaz lambalarından gelen ışıkla zaman zaman aydınlanıyor ve bulanık, belirsiz içi görünüyor. Mağaradaki yaşama alışan ve derinliklerine inebilen çocuklar, kayanın bu parçasının canlı olduğunu söylüyorlar. Üzerine, içine ışık tutulduğunda, orada küçük bir insan yüzü görülüyormuş ancak elbette kimse bunu ciddiye almıyor, özellikle de karanlıkta bir buçuk yıl geçirmek gözlerini kalıcı olarak zayıflatmış olmalı.

Yetişkinler zaman zaman erzak için dışarı gidiyor ancak asla yakınlardaki köylere kadar gitmeyi göze alamıyorlar. Köylüler onlara hayaletlermiş gibi davranıyor, ahırlarının arkasına sanki yanlışlıkla, bir dikkatsizlik sonucuymuş gibi un ya da lahana çuvalları bırakıyorlar.

Nisan 1944'te birisi mağaraya açılan deliğe bir şişe atıyor, şişenin içinde, üzerine çalakalem "Almanlar gitti" yazılmış bir kâğıt var.

Dışarıya gözlerini ışıktan koruyarak kör gibi çıkıyorlar.

Hepsi de yaşıyor ve savaş sonrası kargaşada çoğu, Kanada'ya göç etmeyi başarıyor ve orada hikâyelerini anlatıyorlar; hikâyeleri o kadar inanılmaz ki pek az kişi onlara inanıyor.

Yenta ormandaki ağaçların dibinde yetişen bitkileri görüyor, mağaranın girişindeki küçük böğürtlen çalılarını, genç meşelerin parlak yapraklarını ve sonra tüm tepeyi, köyü ve üzerinden araçların hızla geçtiği yolları. Dinyester'in bir bıçağınkine

benzeyen parlamasını ve denizlere sularını taşıyan diğer nehirleri, yük taşıyan büyük gemilerle dolu denizleri görüyor. Küçük ışık zerreleriyle haberleşen deniz fenerlerini görüyor. Bir an için onu çağıran birinin olduğunu hissederek yukarıya doğru yaptığı yolculuğa ara veriyor. Yenta'nın adını hâlâ kim bilebilir ki? Aşağıda oturan birini seçiyor, kadının yüzü beyaz bir ışıkla aydınlanmış, kendine özgü saçlı, ilginç giysili ancak Yenta'yı çok uzun zamandır hiçbir şey şaşırtmadı, bu yeteneğini yitirmiş. Sadece kadının parmaklarının altından parlak, düz bir ışık dikdörtgeni üstünde, küçük sıralar halinde itaatkârca sıralanan harflerin birdenbire belirmesini izliyor. Yenta'nın bu konuda tek düşünebildiği, bunun kardaki izler olduğu, çünkü ölüler okuma yeteneğini yitirirler ki bu da ölümün en talihsiz sonuçlarından birisidir... Böylelikle zavallı Yenta, ekranda şimdi gösterilen YENTA YENTA YENTA'yı, kendi adını tanıyamıyor. Bu yüzden ilgisini yitirip yukarılarda bir yerlerde kayboluyor.

Ancak burada, bizim bulunduğumuz yerde bir vızıltı var, maddenin korkunç sesi. Dünya karanlığa düşüyor ve yeryüzü bitiyor. Hiç şüphesiz ki dünya karanlıktan yapılmış. Şimdi biz kendimizi karanlığın tarafında buluyoruz.

Yine de, Mesihlerle ilgili meselelerle uğraşanların, hatta başarısız olanların bile –varsın sadece onların hikâyelerini anlatsın– ışığın ebedi gizemlerini araştıran biri gibi muamele göreceği yazılıdır.

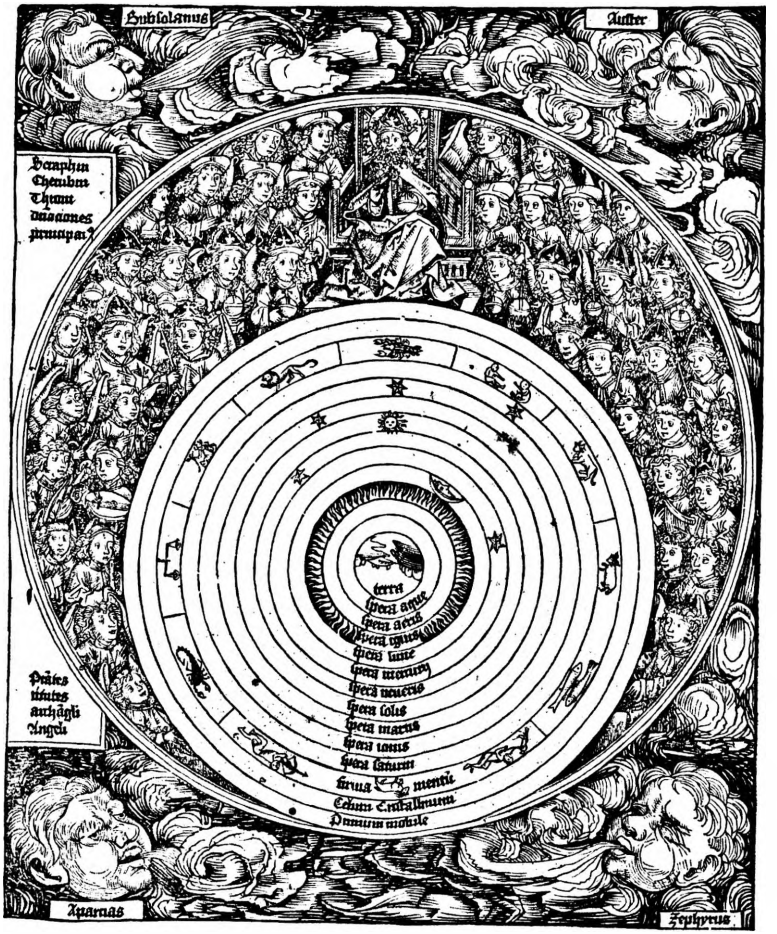
Subsolanus
Auster
Seraphin
Cherubin
Thrum
dnaciones
principat
terra
spera aque
spera aeris
spera ignis
spera lune
spera mercurij
spera veneris
spera solis
spera martis
spera iouis
spera saturni
firma mentu
Celum Cristallinum
Primum mobile
Pntes
titutes
archangli
Angeli
Aparcias
Zephyrus

Kaynaklar Üzerine Bir Not

Romanın geleneksel olarak bir kurgu gibi anlaşılması iyi bir şeydir, bu yüzden de yazarın tam bir bibliyografya sunması beklenmez. Zaten özellikle böyle bir kitapta bu çok fazla yer kaplayabilirdi.

Bu kitapta anlatılan hikâye ile ilgilenenlerin öncelikle Aleksander Kraushar'ın 1895'te yayımlanan *Frank i frankisci polscy, 1726-1816: Monografia historyczna*'sı (Frank ve Polonyalı Frankçılar, 1726-1816: Tarihsel Monografi) ile birlikte Frank'ın kendisi tarafından verilen ve Jan Doktor tarafından 1977'de düzenlenen "sohbetler", *Ksiega Slow Panskich: Ezoteryczne wyklady Jakuba Franka*'yı (Efendinin Sözlerinin Kitabı: Jacob Frank'ın Ezoterik Dersleri) elde etmesi gerekir. Polonya'da Frankçı olayının en iyi şekilde anlaşılmasını sağlayacak en geniş tarihi ve politik kaynak, 2011'de Pawel Maciejko'nun, romanımı yazdığım sırada, Pensilvanya Üniversitesi tarafından yayımlanan *The Mixed Multitude: Jacob Frank and the Frankist Movement, 1755-1816* (Karma Çoğunluk: Yakup Frank ve Frankçı Hareket) adlı kitabıdır. Aynı yazarın Sabatay Sevi'nin doktrini üzerine bir makalesi bana Frankçılığın özünde ne olabileceğini göstermiştir. Nahman tarafından ele alınan Sabataycı teolojinin merceğinden görülen üç paradoks, kitapta "İnsanları Bir Araya Getiren Şeyler ve Ruhların Göçüyle İlgili Bazı Açıklamalara Dair" bölümünde

yer almaktadır, R. Jonathan Eibeschütz'ün, *And I Came this Day to the Fountain*'daki (Bugün Kaynağa Geldim) Maciejko'nun daha önceki çalışması olan "And I Came to the Fountain"daki *Coitus interruptus*'tan alınmıştır, editör: Paweł Maciejko, Los Angeles: Cherub Press, 2014, ix-lii.

Yahudilikle bağlantılı konulardaki diğer tüm çalışma konularını belirleyen temel kaynak, elbette Gershom Scholem'in, Polonya'da 1997'de yayımlanmış olan *Yahudi Mistisizmindeki Temel Eğilimler*'iydi.

Kazimierz Rudnicki'nin, *Monografia w zakresie dziejow nowozytnych*'in (Modern Çağlar Üzerine Monografi) 5. cildi olarak 1906'da Krakov'da yayımlanan ve Szymon Askenazy'nin editörlüğünü yaptığı, *Biskup Kajetan Soltyk 1715-1788* başlıklı çalışmasında, 1752 yılında Markova Volytsya'da ritüel cinayetlere dair suçlamanın ayrıntılı bir açıklamasını ve ilgili belgeleri buldum. Lviv tartışması sırasındaki tanıklıkları, Gaudenty Pikulski'nin *Sad zydowski we lwowskim kosciele Archikathedralnym 1759 r.* (Lviv Archcathedral Kilisesi'ndeki Yahudi Mahkemesi, 1759 yılı) adlı (1906'da yayımlanan, dördüncü baskı) kitabında okudum.

Katarzyna Kossakowska'nın psikolojik portresi, Jozef Ignacy Kraszewski'nin *Machoca* (Analık) adlı kitabının yanı sıra, gerçek Kossakowska'nın yaptığı kapsamlı mektuplaşmalardan esinlenerek oluşturuldu. Moliwda karakteri, Andrej Zulawski'ye ve kitabı *Moliwda*'ya (1994) çok şey borçlu. Thomas von Schönfeld konusundaki bilgimin çoğunu Krzystof Rutkowski'nin *Kosciol Swietego Rocha: Przepowiesci*'den (Aziz Roch Kilisesi. Paraboller (2001)) edindim.

Rohatin papazı, sonra Kiev kanonu, ilk Polonyalı ansiklopedici Peder Benedykt Chmielowski karakteri üzerinde çalışmak bana büyük zevk verdi. İlgilenenlere, 1968'de Maria ve Jan Jozef Lipscy tarafından harika bir şekilde seçilerek düzeltilen, *Nowe Ateny albo Akademia wszelkiej sciencyi pelna*'yı (Yeni Atina Bilimler Akademisi) öneririm. Bu müthiş eserin baskısının yenilenmesi

gerektiğini söylemek isterim. Peder Chmielowski'nin –artık pek tanınmasa da– muhteşem bir Barok kadın şair olan Elzbieta Druzbacka ile karşılaşması hiçbir yerde kayıtlı değildir ancak olasılığın tüm yasalarına göre, zaman ve yer açısından aynı yörüngelerde hareket ettiklerinden bu elbette gerçekleşmiş olabilir.

Offenbach belediye arşivinde bulduğum ölüm, evlilik ve doğum sertifikaları, Yakup Frank ile sonuna kadar sürgünde kalanların kompozisyonunu kurmamı ve Polonya'ya dönen Frankçı ailelerin kaderlerinin izini az çok sürmemi sağladı.

Bu başka bir kitap için değerli bir konu olurdu.

Kitaptaki resimlerin büyük kısmı Wroclaw'daki Ossolineum Kütüphanesi'nin koleksiyonlarından alındı.

Bu kitaptaki sayfaların değişik numaralandırılması İbranice yazılmış kitaplara bir selam niteliğinde olduğu kadar, her düzenin ve sistemin alışkanlıklardan ibaret olduğunu hatırlatır.

Eminim ki Peder Chmielowski herkesin, her an ulaşabileceği bilgi düşüncesinin, ölümünden iki yüz elli yıl sonra gerçekleştirileceğini bilmekten büyük memnuniyet duyardı. Aslında Korolivka Mağarası'ndaki "mucize"nin, soykırımdan kurtulan insanların şaşırtıcı hikâyesinin izini sürmem, internetin evrensel bilgi sistemi sayesinde oldu. Aynı zamanda bu iz beni, ilk olarak birçok şeyin birbirine sessizce bağlı kaldığı, ikinci olarak da tarihin, olmuş olabilecek şeylerin yanı sıra olanların ya da tam tersinin ne olduğunu anlamaya yönelik bitmez tükenmez bir girişim olduğu fikrine götürdü.

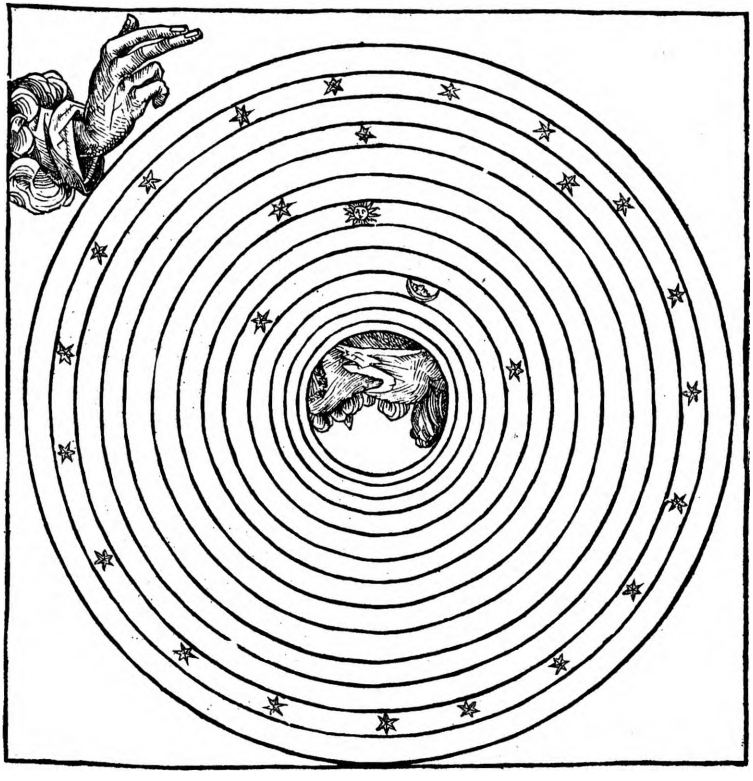

Teşekkür

Bu kitap pek çok kişinin desteği olmasaydı asla bu şekilde ortaya çıkamazdı. Yıllardır Frankçıların hikâyeleri ile eziyet çektirdiklerime, beni daha fazla açıklama yapmam için zorlayan, haklı olarak bu hikâyenin karmaşık ve çok katmanlı anlamını ve önemini anlamama yardımcı olan sorular soranlara, kısacası herkese teşekkürlerimi sunarım.

Sabrı için yayıncıma, dikkatli ve düşünceli okuması için Waldemar Popek'e, kronolojik hataları bulmak ve küçük ayrıntıları kontrol eden ki bunlar olmadan bir roman iyi pişmiş sayılmazdı, Wojciech Adamski'ye teşekkür ederim. Meşakkatli geçen editörlüğü için Henryka Salawa'ya ve *Yakup'un Kitapları*'nın Polonya baskısına alışılagelmişin dışındaki grafik tasarımı için Alek Radomski'ye teşekkür ederim.

Yahudi tarihiyle ve özellikle Yakup Frank'ın doktriniyle ilgili değerli yorumları için Pawel Maciejko'ya minnettarım.

Nahman'ın Duası'nı şiirle zamana ve mekâna taşıyabilen Karol Maliszewski'ye yürekten teşekkürler. Her zamanki gibi benim ilk okuyucum olan Kinga Dunin'e de.

Derinlemesine tarihi danışmanlığı için Bay Andrzej Lenczowski'ye teşekkür etmek isterim.

Bu kitaptaki resimler, Wroclaw Ossolineum'daki koleksiyonlara, kütüphane müdürü Adolf Juzwenko tarafından verilen

erişim izni sayesinde kullanılabildi ve Dorota Sidorowicz-Mulak, bu geniş kaynak koleksiyonunda yönümü bulmama yardım eden kişi oldu, çok teşekkür ederim.

Çok meraklı bir insan olan annem, ilk taslağımı okuduktan sonra dikkatimi sosyal âdetlerle ilgili birkaç küçük ancak gerekli gerçeklere yöneltmemi sağladı, bunun için ona minnettarım.

Bu arada hepsinden öte, iz üstünde bir dedektif yeteneğindeki Grzegorz'a teşekkür ediyorum, pek açık olmayan kaynaklarda araştırma yapma yeteneği, inanılmaz bir ipucu ve fikir zenginliği sağladı. Onun sabırlı ve güç veren varlığı beni her zaman dirençli kıldı ve bir gün bu kitabı nihayete erdirebileceğim konusunda umutlanmamı sağladı.

İÇİNDEKİLER

Giriş 1016

I. SİSİN KİTABI

1 1752, Rohatin 1014

2 Lanet Yaprak Yaylar ve Katarzyna Kossakowska'nın Kadın Hastalığı 961
İpekteki Kan Lekelerine Dair 989
Kaymakam Labecki'nin Evindeki Masanın Beyaz Tarafı 986

3 Aşer Rubin ve Onun Kasvetli Düşüncelerine Dair 978
Arı Kovanı ya da Şor Ailesi'nin Rohatin'deki Evi 975
Bet midraş'ta 969
Yenta ya da Ölmek için İyi Bir Zaman Değil 965
Zohar'da Ne Okuruz? 960
Yutulan Muska Hakkında 959

4 Altmışaltı ve Faro 955
Polonia Est Paradisus Judaeorum... 952
Firlejov'daki Papaz Evi ve İçinde Yaşayan Günahkâr Rahip Hakkında 949
Peder Chmielowski, Muhterem Hanımefendi Druzbacka'ya Bir Mektup Yazmaya Çalışıyor 938
Elzbieta Druzbacka, Peder Chmielowski'ye Yazıyor 937
Piskopos Soltyk, Papalık Elçisine Bir Mektup Yazıyor 935
Zelik 931

II. KUMUN KİTABI

5 Dünya'nın Tanrı'nın Tükenmişliğinden Nasıl Doğduğuna Dair 924
Arta Kalanlar ya da Busk Hahamı Nahman Samuel Ben Levi'nin, Yolculuğun Bitkinliğinden Doğan Bir Hikâyesine Dair 918
Geldiğim Yere Dair 918
Gençliğim 912
Kervan ve Reb Mordke ile Nasıl Karşılaştığıma Dair 906
Podolya'ya Dönüşüm ve Garip Bir Görüntü 904
Keçi Pisliği Rüyası Nedeniyle Mordehay ile İzmir'e Yolculuğa Dair ... 902

6 Beyaz Çoraplı ve Sandallı Yabancı Düğün Konuğuna Dair 895
Nahman'ın Yakup'un Ortaya Çıktığı İlk Hikâyesi 893
Isohar'ın Okulu ve Gerçekten Tanrı Kim: Busklu Nahman Ben Levi'nin Hikâyesinde Sonraki Bölüm 886

Basit Yakup'a ve Vergilere Dair 881
Nahman'ın Nahman'a Görünüşü ya da Karanlığın Çukuru ve Işık Tohumuna Dair 877
Taşlara ve Korkunç Yüzlü Kaçağa Dair 875
Nahman'ın Yenta'nın Yatağının Yanında, Yerde Uyuyakaldığına Dair 871
Yenta'nın Zaman İçindeki Gezintilerine Dair 864
Muskanın Ortadan Kaybolmasının Korkunç Sonuçlarına Dair 861
Zohar'ın Ne Dediğine Dair 859
Pesele'nin Pidhaytsi Keçisi ve Garip Ot Hakkındaki Hikâyesi 858
Peder Chmielowski, Ocak 1753'te, Firlejov'dan, Çok Saygıdeğer Bayan Druzbacka'ya Bir Mektup Yazıyor 856

7 Yenta'nın Hikâyesi 852

8 Bal ve Ondan Çok Yememek ya da Isohar'ın Türk Ülkesinde, İzmir'deki Okulu 836
Arta Kalanlar: Yahudi Takvimiyle 5511 Senesinde İzmir'de Yaptıklarımız ve Moliwda ile Karşılaşmamız –Ayrıca Ruhun Dünyada Delik Açan Bir İğneye Benzemesine Dair– 834

9 Nikopol'deki Düğün, *Huppa*'nın Altındaki Gizem ve Yabancı Olmanın Avantajlarına Dair 821
Krayova'da: Kutsal Günlerde Ticaret Yapmaya ve Vişne Açmazıyla Karşılaşan Herşel'e Dair 812
İnci Tanesine ve Hana'ya Dair 805

10 Athos Dağı'nda Ot Toplayan Kişi Kim? 802

11 Moliwda-Kossakowski, Krayova Kasabasında Yakup'la Nasıl Karşılaşıyor 792
Korwin Olarak da Bilinen Şlepowron Armalı Antoni Kossakowski'nin ya da Moliwda Hazretleri'nin Hikâyesi 788
İnsanları Bir Araya Getiren Şeyler ve Ruhların Göçüyle İlgili Bazı Açıklamalara Dair 783
Yakup'un, Yüzüğe Dair Hikâyesi 778
Arta Kalanlar: Moliwda'nın Bogomilleri Arasında Gördüklerimiz 776

12 Yakup'un Gazzeli Natan'ın Mezarına Yaptığı Geziye Dair 769
Nahman'ın Yakup'un İzinden Nasıl Gittiğine Dair 768
Yakup'un Deccal'la Nasıl Yüzleştiğine Dair 763
Ruh İnsana İndiğinde *Ruah ha-Kodeş*'in Görünüşü 760
Selanik'in, Yakup'u Neden Sevmediğine Dair 756
Arta Kalanlar: Selanik Laneti ve Yakup'un Deri Değiştirmesine Dair 753
Arta kalanlar: Üçgenleri Değiştirmeye Dair 748
Arta Kalanlar: Yakup'un Babasıyla Romanya'da Karşılaşmasına, Ayrıca Muhtara ve Hırsıza Dair 745
Yakup'un Dansına Dair 742

III. YOLUN KİTABI

13 1755 Yılının Ilık Aralık Ayına ya da 5516'nın *Tevet* Ayına ve Polin Ülkesine, Melnitsa'daki Salgına Dair 736
Her Türden Casusun Keskin Bakışı Neler Görüyor 733
"Üç Şey Benden Gizli, Dördüncüsünü Bilmiyorum." – Özdeyişler Kitabı 30:18 728
Efendinin Dişi Koruyucuları 723
Busklu Nahman'ın Yakup'tan Gizli Yazılmış Arta Kalanları 720
Lanckorona'daki Gizli Eylemlere ve Kem Göze Dair 717
Gerşom, Sapkınları Nasıl Yakaladı 715
Polonya Prensesi Gitla Pinkasowna'ya Dair 713
Pinkas ve Utanç Verici Umutsuzluğuna Dair 711

14 Tüm Meselenin Sadece Bir *Efemera* Olduğunun Farkında Olmayan Kamaniçe Piskoposu Mikolaj Dembowski'ye Dair 709
Peder Chmielowski'nin Temiz Adını Piskoposun Önünde Savunmasına Dair 703
Elzbieta Druzbacka'nın 1756 Yılının Şubat Ayında Wisloka Üzerindeki Rzemien'den, Peder Chmielowski'ye Yazdıklarına Dair 698
Peder Chmielowski'den Elzbieta Druzbacka'ya 697
Pinkas Neleri Kaydediyor, Peki Ya Neler Kaydedilmiyor 693
Seder Ha-Herem ya da Lanetin İşleyişine Dair 689
Her Zaman Her Yerde Daim ve Her Şeyi Gören Yenta'ya Dair 687
Kamaniçe Piskoposu Mikolaj Dembowski, Papalık Elçisi Serra'ya Bir Mektup Yazarken Sekreteri Kendinden Küçük Bir Şey Ekliyor 683
Piskopos Dembowski, Piskopos Soltyk'e Yazıyor 679
O Sırada... 676
Gitla'nın Analığının Kötü Kehanetleri Nasıl Gerçekleşiyor 675

15 Kamaniçe'deki Eski Minare, Üzerinde Kutsal Ana'nın Olduğu Bir Sütuna Nasıl Dönüşüyor 673
Piskopos Dembowski Tıraş Edilirken Neye Kafa Yoruyor 669
Haya'nın İki Doğasına Dair 666
Yeni Harflerin Şekilleri 662
Krysa ve Geleceğe Yönelik Planlarına Dair 660

16 1757 Yılına ve Yaz Boyunca Kamaniçe Podolya Münazarasında Bazı Asırlık Gerçeklerin Belirlenmesine Dair 657
Yanan Talmudlara Dair 654
Peder Pikulski'nin Asillere *Gematri*'nin Kurallarını Açıklamasına Dair 651
Yeni Atanmış ve Yolculuğa Hazırlanan Başpiskopos Dembowski'ye Dair 646
Talmud'un Yakıldığı Yıl Olarak Bilinen 1757 Kışında Ölmüş Yenta'nın Yaşamına ya da Yakılan Talmud'a ve Kısa Süre Önce Kundakçılık Yapanların Kitaplarına Dair 642
Aşer Rubin'in Işıkla, Büyükbabasının ise Kurtla Olan Maceralarına Dair 637
Polonya Prensesinin Aşer Rubin'in Evine Gelmesine Dair 632

Koşulların Tersine Nasıl Çevrilebildiğine Dair: Katarzyna Kossakowska, Piskopos Kajetan Soltyk'e Yazıyor 630
Pompa funebris - 29 Ocak 1758 628
Dökülen Kan ve Aç Sülüklere Dair 625
Bayan Elzbieta Druzbacka'dan Peder Chmielowski'ye ya da Kesin Olmayan Biçimlerin Mükemmeliyetine Dair 622
Başrahip Benedykt Chmielowski Sayın Bayan Elzbieta Druzbacka'ya yazıyor 620
Peder Chmielowski'ye Gece Gelen Davetsiz Misafire Dair 618
Alef Şeklindeki Mağaraya Dair 616

17 **Arta Kalanlar: Yüreğimin İkilemleri** 613
Polonya'ya Dönmesi için Yergöğü'de Yakup'u Nasıl İkna Ettik 609
Peder Benedykt Kekikleri Otlardan Ayıklıyor 596
Kaçak 593
Kaçağın Hikâyesi: Yahudi Arafı 592
Birleşik Bir Cephe Kuran ve Savaş Başlatan Kuzenler 588
Moliwda Yola Çıkıyor ve Krallıkta Özgür Gezen İnsanların Dünyasını Gözlüyor 579
Moliwda Zor Bir Sorun için Nasıl Aracılık Yapıyor 575
Yararlı ve Yararsız Doğrular ile Havan Topu Postasına Dair 571
Kamaniçe Kale Komutanının Karısı Bayan Kossakowska, Lviv Piskoposu Senatör Lubienski'ye Yazıyor 567
Peder Pikulski, Lviv Piskoposu Senatör Lubienski'ye Yazıyor 565
Antoni Moliwda-Kossakowski'den Ekselansları Piskopos Lubienski'ye 563
Bıçaklar ve Çatallar 561

18 Dinyester Üzerinde Küçük Bir Köy Olan Ivani'nin Devlet Olmasına Dair 559
Sabatay Sevi'nin Kutsal Gömleğinin Manşetlerine Dair 555
Yakup'un Dokunuşunun İşleyişine Dair 553
Kadınların Tavuk Yolarkenki Konuşmalarına Dair 552
Kadın Çemberinde Kim Olacak 551
Hana'nın Kederli Bakışı, Ivani'de Olacakları Belirliyor 549
Moliwda'nın Ivani Ziyaretine Dair 547
Karanlıktan Aydınlığa Seslenen İlahi Lütuf 538
Başpiskopos Lubienski'ye Dilekçe 533
Tanrısallık ve Günahkârlık Arasındaki Ebedi Bağa Dair 530
Tanrı'ya Dair 528
"Değirmenci Uğnu Öğütüyor" 527

IV. KUYRUKLUYILDIZIN KİTABI

19 Dünyanın Sonunun Habercisi Olan ve Şehina'yı Beraberinde Getiren Kuyrukluyıldıza Dair 520
Glinnolu Yankiel ve Bataklığın Berbat Kokusuna Dair 517
"Yabancı İşlere", Kutsal Sessizliğe ve Diğer Ivani Oyunlarına Dair 512

İki Tabletin Hikâyesi 507
Arta Kalanlar ya da Efendinin Ivani Cemaatinde Sekiz Ay 504
İkililere, Üçlülere ve Dörtlülere Dair 502
Mumsöndüye Dair 498
Bir Parça Toprağı Olmayan İnsan İnsan Değildir 497
Seyis Çatalyürek ve Lehçeye Dair 495
Yeni Adlara Dair 494
Kızını Ararken Cehenneme İnen Pinkas'a Dair 492
Antoni Moliwda-Kossakowski, Katarzyna Kossakowska'ya Yazıyor 487
Katarzyna Kossakowska'dan Antoni Moliwda-Kossakowski'ye 485
Haç ve Uçurumdaki Dansa Dair 483

20 Yenta'nın 17 Temmuz 1759'da Lviv Katedrali'nin Tonozunda Gördüğü Şey 482
Aşer'in Aile Mutluluğuna Dair 477
Tartışmanın Yedinci Maddesi 475
Gizli El İşaretleri ve Gizli Göz İşaretleri 470
Katarzyna Kossakowska, Piskopos Kajetan Soltyk'e yazıyor 468
Peder Chmielowski'nin Dertlerine Dair 466
İşlediği Günahı Anlayamayan Pinkas'a Dair 463
Lviv Sokaklarını İstila Eden İnsan Sürüsüne Dair 461
Mayorkowiczler 458
Nahman ve Onun Sevap İşlerken Giydiği Giysiler 457
Peder Mikulski'nin Faturaları ve Hıristiyan Adlarının Pazarı 455
Lviv'de Peder Chmielowski'nin Başına Gelene Dair 452
Majesteleri Kralın Gözde Matbaacısı Pawel Jozef Golczewski'nin Baskı Makinesinde 447
Uygun Oranlara Dair 443
Vaftiz 440
Yakup Frank'ın Kesilen Sakalı ve Altından Çıkan Yeni Yüze Dair 438

21 1759 Sonbaharında Lviv Üzerine Çöken Salgına Dair 437
Moliwda, Kuzeni Katarzyna Kossakowska'ya Ne Yazıyor 430
Katarzyna Kossakowska Bu Dünyanın Güçlülerini Rahatsız Etmeye Cüret Ediyor 428
Bozuk Paraların Ayaklar Altında Ezilmesine ve Bir Grup Turnanın Uçuşunun Bir Bıçakla Döndürülmesine Dair 426
Arta Kalanlar: Radziwillller'de 422
Lublin'deki Kederli Dönüşlere Dair 416

22 Vistül'ün Sağ Kıyısındaki Han 409
Varşova'daki Olaylara ve Papalık Elçisine Dair 406
Katarzyna ve Onun Varşova Üzerindeki Hâkimiyetine Dair 401
Katarzyna Kossakowska Kuzenine Yazıyor 399
Noel Arifesi Yemeğinde Bayan Kossakowska'nın Evinde Ne Sunuldu 397
Avaça ve Onun İki Oyuncak Bebeği 394
Salusia Labecka için Bir Oyuncak Bebek, Peder Chmielowski'nin Kütüphane Hikâyeleri ve Törenli Vaftiz 392

Bir Bernardin Rahibi Olan Peder Gaudenty Pikulski Masumları Sorguluyor 385
Peder Gaudenty Pikulski, Başpiskopos Lubienski'ye Yazıyor 381
Mısır Çiçeği Mavisi *Zupan* ve Kırmızı *Kontuş* 378
Yakup Ortadan Kaybolduğunda Varşova'da Neler Oluyordu 376
Bu Ateşe Tükürün 374
En Güçlü Savaş Gemisini Dahi Batıracak Sorular Okyanusu 372

23 Hieronim Florian Radziwill'in Mekânında Nasıl Avlanılıyor 361
Arta Kalanlar: Hikâyenin Üç Yolu ve Bir Masal Anlatmanın Nasıl Eyleme Dönüşeceğine Dair 356
Hana, Kalbinle Düşün 349

V. METAL VE KÜKÜRTÜN KİTABI

24 Mesihçi Makine Nasıl Çalışır 344
1760'ta Bir Şubat Gecesi Czestochowa'da Yakup'un Gelişine Dair 343
Yakup'un Hapishanesi Neye Benziyor 339
Kırbaççılar 336
İfşa Etmeyen, Gizleyen Kutsal Resim 333
Lehçe Bir Mektup 329
Manastıra Bir Ziyaret 328
Upupa dicit 322
Yakup'un Okumayı ve Polonyalıların Nereden Geldiğini Öğrenmesine Dair 320
1760 Kasım'ında Czestochowa'ya Gelecek Olan Jan Wolowski ve Mateusz Matuszewski'ye Dair 318
Elzbieta Druzbacka'dan, Rohatin Başrahibi Peder Benedykt Chmielowski'ye, Tarnow, Noel, 1760 317
Elzbieta Druzbacka'nın Ağır Altın Kalbi, Siyah Meryem'e Sunuluyor 316

25 Yenta, Leylek Kanatları Altında Uyuyor 312
Yenta'nın Mezar Ölçümüne Dair 310
Nahman Jakubowski'den Czestochowa'daki Efendiye Bir Mektup 308
Beşt'ten Armağanlar 303
Wojslawice'deki Malikâne ve Zwierzchowski'nin Dişleri 300
İşkence ve Lanetlere Dair 297
Haya Nasıl Kehanette Bulunuyor 294
Edom, Temellerinden Sarsılıyor 293
Kralsız Dönemin Krakowskie Przedmiescie'deki Arabaların Gidiş Gelişine Nasıl Yansıdığına Dair 291
Pinkas, *Documenta Judaeos*'u Düzenliyor 289
Pinkas, Lviv'deki Çarşıda Kiminle Karşılaşıyor 287
Ayna ve Sıradan Cam 285
Hapishanede Günlük Yaşam ve Çocukların Bir Kutuda Tutulmasına Dair 279

Uçuruma Giden Yol ya da Tova ve Oğlu Hayim Turk'un 1765'teki Ziyareti ... 275
Elzbieta Druzbacka, Tarnow'daki Bernardin Manastırı'ndan Peder Benedykt Chmielowski'ye Son Bir Mektup Yazıyor ... 268
Moliwda'yı Yaşama Döndürmeye Dair ... 265
Dolaşan Mağaralara Dair ... 260
Başarısız Elçilikler ve Manastır Duvarlarını Kuşatan Tarihe Dair ... 257
Hana Hanımefendi'nin Şubat 1770'deki Vefatı ve Son İstirahatgâhına Dair ... 250
Arta Kalanlar: Kuşatma Altında Olmak ... 247

VI. UZAK ÜLKENİN KİTABI

26 Yenta Pasaportları Okuyor ... 242
Prostejov'daki Dobruszka Ailesi'ne Dair ... 238
Brno'da Yeni Bir Yaşama ve Saatlerin Tıkırtısına Dair ... 232
Moşe Dobruszka ve Leviathan Ziyafetine Dair ... 226
Katedralin Yanındaki Ev ve Genç Kızların Getirilmesine Dair ... 222
Arta Kalanlar: Çamurlu Sularda Nasıl Balık Yakalanır ... 216
Efendinin Sözleri ... 211
Enfiye Kutusundan Çıkan Kuş ... 209
Binlerce İltifat ya da Moşe Dobruszka'nın ya da Thomas Von Schonfeld'in Düğününe Dair ... 206
İmparatora ve Hem Her Yerden Hem de Hiçbir Yerden Gelen İnsanlara Dair ... 204
Avaça Frank'ın Düşündeki Ayıya Dair ... 199
Yükseklerdeki Yaşama Dair ... 197
Satranç Oynayan Makine ... 193

27 Nahman Piotr Jakubowski Nasıl Elçi Oluyor ... 188
Piskopos Soltyk'in Dönüşü ... 184
Efendinin Varşova Camiasında Neler Oluyor ... 183
Anzeige ya da Bir İhbar ... 176
Sütlü Kahve Tüketiminin Etkileri ... 172
Fıtık ve Efendinin Sözleri ... 166
Nesneler Üzerinde Gizli Deneylere Olan Eğilime Dair ... 162
Külün Her Türü ya da Ev Yapımı Altın için Formüller ... 157
Efendinin Düşleri Dünyayı Nasıl Görüyor ... 156
Franciszek Wolowski'nin Flörtüne Dair ... 152
Gitla ve Aşer'in Oğlu Samuel Ascherbach'a Dair ... 150

28 Aşer Bir Viyana Kafesinde ya da *Was Ist Aufklarung*? 1784 ... 148
Kehanette Bulunmanın Sağlıklı Yönlerine Dair ... 142
Ekmekten Yapılmış Figürlere Dair ... 139
Genç Franciszek Wolowski'nin Reddedilen Evlenme Teklifi ... 137
İmparatorla Son Görüşme ... 134

Thomas Von Schönfeld ve Oyunları ... 132
Arta Kalanlar: Yakup Frank'ın Oğulları ve Moliwda ... 126
Brno'daki Son Günler ... 120
Moliwda Yaşamının Merkezini Arıyor ... 117
Moliwda Olarak da Tanınan Antoni Kossakowski'nin Hikâyesinde Bir Sonraki Bölüm ... 112

29 Offenbach Am Main'de Yaşayan Küçük Böceklere Benzeyen İnsanlara Dair ... 105
Isenburger Schloss ve Onun Donan Sakinlerine Dair ... 103
Kaynamış Yumurtalara ve Prens Lubomirski'ye Dair ... 99
Dişi Kurt Zwierzchowska, Kalede Düzeni Nasıl Kuruyor ... 95
Turkuaz Bıçak ... 92
Oyuncak Bebek Evine Dair ... 88
Ahududu ve Misket Üzümünün Tehlikeli Kokusu ... 85
Thomas Von Schönfeld'in Büyük Planlarına Dair ... 79
Efendi Artık Olduğu Kişi Değilse Kimdir ... 76
Roch Frank'ın Günahlarına Dair ... 72
Ey *Neşika*, İlahi Öpücük ... 70
Dedikodu, Mektuplar, İhbarlar, Fermanlar ve Raporlar ... 66

30 Bir Polonya Prensesinin Yavaş Yavaş Ölmesi ... 62
Otuz Kişilik Bir Varşova Masası ... 58
Sıradan Yaşama Dair ... 56
Heiliger Weg nach Offenbach ... 54
Bacaklarını Islatan Kadınlara Dair ... 47
Arta Kalanlar: Işığa Dair ... 43

VII. ADLAR KİTABI

31 Jakubowski ve Ölüm Kitapları ... 36
Eva Frank, Offenbach'ı Napolyon Yağmasından Kurtarıyor ... 34
Kafatası ... 32
Viyana'daki Buluşmaya Dair ... 32
Samuel Ascherbach ve Kız Kardeşleri ... 31
Zaluski Kardeşlerin Kütüphanesi ve Rahip Benedykt Chmielowski ... 30
Junius Frey'in Şehadeti ... 29
Çocuklar ... 26
Tatlı Küçük Bir Kız Klavsen Çalıyor ... 23
Bir Elyazmasına Dair ... 22
Yeni Atina'nın Yolculukları ... 20
Yenta ... 19

Kaynaklar Üzerine Bir Not 14
Teşekkür 10

18. yüzyılda, Polonya'da genç bir Yahudi ortaya çıkar, Yankiele ya da Jacob Frank ya da sadece Yakup ya da... isimlerinin sonu gelmez, unvanlarının, hallerinin ve karakterlerinin de; ama o daima parlar. Önce Müslüman, sonra Katolik olur. Dinden dine dönenleri de "ışığa" üşüşen kelebekler gibi etrafına toplar. Yakup kâh büyücü kâh efendi, baba, ağabey, kardeş, kâh "sahte" peygamber kâh Mesih olur. Bir aşağılanır bir göklere çıkarılır, bir durulur bir gürler, bir sevilir bir nefret edilir.

Musevi, Hıristiyan, Müslüman geleneklerinin tümünden beslenen, 18. yüzyılın ortalarında dinler sahnesine bütün esrarıyla adım atan, etrafında topladığı cemaatle bugüne kadar dini tartışmaların odağında yer almış tarihi bir figür olan Yakup Frank'ın hikâyesi, *Yakup'un Kitapları* nda Nobel ödüllü Olga Tokarczuk'un edebi dehasıyla unutulmaz bir romana dönüşüyor.

Yakup'un Kitapları, yeni dünyanın tehlikelerle dolu eşiğinden hem kendi zamanına hem de geleceğe aynı kusursuz dikkat, ihtiyat, bilgelik ve mizahla bakıyor.

EVEREST
www.everestyayinlari.com
/everestyayinlari
/everestkitap
/everestyayinlari

9 786253 691776